
x-rite
colorchecker CLASSIC
mm

1246. I. N. C.

HC* 9279 (+ H* 9272); Stillwell J 156.

4°

1 list Tabule maryka!

16	De figuris geometrię	cap̄.xii.
16	De numeris ꝑm geometriam quęrendis	cap̄.xiii.
16	De musica ⁊ eius noīe	cap̄.xiiii.
16	De inuentorib⁹ eius	cap̄.xv.
16	Quid possit musica	cap̄.xvi.
16	De tribus ꝑtibus musicę	cap̄.xvii.
16	De triformi musicę diuisione	cap̄.xviii.
16	De prima diuisione musicę quę armonica dicit̄	cap̄.xix.
17	De secunda diuisione quę organica dicitur	cap̄.xx.
17	De tertia diuisione quę rithmica nuncupat̄	cap̄.xxi.
17	De musicis numeris	cap̄.xxii.
17	De astronomia	cap̄.xxiii.
17	De inuentorib⁹ eius	cap̄.xxiiii.
17	De scriptorib⁹ astronomię	cap̄.xxv.
17	De differentia astronomię ⁊ astrologię	cap̄.xxvi.
17	De astronomię ratione	cap̄.xxvii.
17	De mundo ⁊ eius noīe	cap̄.xxviii.
17	De forma mundi	cap̄.xxix.
17	De cęlo ⁊ eius noīe	cap̄.xxx.
17	De situ sphęrę cęlestis	cap̄.xxxi.
17	De motu eiusdem	cap̄.xxxii.
17	De cursu eiusdē sphęrę	cap̄.xxxiii.
18	De celeritate cęli	cap̄.xxxiiii.
18	De axe cęli	cap̄.xxxv.
18	De cęlestibus polis	cap̄.xxxvi.
18	De cardinibus cęli	cap̄.xxxvii.
18	De cōuexis cęli	cap̄.xxxviii.
18	De ianuis cęli	cap̄.xxxix.
18	De gemina cęli facie	cap̄.xl.
18	De quattuor partib⁹ cęli	cap̄.xli.
18	De hemisphęrijs	cap̄.xlii.
18	De quinq; circulis cęli	cap̄.xliii.
18	De çodiaco circulo	cap̄.xliiii.
18	De candido circulo	cap̄.xlv.
18	De magnitudine solis	cap̄.xlvi.
18	De magnitudine lunę	cap̄.xlvii.
18	De natura solis	cap̄.xlviii.
18	De cursu solis	cap̄.xlix.
18	De defectu solis	cap̄.l.
18	De itinere solis	cap̄.li.
18	De lumine lunę	cap̄.lii.
18	De formis lunę	cap̄.liii.
18	De interlunio lunę	cap̄.liiii.
18	De cursu lunę	cap̄.lv.
18	De vicinitate lunę ad terras	cap̄.lvi.
18	De eclipsi solis	cap̄.lvii.
18	De eclipsi lunę	cap̄.lviii.
18	De differentia stellaꝝ siderū ⁊ astrorum	cap̄.lix.
18	De lumine stellaꝝ	cap̄.lx.
18	De situ stellaꝝ	cap̄.lxi.
18	De cursu stellaꝝ	cap̄.lxii.
19	De vario cursu stellaꝝ	cap̄.lxiii.
19	De interualis stellaꝝ	cap̄.lxiiii.
19	De numero circulari stellarum	cap̄.lxv.
19	De stellis planetis	cap̄.lxvi.
19	De pręcedētia ⁊ antegradatione stellarum	cap̄.lxvii.
19	De remotione uel retrogradatione stellaꝝ	cap̄.lxviii.
19	De statu stellaꝝ	cap̄.lxix.
19	De noībus stellaꝝ quib⁹ ex causis noīa acceperūt	cap̄.lxx.

Capitula libri quarti

20	De medicina	Cap̄.i.
20	De noīe eius	cap̄.ii.
20	De inuentorib⁹ eius	cap̄.iii.
20	De trib⁹ heresibus medicorum	cap̄.iiii.
20	De quattuor humoribus corporum	cap̄.v.
20	De acutis morbis	cap̄.vi.
20	De chronicis morbis	cap̄.vii.
21	De morbis qui in supficie cutis vident̄	cap̄.viii.
21	De remedijs ⁊ medicaminibus	cap̄.ix.
21	De libris medicinalib⁹	cap̄.x.
21	De instrumētis medicoꝝ	cap̄.xi.
21	De odorib⁹ ⁊ vnguentis	cap̄.xii.
21	De initio medicinę	cap̄.xiii.

Capitula libri quinti

22	De auctorib⁹ legum	Cap̄.i.
22	De legibus diuinis ⁊ humanis	cap̄.ii.
22	Quid differūt inter se ius leges ⁊ mores	cap̄.iii.
22	Quid sit ius naturale	cap̄.iiii.
22	Quid sit ius ciuile	cap̄.v.
22	Quid sit ius gentiū.	cap̄.vi.
22	Quid sit ius militare	cap̄.vii.
22	Quid sit ius publicū	cap̄.viii.
22	Quid sit ius quiritū	cap̄.ix.
22	Quid lex	cap̄.x.
22	Quid scita plebiū	cap̄.xi.
22	Quid senatus consultū	cap̄.xii.
22	Quid cōstitutio ⁊ edictū	cap̄.xiii.
22	Quid respōsa prudentiū	cap̄.xiiii.
22	De legibus consularibus ⁊ tribunitijs	cap̄.xv.
22	De lege satyra	cap̄.xvi.
22	De legibus rhodijs	cap̄.xvii.
22	De priuilegijs	cap̄.xviii.
22	Quid possit lex	cap̄.xix.

K. K. LYCEAL BIBLIOTHEK ZU LAIBACH

22 Quare lex facta sit cap̃.xx.
22 Qualis debeat fieri lex cap̃.xxi.
22 De causis cap̃.xxii.
22 De testibus cap̃.xxiii.
22 De instrumẽtis legalib⁹ cap̃.xxiiii.
23 De rebus cap̃.xxv.
23 De criminib⁹ in lege constitutis cap̃.xxvi.
23 De pœnis in legibus constitutis cap̃.xxvii.
24 De chronicę vocabulo cap̃.xxviii.
24 De momentis ꝛ horis cap̃.xxix.
24 De diebus cap̃.xxx.
24 De nocte cap̃.xxxi.
25 De hebdomada cap̃.xxxii.
25 De mensibus cap̃.xxxiii.
25 De solsticijs ꝛ æquinoctijs cap̃.xxxiiii.
25 De temporibus anni cap̃.xxxv.
25 De annis cap̃.xxxvi.
25 De olympiadibus ꝛ lustris ꝛ iubileis cap̃.xxxvii.
25 De sæculis ꝛ ætatibus cap̃.xxxviii.
25 De discretione temporũ cap̃.xxxix.

Capitula libri sexti

6 De veteri ꝛ nouo testamento Cap̃.i.
26 De scriptoribꝰ ꝛ vocabulis sanctorũ librorũ cap̃.ii.
27 De bibliothecis cap̃.iii.
27 De interpretib⁹ cap̃.iiii.
28 De eo qui primũ romã libros aduexit cap̃.v.
28 Qui apud nos bibliothecas instituerunt cap̃.vi.
28 Qui multa scripserũt cap̃.vii.
28 De generib⁹ opusculorũ cap̃.viii.
28 De cęris cap̃.ix.
28 De chartis cap̃.x.
28 De pergamenis cap̃.xi.
28 De libris conficiẽdis cap̃.xii.
28 De librorũ vocabulis cap̃.xiii.
28 De librarijs ꝛ eorũ instrumentis cap̃.xiiii.
28 De canonib⁹ euangeliorũ cap̃.xv.
29 De canonib⁹ conciliorũ cap̃.xvi.
29 De cyclo paschali cap̃.xvii.
30 De reliquis festiuitatib⁹ cap̃.xviii.
30 De officijs cap̃.xix

Capitula libri septimi

32 De deo Cap̃.i.
32 De filio dei cap̃.ii.
33 De spũ sancto cap̃.iii.
34 De eadẽ trinitate cap̃.iiii.
34 De angelis cap̃.v.
34 De hominib⁹ qui quodã præsagio nomẽ acceperũt cap̃.vi.
35 De patriarchis cap̃.vii.
36 De prophetis cap̃.viii.
36 De apostolis cap̃.ix.
37 De reliquis in euangelio nominibus cap̃.x.
37 De martyribus cap̃.xi.
37 De clericis cap̃.xii.
37 De monachis cap̃.xiii.
38 De cęteris fidẽlibꝰ noib⁹ cap̃.xiiii.

Capitula libri octaui

38 De ecclesia ꝛ synagoga Cap̃.i.
38 De religione ꝛ fide cap̃.ii.
38 De hæresi ꝛ scismate cap̃.iii.
38 De hæresib⁹ iudęorũ cap̃.iiii.
38 De hæresib⁹ xp̃ianorũ cap̃.v.
39 De philosophis gentiũ cap̃.vi.
40 De poetis cap̃.vii.
40 De sibyllis cap̃.viii.
40 De magis cap̃.ix.
41 De paganis Cap̃.x.
41 De dijs gentiũ Cap̃.xi.

Capitula libri noni

43 De linguis gentiũ Cap̃.i.
43 De gentiũ vocabulis cap̃.ii.
45 De regnis ꝛ milicię vocabulis cap̃.iii.
46 De ciuibus cap̃.iiii.
47 De affinitatib⁹ ꝛ gradib⁹ cap̃.v.
49 De agnatis ꝛ cognatis cap̃.vi.
49 De coniugijs cap̃.vii.

Capitula libri decimi

50 Liber decimus tractat de quibusdam vocabulis per alphabetum distinctis.

Capitula libri vndecimi

54 De hoĩe ꝛ ptibus ei⁹ Cap̃.i.
57 De ætatib⁹ hominis cap̃.ii.
57 De portentis cap̃.iii.
58 De transformatis cap̃.iiii.

Capitula libri duodecimi

58 De pecorib⁹ ꝛ iumentis Cap̃.i.
59 De bestijs cap̃.ii.
60 De minutis animantibus cap̃.iii.
60 De serpentibus cap̃.iiii.
61 De vermibus cap̃.v.
62 De piscibus cap̃.vi.

De auibus cap̃.vii.
De minutis volatilibus cap̃.viii.

Capitula libri tertij decimi.

65 De mũdo Cap̃.i.
65 De atomis cap̃.ii.
65 De elementis cap̃.iii.
65 De cęlo cap̃.iiii.
65 De partib⁹ cęli cap̃.v.
65 De circulis cęli cap̃.vi.
65 De aere ꝛ nube cap̃.vii.
65 De tonitruo cap̃.viii.
66 De fulminibus cap̃.ix.
66 De arcu ꝛ nubium ef/fectibus cap̃.x.
66 De ventis cap̃.xi.
66 De aquis cap̃.xii.
66 De diuersitate aqua/rum cap̃.xiii.
66 De maris nomine cap̃.xiiii.
67 De oceano cap̃.xv.
67 De mediterraneo mari cap̃.xvi.
67 De sinibus maris cap̃.xvii.
67 De ęstibus ꝛ fre/tis cap̃.xviii.
67 De lacis ꝛ stagnis cap̃.xix.
67 De abysso cap̃.xx.
67 De fluminibus cap̃.xxi.
68 De diluuijs cap̃.xxii.

Capitula libri quartidecimi

68 De terra Cap̃.i.
68 De orbe cap̃.ii.
69 De asia ꝛ parti/bus eius cap̃.iii.
70 De europa cap̃.iiii.
71 De libya cap̃.v.
71 De insulis cap̃.vi.
72 De promontorijs cap̃.vii.
72 De montibus cęteris/q; terrę vocabulis cap̃.viii.
73 De inferioribus terrę cap̃.ix.

Capitula libi quintidecimi.

73 De ciuitatibus Cap̃.i.
75 De ędificijs publicis cap̃.ii.
75 De habitaculis cap̃.iii.
76 De ędificijs sacris cap̃.iiii.
76 De repositorijs cap̃.v.
76 De operarijs cap̃.vi.
76 De aditibus cap̃.vii.
76 De partibus ędifi/ciorum cap̃.viii.
77 De munitionibus cap̃.ix.
77 De tentorijs cap̃.x.
77 De sepulchris cap̃.xi.
77 De ędificijs rusticis cap̃.xii.
77 De agris cap̃.xiii.
77 De finib⁹ agrorꝫ cap̃.xiiii.
77 De mensuris agro/rum cap̃.xv.
78 De itineribus cap̃.xvi.

Capitula libri sextidecimi

78 De pulueribus ꝛ gle/bis terrę Cap̃.i.
78 De glebis ex aqua cap̃.ii.
78 De lapidibus vulga/ribus cap̃.iii.
78 De lapidibus insi/gnioribus cap̃.iiii.
79 De marmoribus cap̃.v.
79 De gẽmis cap̃.vi.
79 De viridioribus gem/mis cap̃.vii.
80 De rubris gemmis cap̃.viii.
80 De purpureis cap̃.ix.
80 De candidis cap̃.x.
80 De nigris cap̃.xi.
80 De varijs cap̃.xii.
80 De crystallis cap̃.xiii.
81 De aureis cap̃.xiiii.
81 De vitro cap̃.xv.
81 De metallis cap̃.xvi.
81 De auro cap̃.xvii.
82 De argento cap̃.xviii.
82 De ęre cap̃.xix.
82 De ferro cap̃.xx.
82 De plumbo cap̃.xxi.
82 De stanno cap̃.xxii.
82 De electro cap̃.xxiii.
83 De ponderibus cap̃.xxiiii.
83 De mensuris cap̃.xxv.
83 De signis cap̃.xxvi.

Capitula libri decimiseptimi

84 De auctoribus rerũ ru/sticarum Cap̃.i.
84 De cultura agro/rum cap̃.ii.
84 De frumentis cap̃.iii.
84 De leguminibus cap̃.iiii.
84 De vitibus cap̃.v.
85 De arboribus cap̃.vi.
85 De proprijs nomi/nibus arborum cap̃.vii.
87 De arboribꝫ aromaticis cap̃.viii.
87 De herbis aromati/cis siue cõmunib⁹ cap̃.ix.
89 De oleribus cap̃.x.
89 De odoratis oleribꝫ cap̃.xi.

Capitula libri decimioctaui

89 De bellis cap̃.i.
90 De triumphis cap̃.ii.
90 De signis cap̃.iii.
90 De buccinis cap̃.iiii.
90 De armis cap̃.v.
90 De gladijs cap̃.vi.
90 De astis cap̃.vii.
91 De sagittis cap̃.viii.
91 De pbaretris cap̃.ix.
91 De fundis cap̃.x.
91 De ariete cap̃.xi.
91 De clypeis cap̃.xii.
91 De loricis cap̃.xiii.
91 De galeis cap̃.xiiii.
91 De foro cap̃.xv.
91 De spectaculis cap̃.xvi.
91 De ludo gymnico cap̃.xvii.
91 De generibus gymnicoꝝ cap̃.xviii.
91 De saltu cap̃.xix.
91 De cursu cap̃.xx.
91 De iactu cap̃.xxi.
91 De virtute cap̃.xxii.
91 De lucratione cap̃.xxiii.
91 De palęstra cap̃.xxiiii.
91 De agone cap̃.xxv.
91 De generibus agonũ cap̃.xxvi.
92 De ludis circensibus cap̃.xxvii.
92 De circo cap̃.xxviii.
92 De ornamentis cap̃.xxix.
92 De metis cap̃.xxx.
92 De obelisco cap̃.xxxi.
92 De carceribus cap̃.xxxii.
92 De aurigis cap̃.xxxiii.
92 De quadrigis cap̃.xxxiiii.
92 De curru cap̃.xxxv.
92 De equis quib⁹ currũt cap̃.xxxvi.
92 De septem spacijs cap̃.xxxvii.
92 De equitibus cap̃.xxxviii.
92 De desultoribus cap̃.xxxix.
92 De peditibus cap̃.xl.
92 De coloribus equoꝝ cap̃.xli.
92 De theatro cap̃.xlii.
92 De scęna cap̃.xliii.
92 De orchestra cap̃.xliiii.
92 De tragędis cap̃.xlv.
92 De comędis cap̃.xlvi.
92 De thymelicis cap̃.xlvii.
92 De histrionib⁹ cap̃.xlviii.
92 De mimis cap̃.xlix.
92 De saltatoribus cap̃.l.
92 Quid pro patrono agatur cap̃.li.
93 De amphitheatro cap̃.lii.
93 De ludo equestri cap̃.liii.
93 De retiarijs cap̃.liiii.
93 De secutoribus cap̃.lv.
93 De laqueatoribꝰ cap̃.lvi.
93 De velitibus cap̃.lvii.
93 De ferali certamine cap̃.lviii.
93 De horum execratione ludorum cap̃.lix.
93 De alea cap.lx.
93 De pirgis cap̃.lxi.
93 De calculis cap̃.lxii.
93 De tesseris cap̃.lxiii.
93 De figuris aleę cap̃.lxiiii.
93 De vocabulis tesseraꝝ cap.lxv.
93 De iactibus tesseraꝝ cap.lxvi.
93 De calculorum motu cap̃.lxvii.
95 De interdictione aleę cap̃.lxviii.
93 De pila cap̃.lxix.

Capitula libri deciminoni

93 De nauibus Cap̃.i.
93 De prib⁹ nauiũ ꝛ armamẽtis cap.ii.
94 De velis cap.iii.
94 De funibus cap̃.iiii.
94 De retibus cap.v.
94 De fabricis siue fornacibus cap̃.vi.
94 De instrumentis fabrorum cap̃.vii.
94 De fabricis parietũ cap̃.viii.
94 De dispositione cap̃.ix.
94 De constructione cap.x.
95 De venustate cap̃.xi.
95 De laquearijs cap.xii.
95 De crustis cap̃.xiii.
95 De lithostrat cap̃.xiiii.
95 De plastis cap̃.xv.
95 De pictura cap̃.xvi.
95 De coloribus cap̃.xvii.
95 De instrumentis edificiorum cap̃.xviii.
96 De lignarijs cap̃.xix.
96 De inuentione la/neficij cap̃.xx.
96 De veste sacerdotali cap̃.xxi.
96 De nominibus vestiũ cęterarum cap̃.xxii.
96 De vestibus quarum/dam gentium cap̃.xxiii.
97 De pallijs vi/rorum cap̃.xxiiii.
97 De pallijs fęmi/narum cap̃.xxv.
97 De stratu ꝛ reliquis vestibus quę in vsu habentur cap̃.xxvi.
97 De lanis cap̃.xxvii.
97 De coloribus ve/stium cap̃.xxviii.

97 De instrumentis vestiū cap̄.xxix.
98 De ornamentis cap̄.xxx.
98 De anulis cap̄.xxxi.
98 De cingulis cap̄.xxxii.
98 De calciamentis cap̄.xxxiii.

Capitula libri vicesimi ⁊ vltimi

99 De mensis cap̄.i.
99 De escis cap̄.ii.
99 De potu cap̄.iii.
100 De vasis escarijs cap̄.iiii.
100 De vasis potatorijs cap̄.v.
100 De vasis vinarijs ⁊ aquarijs cap̄.vi.
100 De vasis olearijs cap̄.vii.
100 De vasis coquinarijs cap̄.viii.
100 De vasis repositorijs cap̄.ix.
100 De vasis luminariū cap̄.x.
101 De lecticis ⁊ sellis cap̄.xi.
101 De vehiculis cap̄.xii.
101 De reliquis quę in vsu habentur cap̄.xiii.
101 De instrumentis rusticis cap̄.xiiii.
101 De iustrumētis bouū cap̄.xv.
101 De instrumentis equoꝝ cap̄.xvi.

Laus deo.

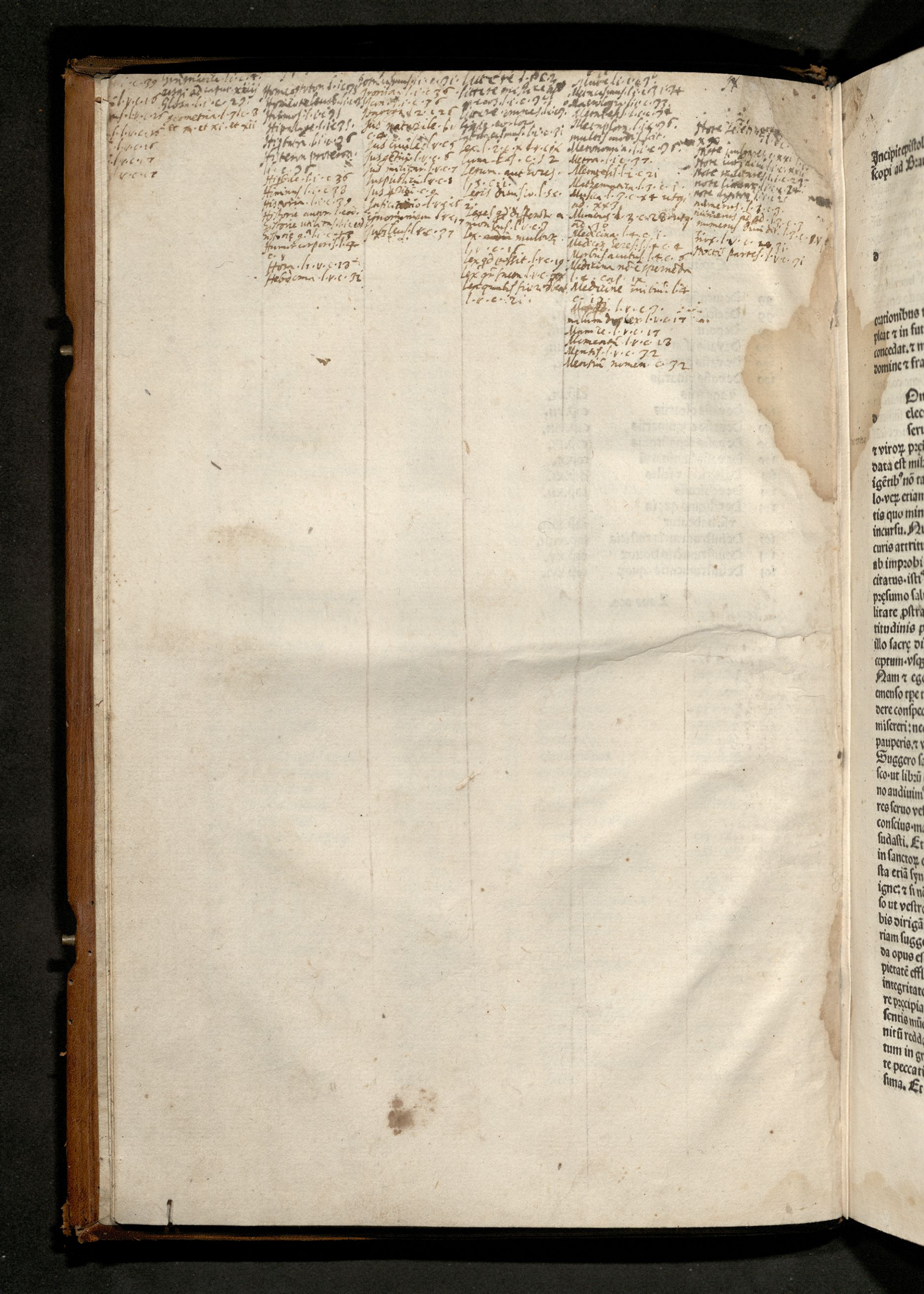

Incipit epistola Isidori iunioris hispalensis episcopi ad Braulionem cesaraugustanū episcopū.

Domino meo ⁊ dei suo braulioni epō. Isidor⁹. Omni desiderio desideraui nūc videre faciem tuā. ⁊ vtinā aliquādo impleret deus vorū meū antecēꝫ moriar. Ad p̄sens autē deprecor ut cōmendes me deo orationibus tuis. ⁊ ut in hac vita spem meā impleat ⁊ in futuro beatitudinis tuę consortiū mihi concedat. ⁊ manu sua. Ora p̄o nobis beatissime domine ⁊ frater.

Braulio ad Isidorum.

Domino meo ⁊ vere domino: christoꝫ electo Isidoro episcopoꝫ sūmo. Braulio seruus iutilis sanctoꝝ dei. O pie domine ⁊ virorꝫ p̄stantissime. sera est inquisitio. ⁊ tarde data est mihi scribēdi optio. qz peccatis meis exigēt⁹ nō tantūmodo sterilitatis uel inopię malo. vęꝫ etiam pestis mortalitatis luis ⁊ hostilitatis quo minus inquirerē horribili sum p̄pedit⁹ incursu. Nunc autē ⁊ si mille necessitatib⁹ ⁊ mille curis attritus post longum miserię tempus veluti ab imprebi sopore ut ira dixerim grauedine suscitatus. isti⁹ meę suggestionis affarib⁹ dependere p̄sumo salutis obsequiū. ⁊ cordis ⁊ corpis humilitate ꝓstratus. imprecās excellentissimā tuę beatitudinis potestatē. ut peculiarē famulū quē pio illo sacrę dignationis intuitu semp habuisti susceptum. vsqꝫ in finem habere iubeas cōmendatū. Nam ⁊ ego. xp̄s nouit. graui dolore discutior qp emenso rpe tā plixo uel nūc vestrū non mereor videre conspectū. ꝫ spero in illū qui nō obliuiscitur misereri: nec repellit in finem qz exaudiet p̄cem pauperis. ⁊ vestro me miserū rep̄sentat aspectui. Suggero sane ⁊ omnimoda supplicatione deposco. ut libū crymologiaꝝ quē iam fauente domino audiuim⁹ cōsūmatū. pmissionis vestrę memores seruo vestro dirigere iubeatis. qz ut mihi sum conscius. magna ibi ex parte serui tui postulatiōe sudasti. Et ideo in me primū existe munificus. sic in sanctoꝝ cętibus ⁊ felix habearis ⁊ prim⁹. Besta eriā synodi in qua sintaurius examinis vestri igne. ⁊ si nō purificatus: iuenīt tñ decoctus. queso ut vestro instinctu a filio vestro dño rege. nobis dirigāt ciro. Nā ⁊ nostra ei⁹ sic flagitauit gloriam suggestio. qz multū in concilio ꝓ inuestiganda opus est veritate. Decętero creatoris altissimi pietatē efflagiro ut coronā beatitudinis vestrę ꝓ integritate fidei. ⁊ statu ecclesię suę longo tępore p̄cipiat conseruare. meqꝫ inē oblatrantia p̄sentis mūdi varia ⁊ inumerabilia discrimina munitū reddat tuę intercessionis gratia ac recondito in gremio memorię tuę tutū ab oi tempestate peccati oratu vestro efficiat trinitas sacratissima. Et manu sua. Ego seru⁹ dñi Braulio. Isidoro in dño. fruar te lucerna ardens ⁊ nō marcescens.

Isidorus ad Braulionem.

Domino meo ⁊ dei seruo Braulioni epō Isidorus. Quia te incolumem cognoui gratias xp̄o ęgi: ⁊ vtinā cui⁹ cognoui salutē. in hoc corpe aspicerē ⁊ visionē. Qđ aūt mihi euenit ꝓ peccatis meis manifestabo. qz nō fuit dign⁹ tua plegere eloquia. statim ut accepi picratium tuū. puer reg⁹ ad me venit. dedi cubiculario meo illud picratiū: ⁊ cōfestim ambulaui ad principem ut postea plegerē rescriberēꝫ. Reuersus e palatio regis. nō solū scripta tua nō inueni. ꝫ eriā quicquid aliud in castris fuit periit. ⁊ idcirco scit dñs. luxi meritū meū. qz nō plegi eloquiū tuū. sed rogo ut quęcūqꝫ occasio euenerit: rescribe mihi. Et gratiā verbi tui nō auferas. ut qđ ex meo delicto pdidi. iterū gratia tua recipiam. Et manu sua. Ora ꝓ nobis beatissime domine.

Braulio ad Isidorum.

Domino meo ⁊ vere dño christoꝫ electo Isidoro epoꝝ sūmo. Braulio seruus inutilis sanctorū dei. Solet repleri lętitia homo interior ac spiritalis. cū inquisitiōe fungit amantis. Ob id velle meū est mi dñe reuerentissime. nisi culpaꝝ macęria meaꝝ obsistat ⁊ benigne te inquisitionē meā amplecti. ⁊ querelaꝝ cālumniā patient accipere. Utrūqꝫ enī ago. ⁊ officiū inquisitionis ꝓsoluo. ⁊ tibi contra te causaꝝ mearū necessitates dirigo. qđ ut benignissime tuo auditui admittas. i ingressu hui⁹ dictationis poꝛtuqꝫ ꝓstratus pero a culmine vestri apostolat⁹. ut cęp vacilleꝫ calūnię obiectio vbi lachrymaꝝ est intercessio: cū lachrymę nō sint signa calumnię. tū sint opto ⁊ lachrymabiles calūnię ⁊ calūniabiles lachrymę. ꝫ vtrūqꝫ ꝓ licentiosa amoris p̄sūptione nō aūt ꝓ arrogantię temeritate. ꝫ iam causā exordiar. Septē nisi fallor annoꝝ se tpa gyrant. ex qb me memini libros a te cōditos originū postulasse ⁊ vario diuersoqꝫ modo p̄sentre me frustratū eē ⁊ absenti nil inde te rescripsisse. ꝫ subtili dilatiōe modo necdū esse pfectos. modo necdū scriptos. modo meas litteras intercedisse. aliaqꝫ multa opponens ad banc vsqꝫ diē puenim⁹. ⁊ sine petitionis effectu animus pdurat. Ob hoc ⁊ ego vertā preces in querelā. ut qđ supplicatione nequiui. uel calūnia lacescendo valeā adipisci. Sępe nāqꝫ solet mendico prodesse vociferatio. Quocirca cur queso te dñe nō tribuas qđ rogaris? Unū scias. ut nō dimittā quasi fingēs me nolle negata. Sed querā: ⁊ instanter querā. quousqꝫ aut accipiā aut elicia ꝑ piissimo redemptore iubēre: Quęrite ⁊ inuenietis. ⁊ adiicietur: pulsate ⁊ aperietur vobis. Quęsiui ⁊ quęro. eriā ⁊ pulso. Unde ⁊ clamito ut aperias. Nā hui⁹ argumēti me consolat inuētio. qz qui contempsisti postulantē. exaudies forte calumniantē. Hinc ergo scientię tuę ingero quę nec stulti iactationē nouit. aliqđ suggerere insipiens

pfecto pręsumo. Nec tñ erubesco impitus diser/
tissimo loco apici memor pręcepti quo pręceperit
libenť sufferre insipientē. Quāobrem accipe cla/
mores calūnię. Cur rogo talentor distributionē
t cibarior dispensationē tibi creditā bucusqz re/
tentas? Jam solue manū imprire familijs ne in/
opia pereant famis. Nosti quid creditor venieus
reposcat a te. Nō minuet tibi quicqd dederis no
bis. Memor esto paruis panib⁹ multitudinē sa/
tiatā. t supesse reliquas fragmentor magnitudine
panū. An putas donū tibi collatū p te solūmo/
do esse datū? Et vestrū ē t nostrū cōmune est nō
priuatū. Et qs dicere uel insan⁹ pręsumat ut pri/
uato tuo gaudeas qui de cōmuni tñ inculpabilit
gaudere scias? Nā cū de⁹ tibi çconomiā sui the/
sauri t diuitiar salutes sapientię t scientię tenere
concesserit cur larga manu nō effūdis qō dando
nō minues? An cū in mēbris supni capitis vnus/
quisqz qō nō accepit: sic in altero possideat ut al/
teri qō habet possidēdū sciat tu fortiran ideo no/
bis parcus exīstis: q qō mutue a nobis resumas
nō inuenis. Sz si habēti das ab illo mercedis fru/
ctū reportas. Sin vo nō habenti tribuis pręcept
euangelicis satisfacis ut reddat tibi i retributiōe
iustor. Proinde t ego remordeor conscientia co
p in me cōmunicabile nihil boni sentiam. Quō
iubemur p charitatē seruire inuicē. t vnusquisqz
quā accepit gratiā in alterutrū illā administrare
sic boni dispensatores multiformis grę dei atqz
vnicuiqz sicut diuisit deus mensuram fidei in vno
cōpage mēbror debeat ea ceteris ptibus cōmuni/
care q bęc oia opat vnus atqz idem spūs diuidēs
singulis put vult ꝯ ad vnū ac peculiare subsidiū
qō pręmisi recurro ad inopportunitatē scilz ami/
cam amicitia destitut⁹ ac nulla mēbror honesto/
rum gratia decoratus. Idcirco audi vocē meam
tot interiacentib⁹ terris. Redde redde qō debes.
Nā seruus seru⁹ es xpi t xpianor ut illic sis maior
omniū nostrū. t q nostri causa tibi collatā pręsentis gratiā sitientib⁹ animis sciētięqz fame cru/
ciatis imptiri nō dedigneris. Nō sum saltim pes
qui ad iniūcta discurrēs possim aluo ecclesię mem
bror scilicz iudici obedientię discursu parere. nec
principatui capitis ipetranti obsequēdo placere.
Quin t si de inhonestiorib⁹ mēbris me esse sciam
sufficiat: q quę te constat a capite pcepisse p me ē
dignū egerere. nec me re nō egere q̄uis minimū:
xpi tñ sanguine redemptū. Nā nō dicit caput pe/
dibus nō estis mihi necessarij quō quę videntur
mēbra corpis ifirmiora ēe necessariora sūt. t quę
putant ignobiliora ēe corpis membra his hono/
rem abundantiorē circūdam⁹. t quę inhonestio/
ra sūt nostra maiorē honestatē habēt. Sic itaqz
creator noster ac dispensator cūcta dispēsat ut cū
in altero alteri dona dīna quę in se nō pcipit pos/
sidenda tribuunt charitas cumulet. Deniqz tunc
bene multiformis gratia dispensat: qñ acceptum
donū t eis qui hoc nō habent creditˇ: qñ ꝓpter cū
cui impendit datū putat. Hoc apli capitulū a nō
bis i parte pręmissū optime nouit prudētia cha/
ritatis vestrę huic regi congruere totū. t quicqd
sūmatim tetigi re pcul dubio nosse meli⁹ later nul/
lum. Itaqz hoc solū supest qō t magnope peto ut
pręstes postulata. t si nō p me saltim p ipsa cha/
ritate diuinit⁹ imprita. Pro qua iubemur t nosse
t pręstare oia. t sine qua nihil sunt oia. Sz t si q
superflua si qua negligent si qua min⁹ humilit aut
inutilitet pon⁹ effudi q̄ dixi cūcta queso benigne
suscipias: cuncta ignoscas: cuncta orer ut deus
ignoscat. Ergo t hoc innotesco libros etymolo/
giar qs a te dño meo posco. t si detrūcatos corro/
soqz iam a multis haberi inde rogo ut eos mihi
trāscriptos integros emendatos t bene coapta/
tos digneris transmittere ne rapt⁹ auiditate in
puersum cogar vitia p virtutib⁹ ab alijs sumere.
Ego aūt opto q̄uis nulli⁹ egeas. t vltroneq dicāt
putere mercedes ut dignatio vestrę benignitatis
imperet nobis in id qō t possum⁹ t valem⁹ tantū
ut obsequio nostro vtaris imo charitate quę de⁹
est pfruaris. His igit expletis erāt mihi questio/
nes de sacris diuinisqz paginis quar mihi expo/
sitionē cordis vestri lumen aperiret si tñ t nobis
iubes resplendere t diuinę legis obscura reserare.
Nec si ista quę peto pcepero de illis filebo. ꝯ viā
reseras capiendę fiducię. Cū in hac prima fronte
nō me confodieris stimulis verecundię t ignauię
meę locū dederis venię q quē diligebas quālibet
imeritū nō iusseris reprobare: quia ignominiosū
valde videt ac vile si nec dū satiatus qui charita/
te ab eo quē amabar inuenit recedere. Obsequio
autē meę seruitutis impendo iura salutis. t quęso
pietatē sanctissimę vestrę potestatis ut p me ora/
re digneris: quatenꝰ quottidie fluctuantē animā
in malis tuo intercessu lucreris t ad portū tran/
quillitatis eternę pducas. cruram a miserūs t ab
scandalis. Dulce mihi fuit diu ad te loqui qsi co/
ram positus vultū videre tuę faciei. Ideo nec ver/
bositatē cauit: t temeritatē fortassis incurrī ꝯ aut
hoc aut aliud agere debui tantū ut qō noluisti p
humilitatē saltē tribuas p tumultuantē impro/
bitatē. Ecce quātā audaciā dedit mihi gratię ve/
strę beniuolentia. Et ideo si qō in hoc displicuerit
sibi iputet quę tantū amat ut timorē tollat. Nā
pfecta charitas foris mittit timorē. Speciali q̄qz
gratia frętus speciali dño in quo vires sanctę ec/
clesię consistūt suggero ut q eusebius noster me/
tropolitanus discessit habeas misericordię curā.
Et hoc filiolo tuo nostro dño suggeras ut illum
illi loco pręficiat cui⁹ doctrinę sanctitas cęteris sit
vitę forma. Huc aūt filiū pręsentē beatissimę po/
testati vestrę p oia cōmendo. t tā de his quę hic
suggessim⁹: q̄ etiā de his quę supra questi sumus
eloquio vestro p eū illustrari mereamur.

Jsidorus ad Braulionem.

Domino meo t dei seruo Braulioni epo.
Jsidor⁹. Tuę sanctitat epistolę me i verbe

tolerantia inuenerūt. Nā primotus fuerā causa cōcilij. Sz quis iussio principis in itinere positū remeare me āmonuisset. ego tñ q; ꝓpinquio: eram presentię ipsi' ꝙ regressioni malui pori' cursū itineris nō intercludere. Ueni ad presentiā pncipis inueni presentē diaconū tuū. p cū eloquia tua suscipiēs; amplexus sū. t legi. t de salute tua deo gratias egi; desiderio oī desiderās. quis debilis atq; fessus fiduciā tū habēs p xpm in hac vita videdi re. q; spes nō cōfundit p charitatē quę diffusa est in cordib' nostris. Codicē etymologiarū cū alijs codicib'. de itinere trāsmisi. t licz iemendatū pęualitudine tñ tibi modo ad emendandū statuerā offerre si ad destinatū concilij locū puenissem. De cōstituēdo aūt epo taraconensi nō eā quā petisti sensi sententiā regis. ꝫ tñ. t ipse adhuc vbi certius cōuertat animū illi manet incertū. Pro aūt ut p meis peccat; apud dñm existere digneris intercessor. ut ipetratu tuo deleant; delicta mea. t remittant; facinora. Itē manu sua. Ora p nobis beatissime domine t frater.

Item Isidorus ad Braulionem.

c Nē tibi sicut pollicit' sū misi op' de quarundā rerū origine ex veteris iectiōis recordatione collectū. atq; ita in quibusdā locis annotatū sicuti extat cōscriptū stilo maiori.

Incipit liber primus etymologiarū sancti Isidori hispalensis episcopi.

De disciplina t arte Cap. i.

Disciplina

Isciplina a discendo nomē accepit. Unde t scia dici pōt. Nā scire dictū est a discere. q; nemo nostrū scit nisi q̄ discit. Aliē dicta disciplina. q; discit plena.

scire

ars

Ars ꝺo dicta est q̄ artis precepē regulisq; ꝓsistat. Alij dicūt a grecis hoc tractū esse vocabulū ἀπὸ τῆς ἀρετῆς. id ē a ꝺrute. quā sciētiā vocauerūt. Inter artē t disciplinā Plato t Aristoteles hanc differentiā esse voluerūt. dicēres artē esse i his quę se t aliē habere possūt. disciplina ꝺo ē quę de his agit quę aliē euenire nō possūt. Nā qñ veris disputationib' aliq̄d disserit. disciplina erit. qñ aliq̄d verisile atq; opinabile tractat. nomē art; habebit.

De septē liberalibus disciplinis Cap. ii.

Grammatica

Isciplinę liberaliū artiū septē sūt. Prima grāmatica. id ē loquēdi peritia. Secūda

rethorica

rhetorica quę ꝫpē nitorē t copiā eloquentię suę maxime i ciuilib' questionib' necessaria existimatur. Tertia

Dialectica

dialectica cognomēto logica: quę disputatiōib' subtilissimis vera secernit a falsis. Quarta

arithmetica

arithmetica quę continet numerorū causas t diuisiones. Quinta

Musica

musica: quę in carminib' cantibusq; consistit. Sexta

Geometria

geometria quę mensuras terrę dimensionesq; cōplectit. Septima

Astronomia

astronomia: quę continet legem astroꝝ.

De litteris cōmunibus Cap. iii.

p

Rimordia grāmaticę artis litterę communes existūt. q̄s librarij t calculatores sequūt. quaꝝ disciplina velut quędā grāmaticę artis infantia ē. vnde t eā Uarro litterationē vocat. Litterę aūt sūt indices rerum. signa verboꝝ: quib' tanta vis est. ut nobis dicta absentiū sine voce loquant. Uerba enim p oculos nō p aures introducunt. Usus lrāꝝ repertus est ꝫpter memoriā rerū. Nā ne obliuione fugiant. litteris alligant. In tanta enī rerū varietate nec disci audiendo poterāt oia. nec memoria cōtineri. Litterę aūt dictę q̄si legiterę. q̄ iter legentib' p̄stent. uel q̄ in legēdo iterent. Litterę latinę t greccę ab hebręis vident eorū. Apud illos enī ꝑius dictū ē Aleph. deinde ex simili enūciatione apud grecos tractū ē Alpha. inde apud latinos A. Trāslatoꝝ enī ex simili sono alteri' linguę litterā condidit. ut

nosse possim' linguā hebraicā oīuꝫ linguaꝝ ac litteraꝝ ē matrē. Sz hebręi vigintiduob' elemētis litteraꝝ ꝑm veteris testamēti libros vtunt. Greci ꝺo. xxiiij. Latini inē vtrāq; linguā progredientes xxiij. elementa habēt. Hebręoꝝ lrās a lege cepisse p moysen. Syroꝝ aūt t chaldeoꝝ p abrahā. Unde t cū hebręis t numero t sono concordāt; solis characterib' discrepāt. Egyptioꝝ lrās isis regina inachis filia. de grecia veniēs in egyptū repperit; t egyptijs tradidit. Apud egyptios autem alias habuisse lrās sacerdotes. alias vulgus. Greccarū lrāꝝ vsū primi phenices inuenerūt. vnde t Lucan' Phenices primi magni si credit' ausi: Mansurā rudib' vocē signare figuris. Hinc est q̄ t phenicea colore libroꝝ capita scribūt. q; ab ipsis litterę initū habuerūt. Cadmus agenoris filius greccas litteras a phenice in greciā xvij. primus attulit: α β γ δ ε ϳ ι κ λ μ ν ο π ρ σ τ φ. His palamedes troiano bello tres adiecit η χ ω. Post quē simonides similit tres alias adiecit ξ θ ψ. Y litterā pythagoras samī' ad exēplū virę humanę primus formauit. Cui' virgula subterior ꝑmā ꝙtē significat. incertā quippe t quę adhuc se nec vitijs nec virtutib' dedit. Biuiū aūt qō supest ab adolescentia incipit. cui' dextra pars ardua est. sed ad beatā vitā tendens. sinistra facilioꝝ ꝫ ad labē interitūq; deducēs. De q̄ sic Persi' ait: Et tibi quę samios diduxit lrā ramos Surgētē dextro mōstrauit limite callē. Quinq; aūt esse apud greccos mysticas litteras. Prima. Y. quę humanam vitā significat de q̄ nūc dixim'. Secunda theta. θ. quę mortē significat. Nā iudices candē litterā thetā apponebāt ad hoꝝ noia quos supplicio afficiebāt t dicit theta ἀπὸ τοῦ θανάτου. id est a morte. Uñ t habet p mediū telū id ē mortis signū. de q̄ ꝺā sic ait. O multū ante alias infelix lrā theta Tertia thau. T. figuram demonstrās dñicę crucis. Unde t hebraice signū interpretat. de q̄ dictū ē i ezechiele. angelo: Transi p mediā irlm t signa thau in fronte viroꝝ gementiū t dolentiū. Reliquas ꝺo duas sūmā t vltimā sibi vendicat xps.

Ipse ē enī p̄incipiū ⁊ finis dicēs: Ego sū alpha ⁊ ω. Cōcurrētib⁹ enī i se inicē α ad ω vsq; deuoluit ⁊ rursus ω ad α replicaū. ut ostenderet i se dñs ⁊ initiū decursum ad finē. ⁊ finis decursū ad initiū. Oēs aūt litterę apud grēcos ⁊ ẏba cōpouūt ⁊ numeros faciūt. Nā alpha α lrā apud eos vocaū in numeris vnū. Ubi aūt scribūt beta β vocaū duo vbi scribūt gāma ɾ vocaū in numeris ipsoꝝ tria. vbi scribūt delta Δ vocaū quattuor. ⁊ sic oēs lr̄ę apud eos numeros habent. Latini aūt numeros ad lrās nō computāt. ꝫ sola ẏba componūt. excepṫis aliquib⁹ quę numeros figura demonstrant. ut i .p. vno. c .p. centū. d .p. quingēṫis. l .p. quinquaginta. m .p. mille. v .p. quinq;. ɾ .p. decē. lrā quę ⁊ in figura crucē significat: ⁊ in numero decem demonstrat. Latinas lrās carmētis nympha p̄ima italis tradidit. Carmēṫis aūt dicta q: carminib⁹ futura canebat. Cęterū ꝫp̄ie vocata nicostrata. Litterę aūt aut sūt cōmunes aut liberales. Communes dicę q: multi eis vtuntur in cōmune. ut scribere ⁊ legere. liberales q: eas tm̄ illi nouerūt qui libros cōscribunt. recteq; loquendi dictādiq; rationē nouerūt. Litteraꝝ duplex modus est. Diuidunt enī p̄incipaliē in duas ptes: in vocales ⁊ cōsonantes. Uocales sūt quę directo hiatu fauciū sine vlla collisione varie emittunt. ⁊ dicę vocales q; p se vocē impleāt. ⁊ p se syllabā faciāt. nulla adhęrente consonāte. Consonātes sunt quę diuerso motu linguę uel impressiōe labioꝝ efficiunt. ⁊ vocatę cōsonantes. q: p se nō sonāt. ꝫ iūctis vocalibus consonāt. Hę in duab⁹ partib⁹ diuidunt: i semi vocalib⁹ ⁊ in mutis. Semiuocales dicę eo q; q̄ddā semisonū de vocalib⁹ habeant. Ab equippe vocali incipiunt ⁊ desinūt in naturalē sonū. ut f. l m. Mutę aūt dicę q: nisi subiectis sibi vocalib⁹ nequaq; erumpūt. Si enī eis extremū vocalis detraxeris sonū. incluſū litterę murmur sonabit. ut b c d. Uocales āt ⁊ semiuocales ⁊ mutę. a veteribus sonę ⁊ semisonę ⁊ insonę dicę sūt. Inter vocales aūt i ⁊ v apud grāmaticos varias habēt significationes. Nā modo vocales sūt. modo semiuocales. modo medię sūt. Uocales ideo sūt. q: solę posite syllabas faciūt ⁊ alijs consonantib⁹ cōiunguṫ. Consonātes ideo habenṫ. q: interdū habēt post se vocales i eisdē syllabis cōstitutas. ut iuno vates. ⁊ habenṫ .p. consonantib⁹. Medię aūt idcirco dicūṫ. q̄m naturaliṫ solę mediū sonū habēt. ut illi⁹ vnius. Coniūctę alijs pinguius sonant. ut ianus vanus. Solę enī positę aliṫ sonāt. aliṫ iunctę. Ẏ ẏo ꝫpterea interdū duplex dicitur. q: quotiēscūq; in metro inṫ duas vocales inueniṫ. p.o duab⁹ consonantib⁹ habeṫ. ut troia. Geminaṫ enī ibi sonus ci⁹. U ꝫ lrā. pinde interdū est nihil. q: alicubi nec vocalis. nec consonās ē. ut quis. Uocalis enī nō est q: i sequiṫ: consonans nō est. q: q p.ęcedit. ideoq; q̄n nec vocalis nec consonans est. sine dubio nihil ē. Eadē ⁊ digāmon a grēcis vocaū q̄n sibimet alijsq; vocalib⁹ iungiṫ. quę ideo digāmon dicit. q: duplex est instar f litterę quę duplex gāma habet. ad cui⁹ similitudinē coniūctas vocales digāmon appellari grāmatici voluerunt. ut vorū virgo. Inṫ semiuocales aūt quędā liq̄dę dicunṫ ꝫpterea. q: interdū in vna syllaba postpo/sitę alijs consonantib⁹ deficiūt ⁊ a merro excludūt et quib⁹ duę apud latinos liquescunt. l ⁊ r. ut fragor ⁊ flatus. reliquę. m ⁊ n. apud grēcos liquescūt ut mnestheus. Decē ⁊ septē āt latinis litteris vet⁹ scriptura cōstabat. Unde ⁊ latinę noianṫ. illa ratione scilicet q; ab e vocali incipiūt ⁊ in mutū sonū desinūt. ut sūt semiuocales. uel q; a suo sono incipiūt ⁊ in vocalē e desinūt. ut sūt mutę. Fuerūt aūt in p̄incipio. xvij. id est a b c d e f g i l m n o p r s t ⁊ v. Ꝟ autem littera p.o sola aspiratione adiecta est postea. Unde ⁊ a plęrisq; aspiratio putaṫ esse. nō lrā. quę pinde aspirationis nota dicit. q: vocē eleuat. Aspiratio enī ē sonus vberi⁹ eleuat⁹ cui contraria ē p.osodia. sonus ęqualiṫ flexus. K litteram Salu⁹ ludi magister postea latinis adiecit. ut in sono discrimen faceret duaꝝ litteraꝝ c ⁊ q. que ideo supuacua dicit. q: exceptis kalendis supflua iudicaṫ. p.c enim vniuersa exp.imimus. Q litterā nec gręci resonāt nec hebręi. exceptis enim latinis hāc nulla alia lingua habet. hęc p.ius nō erat. vnde ⁊ ipsa supuacua est vocata. q: p.c cūcta veteres scripserunt. X littera vsq; ad augusti tpa nōdū apud latinos erat. ꝫ pea c et s scribebant. vnde ⁊ duplex vocaṫ. q: p cet s ponit. vnde ⁊ ex eisdē litteris compositū nomen habet. A grecis duas lrās mutuauit latinitas y et z ꝫpt̄ nomina scilicet greca. ⁊ hę apud romanos vsq; ad augusti tempus nō scribebanṫ. ꝫ z duo s ponebāt. ut hilarissat. p y ẏo i scribebant. Unicuiq; aūt litterę tria accidūt: nomen. quō vocet. figura. quo character signet. potestas. quę vocalis. quę cōsonās habeaṫ. Potestatē natura dedit. volūtas ordinē. A quibus dā ⁊ ordo adijciṫ. id ē. quę p.ęcedat. quę sequaṫ. ut a p.io: sit: sequēs b. A aūt in omnibus gētib⁹ ideo p.o: ē lrāꝝ. p eo q; ipsa p.io: nascētib⁹ vocē apiat. Noia aūt litteraꝝ gētes ex sono ꝫprię linguę dederūt notatis oris sonis. atq; discretis. Nā postęq; eas aiaduerterūt. ⁊ noia illis ⁊ figuras imposuerūt. Figuras autē partim ex placito. partim ex sono litteraꝝ formauerūt: utputa. l ⁊ o quaꝝ vnius sic exilis sonus ē. ira tenuis virgula. alterius pinguius sonus. sicut ⁊ plena figura. Inter figuras lrāꝝ ⁊ apices vetercs distinxerūt. Apicē autē dictū. p eo q; longe sit a pedibus ꝫ in cacumine litterarū apponiṫ. Est enī linea iacens sup litteram ęqualiter ducta.

De grāmatica Cap̄.iii.

Grāmatica ē scia recte loquēdi scribēdiq; ut grāmatica nec grāmatica ratio. origo ⁊ fundamentū liberaliū artiū dicta. Hęc i disciplinis p⁹ lrās cōmunes iuenta ē. ut iā qui didicerūt lrās. p eā recte loquēdi rationē sciāt. Grāmatica āt a litteris nomē accepit Grāmata enim gręci lrās vocant. Ars ẏo dicta

est q̄ artis p̄ceptis regulisq̄ cōsistat. Alij dicūt a grecis hoc tractū esse vocabulū. apo tes areres. id est a virtute: quā scientiā vocauerunt. Oratio dicta est: q̄si oris ratio. Nā orare est loqui ⁊ dicere. Est aūt oratio contex⁹ verbo⁊ cū sensu. Cōtextus aūt sine sensu'nō est oratio. q: nō ē oris ratio. Oratio aūt plena ē sensu voce ⁊ lrā. Diuisiones āt grāmaticę artis a quibusdā. xxx. dinumerant. id est ptes orationis. viij. vox articulata. lrā syllaba. pedes. accent⁹. positurę. notę. orthographia. analogia. etymologia. glosę. differentię. barbarismi. soloecismi. vitia. metaplasmi. schemata. tropi. prosa. metra. fabulę. historię.

De partibus orationis Cap. v.

Artes orationis prim⁹ aristoteles duas tradidit: nomē ⁊ verbū. deinde donatus octo definiuit. ꝫ oēs ad illa duo p̄incipalia reuertunt. id ē ad nomē ⁊ verbū: quę significant plonā ⁊ actū. Reliquę appendices sūt: ⁊ ex his originē trahunt. Nā pnomen ex noīe nascit cui⁹ officio fungit. ut orator ille. Aduerbiū de nomine nascit. ut doct⁹ docte. Participiū de nomine ⁊ v̄bo. ut lego legēs. Cōiunctio v̄o ⁊ p̄positio uel interiectio. i cōplexu istax cadūt. Ideo ⁊ nō nulli quinq̄ ptes definierūt. q: istę supfluę sunt.

De nomine Cap. vi.

Omen dictū quasi noramē q̄ nobis vocabulo suo res notas efficiat. Nisi enim nomen scieris cognitio rerū pit. Propria noīa dicta sūt. q: specialia sūt. Uni⁹ enī tm̄ plonā significant. Species ꝓprioꝝ nominū q̄ttuor sunt p̄nomen. nomen. cognomen. agnomen. Pnomen dictū eo q̄ nomini p̄ponit. ut lucius quintus. Nomen vocatū q: notat gen⁹. ut cornelius. Cornelij enī oēs i eo genere dicebant. Cognomē q: nomini cōiungit ut scipio. Agnomē v̄o quasi accedens nomini. ut metellus creti⁹ q: cretā subegit. Extrinsecus enī venit agnomen ab alię ratione. Cognomentū aūt vulgo dictū eo q̄ nomini cognitionis causa supadiciat siue q̄ cū noīe ē. Appellatiua noīa inde vocant: q: cōmunia sūt. ⁊ multoꝝ significatiōe consistūt. Hęc in. xviij. species diuidunt. ex quib⁹ corpalia dicta: q: uel videt uel tangunt. ut cęlū. terra. Incorpalia q: carent corpe. vnde nec videri nec tangi possunt. ut veritas iusticia. Generalia q̄ꝫ q: multarū rerū sūt. ut. aīal. Nā ⁊ homo ⁊ equ⁹ ⁊ auis aīalia sūt. Specialia: q: partem demonstrāt ut homo. Species enī animaliū homo. Principalia q: primā positionē habent. nec aliūde nascunt. ut mons fons. Deriuatiua eo q̄ ex alio noīe deducunt. ut a mōte montan⁹. Diminutiua q: minuunt sensu. ut grę culus scholasticulus a scholastico. Sono diminutiua q: sic sonāt sicut diminutiua. ꝫ intellectu p̄ncipalia sunt. ut tabula fabula. Tota greca: q: ex toto grece declinant. ut calisto calypso. Sic enī greçus ⁊ latin⁹ dicit. Tota latina q: ex toto i latinū vertunt. greçus dicit odysseus. latin⁹ vlyxes.

Media dicta q: ex pte greca sūt: ex parte latina. Eadē ⁊ notha q: cōpūt vltimas syllabas: manentib⁹ p̄ioribus. ut apud greços alexādros. apud latinos v̄o alexāder menander. Dicta aūt notha quēadmodū notbus dicit quisq̄s de dispari genere nascit. Synonyma. hoc ē plurinomia. eo q̄ sit in plurib⁹ nominib⁹ significatio vna. ut terra. humus. tellus. idē enī sūt oia. Omonyma. ꝫ est vni nomia: eo q̄ sit in vno noie significatio plurima. ut tumulus nūc mons breuis ꝛc.: nūc rumēs rellus: nūc sepulchrū. Est enī in vno noie significatio diuersa. Relatiua dicta eo q̄ ad aliā referant plonā. ut magister. dñs. pater. Illa aūt quę dicūt ad aliq̄d aliter se habentia a contraria significatione dicta sūt. ut dexter. Dici enī dexter non pōt nisi siniſter fuerit. Dozo qualitatis noia ex eo dicta q: p ea qualisq̄s sit ostendit. ut sapiens. fortunatus. diues. Quātitatis: q: a mensura trahunt. ut longus. brcuis. Patronymica dicūt eo q̄ trahunt a patrib⁹. ut tirides tidęi filius. eneius. enęę filius. q̄uis ⁊ a maioribus ⁊ matribus ducantur. Ethnica id est possessiua a possessiōe. ut euandrius ensis. Epitheta quę latine adiectiua uel superposita appellantur. eo q̄ ad implendam sui significationē nominibus adiciant. ut magnus doctus. Adiicis ea plonis ut magnus pbus. doctus homo. ⁊ plenus est sensus. Actualia ab actu descendunt. ut dux. rex. cursor. nutrix. orator. Gentes a gente veniūt. ut greçus. romanus. Patriç a patria descendūt. ut athenicnsis. thebanus. Loci a loco. ut suburbanus. Uerbalia dicunt: q: de v̄bo nascunt. ut lector. Participialia: quę sic sonāt sicut participia. ut clemens. prudēs. Uerbi similia a verbi similitudine dicta ut contēplator. Nam ⁊ verbū est impatiui modi futuri temporis. ⁊ nomē q: comparationem recipit. Hę oēs species a nominū appellatione descendūt. Secunda pars noīs comparatio. Comparatio dicta: q: ex altero⁹ comparatione alterū p̄fert. Cuius gradus tres sūt: positiuus. compatiuus ⁊ suplatiuus. Positiuus dictus. q: primus ponit in compationis gradu. ut doctus. Compatiuus ab eo q̄ comparatus positiuo p̄fert illi. ut doctior. plus enim doctior nouit q̄ doctus. Suplatiuus eo q̄ compatiuo superferat ut doctissimus. plus enī nouit q̄ doctior.

Genera dicta sūt eo q̄ generent. ut masculinū ⁊ femininū. Cętera nō sunt genera. ꝫ hoc nominū ratio ⁊ auctoritas voluit. Neutrū dictū. quia nec hoc est nec illud. id est nec masculinū nec femininū. Cōmune dictū q̄ duobus generibus nominū cōmunicat. ut hic ⁊ hęc canis. Cui contrariū est epicęnon. q: utrūq̄ sexum sub vno genere enūciat. ut hic piscis. Est enī incerti generis. q̄ nec natura. nec oculis discernitur ꝫ sensus tm̄ pertria. Omne genus dictū. q: cūctis generibus seruit. masculino ⁊ femininо ⁊ neutro cōmuni ⁊ oī.

Numer⁹ dict⁹ q: p eū uel singularia uel pluralia noīa ostendunt. Figura q: uel simplicia uel

cõpositа sũt. Casus a cadẽdo dicti·p eos enī
inflexa noia variãt᷑ ⁊ cadũt. Noiatiu᷒ casus dic᷒
q: p eundẽ aliq̃d noiamus ut hic mg̃r. Genitiu᷒
q: p eũ gen᷒ cuiuscũq; quęrim᷒ ut hui᷒ magistri fi/
lius·uel q᷒ rem significam᷒ huius magistri. Dati/
uus q: p cũ nos dare alicui demonstramus·ut da
huic magistro. Accusatiu᷒ q: p eũ aliquẽ accusa/
mus·ut accuso hũc magistr᷒. Uocatiu᷒ q: p eũ ali/
quẽ vocam᷒·ut o magister. Ablatiu᷒ q: p eũ nos
auferre aliq̃d cuiq̃ significam᷒·ut auferã a magi/
stro. Hexaprota noia dicta q: p sex casus varie/
tates habẽt·ut est vn᷒. Pentaprota q᷒ tm̃ in q̃nq;
casib᷒ variant᷑·ut doct᷒. Tetraprota q᷒ tm̃ i quat/
tuo: casib᷒ declinant᷑·ut latus. Triprota q᷒ tm̃ in
trib᷒·ut templũ. Diprota q᷒ tm̃ i duob᷒ ut iupiter.
Monoprota q᷒ vno tm̃ casu vtunt᷑·ut frugi.

De p:onomine Cap̃. VII.

Ronomẽ dictũ: q:.p vice nois ponit᷑·ne
p fastidiũ faciat nomen ipsũ dũ iterat᷑. Nã
cũ dicim᷒ Uirgili᷒ scripsit bucolica·ad/
dim᷒ pnomen. ipse scripsit ⁊ geo:gica·sicq; varie/
tas significatiõis ⁊ fastidiũ tollit. ⁊ o:natũ i du/
cit. Pronoia ãt aut finita sũt aut infinita. Finita
pnoia dicta·eo q᷒ definiũt certã psonam·ut ego.
me enī statim intelligis. Infinita dicunt᷑ quia nõ
sũt certę psonę. De absentib᷒ enī dicunt᷑ ⁊ incertis.
ut quis·quę·qđ. Min᷒ q᷒ finita appellãt᷑·q: cõme/
mo:atiõnẽ faciũt notę psonę·ut ipse·iste. Certũ ẽ
enī de quo dicit᷑. Possessiua vocant᷑·eo q᷒ nos ali/
q̃d possidere ostẽdũt. Mã cũ dico meus rũ᷒·defi/
nio aliq̃d meũ esse uel tuũ. Relatiua dicũt᷑·q: ad
interrogationẽ referunt᷑·ut q̃s est: respondẽt᷑ is ẽ
Demonstratiua·eo q᷒ habẽt demõstratiõis signi/
ficationẽ. Aliquẽ enī pręsentẽ his demonstram᷒·
ut hic hęc hoc. Quę tria ⁊ articuli noiant᷑. Arti/
culi aũt dicti q᷒ noibus artant᷑·id est colligant᷑·cũ
dicim᷒ hic o:ato:. Inter articulũ autẽ ⁊ pnomen
hoc interest·q᷒ articul᷒ rũc est q̃n nomini iũgit᷑·ut
hic sapiẽs. cũ vo nõ coniũgit᷑·demõstratiuũ p:o/
nomen est·ut hic ⁊ hęc ⁊ hoc. Dia aũt pnoia aut
pmogenia sũt·aut deductiua. Primogenia dicta
sũt q: aliũde o:iginẽ nõ trahũt. Hęc. tres. sũt. Fi/
nita tria: ego tu ille. Infinita septẽ: q̃s·q̃lis·ta/
lis·quant᷒·tant᷒ quotus·totus. Minus q᷒ finita
sex: iste·ipse·hic·is·idem·sui. Possessiua quinq; ⁊
meus tuus·suus·noster ⁊ vester. Reliqua autem
deductiua dicunt᷑·q: ex illis deducta atq; cõpositа
exist̃ut ut quispiam aliquis ⁊ reliqua.

De verbo Cap̃. VIII.

Erbũ dictum·eo q᷒ verberato aere sonat
v uel q᷒ hęc pars frequent᷑ in o:atione ver/
sat᷑. Sũt aũt verba mentis signa quibus
hoies cogitatiões suas iuicẽ loquẽdo demonstrãt
Sicut aũt nomẽ significat psonã·ita verbũ factũ
dictũq; psonę. In psona verbi agẽtis ⁊ patientis
significatio ẽ. Mã scribo. psonę factũ ẽ. Itẽ scri/
bo:·psonę factũ indicat h᷒ e᷒a q̃ patit᷑. Uerbo:
genera duo sũt; grãmatico: atq; rheto:. Gram/
matico: in tria cadunt tpa: pręteritũ·instans. ⁊
futur᷒·ut fecit·facit·faciet. Rheto: aũt vniuersa
o:atio verba dicunt᷑. veluti vbis bonis nos cepit
verba bona habuit. Ubi nõ tm̃ verba quę i tria
cadũt tpa. h᷒ vniuersa o:atio est. Uerbo: species
sũt: formę·modi·cõiugationes ⁊ genera. Fo:
mę verbo:ũ inde dictę·eo q᷒ nos ad vnãquãq; rẽ
info:mẽt. p has enī ostendim᷒ q̃d agam᷒. Perfecta
forma dicit᷑ a pficiẽdo ut lego. tũc enī dicẽdũ ẽ q̃n
i pręsenti tpe legim᷒. Meditatiua dicta sũt a me/
ditãtis sensu. ut lecturio. id ẽ legere medito:. In/
choatiua p᷒ meditationẽ ab inchoantis indicio
ut calesco. Frequẽtatiua a sepi᷒ agẽdo. ut lectito.
clamito. Formę enī sensũ tenent: modi declina/
tionẽ. Mã nescis q̃d sit declinatio: nisi p:᷒ didi/
ceris q̃d sit sens᷒. Modi dicti ab eo quẽadmo
dum sint in suis significationib᷒. Indicatiu᷒ enī
modus dicit᷑ q: significationẽ indicãtis habet·ut
lego. Impatiuus q: sonũ habet impandi ut lege.
Optatiu᷒ q: p ipsũ opram᷒ aliq̃d agere ut vtinã
legerẽ. Cõiunctiu᷒ q: ei cõiungit᷑ aliq̃d·ut locutio
plena sit. Mã q̃n dicis. cũ clamem: pendet sensus
Q: si dicã cũ clamẽ quare puras q᷒ taceã: plen᷒ est
sensus. Infinitiu᷒ dicit᷑ eo q᷒ tpa definiẽs psonam
verbi nõ definit. ut clamare·clamasse. Cui si ad/
iũgas psonã·clamare debeo debes debet·fit quasi
finitũ. Impsonalis dicit᷑ q: indiget psona nois ut
pnois·ut legit᷑·addis psonã a me a te ab illo. ⁊ ple
ne sentit᷑. Bz infinitiu᷒ mod᷒ psona tm̃ vbi eget.
Impersonalis vo uel. pnominis psona uel nois.

Cõiugatio dicit᷑ eo q᷒ per cã ad vnũ sonũ mul/
ta cõiungũt᷑. Docet enī in quã syllabã exeat futu/
rũ temp᷒·ne per imperitiã q̃s dicat legebo. p legã
Max᷒ prima ⁊ secũda mittũt futurũ temp᷒ in bo ⁊
in bo:. tertia in am ⁊ in ar. Genera verbo:um
ideo dicta q: gignũt. nã actiuo adjcis r ⁊ gignit
passiuũ. rursum passiuo adimis r ⁊ parit actiuũ.
Ipsa aũt actiua dicunt᷑. q: agũt ut vbero. ⁊ passi/
ua q: pariunt᷑. ut verbero:. Neutralia q: nec agũt
nec pariũt᷑. ut iaceo sedeo. Dis si r litterã adjcis
nõ sonãt latina. Cõmunia aũt dicunt᷑ q: ⁊ agunt
⁊ patiũt᷑. ut amplecto:. Hęc similiẽ depositа r lit/
tera latina nõ sũt. Deponẽtia vo dicuntur·q: de/
ponũt futuri tpis pticipiũ a significatione passi/
ua quod exit in dus ut gloriandus.

De aduerbio Cap̃. IX.

Duerbiũ dictũ ẽ eo q᷒ verbis accedat ut/
a puta bene legi. Bene adũbiũ ẽ. legi ver/
bũ. Inde q̃ dictũ aduerbiũ q᷒ semp vbo
iunctũ adimpleat᷑. Uerbũ enī solũ sensum impler
ut scribo. Aduerbiũ aũt sine verbo nõ habet si/
gnificationẽ plenã·ut bodie. Adjcis illi verbum
bodie scribo. ⁊ iuncto verbo implesti sensum.

De participio Cap̃. X.

Articipiũ dictũ q᷒ nois ⁊ verbi partes
p capiat q̃si pticapiũ. A noie enī vendicat
sibi genera ⁊ casus·a verbo tẽpo:a ⁊ si/
gnificationes. ab vtroq; numerũ ⁊ figuram.

De coniūctione Cap.xi.

Coniūctio dicta eo q̄ sensus sentētias q̄
e coniūgat. Hęc enī p̄ se nihil valet: ꝫ i co-
pulatione sermonū q̄si quoddā exhibet
glutinū: aut enī noīa sociat: ut Augustīn⁹ ⁊ hiero
nymus: aut verba: ut scribit ⁊ legit. Una aūt vis
oīuz siue copulēt siue diuīgant. Copulatiuę autē
coniūctiones dictę: eo q̄ sensū uel p̄sonas cōiun-
gant: ut ego ⁊ tu eamus ad forū. ipsū ⁊ sensū con-
iunxit. Diuīctiuę dictę q̄: diuīgūt res ⁊ p̄sonas
ut ego aut tu faciam⁹. Subiūctiuę dicunt q̄: subi-
iungunt ut q̄. Dicim⁹ enī regi q̄ hominiq̄ deoq̄:
nō dicim⁹ q̄regi q̄homini q̄deo. Expletiuę dictę
q̄: explent p̄positā rem: utpura si hoc non vis saltē
illud fac. Cōmunes noīant q̄: vbi vis p̄ponunt
⁊ subiūgunt: ut igit̄ b̄ faciā: hoc igit̄ faciā. Cau-
sales dicunt a causa: eo q̄ aliquid cogitēt facere:
utputa occido illū q̄: habet aur̄. Rationales di-
cunt a ratione qua quisq̄ vtit̄ in faciendo: ut quō
eum occidā ne agnoscar: veneno an ferro?

De p̄positione Cap.xii.

Repositio dicta q̄ nominib⁹ p̄ponat̄ ⁊
p verbis. Accusatiuę aūt ⁊ ablatiuę p̄po
sitiones a casib⁹ quib⁹ seruiūt dictę. Lo-
quelares ꝟo q̄: loquelis id est verbis semp cohę-
rent: nec aliq̄d valēt solę positę: ut di. dis. Cōiun
ctę ꝟo verbis figurā faciūt: ut diduco distrabo.

De interiectione Cap.xiii.

Interiectio est vocata q̄: sermonib⁹ in-
i teriecta id est interposita affectū cōmoti
animi exprimit: sicut cū dicit̄ ab eruditāte
va: a volente heu: ab irascente be. a timente heī.
Quę voces quarūcūq̄ linguaꝝ p̄prię sunt: nec in
aliam linguā facile transferuntur.

De voce Cap.xiiii.

Vox est aer ictus sensibilis auditu: quan-
v tum in ipso est. Dis vox aut articulata
est aut cōfusa. Articulata est hoīuz. con-
fusa animaliū. Articulata est quę scribi pōt. con-
fusa quę scribi nō potest.

De syllaba Cap.xv.

Syllaba grece. latine cōceptio siue cōple-
f xio dicit̄. Nā syllaba dicta est ἀπὸ τοῦ
συλλαμβάνειν. id ē a conceptiōe lit-
terarū. συλλαμβάνειν enī dicit̄ concipere. Un̄
⁊ vere illa ē syllaba quę ex plurib⁹ nascit̄ litteris.
Nā vnā vocalē p̄ syllaba. abusiue nō p̄prie dicim⁹
quę nō tam syllaba dicēda est: q̄ ratio tempoꝝ.
Syllabę aūt aut breues sūt aut longę aut cōmu-
nes. Breues vocatę q̄: nūq̄ ꝓduci possūt. Longę
q̄: semp ꝓducūt. ⁊ nūq̄ corripi possūt. Cōmunes
aūt q̄: p̄ scribētis arbitrio cum necessitas cogit ⁊
p̄producunt ⁊ corripiunt. Lege donatū. Ideo autē
syllabę longę breuesq̄ dicunt q̄: p̄ varias vocum
moras aut dupla aut simpla spacia tp̄is habē vi-
dent. Diphthongę syllabę greco noīe dictę q̄ in
eis binę vocales iungant. Ex his apud nos veras
esse scim⁹ q̄ttuoꝝ: ae. oe. au. eu. Ei ꝟo apud maio-
res tm̄ celebrata fuit. Syllaba aūt apud metricos
ideo semipes noīat̄ q̄ sit dimidius pes. Nā pes
duab⁹ constat syllabis. Cū ḡ syllaba vna est: q̄si
dimidi⁹ pes est. Dionysius linti⁹ syllabaꝝ omniū
singulas formas aptissimas fecit. ⁊ ob id statua
honoratus est.

De pedibus Cap.xvi.

Pedes sūt qui certis syllabaꝝ tp̄ibus in-
p sistūt nec a legitimo spacio vnq̄ recedūt
Pedes dicti eo q̄ p̄ ipsos metra ambulēt
Nā sicut nos pedib⁹ incedim⁹: ita metra q̄si pe-
dibus gradiūt. Pedes aūt oēs. c. xxiiij. sūt. dissyl-
labi q̄ttuoꝝ. trisyllabi octo. tetrasyllabi. xvi. pen-
tasyllabi. xxxij. hexasyllabi. lxiiij. Usq̄ ad quat-
tuoꝝ autem syllabas pedes dicunt: reliquę sicigię
vocant. Ipsi aūr pedes habēt speciales causas no
minū quare ita vocent. Dirrichius dict⁹ est q̄: hic
assidue uel in certamine uel in ludo puerili sępius
frequentabat. Spondeus dicit̄ q̄: tractim sonat
Nā spondeus tract⁹ quidā dicit̄ id ē son⁹ q̄ fun-
debat̄ circa aures sacrificantiū. Unde ⁊ hi qui ti-
bijs canebāt in sacris gentiliū spondiales nomi-
nabant̄. Trocheus ꝟo ab eo dict⁹ est q̄ celebrem
cōuersionē faciat cantilenę. ⁊ q̄si rota velocit̄ cur
rat i metris. Trochos enī greece rota dicit̄. Jam-
bus dict⁹ ē q̄ὸ ἰαμβίζειν greci detrahere dixe-
rūt. Huiusmodi enī carmine oēs inuectiones uel
detractiōes implere poerę sūt soliti. Dictū aūt no-
mē ab eo q̄ veluti venenū quodāmodo maledicti
aut liuoris infūdat. Tribrachus q̄ ⁊ cozus appel-
lat̄ dict⁹ q̄: sit ex trib⁹ breuib⁹. Molossus dictus a
saltatioe molosoꝝ quā exercuerūt armati. Ana-
pestus greece dicit̄ repercussus. Greci enī anapestin
repercussionē dicūt. Qui ideo dicit̄ repercussus eo q̄
repertiat̄ a dactylo. Est enī illi contrari⁹. Dactyl⁹
a digito dict⁹ q̄ a longioze nodo inchoans i duas
desinat breues. Sic ⁊ iste pes iūcturā vnā habet
longā ⁊ duas breues. Unde ⁊ man⁹ expansa pal-
ma dicit̄. ⁊ pendēres digiti dactyli. Amphibra-
chus q̄ in vtraq̄ pte breuē habeat. longa i medio
interiacēte. Brachis enī breuis dicit̄. Amphima-
crus. eo q̄ duę hinc ⁊ inde longę habeant in medio
inclusā breuē. Macros enī greece long⁹ dicit̄. Ba-
chius appellat⁹ ē. eo q̄ isto pede bachia id ē libe-
ri sacra celebrabāt. Antibachi⁹ uel palimbachi⁹
dict⁹ q̄: tract⁹ a bachio ē. Proceleusmaticus. eo q̄
sit ad celeuma canentiū apt⁹. Dispondeus aūt ⁊ di-
trocheus ⁊ diiambus dicti q̄ geminis constent
iambis spondeis uel trocheis. Antispastus q̄ sit
ex ptrarijs syllabis. ex breui scilicz ⁊ longa ex lon
ga ⁊ breui. Coriamb⁹ ꝟo q̄: ex hoc pede cōpositū
carmē choris aptissimū sit. Jonici sane ꝓpter nu-
merorū inęqualē sonū dicti. habēt enī binas lon-
gas syllabas binasq̄ cozeptas. Pęones dicti ab
inuētoze. Constant ipsi ex vna longa ⁊ trib⁹ bre-
uibus: quę longa iuxta noīa coꝝ variatim est cō-
stituta. Epitriti vocati q̄ semp tres longas ha-
beant syllabas ⁊ vnā breuem. Sicigię aūtē sunt

pentasyllabi ⁊ hexasyllabi pedes dicti apud grecos sicigie quasi quedã declinationes. Si hi non sũt pedes ẽ appellant pentasyllabi ⁊ hexasyllabi q: vltra quinq ⁊ sex syllabas nõ pcedũt. vnde nõ oportet in carmine bas syllabas qõlibet excedere nomen. ut carthaginensiũ. hierosolymitanorũ. ⁊ constantinopolitanorũ. Accidunt vnicuiq pedi arsis ⁊ thesis. id est elevatio ⁊ depositio vocis. Neq enī iter vocis pedes dirigere poterunt. nisi alterna vice leuent ⁊ deponãt. ut arma. ar elevatio ē. ma depositio. In his duob⁹ p diuisionē pedes legitimi colligunt: ut duo ad duo. Equa diuisio ē quoties arsis ⁊ thesis equali rẽpor̃ diuisione ecdunt. ut q̃tuor ad duo. Dupla quoties ex his vnũ alterũ duplo vincit. Sescupla ꝓportio ē quotiens vnũ alterũ sescuplo supat. dimidietate numeri. ut tria ad duo. In simpla enī ei⁹ parte vnũ plus inuenit. in dupla vno min⁹ habet. Sescuplũ enī dimidiũ dupli dicit. Triplũ ē qñ maior ps ter cõtinet totũ min⁹. id ē tria ⁊ vnũ. Epitritũ ē qñ min⁹ continet a maiore. ⁊ ei⁹ tertia pars. Ecdunt ꝓportionẽ pedũ mẽbra uel p equalitatẽ uel p duplũ uel p sescuplum uel p triplum uel p epitritũ. Partimur ergo in equa hos pedes. Pirrichiũ. ui. ui. ut fuga. equa. Spondeum. ‒ ii. ‒ ii. ut estas. equa.

Dactylũ. ‒ ii. ui. ui. ut menalus. equa. Anapestum. ui. ui. ‒ ii. ut erato. equa. Dispondeum ‒ ii. ‒ ii. ‒ ii. ‒ ii. ut oratores. equa. Proceleusmaticũ. ui. ui. ui. ui. ut auicula. Diiambum. ui. ‒ ii. ui. ‒ ii. ut ꝓpinquitas. equa. Ditrochebum ‒ ii. ui. ‒ ii. ui. ui. ut cantilena. eq̃. Antispastum ui. ‒ ii. ‒ ii. ui. ui. ut saloninus. equa. Choriambũ ‒ ii. ui. ui. ‒ ii. ut armipotens. equa. Item in dupla partimur hos pedes. Trocheũ. ‒ ii. ui. ut meta. dupla. Jambũ. ui. ‒ ii. ut parens. dupla. Molossũ. ‒ ii. ‒ ii. ‒ ii. ut eneas. dupla.

Trib⁹achũ. ui. ui. ui. ut macula. dupla. Jonicũ maiorẽ. ‒ ii. ‒ ii. ui. ui. ut iunonius. dupla. Jonicũ minorẽ. ui. ui. ‒ ii. ‒ ii. ut diomedes. dupla. Un⁹ ꝓportionũ est qui tripla partitione diuidit: quę est maxima: atq ideo minime metris adest. Amphibrach⁹. ui. ‒ ii. ui. ut carina. tripler. Sescupli aũt hi sũt. Amphimacr⁹. ‒. ii. ui. ‒ ii. ut insulę. sescuplũ. Bachi⁹. ui. ‒ ii. ‒ ii. ut achates. sescuplũ. Antibachi⁹. ‒ ii. ‒. ii. ui. ut natura. sescuplũ. Peon prim⁹. ‒ ii. ui. ui. ui. ut legitim⁹. sescuplũ. Peon secũdus. ui. ‒ ii. ui. ui. ut colonia. sescuplũ. Peon tertius ui. ui. ‒. ui. ut menedemus. sescuplum. Peon quartus. ui. ui. ui. ‒ ii. ut celeritas. sescuplum.

Restant quos epitrita partitione diuidimus. Epitritus prim⁹. ui. ‒ ii. ‒ ii. ‒ ii. ut sacerdotes epit. Epitritus secundus. ‒ ii. ui. ‒ ii. ‒ ii. ut conditores. epit. Epitrit⁹ tertius. ‒ ii. ‒ ii. ui. ‒ ii. ut demosthenes. epit. Epitritus quart⁹ ‒ ii. ‒ ii. ‒ ii. ui. ut fescennin⁹. epit. Sũt igit hi equi. r. dupli ꝓportionis. vj. triplus vn⁹. sescupli. vij. epitriti quartuor. Numer⁹ autẽ syllabaq in pedibus a duobus vsq ad sex ptendit. vltr⁹ enī nõ procedit quia vsq ad sex syllabas tendũt pedes. Tempora in pedib⁹ sunt. ut quanta vnusquisq pes habeat. Resolutio est pedũ qñ p vna longa duę breues ponunt. aut p duab⁹ longis q̃tuor breues ponunt. ut sectaq interũt abiere costas. Abiere nũc resolutio ē spondei in pceleusmatico. i qua resolutiõe semp synalęphã sequit Virgili⁹. Ex vna aũt longa duę breues fiũt. ex duab⁹ aũt breuibus longa nũq fit. Findi enī solida possunt. solidari scissa nõ possũt. Figura est cui⁹ nota syllabę agnoscunt. Ubi enī circuli partẽ inferiorẽ bis positã aspicis. pirrichius ē. uu. vbi i geminatã iacentẽ spondeus. ‒ ‒. Nã nota breuis inferior semicirculus est. u. nota longa i iacens ē. ‒. Metra pedibus accidũt. ut a trocheo trochaicũ. a dactylo dactylicũ. a iambo iambicũ. de quib⁹ paulo post dicendum est.

De accentibus Cap. xvii.

a Accentus qui grece prosodia dicit. ex greco nomen accepit. Nã grece pros. latine ad: oden grece. latine cant⁹ est. Hoc enī nomen de verbo ad verbum expressum est. Latini aũt habent ⁊ alia noia. Nam accentus ⁊ tonos ⁊ tenores dicũt. q: ibi sonus crescit ⁊ desinit. Accentus aũt dict⁹ q̃ iuxta cantũ sit. sicut aduerbiũ q: iuxta verbũ ē. Acutus accentus dict⁹ q̃ acuat ⁊ erigat syllabã: grauis q deprimat ⁊ deponat. Est enī contrari⁹ acuto circũflexus. q: de acuto ⁊ graui cõstat. Incipiẽs enī ab acuto in grauẽ desinit: atq ita dũ ascendit ⁊ descendit. circũflexus efficit. Acut⁹ aũt ⁊ circũflexus similes sũt. Nam vtraq leuat syllabã. Grauis cõtrari⁹ ambob⁹ videt. Nã semp deprimit syllabas cum illi leuẽt. ut vnde venit tiran: ⁊ nox vbi sidera condit. vnde hic grauis ē. min⁹ enī sonat q̃ acut⁹ ⁊ circũflexus. Monosyllaba aũt pars orationis si naturaliter breuis ē ut vir. aut positione longa ut ars: acutũ accentũ habebit. Si ꝓ naturali longa ut res: circũflexũ. Dissyllaba pars orationis si prior ē naturali longã habet. ⁊ vltimã breuẽ. circũflectit ut musa. Alit acutẽ. Trisyllaba pars orationis si mediã breuẽ habet ut tibia. tunc primã acuimus Si ꝓ naturali longã habet secundã. ⁊ vltimã breuẽ. ut merell⁹. tũc mediã circũflectim⁹. Tetrasyllaba autẽ ⁊ pentasyllaba ratione trisyllabarũ retinent. Grauis accent⁹ cũ vno accẽtu poni pot in dictione vna: cũ vtrisq nũq ut catull⁹. In cõposita dictiõe vn⁹ accent⁹ est ut armipotẽs omnipotens. Accent⁹ aũt repti sũt uel ꝓpter distinctionẽ. ut viridiq i littore cõspicit sus. ne dicas vsus uel ꝓpter ꝓnũciationẽ: ne dicas meta breuit. ⁊ nõ pducte meta. vel discernẽdę ambiguitatis causa ut ergo. Nã cum pducit go: causã significat. cũ corripit coniunctionẽ.

De figuris accentuũ Cap. xviii.

f Figurę accentuũ. x. sũt. quę a grãmaticis pro verborũ distinctionib⁹ apponuntur. Oxia id ē acutus accent⁹. linea a sinistra ptes i dextrã ptẽ sursũ ducta fit ita. /

Baria id ẽ grauis linea a sũmo finistrę in dextram deposita fit ita

Perispomene id est circũflexus. linea de acuto ⁊ graui facta exprimit ita

Macra aũt id est longa virgula iacens est ita

Brachia id est breuis pars circuli inferior iacens est ita

Hypben. i. cõiũctio q⁹ duo ῥba ꝓiũgit

Sbiecta ῥgula ῥsui circũflexa fit ita

Diastole id ẽ distinctio quę cõtrario separat dextra pars circuli supposita ῥsui fit ita

Apostrophos pars item circuli dextra ⁊ ad summã litterã apposita fit ita

Qua nota deesse ostenditur in sermone vltimas vocales. ut tribunal ꝓ tribunale.

Dasian qȝ interꝓtat aspiratio. id ẽ vbi h h. littera poni debet tali figura notatur

Psile qȝ interꝓtat siccitas siue puꝛ. id ẽ vbi h lrã esse nõ debet. tali nota ostenditur.

Quoꝛ duoꝛ accentuũ figuram latini ex ipsa lrã aspiratiõis fecerũt. Vñ si iũgas has facis eandẽ aspiratiõis notã. Rursũ si mediũ eꝰ apicẽ scindis dasian ⁊ psilen facis.

De positura Caꝑ. xix

Positura ẽ figura ad distinguẽdos sẽsus p cola ⁊ cõmata ⁊ periodos. quę dũ ordine suo appõit. sensũ nobis lectiõis oñdit Dictę aũt posture. uel q⁹ ꝑ cũctis positis annotãt. uel q⁹ ibi vor. p int̃uallo distinctiõis deponit. Has greci thesis vocãt. latini posituras. Prima positura sȝdistinctio dicit. eadẽ ⁊ cõma. Media distinctio sequẽs ẽ ipsa ⁊ cola. Ultima distinctio quę totã sniam claudit. ipsa ẽ pioꝺ. cui⁹ ut diximꝰ pres sũt cola ⁊ cõma. q̃rũ diuersitas pũctis diuerso loco positis demõstrat. Ubi enĩ i initio pnũciationis nec dũ plena sensui pars ẽ ⁊ tamen respirare oportet. fit cõma id ẽ pticula sensus punctusq; ad vnã lrãm ponit. ⁊ vocatur subdistinctio ab eo q⁹ pũctũ subt⁹. id ẽ ad vnã lrãm accipit. vbi aũt i sequẽtib⁹ iã sentẽtia sensũ prestat. ȝ adhuc aliquid supest de snię plenitudine. fit cola. mediãq; lrãm pũcto notam⁹ ⁊ mediã distinctionẽ vocam⁹. quia pũctũ ad mediã lrãm ponim⁹. Ubi ῥo iã p graꝺ pnũciãdo plenã snię clausulã facim⁹. fit periꝺ. pũctũq; ad caput lrę ponim⁹. ⁊ vocat distinctio. id ẽ disiũctio. q⁹ integrã separat sniam. Hoc q̃dẽ apud oratores. Cęterũ apud poetas vbi in ῥsu p⁹ duos pedes syllaba remanet cõma ẽ. q⁹ ibi post scansionẽ prȝcisio verbi facta ẽ. Ubi ῥo post duos pedes de parte orationis nihil superest. colon est. Totus aũt versus periodus est.

De notis sententiarum Caꝑ. xx.

Cęterea quędã scripturaꝝ notę apud celeberrimos auctores fuerũt. q̃sq; antiq ad distinctionẽ scripturaꝝ carminib⁹ ⁊ historiis apposuerũt. Nota ẽ figura ꝓpria i litterę modũ posita ad demõstrandã vnãquãq; ῥbi sententiarũq; ac versuũ rationẽ. Notę aũt ῥsib⁹ apponũtur. numero. xxvi. quę sũt noib⁹ infra scriptis.

Asteriscus apponit̃ i his quę omissa sũt ut illucescant ꝑ eam notã quę deesse videntur. Stella enĩ ἀστὴρ greco sermone dicit̃. a quo asteriscus est deriuatus.

Obelus id ẽ virgula iacens apponitur in verbis uel sentẽtijs supflue iteratis. siue i bis locis vbi lectio aliq falsitate notata est. ut q̃si sagitta iugulet supuacua atq; falsa ꝓfodiat. Sagitta enĩ grece obelus dicitur.

Obelꝰ supne appũctatꝰ ponit̃ in his de q⁹ dubitat̃ vtrũ tolli debeãt nec ne apponi.

Limmisc⁹ id ẽ virgula int̃ geminos puncros iacẽs appõit̃ i his locis quę sacrę scripturę interꝓtes eodẽ sensu sed diuersis sermonibus transtulerunt.

Antigraphus cũ puncto apponitur. vbi in translationibus diuersus sensus habetur.

Asteriscus cũ obelo. hac ꝓpie aristarchus vtebat̃ in his ῥsib⁹ q̃ nõ suo loco positi erant.

Paragraphus ponit̃ ad separandas res a reb⁹ quę i cõnexu ꝓcurrũt. quęadmodũ i catalogo loca a locis ⁊ regiões a regionib⁹. i agone pręmia a pręmijs. certamina a diuersis certaminibus separantur.

Positura est figura paragrapho ꝓtraria. ⁊ ideo sic formata. quia sicut ille principia notat. ita ista fines a ꝓncipijs separat.

Sciphia circuli pars inferior cũ puncto ponitur in his locis vbi quęstio dubia ⁊ obscura aperiri uel solui nõ potuit.

Antisigma ponit̃ ad eos versus quoꝝ ordo pmutandus est. sicut ⁊ in antiquis auctoribus positum inuenitur.

Antisigma cũ pũcto ponit̃ in his locis vbi in eodem sensu duplices versus sunt. ⁊ dubitatur qui potiꝰ eligendus sit.

Diple. hanc scriptores nr̃i apponũt i libris ecclesiasticoꝝ viroꝝ ad sepanda uel demonstrãda testimonia sanctarũ scripturarum.

Diple peristichon. hanc ꝓmꝰ leogaras syracusanus posuit homericis ῥsibus ad separationẽ olympi a cęlo.

Diple pistigme id ẽ cum geminis punctis. hãc antiq in his apponebãt. quę cenodotus ephesiꝰ nõ recte adiecerat. aut detraxerat. aut pmutauerat. in his ⁊ nostri ea vsi sũt.

Diple obelismene interponit̃ ad separãdos i comędijs uel tragędijs ꝓlogos.

Auerse quoties strophe ⁊ antistrophus inferrur.

Auersa cũ obelo ad ea ponit̃ quę ad aliq̃d respiciũt. ut nos ne tibi fluxas phrygie res vertere fundo conamur? Nos an miseros q̃ troas achiuis obiecit?

Diple supne obelata ponit̃ ad cõditiones locoꝝ ac temporum personarũq; mutatas.

Recta ⁊ auersa superne obelata ponit̃ finita loco suo. monade

significante similē sequentē quoq; esse.

VEraunium ponitur quoties multi ꝟsus improbant. nec p singulos obelant. Veraniū enim fulmen dicitur.

CHrisanon. hęc sola ex volūtate vniuscuiusq; ad aliquid notandum ponitur.

PHietro. id ē fortis. hęc vbi aliquid obscuritatis ē ob sollicitudinē ponit.

TAnchora supior ponit. vbi aliqua res magna omnino est.

IAnchora inferior. vbi aliqd vilissime aut inconuenientius denunciatum est.

CRonis tm̄ in fine libri apponitur.

VAlont⁹ nota quę ad mēdas adhibēt. Fuerūt ⁊ alię notę librorū. p agnoscēdis his quę p extremitates paginaꝝ exponūt. ut vbi lector i liminari huiusmodi signū inuenerit ad textū recurrens eiusdē sermonis ul ꝟsiculi. sciat esse expositionē cuius similē superiacentē notam inuenerit.

De notis vulgaribus Cap.xxi.

VUlgares notas enn⁹ prim⁹ mille ⁊ centū inuenit. Notarū vsus erat. ut ḋcquid per contentionem aut in iudicijs diceret. librarij scriberēt cōplures. simul astantes diuisis inter se partib⁹ ẽt quisq; ꝟba. ⁊ quo ordine exciperet. Rome prim⁹ tull⁹. tyro ciceronis libertus cōmentat⁹ ē notas. ꝫ tm̄ positionū. Post eum tert⁹ plann⁹. pilargyrus ⁊ aquila. libertus męcenatis alias addiderūt. Deinde seneca cōtracto oīuꝫ digestoq; ⁊ aucto numero. opus effecit i ḋnq; milia. Notę aūt dicte eo q; ꝟba ul syllabas p̄fixis characterib⁹ notent ⁊ ad noticiā legentiū reuocent. q̄s qui didicerūt. ꝓprie iā notarij appellant.

De notis iuridicis Cap.xxii.

QUędā aūt litterę i libris iuris verborum suoꝝ notę sūt. q̄ scriptio celeris breuioꝝ fiat. Scribebat enim ꝟbi grā p b. ⁊ p f bonū factum. p s. ⁊ p c. senatus consult⁹. p r. ⁊ p p respublica. p p. ⁊ p r. populus romanus. p d. ⁊ p r dūt. taxat. p supinā u. litteram mulier. p p. ꝑm naturā pupillus. p v. verso capite pupilla. p vnū k caput. per duo capa innecta. calūnię causa. p i. ⁊ t iudex esto. p d ⁊ m. dolū malū. Cui⁹ generis plurimę cōsimiles notę in libris antiquis inueniūtur. Has iuris notas nouitij impatores a codicibus legū abolēdas sanxerūt. q; multos p has callidi ingenio ignorātes decipiebāt atq; ita iusserūt scribēdas in legib⁹ lrās. ut nullos errores nullas ambages afferāt. ꝫ sequēda ⁊ vitāda aperte demonstrēt.

De notis militarib⁹ Cap.xxiii.

MIbreuiculis q̄s quib⁹ militū noia conti
i nebant. ꝓpria nota erat apud veteres. q̄ ispicerēt. quāti ex militib⁹ supesset. quantiq; in bello cecidissent. T. thau nota ī capite ꝟsiculi. supstitē designabat. θ. Theta ꝟo ad vniuscuiusq; defūcti nomē apponebat. Unde ⁊ habet p mediū telū id ē mortis signū. De q̄ Persius air:

Et potis est nigrū vitio p̄figere theta. Cū autē puericiā significare vellēt. A. lauda littera vsi sūt sicut mortē significabāt. cū ponebāt thetā ad caput. Jn stipendioꝝ q̄q; largitione ꝓprie erāt notę.

De notis litterarū Cap.xxiiii.

NOtas etiā lrārū inter se veteres faciebant
n ut ḋcḋ occulte iuicē i scripturis significare vellēt mutuo scriberēt. Testis ē brutus qui in his litteris ea quę acturus erat notabat. ignorātib⁹ alijs q̄d sibi vellēt hę litterę. Cęsar q̄q; august⁹ ad filiū: Q̄ inquit innumerabilia incidunt assidue quę scribi alterutrū oporteat ⁊ esse secreta. habeam⁹ inter nos notas si vis tales. ut cū aliq̄d notis scribēdū erit. p vnaq̄q; lrā scribam⁹ sequētē. h̄ modo. P̄ro a. b. p b. c. ⁊ deinceps eadē rōne cęteras. P̄ro z. autē lrā redeūdū erit ad duplex aa. Quidā etiā versis ꝟbis scribūt.

De notis digitoꝝ Cap.xxv.

UNt quędā ⁊ digitoꝝ notę. sūt ⁊ oculoꝝ
ſ quib⁹ secū taciti. pculq; distantes collo
quūt. sicut mos ē militaris. ut quotiens cōsentiat exercit⁹. q; voce nō pōt. manu. ꝑmittat. Alij q; voce nō pūt. gladioꝝ motu salutāt. Ennius de q̄dā impudica. q̄si in choro pila ludens. dat arum dat sese. ⁊ cōmunē facit. Aliū tenet. alij nutat. alibi man⁹ ē occupata. alij puellū pedem. alij dat annulū expectandū a labris. aliū inuocat cū alio cantat. at tm̄ alijs dat digito lrās. Et salomon. Annuit oculo. terit pede. digito loquit.

De orthographia Cap.xxvi.

RThographia grece latine recta scriptu
o ra interpretat. Ortho enī grece recta. graphia scriptura dicitur. Hęc disciplina docet. quēadmodū scribē debeam⁹. Nā sic ars tractat de priū declinatiōe. ita orthographia de scribēdi peritia. utpura ad. cū ē p̄positio d. lrām. cū ē cōiūctio r. litterā accipit. Haud q̄n aduerbiū ē negādi d. lrā terminat. ⁊ aspirat ī capite. quādo aūt p̄iūctio diuīctiua ē. p r litterā sine aspiratiōe scribit. Apud p̄positio p d. scribit. sicut ad. ut apud patrē. q̄m vetereꝫ sępe apud p̄o ad vsi sunt duabus ex his medijs lris subtractis. Interdum aūt alię litterę i locū aliaꝝ lrāꝝ rite ponūt. B ⁊ p litteris quędā cognatio ē. Nā p byrrho dicim⁹ pyrrhū. L. ⁊ g. quādā cognatione habēt. Nā cū dicim⁹ cētū ⁊ trecētos. postea dicim⁹ q̄dringēros g. ponētes. p c. P̄ro c. ⁊ q. quędā cognatio ē. nā huiuscemodi p c. cuiusq; p q. scribim⁹. Cū ār p̄positio p c. scribēda ē. si autē aduerbiū fuerit p q. Dicim⁹ enī quū lego. De p e. solā. Demō p ę diphthongon ē notād⁹. Equ⁹ qō ē aial p e. solā scribēdus. equus qō ē iust⁹ p̄ę diphthongon ē scribēd⁹. Exsul addita s. debet scribi. q; exul dicit q̄ extra solū ē. Exultat melius sine s. littera scribitur. Nā cum ipsa x. ex c. ⁊ s. constat. quomodo cū in ea sit s. rursus ei additur alia? Equoꝝ p diphthongon scribēdū. q; non ab aqua. ꝫ ab ęqualitate nomen est factū. Fortitan p n. ī fine scribēdū. q; integrū ei⁹ ē. si forte tandē. Fed⁹ qō est deformis p e solam

scribēdū.fedus qđ ē pactū.cū ę. diphthongo scribēdū.Formosus sine n.scribit.q: a forma vocat. Gnat⁹ qđ ē filī⁹ p g scribendū.q: facit generatus H.quę aspiratiōis littera ē.in latino tm vocalib⁹ iungit.ut honor.homo.hum⁹.Aspirat aūt t cōsonantib⁹ ħ in grecis t hebreis noib⁹.Heus aūt t heu interiectiōes p h.scribēdę.Jlitterā int duas vocales cōstitutā.bis scribi qdā existimabant ut troia maia.ħ hoc ratio nō permittit.Nunq̄ enī tres vocales in vna syllaba scribūt.ħ i.lrā int duas vocales cōstituta.p dupla habet.Jd.pnomē neutri generis p d.scribit ab eo qđ est is ea id.q: facit idē.Q: si ꝟbū est tertię psone.p t.notabim⁹ ab eo cp ē eo is it.q: facit itur.K.litterā antiqui pponebāt quotiēs a sequebat.ut kaput.kanna kalam⁹.Nūc aūt karthago t kalendę p eandē tm scribūt.Dia aūt greca noia q̄ucūq̄ sequente vocali p k.sūt scribēda.Lętus p ę diphthongon scribit.q: lętitia a latitudine vocata ē.cui cōtraria ē tristitia quę angustiā facit.L.aūt littera interdū ,p d.lrā vtimur.ut latū ,p datū,t calamitate ,p cadamitate.a cadendo enī nomē assūpsit calamitas.Maxum⁹ an maxim⁹.t si q̄ similia sūt q̄liter scribi debeāt quęsitū ē.Varro tradidit cęsarē p i.ciusmodi ꝟba enunciare solitū eē t scribere.inde ꝓpter auctoritatē tanti viri cōsuetudinē facrā.ut maxim⁹.optim⁹.pessim⁹ scribat.Malo p vnū l.scribendū.q: ē magis volo.Malle p duo ll.magis scribendū.q: ē magis velle.Nolo q̄p vnū l.velle t nolle p duo ll.Nolo enī ne volo est nolle ne velle.Os.ī vultū aut ossa significat.p o solā scribendū ē.ī psonā.h.pponēda ē.Ora finiū p o.hora dici p h.scribendū.On⁹ si de onere venit.p o.solā scribēdū.si de honore.cū h.aspiratione.Prępositio t pterea p diphthongon scribendū.Pene ꝟo qđ ē cōiūctio p e.pęna qđ ē supplicīū p ę.Q.littera tūc recte ponit cū illā statim u.lrā sequit.t alia quęlibet vna pluresve vocales iungūt ita ut vna syllaba fiat.Ętera p c.scribūt. Quę ,pnomē per ę scribendū.que cōiūctio per e. Quid p d.lrām scribit cū ,pnomē ē.p t.cū verbū cui⁹ positio prima ē.queo qs quit.t i cōpositione nequeo nequis nequit. Quod qñ ,pnomē ē p d scribendū.qñ numer⁹ p t.q: totidē p t scribitur. Quotidie p q scribendū.nō p c.ut sit quot dieb⁹. R.lrā coīonē habet cū s.lrā. Jtaq; apud antiq̄s bonos.labos.arbos dicebatur.nūc honor labor arbor.Bat p t scribi oportet.q: integrū ei⁹ facit satis.Sed p d oportet scribi.apud antiq̄s enī sed sedū dicebat.nos finales duas lrās abscidimus. Tant⁹ sīē t quāt⁹ i medio m.habebāt.Quā enī t tam.vnde t quātitas.quāt⁹.tāt⁹.Ue interiectio per ę.scribenda.ve cōiūctio per e.Ꝑpus q: greci est.p.r.scribendū.ita t chrisma.Y.t z.litteris sola greca noia scribūt.Nā cū iustitia z.litterę sonū exprimat.tm q: latinū ē.p t scribendū est.Sic militia malitia nequitia t cętera similia.Jn dubiis q̄ ꝟbis cōsuetudo veterū erat ut cū eadē littera aliū intellectū coꝛꝛepta.aliū ,ducta haberet.lōgę syllabę apicē apponebāt.utputa ꝓpter an arborē significaret.an hoīuz multitudinē.apice distinguebat.sic t vbi litterę cōsonātes geminabāt sicilicū supponebant.ut sella.serra.asseres. Ueteres enī nō duplicabāt lrās.ħ sup sicilicū apponebāt.q̄ nota admonebat lector geminā dā eē lrām.

De analogia Cap.xxvii.

Analogia grece latine similiū cōparatio siue ꝓportio noiat. Cui⁹ hęc vis est ut qđ dubiū ē ad aliq̄d sibe qđ nō ē dubiū referat.ut incerta certis ,pbent. Octo aūt modis cōparatio analogię colligit.id ē q̄litate.cōparatione genere.numero.figura.casu.extremitatib⁹ similiū syllabarū.t sillitudine tēpor. Si qđē de his vnū defuerit.iā nō ē analogia.id est sillitudo.ħ ē anomalia id ē extra regulā.ut lup⁹ t lepus.totū quęrit.ħ dissentiūt casu.facit enī lupi leporis. Nam regularię ē dum quęris vtr trames masculinū an femininū sit.similis ē illī oī declinatiōe limes.t erit masculinū. Jtē funis si incerti generis eē credis.silis ē illi panis i declinatiōe.t erit masculinū. Jtē ex cōparatiōe positiuor.ut si dicas doct⁹.magn⁹.positiui sūt.t sui sibes. Fit t p diminutionē.utputa.funē masculinū eē funiculus oñdit.sīē marmor neutri generis eē marmusculū indicat. Nā qđ gen⁹ i ꝓncipalitate ē.idē eē solet i diminutiōe.ħ hoc nō semp.ut pistrinū pistrella.ħ scire debem⁹ ex positiōe.id ē primitiuo declinationē t ex diminutiōe genus colligere.

De ętymologia Cap.xxviii.

Ętymologia ē origo vocabulorū cū vis ꝟbi.uel noīs p interꝓtationē colligitur. Hāc gristoreles symbolon.cicero annotationē noīauit.q: noīa t ꝟba rer nota facit exēplo ꝓpito.utputa flumē.q: fluēdo crevit.a fluendo dictū. Cui⁹ cognitio sępe vsū necessariū habet interꝓtatiōe sua. Nā cū videris vnde ortū ē nomē.citius vim ei⁹ intelligis. Dis enī rei inspectio etymologia cognita planior ē. Nō aūt oīa noīa a veterib⁹ fm naturā imposita sūt.ħ quędā t fm placitū.sīē t nos seruis t possessiōib⁹ interdū fm cp placet nostrę volūtati noīa dam⁹. Hinc est cp oīuz nominū etymologię nō reperiunt.q: quędam nō fm q̄litatē qua genita sūt.ħ fm arbitriū humanę volūtatis vocabula acceperūt. Sūt autem ętymologię nominū aut ex causa datę.ut reges a recte agēdo.aut ex origine ut homo q: sit ab humo.aut ex contrariis.ut a lauādo lutū dū l...um nō sit mundū.t lucus.q: vmbra opac⁹ parū lucet. Quędā eriā facta sūt ex nominū deriuatione. ut a prudētia prudens. Quędā ętiā ex vocib⁹.ut a garrulitate garrulus. Quędā ex greca etymologia orta t declinata sūt i latinū.ut silua dom⁹. Alia q̄ ex noib⁹ locor ꝟbiū ul fluminū trahuntur vocabula. Multa etiā t de diuersar gētiū fmōe vocāt. Unde t origo coꝛ vir cernit. Sūt enī plęraq; barbara noīa incognita latinis t grecis.

De glosis Cap. xxix.

Glosa greca interpratiõe linguę sortitur nomẽ. Hãc philosophi aduerbiũ dicũtq; vocẽ illam de cuius qualitate requirit vno & singulari verbo designat. Quid enim illud sit in vno ꝟbo positũ declarat·ut cõticescere ẽ tacere. Itẽ lat⁹ baurit apertũ·baurit pcurit. Itẽ cũ terminũ dicimus finem·aut populatas interpta/mur esse vastatas. & oio cũ vnius verbi rem vno ꝟbo manifestam⁹. De differẽtijs Cap. xxx.

Jfferentia ẽ species diffinitiõis quã scri/ptores artiũ de eodẽ & de altero noiant. Hęc eni duo q̃dã int̃ se coione cofusa·cõ/iecta differentia secernũt̃·p quã q̃d sit vtrũq; cognoscit̃ ut cũ querit̃ quid int̃ regem sit & tyrãnũ·adiecta differẽtia q̃d vtq; sit diffinit̃·ut rex modestus & tẽperãs. tyrãn⁹ ꝟo crudelis. Int̃ hęc enim duo differẽtia cũ posita fuerit·quid sit vtrũq; cognoscit̃. sic & cętera. De barbarismo Cap. xxxi.

Barbarism⁹ ẽ ꝟbũ·corrupta littera uel so/no enunciatũ·littera ut flozier·dũ flozebit dicere oporteat·sono si.p media pri/ma syllaba .pducat̃. ut latebrę tenebrę. Appellatus aũt barbarism⁹ a barbaris gentib⁹·dũ latine oratiõis integritatẽ nesciret. Unaquęq; eni gens facta romanoꝝ cũ opib⁹ suis·vitia quoq; & ꝟboꝝ & moꝝ romã trãsmisit. Jnter barbarismũ aũt & barbaralexim hoc interest·q barbarism⁹ i ꝟbo la/tino fit·dũ corrũpit̃. qñ aũt barbara ꝟba latinis eloquijs inserunt̃· barbarolexis dicit̃. Itẽ qñ in ꝑsa vitiũ fit ꝟmonis·barbarism⁹ vocat̃· qñ i metro metaplasm⁹ dicit̃. Barbarism⁹ aũt fit scripto & ꝑnunciatiõe. Scripto. iiij. modis·si q̃s in ꝟbo litterã uel syllabã adiiciat·mutet· transmutet uel minuat. Pronunciatiõe autem fit· in tpib⁹·tonis aspiratiõib⁹. & reliquis quę sequũt̃. Per tpa q̃pe fit barbarism⁹·si.p longa syllaba breuis ponatur aut p breui longa. Per tonos·si accent⁹ i alia syllaba cõmutet̃. Per aspiratione si adiiciat. h. littera vbi non debet·aut detrahat̃ vbi esse oportet. Per hiatũ quoties i ꝑnũciatiõe scindit̃ ꝟsus antecẽ cõpleat̃·siue q̃ties vocalis vocalẽ sequit̃·ut musę·aonides. Fit barbarismus & p metacismos iotacismos. & labdacismos. Metacism⁹ ẽ quoties eens .m. litterã vocalis sequit̃. ut bonũ aurũ·iustũ amicum·ꝟ hoc vitiũ aut suspensiõe m. litterę· aut detractiõe vitam⁹. Jotacismus est quoties i iota littera duplicat̃ sonus·ut troia maia·vbi eaꝝ littera adeo exilis pnũciatio ut vnũ iota non duo sonare videat̃. Labdacismus ẽ·si .p vno l. duo .pnuncient̃ ut aplxi facunt·sicut colloquiũ .p cõloquiũ uel quoties vnũ l. exilius· duo largius .pferimus qđ cõtrariũ ẽ. Nã vnũ largius duo exili⁹ .pferre debemus. Collisio est quotiens nouissimę syllabę finis in alteri⁹ ꝓncipio ẽ·ut mater terra.

De solecismo Cap. xxxii.

Solecism⁹ est plurimoꝝ ꝟboꝝ int̃ se in/cõueniens compositio· sicut barbarism⁹ vnius verbi corruptio. Uerba enim non recta lege cõiuncta solecismus est·ut si quis dicat· inter nobis .p int̃ nos·aut date veniã sceleratorũ .p sceleratis. Dicit⁹ aũt solecismus a ciuib⁹ cialibus q̃ ex vrbe soloe quę nũc põpeiopolis appellat̃. .pfecti apud italos cõmorãtes·suã & illoꝝ linguã vitiose incõuenienterq; cõfunderent· solecismo nomen dederunt. Unde & similit̃ loquentes solecismos facere dicunt̃. Solecismus autẽ apud poetas schema dicit̃·quoties in ꝟsu necessitate metri factus inuenit̃. Cũ aũt nõ inuenit̃ necessitas·permanet solecismi culpa. Soloecismus fit duob⁹ modis·aut p ptes orationis·aut p accidentia partiũ orationis. Per ptes orationis·si alterã partem pro altera ponamus·utputa si prepositiones adverbijs applicem⁹. Per accidẽtia fit·id ẽ p ea quę accidũt ptibus orationis·utputa p q̃litates·genera·numeros·figuras. & casus. Per ista igitur oia fiũt solecismi·sicut donatus exposuit. fiũt ꝓterea & plurimis modis. Nã lucilius centũ genera solecismoꝝ dixit: q̃s oẽs vitare potius q̃m sequi debet qui regulã recte loquendi tenere studet.

De cęteris vitijs Cap. xxxiii.

Jtia apud grãmaticos illa dicunt̃ quę in eloq̃o cauere debem⁹. Sũt aũt hęc: barbarism⁹. solecism⁹. acyrologia·cacephaton & reliq̃. Barbarism⁹ ẽ corruptio ꝟbi vn⁹·ut si tertiã syllabã q̃s .pducat in ignoscere. Solecismus cõpositio vitiosa ꝟboꝝ ut si aliq̃s dicat: int̃ hoib⁹ .p int̃ hoies. Acyrologia nõ ꝓpria dictio ut liceat sperare timẽti. Proprię aũt timẽti ẽ formidare nõ sperare. & gramineo in cãpo. Proprię est aũt graminosũ dicere campũ· nõ gramineum. Cacephaton dictio obscęna uel incompositę sonãs. Obscęna·ut his animũ arrecti dictis. Jncõposita·ut iuuat ire & dorica castra videre. Malla eni cõpositio fit ab ea syllaba incipę q̃ supior finierat·ꝟ & si alio mõ quolibet incõposita dictio .pferat·cacephaton dicitur. Pleonasmos adiectio vnius ꝟbi supuacua. ut hactenus aruoꝝ cultus & sidera cęli. Neq; enim alibi nisi in cęlo sunt sidera. Perisfologia adiectio plurimoꝝ ꝟboꝝ supuacua. ut viuat ruben & nõ moriatur dum nõ sit aliud viuere q̃m non mori. Macrologia longiloquium res nõ necessarias comꝑhendẽs·ut legati nõ impetrata pace retro vnde venerãt domũ reuersi sunt. Tautologia. id est eloquium. ut si fata viꝝ seruãt. siue scit̃ aura ętherea. neq; adhuc crudelibus occupat vmbris. Totũ eni qđ repetitur vna res est.ꝟ crebro sermõe annũciata. Eclipsis est defect⁹ dictiõis. in quo necessaria ꝟba desunt. ut cui pharetra ex auro. decst eni erat. Tapinosis est humilitas statum rei magnę dictis infirmãs. ut apparent rari nantes i gurgite vasto. Gurgitẽ posuit .p mari. Cacosyntheton vitiosa compositio. ut versa q̃ inuencũ terga fatigamus hasta.

Amphibologia. ambigua dictio quę fit aut per casum accusatiuum. ut illud responsum apollinis

ad pyrrhū·aio te eacida romanos vincere posse·i quo nō ē certū quē i illo ꝟsu mōstrauerit eē victorem. Fit ꝛ p incertā distinctionē·ut bellū ingens gerer italia. Incerta distinctio·vtꝫ bellū ingens an ingens italia. Fit ꝛ p cōe ꝟbū·ut depcaī catocalūniaī cicero·pcstolaī b:ut⁹·dedignaī anton⁹· nec oñdit in hac ambiguitate vtrū ipsi alios·an alij ipsos depcati sint aut calūniati. Fit ꝛ p omonyma qñ vno noīe multa significanē·ut acies·ꝛ nō addas aut ferri·aut oculoꝝ·aut milit̄ū.

De metaplasmis Cap.xxxiiii.

Metaplasmus greca lingua latine transfor-
m matio dicit. Qui fit i vno ꝟbo ꝓpter metri necessitatē ꝛ licentiā poetaꝝ. Cuius species hꝫ sūt. Prothesis appositio in pncipio ꝟbi·ut gnato ꝓ nato. Epenthesis appositio in medio·ut relliqas ꝓ reliqas. ꝛ mancant i religiōe neporcs ꝓ religiōe. Paragoge appositio in fine·ut admittier ꝓ admitti. ꝛ potestur ꝓ potest. Aphęresis abscisio de pncipio·ut tēno ꝓ cōtēno. Syncope·abscisio de medio·ut forsan ꝓ forsitan. Apocopę abscisio de fine·ut sat ꝓ satis. Ecrasis·productio cōtra naturā·ut italiā fato ꝓ fugus. ꝛ exercet diana choꝛos. Systole·est coꝛreptio ꝓtra naturā·ut aq̄s⁹ oꝛion. ꝛ vbēqꝫ fidenā·cū pma syllaba ꝓduci debeat. Dięresis discissio syllabę i duas·ut diues pictai vestis·ꝓ picte. ꝛ albai lōgai Episynaliphę cōglutinatio duaꝝ in vnā·ut pariete ꝓ pariete. ꝛ genua ꝓ genua·phaeton ꝓ phęton. Synalephe collisio vocaliū iūcta vocalib⁹·ut atqꝫ ea diūsa penit⁹ dū ꝓte gerūt. Ecthlipsis collisio ꝓsonātū cū vocalib⁹·ut multū ille ꝛ trīs iactat⁹ ꝛ alto. Antithesis·cōtrapositio litterę ꝓ alia frā·ut impere ꝓ impetu. ꝛ olli ꝓ illi. Metathesis·trāspositio litterę·ut euādre ꝓ euāder·timbre ꝓ timber. Inter barbarismū ꝛ lexim hoc ē latinā ꝛ pfectam elocutionē Metaplasmus est: q̄ in vno sermone fit ratiōe vitios⁹. Itē inꝛ soloecismū ꝛ phrasin·id ē pfectā cōnexionē sermonū figura est quę fit contextu sermonum rōne vitiosa. Ergo metaplasmi ꝛ schemata media sunt. ꝛ discernūt peritia ꝛ imperitia. Fiūt aūt ad ornatum.

De schematibus Cap.xxxv.

Chemata ex grēco i latinū eloquiū figu-
s rę intꝛerant·quę fiūt i ꝟbis uel sentētijs ꝓ varias distinctionū formas ꝓpt eloquij ornatū. Hęc dū multa sint apud grāmaticos·ista inueniuntur. Prolepsis est pręsūptio vbi ea quę sequi debent anteponūt·ut interea reges ingenti mole latin⁹. Debuit enī sic dicere. Interea reges ingenti mole. ꝛ statim adūcere qđ sequit·. pcedūt castris·deinde dicere latin⁹ ꝛ cetera·ꝫ facta ē ꝓ ornamēto pręsūptio rei. ꝛ q̄ seq̄ debuere reges interpositi sūt i septē ꝟsib⁹. ꝛ postea additū est·. pcedūt castris. Et deinde pręsūptio·qꝛ antepositā sūt quę sequi debuere. Zeugma ē clausula·cū plures sensus vno ꝟbo claudūt·quę fit trib⁹ modis Nā aut in ꝓmo aut in postremo aut i medio id ꝟbū ponit qđ sentētias iūgit. In ꝓmo·ut vertit oenophori fūd⁹ sentētia nobis. In medio·ut grę cia sulpitio sorti data·gallia corne. In postremo ut nāqꝫ hoc tpe obsequiū amicos·veritas odium parit. Hypoęcuris ē figura supioꝛ ꝓtraria vbi i singulis sensib⁹ ꝓpria vnicuiqꝫ clausula ē ut regē adit ꝛ regi memoꝛat nomēqꝫ genusqꝫ. Syllepsis ē i dissimilib⁹ clausulis aut pluralis dictio singulari ꝟbo finita·ut socijs ꝛ rege recepto· aut singularis dictio plurali ꝟbo explera·ut sūt nobis mitia poma·castanęę molles ꝛ pressi copia lactis. Fit aūt syllepsis nō solū p ptes oꝛatiōis·hꝫ ꝛ p accidētia ptib⁹ oꝛationis. Nā vbi ꝛ p multis vn⁹. ꝛ p vno multi ponūt·syllepsis ē. Pro multi vn⁹·ut ē illud vterqꝫ armato milite cōplent·cū nō vno·hꝫ multis militib⁹. Itē p vno multi ut i euāgelio latrones qui crucifixi erāt cū eo imꝛoperabāt·vbi ꝓ vno vterqꝫ inducit blasphemasse. Ana diplosis ē qñ ab eodē ꝟbo q̄ prioꝛ ꝟsus finiuit·sequēs ꝟsus incipit·ut ē illud: Cerrent ꝛ cygnis vsulę·sit tyrus oꝛpheus. Oꝛpheus i silvis· inꝛ delphinas oꝛion. Anaphoꝛa est repetitio eiusdem ꝟbi ꝑncipia ꝟsuū plurimoꝝ·ut nos te dardania incensa tuaqꝫ arma secuti. Nos tumidū sub te permensi classib⁹ ęquoꝛ. Epanaphoꝛa est in vno ꝟsu ꝑncipia sensuū eiusdē ꝟbi repetitio·ut te nem⁹ angitię vitrea te fucin⁹ vnda·te liquidi flevere lacus Epiceuxis est i vno sensu cōgeminatio ꝟbi·ut sic sic iuuat ire sub vmbras. Epanalepsis ē ꝑmonis i pncipio ꝟsus positi·eiusdem i fine replicatio·ut est illud: Crescit amoꝛ nūmi quātū ipsa pecunia crescit. Paranomasia ē i significatiōe diuersa dictio pene ipsa·ut illud: abire an obire tecōuenit· id ē exulē fieri an moꝛi. Schesis onomaton multitudo nominū cōiūctoꝝ quodā ambitu copulata·ut nubila nix grādo· pcellę fulmina venti. Paromoeon est multitudo verboꝝ ex vna littera inchoantiū. q̄le est apud enniū. O tite tute tati tibi tanta tyrānę tulisti·hꝫ hoc bene rēperat Virgili⁹; dū nō toto ꝟsu vtꝫ hac figura ut ennius·hꝫ nūc in pncipio ꝟsus tm̄·ut est illud: Sęua sedes sup arma·nūc i medio·ut quęqꝫ lacus late liqdos quęqꝫ aspera dumis. nunc aūt i fine. ut sola mihi tales casus cassandra canebat. Homęoptoton ē cū plurima noīa ꝓ vnū casū denūciant ē·ut est illud Hz neqꝫ currētē·nec se cognoscit euntē. Tollentēqꝫ manus saxūqꝫ in mane mouentē. Homęoteleuton ē cū vno mō ꝟba plurima finiūt. ut abijt abscessit·cuasit. erupit. Polyptoton ē cū diuersis casibus sentētia variat·ut ex nihilo nihil in nihilum nil posse reuerti. Marcida ꝛ maꝛpa marco spondēte recurras. Marcus dixit: ita ē assigna marce tabellas. Hymnos ē sētētia ꝓtinuatę oratiōis tenoꝛē suū vsqꝫ ad vltimū ꝟsūs·ut ē i secessu lōgo locus insula portū ꝛ reliq̄. Hinc enī i longum vadit sensus vsqꝫ ad illud. Desuper horrentiqꝫ atrum nemus iminet vmbra. Polysynthęton est dictio multis cōcatenata coniunctiōibus

ut tectumq; laremq; armaq; amycleumq; canem.
Dialyton uel asyntheton ē figura quę cōtrario sine
cōiūctiōib⁹ solute ac simplicit̄ effert̄ ut venim⁹
vidim⁹ placuit. Antitheton ē vbi cōtraria cōtra-
riis opponūt̄ ꝛ sentētie pulchritudinē reddunt ut
illud: frigida pugnabūt calidis humentia siccis
mollia cū duris sine pondere habentia pondus.
Hypallage ē quotiēscūq; per cōtrarium verba
intelliguntur ut dare classibus austros cū ventis
naues demus non nauibus ventos.

De tropis xxxvi.

Tropos greco noie grāmatici vocāt qui
latine modi locutionū interpretant. Fiūt
aūt a ꝓpa significatiōe ad nō ꝓpriā similitu-
dine. Quoꝝ oīuz noia difficillimū ē annotare. Hꝫ
er oib⁹ donat⁹. xiij. vsui tradendo ꝓscripsit. Me-
taphora ē vbi alicui⁹ vsurpata trāllatio sit̄ cū di-
cim⁹ fluctuare segetes gēmare vites dū i his reb⁹
fluct⁹ ꝛ gēmas nō iuenim⁹ in qb⁹ hęc vba aliūde
trāsferūt. Sz hę atq; alię tropicę locutiōes ad ea
quę intelligēda sūt ꝓpterea figuratis amictib⁹ ob-
tegūt̄ ut sensū legētis exercean⁹ ꝛ ne nuda atq; in
promptu posita vilescāt. Fiūt aūt metaphorę mo-
dis q̄tuor. Ab animali ad animale ut aligeros cōscēdit
equos. Metaphorice loquēs miscuit quadrupedi
alas auis ꝛ q̄ cursu deserta peruerit miscuit vo-
latili cursum q̄drupedis. Ab inanimali ad inanimale ut
pontū pin⁹ arat sulcū premit alta carina miscuit
vsū terrę aquis dū arare ꝛ sulcū premere ad trā
pruneat non ad mare. Ab inanimali ad animale ut
floruda iuuēt⁹ miscuit flores inanimales iuuenū nutri-
quę animam habet. Ab animali ad inanimale ut tu ne
prune parer cui tēpora cana crepanti Cincta sa-
lo resonant magn⁹ cui ꝓpete mētō Profluit ocea-
nus ꝛ flumina crinib⁹ errāt. Metū enī ꝛ tempora
ꝛ crines nō ad oceanū pertinent hꝫ ad hoies. Sic ꝛ
alia reꝝ noia de alio genere i aliud gen⁹ decētissi-
me decoris grā trāsferūt̄ ut oratio ponet̄. Me-
taphora aūt aut ptis vni⁹ ē ut fluctuare segetes.
nō pores dicere segetare fluct⁹: aut antistropha ē
id ē reciproca ut remigiū alaꝝ. Nā ꝛ alę nauiū ꝛ
alarū remigia dicūt̄. Catachresis ē alienę rei no-
mē appositū ꝛ eo a metaphora differt q̄ illa vo-
cabulum habenti largit̄: hęc q; non habet ꝓpriū
alieno vtit̄ ut faciēq; similima lauro ꝛ cētaurus
nūc vna ambę iūcrisq; ferūt frontib⁹ ꝛ lōgę sulcāt
vada salsa carinę. dum facies ꝛ frons tm̄ ialiū ꝛ
boiuz sint. Nō nomē si poeta nō apposuisset na-
ui. q̄d ꝓpriū eidē parti diceret nō haberet. Meta-
lepsis ē trop⁹ a pcedēte indicās q̄ sequt̄. ut Inq;
manus chartę nodosaq; venit arūdo. Nā p ma-
nū verba p arundinē litterę significatę sūt. Me-
tonomia transnominatio ab alia significatione
ad aliā ꝓpinquitate trāslata. Fit aūt multis modis
aut enī p id q̄ ꝓtinet id q̄ ꝓtinet oñdit ut thea-
tra plaudūt prata mugiūt dū illic hoies plaudāt
hic boues mugiāt aut cōtra p id q̄ cōtinet id q̄
cōtinet ut iā prim⁹ ardet vcalegon dū nō ille sed
dom⁹ eī⁹ ardet. Itē p inuentorē id q̄ inuentū ē
ut sine cerere ꝛ libero friget ven⁹. ꝛ cōmixtā vul-
canus mittit ad astra faullā. Vult enī p cererem
frumēti inuentricē intelligere panē p libez iuen-
torē vitis vinū p venerē libidinē p vulcanū ignē.
At cōtra p iuentū iuentorē demonstrat ut vinū
pręcamur p libero qui viuū apud grecos iuenit.
Item p efficientē id q̄ efficit sic pigrū frigus q̄
pigros hoies faciat ꝛ timor pallid⁹ eo q̄ pallidos
hoies reddat. At cōtra p id q̄ efficit efficiens ut
iūgit eq̄s curru gēitor spumātiaq; addit frena fe-
ris. Spumātia frena dicit cū vtiq; nō ipsa faciāt
spumas hꝫ equ⁹ q̄ ea gerit spumis cōspergat infu-
sis. Antonomasia ē p noie id est vice nois posita
ut maia genit⁹ p mercurio. Qui trop⁹ fit tribus
modis. Ab aio ut magnanimusq; anchisiades. a
corpe ut ipse arduus. extrinsecus ut infelix puer
atq; impar cōgressus achilli. Epitheton supra no-
men. pponitur enī ꝓprio nomini ut alma ceres
obscenię canes importuneq; volucres. Int̄ an-
tonomasiā aūt ꝛ epitheton hoc differt q̄ antono-
masia p vice nois ponit̄ epitheton aūt nūq; sine
noie ē. Quib⁹ duobus tropis uel virupam⁹ ali-
quē ul ostendim⁹ ul laudam⁹. Synecdoche ē cō-
ceptio cū a pte totū ul a toto pars intelligit̄. Eo
enī ꝛ p speciē gen⁹. ꝛ p genus species demōstrat̄
hꝫ species pars est genus aūt totū. A toto enī ps
itelligit̄ ut q̄ multę glomerāt̄ aues. vbi frigidus
annus transpontū fugat. Nō enī totus annus ē
frigidus hꝫ pars anni id ē hyems. At cōtra a pte
totū ut flāmas cū regia puppis extulerat. vbi non
solū puppis hꝫ nauis. ꝛ nō nauis hꝫ qui i ea. ꝛ non
oēs hꝫ vn⁹ flāmas extulit. Onomatopeia ē nomē
fictū ad imitādum sonum vocis cōfuse ut stridor
valuaꝝ hinnitus eq̄ꝝ mugitus boū balat⁹ ouiū.
Periphrasis est circūloquiū dū res vna plurimis
vbis significat̄ ut auras vitales carpit. Signi-
ficauit enī p copulatione vboꝝ vnā rem. hoc est vi-
uit. Hic aūt trop⁹ geminus ē. Nā aut veritatem
splēdide pducit aut fęditatē circuitu cuitat. Ve-
ritatē splēdide pducit ficut. ꝛ iā pma nouo spar-
gebat luce eras Tithoni croceū linquēs aurora
cubile. Vult enī dicere. iā lucescebat aut dies or⁹
erat. Fęditatem circuitu cuitat ficut: placidūq;
petuit cōiugis infusus gremio p membra sopore.
hoc enī circuitu cuitat obscenitatē ꝛ decenē osten-
dit pcubitū. Hyperbaton ē trāscēsio cū vbū aut
sententia cōmutat. Hui⁹ spēs q̄nq; sūt. anastro-
phe hysteroprotheron parenthesis remesis syn
chesis. Anastrophe verboꝝ ordo preposterus ut
littora circū. p circū littora. Hysteronprotheron
sinia ordinę mutata ut postq̄ altos terigit fluctus
ꝛ ad equoza venit. ante enī ad equoza venit: ꝛ sic
terigit fluct⁹. Parenthesis vbi inponim⁹ senten-
tiā nostrā q̄ ex medio remota ireger sensus pdu-
rat ut eneas (neq; enī patrius cōsistere mentem
pass⁹ amor) rapidū ad naues premittit achaten.
Est enī ordo eneas rapidum premittit achaten.

Antitheton quid sit.

ypallage q̄d

Catachresis sit

Metalepsis sit metonomia multis modis

Nã illud in medio parenthesis ẽ. Temesis ẽ sectio vn⁹ nois p intpositionẽ ꝓbox. ut multũ nebulę circũ dea fudit amictũ. p circũfudit. Synchesis ẽ vbi ex oi parte cõfusa sunt ꝓba. ut illud. Juuenes fortissima frustra pectora si vobis audendi extrema cupido ẽ certa seq. quę sit reb⁹ fortuna videtis. excessere oẽs adytis arisq; relict; dij quib⁹ imperiũ hoc steterat. succurrit; vbi incẽsę moriamur ⁊ i media arma ruamus. ordo talis ẽ. Juuenes fortissima pectora. frustra succurrit; vbi incensę. q; excessere dij quib⁹ hoc imperiũ steterat vnde si vobis cupido certa ẽ me sequi audẽtẽ extrema ruam⁹ i media arma ⁊ moriamur. Hyperbole ẽ excelsitas fidẽ excedẽs vltra q̃ credendũ ẽ ut fidera ꝓberat vnda. ⁊ terrã inf fluctus aperit. Hoc enī mõ vltra fidẽ aliq̃d augeꝛ. nec tñ a tramite significandę veritatis erratur: q̃uis verba quib⁹ indicaꝛ excedant. ut volũtas loquentis non fallẽs; appareat. Quo tropo nõ solũ nõ augeꝛ aliq̃d ꝯ ⁊ minuit; augeꝛ. ut velocior aura: minuit. ut mollior pluma. durior saxo. Allegoria ẽ aliniloquiũ. aliud enī sonat. ⁊ aliud itelligit. ut tres littore ceruos ꝓspicit errãtes. vbi tres duces belli punici. uel tria bella punica significant. Et in bucolicis: Aurea mala decẽ misi. id est ad augustũ. ⁊. eglogas pastor. Hui⁹ tropi plures sũt species. e quibus eminent septem. ironia. antiphrasis. enigma. charientismos. parœmia. sarcasmos. asteismos. Ironia ẽ sententia p. pnũciationẽ ꝓtrariũ habẽs intellectũ. Hoc enī tropo callide aut p accusationẽ. aut p insultationẽ aliq̃d dicit. ut ẽ illud: Uestras eure domos illa se iactet i aula Eol⁹. ⁊ clauso ventor carcere regner. Et quõ aula si carcer est: Soluit enī pnũciatiõe. Nã carcer pnunciatio ẽ. iactet i aula ironia ẽ. ⁊ totũ p cõtrariam pnũciationẽ annũciaꝛ per ironię speciẽ quę laudãdo derider. Antiphrasis ẽ sermo cõtrario intelligẽd⁹. ut lucus q; caret luce. ppẽ nimiã nemorũ vmbrã. ⁊ manes id est mites ⁊ modesti. cum sint terribiles ⁊ immanes. ⁊ parce. ⁊ eumenides furię. q; nulli parcãt nel bene faciãt. Hoc tropo ⁊ ne ni atlantes. ⁊ cęci videntes. ⁊ vulgo ęthiopes argentei appellanꝛ. Inf ironiam aũt ⁊ antiphrasin hoc distat. q; ironia pnũciatione sola indicat qõ intelligi vult. sicut cũ dicimus hoi agenti male ⁊ bonũ ẽ qõ facis. Antiphrasis ꝙo nõ voce pnunciãtis significat cõtrariũ. h finis tñ ꝓbis q̃rũ origo cõtraria est. Enigma est quęstio obscura quę difficile intelligiꝛ nisi aperiaꝛ. ut est illud: De comedente exiuit cibus. ⁊ de forti egressa est dulcedo. significans ex ore leonis fauũ extractũ. Inter allegoriã autẽ ⁊ enigma hoc interest. q; allegoria bis gemina est. ⁊ sub re alia aliud figuraliꝛ indicat. Enigma ꝙo sẽsus tñ obscurus ẽ. ⁊ p quasdã imagines adumbratus. Charientismos ẽ tropus quo dura dictu gratius pferunt. veluti cũ interrogantibus nũq̃d nos quęsierit aliq̃s. respondetur bona fortuna. vnde intelligiꝛ neminẽ nos quęsisse. Parœmia est rebus ⁊ rẽpor⁹ accõmodatũ. p uerbiũ. Rebus. ut cõtra stimulũ calces. dũ significatur aduersis rẽsistendũ. Tempor⁹. ut lupus i fabula. Aiũt enī rustici vocẽ hoĩem pdere. si eũ lup⁹ prior viderit. vnde ⁊ subito tacẽti dicit; istud puerbiũ: lupus in fabula. Sarcasmos est hostilis irrisio cum amaritudine. ut referes ergo hęc ⁊ nunci⁹ ibis pelidę genitori illi mea tristia facta degenerẽq; neoptolemũ narrare memento. Huic contrari⁹ est asteismos. id ẽ vrbanitas sine iracũdia. ut id: Qui bauũ nõ odit amet tua carmina meui: Atq; idẽ iungat vulpes. ⁊ mulgeat hircos. id est q̃ bauũ nõ odit. p pęna ei cõtingat ut diligat meuiũ. Fuerũt aũt meui⁹ ⁊ bau⁹ poetę pessimi ⁊ iimici virgilij. Qui hos q̃ diligit. faciat quę cõtra naturam sũt. id est iũgat vulpes ⁊ mulgeat hircos. Omoeosis ẽ quę latine intpretaꝛ silitudo p quã min⁹ notę rei. p silitudinẽ ei⁹ quę magis nota est pandit demõstratio. Hui⁹ species sũt tres. icon. pabolę. paradigma. id est imago. cõparatio exẽplũ. Icon est imago cũ figurã rei ex sili genere conamur exprimere. ut oia mercurio silis. vocẽq; colorẽq; ⁊ crines flauos ⁊ mẽbra decora iuuẽta. Cõgrua enī ẽ silitudo de specie cui⁹ pſona inducit. Parabola ẽ cõparatio ex dissilib⁹ rebus. ut q̃lis in aruis ẽ fere libye visus leo comin⁹ hostẽ cõsedit. vbi leoni cęsarẽ cõparauit. non ex suo ꝙ ex alieno genere silitudinẽ faciẽs. Paradigma ꝙo ẽ exẽplũ dicti uł facti alicuius. aut ex simili aut ex dissimili genere cõuenięs ei quã ꝓponim⁹ rei. ita: Tam fortiter perũt apud hyponẽ scipio q̃ vtice caro. Similitudo aũt trib⁹ modis fit. a pari. a maiore. a minore. A pari. ac veluti magno in pło cũ sępe coorta ẽ seditio. A maiore ad min⁹. qliter exprssũ ventis p nubila fulmen. A minore ad mai⁹. si potuit manes arcessere coniugis orpheus. threicia fret⁹ cithara fidibusq; canoris. q̃si dicat. re parua ⁊ breui. id ẽ. si ille cithara fretus. ego pierate.

De prosa Cap. xxxvii.

Rosa ẽ. pducta oratio ⁊ a lege metri soluta. Prosũ enī antiqui. pductũ dicebãt ⁊ rectũ. Unde ait Uarro: Apud plautũ prosis lectis significari rectis. Unde etiã quę nõ est pflexa numero h recta. psa oratio dicitur i rectũ. pducendo. Alij prosam aiũt dictã ab eo q̃ sit pfusa. uel ab eo q̃ spacios⁹. pdeat ⁊ excurrat. nullo sibi termino pfinito. Pręterea tam apud grecos q̃ apud latinos longe antiquiorem curã fuisse carminum q̃ prosę. Oia enī prius versib⁹ cõdebanꝛ. Prosę aũt studiũ sero viguit. Primus apud grecos pherecydes syrus soluta oratione scripsit. apud romanos aũt Appius cęc⁹ aduersus pyrrhũ solutã orationem prim⁹ exercuit. Jam ex hinc ⁊ cęteri prosę eloquentia contenderunt.

De metris Cap. xxxviii.

Metra vocata. q; certis pedũ mẽsuris atq; spatijs terminãꝛ. neq; vltra dimensionẽ tempor; constitutã pceduntꝛ. Mensura

enī grēce metrū dicīt. Versus dicti ab eo q̄ pedibus in ordine suo dispositis certo fine moderāt̄ p̄ articulos. qui cēsa ⁊ mēbra noiant̄. Qui ne longius puoluerent̄ q̄ iudiciū posset sustinere. modū statuit ratio vnde reuerteret̄. ⁊ ab eoipso versum vocatū dicunt q̄ reuertit̄. Huic adhēret rhithm⁹ qui nō est certo fine moderat⁹. ꝟ tñ rationabiliter ordinatis pedib⁹ currit. q̄ latine nihil aliud q̄ numer⁹ dicitur. de q̄ est illud: Numeros memini si verba tenerē. Carmē vocatur quicq̄d pedib⁹ continetur. Cui datū nomē existimāt. seu q̄ carptim p̄nūciaretur. vnde hodie lanā quā purgāres discerpūt carminare dicim⁹. seu q̄ q̄ illa canerēt. ca rere mente existimabant̄. Metra uel a pedibus nūcupata uel a reb⁹ q̄ scribunt̄. uel ab inuētoribus. uel a frequētatorib⁹. uel a numero syllabar̄. A pedib⁹ metra vocata. ut dactylica. iambica. trochaica. A trocheo enī trochaicū metrū nascitur. a dactylo dactylicū. sic ⁊ alia a suis pedib⁹. A numero ut hexametrū. pentametrū. trimetrū. Nā senarios ꝟsus nos ex numero pedū vocam⁹. Nos greci q: geminos ferūt trimetros dicūt. Hexametros autē latinos p̄mū fecisse Enni⁹ tradit. eosq̄ longos vocat. Ab iuentoribus⁹ metra vocata dicūt̄ ut anacreonticū. sapphicū. archiloicū. Nam anacreontica metra. anacreon cōposuit. Sapphica sappho mulier edidit. Archiloicum. archilochus quidā scripsit. Colophoniū. colophonius quidā exercuit. Soradeq̄ q̄ reperto: ē sorades genere cretensis. Simonidia quoq̄ metra. simonides poeta lyric⁹ cōposuit. A frequētatorib⁹. ut asclepiadea. Non enī ea asclepius iuenit. ꝟ pinde ita vocata q̄ eis frequētissime ⁊ elegātissime vsus sit A rebus q̄ scribūt̄. ut heroicū. elegiacū. bucolicum. Heroicū enī carmē dictū. q̄ eo viro: fortiū res ⁊ facta narrent̄. Nam heroes appellantur viri q̄si aerei ⁊ cęlo digni p̄pter sapientiā ⁊ fortitudinē. q̄ metrū auctoritate cętera metra p̄cedit. vnū ex oīb⁹ tam maximis opib⁹ aptū q̄ pariuis. suauitatis ⁊ dulcedinis ęque capax. Quibus virtutib⁹ nomen solū obtinuit. ut heroicū vocarēt. ad memorādas scz heroum res. Nā ⁊ p̄cęteris simplicissimū habet̄. cōstatq̄ duob⁹ pedib⁹ dactylo ⁊ spōdeo. ac sępe pene uel ex b̄ uel ex illo. nisi q̄ temperatissima sit vtriusq̄ mixtura. q̄ si instruatur a singulis. Oibus q̄ metris p̄ius est. Hoc primū moyses i cantico deuteronomij. lōge ante phereciden ⁊ homerū cecinisse p̄bat. Uñ ⁊ apparet antiqui⁹ fuisse apud hebreos studiū carminū q̄ apud gentiles. Siquidē ⁊ iob. moysi tē. pori⁹ adequar̄ hexametro ꝟsu dactylo spōdeoq̄ decurrit. Hoc apud grecos achates milesius fertur p̄im⁹ cōposuisse. uel ut alij putāt pherecides syrus. q̄ metr̄ ante homerū pythiū dictū ē. post homerū heroicū noiatū. Pythiū aūt vocatū voluit. eo q̄ hoc genere metri oracula apollinis sint edita. Nā cū i parnaso monte phythonē serpētē in vindictā matris sagittis īsequeret̄. accolę del/phici hoc illū metro horati sūt dicēres. ut aiūt rentianus. Elegiacū aūt dictum eo q̄ modulato eusdē carminis cōueniat miseris. Terētian⁹ hos elegos dicere solet. q̄ clausula talis tristib⁹ ut tra dūt apti⁹ esset modis. Hoc aūt vir oīo constat a quo sit inuētū. nisi q: apud nos Ennius eo p̄io: vsus ē. Nā apud grecos sic adhuc lex grāmatico: pēdet. ut sub iudice res religata sit. Nā quidā eo: colophoniū quēdā. quidā archilochū. auctore: atq̄ inuētore volūt. Bucolicū. id ē pastorale carmē plęriq̄ syracusios p̄mū cōpositū a pastorib⁹ opināt̄. nōnulli lacedęmone. Nāq̄ trāseunte in thraciā xerxe rege psar. cū spartanę virgines sub hostili metu neq̄ egredi vrbē auderēt neq̄ pōpā chorūq̄ agrestē dianę de more exercere possent. turba pastor. ne religio p̄teriret. idē inconditis cārib⁹ celebrarūt. Appellat̄ aūt bucolicū de maiore pte. q̄nis opiliōnū capr:iorūq̄ sermones. i his ⁊ cantica inserant̄. Hymnos primū dauid. p̄phetā in laudē dei cōposuisse ac cecinisse manifestū est. Deinde apud gētiles p̄ma mnemia rimoroe fecit i apollinē ⁊ musas: que fuit tēpor⁹ ennij longe post dauid. Hymni aūt ex greco in latinū laudes interp̄tant̄. Epithalamia sūt carmina nubentiū que cantant̄ a scolasticis in honorē spōsi ⁊ spon/sę. Hęc primū salomon edidit in laudē ecclesię ⁊ x̄pi. Ex quo gētiles sibi epithalamiū vendicarūt. ⁊ istius generis carmē assūptū est. Q̄ gen⁹ primū a gentilib⁹ in scenis celebrabat̄. postea tñ i nuptijs hęsit. Uocatū aūt epithalamiū. eo q̄ i thalamis canet̄. Trenos q̄ latine lamentū vocam⁹ primus hieremias versu cōposuit sup vrbē irlm ⁊ populū q̄n captiu⁹ ductus ē. Post hūc apud grecos simonides poeta lyricus. Adhibebant̄ autē funerib⁹ atq̄ lamētis. similit̄ ⁊ nūc ē. Epitaphiū grece latine supra tumulū. Est enī titul⁹ mortuor⁹ q̄ in dormitiōe eor⁹ fit q̄ iā defuncti sūt. Scribit enī ibi vita ⁊ mores ⁊ ętas eor⁹. Poesis dicit̄ grę co noie opus multor⁹ libror⁹. poema vni⁹. idilion paucor⁹ versuū. distichon duor⁹. monostichon vnius Epigrāma ē titul⁹ q̄ i latinū supscriptio interp̄tat̄. Epi enī sup. grāma littera uel scriptio noiat̄. Epodon in poemate clausula breuis ē. Dictū aūt epodon q̄ assimilat̄ ad speciē elegiaci. vbi p̄/missio vno lōgiore. alt̄ breuio: cōponit̄. atq̄ i singulis q̄busq̄ maiorib⁹ sequētes minores. q̄si clausulę recinunt. Clausulas autē lyrici appellant q̄/si p̄cisos versus integris subiectos. ut est apud Horatiū: Beat⁹ ille q̄. p̄cul negocijs. deinde sęq̄t p̄cisus ut p̄isca gens mortalium. sic ⁊ deinceps Alterni. q̄b⁹ aliq̄ pars deest. ⁊ ipsi p̄cedētib⁹ similes ꝟ minores. Centones apud grāmaticos vocari solēt q̄ de carminibus homeri uel virgilij ad ꝓpria opa more cētenario. ex multis hinc inde cōpositis i vnū sarcīūt corp⁹. ad facultatem cuiusq̄ materię. Deniq̄ pba vtor adelphi. centonē ex virgilio de fabrica mūdi ⁊ euangelijs plenissime ex/pressit. materia compositā fm versus. ⁊ versibus

ꝑm materiã cõcinnatis. Sic quoq; ꝙdã pom/ponius ex eodẽ poemate inter cętera stili sui ocia tityrẽ in xp̃i honorẽ cõposuit similiꝫ ꝙ eneidos.

De fabula Cap̃.xxxix.

Abulas poetę a fando nõ auerũt q: nõ
f sũt res factę: ꝫ tm̃ fando fictę. Quę ideo sũt inductę: ut ficto mutorum animaliũ inꝫ se colloquio imago quędã vitę hominũ nosceret. Has ꝑm̃ inuenisse tradiꝫ alcmon crotoniensis, appellantq; ęsopice q: is apud phrygiã in bacre polluit. Sũt autem fabulę aut ęsopice aut libystice. Ęsopicę sũt: cũ animalia muta inꝫ se sermocinasse finguntꝫ uel quę animam nõ habent: ut vrbes, arbores, mõtes, petrę, flumina. Libysticę aũt dũ hominũ cũ bestijs aut bestiarũ cũ hominibus fingiꝫ vocis esse cõmertũ. Fabulas poetę quasdã delectandi causa finxerũt: quasdã ad naturas rerũ nõnullas ad mores hominũ interpretati sũt. Delectandi causa: ut eas quas vulgo dicũt uel quales Plautus ⁊ Terentꝰ cõposuerunt. Ad naturã rerũ fabulas fingũt: ut Vulcanꝰ claudus q: ꝑ naturã nũq; rectus est ignis: ut illa triformis bestia, prima leo, postrema draco, media ipsa chymęra: id est capręa: ętates hominum per eam volentes distinguere quarũ ferox ⁊ bozzens prima adolescentia ut leo: dimidiũ vitę tempꝰ lucidissimũ ut capręa, eo q; acutissime videat. Tunc sit senectꝰ casib; inflexis ut draco. Sic ⁊ hippocentauri fabulã esse confictã, id est hominẽ equo mixtũ, ad exprimendã humanę vitę velocitatẽ; quia equũ constat esse velocissimũ. Ad mores, ut apud horatiũ, mus loquiꝫ muri. ⁊ mustela vulpeculę, ut ꝑ narrationẽ fictã ad id qõ agiꝫ, verax significatio referaꝫ. Vñ ⁊ ęsopi tales sũt fabulę ad mozũ finẽ relatę, uel sicut in libro iudicũ ligna sibi regẽ requirũt ⁊ loquunꝫ ad oliuã ⁊ ad ficũ ⁊ ad vitem ⁊ ad rubum, qõ totũ vtiq; ad mores fingiꝫ: ut ad rem quę intendiꝫ ficta quidẽ narratione, ꝫ veraci significatiõe veniaꝫ. Sic ⁊ Demosthenes orator fabula vsus ẽ aduersus philippũ: qui cũ ab athenienſibꝰ postularet, ut sibi decẽ oratores darentꝫ ⁊ discederet, finxit ille hanc fabulã: qua dissuaderet dicens, lupos aliqñ pastorib; quoꝝ diligentiã decipere voluissẽt suasisse, ut i amicitiã cõuenirẽt, ea tm̃ conditiõe ut canes in quib; erat causa iurgioꝝ iure illis traderẽt: annuisse pastores, ⁊ i spem securitatis dedisse canes, quos ouiũ suarꝫ vigilantissimos custodes habebãt. Tũc lupi adempta oi formidine, oẽ qõ in gregibꝰ illis erat, nõ ꝑ satietate tm̃ vexę etiã ꝑ libidine lacerauerũt. philippũ q; principes ꝓlij postulare, quo facilius possit opprimere spoliatam custodibus vrbem.

De vocabulo historię Cap̃.xl.

Ystoria ẽ narratio rei gestę, ꝑ quã ea quę
b in ꝓterito facta sũt dinoscũ. Dicta aũt grece historia, apo tu istorin, id ẽ a videre uel cognoscere. Apud veteres enim nemo conscribebat historiã nisi is q; interfuisset, ⁊ ea quę scribẽda erãt vidisset. Melꝰ enim oculis quę sũt deprehendimꝰ, q; ea quę auditione colligimꝰ. Quę enim videnꝫ sine mendacio ꝓferunꝫ. Hęc disciplina ad grãmaticã ꝓtinet: q: quicq; dignũ memoria est, litteris mandaꝫ. Historię aũt ideo monumẽta dicunꝫ eo q; memoriã tribuant rerũ gestarũ. Series aũt dicta ꝑ translationẽ a sertis floꝝ inuicẽ comprehensorũ.

De primis auctoribus historiaꝝ Cap̃.xli.

Ystoriã aũt primꝰ apud nos moyses de
b initio mũdi cõscripsit. Apud gẽtiles ꝺo primꝰ dares phrygiꝰ de grecis ⁊ troianis historiã edidit, quã i folijs palmaꝝ ab eo cõscriptã esse ferũt. Post daretẽ aũt in grecia herodotꝰ historiographꝰ ꝑm̃ habitus ẽ, ꝑ quẽ pherecides claruit, his tẽporib; quib; esdras legẽ cõscripsit.

De vtilitate historię Cap̃.xlii.

Ystorię gentium non impediũt legentes
b in his quę vtilia dixerũt. Multi enim sapientes ꝓterita boĩz gesta, ad institutionẽ ꝓsentiũ historijs indiderũt. Siquidẽ ⁊ ꝑ historiã sũma retro tẽpoꝝ annorũq; suppurato comꝑhendiꝫ, ⁊ ꝑ consulũ regũq; successum multa necessaria ꝑscrutantur.

De generib; historię Cap̃.xliii.

Enꝰ historię triplex ẽ. Ephimeris nãq;
g appellaꝫ vnius diei gestio, hoc apud nos diariũ vocaꝫ. Nã qõ latini diariũ, greci ephimerida dicũt, kalẽdaria appellãꝫ quę i mẽses singulos digerũꝫ. Annales sũt res singuloꝝ ãnorũ. Quęq; enim digna memorię domi militiæq; mari ac terrę, ꝑ annos in cõmẽtarijs acta sũt, ab anniuersarijs gestis annales noiauerũt. Historia ãt multoꝝ annoꝝ uel tẽpoꝝ est, cuꝰ diligẽtia annui cõmentarij in libris delati sũt. Inꝫ historiã autẽ ⁊ annales hoc interest, q; historia ẽ eoꝝ temporũ quę vidimꝰ, ãnales ꝺo sũt eoꝝ ãnoꝝ q̃s ętas nr̃a nõ nouit. Vñ Salustius ex historialibꝰ: Eusebius ⁊ Hieronymꝰ ex annalibus ⁊ historia constant. Inter historiã ⁊ argumẽtũ ⁊ fabulã interest. Nã historię sũt res verę quę factę sũt: argumẽta sũt quę ⁊ si facta nõ sũt: fieri tm̃ possũt. fabulę ꝺo sunt quę nec factę sunt nec fieri possunt: q: cõtra naturam sunt.

Incipit liber secundus
De rhetorica ⁊ eiꝰ noie Cap̃.i.

Rhetorica ẽ bene dicẽdi scientia, in ciuilibus
r quęstiõibus ad ꝓsuadẽdũ iusta ⁊ bona, in reꝝ ꝓsonarũq; negocio. Dicta autem rhetorica greca appellatione ἀπὸ τῆς ῥήσεως, id est a copia locutionis. Rhesis enim apud grecos locutio dicitꝫ. rhetor: orator. Comiũcta est aũt grãmaticę arti rhetorica. In grãmatica enim scientiã recte loquẽdi discimus, in rhetorica ꝺo ꝓpium qualitꝫ ea quę didicimꝰ, ꝑferam⁊.

De inuentoꝛib⁹ rhetoꝛicę artis Cap.ii.

Ęc aũt diſciplina a grę cis inuẽta ẽ a goꝛ
b gia ariſtotele hermachoꝛa. ⁊ trãſlata in
latinũ a tullio videlicꝫ ⁊ q̃ntiliano ꝫ ita
copioſe ita varie ut eã lectoꝛi admirari in ꝓmptu
ſit: cõprehẽdere ipoſſibile. Nã mẽbꝛanis reten/
tis quaſi adhęreſcit memoꝛię ſeries dictionis ac
moꝛ repoſitis recoꝛdatio ois elabit. Huius di/
ſciplinę pfecta cognitio oꝛatoꝛem facit.

De noie oꝛatoꝛis ⁊ partib⁹ rhetoꝛicę Cap.iii.

Rato: ẽ igit vir bonus dicẽdi peritus.
o Uir bonus conſiſtit natura moꝛib⁹ vita
artib⁹. Dicẽdi peritus cõſiſtit artificioſa
eloquẽtia quę cõſtat ꝓtib⁹ quinqꝫ: inuentiõe diſ/
poſitione elocutione memoꝛia. pnũciatione. ⁊ fi/
ne officij qõ eſt aliq̃d pſuadere. Ipſa aũt peritia
dicẽdi in trib⁹ reb⁹ cõſiſtit: natura doctrina vſu.
Natura ingenio doctrina ſcientia vſu aſſiduita/
te. Hęc ſũt enĩ quę nõ ſolũ ĩ oꝛatoꝛe ꝫ ĩ vnoquoꝫ
homine artifice expectant ut aliquid efficiat.

De tribus generib⁹ cauſarũ Cap.iiii.

Enera cauſaꝝ tria ſũt: deliberatiuũ de/
g monſtratiuũ iudiciale. Deliberatiuũ ge/
nus eſt in quo de quibuſlibet vtilitatib⁹
vitę q̃d aut debeat aut nõ debeat fieri tractatur.
Demonſtratiuũ in q̃ laudabilis pſona aut repꝛe/
henſibilis oſtendit. Judiciale ĩ quo de ipſi⁹ pſo/
nę facto aut pẽnę aut pꝛęmij ſententia dat. Dictũ
aũt iudiciale eo q̃ iudicet hominẽ. ⁊ ſnia ſua oſtẽ/
dat vtrum laudabilis pꝛęmio dignus ſit aut certe
reus cõdemnari liberariꝫ ſupplicio. Deliberatiuũ
genus vocat eo q̃ de vnaqnaqꝫ re ĩ eo deliberat.
Huius genus duplex eſt: ſuaſio. ⁊ diſſuaſio. id eſt
de exꝑendo ⁊ fugiẽdo. id eſt de faciẽdo ⁊ nõ fa/
ciendo. Suaſoꝛia aũt ĩ trib⁹ locis diuidit: hone/
ſto vtili. ⁊ poſſibili. Hęc differt aliq̃d a delibera/
tiua: q: ſuaſoꝛia eget altera perſona. deliberatiua
interdũ ⁊ apud ſe agit. Jn ſuaſoꝛia aũt duę ſunt
quę plus valẽt: ſpes ⁊ metus. Demonſtratiuũ di/
ctũ q̃ vnãquãqꝫ rem aut laudando aut vituꝑan/
do demõſtrat. Qõ gen⁹ duas habet ſpecies: lau/
dem ⁊ vituꝑationẽ. Laudis oꝛdo trib⁹ ꝓtib⁹ di/
ſtinguit ante ipſũ. ĩ ipſũ poſt ipſũ. Ante ipſũ ut
quę re tã lęta tulerũt ſęcula. Jn ipſũ ut o ſola in/
fandos troię miſerata laboꝛes. Poſt ipſũ ut i fre/
ta dũ fluuij currẽt dũ montib⁹ vmbꝛę luſtrabunt
cõuexa polus dũ ſidera paſcet: ſemꝑ bonos no/
menqꝫ tuũ laudeſqꝫ manebũt. Pari oꝛdine econ/
trario ⁊ in vituꝑatione hoꝛis hęc foꝛma ſeruanda
ẽ: ante hominẽ. ĩ hominẽ. ꝑ hominẽ. Locus cõ/
munis ad demonſtratiuũ vituꝑationis gen⁹ ꝓti/
net. Qõ tñ ab eo in aliq̃ differt. Nam vituꝑatio
quę cõtraria eſt laudi. ſpecialit ad certam facient
pſonã adhibetur. Cõmunis ẽ locus generaliter
in facti crimine pꝛęponit. Unde ⁊ cõmunis locus
dicit. q: abſente pſona. nõ tantũ in hoꝛe: quantũ
in ipſũ crimen exponit. Qẽ enĩ vitiũ nõ ĩ vno tñ
ꝫ etiã cõmune in pluribus inuenit.

De genino ſtatu cauſarũ Cap.v.

Tatus apud rhetoꝛes dicit ea res ĩ qua
f cauſa cõſiſtit. id eſt conſtitutio. Gręci eni
ſtatũ a ꝓtentiõe ϭτάσις dicũt. latini aũt
nõ ſolũ a pugna ꝓ quã expugnẽt ꝓpoſitionẽ aduer
ſarij ꝫ q̃ ĩ eo ps vtraqꝫ ꝓſiſtat. Fit aũt ex inten/
tione ⁊ depulſiõe. Status aũt cauſaꝝ duo ſum/
rationalis ⁊ legalis. De rationali oꝛiunt conie/
ctura finis. q̃litas translatio. De fine iuridicia/
lis ⁊ negocialis. De iuridiciali abſoluta ⁊ aſſum/
ptiua. De aſſũptiua conceſſio remoꝛio criminis.
relatio criminis compenſatio. De cõceſſiõe pur/
gatio ⁊ depꝛecatio. Cõiecturalis ſtatus ẽ cũ fa/
ctũ qõ alij obijcit ab alio ꝓnegatur. Diffinitiuus
ſtat⁹ eſt cum id qõ obijcitur non hoc eſſe conten/
ditur ſed quid illud ſit adhibitis diffinitionib⁹
aꝑꝓbat. Qualitas eſt dum qualis ſit res quę/
rit. ⁊ qꝛ de vi ⁊ genere negocij controuerſia agit
conſtitutio generalis appellat. Translatio eſt cũ
cauſa ex eo pender q̃ non aut is agere videt quẽ
oꝑoꝛtet aut nõ apud q̃s quo tꝑe qua lege q̃ cri/
mine qua pẽna oꝑoꝛteat. Translatiua cõſtitutio
eſt qõ actio trãſlationis ⁊ cõmutatiõis indigere
videt. Juridicialis ẽ in q̃ equi ⁊ recti natura aut
pꝛęmij aut pẽnę ratio queꝛitur. Negocialis ẽ in
qua q̃d iuris ex ciuili moꝛe ⁊ equitate ſit ꝓſidera/
tur. Aſſũptiua ẽ quę ipſa ex ſe nihil dat firmi ad
recuſationẽ foꝛis aũt aliq̃d defenſiõis aſſumit. Cõ/
ceſſio ẽ cũ reus non id qõ factũ eſt defendit. ꝫ ut
ignoſcat poſtulat. Qõ nos ad pẽnitẽtes ꝓpam⁹
ptinere. Remoꝛio criminis ẽ cũ id crimen qõ in/
ferꝛ ab ſe ⁊ ab ſua culpa. vi ⁊ poteſtate ĩ alium
reus dimouere conatur. Relatio criminis ẽ cum
ideo iure factũ dicit q̃ aliquis ante iniuria laceſ/
ſitus ſit. Comparatio ẽ cũ aliud aliqõ altꝛi⁹ fa/
ctũ honeſtũ aut vtile contẽdit. qõ ut fieret illud
qõ ar guit. dicit eẽ cõmiſſũ. Purgatio ẽ cũ factũ
quidẽ cõcedit. ꝫ culpa remouet. Hęc partes ha/
ber tres: impꝛudentiã caſũ neceſſitatẽ. Depꝛecatio
eſt cũ ⁊ peccaſſe ſe ⁊ cõſulto peccaſſe reus ꝓfitet. ⁊
tñ ut ignoſcat poſtulat. qõ gen⁹ ꝓraro põt acci/
dere. Jtẽ ex legali ſtatu hęc oꝛiunt. id ẽ ſcriptũ ⁊
voluntas leges contrarię ambiguitas collectio
ſiue ratiocinatio. ⁊ diffinitio legalis. Scriptũ ⁊
volũtas ẽ q̃n ꝛba ipſa vident cũ ſententia ſcripto/
ris diſſidere. Legis contrarię ſtat⁹ ẽ q̃n inter ſe duę
leges aut plures diſcrepare noſcunt. Ambigui/
tas ẽ cũ id qõ ſcriptũ ẽ duas aut plures res ſigni
ficare videtur. Collectio uel ratiocinatio ẽ q̃n ex
eo qõ ſcriptũ ẽ aliud quoqꝫ qõ nõ ſcriptũ ẽ iueni/
tur. Diffinitio legalis eſt cũ vis verbi q̃ſi in diffi/
nitiua cõſtitutiõe ĩ qua poſita ſit queꝛitur. Sta/
tus ergo tam rationales q̃ legales. a quibuſdam
certius. xviij. cõnumerari ſunt. cęterum ꝑm rhe/
toꝛicos tullij. xix. reperiũtur. ꝓterea qꝛ transla/
tionem inter rationales ꝓncipalit affixit status.
Jnde ſe ipſe etiã cicero repꝛehendẽs trãſlationẽ
legalib⁹ ſtatib⁹ applicauit.

De tripartita controuersia Cap. vi.

Tripartita controuersia iuxta Ciceronē t aut simplex est aut iūcta. Et si iūcta erit: considerandū est vtrū ex plurib⁹ questionibus iūcta sit an ex aliqua cōparatione. Cōtrouersia simplex est que absolutā cōtinet vnā questionē hoc modo. Cozinthijs bellū indicam⁹ an nō? Jūcta est ex plurib⁹ questionib⁹ in qua plura queruntē: hoc pacto. Utrum carthago diruat an carthaginensib⁹ reddat an eo colonia deducatur? Ex cōparatione in qua p contentionē vtrū pot⁹ aut quid potissimū querit ad hūc modū. Utrum exercit⁹ in macedoniā contra philippū mittat qui socijs sit auxilio an teneatur in italia ut maxime contra hannibalē copie sint.

De quattuoz partib⁹ oratoris Cap. vii.

Artes oratoris in rhetorica arte quat- p tuoz sūt: exordiū narratio argumētatio conclusio. Harū prima auditoris animū puocat. Secūda res gestas explicat. Tertia fidē assertionib⁹ facit. Quarta finē tot⁹ oratiōis complectit. Inchoandū est itaq talit ut benivolū docilem uel attentū auditorē faciam⁹: benivolū precando docilē instruendo attentū excitādo. Narrandū est ita ut breuit atq apte loquamur. Argumentādū ita ut primū nostra firmem⁹ de hinc aduersa cōfringam⁹. Concludendū est ita ut conciteмus animū audientis implere que dicimus.

De quinq modis causaz Cap. viii.

Species causaz sūt quinq id est honestū- f admirabile humile anceps obscurum. Honestū cause genus est: cui statim sine oratione nostra fauet anim⁹ auditoris. Admirabile est: quo est alienat⁹ anim⁹ eoz q audituri sūt Humile ē qō negligit ab auditore. t nō magnope attendendū videt. Anceps est: in quo aut iudicatio dubia ē aut causa honestatis t turpitudinis priceps: ut t benivolentiā pariat t offensā. Obscurū: in quo aut tardi auditores sūt aut difficiliozibus questionibus ad cognoscendū negociū causa cernit implicata.

De syllogismis Cap. ix.

Syllogismus grece latine argumentatio f appellat. Argumētatio aut dicta est q̄si argutę mentis oratio qua inuentū ꝓbabile exequimur. Syllogismus igit est ꝓpositionis t assumptiōis confirmationisq extrema cōclusio aut ex ambigentis incerto aut ex fiducia comprobantis. Cōstat eni trib⁹ ptib⁹: ꝓpositione assumptione conclusione: Propositiōe utputa qō bonū est turpē vsū habere nō potest. Consentit audiens assumpsit ille: pecunia turpē vsum habet. Concludit ḡ pecunia bonū nō est. Syllogismis aut nō solū rhetores ꝫ maxime dialectici v tunc licz aplus sepe ꝓponat assumat cōfirmet atq concludat: que ut dixim⁹ ꝓpie artis dialecticę atq rhetoricę sūt. Syllogismoz apud rhetores p̄ncipaliter genera duo sunt: inductio t ratiocinatio. Inductiōis mēbra tria sūt. Prima ꝓpositio. Secunda illatio que t assumptio dicit. Tertia cōclusio. Inductio est que reb⁹ nō dubijs captat assensionē eius cui instituta ē siue inter philosophos siue inter rhetores siue inter sermocinātes. Propositio inductionis est que similitudines concedendę rei necessario vnius inducit aut plurium. Illatio inductionis est que t assumptio dicit que rem de qua cōtendit. t cuius causa similitudines habitę sūt introducit. Conclusio inductiōis est que aut concessionē illationis confirmat: aut q̄d ex ea cōficiat declarat. Ratiocinatio est oratio qua id de quo ē questio cōprobat. Enthymema igit latine interpretat mentis cōceptio: quā impfectū syllogismū solent artigraphi nūcupare. Nā in duab⁹ pribus eius argumenti forma consistit: qñ id qō ad fidē ptinet faciē dā. vtit syllogismoz lege pterita ut est illud. Si tempestas vitanda ē. nō est igit nauigandū. Ex sola eni ꝓpositione cōstat esse pfectū. vnde magis rhetoribus q̄ dialecticis conuenire iudicatū ē. Ratiocinatiōis modi sūt duo. Prim⁹ enthymema qui est imperfectus syllogismus atq rhetoricus. Secūdus epicherema qui est i rhetoricis latio: syllogismus. Enthymemat membra sūt quinq. Primū conuincibile. Secundum ostentabile. Tertiū sententiale. Quartū exemplabile. Quintū collectiuū. Cōuincibile ē qō euidēti ratiōe cōuincit sicut fecit Cicero p milone Eius igit mortis sedetis vltores cuius viram si putetis p vos restitui posse nolit. Ostentabile ē qō certa rei demonstratione cōstringit sicut Licero in catilina. Hic tn viuit imo vinit t iam in senatū venit. Sententiale ē qō snia generalis adiicit ut apud Terentiū: Obsequiū amicos veritas odiū parit. Exemplabile ē qō alicuius exempli comparatiōe cuentū simile cōminat sicut Licero i philippicis te miroz antoni: quoz exempla imitaris eoz exitus nō ptimescere. Collectiuū ē cū in vnū que argumenta sunt colligunt sicut ait Licero p milone. Que igit cū gratia noluit hūc voluit cū aliquoz querela. que iure que loco que tempoze nō est ausus hūc inimia alieno tempoze cū piculo capitis nō dubitauit occidere. Pterea fm Victorinū enthymematis ē altera diffinitio ex sola ꝓpositione sicut iam dictū est que ita constat: Si tēpestas vitanda est nō ē nauigatio requirenda. ex sola assumptiōe ut est illud. Si inimicus ē occidit inimicus aūt ē. Et q illi deest cōclusio: enthymema vocatur. Sequit epicherema descendēs de ratiocinatiōe latio: t executio: rhetoricis syllogismis latitudine distās t pductiōe sermonis a dialecticis syllogismis. ꝓpter q rhetoribus dat. Hic aūt constat modis tribus. Primus mod⁹ tripartit⁹ ē. Secūdus quadripartitus Tertius quinqpartitus. Tripartitus epicherematicus syllogismus ē qui cōstat mēbris tribus id est ꝓpositione assumptione cōclusiōe. Quadripartitus ē qui cōstat ex mēbris quattuoz prima

ꝓpositione·secūda assumptiōe.ꝛ vna ꝓpositionis siue assumptionis cōiuncta.tertia ꝓbatione ꝛ cōclusione. Quinqꝫpartitus ē qui cōstat ex mēbris quinqꝫ·id est prima ꝓpositione·secūda eiꝰ ꝓbatiōe tertia eiꝰ assumptiōe.quarta eius ꝓbatione.quinta conclusione·hūc Cicero ita facit in arte rhetorica. Si deliberatio ꝛ demonstratio genera sunt causaꝝ·nō possūt recte partes alicuꝰ generis causę putari. Eadē enim res alij genus alij pars esse potest·eidem genus ꝛ pars esse nō potest.ꝛ cętera quousqꝫ syllogismi huius membra claudunt.

De lege Caꝑ.x.

Lex est constitutio ꝓpli·quā maiores natucū plebibꝰ sanxerūt. Nā qđ rex uł impe-
l rator edicūt·cōstitutio uel edictū vocaꝯ. Institutio ęquitatis duplex est·nūc in legibꝰ·nūc in moribꝰ. Inter legem aūt ꝛ mores.hoc interest ꝙ lex scripta est.mos ꝙ est vetustate ꝓbata consuetudo: siue lex nō scripta. Nā lex a legendo vocata q; scripta ē. Mos aūt longa consuetudo est de moribꝰ tracta tantūdem. Cōsuetudo aūt ē ius quoddā moribꝰ institutū·qđ ꝙ lege suscipiꝯ cū deficit lex. Nec differt scriptura an ratione cōsistat qñ ꝛ legē ratio cōmendat. Porro si ratiōe lex consistat.lex erit omne iā qđ ratione constituerit·dūtaxat qđ religioni congruat·qđ disciplinę cōueniat·qđ saluti ꝓficiat. Vocata aūt consuetudo q; in cōmuni est vsu. Omnis autē lex aut permittit aliquid·ut vir fortis petat præmium·aut vetat·ut sacraꝝ virginū nuptias nulli petere liceat·aut punit·ut qui ędem fecerit·capite plectaꝯ. Factę sunt aūt leges ut eaꝝ metu humana coerceaꝯ audacia: tutaqꝫ fit inter improbos innocentia.ꝛ in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur nocendi facultas. Legis enī præmio aut pena vita moderaꝯ humana. Erit autē lex honesta·iusta·possibilis·ſm naturā·ſm consuetudinē patrię·loco rēporiqꝫ conueniens·necessaria·vtilis·manifesta q; ne aliqđ ꝙ obscuritatē in captionē ꝛtineat·nullo priuato cōmodo·ꝫ ꝙ cōmuni ciuiū vtilitate cōscripta.

De sententia Caꝑ.xi.

Sententia ē dictū impsonale·ut obsequiū
f amicos·veritas odiū parit. Huic si persona fuerit adiecta·chria erit·ita: offendit achilles agamēnonem vera dicendo: merophanes promeruit gratiā mitridatis obsequendo. Nam inter chria ꝛ sententiam hoc interest: ꝙ sententia sine psona ꝓfert. Chria sine persona nunq̄ dicit. Unde si sententię psona adiiciaꝯ·fit chria·si detrahaꝯ fit sententia.

De cataſcena ꝛ anaſcena Caꝑ.xii.

Cataſcena est cōfirmatio positę rei.ana-
c sceua aūt contraria superior est. Reuincit enī nō fuisse·aut non esse qđ natū aut factū aut dictū esse ꝓnitꝯ·ut si quis chimęram neger fuisse·aut fuisse confirmet. Inter has ꝛ thesin hoc interest ꝙ thesis q̄uis ꝛ ipsa habeat disputationē in vtrāqꝫ partē·tñ incertę rei quasi quędam deliberatio uel coh;ortatio ē. Cataſcena āt ꝛ anasceua in his reb; quę verisimiles nō sūt sed ꝓ veris ponunt plęrunqꝫ versant. Anaſcena prima divisio est incōueniens ꝛ mendaciū. Incōuenientis species sūt.qđ inhonestū ē.ꝛ qđ iutile. Itē inhonestum tractaꝯ aut in dictis aut in factis. In dictis ut si quis indecora ꝛ nō respondentia auctoritati dixisse dicaꝯ·velut si aliquis infamet catonē illū censoriū·iuuentutē illā ad nequitiā ꝛ luxuriā cohortarā. In factꝯ·ut si q̄s abhorrens aliqđ a sanctimonia ꝛ nomine suo fecisse dicaꝯ·ut est fabula de adulterio martis ꝛ veneris. Mendacium tres habet species: incredibile qđ factū nō esse credaꝯ ut adolescentem qui de siculo litrore ingredientes africā classes viderit. Impossibile est: ut clodius insidias miloni fecerit.ꝛ idē occisus sit a milone. cōtrariū ē. Nā si insidias fecit occidit. Occisus ē nō fecit insidias. Hęc distributio in contrariū reformata cataſceuę proderit. Oportebit tñ principia sic ordinari ut aut credendū esse veterū auctoritati.aut fabulis fidē nō habendā esse dicamus. Et ad postremū i anaſceua requiramus·ne quid aliud significare voluerint q̄ ista fiuxerūt.ut scyllam nō marinā.ꝫ maritimā fœminā.nec succincrā canibus ꝫ rapacem aliquā.ꝛ inhospitalē venientibus extitisse.

De prosopopœia Caꝑ.xiii

Prosopeia Prosopopœia est cū rationalium·rerū ꝛ psona
p ꝛ sermo fingiꝯ.sicut Cicero in catilina. Etenī si mecū patria mea quę mihi vita mea multo est charior loquereꝯ dicens ꝛc. Sic montes ꝛ flumina uel arbores loquētes inducimus·psonā imponentes rei quę nō habet naturā loquēdi.qđ ꝛ tragędis vsitatū est.ꝛ in oratoribus frequentissime inuenitur.

De ethopœia Caꝑ.xiiii.

Ethopœia ꝙ illam vocamus in qua hominis psonā fingimꝰ ꝙ exprimendis affe-
e ctibꝰ ętatis·studij·fortunę·lęticię·sexus·mœroris·audacię. Nā cū piratę psona suscipiꝯ.aut vaꝝ abrupta·temeraria erit oratio:cū fœminę sermo simulatur.sexui cōuenire debet oratio.iam ꝙ adolescētis ꝛ senis ꝛ militis ꝛ imperatoris ꝛ parasiti ꝛ rustici ꝛ philosophi diuersa ratio est dicēdi Aliter enī loquitur gaudio affectus.aliter vulneratus. In quo genere dictionis·illa sunt maxime cogitanda.q̄s loquaꝯ.ꝛ apud quē.ꝛ de quo.ꝛ vbi ꝛ quo tempore·quid egerit·quid acturus sit·aut q̄d pati possit.si hęc consulta neglexerit.

De generibꝰ questionū Caꝑ.xv.

Genera questionū duo sūt: quoꝝ vnū est
g finitū.alterū infinitū. Finitū hypothesis grece: latine causa dicitur.vbi cum certa psona controuersia ē. Infinitū.qđ grece thesis: latine ꝓpositū nominaꝯ.hoc psonā nō habet certā nec inest in aliqua certa circūstantia.id ē nec locus nec tempus. In causa ꝙ certa oia sunt.vnde quasi pars causę est prooposition.

De elocutione Cap̃.xvi.

Am ꝙ in elocutionib⁹ illo vri oportebit
i ur res·loc⁹·temp⁹·psona audiẽtis effla/
gitar·ne ꝓbana religiosis·ne inuerecun/
da castis·ne leuia grauib⁹·ne lasciua seriis·ne ri/
dicula tristibus misceant᷑.latine aũt ⁊ pspicue lo/
quendũ.Latine aũt loquit᷑ qui ꝙba rerum vera ⁊
naturalia psequit᷑.nec a sermone atq; cultu p̃sen
tis tpis discrepat.Huic nõ sit satis videre q̃d di/
cat·nisi id q̃ suauit᷑ ⁊ aperte dicere·ne id quidem
tantũ·nisi id quod dicat ⁊ facere.

De trimodo genere dicendi Cap̃.xvii.

Jcenda sũt q̃ sũmissa lenit᷑·incitata gra/
o uiter·inflexa moderate. Hoc est enĩ illud
trimodũ genus dicendi: humile·mediũ·
grãdiloquũ. Cũ enĩ magna dicim⁹ grandit᷑.pfe/
renda sũt: cũ pua dicim⁹ subtilit᷑·cũ mediocra tem
perate. Nam in paruis causis nihil grande nihil
sublime dicẽdũ ẽ·ꝫ leni ac pedestri more loquen/
dum. Jn causis aũt maioꝛib⁹ vbi de deo uel hoiũ
salute referim⁹·plus magnificẽtiq; ⁊ fulgoris ẽ ex/
hibendũ. Jn tempatis ꝙ causis vbi nihil agit᷑ ut
agat·ꝫ tantũmodo ut delectet᷑ auditoꝛ·int᷑ vtrũq;
est moderate dicendũ.ꝫ ⁊ q̃uis de magnis rebus
quisq; dicat·nõ tñ semp grandit᷑ docere debet·sed
sũmisse cũ docet·tempate cũ aliq̃d laudat uel vi/
tupat·grandit᷑ cũ ad cõuersionẽ auersos animos
ꝓuocat. Utenda tñ verba in sũmisso genere suffi/
cientia·in tempato splendẽtia·i grãdi vehemẽtia

De colo·cõmate ⁊ periodis Cap̃.xviii.

Omponit᷑ ãt instruit᷑q; ois oratio ꝙbis
c cõma·colon·periodon. Cõma pticula est
sentẽtie.Colon membꝛũ.Periodus am/
bitus uel circuit⁹.Fit aũt ex cõiunctiõe ꝙboꝛ cõ/
ma·ex cõmate colon·ex colon periodus. Cõma ẽ
iũcturę finitio utputa.⁊si vereoꝛ iudices: ecce vnũ
cõma.sequit᷑ ⁊ aliud cõma·ne turpe sit ꝓ fortissi/
mo viro dicere: ⁊ factũ est colon·id ẽ membꝛũ·qđ
intellectum sensui p̃stat.ꝫ adhuc pendet oratio·
sicq; deinde ex plurib⁹ mẽbris fit ꝓiodus·id ẽ ex/
tremę sentẽtie clausula. Jta veterẽ iudicioꝝ mozẽ
requirunt. Periodus aũt longioꝛ esse nõ debet·q̃
ut vno spiritu ꝓferatur.

De virtꝫ lrãꝝ ⁊ ꝙboꝝ ⁊ sñiaꝝ cauẽdis Cap̃.xix.

Ręterea purũ ⁊ honestum oratoꝛis elo/
p quiũ carere debet omnib⁹ virtꝫ tã in lit/
teris q̃ in ꝙbis·q̃ etiã in sententijs. Jn
litteris ut iũctura apta ⁊ cõuenies sit.⁊ sic obser/
nandũ·ne p̃cedẽtis ꝙbi extrema vocalis in can/
dem vocalẽ p̃mã incidat ꝙbi sequẽris ut fęminę
ęgyptię. Quę in structura melioꝛ fit·si cõsonãtes
vocalibus applicent᷑. Trũ q̃ cõsonantiũ quę se
incidentes·ictridere ⁊ q̃si rixari videntur·vitanda
iunctura est·id ẽ r ſ x.ut ars studioꝝ·rex xerxes
erroꝛ romuli. Fugiẽda est ⁊ consonãs m·illisa vo
calibus·ut verũ enĩ. Pęterea carere debet oratio
omnib⁹ vitijs·quę inter p̃ima grãmaticoꝝ studia
cognoscuntur.

De iuncturis verboꝝ Cap̃.xx

M verbis q̃ cauẽda sũt vitia.⁊ nõ ipꝛo/
i ꝓpꝛia verba ponant᷑·quę grẽci acyrologiã
vocant. Amanda est q̃ ꝓpꝛietas·sic tñ ut
nõ aliq̃ ꝓpter humilitatẽ sordidi aut spurci voca
buli translatis noibus sit vtendũ·nõ tñ longe ac/
citis·ꝫ ut veris ꝓprima ⁊ cognita videãt᷑. Fugien/
da etiã hypbata longioꝛa·quę fieri sine alioꝝ sen
suũ confusione nõ possunt. Ambiguitas quoq; ⁊
vitiũ illud cauendũ·cũ quidã iactatione eloquẽtię
ducti·qõ vno aut duob⁹ verbis significare pote/
rant·intpositis inanib⁹ vocib⁹ longa ⁊ circũpleꝛa
ambage ꝯcludũt·qõ vitiũ perissologia vocat᷑.Cui
contrariũ criminis vitiũ est.⁊ breuitatis studio
etiã necessaria ꝙba furari. Fugiẽda sũt quoq; si/
cut in litteris ⁊ ꝙbis: ita ⁊ sentẽtijs vitia·quę int᷑
prima grãmaticoꝛũ studia cognoscuntur. Sunt
aũt cacephaton·tautologia·eclipsis· acyrologia
macrologia·perissologia·pleonasmos.⁊ his silia
At contra orationẽ extollit ⁊ exornat energia·tũ
emphasis quę plus quiddã q̃ dixerat intelligi fa/
cit·ut si dicas: ad gloziã scipionis ascẽdet.⁊ Ur/
gilius: dimissũ lapsi ꝓ funẽ. Cũ enĩ dicit lapsi·al/
titudinẽ imaginis suggerit. Huic contraria virt⁹
est verbis minuere·quę natura sua magna sũt.

De figuris verboꝝ ⁊ sententiaꝝ Cap̃.xxi.

Unt aũt ⁊ quędã figurę verboꝝ in p̃cep/
s ptis eloquẽtię quib⁹ auget᷑ ⁊ ornat᷑ oratio
etiã figuris verboꝝ ac sententiaꝝ. Nam
q: directa ⁊ ꝓpetua oratio fatigationẽ atq; fasti/
diũ·tam dicenti q̃ audienti creat·flectenda est ⁊
in alias versanda formas·ut ⁊ dicentẽ reficiat.⁊
oratioꝛ fiat.⁊ iudicẽ diuerso vultu audituq; de/
flectat. De quib⁹ plurimę supius a donato in sche/
matib⁹ artis grãmaticę annotatę sunt. Unde tñ
illa hic intẽpom oportuit quę in poemate aut nũq̃
aut difficulter fiũt·i oratiõe aũt libere fiũt. Ana/
diplosis ẽ cõgeminatio ꝙboꝝ.ut hic tñ vuit·imo
viuit ⁊ iam i senatũ venit. Climax ẽ gradatio cũ
ab eo verbo quo sensus supioꝛ terminat᷑·inferioꝛ
incipit·ac debinc q̃si p gradus dicẽdi ordo seruat᷑
ut est illud africani. Ex innocentia nasci᷑ digni/
tas·ex dignitate honoꝛ·ex honoꝛe imperiũ.ex im
perio libertas. Hanc figurã nõnulli catenã appel
lant.ꝓpter q̃ aliud in alio quasi nectit᷑ noie: atq;
ita res plures in geminatiõe verboꝝ trahunt᷑. Fit
aũt hoc schema nõ solũ i singulis verbis ꝫ etiam
in contextu verboꝝ ut apud grẽcũ. Pueritia tua
adolescentię tuę inhonestamentũ fuit.adolescẽtia
senectutis decoramẽtũ.senect⁹ reipublicę flagitiũ.
sic ⁊ apud scipionẽ. Ui atq; gratis coactus cũ il/
lo sponsionẽ feci·facta sponsione ad iudicẽ addu/
xi·adductũ primo ictu damnaui·damnatũ ex vo
luntate dimisi. Antritbera quę latine contraposi/
ra appellant᷑·quę dum ex aduerso ponunt᷑.⁊ in oꝛ/
namento locutionis decentissima exist᷑unt·ut Ci/
cero Ex hac parte pudoꝛ expugnat·illinc petulã/
tia·hinc pudicitia·illinc stupꝛũ·hinc fides·illinc

fraudatio: hinc pietas. illinc scel⁹: hinc ꝓstantia. illinc furor: hinc honestas. illinc turpitudo: hinc continẽtia. illinc libido: hinc deniqꝫ equitas. temperantia. fortitudo. prudẽtia. ⁊ virtutes oẽs certant: cũ iniquitate luxuria: ignauia cũ temeritate ⁊ cũ vitijs oĩbus. Postremo copia cum egestate bona ratio cũ pdita: mens sana cũ amentia. bona deniqꝫ spes cũ oĩuz rerũ desperatione cõfligit. In huiusmodi certamine ac prelio. huiusmodi locutionis ornamẽto liber ecclesiastic⁹ vsus ẽ dicẽs: Contra malũ bonũ. ⁊ contra mortẽ vita. sic contra piũ peccator. ⁊ sic intuere in oĩa opa altissimi. bina ⁊ bina. vnũ cõtra vnũ. Synonyma ẽ quotiens in cõnexa oratione. plurib⁹ verbis vnã rem significam⁹. ut ait Cicero. Nihil agis. nihil moliris. nihil cogitas. Item nõ feram. nõ patiar. nõ sinam. Epanodos quã regressionẽ nostri vocãt. Principũ dignitas erat pene par. nõ par fortasse eor qui sequebant. Antapodosis. quoties media primis ⁊ vltimis conueniũt ut ibi. Vestrũ etiam hoc factũ reprehendo patres conscripti. nõ meũ ac pulcherrimũ quidẽ factũ. verũ ut viri nõ meũ ꝫ vestrũ. Paradiastole est. quotiens id qõ dicim⁹ interpretatiõe discernim⁹. cũ te. p astuto sapientẽ appellas. p inconsiderato fortẽ. p illiberali diligentẽ. Antanaclasis est. quę eodẽ verbo contrariũ exprimit sensũ. Querebaꝫ quidam de filio cur mortẽ suã expectaret. respondẽre nõ expecto. ĩmo peto inquit ut expectes. Antimetabole est cõuersio verboꝝ. quę ordine mutato contrarium efficit sensũ. Nõ ut edam viuo. ꝫ ut viuã edo. Et illud Si consul antoni⁹. brutus hostis. Si conseruator reipublicę brut⁹. hostis antoni⁹. Erochen qs eos appellauit. Apius. Quis produxit. Apius.

Nũc figuras sentẽtiarꝫ. qs ope preciũ ẽ cognoscere. pseqmur. Sentẽtia ẽ dictũ ipsonale. ut obsequiũ amicos. veritas odiũ parit. Huic si psona fuerit adiecta chrian erit. ita offẽdit achilles agamẽnonẽ vera dicendo. Mithrophanes. pmeruit gratiã mitridatis obsequẽdo. Nam inẽ chrian ⁊ sententiã hoc interest. qꝫ sentẽtia sine psona. pferẽ chrian sine psona nũqꝫ dicit. Uñ si sentẽtię psona adiciaꝫ. fit chrian. si detrahaꝫ. fit snia. Sententiarꝫ species multę sũt. Alię enĩ sũt indicatiuę. alię pnũciatiuę. ut nusqꝫ tuta fides. Alię imperatiuę ut vade. age. nare voca ęphyros ⁊ labere pennis. Alię admiratiuę. tantũ ne animis ęlestibus ire. Alię comparatiuę. ut est: si vinco ⁊ perco. qd ibi me vincere prestat. Alię suplatiuę cũ aliq̃ motu animi ⁊ indignatiõe. pmunt. ut ibi: qd nõ mortalia pectora cogis auri sacra fames. Alię interrogatiuę. ut iuuenes quę causa subegit ignotas tentare vias. q gen⁹. vnde domo. pacẽ ne huc fertis. an arma. Alię respõsiuę. ut illinc istinc. Alię deprecatiuę ut eripe me his iuuire malis. Alię. pmissiuę ut parce metu cytherea manẽt ĩmota tuor. Alię cõcessiuę. quę cũ impulsiõe phibeãt. ut I sequere italiã vẽtis. pete regna p vndas. quę tñ ne nõ intellecta sit psuasio. pmixta sũt aliqua quę verẽt latent. ut ventis p vndas. Alię demõstratiuę. ut en ecce. Alię optatiuę. ut o mihi pteritos referat si iupiter annos. Alię derogatiuę ut nequaqꝫ. Alię cũ exclamatione. pferunt. ut qs furor. o ciues pacem cõuerrit in arma. Et Cicero: O dij imortales. vbi nã gentiũ sum⁹. Alię exhortatiuę. cũ ad sententiã. puocam⁹. ut Aude hospes contemnere opes. Alię dehortatiuę. cũ a cõtrario vitio peccatoqꝫ reducim⁹. Sũt ⁊ affirmatiuę ut qd ni qppe. Preceptiuę ut nudus ara. sere nud⁹ ⁊ babebis frigore messes. Uetatiuę ut ne ve inter vites corylũ sere. ne ve flagella sũma pete. Negatiuę. ut nonminime. Sũt ⁊ miratiuę ut pape viuere nõ licet ⁊ fornicari libet. Dolentis. ut hei mihi qꝫ nullis amor ẽ sanabilis herbis Si litudinis. sic. ut creta ferẽ quõdã labyrinth⁹ ĩ alta. Admonentis. irridentis. gemẽtis. flentis. exhortatiuę. cõsolatiuę. cõmiserantis. quor quor sũt genera uel figurę. tot ⁊ in pnũciando voces. Sũt ⁊ amphidoxę. quarũ ps honesta ẽ. pars inhonesta. ut nõ ẽ rua tura volũtas. magna petis phęron. Sũt ⁊ alię. pcaralepsis cũ id qõ nobis obijci poterat ante presumim⁹ ad diluendũ. ut si qs vestrũ iudices aut eor qui assũt forte mirarẽ. Sũt ⁊ apozię. dubitatio simulantis nescire se quę scit. aut quõ dicaꝫ. Cenonesis ãt dicit cõmunicatio consulij cũ iudicib⁹ aut aduersarijs. ut si dicas. vos consulo iudices. aut vos aduersarij. quid me facere cõuenerit. aut qd vos facturi fuissetis. Paradoxon ẽ. cũ dicim⁹ inopinatũ aliquid accidisse. ut p flacco Cicero. cui⁹ laudis predicator esse deberit. ei⁹ piculi deprecator esse factũ. Epitrope id ẽ pmissio. cũ aliqua ipsis iudicibus aut aduersarijs pmittim⁹. existimãda. ut calluus in varinio. Perfrica frontẽ. ⁊ dic te dignioꝛẽ qꝫ pretor fieres qꝫ catonẽ. Parisia ẽ oratio libertatis ⁊ fiducię plena. ut ibi. occidi nõ spuriũ melliũ ⁊ cętera. Qua figura caute vtendũ ẽ: ut Cicero. premisit enĩ rationem. Ethopeia est cum sermonẽ ex aliena psona inducim⁹. ut p celio tull⁹ facit apiũ cęcũ cũ clodia loquentẽ. Energia est rerũ gestarũ aut quasi gestarũ sub oculis inductio. de q̃ locuti iam sumus. Meratheesis ẽ. quę mittit animos iudicũ ĩ res preteritas. aut futuras. hoc modo. Reuocate mentes ad spectaculum expugnatę miserę ciuitatis. ⁊ videre vos credite incendia. cędes. rapinas. direptiones. liberoꝝ corpoꝝ iniurias. captiuitates matronarũ. trucidationes senũ. In futurũ aũt anticipatio eor quę dicitur⁹ est aduersari⁹. ut tull⁹. p milone. cũ mittit animos iudicũ in cũ reipublicę statũ qui futur⁹ ẽ etiã: si occiso milone clodi⁹ viueret. Aposiopesis est. cũ id qõ dicturi videbamur. silẽtio intercipim⁹. ita. Quos ego: ꝫ motos prestat cõponere fluct⁹. Epanalepsis ẽ digressio. ita. Tulit calor me dicendi ⁊ dignitas rerũ paulo longius qꝫ volebã. ꝫ redeo ad causã. Anamimnesis ẽ cõmemoratio ei⁹ rei cuius oblitos fuisse nos fingim⁹. Apęresis ẽ cum id qõ

animos iudicū q̄si deposueram⁹·opportune repo/scim⁹. Etiologia est cū ꝓponim⁹·opportune repo/scim⁹ aliq̄d·ciusq; causā ꝛ rationē reddim⁹. Cha/racterism⁹ ē descriptio figurę alicui⁹ exꝑssa·ut oia mercurio similis vocēq; colore q̄ ꝛ crines flauos ꝛ mēbra decora inuēre. Epitrochasmos·cū plu/res sensus breuit̄ expeditos in vnū locū coacernat ꝛ cū quadam festinatione decurrit·ut Cicero sic. Rempublicā queritis viramq; oiuz vestrū·bona fortunas·coniuges·liberosq; vsus ꝛ cętera. Iro/nia est·cū p simulationē diuersū q̄ dicit intelligi cupit. Fit aūt aut cū laudam⁹ eū quē vituparе vo/lum⁹·aut vituparam⁹ quē laudare volum⁹. Utriusq; exemplū erit·si dicas amatore reipublicę catilinā hostē reipublicę scipionē. Diasismos·ea quę ma/gna sūt ꝓbis minuit·aut mīma extollit. Epimo/ne ē quoties i eode sensu diuti⁹ moramur·sic. Cui tande pepercit·cui⁹ amicitię fidem custodiuit·cui bono inimic⁹ nō fuit·q̄n nō aut accusauit aliquem aut verberauit aut ꝓdidit. Epangelia ē ꝓmissio qua iudicem attentū facim⁹·pollicentes nos aliq̄ magna·aut minima dicturos. Prosopopœia ē·cū in animaliū ꝛ psona ꝛ sermo fingit̄. Cicero in ca/rilina. Eteni si mecum patria mea quę mihi vita mea multo ē chario⁹ loquerē dicēs ꝛc. Parathe/sis est·cū quasi deponimus aliq̄d impfectū·apud memoriā iudicū·repetituros nos dicētes cū op/portunū fuerit. Pensis id est soliloquiū·cū ad in/terrogata ipsi nobis respondem⁹. Sinerosis ē cū differim⁹ aliq̄d·ut petentes aliud interim nos nō ꝓmittant dicere inter figuras sententiaꝝ.

De dialectica Cap.xxii.

Dialectica est disciplina ad discernendas
o rerū causas inuenta. Ipsa ē philosophię
species quę logica dicit̄·id est rationalis diffiniendi quęrendi ꝛ discernendi potens. Do/cet enim in pluribus generibus questionum quē admodum disputando vera ꝛ falsa diiudicentur. Hanc quidē primi phi in suis dictionib⁹ habue/runt·nō tñ ad artis redegere peritiam. Post hos aristoteles ad regulas quasdā doctrinę argumēta pduxit. ꝛ dialectică nūcupauit·p eo q̄ in ea de di/ctis disput̄. Nam lecton dictio dicit̄. Ideo aūt post rhetoricā disciplinā dialectica sequit̄: q⁹ in multis vtraq; cōmunia existunt. De diffe/rētia dialectice ꝛ rhetorice art̄ Cap.xxiii.

Dialectică ꝓ o ꝛ rhetoricā Varro in nouē
o disciplinaꝝ libris·tali similitudine diffi/nuit. Dialectica ꝛ rhetorica est·qō i ma/nu hois pugn⁹ astrict⁹·ꝛ palma distensa. illa ꝓba contrahēs: ista distendēs. Dialectica siquidē ad disserēdas res acutio⁹·rhetorica ad illa quę nitit̄ docēda facundio⁹. Illa ad scholas nōnūq; venit·ista ugit̄ ꝓcedit in fo⁹. Illa requirit raritimos studiosos·hęc frequent̄ ꝓplos. Solent aūt phi anteq; ad isagogen veniant exponendam diffi/nitionē phię ostendere·quo facili⁹ ea quę ad eam ptinent demonstrent̄.

De diffinitione philosophię Cap.xxiiii.

Philosophia est rerū hūanaꝝ diuinarūq;
p cognitio·cū studio bene viuēdi cōiuncta.

Hęc duabus ex rebus cōstare videt̄: scia ꝛ opinatione. Sciētia est·cū res aliqua certa ra/tione ꝓcipit̄. Opinatio aūt·cū adhuc incerta res latet. ꝛ nulla ratione firmata videtur·utputa·sol vtrū ne rant⁹ quant⁹ videt̄·an maio⁹ sit q̄ ois ter/ra. irē luna globosa sit·an concaua. ꝛ stellę·vtrum ne adhęreant cęlo·an p aerē libero cursu ferant̄. cęlū ipsum qua magnitudine·qua materia cōstet· vtrū quietū sit ꝛ imobile·an incredibili celerita/te volua t̄: quanta sit terrę crassitudo·aut quibus fundamētis librata ꝛ suspensa pmaneat. Ipsum aūt nomen latine interꝓetatū·amorem sapientię ꝓfit̄. Nā greci philon amorē·sophia sapiētiā dicūt. Philosophię species triptita ē: vna natu/ralis·quę grece physica appellat̄·in qua de natura iquisitiōe disserit̄. altera moralis·quę grece ethi/ca dicit̄·in qua de mori⁹ agit̄. tertia rationalis· que greco vocabulo logica appellat̄·in qua dispu/tat̄ quēadmodū in rerū causis·uel vitę moribus veritas ipsa quęrat̄. In physica igit̄ causa querē/di·in ethica ordo viuendi·in logica ratio intelli/gendi versat̄. Physică apud greços prim⁹ pscruta tus ē thales milesius·vn⁹ ex septē illis sapientib⁹. Hic enī ante alios cęli causas atq; vim rer̄ natu/raliū contemplata ratione suspexit·quā postmo/dū Plato in quattuor diffinitiones distribuit·id est arithmetică·geometriā·musică·astronomiā. Ethică socrates prim⁹ ad corrigendos componen dosq; mores instituit·atq; oē studium ei⁹ ad bene viuēdi disputationē pduxit·diuidēs eā in q̄ttuor virtutes animę·id est prudentiā·iusticiā·fortitu/dinē·tempantiā. Prudentia est in reb⁹ qua discer/nunt̄ a bonis mala. fortitudo qua aduersa ęquā/nimiter tolerant̄. tempantia q̄ libido cōcupiscen/tiaq; rerū frenat̄. iusticia qua recte iudicando sua cuiq; distribuunt̄. Logică quę rationalis vocat̄ plato subiūxit·p quā discussis rerū morū q; causis vim eaꝝ rationabilit̄ pscrutat̄ est·diuidens eā in dialectică ꝛ rhetoricā. Dicta aūt logica·id est ra/tionalis. Logos enim apud greços ꝛ sermonē si/gnificat ꝛ rationē. In his quippe trib⁹ generibus phię etiā eloquia diuina cōsistūt. Nā aut de na/tura disputare solēt·ut in geneſi ꝛ ecclesiasten·aut de mori⁹·ut i ꝓuerbijs. ꝛ i oibus sparsim libris. aut de logica. p q̄ nostri theologică sibi vendicant ut in canticis canticoꝝ ꝛ i euāgelijs. Item aliqui doctoꝝ philosophiā in nomine ꝛ partib⁹ suis ita diffinierūt.

Quid sit philosophia Cap.xxv.

Philosophia est diuinarum humanarūq;
p rerū inquantū homini possibile est ꝓ/babilis scientia. Aliter. Philosophia ē ars artium ꝛ disciplina disciplinarum. Rursus Philosophia ē meditatio mortis. qō magis pue/nit xp̄ianis·q̄ seculi ambitiōe calcata·puersatiōe

disciplinabili similitudine futurę patrię viuunt. Philosophia diuidit in duas ptes. in inspectiuā ⁊ in actualē. Alij diffinierūt philosophię rationē in duab⁹ consistere ptib⁹. quarū prior inspectiua ē altera actualis. Inspectiua diuidit i naturalē. doctrinalē ⁊ diuinalē Doctrinalis diuidit in q̄tuor ptes. in arithmeticā. musicā. geometriā ⁊ astronomiā. Actualis diuidit i moralē. dispensatiuā ⁊ ciuilē. Inspectiua dicit qua supgressi visibilia. de diuinis aliq̄d ⁊ celestib⁹ contemplamur. eaq̄ mēte solūmodo inspicimus. quę corpoream supgrediunt obtutū. Naturalis dicit. vbi vniuscuiusq̄ rei natura discutit. q: nihil generat i vita cōfusū. ⁊ vnū. q̄q̄ his visib⁹ deputat. i q̄b⁹ a creatore diffinitū ē nisi forte cū voluntate dei aliq̄d miraculū. puenire monstret. Diuinalis dicit qn aut ineffabilē naturam dei. aut spiritales creaturas ex aliq̄ parte. p. fundissima qualitate disserim⁹. Doctrinalis dicit scientia quę abstractā cōsiderat quantitatē. Abstracta enī quantitas dicit. quā intellectu a materia sepantes uel ab alijs accidentib⁹ ut est par. impar. uel ab huiuscemodi. i sola ratiocinatiōe tractam⁹. Cuius species sūt quattuor: arithmetica. geometria. musica. astronomia. Arithmetica est disciplina quantitatis numerabilis ꝑ se. Geometria est disciplina magnitudinis immobilisq̄ ⁊ formarū. Musica ē disciplina quę de numeris loquit qui ad aliq̄d sūt: his qui iueniunt i sonis. Astronomia est disciplina quę cursus celestiū siderum figurasq̄ contemplat oēs. ⁊ habitudines stellaq̄ circa se. ⁊ circa terrā indagabili ratione p. currit. Porro actualis dicit quę res ꝓpositas operationib⁹ suis explicat. Cui⁹ pres sūt tres: moralis. dispensatiua ⁊ ciuilis. Moralis dicit. ꝑ quam mos viuēdi honest⁹ appetit. ⁊ institutā ad virtutē tendentia pręparat. Dispensatiua dicit. cū domesticarū rerū sapiente ordo disponit. Ciuilis dicit ꝑ quā tot⁹ ciuitatis vtilitas administrat.

De ysagogis porphirij Cap. xxvi.

Post philosophię diffinitiones in quib⁹ ꝑ generaliter oia continent. nūc ysagogas porphirij expediamus. Ysagoga quippe grece. latine introductio dicit. eorū scilicz q̄ philosophiā incipiūt. continēs in se demonstrationē primaꝝ rationū de qualibet re quid sit. suaq̄ certa ac substantiali diffinitione declarat. Nā posito primo genere. deinde species ⁊ alia quę vicina esse possūt subiungim⁹. ac discretis cōmunionib⁹ separam⁹. tādiu interponēres differētias quousq̄ ad ꝓpriū ei⁹ de quo quęrim⁹ signata ei⁹ expressione pueniam⁹. ut puta. homo ē aial rationale mortale terrenū. bipes. risus capax. Genus aial cū dictū est. substantia hois declarata est. Est enī ad hominē gen⁹ aial. ꝟ q: late patebat. adiecta ē species terrenū. ⁊ iam exclusum est id q̄ aut ethereū aut humidū. Differentia vo ut bipes. quę ꝓpter aialia posita ē quę multis pedib⁹ initunt. Ire rationale ꝓpter illa quę ratione egent. Moralē aut ꝓpe id q̄ nō angelus est. Postea discretis atq̄ seclusis adiectū est ꝓpriū. in parte postrema. risus capax. Est enī solū hois q̄ rider. Sic pfecta est omni ex pte diffinitio. ad hominē declarandū. Cui⁹ disciplinę diffinitionē plenā existimarūt aristoteles ⁊ tull⁹ ex genere ⁊ differentijs consistere. Quidam postea pleniores i docendo. ei⁹ pfectā substantialem diffinitionē. in quinq̄ ptibus velut in membris suis diuiserūt. quaꝝ prima est de genere. secunda de specie. tertia de differētia. quarta de ꝓprio. quinta de accidente. Gen⁹ ut aial. est enī vocabulū generale ⁊ cōmune omniū animā habentiū. Species ut homo. ē enī specialitas qua separat a ceteris animantib⁹. Differentia. ut rationale mortale. His enī duobus differt homo a ceteris. Cū enī dicit rationale. discernit ab irrationabilib⁹ ⁊ mutis. quę nō habēt rationē. Cū mortale. discernit ab angelis qui nesciunt mortē. Propriū ut risibile. homo est enī q̄ rider. ⁊ hoc ꝓter hominē nulli⁹ animalis est. Accidēs ut color in corpore. doctrina in animo. Hęc enī tempoꝝ varietate ⁊ accedūt ⁊ mutant. ⁊ ē ex omnib⁹ his q̄nq̄ partib⁹ oratio plenę sentētię. ita. Homo ē aial rationale. mortale. risibile. boni malię capax. Sic etiā in omni oratione substantiali tamdiu interponere debem⁹ species ⁊ differentias. q̄diu seclusis omnib⁹ quę hoc idē esse possunt. ad id pueniat. ut ꝓprietas iam certa teneat. Ysagogas aūt ex greco in latinū transtulit Victorin⁹ orator. cōmentūq̄ ei⁹ quinq̄ libris doctius edidit.

De carthegoriis aristotelis Cap. xxvii.

Equunt aristotelis carthegorię. quę latine ꝓdicamenta dicunt: quib⁹ ꝑ varias significationes ois sermo conclusus est. Instrumenta carthegoriarū sunt tria. id est prima equiuoca. secūda vniuoca. tertia denominatiua. Equiuoca sūt qñ multarū rerū nomen vnū est. ꝟ nō eadē diffinitio. ut leo. Nā quantū ad nomen pertinet ⁊ verus ⁊ pictus ⁊ celestis leo dicit. quantū ad diffinitionē pertinet. alit verus diffinit. alit pictus. alit celestis. Uniuoca sūt. qñ duaꝝ aut plurimarū rerū vnū nomen est ⁊ diffinitio. ut vestis. Nā ⁊ birrus ⁊ tunica. nomen vestis possunt accipere ⁊ ei⁹ diffinitionē. Ergo hoc vniuocū in generib⁹ esse intelligit q: ⁊ nomen ⁊ diffinitionem dant formis suis. Denoiatiua id ē deriuatiua dicunt. quęcunq̄ ab aliquo solo differentię casu. ꝑm nomen habēt appellationē. ut a bonitate bonus. a malitia malus. Carthegoriarū aut̄ species decē sūt. id est substantia. quantitas. qualitas. relatio. situs. locus. tempus. habitus. agere ⁊ pati. Substantia est quę ꝓpię ⁊ principaliter dicit: quę neq̄ de subiecto prędicat neq̄ in subiecto est. ut aliq̄s homo uel aliq̄s equus. Secūdę aūt substantię dicunt i quib⁹ species illę quę principaliter substātię primo dictę sunt insunt. atq̄ claudunt. ut in homine Licero. Quantitas est mensura. ꝑ quā aliquid uel magnū uel min⁹ ostendit. ut long⁹ brevis.

Qualitas est ut qualis sit orator·an rusticus·niger·aut candidus. Relatio est·quę refert ad aliquid. Cū enī dicit filius·demonstrat 7 pater. Hęc relativa simul incipiūt. Nāq; seruus ac dñs·vno tpe erodiū nois sumūt·nec aliqñ inuenit dominꝰ prior seruo·nec seruꝰ dño. Alter enī alteri pręesse nō potest. Pozzo situs a positione dictꝰ est·ut quis aut stet aut sedeat·aut iaceat. Locus est vbi sit·in foro·in platea. Loci aūt motus partes sex habet·dextrā 7 sinistrā·ante 7 retro·sursum atq; deorsū. Partes quoq; iste sex·duo habēt·longe 7 prope. Tempꝰ ut hodie·heri. Habitus a habendo aliqd dictꝰ·ut habere scientiā in mente·virtutē in corpore·circa corpꝰ vestimentū 7 cętera quę ad habendi modum·designato a doctoribꝰ numero cōprehendunt. Jam ꝛo agere 7 pati·ab agentis 7 patientis significatione consistūt. Nā scribo vocis actū habet·qm faciētis rem indicat. Scribor patientis ē·qm pati se ostendit. Jn his enī nouē generibꝰ·quoꝝ exēpli gratia quędā posita sunt·uel ī ipso substātię genere qđ est vsia inumerabilia reperiunt. Nā 7 ea quę intellectu capimꝰ·id ad alterū hoꝝ decē predicamentoꝝ sermone vulgamꝰ. Plena enī sententia de his ita est. Augustinꝰ magnus orator·filiꝰ illius stans in templo·bodie infulatus·disputādo fatigat. Usia autē substantia ē·id ē ad ꝓtū quę cęteris subiacet; reliqua nouē accidentia sūt. Substantia aūt dicit·ab eo qꝺ ois res ad seipsā subsistit. Corpus enī subsistit 7 ideo substantia ē. Illa ꝛo accidentia·quę in subsistēre atq; subiecto sūt·substantię nō sūt·q; nō subsistūt ꝫ mutant siē color uel forma. De subiecto aūt 7 ī subiecto quasi de ipso 7 in ipso. Ubi enī dicit de subiecto; substantia est·quasi dicat de substantia. Ubi aūt dicit in subiecto; accidētia sūt·id ē quę accidūt in substantia·ut quātitas·qualitas uel figura. De subiecto igit genera 7 species·i subiecto accidentia sūt. Ex his nouē accidentibꝰ tria intra vsiam sūt; quantitas qualitas 7 situs. Hęc enim sine vsia esse nō possunt. Extra vsiā ꝛo sūt; locus tempꝰ 7 habitꝰ·intra 7 extra vsiā·relatio facere 7 pati. Appellatas aūt carbegorias constat·q; non possūt nisi ex subiectis agnosci. Quis enī quid sit homo possit agnoscere·nisi aliquem hominē sibi ponat ante oculos·qsi subiectū noi. Hoc opꝰ aristotelis intelligendū est qñ·sicut dictum est·quicquid homo loquit inter decē ista predicamēta habet. Proficiet etiā ad libros intelligendos·qui siue rhetoribꝰ siue dialecticis applicant.

De peribermenięs aristotelis. Cap̄.xxviii.

Equit de hinc liber peribermenias·subtilissimꝰ nimis 7 p varias formas iterationesq; cautissimꝰ·de quo dicit. aristoteles qñ peribermenias scriptitabat·calamū ī mētre tingebat. Pręfatio peribermeniaꝝ. Omnis ąppellatas·quę vna est. 7 vno significat sermone·aut pernomen significat·aut p uel bū·quę duę ptes orationis interpretant totū quicqd conceperit mens ad eloquendū. Omnis enī elocutio·conceptę rei mentis interpres est. Hanc aristoteles·vir ī rerū expressione. 7 faciēdis sermonibꝰ pitissimꝰ·piberme niaꝝ nominat·quā interpretatione nos appellamus·scilicz qꝺ res mente conceptas·platis sermonibꝰ interpretet·p catapbrasin 7 apopbrasin·id ē p affirmationē 7 negationē. Per affirmationē ut homo currit·p negationē ut homo nō currit. Jn his itaq; peribermenięs·supradictꝰ pbus de septē specibꝰ tractat·id ē de noie·de verbo·de oratione·de enūciatione·de affirmatione·de negatione·de contradictiōe. Nomen est vox significatiua ſm placitū sine tēpore·cuiꝰ nulla pars est significatiua separata·ut socrates. Uerbū ē quod significat tempꝰ cuiꝰ pars nihil extra significat·ꝫ semper eoꝝ quę de altero dicunt nota·ut cogitat·disputat. Oratio est vox significatiua·cuiꝰ partiū aliqd separatū·significatiuū est·ut socrates disputat. Enūciatiua oratio est vox significatiua de eo qđ est aliqd uel nō est·ut socrates est·socrates nō est. Affirmatio est enūciatio alicuiꝰ de aliquo·ut socrates est. Negatio est alicuiꝰ ab aliquo·ut socrates nō est. Contradictio est affirmatiōis 7 negationis oppositio·ut socrates disputat·socrates nō disputat. Utilitas peribermeniaꝝ hęc ē·qꝺ ex his interpretamētis syllogismi fiūt. vnde 7 analectica ptractant.

De syllogismis dialecticis Cap̄.xxix.

Equit de hinc dialectici syllogismi·vbi ſ totꝰ eius artis utilitas 7 virt ostendit; quoꝝ conclusio·plurimū adiuuat lectorē ad veritatē inuestigandā·tantū ut absit illi error decipiēdi aduersariū p sophismata falsaꝝ cōclusionū. Formulę categoricoꝝ id est predicatiuoꝝ syllogismoꝝ sūt tres. Prime formulę modi sūt nouem. Primꝰ modus ē·qui conducit·id est q colligit ex vniuersalibus dedicatiuis dedicatiuū vniuersale directim·ut oē iustū honestū·oē honestū bonū·oē igit iustū bonū. Secūdus modus ē qui conducit ex vniuersalibꝰ dedicatiuis 7 abdicatiuis·abdicatiuū vniuersale directim·ut oē iustum honestū·nullū honestū turpe·nullū igit iustū turpe. Tertiꝰ modus est·qui conducit ex dedicatiuis particulari 7 vniuersali·dedicatiuum particulare directim·ut quoddā iustū honestū·oē honestum vtile·quoddā igit iustū vtile. Quartus modus ē qui conducit ex pticulari dedicatiua 7 vniuersali abdicatiua dedicatiuū pticulare directim·ut qđdam iustū honestū·nullū honestū turpe·quoddā igit iustū nō ē turpe. Quintꝰ modus est·q conducit ex vniuersalibꝰ dedicatiuis pticulare dedicatiuū·p reflexionē·ut oē iustū honestū·oē honestum bonū·quoddā igit bonū iustū. Sextus modus ē·qui conducit ex vniuersali dedicatiua 7 vniuersali abdicatiua·abdicatiuū vniuersale p reflexionem·ut oē iustū honestū·nullū honestū turpe·nullum igit turpe iustū. Septimꝰ modus est·qui cōducit ex pticulari 7 vniuersali dedicatiuis·dedicatiuū

priculare p reflexionē·ut quoddā iustū honestum·
oē honestū vtile·quoddā igit vtile iustū. Octau⁹
modus est: q conducit ex vniuersalib⁹ abdicatiua
t dedicatiua·priculare abdicatiuū p reflexionē·ut
nullū turpe honestū·oē honestū iustū·quoddam
igit turpe nō est iustū. Nonus modus est q con/
ducit ex vniuersali abdicatiua t priculari dedica
tiua·dedicatiuū priculare p reflexionē·ut nullum
turpe honestū·quoddā honestū iustū·quoddam
igit iustū nō est turpe. Formulę secūdi modi sunt
q̄tuor. Prim⁹ modus est q cōducit ex vniuersali/
bus dedicatiua t abdicatiua·abdicatiuū vniuer/
sale directim·ut oē iustū honestū·nullū turpe bo
nestū·nullū igit turpe iustū. Secūdus modus qui
conducit ex vniuersalib⁹ abdicatiua t dedicatiua·
abdicatiuū vniuersale directim·ut nullū turpe bo
nestū·omne iustū honestū·nullū igit turpe iustum
Tert⁹ modus est: qui conducit ex priculari dedi/
catiua·t vniuersali abdicatiua·abdicatiuū pticu/
lare directim·ut quoddā iustū honestū·nullū tur/
pe honestū·quoddā igit iustū nō est turpe. Quar
tus modus ē qui conducit ex vniuersali dedicati/
ua t priculari abdicatiua·abdicatiuum pticulare
directim·ut oē iustū est turpe·quoddā malū nō ē
turpe·quoddā igitur malū nō est iustū. Formulę
tertij modi sūt sex. Prim⁹ modus est q conducit ex
dedicatiuis vniuersalib⁹ dedicatiuū priculare tam
directim q̄ reflexim·ut oē iustū honestū·oē hone
stum iustū·oē iustū bonū·quoddā igit honestum
bonū·quoddā bonū honestū. Secūdus modus ē
q conducit ex dedicatiuis particulari t vniuersali
dedicatiuū pticulare directim·ut quoddā iustum
honestū·oē iustū bonū·q̄dā igit honestū bonū.
Tert⁹ mod⁹ ē·q conducit ex dedicatiuis vniuersali
t priculari·dedicatiuū pticulare directim·ut oē iu
stū honestū·quoddā iustū bonū·quoddā igit ho
nestū bonū. Quart⁹ modus est·q conducit ex vni
uersali dedicatiua t priculari abdicatiua·abdica
tiuū priculare directim·ut oē iustū honestū·nullū
iustū malū·q̄dā igit honestū nō ē malū. Quint⁹
modus est qui conducit ex dedicatiua priculari t
abdicatiua vniuersali·abdicatiuū vniuersale di/
rectim·ut quoddā iustū honestū·nullū iustū malū
quoddā igit iustū nō est malū. Sext⁹ modus est q
cōducit ex dedicatiua vniūsali t abdicatiua pri/
culari·abdicatiuū priculare directim·ut oē iustū
honestū·quoddā iustū nō est malū. quoddā igit
honestū nō ē malū. Has formulas categoricōrū
syllogismor·q plene nosse desiderat libꝝ legat q
inscribit peribermenias apulei. t subtil⁹ que sūt
tractata cognoscit. Distincta eni atq̄ considerata
ad magnas intelligentię vias lectorem p̄stante
dño vtilit introducūt. Nūc ad hypotheticos syllo/
gismos·ordine sequēti veniam. Modi syllogis/
mor hypotheticor qui fiūt cū aliq̄ conclusione sūt
septē. Prim⁹ modus ē·si dies ē·lucet·est aūt dies
lucet igit. Secūdus modus ē·si dies est lucet·nō
lucet aūt·nō est igit dies. Tert⁹ modus ē ita·nō
est dies·t non lucet·at quia dies est·lucet igitur.
Quart⁹ modus ē ita·aut dies ē aut nox·at q̄ dies
est·nox igit nō est. Quint⁹ modus ē ita: aut dies
ē aut nox·vtiq̄ nox nō est·dies igit est. Sext⁹ mo
dus est ita. non est dies. t nō lucet·dies autē est·
nox igit nō ē. Septim⁹ modus est ita·nō ē dies t
nox·vtiq̄ nox nō ē·dies igit ē. Modos āt hypo
thetico⁹ syllogismor si quis plen⁹ nosse desiderat
libꝝ legat marij Victorini q̄ inscribit de syllo/
gismis hypotheticis. Hinc ad dialecticas diffini
tionū species accedam⁹ que tanta dignitate p̄ce/
llunt ut possint indiciorū apte manifestationes
t quędam indicia dictionū ostendere.

De diuisione diffinitionū ex marij Victo/
rini libro abbreuiata Cap.xxx.

Diffinitio est philosophorū que in rebus
exprimendis explicat q̄d res ipsa sit·q̄lis
sit. t quēadmodū membris suis cōstare
debeat. Est eni oratio breuis·vniuscuiusq̄ naturā
rei a cōmunione diuisa p̄pria significatione cōclu/
dens. Diuisio diffinitionū in ptes.xv. habet. Pri
ma species diffinitionis ē ΟΥΣΙΩΔΗΣ·id ē sub/
stantialis·que p̄prie t vere dicit diffinitio·ut ē hō
animal rationale·mortale·sensus disciplinęq̄ ca/
pax. Hęc eni diffinitio p species t differētias de/
scendens·venit ad p̄priū. t designat plenissime q̄d
sit homo. Secūda spēs diffinitiōis est·que grece
ΕΝΝΟΙΩΜΑΤΙΚΗ dicit latine notio nūcupat·quā
notionē cōmuni·nō p̄prio noie possum⁹ dicē. Hęc
isto modo semp efficit. Homo ē q̄ rationali con
ceptione exercitio p̄est animalibus cūctis. Nō
eni dixit quid sit homo: ꝫ quid agat·q̄si quodam
signo in noticiā deuocato. Ista eni t reliquis no/
ticia rei p̄fert·nō substātialis explicatio declarat·
t q̄ illa substantialis est·diffinitionū oīuz obti/
net principatū. Tertia species diffinitionis ē que
grece ΠΟΙΟΤΗΣ dicit latine qualitatiua vocat·
q̄ ex q̄litate nomen accepit·p eo q̄ quale sit id q̄d
quęrit euidenē ostendit. Cui⁹ exemplū tale ē. Ho/
mo est qui ingenio valet·artib⁹ pollet t cogniriōe
rerum·aut q̄d agere debet eligit·aut aia duersione
q̄d iutile sit cōtemnit. His eni qualitatib⁹ exp̄ei/
sus ac diffinit⁹ est homo. Quarta species diffini/
tiōis est: que grece ΥΠΟΤΡΟΦΙΚΗ·latine a tullio
descriptio noīat·que adhibita circuitione dictor
factorūq̄ rem que sit descriptione declarat. Que
rit eni quid sit auarus·quid crudelis·q̄d luxurio/
sus. t vniuersi luxuriosi·auari t crudelis natura
describit·ut si luxuriosū volumus diffinire·dici/
mus·luxuriosus est vic⁹ nō necessarij ꝫ sumptuo
si t bonoris appetens·in delitijs affluens·in libi/
dine p̄mptus. Hęc t alia diffinitur luxuriosum·ꝫ
p descriptionē diffinitur. Que species diffinitiōis
oratorib⁹ magis apta est q̄ dialecticis: q̄ latitudi
nes habet·que simili modo in bonis reb⁹ ponit t
malis. Quinta species diffinitionis ē: quā greçe
ΚΑΤΑ ΑΝΤΙΛΕΞΙΝ latine adūbiū dicim⁹ Hęc vocē
illā de cui⁹ re quęrit·alio sermone designat·vno t

singulari. ⁊ quodāmodo quid illud sit ī vno ꝓbo
positum vno verbo aliud declarat. ut contitesce
re est tacere. Itē cū terminū dicimus finē aut po
pulatas interp̄etamur esse vastatas. Sexta spe
cies diffinitionis ē quā grēci cata diaphorā nos
p differentiā dicimus. scriptores ꝺo artiū de eodē
⁊ de altero noiant. ut cū quēriť quid sit inter regē
⁊ tyrannū. adiecta differētia q̄d vterq; sit diffi
nit. id ē rex est modestus ⁊ tempatus. tyrannus
ꝺo impius ⁊ īmitis. Septima species diffinitio
nis ē quā grēci cata metaphorā. latini p trāsla
tionem dicūt. ut Licero in topicis. Littus ē quo
fluctus elidit. Hoc varie tractari potest. Modo
ceni ut moneat. modo ut deligner. modo ut lauder
aut vituperet. Ut moneat. nobilitas virtuť ma
iorū est apud posteros sarcina. ut designer. apex ē
arx corpis. ut lauder. adolescētia est flos ętatis. ut
vituꝑet. diuitię sunt bonis viŧ longū viaticum.
Octaua species diffinitionis est. quam grēci cata
aphęresin vocāt. a τοῦ ἐναντίου latini p p̄uan
tiā cōtrarij ei⁹ qꝺ diffinit dicūt. bonū ē qꝺ malū
nō est. iustū est qꝺ iniustū nō est. ⁊ his similia. Hoc
aūt genere diffinitionis vti debem⁹. cū contrariū
est notū. ut si bonū est qꝺ ꝑdest cū honestate. id
qꝺ tale nō ē malū ē. Nona species diffinitiōis ē
quā grēci cata hypotyposin. latini p quādā ima
ginationē dicūt. ut ęneas est veneris ⁊ anchisę fi
li⁹. Hęc semp ī indiuiduis versať. quā grēci ato
ma appellāt. Decima spēs diffinitiōis ē. quā grēci
κατὰ ἔκλειψιν ὁλοκλήρου ὁμοιοτρόπου
latini p indigentiam pleni ex eodē genere dicūt.
ut si quęrať quid sit animal. respōdeať ut homo.
rem enim quesitam per dictū declarauit exemplū
Hoc est autem ꝓprium diffinitionis. quid sit illud
quod querit declarare. Undecima species diffini
tionis est. quā grēci cata analogian. latini iuxta
ꝓportionē dicunt. ut si queratur quid sit thesis
respōdeaturq; cui vis deest ut sit arsis. Duodeci
ma species diffinitiōis est. quā grēci cata epęnon
id est p laudē. ut tullius. peluentio. lex est mens ⁊
consiliū ⁊ anim⁹ ⁊ sentētia ciuitatis. Et alit. Pax
est tranquilla libertas. Fit ⁊ p vituperationē. quā
grēci psogon vocant ut seruitus ē postremū oiuz
maloꝝ. nō modo bello ꝟ morte quoq; repellenda.
Tertiadecima species diffinitionis est. quā grēci
cata tonozon. latine generalis. ut Licero i rhetozicis. gen⁹ ē qꝺ plures am
plectit ptes. Itē pars ē quę subest generi. Quin
tadecima spēs diffinitiōis ē. quā grēci cata ṫrio
logian. latini ꝑm rei rationē vocant. ut dies ē sol
supza terras. nox est sol sub terris. Scire aūt de
bemus p̄dictas species diffinitionū ropicis me
rito esse sociatas. qm̄ inter quędam argumēta sūt
posite. ⁊ nōnullis locis cōmemozank in topicis.
Nūc aūt ad ropica veniamus. quę sūt argumen
tozū sedes. fontes sensuū. ⁊ ozigines dictionū.

De t̄ picis Cap. xxxi.

Opica est disciplina inueniendoꝝ argu
t mentoꝝ. Diuisio topicoꝝ siue locozum ex
quib⁹ argumenta ducunť. triplex est. Nā
alia in eo ipso de quo agiť hęrent. alia quę dicunť
effecta. quę quodāmodo ex rebus aliis tracta no
scunť. alia quę assumunť extrinsecus. Argumēta
quę in eoipso de quo agiť hęrent. in tribus diuisa
sūt. Prima a toto. secūda a ꝑte. tertia a nota. Ar
gumentū a toto. cū diffinitio adhibeť ad id quod
queriť. sicut ait Licero. Gloria est laus recte fa
ctozū magnozūq; in republica fama meritozū. A
partib⁹ est argumentū: cū is qui se defendit. aut
negat factū. aut factū esse iure defendit. A nota ē
argumentū. cū ⁊ sui nois argumentū aliquod di
cit. ut Licero. consulē inquit querebā. quē in isto
maiali inuenire nō poteram. Effecta argumenta
sūt quę quodāmodo ex rebus aliis tracta noscunť.
Sunt aūt numero. xiiij. id est p̄imū a cōiugatis
argumentū est. cū declinať a noie ⁊ fit verbum ut
Licero verrē dicit euerrisse. puinnā. uel nomen a
verbo cū latrocinari dicit latro. Nomen a noie
Terentius. Nā inceptio ē amentiū. baud amanti
tiū. dūmodo distet vn⁹ appellationis postremitas
in alia vocis declinatione formata. Secundū ar
gumentū a genere est. cū de eodē genere sententia
dicit. ut Uirgili⁹. uariū ⁊ mutabile semp fęmina
Tertiū a specie argumentū est. cū generali que
stioni fidē species facit. ut ar nō sic phrygi⁹ pene
trat lacedęmona pastoz. A simili argumentū est.
qñ rebus aliquib⁹ similia. pferunť. ut suggere tela
mihi nā nullū dextera frustra torserit in rutulos:
stererint quę ī corpe graium iliacis cāpis. A dif
ferentia argumentū est. qñ p differentiam aliqua
separanť. ut Uirgilius. non diomedis equos nec
currū cernis achillis. A contrarijs argumentum
dicitur. qñ res discrepantes sibimet opponunť. ut
Uirgilius. mortali ne manu factę imortale carinę
fas habeant. certusq; icerta picula lustret ęneas?
A consequentib⁹ argumentū dicit. qñ posita rem
aliq̄d ineuitabiliť consequiť. ut Uirgilius. nō ea
vis aio nec ranta superbia victis. Ab antecedētib⁹
argumentū est. qñ aliqua ex his quę p̄⁹ gesta sūt
cōprobanť. ut Licero p milone. cū nō dubitaue
rit aperire q̄d cogitauerit. vos potestis dubitare
quid fecerit. A repugnantib⁹ argumentum est. qñ
illud qꝺ obiciť aliqua cōtrarietate destruitur. ut
Licero. Is igiť nō modo de tali piculo liberatus
ꝟ honore amplissimo ditatus domi te interficere
voluisset. A cōiugatis argumentū est cū pbabiliť
ostendiť quid sit ex re quaq; venturū. ut Uirgili⁹
Nos si pellant. nihil abscre credunt quin omnē
hesperiā sua sub iuga mittant. A causis argumē
tū ē. qñ cōsuetudine cōmuni res queq; tractať. ut
Terenti⁹. Ego nō nihil veritus sū dudum absre
dauc. ne faceres qꝺ vulgus seruozū solet dolis ut
me deluderes. Ab effectis argumentū est. cum ex
his quę facta sūt aliquid approbať. ut Uirgili⁹:

b 5

quid topica

Argumen
a toto, a
ribus, a, n

degeneres animos trimo: arguit. A comparatiõe argumentũ est·qñ p collationẽ psonarũ siue causarũ sententrię ratio sub impuratione formaț·ut Virgilius·tu potes ęnean manib⁹ subducere grauium. Nos aliq̃d cõtra rutulos iuuisse nephandũ ẽ. Jrẽ argumẽta quę ducũț extrinsecus·quę grece ἄτεχνοι id est artis expertes vocant·ut est restimoniũ. Testimoniũ ꝟo constat re.ț diuiditur quinq̃ modis·id est primo ex psona.secũdo ex natura auctoritate·tertio ex temporib⁹ auctoritatũ. quarto ex dictis factisq̃ maioꝝ.quinto ex tormẽtis. Tertiꝰ ergo supior modus: qui est ex temporibus·in octo species deriuaț. Prima ingenio·secunda opib⁹.tertia ętate.quarta fortuna.quinta arte.sexta usu.septima necessitate.octaua concursione fortuitoꝝ. Testimoniũ oẽ est·qđ ab aliqua externa re sumitur ad faciendã fidem·psona nõ qualiscũq̃ est testimonij pondus habet ad faciendam fidem·ħ moꝝ ꝓbitate debet esse laudabilis. Naturę auctoritas ẽ·quę maxima virture cõsistit. Testimonia multa sunt·quę afferũt auctoritatẽ·id est ingeniũ·opes·ętas·fortuna·ars·usus necessitas.ț concursio rerũ fortuitaꝝ. A dictis factisq̃ maioꝝ petiț fides·cũ priscorũ dicta factaq̃ memorant. A tormentis fides pręberur·post quę nemo crediț velle mentiri. Ea ꝟo quę tractant in tempore·q: suis nominib⁹ plana sunt·diffinitiõe nõ indigent. Memorię quoq̃ cõdendũ ẽ·topica oratoribus·dialecticis·poetis.ț iurisꝑitis·cõmuniter quidẽ argumẽta pręstare·ħ qñ aliquid specialiț ꝑtãt·ad rhetores·poetas·iurisꝑitosq̃ pertinẽt·qñ ꝟo generaliț disputant·ad philosophos attinere manifestũ est. Mirabile plane genꝰ opis in vnũ potuisse colligi·quicq̃d mobilitas ac varietas humanę mentis·in sensib⁹ exquirendis·p diuersas causas poterat inuenire·conclusũ liberũ ac voluntariũ intellectũ. Nã quocũq̃ se verterit·quascũq̃ cogitationes intrauerit: in aliq̃d eoꝝ quę prędicta sunt necesse est·cadat ingeniũ.

De oppositis Cap̃.xxxii.

Contrariorũ genera quattuor: sunt: quę
c aristoteles ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΑ id ẽ oppositа vocat.ꝓter q̃ sibi velut ex aduerso videnț obsistere·ut contraria.nec tñ oĩa quę opponunț sibi contraria sũt·ħ oĩa contraria opposita sũt. Primũ genus est contrarioꝝ·qđ iuxta Ciceronẽ diuersum vocaț.p eo q̃ tantũ cõtraria sibi opponũț·ut nõ eoꝝ sint quib⁹ opponunț·ut sapientia·stultitia. Qđ genus in tres species diuidiț Nã sũt quędã ciusmodi quę mediũ habẽt: ț sũt quę sine medio sũt.ț quędã sũt quę habẽt mediũ ț ñ sine nomine sũt·nisi vtrũq̃ ei vocabulũ creet. Candidũ ț nigrũ mediũ habent·q: inț eos sępe colos pallidus uł fuscus inueniț. Sine medio sũt quotiẽs vnũ de duob⁹ accidit·ut sanitas uł infirmitas.hoꝝ nihil est mediũ. Ea autẽ quoꝝ media sine noie sũt·ut fęlix infęlix·mediũ habẽt nõ fęlix Secundũ genus est relatiuoꝝ·quę ita sibi opponunț ut ad se conferanț·sicut duplũ simplũ. Hoꝝ solũ oppositoꝝ genꝰ ad se referț. Nõ eni est maius nisi ad minꝰ referaț.ț simplũ nisi ad dulpũ.aut qꝰ cui opponiț. Nã relatiuũ ipsi relatiuo ita opponiț ut hoc ipsũ qđ opponiț·aut eiꝰ sit cui opponiț·aut ad id quocũq̃ modo referaț. Dimidiũ eni opponiț duplo·ciusq̃ dupli mediũ est: ħ ita illi opponiț·ut eiꝰ sit cui opponiț. Sic ț paruũ opponiț magno·ita ut ipsum paruũ ad magnũ cui opponitur sit paruum. Nã supiora quę dicunț contraria·ita sibi opponunț·ut eoꝝ nõ sint quib⁹ opponunț·nec ad ea quocũq̃ modo referanț. Siquidẽ iniquitas·iusticię ita contraria est·ut non ciusdẽ iusticię iniquitas sit·aut ad illã sit iniquitas. Tertiũ genus est oppositorũ·habitus uel oꝛbatio: qđ genꝰ Cicero priuationẽ vocat·qua ostẽdit aliq̃d quę piã habuisse vnde priuaț est. Cuiꝰ species sũt tres q̃rũ ꝑma ẽ in re.secũda i loco.tertia i tpe cõgruo Jn re·ut cecitas ț visio i oculis. Jn loco·ut cecitaș ț visionis in oculis locꝰ est. Jn tpe cõgruo·ut infantẽ nõ dicere sine dentib⁹ eñ cui dẽtes adhuc parua ętas negauit. Nõ eni est priuatꝰ dentibus quos nõdum habuit. Quartũ ꝟo genꝰ ex cõfirmatione ț negatione opponiț·ut socrates disputat·socrates nõ disputat. Hęc a supiorib⁹ ideo differũt·q̃ illa sigillatim dici possũt·hęc nisi cõnexe dici nõ possunt. Qđ genꝰ quartũ apud dialectricos multũ habet conflictũ.ț appellaț ab eis·valde oppositũ·siquidẽ ț tertiũ nõ recipit. Nam ex illis quędã habere tertiũ possunt·ut in cõtrarijs·candidũ ț nigrum. Tertium eius nec candidum nec nigrum·ħ fuscum uel pallidũ. Jn relatiuis quoq̃ ut multa ț pauca. Tertiũ eiꝰ·nec multa nec pauca·ħ mediocria. Jn habitu uł oꝛbatione·ut visio ț cęcitas. Tertiũ eiꝰ·nec cęcitas nec visio·ħ lippitudo. Hic ergo legit·ț nõ legit·ętiũ nihil habet.

Finit liber secundus

Jncipit prefatio de quattuor sequentibus disciplinis.

Arthemarica latine diciț doctrinalis scia
m quę abstractam considerat quantitatem

Abstracta enim quantitas est·quã intellectu a materia separantes uel ab alijs accidentibus·ut est par·impar·uel ab alijs huiuscemodi in sola ratiocinatione tractamus. Cuius species sũt quattuor·id ẽ arithmetica·musica·geomerria ț astronomia. Arithmetica est disciplina quantitatis numerabilis ꝑm se. Musica est disciplina quę de numeris loquitur·qui inueniunț in sonis. Geomerria ẽ disciplina magnitudinis ț formarum. Astronomia est disciplina·quę cursus cęlestium siderũ atq̃ figuras cõtemplaț·atq̃ omnes habitudines stellarum. Quas disciplinas·deinceps paulo latius indicabimus·ut earum causę competenter possint agnosci.

Incipit liber tertius
De vocabulo arithmeticę
disciplinę Cap. I.

Rithmetica est

a disciplina numerorum. Græci eni numerꝫ rithmon dicunt. Quã scriptores secularũ litteraꝝ inẽ disciplinas mathematicas ideo primã cẽ voluerunt. qñ ipsa ut sic nulla alia indiget disciplina. musica ãt ⁊ geometria ⁊ astronomia quę sequũtur ut sint atqꝫ subsistãt. isti egent auxilio.

De auctoribus eius Cap. II.

n Umeri disciplinã apud græcos primum pythagoræ autumãt cõscripsisse. ac deinde a nicomacho diffusius eẽ cõpositam quã apud latinos prim' apuleius. deinde boeti' transtulerunt.

Quid sit numerus ⁊ vnde dicat Cap. III.

n Umerus ãt ẽ multitudo ex vnitatib' cõstituta. Nam vnũ semẽ numeri eẽ non numerꝫ volũt. Numero aũt nũm' nomen dedit. ⁊ a sui frequẽratiõe vocabulũ indidit. Un' ex græco nomen trahit. Græci enim vnũ ἓν dicũt. sic duo ⁊ tres. ꝙs illi δύο ⁊ τρία appellãt. Quattuor ꝟo a figura quadrata nomẽ sũpserũt. Quinqꝫ aũt nõ ꝑm naturã ꝫ ꝑm placitũ volũtatis vocabulum acceperunt. ab eo ꝙ numeris noia indidit. Sex aũt ⁊ septẽ a græco veniũt. In multꝫ eni noib' quę in græco aspiratiõnẽ habent. nos ꝑ aspiratiõe ſ ponim'. Inde pro hex. pro hepta septem. sicut ꝑ herpillo hęrba serpillũ. Octo ꝟo ꝑ trãslationẽ. sicut illi ὀκτὼ. ⁊ nos octo. ita illi ἐννέα. nos nouẽ. illi deca. nos decẽ. Dicti ãt a græca ętymologia. eo ꝙ ligent ⁊ coniũgãt infra iacẽtes numeros. Nã ſυνεμπλέκειν cõiũgere uel ligare apud eos dicit. Porro viginti dicti ꝙ sint decẽ bis geniti. u. ꝑ b. ĩrã posita. Triginta ꝙ a ternario denario gignãt. sic vsqꝫ ad nonaginta. Centũ ꝟo vocati a canto qõ ẽ circulus. Ducenti a duo ⁊ centũ. sic ⁊ reliqui vsqꝫ ad mille. Mille aũt a multitudine. vnde ⁊ militia quasi multicia Inde ⁊ milia. quę græci mutata littera. id est r. ꝑ l. μυρίας vocant.

Quid pręstent numeri Cap. IIII.

r Atio numerorꝫ cõtinenda nõ ẽ. In multis eni scripturaꝝ locis quãtũ mysteriũ habeãt elucet. Non eni frustra i laudib' dei dictũ ẽ: Omia ĩ mẽsura ⁊ numero ⁊ pondere fecisti. Senari' nãqꝫ qui partib' suis pfect' ẽ. pfectionẽ mũdi quadã numeri sui significatione declarat. Similit ⁊ xl. dies quib' moyses ⁊ helias ⁊ ipse dñs ieiunauerũt. sine numerorꝫ cognitione nõ intelligunt. Sic ⁊ alij in scripturis sanctis numeri existũt. ꝙrũ figuras nõ nisi noti huius artis sciẽtię soluere possũt. Datũ ẽ etiã nobis er aliq̃ parte sub numerorꝫ consistere disciplinã. qñ horas ꝑ eã discim'. qñ de mẽsiũ curriculo disputam'. qñ spaciũ anni redeuntis agnoscimus. Per numerũ siq̃dẽ ne confundamur instruimur. Tolle numerꝫ ĩ reb' oib' ⁊ oia pereũt. Ădime sęculo calculi cõputũ ⁊ cũcta ignorantia cęca complectitur. nec differri põt a cęteris animalib' quę calculi nesciũt rationem

De ꝑma diuisione pariũ ⁊ imparũ Cap. V.

n Umer' diuiditur. paribus ⁊ imparibus Par numer' diuidit in bis: Pariter par pariter impar. ⁊ ipariter par. ⁊ ipariter impar. Impar numerus diuidit in bis: primũ ⁊ simplum. secundum ⁊ compositum. tertium mediocrẽ qui quodammodo primus ⁊ incõpositus ẽ: alio ꝟo modo secũd' ⁊ cõposit' ẽ. Par numer' ẽ ꝙ in duab' ęquis ptib' diuidi põt. ut duo ⁊ iiij. ⁊. viij. Impar ꝟo numer' ẽ ꝙ diuidi ęquis partibus neqt. vno medio uel deficiẽte uel supante. ut tres. v. vij. ix. ⁊ reliq̃. Pariter par numerus ẽ ꝙ ꝑm parẽ numerꝫ pariter diuidit. quousqꝫ ad indiuisibilẽ pueniat vnitatẽ. utputa sexagintaqttuor habet medietatẽ. xxxij. hic autẽ. xvj. xvj. ꝟo viij. octonari' iiij. ꝙternari' ij. binari' vnũ ꝙ singularis indiuisibilis ẽ. Pariter impar ẽ ꝙ ĩ ptes ęquas recipit sectionẽ. ꝫ ptes eius mox insecabiles pmanẽt ut vj. ⁊. xviij. triginta ⁊ qnq̃gita. Mox enĩ si hũc numerꝫ diuiseris. incurris ĩ numerꝫ quẽ secare nõ possis. Impariter par numer' ẽ cui' ptes etiã diuidi pñt ꝫ vsqꝫ ad vnitatẽ nõ pueniũt. ut viginti qttuor. Vi enĩ i medietate diuisi. xij. faciũt. rursũqꝫ in aliã medietatẽ. vj. deinde ĩ aliã tres. ⁊ vltra diuisionẽ nõ recipit sectio illa. ꝫ ante vnitatẽ iuenitur termin' quẽ secare nõ possis. Impariter impar ẽ ꝙ ab impari numero ipariter mẽsurat. ut. xxv. xlix. ꝙ dũ sint ipares numeri. ab imparib' etiã ptib' diuidũt. ut septies septẽ. ꝙdragies noni. ⁊ qnquagies qni. Impariũ numerorꝫ alij simplices sũt. alij cõpositi. alij mediocres. Simplices sũt ꝙ nullã ptẽ habent nisi solã vnitatẽ. ut ternari' solã tertiã. ⁊ quinari' solã qntã. ⁊ septenari' solã septimã. his eni vna pars sola ẽ. Cõpositi sũt ꝙ nõ solũ vnitatẽ metiunt. ꝫ etiã alieno numero ꝑcreant. ut. ix. xv. ⁊. xxj. Dicim' enĩ ter terni. ⁊ septies terni. ter quini ⁊ qnquies quini. Mediocres numeri sunt qui quodãmodo simplices ⁊ incõpositi ẽ videt: alio ꝟo modo ⁊ cõpositi. ꝟbi grã: nouẽ ad xxv. dũ comparat' fuerit. primus est ⁊ incõposit'. quia nõ habet cõmunẽ numerũ nisi solũ monadicum. Ad. xv. ꝟo si cõpar' fuerit. secundus ẽ ⁊ compositus. qñ ineſt illi cõmunis numer' ꝑter monadicũ. id est ternari' numer' qui nouem mẽsurat ter terni ⁊ qndeci ter quini. Itẽ pariũ numerorꝫ alij sũt superflui. alij diminutiui. alij pfecti. Superflui sũt qꝫ ptes simul ductę plenitudinẽ suã excedũt. utputa duodenari' habet enĩ ptes. v. duodecimã qõ ẽ vnũ. sextã qõ duo. quartã qõ tria. tertiã qõ. iiij. dimidiã qõ sex. vnũ enim ⁊ duo ⁊ tria ⁊ qttuor ⁊

ſex ſimul ducta. xvj. faciũt. ⁊ longe a duodenario excedũt ſic ⁊ alij ſibi plurimi. ut duodecies ſim⁹. ⁊ multi tales. Diminutiui numeri ſunt q̃ partib⁹ ſuis cõparati minorẽ ſummã efficiũt. utputa denari⁹ cui⁹ ptes ſũt tres. decima q̃ ẽ vnũ q̃nta q̃ duo. dimidia q̃ q̃nq̃. Unũ eni ⁊ duo ⁊ q̃nq̃ ſi mul ducta octonariũ faciũt longe a denario minorẽ. Similis ẽ huic octonarius ⁊ alij plurimi qui i ptes redacti infra cõſiſtũt. Perfect⁹ numer⁹ eſt q̃ ſuis prib⁹ adimplet ut ſenari⁹. habet enĩ tres partes. ſertã. tertiã. ⁊ dimidiã. Serta enĩ ei⁹ vnũ eſt. tertia duo. dimidia tres. Hę ptes in ſũmã ducte id ẽ vnũ ⁊ duo ⁊ tria. ſimul eundẽ conſũmant pficiũtq̃ ſenariũ. Sũt ãt pfecti numeri intra denariũ ſex. intra centenariũ. xxviij. intra millenariũ quadringenti nonagintaſex.

De ſecũda diuiſione totius numeri Cap. vi.

Omnis numerus aut ꝑm ſe conſideraſ
o aut ad aliquid. Iſte diuiditur ſic. Alij enim ſunt equales: alij inequales. Iſte diuiditur ſic: Alij ſunt maiores: alij ſunt minores. Maiores diuiduntur ſic. l. multiplices. ij. ſuperparticulares. iij. ſuppartiẽtes. iiij. multiplices ſupparticulares. v. multiplices ſuperpartientes. Minores diuidũtur ſic. l. ſubmultiplices. ij. ſubſupparticulares. iij. ſubſuppartiẽtes. iiij. ſubmultiplices. ſubſuperparticulares. v. ſubmultiplices ſubſuppartientes. Per ſe numer⁹ ẽ q̃ ſine relatiõe aliqua dicit. ut. iij. iiij. v. vj. ⁊ ceteri ſimiles. Ad aliq̃d ẽ nuner⁹ q̃ relatiue ad alios cõparaſ. ut verbi gratia. iiij. ad. ij. dũ cõparatus fuerit duplex dicit. ⁊ multiplex. ſex ad. iij. viij. ad. iiij. x. ad. v. ⁊ iterũ tres ad vnum. triplex. ſex ad. ij. ix. ad. iij. ⁊ ceteri. Equales numeri dicunt q̃ ꝑm quãtitatẽ equales ſimt. verbi grã. ij. ad. ij. iij. ad. iij. x. ad. x. c. ad. c. Inequales numeri ſũt q̃ ad iuicẽ cõparati inequalitatẽ demõſtrãt. ut. iij. ad. ij. iij. ad. iij. v. ad. iij. x. ad. vj. ⁊ vniuerſaliter maior minori. aut minor maiori. huiuſmodi dũ cõparaſ fuerit. inequalis dicit. Maior numer⁹ ẽ q̃ habet in ſe illũ minorẽ numer⁹ ad quẽ cõparaſ. ⁊ aliq̃d plus. ut ꝟbi grã: Quinari⁹ numer⁹ trinario numero fortior eſt. eo q̃ habet quinari⁹ numerus in ſe trinariũ. ⁊ alias partes ei⁹ duas. ⁊ reliq̃ tales. Minor numerus ẽ q̃ continet a maiore. ad quẽ compaſ cũ aliqua pte ſui. ut ternari⁹ ad quinariũ. continet enĩ ab eo cũ duab⁹ partib⁹ ſuis. Multiplex numer⁹ ẽ qui habet in ſe illũ minorẽ numer⁹ bis aut ter aut quater aut multipliciter. ut verbi grã: Duo ad vnum dũ compari fuerint duplex ẽ. ij. ad. i. triplex. iij. quadruplex ⁊ reliqui. Econtra ſubmultiplex numer⁹ ẽ q̃ intra multiplicẽ cõtinet bis aut ter aut quater. aut multiplicit. ut verbi grã: vn⁹ a duob⁹ bis cõtinet. a trib⁹ ter. a q̃tuor q̃ter. a q̃nq̃ quinquies. ⁊ ab alijs multipliciter. Supparticularis numer⁹ ẽ dũ fortior cõtinet infra ſe inferiorẽ numer⁹ circa quẽ cõparaſ. ſimlit ⁊ vnã partẽ ei⁹. ut verbi grã. iij. ad. ij. dum cõparati fuerint. continent intra ſe duos. ⁊ alĩ vnũ qui media pars eſt duorũ. Quattuor ad tres dũ cõpari fuerint cõtinent i ſe. ij. ⁊ alĩ vnũ. q̃ ẽ tertia pars triũ. Iterũ q̃nq̃ ad quattuor dũ cõparari fuerint habẽt in ſe quaternariũ numerũ ⁊ alĩ vnũ q̃ quarta pars eſſe dicit q̃ternarij numeri. ⁊ ceteri tales. Suppartiens numer⁹ ẽ qui in ſe inferiorẽ numer⁹ totũ cõtinet. ⁊ ſuper hoc alteras ptes ei⁹ duas. aut. ij. aut iij. aut. v. aut alias. ut verbi grã: quinq̃ ad tres dũ cõpari fuerint. habet i ſe quinari⁹ numer⁹ trinariũ. ⁊ ſup ꝟ alias ptes ei⁹ duas. Septẽ ad. iij. dũ cõpati fuerint habẽt i ſe q̃ttuor. ⁊ alias ptes ei⁹. tres nouẽ ad q̃nq̃ dũ cõpari fuerint. habẽt in ſe q̃nq̃ ⁊ alias q̃ttuor ptes ei⁹. Subſuppartiens numer⁹ ẽ q̃ cõtinet in numero ſuppartiẽti. cũ aliquib⁹ partib⁹ ſuis duab⁹ aut trib⁹ aut pluribus. ut ꝟbi grã. iij. cõtinet a. v. cum alijs duab⁹ prib⁹ ſuis. v. a. ix. cũ. iij. prib⁹ ſuis. Subſupparticularis numer⁹ ẽ minor q̃ cõtinet in fortiori numero cũ aliqua pte ſua. aut media. aut tertia. aut q̃rta. aut q̃nta. ut verbi grã: ij. ad. iij. iij. ad. iij. iij. ad v. ⁊ ceteri. Multiplex ſupparticularis numer⁹ eſt qui dũ cõpar⁹ ad inferiorẽ ſibi numer⁹ fuerit. continet in ſe totũ inferiorẽ numer⁹ multiplicit cum aliq̃ parte ei⁹. ut ꝟbi gratia. v. ad. iij. dũ cõparati fuerint cõtinẽt in ſe bis bini. iij. ⁊ vnã partem ei⁹. Nouẽ ad. iij. dũ cõpari fuerint. cõtinẽt in ſe bis q̃terni. ⁊ vnam partẽ ei⁹. Submultiplex ſupperticularis numer⁹ ẽ q̃ dũ cõparaſ ad inferiorẽ ſibi numerũ fuerit. cõtinet eũ multiplicit cum alijs prib⁹ eius. ut verbi gratia. octo ad. iij. dum cõparati fuerint. q̃tinẽt i ſe bis terni. cũ alijs duabus partib⁹ ei⁹. xiij. ad. vj. dũ cõparati fuerint. cõtinẽt i ſe bis ſeni. cũ alijs duab⁹ partib⁹ ei⁹. xvj. ad. vij. dũ cõpari fuerint. cõtinẽt in ſe bis. viij. cũ alijs duab⁹ prib⁹ ei⁹. xxj. ad. ix dũ cõparati fuerint continent intra ſe bis nouẽ cũ alijs trib⁹ partib⁹ ei⁹. Submultiplex ſupparti onalis numer⁹ ẽ q̃ dũ ad fortiorẽ ſibi cõparaſ fuerit cõtinet ab eo multiplicit. cum aliquib⁹ prib⁹ ſuis. ut ꝟbi grã. iij. ad viij. continet bis cũ duab⁹ prib⁹ ſuis. iij. ad. xj. cõtinent bis cũ trib⁹ prib⁹ ſuis.

De tertia diuiſione totius numeri Cap. vii.

Umeri aut diſcreti ſũt. aut continuentes
n Iſte diuidit ſic. l. linealis. ij. ſuperficiosi iij. ſolidi. Diſcret⁹ numer⁹ ẽ. q̃ diſcretis monadibus continet. ut verbi grã. iij. iiij. v. vj. ⁊ reliq̃. Continẽs numer⁹ ẽ qui cõiũctis monadib⁹ continet. ut ꝟbi gratia: Ternari⁹ numer⁹ i magnitudine intelligit. id eſt linea. aut ſpaciũ. aut ſolidum dicit. Continens ſimilit. ut quaternari⁹ ⁊ quinari⁹ numeri. Linealis numer⁹ ẽ q̃ inchoans a monade linealiter deſcribitur ad infinitũ. Unde alpha ponit ꝑ ſignatione lineã. qm̃ hęc lrã vnũ ſignificat apud grecos. Superficialis numer⁹ ẽ q̃ nõ ſolũ longitudine. ⁊ latitudine cõtinet. ut trigon⁹ q̃drat⁹ q̃nquãgul⁹ uel circulares nume/

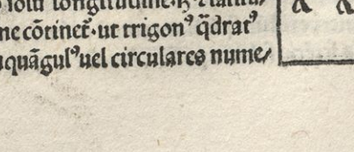

ri7 ceteri ꝙ semp̃ plano pede·id ē supficie ꝓtinēt.

Trigonus numerus est ita

Quadratus numerus ē ita

Quinquangulus ita

Circularis est ita
Qui dū similit multiplicat fuerit a se inchoās ad se cōuertit·ut ꝺbi grā
Quinquies quini vicies ꝙnquies ita

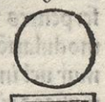

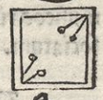

Solidus numer ē qui longitudine 7 altitudine continet ut sunt pyramides ꝙ i modū flāmę cōsurgūt ita

Cubus ut sunt tessere ita

Sphęrę ꝺb ē ęqlis vndiqꝫ rotūditas ita
Sphęric aūt numer ē ꝙ circulato numero multiplicat a se inchoat 7 i se cōuertit·ꝙnquies quini vicies ꝙnquies. Hic circul dū in seipso multiplicat fuerit facit sphęrā· id est ꝙnquies.cxxv.c.xxv. De differētia arithmeticę geometrię 7 musicę Cap̃.viii.

Nter arithmeticā aūt 7 geometriā 7 musicā ꝺ intēst ut media iuenias i arithmetica. Primo sic quęris. Cōiūgis extrema 7 diuidis 7 facis mediū· ut puta fac extrema esse vj.7.xij.simul iūgis.7 faciūt.xviij.partiris media 7 facis.ix.qꝺ ē analogicū arithmeticę.7 medi ꝙt monadib supat primū·bis supet ab extremo.superant eni.ix.vj.trib monadib·bis supat a.xij. Scōm geometriā ꝺo ita quęris. Extrema multiplicata tantū faciūt quātū 7 media multiplicata ut puta.vj.7.xij.multiplicata facient septuagies dipondi.media.viij.7.ix. multiplicata tantūdē faciūt. Scōm musicā ita. Qua pte supat medius primū·ea dē pte supat medi ab extremo· ut puta vj.7.viij.duab prib supant·quę due ptes tertia media.viij.supat ab vltia·nona uł decima secūda

Arithmetica medietas
vj. viij. xij.
Musica medietas
v. viij. xj.
Geometrica medietas.
vj. viij. ix. xij.

Q numeri infiniti existunt Cap̃.ix.

Umeros aūt infinitos ē certissimū est. qm̃ in ꝙcūqꝫ numero finē faciēdū puta/ueris·id ē ipse nō dico vno addito augeri·ꝫ quāliber ingentē multitudiuē cōtinēs· i ipsa rōne atqꝫ sciētia numeroꝝ nō solū duplicari.vel etiā multiplicari pōt. Ita ꝺo suis ꝙsqꝫ numerus ꝓprietatib terminat.ut nullꝰ eoꝝ par esse cuicūqꝫ alteri possit. Ergo 7 dispares inter se atqꝫ diuersi sūt.7 singuli quiqꝫ finiti sūt 7 oēs infiniti sūt.

Quid sit geometria.7 de inuentoribus 7 vocabulo eius Cap̃.x.

Eometrię disciplina primū ab ęgyptijs repta dicit·qꝫ iundāte nilo 7 oib possessionib ei limo obductis initiū ęrę diuidendę p lineas 7 mēsuras nomē arti dedit. Quę deinde longi acumine sapiētiū ꝓducta.7 maris 7 cęli.7 aeris spacia metiūt. Nā puocati studiosi cęperūt post ęrę dimensionē 7 cęli spacia quęrere· quāto intuallo luna a terris·a luna sol ipse distaret.7 vsqꝫ ad verticē cęli quāta se mēsura distēderet·sicqꝫ intualla ipsa cęli·orbisqꝫ ambitū p numerū stadioꝝ rōne,pbabili distinxerūt. Hz q ex ęrę dimēsione hęc disciplina cępit·ex initio sui 7 nomē seruauit. Nā geometria de terra 7 de mēsura nūcupata ē. Terra eni greece ΓΗ vocat. μέτρον mēsura. Hui disciplinę ars cōtinet in se liniamēta intualla·magnitudines 7 figuras.7 in figuris dimensiones 7 numeros.

De quadripartita diuisiōe geometrię Cap̃.xi.

Eometrię ꝙdripartita diuisio ē· i planū in magnitudinē numerabilē·in magnitudinem rationalem 7 figuras solidas.

Planę figurę sūt quę longitudine 7 latitudine cōtinent quę sūt iurta platonē numero ꝙnqꝫ. Numerabilis magnitudo ē quę numeris arithmeticę diuidi pōt. Magnitudines rōnales sūt ꝙrū mensurā scire possum. Irrationales ꝺo quarum mensurę quātitas cognita nō habetur.

De figuris geometrię Cap̃.xii.

Figurę solidę sūt quę lōgitudine 7 latitudine 7 altitudine cōtinent·ut ē cub.cui species ꝙnqꝫ i plano. Quarū prima plano pede circulus ē·figura plana ita que vocat circūducta.cui i medio pūct ē ꝙ cūcta cōuertūt·qꝺ centrū geometrici vocāt.latini punctū circuli nūcupāt.

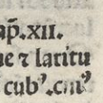

plano pede ita
Quadrilatera figura ē in plano quadrata: quę sub quattuor rectis lineis iacet ita

Dianatheton grammaton figura plana ita

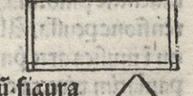

Orthogoniū id ē recti angulū·figura plana in plano pede. Est eni triangulū 7 habet angulū rectum ita

Isopleros figura plana recta 7 subtiliter constituta in solidum ita

Sphęra ē figura i rotūdū formata ita

partrib cūcris equalibus in solidū
Cubus est figura ꝓpria solida·quę longitudine 7 latitudine 7 altitudine continet in solidum ita

Cylindrus est figura quadrata habens superius semicirculū in solidum ita

Conon figura quę ab amplo in angustum finit sicut orthogonium ita

Pyramis est figura quę in modū ignis ab amplo in acumen consurgit ita Ignis enī apud greços pyrin appellat.

Sicut aūt infra. x. oīs est numerus. ita infra hunc circulū omniū figurarū cō cluditur ambitus.

Prima aūt figura huī artis pūctus ē. cuius pars nulla ē. Secūda ē linea pręt latitudinē lōgitudo Recta linea ē que er equo ī suis pūctis iacet. Superficies vo qō lōgitudines ⁊ latitudines solas habet. Superficiei vo fines lineę sūt. Quorū formę ideo ī superioribus. x. figuris positę nō sunt. quia intra eas inueniuntur.

De numeris ꝑm geometriam quęrendis Cap. xiii.

Umeros aūtē ꝑm geometriā ita queris.

n Extrema quippe eī multiplicata tātū facīūt quātum ⁊ media duplicata. utputa vj. ⁊. xij. multiplicata faciūt septuagies diponḋ media. viij. ⁊. ix. multiplicata tantūdē faciūt.

De musica ⁊ eius nomine Cap. xiiii.

Usica ē peritia modulationis sono cantuq; ꝓsistēs. ⁊ dicta musica ꝑ deriuationē

m a musis. Muse aūt appellatę ἀπὸ τοῦ μωσθαι id ē a quęrēdo. q; ꝑ eas sicut antiqui volucrūt. vis carminū ⁊ vocis modulatio quęreret. Quaq; son⁹ q: sensibilis res ē. ⁊ pręterfluit ī pręteritū tēp⁹ imprimiturq; memorię. Inde a poetis iouis ⁊ memorię filias. musas esse cōfictū ē. Nisi enī ab homine memoria teneātur soni pereūt. q: scribi non possunt.

De inuentoribus eius Cap. xv.

Oyses dicit repertorē musicę artis fuisse

m tubal. qui fuit de stirpe cain ante diluuiū Greci vo pythagorā dicūt huius artis inuenisse ꝓmordia. ex malleoq; sonitu ⁊ cordaq; ex tensione pcussa. Alīj linū rhebcū ⁊ cetū ⁊ amphion ī musica arte ꝓmos claruisse ferūt. Post quos paulatim directa est pręcipue hec disciplina. ⁊ aucta multis modis. eratq; tā turpe musicā nescire q; lras. Inęponebat aūt nō mō sacris. ꝫ ⁊ oīb⁹ solēnib⁹ oībusq; lęris uel tristioribus rebus. Ut enī in veneratiōe diuina hymni. ita ī nuptijs hymenęi ⁊ ī funerib⁹ threni. ⁊ lamēta ad tibias canebantur. In cōuiuijs vo lyra ⁊ cithara circūferebaī ⁊ accubātib⁹ singulis ordinabaī cōuiuiale genus cāticoq;. Quid possit musica Cap. xvi.

Laq; sine musica nulla disciplina pōt ee

i pfecta. Nihil enī est sine illa. Nā ⁊ ipse mund⁹ quadā armonia sonoq; fert ee cōpositus. ⁊ cęlū ipsū sub armonię modulatiōe revolui. Musica mouet affect⁹. puocat in diuersū habitū sens⁹. In pęlijs ꝫ tubę cōcent⁹ pugnātes accēdit. ⁊ quāto vehementio: fuerit clāgo:. tanto fit ad certamē anim⁹ fortio:. Siquidē ⁊ remiges cant⁹ hortaī ad tolerādos ꝫ labores musica animū mulcet. ⁊ singuloq; operū fatigationē modulatio vocis solaī. Excitatos ꝫ aios musica sedat. sicut de dauid legiī qui a spū imūdo saulem arte modulationis eripuit. Ipsas ꝫ bestias necnō ⁊ serpentes volucres atq; delphinos. ad auditū suę modulatiōis musica puocat. Sed ⁊ ḋcq̄d loquimur uel intrinsecus venaq; pulsib⁹ cōmouemur. ꝑ musicos rithmos. armonię ꝟtutibus ꝓbatur esse sociatum.

De trib⁹ partib⁹ musicę Cap. xvii.

Usicę ptes sūt tres. id ē armonica. rithm mica. metrica. Armonica ē quę decernit in sonis acutū ⁊ grauē. Rithmica ē quę requirit incursionē ꝟboq; vtq; bene sonus an male cobereat. Metrica ē quę mensurā diuersoq; metroq; ꝓbabili rōne cognoscit. ut ꝟbi grā. heroicum. iambicū. elegiacū. ⁊ cętera.

De triformi musicę diuisione Cap. xviii.

Doēm aūt sonū qui materies cantilenaq;

a est. triformē constat esse naturā. Prima ē armonica quę ex vocū cantib⁹ cōstat. secunda organica quę ex flatu consistit. tertia rithmica quę impulsu digitorū numeros recipit. Nā aut voce editī sonus. sicut ꝑ fauces. aut flatu. sicut ꝑ tubā uel tibiā. aut impulsu. sicut ꝑ citharā. aut ꝑ quodliber aliud quod ꝓcutiendo canoq; est.

De prima diuisione musicę quę armonica dicīt Cap. xix.

Rima diuisio musicę quę armonica di-

p cīt. id est modulatio vocis ꝓtinet ad comędos tragędos uel choros. uī ad oēs q; voce ꝓpria canūt. Hęc ex animo ⁊ corpe motū facit. ⁊ ex motu sonū. ex q; colligīt musica quę in homine vox appellat. Vox ē aer spū verberat⁹. vnde ⁊ ꝟba sūt nūcupata. Proprie aūt vox hoiuq; ē seu irrōnabiliū animātū. Nam ī alijs abusiue non ꝓprie sonum vocē vocari. ut vox tubę infremuit fractaq; littore voces. Nam ꝓpriū est ut littorei sonent scopuli. ⁊ at tuba terribilē sonitū ꝓcul ęre canoro. Armonica ē modulatio vocis ⁊ concordantia plurimoq; sonoū uel coaptatio. Symphonia est modulatiōis rēperamentū ex graui ⁊ acuto concordantibus sonis. siue in voce siue in flatu siue in pulsu. Per hāc q; ꝑpe voces acutiores grauioresq; ꝓcordāt. ita ut ḋsq; ab ea dissonuerit sensū auditoris offendat. Cui⁹ ꝓtraria ē diaphonia id ē voces discrepātes uel dissonę. Euphonia ē suauitas vocis. Hęc ⁊ melos a suauitate ⁊ melle dicta. Diastema ē vocis spaciū. ex duob⁹ ul plurib⁹ sonis aptarū. Diesis ē spacia quedā ⁊ deductiōes modulandi. atq; vergentes de vno ī alterū sonū.

Tonus ē acuta enūciatio vocis. Est enī armonię differētiaꝝ quātitas quę ī vocis accētu uel tenore cōsistit. cuī genera ī. xv. partib⁹ musici diuiserūt ex quib⁹ p̄m⁹ hyperlidius. nouissim⁹ ꝛ acutissim⁹ hypodorius. oīuꝝ grauissim⁹. Cantus ē inflexio vocis. Nā son⁹ directus ē. pręcedit aūt son⁹ cātū. Arsis ē vocis eleuatio. b ē initiū. Thesis vocis positio. hoc ē finis. Suaues voces sūt. subtiles ꝛ spissę. clarę atq; acutę. Perspicuę voces sunt. quę lōgius ꝓtrahūtur ita ut oēm ipleāt cōtinuo locū sicut clangor tubaꝝ. Subtiles voces sūt quibus nō ē spūs. ꝙlis ē infantiū uel mulier⁹ uel egrotantiū. sicut ī neruis. Quę enī subtilissimę cordę sūt. subtiles ac tenues voces emittūt. Pingues sunt voces qñ spūs multus simul egredit. sicut virorꝝ. Acuta vox ē tenuis alta. sicut in cordis videm⁹. Dura vox ē quę violēt emittit sonos. sic trouitruū sicut incudis son⁹. quoties in durū malle⁹ pcutit ferrū. Aspera vox ē rauca ꝛ quę dispgit p minutos ꝛ ī dissimiles pulsus. Lęca vox ē quę mox ut emissa fuerit cōticescit. atq; suffocara nequaq̄ longius ꝓducit. sicut est in ficrilibus. Uinnola vox est mollis atq; flexibilis. ꝛ vinnola dicta a vinno hoc est cincinno molliter flexo. Perfecta autem vox ē alta suauis ꝛ clara. Alta ut in sublimi sufficiat. clara ut aures ipleat. suauis ut animos audientiū blandiat. Si ex his aliq̄d defuerit. vox perfecta non erit.

De secūda diuisiōe quę organica dicit Cap. xx.

Ecūda diuisio organica ē. in his quę spū
f reflante cōpleta. in sonū vocis animant. ut sīt tubę. calami. fistulę. organa. pādoria ꝛ his similia instrumēta. Organū vocabulū est generale vasoꝝ oīuꝝ musicoꝝ. Hoc aūt cui folles adhibent. alio gręci noīe appellant. Ut autem organū dicat. magis ea vulgaris ē gręcorū cōsuetudo. Tuba p̄mū a tyrrhenis inuenta. de quib⁹ Uirgili⁹: Tyrrhenusq; tubę mugire per ęthera clangor. Ad hibebat aūt nō solū in prelijs. ꝫ ī oīb⁹ festis diēb⁹ ꝓpē laudis uel gaudij claritatem Unde ꝛ in psalterio dicit: Canite in initio mensis tuba ī die īsigni solēnitatis vestrę. Preceptū enī fuerat iudeis ut in initio nouę lunę tuba clangerēt. qđ etiam bucusq; faciūt. Tibias excogitatas in phrygia ferūt. Was quidē diu funerib⁹ tm̄ adhibitas. mox ꝛ sacris gentiliū. Tibias aūt appellatas putāt q̄ primū de cerui nis tibijs cruribusq; binnuloꝝ fierēt. deinde p abusionē ita cęptas vocari etiā quę nō de crurib⁹ ossibusq; essent. Hinc ꝛ tibicen ąsi tibiaꝝ cant⁹. Calam⁹ nomē ē ꝓpriū arboris a calēdo. id ē fundēdo voces vocat⁹. Fistulā quidā putāt a mercurio inuētā. alij a fauno. quē greci vocāt pana. Nōnulli eā ab idi pastore agrigentino ex sicilia. Fistula aūt dicta q̄ vocem emittat. Nā grēce fos vor. σταλισα missa appellat. Bābuca in musicis spēs ē symphoniarū. Est enī gen⁹ ligni fragilis. vnde ꝛ tibię cōponūt. Pandor⁹ ab inuentore vocat⁹. de q̄ Uirgili⁹: Pan primꝰ calamos cęra cōiūgere plures instituit. pan curat oues. ouiūq; magistros. Fuit enī apud gentiles deus pastoralis. qui primus dispares calamos ad cantū aptauit ꝛ studiosa arte composuit.

De tertia diuisione quę rithmica nuncupatur Cap. xxi.

Ertia ē diuisio rithmica prinens ad ner
t uos ꝛ pulsus. cui dant species citharariū diuersariū. Tympanū q̄ cymbalū sistrū acitabula ęnea ꝛ argentea. uel alia quę metallico rigore pcussa reddūt cū suauitate tinnitū ꝛ cętera huiuscemodi. Citharę ac psalterij repto: rubal ut prędictū ē phibet. Jurta opinionē aūt grecorum citharę vsus reptus fuisse ab apolline credit. Forma citharę ītio similis fuisse tradit pectori humano. quo veluti vox e pectore. ita ex ipsa cant⁹ ederetur. appellarāq; eadē de causa. Nā pect⁹ dorica lingua citharа vocat. Paulatim autē plures eius species extiterūt. ut psalteria. lirę. barbitę. phęnices. ꝛ pectides ꝛ quę dicunt indicę ꝛ feriūt a duobus simul. Jtem alię atq; alię ꝛ quadrata forma ut trigonali. cordaꝝ etiā numer⁹ multiplicat⁹ ē ꝛ cōmutatū gen⁹. Ueteres aūt citharā fidiculā uel fidicē noiauerūt. q: tā cōcinūt inter se cordę eius q̄ bene cōueniūt inę quos fides sit. Antiqua aūt citharа. vij. cordis erat. vnde ꝛ Uirgilius: Septē discrimina vocū. Discrimina aūt ideo. q̄ nulla corda vicinę cordę similem sonū reddat. ꝫ ideo septē cordę. uel quia torā vocē implent. uel q: septē motib⁹ sonat cęlū. Cordas autē dictas a corde. q: sicut pulsus est cordis in pectore. ita pulsus cordę in citharа. Was primꝰ mercurius excogitauit. ideoq; prior in neruos sonū strinxit. Psalteriū qđ vulgo canticum dicit. a psallēdo noiatū. q̄ ad ei⁹ vocē chor⁹ cōsonādo respōdeat. Est aūt simili tudo citharę barbaricę i modū Δ delę litterę. sed psalterij ꝛ citharę hęc differētia ē. q̄ psalteriū lignū illud concauū vnde son⁹ reddit supi⁹ habet. ꝛ deorsū feriunt cordę ꝛ desup sonant. Citharа ꝙo ecōtra concauitatē ligni inferi⁹ habet. Psalterio autē hebręi decacordon vsi sunt. ꝓpter numeꝝ decalogum legis. Lira dicta apo tu lirin. id est a varietate vocū. q̄ diuersos sonos efficiat. Liram primū a mercurio inuētā fuisse dicūt. hoc mō. Cū regrediens nilus in suos meat⁹. varia in cāpis reliquisset animalia. relicta etiā testudo est: quę cū putrefacta eēt. ꝛ nerui ei⁹ remansissent. extenti intra corpus pcussa a mercurio sonitū dedit. Ad cui⁹ speciē mercuri⁹ lirā fecit. ꝛ orpheo tradidit q̄ eius rei maxime erat studiosus. Unde ꝛ estimat eadem arte nō feras tm̄. sed ꝛ saxa atq; siluas. cant⁹ modulatiōe applicuisse. Hāc musici ꝓpter studij amorē ꝛ carminis laudē. etiā inter sidera suaꝝ fabulaꝝ cō mēt collocatā eē finxerūt. Tympanū ē pellis uel corpus ligno ex vna pte extentū. Est enī pars media symphonię. i silitudinē cribri. Tympanū aūt dictū qđ mediū ē. Un̄ ꝛ margaritū mediū tympanū dicit. ꝛ ipsū ut symphonia. ad virgulā pcutit.

Cymbala ⁊ acitabula quędā sunt quę pcussa inuicē se rāgūt ⁊ sonū faciūt. Dicta aūt cymbala quia cū ballematia simul pcutiunt. Ita enī gręci dicūt cymbala ballematia. Sistrū ab iuētrice vocatū. Isis enī regina ęgyptioꝝ id genꝰ inuenisse pbatur. Juuenalis: Isis ⁊ iraro feriat mea lumina sistro Inde ⁊ hoc mulieres pcutiūt quia iuētrix huꝰ generis mulier extitit. Uñ ⁊ apud amaçonas sistro ad bellū feminarū exercitꝰ vocabat. Tinnabulū de sono vocis nomē habet sicut ⁊ plausus manuū strido: valuaꝝ. Symphonia vulgo appellatur lignū cauū ex vtraq; pte pelle extēta quā virgulis binc ⁊ inde musici feriūt. Fitq; in ea ex cōcordia grauis ⁊ acuti suauissimꝰ cantus.

De musicis numeris Laꝑ.xxii.

n Umeros aūt ꝑm musicā ita quęris. Positis extremis utputa vi.⁊ decies dipondius videꝫ q̄t monadibꝰ supet̄ vi.a.xij.⁊ ē.vi.monadibꝰ ducis p q̄dratū series seni faciūt xxxvi. Cōiūgis extrema illa ꝑma.vi.ad.xij.fit efficiūt.xviij. Partiris tricies series p decies octo efficit dipōdi. Hos iūgis cū sūma minore id ē series erūt.viij.⁊ erit mediū inter.vi.⁊.xij. Quaꝝpter octo supant sex duabꝰ monadibꝰ id ē tertia de series.⁊ supant.viij.a.xij.iij.monadibꝰ tertia portione. Qua parte q̄ supat eadē supat. Sz hęc rō quemadmodum in mūdo est ex volubilitate circuloꝝ ita ⁊ in microcosmo intātū pręter vocē valet ut sine ipsiꝰ pfectiōe etiā hō symphonijs carēs nō cōstet: eiusdē musicę pfectione etiā metra cōsistūt in arsi ⁊ thesi id ē eleuatione ⁊ positione.

De astronomia Laꝑ.xxiii.

a Stronomia est astroꝝ lex quę cursus siderū ⁊ figuras ⁊ habitudines stellaꝝ circa se ⁊ circa tr̄ā indagabili rōne pcurrit.

De inuentoꝝ eius Laꝑ.xxiiii.

a Stronomiam primi ęgyptij inuenerunt Astrologiā vo ⁊ natiuitatis obseruantiā chaldei primi docuerūt. Abrahā aūt instituisse ęgyptios astrologiam iosephus auctor asseuerat. Bręci aūt dicūt hāc artem ab athlante prius excogitatā ideoq; dictꝰ ē sustinuisse cęlum. Quisq; ār ille fuit motu celi ⁊ rōne animi excitatus p tēpoꝝ vices p astroꝝ ratos diffinitosq; cursus p intualloꝝ spacia moderata cōsiderauit dimēsiōes quasdā ⁊ numeros quę diffiniendo ac secernēdo in ordinē nectens astrologiā reꝑerit.

De scriptoribus astronomię Laꝑ.xxv.

i Nutraq; aurē lingua diuersoꝝ quidem sūt de astronomia scripta volumina inter q̄s tū ptolemeꝰ rex alexandrie apud grę/cos habet pręcipuꝰ. hic etiam ⁊ canones instituit q̄bus cursus astroꝝ inuenat.

De differēcia astronomię ⁊ astrologię. Laꝑ.xxvi.

i Nter astronomiā aūt ⁊ astrologiā aliq̄d differt. Nā astronomia cęli ꝓsionē ortꝰ obitꝰ motusq; sideꝝ cōtinet uel quia ex cā ita vocēt. Astrologia vo ꝑtim naturalis ꝑtim superstitiosa ē. Naturalis dū exeq̄t solis ⁊ lunę cursus uel stellaꝝ certasq; tēpoꝝ stationes. Superstitiosa vo ē illa quā marhematici sequūt qui in stellis augurant. q̄q; etiā.xij.cęli signa p singula animę uel corpis mēbra disponunt siderūq; cursu natiuitates hoiuꝫ ⁊ mores ꝓdicare conāt.

De astronomię rōne Laꝑ.xxvii

Stronomię rō modis plurimis cōstat.

a Definit enī q̄d sit mūdus q̄d cęlum quid sphęre situs ⁊ cursus. q̄d axis cęli ⁊ polique sint climata cęli qui cursus solis ⁊ lunę atq; astroꝝ ⁊ cętera.

De mundo ⁊ eius nomine Laꝑ.xxviii

Undus ē is qui constat ex cęlo ⁊ terra ⁊

m mari cūctisq; sideribꝰ. Qui idcirco mundus ē appellatus q̄ semp̄ motu ē. nulla enī requies eius elemētis cōcessa est.

De forma mundi Laꝑ.xxix

Ormatio mundi ita demōstrat. Nam

f quēadmodū erigit mundꝰ in septētrionalē plagā ita declinat in australē. Caput aūt eiꝰ ⁊ quasi facies orientalis regio ē vltima pars septētrionalis est.

De cęlo ⁊ eius nomine Laꝑ.xxx

Ęlum philosophi rotūdū volubile atq;

c ardens esse dixerunt. vocatūq; hoc noie eo q̄ tāq; vas cęlatū impssa signa habeat stellarū. Distinxit enī id deꝰ claris luminibꝰ ⁊ impleuit sole scilicz ⁊ lunę orbe fulgenti. ⁊ astrorum micantium splendentibꝰ signis adornauit. Hoc autem grece οὐρανος dicitur. ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν. id est a videndo eo q̄ acer pspicuus sit. ⁊ ad speculandum purior.

De situ sphęrę cęlestis Laꝑ.xxxi

Sphęra cęli est species quędam in rotun

f dū formata cuiꝰ centrū terra ē. ex omnibus ptibꝰ ęqualit̄ cōclusa. Hāc sphęram nec ꝑncipiū habere dicūt nec terminū. ideo q̄ in rotundū quasi circulus vnde incipiat. uel vbi desinat nō facile comphēdit̄. Philosophi aūt mundi. vij. cęlos id est planetas globoꝝ cōsono motu introdurerūt quoꝝ orbibꝰ cōnexa memorant oia quos sibi inexos ⁊ velut insertos versari retro. ⁊ ecōtrario certis motibus suis ferri arbitrant.

De motu eiusdem Laꝑ.xxxii.

Sphęrę motus duobꝰ axibꝰ voluit. Quo

f rū vnus ē septētrionalis q̄ nūq; occidit. appellaturq; bozeus. Alter australis qui nūq; videt ⁊ austronotus dicit. His duobꝰ polis moueri sphęrā cęli dicūt ⁊ cū motu eiꝰ sidera i ea fixa ab oriēte vsq; i occidentē circuire septētrionibus breuiores gyros iuxta cardinē pagentibus. De cursu eiusdē sphęrę Laꝑ.xxxiii.

Sphęra cęli ab oriēte ⁊ occidente semel in

f die ⁊ nocte vertitur. xxiij. horaꝝ spacijs quibus sol cursum suum supra terras ⁊ sub terras sua volubilitate concludit.

De celeritate cęli Lap̃.xxxiiii.

t Anta celeritate cęli sphęra dicit currere ut nisi a dexsus p̃cipitẽ ei⁹ cursũ astra currerent quę eũ remorarẽt·mũdi ruinã faceret. De axe cęli Lap̃.xxxv.

a Xis ẽ septẽtrionalis linea recta quę per mediã pilã sphęrę rendit.ꝛ dicta axis q̃ in ea sphęra ut rota voluit·uel quia ibi plaustrum est.

De cęlestibus polis Lap̃.xxxvi.

p Oli sũt circuli q̃ currũt p̃ arem. Hoꝝ alt est septẽtrionalis q̃ nũq̃ occidit·appellaturq; bozeus·alt australis q̃ numq̃ videt ꝛ austronot⁹ dicit.ꝛ dicti poli q̃ sint axiũ cycli·ex vsu plaustroꝝ a poliendo scilicet noiati·ꝫ polus bozeus semp videt·austronotus nunq̃·q: dextra cęli altioza sũt·p̃essa austri.

De cardinibus cęli Lap̃.xxxvii.

c Ardines cęli extremę partes sũt axis. Et dicti cardines eo q̃ p̃ eos vertit cęlũ· uel quia sicut coꝛ voluũtur.

De cõuexis cęli Lap̃.xxxviii.

c Onuexa aũt cęli extrema ei⁹ sũt a curuitate dicta·ut ẽ illud; Conuexũ quoties claudit noꝛ humida cęlũ. Cõuexũ enim curuũ ẽ·q̃si cõuersũ seu inclinatũ.ꝛ ad modũ circũflexũ. De ianuis cęli Lap̃.xxxix.

i Anuę cęli duę sũt·oziens ꝛ occasus. Nã vna p̃e sol p̃cedit.alia se recipit.

De gemina cęli facie Lap̃.xl.

f Acies cęli uel caput·oziẽtalis regio est·vltima septẽtrionalis. De qua Lucan⁹ ; Sic mũdi pars ima iacet· quã ẽona nivalis·ꝑpetuęq; p̃emũt hyemes.

De quattuoꝛ partib⁹ cęli Lap̃.xli.

t Limata cęli id ẽ plagę ut̃ ptes quattuoꝛ sũt·ex q̃b⁹ p̃ma pars oziẽtalis est·vnde aliquę stellę oziũt. Secũda occidẽtalis· vbi nobis aliquę stellę occidũt. Tertia septẽtrionalis vbi sol puenit in dieb⁹ maioꝛibus. Quarta australis·vbi sol puenit noctib⁹ maioꝛib⁹. Oziẽs aũt ab exoꝛtu solis ẽ nũcupat⁹. Occidẽs q̃ diem faciat occidẽ ꝛ interire. Abscõdit eni lumẽ mũdo ꝛ tenebꝛas supinducit. Septẽtrio aũt a septẽ stellis axis vocat⁹·quę i ipso reuolutę rotant. Hic p̃ p̃ie ꝛ vertet dicit eo q̃ vertit. Meridies aũt vocat·uel q: ibi sol facit medũ diẽ·q̃si medidies· uel q: tũc puri⁹ micat ęther. Merũ eni puꝛ dicitur. Sũt ꝛ alia septẽ climata cęli·q̃si.vij.lineę ob oziente in occidentẽ· sub quib⁹ ꝛ moꝛes hoiuꝝ dispares atq; aialia specialit diuersa nascũt·quę vocata sũt a locis q̃busdã famosis·quoꝝ p̃mũ ẽ meroes·secũdũ syenes·tertiũ cataracꝛas·id ẽ africa· quartũ rhodus·quintũ hellespontus·sextũ meſopontus·septimũ bꝛustenus.

De hemisphęriis Lap̃.xlii.

b Emisphęriũ dimidia ps sphęre ẽ.hemisphęrion supꝛa terras·ẽ ea pars cęli quę a nobis tota videt·hemisphęrion sub terra ẽ·quę videri non põt q̃diu sub terra fuerit.

De q̃nq; circulis cęli Lap̃.xliii.

ç Onę cęli q̃nq; sũt quarũ distinctionib⁹ quędã ptes tẽperie sua incolũt·quędã immanitate frigoꝛis aut caloꝛis inhabitabiles existunt. Quę ideo çonę uel circuli appellant̃· eo q̃ in circũductiõe sphęrę existũt. Quoꝝ p̃im⁹ circulus ideo arcticus appellat·q̃ int eum arcturi signa inclusa p̃spiciũt. Secũdus circul⁹ tberinos qui ꝛ tropic⁹ dicit·q: in eo circuies sol·aquilonis finib⁹ çstatẽ facit.ꝛ vltra eũ circulũ nõ trãsit·sed statim reuertit.ꝛ inde tropic⁹ appellat. Tert⁹ circulus himerin⁹·qui a latinis ideo çquinoctialis appellat·eo q̃ sol cũ ad cũ oꝛbẽ puenerit çquinoctiũ facit. himerinus enim latine dies dicit atq; noꝛ quo circulo dimidia sphęrę pars cõstituta p̃spicit. Quart⁹ circul⁹ antarctic⁹ vocat⁹·eo q̃ contrari⁹ sit circulo quẽ arcticon nominam⁹. Quintus circul⁹ chimerin⁹ tropic⁹·q̃ a latinis hyemalis siue bꝛumalis appellat·ideo q: sol cũ ad eum circulum puenerit·hyemẽ bis q̃ ad aquilonẽ sũt facit.ꝛ çstatẽ bis q̃ in austri p̃ib⁹ cõmoꝛantur.

De çodiaco circulo xliiii.

ç Odiacus aũt circulus ẽ q̃ ex lineaꝝ q̃nq; angulis ꝛ ex vna linea constat.

De candido circulo Lap̃.xlv.

l Acteus circul⁹ via ẽ quę i sphęra videt· a candoꝛe dicta·q: alba ẽ·quã aliq̃ dicũt viam esse qua circuit sol.ꝛ ex splendoꝛis ipsius transitu ita lucere.

De magnitudine solis Lap̃.xlvi.

m Agnitudo solis foꝛtioꝛ ẽ trę.vñ ꝛ eodẽ momẽto q̃ oziẽt·ꝛ oziẽti simul ꝛ occidẽti ęqualiter ãpparet. Q: ẽo tanq̃ cubitalis nobis videt·cõsiderare opoꝛtet· quãꝝ sol distat a terris·quę lõgitudo facit ut paruus videatur a nobis. De magnitudine lunę Lap̃.xlvii.

m Agnitudo q̃ lunę·minoꝛ ferẽ esse q̃ solis. Nã vũ sol supioꝛ sit a luna.ꝛ tñ a nobis maioꝛ q̃ luna videat·iam si ꝑpe nos accessisset·multo maioꝛ q̃ luna cõspiceret. Sicut aũt foꝛtioꝛ ẽ sol terra· ita terra foꝛtioꝛ ẽ luna·per aliquam quantitatem.

De natura solis Lap̃.xlviii.

f Ol vũ ignę⁹ sit·p̃ę nimio moꝛu cõuersionis suę ampli⁹ icalescit. Cui⁹ ignẽ dicũt philosophi aqua nutriri ꝛ ecõtrario elemento virtutẽ luminis ꝛ caloꝛis accipere. Unde videmus eum sepius madidũ ꝛ roꝛantẽ.

De cursu solis Lap̃.xlix

f Olẽ p̃ seipsũ moueri·non cũ mũdo verti dicunt. Nã si fixus cęlo maneret·omnes dies ꝛ noctes cęles existerẽt· ꝫ cum alio loco eras occasuꝝ·alio occidisse hesterno videm⁹ apparet cũ p̃ seipsũ moueri· nõ cum mundo verti. Spatijs eni inęqualib⁹ oꝛbes annuos cõficit ꝑ tẽpoꝝ mutatiões. Oziẽs diẽ facit·occidẽs noctẽ

inducit. Nã vadens longiꝰ ad meridiẽ hyemem facit·ut hibernis humoribꝰ ac pruinis terra pinguescat. Accedẽs ꝓpius ad septẽtrionẽ·estatẽ reddit·ut fruges maturitate durentˇ. ꝙ quę sũt i humidis incocta·feruefacta mitescat.

De defectu solis Capˇ.l.

Ol oriẽs diẽ facit·occidẽs noctẽ induf cit. Nam dies ẽ sol sup terras·nox ẽ sol sub tra. Ex ipso enĩ sũt horę·ex ipso dies cũ ascẽderit.ex ipso etiã nox cũ occiderit. ex ipso menses ꝙ anni numerãtˇ.ex ipso vicissitudines fiunt tẽporꝫ. Qñ aũt ꝑ meridiẽ currit·vicinior trę est.qñ vo iuxta septẽtrionẽ sublimis attollitˇ.Cui ideo deꝰ diuersos cursus ꝓstituit·loca ꝙ tpa·ne dũ semp i ĩsdẽ morareť locis·quotidiano vaporeiꝰ vniuersa cõsumereť.ꝫ ut clemens ait: cursus diuersos accipit·quibꝰ aeris tẽperies ꝓrationẽ tẽporũ dispenseť.ꝙ ordo vicissitudinũ ꝓmutationũq; seruetˇ. Nã dũ ad supiora cõscenderit ver tẽperat. vbi aũt ad sũmũ cęli venerit·ęstiuos accẽdit calores.descendẽs rursus autũno tẽperiẽ reddit.vbi vo ad inferiorẽ redit circulũ·ex glaciali compage cęli rigorẽ nobis hiberni frigoris derelinquit.

De itinere solis Capˇ.li.

Ol oriens permeridiem iter habet: quif postq̃ ad occasũ venerit.ꝙ oceano se intinxerit·ꝑ incognitas sub terra vias vadit.ꝙ rursus ad orientẽ recurrit.

De lumine lunę Capˇ.lii.

Unam quidã philosophi dicũt ꝓpriũ lul men habere·globiq; eiꝰ vnã partẽ eẽ lucifluã.aliam vo obscuram.ꝙ paulatim se vertẽdo diuersas formas efficere. Alij ecõtra aũt lunã nõ suũ lumẽ habere·ꝫ solis radijs illuminari. Unde ꝙ eclipsin patiť·si intˇ ipsam ꝙ solẽ vmbra terrę interueniat. Sol enĩ illi loco supior est: Hinc euenit ut qñ sub illo est ꝑte supiore luceat. inferiore vo quã habet ad terras obscura sit.

De formis lunę Capˇ.liii

Prima figura lunę
ꝑ bicornis est ita

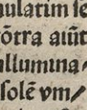

Secũda sectilis habet ita

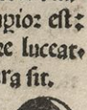

Tertia dimidia habet ita

Quarta plena ita

Quinta iterũ dimidia ex maiore ita

Sexta iterũ sectilis ita

Septima bicornis ita

Septima aũt semis.ꝙ vicesima secunda semis in suo orbe mediq; sunt. Cęterę ꝓportionales sũt.

De interlunio lunę Capˇ.liiii.

Nterluniũ lunę est tẽpꝰ illud intˇ deficiti entẽ ꝙ nascẽtẽ lunã. Est aũt.xxx. dies ꝙ luna nõ lucet. Quę ideo videri non põt, quia soli cõiũcta obscuratur·ꝫ eo dẽ momẽto renascẽs paulatim ab eo recedẽdo videť.

De cursu lunę Capˇ.lv.

Una amissi ac recepti luis vicibus menl strua in cẽtro spacia moderať. Quę ideo incedit obliquo ꝙ non recto cursu ut sol scilicꝫ ne incidat in centrũ terrę.ꝙ frequẽť patiať eclipsin. Vicinꝰ enĩ ẽ eiꝰ circulus trę. Crescẽs aũt orientẽ cornib̃ spectat·decrescẽs occidẽtẽ meridiano·qz occasura ꝙ amissura ẽ lumen.

De vicinitate lunę ad terras Capˇ.lvi.

Una terris vicinior est q̃ sol·inde ꝙ breuiori orbe celeriꝰ pagit cursũ suũ. Nam iter qđ i viebꝰ.ccc.lxv. sol pagit.ista per xxx.dies pcurrit. Unde ꝙ antiqui menses in luna. annos aũt in solis cursu posuerũt.

De eclipsi solis Capˇ.lvii.

Clipsis solis ẽ quotiẽs luna.xxx. ad eande dem lineã qua sol vehitur puenit· eiq; se obũciẽs solẽ obscurat. Nã deficere nobis sol videtur·dum illi orbis lunę opponiť.

De eclipsi lunę Capˇ.lviii.

Clipsis lunę est quotiẽs in vmbrã terrę e luna icurrit. Non enĩ suũ lumẽ habere sed a sole illuminari putať. vnde ꝙ defectum patitur·si intˇ ipsam ꝙ solẽ vmbra terrę interueniat. Patiť autẽ hoc.xv. luna·eo vsq; q̃ diu centꝝ atq; vmbram obstãtis terrę exeat. videatq; solem·uel a sole videať.

De differentia stellarũ sideru ꝙ astrorum Capˇ.lix

Tellę ꝙ sidera ꝙ astra inter se differunt. f Nã stella ẽ quęlibet singularis. Sidera vo sũt stellis plurimis facta·ut hyades· pleiades. Astra autẽ sũt stellę grandes·ut orion bootes·sed hęc nomina scriptores confundũt ꝙ astra ꝓ stellis.ꝙ stellas ꝓ sideribus ponunt.

De lumine stellarum Capˇ.lx.

f Tellę non habere proprium lumen·sed a sole illuminari dicuntur·sicut ꝙ luna.

De situ stellarum Capˇ.lxi.

Tellę immobiles sunt.ꝙ cum cęlo fixę f perpetuo motu feruntur·neq; cadunt ꝓ diem·sed a solis splendore obscuranť.

De cursu stellarũ Capˇ.lxii.

Idera aut feruntur·aut mouentur. Fef runtur quę cęlo fixa sunt ꝙ cum cęlo volu uuntur·mouentur vo quędam sicut planetę id est erraticę·quę cursus suos vagos·certa tamen diffinitione conficiunt.

De vario cursu stellarum Cap.lxiii.

Stellę p eo q p diuersos orbes celestium planetarū ferunt. Nam quędā celerius exoritę serius occidunt. quędam tardius exoritę citius ad occasum pueniunt. alię pariter oriuntur ⁊ non simul occidūt. omnes aūt suo tēpore ad suū cursum ꝓprium reuertuntur.

De interuallis stellaꝝ Cap.lxiiii.

Stellę inter se diuersis interuallis distāt a terra. ꝓterea dispari claritate magis minusve nostris oculis apparent. Nam multę maiores sunt bis quas videm⁹ cōspicuas. ⁊ longius positę paruę videntur a nobis.

De numero circulari stellarū Cap.lxv.

Umerus circularis stellaꝝ est p quē cognoscitur in quāto tpe circulū suū vnaquęq; stella pcurrat. siue p longitudinem siue p latitudinē. Nam luna octo annis ferē explere circulū suū. mercurius annis. xx. lucifer annis. ix. sol annis. xix. vesper. xv. pheton ānis. xij. saturn⁹. xxx. Quibus pactis ad reuersionē circuli sui ijsdē signis ⁊ partib⁹ reuertūt. Quędā sidera radijs solis ꝓpedita. anomala fiunt. aut retrograda. aut stationaria. iuxta qō ⁊ poeta meminit dicens: Sol tēpora diuidit qui murat nocte diē radijsq; potentibus astra ire verat. cursusq; vagos ratione mouatur.

De stellis planetis Cap.lxvi.

Uędam stellę ideo planętę dicūt. id ē errantes. quia p rorum mundū vario motu discurrūt. Unde p eo q errant. retrogradę dicuntur uel anomala efficiuntur. id est qñ particulas addūt ⁊ detrahūt. Cętrū qñ tm detrahunt retrogradę dicuntur. stationē aūt faciūt quando stant.

De pręcedentia ⁊ antegradatione stellarum Cap.lxvii.

Ręcedentia uel antegradatio stellaꝝ est dū stella motū suū consuetū agere videt. ⁊ aliqd pręter cōsuetudinē pręcedit.

De remotione uel retrogradatione stellarū Cap.lxviii.

Emotio uel retrogradatio stellaꝝ est in qua stella dum motum suū agat. simul ⁊ retrorsum moueri videtur.

De statu stellarum Cap.lxix.

Tatus stellarū est. quia dum stella semp mouetur. tamen in aliquibus locis stare videtur.

De nominibus stellarum quib⁹ ex causis nomina acceperunt Cap.lxx.

Ol appellat⁹ ē. eo q solus appareat. obscuratis fulgore suo cūctis sideribus. Luna dicta quasi lucina. ablata media syllaba. de qua Uirgilius: Casta fauelucina. Sūpsit aūt nomē p deruationē a solis luce. eo q ab eo lumen aceipiat. acceptūq; reddat. Stellę dictę a stando. quia fixę stant semper in cęlo nec cadūt. Nam q videmus cęlo stellas quasi labi. nō sūt stellę. sed igniculi ab ętbere lapsi. qui fūt dū ventus altrioꝛa perens. ętbereū ignem secū trahit qui tractu suo imitatur stellas cadentes. Nam stellę cadere non possūt. Immobiles enim ut prędictū est sunt. ⁊ cum cęlo fixę feruntur. Sidera ꝓdicta q ea nauigantes considerando irer dirigunt ad cursus consilium. ne fallacibus vndis aut ventis alibi deducantur. Quędam aūt stellę ideirco signa dicuntur. quia eas nautę obseruāt in gubernandis remigijs. contēplantes aciem fulgorēq; eorū. quib⁹ rebus status cęli futur⁹ ostendit. Sed ⁊ omnes hoies ea intendūt ad pręuidēdas aeris qualitates. p ęstatem ⁊ hyemē vernalēq; temperiem. Ortu enim uel occasu suo. certis stationib⁹ tempoꝝ qualitates significant. Signoꝝ primus arcton qui in axe fixus. vij. stellis in se reuolutis rotatur. nomen est grecum qō latine vrsa dicitur quę quia in modū plaustri vertitur. nostri eā septentrionem dixerūt. Triones enim sūt propie boues aratorij dicti eo q terram terant. quasi triones. Septentriones aūt nō occidere. axis vicinitas facit. quia i eo fixę sūt. Arctophylax dicit. qō arcton. id est elicen vrsam sequitur. Eundēq; booten dixerunt. eo q plaustro bęret. signū multis spectabile stellis. int quas ⁊ arctur⁹ est. Arcturus sidus est post caudam maioris vrsę. positū in signo bootis. vnde ⁊ arcturus dictus ē quasi ἄρκτου οὐρα. quia bootis pręcordijs collocat⁹ ē. Oritur aūt autūnali tēpore. Orion astrū ante tauri vestigia fulget. ⁊ dictus orion ab vrina id ē ab inundatione aquarū. Tēpore eni hyemis oborꝛus mare ⁊ terras aquis ⁊ tempestatib⁹ turbat. Hunc latini iugulā vocant eo q sit armat⁹ ut gladius. ⁊ stellarū luce terribilis atq; clarissim⁹. In quo si bęc fulgēt omnia serenitas portēdit. si obscurat. hui⁹ acies tempestas cernit imminere. Hyades dictę ἀπὸ τοῦ ὑειν id est a suco ⁊ pluuijs. Nam pluuię grece ὕετοι dicūtur. Ortu quippe suo efficiunt pluuias. vnde ⁊ eas latini succulas appellauerūt. quia quādo nascuntur pluuiarū signa monstrantur. de quib⁹ Uirgilius: Arcturū pluuiasq; hyadas. sunt autē i fronte tauri. vij. ⁊ oriūtur tpe vernali. Pleiades a pluralitate dictę quia pluralitatem greci πλειοτητα appellant. Sūt autē stellę septē ante genua tauri. ex quibus vj. videntur. Nam later vna. Has latini vergilias dicūt. a tēporis significatiōe. q vere exoriūt. Nā occasu suo hyemē. ortu ęstatē. pmęq; nauigatiōis temp⁹ ostēdūt. Canicula stella quę ⁊ syrius dicit. ęstiuis mensib⁹ i medio centro cęli ē. ⁊ dū sol ad eā ascēderit. cōiūcta cū sole duplicat ca lorē ipsi⁹ ⁊ dissoluūt corpa ⁊ vaporant. vñ ⁊ ex ipsa stella dies caniculares dicuntur. qñ ⁊ molestę sūt purgatiōes. Canis aūt vocat ꝓpter q corpa morbo afficiat. siue ꝓpter flāme candorē eo q ciusmodi

sit·ut pę cęteris lucere videat. Itaq; quo magis eam cognoscerēt·syrion appellasse. Comeres stella dicta ē eo q̄ comas luminis ex se fundat. Q̄ō gen⁹ sideris qñ apparuerit·aut pestilētiā·aut famē·aut bella significat. Comeres ār latine crinitę appellāt·q: in modū crinīū flāmas spargūt·q̄s stoici dicūt esse vltra.xxx.q̄rū noīa ⁊ effect⁹ quidā astrologi scripserūt. Lucifer dict⁹ eo q̄ int̄ oīa sidera plus lucem ferat. Est aūt vnus ex planetis. Hic p̄cic ⁊ iubar dicit̄·eo q̄ iubas lucis ex se fūdat. ℔ ⁊ splendor solis ac lunę ⁊ stellarū iubar vocat̄·q̄ in modū iubę radij ipsor extendant̄. Vesperus ē stella occidentalis·quā cognominatā p/hibēt a vespero hispanię rege. Est autē ⁊ ipsa ex v.stellis planetis·noctē ducēs ⁊ solē sequēs. Fert̄ aūt q̄ hęc stella oriens luciferū·occidēs vesperum facit. Dē q̄ stati⁹ ⁊ alterno deprendit̄ vnus i ortu Planetę stellę sūt quę nō sunt firę in cęlo ut reliquę·℔ in aere ferunt̄. Dicte aūt planetę·ἀπὸ τῆς πλάνης .id ē ab errore. Nam interdū i austrū· interdū in septēntrionē.plerūq; cōtra mundū·nōnūq̄ cū mūdo ferunt̄·q̄rū noīa greca sūt. Phęton phęnonca·pyrion·hesper⁹·stylbon. Has romani noīb⁹ deor suor id ē iouis·saturni·martis·veneris atq; mercurij sacrauerūt. Decepti enī ⁊ decipere volentes·in eor adulationē·q̄ sibi aliq̄d fm amorē p̄stitissent·sidera ostēdebāt i cęlo·dicentes q̄ iouis esset illud sidus ⁊ illud mercurij.⁊ cōcepta ē opinio vanitatis. Hanc opinionē errorīs diabolus confirmauit·xp̄us euertit. Jam vo illa quę ab ipsis gētilib⁹ signa dicūt̄·in quib⁹ ⁊ aiantiū imago de stellis formāt̄·ut arcton·aries·taur⁹ libra ⁊ huiusmodi alia.hi q̄ sidera p̄cuiderūt·in numer stellarū speciē corpis supstitiosa vanitate primi finxerunt·ex causis quibusdā deor suor ⁊ imagines ⁊ noīa cō formantes. Nā arietē primū signū·cui ut libręq; mediā mūdi lineā tradunt;p̄ter ammonē·id ē ionē vocauerūt·q: in ei⁹ capite qui simulacra faciūt·arietis cornua fingunt. Q̄ō signū gentiles ideo int̄ signa primū constituerunt· q: in mense martio.qui ē anni p̄ncipiū solē in eo signo cursū suū pagere dicūt. Taurū int̄ sidera collocant.⁊ ipsū in honorē iouis·eo q̄ in boue sit fabulose cōuersus·q̄ europā trāsuexit. Castorem q̄ ⁊ pollucē·post mortē int̄ notissima sidera cōstituerūt·q̄ signū gemini dicūt. Cancrū q̄ in/de direxerūt eo q̄ cū ad id signū mense iunio sol venerit·retrogradi⁊ i modū cancri breuiores q̄ dies facit. Hoc enī animal incertam habet primā prē. Deniq; ad vtrāq; prē gressum dirigit·ita ut prior pars sit posterior.⁊ posterior prior. Leonē i grę/cia ingentē hercules occidit.⁊ p̄ter virtutē suam hūc int̄.xij.signa constituit. Hoc signū sol cū attigerit·nimiū calorē mūdo reddit.⁊ annuus flatus eresias facit. Virginis etiam signum idcirco inter astra collocauerūt;p̄t̄ q̄ hisdē diēb⁹ i quib⁹ p illud sol occurrit·terra crusta solis ardore nihil pariat. Est enī hoc tēp⁹ caniculariū dierū. Librā aūt vocauerunt ab ęq̄litate mensis ipsius·q:.viij. kal̄. octobris sol p illud signū currēs·equinoctiū facit.vnde lucan⁹: Ad iustę pondera libręq. Scorpiū q̄q; ⁊ sagittariū;p̄t̄ fulgura mensis ipsi⁹ appellauerunt. Sagittarius vir equin⁹ crurib⁹ deformat⁹·cui sagittā ⁊ arcū adiungūt·ut ex eo mēsis ipsi⁹ fulmina demōstrent̄. Unde ⁊ sagittari⁹ ē vocatus. Capricorni figurā ideo int̄ sidera finxerūt p̄t̄ caprā iouis nutricē·cui⁹ posteriorē prē corpis in effigiē piscis ideo finxerūt·ut pluuias eiusdem mensis designarent·q̄s soler idem mēsis plęrūq; in extremis habere. Porro aq̄riū ⁊ pisces·ab imbrib⁹ tēpor vocauerunt·q̄ hyeme qñ i his signis sol vertit̄·maiores pluuię pfundūt̄. Et miranda dementia gentiliū·q̄ nō solū pisces·℔ etiā arietes ⁊ bircos ⁊ tauros·vrsas ⁊ canes·cancros ⁊ scorpiones in cęlū trāstulerūt. Nā ⁊ aquilā ⁊ cygnū p̄t̄ iouis fabulas int̄ cęli astra ei⁹ memorię causa collocauerūt. Perseū q̄q; ⁊ vxorē eius andromedā postea q̄ sunt mortui in cęlū receptos esse credi/derūt·ita ut imagines eor stellis designarēt·eorūq; appellare noīb⁹ nō erubescerent. Aurigā etiā erichthoniū in cęli astra collocauerunt·p̄ter q̄ vidissent cū primū q̄drigā iunxisse. Mirati sunt enī ingeniū eius ad imitationem solis accessisse.⁊ p̄t̄ hoc nomen ei⁹ post mortē int̄ sidera posuerūt. Sic calisto lycaonis regis filia dū ab ioue compressa.⁊ fabulose ab iunone i vrsę fuisset speciem conuersa·quę grece arcton appellat̄. post interfectionē ipsius nomen eius iouis cum filio i stellis septentrionalib⁹ trāstulit·eāq; arcton.filiū aūt ei⁹ arctophylax appellauit. Sicq; lyra ꝑ mercurio in cęlū locata.sic centaurus chiron,p̄t̄ q̄ nutrierat esculapiū ⁊ achillem int̄ astra dinumerat⁹ ē. ℔ ⁊liber mō supstitiōes hę ab hoib⁹ nuncupent̄· sūt tñ sidera quę deus i mundi p̄ncipio cōdidit. ac certo motu distinguere tpa ordinauit. Horū igit̄ signor obseruatiōes uel geneses uel cętera supstitiosa quę se ad cognitionē fidei coniungunt·id est ad noticiam fator ⁊ fidei nostrę sine dubitatione contraria sunt·sic ignorari debent a xp̄ianis·ut nec scripta esse videāt. Q̄ nōnulli fidei pulchritudine ⁊ claritate pellecti·i lapsu stellar cęcatis mentib⁹ corruerūt·ita ut p̄ supputationes horias quę mathesis dicit̄·euent⁹ rect p̄scire posse conent̄·q̄s non solū xp̄ianę religiōis doctores·sed etiā gentiliū plato aristoteles atq; alij veritate cōmoti·concordi sententia dānauerunt· dicētes confusionē rerum potius de tali suasione generari. Nā sicut gen⁹ humanū ad varios act⁹ nascēdi necessitate p̄emerēt·cur aut laudē mereant̄ boni·aut mali legū pcipiāt vltionē. Et q̄quis ipsi nō fuerint cęlesti sapientię dediti·veritatis tñ testimonio errores eorū merito pculerunt. Ordo autē iste septē sęcularių disciplinarū·ideo a philosophis vsq; ad astra pductus est.scilicz ut animos sęculari sapientia iplicatos a terrenis reb⁹ abduceret.⁊ in supna cōtēplatiōe collocaret.

Incipit liber quartus
De medicina Cap.i.

Edicina est que
corpis uel tuet uel restaurat sa
m lutem. Cui materia versatur
in morbis t vulneribus. Ad
hanc itaq; ptinent nō ea tm
que ars corū exhibet q̄ ꝑprie
medici noiant. ꝫ etiā cib' t pot' regimē t tegmen
defensio deniq; oīs atq; munitio qua sanū nostrū
corp' aduersus externos ictus casusq; seruat.

De nomine eius Cap.ii.

Omen aūt medicine a modo id est tēpe
n ramēto impositū ēstimat. ut nō satis sed
paulatim adhibeat. Nam in multo con
tristat natura. mediocri autē gaudet. vnde t q̄ pi
gmenta t antidota satis uel assidue biberint ve
xantur. Immoderatio enim omnis nō salutē sed
periculum affert.

De inuentoribus eius Cap.iii.

Edicine aūt artis auctor ac repto: apud
m greços phibet apollo. Hāc fili' ei' ēscu
lapius laude t ope ampliauit. sed postq̄
fulminis ictu ēsculapi' interīt. interdicta fert me
dendi cura. t ars simul cū auctore defecit. latuitq;
p annos pene q̄ngentos vsq; ad temp' artaxertis
regis ꝓsarū. Tūc eā reuocauit ad lucē hippocra
tes. asclepio patre genitus in insula coo.

De tribus heresibus medicoꝝ Cap.iiii.

Itaq; tres viri totidē hereses inuenerūt.
b Prima metodica inuēta est ab apolline.
que remedia sectat t carmina. Secunda
empirica id est experiētissima. inuēta ē ab ēscula
pio. que nō indicioꝝ signis. sed solis cōstat expe
rimētis. Tertia logica id ē rationalis inuēta ab
hippocrate. Iste enī discussis ētatum regionū uel
q̄gritudinū qualitatibus. artis curā rationabilit'
ꝓscrutat' ē. Empirici enī experientiā solam sectan
tur. logici expientię rōnē adiungunt: Metodici
nec elemētoꝝ rōnē obseruāt. nec tempora. nec ēta
tes. nec causas. ꝫ solas morboꝝ substantias.

De quattuor humoribus corpoꝝ Cap.v.

Anitas ē integritas corpis. t tēperantia
f naturę ex calido t humido. quod est san
guis. vnde t sanitas dicta est q̄si sanguī
nis stat'. Morbi generali vocabulo oēs passio
nes corporis cōtinent. q̄ inde veteres morbū no
minauerūt. ut ipsa appellatiōe mortis vim quę ex
eo nascit' demōstrēt. Inter sanitatē autē t morbū
media ē curatio: quę nisi morbo ꝙgruat nō pduc
it ad sanitatē. Morbi oēs ex q̄ttuor nascunt hu
moꝝ'. id est ex sanguine t felle. melancolia t fle
gmate. Ex ipsis enī regunt sani. ex ipsis lędunt in
firmi. Dū enī ampli' extra cursū naturę creuerint
ęgritudines faciūt. Sicut aūt q̄ttuor sūt elemen
ta. sic t q̄ttuor humores. t vnusquisq; humor suū
elemētū imitat. sanguis aerē. colera ignē. melan
colia terrā. flegma aquā. Et sūt quattuor humo
res sicut q̄ttuor elemēta. quę cōseruāt corpora no
stra. Sanguis ex greca etymologia vocabulū sūp
sit q̄ vegetet t sustētet t viuat. Colerā greci vo
cauerūt. q̄ vni' diei spacio terminet. vnde t colera
id ē fellicula noiata est. hoc est fellis effusio. Greci
enī fel colen dicūt. Melācolia dicta. eo q̄ fit ex ni
gri sanguinis fece admixta abūdātia fellis. Gre
ci enī melan nigrū vocant. fel autē colen appellant
Sanguis latine vocatus q̄ suauis sit. vnde t ho
mines quib' dominat' sanguis dulces t blādi sūt
Flegma autē dixerunt q̄ sit frigida. greci enī fri
gus flegmonē appellāt. Ex his quattuor humori
bus regunt sani. ex ipsis lędunt infirmi. Dū enim
ampli' extra cursum naturę creuerint. ęgritudines
faciūt. Ex sanguine autem t felle acutę passiones
nascunt. quas greci oxias vocāt. Ex flegmate ꝯo
t melancolia veteres causę procedunt quas greci
cronia dicunt.

De acutis morbis Cap.vi.

Xia ē acutus morbus qui aut cito tran
o sit aut celeri' interficit. ut pleuresis phre
nesis. Oxi enī acutū apud greços t velo
cē significat. Chronia ē ꝓlixus corpis morbus. q̄
multis tēporibus remorat' ut podagra phthisis.
Chronon enī apud greços temp' dicit'. Quędā
aūt passiones ex ꝑprijs causis nomen acceperunt.
Febris a feruore dicta est. est enī abundātia calo
ris. Phrenesis appellata siue ab ipedimēto mēt'.
quia greci mentē frenas vocant. seu q̄ dentibus
frendent. Nā frendere est dentes concutere. Est
autē ꝓturbatio cū exagitatione t dementia ex co
lerica vi effecta. Cardia vocabulū a corde sumpsit
dū ex alio timore aut dolore afficit'. Cor enī greci
cardian vocant. Est enī cordis passio cū formida
bili metu. Litargia a somno vocata. ē enī oppres
sio cerebri cū obliuiōe t somno ingi veluti sterten
tis. Synancis a cōtinētia spūs t ꝓfocatiōe dic
ta. Greci enī synechin cōtinere dicūt. Qui enī ꝫ
vitio laborāt. dolore fauciū ꝓfocant'. Flegmon ē
feruor stomachi cum extensione atq; dolore. Fle
gmon ē inquietudo cū rubore t dolore t extensiōe
t duritia t vastitate. Quę cū ceperit fieri. inquie
tudo t febris cōsequit'. Unde t dicta est flegmon
apo tu phlegon id ē inflāmans. sic enī sentitur. t
inde nomē accepit. Pleuresis ē dolor lateris acu
tus cū febre t spuro sanguinolēto. Latus enī gre
ce pleura dicit'. Unde t pleuretica passio nomen
accepit. Peripleumonia ē pulmonis vitiū cū do
lore vehemēti t suspirio. Greci enī pulmonē pleu
mon vocant. vnde t ęgritudo dicta est. Apople
xia ē subita effusio sanguinis. qua suffocati intre
reūr. Dicta aūt apoplexia q̄ ex lętali pcussu repen
tinus casus fiat. Greci enim pcussionē apoplexin
vocāt. Spasm' grece latine cōtractio subita par
tiū aut neruorū cū dolore nimio. Quā passionē a
corde noiatā dixerūt. q̄ i nobis principatū vigo
ris habet. Fit aūt duob' modis. aut ex repletione

aut ex inanitione. Titanus maior est contractio neruor a ceruice ad dorsum. Telũ lateris dolor ẽ Dicrum autẽ ira a medicis·q dolore corpus transuerberet quasi gladi⁹. Ileos dolor intestinorum. vñ τ ilia dicta sũt. Græce enĩ ἑιλεῖν obuoluere dicitur·q se intestina pꝛę dolore inuoluant. Hi τ torminosi dicũt·ob intestinoꝝ tormẽta. Hydrophoba id est aquę metus. Græci enĩ hydor aquã vocãt·phobon timorẽ dicũt. vnde τ latini hunc morbũ ob aquę metũ lymphaticũ vocant. Fit aũt aut ex canis rabidi morsu aut ex aeris spuma in terrã ꝓiecta·quã si homo uel bestia tetigerit·aut demẽtia repleẽ·aut in rabiẽ vertit. Carbunculꝰ dictus q in ortu suo rubẽs sit ut ignis·postea niger ut carbo extinctus. Pestilentia est contagium qđ dũ vnũ apprehenderit·celeriẽ ad plures trãsit. Signifĩ aũt ex corrupto aere τ in visceribus penetrando inirẽ. Hoc τ si plerũq; ꝓ aereas potestates fiat·tñ sine arbitrio omnipotentis dei omnino nõ fit. Dicta aũt pestilẽtia·quasi pastulentia q̃ velut incendiũ depascat τ toto descendit corpore pestis. Idẽ τ contagiũ a contingendo·q: quẽ tetigerit polluit. Ipsa τ inguinaria ab inguinũ pcussione. Eadem τ lues·a labe τ luctu vocata·quę tanto acuta ẽ ut nõ habeat spaciũ tpis q̃ aut vita spereẽ aut morꝫ repentinꝰ languor simul cũ morte venit.

De chronicis morbis Cap. vii.

Chronia ẽ pliꝝs morbꝰ qui multis temporibus remorat·ut podagra phthisis.

Chronos enĩ apud græcos tempus dicit Cephalea ex causa vocabulũ habet·capit enĩ passio est. τ græci caput cephalin vocãt. Scotomia ab accidenti nomen sumpsit q̃ repentinas tenebras ingerit oculis cũ vertigine capitis. Vertigo aũt est quotiensc̃ũq; ventꝰ consurgit τ terrã i circuitũ mittit·sic τ i vertice bois·arterię τ venę ventositatẽ ex resolura humectatione gignũt. τ i oculis gyrũ faciũr. Unde τ vertigo nũcupata ẽ. Epilepsia vocabulũ sũpsit q̃ mentẽ apprehẽdẽs·parit criã corpus possideat. Græci enĩ apprehensionem epilepsin vocãt. Fit aũt ex melancholico humore quotiẽs exuberauerit. τ ad cerebrũ cõuersus fuerit. Hęc passio τ caduca vocat·eo q̃ cadens ęger spasmũ patiat. Hos criã vulgus lunaticos vocat q̃ ꝓ lunę cursum comitet eos insania dęmonum. Idẽ τ laruatio. Ipse est τ morbus comitialis·id est maior τ diutinꝰ quo caduci tenent. Cuĩ tanta vis est·ut homo valens concidat spumetq;. Comitialis aũt dicꝰ q̃ apud gentiles cũ comitiorum die cuiq; accidisset·comitia dimittebãt. Erat aũt apud romanos comitior dies solẽnis in kal. ianuarijs. Mania ab insania uel furore vocata. Nã græcorũ veritas·furorẽ manian appellabat·siue ab iniquitate·quã græci manian vocauerũt·siue a diuinatione·q: diuinare græce manin dicit. Melancholia dicta est a nigro felle. Græci enĩ nigrũ melan vocant·fel autẽ colen appellant. Epilepsia autẽ in phantasia fit. melancolia in ratione. mania in memoria. Typi sunt frigidę febres quę absiue typi appellabantur ab herba quę i aqua nascitur·quę latine forma atq; status dicit. Est enĩ accessionũ uel recessionũ reuolutio ꝓ statuta temporũ interualla. Reuma græce: latine eruptio siue fluor appellatur. Catarrus est fluor reumę ingis ex naribꝰ qui dũ ad fauces venerit branchos vocatur·dũ ad thoracẽ vel pulmonẽ phthisis dicitur. Choriça est quotiens infusio capitis i ossa venerit narium. τ pręfocationẽ fecerit cũ sternutatiõe·vnde τ choriça nomen accepit. Branchos ẽ pręfocatio fauciũ cũ frigido humore. Græci enĩ guttur brãchos dicũt·circa quẽ fauces sũt·quas nos corrupte branchias dicim⁹. Raucedo amputatio vocis est. Hęc τ arteriasis vocat·eo q̃ vocẽ raucam τ clausam reddat·ab arteriarum iniuria. Suspirium nomen sumpsit q: inspirationis difficultas est·quã græci dyspnian dicũt·id est suffocationẽ. Peripleumonia a pulmone nomen accepit. Est enim pulmonis tumor·cum spumarũ sanguinearũ effusione. Emoptois emissio sanguinis ꝓ os·vnde τ nomen accepit. hęma enim sanguis dicit. Phthisis est vlceratio τ tumor in pulmonibus qui i iuuenibꝰ facilius euenire solet. Phthisis autẽ apud græcos dicta q̃ sit totius corporis consumptio. Tussis græce ab altitudine vocatur q̃ a ꝓfundo pectoris veniat. Cuius contraria est superior in faucibus vbi vua distillat. Apostema a collectione nomen accepit. Nam collectiones græci apostomas vocãt. Empis dicta ab apostemate intrinsecꝰ uel in latere uel in stomacho cũ dolore τ febrib⁹ τ tussi. τ abundantib⁹ spumis τ purulẽtis. Epaticus morbꝰ a iecoris passione nomen accepit. Græci enĩ iecur ἧπαρ vocãt. Lienosis ab splene vocabulũ sumpsit. Græci enĩ splen lien dicũt. Hydropisis nomẽ sumpsit ab aquoso humore cutis. Nam græci hydor aquã vocauerũt. Est enĩ humor subcutaneꝰ·cũ inflatione turgẽte. τ anhelitu feruido. Nephresis a renũ languore nomẽ accepit·renes enĩ græci nephrosin dicũt. Paralysis dicta a corpis impensatiõe·facta ex multa infrigidatione·aut in toto corpe·aut in ꝑte. Lacertia nomen sumpsit a corpis iniuria. Lacertã enĩ malam veratiõnẽ græci vocauerunt. Fit aũt hęc passio ex ĩtempantia ęgrotãtis·uel curatiõe mala medicaminis·aut post ęgritudinẽ tarda reclũptio. Atrophia nomẽ accepit a diminutiõe corpis. Nã græci nutrimenti cessationẽ atrophian dicũt. Est enĩ tenuitas corpis ex causis latentib⁹ τ paulatim cõualescentib⁹. Sarcian ẽ supfluũ carnis incrementũ·quo vltra modũ corpa saginant. Græci enĩ carnem sarca vocant. Ischias vocata a ꝑte corpis quã verat. Nã ῥeborꝫ ossa·quoꝝ sũmitas iliorꝫ initio terminat; græci ischia vocãt. Fit autem de flegmate quotiens descenderit i recta ossa τ efficitur ibi glutinatio. Podagrã græci a rerentione pedum dicunt nominatam τ a ferali dolore. Si quidem omne quod ĩmite fuerit·abusiue agreste

vocamus. Artericus morb' ab articuloꝝ passione vocabulū sumpsit. Calculus lapis est qui in vesica fit. vnde ⁊ nomē accepit. Signiꝯ autē ex materia flegmatica. Strangurya dicta est eo qꝫ stringat vrinarū difficultatē. Satyriasis iuge desideriū veneris cū extensiōe naturaliū locoꝝ. dicta passio a satyris. Diarria iugis ventris cursus sine vomitu. Dysenteria est diuisio cōtinuationis. id est vlceratio intestini. Dysenteria est diuisio est entera intestina Fit aūt antecedēte fluore. quē greci diarriā vocāt. Lyenteria dicta qꝫ cibū tanꝫ p lineā intestini nullis obstantib' faciat prolabi. Colica passio nomē sumpsit ab intestino. qō greci colon appellant. Ragadię dicunt eo qꝫ fissure sint rugis collectę circa orificiū. Hęc ⁊ hęmorroidę a sanguinis fluore dictę. Greci enī sanguinē hęma dicunt.

De morbis q̄ i supficie cutis videnť. Cap. VIII.

a Lopecia ē capilloꝝ fluor. circūscriptis pilis fuluis aeris qualitatē habentib'. vocata hoc noīe a similitudine aialis vulpeculę. quā greci alopeciā vocāt. Parotidę sūt durities uel collectiones quę ex febrib' aut ex aliq̄ alio nascunť in auriū vicinitate. vnde ⁊ parotidę sunt appellatę. Ota enī grece auricule dicūť. Lentigo est vestigia macularū paruula in rotūditatē formata. a specie lenticule dicta. Herisipira ē quā latini sacrū ignē appellant. id est execrādū. p antifrasim. Siquidē in supficie. rubore flāmeo cutes rubescunt. Cūc moto rubore quasi ab igne vicina inuadunť loca. ita ut etiā febris exciteť. Serpedo est rubor cutis cū pustularū extantia. ⁊ nomen sumpsit a serpēdo. eo qꝫ serpat p mēbra. Impetigo ē sicca scabies. pminens a corpe. cū asperitate ⁊ rotunditate formę. Hanc vulgus sarnā appellat. Purigo vocata a perurendo ⁊ ardendo. Nyctalmus est passio qua p diē visus patentib' oculis denegať. ⁊ nocturnis irruentibus tenebris redditť. aut versa vice ut plęriq̄ volunt. die redditť nocte negať. Uerruce aliud sūt. phthiriasis aliud verruce sigillatim sūt. phthiriasis ꝙ vna forior ⁊ circa ipsam plures inueniunť. Scabies ⁊ lepra vtraq̄ passio ē asperitas cutis cū pruritu ⁊ squamatione. ħ scabies tenuis asperitas ⁊ squamatio ē. Hinc deniq̄ nomē accepit: quę ita veluti purgamenta amittat. Nam scabies quasi squamies. Lepra ꝙ cutis asperitas squamosa lepidę hęrbę similis. vnde ⁊ nomē sumpsit. Cui' color nunc in nigredinē vertiť. nūc in alborē. nūc in ruborē. In corpe bois ita lepra dinoscit. si variatim interspanas cutis partes color diuersus appareat. aut si ita se vbiq̄ diffundat. ut omnia vni' coloris q̄uis adulteri faciat. Elephantiac' morb' dicit ex similitudine elephantis. cuius naturalit dura pellis ⁊ aspera. nomen morbo in hominib' dedit. qz corporis supficiē similē facit elephantoꝝ cuti. siue qz ingens passio est. sicut aial ipsum ex quo deriuatū ducit nomen. Jcteris greci appellant a cuiusdā aialis noie. eo qꝫ sit coloris fellei. Hūc morbū latini arcuatū dicūt a similitudine celestis arc'. Auriginē ꝙ Uarro appellari ait a colore auri. Regiū autē morbū inde estimant dictū qꝫ vino bono ⁊ regalib' cibis facil' cureť. Cancer a similitudine maritimi aialis vocatū vulnus sicut medici dicūt nullis medicamentis sanabile. Ergo p̄cidi solet a corpore membrū vbi uascit. ut aliquantū viuat. tamē inde morte quālibet tardius affuturā. Hordeolus est paruissima ac purulenta collectio in pilis palpebrarū constituta. in medio lata ⁊ ex vtroq̄ cōducta hordei granū similās. vnde ⁊ nomen accepit. Furunculus ē tumor i acutū surgēs dictus qꝫ ferueat. quasi feruūculus. vnde ⁊ grece anthrax dicit qꝫ sit igneus. Oscedo est qua infantū ora exulcerant. dicta ex languore oscitantiū. Frenusculi vlcera circa rictū oris. similia his quę fiūt iumentis asperitate frenoꝝ. Ulcus putredo ipsa. vulnus qō ferro fit. quasi vi ⁊ vlcus. qō dolet q̄si vlcus. vnde ⁊ vlcera. Pustula est in supficie corporis turgens veluti collectio. Papula est paruissima cutis erectio circūscripta cū rubore. ⁊ ideo papula dicta q̄si pupula. Sanies dicta. qz ex sanguine nascitur. excitato enī calore vulneris sanguis in saniē vertiť. Nā sanies nō fit in quocūq̄ loco. nisi vbi sanguis aduenerit. qz oē qō putrescit nisi calidū ⁊ humidū fuerit: qō ē sanguis. putrefieri nō potest. Sanies aūt ⁊ tabes sibi differūt. Fluere enī sanie viuoꝝ est. tabe ꝙ mortuoꝝ. Cicatrix est obductio vulneris. naturalē colorem partibus seruans. dicta qꝫ obducat vulnera atq̄ obcęcat.

De remedijs ⁊ medicaminibus Cap. IX.

m Edicinę curatio nō est spernenda. Memininus enī ⁊ Esaiā Ezechię languēti aliq̄d medicinale mādasse. ⁊ Paul' apostolus Timotheo modicū vinū. pdesse dixit. Curatio autem morborū tribus generibus constat: Pharmatia quā latini medicamina vocant. chirurgia quā latini manuū operationē appellāt. manus enī apud grecos chir vocať. dicta quā latini regulā nuncupant. est enī obseruatio legis ⁊ vitę. Sūt autē omnis curationis species tres. Primū genus dieticū. secūdū pharmaceuticū. tertiū chirurgicū. Dicta ē obseruatio legis ac vitę. Pharmatia est medicamentoꝝ curatio. Chirurgia est ferramentoꝝ incisio. Nā ferro excidunť quę medicamentoꝝ nō senserint medicinam. Antiquior autē medicina hęrbis tm ⁊ sucis erat. Talis enī medendi vsus cępit: deinde ferro ⁊ cęteris medicamentis. Omnis aūt curatio. aut ex contrarijs aut ex similib' adhibeť. Ex contrarijs. ut frigidū calido. uel humido siccū. sicut ⁊ in homine supbia sanari nō potest. nisi humilitate saneť. Ex similibus ꝙ. sicut ligamentū. uel rotundo vulneri rotundū. uel oblongo oblongū apponiť. Ligatura enī ipsa nō eadē membris ⁊ vulneribus omnib' ħ similis simili coaptať. quę duo etiā ipsa adiutoria nominib' suis significant. Nam antidotū grece

latine ex cõtrario datũ dicit. Contraria enĩ contrarijs medicine ratione curant. Ar contra ex simili·ut picra qõ interp̃tat amara·q; gustus eius amarus est. Ex conueniẽti enĩ nomen accepit·q; amaritudo morbi amaritudine solui solet. Dia aũt medicamenta ex ꝓpijs causis habent vocabula. Hiera enĩ dicta quasi diuina. Arteriaca q; apta sint gutturis meatui. ꝛ tumores fautium ꝛ arteriarum leniant. Tiriaca est antidotũ serpentinũ q; venena pellunt·ut pestis peste soluat. Catharctica grece latine purgatoria dicunt. Catapodia eo q; modicũ potet seu inglutiat. Diamoron a suco moꝛ nomen sumpsit·ex quo conficit·sicut diacodion·quia ex codia·id est ex papauere fit·sicut diaspmaton quia ex seminib' componit. Electuariũ vocatum·eo q; molle sorbeat. Trochiscus dictus quia in modũ rotule deformatur. Trochos enĩ grece rota dicit. Collyria latino sonãt q; vitia oculoꝝ detergant. Epithema·eo q; supponat alijs adiutorijs p̃cedẽtibus. Cataplasma·eo q; inductio sola sit. Emplastrũ eo q; inducat. Malagma·q; sine igne maceret ꝛ cõprehendat. Anema grece·latine relaxatio dicit. Pessaria dicta q; intus inijciãt. Medicinã iumentoꝝ chiron quidam greçus inuenit·inde pingit dimidia pte homo·dimidia equus. Dict' aũt chiron ἀπὸ τῆς χειρουργικῆς·quia chirurgicus fuit appellat'. Creticos dies medici vocant·quibus credo ex iudicio infirmitat' nomẽ impositũ ẽ·q; q̃si iudicẽt hominẽ ꝛ sentẽtia sua aut puniãt aut liberẽt.

De libris medicinalibus Cap̃.x.

a Fecisimus ẽ sermo breuis·integrũ sensũ ꝓpositę rei scribens. Prognostica p̃cipio ęgritudinũ·vocata a p̃gnoscẽdo. Oportet enĩ medicum ꝛ p̃terita agnoscere ꝛ p̃sentia scire ꝛ futura p̃cuidere. Dynamidia potestas ẽ herbaꝝ id est vis ꝛ possibilitas. Nam in herbarũ cura vis ipsa dynamis dicit. Unde ꝛ dynamidia nũcupatur·vbi eoꝝ medicine scribunt. Butanicum herbariũ dicit·q; ibi herbe notent.

De instrumentis medicorum Cap̃.xi.

Chiridion dictum·q; manu astringatur·dum plurima contineat ferramenta.

e Chir enim grece manus vocat. Flebotomũ ab incisione vocatũ. Nã incisio greçe tomi dicit. Similaria·angistrũ·spatomele·guuia quę a latinis a similitudine cucurbitę·a suspirio ventosa vocat. Deniq; animata spiritu per igniculũ. debinc p̃cisio corpori superposita·omne qõ intercutẽ uel altius æstuat·siue humorem siue sanguinem vocat in superficiẽ. Clistere est instrumentũ p quod anema inijcit. Pila a pinsendis seminibus·id ẽ terẽdis. Hinc ꝛ pigmẽta·eo q; in pila ꝛ pilo agunt·quasi piligmenta. Est enim pila vas concauum ꝛ medicorum aptum vsui·in qua ꝓprie tipsanę fieri ꝛ pigmenta cõcidi solent. Uarro aũt refert pilumnũ quendam in italia fuisse·qui pinsendis p̃fuit arnis·vnde ꝛ pilumni ꝛ pistores. Ab hoc ergo pilũ ꝛ pilã inuenta quibus far pinsitur. ꝛ ex eius nomine ita appellata. Pilũ aũt est vnde contundit quicq̃ in pila mittit. Mortarium·q; ibi iam semina i pulueꝛẽ redacta ꝛ mortua condiant. Titicula est in qua cũducta collyria resoluunt·erit enim lenis. Nã aspera frangi potius q; resolui collyrium facit.

De odoribus ꝛ vnguentis Cap̃.xii.

Dor vocat' ab aere. Thymiama lingua
o greça vocatur q; sit odorabile. Nã thymo dicit flos qui odorem refert. de quo Uirgilius: redolentq; thymo fragrãtia mella. Incensum dictum·q; igne consumit dum offert. Tetraidos·formule incensi i longitudinẽ porrect: quę fiunt ex quattuor pigmentis. Quattuor enĩ greçe terra·formula idos dicit. Stacte ẽ incensũ qõ ex p̃ssura manat·dictũ a greçis ἀπὸ τοῦ στάζειν·qõ ẽ manare siue distillare. Myrobalanũ·quia fit ex glãde odorata. de quo Oratius: et p̃ssa tuis balanus capillis. Oleum est purũ nulliq; rei admixtũ. Unguentũ ꝓ o ẽ omne qõ ex cõmuni oleo confectũ·aliarũ specierũ commixtione augetur·odoris iocunditatẽ sumens. ꝛ longius redolens. Unguenta autẽ quędã dicunt a locis·ut telinũ·cuius Julius cęsar meminit dicens. Corpusq; suaui telino vngimur. Hoc cõficiebat in insula telo·quę ẽ vna ex cycladib'·Sũt ꝛ quędã ab inuentoꝝ noie·ut amaracinum. Nã quidã tradunt regium quendã puerũ amaracum noie·cõplura vnguentoꝝ genera ferẽtẽ·casu prolapsũ esse. ꝛ maiorẽ ex cõmixtione odorẽ creasse: vnde nunc optima vnguenta·amaracina dicunt. sunt aũt ex genere florum. Itẽ alia quę a materię suę qualitate dicunt. ut rosaceum a rosa·cyprinũ a flore cypri·quę ꝓ inde ꝛ ꝓprię materię odorẽ referunt. Ex his quędam simplicia vnguenta sunt quę ex vna tm̃ specie exĩstunt·vnde ꝛ sui nominis referunt odoratũ·ut anetinũ·est enĩ sincerum·ex oleo ꝛ aneto tm̃. Compositą aũt sunt: quę a pluribus admixtis fiunt·vnde ꝛ nominis sui odorẽ nõ habẽt·q; obtinẽtibus alijs quę admiscent·incertũ odorẽ iducũt·ut cerotũ calcasticũ marciacũ.

De initio medicinę Cap̃.xiii.

Uęrita quibusdã·quare int ęteras li-
q berales disciplinas·medicinę ars nõ cõtineat. Propterea q; ille singulares cõtinent causas·ista ꝓ omniũ. Nam ꝛ grãmaticã medic' scire iubet·ut intelligere uel exponere possit quę legit. filiter ꝛ rhetoricã·ut veracib' argumentis valeat diffinire quę tractat. nec nõ ꝛ dialecticam ꝓpter infirmitatũ causas rõne adhibita pscrutãdas atq; curãdas. Sic ꝛ arithmeticã p̃pter numerũ horarũ i accessionib' ꝛ periodis dierum. non aliter ꝛ geometriã ꝓpter q̃litates regionũ ꝛ locoꝝ situs: in quib' docear q̃d quisq; observare debeat. Porro musica incognita illi non erit. Nã multa sunt quę in ęgris hominib' p hãc disciplinam facta legunt·sicut de Dauid legitur:

qui a spiritu imundo saulem arte modulationis eripuit. Asclepiades q̄ medicus phreneticū quē dam p̄ symphoniā pristinę sanitati restituit. Postremo ⁊ astronomiā notam habebit p quā contemplet rationē astrorū ⁊ mutationes temporū. Nam sicut ait quidā medicoꝝ: cū ipsoꝝ qualitatibus ⁊ nostra corpa cōmutant. hinc est q̄ medicina secūda philosophia dicit. Utraq; eni disciplina totum hominē sibi vendicat. Nam sicut p illam anima. ita p̄ hanc corpus curat.

Incipit liber quintus
De auctoribus legū Cap̄.i.

Oyses gētis hebręę primus omniū diuinas leges sacris litteris explicauit. Phoroneꝰ rex grecis primus leges iudiciaq; cōstituit Mercuriꝰ trimegistus primus leges ęgyptijs tradidit. Solon primus leges athenięnsibus dedit. Licurgus primus lacedęmonijs iura legū ex apollinis auctoritate confinxit. Numa pompiliꝰ qui romulo successit i regno. primꝰ leges romanis edidit. Deinde cū populus seditiosos magistratus ferre nō posset. decemviros legibus scribendis creauit. qui leges ex libris solonis in latinū sermonē trāslatas. xij. tabulis exposuerunt. Fuerūt autē hi Appius claudius. T. genutius. P. sestius. L. veturius. G. iulius. A. manlius. P. sulpitius. P. curiatius. T. romulius. Sp. posthumiꝰ. Hi decē viri legū conscribendarū electi sunt. Leges aūt redigere in libris primus consul pompeius instituere voluit. ꝫ nō psecrauit. obtrectatoꝝ metu. Deinde cęsar cepit id facere. ꝫ ante interfectus est. Paulatim aūt antiquę leges vetustate atq; incuria exoluerunt: quarū ⁊ si nullus iam vsus est. noticia tamē necessaria videt. Leges nouę a constantino cęsare ceperūt. ⁊ reliquis succedentibꝰ. crantq; p̄mixtę ⁊ inordinatę. Postea theodosius minor augustus ad similitudinē gregoriani ⁊ hermogeniani codicē factū constitutionū a constantini temporibꝰ sub p̄rio cuiusq; impatoris titulo disposuit. quē a suo nomine theodosianum vocauit.

De legibus diuinis ⁊ humanis Cap̄.ii.

Omnes autem leges aut diuinę sunt aut humanę. Diuinę natura. humanę moribus constant. ideoq; hę discrepant q̄m aliq̄ alijs gentibus placent. Fas lex diuina est. ius lex hūana. Trāsire p agrū alienū fas ē. ius nō ē.

Quid differunt inter se ius leges ⁊ mores Cap̄.iii.

Us generale nomen est. Lex aūt iuris est species. Jus aūt dictū. quia iustū ē. Omne aūt ius legibus ⁊ moribus constat. Lex est cōstitutio scripta. Mos est vetustate pbata cōsuetudo. siue lex non scripta. Nam lex a legendo vocata; quia scripta est. Mos aūt longa cōsuetudo est. de moribꝰ tantūmodo tracta. Consuetudo aūt ē ius quoddā moribus institutū. quod p̄ lege suscipit cū deficit lex. nec differt scriptura an ratione consistat quando ⁊ legē ratio cōmendat. Porro si ratione lex cōstat. lex erit omne iam qđ ratione constiterit. dūtaxat qđ religioni congruat. qđ disciplinę conueniat. qđ saluti pficiat. vocata aūt consuetudo. q̄ in cōmuni est vsu.

Quid sit ius naturale Cap̄.iiii.

Us aut naturale est. aut ciuile. aut gentiū. Jus naturale est cōmune omniū nationū. eo q̄ vbiq; instinctu nature. nō cōstitutione aliqua habet. ut viri ⁊ femine coniūctio. liberoꝝ successio ⁊ educatio. cōmunis omniū possessio. ⁊ omniū vna libertas. acquisitio eoꝝ quę celo. terra mariq; capiunt. Itē depositę rei uel cōmēdatę pecunię restitutio. violentię p̄ vim repulsio. Nam hoc aut siquid huic simile ē. nunq̄ iniustū ꝫ naturale equūq; habet.

Quid sit ius ciuile Cap̄.v.

Us ciuile est. qđ quisq; populus uel quęq; ciuitas sibi p̄priū. humana diuinaq; causa constituit.

Quid sit ius gentium Cap̄.vi.

Us gentium est. sedium occupatio. edificatio. munitio. bella. captiuitates. seruitutes postliminia. fędera pacis. inducię. legatorum nō violandoꝝ religio. cōnubia inter alienigenas p̄hibita. ⁊ inde ius gentiū. q̄ eo iure omnes fere gentes vtunt.

Quid sit ius militare Cap̄.vii.

Us militare est belli inferendi solennitas. fęderis faciendi nexus. signo dato congressio in hostem uel cōmissio. itē signo dato receptio item fugitiꝰ militaris disciplina. si locus deseratꝰ. itē stipendioꝝ modus. dignitatum gradus. p̄miorū honoꝝ. veluti cum corona uel torques donant. item p̄dę decisio. ⁊ p̄ sonarū qualitatibꝰ ⁊ laboris iusta diuisio. ac p̄cipis postio.

Quid sit ius publicum Cap̄.viii.

Us publicū est in sacris. ⁊ sacerdotibus. ⁊ in magistratibus.

Quid sit ius quiritum Cap̄.ix.

Us quiritū est p̄prie romanoꝝ. qđ nulli tenēt nisi quirites. id est romani. tanq̄ de legitimis hęreditatibꝰ. de cretionibus. de tutelis. de vsucapionibus. quę iura apud nullū aliū populū reperiunt. ꝫ p̄pria sunt romanoꝝ. ⁊ i eosdem solos cōstituta. Constat aūt ius quiritum ex legibus ⁊ plebiscitis ⁊ constitutionibꝰ p̄ncipum. ⁊ edictis siue p̄dentiū responsis.

Quid lex Cap̄.x.

Ex est constitutio populi. qua maiores natu simul cū plebibus aliquid sanxerunt.

Quid scita plebium Cap̄.xi.

Lita sunt. quę plebes tm̄ constituunt. ⁊ vocata scita. q̄ ea plebs sciat. uel q̄ sciscitatur. ⁊ rogat ut fiant.

Quid senatus consultum Cap.xii.

Enatus consultum est·qđ tm̃ senatores
s populis consulendo decernunt.

Quid cōstitutio ⁊ edictū Cap.xiii.

Onstitutio uel edictum·qđ rex uel im/
c perator constituit uel edicit.

Quid respōsa prudētiū Cap.xiiii.

Esponsa sunt·quę iuris consulti respon/
r dere dicunt consulētib⁹·vnde ⁊ responsa
Pauli dicta. Fuerūt enī quidā prudē/
tes ⁊ arbitri equitatis q̄ institutiones ciuiles iu/
ris compositas ediderūt·quibus dissidentiū li/
tes contentionesq̄ sopirent.

De legibus cōsularibus ⁊
tribunitijs Cap.xv.

Uędam etiā leges dicunt ab his qui cō/
q diderūt·ut consulares·tribunitię·iulię·
cornelię. Nam ⁊ sub Octauiano cęsare
suffecti cōsules papius ⁊ pompeius·legē tulerūt·
quę a nominib⁹ eor appellat papia pompeia·con/
tinens patrū prędia·p subscriptiōnis liberis. Sub
eode q̄ imperatore Falcidi⁹ tribunus plebis legē
fecit·ne quis plus extrancis in testamēto legaret
q̄ ut quarta pars supesset hęredibus·ex cui⁹ noīe
lex falcidia nuncupata est. Ā quilius q̄ legē con/
didit·quę hactenus aquilia nuncupatur.

De lege satyra Cap.xvi.

Atyra ꝺo lex est·quę de pluribus rebus
s simul loquit·dicta a copia rerū·⁊ quasi
a sarietate·vnde ⁊ satyrā scribere ē poe/
mata varia cōdere·ut Horatij Juuenalis ⁊ Persij

De legibus rhodijs Cap.xvii.

Hodię leges naualium cōmertiorū sunt
r ab insula rhodo cognominatę·i qua an/
tiquitus mercatorū vsus fuit.

De priuilegijs Cap.xviii.

Riuilegia autē sunt leges priuatorū·q̄si
p priuatę leges. Nam priuilegiū inde di/
ctum q̄ in priuato ferat.

Quid possit lex Cap.xix.

Mnis autē lex·aut pmittit aliquid·ut
o vir fortis petat prędiū·aut vetat·ut sa/
crarū virginū nuptias nulli petere lice/
at·aut punit·ut q̄ eędem fecerit capite plectat. ei⁹
enī prędio aut pęna vita moderat humana.

Quare lex facta sit Cap.xx.

Actę sunt aūt leges ut earū metu huma/
f na coerceat audacia·tutaq̄ sit inter im/
probos innocentia. ⁊ in ipsis improbis
formidato supplicio·refrenet nocendi facultas.

Qualis debeat fieri lex Cap.xxi.

Rit aūt lex honesta iusta possibilis·ꝑm
c naturā·ꝑm patrię consuetudinem·loco
temporiq̄ conueniens·necessaria·vtilis·
manifesta q̄·ne aliquid p obscuritatē in captiōe
contineat·nullo priuato comodo·sed p cōmuni ci/
uium vtilitate conscripta.

De causis Cap.xxii.

Ragma grecū est·qđ latine causa dicit.
p vnde ⁊ pragmatica negocia dicuntur. ⁊
actor causarū ⁊ negociorū pragmaticus
nuncupatur.

De testibus Cap.xxiii.

Estes sunt a quibus queritur veritas in
t iudicio. Quos quisq̄ ante iudiciū sibi
placitis alligat·ne cui fit postea liberum
aut dissimulare aut subtrahere se·vnde ⁊ alliga/
ti appellant. Itē testes dicti·q̄ testamento adhi/
beri solent·sicut signatores q̄ testamentū signāt.

De instrumentis legalibus Cap.xxiiii.

Oluntas est generale nomen omniū le/
v galiū instrumētor·quę q: nō vi sed volū/
tate ꝓcedit·ideo tale nomē accepit. Te/
stamentū vocatū·q: nisi testator mortuus fuerit.
nec confirmari potest nec sciri q̄d in eo scriptum
sit·q: clausum ⁊ obsignatum est. ⁊ inde dictū te/
stamentū·q: non valet nisi post testatoris monu/
mentū. vnde ⁊ aplus: Testamētū inquit i mor/
tuis confirmat. Testamentum sane in scripturis
sanctis nō hoc solū dicit qđ nō valet nisi testa/
toribus mortuis·sed omne pactū ⁊ placitum testa/
mentū vocabant. Nā laban ⁊ iacob testamentū
fecerūt·qđ vtiq̄ etiam inter viuos valeret. Et in
psalmis legit. Ā duersus te testamentū dispo/suē
runt·hoc est pactū. ⁊ innumerabilia talia. Labu/
le testamenti inde appellate sunt·q: ante charte
⁊ membranarū vsum·in dolatis tabulis nō solū
testamenta sed etiā epistolas alloquia scribebant.
Unde ⁊ portitores carū tabellarij vocabāt. Te/
stamentū iuris ciuilis est·quinq̄ testium signis
subscriptiōe firmatū. Testamētū iuris prętorij ē
septē testiū signis firmatū. sed illud apud ciues fit·
inde ciuile. illud apud prętores·inde iuris prę/
torij. Testamentū aūt signare·notare est·id ē ut
notū sit qđ scriptū est. Holographū testamētū ē
manu auctoris totū conscriptū·atq̄ subscriptū.
vnde ⁊ nomē accepit. Greci enī holon totū·gra/
phin litterā dicūt. Irritū testamētū est·si is qui
testatus ē·capite diminutus est·aut si nō rite fa/
ctū sit. Inofficiosum testamentū ē·qđ frustra li/
beris exhęredatis sine officio naturalis pietatę i
extraneas psonas redactū est. Ruptū testamen/
tū inde vocatū·eo q̄ nascente posthumo·neq̄ ex
hęredato nominatim·neq̄ hęrede instituto dis/
rumpit. Suppressum testamentū est·qđ i fraude
hęredū uel legatarioꝝ seu libertor·nō ē palā pro/
latū. qđ si nō latet·tū si ꝓdictis psonis nō ꝓferat·
suppressi tū videt. Mūcupatio est·quā in tabulis
ęriscq̄ testator recitat·dicens: Hęc ut in tabulis
his ęriscq̄ scripta sūt·ita dico·ita lego·itaq̄ vos
ciues romani mihi testimoniū phibete. ⁊ hoc di/
cit nuncupatio. Nuncupare enī est i palā nomi/
nare ⁊ confirmare. Jus liberor est coniugū sine
liberis·inuicē ꝓ loco pignor hęreditatis alterna
conscriptio. Codicellū ut veteres aiūt sine dubio
ab auctore dictū·qui hoc scripturę gen⁹ instituit.

Est aũt scriptura nulla indigẽs solẽnitate verboꝝ ꝫ sola testatoris volũtate qualicũqꝫ scripturę significatione expressa. Cui⁹ beneficio volũtatibus defunctoꝝ cõstat esse subuentũ ꝓpter legaliũ verboꝝ difficultatẽ aut certe ꝓpter necessitatẽ adhibendoꝝ solenniũ ita ut qui scribit titulum eiusdẽ scripturę codicillũ vocet. Sicut aũt codicillus fit vice testamẽti ita epla vice codicillorũ. Cretio ẽ certus dieꝝ numerus in quo institutus hęres aut adit hęreditatẽ aut finito tẽpore crerionis excludit nec liberum illi est vltra capiẽdę hereditatis. Cretio appellata est quasi decretio id est decernere uel constituere ut puta ille heres mihi esto addiqꝫ cernitoqꝫ infra dies tot. Adeũdarũ aũt hęreditatũ centesim⁹ statutus erat dies quibus nõ est cretio addita. Fideicõmissum dicrũ ut fiat qõ a defuncto cõmittit. Mã fides dicta eo ꝙ fiat. qõ tñ nõ directis verbis ꝫ pcatiuis exposcit. Pactũ dicit inter ptes ex pace cõueniẽs scriptura legib⁹ ac moꝛib⁹ compꝛobata. ⁊ dictum est pactũ quasi ex pace factũ ab eo ꝙ ẽ pango. vñ ⁊ pepigit fędus. Placitũ ꝫ similiter ab eo ꝙ placeat. Alij dicũt pactũ esse qõ volens quisqꝫ facit placitũ ꝯo etiã nolens compellit. veluti qñ qsqꝫ paratus sit in iudicio ad respondendũ qõ nemo potest dicere pactũ ꝫ placitũ. Mandatũ dictũ ꝙ olim in cõmisso negocio alter alteri manũ dabat. Ratum ꝯo quasi rationabile ⁊ rectũ vnde ⁊ qui pollicẽt dicit ratũ me esse ꝓfiteoꝛ hoc ẽ firmum atqꝫ ꝑpetuum. rite aũtẽ esse non recte ꝫ ex moꝛe. Chirographũ cautio uel cõscriptio duarũ instar charꝛaꝝ grẽce enĩ manu scriptũ dicit cautio. Emptio ⁊ venditio est rerũ cõmutatio atqꝫ contractus ex conuentiõia veniẽs. Emptio aũtẽ dicta ꝙ a me tibi fit. venditio quasi venũdatio. id est a nũdinis. Donatio est cuiuslibet rei translatio. Dictũ aũtẽ dicunt donationem quasi doni actionẽ. ⁊ dotẽ quasi do itẽ. Pꝛecedẽte enĩ in nuptijs donatiõe dos sequit. Nam antiquus nuptiarũ erat ritus q̃ se marit⁹ ⁊ vxoꝛ inuicẽ emebant ne videret vxoꝛ ancilla sicut habem⁹ in iure. Indẽ est ꝙ pꝛecedẽte donatiõe viri sequit dos vxoꝛis. Donatio vsufructuaria ideo dicit qꝛ donatoꝛ ex ea vsũfructum adhuc retinet. Cuaro cui donatũ est iure. Donatio directa ideo nuncupat qꝛ ⁊ iure ⁊ vsu statim transit in alterũ nec vltra aliquid inde ad ius donatoꝛis retoꝛquet. Conditiones ꝓpie testiũ sunt. ⁊ dictę conditiones a cõdicendo quasi condictiones qꝛ nõ ibi testis vnus iurat ꝫ uel duo uel plures. Nõ enĩ in vn⁹ oꝛe sed in duoꝝ aut triũ testiũ stat omne verbũ. Itẽ conditiones ꝙ inter se conueniat sermo testiũ quasi condictiones. Stipulatio est ꝓmissio uel sponsio vnde ⁊ ꝓmissoꝛes stipulatoꝛes vocant. Dicta autẽ stipulatio a stipula. Uetꝛes enĩ qñ sibi aliquid ꝓmittebant stipulã tenentes frangebãt quã iterum iungẽtes sponsiones suas agnoscebant siue ꝙ stipulũ iuxta Paulũ iuridicũ firmum appellauere. Sacramentũ est pignus sponsionis vocatũ autẽ sacramentũ quia violare qõ quisqꝫ ꝓmittit pfidię est.

De rebus Cap. xxv.

b Ꝛeditas ẽ res quę moꝛte alicui⁹ ad quẽpiam peruenit uel legato testamẽto uel possessione retenta. Dicta autẽ hęreditas a rebus aditis siue ab ęre qꝛ qui possidet agrũ ⁊ censum soluit. inde ⁊ res. Res sũt quę in nostro iure consistunt. Jura aũt sunt quę a nobis iuste possidentur nec aliena sunt. Dicta aũt res a recte habẽdo. ius a iuste possidẽdo. Hoc enĩ iure possidet quod recte hoc recte qõ bene. Qõ autẽ male possidet alienũ est. Male autẽ possidet qui uel suis male vtit uel aliena pꝛesumit. Possidet autẽ iuste qui nõ irretit cupiditate. Qui aũt cupiditate tenet. possessus est nõ possesoꝛ. Bona sunt honestoꝝ seu nobiliũ quę pinde bona dicunt ut nõ habeãt turpẽ vsum ꝫ ea homines ad res bonas vtantur Peculiũ ꝓpie minoꝝ est ꝓsonarũ siue seruoꝝ. Mã peculiũ ẽ qõ pater uel domin⁹ filiũ suum uel seruum ꝑ suo iure tractare patit. Peculiũ autem a pecudib⁹ dictũ in quib⁹ veterum constabat vniuersa substantia. Bonoꝝ possessio est ius possessionis certo oꝛdine certoqꝫ titulo acquisita. Intestata hęreditas est quę testamento scripta non est aut si scripta sit iure tamẽ nequaqꝫ est edita. Caduca inde dicunt qꝛ eius hęredes ceciderunt. Familię herciscũdę ẽ diuisio hęreditatis inter hęredes. Herciscũdę enĩ apud veteres diuisio nũcupat Cõmuni diuidẽdo est int eos quib⁹ cõmunis res est quę actio iubet postulantib⁹ his arbitrũ dari. cui⁹ arbitratu res diuidant. Finiũ regũdoꝝ actio dicta eo ꝙ ꝑ eã regant fines vtriqꝫ ne dissipentur dũmodo nõ angustioꝛe quinqꝫ pedũ loco ea controuersia sit. Locatio ẽ res ad vsum data cũ diffinitione mercedis. Cõductio est res in vsum accepta cũ constituta mercede. Res credita est quę in obligationẽ ita deducta est ut ex tẽpoꝛe q̃ contrahebat certũ sit eã deferre. Usura est incrementum fenoꝛis ab vsu ęris crediti nũcupata. Comodum est id qõ nostri iuris est. ⁊ ad alios tẽpoꝛalit translatũ est cũ modo temporis q̃diu apud eũ sit. vnde ⁊ comodũ dictũ est. Pꝛecariũ est dum pꝛece creditoꝛ rogatus ꝓmittit debitoꝛẽ in possessione fundi sibi obligati demoꝛari. ⁊ ex eo fruct⁹ capere. Et dictũ pꝛecariũ qꝛ pꝛece audit quasi pꝛecadiũ r ꝓ o littera cõmutata. Mutuũ appellatum est qꝛ id qõ a me tibi dat ex meo tuũ fit. Depositum est pignus cõmendatũ ad temp⁹ quasi diu positum. Deponere autẽ quis videt cũ aliquid metu furti incendij naufragij apud aliũ custodię causa deponit. Interest aũt in loquẽdi vsu inter pignus ⁊ arrã. Mã pignus ẽ qõ dat ꝓpter rem creditã quę dũ reddit statim pignus aufert. Arra ꝯo est quę pꝛimum ꝑ re bonefidei contractu empta ex parte dat. ⁊ postea complet. Est enĩ arra cõplenda. non auferẽda. vñ qui habet arrã non reddit siẽ pign⁹

sed deſiderat plenitudinem. ⁊ dicta arra. a re p̄o qua tradit. Item inter pignus ⁊ fiduciā ⁊ hypothecam. hoc intereſt. Pignus enī eſt qō p̄pter rem editā obligat. cū rei poſſeſſionē ſolam ad temp⁹ conſequit creditor. cęterū dominiū penes debitorē eſt. Fiducia eſt. cum res aliq̄ ſumendę mutuę pecunię gr̄a uel mancipat uel in iure cedit. Hypotheca eſt. cū res aliq̄ comodat. ſine depoſitione pecunię uel pignoris. pacto uel cautiōe ſola interueniente. Momentū dictū a tēporis breuitate ut tam cito q̄ ſtatim ſaluo negocio reformet. nec in vllā morā. pduci debeat qō repetit. ſicut nec vllū ſpaciū eſt mometi. cui⁹ tam breuis ē tp̄is punctus ut in aliquā moram nullo modo pducat. Inſtrumentū eſt vnde aliq̄d cōſtruim⁹. ut cultr⁹. calam⁹. aſcia. Inſtructū. qō p̄ inſtrumentū efficit. ut baculus. codex. tabula. Uſus q̄ in re inſtructa vtimur. ut in baculo inniti. in codice legere. in tabula ludere. hȝ ⁊ ipſe fruct⁹ agror̄ q: eo vtimur vſus vocat. Hęc ſunt illa tria. Uſusfructus aūt vocat q: ſolo vſu habet ei⁹ fruct⁹. manēte apud aliū iure. Uſucapio ē ademptio dominij. p cōtinuationē iuſtę poſſeſſionis uel biennij aut alicuius temporis. Mancipatio dicta eſt. q: manu res capit. Unde oportet eū q̄ mancipiū accipit. cōprehēdere idipſum qō de mancipio dat. Ceſſio eſt p̄pię rei cōceſſio. ſicut ē illud. cedo iure p̄pinquitat. Cedere enī dicim⁹ quaſi cōcedere. i. quę p̄pria ſūt. Nā ſi aliena reſtituim⁹. nō cedim⁹. Nā cedere p̄pie dicit. q̄ contra veritatē alteri conſentit. ut Cicero Ceſſit inquit amplissimi viri auctoritati uel potius paruit. Interdictū ē qō a iudice nō in ppetuū hȝ. p reformādo mometo ad temp⁹. interim dicit. ſalua p̄poſitione actionis ei⁹. Preciū vocatum eo q p̄ illud dam⁹. ut p ei⁹ vice. rem quā appetimus poſſidere debeam⁹. Cōmertiū dictū a mercibus. quo noie res venales appellamus. Unde ⁊ mercat⁹ dicit cętus multor̄ hoiu. qui res vēdere uel emere ſolēt. Integri reſtitutio eſt cauſę uel rei reparatio. Cauſa redintegrat. quę vi poteſtat. expleta nō ē. Res redintegrat. quę vi poteſtat. ablata atq̄ extorta eſt.

De criminib⁹ in lege cōſtitutis Cap̄.xxvi.

c Crimen a carēdo nomen habet ut furtū. falſitas ⁊ cętera quę nō occidūt. hȝ infamant. Facin⁹ dictū a faciēdo malū quod noceat alteri. Flagitiū. a flagirando corruptela libidinis q̄ noceat ſibi. Hęc ſūt duo genera oiu⁹ peccator̄. Uis eſt vir⁹ poteſtatis. p quā cauſa ſiue res uel aufertur uel extorq̄et. Uis priuata eſt ſi quiſq̄ ante iudiciū armatis hominibus quēq̄ a ſuo dęiecerit uel expugnauerit. Uis publica eſt ſi quis ciuem ante populum uel iudicē uel regem appellantē necauerit. aut torſerit. ſiue verberauerit. uel vinxerit. Dolus ē mentis calliditas. ab eo q̄ deludat. Aliud enī agit. ⁊ aliud ſimulat. Petroni⁹ aliter eſtimat dicēs. Quid ē iudicis dolus? Nimirū vbi aliquid factum eſt. quod legi dolet. habetis dolum. accipite nūc malū. Calūnia ē iurgiū alicuius litis. a caluēdo. id eſt decipiēdo dicta. Falſitas appellata a fando aliud q̄ verū ē. Iniuria eſt iniuſticia. Hinc ē illud Uirgilij: Cū turni iniuria matrē admonuit. Iniuria eſt q̄ audet aliquid cōtra ordinē iuris. Seditio dicit diſſenſio ciuiū: q: ſeorſū alij ad alios eunt. Nam hi maxime turbatiōe rer̄ ⁊ tumultu gaudēt. Sacrilegiū p̄pie eſt ſacrarū rerū furtū. poſtea ⁊ in idolorū cultu hęſit hoc nomē. Adulteriū ē illuſio alieni cōiugij. q: q: alter alteri⁹ thorū cōmaculauit. adulterij nomē accepit. Stuprū. rapt⁹ p̄pie ē illicitus coitus. a corrūpendo dict⁹. Unde Uirgili⁹. Rapto potit. id eſt ſtupro fruit. Homicidij vocabulū compoſitū ē ex hoie ⁊ cędo. Qui enī cędē in hoiem feciſſe comptus erat. homicidā veteres appellabāt. Parricidij actio nō ſolū in eū dabat qui parentē. id eſt qui patrē uel matrē interemiſſet. ſed ⁊ in cū qui fratrē occiderat. ⁊ dictū parricidiū quaſi parentis cędiū. Interneciei iudicium in eū dabat. q̄ falſum teſtamentū fecerat. ⁊ ob id hoiem occiderat. Accuſatorē ei⁹ poſſeſſio bonor̄ ſequebat. Interneciei aūt ſignificatio ē quaſi hominis quędā enecatio. Nam p̄poſitionē int̄ p̄ponebāt ne. Neu⁹. Mare interbibere. ⁊ Plautus. Interluere mare. id eſt ebibere ⁊ eluere. Furtum eſt rei alienę clādeſtina cōtrectatio. a furuo id eſt fuſco vocatū. q: in obſcuro fit. Furtū autem capitale crimē apud maiores fuit. ante pęnā quadrupli. Peruaſio ē rei alienę manifeſta p̄ſumptio. Furtū aūt earum dē rer̄ fit quę de loco in locū tranſferri poſſūt. puaſio aūt ⁊ earū quę trāſferunt. ⁊ eaq̄ quę imobilia ſūt. Inficiatio ē negatio debitę rei cū a creditore depoſcit. Idē ⁊ abiuratio. id eſt rei creditę abnegatio. Ambit⁹ iudiciū in eū ē qui largitiōe honorē capit ⁊ ambit. amiſſurus dignitatē quā munere inuadit. Peculatus iudiciū i eos datur. q̄ fraudē ęrario faciūt. pecuniāq̄ publicā interuertūt. Nam a pecunia peculatū dictū eſt iudiciū. Non aūt ſic iudicat furtū rei publicę ſicut rei p̄uatę. Nam ille ſic iudicat ut ſacrilegus. q: fur ē ſacror̄. Repetundar̄ accuſatur qui pecunias a ſocijs cepit. In hoc iudicio reus ſi ante moriat. in bona ei⁹ iudiciū reddit. Inceſti iudiciū. in ꝑgines ſacratas uel p̄pinquas ſanguine cōſtitutū eſt. Qui enī talib⁹ miſcent. inceſti. id eſt incaſti habent. Maieſtatis reatu tenentur hi qui regiā maieſtatē leſerūt uel violauerūt. uel q̄ rem publicā pdiderūt. uel cū hoſtib⁹ cōſenſerūt. Piaculū dictū. p eo q̄ expiari pōt. commiſſa ſūt enī quę erāt quoquo ordine expianda.

De pęnis i legib⁹ cōſtitutis Cap̄.xxvii.

d Upliciter malū appellat. vnū qō homo facit. alterq̄ qō patit. Qō facit. peccatum eſt. quod patitur pęna. Malū aūt tunc plenū eſt cum ⁊ p̄teritum eſt. ⁊ impendit ut ſit ⁊ dolor ⁊ metus. Pęna dicta q̄ puniat. Eſt autem epitheton nomē. ⁊ ſine adiectiōe nō habet plenū

sensum·adijcis pēnā carceris·pēnā exilij·pēnam mortis.ꝛ impleꝫ sensum. Supplicium ꝓprie dicit nō q̄ quoq̄ modo punit·ꝫ qui ita damnat ut bona ei⁹ consecrent.ꝛ in publicū rediganꝫ. Nā supplicia dicebant suppliciamēta.ꝛ suppliciū dicit·de cui⁹ damnatiōe deliberat aliq̄d deo·vnde ꝛ supplicare. Octo genera pēnaꝝ in legib⁹ cōtineri. Lulius scribit·id est damnū·vincula·verbera·talionē·ignominiū·exiliū·seruitutē.ꝛ mortē. His nāq; pēnis vindicat omne ꝓperatū peccatū. Damnū a diminutiōe rei vocarum. Vincula a vinciendo id est artādo dicta·eo q̄ cōstringāt atq; retineāt·uel q: vi ligant colla. Compedes dicti·q: cōtinēt pedes. Pedicę sūt laquei·quib⁹ pedes illaqueant. dictę a pedibus capiēdis. Catenę aūt q̄ capiēdo teneant vtraq; vestigia·ne ꝓgrediant. Itē catenę q̄ se capiendo teneant plurimis nodis. Manicę sūt vincula quib⁹ man⁹ capiunt·licꝫ ꝛ manicę tunicarū sint. Neruus ē ferreū vinculū·quo pedes uel etiā ceruices ipediunt. Boia est torques damnatoꝝ quasi iugū boum.ex genere vinculorū est. Carcer est in quo custodiunt noxij.ꝛ dict⁹ carcer q̄ eo homines coerceant·includant·q; quasi arcer ab arcendo scilicꝫ. Locū aūt in quo seruant noxij carcerē dicim⁹ nūero tm̄ singulari·vnde ꝙo emittunt quadrigę carceres vocam⁹·numero tm̄ plurali. Verbera dicta·q: cū agitāt aerem verberāt. Vnde flagra ꝛ plagę ꝛ flagella·q: cum flatu ꝛ stre pitu in corpe sonant. Nā plagę quasi flagę·ꝫ plagę ꝛ flagra ꝓmę positionis sunt·flagella aūt per diminutionē dicta. Anguilla est qua coercent in scholis pueri·quę vulgo scutica dicit. Fustes sunt quib⁹ iuuenes ꝓ crimin⁹ ferunt·appellati q̄ pręfixi in fossis stent·quos palos rustica vocāt. Uectes dicti q̄ manibus vectent; vnde ostia saxaq; vellunt·ꝫ hi ad pēnas legū nō ptinent. Virgę sūt sūmitates frondiū arborūq;·dicte q̄ virides sint·uel q̄ vim habeāt arguēdi·quę si lenis fuerit·virga est·si certe nodosa uel aculeata·scorpio rectissimo noie vocat·q: arcuato vulnere in corpus infigit. Ictus ꝓprie flagelloꝝ sūt·ab agitādo vocati. Ungulę dictę q̄ effodiant. Hę ꝛ fidiculę·q: his rei in eculeo torquent·ut fides inueniat. Eculeus autē dict⁹ q̄ extendat. Tormenta ꝙo q̄ torquēdo mentē inueniant. Est ꝛ lautumnū supplicij gen⁹ ad verberandū aptū·inuentū a tarquinio supbo ad pēnas sceleratoꝝ. Itē enim prior lautumnas tormenta·fustes·metalla atq; exilia adinuenit. ꝛ ipse prior ex regibus exilium meruit. Talio est similitudo vindictę·ut talit quis patiatur ut fecit. Hoc enim ꝛ natura ꝛ lege ē institutum·ut lędentē similis vindicta sequat. Unde ꝛ illud ē legis·oculū ꝓ oculo·dentē ꝓ dente. Talio aūt non solū ad iniuriā referendā·ꝫ etiā ꝓ beneficio reddendo ponit. Est enī cōmunis sermo ꝛ iniurię ꝛ beneficentię. Ignominiū dictū eo q̄ desinat habere honestatis nomen is qui in aliquo crimine deprehendit. Dictū aūt ignominiū quasi sine nomine·sicut ignarus sine sciētia·sicut ignobilis sine nobilitate. Hoc quoq; ꝛ infamium·quasi sine bona fama. Fama autē dicta·q: fando id est loquendo quagat·ꝓ traduces linguaꝝ.ꝛ auriū serpens. Est autē nomen ꝛ bonaꝝ rerum ꝛ malarū. Nā fama fęlicitat interdū ē·ut illud ē. Illustris fama·q̄ laus est·malaꝝ·ut Uirgil⁹. Fama malum quo nō aliud velocius vllum. Famę autē nomē certi locum nō habet·q: plurimū mendax est·adiēcis multa uel demutans de veritate·quę tādiu viuit; q̄ diu non ꝓbat. Ut vbi ꝓbaueris·esse fama cessat.ꝛ exinde res nominat·non fama. Exilium dictū·quasi extra solum. Nā exul dicit·qui extra solū est. Unde postliminio redeuntib⁹·hoc est de exilio reducendis·qui sunt cięcti in iniuriā·id est extra limen patrię. Diuidit autē exilium in relegatis ꝛ deportatis. Relegatus est quē bona sua sequunt. deportat⁹ quē nō sequunt. Proscriptio exilij ꝓcul damnatio·quasi porro scriptio Itē ꝓscriptus q: palam scriptus. Uerallum est vbi exules deputant ad cruciandam venā.marmoraq; secanda in crustis. Seruitus a seruando vocata.apud antiquos enī qui in bello a morte seruabant·serui vocabant. Hęc est sola maloꝝ oiuꝫ postrema·quę liberis omni supplicio grauior est. Nā vbi libertas perijt·vna ibi perierunt ꝛ oia. Mortium ꝙo diuersi casus·ex quib⁹ crux uel patibulū in quo homines appensi cruciant uel patiunt·vnde ꝛ nomina habent. patibulū enī vulgo furca dicit·quasi ferēs caput·suspensum enī ꝛ strangulatū hęc examinat·ꝫ patibuli minor pena q̄ crucis. Nā patibulū appēsos statim exanimat crux aūt suffixos diu cruciat·vnde ꝛ in euangelio latronib⁹ ut morerent ꝛ de ligno ante sabbatum deponerent·crura cōfracta sunt·q: ligno suspensi cito mori nō poterāt. In ipso q̄ genere necis differt. Crudelius est enī in aqua spiritū torquētis extingui·ignib⁹ vri·frigore ꝛ famę necari·canib⁹ ꝛ bestijs exponi. Nam ferro mori·ętas q̄ maior optauit. Gladius enī sine grauiori cruciatu compendiosa morte vitā finire nouit. Culleū est parricidale vasculū·ab oculendo id est claudēdo dictum. Est aūt vter ex corio factus·in q̄ parricidę cū simia ꝛ gallo ꝛ serpente inclusi in mare pręcipitant. Omniū autē istaꝝ mortiū gen⁹ aīaduersio noiat. Animaduersio enī est·qñ iudex reū punit.ꝛ dicit animaduertere·id est animū illuc vertere·intendere vtiq; ad puniendū reū q: iudex est Ideo aūt romani aquā ꝛ ignē interdicebāt quibusdā damnatis·q: aer ꝛ aqua cunctis parent.ꝛ omnib⁹ data sūt·ut illi nō fruerent q̄ omnibus ꝓ naturam concessum est.

De chronicę vocabulo Cap̄.xxviii.

Chronica grece dicit quę latine temporū series appellat·qualē apud grecos euse bius cesariēsis eps edidit.ꝛ Hieronym⁹ pbyt in latinā linguā conuertit. Chronos enī grece·latine tempus interpretatur.

De momentis ⁊ horis Cap. xxix.

Empora aut̄ momentis horis diebus
t mensib⁹ annis lustris sęculis ęratibus
diuidunt. Momentū est minimū atq; angustissimū temp⁹ a motu siderū dictū. Est eni extremitas horę i breuib⁹ interuallis cū sol aliq̄d sibi cedit atq; succedit. Hora grę̄cū nomen est ⁊ tam̄ latinū sonat. Hora eni finis est tpis sicut ⁊ ore sunt fines maris fluuioꝝ ⁊ vestimentoꝝ.

De diebus Cap. xxx.

Jes est p̄sentia solis; siue sol supra ter-
d ras sicut nox sol sub terris. Ut eni dies aut nox sit: causa ē aut supra terrā sol: aut sub terris. Dies legitim⁹ .xxiiij. horaꝝ ē vsq; dū dies ⁊ nox spacia sui cursus ab oriēte vsq; ad aliū orientalē solem cęli volubilitate concludat. Abusiue aūt dies vnus est spaciū ab oriente sole vsq; od occidentē. Sūt ār dieī spacia duo inter dianū atq; nocturnū. ⁊ ē dies quidē horaꝝ .xxiiij. spaciū aūt horaꝝ .xij. Vocat⁹ aūt dies a pte melioꝛe. Unde ⁊ in vsu est ut fine cōmemoratiōe noctis numerū dicam⁹ dierū sicut ⁊ i lege dīna scriptū est: factū est vespe ⁊ mane dies vn⁹. Dies ꝑm ęgyptios inchoat ab occasu solis ꝑm persas ab ortu solis ꝑm arbenięses a sexta hora diei ꝑm romanos a media nocte. Unde ⁊ tūc gallicinii est. q̄rū vox dici ostendit p̄conium. qñ ⁊ mesonyctius afflatus fit. Dies dicti a dīis. quoꝝ noīa romani quibusdā siderib⁹ sacrauerūt. Primū eni diē a sole appellauerūt. qui princeps ē oīuz siderū. sicut ⁊ idē dies caput est cunctoꝝ dieꝝ. Secundū a luna quę soli ⁊ splendore ⁊ magnitudine ꝓxima ē. ⁊ ex eo mutuat lumē. Tertiū a stella martis. quę vesper vocat. Quartū a stella mercurij. quā q̄dā candidū circulū dicūt. Quintū a stella iouis. quā phęntē aūt. Sextū a veneris stella. quā luciferum asserūt. quę inter oia sidera plus lucis haber. Septimū a stella saturni. quę sexto cęlo locata. xxx. annis ferē explere cursū suū. Proinde aūt ex his vij. stellis noīa dieb⁹ gētiles dederūt. eo q̄ p eos sdē aliq̄d sibi effici ęstimarent. dicentes habere a sole spiritū. a luna corp⁹. a mercurio ingeniū ⁊ linguā a venere voluptatē. a marte sanguinē. a ioue temperantiā. a saturno humorē. Talis quippe extitit gentiliū stultitia. q̄ sibi finxerūt tā ridiculosa figmenta. Apud hebręos aūt dies prima. vna sabbati dicit. q̄ apud nos dies dn̄icus est. quē gentiles soli dedicauerūt. Secūda sabbati. secūda feria quē sęculares diē lunę vocāt. Tertia sabbati. tertia feria. quē illi diē martis vocāt. Quarta sabbati. q̄rta feria. q̄ mercurij dies dicit a paganis. Quinta sabbati. q̄nta feria est. id est quint⁹ a die dn̄ico. q̄ apud gētiles iouis vocat. Sexta sabbati. sexta feria ē. qui apud eosdē paganos veneris nuncupat. Sabbatū aūt septimus a dn̄ico die est quē gentiles saturno dedicauerūt. ⁊ saturni nominauerūt. Sabbatū aūt ex hebręo in latinū requies interpretat. eo q̄ deus in eo requieuisset ab omnib⁹ operibus suis. Melius aūt in vocabulis dieꝝ de ore xp̄iano ritus loquēdi ecclesiastic⁹ pcedit. Tamē si quē forte p̄suetudo traxerit ut illud exeat ex ore quod improbat corde. intelligat illos oēs: de quoꝝ nominib⁹ appellari sūt hi dies. homines fuisse. ⁊ ꝓpter beneficia quędā moralia. q̄ plurimū potuerūt ⁊ eminuerūt in h̄ sęculo. delati sūt eis ab amatoꝛib⁹ suis diuini honoꝛes ⁊ in diebus ⁊ in siderib⁹. ꝟ primū a nominib⁹ hoiuz sidera nuncupata. ⁊ a siderib⁹ dies sūt appellati. A fando aūt ferię nūcupatę sunt. q̄ in eis nobis sit temp⁹ dictiōis. id est in diuino uel humano officio fari. ꝟ ex his festi dies hoiuz causa instituti sunt. feriari causa diuoꝝ sacroꝝ. Partes diei tres sūt: mane meridies. ⁊ suprema. Mane lux matura ⁊ plena. nec iā crepusculū. Et dictū mane a manum anū eni anticq̄ bonū dicebāt. Quid eni melius ce? Alii mane existimāt vocari a dīis manib⁹. q̄z cōuersatio a luna ad terrā est. Alii putāt ab aere quia manus. id est rarus ē atq; pspicuus. Meridies dici⁹ quasi medidięs. hoc est medius dies. uel q̄ tunc purior dies est. Merū eni purū dicit. In toto eni die nihil clari⁹ meridie. qñ sol e medio cęlo rutilat. ⁊ omnē orbem pari claritate illustrat. Suprema est postrema ps diei. qñ sol cursum suū in occasum vertit. dicta eo q̄ supest ad partē vltimā diei. Serū vocatū a clausis seris. qñ iam nox venit ut vnusq̄sq; somno tutior sit. Hodie quasi hoc die. ⁊ quotidie nō cotidie. ut sit quot diebus. Cras q̄ō est postea. Hesternū est pridie. ⁊ dictum hesternū ab eo q̄ iam dies ipse sit a nobis extraneus. ⁊ p̄tereūdo alien⁹. Pridie aūt quasi priori die. Perendie. id ē p ante die. uel i antecessu. i. pri⁹.

De nocte Cap. xxxi.

Nox a nocendo dicta. eo q̄ oculis noceat
n Quę idcirco lunę ac siderū lucem haberne indecora esset. ⁊ ut consolarent̄ hoies nocte opantes. ⁊ ut quibusdā animantib⁹ quę lucem solis ferre nō possūt. ad sufficientiā tempare. Noctis aūt ⁊ diei alternatio ꝓpter vicissitudinē dormiēdi vigilandiq; effecta est. ⁊ ut opis diurni laborē. noctis requies temperet. Noctē autē fieri. aut quia longo itinere lassat sol ⁊ cū ad vltimū cęli spaciū puenerit elanguescit ac tabefact⁹ efflat suos ignes. aut q̄ eadē vi sub terras cogit. q̄ sup terras ꝓtulit lumen. ⁊ sic vmbra terrę noctē facit Unde ⁊ Virgilius. Ruit oceano nox inuoluens vmbra magna terrāq; polūq;. Noctis ptes septē sūt. id est vesper. crepusculū. conticiniū. intempestum. gallicinii. maturinū. diiulculum. Uesper a stella occidentali vocat. quę solē occiduū sequit. ⁊ tenebras sequētes p̄cedit. De qua Virgilius: Ante diē clauso cōponit vesper olympo. Tenebras aūt dictas q̄ tenēt vmbras. Crepusculū est dubia lux. Nam creperum dubiū dicimus. hoc ē inter lucem ⁊ tenebras. Conticiniū est. qñ omnia silent. Conticescere eni silere est. Intempestū est mediū ⁊ ingruosum noctis tempus; quando agi

nihil põt ⁊ oĩa ſopore quieta ſũt. Nã tẽp⁹ p ſe nõ intelligĭt niſi p actus hũanos. mediũ aũt noctis actu caret. Ergo intẽpeſta inactuoſa q̃ſi ſine tpe hoc eſt ſine actu p quẽ dinoſcĭt tẽp⁹. Unde ẽ. Intẽpeſtiue veniſti. Ergo intẽpeſta dicĭt⁹ q: caret tpe id eſt actu. Gallicinũ ꝓpr̃ gallos lucis p̃nũcios dictũ. Matutinũ ẽ inter abſceſſum tenebrarum ⁊ auroꝛe aduentum. ⁊ dictũ matutinũ q̃ hoc tẽp⁹ inchoante mane ſit. Diluculũ quaſi iam incipiẽs parua dieĩ lux. Hẽc ⁊ auroꝛa quę ſolẽ p̃cedit. Eſt aũt auroꝛa dieĩ clareſcẽtis exordiũ. ⁊ p̃im⁹ ſplendoꝛ aeris. q̃ græce eoos dicĭt⁹ quẽ nos p deriuationẽ auroꝛam vocam⁹. quaſi eurozã. Unde ẽ illud. Et lęt⁹ eois curus equis. Et iteꝝ. Eoaſq; acies.

De hebdomada Cap̃.xxxii.

Ebdomada dicta a numero dierũ ſeptẽ
b quoꝝ reperitiõe ⁊ menſes ⁊ anni ⁊ ſęcula paguñ. Hepta enĩ græci ſeptẽ dicũt. hãc nos ſeptimanã vocam⁹. quaſi ſeptẽ luces. Nam mane lux ẽ. Octau⁹ aũt dies id ẽ p̃im⁹ ẽ. ad quẽ redĭt⁹ ⁊ a quo rurſus hebdomadis ſeries oꝛdĭt⁹.

De menſibus Cap̃.xxxiii.

Enſis nomẽ ẽ græcũ de lunę noĩe tractũ.
m Luna enĩ mene græco ſermone vocatur. Unde ⁊ apud hebꝛęos menſes legitimi nõ ex ſolis circulo ꝫ ex lunę curſu enumerant⁹. qõ eſt de noua ad nouã. Egyptĭj aũt p̃imi ꝓpr̃ lunę velociozẽ curſũ. ⁊ ne erroꝛ cõputatiõis ei⁹ velocitate accideret. ex ſolis curſu diẽ menſis adnuenerũt. quo tardioꝛ ſolis motus facili⁹ poterat cõpꝛehendi. Januari⁹ mẽſis a iano dict⁹. cui fuit a gentilib⁹ cõſecrat⁹. uel q: limes ⁊ ianua ſit anni. Uñ ⁊ bifrons idẽ ianus pingĭt⁹ ut introit⁹ ãni ⁊ exit⁹ demonſtret. Febꝛuari⁹ nuncupaꝝ a febꝛuo. id eſt plutone. cui eo menſe ſacrificabaꝝ. Nam ianuariũ diꝫ ſuperis. febꝛuariũ diꝫ manibus romani ꝓſecrauerũt. Ergo febꝛuari⁹ a febꝛuo. id eſt a plutone. nõ a febꝛe. id eſt ęgritudine noĩaꝝ. Martius appellaꝝ ꝓpter martẽ romanę gentis auctoꝛẽ. uel q eo tpe cũcta aiantia aganꝫ ad marẽ ⁊ ad cõcubendi voluptatẽ. Idẽ appellaꝝ ⁊ menſis nouoꝝ q: anni initiũ menſis ẽ martius. Idẽ ⁊ nouũ ver inditiꝫ ſcilz germinũ. q: in eo vireſcẽtib⁹ fructib⁹ nouis. trãſactoꝝ ꝓbaꝝ occaſus. Aprilis p venere dicĭt⁹ q̃ſi aphꝛoditi. græce enĩ aphꝛoditi ven⁹ dicĭt⁹ uel q: hoc menſe oĩa aperiũt in floꝛẽ. q̃ſi aperilis. Maius dict⁹ a maia matre mercurĭj. uel a maioꝛib⁹ natu. q̃ erãt p̃incipes reipublicę. Nam hũc menſem maioꝛib⁹ ſequentẽ ꝛo minoꝛib⁹ romani cõſecrauerũt. vnde ⁊ iuni⁹ dicĭt⁹. Ante enim ꝓplus in centurias ſenioꝝ ⁊ iunioꝛũ diuiſus erat. Juli⁹ ꝛo ⁊ auguſtus de honoꝛib⁹ hoiuz iulĭj ⁊ auguſti cęſarũ nũcupati ſunt. Nã p̃ius q̃ntilis ⁊ ſertilis vocabanꝫ. quintilis. q: quint⁹ erat a martio. quẽ p̃incipẽ anni teſtanꝫ eẽ romani. ſertilis ſimiliꝫ q̃ ſextus ſit. September nomen habet a numero ⁊ imbꝛe. q: ſeptim⁹ ẽ a martio ⁊ imbꝛes habet. Sic ⁊ october. nouember atq; december. ex numero ⁊ imbꝛib⁹ acceperũt vocabula. quẽ numeꝝ decurrẽtẽ decẽber finit. p eo q̃ denari⁹ numer⁹ p̃ęceden/tes numeros claudit. Calẽdas aũt ⁊ nonas ⁊ id⁹ ꝓpr̃ feſtos dies romani inſtituerũt. uel ꝓpr̃ officia magiſtratuũ. Jn his enĩ dieb⁹ cõueniebaꝝ ĩ vrbibus. Quidã aũt calẽdas a colẽdo appellari exiſtimãt. Apud vereres enĩ oĩuz menſiũ p̃incipia colebanꝫ. ſicut ⁊ apud hebꝛęos. Idus aũt plęriq; latinoꝝ ab edendo dictũ putãt. q̃ hi dies apud veteres epulaꝝ eſſent. Nonę a nũdinis vocatę. nundinę enĩ ſũt publicę cõuentiões ſiue mercimonia.

De ſolſticijs ⁊ ęquinoctijs Cap̃.xxxiiii.

Olſtitiũ dictũ quaſi ſolis ſtatiũ. q̃ tunc
ſ ſole ſtante creſcãt dies uel nocres. Ęquinoctiũ appellatũ. q̃ tunc dies ⁊ noꝛ horaꝝ ſpacio ęq̃li cõſiſtũt. Duo ſũt aũt ſolſtitia. vnũ ęſtiuũ octauo kalẽdas iulias. de quo tpe remeare ſol ad inferiozes incipit circulos. aliud hyemale octauo kalendas ianuarias. q̃ tpe ſol altiozes incipit circulos petere. Uñ ⁊ hyemalis ſolſtitiũ dies minim⁹. ſicut ęſtiũ maxim⁹ inuenĭt⁹. Jtẽ duo ſunt ęq̃noctia. vnũ vernale. ⁊ aliud autũnale. quę græci ἰσομερίας vocãt. Sũt aũt hęc eq̃noctia die octauo kalẽdas aprilis. ⁊ octauo kalendas octobzis. q: ann⁹ olim i duas partes tm̃ diuidebaꝫ. ⁊ ẽ. i ęſtiuũ ⁊ i hyemale ſolſtitiũ. ⁊ i duo hemiſpęria.

De temporib⁹ anni Cap̃.xxxv.

Empoza anni ſunt quatuoꝛ: ver. ęſtas
t autũn⁹. ⁊ hyems. Dicta ſũt autẽ tẽpoza a coĩonis tẽpamento. q̃ inuicẽ ſe humoꝛe ſiccitate. caloꝛe ⁊ frigoꝛe temperent. Hęc ⁊ curricula dicunt⁹. q: nõ ſtant ꝫ currũt. Cõſtat aũt poſt factũ mundũ ex qualitate curſus ſolis tpa inẽ nos menſes fuiſſe diuſa. Quoꝝ tempoꝝ talẽ veteres diſcretionẽ faciũt. ut p̃mo mẽſe ver nouũ dicatur. ſecũdo adultum. tertio p̃ęceps. Sic ⁊ ęſtas ĩ ſuis trib⁹ menſib⁹. noua. adulta ⁊ p̃ęceps. ſic ⁊ autũn⁹ nouus. adultus ⁊ p̃ęceps. Jtem hyems noua. adulta. ⁊ p̃ęceps ſiue extrema. Unde eſt illud Uirgilĭj. Extremę ſub caſũ hyemis. Uer aũt dictũ q̃ vireat. Tũc enĩ poſt hyemẽ veſtĭt⁹ tell⁹ hęrbis. ⁊ in floꝛem cũcta p̃ũpunt. Ęſtas dicĭt⁹ ab ęſtu id eſt a caloꝛe. ⁊ ęſtas quaſi vſta. id ẽ exuſta ⁊ arida. nam caloꝛ aridus eſt. Autũnus a tempeſtate vocaꝝ. quãdo ⁊ ſolia arboꝝ cadunt ⁊ oĩa matureſcũt. Hyemem aũt ratio hemiſpęrĭj nũcupauit. q: tũc bꝛeuiozi ſol voluĭt⁹ circulo. Uñ ⁊ ẽ tẽp⁹ bꝛuma dicĭt⁹ q̃ſi βραχεῖα ἡμέρα. id eſt bꝛeuis dies. uel a cibo q̃ maioꝛ tũc ſit veſcendi appetit⁹. Edacitas enĩ græce bꝛuma appellaꝝ. Unde ⁊ imbꝛumari dicunt⁹ quibus faſtidiũ eſt ciboꝝ. Hibernus autem inẽ hyemem ⁊ vernũ eſt. quaſi biuernus q̃ plęrũq; a parte totam hyemem ſignificat. Hęc tempoza. ſingulis eriam cęli partib⁹ aſcribũt⁹. Uer quippe orienti datur. quia tunc ex terris oĩa oziũtur. ęſtas ꝛo meridiano. eo q̃ pars eius caloꝛe flagrantioꝛ ſit. hyems ſeptẽtrioni eo q̃ frigoꝛibus ⁊ ꝓpetuo gelu toꝛpeat. autũn⁹ occiduo. eo q̃

graues morbos habeat. Unde ⁊ tūc oīa folia arborū defluūt. Ut aūt autūnus abūdet morbis facit hoc confiniū frigoris ⁊ caloris. ⁊ cōpugnantia inter se contrariorum aerum.

De annis Cap. xxxvi.

a Annus ē solis anfractus cum pactis trecentis. lxv. diēb⁹ ad cadē loca fideri⁹ redit. Annus autē dictus q; mensib⁹ in se recurrentib⁹ voluitur. Unde ⁊ annul⁹ quasi annuus id est circulus q; i se redeat ut Virgilius: Atq; i se sua p vestigia voluit ann⁹. Sic enī apud ægyptios indicabatur ante inuētas litteras picto draconē caudā sua mordente quia in se recurrit. Alij annum dicunt ἀπὸ τοῦ ἀνανεοῦσθαι id est ab innouatione. renouatur enī semper. Tria sūt aūt gnā annor. Aut enī lunaris ann⁹ est. ccc. dieq; aut solstitialis q. cc̄. cōtinet mēses aut magnus oīb⁹ planetis in eandē locū recurrentibus qui fit post ānos solstitiales plurimos. Æra singulor annor cōstituta ē a cesare augusto qñ primū censu excogitato romanū orbē descripsit. Dicta aūt æra ex eo q; oīs orbis es reddere pfessus ē rei publicę.

De olympiadibus ⁊ lustris ⁊ iubileis Cap. xxxvii.

o Lympias apud grecos constituta apud elidē grecię ciuitatē. elijs agēt̄ib⁹ agonē ⁊ quinquēnale certamen. quattuor medijs annis vacantib⁹. ⁊ ob hoc elidū certaminis tempus olympiadem vocauerūt. quadriennio in vna olympiade supputato. Lustrū vo ē pentecteris. id est q̄nquennīū. quod q̄nto anno dicit condi ꝑ olympiadas a romanis. adhuc enī ꝑsules. adhuc æra nondū erāt. Est enī q̄nquēnale temp⁹. Ideo vo sic vocat eo q; censu p q̄nquēniū in republica pacto vrbs roma lustrabat. Jubileus interpretat remissiōis annus. Est enī hebraic⁹ ⁊ sermo ⁊ numer⁹ qui septēnis annorū hebdomadibus id est xl. ⁊. ix. annis redit i quo clangebat tubis. ⁊ ad oēs reuertebat antiqua possessio debita absolue bantur. confirmabātur libertates. Hunc numerum etiam in diebus pentecostē ⁊ ipsi celebramus post dñi resurrectionē remissa culpa. ⁊ tot⁹ debiti chirographo cuacuato. ab oi netu liberi. susci pientes aduenientē in nos gratiā spūs sancti.

De sęculis ⁊ ætatib⁹ Cap. xxxviii.

f Ęcula generationib⁹ constant. ⁊ inde sęcula q; sequantur. Abeuntibus enī alijs alia succedūt. Hunc quidam q̄nquagesimū annū dicūt. quē hebrei iubilcum vocant. Ob hanc causam ⁊ ille hebreus qui ꝑter vtorē ⁊ liberos amans dñm suū. aure pertusa. seruitio subiugatus. seruire iubet in sęculū. hoc est vsq; ad annū q̄nquagesimū. Ętas plerūq; dicit ⁊ p vno anno. ut i annalib⁹. ⁊ p. vij. ut hois. ⁊ p cētū ⁊ p quouis tempore. Unde ⁊ ętas temp⁹ qđ de multis sęculis instruit. Et dicta ętas quasi quitas. id ē similitudo qui. Nam qui ē ętas ꝑpetua. cuius neq; initiū neq; extremū noscit. qđ greci vocāt eonas. qđ aliqñ apud eos pro sęculo. aliqñ ꝑ ęterno ponit. vñ ⁊ apud latinos ē derivatū. Ętas aūt ꝑtie duob⁹ modis dicit. aut enī hois sicut infantia. iuuent⁹ senect⁹. aut mūdi. cui⁹ prima ętas ē ab adam vsq; ad noe. secunda a noe vsq; ad abrahām. tertia ab abrahām vsq; ad dauid. quarta a dauid vsq; ad trāsmigrationē iudę in babylonē. quinta deinde vsq; ad aduentū saluatoris i carnē. sexta quę nūc agitur vsq; quo mūd⁹ iste finiat. Quar decursus p generationes ⁊ regna. primū ex nostris iulianus africanus sub imperatore marco aurelio antonino simplicis historię stilo elicuit. Debinc eusebi⁹ epūs cesariēsis. atq; sanctę memorię hieronym⁹ presbyt chronicor canonē multiplicē ediderunt. historiā regnis simul ⁊ tēporib⁹ ordinatā. Debinc alij atq; alij. inter quos precipue victor turonensis ecclesię epūs recensitis priorū historijs. gesta sequētiū ętatum vsq; ad consulatū iustini iuniorīs imperatoris expleuit. Nos nos tēpor sūmā ab exordio mūdi ad augusti Eraclij imperatoris uel sumtilam regis gotthor. quāta potuim⁹ brevitate notauim⁹ tēpora adiacente e latere descendente linea tēpor cui⁹ indicio sūma ꝑterita sęculi cognoscat. Quar decursus p generatiōes ⁊ regna ita inspicitur.

De discretione tēpor Cap. xxxix.

p Rima ętas cōtinet i exordio sui creationē mūdi. Primo enī die deus i lucis noie cōdidit angelos. secundo in firmamenti appellatiōe cęlos. tertio in discretionis vocabulo speciē aquar ⁊ terrę. quarto luminaria cęli. quinto animantia ex aquis. sexto animantia ex terra ⁊ hominem quem appellauit adam.

a Dam ān̄o. cc̄x. genuit seth. a quo filij dei cc̄x. Seth an. cc̄v. genuit enos. q̄ primus cepit inuocare nomen domini. cc̄xc. Enos an. cxc. genuit caynan. dcx. Caynan an. cxx. genuit malaleel. dcc̄v. Malaleel an. cx. genuit iareth. ccc̄lx. Jareth an. clxii. genuit enoch qui translat⁹ ē. cccclxii. Enoch an. clxv. genuit matusalā. cc̄lxxxvii. Matusalā an. clxvii. genuit lamech cc̄lxxxii. Lamech an. clxxxviii. genuit noe. Arcba ędificat. cc̄lxii. Noe autem an. dcc. factum ē diluuium. cccclxii.

Secunda ętas.

f Ēm post diluuiū. ij. anno genuit arfaxat a quo chaldei. cccclxxiiii. Arfaxat an. cxxxv. genuit sala. a quo ātiqui samarite ⁊ indi fuerūt. cccclxxix. Sala an. cxxx. genuit heber. a q̄ hebrei. dcccc̄ix. Heber an. cxxxiv. genuit falech. Turris ędificat. dcccxliii. Falech an. cxxx. genuit ragau Dij primū adorāt. dcccclxxiii. Ragau an. cxxx. genuit seruch. Regnū inchoat scythar. dcccc̄v. Seruch an. cxxx. genuit nachor. Regnū ęgyptior nascitur dcccc̄xxxix. Nachor an. lxxix. genuit thară. Regnū assyrior sycionorumq; exorit. dccc̄xxxiiii. Thara an. lxx. genuit abrahām. Zoroastres magicam repperit. dccc̄lxxxiiii.

Tertia ętas.

Brabam an.c.genuit ysaac ex sara libera. Nā pr̄i⁹ t ismahel a quo t ismahelite.3284. Ysaac an.60.genuit iacob Argiuoz̄ regnū inchoat.3344. Jacob an.91.genuit ioseph. Phoroneus grecię leges dedit.3435. Joseph an.110.virit. Greccia segetes habere cępit.3443. Hebręoꝝ seruitutis in ęgypto an.144. Athlas astrologiā inuenit.3689. Moyses an.40.rexit populū ī heremo. Hebręi legē t litteras habē ceperūt.3729. Josue an.27. Erichthon⁹ in troia primus quadrigā iunxit.3756. Othoniel an.40. Cadmus lr̄as greccis dedit.3796. Aoth an.80. Fabulę ficręsunt.3876. Delbora an.40. Apollo medicinę artē inuenit t cythara repperit.3916. Gedeon an.40. Mercuri⁹ liram reppit t orpheo tradidit.3956. Abimelech an.3. Chorus in greccia inuent⁹ ē.3959. Thola an.22. Priamus regnauit in troia.3981. Jair an.22. Carmētis latinas lr̄as reppit.4003. Jepte an.6. Hercules flāmis se iniecit.4009. Abessan an.7. Alexander helenā rapuit.4016. Abdon an.8. Troia capta ē t ęneas ī italiā venit.4024. Samson an.20. Ascanius albā ꝓdidit ciuitatē a qua albani.4044. Heli sacerdos an.40. Arcba testamēti capit.4084. Samuel t saul an.40. Homerus fuisse putat.4124.

Quarta ętas.

Aenid an.40. Carthago a didone cōditur. Gad nathan t asaph ꝓphetauerunt. 4164. Salomon an.40. Templum hierosolymis ędificat.4204. Roboam an.17. Regnū isrl t iuda diuidit.4221. Abia an.3. sub q̄ achimelech pontifex fuit.4224. Asa an.41. Achias amos iehu iobel t azarias ꝓphetauerūt.4265. Josaphat an.25. Prophetauit helias t heliseus abdias t micheas.4290. Joram an.8. Prophetauit helias t heliseus.4298. Ochoęias an.1. Helias rapit.4299. Athalia an.7. Jonadab filī rechab sacerdos claruit t ioiada pontifex.4306. Joas an.40. Zacharias ꝓpheta occidit inter tēplū t altare. Helisę mort.4346. Amasias an.29. Carthaginē quidā hoc tpe asserūt cōditā. alij nō ut ś.4375. Oęias an.52. Olympias a grecis istituit. assyrioz̄ regnū in medos transfert.4427. Joathā an.16. Remus t romulus nascunt.4443. Achaz an.16. Roma cōdit.4459. Ezechias an.29. Senat⁹ romę fit.4488. Manasses an.55. Sibilla samia claruit.4543. Amon an.12. Census primū agit.4555. Josias an.32. Thales phs agnoscit 4587. Joachim an.11. Nabuchodonosoz iudeā capit.4598. Sedechias an.11. Tēplū hierosolymis incensū ē. Sappho mulier diuerso poemate claruit.4609.

Quinta ętas.

Ebrǽoꝝ captiuitas an.70. Judith b historia cōscribit.4679. Darius an.34. Judęoꝝ captiuitas resoluit.4713. Xerxes an.20. Sophocles t euripides tragędi celebrant insignes.4733. Artaxerxes an.40. Esdras incensā legē renouat.4773. Darius qui t nothus an.19. Hęc ętas habuit platonē. t gorgyam primū rhetorē.4792. Artaxerxes an.40 Hester historia scribit.4832. Artaxerxes q̄ t ochus an.26. Demosthenes t aristoteles ꝓdicant 4858. Xerxes an.4. Xenocrates illustris habet.4862. Darius an.6. Alexander hierosolymā cepit.4868. Alexander magn⁹ an.5. Asiā obtinuit.4873. Ptolemę⁹ an.40. Machabęorū liber inchoat primus.4913. Philadelphus an.38. Septuaginta interptes agnoscunt.4951. Euergetes an.26. Jesus sapientie libz̄ cōposuit.4977. Philopater an.17. Ab isto iudei prędio victi.40.milia cozzuerūt armatozum.4994. Epiphanes an.24. Machabęoꝝ secūda libz̄ historia cōponit. Romani grecos obtinuerunt 5018. Philometor an.35. Scipio africam vicit 5053. Euergetes an.29. Brut⁹ hispaniā subegit.5082. Sother an.17. Thraces romāis subiciūt.5099. Alexander an.10. Syria romanis subiecta est.5109. Ptolemęus an.8. Rhetorica ars romę cępit.5117. Dionysius an.30. Pompei⁹ iudęam capit.5147. Cleopatra an.22. Egyptus romanis subditur.5149. Julius cęsar an.5. Hic primus monarchiā tenuit.5154.

Sexta ętas. 6000

Crauianus an.56. Christus nascitur.

Tiberius an.23. Xp̄us crucifigit 5233. Caius galicula an.4. Matthe⁹ euāgeliū scripsit.5237. Claudius an.14. Marcus euangelū edidit.5251. Nero an.14. Petrus t paulus necant.5265. Uespasian⁹ an.10. Hierosolyma a tito subuertitur.5275. Titus an.2. Hic facundus t pius fuit.5277. Domitian⁹ an.16. Jobes ī pathmos relegat.5293. Nerua an.1. Jobes ephesum redijt.5294. Traian⁹ an.19. Jobes aplus requiescit.5313. Adrianus an.21. Aquila interptes habet.5334. Antoninus pius an.22. Valētinus t Marcion agnoscunt.5356.

Antoninus verus an.19. Catafrigarū heresis orit.5375. Cōmodus an.13. Theodocion tertⁱ interptes habet.5388. Elius prinat an.1. Nihil habet historię.5389. Seuerus an.18. Simmachus interptes quartus habet.5407. Antonin⁹ inus caracalla an.7. Quinta editio hierosolymis inuenit.5414. Macrinus an.1. Hui⁹ brevitas vitę nihil gestoꝝ habet.5415. Aureli⁹ antonin⁹ an.4. Sabellij heresis orit.5419. Alexander an.13. Origenes insignis habetur.5432. Maximus an.3. Iste germanos vicit.5435. Gordianus an.7. Iste de parthis t persis triūphauit.5441. Philippus an.7. Hic prim⁹ xp̄ianus impator fuit.5448. Decius an.1. Antoni⁹ monach⁹ claruit.5449. Gallus an.2. Nouat⁹ heresim condidit.5451. Valerianus an.15. Eyprianus martyrio coronatur.5466. Claudius

an.z. Iste gotthos ab illirico expulit. 5468. Aurelianus an.5. Iste xpianos psequit. 5474. Tacitus an.1. Huius breuitas vite nihil habet historie. 5475. Probus an.6. Manicheorum heresis orta est. 5481. Carus an.2. Iste de psis triumphauit. 5483. Diocletianus an.20. Iste diuinis libris adustis martyria facit. 5503. Valerius an.2. Huius breuitas vite nichil dignū historie contulit. 5505. Constantinus an.30. Nicena synodus congregatur. 5535. Constantius an.24. Antropomorphitaꝝ heresis oritur. 5559. Julianus an.2. Hic ex xpiano pagan⁹ effectus est. 5561. Jouinianus an.1. Iste iterum xpianus effectus est. 5562. Valens an.14. Gotthi heretici efficiuntur. 5576. Gratianus an.6. Priscillianus agnoscitur. 5582. Valentinianus an. 7. Hieronymus in bethleem predicatur. 5589.

Theodosius an.3. Johannes anachorita claruit. 5592. Archadius an.13. Johannes chrysostomus floruit. 5605. Honorius an.18. Augustinus epus claruit. 5620. Theodosius an.27. Nestor⁹ heresiarches extitit. 5647. Marcianus an.6. Chalcedonēsis synodus agitur. 5653.

Leo maior an.16. Egypt⁹ errore dioscori latrat 5669. Cenon an.17. Acephalorū heresis orta ē. Corp⁹ barnabe apli ⁊ euangeliū matthei repertū est. 5686. Anastasius an.27. Fulgentius epus predicatur. 5713. Justinus an.8. Acephalorum heresis abdicatur. 5721. Justinianus an.29. wandali in africa a Belisario extinguunt. 5760.

Justinus an.xj. Armenij fidem xpi suscipiunt. 5771. Tiberius an.7. Longobardi italiā capiūt. 5778. Mauriti⁹ an.21. Gotthi catholici effecti sunt. 5799. Focas an.8. Romani cēdūtur a psis. 5807. Eraclius an.27. Huius ⁊ntor quarto religiosissimi principis fisepuri in hispania iudei baptiçantur. Residuū sexte ætatis temp⁹, soli deo est cognitum. 5857.

Incipit liber sextus de veteri ⁊ nouo testamento Cap.i.

Vetus testamentū ideo dicitur, quia veniente nouo cessauit. De quo apostol⁹ meminit dicens; Vetera transierūt ⁊ ecce oīa noua facta sūt. Testamētū aūt nouū ideo nuncupat⁹ q; innouat. Nō eni illud discunt nisi homines renouati ex vetustate p gratiam. ⁊ pertinentes iam ad testamentū nouū quod est regnū celoꝝ. Hebrei autē vetus testamentum esdra auctore iuxta numeꝝ litterarū suaꝝ in.xxij. libris accipiūt. diuidētes eos in tres ordines legis scilicz ⁊ pheteꝝ ⁊ agiographoꝝ. Prim⁹ ordo legis in ⁊nqz libris accipit. quoꝝ prim⁹ est breith qd est genesis, secūdus eleſmoth. qd ē exodus, tertius vagecra. qd est leuiticus, quart⁹ vagedaber quod ē numerus, quintus elleaddabarim. quod ē deuteronomiū. Hi sunt quinqz libri moysi. quos hebrei thorat vocant. latini legē appellant. Propterea antē lex appellatur. q; p moysen data ē. Secundus ordo ē pheteꝝ. in q̄ continent⁹ libri octo. quoꝝ primus iosue bennun. qui latine iesu naue dicitur, secundus sophim. qd est iudicū, tertius samuel. qui est regum primus, quart⁹ malachim. qui est regum secundus, quint⁹ esaias, sextus hieremias, septimus eçechiel, octau⁹ taresra qui dicitur. xij. pheteꝝ. qui libri q; sibi p breuitate adiuncti sūt. p vno accipiunt⁹. Tertius ē ordo agiographoꝝ. id est sancta scribentiū. in quo sūt libri nouē, quoꝝ primus iob, secūdus psalteriū, tert⁹ masloth. quod est prouerbia salomonis. quartus coeleth qd est ecclesiastes, quintus syrasirim. qd ē cantica canticoꝝ, sextus daniel, septim⁹ dabreia min quod ē verba dierū. hoc est paralypomenon qui ē cristonicon. qui i duos libros diuidit⁹ apud greços ⁊ latinos, octauus esdras, non⁹ hester. qui simul omnes. v. viij. ⁊ ix. fiunt. xxij. sicut superius comprehensi sunt. Quidam autē ruth ⁊ cinoth. quod latine dicit⁹ lamentatio hieremie. agiographis adijciunt ⁊. xxiij. volumina testamēti veteris faciunt. iuxta. xxiiij. seniores qui ante conspectum dñi assistūt. Quartus ē apud nos ordo veteris testamenti eoꝝ liboꝝ qui i canone hebraico non sunt. Quorum primus sapientie liber est. secundus ecclesiastic⁹. iij. tobie. iiij. iudith. v. ⁊ vj. machabeorum. quos licz iudei inter apocrypha seperent. ecclesia tamē xpi inter diuinos libros ⁊ honorat ⁊ predicat. In nouo autē testamēto duo sunt ordines. primus euangelic⁹. in quo sūt matheus. marcus. lucas ⁊ iohannes. secundus apostolicus. in quo sūt paulus in. xiiij. epistolis. pet⁹ in duabus. iohānes in tribus. iacobus ⁊ iudas i singulis. act⁹ apl̄oꝝ ⁊ apocalypsis iohānis. Summa aūt vtriusqz testamenti trifarie distinguit⁹. id est in historia. in mor⁹. in allegoria. Rursus ista tria multifarie diuidunt⁹. id ē. quid a deo. quid ab angelis uel ab hominib⁹ gestū dictūqz sit. quid a pheteis nunciatum de xpo ⁊ corpore eius. quid de diabolo ⁊ membris eius. qd de veteri ⁊ nouo pl̄o. qd de presenti seculo ⁊ futuro regno atqz iudicio.

De scriptoribus ⁊ vocabulis sanctoꝝ liboꝝ Cap.ii.

Veteris testamenti ſm hebraeoꝝ traditionem hi phibet⁹ auctores. Primus moyses diuine historie cosmographiā i ⁊nqz voluminibus edidit. quod pentateucū nominat. Pentateucū autem a ⁊nqz voluminibus dicitur ⁊ Penta eni grece ⁊nqz. teucen volumē vocat. Genesis liber inde appellatur. eo q; exordiū mundi ⁊ generatio seculi in eo contineat. Exodus vo exitum ab egypto uel egressum populi isrl̄ digerit. ⁊ ex ea causa nomen accepit. Leuiticus appellat⁹ eo q; leuitarum ministeria ⁊ diuersitatem victimarū exequit⁹. totusqz i eo ordo leuiticus annotat⁹. Numeroꝝ liber vocatur eo q; in eo egressę de egypto

tribus dinumerãtur. ⁊. xl. duaꝝ p heremũ mãsionũ in eo descriptio cõtinet. Deuteronomiũ greco sermone appellat. qđ latine interpꝛat secũda lex. id est repetitio ⁊ euãgelicę legis pfiguratio. quę sic ea habet quę pꝛiora sũt ut tñ noua sint oĩa quę in eo replicãt. Josue liber nomẽ accepit a iesu filio naue. cui⁹ histoꝛiã cõtinet. scriptoꝛem ꝯo eius eũdẽ iosue hebꝛei asseuerãt. i cui⁹ textu post iozdanis tranſitũ regna hostiũ subuertũt. terra victoꝛi populo diuidit. ⁊ p singulas vꝛbes viculos montes atq; cõfinia ecclesię cęlestisq; irĩm spũalia regna pfigurant. Judicũ notat a pncipib⁹ ꝑli. q̃ pfuerũt in isꝛl post moysen ⁊ iosue añq; dauid ⁊ cęteri reges existerẽt. Huic libꝛũ ⁊ ruth. edidisse creditur samuel. Liber samuel eiusdem samuelis natiuitatẽ. ⁊ sacerdotiũ ⁊ gesta describit. idcirco ⁊ ab eo nomen accepit. Et q̃uis hic liber saul ⁊ dauid histoꝛiã cõtineat. vtriq; tñ ad samuel referunt. qꝛ ipse vnxit saul in regnũ. ipse dauid i regem futuꝝ. Cui⁹ libꝛi primã partẽ conscripsit idẽ samuel. sequẽtia ꝯo eius vsq; ad calcẽ scripsit dauid. Malachim liber, pinde appellat. eo q̃ reges iudę ⁊ israhelitię gẽtis. gesta q; coꝝ p ordinẽ digerat tẽpoꝝ. Malachim enĩ hebꝛaice. latine regũ interpꝛat. Huic libꝛũ hieremias primus i vnũ volumẽ coegit. Nã antea sparsus erat p singulorũ regũ histoꝛias. Paralypomenon gręce dicitur qđ nos pꝛetermissoꝝ uel reliquoꝝ dicere possum⁹ q; ea quę in lege uel regũ libꝛis. uel omissa uel nõ plene relata sũt. in isto sũmatim ⁊ bꝛeuit⁹ explicãtur. Libꝛũ iob. quidã moysen scripsisse arbitrãt. alij vnũ ex ꝓpheris; nõnulli ꝯo eundem iob post plagã suę passiõis scriptoꝛẽ fuisse existimãt. arbitrantes. ut q̃ certamina specialis pugnę sustinuit ipse narraret q̃s victoꝛias expediuit. Principia aũt ⁊ fines libꝛi iob apud hebꝛęos. psalꝛa ozatiõe texta sũt. media aũt ipsi⁹ ab eo loco in q̃ ait; Pereat dies in qua nat⁹ sũ. vsq; ad eũ locũ; Idcirco ego me repḧẽdo ⁊ ago pęnitẽtiã. oĩa heroico metro discurrũt. Psalmoꝝ liber gręce psalteriũ. hebꝛaice nablũ. latine oꝛganũ dicit. Vocat⁹ aũt liber psalmoꝝ q̃ vno ꝓpheta canẽte psalteriũ chorus consonando responderit. Titulus autem in psalmis hebꝛaicus ita est. .quod interpꝛetat volumen hymnoꝝ. Auctoꝛes autem psalmoꝝ sũt q̃ ponũt i titulis moyses scilicz ⁊ dauid ⁊ salomon. asaph ethan ⁊ idithun. ⁊ filij choꝛe heman ęcraitę ⁊ reliquoꝛũ. quos esdras vno volumine cõpꝛehẽdit. Hẽs aũt psalmi apud hebꝛęos metrico carmine cõstãt esse cõpositi. Nam in moꝛe romani flacci ⁊ gręci pindari. nũc alij iambo currũt. nũc elegiaco pꝛonãt. nũc sapphico nitent trimetro uł terrametro pede incedẽtes. Salomon filij⁹ dauid regis isꝛl iuxta numerũ vocabuloꝝ suoꝝ tria volumina edidit. quoꝝ primus est hebꝛaice masloth. quẽ gręci pabolas. latini pꝛeꝛbioꝝ noĩant. eo q̃ in ipso sub cõparatiua similitudine figuras verboꝝ ⁊ imagines veritatis ostenderit. ipsam aũt veritatẽ ad intelligendũ legem i/bus reseruauit. Secundũ libꝛũ coeleth vocauit. qđ gręce ecclesiasten dicitur. latine concionatoꝛ. eo q̃ sermo ei⁹ nõ specialit⁹ ad vnũ sicut in ꝓuerbijs. ꝫ ad vniuersos generalit⁹ dirigat⁹. docens oĩa quę in mundo sunt caduca eẽ ⁊ bꝛeuia. ⁊ ob hoc minime appetẽda. Tertiũ libꝛũ sirasirim pꝛenotauit. qđ in latina lingua vertit⁹ cãtica cãticoꝝ. vbi p epithalamiũ carmẽ cõiũctionẽ xp̃i ⁊ ecclesię mystice canit. Dictũ aũt canticũ canticoꝝ eo q̃ oĩb⁹ canticis pferat⁹ quę i scripturis sacris habent⁹. sicut quędã i lege dicũt⁹ sca. quib⁹ maiora sũt sca scoꝝ. Hoꝝ aũt triũ libꝛoꝝ carmina. heꝛametris ⁊ pentametris versib⁹ apud suos cõpositꝛa phibeut⁹. ut iosephus ⁊ hieronym⁹ scribũt. Esaias euãgelista potius q̃ ꝓphęta edidit libꝛũ suũ. cui⁹ ⁊ oĩs textꝰ eloquẽtię pꝛosa incedit. cãticũ ꝯo heꝛametro ⁊ pentametro versu discurrit. Hieremias similit⁹ edidit libꝛũ suũ cũ threnis suis. q̃s nos lamẽta vocam⁹. eo q̃ in tristioꝛib⁹ reb⁹ funeribusq; adhibeant⁹. in quibus quadruplicẽ diuerso metro cõposuit alphabetũ. Quoꝝ duo pma quasi sapphico metro scripta sũt. q̃a tres versiculos qui sibi nexi sũt. ⁊ ab vna tñ littera incipiũt. heroicũ cõma cõcludit. Tertiũ alphabetũ trimetro scriptũ est. ⁊ a ternis litteris. idem terni ꝯsus icipiũt. Quartũ alphabetũ simile pmo ⁊ secundo habet⁹. Ezechiel ⁊ daniel a viris q̃busdã sapiẽtib⁹ scripti esse phibent⁹. quoꝝ ezechiel pncipia ⁊ fines. multis habet obscuritatib⁹ inuolutꝛa. Daniel ꝯo claro sermone regna oꝛbis. pnũciat ⁊ tẽpus aduent⁹ xp̃i manifestissima pędicatiõe annotat. Hi sũt q̃ttuoꝛ ꝓpheꝛę q̃ maioꝛes vocãt⁹. q; plixa volumina cõdiderũt. Liber aũt. xij. ꝓpheꝛaꝝ auctoꝝ suoꝝ noib⁹ pꝛenotat⁹. q̃ ꝓpterea dicũt⁹ minoꝛes. quia sermones eoꝝ bꝛeues sũt. Unde ⁊ cõnexi sibimet inuicem in vno volumine cõtinẽt⁹. quoꝝ noĩa sũt; osee. iohel amos. abdias. ionas. micheas. naum. abachuc. sophonias. aggę⁹. ẓacharias ⁊ malachias. Esdrę liber auctoꝛis sui titulo pꝛenotat⁹. in cuius textu eiusdẽ esdrę neemięq; sermones pariter cõtinent. Nec q̃ęq; moueat q̃ vn⁹ esdrę dicit⁹ liber. q; secũdus terti⁹ ⁊ quart⁹ nõ habent⁹ apud hebꝛęos. ꝫ int apocryphos deputant. Hester libꝛum esdras creditur conscripsisse. in quo eadẽ regina sub figura ecclesię dei pplm a fuitute ⁊ morte eripuisse scribit⁹. atq; in effecto hoste aman q̃ interpꝛat⁹ iniquitas. dieĩ celebritas i posteros mittit⁹. Liber sapientię apud hebꝛęos nusq; est. vñ ⁊ ipse titulus gręcã magis eloquẽtiã redolet. Huic iudei philonis esse affirmãt. qui, pinde sapiẽtię notat⁹. q̃ i eo xp̃i aduen⁹ q̃ ẽ sapia patris ⁊ passio ei⁹ euidẽt⁹ exꝓmit⁹. Liber aũt ecclesiasticũ certissime iesus filij⁹ syrach hierosolymita nepos ielu sacerdoꝛ magni cõposuit. cui⁹ meminit ⁊ ẓacharias. q̃ liber apud latinos ꝓpter eloquij filitudinẽ salomonis titulo pꝛenotat⁹. Dict⁹ aũt ecclesiastic⁹ eo q̃ de toti⁹ ecclię disciplina religiosiq; cõuersatiõis magna cura ⁊

Judit Thobias

euāgelioꝝ sonꝫ quatuor

rōne sit editus. Hic liber apud hebræos reperitur. & inter apocryphos habet. Judith ẏo & tobias siue machabeoꝝ libri. quib' auctoritb' scripti sint minime constat. Habēt aūt vocabula ex eoꝝ nominibus quoꝝ gesta scribūt. ¶ Quattuor libros euāgelioꝝ q̄ttuor euāgeliste singulariť cōscripserūt. Prim' matthæus conscripsit euāgeliū litteris hebraicis & sermonib' in iudea initians euāgelizare ab humana xpi natiuitate. dicēs: Liber generatiōis ihu xpi filij dauid filij abraham. significans descēdisse corpaliť ex semine patriarchaꝝ xpm. sicut pmissū erat i ꝓpheꝫ p spm scm. Secūd' marc' plen' spū scō scripsit euangeliū xpi. eloquio græco in italia. secut' petrū ut discipulus. Jo initiū a spiritu ꝓpherali fecit. dicēs: Vox clamātis i deserto parate viā dñi. & reliq̄. ut ostenderet xpm post assumptionē carnis. euāgeliū p̄dicasse i mūdo. Ipse enī xps & ꝓpheta dicť ē. sicut scriptū ē: Et ꝓphetā in gentib' posui te. Lerrius lucas inē omēs euangelistas græci sermonis eruditissimus quippe ut medicus i græcia euāgeliū scripsit theophilo cpo. initiās a sacerdotali spū dicēs: Fuit in diebus herodis regis iudeę sacerdos quidā noie zacharias. ut manifestaret xpm post natiuitatē carnis & p̄dicationē euāgelij hostiā fuisse effectū p salute mundi. Ipse ē enī sacerdos de quo dictū est in psalmis: Tu es sacerdos in ęternū fm ordinē melchisedech. Ubi enī xpus aduenit. sacerdotiū iudęorum obmutuit. lex & ꝓpheria cessauit. Quart' iohānes scripsit euangeliū vltim' i asia. incipiēs a verbo. ut oñderet eundē saluatorē qui p nobis dignatus ē nasci & pati. ipsū ante sęcula dei verbū esse. ipsū a celo venisse. & post mortē terrū ad cęlū remeasse. Hi sūt q̄ttuor euangeliste q̄s p ęcechielē spūs scūs significauit i quattuor aialibus. Propterea aūt quattuor aialia. q: p quattuor mūdi partes fides xpianę religionis. eorum p̄dicatione disseminata ē. Animalia autē dicta sunt. qm̄ ꝓpter aiam hois p eos p̄dicať euāgeliū xpi. Nam & oculis plena erant intus & foris. qm̄ p̄cuidēt ea euāgelia quę dicta sūt a ꝓphetis & quę ꝓmiserāt in p̄iori tpe. Crura aūt eoꝝ recta. quia nihil p̄rauū i euāgelijs ē. Et alas senas tegentes crura & facies suas. reuelata sūt enī quę tegebāť i aduētu xpi. Euāgeliū aūt interpťať bona annūciatio. Bęcę enī eu bonū. angeliū dicit annūciatio. vnde & angel' nunci' dicit. Paul' aplus scripsit epłas. xiij. e quibus nouē septē ecclesijs scripsit. reliq̄s discipulis suis. timotheo. tito. & philemoni. Ad hebræos autē epła a plerisq̄ latinis eius esse incerta est ꝓpter dissonantiā sermonis. eandemq̄ alij barnabā cōscripsisse: alij a clemēte scriptā fuisse suspicanť. Petrus scripsit duas nominis sui epłas quę canonicę ideo nominanť. q: non vni tm̄ ꝓpło uel cuirati. sed vniuersis gentibus generaliter scriptę sūt. Jacobus & iohannes & iudas suas scripserūt epłas. Actus aplōrū primordia fidei xpianę in gentib' & nascētis ecclesię historiā digerit. Actuū aplōrū scriptorē lucā esse constat euangelistam: in quo opere nascentis ecclesię infantia texitur & aposteloꝝ historia cōtinetur. Unde & actꝰ apostoloꝝ dicitur. Apocalypsin libꝝ iohannes euāgelista scripsit eo tpe quo ob euāgelij p̄dicationē i insula pathmos tradit relegať. Apocalypsis aūt ex græco i latinū reuelatio interpťatur. Reuelatio enī dicit manifestatio eoꝝ quę abscōdita erāt. iuxta qō & ipse iohannes dicit: Apocalypsin ihu xpi quā dedit illi de palam facere seruis suis. Hi sūt scriptores sacorum libroꝝ qui p spiritū sanctū loquētes ad eruditionē nostrā & ꝓcepta viuēdi & credēdi regulam cōscripserūt. Dcerer hęc alia volumina apocrypha nūcupanť. Apocrypha aūt dicta. q: ē secreta. q: in dubiū veniūt. Est enī eoꝝ occulta origo. nec patet patrib' a quib' vsqꝫ ad nos auctoritas veraciū scripturaꝝ certissima & notissima successiōe puenit. In his apocryphis. & si inuenť aliq̄ veritas. tamē ꝓpter multa falsa nulla ē i eis canonica auctoritas quę recte a prudentib' iudicantur non ē eoꝝ credēda quib' ascribūť. Nam multa & sub noib' ꝓpherarū & recentiora sub noib' aposteloꝝ ab hereticis pferūť. quę oīa sub noīe apocryphoꝝ auctoritate canonica diligenti examinatione remota sunt.

De bibliothecis Cap. iii.

b Bibliotheca a græco nomen accepit. eo q ibi recōdanť libri. Nā biblio libroꝝ. theca repositio interpťať. Bibliothecam veteris testamēti esdras scriba post incēsam legē a chaldeis dū iudęi regressi fuissent in urbē. diuino afflatus spū repauit. cūctaqꝫ legis ac ꝓphetaꝝ volumina quę fuerūt a gentib' corrupta correxit. torūqꝫ vetus testamētū in. xxij. libros cōstituit. ut tot libri essent in lege quot habebantur & litterę. Apud græcos aūt bibliothecā prim' istituisse Pisistratus creditur athenien'sū tyrann'. quā deinceps ab athenien'sib' auctā Xerxes incensis athenis euexit i płas. lōgoqꝫ post tpe Seleuc' nicanor rursus in græciā retulit. Hinc studiū regibus vr. bibusqꝫ cęteris natū est compandi volumina diuersarū gentiū. & p interpretes in græcā linguam vertēdi. Debinc magn' Alexāder uel successores ei' instruendis omniū libroꝝ bibliothecis animū intēderūt. maxime Ptolemęus cognomēto philadelphus. oīs litteraturę sagacissimus. cū studio bibliothecarū Pisistratū emularet. nō solū gentiū scripturas. ꝫ etiā & diuinas litteras i bibliothecā suā contulit. Nam. lxx. milia libroꝝ bui' temporib' alexandrię inuenta sūt.

De interpretibus Cap. iiii.

b Je etiā & ab eleazaro pōtifice petēs scripturas veteris testamēti. in græcā vocem ex hebraica lingua p septuaginta interpres trāsferre curauit. quas i alexādrina bibliotheca habuit. Siq̄dē singuli i singulis cellulis separatim ita oīa p spm scm interpťati sūt. ut nihil i alicuius

eoꝝ codice inuētū esset qđ in cęteris uel in verboꝝ ordine discreparet. Fuerūt ꝛ alij interpretes q̄ ex hebraica lingua i grecū sacra eloquia trāstulerūt sicut aquila symmachꝰ ꝛ theodotion sicut etiā ꝛ vulgaris illa interpratio cuius auctor nō apparet ꝛ ob hoc sine noīe interpretis q̄nta editio nuncupat. Pręterea sextā ꝛ septimā editionē Origenes miro labore repperit ꝛ cū cęteris editionibꝰ cōparauit. Presbyter quoq; hieronymꝰ triū linguarū peritus ex hebręo i latinū eloquiū easdē scripturas cōuertit eloquenterq; transfudit. Cuiꝰ interpretatio merito cęteris anteferꝛ. Nam est ꝛ verboꝝ tenatior ꝛ pspicuitate sententię clarior atq; utpote xp̄iana interpretatio verior.

De eo qui primū romā libros aduexit Cap. v.

Omę primꝰ librorꝝ copiā aduexit Emilius paulus perse macedonū rege deuicto deinde Lucilꝰ e pontica pręda. Post hos cęsar dedit marco varroni negocium causa maxime bibliothecę construendę. Primū aūt rome bibliothecas publicauit Pollio grecas simul atq; latinas additis auctoꝝ imaginibus in atrio qđ de manubijs magnificentissimū instruxerat.

Qui apud nos bibliothecas instituerūt Cap. vi.

Apud nos q̄ Pamphilus martyr cuiꝰ vitam eusebius cesariensis cōscripsit; Pisistratū in sacre bibliothecę studio primus adęquare cōtendit. Hic enī i bibliotheca sua ꝓpe xxx. voluminū milia habuit. Hieronymꝰ quoq; ac Gennadius ecclesiasticos scriptores toto orbe quęrētes ordine ꝓsecuti sunt. eoꝝq; studia i vno voluminis indiculo comprehenderūt.

Qui multa scripserūt Cap. vii.

Arcus terentius varro apud latinos innumerabiles libros scripsit. Apud grecos q̄ calciter miris attollitur laudibꝰ q̄ tantos libros edidit quātos quisq; nostrū alienos scribere ꝓpria manu vix possit. De nr̄is quoq; apud grecos Origenes i scripturaꝝ labore tā grecos q̄ latinos operū suoꝝ numeros supauit. Denicq; Hieronymus sex milia librorꝝ eius legisse fatetur. Horū tm̄ oīuz studia Augustinus ingenio uel scientia sua vicit. Nam tanta scripsit ut diebꝰ ac noctibus non solū scribere libros eius quisq; sed nec legere quidem occurrat.

De generibus opusculoꝝ Cap. viii.

Pusculoꝝ genera sunt tria. Primū genꝰ excerpta sūt quę grece scholia nūcupant in quibus ea quę vident obscura uel difficilia sūmatim ac breuiter pstringuntur. Secūdū genus omeliç sunt quas latini verbū appellāt quę pferūt i populis. Tertiū tomi quos nos libros uel volumina nuncupamus. Omeliç aūt ad vulgus loquūt. tomi ꝓo id est libri maioris sunt disputatiōis. Dialogus est collatio duoꝝ uel plurimoꝝ quē latini sermonē dicūt. Nam quos greci dialogos vocāt nos sermones vocam. Sermo aūt dicꝰ q̄a inter vtrūq; seriť. Un̄ ꝛ i Virgilio multa inter se serebant. Tractatus est vnius rei multiplex expositio eo q̄ trahat sensum in multa sentiēdi cōrectādo secū. Differt aūt sermo tractatus ꝛ ꝓbū. Sermo enī altera eget psona tractatus specialiť ad seipsū est. verbū autē ad oēs. Un̄ ꝛ dicť: Uerbū fecit ad populū. Cōmētaria dicta quasi cū mēte. Sūt enī interpratationes ut cōmēta iuris cōmēta euāgelij. Nā quicq̄d breuiť cōponiť cōmētariū dicť; qđ ꝓo elongať expositio nominať. Apologeticū ē excusatio i quo solēt q̄dā accusantibꝰ rndere. In defensiōe enī aut negatiōe sola positū ē. ꝛ ē nomē grecū. Panęgyricū est licentiosū ꝛ lasciuiosū genꝰ dicendi in laudibꝰ regū in cuiꝰ cōpositiōe hoies multis mēdacijs adulāt. Dō malū a grecis exortū ē; quoꝝ leuitas instructa dicendi facultate ꝛ copia incredibili multas mēdacioꝝ nebulas suscitauit. Fastorū libri sūt in quibꝰ reges uel cōsules scribunť. a fascibꝰ dicti. id est potestatibꝰ. Un̄ ꝛ Ouidij libri fastoꝝ dicūtur q: de regibꝰ ꝛ cōsulibꝰ editi sūt. Proœmiū est initiū dicendi. Sūt enī proœmia principia librorum quę ante causę narrationē ad instruēdas audientiū aures coaptanť. cuius nomē plęriq; latinitaťq; periti sine trāslatiōe posuerūt. Hoc aūt vocabulū apud nos interpratū. pręfatio nuncupať. quasi pręlocutio. Pręcepta sunt quę aut q̄d faciēdū. aut q̄d nō faciēdū sit docēt. Quid faciendū. ut dilige dn̄m deū tuū. ꝛ honora patrē tuū ꝛ matrē tuam. Quid nō faciendū. ut nō mechaberis. non furtū facies. Similiť ꝛ gētiliū pręcepta ul̄ iubēt uel vetāt. Jubēt faciēdū. ut nudus ara. sere nudꝰ. Uetant ut neue inť vites corylū sere. neue flagella sūma pete. Primꝰ aūt pręcepta apud hebręos moyses scripsit. apud latinos martius vates primus pręcepta cōposuit. Ex quibꝰ ē illud. postremꝰ dicas. primꝰ taceas. Parabolę ꝛ pblemata noībus suis indicāt altꝰ sepscrutari oportere. Parabola q̄ppe alicuiꝰ rei similitudinē pr̄ se gerit. qđ licz sit vocabulū grecū. iam tm̄ ꝓ latino vsurpať. Et notū ē q̄ in pabolis quę dicūť p rerū silitudines rebus de quibꝰ agitur compant. Problemata aūt quę latine appellanť ꝓpositiōes. quęstiōes sūt habētes aliq̄d qđ disputatiōe soluēdū sit. Quęstio aūt ē quęsitio cū querit an sit. an q̄d sit. an quale sit. Argumentū ꝓo dictū quasi argutū. uel q̄ sit argute inuentū ad cōprobandas res. Epistolam ꝓpe greci vocāt. qđ interpratť latine missa. Stola enim siue stoli missa uel missi. Ante chartę ꝛ membranarū vsum in dolatis ex ligno codicillis epistolarū eloquia scribebātur. Unde ꝛ portitores earum tabellarios vocauerunt.

De cęris Cap. ix.

Ęrę lrāꝝ materies puuloꝝ nutrices ipsę dāt ingeniū pueris pmordia sensus. ęrū studiū pmi greci tradidisse pdūť. Hęci enī ꝛ tusci. pmū ferro in cęris scripserunt. postea romani iusserūt ne graphiū ferreū q̄s haberet

Unde ꝛ apud scribas dicebatur: ꝙram ferro ne cędito. Postea institutū est ut cērā ossib⁹ scriberēt sicut indicat atta. in satyra dicēs: Uertamus vomerē in cēram mucroneq; aren⁹ osseo. Graphiū aūt grēce. latine scriptoriū dicitur; Nam graphi scriptura dicitur.

De chartis Cap.x.

Hartaꝙ vsum primū ęgypt⁹ ministrauit
c ceptū apud memphiticā vrbē. Mēphis
enī cunitas ęgyptioꝝ est vbi chartę vsus
inuēt⁹ ē primū. sicut ait Lucanus. Cōficiē bibula mēphitis charta papyro. Bibulam aūt papyrū dixit. q humorē bibat. Charta autē dicta q carptim papyri tegmē decerptū glutinat. Cuius genera q̄plura sunt. Prima et pręcipua augustea regia. maioris formę. i bonorē Octauiani augusti appellata. Secūda libyana ob bonorē libyę. p uintię. Tertia hieratica dicta eo q ad sacros libros eligebatur. similis augusteę sed subcolorata. Quarta teneotica a loco alexandrię qui ita vocat vbi fiebat. Quinta saitica ab oppido sāo. Sexta cornelliana a Cornelio gallo prefecto ęgypti primū confecta. Septima emporitica q ea merces inuolnūtur cū sit scripturis minus idonea.

De pergamenis Cap.xi.

Ergameni reges cum charta indigerent
p mēbrana primi excogitauerunt. Unde
ꝛ pergamenarū nomē hucusq; tradente posteritate sibi seruatū est. Hęc ꝛ mēbrana dicūtur. q. ex mēbris pecudū detrahūtur. Fiebant enī primū coloris lutei. id est crocei. Postea ꝙ romę candida mēbrana repta sūt. q apparuit inhabile esse. q ꝛ facile sordescāt. aciemq; legentiū lędant: cū peritiores architecti neq; aurea lacunaria ponenda in bibliothecis putēt. neq; pauimenta alia q̄ caristeo marmore. q auri fulgor hebetat. ꝛ caristi viriditas reficiat oculos. Nam ꝛ qui nummulariā discūt. denarioꝝ formis i myrteos pannos subiiciūt. ꝛ gēmaꝝ sculptores. scarabeoꝝ terga quibus nihil est viridius subinde respiciunt. ꝛ pictores idem faciūt. ut laborē visus eoꝝ viriditate recrecent. Membrana aūt aut cādida aut lutea aut purpurea sunt. Candida naturaliter existunt Luteū mēbranū bicolor est. quod a cōfectore vna tingit parte id ē crocat. de quo Persius. Jam liber ꝛ positis. bicolor mēbrana capillis. Purpurea ꝙ inficiūtur colore purpureo in quib⁹ aurū ꝛ argentum liquescens pateſcat in litteris.

De libris conficiendis Cap.xii.

Ędā genera liboꝝ apud gentiles certę
q modulis conficiebantur. breuioꝛe forma carmina atq; epistolę. At ꝙ historię maioꝛe modulo scribēbāt. ꝛ nō solū in charta uel mēbranis ꝛ etiā ꝛ i momētis elephātinis textilibusq; maluarū foliis atq; palmarū. Cui⁹ generis Ennia sic meminit. Hęc tibi areteis multū iuigilata lucernis Carmina. quis ignes nouim⁹ aereos; Lenis i gracilo maluę descripta libello. Pausiaca veri munera nauicula. Circūcidi libros sicilię primū increbuit. Nam initio pumicabantur. vnde ꝛ Catullus ait. Cui dono lepidum nouū libellum. arido modo pumice expolitum.

De liboꝝ vocabulis Cap.xiii.

Odex multoꝝ liboꝝ est. liber vni⁹ vo
c luminis. Et dictus codex p translationē a codicib⁹ arboꝝ seu viriū: quasi caudex q in se multitudinē liboꝝ quasi ramoꝝ connexeat. Uolumen liber est a volucndo dictus. sicut apud hebręos volumina legis. volumina pphetarum. Liber est interior tunica corticis quę ligno cohęret. in qua antiqui scribebāt. de quo Virgil⁹ sic: alta liber aret in vlmo. Unde ꝛ liber dicitur in quo scribim⁹. q. ante vsū chartę uel mēbranarum de libris arboꝝ volumina fiebant. id est cōpaginabantur. Unde ꝛ scriptores a libris arboꝝ librarios vocauerunt.

De librariis ꝛ eoꝝ instrumentis Cap.xiiii.

Librarios cōstat ante bibliopolas dictos
l Liboꝝ enī greci biblum vocant. Librarij aūt idē ꝛ antiquarij vocant. ꝗ librarij sūt qui ꝛ noua ꝛ vetera scribūt. antiquarij qui tantū modo vetera. vnde ꝛ nomen sumpserunt. A scribēdo autē scriba nomē accepit. officiū exprimens vocabuli qualitate. Instrumenta scribę. calamus ꝛ penna. Ex bis enī verba paginis infigūtur. sed calam⁹ arboris ē. penna auis. cui⁹ acumen in duo diuidit. in toto corpore vnitate seruata. credo ꝙ mysteriū. ut i duobus apicibus vetus ꝛ nouū testamentū signaretur. quibus exprimitur verbi sacramentū sanguine passionis effusum. Dictus aūt calamus q liquoꝝ ponat. vnde ꝛ apud nautas calare ponere dicit. Penna aūt a pendendo vocata. id est volando. Est enī ut diximus auiū. Folia aūt liboꝝ appellata. sine ex similitudine foliorum arboꝝ. seu quia ex follib⁹ fiunt. id est ex pellib⁹ quę de occisis pecudibus detrahi solent. cuius partes paginę dicunt. eo q sibi iuicē compingant. Uersus autē vulgo vocati. quia sic scribebant antiqui sicut aratur terra. A sinistra enī ad dextrā primū deducebant stilum. deinde conuertebant ab inferiore. rursus ad dextrā versus. quos ꝛ hodie rustici versus vocāt. Scheda est quod adhuc emēdatur. ꝛ necdum in libris redactum est. ꝛ est nomen grecum. sicut ꝛ tomus.

De canonibus euangeliorum Cap.xv.

Anones euāgelioꝝ Ammoni⁹ alexādrię
c epus primꝰ excogitauit. quē postea Eusebius cesariensis secut⁹ plen⁹ composuit. Qui ideofacti sūt. ut p eos iuenire ꝛ scire possem⁹ q reliquoꝝ euāgelistaꝝ similia aut ꝓpa dixerunt. Sūt aūt numero decē. quoꝝ pm⁹ cōtinet numeros i quib⁹ quattuor eadē dixerūt: matthęus marcus lucas ꝛ iohānes. Secūd⁹ i quib⁹ tres: matthęus marcus. lucas. Tert⁹ i quib⁹ tres: matthę⁹. lucas ꝛ iohānes. Quart⁹ in quib⁹ tres: matthę⁹. marc⁹ iohannes. Quint⁹ i quib⁹ duo: matthęus. lucas.

Sextus in quib⁹ duo·matthęus marc⁹. Septim⁹ in quib⁹ duo·matthęus·iohānes. Octau⁹ in qb⁹ duo·lucas·marcus. Non⁹ in quib⁹ duo·lucas·iohannes. Decim⁹ in quib⁹ singuli coꝝ ꝓpria quędā direrūt: quoꝝ expositio hęc ē: ¶Per singulos enim euāgelistas numerus quidā capitulis affixus adiacet·quib⁹ numeris subdita est ęra quędā·minio notata quę indicat in quoro canone posit⁹ sit numer⁹ cui subiecta ē ęra.verbi grā: Si ē ęra ꝑma in primo canone·si secūda i secūdo·si tertia i tertio.ꝛ sic p ordinē vsqꝫ ad decimū puenies. Si igit aperto quolibet euāgelio placuerit scire qui relioquoꝝ euāgelistaꝝ similis dixerūt·assumes adiacentē numerū capituli.ꝛ requires ipsū numerū in sao canone quē indicat·ibiqꝫ inuenies qui ꝛ qđ dixerūt.ꝛ ita demū in corpore inquisita loca quę ex ipsis numeris indicāt ꝑ singula euāgelia·de eisdem dixisse inuenies.

De canonibus conciliorum Cap.xvi.

Anon aūt grēce latine regula nuncupat.

e Regula aūt dicta q recte ducit·nec aliqñ alioꝛsū trahit. Alij dixerūt regulā dictā uel q regat·uel q normā recte viuēdi ꝓbeat·uel q distorū prauūqꝫ qđ corrigat. Canones aūt generaliū conciliorum a tēporib⁹ constātini cęperūt. In ꝓcędēnib⁹ nāqꝫ annis pśecutiōe feruente·docēdarū plebiū minime dabat facultas. Inde xp̄ianitas i diuersas hereses scissa est·quia nō erat licentia ep̄is in vnū cōuenire nisi tpe supradicti imperatoris. Ipse enī dedit facultatē xp̄ianis libere cōgregari. Sub hꝫ etiā sancti patres in concilio niceno de oi orbe terraꝝ conuenientes iuxta fidē euāgelicā ꝛ aplicā·secundum post aplos symbolū tradiderūt. Inter cętera autem cōcilia ūtuor ēē scim⁹ venerabiles synodos quę totā ꝑncipaliter fidem complectūt·q̄si ūtuor euangelia·ul totidē paradisi flumina. Maꝝ prima nicena synodus.ccc.xviij.ep̄oꝝ constantino augusto iiiꝑ tepacta ē. In q̄ arrianę pfidię cōdēnata blasphemia·quā de ineq̄litate sanctę trinitat⁹ idē arrius asserebat·cōsubstātialē deo patri deū filiū eadem sancta synodus p symbolū definiuit. Secūda synod⁹.c.l.patrū sub theodosio seniore cōstātinopoli congregata est quę macedoniū spiritū sanctū deū ē negantē cōdēnans·consubstantialē patri ꝛ filio spiritū sanctū demōstrauit·dans symboli formā quā tota greꝯ ꝛ latinoꝝ cōfessio i eccl̄sijs pędicat. Tertia synod⁹ ephesina prima ducentoꝝ episcopoꝝ sub iuniore theodosio augusto edita ē·quę nestoriū duas psonas in xp̄o asserētē iusto anathemate cōdēnauit·ostendens manere i duab⁹ naturis vnā dñi nostri ihesu xp̄i psonam. Quarta synod⁹ chalcedonēsis.d.c.xxx.sacerdotū sub martiano ꝑncipe habita est in qua euticen constātinopolitanū abbatē ꝛ bi dei ꝛ carnis vnā naturā ꝓnunciātē.ꝛ ei⁹ defensorē dioscoꝝ quondā alexandrinū epm.ꝛ ipsū rursū nestoriū cū reliquis hereticis vna patrū sentētia pędamnauit pędicans ea dē synodus·xp̄m dñm de virgine sic natū·ut in eo substātiā diuinę ꝛ humanę cōfitearmur nature. Hęc sūt ūtuor synodi ꝑncipales·fidei doctrinā plenissime pędicātes. Hꝫ ꝛ si q̄ sūt cōcilia quę sci patres spū dei plen sanxerūt·p⁹ istaꝝ ūtuoꝝ auctoritatē·oi manēt stabilita vigore·q̄rū gesta i hoc ope cōdita ꝓtinēt. Synodū aūt ex greco interꝓtari comitatū uel cętū. Cōciliū vo nomē tractū ex more romano. Tempore enī q causę agebant·cōueniebāt oēs i vnū·coiqꝫ intētiōe tractabant. Unde ꝛ cōciliū a coī intēciōe dictū q̄si cōsiliū. Nā cilia oculoꝝ sūt·vnde ꝛ confidū·id ē consiliū d.in.l.litterā trāscūte. Cętus vo cōuent⁹ est uel cōgregatio a cocūdo·id ē cōueniēdo in vnū vnde ꝛ cōuentus ē nūcupatus·sicut a conuētu cętus·ita ꝛ conciliū a societate multoꝝ in vnū.

De cyclo paschali Cap.xvii.

Ascalē cyclū hi ꝑpolytus epūs tēporib⁹ p alexādri imperatoris primꝰ ꝓscripsit. Post quē ꝑbatissimi auctores·euseb⁹ cęsariensis·theophilus alexādrin⁹·.psper q̄z natiōe aquitanus arq; victorin⁹ amplificatis eiusdē festiuitatis rōnib⁹·multiplices circulos ediderūt. Cui qdē rōnē beatissim⁹ Cyrill⁹ alexādrine vrbis epūs in nonagintaq̄nqꝫ annos·p q̄nquies decēnouies calculās·quoro kalēdas uel luna debeat pascalis solēnitas celebrari summa breuitate notauit. Cyclus aūt vocat⁹ eo q i orbe digestus sit.ꝛ q̄si in circulo dispositū ordinē cōplectat annoꝝ sine varietate ꝛ sine vlla arte. Unde factū ē ut cuiusqꝫ materię carmina simplici formitate facta·cyclica vocarēt. Hinc ꝛ latine cyclū dictū q ordinē beat statū annoꝝ.

	Primus cyclus	Luna.
B	c.ij.idus aprilis	xx.
	c.vj.kal. aprilis	xvj.
	E.xvj.kal. maij	xvij.
	c.vj.idus aprilis	xx.
B	c.ix.kal. aprilis	xv.
	E.ij.idus aprilis	xvj.
	c.ij.noñ. aprilis	xix.
	E.viij.kal. maij	xx.
B	c.v.idus aprilis	xv.
	c.ij.kal. aprilis	xviij.
	E.xij.kal. maij	xix.
	c.noñ. aprilis	xv.
B	c.v.kal. aprilis	xvij.
	E.xvj.kal. maij	xviij.
	c.vj.idus aprilis	xxj.
	c.ix.kal. aprilis	xvij.
B	c.idus aprilis	xvij.
	c.ij.noñ. aprilis	xx.
	E.viij.kal. maij	xxj.
	Secundus cyclus.	
	c.v.idus aprilis	xviij.
B	c.ij.kal. aprilis	xx.
	E.xij.kal. maij	xxj.

c.noñ. aprilis xvij.
c.v.kal. aprilis xx.
B E.xvj.kal. maij xx.
c.kal. aprilis xvj.
E.xj.kal. maij xvij.
c.idus aprilis xx.
B c.v.kal. aprilis xv.
E.xv.kal. maij xvj.
c.v.idus aprilis xix.
c.viij.kal. aprilis xv.
B E.idus aprilis xv.
c.noñ. aprilis xviij.
c.v.kal. aprilis xxj.
E.iij.idus aprilis xv.
B c.kal. aprilis xvij.
E.xj.kal. maij xviij.

Tertius cyclus

c.viij.idus aprilis xv.
c.iij.kal. aprilis xviij.
B E.xv.kal. maij xviij.
c.v.idus aprilis xxj.
c.viij.kal. aprilis xvij.
E.xviij.kal. maij xviij.
B c.noñ. aprilis xx.
E.vij.kal. maij xxj.
c.iij.idus aprilis xvij.
c.iij.noñ. aprilis xx.
B E.xj.kal. maij xx.
c.viij.idus aprilis xvj.
c.iij.kal. aprilis xix.
E.xiij.kal. maij xx.
B c.iij.noñ. aprilis xv.
c.viij.kal. aprilis xviij.
E.xviij.kal. maij xix.
c.iij.kal. aprilis xv.
B E.xiij.kal. maij xv.

Quartus cyclus

c.iij.idus aprilis xix.
c.vij.kal. aprilis xv.
E.xvij.kal. maij xvj.
B c.viij.idus aprilis xviij.
c.iij.kal. aprilis xxj.
E.iij.idus aprilis xv.
c.iij.noñ. aprilis xviij.
B E.x.kal. maij xviij.
c.xviij.kal. maij xxj.
c.iij.kal. aprilis xvij.
E.xij.kal. maij. xviij.
B c.iij.idus aprilis xx.
c.vij.kal. aprilis xvj.
E.xvij.kal. maij xvij.
c vij.idus aprilis xx.
B c.xj.kal. aprilis xv.
E.iij.idus aprilis xvj.
c.iij.noñ. aprilis xix.
E.ix.kal. maij xx.

Quintus cyclus

B c.vij.idus aprilis xvj.
c.iij.kal. aprilis xix.
E.xiij.kal. maij xx.
c.ij.noñ. aprilis xvj.
B c.vij.kal. aprilis xvij.
E.xij.kal. maij xix.
c.ij.kal. aprilis xv.
E.xij.kal. maij xvj.
B c.iij.idus aprilis xviij.
c.iij.noñ aprilis xxj.
E.xvj.kal. maij xv.
c.vj.idus aprilis xviij.
B c.iij.kal. aprilis xx.
E.xij.kal. maij xxj.
c.ij.noñ. aprilis xvij.
c.vj.kal. aprilis xx.
B c.xvij.kal. maij xx.
c.ij.kal. aprilis xvj.
E.xij.kal. maij xvij.

Conditione mundi vsq; ad hunc nouissimũ cyclũ computãt anni. ϛ 9 z 0. Post cuius explerionẽ ad ꝑmũ ero:diũ recurrendũ est. Antiquiª ecclesia pasca. xiiij. luna cũ iudeis celeb:abat quocũq; die occurreret. Quẽ ritum sancti patres in nicena synodo ꝓhibuerunt. constituẽtes nõ solũ lunã pascalem ⁊ mensem inquirere. ϗ etiã ⁊ diẽ resurrectiõis dñicę obserua:re. ⁊ ob hoc pasca a. xiiij. luna vsq; ad. xxj. extenderũt ut dies dñicus nõ omitteret. Pascę aũt vocabulũ nõ greccũ ϗ hebraicũ ẽ. nec a passione. qm̃ pascbin grece dicit pati. ϗ a transitu hebr:eo verbo pasca appellatũ est. eo ꝙ tũc ꝓs dei ex egypto trãsierit. Unde ⁊ i euãgelio. cũ vidisset inq; ihesus quia venit hor:a ut trãsiret de mũdo ad patrẽ. Eu: nox ideo puigil ducit ꝓpter aduentũ regis ac dñi nr̃i. ut temp: resurrectionis eius nos nõ dormientes. sed vigilãtes inueniat: cuius noctis duplex ratio est. siue ꝙ in eadem tunc vitam recepit cũ passus est. siue ꝙ postea eadem hor:a qua resurrexit ad iudicandũ ventur: ẽ. Eo aũt modo agimus pasca ut nõ solũ mortẽ ⁊ resurrectionẽ xp̃i in memoriã reuocem:. sed etiã cętera quę circa eũ attestant ad sacramẽtor; significationẽ inspiciam:. Propter initiũ enĩ nouę vitę. ⁊ ꝓpter nonũ hoiem quẽ iubemur induere ⁊ exuere veterẽ. expurgam: vetus fermentũ ut sim: noua cõspersio. qm̃ pasca nostr; imolatus ẽ xp̃s. Propter hãc ergo vitę nouitatẽ p:im: mensis nouor; ĩ anni mẽsib: celeb:rationi pascali mystice attributus est. Q: ho ternię ebdomadę die pasca celebr:at. id ẽ qui dies occurrit a q̃nta decima luna vsq; ĩ vicesimã p:imã. hoc significat. q: in toto tpe sęculi qõ septenario diẽ numero agit. nũc tertiũ tẽpus hoc in sacramentum apparuit. Primũ enĩ temp: ẽ ante legẽ. secundũ sub lege. tertiũ sub gratia. vbi iam manifestatũ ẽ sacramẽtũ p:ius occultũ in ꝓphetico enigmate. Jdeo ⁊ ꝓpter hęc tria sęculi tempora resurrectio dñi triduana ẽ. Q: ho a quarta decima luna vsq; ad. xxj. ꝑ dies. vij. pascalis dies quęrit. hoc fit ꝓpter

ipsum numerū septēnariū quo vniuersitat' significatio sepe figurat'·qui etiam ipsi ecclesię tribuit' ꝓpter instar vniuersitatis·vnde ⁊ Johes aplus in apocalypsi ad septē scribit ecclesias. Ecclesia ẏo in ista adhuc mortalitate carnis constituta ꝓpter ipsam mutabilitatē lunę noīe in scripturis signi-ficat'. Varia autē obseruantia opinionū pascalis festiuitatis interdū errorē gignit. Latini nāq; a iij. non. martias vsq; i. iij. non. aprilis ꝑmi mensis lunā inquirūt. ⁊ si. xv^a. luna die dñico ꝓuenerit in alio die dñico pascha ꝓtrahunt. Greci primi mēsis lunā ab. viij. id' martias vsq; in diē non. apr'il obseruant. ⁊ si. xv^a. luna die dñico incurrerit·sanctū pascha celebrant. Huiusmodi ergo dissensio int' vtrosq; pascalē regulā turbat. Communis annus dicit' qui. cclxv. tm lunationes hoc est dies. cccliij. habet. Dictus autē cōmunis·q: sepe duo ita cōiuncti incedūt ut inuicē se i pascali solennitate sequant'. Nā embolismus ann' est semp solus. Embolism' annus est qui. xiij. mēses lunares·id est. cccl xiij. dies habere monstrat'. Ipse est annus sancto Moysi diuinit' reuelatus·in quo iubent' hi qui longius habitant·in secūdo mense pascha celebrare. Embolismus autē nomen grecū est·qō interpretat' latine supaugmentū: eo q; expleat numerū annoꝝ cōmuniū quib', xj. lunares dies deesse cernunt'. Embolismi aūt anni ⁊ cōmunes sic inueniunt'. Si eni a. xiiij^a. luna pascę precedentis vsq; ad. xiij. sequētis. cccl xiij. dies fuerit. embolismalis ann' ē·si. cccliij. cōmunis. Bissextus est post annos. iij. vnus dies adiectus. Crescit enim per singulos annos quarta pars assis. At vbi quarto anno assem cōpleuerit bissextilē annū facit. Dictus aūt bissextus q: bis sexies ductus assem facit·qō est vn' dies·sicut quadrantem ꝓpter quater ductū qō ē bissextus·quē sup dictū cursum in annū sol facit·siue q; nequeat annum subintroducere nisi bissexto non. mar. cōputaueris·hoc est ⁊ primo die sexto non. mar. ⁊ addito bis sexto alio die sexto non. mar. iteraueris. A sexto aūt non. martias vsq; in diē pridie kal'. ianuarias in lunę cursu bissext' apponit'. atq; inde detrahit'. Intercalares aūt dies idcirco vocant'. q: interponūt'·ut ratio lunę solisq; cōueniat'. Calare eni ponere dicit'·intercalare interponē. Epactas greci vocant·latini adiectiones annuas lunares·quę p vndenariū numerū vsq; ad tricenariū in se reuoluunt'. Quas ideo egyptij adiciunt ut lunaris emensio rationi solis ęquet'. Luna eni iuxta cursum suū. xxviij. semis dies lucere dinoscit' ⁊ fiūt in annū lunares dies. cccliij. remanent ad cursum anni solaris dies. xj. quas egyptij adiciunt. vnde ⁊ adiectiones vocant'. Absq; his nō iuenies lunā quota sit in q̄libet āno ⁊ mēse ⁊ die. Iste epactę semp. xj. kal'. aprīl reperiūt'i eadē luna quę fuerit eo die. Continent' aūt circulo decēnouenali·ꝫ cū ad. xxviij. epactas ꝓuenerint·qui est circulus decēnouenalis·iā sequenti anno nō ad-des sup. xxviij. xj. ut. x. annuncies detractis. xxx. ꝫ inde reuerteris ut. xj. ꝓnuncies.

De reliquis festiuitatibus Cap. xviii.

Festiuitas dicta a festis diebus·quasi festiditas.eo q; in eis sola res diuina fit.

Quib' contrarij sūt fasti in quibus ius fas'.id est dicit'. Solēnitas a sacris dicit' ita suscepta·ut mutari ob religionē nō debeat·a soliro id est firmo atq; solido noīata·uel ex eo q; soleat fieri i anno. Celebritas aūt nominat'·q; nō ibi terrena·ꝫ celestia tm̄ aganť. Pasca festiuitatū oīuꝫ prima est·de cuius vocabulo iā supius dictū est. Pentecostes sicut ⁊ pasca apud hebreos celebris dies erat·qō p' q̄nq; decadas pasce celebrat'. vnde ⁊ vocabulū sumpsit. Penta eni grece quinq; in q̄ die ꝑm legem·panes ꝓpositionis de nouis frugibus offerebant'. Cui' figurā ann' iubileus i testamento veteri gessit·quę nūc iterū p futuram repromissionis eternā requiē prefigurat'. Epiphania grece·latine apparitio siue manifestatio vocat' eo enim die rp̄us sideris indicio magis apparuit adorand'. Qō fuit figura primitię credētiū gentium. Quo die ⁊ dñici baptismatis sacramentū· ⁊ ꝓmutatę in vinū aquę factorū p dñm signorum principia extiterūt. Duę sunt autē epiphanię. prima in qua natus est rp̄us ⁊ pastorib' hebreoꝝ angelo nunciante apparuit. secunda in qua ex gentium ppło·stella indice·presepis cunabula magis adoraturis exhibuit. Scenophegia·solennitas hebreoꝝ de greco in latinū tabernaculoꝝ dedicatio interpretat'·que celebrat' a iudeis·in memoriā expeditionis cū ab egypto ꝓmoti in tabernaculis agebant. ⁊ ex eo scenophegia. Sceno eni grece·latine tabernaculū dicit'. Que solēnitas apud hebreos septēbrio mense celebrabat'. Neomenia apud nos kalende·apud hebreos autē q: ꝑm lunarē cursum menses suppurantur. ⁊ grece mene luna appellatur·inde neomenia id est noua luna. Erant eni apud hebreos ipsi dies kalendarū·ex legali institutione solennes. de quib' in psalterio dicit': Canite i initio mēsis tuba·in die insignis solēnitatis vestre. Encenia autē est·noua templi dedicatio. Grece eni cenon dicit' nouū. Quando eni aliquid nouū dedicat': encenia dicit'. Hāc dedicatiōis templi solennitatē iudei octobrio mēse celebrabāt. Dies palmaꝝ ideo dicit'·q: in eo dñs ⁊ saluator noster sicut ꝓpheta cecinit ir'm tendens asellū sedisse phibet'. Tūc gradiens·cū ramis palmarū multitudo plebiū obuiā ei clamauerūt. O/sanna·benedict' qui venit in nomine dñi rex isr'l. Vulgus aūt ideo hūc diem capitilauiū vocat·q: in eo tūc mos est lauādi capita infantiū·q; vngendi sunt: ne obseruatione. xl'. sordidata ad vnctionem accederēt. Hoc aūt die·symbolū cōfitentib' tradit'. ꝓpter confinem dñicę pascę solennitatē·ut qui iā ad dei gratiā pcipiendā festināt·quā confiteant' fidem agnoscāt. Cena dñica dicta est·eo q; in eo die saluator pascha cū suis discipulis fecerit;

solennitas

celebritas

epiphania

duo epiphanie

encenia

dies palmarum

cena dnica

qđ ⁊ vsq; hodie sicuti ẽ traditũ celebrať sanctũq; in eo chrisma conficiť. Sabbatũ ab hebr̃eis ex interpretatione vocabuli sui requies nominať q deus in ipso pfecto mũdo requieuisset. Siquidẽ ⁊ eo die requieuit dñs i sepulchro ut quietis illi⁹ mysteriũ confirmaret qđ iudeis obseruandũ in vmbra futuri p̃ceptũ est. Sed postq; xp̃us in sepultura sua eius figuram adimpleuit obseruatio ei⁹ quieuit. Dñicus dies ꝓinde vocať q in eo resurrectiõis dñi nostri gaudiũ celebrať. Qui dies nõ iudeis ꝟ xp̃ianis in resurrectione dñi declaratus est ⁊ ex illo habere cep̃it festiuitatẽ suã. Illis enĩ solũ celebrandũ sabbatũ traditũ est qui erant antea requies mortuoꝝ resurrectio autẽ illi⁹ erat qui resurgens a mortuis iam nõ moreret. Postq; aũt facta ẽ talis resurrectio in corpe dñi ut p̃iret i capite ecclesię qđ corpus ecclesię sperare in fine iam dies dñicus id ẽ octauus qui ⁊ primus celebrari cep̃it.

De officijs Cap̃. xix.

Fficiorũ plurima genera sũt ꝟ p̃cipuũ illud qđ in sacris diuinisq; rebus habeť

Officiũ autẽ ab efficiendo dictum quasi efficiũ ꝓter decorẽ sermonis vna mutata lr̃ã uel certe ut quisq; illa agat que nulli officiant ꝟ prosint omnib⁹. Uespertinũ officiũ est in noctis initio vocatũ a stella vespere que surgit oriente nocte. Matutinũ ꝟo officium est in lucis initio a stella lucifero appellatũ que oriẽ incboante mane Quorũ duoꝝ tempoꝝ significatione ostendiť ut die ac nocte semp deus laudeť. Missa rpe sacrificij est qñ catbecumini foras mittunť clamãte leuita si quis catbecumin⁹ remanſit ereat foras. ⁊ inde missa qr sacramẽtis altaris interesse nõ possunt qui nõdum regenerati nosceunť. Chorus est multitudo in sacris collecta. ⁊ dictus chorus q initio in modum corong circũ aras starent. ⁊ ita psallerent. Alij chorũ direrũt a cõcordia que in charitate consistit qr si charitatem nõ habeat respondere conuenient nõ potest. Cum aũt vnus canit grece monodia latine fincinũ dicit cũ ꝟo duo canũt bicinũ appellať cũ multi chorus. Nã chorea ludicrũ cantilenq; uel saltationes classium sunt. Antiphona ex greco interpretať vor reciproca duob⁹ scilicz choris alternatim psallentib⁹ ordine cõmutato siue de vno ad vnũ. Quod genus psallẽdi greci inuenisse traduně. Responsorios itali tradiderunt. Quos inde responsorios cant⁹ vocant q alio desinẽte id alter respõdeat. Jnť responsorios aũt ⁊ antiphonas hoc differt q i responsorijs vn⁹ versum dicit in antiphonis aũt ꝟ sib⁹ alternãt chori. Lectio dicit qr nõ cantať ut psalm⁹ uel bymn⁹ ꝟ legit rm̃. Illic enĩ modulatio hic sola pnunciatio querit. Canticũ est vor cantanť i lętitia. Psalm⁹ aũt dicit qr cantať ad psalteriũ quo vsum esse Dauid ꝓphetã in magno mysterio prodit historia. Hęc aũt duo i quibusdã psalmoꝝ titulis iuxta musicã artem alternatim sibi apponunť. Nã canticũ psalmi est cum id qđ organũ modulať vor postea cantãtis eloquiť. Psalmus ꝟo cantici qđ humana vor p̃loquiť ars organi modulantis imitať. Psalmus aũt a psalterio dicit vnde nec mos est ex alio ope eũ componi. Tres aũt gradus sũt in cantando. primus succentorius secũdus incentorius tertiꝰ accentorius. Diapsalma quidã hebr̃eũ verbũ esse volũt quo significať semp id est q illa quibus hoc interponiť sempiterna esse confirmet. Quidam ꝟo greculi verbũ existimant q̃ significať interuallum psallendi ut psalma sit qđ psalluť diapsalma ꝟo interpositũ in psallẽdo silentiũ ut quẽadmodũ simpsalma dicit vocis copulatio in cantãdo ita diapsalma diuisiõctio eaq; vbi quędam requies distincta continuatione ostenditť. Unde ⁊ illud probabile est non coniungendas sententias in psallendo vbi diapsalma interposita fuerit quia ideo interponiť ut cõuersio sensuũ uel ꝓsonarum esse noscať. Hymnus est canticũ laudantiũ qđ de greco i latinũ laus interpretať p eo q sit carmen lętitię ⁊ laudis. Proprie aũt hymni sũt cõtinentes laudẽ dei. Si ergo sit laus ⁊ nõ sit dei nõ est hymn⁹. si sit ⁊ laus ⁊ dei laus ⁊ nõ canteť non est hymn⁹. Si ergo ⁊ in laudem dei dicit ⁊ cantať tũc est hymn⁹. Cui contrarium est threnũ qđ est lamenti carmẽ ⁊ funeris. Alleluia duoꝝ verborũ interpretatio est hoc est laus dei. ⁊ est verbum hebr̃eum. Ja enĩ vnũ est de .r. nominib⁹ quibus apud hebr̃eos deus vocať. Amen significat vere siue fideliť qđ ⁊ ipsum hebr̃eũ est. Que duo verba amẽ ⁊ alleluia nec greęis nec latinis nec barbaris licet in suã linguam oio transferre uel alia lingua annũciare. Nã q̃uis interpr̃ari possint ꝓter sanctioẽ tamen auctoritatẽ seruata est ab aplis in his ꝓpr̃ię linguę antiqtas. Tanto enĩ sacra sunt noia ut eriã iohes in apocalypsi referat se spiritu reuelante vidisse ⁊ audisse vocẽ cęlestis exercitus tãq; vocem aquaꝝ multarũ ⁊ tonitruũ validorũ dicentiũ amen ⁊ alleluia ac per hoc sic oportet in terris vtraq; dici sicut in cęlo resonãt. Osanna in altera⁹ linguę interpretationẽ in toto transire nõ potest. Osi enĩ saluifica interpretať anna interiectio est motũ animi significans sub deprecãtis affectu. Integre aũt dicit osanna qđ nos corrupta media vocali lr̃ã ⁊ elisa dicim⁹ osanna sicut fit in vers⁹ qñ scandim⁹. Littera enim prima verbi sequentis extremã prioris verbi veniens excludit. ⁊ dicit hebraice osanna qđ interpretať saluifica subaudiẽdo uel populum tuũ uel totũ mũdũ. Offertoriũ tali ex causa sumpsit vocabulũ. Fertũ enĩ dicit oblatio que i altari offert ⁊ sacrificať a pontifici⁹ a quo offertoriũ nominatũ quasi ꝓrer fertũ. Oblatio vocať qr offert. Dona ꝓpr̃ie dei dicunť munera hoiuꝝ. Nam munera dicunť obsequia quę pauperes diuitib⁹ loco munerũ soluũt. Jraq; mun⁹ homini datť donum deo vnde eriã i rẽplis donaria dicim⁹. Munera

aũt vocañt·q; manib⁹ uel accipiunt uel dant. Duo sũt aũt quę offerunt·donũ ⁊ sacrificiũ. Donũ dicit quicq̃d auro argẽtoq; aut q̃libet alia specie efficit. Sacrificiũ aũt est victima. ⁊ quęcũq; in ara cremant seu ponunt. Dẽ aũt qđ deo dat·aut dedicat·ant cõsecrat. Qđ dedicat: dicẽdo dat·vnde ⁊ appellat. vnde ⁊ errant q̃ dedicationẽ consecrationẽ putãt significari. Immolatio ab antiqs dicta·eo q̃ in mole altaris posita victima cęderet vnde ⁊ mactatio post ĩmolationẽ est. nunc autem ũmolatio panis ⁊ calicis cõuenit·libatio aũt tantũmodo calicis oblatio est. Hinc ẽ illud: Et libauit de sanguine uuę. sicut ⁊ sęcularũ quidã poetarũ·nũc inquit pateras libate ioui. Libare enim ꝓprie fundere est·sumptũq; nomen de libero quodam·qui in gręcia usũ reperit vitis. Hostię apud veteres dicebant sacrificia·quę fiebant anteq̃ ad hostẽ pgerent. Victimę ꝓo sacrificia·quę post victoriã deuictis hostib⁹ ĩmolabant. Et erãt victimę maiora sacrificia·q̃ hostię. Alij victimã dictã putauerũt·q; ictu pcussa cadebat·uel q; vincta ad aras ducebat. Holocaustũ illud est·vbi totũ igne cõsumit qđ offert. Antiqui enĩ cũ maxima sacrificia administrarẽt·solebant totas hostias in sacroꝝ consumere flãma. ⁊ ipsa erant holocaustomata. Holo enĩ gręce totũ dicit·caustis incensio. ⁊ holocaustũ totũ incensum. Cerimonię apud latinos·dicunt sacra oĩa·quę apud gręcos orgia vocant. Propie aũt visum ẽ docroꝝ⁹ a carẽdo appellari cerimonias·quasi carimonias·eo q̃ ea quę in sacris diuinis offerunt·in suo usu his carerent homines·qđ etiã nomen in usu est lrãꝝ sanctaꝝ. Alij cerimonias ꝓprie in obseruationib⁹ iudęorũ credũt·abstinentiã scilicet quarũdam escarũ: ꝑm veterẽ legẽ·eo q̃ obseruãtes careant his reb⁹ quibus se abstinuerũt. Sacrificiũ dictũ·quasi sacrũ factũ·q; ꝓece mystica cõsecrat·ĩ memoriã ꝓ nobis dñicę passionis. Unde ꝺ eo iubẽte corp⁹ xp̃i ⁊ sanguinẽ dicim⁹·qđ dũ sit ex fructib⁹ terrę·sanctificat ⁊ fit sacramentũ·operãte inuisibiliť spũ dei. cui⁹ panis ⁊ calicis sacramentũ gręci eucharistiã dicũt: qđ latine bona grã interpretat. Et q̃d melius corpe ⁊ sanguine xp̃i? Sacramẽtũ est·in aliqua celebratione·cũ res gesta ita fit ut aliq̃d significare intelligat·qđ sancte accipiendũ est. Sũt aũt sacramenta·baptismũ ⁊ chrisma·corp⁹ ⁊ sanguis xp̃i·quę ob id sacramẽta dicunt·q; sub tegimento corporaliũ rerũ·virt⁹ dĩna secret⁹ salutem eorũdem sacramentoꝝ opat. Unde ⁊ a secreť virtutib⁹ uel sacris sacramẽta dicunt. Quę ideo frunctuose penes ecclesiã fiunt·q; sanct⁹ in ea manens spũs·eorũdem latenter sacramentoꝝ opat effectũ. vnde seu ꝑ bonos seu ꝑ malos ministros·intra dei ecclesiã dispenset·tñ q; spũs sanct⁹ mystice illa vnificat·qui quondã aplico in tpe·visibilib⁹ appa rebat operib⁹·nec bonoꝝ meritis dispẽsatoꝝ amplificant hęc dona·nec maloꝝ attenuant·q; neq; qui plantat est aliq̃d neq; qui rigat·ꝫ qui incrementũ dat deus. Unde ⁊ grece mysteriũ dicitur q̃ secretã ⁊ reconditã habeat dispensationẽ. Baptismũ grece·latine tinctio interpretat·quę idcirco tinctio dicit·q; ibi homo spũ gratię in melius imutat. ⁊ longe aliud q̃ erat efficit. Prius enim deformitate peccatoꝝ fędi eram⁹·ĩ ipsa intinctiõe reddimur pulchri dealbatione virtutũ. Unde in canticis scribit canticoꝝ. Quę est ista quę ascendit dealbata? Cui⁹ mysteriũ nõ alit nisi sub trinitatis designatiõe·id est patris ⁊ filij ⁊ spũs sancti cognominatione complet·dicente dño ad aplos: Ite docete oẽs gentes baptiçantes eos ĩ nomine patris ⁊ filij ⁊ spũs sancti. Sicut enĩ in trib⁹ testibus stat omne verbũ·ita hoc sacramentũ cõfirmat ternari⁹ numerus nominũ dĩnoꝝ. Q; autẽ ꝑ aquã baptismũ dat·hęc ratio est. Voluit enĩ dñs ut res illa inuisibilis ꝑ congruentẽ·ꝫ ꝑfecto contrectabilẽ rem·visibile impenderet elementũ·sup qđ etiã in principio ferebat spũs sanctus. Nã sicut aqua purgat exterius corpus·ita latent eius mysterio ꝑ spm̃ sanctũ purificat ⁊ anim⁹. Cuius sanctificatio ita est. Inuocato enĩ deo descendit spũs sanctus de cęlis ⁊ medicatis aquis·sanctificat eas de semetipso. ⁊ accipiũt vim purgationis ut in eis ⁊ caro ⁊ anima delictis inquinata mundet. Chrisma grece latine unctio noiat. ex cuius noie ⁊ xp̃s dicit ⁊ homo post lauacrũ sanctificat. Nã sicut in baptismo peccatoꝝ remissio dat. ita ꝑ unctionẽ sanctificatio spirit⁹ adhibet. ⁊ hoc de pristina disciplina·qua ungi in sacerdotium ⁊ in regnum solebant. ex quo ⁊ aaron a moyse unctus est. Quę dũ carnaliť fit·spiritaliť ꝑficit·quõ ⁊ in ipsa baptismi grã visibilis actus ẽ q̃ in aq̃ mergimur. ꝫ spiritalis effect⁹ q̃ delictis mũdamur. Hoc significat illud unguentũ·qđ peccatrix mulier super pedes. ⁊ ea que dicit nõ fuisse peccatrix sup caput ihu fudisse describit. Manus impositio ideo fit ut ꝑ benedictionẽ aduocatus inuiteť spũs sanctus. Tũc enĩ ille paclitus·post mũdata ⁊ benedicta corpa·libens a patre descendit. ⁊ q̃si sup baptismi aquã·tãq̃ sup pristinã sedem recognoscens redęscit. Nã legit q̃ ĩ principio aquis superferebat spiritus sanctus. Exorcismus grece latine cõiuratio siue sermo increpationis est·aduersus diabolũ ut discedat. sicut est in çacharia: Et ostendit mihi iesũ sacerdotem magnũ. stantem coram angelo dñi. ⁊ satban stabat a dextris ei⁹ ut aduersareť ei. ⁊ dixit dñs ad satban. Increpet dñs in te satban. ⁊ increpet dñs in te qui elegit irlm. Hoc est exorcismus·increpare ⁊ coniurare aduersus diabolũ. Unde sciendũ q̃ non creatura dei in infantib⁹ exorciçat aut exsufflat·ꝫ ille sub quo sunt oẽs qui in peccato nascuntur. Est enim princeps peccatorũ. Symbolum ꝑ linguã grecã signũ uel cognitio interpretat. Discessuri enĩ aplι ad euangeliçandũ in gentibus·hoc sibi predicationis signũ uel indiciũ posuerunt. Continet enĩ confessionem trinitatis ⁊ vnitatẽ ecclesię. ⁊ omne

xp̃iani dogmatis sacramentū. Quod symbolum fidei ⁊ spei nostre nō scribit̃ i charta ⁊ atramento ꝫ in tabulis cordis carnalib⁹. Oratio petitio dicit̃. Nā orare est petere·siē exorare impetrare. Constat aūt oratio loco ⁊ tempore. Loco·q; non vbiq; cū ꝓhibeamur a xp̃o orare in publico·sed vbi opportunitas dederit·aut necessitas imporauerit. Neq; enī contra p̄ceptū reputat̃ ab apostolis factum·q; in carcere audientib⁹ custodibus orabant ⁊ canebāt deo. De tempore vo dictū est: sine intermissione orate·ꝫ hoc singularib⁹. Nam est obseruatio quarūdam horarū cōmuniū·que dici interspacia signāt·tertia·sexta.⁊ nona. similiter ⁊ noctis·ꝫ ideo hę orandi horę diuisę sūt·ut si forte aliquo fuerimus opere detenti·ipsum nos ad officium temp⁹ admoneat·que tempora i scripturis inueniunt̃. Primū enī spūs sanctus congregatis discipulis hora tertia infusus est. Per⁹ qua die visionem cōmunicationis in illo vasculo expertus est·sexta hora orandi gratia ascenderat. Idem etiā cum iohanne hora nona templū adiit qñ claudum sanitati reformauit. Sed ⁊ danielē legimus hęc tēpora in oratiōe obseruasse.⁊ vtiq; ex israelis disciplina·ut ne minus q̄ ter in die adoremus. Debitores enī sumus triū pſonarum·patris ⁊ filij ⁊ spūs sancti·exceptis vtiq; ⁊ alijs legitimis orationib⁹ que sine vlla admonitione debent̃ in ingressu lucis ac noctis·siue vigiliarum·ꝫ ⁊ cibum nō prius sumere q̄ interposita oratiōe debem⁹. Priora enī habēda sunt spūs refrigeria·quia priora celestia q̄ terrena. Qui aūt vult orationē suā volare ad dñm·faciat illi duas alas·ieiunium ⁊ elemosynam ⁊ ascēdet celeriter.⁊ euadet. Ieiuniū est parsimonię victus·abstinētiaq; ciboꝝ·cui nomen est inditū ex quadam parte visceꝝ tenui semp ⁊ vacua·qō vulgo ieiuniū vocat. vnde ieiunij nomē credit derivatū·q; sint inedia viscera vacua ⁊ exhaināta existant. Ieiuniū aūt ⁊ statio dicit̃. Statio aūt de militari exemplo nomen accepit·p eo q; nulla lętitia obuenięs castris stationē militum rescindat. Nā lętitia libentius tristicia sollicitius administrat disciplinā. Unde ⁊ milites nūq; immemores sacramenti·magis stationibus parent. Discernūt aūt quidam inter ieiunium ⁊ stationē. Nam ieiuniū est indifferens cuuslibet diei abstinētia·nō ſm legem ꝫ ſm propriā voluntatē. statio aūt est obseruatio statutorum dieꝝ uel temporū. Dierum·ut quartę ferię ⁊ sextę ieiuniū·ex veteri lege p̄ceptū·de q̄ statione in euangelio dixit ille: ieiuno bis in sabbato·id ē quarta ⁊ sexta sabbati. Temporū aūt·quę legalibus ac ꝓphęticis institutionib⁹·terminatis temporibus statura sunt·ut ieiuniū quarti.v.vij.⁊.x. mensis·uel sicut in euāgelio dies illi in quib⁹ ablatus est sponsus·uel sicut obseruatio quadragesimę quę in vniuerso orbe·institutiōe aplica obseruat̃: circa confiniū dñice passionis. His tertiū genus quidam adiciunt·quā xerophagiā dicūt·abstinentiā scilicet ciboꝝ humentiū. Unde ⁊ nomen hoc datum·eo q; ficcis quidā escis vrantur. Pœnitentia appellata quasi punitentia·eo q; ipse homo i se pœnitēdo puniat qō male admisit. Nā nihil aliud agunt quos veracit̃ pœnitet·nisi ut id quod male fecerūt impunitum esse nō sinant. Eo quippe modo sibi nō parcentib⁹ ille parcit·cuius altum iustūq; iudiciū nullus contemptor euadit. Perfecta est aūt pœnitentia·p̄terita deflere ⁊ futura nō admittere. Hęc secunda in similitudine fontis est·ut si forte impugnāte diabolo aliquod peccatū irrepserit·huius satisfactione purgetur. Satisfactio aūt ē·causas peccatoꝝ ⁊ suggestiones excludere ⁊ vltra peccatum nō iterare. Reconciliatio vo ē que post complementū pœnitentie adhibet̃. Nam sicut conciliamur deo: quādo primū a gentilitate conuertimur·ita reconciliamur: quando post peccatū pœnitēdo regredimur Exomologesis greco vocabulo dicitur·qō latine confessio interpretat̃·cui⁹ nominis duplex significatio est. Aut enī in laude intelligit̃ confessio sicut est: confiteor tibi pater dñe cęli ⁊ terrę·aut dū quisq; confitetur sua peccata ab eo indulgenda cuius indeficiens est misericordia. Ex hoc ergo greco vocabulo·exprimitur ⁊ frequentat̃ exomologesis·qua delictum nostrū dño cōfitemur·nō quidem ut ignaro·cuius cognitioni nihil occultum est·ꝫ cōfessio est rei scilicet eius que ignorat̃ pfessa cognitio. Utile enī sibi ac iocundū quisq; esse existimauerat: rapere·adulterari·furari·sed vbi hęc externę damnationi obnoxia esse cognouit: cognitis his confitetur errorē. Cōfessio aūt errorꝝ·pfessio est desinendi. Desinendum ergo a peccatis est·dum confessio est. Confessio autē antecedit·remissio sequit̃. Cęterum extra venā est qui peccatum cognoscit nec cognitum confitet̃. Itaq; exomologesis·prosternendi ⁊ humilificādi hominis disciplina est·habitu atq; victu·sacco ⁊ cinere incubare·corpus sordibus obscurare·animū męroribꝰ deijcere·illa que peccauit·tristi tractatiōe mutare. Leraniç greco nomine appellantur·que latine dicunt̃ rogationes. Inter leranias vo ⁊ exomologesin hoc differt·q; exomologesis p̄ sola confessione peccatorum agitur·leraniç vo dicunt̃ ꝓpter rogandum dñm ⁊ impetrandū in aliquo misericordiā eius. Sed nūc iam vtrūq; vocabulum sub vna significatione habet̃·nec distat vulgo vtrum letaniç·an exomologesis dicantur. Supplicationis aūt nomen quodāmodo ex gentilitate retinetur. Nam feriç aut legitimę erant apud eos·aut indictę. Indictę autē quia paupertas antiqua romanorum aut ex collatione sacrificabat·aut certe de bonis damnatorum. Unde supplicia dicunt̃ supplicationes que fiebāt de bonis passorum supplicia. Sacrę enim res·de rebus execrandorum fiebant.

Incipit liber septimus
De deo Cap.1.

Eatissimus hie-
ronymus vir eruditissimus
b et multarū linguarū peritus
hebꝛeoꝛum nominum interꝓ-
tationē ꝓmus in latinā linguam cōuertit. Ex quibꝰ ꝓ brevitate ꝓtermissis multis·quędā huic operi adiectis interꝓtationibus interponenda studui. Vocabuloꝝ enim expositio satis indicat q̄d velint intelligi. Habēt enim quędā ex ꝓpꝛijs causis·nominū rationē. In principio aūt decem nomina ponimus·quibꝰ apud hebꝛeos deus vocat. Primū apud hebꝛeos dei nomen el dicit·q̄ alij deū·alij etymologiam eius exꝓmērunt·ischyros id est fortē interꝓtati sunt·ideo q̄ nulla infirmitate ꝓmit·ꝫ fortis est et sufficiens ad omnia ꝓpetranda. Secundū nomen eloi est. Tertiū eloe q̄ vtrūq; in latinū·deus dicit. Est aūt nomen in latinū·et greca appellatione translatū. Nā deus greꝫe theos dicit·quasi Θέος·id ē timoꝛ. vnde tractū ē nomen deus·q̄ eū colentibꝰ sit timoꝛ. Deꝰ aūt ꝓꝛie nomen est trinitatis ꝓtinens ad patrem et filium et spiritū sanctū. Ad quā triniratem etiā reliqua quę in deo infra sunt posita vocabula referunt. Quartū nomē dei dicit sabaoth: q̄ vertit in latinū: exercituū siue virtutū. de quo i psalmo ab angelis dicit: Quis est iste ꝛex glie? Dñs virtutū. Sūt aūt in huiusmodi oꝛdinatione virtutes multę: ut angeli·archangeli·principatus et potestates·cunctiq; cęlestis militię oꝛdines·quoꝝ tamen ille dñs est. Omnes enī sub ipso sūt. eiusq; dominatui subiacēt. Quintū nomen elion·quod interꝓtat i latinū excelsus·q̄ supꝛa cęlos est·sic scriptū est de eo: Excelsus dñs: supꝛa cęlos gloria eius. Excelsus autē dictus ꝓ valde celsus. Ex enī ꝓ valde ponit·sicut eximius quasi valde eminens. Sextum nomen eieie·id est qui est. Deus enī solus q̄ ęternus est·hoc est·q̄ exoꝛdiū nō habet·essentie nomen vere tenet. Hoc enī nomen ad sanctū moysen ꝓ angelū est delatū. Quęrenti enī q̄ esset nomen eius qui eū ꝑgere ꝓcipiebat ad populū ex ęgypto liberandū·respōdit: Ego sum qui sū. et dices filijs isrł: qui est misit me ad vos. tanq; in eius cōparationē qui vere ē·q̄ incōmutabilis est: ea quę cōmutabilia facta sūt·quasi nō sint. Q̄d enī dicit fuit·nō est. et q̄d dicit erit·nondum est. Deus aūt esse tm̄ nouit·fuisse et futurum esse nō nouit. Solus enī pater cū filio et spū sancto veraciꝫ est. Cuius essentię comparatū esse nostrum·nō esse est. Unde et in colloquio dicim̄·vivit deus·q̄ essentia vita viuit·quā moꝛs nō habet. Septimū adonay·q̄d generaliter dñs interꝓtat·q̄ dominet creaturę cunctę·uel q̄ creatura omnis dominatui eius deseruiat. Dñs ergo et deꝰ uel q̄ dominet omnibus uel q̄ timeat a cunctis. Octauū ia.·q̄d i deo tm̄ ponit·q̄d etiā in allelui̇a in nouissima syllaba sonat. Nonū tetragrāmaton·hoc est quattuoꝛ litteraꝝ·q̄d ꝓpꝛie apud hebꝛeos in deo ponitur·io de·iode·id est duabus iaq; duplicata ineffabile illud et gloꝛiosum dei nomen efficiūt. Dicit aūt ineffabilis·nō q̄ dici non potest·ꝫ q̄ finiri sensu et intellectu humano nullatenus potest. et ideo q̄ de eo nihil dignū dici potest·ineffabilis est. Decimū saddai. id est omnipotens. Uocatus aūt omnipotens·eo q̄ omnia potest·ꝫ a faciendo q̄d vult·nō a patiendo quod nō vult. Q̄d si ei accideret·nequaq; eēt omnipotēs. facit enī quicq̄d vult. et inde omnipotens. Item omnipotens·q̄ ipsius sunt omnia quę vbiq; sūt. Solus enī totius mūdi habet imperium. Dicunt aūt et alia quędā in deū substantialiter nomina: ut imoꝛtalis·icoꝛꝛuptibilis· incōmutabilis·ęteꝛnus. vnde et merito cunctę ꝓponitur creaturę. Immoꝛtalis sicut de eo scriptū est·qui solus habet imoꝛtalitatem·q̄ in eius natura nulla est cōmutatio. Nam omnis mutabilitas nō inconuenienter moꝛtalitas dicit·ꝑm quam et anima moꝛi dicit·nō q̄ in coꝛpus uel i aliquā alterā substantiam mutat et vertit·ꝫ in ipsa sua substātia quicquid alio modo nūc est aut fuit·ꝑm id q̄d destitit esse q̄d erat·moꝛtalis vtiq; deꝓhendit·ac ꝓ hoc solus deus dicit imoꝛtalis·q̄ solus incōmutabilis. Incoꝛꝛuptibilis appellat·q̄ coꝛꝛūpi et dissolui nō potest nec diuidi. Quicquid enī capit diuisionem. et interitum capit. Ille nec diuidi potest nec interire. inde incoꝛꝛuptibilis est. Incōmutabilis est·q̄ semp manet et mutari nescit. Nec ꝑficit quia ꝑfectus est·nec deficit q̄ ęternus. Ęternus ē quia sine tempoꝛe est. Nō enim habet initiū neq; finem. Hinc et sempiternus·eo q̄ sit semp ęternꝰ. A quibusdā aūt ęternus ab ethere crediꝫ dictus·qm̄ cęlum sedes eius habet; vnde est illud. Cęlū cęli dño. et hęc ista quattuoꝛ vnū significant. Nā vna eademq; res dicit·siue dicat ęternꝰ deus siue immoꝛtalis siue incoꝛꝛuptibilis·siue imutabilis. Inuisibilis dicit·q̄ nunq; ꝓ substantiā suam apparuit oculis moꝛtaliū trinitas nisi ꝓ specie subiecte creaturę eiusdēq; coꝛpoꝛeę. Nam nemo potest ipsam maiestatē essentię dei videre et viuere: sicut et dictū est moysi. Unde et iohannes in epistola sua dicit. Deum nemo vidit vnq̄. Res ē enī inuisibilis·ideoq; nō oculo ꝫ coꝛde quęrendꝰ est. Impassibilis est·q̄ nullis ꝑturbationibus afficiꝫ quibus fragilitas humana succūbit. Nō enī attingunt eū vllę passiones ut libido·iracundia: cupiditas·timoꝛ·męroꝛ·inuidia. et cętera quibus humana mens turbat. ꝫ cū dicit deus irasci·aut ęlare·aut dolere: nostro vsu dicit. Apud deū enī ꝑturbatio nulla ē·apud quē trāquillitas sūma ē. Simplex aūt dicit·siue non amittendo q̄d habet seu q̄ nō aliud est ipse. et aliud q̄d in ipso est. sicut in homine·cuius aliud est esse·aliud sapere. Nā et esse potest. et sapiens nō esse. Deus autem habet

essentiã habet ⁊ sapientiã ꝫ qđ habet hoc ⁊ est ⁊ omnia vnus est ac pinde simpler est q; nõ in eo aliquid accidẽtis ẽ ꝫ qđ est ⁊ qđ in ipso ẽ essen/ tialiter est excepto ꝙ relative ad quãcunq; ꝑso/ nam est. Sũme bon⁹ q; incõmutabilis ẽ. Crea/ tura ꝯo bonũ ꝫ non sũmũ est q; mutabilis est. Et dnm sit quidẽ bonũ nõ tñ esse potest ⁊ sũmũ. Incorpore⁹ aũt uel incorporalis ideo dicit deus. ut spũs credat uel intelligat esse non corpus. Nã dũ dicit spũs eius significat substantia. Immen/ sus q; cuncta concludit ⁊ ipse a nullo concluditr. ꝫ oĩa intra eius omnipotentiã coartantur. Per/ fectus dicit q; nihil ei possit adũci. Attamen de consũmatione alicui⁹ facti ꝓfectio dicit. Deus aũt qui nõ est factus quõ est ꝓfectus? Sz hoc voca/ bulũ de vsu nostro sumpsit humana inopia sicut ⁊ reliqua verba quaten⁹ id qđ ineffabile ẽ utcũq; dici possit qm̃ de deo nihil digne human⁹ sermo dicit sicut sunt ⁊ alia. Creator dictus ꝓ totius mũdi rebus ab ipso creatis. Nihil enĩ est qđ nõ originẽ a deo traxerit. Ipse ⁊ vnus q; diuidi nõ potest uel q; nihil esse aliud potest ꝓpter qđ tan/ tũdem capiat potestatis. Hęc igit quę de deo dic/ ta sunt ad tota ꝓtinent trinitatẽ ꝓpter vnam ⁊ coeternã substantiã siue in patre siue in filio eius vnigenito in forma dei siue in spũ sancto q; vnus spũs est dei patris ⁊ filij eius vnigeniti. Sũt aũt ⁊ quędã vocabula ex vsu nostro ad deũ sumpta de membris nostris: siue de inferiorib⁹. ⁊ quia in ꝓpria natura inuisibilis ⁊ incorpore⁹ est. ꝑ efficien tijs tamen causarũ in ipso rerũ species ascribunt⁹ ut more locutionis nostrę facili⁹ seipsum insinuet. ut q; oĩa videt dicat oculus. ꝓpter qđ audit omnia dicat auris. ꝑ eo aũt qđ auertit: ambulat. ꝑ eo qđ expectat stat. sic ⁊ in cęteris horũ similib⁹ ab hu/ manis mentib⁹ trahit similitudo ad deũ sicut est obliuiscens ⁊ memorãs. Hinc est qđ ⁊ ꝓpheta di/ cit. Jurauit dñs exercituũ q; animã suã. nõ qđ ani/ mam deus habeat sed hoc nostro narrat affectu. Nã ⁊ facies dei in scripturis sanctis nõ caro sed diuina cognitio intelligit eadẽ ratione qua ꝑ fa/ ciem conspectã quisq; cognoscit. Hoc enĩ in ora/ tione dicit deo: Ostende nobis faciẽ tuã. ac si di/ catur da nobis cognitionẽ tuam. Sic ⁊ vestigia dei dicunt q; nũc deus ꝑ speculum agnoscit. Ad ꝓfectũ ꝯo omnipotẽs repiet dũ in futuro facie ad faciẽ quibusq; electis ꝓsentabit ut ipsam speciẽ contẽplent cui⁹ nũc vestigia cõprehendere conãt. hoc est quem videre ꝑ speculũ dicunt. Nã ⁊ situs ⁊ habitus ⁊ locus ⁊ temp⁹ in deo nõ ꝓprie ꝫ ꝑ si/ militudinẽ translatiue dicunt. Quippe sedere sup cherubin dicit qđ est ad situm. ⁊ abyssus tãq; ve/ stimentũ amictus qđ est ad habitũ. ⁊ anni tui nõ deficient quod ad temp⁹ ꝓtinet. ⁊ si ascendero in cęlum tu ibi es quod ad locũ. Nam ⁊ in ꝓpheta plaustri portantis fenũ species ad deũ ducit. Et hęc omnia per figuram deus q; nihil est horũ ad ꝓprietatem substantię eius.

De filio dei Cap. ii.

Ultris etiã modis christus appellari in scripturis inuenit diuinis. Nã ipse dei patris vnigenit⁹ filius dũ esset ęqualis pa/ tri ꝓpter salutẽ nostrã formã serui accepit. Pro/ inde quędam nõia in illo ex diuinitatis substãtia quędã ex dispensatione suscepte humanitatis as/ sumpta sũt. Christus nãq; a chrismate ẽ appellat hoc est vnctus. Percepti enĩ fuerat iudęis ut sa/ crum conficerent vngentum quo pungi possent hi qui vocabant ad sacerdotiũ uel ad regnũ. ⁊ si/ cut nũc regib⁹ indumentũ purpureũ insigne ẽ regię dignitatis sic illis vnctio sacri vnguenti nomen ac potestatẽ regiã conferebat. ⁊ inde christi dicti a chrismate qđ ẽ vnctio. Nã chrisma grece lati/ ne vnctio nuncupat. quę etiã dño nomen accõmo/ dauit facta spiritalis q; spũ vnctus est a deo pa/ tre sicut dicit in actibus apl̃or. Collecti sunt enĩ in hac ciuitate aduersus sanctũ filiũ tuũ quẽ vn/ xisti: nõ vtiq; oleo visibili ꝫ gratię dono qđ visi/ bili significat vngueuto. Non est aũt saluator⁹ ꝓpriũ nomẽ xp̃us ꝫ cõmunis nũcupatio potesta/ tis. Dũ enim dicit xp̃s cõmune nomen dignita/ tis est dũ ihs xp̃us ꝓpriũ est vocabulũ saluatoris. Christi enĩ nomen nusq; alibi omnino necĩ ali/ qua gente fuit nisi tñ in illo regno vbi xp̃s p⁹/ phetabat ⁊ vnde venturus erat. Messias autem hebraice dicit grece xp̃us latina autem locutione vnctus. Jhs hebraice grece sother latine aũt sa/ lutaris siue saluator interpretat. ꝓ eo qđ cunctis gentibus salutifer venit. Etymologiã enim nois hui⁹ etiã euangelista significat dicẽs: Vocabis nomen eius saluator q; ipse saluũ faciet populum suũ. Sicut enĩ xp̃s significat regẽ ita ihs signifi/ cat saluatorẽ. Nõ itaq; nos saluos facit quicũq; rex ꝫ rex saluator. Qđ verbũ latina lingua an/ trea nõ habebat ꝫ habere poterat sicut potuit qm̃ voluit. Emanuel ex hebrẽo in latinum significat nobiscũ deus scilicet q; ꝑ virginem natus deus hominibus in carne mortali apparuit ut terrenis viam salutis ad cęlũ apiret. Ad diuinitatis autẽ substantiã quę ꝓtinent sũt ista: dñs ⁊ deus. Deus aũt dictus ꝓpter vnitãcum patre substantiã. Dñs aũt ꝓpter seruientẽ creaturã. Deus autẽ ⁊ homo q; verbum ⁊ caro. Unde ⁊ bis genitus dicit siue q; pater eũ genuit sine matre in ętternitate siue q; mater sine patre in tempore. Unigenit⁹ aũt vocat ꝑm diuinitatis excellentiã q; sine fratrib⁹ primo/ genit⁹ est ꝑm susceptionẽ hoĩs in qua ꝑ adoptio/ nis gratiã fratres habere dignatus ẽ quib⁹ esset primogenitus. Omousion patri. ab vnitate sub/ stantie appellat. Substantia enĩ uel essentia grę/ ce vsia dicit omo vnũ. Utrũq; igit coniunctũ so/ nat vna substantia. Hoc enĩ vocat omousion. qđ est: ego ⁊ pater vnũ sumus hoc ẽ ciusdẽ cũ patre substantię. Qđ nomen ⁊ si scriptũ in sanctis lit/ teris nõ inueniat in assertione tñ totius trinita/ tis defendit q; dat ratio vnde recte dici ostendat

ficut ꝛ pater in illis libris nusq̃ ingenitus legit. ꝫ tamē dicendus esse atq; credendus nō dubitat. Omousion similis substantię. q: qualis deus. talis est ꝛ imago ei⁹. Invisibilis deus. ꝛ imago ei⁹ invisibilis. Principiū. eo q; ab ipso sint omnia. ꝛ q: ante eum nihil. Finis. uel q: dignatus est in fine tempoꝝ humilirer in carne nasci ꝛ mori. ꝛ iudiciū nouissimū ipse suscipere. uel q: quicq̃d agimus ad illū referimus. Et cū ad eū puenerimus. vltra qō queramus non habebim⁹. Os dei est. q: verbū eius est. Nā sicut p verbis quę p linguam fiūt sępe dicim⁹. illa ꝛ illa lingua. ita ꝛ p dei verbo os ponit. q: mos ē ut ore verba formem. Verbum aūt ideo dicit. q: p eum pater omnia condidit siue iussit. Veritas. q: nō fallit. sed tribuit qō promisit. Vita. q: creauit. Imago dei. ꝓpter parem similitudinē patris. Figura est. q: suscipiens formam serui. opeꝝ virtutūq; similitudinem patris in se imaginē atq; imensā magnitudinē designauit. Manus dei ē. q; oia p ipsum facta sūt. Hinc ꝛ dextera. ꝓpter effectū operis totius creaturę quę p ipsum formata est. Brachiū. q: ab ipso omnia continent. Virtus. p eo q; omnē potestatē patris in semetipso habeat. ꝛ omnē cęli terręq; creaturam gubernet contineat atq; regat. Sapientia. p eo q; ipse reuelet mysteria scientię ꝛ archana sapientię. Sz tamen cum sit pater ꝛ spūs sanctus sapiētia ꝛ virt⁹ ꝛ lumē ꝛ lux. ꝓpie tamen his nominibus filius nuncupat. Splendor aūt appellat ꝓpter q; manifestat. Lumē. q: illuminat. Lux. q: ad veritatē contemplandā. cordis oculos reserat Sol. q: illuminat oēs. Oriens. q: luminis fons ꝛ illustrator est rerū. ꝛ q; oriri nos faciat ad vitā ęternam. Fons. q: rerū omniū origo est. uel q; satiat sitientes. Ipse q̃ alpha ꝛ o. Alpha enī litterā nulla precedit. Prima est enī lrā. ꝓpter q; sicut ꝛ fil⁹ dei. Ipse enī se principiū iudęis interrogantibus esse respondit. Unde ꝛ iohes in apocalypsi. ꝓpie ipsā litterā ponens ait: Ego sū alpha ꝛ o. primꝰ ꝛ nouissimus. Primus. q: ante eū nihil est. Nouissimus. q: nouissimū iudiciū ipse suscipiet. Mediator. q: inter deū ꝛ hominē medius constitutus est ut hominē ad deum ꝓduceret. Unde ꝛ illū greci mesiten vocant. Paraclitus id est aduocatus. q: p nobis intercedit apud patrē. sicut ꝛ de eo dicit iohes: Aduocatū habemus apud patrē ihm xpm iustū. Paraclitus aūt ē greꝯ est. qō latine dicit aduocat⁹. Q: nomen ꝛ filio ꝛ spiritui sancto ascribit. iuxta qō ꝛ dns in euangelio ait: Rogabo patrē ꝛ aliū paraclitū dabit vobis. Intercessor aūt ideo vocat. q: p culpa nostra remouenda curam gerit. ꝛ p abluendis nostris criminib⁹ curā impendit. Sponsus. q: descēdēs de cęlo. adhęsit ecclesię. ut pace noui testamēti essent duo in carne vna. Angelus dicit. ꝓpter annūciationē paternę ac suę volūtatis. Unde ꝛ apud prophetam magni consilij angelus legitur. dū sit deus ꝛ dns angeloꝝ. Missus dicit. eo q; apparuit huic mundo verbū caro factum. vnde ꝛ idem dicit: Ego a patre exiui. ꝛ veni in hunc mundū. Homo autē dicit. q: natus ē. Propheta. q: futura reuelauit. Sacerdos. q: p nobis hostiā se obtulit. Pastor. q: custos. Magister. q: ostensor. Naçaren⁹ vo a loco. Naçareus a merito. id est sanct⁹ siue mūdus. q: peccatū nō fecit. Siquidē ꝛ de alijs inferioribus rebus nominū species ad se trahit xps ut facilius intelligat. Dicit enim panis. q: caro. Uitis. q: sanguine ipsius redempti sumus. Flos q: electus. Uia. q: p ipsum ad dñm imus. Ostiū. q: p ipsum ad dñm ingredimur. Mons. q: fort. Petra. q: firmitas est credentiū. Lapis angularis. uel q: duos parietes e diuerso. id est de circūcisione ꝛ prepurio venientes in vnā fabricā ecclesię iungit. uel q; pacem in se angelis ꝛ hominibus facit. Lapis offensiōis. q: venientes humilis offenderūt in eum increduli homines. ꝛ factus ē petra scandali. sicut dicit aplus. Judęis quidē scandalum. Fundamentū aūt ideo vocat. q: fides in eo firmissima est. uel q: sup eū catholica ecclesia constructa est. Nā ꝛ xps agnus. p innocentia. ꝛ ouis propter patientiā. ꝛ aries propter principatū. ꝛ hędus propter similitudinē carnis peccati. ꝛ vitulus. p eo q; p nobis est imolatus. ꝛ leo. p regno ꝛ fortitudine. ꝛ serpens. p morte ꝛ sapientia. Idē ꝛ vermis. q: resurrexit. Aquila. ꝓpter q; post resurrectionē ad astra remeauit. Nec mirū si vilib⁹ significationibus figurē qui vsq; ad nostrarum passionū. seu carnis contumelias descendisse cognoscit. Qui cū sit coęternus dei patris ante sęcula filius. postq̃ venit plenitudo temporis ꝓpter salutem nostrā formā serui accepit. ꝛ factus est filius dei fili⁹ hominis. Inde quędā de illo in scripturis sanctis p̄m formā dei. quędā p̄m formam serui dicunt. Quoꝝ exempli grā duo quędā cōmemorant. ut singula ad singula referant. Scōm formā dei. de seipso dixit: Ego ꝛ pater vnū sum⁹. p̄m formā serui: Q. m̄ pater maior me est. Homines autem minus intelligentes quid p̄o quo dicatur. ea quę ꝓpter formā serui dicta sūt. volūt transferre ad formam dei. ꝛ rursus ea quę dicta sunt ut ad se inuicē psonę referant. volūt nomina esse naturę atq; substantię. ꝛ faciūt errorē in fide. Sic aūt dei filio cōiuncta est humana natura. ut ex duab⁹ substantijs fieret vna psona. Solus igit. homo ptulit crucē. ꝫ propter vnitatē psonę ꝛ de⁹ dicit ptulisse. Hinc ē qō scribit. Si enī cognouissent. nūq̃ dñm glorię crucifixissent. Filium ḡ dei crucifixū fatemur. nō ex virtute diuinitatis. ꝫ ex infirmitate humanitatis. nō ex suę naturę p̄mā/sione. ꝫ ex nostra susceptione.

De spiritu sancto Cap. III.

Spiritus sanct⁹ ideo prędicatur deus. q: ex patre filioq; procedit. ꝛ substantiā coꝝ habet. Neq; enī aliud de patre procedere potuit. q̃ qō ipse est pater. Spiritus sanct⁹ autē dictus. p̄m id quod ad aliquid refertur spirans.

Spirans vtrq; spū·inspirans est.ꝛ ex eo appellatus spūs est.Propꝛio aūt modo quodā dicit spūs sanct⁹·fm qđ refert ad patrē ꝛ filiū·q; eoꝝ spūs sit. Nā ꝛ b nomē·qđ spūs dicit·non semp fm id qđ refert ad aliquid·ꝫ fm id qđ aliquā naturā significat intelligit. Dis enī icorporea natura spūs in scripturis sacris appellat. Unde nō tm patri ꝛ filio ꝛ spiritui scō·sed oi rationali creaturę ꝛ aię hoc vocabulū cōgruit. Jdeo igit spūs dei sanct⁹ vocat·q; patris ꝛ filij sanctitas est. Nā cum sit ꝛ pater spūs.ꝛ fili⁹ spūs.ꝛ pater sanct⁹.ꝛ filius sanctus.ꝓꝛie tm ipse vocat spūs sanctus·tanq; sanctitas coessentialis ꝛ consubstantialis amboꝝ. Spūs sanctus ideo nō dicit genit⁹·ne duo i trinitate filij suspicent. Jdeo nō prędicat ingenitus ne duo patres i ipsa trinitate credant. Procedēs aūt dicit testimonio dñi dicētis: Multa adhuc habeo quę vobis loquar·ꝫ nō potestis illa modo audire. Veniet aūt spūs veritatis·qui a patre ꝓcedit.ꝛ de meo accipiet·ille vobis indicabit oia Hic aūt nō solū natura ꝓcedit·ꝫ semp ad pagenda opa diuinitatis indeficiēter ꝓcedit. Hoc aūt interest inter nascentē filiū.ꝛ ꝓcedentē spiritum sanctū·q; fili⁹ ex vno nascit·spūs sanct⁹ ex vtroq; ꝓcedit.ꝛ ideo dicit aplus: Qui aūt spiritū xpi nō habet·hic nō est eius. Spūs sanctus ex ope etiā angelus intelligit. Dictū ē enī de illo: Et quę ventura sūt:annūciabit vobis. Et vtriq; angel⁹ grece·latine nunci⁹ interpꝛat. Unde duo angeli apparuerunt loth·in quib⁹ dñs singulariť appellat· quos intelligim⁹ filiū ꝛ spiritū sanctū. Nā pater nunq; legit missus. Spūs sanctus q; dicit paraclitus·a consolatione dicit. Paraclisis enī greccelatine consolatio appellat. Christus enī cū aplis lugentib⁹ misit·postq; ab eoꝝ oculis ipse in celum ascendit. Consolatoꝛ enī tristibus mittit·fm illā eius dē dñi sententiā: Beati lugētes·qm ipsi consolabunt. Jpse etiā dixit: Tūc lugebūt silij sponsi cū ablatus ab eis fuerit sponsus. Jtē paraclit⁹ p eo q; consolationē pręster animab⁹·quę gaudiū temporale amittūt. Alij paraclitū latine oratorē uel aduocatū interpretant. Jpse enī spūs sanctus dicit·ipse docet·p ipsum dat sermo sapientię·ab ipso sancta scriptura inspirata ē. Spūs sanctus ideo septiformis nuncupat. propter dona quę de vnita ei⁹ plenitudine priculatim recipiētes quiq; ut digni sūt consequi ꝓmerent. Jpse enī spiritus sapiētię ꝛ intellectus·spūs consilij ꝛ fortitudinis spūs scientię ꝛ pietatis·spūs timoris dñi. Spūs aūt principalis i psalmo quinq̄gesimo legit·vbi q: tertio spūs repetit·nōnulli trinitatē intellexerunt in deo·q: scriptū est: Deus spiritus est. Nō enī nō est corpus.ꝛ tñ est·videt restare ut spūs sit Intelligūt ergo ibi nōnulli trinitatē significari· in spū principali patrē·in spū recto filiū·in spiritu sancto·spiritū sanctū. Spūs sanctus ideo donum dicit·eo q; dat. A dando enī donū est nuncupatū. Notissimū est enī dñm ihm xpm cū post resurrectionē a mortuis ascendisset in cęlum dedisse spiritū sanctū·quo credētes impleri linguis omniū gentiū loquebant. Intantū aūt donū dei est: inquantū dat eis·qui p eū diligūt deū. Apud se aūt deus est·apud nos aūt donū ē·ꝫ sempiterne spiritus sanctus donū est·distribuens singulis gratiarū dona ꝓut vult. Nā ꝛ ꝓphetias quibus vult impartit.ꝛ peccata quib⁹ vult dimittit. Nā peccata sine spiritu sancto nō donant. Spiritus sanctus inde ꝓꝛie charitas nūcupat·uel q: naturaliť eos a quib⁹ ꝓcedit coniūgit.ꝛ se vnum cū eis esse ostendit·uel q: in nobis id agit·ut in deo maneam⁹:ꝛ ipse in nobis. Undeꝛ in donis dei nihil ma⁹ est charitate.ꝛ nullū maius est donum dei q; spūs sanctus. Jpse ē ꝛ gratia·quę q: nō meritis nostris ꝫ volūtate diuina gratis dat· inde gratia nuncupat. Sicut aūt vnicū dei verbū ꝓꝛie vocam⁹ nomine sapiētię·cū sit vniuersaliť ꝛ spūs sanctus ꝛ pater ipse sapiētia·ita spiritus sanctus ꝓꝛie nuncupat vocabulo charitat· cū sit pater ꝛ fili⁹ vniuersaliť charitas. Spūs sanctus digit⁹ dei esse in libris euangelioꝝ aptissime declarat. Cū enī vnus euangelista dixisset: in digito dei ejcio demonia.alius hoc idē ita dixit: i spū dei ejcio demonia.vnde ꝛ digito dei scripta lex est data die quinq̄gesimo ab occisione agni.ꝛ die quinquagesimo a passione dñi venit spūs sanctus. Jdeo aūt digitus dei dicit·ut eius opatoria virtus cum patre ꝛ filio significet.vndeꝛ paulus ait: Hęc aūt oia operat vnus atq; idem spūs diuidens singulis ꝓut vult. Sicut aūt p baptismū in xpo morimur.ꝛ renascimur·ita spū signamur. qđ est digitus dei ꝛ speciale signaculū. Spiritus sanctus idcirco in columbę specie venisse scribit· ut natura eius p auem simpliciratis ꝛ innocentię declaret. Undeꝛ dns: estote inquit simplices sicut columbę. Hęc enim auis coꝛporaliť ipso felle caret·habēs tm innocentiā ꝛ amoꝛē. Spūs sanctus inde noie ignis appellat.ꝓpter hoc q; in actibus aplꝝ p diuisionē linguaꝝ ut ignis apparuit qui ꝛ insedit sup vnūquēq; eoꝝ. Proptereꝛa autē diuersarū linguarū gratiā aplis dedit·ut idonei efficerent fideliū eruditione populoꝝ. Nā vo supra singulos sedisse memorať·id causę est·ut intelligať p plures nō fuisse diuisus·ꝫ mansisse in singulis totus·sicut fere ignib⁹ mos est. Manc enim naturā habet ignis accensus·ut quanti ad eum quanti ad crinem purpurei splendoris aspexerint tantis visum suę lucis imptiat·tantis ministeriū sui muneris tribuat.ꝛ ipse nihilomin⁹ in sua integritate ꝑmaneat. Spūs sanctus noie aquę appellat in euangelio. dño clamante ꝛ dicente: Si quis sitit veniat ad me ꝛ bibat. Qui credit ī me flumina aquę viuę fluent de ventre ei⁹. Euangelista aūt exposuit vnde diceret. Secutus enī ait: Hoc aūt dicebat de spū·quē accepturi erant credentes in eū·ꝫ aliud est aq̄ sacramēti·aliud aqua quę significat spiritum dei. Aqua enī sacramenti

visibilis est·aqua spūs sancti inuisibilis est. Ista abluit corpus.ꝛ significat qđ fit in anima·p illū aūt spiritū sanctū ipsa anima mundat̄·ꝛ sagina/tur. Spūs sanct⁹ ideo vnctio dicit̄·iohe apostolo testāte·q: sicut oleum naturali pondere super/fert̄ omni liquori·ita in principio supferebat̄ spiritus sanctus aquis. Unde ꝛ dñs·oleo exultationis·hoc est spiritu sancto·legit̄ fuisse vnct⁹. Sz ꝛ iohes apostolus spiritū sanctū vnctionē vocat dicens: Et vos in⁹ vnctionē quā accepistis ab eo ꝓmaneat i vobis.ꝛ nō necesse habetis ut aliquis doceat vos·ꝫ sicut vnctio eius docet vos de omnire. Ipse enim spūs sanctus·vnctio est inuisibilis.

De eadem trinitate Cap̄.iiii.

Trinitas appellat̄ q fiat totum vnum ex quibusdā tribus·quasi triunitas·ut memoria·intelligentia.ꝛ voluntas·in quibus mens habet in se quandam imaginē diuine trinitatis. Nam dum tria sint·vnū sunt·quia ꝛ singula in se manent.ꝛ omnia in omnibus. Pater igit̄ꝛ filius ꝛ spūs sanct⁹ ꝛ trinitas ꝛ vnitas. Idē enī vnū·idem ꝛ tria. In natura vnū·in personis tria. Unum ꝓpter maiestatis cōmunionē·tria ꝓpter psonarū ꝓprietatem. Nam alius pater alius filius·alius spūs sanctus·ꝫ alius quidē nō aliud·q: pariter simpler·pariterq; incōmutabile bonū ꝛ coeternū. Pater solus nō est de alio.ideo solus appellat̄ ingenitus. Filius solus de patre est natus·ideo solus dicit̄ genitus. Spūs sanct⁹ solus de patre ꝛ filio ꝓcedit·ideo solus ambozū nūcupat̄ spiritus. In hac trinitate·alia sunt appellatiua nomina·alia ꝓpria sunt. Propria sūt essentialia·ut deus·dñs·omnipotens·incōmutabilis imortalis. Et inde ꝓpria·q: ipsam substantiam significant·qua vnū sunt. Appellatiua ẏo pater ꝛ filius ꝛ spūs sanctus·ingenitus ꝛ genitus.ꝛ ꝓcedens. Eadem ꝛ relatiua·q: ad seinuicē referunt̄ Cum enī deus dicit̄·essentia est: q: ad seipsum dicit̄. Cum ẏo dicit̄ pater ꝛ filius ꝛ spūs sanct⁹·relatiue dicunt̄·q: ad se inuicē referunt̄. Nā pater non ad seipsum·ꝫ ad filium relatiue dicit̄·q: est ei filius.sic ꝛ filius relatiue dicit̄·q: est ei pater.sic ꝛ spūs sanctus·q: est patris filiꝰq; spūs. His enim appellationibus hoc significat̄ q ad seinuicē referunt̄·nō ipsa substantia qua vnū sunt. Proinde trinitas in relatiuis psonaꝝ nominibus est. Deitas nō triplicat̄·ꝫ in singularitate est·q: si triplicat̄·deoꝝ inducimus pluralitatem. Nomen autē deozū in angelis ꝛ sanctis hominib⁹ ideo pluraliter dicit̄·ꝓpter q nō sint merito cēles. De quib⁹ psalmus: ego dixi dij estis. De patre aūt ꝛ filio ꝛ spū sancto ꝓpter vnā ꝛ equalē diuinitatē·nō nomen deoꝝ ꝫ dei esse ostēdit̄·sicut ait aplus: Nobis tū vn⁹ deus.uel sicut voce diuina dicit̄: Audi isrl̄ dñs deus tuus deus vn⁹ est.scilicet ut ꝛ trinitas sit.ꝛ vnus dñs deus sit. Fides apud grecos de trinitate hoc modo est vna via·ac si dicat̄ vna natura aut vna essentia. Tres hypostases·quod resonat in latinū·uel tres psonas·uel tres substātias. Nā latinitas ꝓprie nō dicit de deo nisi essentiam·substantiā ẏo non ꝓprie dicit ꝫ abusiue·qm̄ vere substantia apud grecos psona intelligit̄·nō natura.

De angelis Cap̄.v.

Angeli grece vocant̄·hebraice malaoth·latine ẏo nunciꝰ interpretantur·ab eo q domini voluntatem populis nunciant. Angelozū aūt vocabulū·officiꝰ nomen est nō naturę·semp enī spūs sunt·ꝫ cum mittunt̄ vocantur angeli. Quib⁹ ideo pictozū licentia pennas facit·ut celerē eoꝝ in cuncta discursum significet·sicut ꝛ iuxta fabulas poetaꝝ·venti pēnas habere dicunt̄·ꝓpter velocitatē scilicet. Unde scriptura sacra dicit: qui ambulat sup pēnas ventozū. Nouē aūt ordines esse angeloꝝ·sacrę scripturę testant̄·id ē angeli·archāgeli·thzoni·dominationes virtutes·principatus·potestates·cherubin ꝛ seraphin. Quozum officiozū vocabula·cur ita dicta sint·interpretando exequimur. Angeli vocantur ꝓpter q de cēlis ad annūciandū hominib⁹ mittunt̄. Angelus enī grece·latine nūcius dicit̄. Archangeli grēca lingua·latina sūmi nunciꝰ interpretant̄. Qui enim parua uel minima annūciant angeli·qui ẏo sūma·archangeli nūcupant̄. Archangeli dicti·eo q primatū teneant inter angelos. Archos enī grece·latine princeps interpretat̄. Sūt enī duces ꝛ principes·sub quozū ordine vnicuiq; angelozum officia deputata sunt. Nā q: archangeli angelis ꝓsūt: Zacharias ꝓphera testat̄ dicens: Et ecce angelus qui loquebat̄ i me egrediebat̄.ꝛ alius angelus egrediebat̄ in occursum eius.ꝛ dixit ad eū: curre ꝛ loquere ad puerū istū dicens: absq; muro habitabit̄ irlm. Si enī in ipsis officijs angelozū·nequaq; potestates superiores inferiores disponerent·nullo modo hoc qđ homini diceret angel⁹ ab angelo cognouisset. Quidam aūt archangelozum ꝓpriis nominib⁹ appellant̄·ut ꝓ vocabula ipsa in opere suo qđ valeant designet̄. Michael hebraice in linguā nostram vertit̄·quis ut deus. Quando enī aliquid in mūdo mirę virtutis fit·hic archangelus mittitur. Et ex ipso ope nomen est eius·q: nemo valet facere qđ facere ꝓualet deus. Gabriel interpretat̄ fortitudo dei. Ubi enī potentia diuina uel fortitudo manifestat̄·gabriel mittit̄. Unde ꝛ eo tempore quo erat dñs nasciturus ꝛ triūphaturꝰ de mundo: gabriel mittit̄ ad mariam·ut illū annunciaret·qui ad debellandas aereas potestates humilis venire dignatus est. Raphael interpretatur curatio·uel medicina dei. Ubicunq; enī curādi ꝛ medendi opus necessariū est·hic archangelus a deo mittit̄.ꝛ inde medicina dei vocatur. Unde ꝛ ad tobiam idem archāgelus missus oculis eius curationē adhibuit.ꝛ ęcitate detersa visum ei restituit. Nominis enī interpretatiōe ꝛ angeli officiū designat̄. Uriel interpretat̄ ignis

dei·sicut legim⁹ apparuisse ignē in rubo. Legimus etiā ignē missum desup ⁊ implesse qđ p̄ceptū ē. Throni aūt ⁊ dñationes ⁊ principat⁹ ⁊ potestates ⁊ virtutes·quib⁹ vniuersam cęlestē societatem aplus complectit·ordines angelo⁹ ⁊ dignitates intelligunt. ⁊ p hac ipsa distributione officioꝝ alij throni·alij dominationes·alij principat⁹·alij potestates dicunt. p certis dignitatib⁹·quib⁹ inuicem distinguunt. Virtutes angelicę quędā ministeria ꝓhibent·p quę signa ⁊ miracula in mundo fiūt. ꝓpter qđ ⁊ virtutes dicūt. Potestates sūt quib⁹ virtutes aduersę subiectę sunt. ⁊ inde potestatū noie nūcupant·q: maligni spūs eo⁹ potestate coercent·ne tantū mūdo nocent quantū cupiūt. Principat⁹ sunt hi qui angelo⁹ agminibus p̄sūt. Qui p eo q subditos āgelos ad explendū ministeriū diuinū disponūt·principat⁹ vocabulū acceperūt. Nā alij sunt qui administrant·alij qui assistūt. sicut p Danielē dicit: Milia miliū ministrabāt ei. ⁊ decies milies centena milia assistebāt ei. Dominatiōes sūt hi·q̄ etiā virtutib⁹ ⁊ principatib⁹ p̄ceminēt·q̄ p eo q cęteris angelo⁹ agminib⁹ dñant·dñationes vocant. Throni sūt agmina angelorū qui latino eloquio sedes dicuntur. ⁊ vocati throni quia illis conditor p̄sidet ⁊ per eos iudicia sua disponit. Cherubin autem ⁊ ipsi sublimes cęlorū potestates. ⁊ angelica ministeria ꝓhibent·q̄ ex hebr̄o in linguā nostrā interpretāt scię multitudo. Sūt aūt sublimiora agmina angelorū·q̄ p eo q vicin⁹ positi·diua sciētia cęteris ampli⁹ pleni sūt·cherubin plenitudo scię appellant. Ipsa sunt duo illa aialia supra ꝓpitiatoriū archę ficta ex metallo·ꝓpter significandā angelo⁹ p̄sentiā·in quoꝝ medio ostendit⁹ de⁹. Seraphin q̄ similit̄ multitudo ē angelo⁹·q̄ ex hebr̄o i latinū ardentes uel incendētes interpretant. Qui idcirco ardētes vocāt·q: int̄ eos ⁊ deū nulli alij angeli consistūt. ⁊ ideo quāto vicini⁹ coā deo cōsistūt tanto magis claritate dīni luminis inflāmant. Unde ⁊ ipsi velant facię ⁊ pedes sedētis in throno dei. ⁊ idcirco cętera angelo⁹ turba videre dei essentiā plene non valet·qm̄ seraphin eam tegit. Hęc igit̄ vocabula agminū āgelo⁹·ita sūt specialia ordinū singulo⁹·ut tamen sint ex pte cōmunia omniū. Nā dū throni sedes dei i quorūdam angelorū ordine specialit̄ designent·tm̄ p psalmistā: q̄ sedes sup cherubin·dicit. Sed ideo isti ordines angelo⁹ priuatis noibus appellant: q: hoc ipsum officiū in ꝓprio ordine plen⁹ acceperūt. Et cū sint omnib⁹ cōmunia·ꝓprie tm̄ hęc noia suis ordinibus deputant. Unicuiq; etiā sicut p̄dictū est·ꝓpria officia sūt iniūcta·quę eos ꝓmeruisse in mūdi constat exordio. Nā q: angeli ⁊ locis ⁊ hominibus p̄sunt·p ꝓphetā testat angelus dicēs: Princeps regni pſaꝝ restitit mihi. Unde apparet·nullū esse locū cui angeli nō p̄sint. P̄sunt eni ⁊ auspiciis operū oiuz. Hic est ordo uel distinctio angelorū·qui post lapsū malo⁹ i cęlesti vigore steterūt. Nā postq̄ apostatę angeli ceciderūt·hi in pseuerantia ęternę beatitudinis solidati sūt. Unde ⁊ post cęli creationē i principio repetit: Fiat firmamētum. ⁊ vocatū est firmamentū cęlū. nimirū ostendens q̄ post ruinā angelo⁹ malo⁹·hi qui pmanserūt·firmitatē ęternę pseuerantię consecuti sunt. nullo iā lapsu auersi·nulla superbia cadentes·ꝫ firmit̄ mūdi amore ⁊ contēplatiōe manentes·nihil aliud dulce habent·nisi eū a quo creati sunt. Q̄ aūt duo seraphin in Esaia legunt·figuralit̄ veteris ⁊ noui testamēti significationē ostendūt. Facie ꝺo ⁊ pedes operiūt dei·q: p̄terita ante mundum. ⁊ futura post mundū scire nō possumus·sed media tm̄ eo⁹ testimonio contemplamur. Singuli senas alas habēt·q: fabricā tm̄ mūdi·quę in sex dieb⁹ facta est·in p̄senti sęculo nouimus. Q̄ clamant ter sanctus·alter ad alterū·trinitatis in vna diuinitate demonstrat mysterium.

De hoib⁹ q̄ q̄dā p̄sagio nomē acceperūt Cap. vi.

Ꝑ ęriq; primo⁹ hominū ex proprijs causis originem nominū habēt: Quib⁹ ita ꝓphetice indita sunt vocabula·ut aut futuris·aut p̄cedentibus eoꝝ causis conueniant. In quibus tamē manente speciali sacramēto nūc tm̄ ad litterā intellectū historię pſequimur. Ubi aūt etymologię interpretationē nō astringimus. solam ipsam etymologiā in latinū ponimus. Q̄ aūt vnum nomen hebraicū·aliter atq; alit̄ interpretat·hoc ꝑm accentuū ⁊ litterarū euenit diuersitatē·ut in varijs significationib⁹ noia computent. Adam sicut beat⁹ hieronym⁹ tradit·homo siue terrenus·siue terra rubra interpret. Ex terra eni facta est caro. ⁊ humus hois faciēdi materies fuit. Eua interp̄etatur vita: siue calamitas siue ve. vita q: origo fuit nascēdi. calamitas ⁊ ve. q: p p̄uaricationē causa extitit moriendi. A cadendo eni nomen sumpsit calamitas. Alij aūt dicunt ob hoc etiam vita ⁊ calamitas appellatā·q: sępe mulier viro causa salutis est·sępe calamitatis ⁊ mortis origo·qđ est ve. Cain possessio interpret. vnde etymologiā ipsi⁹ exprimēs pater ei⁹ ait: Cain·id est possedi hominē p deū. Idē ⁊ lamētatio·eo q p interfecto abel interfect⁹ sit. ⁊ pęnā sui sceleris dederit. Abel luct⁹ interpretat. quo noie p̄figurabat occidēdū. Idē ⁊ vanitas·q: cito solutus ē atq; subtract⁹. Seth interpretat resurrectio·eo q p fratris interfectionē nat⁹ sit·q̄si resurrectionē fratris ex mortuis suscitaret. Idē ⁊ positio·q: posuit eū de⁹ p abel. Enos iurta ꝓprię linguę varietatē·homo uel vir dicit. Et cōgrue hoc vocabulū habuit. De eo eni scriptū est. Tūc enim initiū fuit inuocādi nomē dñi·licz plęriq; hebrę orū arbitrent q̄ tūc primū in nomine dñi ⁊ similitudine ei⁹ fabricata sūt idola. Enoch·dedicatio In ipsi⁹ eni noie ciuitatē postea ędificauit Cain. Cainan·lamentatio uel possessio eoꝝ. sicut enim cain possessio·ita derivatiū nomen qđ ē cainan facit possessio eo⁹. Mathusalā interpretat·mortu⁹

est. Euidens etymologia nois. quidã enī eũ cum pr̃e trãslatũ fuisse ⁊ diluuiũ p̃eterisse putauerũt. Ob hoc signanť trãsferť mortu' ẽ. ut oñderet nõ vixisse eũ post diluuiũ. ħ ī eodẽ cataclysino fuisse defunctũ. Soli enī octo hoies ī archa euaserunt diluuiũ. Lamech. ꝑcutiẽs. Iste enī ꝑcussit ⁊ interfecit cain. Nõ eriã ipse postea ꝓpterasse vtroꝝb' cõfiteť. Noe. requies interp̃ať. p eo q̃ sub illo oia retro opa quieuerũt p diluuiũ. Unde ⁊ pať ei' vocans nomẽ ei' noe dixit: Iste requiescere nos faciet ab oib' opib' nr̃is. Sem dicit noiatus. eo q̃ nomẽ ex posteritať p̃ęsagio accepit. Ex ipso enī patriarchę ⁊ ꝓphetę ⁊ apli ⁊ ꝓphi dei. Ex eius ꝙ stirpe ⁊ xp̃us. cui' ab ortu solis vsq̃ ad occasũ magnũ elt nomen ī gentib'. Cham. calid'. q̃ ipse ex p̃ęsagio futuri cognoiať ẽ. Posteritas enī eius eam terrę partẽ possedit. quę vicino sole calentior est. Uñ ⁊ ęgypť vsq̃ hodie ęgyptioꝝ ligua cham dicitur. Japeth. latitudo. Ex eo enī ꝓphus gentiũ nascit. ⁊ q̃. lata ẽ ex gentib' multitudo credentiũ ab eadem latitudine iapeth dict' ẽ. Chanaan filius cham interp̃ať mor' eoꝝ. Nõ q̃d ẽ aliud nisi opus eoꝝ? Pro motu enī patris. id ẽ ꝑ ope ei' maledict' ẽ. Arfaxat. sanans depopulationẽ. Chus hebraice ęthiops interp̃ať. a posteritate sui generis nomen sortit'. Ab ipso enī sũt ꝓpagati ęthiopes. Nemroth. interp̃ať tyrann'. Iste enī p̃ior arripuit insuetã in ꝓphos tyrãnidẽ. ⁊ ipse aggressus ẽ aduersus deũ ipietatis ędificare turrẽ. Heber. transit'. Etymologia eius mystica est. q̃ ab eius stirpe trãsiret de'. nec ꝑseueraret ī eis. trãslata in gentib' gr̃a. Ex ipso enī sunt exorti hebręi. Falech. diuisio. cui pater ꝓterea tale nomẽ ipo/suit. q̃: tũc nať ẽ qñ ꝑ linguas r̃a diuisa ẽ. Thara. exploratio aſcẽsiõis. Melchisedech. rex iust'. rex. q̃: ipse postea impauit salẽ. iust'. ꝑ eo q̃ discernens sacramẽta legis ⁊ cuãgeliꝯ. nõ pecudum victimas. ħ oblationẽ panis ⁊ calicis in sacrificiũ obtulit. Loth. declinãs. Factis enī sodomoꝝ nõ cõsensit. ħ eoꝝ illicita carnis incendia declinauit. Moab. ex patre. totum nomẽ etymologiã habet Cõcepit enī eũ ꝓmogenita filia de pr̃e. Ammon cui' causa nomen reddit. fili' ꝓphi mei. sic deriuať ut ex parte sensus nois. ex ꝑte ipse sit sermo. Ammi enī. a q̃ dicti sũt ammonite. vocať ꝓphus meus. Sarai. interp̃ať ꝓnceps mea. eo q̃ esset vni' tantũmodo domus matfamilias. Postea causa nois immutata. ablata de fine ī littera dicitur sara. id est ꝓnceps. Omniũ quippe gentiũ futura ꝓnceps erat. sicut ⁊ dñs pollicitus fuerat ad abrahã: Dabo tibi ex sara filiũ. ⁊ benedicã ei. ⁊ erit in gẽtes. ħ ⁊ reges ꝓphoꝝ erũt ex eo. Agar. aduena uel conuersa. Fuit enī ęgyptia complexui abrahę aduena causa generãdi data quę post cõtẽptũ angelo increpante cõuersa elt ad sarã. Letbura. thymiama interp̃ať. Jsmahel. interp̃ať auditio dei. sic enim scriptũ est: Et vocauit nomẽ ei' ilmahel. q̃ exaudiuit eũ de'. Esau trinomius ẽ. ⁊ ex ꝓꝑis causis varie nũcupať. Dicit enī esau. id est rufus. ob corrionẽ scilicꝫ rufe lentis. ita appellat' cui' edulio ꝓmogenita ꝓdidit. Edom aũt ob rubozẽ corpis dict' est. qõ latine sanguine' dicit. Seir vo. q̃ fuerit hispidus ⁊ pilosus. qñ enī nat' est. totus sicut pellis pilosus erat. atq̃ idẽ trib' noib' appellatur. Esau. id est rufus. Edom. idest sanguine'. Seir. id est pilosus. q: nõ habuit lenitatẽ. Rebecca. patientia. siue quę multum accepit. Lia. laboriosa vtiq̃ generãdo. Plurimos enī dolores q̃ rachel fęcũditate pariẽdi exꝑta est. Rachel interp̃atur ouis. p ea enim iacob pauit oues laban. Çelphaos hians. Bala. inueterata. Dina trãsferť in cãm. Jurgiꝯ enim in sichimis causa extitit. Thamar amaritudo. p viris mortuis. Eadem ⁊ cõmutãs. Muranit enī se ī habitũ meretricis qñ cũ socero suo concubuit. Phares. diuisio. ab eo q̃ diuiserit mẽbranulã secũdaꝝ: diuisoris. id est phares sortitus ẽ nomẽ. Uñ ⁊ pharisęi q̃ se q̃si iustos a ꝓphs separabãt diuisi appellabanť. Çara fraťer ei' in cui' manu erat coccinũ. interp̃ať oriens. siue q: ꝓmus apparuit. siue q: plurimi ex eo iusti nati sũt. ut in libro paralypomenon ꝓtineť: Çara. id est oriens appellat' est. Job. in latinũ vertit dolens. ⁊ recte dolens ꝓp̃ ꝑcussionẽ carnis ⁊ passiões dolorum. Calamitates enī suas nois etymologia p̃figurauit. Pharao nomẽ est nõ hominis ħ honoris sicut ⁊ apud nos augusti appellãtur reges. cũ proꝑꝛis noib' censeanť. Exprimit aũt ī latinũ pharao. denegãs eũ. vtiq̃ deũ. siue dissipatoꝛ ei'. Populi enim dei fuit afflictoꝛ. Jamnes. marin'. siue vbi est signũ eius. Lessit enim ⁊ defecit signũ eius coꝛam signis moysi. vnde ⁊ dixerunt magi: Hic digitus dei est. Mambres. mare pellitiũ. siue mare in capite. Moyses. dcniq̃ interp̃ať sumptus ex aqua. Jnuenit enī eum ad ripam fluminis expositũ filia pharaonis. quę colligens adoptauit sibi. vocauitq̃ nomẽ eius moyses. eo q̃ de aqua sumpsisset eũ. Aaron. mons fortitudinis interp̃ať. ꝓp̃ q̃ thuribulũ accipiens in medio supstitit ⁊ interemptoꝝ obuiã sterit. ⁊ ruinã mortis quasi q̃dã mons fortis exclusit. Eleaçar. dei adiutoriũ. Balach. p̃cipitãs siue deuozãs. Balaam. van' ꝓphs. Finees. oris parcẽs. trãffixit enim pugione çambri cũ scorto madianitide. ⁊ dñi furorẽ placauit ut parceret. Çabri. stella lacessiens uł amaricãs. Proꝑꝛie enī nomẽ ab amaritudine vocatũ. q̃ peccando amaricauerit ꝓphm. Raab. latitudo uel fames siue iper'. Josue interꝑať saluator. Ipse enim ī figura xp̃i ꝓphm a deserto saluauit. ⁊ ī terrã repromissiõis induxit. Caleph. q̃si coꝛ aut canis. Gothoniel. tẽp' eius de' uel respõsio dei. Aoth. gloriosus. Barach. fulguraus. Delboza. apis uel loquax. Apis. q: fuit ad bellũ ꝓmptissima. dimicans aduersus sisarã. q̃ pempto cecinit cãticũ inde loquax. Jabel. ascẽsio. Gedeon. experimẽtũ inquitat' eoꝝ. Frequẽtib' enī documẽtis informat' est quali p̃ęsagio cõtra hostes futurã victoriam

expediret ex quo futuro experimēto etymologiā nois sūpsit. Abimelech pat' me' rex. Thola vermiculus uel coccinū. Jair illuminās. Jepte aperiens uel aper'. Esebon cogitatio siue vinculum meroris. Abdo seru' ei'. Samson sol eor uel solis fortitudo. Fuit enī ⁊tute clar' ⁊ liberauit isr'l de hostib' eor. Dalida paupcula uel situla. Booz in fortitudine siue in quo robur. Noemi quam interpretari possumus cōsolatā eo q marito ⁊ liberis peregre mortuis nurū moabitidē in consolatione sua tenuit. Ruth interptatur festinās. Alienigena enim erat ex ꝑplo gentili quę relicta patria festinauit trāsire in terrā isr'l dicēs socrui sue: Quocūqz pexeris pgam. Anna gratia eius interptat' q dū esset pius sterilis natura postremo dei gratia fecūdata ē. Heli de' me'. Ofni discalciatus. Filj' enī fuit heli electj' in ministerium sacerdotis cui' amissionem suo exꝑsit vocabulo. Apls enī ait: Calciati pedes ī pcpationē euangelij pacis. Et ꝓpheta: Quā speciosi pedes q annūciant pacē. Iste q discalciat' interptat' ut ei' noie veteris testamēti sacerdotiū a veteri ꝑplo significaret ablatū. Finees frat' ofni os mutū interptatur quo significatur sacerdotij veteris ⁊ doctrinę silentiū. Samuel nomen ei' deus. Jesse in sole sacrificiū uel incensū. Saul petitio interptat'. Notū est enī quō hebreor ꝑplus eum sibi regē petierit ⁊ accepit nomē nō ꝑm deū ꝟ ꝑm suā voluntatē. Dauid fortis manu interptat' q fortissimus in pelijs fuit. Ipse ⁊ desiderabilis in stirpe sclicz sua de q dixerat ꝓpheta: Veniet desiderat' cunctis gentib'. Salomon trib' noib' fuisse pbibet'. Primū vocabulū ei' salomon dicit' id est pacific' eo q in regno ei' pax fuerit. Secūdū nomen idida eo q fuerit dilectus ⁊ amabilis dño. Tertium vocabulū eius coeleth qd grece appellat' ecclesiastes latine concionator q ad ꝑplm loqueret'. Jonathan colūbe donū. Absalon patris pax pantiphrasin eo q bellū aduersus patrē gessisset siue q in ipso bello dauid placatus fuisse legit' filio adeo ut etiā magno cū dolore extinctū plangeret. Roboā latitudo ꝑpli ⁊ ipsum per antiphrasin q decē tribub' ab eo sepatis duę tm ei relicte sint. Abia pater dñs uel pat' fuit. Asa tollens siue sustollens. Josaphat dñi iudiciū. Jozā q est excelsus. Ochoçias apphēdēs dominū. Athalia tēpus domini. Joab spirans uel dñi robur. Amasias ꝑplm tollēs. Oçias fortitudo dñi. Açarias auxiliū dñi. Oçias aūt ipse ē qui ⁊ açarias duplici noie. Ipse ē qui illicitū sibi sacerdotiū vendicare conatus lepra ī fronte pcussus ē. Joathan est pfectus. Pulchrā etymologiā nois habet. Fecit enī rectū in conspectu dñi ⁊ portā templi ędificauit excelsam. Achaz apphendēs. Ezechias fortis dñs. Manasses obliuiosus. Per multa enī scelera ⁊ sacrilegia reliquerat ⁊ oblit' fuerat dñi. siue q oblit' deus pcōr illi'. Amon fidelis uel honestus. Josias vbi est incensū dñi. Propria etymologia nois. Iste ē enī q simulacra cōbussit. Joachaz robust'. Joachim vbi ē ꝓpatio. Eliachim dei resurrectio. Jechonias ꝓpatio dñi. Sedechias iust' dñi. Hieroboam iudicatio dñi siue causa ꝑpli. uel ut quidā aiūt diuisio interptat' ꝑ eo q in regno eius diuisus sit ꝑplus isr'l ⁊ pcisus a regno stirpis dauid. Diuisionis enī ꝑpli causa iste extitit. Cambri psalm' uel cāticū meū uel hymnū. Amri crispans me'. Achab frat' patris. Jezabel fiurus sanguinis uel fluēs sanguine. ꝟ meli'. vbi est sterquiliniū. Precipitata enī deor sū comederunt carnes ei' canes sicut prędixerat helias: Et erūt inq carnes iezabel sicut stercus sup faciem terrę. Ochoçias apphēdēs deū. Jehu ipse ꝺo ē. Joathan robust'. Sella vmbra ei' uel petitio. Manaen ꝓsolās. Pharaeas aperiēs. Nabuchodonosor ꝓpheria lagūculę āgustę siue ꝓpherās iustus modi signū ꝑ somnio scz futuror qd vidisse narrat' ⁊ daniel interptat' ē siue sessio ī agnitiōe angustię ꝑ his q in captiuitatē ab eo ducti sūt. Zorobabel apud hebreos ex trib' integris noibus tradit' eē cōposit'. Zo iste ro magister babel ꝓpe babyloniū sonat. ⁊ efficit' nomē Zorobabel iste magister de babylone. Jn babylone enī ortus ē vbi ⁊ ꝓnceps gentis iudeę extitit.

De patriarchis Cap. vii.

Vocūdā patriarchar ꝑ etymologię notā/
q dę sūt ut sciam' qd ī suo vocabulo resonent. Nā plerigz eor ex causis ꝓpijs nomina acceperūt. Patriarcha interptat' pat ꝓnceps. Archos enī grece ꝓnceps ē. Abram primū vocat' ē pater videlicet ꝑplm ꝓpe israhelitas scz trm. postea appellat' ē abrahā qd trāsferē pat' multarū gētiū qd erat adhuc ꝑ fidē futur. Gentiū aūt non habet' in noie ꝟ subaudit' iurta illud: Erit nomē tuū abrahā q patrē multar gentiū posui te. Jsaac ex risu nomē accepit. Risit enī pater qn ei pmissus ē admirans in gaudio. Risit ⁊ mater quādo ꝑ illos tres viros pmissus est dubitans in gaudio. Et hac q causa nomē accepit Jsaac. interptat' enī risus. Sciēdū aūt q quattuor ī veteri testamento absq vllo velamine noib' suis anteq nascerēt vocati sunt. ismahel. isaac. salomon ⁊ iosias. Lege scripturas. Jacob supplantator interpretat' siue q in ortu plantā nascētis fratris apprehēderit siue q postea fratrē arte decepit. vñ ⁊ esau dixit: Juste vocatū ē nomē eius iacob: supplantauit enī me ecce secūdo. Jsrahel vir videns deū. Tūc enī hoc nomē accepit quādo tota nocte luctatus vicit in certamine angelū. ⁊ oriente lucifero benedictus est. Jnde ꝓpter visionem dei isr'l appellat' ē sicut ⁊ ipse ait: Vidi dominū facie ad faciē ⁊ salua facta est anima mea. Ruben interptatur visionis filius siue videns filium. Sic enim quando eum peperit lia vocauit nomen eius ruben dicens: quia vidit deus humilitatem meam. Symeon interpretat' auditio dei. Sic enim dixit lia quando eum peperit: quia exaudiuit me deus.

Leui·addit⁹. Dixit enī lia·qñ peperit eū nō ambigens de amore viri Nunc mecū erit vir meus: quia peperi ei tres filios. Juda·confessio dicitur. Quādo enī eū peperit lia·laudē dño rettulit dicēs: Nunc sup hoc cōfitebor dño. ⁊ ob id vocat⁹ est iuda. A confessione itaq; nomen eius ē dictū. qđ ē gratiarū actio. Jssachar interp̄tatur est merces. Js quippe dicitur est·achar merces. Hoc aūt ideo·quia mandragoris filij ruben·introitū viri qui rachelī debebat ad se emerat lia. vnde ⁊ dum natus ē·dixit lia: Dedit dē⁹ mercedē meam. Çabulon interp̄tat habitaculū. Sextū enī hūc filiū genuerat lia·ꝑterea iā secura dixit: Habitabit mecū vir me⁹. Unde ⁊ filu⁹ ei⁹ vocatus ē habitaculū. Nepthalim·de conuersatiōe siue cōparatiōe causa nois eius est. vnde ⁊ dixit rachel·cū eū peperisset ancilla eius bala: Habitare me fecit dē⁹ habitatiōe cū sorore mea. Dan interp̄tat iudiciū. Bala enī dū eū peperisset·dixit rachel dña eius: Judicauit me domin⁹ ⁊ exaudiens dedit mihi filiū. Causam nois expressit·ut ab eo q̄ iudicasset dñs·filio ancillę iudicij nomen imponeret. Gad ab euentu siue ꝓcinctu vocatus ē. Quādo enī eū peperit çelfa·dixit dña eius lia: Infortuna·id. ē qđ dicit in ꝓcinctu uel euentu. Aser·brūs dicit. Dum enī peperisset eū çelfa·dixit lia: Beata ego. ⁊ beatificant me mulieres. ⁊ ab eo q̄ beata dicit· ex etymologia nois beatū vocauit. Joseph ab eo q̄ sibi alium filiū addi mater optauerat·vocauit augmētū. Hūc pharao saphanech appellauit·qđ hebraice abscōditor reprobē sonat. ꝓ eo q̄ obscura somnia reuelauit ⁊ sterilitatē p̄dixit. Tamē q: hoc nomē ab ęgyptio ponit·ipsi⁹ linguę debet habere rōnē. Interp̄tat ꝯ saphanech ęgyptio sermone·saluator mūdi·eo q̄ orbē terrę ab imminēte famis excidio liberaret. Beniamin interp̄tat filiu⁹ dextere·qđ est virtutis. Dextera enī appellatur iamin. Mater quippe eius moriens·vocauerat nomē eius bēnoni·id est filius doloris mei. Pater ꝫ mutauit·filium dextere nominās. Manasses dictus ab eo q̄ sit pater ei⁹ oblitus laborū suorū. Jta enī hebraice vocat oblitio. Effraim eo q̄ auxerit eum deus. ⁊ ex hoc vocabulo i linguam nostram transfertur augmentum.

De ꝓphetis Cap. VIII.

Uos gentiles vates appellāt·hos nostri ꝓpheras vocāt·quasi p̄fatores·quia pozzo fanē. ⁊ de futuris vera p̄dicunt. Qui aūt a nobis ꝓphetę in veteri testamēto videntes appellabant·q: videbāt ea quę ceteri nō videbāt ⁊ ꝓspiciebant ea quę i mysterio abscōdita erāt. Hinc ē qđ scriptū ē in samuele: Eam⁹ ad videntē. Hinc Esaias: Uidi inquit dñm sedentē sup soliū excelsum ⁊ elevatū. Et ezechiel: Apti sūt cęli ⁊ vidi visiones dei. Quorūdā aūt ꝓpheraru etymologię nominū annotādę sūt. Vocabula enī eorū satis oūdūt qđ i futuris factis dictisq; suis p̄nūciassent. Helias interp̄tat dñs deus. Ex futuri igit⁹ p̄sagio sic vocat. Nam dum altercaret in sacrificio cum quadringentis sacerdotib⁹ baal· inuocato noīe dñi·descendit de cęlo ignis sup holocaustū. Qđ cum vidisset ois ꝓplus cecidit in faciē suā ⁊ ait: Domin⁹ ipse est deus. Ex hac igitur causa tale ꝓrius nomē accepit·ꝓ eo q̄ ꝓ eū postea cognouerit popul⁹ dominū deū. Jdē ⁊ fortis domin⁹ interp̄tat·uel ꝓter q̄ interfecit eosdē sacerdotes·uel ꝓter q̄ achab aduersitatē tolerauit. Helisęus·domini sal⁹ interp̄tat. vocabulū aūt ⁊ idem ex futuri p̄sagio susceptū. Deniq; ⁊ multas virtutes fecit. ⁊ famē pellens·ꝓplm a morte saluauit. Nathan·dedit siue dantis. Esaias interp̄tatur saluator dñi. ⁊ meritō. Saluator ē enim vniuersaꝝ gentiū·eiusq; sacramēta amplꝰ q̄ ceteri p̄dicāt. Hieremias·excelsus dñi. ꝓ eo q̄ dictū ē ei: Ecce constitui te sup gētes ⁊ regna. Ezechiel fortitudo dei. Daniel. iudiciū dei·siue q: in p̄sbyterorū iudicio sententiā diuinę examinatiōis exhibuit·dum repta eoꝝ falsitate·susannā ab interitu liberauit·siue q̄ visiones ⁊ somnia quib⁹ ꝓ singula quędam enigmata·futura monstrabantur· sagaci mente discernēs aperuit. Hic ⁊ desiderio rū vir appellatus ē·q: panē desiderij nō māducauit. ⁊ vinū cōcupiscentię nō bibit. Osee·saluator aut saluās. Dū enī irā dei in ꝓplm isrl ob crimen idolatrię ꝓberasset·domui iudę salutē ꝓnūciauit Ꝓpoꝛ qđ ezechias rex inda sublatis idolis quę p̄cedentes reges cōsecrauerant·templū domini purgasse ac purificasse monstrat. Joel domin⁹ de⁹·siue incipiēs deo uel fuit dei. Hoc enī ei⁹ vocabulū resonat etymologia incerta. Amos·ꝓplus auulsus. Ꝓpheria enī ei⁹ ad ꝓplm fuit isrl q: iā auulsus erat a domino. ⁊ aureis vitulis fuicbat· siue auuls⁹ a regno stirpis dauid. Naum·germē siue cōsolator. Increpat enī ciuitatē sanguinū. ⁊ post euersionē illi⁹ consolatur syon dicens: Ecce sup montes pedes euangeliçantis ⁊ annūciantis pacē. Abachuc amplexās·q: ul ex eo q̄ amabilis domino fuit vocat amplexatio·uel q̄ in certamē cū deo cōgredit·amplexantis·id est luctātis sortitus ē nomē. Null⁹ enī tam audaci voce ausus ē deū ad disceptationē iusticię ꝓuocare·cur in reb⁹ humanis ⁊ mundi ist⁹ tanta rerū versarēt iniq̄tas. Micheas·quis hic uel quis iste. Cōminatur samarię ob cām simulacroꝝ·illo mō de quo beliu dicit: Quis ē iste iuolues sententias? Sophonias speculum uel archanū domini interp̄tat. vtrūq; ad ꝓpheram conuenit. Ipsi enim sciunt mysteria dei. Unde ad ezechielē dicit: Speculatorē te posui domui isrl. Et alibi: Nō faciet domin⁹ q̄q̄ nisi reuelauerit seruis suis ꝓphetis. Abdias seruus domini. sicut enī moyses famulus domini. ⁊ apls ih⁹ xp̄i. ita iste legat⁹ ad gētes missus·videt ⁊ p̄dicat quę ꝓpheali digna sūt mysterio ⁊ fuiture· inde seruus domini. Jonas interp̄tat columba siue dolens. Columba ꝓ gemitu·quādo i ventre ceti triduo fuit. Dolens aut·uel ꝓter tristiciam

quã habuit de salute ninuitarũ·uel ꝓpter hede/
ram subito arescẽtẽ·cuꝰ vmbraculo tegebaꝯ con/
tra solis ardorẽ. Ipse ẽ᷑ amathi sarepthanę viduę
filius·ut iudęi affirmãt·quẽ resuscitauit helias·
matre postea ad eum dicente: Nunc cognoui qm̃
vir dei es tu.᷑ verbũ dn̄i in ore tuo verum est.ob
hanc causam ipsũ amathi vocatũ. Amathi enim
ex hebraeo in latinam linguã veritas dicit.᷑ ex eo
qꝺ verũ helias locutꝰ ẽ·ille q̃ suscitatus est·filius
nuncupatꝰ est veritatis. Çacharias memoria dn̄i.
lxxꝰ enī anno desolationis tẽpli cõpleto çacharia
prędicante memoratꝰ est dn̄s ꝓpli sui·iussuq; darij
reuersus est dei ꝓphꝰ.᷑ reędificata ẽ vrbs᷑ tem/
plũ. Aggeus·in latinũ festiuꝰ᷑ lętꝰ resonat. De/
structũ enī templũ ędificandũ ꝓphetat.᷑ post lu/
ctũ captiuitatis·regressiõis lętitiã prędicat. Ma/
lachias interptaꝯ angelꝰ dn̄i·id est nũciꝰ. Quicqd
enim loquebatur·quasi a dño essent mandata·ita
credebanꝯ.᷑ inde ita nomẽ eius. lxxꝰ transtulerũt
dicentes: Assũptio verbi dn̄i sup isrł·i manu an/
geli eius. Esdras·adiutor. Neemias·cõsolator a
dño. Quodã enī prędagio futuri·noia ista sortiti
sunt. Fuerũt enī in adiutoriũ᷑ consolationem oi
illi ꝓpłi redeũti ad patriã. Nam᷑ templum dn̄i
ipsi ędificauerũt.᷑ murorꝫ ac turriũ opꝰ ipsi
restauraverũt. Ananias·gratia dei interptatur.
Jdẽ᷑ sidrach·lingua chaldęa·qđ interptaꝯ de/
corus meus. Azarias·auxiliũ dn̄i. Jdem᷑ abde/
nago·qđ in latinũ vertiꝯ·seruiẽs taceo. Misael·
qui ꝓphꝰ dn̄i. Ipse᷑ misach·qđ interptaꝯ risus
uel gaudiũ. Azia·fratꝫ meus. Semeia·audiẽs do/
minũ. Asaph·cõgregãs. Jdithun·trãsiliẽs eos·
siue saliens eos. Quosdã enim inhęrẽtes humo·
curuatos in terrã᷑ ea quę in imo sunt cogitãtes·
᷑ in rebus transeũtib⁹ spem ponentes·transiliunt
canendo iste q̃ vocaꝯ transiliens. Eman·accipi/
ens·uel formido eorũ. Ethan robustꝰ. Barachia
benedictꝰ dn̄i·uel benedictꝰ dns. Olda·districtio
siue diuerticulũ. Judith·laudans uel cõfitẽs dño.
Hester·absconsa. Çacharias·memoria dn̄i·ob ꝺ
qꝫ canit: memoriale testamẽti sui sancti. Johan/
nes baptista·dn̄i gratia·eo qꝺ sit limes ꝓphetię·
prænũcius gratię·siue initiũ baptismatis·ꝑ quod
gratia ministraꝯ. Hi sũt ꝓphętę veteris nouiq; te/
stamenti·quorꝫ finis xp̄s·cui dicitur a patre: Et
prophetã in gentib⁹ posui te. Prophetię aũt ge/
nera sunt septẽ. Primũ genus extasis·qđ ẽ men/
tis excessus·sicut vidit petrꝰ vas illud sumissũ de
cęlo in stupore mentis cũ varijs animalibus. Se/
cũdũ genus visio·sicut apud Esaiã dicentẽ: Vi/
di dn̄m sedẽtẽ sup soliũ excelsũ. Tertiũ genꝰ somn̄/
niũ·sicut iacob subnixam i cęlo scalam dormiens
vidit. Quartũ genꝰ ꝑ nubem·sicut ad moysen᷑
ad iob post plagam loquitur deus. Quintũ ge/
nus·vox de cęlo·sicut ad abrahaam sonuit dicens:
Ne inijtias manũ tuã sup puerũ. Et apud saulũ
in via. Saule saule qđ me pśequeris? Sextũ ge/
nus·accepta parabola·sicut apud salomonem in
ꝓuerbijs.᷑ apud balaam·cũ euocareꝯ a balach.
Septimũ genꝰ·repletio sci spũs·sicut pene apud
oēs ꝓphetas. Alij·tria genera visionum diterũt
esse. Unũ ꝑm oculos corpis·sicut vidit abrahaam
tres viros sub ilice mambre.᷑ moyses ignẽ i ru/
bo.᷑ discipuli transfiguratũ dn̄m in monte inter
moysen᷑ heliam.᷑ cętera huiusmodi. Alterꝫ ꝑm
spm̃·quo imaginamur ea quę ꝓ corꝰ sentimꝰ·sic
sicut vidit petrus discũ illũ sumitti de cęlo cum va/
rijs animalibꝰ.᷑ sicut esaias deũ i sede altissima
nõ corpaliter sed spualiter vidit. Non enī deum
forma corporea circũterminat.sed quẽadmodum
figurate·non ꝓprie multa dicunt·ita etiã figurate
᷑ multa monstrantꝯ. Tertiũ aũt genꝰ visionis est
qđ neq; corporeis sensibꝰ·neq; vlla parte animę
qua corporaliũ rex imagines capiunt.sed ꝑ intui/
tum mentis·quo intellecta cõspicit veritas·sicut
daniel prędictus mẽte vidit qđ balthasar viderat
corpe. Sine q̃ genere·illa duo uel ifructuosa sũt·
uel etiam in errorẽ mittũt. Omnia tñ hęc genera
spũs scũs moderaꝯ. Habere aũt ꝓphetiã·nõ so/
lum bonꝰ·sed etiã malus põt. Nam inuenimus
saulem regem ꝓphetasse. Persequebaꝯ enī sanctũ
dauid.᷑ impletus sancto spũ ꝓphetare cępit.

De apostolis Cap. ix.

Postoli missi interptantꝯ. Hoc enī eorũ
a nomen indicat. Nam sicut grece angeli·
latine nuncij vocantꝯ·ita grece apli·latī/
ne missi appellantꝯ. Ipsos enī misit xp̄us euange/
lizare ꝑ vniuersum mundum·ita ut quidã persas
indosq; penetrarent·docentes gentes᷑ faciẽtes i
noie xp̄i magna᷑ incredibilia miracula·ut attre/
stantib⁹ signis᷑ ꝓdigijs crederẽ illis·in his quę
dicebant᷑ videraꝯ. Habẽt enī plerięq; eor ex his
causas suorũ vocabulorꝫ. Petrus a petra nomen
accepit. hoc est a xp̄o·sup quẽ fundata est ecclesia.
Non enī a petro petra· sed petrus a petra nomẽ
sortitus ẽ·sicut nõ xp̄us a xp̄iano·ꝟ xp̄ianꝰ a xp̄o
vocaꝯ.ideoq; ait dn̄s: Tu es petrus᷑ sup hanc
petrã ędificabo ecclesiam meã.qꝫ dixerat petrus:
Tu es xp̄us filius dei viui. Deinde ei dominus:
sup hanc inquit petrã quã confessus es ędificabo
ecclesiã meã. Petra enim erat xp̄us·sup qđ fũda/
mentũ etiã ipse ędificatꝰ ẽ petrꝰ. Cephas dicitꝰ·eo
qꝺ in capite sit constitutꝰ apłorũ. Cephalin enim
grece caput dicitur.᷑ ipsum nomen in petro syrũ
est. Simon bariona i linguam nostram sonat fi/
lius columbę.᷑ est nomen syrũ pariter᷑ hebraeũ.
Bar quippe syra lingua filiꝰ. iona hebraice colũ/
ba·vtroq; sermone dicitur bariona. Alij simpli/
citer accipiunt·qꝺ simon·id est petrus filius sit io/
hannis.iuxta illam interrogationẽ: Simon io/
hannis diligis me.᷑ volũt scriptorꝫ vitio depra/
uatũ·ut ꝑ bariohanna hoc est filio iohãnis·bar/
iona scriptum sit·vna detracta syllaba. Johan/
na aũt interptatur dn̄i gratia. Et fuisse cõstat pe/
trum trinomiũ·petrũ·cephan.᷑ simon bariona.
Simon autem hebraice interpretatur audiens.

Saulus hebraico sermone tentatio dictus·eo q̄ prius i tentatione ecclesię sit versatus. Persecutor enim erat·inde nomē habebat istud·qñ psequebaꝫ xp̄ianos. Postea mutato noīe de saulo factus est paulus·quod interpretaꝫ mirabilis siue electꝰ. Mirabilis·uel quia multa signa fecit·uel quia ab oriente vsq̄ ad occasum euangelium xp̄i in omnibꝰ gentibus prędicauit. Electus sicut in actibꝰ apl̄oꝝ spūs scūs dicit: segregate mihi barnabam ꝛ paulū ad opus ad qđ elegi eos. Latino autē sermone·paulꝰ a modico dictus. vnde ꝛ ipse ait: Ego sū minimꝰ oīuꝫ apl̄oꝝ. Quādo enī saulus·supbꝰ erat: qñ paulꝰ·humilis·modicꝰ. Ideo sic loquimur: paulo post videbo te·id ē post modicū. Mā q: modicꝰ factus ē·ipse dicit: Ego enī sū nouissimꝰ oīuꝫ apl̄oꝝ ꝛ mihi minimo oīuꝫ scōꝝ data ē gratia. Cephas aūt ꝛ saulus·ideo mutato noīe sunt vocati·ut essent etiā ipso noīe noui sicut abrahā ꝛ sara. Andreas frater petri carne. ꝛ coheres gratia·fm hebraicā etymologiā interp̄taꝫ decorꝰ siue rūdes. sermone aūt grēco·a viro virilis appellaꝫ. Johānes quodā vaticinio ex merito nomē accepit. Interp̄taꝫ enī·i q̄ ē gratia·uel dñi gratia. Amplius enī eū ceteris aplis dilexit ihs. Jacobꝰ çebedei a patre cognoiaꝫ·quē relinquēs cū iohāne·verū patrē secuti sunt. Hi sunt filij tonitrui·qui etiā boanarges ex firmitate ꝛ magnitudine fidei noīati sunt. Hic ē iacobꝰ filiꝰ çebedei frater iohānis·q̄ post ascensionē dñi ab herode manifestaꝫ occisus. Jacobꝰ alphei ob distinctionem prioris cognoiaꝫ·qui dicit filiꝰ çebedei·sicut iste filiꝰ alphei. Cognomētū igit̄ ambo a p̄re sumpserūt. Iste est iacobꝰ minor qui in euangelio fraꝫ dñi noiaꝫ·q: maria vxor alphei·sor̄ fuit matris dñi: quā mariam cleophę iohānes euāgelista cognominat·a p̄re siue a gētilitate familię·aut quacūq̄ alia causa ei nomen imponēs. Alpheus aūt hebrēo sermone in latinū exp̄imit̄ millesimꝰ siue doctꝰ. Philippꝰ·os lāpadaꝝ·uel os manuū. Thomas·abyssus uł geminꝰ. vnde grēce didymꝰ appellatur. Bartholomeus·filiꝰ suspēdentis aquas·uel filius suspēdētis me. syrū ē nō hebrēū. Matheꝰ i hebrēo donatus exp̄imit̄. Idē ꝛ appellatus leui ex tribu a qua oꝛtus fuit. In latino aūt ex ope publicani nomē accepit·q: ex publicanis fuit electꝰ ꝛ in apl̄atū trāslaꝫ. Simon chananē·ad distinctionem simonis petri·de vico galileę chana·vbi aquas dñs mutauit i vinū. Ipse ē q̄ in alio euangelista scribit̄ çelotes. Chana quippe cel' interp̄taꝫ. Judas iacobi q̄ alibi appellaꝫ lebbeꝰ·figuratū nomē haber a corde·qđ nos diminutiue corculū possumꝰ appellare. Ipse in alio euāgelista thadeus scribitur·quem ecclesiastica tradit historia·missū edessam ad abagarū regē. Judas scariothis·uel a vico in quo oꝛtus est·uel ex tribu issachar vocabulū supsit quodā p̄sagio futuri i condemnationē sui. Issachar enī interp̄taꝫ merces·ut significaret̄ p̄ciū ꝑditoꝛis quo vēdidit dñm·sicut scriptū ē: Et acceperūt mercedē meā. xxx. argenteos·p̄ciū qđ appeciaꝫ sum ab eis. Mathias q̄ inter apostolos sine cognomine solꝰ habetur·interp̄taꝫ donatꝰ·ut subaudiatur·ꝑ iuda. Ipse enim in locū eius electus ē ab apostolis·cū ꝑ duobꝰ sor̄ mitteretur. Marcꝰ·excelsus mandato·vtiq; ꝑter euāgeliū altissimi qđ p̄dicauit. Lucas·ipse consurgens·siue ipse eleuās·eo q̄ eleuauerit p̄dicationē euangelij post alios. Barnabas·filius ꝑhęç·uel filius consolationis.

De reliquis in euangelio nominibus Cap̄.x.

Aria illuminatrix siue stella maris. Benuit enī lumen mundi·sermone aūt syro maria domina nūcupaꝫ. ꝛ pulchra·q: dominū genuit. Heliſabeth dei mei saturitas·uł dñi mei iuramentū. Magdalena·turris. Martha·irritās uel ꝓuocans. sermone autē syro interp̄taꝫ dominās. Nathanael·donū dei·quia dolus id ē simulatio·dono dei i eo nō fuit. Çebedeus·donatus siue fluens iste. Çacheus·iustus·siue iustificatus·siue iustificandus. syrū est nomen non hebrēum. Laçarus adiutus·eo q̄ sit a morte resuscitatus. Herodes·pelliceus·uel gloriosus clara etymologia. Cayphas·inuestigator aut sagax·aut vomens ore. Iniquo enim ore suo iustū condemnauit·q̄uis ꝺ mysterio p̄opherali annūciasset. Pontius·declinans conciliū·vtiq; iudęorū. Accepta enim aqua·laut manus suas dicēs: Innocens ego sum a sanguine iusti huius. Pilatus·os malleatoris·quia dum xp̄m ore suo ꝛ iustificat ꝛ condēnat·more malleatoris vtraq; ferit. Barrabas·filius magistri cor̄·absq; dubio iudęoꝝ magistri·qui ē diabolus·homicidioꝝ auctor·q̄ vsq; hodie regnat in eis.

De martyribus Cap̄.xi.

Artyres grēca lingua·latine testes dicuntur. vnde ꝛ testimonia grēce·martyria nuncupant̄. Testes autē ideo vocati sunt. quia ꝑter testimoniū xp̄i passiōes sustinuerunt. ꝛ vsq; ad mortem ꝑ veritate certauerūt. Nō vo nos non testes·qđ latine vtiq; possum' dicere·sed grēce martyres appellamus·familiari' ecclesię auribꝰ hoc grēcū verbū sonat·sicut ꝛ multa grēca noia qb' ꝑ latinis vtimur. Martyꝝ primus in nouo testamento stephanꝰ fuit·q̄ hebrēo sermone interp̄taꝫ norma·q̄ prior fuerit i martyrio ad imitationē fideliū. Idem autē ex grēco sermone in latinū vertitur corōnatus. ꝛ hoc prophetice·ut qđ sequerer̄ in re·vaticinio quodam futuri·prius in vocabulo resonaret. Passus ē enī ꝛ qđ vocabatur accepit. Stephanꝰ enim corona dicitur·humiliter lapidaꝫ·ꝫ sublimiter coronatus. Duo aūt sunt martyrij genera·vnū in aperta passiōe·alterum in occulta animi virtute. Nam multi hostis insidias tolerantes. ꝛ cunctis carnalibus desiderijs resistentes·per hoc q̄ se omnipotenti deo in corde mactauerunt·etiam pacis

tempore martyres facti sunt. qui etiã si psecutionis tempus existeret · martyres esse potuerunt.

De clericis Cap. xii.

Leros ⁊ clericos hinc appellatos · quia
c mathias sorte electus est · quẽ primũ per
aplos legim⁹ ordinatũ. Cleros enĩ grece
sors uel hereditas latine dicitur. Propterea q̃ dicti sunt clerici · q: de sorte sunt dñi · uel q: dñi ptẽ habent. Generaliter aũt clerici nuncupant oẽs q̃ in ecclesia xpi deseruiũt · quoz gradus ⁊ noia hec sunt. Ostiari⁹ · psalmista · lector · exorcista · acolythus · subdiaconus · diacon⁹ · presbyter · epi. Ordo epoz q̃dripartit⁹ ẽ · id ẽ in patriarchis · archiepis · metropolitanis atq; epis. Patriarcha greca ligua sũm⁹ patrũ interpꝛat · q: primũ · id est aplicũ retinet locũ. ⁊ ideo q: sũmo honore fugiẽt · tali noie cẽsẽt · sic̃ roman⁹ · antiochen⁹ · ⁊ alexandrinus. Archiepus greco vocabulo q̃ sit sũm⁹ epoz̃. Tenet enĩ vicẽ aplicã ⁊ presidet tã metropolitanis q̃ epis ceteris. Metropolitani aũt ẽ a mensura ciuitatũ vocãt. Singulis enĩ ꝓuintijs preeminẽt · q̃rũ auctoritati ⁊ doctrine ⁊ potestati ceteri sacerdotes subiecti sunt · sine quib⁹ nihil relijs epos agere licet · sollicitudo enĩ tot⁹ ꝓuintie ipsis epis cõmissa ẽ. Oẽs aũt superi⁹ designati ordines vno eodẽq; vocabulo epi nominãt. sed ideo priuato noie quidam vtunt̃ ꝓpter distinctionẽ potestatũ quã singulariter acceperũt. Patriarcha patrũ princeps. Archon enĩ ꝓnceps. Archiepus ꝓnceps epoz̃ · sic̃ metropolitan⁹ a mensura ciuitatũ. Episcopat⁹ aũt vocabulũ inde dictũ · q̃ ille qui supefficiẽt · superintendat · curã scilicz gerens subditorũ. scopin enĩ grece latine intendere dicitur. Epi aũt grece latine spectatores interpꝛant̃. Nam speculator est prepositꝰ ecclesia · dictꝰ eo q̃ speculet̃ atq; pspiciat populoz̃ infra se positoz̃ mores ⁊ vitã. Pontifex ꝓnceps sacerdotũ ẽ · q̃si via sequẽtiũ. Ipse ⁊ summus sacerdos · ipse ⁊ pontifex maxim⁹ nuncupat̃. Ipse enĩ efficit sacerdotes atq; leuitas · ipse oẽs ordines ecclesiasticos disponit · ipse q̃d vnusq̃sq; facere debeat ostẽdit. Antea aũt põtifices reges erãt Nam maiorũ hec erat cõsuetudo · ut rex esset etiã sacerdos ⁊ pontifex. Unde ⁊ romani impatores põtifices dicebant̃. Uates a vi mẽtis appellatos · cuius significatio multiplex ẽ. Nam modo sacerdotẽ · modo ꝓpheta significat · modo poetã. Antistes sacerdos dictus · ab eo q̃ ante stat. Primus est enĩ in ordine ecclesie · ⁊ supra se nullum habet. Sacerdos aũt nomẽ habet cõpositum ex greco ⁊ latino · q̃si sacrũ dans. sicut enĩ rex a regendo · ita sacerdos a sacrificando vocat⁹ est. Cõsecrat enĩ ⁊ sanctificat. Sacerdotes aũt gentiliũ flamines dicebãt̃. Hi ĩ capite habebãt pilleũ in q̃ erat breuis virga desup habẽs lanę aliquid. Quod cũ p estũ ferre nõ possent · filo tm̃ capita religare ceperunt. Nam nudis eos penit⁹ capitibus incedere nefas erat. vnde a filo quo vrebant̃ flamines dicti sũt: quasi filamines. vel festis diebus filo deposito pilleũ imponebant ꝓ sacerdotij eminentia. Presbyter grece latine senior interpꝛatur · non ꝓ etate uel decrepita senectute · sz ꝓter honorẽ ⁊ dignitatẽ quã acceperũt · presbyteri noiant̃. Unde ⁊ apud veteres idẽ epi ⁊ presbyteri fuerunt · quia illud nomen dignitatis ẽ · hoc etatis. Ideo aũt ⁊ presbyteri sacerdotes vocant̃ · quia sacrũ dant · sicut ⁊ epi qui licz sint sacerdotes · ramẽ pontificat⁹ apicẽ nõ habẽt · q: nec chrismate frontẽ signãt · nec paraclitũ spiritũ dant · qõ solis deberi epis lectio actuũ aplorz̃ demonstrat. Leuite ex noie auctoris vocati. De leui enĩ leuite exorti sunt · a quib⁹ in templo dei mystici sacramenti ministeria explebantur. Hi grece diaconi · latine ministri dicunt̃ · q: sicut in sacerdote consecratio · ita in diacone ministerij dispensatio habet̃. Hypodiacones grece · qs nos subdiaconos dicimus · qui ideo sic appellantur · q: subiacent preceptis ⁊ officijs leuitarum. Oblationes enim in templo dei a fidelibus ipsi suscipiũt. ⁊ leuitis superponendas altaribus deferũt. Hi apud hebreos nathinnei vocant̃. Lectores a legendo · psalmistę a psalmis canẽdis vocati. Illi enim predicãt populis q̃d sequantur · isti canũt ut excitent ad compunctionem aios audientiũ · licz ⁊ quidã lectores ita miserant̃ · pnunciẽt · ut q̃sdã ad luctũ lamẽtationẽq; cõpellãt. Idẽ etiã ⁊ pnũciatores vocant̃ · q̃ porro annũcient. Tanta enim ⁊ tam clara erit eoz̃ vox · ut q̃uis longe positoz̃ aures adimpleãt. Cantor aũt vocat⁹ · q: vocem modulat̃ in cantu. Huius duo genera dicunt̃ in arte musica · sicut ea docti hoies latine dicere potuerũt precentor: ⁊ succentor. Precẽtor: scilicz q̃ voce premittit i cantu. Succentor: aũt q̃ subsequenter canendo respõdet. Cõcentor: aũt dicit̃ q: cõsonat · q̃ aũt nõ cõsonat · nec cõcinit · nec cãtor: nec cõcentor erit. Acolythi grece latine ceroferarij dicũt̃ a deportãdis cereis q̃s euãgelũ legendũ ẽ · aut sacrificiũ offerendũ. Tunc enĩ accendunt̃ luminaria ab eis ⁊ deportant̃ · nõ ad effugandas tenebras · dum sol eodẽ tpe rutilet̃ · sed ad signum lẽticie demonstrandum · ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendat̃ · de q̃ in euãgelio legitur: Erat lux vera que illuminat oẽm hoiem venientẽ in hũc mũdũ. Exorcistę ex greco in latinũ adiurãtes siue increpantes vocant̃. Inuocant enĩ sup catheccuminos uel sup eos qui habent spiritũ imundũ · nomẽ dñi. ibu · adiurantes p eũ ut egrediat̃ ab eis. Ostiarij idem ⁊ ianitores · q̃ in veteri testamento electi sũt ad custodiã templi · ut nõ ingrederet̃ eum imundus in omni re. Dicti aũt ostiarij · q̃ psint ostijs templi. Ipsi enĩ tenentes clauẽ oia intus extracta custodiũt · atq; inter bonos ⁊ malos habẽtes iudicium · fideles recipiũt. ⁊ respuũt infideles.

De monachis Cap. xiii.

Monachus greca etymologia vocatus eo
m q̃ sit singularis. Monas enim grece singularitas dicit̃. Ergo si solitari⁹ interpꝛtat̃ vocabulũ monachi · q̃d facit in turba qui sol⁹

est. Plura aũt sunt genera monachoꝝ. Cœnobi/
tę. quos nos in cõmune viuentes possumus appel
lare. Cœnobiũ enī plurimoꝝ ē. Anachoritę sũt. q̄
post cœnobialē vitam deserta petunt. ⁊ soli habi/
tant p̄ deserta. ⁊ ab eo q̄ p̄cul ab hominib⁹ recef/
serunt. tali noīe nuncupantur. sed anachoritę be
liam ⁊ iohannem. cœnobitę aplos imitanť. Here
mitę hi sunt q̄ ⁊ anachoritę ab hominũ cõspectu
remoti. heremũ ⁊ desertas solitudines apperen/
tes. Nam heremũ dicit̄ quasi remotũ. Abba aũt
syrũ nomẽ significat in latinũ pater. qõ paul⁹ ro
manis scribens exposuit dicens: In quo clama/
mus abba pater. in vno noīe duab⁹ vsus linguis
Dicit enī abbā syro nomine patrem. ⁊ rursus la/
tine nominat itidē patrem.

De cęteris fideliũ nominibus Cap̄. xiiii.

Xristianus quantũ interp̄tatio ostendit
c de vnctione dicit̄. siue de nomine aucto/
ris ⁊ creatoris. A xp̄o enī xp̄iani sũt co/
gnominati. sicut a iuda iudei. De magistri quip̄e
nomine cognomẽ sectatoꝝb⁹ datũ ē. Xp̄iani aũt
olim a iudęis quasi ob opp̄obriũ naçarei voca/
bantur. p̄o eo q̄ dñs noster atq̄ saluator a vico
quodam galileę nazaren⁹ sit appellatus. Non se
aũt glorietur xp̄ianũ. qui nomẽ habet ⁊ facta nõ
habet. vbi aũt nomẽ secutũ fuerit op⁹. certissime
ille est xp̄ianus. q̄ se factis ostẽdit xp̄ianũ. ambu/
lans sicut ⁊ ille ambulauit. a quo ⁊ nomẽ traxit.
Catholicus vniuersalis siue generalis interp̄tat̄.
Nam gręci vniuersalem catholicon vocant. Or/
thodoxus ē recte credēs. ⁊ ut credit recte viuēs.
Ortho enī gręce recte dicit̄. doxo glorie. hoc ē vir
recte glorię. Quo noīe nō pōt vocari. q̄ aliter vi/
uit q̄ credit. Neophyt⁹ gręce latine nouell⁹ ⁊ ru/
dis fidelis uel nuper renatus interp̄trari pōt. Ca/
thecuminus dictus p̄ eo q̄ adhuc doctrinam fi/
dei audit. necdū tamē baptismũ p̄cepit. Nam ca/
thecumin⁹ gręce auditor dicit̄. Competens vocat̄
qui post institutionẽ fidei competit gratiam xp̄i
inde ⁊ a petēdo cōperētes vocati sũt. Laicus. po/
pularis. Laos enī gręce p̄plus dicit̄. Proselytus
id est aduena ⁊ circūcisus. qui miscebatur populo
dei. grecum est.

Incipit liber octauus

De ecclesia ⁊ synagoga Cap̄. i.

Ecclesia grecum

est. quod in latinum vertitur
e conuocatio. p̄ter q̄ oēs ad se
cõuocet. Catholica vniuersa
lis κατὰ ὅλον. id est p̄m co/
tum. Non enī sicut conuen/
ticula hereticoꝝ in aliquib⁹ regionũ partib⁹ co/
arctatur. sed p̄ totũ terrarũ orbẽ dilatata diffũdit.
Quod etiã aplus approbat ad romanos dicēs:
Gratias ago deo meo p̄ oīb⁹ vobis. q̄ fides ve/
stra annũciat̄ in vniuerso mundo. siue q̄ in vni/
tatem cũctos cõiungit credentes. Hinc ⁊ vniuer/
sitas ab vno cognominata est. p̄pter qõ in vnita/
tem colligitur. Unde dñs in euãgelio: Qui mecũ
non colligit spargit. Cur aũt ecclesia cũ vna sit. a
iohanne. vij. scribunť. nisi ut vna catholica septi/
form plena sp̄ũ designet̄. sicut ⁊ de dño nouimus
dixisse salomonẽ. Sapiẽtia ędificauit sibi domũ.
⁊ excidit colũnas septẽ. quę tamẽ septẽ vna eē nõ
ambigitur. dicente aplo: Ecclesia dei viui quę est
colũna ⁊ firmamentũ veritatis. Inchoauit autẽ
ecclesia a loco vbi venit de cęlo sp̄us scũs ⁊ imple/
uit vno loco sedentes. P̄o peregrinatiõe aũt p̄ę/
senti ecclesia syon dicit̄. eo q̄ ab hui⁹ peregrina/
tionis longitudine posita. promissionẽ rerũ cęle/
stium speculet̄. ⁊ idcirco syon id est speculatio no
men accepit. P̄o futura ꝛo patrię pace. irlm vo
cat̄. Nam irlm visio pacis interp̄tat̄. Ibi enim
absorpta oī aduersitate. pacẽ quę ē xp̄us p̄senti
possidebit obtutu. Synagoga grece latine cõ/
gregatio dicit̄. qõ p̄priũ nomẽ iudęoꝝ p̄plis tenuit.
Ipsoꝝ enī p̄prie synagoga dici solet. q̄uis ⁊ de ec/
clesia dicta sit. Nostrã ꝛo aplī nunq̄ synagogã
dixerũt. sed semp ecclesiã. siue discernẽdi causa. si/
ue q̄ inter congregationẽ vnde synagoga. ⁊ con/
uocationem vnde ecclesia nomen accepit. distet
aliquid. q̄ scilz cõgregari ⁊ pecora solẽt. quoꝝ ⁊
greges p̄prie dicimus. cõuocari autem magis est
vtentiũ rõne. sicut sunt homines.

De religione ⁊ fide Cap̄. ii.

Dgma a putãdo philosophi noīauerũt.
d id est hoc puto eē bonũ. hoc puto eē ve/
rum. Religio appellata q̄ p̄ eam vni deo
religamus aias nostras ad cultũ diuinũ. vinculo
seruiẽdi. Dõ verbũ compositũ est a religendo. id
est eligendo. ut ita latinũ videat̄ religio. sicut eli/
go. Tria sũt aũt quę in religionis cultu ad colen
dum deũ in hoib⁹ p̄quirunť. id est fides. spes. cha/
ritas. In fide quid credẽdũ. in spe q̄d sperãdũ. in
charitate q̄d sit amãdũ. Fides ē. qua veracit̄ cre/
dimus id qõ nequaq̄ videre valeam⁹. Nam cre/
dere iam non possum⁹ qõ videm⁹. P̄propie autem
nomẽ fidei inde ē dictũ. si oīo fiat qõ dictũ est aut
p̄missũ. Et inde fides vocata. ab eo q̄ fit illud qõ
inter vtrosq̄ placitũ ē. quasi inter deũ. ⁊ hominẽ
hinc ⁊ fędus. Spes vocata q̄ sit pes p̄grediendi
quasi est pes. Unde econtrario desperatio. Deest
enī ibi pes. nullaq̄ p̄grediendi facultas est. qua
dum quisq̄ peccatũ amat. futuram gloriã nõ spe/
rat. Charitas grece latine dilectio interp̄tatur. q̄
duos in se ligat. Nam dilectio a duob⁹ incipit. qõ
est amor dei ⁊ p̄rimi. De qua aplus: Plenitudo in/
quit legis est dilectio. Maior est aũt hęc omnib⁹.
quia q̄ diligit. ⁊ credit ⁊ sperat. Qui aũt nõ dili/
git q̄uis multa bona faciat. frustra laborat. Dis
autem dilectio carnalis. non dilectio. sed magis
amor dici solet. Dilectionis aũt nomen tm̄ in me/
lioribus rebus accipi solet.

De hereſi ⁊ ſciſmate Cap̃.iii.

Ereſis greçe ab electiõe vocat̃.q̃ ſcilicz
b vnuſquiſq; id ſibi eligat qõ meli⁹ ſibi eſſe
videt̃. ut philoſophi peripatetici.acba/
demici.epicurei.⁊ ſtoici.vel ſicut alij qui peruerſũ
dogma cogitãtes.arbitrio ſuo de eccleſia receſſe/
rũt. Jnde ⁊ hereſis dicta greca voce ex interp̃ta/
tiõe electiõis.q̃ quiſq; arbitrio ſuo ad inſtituen/
da ſiue ad ſuſcipiẽda quelibet ipſe ſibi eligit. No/
bis ꝺño nihil noſtro ex arbitrio inducere licet.ſed
nec eligere qõ aliq̃ de arbitrio ſuo iduxerint.apo
ſtolos dei habem⁹ auctores.qui nec ipſi quicq̃ ex
ſuo arbitrio qõ inducerẽt elegerũt.ꝫ acceptam a
xp̃o diſciplinã fidelit̃ nationibus aſſignauerunt.
Jtaq; ſi etiã angelus de cẽlis alit̃ euãgeliçaverit:
anathema vocabitur. Secta a ſequẽdo ⁊ tenẽdo
nominata. Nam ſectas dicim⁹ habi⁹ animoꝝ.ac
inſtituta circa diſciplinã uel ꝓpoſitũ quẽ tenendo
ſequũtur.longe alia in religionis cultu opinãtes
q̃ ceteri. Sciſma a ſciſſura aiozũ nomen accepit.
Eodem enĩ cultu codẽq; ritu credit ut ceteri.ſolo
cõgregatiõis delectat̃ diſcidio. Fit aũt ſciſma cũ
dicũt hoies: nos iuſti ſum⁹.nos ſcificam⁹ imũdos
⁊ cetera ſimilia. Superſtitio dicta eo q̃ ſit ſuperflua
aut ſuperſtatuta obſeruatio. Alij dicũt a ſenib⁹.qꝝ
multis annis ſuperſtites ꝑetatẽ delirãt ⁊ errãt ſu/
perſtitiõe q̃dã.neſcieres quę vetera colãt aut quę
vetex ignari aſciſcũt. Lucretius aũt ſuperſtitionẽ
dicit ſuperſtãtiũ rex.id ẽ cẽleſtiũ ⁊ diuinoꝝ quę ſup
nos ſtãt.ꝫ male dicit. Hereticoꝝ aũt dogmata ut
facile poſſint agnoſci.cauſas eoꝝ uel nomina de/
monſtrare oportuit.

De hereſibus iudeoꝝ Cap̃.iiii.

Udei cõfeſſores interp̃tãt. Multos enĩ
i ex his ſecuit ꝓfeſſio.q̃s antea pfidia poſ/
ſidebat. Hebꝛei trãſitores dicunt. Quo
noie admonent̃.ut de peiozib⁹ ad meliora trãſeãt.
⁊ priſtinos errores relinquãt. Phariſei ⁊ ſaduceι
inter ſe cõtrarij fũt. Nã phariſei ex hebꝛeo ĩ latinũ
interp̃tãt diuiſi.eo q̃ traditionũ ⁊ obſeruationũ
ſuaꝝ.quas illi deuteroſis vocãt.iuſticiã pferũt
vnde ⁊ diuiſi vocant̃ a ꝑto quaſi p iuſticiã. Sa/
ducei interp̃tant̃ iuſti.vendicant enĩ ſibi qõ non
ſunt.coꝛpis reſurrectionẽ negant.⁊ aiam interire
cum coꝛpe pdicãt. Hi q̃nq; tm̃ libꝛos legis reci/
piũt. ꝓphetaꝝ vaticinia reſpuũt. Eſnei dicũt ipſũ
eſſe xp̃m.q̃ docuit illos oẽm abſtinẽtiã. Mozbo/
nçi dicũt ipſũ eſſe xp̃m.qui docuit illos ĩ oi re ſab/
batiçare. Beniſtei dicti eo q̃ de genere abrahe cẽ
ſe gloriant̃. Nam cũ in babyloniã veniſſet ꝑtus
dei.plerisq; relinquẽtes vꝛoꝛes ſuas.babylonicis
mulierib⁹ adheſerunt. Quidã aũt iſraeliticis tm̃
cõiugijs cõtenti.uel ex eis geniti dũ reuerſi eſſent
de babylonia.diuiſerũt ſe ab oi ꝑto ⁊ aſſũpſerũt
ſibi ꝟ nomẽ iactantię. Meriſtei appellati.eo q̃
ſeparẽt ſcripturas.nõ credentes oib⁹ ꝓpheris.di/
centes alijs ⁊ alijs ſpiritib⁹ illos ꝓphetaſſe. Me/
ris enĩ greçe latinę pars dicit. Samaritę dicti q̃
legẽ ſolam cuſtodiãt. Nam pꝛophetas non reci/
piunt. Himerobaptiſtę eo q̃ quotidie veſtimẽta
ſua ⁊ coꝛpoꝛa lauent.

De hereſibus xp̃ianoꝝ Cap̃.v.

Uidam etiam heretici qui de eccleſia re/
q ceſſerũt.ex noĩe auctoꝝ ſuoꝝ nuncupant̃.
quidam ꝺño ex cauſis quas eligentes in/
ſtituerũt. Simoniani dicti a ſimone magicę di/
ſciplinę perito.cui petrus in actib⁹ apoſtoloꝝ ma/
ledixit ꝓ eo q̃ ab apoſtolis ſpũs ſancti gratiã pe/
cunia emere voluiſſet. Hi dicũt creaturam non a
deo.ſed a virtute quadam ſuperna creatã. Me/
nandriani.a menandro mago diſcipulo ſimonis
nuncupati.qui mundũ non a deo.ſed ab angelis
factũ eſſe aſſeruit. Baſilidiani a baſilide appellati.
qui inter reliquas blaſphemias paſſũ ihm abne/
gauit. Nicolaitę dicti a nicolao diacono eccleſię
hieroſolymoꝝ.qui cum ſtephano ⁊ ceteris cõſti/
tutus ẽ a petro.qui ꝓpter pulchritudinẽ relinquẽs
vꝛoꝛẽ dixerat ut qui vellet ea vteretur.verſa eſt i
ſtupꝛũ talis conſuetudo.ut inuicẽ coniugia com/
mutarent̃. Quos iohãnes in apocalypſi ꝛeprobat
dicẽs: Sed hoc habes quia odiſti facta nicolai/
tarum. Gnoſtici ꝓpter excellentiam ſcientię ſe ita
appellare voluerũt. Animam naturã dei eſſe di/
cunt.bonũ ⁊ malũ deũ ſuis dogmatibus fingũt.
Carpocratiani a carpocrate quodã vocant̃.q̃ di/
xit xp̃m hoiem fuiſſe tm̃.⁊ de vtroq; ſexu.pgeni/
tum. Cherinthiani a cherintho quodã nũcupa/
ti. Hi inter cetera circũciſionẽ obſeruãt.mille an/
nos poſt reſurrectionẽ in voluptate carnis futu/
ros prędicãt. Unde ⁊ greçe ciliaſtę latinę milici/
aſtę ſunt appellati. Naçarei dicti q̃ dum xp̃m qui
a vico naçarenus eſt appellatus.filiũ dei confite/
ant̃.olã tamẽ veteris legis cuſtodiũt. Ophitę a
colubꝛo nominati ſunt. Coluber enĩ greçe ophi
dicit. Colunt enim ſerpentẽ.dicentes ipſũ in pa/
radiſũ induriſſe virtutis cognitionẽ. Valẽtinia/
ni a valentino quodã platonico ſecratoꝛe vocati.
q̃ conas.id eſt ſęcula quędã i originẽ dei creatoꝛis
induxit.xp̃m q̃ de virgine nihil coꝛpis aſſũpſiſſe.
ꝫ ꝓ eã quaſi ꝓ fiſtulam tranſiſſe aſſeruit. Apellitę
quoꝝ apelles ꝓnceps fuit.qui creatoꝛẽ angelum
neſcio quẽ glorioſũ.ſupioꝛis dei faciẽs deũ legis
iſrł.illũ igneum affirmans. Apellitę quoꝝ auctoꝛ
apelles.q̃ dixit xp̃m non deũ in veritate.ꝫ hoiem
ĩ fantaſia apparuiſſe. Archonticiaci a ꝓncipib⁹ ap/
pellant̃.q̃ vniuerſitatẽ quã de⁹ cõdidit opa cẽ ar/
chãgeloꝝ defendũt. Adamiani vocati q̃ adę imi/
tentur nuditatẽ.vnde ⁊ nudi oꝛãt.⁊ nudi inter ſe
mares femineq; cõueniũt. Cainani ꝓinde ſic ap/
pellati.q̃m cain adoꝛãt. Sethiani nomẽ accepe/
rũt a filio adã q̃ vocat⁹ ẽ ſeth.dicentes eundẽ eſſe
xp̃m. Melchiſedechiani vocati ꝓ eo q̃ melchiſe/
dech ſacerdotẽ dei non hoiem fuiſſe ꝫ virtutẽ dei
eſſe arbitrant̃. Angelici vocati.qꝝ angelos colũt.
Aphici hoc ſibi nomẽ ideo pręſũpſerunt q̃ nihil
poſſidentes ꝓpriũ.nequaq; recipiãt eos qui aliq̃

in hoc mũdo vtunt. Cerdoniani a cerdone quodam noiati·qui duo contraria ꝓncipia asserunt. Marcionistę a marcione stoico philosopho appellati·q̃ cerdonis dogma secut⁹·alterũ bonũ·alterũ iustũ deũ asseruit·tanq̃ duo ꝓncipia creatoris ⁊ bonitat̃. Artoteritę ab oblatiõe vocati. Panẽ enĩ ⁊ caseũ offerũt·dicentes ꝑmis hominibus oblationẽ a fructib⁹ terrę ⁊ a fructib⁹ omnium fuisse celebratã. Aquarij appellati·eo q̃ aquã solam offerũt in calice sacramenti. Seueriani a seuero exorti.vinũ non bibunt·vetus testamentũ ⁊ resurrectionem nõ recipiunt. Taciani a taciano quodã vocati qui ⁊ encrearitę dicti·q: carnes abhominant̃. Alogij vocant̃·tanq̃ sine verbo. Logos enĩ grece verbũ dicit̃. Deũ enĩ verbũ non credunt·respuentes iohannis euangeliũ ⁊ apocalypsin. Catafrigis nomẽ ꝓuintia catafrigia dedit·q: ibi extiterũt.auctores eorũ montanus ꝓisca ⁊ maximilla fuerũt. Hi aduentũ sci spũs·nõ i apostolis ꝫ in se traditũ asserũt. Catharoę ꝓpe mundicią ita se noiauerũt. Gloziantes enĩ de suis meritis negant penitentib⁹ veniã pctoꝝ. Viduas si nupserint·tãq̃ adulteras damnãt. Mũdiozes se ceteris prędicant. Qui nomẽ suum si cognoscere vellent·mundanos se pot⁹ q̃ mundos vocarent. Pauliani a paulo samosateno exorti sunt·qui dixit non semp fuisse xp̃m sed a maria sũpsisse initiũ. Hermogeniani ab hermogene quodã vocati q̃ materiã nõ natã introducẽs·deo nõ nato eã cõparauit·matremq̃ elemẽtoꝝ ⁊ deam asseruit·ꝙs aplus improbat·elementis seruiẽtes. Manichei a quodã persa extiterunt·qui vocatus est manes. Hic duas naturas ⁊ substãtias introduxit·id est bonam ⁊ malã.⁊ animas ex deo quasi ex aliquo fonte manare asseruit.testamentũ vetus respuit·nouum ex parte recipit. Canomiani·id est latine sine lege dicunt̃. Anthropomorphitę dicti ꝓ eo q̃ simplicitate rustica deũ habere humana mẽbra quę in diuinis libris scripta sũt arbitrant̃: Anthropos enĩ grece latine homo interꝑtat.ignorãtes vocẽ dñi·q̃ ait; Spũs est de⁹. Incorporeus est enim nec mẽbris distinguit̃·nec corporis mole cẽset̃. Heraclitę ab heraclio auctore exorti. Monachos tm̃ recipiũt·cõiugia respuũt·regna cęloꝝ puulos habere nõ credũt. Nouatiani a nouato romę vrbis presbytero exorti·q̃ aduersus corneliũ cathedrã sacerdotalẽ conatus inuadere heresim instituit·nolẽs apostatas suscipere.⁊ rebaptizãs baptizatos. Montani heretici dicti·q̃ tempore psecutionis in montibus latuerũt·qua occasione se a catholicę ecclesię corpore diuiserũt. Ebionitę ab ebione dicti·siue a paupertate. Christũ enim per prouectũ solum verũ iustum putant effectum. Unde comperenter ebionei ꝓ paupertate intelligentię appellati sunt. Hi semi iudei sunt.⁊ ita tenent euangeliũ ut legẽ carnaliter seruent.aduersus quos ad galathas apostolus scribẽs inuenit̃. Fotiniani a fotino gallogrecie syrmie epo nuncupati·qui ebionitarũ heresim suscitans asseruit xp̃m a maria ꝓ ioseph nuptiali coitu fuisse conceptum. Aeriani ab aerio quodã nuncupati sunt. Hi offerre sacrificiũ ꝓ defunctis spernũt. Ethiani ab ethio sunt vocati. Jdeoq̃ eunomiani ab eunomio quodã dialectico ethij discipulo·ex cuius noie magis innotuerũt·dissimilẽ patri asserentes filiũ.⁊ filio spiritũ sanctũ. Dicũt etiã nullũ imputari peccatũ in fide manẽtiũ. Origeniani ab origene auctore exorti sunt·dicentes q̃ nõ possit filius videre patrẽ·nec spũs scũs filium. Animas q̃ in mundi principio dicunt peccasse.⁊ ꝓ diuersitate pctoꝝ e cęlis vsq̃ ad terras lapsas diuersa corpora quasi vincula meruisse·eaq̃ causa factũ fuisse mundũ. Noetiani a quodã noetio vocati·qui dicebant xp̃m eũdẽ esse ⁊ patrẽ ⁊ spm̃ scm̃·ipsamq̃ trinitatẽ in officioꝝ nominib⁹ nõ in psonis accipiũt. Unde ⁊ patripassiani vocant̃·quia patrem passum dicunt. Sabelliani ab eodem noetio pullulasse dicuntur·cuius discipulũ phibẽt fuisse sabellium·ex cui⁹ noie maxime innotuerunt. vnde ⁊ sabelliani vocati sũt. Hi vnam psonã patris ⁊ filij ⁊ spũs sancti astruũt. Arriani ab arrio alexandrino presbytero orti sunt·qui coeternũ patri filium nõ agnoscens·diuersas i trinitate substantias asseruit·ꝓra illud qõ ait dñs: Ego ⁊ pater vnũ sumus. Macedoniani a macedonio cõstantinopolitano epo dicti sunt·negantes deũ esse spiritũ sanctum. Apollinaristę ab apollinare vocati sũt·dicẽtes xp̃m corp⁹ tm̃modo sine aĩa suscepisse. Antidicomaritę appellati sũt.ꝓ eo q̃ marię virginitati cõtradicũt·asserẽtes eam post xp̃m natã viro suo cõmixtã fuisse. Aerangistinonitę ideo tale nomen acceperũt·q: angios grece vas dicit̃. Asserũt enĩ sic esse in patre filiũ tanq̃ vas minus intra vas mai⁹. Patriciani a quodã patricio nũcupati sũt·q̃ substãtiã humanę carnis a diabolo conditã dicũt. Coliurbiani a quodã coliurbo nominati qui dicũt deũ nõ facere malũ·contra illud qõ scriptũ est: Ego dñs creans mala. Floziani a flozino·qui ecõtrario dicũt deũ creasse mala·contra id qõ scriptũ est: Fecit deus oĩa bona. Donatistę a donato quodam afro nũcupati·qui de numidia venies totã pene africã sua psuasiõe decepit·asserẽs minorẽ patre filiũ.⁊ minorẽ filio spiritũ scm̃.⁊ rebaptizans catholicos. Bonosiani a bonoso quodã epo exorti ꝓdunt̃·q̃ xp̃m filiũ dei adoptiuũ·non ꝓpriũ asserũt. Circũcelliones dicti eo q̃ agrestes sunt.ꝙs cotopitas vocãt·supradictę heresis habentes doctrinã. Hi amore martyrij semetipsos perimũt·ut violent̃ de hac vita discedentes martyres nominent̃. Priscillianistę a priscilliano vocati·q̃ i hispania ex erroze gnostico⁊ manicheoꝝ permixtum dogma composuit. Luciferiani a lucifero syrmie episcopo orti·qui epos catholicos qui constantij psecutione perfidię arrianoꝝ consentientes erãt ⁊ postea correpti·redire in catholicã delegerũt·damnantes siue

quod crediderant. siue qđ se credidisse simulane/
rãt. quos ecclesia catholica materno recepit sinu
tanq̃ petrũ post fletũ negationis. Hanc illi ma/
tris charitatẽ supbe accipientes. eosq̃ recipe no/
lentes a coione recesserũt. ⁊ cum ipso lucifero au/
ctore suo qui mane oriebaꝫ cadere meruerũt. Jo/
uinianiste a iouiniano quodam monacho dicti.
asserentes nullã nuptiarũ ⁊ virginũ esse distantiã
nullũq̃ inter abstinẽtes. ⁊ simpliciẽ epulãtes esse
discrimẽ. Eluidiani ab eluidio noiati. qui dicunt
post natũ xp̃m alios mariã filios de viro ioseph
peperisse. Paternciani a paterno quodã exorti. q̃
inferiores corpis partes a diabolo factas opinãt.
Arabici nũcupati eo q̃ i arabia exorti sũt. dicen/
tes aiam cũ corpe mori atq̃ in nouissimo vtrũq̃
resurgẽ. Tertulianiste dicti a tertuliano p̃sbro
africanę puincie ciuitatis carthaginensis. animã
imortalẽ esse. sed corpoream p̃dicãtes. ⁊ aias ho/
minũ pcõꝫ post mortẽ in dęmones verti putan/
tes. Lesseresdecaditę dicti. qđ. xiiij. luna pasca
cũ iudęis obseruãdũ cõtẽdũt. Nã tesseres quat/
tuor. decą decẽ significat. Nyctages a somno nũ/
cupati q̃ vigilias noctis respuant. supstitionem
esse dicẽtes. ura temerari diuina q̃ nocrem ad re/
quiem tribuit. Pelagiani a pelagio monacho ex/
orti. Hi liberũ arbitrũ diuinę gratię anteponũt
dicentes sufficere voluntatẽ ad implẽda iussa di/
uina. Nestoriani a nestorio cõstantinopolitano
ep̃o nũcupati. qui beatã virginẽ mariã non dei ⁊
hois rãmodo asserũt genitricẽ. ut aliã p̃sonam
carnis. aliã faceret deitatis. nec vnũ xp̃m i verbo
dei ⁊ carne credidit. sed sepatim atq̃ seiunctim
alterũ filiũ dei. alterũ hois p̃dicauit. Eutyciani
dicti ab eutyce constantinopolitano abbate. qui
xp̃m post humanã assumptionẽ negauit existere
de duabus naturis. sed solã in eo asseruit diuinã
naturã esse. Acephali dicti. id est sine capite quę
sequũtur hereticí. Nullus enĩ eorũ repitur auctor
a quo exorti sint. Hi triũ chalcedonẽsiũ capitulo/
rũ impugnatores duaꝫ in xp̃o substantiaꝫ p̃prie/
tatem negãt. ⁊ vnã in eius p̃sona naturã p̃dicãt.
Theodosiani ⁊ gaianitę appellati a theodosio ⁊
gaiano. qui tẽporib⁹ iustiniani principis i alexan/
dria populi puersi electione vno die sunt ordinati
epi. Hi errores eutycetis ⁊ dioscori sequẽtes. chal
cedonense concliũ respuũt. ex duabus vnã i xp̃o
naturã asserũt. quã theodosiani corruptã. gaia/
nitę incorruptam contendũt. Gnoitę ⁊ tritoitę a
theodosianis exorti sũt. ex quib⁹ gnoitę ab igno/
rantia dicti. q̃ puersitate a qua exorti sunt id ad/
iiciũt. q̃ xp̃i diuinitas ignoret futura quę sũt scri/
pta de die ⁊ hora nouissima. non recordantes xp̃i
p̃sonã in ysaia loquẽtis: dies iudicij i corde meo.
Tritoitę ꝙ vocati q̃ sicut tres p̃sonas i trinita/
te. ita q̃ tres astruũt deos esse. ꝙ tra illud qđ scri/
ptum ẽ. Audi isrł. dñs deus tuus. deus vnus est.
Sunt ⁊ alię hereses sine auctore ⁊ sine nominib⁹
ex quibus alię trifarmẽ putãt deũ esse. alię xp̃i di/
uinitatem passibilẽ dicunt. alię xp̃i de patre na/
tiuitati initiũ tẽporis dant. alię liberationẽ ho/
minũ apud inferos factã xp̃i descensione nõ cre/
dunt. alię aiam imaginẽ dei negãt. alię aias cõ/
uerti in dęmones ⁊ in quęcunq̃ animalia existi/
mant. alię de mũdi statu dissentiũt. alię innume/
rabiles mundos opinantur. alię aquam deo co/
ęternam faciũt. alię nudis pedib⁹ ambulant. alię
cum hominib⁹ non manducant. Hę sunt hereses
aduersus catholicã fidẽ exortę. ⁊ ab apostolis ⁊ a
sctis patribus uel cõciliis p̃demnatę. quę dum in
se multis errorib⁹ diuisę. iuicẽ sibi dissentiunt. coi
tamẽ nomine aduersus ecclesiã dei conspirãt. Sz
⁊ quicũq̃ aliter scripturam sanctam intelligit. q̃
sensus spũs sancti flagitat a quo cõscripta est. licz
de ecclesia nõ recesserit. tñ hereticꝰ appellari põt.

De philosophis gentiũ. Cap. vi.

Philosophi gręca appellatione vocantur
p qui latine amatores sapiẽtię interp̃rtan/
tur. Est enĩ philosophus qui diuinaꝫ ⁊
humanaꝫ rerũ scientiã haber. ⁊ oẽm bene viuen/
di tramitem tenet. Nomẽ philosophoꝝ primũ a
pythagora fertur exortũ. Nam dum antea grę/
ci veteres sophistas. id est sapiẽtes aut doctores
sapientię semetipsos iactant⁹ nominarẽt. iste in/
terrogatus quid p̃fiteret. verecũdo noie philo/
sophũ. id est amatorem sapientię se esse rñdit: qm̃
sapientẽ ꝑfiteri arrogantissimũ videbatur: Jta
deinceps posteris placuit. ut quantalibet de reb⁹
ad sapientiã p̃nentibus doctrina quisq̃ uel sibi
uel alijs videret excellere. nõ nisi philosoph⁹ vo/
caretur. Jdẽ aũt philosophi triplici genere diui/
duntẽ. Nam aut physici sũt. aut ethici. aut logici.
Physici dicti. quia de naturis tractant. Natura
quippe physis grece vocat. Ethici. q̃ de moribus
disputant. Mos enĩ apud grecos ethis appella/
tur. Logici autẽ. quia in naturis ⁊ morib⁹ rõnem
adiungũt. Ratio enĩ grece logos dicit. Diuisi sũt
aũt ⁊ hi in hesibus suis. habentes quidẽ nomi/
na ex auctorib⁹. ut platonici. epicurei. pythagori/
ci. alij a locis cõuẽticuloꝝ ⁊ stationũ suaꝝ. ut pe/
ripatetici. stoici. achademici. Platonici a platone
philosopho dicti. Hi enĩ animarũ creatorem esse
deum. corporum angelos asserunt. ⁊ post multos
annorũ circulos in diuersa corpora redire ani/
mas dicunt. Stoici a loco dicti. Porticus enim
fuit athenis. quam pisianactia appellabant. in
qua picta erant gesta sapientium atq̃ virorũ fo/
tiũ bistorię. Jn hac porticu sapientes philoso/
phabantur. ex qua ⁊ stoici dicti sunt. Grece enim
porticus stoa dicitur. Hãc sectã primꝰ ęno insti/
tuit. Hi negant sine virtute effici quemq̃ beatũ.
Omne pcm̃ vnifarme esse asserũt. dicẽtes: fic ille
nocens erit qui paleas furatus fuerit q̃ qui aurũ.
qui mergũ occiderit q̃ qui equũ. Nõ enĩ animal
crimen sed animꝰ facit. Hi eriã animã cũ corpore
perire dicũt. Animã q̃ virtutẽ cõtinentię ee ne/
gant. affectãt gloriã ętrnã cum se fateantur non

esse ęternos. Achademici appellati a villa platonis achademia athenarum vbi idem plato docebat. Hi omnia incerta opinant. Ez sicut fatẽdũ ẽ multa incerta ⁊ occulta esse quę voluit deus excedere hominis intelligentiam sic tam plurima esse quę possint ⁊ sensus penetratione comprehendi. Hanc secta Arcesilaus cyrenaicus philosophus reperit cuius sectator fuit democritus qui dixit tanq̃ in puteo alto ita ut fundus nullus sit ita in occulto iacere veritatem. Peripatetici a deambulatiõe dicti eo q̃ Aristoteles auctor eorum deambulãs disputare solit⁹ esset. Hi dicũt quandam particulã animę esse ęternã de reliquo magna ex parte esse mortalem. Cinici ab imundicia impudentię nuncupati. Contra humanam enim verecundiã in propatulo coire cũ coniugibus eis mos erat censentes licitum honestũq̃ esse palam cum vxoribus concũbere. quia coniugiũ iustum est publice id prędicãtes agendum esse ut canes in vicis uel plateis. Unde ⁊ a canibus quorũ vitam imitabant etiã vocabulum nomenq̃ traxerunt. Epicurei dicti ab Epicuro quodam philosopho amatore vanitatis nõ sapientię quem etiã ipsi philosophi porcum nominauerũt quasi volutans i cęno carnalem voluptatẽ corporis summũ bonum asserens qui etiam dixit nulla prouidentia diuina instructum esse aut regi mundũ ex originem rerũ atomis id est insecabilib⁹ ac solidis corporibus assignauit quorũ fortuitis cõcursionibus vniuersa nascant ⁊ nata sint. Asserut aũt deum nihil agere omnia cõstare coporibus animam nihil aliud esse q̃ corpus. Unde ⁊ dixit nõ ero postea q̃ mortuus fuero. Gymnosophistę nudi p opacas indię solitudines phibentur philosophari adhibẽtes tm genitalibus tegmina. Gymno enim ex eo dictũ est q̃ iuuenes nudi exercerent i campo vbi pudenda sola tm operiũt. Hi ⁊ a generando se cohibent. Theologi autẽ idem sũt qui ⁊ physici. Dicti aũt theologi qm in scripturis suis de deo dixerũt quorum varia constat opinio quid deus esset dũ quęrerent. Quidã enim corporeo sensu hũc mundũ visibilem ex quattuor elementis deum esse dixerũt ut Dionysius stoic⁹. Alij vo spiritaliter intellexerunt mentẽ esse deũ ut Thales milesius. Quidam animũ in omnib⁹ cõmanentẽ ⁊ lucidũ ut Pythagoras. Quidam deũ sine tempore incõmutabilẽ ut Plato. Quidam mentẽ solutam ut Licero. Quidã ⁊ spiritũ ⁊ mentẽ ut Uarro. Inuentũ enim solũmodo deum nõ ut inuenerũt exposuerunt quia euanuerunt in cogitationibus suis. Dicentes enim se esse sapiẽtes stulti facti sunt. Item platonici quidẽ deũ curatorem ⁊ arbitrũ ⁊ iudicẽ asserunt. Epicurei ociosum ⁊ inexercitatũ. De mũdo aũt platonici affirmãt incorporalẽ stoici corporalẽ. Epicur⁹ atho mis pythagoras ex numeris heraclitus ex igne vnde ⁊ Uarro ignem mundi animũ dicit pinde q̃ in mundo ignis omnia gubernet sicut anim⁹ in nobis: Et vanissime qui cũ ẽ inquit i nobis ipsi sumus cũ exit emorimur. Ergo ⁊ ignis cũ de mundo p fulgura proficiscit mundus emorit. Hi philosophorũ errores etiã apud ecclesiam induxerunt hereses. Inde ęonas ⁊ formę nescio quę. inde apud arrium trinitas nominis ⁊ apud Valentinũ platonicus furor. Inde marcionis deus melior de tranquillitate a stoicis enim venerat ⁊ ut anima interire dicat epicurus obseruatur. ⁊ ut carnis resurrectio negẽt de vana omniũ philosophorũ schola sumit. ⁊ vbi materia cum deo ęquat Cenonis disciplina ẽ ⁊ vbi quid de igneo deo legit heraclit⁹ interuenit. Eadẽ materia apud hereticos ⁊ philosophos volutat idem ⁊ tractatus implicantur.

De poetis Cap. VII.

Poetę inde fũt dicti sicut ait Tranquil-
p lus. Cum primũ homines eruta feritate rationẽ vitę habere cepissẽt seqz ac deos suos nosse cultum modicũ ac sermonẽ necessariũ cõmenti sibi vtriusq̃ magnificentiã ad religionẽ deorum suorũ excogitauerunt. Igitur ut templa illis domibus pulchriora ⁊ simulacra corporibus ampliora faciebãt ita eloquio etiam quasi augustiore honorandos putauerunt laudesq̃ eorum ⁊ verbis illustrioribus ⁊ iocũdioribus numeris extulerunt. Id genus quia forma quadã efficit quę poetes dicit poema vocitatum est ciusq̃ fictores poetę. Uates a vi mentis appellatos Uarro auctor est uel a viendis carminib⁹ id ẽ flectẽdis hoc est modulandis. ⁊ pinde poetę latine vates. olim scripta eorum vaticinia dicebant q̃ vi quadam ⁊ quasi uesania in scribendo cõmouerentur uel q̃ modis verba connecterent viere enim antiquis provincire ponentib⁹ etiam p furorem diuini eodem erant nomine quia ⁊ ipsi quoq̃ plęraq̃ versibus efferebãt. Lyrici poetę dicti apo tu lyrin. id est a varietate carminũ. Unde ⁊ lyra dicta. Tragędi dicti q̃ initio canentibus prędmium erat hircus quem gręci tragos vocant. Unde ⁊ Horatius. Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum. Jam deinc sequentes tragici multum honorẽ adepti sunt excellentes in argumentis fabularum ad veritatis imaginẽ fictis. Comędi appellati siue a loco quia circũ pagos agebãt quos gręci comas vocant siue a cõmessatione. Solebant enim post cibum homines ad eos audiendos venire. Sed comici priuatorũ hominũ prędicant acta tragici vo res publicas ⁊ regum historias. Item tragicorum argumenta ex rebus luctuosis sunt comicoq̃ ex rebus lętis. Duo sunt autẽ genera comicorũ id est vetores ⁊ noui. Ueteres qui ⁊ ioco ridiculares extiterunt ut Plautus actius ⁊ Terentius. Noui qui ⁊ satyrici a quibus generaliter vitia carpunt ut Flaccus persius iuuenalis ⁊ alij. Hi enim vniuersorũ delicta corripiunt nec vitabatur eis pessimum quęq̃ describere nec cuiusliber peccata moresq̃ reprehendere. Unde ⁊

nudi pingunt. eo q̄ p eos vitia singula denudentur. Satyrici aũt dicti. siue q̄ pleni sint omni facundia. siue a saturitate ⁊ copia. De pluribus enim simul reb⁹ loquunt. seu ab illa lance quę diuersis frugum uel pomor̄ generibus ad templa gentiliũ solebat deferri. aut a satyris nomen tractum. qui multa habent ea quę p vinolentiã dicunt. Quidam aũt poetę theologi dicti sũt. qm̃ de dijs carmina faciebant. Officium autẽ poetę in eo est ut ea quę vere gesta sunt. in alias species obliquis figurationibus cũ decore aliquo conuersa trãsducant. vnde ⁊ Lucanus ideo in numero poetarum nõ ponit: quia videtur historias composuisse nõ poema. Apud poetas autẽ tres characteres esse dicẽdi. vnũ in quo tm̃ poeta loquit. ut est ĩ libris Virgilij georgicorũ. Aliud dramaticum. in quo nusq̄ poeta loquit. ut est in comędijs ⁊ tragędijs Tertiũ mixtum. ut ẽ in eneide. Nam poeta illic ⁊ introductę psonę loquunt.

De sibyllis Cap. viii

Sibyllę generalit dicunt omnes fęminę vates lingua greca. Nã syos colico sermone deus. belen greci mentẽ nuncupãt quasi dei mentem. Proinde igit q: diuinã voluntatem hominib⁹ interpretari solebãt. sibyllę nominatę sũt. Sicut enim omnis vir pphetãs uel vates dicit uel pphetat. ita omnis fęmina pphetans sibylla vocat. Quod nomẽ ex officio nõ ex pprietate vocabuli ẽ. Decem autẽ sibyllę a doctissimis auctorib⁹ fuisse traduntur. Quarũ prima de persis fuit. Secũda libyca. Tertia delphica. i tẽplo delphi apollinis genita. quę ante troiana bella vaticinata est. cui⁹ plurimos ꝟsus operi suo homerus inseruit. Quarta cimmeria i italia. Quinta erythrea nomine eriphyla. in babylone orta. quę grecis iliũ petẽtibus varicinata est. periturã esse troiam ⁊ Homerũ mendacia scripturũ. Dicta aũt erythrea. quia in eadem insula eius inuenta sunt carmina. Sexta samia. quę phemonoe dicta est. a samo insula. vnde fuit cognominata. Septima cumana nomine amalthea quę nouẽ libros attulit Tarquinio prisco in quibus erant decreta romana cõscripta. Ipsa est ⁊ cymęa: de qua Virgil⁹: Ultima cymęi venit iã carminis ętas. Dicta aũt cumana a ciuitate cumas. quę ẽ in campania. cui⁹ sepulchrũ in sicilia adhuc manet. Octaua hellespõtia in agro troiano nata quę scribit Solonis ⁊ Lyri fuisse temporib⁹. Nona phrygia quę vaticinata est ancyrę. Decima tyburtina noie albunea. Quarũ omniũ carmina efferunt. in quibus de deo ⁊ de xpo ⁊ de gentib⁹ multa scripsisse manifestissime comprobant. Celebrior autẽ inter cęteras ac nobilior erythrea phibetur.

De magis Cap. viii.

Magorum primus Çoroastes rex bactrianorum. quẽ Ninus rex assyriorũ prelio interfecit. de quo Aristoteles scribit q̄ vicies centũmilia versuũ ab ipso condita indicijs voluminũ eius declarent. Hanc artẽ multa post secula Democritus ampliauit quãdo ⁊ hippocrates medicinę disciplina effloruit. Apud assyrios aũt magicę artes copiosę sunt. testante Lucano: Quis noscere fibra facta queat. quis ꝓdat aues q̄s fulgura cęli seruet. ⁊ assyria scrutet sidera cura. Itaq̄ hęc vanitas magicarũ artiũ. ex traditione angelor̄ malor̄ in toto terrarũ orbe plurimis secułis valuit. ⁊ p quãdam scientiã futuror̄ ⁊ infernorũ ⁊ inuocatiões eor̄ inuenta sunt aruspicia augurationes ⁊ ipsa quę dicunt oracula ⁊ necromantia. Nec mirũ de magorum pęstigijs. quorũ intantũ ꝓdiere maleficior̄ artes. ut etiam moysi simillimis signis resisterẽt. vertentes virgas in dracones. aquas in sanguinẽ. Fert ⁊ quędam maga famosissima Circe. quę socios Ulixis mutauit in bestias. Legit ⁊ de sacrificio q̄ Arcades deo suo lyceo ĩmolabat. ex quo quicũq̄ sumerent. in bestiarum formas cõuertebant. Hinc apparet nõ esse ĩ totũ dubiũ q̄ nobilis ille poeta scripsit de quadã fęmina. quę magicis artib⁹ excellebat. Hęc inquit se carminib⁹ ꝓmittit soluere mentes. Quas velit ast alijs duras imittere curas. Sistere aquã fluuijs ⁊ vertere sidera retro. Nocturnosq̄ ciet manes. mugire videbis sub pedibus terrã. ⁊ descẽdere montib⁹ hornos. Quid plura? Si credere fas est de pphitissa ut pphetę Samuelis animã de inferni abditis euocaret. ⁊ viuorũ pręsentaret conspectibus. si tamen animã pphetę fuisse credam⁹ ⁊ nõ aliquã phantasmaticam illusionẽ sathanę fallaciã factã. Prudentius quoq̄ de mercurio sic ait. Tradit hic extinctas sumpto moderamine virgę. In lucem reuocasse animas. Ast alios damnasse neci. Et post paululũ adiecit. Murmure nã magico tenues excire figuras. Atq̄ sepulchrales scire incantare fauillas. Uita itidem spoliare alios ars noxia nouit. Magi sunt qui vulgo malefici ob facinorũ magnitudinem nuncupant. Hi ⁊ elemẽta concutiũt turbãt mentes hominũ. ac sine vllo veneni haustu violentia tm̃ carminis interimũt. vnde ⁊ Lucanus. Mens hausti nulla sanie pollura veneni incantata perit. Demonib⁹ eni accitis audẽt ventilare: ut quisq̄ suos perimat malis artibus inimicos. Hi etiam sanguine vtunt ⁊ victimis. ⁊ sępe contingunt corpora mortuorũ. Necromantij sunt. quorũ percantationibus vident resuscitari mortui. diuinare ⁊ ad introgata respõdere. Necro eni grece mortuus. mantia diuinatio nuncupat. ad quos suscitandos. cadaueri sanguis adijcitur. Nam amare dęmones sanguinẽ dicunt. Ideoq̄ quotiẽs necromãtia fit. cruor aq̄ miscet ut colore sanguinis facilꝰ puocent. Hydromãtij ab aqua dicti. Est enim hydromantia i aquę inspectiõe vmbras dęmonum euocare. ⁊ imagines uel ludificationes eorũ videre. ibiq̄ aliqua ab eis audire. vbi adhibito sanguine etiã inferos perhibentur scisciari. Quod genus diuinationis a

persis dicitur allatum. Varro dicit diuinationis quattuor esse genera: terram. aquam. aerē ⁊ ignē Hinc gēomantiam. hydromantiā. aeromantiā piromantiam dictam constat. Diuini dicti. quasi deo pleni. Diuinitate enim se plenos simulant ⁊ astutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant. Duo sunt autem genera diuinationis ars ⁊ furor. Incantatores dicti sunt qui arte verbis peragunt. Arioli vocati propter q circa aras idolorum nefarias preces emittunt. ⁊ funesta sacrificia offerunt. hisq celebritatibus dēmonū responsa accipiunt. Aruspices nuncupati quasi horarum inspectores. Dies enim ⁊ horas in agēdis negocijs operibusq custodiunt. ⁊ quid p singula tempora obseruare debeat homo intendunt. Di etiā certa pecudum inspiciunt ⁊ ex eis futura prēdicunt. Augures ꝙ sunt qui volatus auiū ⁊ voces intendunt aliaq signa rerum uel obseruationes improuisas hominib⁹ occurrentes. Idem ⁊ auspices. Nam auspicia sunt quę iter facientes obseruant. Dicta sunt autem auspicia quasi auiū aspicia. ⁊ augurja quasi auiū garria. hoc est auiū voces ⁊ linguas. Item augurium quasi auigerium quod aues gerūt. Duo sunt autem genera auspiciorum. vnum ad oculos. alterum ad aures pertinens. Ad oculos scilicet volatus. ad aures vox auiū. Pythones. a pythio apolline dicti. q is auctor fuerit diuinādi. Astrologi dicti eo q i astris augurantur. Genediaci appellati propter nataliū cōsiderationem dierum. Geneses enim hominū p duodecim cęli signa describunt. siderūq cursu nascentium mores actus ⁊ euentus prędicare conantur. id est quis quali signo fuerit nat⁹. aut quē effectum habeat vitę qui nascitur. Hi sunt q vulgo mathematici vocantur. cuius superstitionis genus constellationes latini vocant. idē notationes siderum. quomodo se habeat cum quisq nascitur. Primum autem. idem stellarum interpretes magi nūcupabantur. sicut de his legit qui in euangelio natum christum annūciauerunt. postea hoc nomine soli mathematici. Cuius artis scientia vsq ad euangeliū fuit cōcessa. ut christo edito nemo exinde natiuitatem alicuius de cęlo interpretaretur. Horoscopi dicti. q horas natiuitatis hominū speculant. dissimili ⁊ diuerso fatu. Sortilegi sūt. qui sub nomine ficte religionis p quasdam quas sanctorū sortes vocant. diuinationis scientiam pfitent. aut quatūcunq scripturarum inspectione futura pmittunt. Salisatores vocati sunt. quia dum eis membrorū quęcūq partes salierint. aliquid sibi exinde prosperum seu triste significare prędicunt. Ad hęc aūt oia ptinent ⁊ ligaturę execrabiliū remediorū quę ars medicorum condemnat. siue in incantationib⁹ siue in charactēribus uel in quibuscunq rebus suspendendis atq ligandis. In quib⁹ omnibus ars dēmonū est ex quadam pestifera societate hominū ⁊ angelorū malorū exorta. Unde cuncta vitanda sūt a xpiano ⁊ omni penitus execratione repudianda atq dānanda. Auguria aūt auiū. phryges primi inuenerunt. Prestigium ꝺo mercurius primus dicit inuenisse. Dictū aūt prestigiū q prestringat aciem oculorū. Aruspicinę artem primus etruscis tradidisse dicitur quidā sages. hic ex bouis aruspicinam dictauit. ⁊ postea non apparuit. Nam dicitur fabulose arante quodā rustico subito hūc ex glebis exiluisse. ⁊ aruspicinam dictasse qua die ⁊ mortu⁹ ē. Quos libros romani ex etrusca lingua in xpiam mutauerūt. De pagauis Cap. x.

Agani ex pagis atheniēsiū dicti vbi exp orti sunt. Ibi enim in locis agrestibus ⁊ pagis gentiles lucos idolaq statuerunt. ⁊ a tali initio vocabulū pagani sortiti sūt. Gentiles sūt qui sine lege sūt. ⁊ nōdū crediderūt. Dicti aūt gentiles q̄a ita sunt ut fuerūt geniti. id ē sicut i carne descēderūt sub peccato sęz idolis seruientes ⁊ nec dō regenerati. Proinde gētiles primit⁹ nuncupanē. Ipsi dicūtur grece ethnici. Ethnici enim ex greco in latinū interpretantur gentiles. Ethnos enim grece gens dicitur. Post fidē aūtē nō debere vocari gentes siue gentiles eos qui ex gentibus credūt. sicut post fidem dici iam nō potest iudę⁹ testante paulo apostolo. ⁊ dicente iam xpianis. Quoniam cum gentes esseris. hoc ē infideles. Apostatare dicuntur qui post baptismū xpi susceptū ad idolorū cultū ⁊ sacrificioꝝ contaminationes reuertūē. Est aūt nomē grecum.

De dijs gentium. Cap. xi.

Nos aūt pagani deos asserūt. homines q olim fuisse prodūtur. ⁊ pro vniuscuiusq vita uel meritis coli apud suos post mortem ceperūt ut apud egyptum ysis. apud cretam iouis. apud mauros iuba. apud latinos faunus. apud romanos quirinus. Eodē quoq mō apud athenas minerua. apud samū iuno. apud paphū ven⁹. apud lēnos vulcan⁹. apud naxos liber. apud delos apollo. In quoꝝ etiā laudibus accesserūt ⁊ poetę. ⁊ cōpositis carminib⁹ in cęlū eos sustulerunt. Nam quorundam adinuentiones artium cultū peperisse dicūt. ut ęsculapio medicina. vulcano fabrica. Ab actrib⁹ aūt vocāt. ut mercur⁹ q mercib⁹ prefect. liber a libertate. Fuerūt etiā ⁊ q̄dā viri fortes aut vtilitū cōditores. q̄b⁹ mortuis homines q eos dilexerūt. simulacra finxerūt. ut haberēt aliq̄d ex imaginū cōtemplatione solatiū. sed paulatim hūc errorē psuadētib⁹ dęmonib⁹ ita in posteris pstat irrepsisse. ut q̄s illi p sola nois memoria honorauerūt. successores deos existimarēt atq colerent. Simulacroꝝ vsus exort⁹ est. cum ex desiderio mortuoꝝ cōstituerēt imagines uel effigies tāq̄ i cęlū receptę. p q̄b⁹ se i ęris dęmones colēdi suppositorū. ⁊ sibi sacrificari a deceptis ⁊ pditis pstaserūt. Simulacra aūt a similitudine nūcupata eo q manu artificis ex lapide aliave materia eoꝝ vult⁹ imitant. in quoꝝ honore fingūt. Ergo simulacra uel p eo q sūt similia. uel p eo q

simulata atq; conficta·vnde ꝛ falsa sunt. Et notandum ꝙ latinus sermo sit ꝛ nō hebꝛeus. Apud eos enī idolū siue simulacrū semel dicit. Judei dicūt ꝙ ismahel pꝛim⁹ simulacrū luto fecerit. Gentiles autē pꝛimū ꝓmetheū simulacra hominū de luto finxisse phibent·ab eoq; nata eē artem simulacra ꝛ statuas fingendi. Unde ꝛ poetę ab eo homines pꝛimū factos esse confingūt figurate·ꝓpter effigies. Apud gręcos autē cecrops·sub quo pmū in arce oliua orta ē·ꝛ athenienſiū vrbs ex minerue appellatione nomen sortita est. Hic pꝛim⁹ oiuꝫ iouem appellauit·simulacra repperit·aras statuit·victimas imolauit·nequaq; istiusmodi reb⁹ in gręcia vnq; visis. Idolatria idoloꝝ seruitus siue cultura interpꝛetat. Nam latria gręce·latine seruit⁹ dicit·quę quantū ad veram religionē attinet·non nisi vni ꝛ soli deo debet. Hanc sicut impia superbia siue hominū siue dęmonū sibi exhiberi uel iuber uel cupit·ita pia humilitas uel hominū uł angelorū sanctorū sibi oblatam recusat ꝛ cui debet ostendit. Idolum autē est simulacrū·qđ humana effigie factum ꝛ consecratū est·iuxta vocabuli interpꝛetationē. Idos enī gręce formam sonat ꝛ ab eo ꝙ diminutionē idolū deductum·eque apud nos formulā facit. Jgit omnis forma uł formula idolū se dici expoſcit. Jnde idolatria omnis circa oē idolum famulatus ꝛ seruitus. Quidam ꝛo latini ignorantes gręce imperite dicunt idolum ex dolo sumpſisse nomen·q; diabolus creaturę cultum diuini nominis inuerit. Dęmones a gręcis dictos aiūt·q̄ſi δαιμονας .id ē pitos ac rez pꝛęſcios Pꝛęſciūt enī futura multa. Unde ꝛ solent responſa aliqua dare. Jneſt enī illis cognitio rerū plus ꝙ infirmitati humanę·partim ſubtiliozis ſenſus acumine·partim experientia longiſſimę vitę·partim ꝙ dei iuſſum angelica reuelatiōe. Hi cozpozū aercozū natura vigent. Ante tranſgreſſionē quidem cęlestia cozpoza gerebant: lapſi ꝛo in aereā qualitatē conuerſi ſunt·nec aeris illi⁹ puriozia ſpacia·ſed iſta caliginoſa tenere permiſſi ſūt·qui eis quaſi carcer ē·vſq; ad tempus iudicij. Hi ſūt pꝛeuaricatozes angeli·quozū diabolus pꝛinceps est. Diabolus hebꝛaice dicit deozſum fluens·q: quietus in cęli culmine ſtare contępſit: ꝛ ſupbię ponere deozſum cozruens cecidit. Gręce ꝛo diabol⁹ criminatoz vocat·uel ꝙ crimina in quę ipſe illicit ad deum referat·uel q: electoꝝ innocentiā criminib⁹ fictis accuſet. Unde ꝛ i apocalypſi voce angelica dicit. Pꝛoiect⁹ est accuſatoz fratrū noſtroꝝ qui accuſabat illos in conſpectu dei noſtri die ac nocte. Satbanas in latinū ſonat aduerſarius·ſiue tranſgreſſoz. Ipſe est enim aduerſarius qui est veritatis inimicus. ꝛ ſemp ſanctoꝝ virtutib⁹ contraire nitit. Ipſe ꝛ trāſgreſſoz q: pꝛeuaricatoz effectus·in veritate qua conditus est nō ſterit. Jdē ꝛ tentatoz·q: tentandam iuſtozum innocentiam poſtulat·ſicut in iob ſcribit. Antichꝛiſtus appellatur·q: contra chꝛiſtū venturus est·nō quō quidam ſimplices intelligunt·antichꝛiſtū ideo dictū ꝙ ante chꝛiſtū venturus ſit·id est poſt eum veniat chꝛiſtus. Nō ſic·ſed antichꝛiſtus gręce dicit·qđ est latine contrarius chꝛiſto. Anti enim gręce·in latinū contra ſignificat. Chꝛiſtum enī ſe mentiet dum venerit. ꝛ contra eum dimicabit. ꝛ aduerſabitur ſacramentis chꝛiſti ut veritatis eius euangelium ſoluat. Nam ꝛ templū hieroſolymis reparare ꝛ omnes veteris legis cerimonias reſtaurare tentabit. Sed ꝛ ille antichꝛiſtus est qui negat eſſe dominū chꝛiſtū. Contrarius enim chꝛiſto est. Omnes enī qui exeūt de eccleſia. ꝛ ab vnitate fidei pꝛecidūt. ꝛ ipſi antichꝛiſti ſūt. Bel idolum babyloniū est·quod interpꝛetat vetus. Fuit enim hic belus pater nini pꝛimus rex aſſyriozum quem quidā ſaturnū appellant·qđ nomen ꝛ apud aſſyrios ꝛ apud afros poſtea cultum est. Unde ꝛ lingua punica bal deus dicit. Apud aſſyrios aūt bel vocatur quadam ſacroꝝ ſuoꝝ ratiōe. ꝛ ſaturnus ꝛ ſol. Beelphegoꝛ interpꝛetatur ſimulacrum ignominię. Idolum enim fuit moab cognomento baal ſup montē phogoꝛ·quem latini pꝛiapum vocant deū hoztoꝝ. Fuit aūt de lampſaco ciuitate belleſponti·de qua pulſus est. ꝛ ꝓpter virilis membꝛi magnitudinē in numerū deozū ſuoꝝ eum gręci tranſtulerūt ꝛ in nomine ſacrauerūt hoztorum. Unde ꝛ dicit pꝛeeſſe hoztis ꝓpter eoꝝ fęcunditatem. Beelzebub idolum fuit accaron·qđ interpꝛętatur vir muſcarū. Zebub enim muſca vocatur. Spurciſſimū igit idolum·ideo vir muſcaꝝ vocatur·ꝓpter ſordes idolatrię·ſiue ꝓpter immundiciam. Belial ſine iugo. Belial hebꝛaice bel dicitur idolum niniuitarū. Behemoth ex hebꝛęa voce in latinam linguā animal ſonat: ꝓpter ꝙ de excelſis ad terrena cecidit. ꝛ ꝓ merito ſuo ut animal bꝛutum effectus ſit. Ipſe est ꝛ leuiathan id est ſerpēs de aquis·quia in huius ſęculi mari volubili verſat aſtutia. Leuiathan autē interpꝛetat additamentū eozum: quoꝝ ſcilicz niſi hominū quibus i paradiſo ſemel ꝙ culpam pꝛeuaricationis intulit mozтem. ꝛ hanc vſq; ad ęternam mozтē quotidie ꝑſuadendo adūcit uel extendit. Quędam autem noīa deoꝝ ſuoꝝ gentiles ꝓ vanas fabulas ad rationes phyſicas conantur traducere·eaq; in cauſis elementoꝝ compoſita eſſe interpꝛetant. ſed hoc a poetis totum fictum est·ut deos ſuos ornarent aliquibus figuris·quos pdiros ac dedecoꝛis infamia plenos fuiſſe hiſtoꝛię confitent. Omnino enī fingendi locus vacat vbi veritas ceſſat. Saturn⁹ oꝛigo deozū ꝛ totius poſteritatis a paganis deſignatur. Hunc latini a ſatu appellatū ferūt·quaſi ad ipſum ſatio omniū pertineat rerū·uel a temꝓoꝛis longitudine ꝙ ſaturetur annis. Unde ꝛ eū gręci cronos nomen habere dicunt·id est temp⁹· ꝙ filios ſuos ferē deuoꝛaſſe·hoc ē·annos q̄s tempus ꝓ duxerit in ſe reuoluit·uel eo ꝙ ſemina vnde oziūt iteꝝ redeūt. Hūc cęli patris abſcidiſſe genitalia dicūt·q: nihil i cęlo de ſeminib⁹ naſcit. Falcē

tenet inquiūt. ꝓpter agriculturam significandam uel ꝓpter tēpora ⁊ annos q̄ in se redeant. uel pro/pter sapientiam q̄ intus acuta sit. In aliquibus autē ciuitatibus saturno liberos suos gentiles imolabāt. q̄ saturnum poetę liberos suos deuo/rasse solitum tradiderūt. Jouis fertur a iuuan/do dictus. ⁊ iupiter q̄si iuuās pater. hoc ē omni/bus p̄stans. Hūc ⁊ p̄riuato titulo iouem opti/mū dixerunt. dum fuisset incestor in suis. impu/dicus in extrāneis. quem modo taurum fingunt ꝓpter europę raptum. fuit enī in naui cui⁹ insigne erat taurus. modo danaes p imbrem aureū appe/tisse concubitū. vbi intelligit pudicitiā mulieris ab auro fuisse corruptam. modo in similitudinē aquilę fuisse. ꝓpter q̄ puerum ad stuprum rapue/rit. modo serpentē. q. reprauerit. ⁊ cygnum quia cantauerit. Et ideo nō figurę iste sunt. ꝫ plane de veritate scelera. Unde turpe erat tales deos cre/di. quales homines esse nō debeant. Janū dicūt quasi mundi uel cęli uel mensiū ianuam. Duas ia/ni facies faciunt. ꝓpter orientem ⁊ occidentē. Cū ꝯo faciūt eum quadrifrontē ⁊ ianum geminū ap/pellant. ad quattuor mūdi partes hoc referūt uel ad quattuor elementa siue tempora. Sed dū hoc fingūt. monstrum non deum faciunt. Neptunū aquas mūdi prędicant. ⁊ dictus ab eis neptunus quasi nube tonans. Vulcanū volūt ignem. ⁊ di/ctus vulcanus. quasi volās candor. uel quasi vo/licanus. q̄ p aerem voler. Jgnis enī de nubibus nascit. vnde etiā Homerus dicit eū precipitatum de aere in terras. q̄ oē fulmen de aere cadit. Jdcirco aūt vulcanus de femore iunonis fingit na/tus. q̄ fulmina de imo aere nascūt. Claudus aūt dicit vulcanus. q. p naturā nūq̄ est rectus ignis. ꝫ quasi claudus. eiusmodi speciē motūq̄ habet. Jdeo aūt in fabrorū fornace eundem vulcanū au/ctorē dicūt. q. sine igne nullū metalli genus fun/di extendiq̄ potest. Pluton grece latine diespiter uel dis pater. quem alij orcum vocant. quasi re/ceptorem mortiū. Unde ⁊ orca nuncupat vas q̄ recipit aquas. Ipse ⁊ grece charon. Liberū a li/beramēto appellatū volūt. q̄ quasi mares in co/eundo p eius beneficium emissis seminibus libe/rent. q̄ idem liber muliebri ⁊ delicato corpe pin/gitur. Dicūt enim mulieres ei attributas. ⁊ vinū ꝓpter excitandā libidinē. Unde ⁊ frons ei⁹ pam/pino cingit. ꝫ ideo coronam virteam ⁊ cornu ha bet. q. cum grate ⁊ moderate vinū bibit. lęticiam p̄stat. cū vltra modum excitat lites. id est quasi cornua dat. Jdem aūt ⁊ lięus apo tu lyin. id ē ab hac dissolutione. q̄ multo vino membra soluant. Iste ⁊ grece dionysius. a mōte indię nyso. vbi di/citur esse nutritus. Cererū ē ⁊ nysa ciuitas i qua colit idem liber. vnde ⁊ nyseus dictus est. Mer/curius sermo interpretat. Nam ideo mercurius quasi medius currens dicit appellatus. q. sermo currat inter homines medi⁹. Jdeo ⁊ hermes grę/ce. q. sermo uel interpratio. quę ad sermonē vtiq̄ ptinet hermenia dicit. Jdeo ⁊ mercib⁹ p̄esse. q. inter vendentes ⁊ ementes sermo fit medi⁹. Qui ideo fingit habere pēnas. q. citius verba discur/runt. vnde ⁊ velox ⁊ errans inducit. Alas eius in capite ⁊ in pedibus. significare volucrē fieri per aera sermonem. Nunciū dictū. q̄n p sermonem omnia cogitata enunciant. Jdeo aūt hunc furti magistrū dicūt. q. sermo animos audientiū fal/lit. Virgam tenet qua serpentes diuidit. id est ve/nena. Nam bellantes ac dissidentes interpretū oratione sedantur. vnde ⁊ ſm Liuiū. legati pacis caduceatores dicunt. Sic enī p fecialis bella in/dicebāt. ita pax p caduceatores fiebat. Hermes aūt grece dicit apo tes hermenias. latine inter/pres q̄ ob virtutē multarūq̄ artiū scientiā trime/gistus. id est ter maxim⁹ nominatus est. Cur aūt eū capite canino fingunt. hęc ratio dicit. q. inter omnia animalia canis sagacissimū genus ⁊ per/spicax habeat. Martem deum belli esse dicunt ⁊ martem appellatū. q. p viros pugnat. ut sit mars quasi mas. licz ⁊ tria sint genera consuetudinum sicut scytharū. vbi ⁊ femine ⁊ viri i pugnā eunt. Amaconū. vbi solę femine. Romanoꝝ aliarūq̄ gentiū. vbi soli mares. Jtem martē dicunt. quasi effectorem mortiū. Nam a marte mors nūcupat. Unde ⁊ adulterū dicunt. q. belligerantib⁹ incer/tus ē. Q. ꝯo nudo pectore stat. ut bello se quisq̄ sine formidine cordis obiciat. Mars aūt apud grecos gradiuus dicit. eo q. in bello gradū infe/rant qui pugnāt. aut q. impigre gradiant. Apol/linem q̄dā diuinatorē ⁊ medicū vellent. ipsū ta/men solem etiā dixerūt. quasi solum. Ipsum titan quasi vnū ex titanis qui aduersum iouem nō fe/cit. Ipsum phębū. quasi ephębū. hoc ē adolesce/tem. Unde ⁊ sol puer pingit. eo q. quotidie oriat ⁊ noua luce nascat. Pythiū quoq̄ eūdem apolli/nē vocari aiūt. a pythone imensę molis serpente. cuius non magis venena q̄ magnitudo terrebat. Hūc apollo sagittarū ictibus sternens. nominis q̄ spolia reportauit. ut pythius vocaret. Un/de ⁊ ob hoc insigne victorię pythia sacra celebrā/da constituit. Dianā quoq̄ sororem ei⁹ similit lu/nam ⁊ viarū p̄sidem aiūt. Unde ⁊ virginem eā volūt. q. via nihil pariat. ⁊ ideo ambo sagittas habere fingunt. q. ipsa duo sidera de cęlo radios vsq̄ ad terras emittūt. Dianā aūt vocatam. quasi duanam. q. luna die ac nocte appareat. Ipsam ⁊ lucinā asseuerāt. eo q. lucet. Eandem ⁊ triuiā eo q. trib⁹ fingat figuris. De qua Virgilius. tria virginis ora dianę. q. eadem luna. eadem diana ⁊ eadem ꝓserpina vocat. Sed cū luna fingit. sub lustri splendet amictu. cū succincta iacit calamos latonia virgo est. cū subnixa sedet solio plutonia coniunx. Latonia aūt diana. eo q. latonis fuerit filia. Cererē. id est terrā a creandis frugib⁹ asse/runt dictā. appellantes eā nominib⁹ plurimis. Di cunt etiā eā ⁊ opem. q. ope melio: fiat terra. Pro/serpinā. q. ex ea ꝓserpāt fruges. Uestā q̄ herbis

uel varijs vestita sit reb⁹ uel a vi sua stādo. Eandem ꝛ tellurē. ꝛ matrem magnam fingūt turritā cū tympano ꝛ gallo ꝛ strepitu cymbalorū. Matrem vocatā ꝙ plurima pariat. magnam ꝙ cibū gignat. almā quia vniuersa animalia fructibus suis alit. Est enī alimētor nutrix tra. Q; simulacrū ei⁹ cū clauī fingit q; tellus hyeme clauditur vere apit ut fruges nascantur. Q; tympanū habet significare volunt orbem terre. Q; curru vehit dicit q; ipsa est terra que pendet in aere. Q; sustinet rotis q; mundꝰ rotat ꝛ volubilis est. Q; leones illi subijcūt mansuetos ut ostendāt nullū genus esse terre tam ferū qō nō subigi possit aut supari ab ea. Q; in capite turritam gestat coronā ostendit suppositas terre ciuitates quasi insignitas turribꝰ constare. Q; sedes fingunt circa eam q; cū omnia moueant ipsam nō moueri. Q; corybantes eius ministri cū strictis gladijs esse fingunt ut significet omnes p terra sua debere pugnare. Q; gallos huic deę ut seruirent fecerūt significāt qui semine indigeant terram sequi oportere. In ea quippe omnia repire. Q; se apud eā iactāt precipit inquiunt ut qui terram colunt ne sedeant semp enim esse qō agant. Cymbalorū aūt ęreorū sonitus ferramentorū crepitus in colēdis agris ꝛ ideo ęre q terrā antiqui colebant ęre prius ꝙ ferrū esset inuentū. Eandem vestam ꝛ ignem esse phibent. q; terram ignē habere non dubiū est ut ex ętna vulcanoq; datur intelligi. Et ideo virginem putant q; ignis inuiolabile sit elementū nihilq; nasci possit ex eo quippe qui omnia quę arripuerit assumat. Ouidius in fastis. Nec tu aliud vestam ꝙ viuam intellige flammam. Nataq; de flāma corpora nulla vides. Proptera ꝛ virgines ei seruire dicunt eo ꝙ sicut ex virgine ita nihil ex igne nascat. Junonem dicunt quasi ianonē id est ianuā p purgationꝫ fęminarū eo ꝙ q̄si portas matronarū pandat. ꝛ naturas nubētiū maritis. ℔ hoc philosophi. Poetę aūt iunonem iouis asserunt sororem ꝛ coniugem. Ignē enī ꝛ aerem iouē aquam ꝛ terrā iunonem interpretant. Quorum duorū pmixtione vniuersa gignunt. Et sororem dicūt ꝙ mūdi pars est. Coniugē ꝙ cōmixta corpora tundit. Unde ꝛ virgilꝰ. Tū pater omnipotēs fęcūdis imbribus ęther. Coniugis in gremiū lętę descendit. Minerua apud grecos athena dicit id est fęmina. Apud latinos aūt mineruā vocatā quasi deam. ꝛ munus artiū variarū. Hanc enim inuentricē multorū ingeniorū phibent. ꝛ inde eā artem ꝛ rationem interpretant. q; sine ratiōe nihil potest contineri. Quę ratio q; ex solo animo nascit animūq; putant esse in capite ꝛ in cerebro ideo eam dicūt de capite iouis esse natam q; sensus sapientis qui inuenit omnia in capite est. In cuius pectore ideo caput gorgonis fingit ꝙ illic est omnis prudentia quę confūdit alios. ꝛ imperitos ac saxeos comprobat qō ꝛ in antiquis imperatorū statuis cernimus in medio pectore lo/

ricę ꝓpter insinuādā sapientiā ꝛ virtutē. Hęc minerua ꝛ tritonia dicit. Triton enī africę palus ē circa quā ferē virginali apparuisse ętate ꝓpter qō tritonia nuncupata est. Unde ꝛ tanto procliuius dea credita est quāto minus origo eius innotuit Pallas aūt dicta uel ab insula pallene in thracia in qua nutrita ē uel apo tu pallein to dory. id est ab hastę concussione uel ꝙ pallantē gigantē occiderit. Uenerē ex inde dicunt nuncupatā ꝙ sine vi fęmina eē virgo nō desinat. Hāc greci aphroditi vocant ꝓpter spumā sanguinis generantem. Aphros enī grece spuma vocatur. Q; autē fingunt saturnum celio patri genitalia abscidisse. ꝛ sanguinem fluxisse in mari atq; eo spuma maris concreta venus nata est illud aiūt ꝙ p coitū salsi humoris substātia est. ꝛ inde aphroditi venerē dici ꝙ coitus spuma est sanguinis quę ex suco viscerū liquido salsoq; constat. Jdeo autē venerē vulcani dicūt vrorem q; venerem officiū nō nisi calore consistit. vnde est. Frigidus in venerē senior. Nam ꝙ saturnus dicit celio patri virilia amputasse quę in mare cadentia venerē creauerūt ideo fingit q; nisi humor de cęlo in terrā descenderit nihil creat. Cupidinē vocatum ferūt ꝓpter amorē. Est enim demon fornicatiōis. Qui ideo alatus pingit q; nihil amantibꝰ leuius nihil mutabilius inuenit. Puer pingit q; stultus est ꝛ irrationabilis amor. Sagittā ꝛ facem tenere fingitur. sagittam q; amor cor vulnerat. facem q; inflāmat. Pan dicūt grecī latini siluanū deū rusticorū quem in naturę similitudinem formauerūt. Unde ꝛ pan dictus ē id est omne. Fingūt enī eū ex vniuersali elemētorū specie. Habet enī cornua i similitudinē radiorꝫ solis ꝛ lunę. Distinctā maculis habet pellē propter cęli sidera. Rubet eius facies ad similitudinē ętheris. Fistulam septē calamorū gestat propter harmoniā cęli i qua septē sunt soni ꝛ septē discrimina vocum. Uillosus est q; tellus conuestita est. ꝛ agit ventis. Pars eius inferior fęda est propter arbores ꝛ feras ꝛ pecudes. Capr̄inas vngulas habet ut soliditatē terrę ostendat. quē volunt rerū ꝛ totius naturę deū. vnde ꝛ pan quasi omnia dicūt. Jsis lingua ęgyptiorū terra appellat quā isin volunt esse. Fuit enī isis regina ęgyptiorum inachi regis filia quę de grecia veniens ęgyptios litteras docuit ꝛ terras colere instituit propter qō ꝛ terrā eius noie appellauerūt. Serapis omniū maximus ęgyptiorum deus. Jpse est apis rex argiuor qui nauibꝰ transuectus in ęgyptū cum ibidem mortuus fuisset serapis appellatus est ꝓpterea q; archa in qua mortuus ponit quā sarcophagū vocant soros grece dicit. ꝛ ibi eū venerari sepulcrum cęperunt prius ꝙ templū eius esset instructū velut soros. Ex apis sorapis primo deinde vna littera cōmutata serapis dict⁹ est. Apis fuit apud ęgyptios taurus serapi consecratus ꝛ ab eo ita cognominatus quē ęgyptij instar numinis colebant eo ꝙ de futuris

darer quędam manifesta signa. Apparebat enim in memphis. Quē centū antistites psequebanť ꝛ repēte velut lymphatici pręcinebāt. Hui⁹ capitis imaginē sibi in heremo videri fecerunt. Fauni a fando velut apo tes phones dicti. q̄ a voce. nō signis ostēdere viderenť futura. Jn lucis eni cōsulebanť a paganis. ꝛ respōsa illis nō signis ꝫ vocibus dabant. Gēniū dicūt q̄ quasi vim habeat omniū rerū gignendarū. seu a gignendis liberis. Unde ꝛ geniales lecti dicebanť a gentib⁹. q̄ nouo marito sternebanť. Hęc ꝛ alia sūt gentiliū fabulosa figmēta quę interpretata sic habenť ut ea nō intellecta damnabiliter tñ adorent. Fatū aūt dicūt esse quicquid dī fanť. quicqd iupiter fatur. A fando igiť fatū dicūr. id est a loquēdo. Q̄ nisi hoc nomen iā in alia re soleret intelligi q̄ corda hominū volumus inclinare. rationabiliť posse/mus a fando fatū appellare. Nō eni abnuere possumus esse scriptū i litteris sanctis: semel locutus est deus. duo hęc audiui. ꝛ cętera. Q̄ enī dictum est. semel locutus est. intelligiť imobiliter. hoc est incōmutabiliť est locutus. sicut nouit incōmutabiliter oia quę futura sunt ꝛ quę ipse facturus ē. Tria aūt fata fingūt in colo. ꝛ fuso. digitisq̄ fila ex lana torquentib⁹. ꝓpter tria tempora. prēteritū q̄ in fuso iam netū atq̄ inuolutū est. prēsens. q̄ inter digitos nentis trahiť. futurū in lana quę colo implicata ē. ꝛ q̄ adhuc p digitos nentis ad fusum tāq̄ prēsens ad prēteritū trahiciendum est. Parcas dicūt cata antiphrasin appellatas q̄ minime parcant. Quas tres esse voluerūt. vnā quę vitā hominis ordiať. alterā quę conterat. tertiā quę rumpat. Incipim⁹ enī cū nascimur. sumus cū viuimus. desinimus cū interimus. Fortunā a fortuitis nomen habere dicūt. quasi deā quandā res humanas varijs casibus ꝛ fortuitis illudentem. Unde ꝛ cęcam appellant. eo q̄ passim ī quoslibet incurrens sine vllo examine meritorū ꝛ ad bonos ꝛ ad malos venit. Fatū aūt a fortuna separant. ꝛ fortunā quasi sit i his quę fortuitu veniūt. nulla palam causa. Fatū ꝫo appositū singulis ꝛ statutū aiūt. Aiūt ꝛ tres furias fęminas crinitas serpentibus ꝓpter tres effectus qui in animis hominum multas pturbationes gignunt. ꝛ interdū cogunt ita delinquere. ut nec fame nec piculi sui respectū habere pmittāt. Jra quę vindictā cupit. cupiditas quę desiderat opes. libido quę apperit voluptates. Quę ideo furię appellantur q̄ stimulis suis mentē feriant. ꝛ quietā esse nō sināt. Nymphas deas aquarū putant. dictas a nubib⁹. Nā ex nubibus aquę. vnde deriuatū est. nymphas aquaꝫ deas. quasi numina lymparū. Ipsas aūt dicunt ꝛ musas. q̄s ꝛ nymphas. nec īmerito. Nam aquę motus musicen efficit. Nymparū apud gētiles varia sunt vocabula. Nymphas quippe montiū oreades dicūt. siluarū dryades. fontiū hamadryades. cāpoꝫ naides. maris nereides. Heroas dicūt a iunone traxisse nomē. Gręce enī iuno heraappellať. Et ideo nescio. quis filius eius fm grecorum fabulam heros fuit nūcupatus. hoc videlicet velut mysticū significantę fabula q̄ aer iunoni deputeť vbi volunt heroas habitare. Quo noie appellant alicui⁹ meriti animas defunctorū q̄si heroas. id est viros aereos ꝛ celo dignos propter sapientiā ꝛ fortitudinem. Penates gentiles dicebāt omnes deos quos domi colebāt. Et penates dicti q̄ essent in penetrabilib⁹. id est in secretis. Di dī quō vocabanť uel quę nomina habuerint ignorať. Manes dicunt deos mortuorū quorū potestatē inter lunam ꝛ terram asserunt. a quibus ꝛ mane dictū existimant. q̄ putant habere. quia man⁹. id est rarus est. Manes dictos siue quia late manant p auras. siue quia mites sūt. īmanib⁹ contrario noie ꝫ appellatos. Apulei⁹ aūt ait eos cata antiphrasin dici manes. ꝫ est mites ac modestos cū sint terribiles ꝛ īmanes. ut parcas. ut eumenidas. Laruas ex hominib⁹ factos dęmones aiūt. qui meriti mali fuerint. Quarum natura esse dicitur. terrere paruulos ꝛ in angulis garrire tenebrosis. Lamias quas fabulę tradunt infantes corripere ac laniare solitas. a laniando specialiter dictas. Pilosi qui grece panite. latine incubi appellanť. siue inui ab incundo passim cū animalib⁹. Unde ꝛ incubi dicunť ab incubando hoc est stuprando. Sępe enī improbi existūt etiā mulierib⁹. ꝛ carū peragūt cōcubitū. q̄s dęmones galli dusios nuncupāt. q̄ assidue hanc peragunt imundiciā. Quē aūt vulgo incubonē vocāt. hūc romani faunū ficariū dicunt. ad quē Horatius dicit. Faune nympharū fugientiū amator. p meos fines ꝛ apica rura lenis incedas. Hunc alij satyrum vocant.

Jncipit liber nonus
De linguis gentiū Cap. i.

Jnguarū diuersitas exorta est in ędificatiōe turris post diluuium. Nam prius q̄ superbia turris illius in diuersos signorum sonos humanā diuideret societatē vna omniū nationū lingua fuit quę hebręa vocatur: qua patriarchę ꝛ prophetę vsi sunt nō solum in sermonibus suis. vel etiam in litteris sacris. Jnitio aūt quot gentes. tot linguę fuerunt. Deinde plures gentes: q̄ linguę. q̄ ex vna lingua multę gentes sunt exortę. Linguę aūt dictę in hoc loco p verbis quę p linguā fiunt genere locutionis illo quo is qui efficit p id q̄ efficiť nominať. sicut os dici solet p verbis. sicut manꝰ p litteris. Tres sunt autem linguę sacrę. hebręa. greca. latina. quę toto orbe maxime excellunt. His enī tribus linguis sup crucē dñi a pilato fuit causa eius scripta Unde ꝛ propter obscuritatem sanctarū scripturarū. harū triū linguarū cognitio necessaria est. ut ad alterā recurrať. dū siquā dubitationē nois

uel interpretatiõis sermo vnius linguę attulerit. Greca aũt lingua inter cętęras gentiũ clarior habetur. Est enī ꝛ latinis ꝛ omnib⁹ linguis sonantrior: cuius varietas in quinq; partibus discernit. Quarũ prima dicit cęnedo: id est mixta: siue cõmunis: qua omnes vtunt. Secũda attica: videlicet athenięnsis: qua vsi sunt omnes grecię auctores. Tertia dorica quã habent ęgyptij ꝛ syri. Quarta ionica. Quinta ęolica qua se ęolisti locutos dixerũt. ꝛ sunt in obseruatiõe greccę linguę ciusmodi certa discrimina. Sermo enim eorũ ita est dispartitus. Latinas aũt linguas quatruor esse quidam direrũt: id est priscam: latinã: romanam: mixtã. Prisca est qua veruſtiſſimi italię sub iano ꝛ saturno sũt vsi incondita: ut se habent carmina saliorũ. Latina: quam sub latino ꝛ regibus tuscię: ceteri in latino sũt locuti: ex qua fuerũt. xij. tabulę scriptę. Romana quę post reges exactos a populo romano cępta est: quam nęuius: plautus ennius: virgilius poetę. ꝛ ex oratorib⁹ graccus ꝛ cato ꝛ cicero uel ceteri effuderũt. Mixta quę post imperiũ latius ꝓmotum simul cũ moribus ꝛ hominibus in romanã ciuitatem irrupit: integritatem verbi ꝙ solocismos ꝛ barbarismos corrumpens. Omnes aũt orientis gentes in gutture linguam ꝛ verba collidunt: sicut hebręi ꝛ syri. Oẽs mediterranę gentes in palato sermones feriunt sicut greci ꝛ asiani. Oẽs occidentis gentes verba in dentibus frangunt: sicut itali ꝛ hispani. Syrus ꝛ chaldęus: vicin⁹ hebręo est in sermone consonans in plęrisq; ꝛ litterarũ sono. Quidam aũt arbitrant linguam ipsam esse chaldęam: q; abraham de chaldęis fuit. Q; si hoc recipitur: quõ in Daniele hebręi pueri linguam quam nõ nouerant doceri iubent? Omnẽ aũt linguam vnusquisq; hominũ: siue greccam siue latinam siue cęterarum gentium: aut audiendo potest tenere: aut legendo aut ex præceptore accipere. Cum autẽ omniũ linguarũ scientia difficilis sit cuiq; nemo tamẽ tam desidiosus est ut ī sua gente positus suę gentis linguam nesciat. Nam quid aliud putãdus est: nisi animaliũ brutorũ deterior? Illa enim ꝓprię vocis clamorem exprimũt: iste deterior qui ꝓprię linguę caret noticia. Cuiusmodi autẽ lingua locutus est deus in principio mũdi cũ diceret: fiat lux: difficile est inuenire. Nondũ enī erant linguę. Item qua lingua insonuit postea exterioribus hominũ auribus maxime ad primũ hominẽ loquẽs uel ad ꝓphetas: uel dũ corporaliter insonuit vox dicentis dei: tu es filius meus dilectus. vbi a quibusdã creditur illa lingua vna ꝛ sola quę fuit antecq; esset linguarũ diuersitas. In diuersis aũt gentib⁹ creditur ꝙ eadem lingua illis deus loquat: qua ipsi homines vtunt ut ab eis intelligat. Loquit autẽ deus hominib⁹ non ꝓ substantiam inuisibilẽ: ꝛ ꝓ creaturam corporalem: ꝓ quam etiã ꝛ hominibus apparere voluit quando locutus est. Dicit etiam apostolus: Si linguis hominũ loquar ꝛ angelorũ: vbi quęrit. qua lingua angeli loquant: nõ ꝙ angelorum aliquę linguę sint: ꝛ ꝙ exaggeratiõe dicit. Item quęrit: qua lingua in futurum homines loquant: nusq; reperit. Nã dicit apostolus: Siue linguę cessabũt. Ideo aũt prius de linguis ac deinde de gentib⁹ posuimus: q; ex linguis gentes: nõ ex gentibus linguę exortę sunt.

De gentium vocabulis Cap. II.

Ens est multitudo ab vno principio orta: siue ab alia natione: ſm ꝓpriam collectionem distincta: ut grecię asię. Hinc ꝛ gentilitas dicit. Gens aũt appellata ꝓpter generationes familiarũ: id est a gignẽdo: sicut natio a nascendo. Gentes aũt a quibus diuisa est terra xv. sunt. De iaferh. xxx. ꝛ vna. de cham. xxvij. de sem. xxj. quę fiunt. lxxij. uel potius ut ratio declarat. lxxij. totidemq; linguę per terras esse cęperunt: quęq; crescendo ꝓuintias ꝛ insulas impleuerunt. Filij sem quinq; singulariter gentes singulas ꝓcreauerũt. Quorum primus elam: a quo elamitę principes persidis. Secũdus assur: a quo assyriorum pullulauit imperiũ. Tertius arfarat: a quo gens chaldęorũ exorta ẽ. Quartus ludi: a quo lydij. Quintus arã a quo syri: quoꝝ metropolis fuit damasc⁹. Filij arã nepotes sem. iiij. hus ꝛ vl ꝛ gether ꝛ mesa. Hus traconiditis conditor qui inter palęstinam ꝛ celesyriam tenuit principatum. vnde fuit iob: ſm q̃ scriptum est: Vir erat in terra hus nomine iob. Secundus vl: a quo armenij. Tertius gether: a quo carmenij siue cariç. Quartus mesa: a quo sũt hi qui vocant meonites. Posteritas arfarat filij sem. heber nepos arfarat: a quo hebręi sũt. Jectan filius heber: a quo gens indorũ orta est. Sale filius icctan a quo bacterriani: licz eos alij scytharũ exules suspicentur. Jsmahel filⁱ abraham: a quo ismahelitę: qui nũc corrupto nomine saraceni quasi a sara. ꝛ agareni ab agar. Nabaioth filⁱ ismahel: a quo nabathei qui ab effrata in mari rubro inhabitant. Moab ꝛ ãmon filij loth: a quibus moabitę ꝛ ãmonitę. Edom filius esau: a quo idumęi. Hę sunt gẽtes quę de sem stirpe descendũt: possidẽtes terrã meridianã: ab ortu solis vsq; ad fenices. Filij cham quattuor: ex quib⁹ orte sũt gẽtes hę. Chus: a quo ethiopes ꝓgeniti. Mesraim: a quo ęgyptij phibent exorti. Futh: a quo libij. Unde ꝛ maurita nię fluuius vsq; ī ꝓsens futh dicit. omnisq; circa eũ regio futhensis. Chanaan a quo afri ꝛ fenices ꝛ chananeorũ decẽ gentes. Itẽ ex nepotib⁹ cham. Filij chus nepotis cham ser. Filij chus saba ꝛ euilath sabatha rema saba cuça. Saba: a q̃ ꝓgeniti ꝛ appellati sabęi. de quib⁹ Virgili⁹: Solis est thurea virga sabęis. Hi sũt ꝛ arabes. Euilath: a quo getuli in parte remotioris africę heremo cohęrẽtes. Sabatha: a quo sabateni q̃ nũc astabari nominãt. Rema ꝛo ꝛ saba ꝛ cuça paulatim antiqua vocabula pũderunt. ꝛ quę nunc a veterib⁹ habeãt ignorat. Filij rema saba ꝛ dadan

Hic autē saba per sin litterā scribitur in hebreo· ille aūt supior saba p samech·a quo appellant sabei·vocat aūt nūc saba arabia. Dadan a q̄ gens ē ethiopię in occidētali plaga. Filij mesraim·labin a quo libij qui quondā futhei vocabāt. Lesloim· a q̄ philistijm q̄s veteres allophilos·nos modo corrupte palestinos vocam⁹. De allophilis cęterę sex gentes ignotę sūt·quę bello ethiopico subuer se vsq; ad oblīuionē pteritorū nominū puene runt. Filij chanaan. xj. ex quo chananeorū decem gentes quor terrā his expulsis iudei possederūt. Quorū primogenitus sidon·a quo sidones. Un de t vrbs eorū in fenice sidon vocat. Secundus eth·a q̄ ethei. Tertius iebus·a quo iebusei; quo rum fuit irlm. Quart⁹ amorreus·a quo amorrei. Quintus gergeseus·a quo gergesei. Sext⁹ eueus a quo euei. Ipsi sūt gabaonitę a ciuitate gabaon qui supplices venerūt ad iesū. Septim⁹ aracheus q̄ archas condidit oppidū contra tripolim in ra dicibus libani sitū. Octauus aseneus·a quo ase neī. Non⁹ aradius·a q̄ aradij sūt·qui aradū insu lam possederūt·angusto freto a fenicis littore se parata. Decim⁹ amareus·a quo syrię nobilis ciui tas quę vocat coelis. Undecim⁹ amatheus. Hę sūt gentes de stirpe chā·quę a sidone vsq; ad ga ditanū fretū omnē meridianā partē tenent. Itē tribus filiorū iafeth. Filij aūt iafeth·vij. noiant. Gomer·ex q̄ galathę·id ē galli. Magog a q̄ ar bitrant scythas t gothos traxisse originē. Ma dai·a quo medos existere putant. Jauan·a quo iones·q̄ t greci. Unde t mare ionū. Tubal·a q̄ hiberi q̄ t hispani·licz quidā ex eo t italos suspi cent. Mosoch·ex quo cappadoces sunt. Unde t vrbs apud eos vsq; hodie maleca dicit. Tiras·ex q̄ thraces·quor nō satis imuratū vocabulū ē·q̄si tiraces. Filij gomer nepotes iafeth·assenes·a q̄ sarmatę; q̄s greci reginos vocāt. Rifath·a q̄ pa phlagones. Botorma·a q̄ sūt friges. Filij iauan· elisa. a q̄b⁹ greci elisei q̄ vocant eolides. Unde t lingua q̄nta greece eolis appellat. Tarsis·a q̄ cili ces ut ioseph⁹ arbitrat. Unde t metropolis ciui tas eorū tarsis dicit. Cethim·a q̄ cithei. i. cyprij· a quib⁹ hodie t vrbs cithiū noiat. Dodanī·a quo rhodij. Hę sūt gentes de stirpe iafeth·quę a tau ro monte ad aquilonē mediam partē asię t omnē europā vsq; ad oceanū britannicū possident·no mina t locis t gentib⁹ relinquētes·de quib⁹ po stea īmutata sūt plurima·cętera pmanent ut fue runt. Nā multaq; gentiū vocabula partim man serunt·ita ut hodie appareat vnde fuerāt deriua ta·sicut ex assur assyrij·ex heber hebrei; partim ṽo temporis vetustate ita mutata sunt ut vix ho mines doctissimi antiquissimas historias pscru tantes·nec o mniū·ħ nec aliquaq; ex istis origines gentiū potuerint repire. Nā q̄ ex filio cham qui vocabat mesraim ęgyptij sint exorti·nulla hoc re sonat origo vocabuli·sicut nec ethiopū·q̄ dicunt ad eum filiū cham ptinere qui chus appellatus ē. Et si omnia considerent·plurima tñ gentiū mu tata q̄ manētia vocabula apparent·quib⁹ postea noia diuersa·diuersa dedit ratio. Nāq; indi ab indo flumine dicti sunt·qui ab occidentali parte eos includit. Seres a ꝓprio oppido nomen sortiti sunt·gens ad orientē sita·apud quos de arboribus lana contexit. de quib⁹ est illud: Ignoti facie sed noti vellere seres. Gangaridę·ppli sunt int assy rios indosq; inhabitātes circa gangen fluuium. vnde etiam gangaridę nuncupati sunt. Hyrca ni dicti sunt a silua hyrcania vbi sunt plurimę ti gres. Bactriani scythę fuerunt qui suorum fa ctione a sedibus suis pulsi iuxta bactron orient fluuium consederūt. ex cuius vocabulo t nomen sortiti sunt. Huius gentis rex fut Çoroastes in uentor magicę artis. Parthi q̄ t ipsi a scythis originē trahūt. Fuerunt enī eorū exules. qō etiam vocabulo eor manifestat. Nā scythico sermone exules parthi dicunt. Hi similiter ut bactriani do mesticis seditionib⁹ scythia pulsi solitudinē iuxta hyrcaniā primū furtim occupauerūt. deinde plę raq; finiū etiā virtute obtinuerūt. Assyrij ab as sur filio sem vocati·gens potentissima·quę ab eu frate vsq; ad indorū fines omnē in medio tenuit regionē. Medi a rege suo cognominati putant. Namq; iason peliaci regis frater·a pelię filijs thessalia pulsus est cū medea vxore sua cuius fuit primigen⁹ medus rex athenienſiū; qui post mortē iasonis orient plagā pdomuit; ubiq; mediā vrbē condidit gentēq; medor noie suo appellauit. Sz inuenim⁹ in genesi·ex madai auctor gentis medo rū fi..t·a quo t cognominati ut supert⁹ dictū est. Perse a perseo rege sunt vocati·qui e greçia asiā transiens ibi barbaras gentes graui diuturnoq; bello perdomuit. Nouissime victor nomen sub iecte genti dedit·Perse autē ante cyrum ignobi les fuerunt. t nullius inter gentes loci habeban tur. Medi semp potentissimi fuerūt. Caldei qui nūc chaldei vocant a caseth filio nachor fratris abrahę cognominati sūt. Sabei dicti ἀπὸ τοῦ σεβεσθαι. quod ē supplicare t venerari·quia di uinitatem p ipsorū thura veneramur. Ipsi sunt t arabes·quia in montibus arabię sūt·qui vocan tur libanus t antilibanus vbi thura colliguntē. Syri ab surim vocati phibentur·qui fuit nepos abrahām ex cethura. Quos autē veteres assyri os·nūc nos vocamus syros·a parte totum appel lantes. Hebrei vocati sunt ab heber·qui pnepos fuit sem. Israhelitę ṽo ab israł filio ysaac. Nā pa triarcham hebreorū constat fuisse israł·a quo. xij. iudęor tribus israhelis vocabulū sortiti sūt. Ju dęis autem scissura decem tribuū noia imposuit. Nā antea hebrei siue israhelitę nuncupabantur. ex quo autē in duo regna dei populus diuisus est tunc duę tribus quę de stirpe iuda reges habebāt iudęorū nomen sortiti sunt. Reliqua pars decem tribuū quę in samaria sibi regē cōstituit·ob po puli magnitudinē pristinū nomen retinuit israł.

Samaritanorũ gens sumpsit exordiũ ab assyrijs qui transmigrati habitauerũt i samaria. qui latine interpretãt custodes. eo q captiuato isrl isti in terrã regionis eor ad custodiã collocati sunt. Fenix cadmi frater de thebis egyptiorũ in syriã pfectus apud sidonẽ regnauit. eosq pplos ex suo noie fenices. eamq puinciã feniciã nuncupauit. Sidones autẽ a ciuitate que vocat sidon traxisse vocabulũ phibent. Saraceni dicti uel q ex sara genitos se prędicent. uel sicut gentiles aiunt. q ex origine syrorũ sint. quasi syrigenę. Hi p amplam solitudinẽ habitãt. Ipsi sũt t ismahelite ut liber geneseos docet. q sint ex ismahele. Ipsi cedareni a cedar filio ismahelis. Ipsi agareni ab agar. q ut dixim⁹ puerso noie saraceni vocãt q ex sara se genitos gloriant. Philistei ipsi sũt palestini. q: p litterã sermo hebreus nõ habet. h p eo phi greco vtunt. Inde philistei. p palestinis dicunt. a ciuitate vtiq; sua. Idem t allophyli. id est alienigenę ob hoc q: semp fuerũt inimici isrl t longe ab eorum genere ac societate separati. Ebananei appellati de chanaan filio cham quor terram iudei possederũt. Ex cui⁹ origine fuit emor pater sichẽ a quo amorrei sunt nũcupati. Egyptij ab egypto quodã rege suo vocati sũt. Nã antea aerei dicebant. Interpretant aũt lingua hebraica egyptij affligẽtes. eo q afflixerint dei pplm pr⁹ q̃ dño auxilio liberarent. Armen⁹ ex thessalia vn⁹ de numero ducũ iasonis. q ad colchos pfecti sũt. recollecta multitudine que amisso rege iasone passim vagabat. armeniã condidit. gentiq; ex suo vocabulo nomẽ dedit. Limes ẽ pfic⁹ q scythas ab eis diuidit. scythia cognominatus. a quo limite scythę a quibusdã phibẽt vocari. gens antiquissima semp habita. Hi parthos bactrianosq; femine aũt eor amaçonũ regna condiderũt. Massagete ex scythar origine sunt. Et dicti massagete quasi graues. id est fortes getę. Nã sic Liui⁹ argentũ graue dicit. i. massas. Hi sunt q inter scythas atq; albanos septẽtrionalib⁹ iugis inhabitãt. Amaçones dictę sũt siue q simul viuerẽt sine viris q̃si amaçosę. siue q adustis dexteriorib⁹ mamis essẽt ne sagittarũ iactus impediret. q̃si ἀ privat. μαζός. Nudabãt enĩ quã adusserãt mamã. Has Titianus vnimamas dicit. Nã hoc est amaçon. quasi anesmaçoin. id est sine mama. Has iã non esse. q earũ gentes partim ab hercule. partim ab achille uel ab alexandro vsq; ad internitionẽ deletę sũt in pres asiatice. Scythię gentes quę posteros se iasonis credũt albo crine nascunt ab assiduis nitibus. t ipsi⁹ capilli color genti nomẽ dedit t inde dicunt albani. Horũ glauca oculis id est picta inest pupilla. adeo ut nocte plus q̃ die cernãt. Albani aũt vicini amaçonib⁹ fuerũt. Agnos antea hunnos vocam⁹. postremo a rege suo abares appellatos. qui prius in vltima meotide int glaciale tanaim t massagetas imanes pplos habitauerũt. Deinde pnicib⁹ equis caucasi rupib⁹ feras gentes alexandri claustra cohibẽre ruperũt t orientẽ. xx. annis tenuerũt captiuũ. t ab egyptijs atq; ethiopibus annuũ vectigal exegerũt. Troianor gens antea dardana a dardano rege nominata. Nam dardanus t iasius fratres e greçia pfecti ex his iasius ad thraciã. dardanus ad frigiã peruenit. ibiq; primus regnauit. Post quẽ fili⁹ eius erichthoni⁹. deinde nepos ei⁹ tros. a quo troiani nũcupati sunt. Galathę galli esse noscunt. qui in auxilium a rege bithynie euocati regnum cum eo peracta victoria diuiserũt. sicq; deinde greçis admixti. primum gallogreci. nũc ex antiquo gallorum nomine galathę nũcupant. Greci ante thessali a thessalo. postea a greco rege greci sũt nuncupati. Nã greci proprie thessali dicti sunt. Lapithas autem gentem thessaliç fuisse aiunt circa peneon amnẽ olim inhabitantẽ. a lapitha apollinis filia nuncupatos. Sicyoñ greci sũt nuncupati a sicyonio rege. Hi primum agialei vocabantur. a rege agialeo qui primus sicyonijs imperauit. a quo t agialea ciuitas nũcupata est. quę nunc peloponnesus vocat a pelope rege suo. Ipsi sunt t arcades ab arcade rege iouis t caliste filio dicti. Danai a danao rege vocati. Idem t argiui. ab argo conditore cognominati. Postq̃ aũt rex greçorum apis mortuus est. huic filius argus successit in regnum. t ex eo argiui appellati sunt. qui eriam ab eis post obitum ut deus haberi cepit. templo t sacrificio honoratus. Achei qui t achiui. ab acheo iouis filio dicti. Pelasgi nominati. q: cũ velis pãis verno tępore aduenisse italiã visi sũt ut aues. Primo enim eos Varro italiã appulisse cõmemorat. Greci vo pelasgos a pelasgo iouis t larisse filio phibent dictos. Myrmidones fuerunt achillis socij dolopes pyrrhi. Dicti aũt sunt myrmidones ppter astutiã. quasi myrmicę id ẽ formicę. Eratosthenes aũt dicit dictos myrmidones a myrmidone duce iouis t eury meduse filio. Cecropi atheniensiũ regi successit agranus. cui⁹ filia attbis nomine t regioni t genti nomẽ dedit. Et ex ea attici cognominati. qui sunt athenienses. Jon vir fortis ex suo nomine eosdem athenienses vocauit iones. Macedones a nomine emacionis regis antea emaci ũcupati sũt. postea macedones dicti. a macedone rege deucalionis materno nepote. Epyrotę a pyrrho achillis filio prius pyrridę. postea vo a pyrrho rege ad italiã trãsire presumpserũt. Dorus neptuni t ellepis filius fuit. vnde dori t originem t nomen ducunt. Sunt autem pars greçię gentis ex quib⁹ etiã cognoiata ẽ tertia lingua greçor. que dorica appellat. Lacedemones a lacedemone semele ac iouis filio dicti. Hi diu pseurãtes in bello ꝺ messenios veriti ne diuturnitate pelij spem prolis pderent. pcepere ut virgines eor cũ iuuenib⁹ domi relictis concũberẽt. sicq; ex

ꝓmiscuo virginū ⁊ maritoꝝ cōcubitu·iuuenes de incertis parēnbus nati sūt.⁊ ex nota materni pudoris spartani vocati sunt.nā ipsos eē spartanos quos ⁊ lacedęmones.Spartanos ꝺo ꝓpt repentinos aduētus aduersus cadmū q̄si de tra cōtractos.⁊ ex oi ꝓte cōfluitos ita vocatos.Thraces ex filio iaferh qui vocatus est tiras.⁊ orti ⁊ cognominati ut superius dictū ē phibent·licz gentiles eos ex moꝛibꝰ ita dictos existimēt q̄ sint truces.Beatissimi enī oīuꝝ gentiū fuerūt.Ubi ⁊ multa de eis fabulosa memoꝛāt·q̄ captiuos dīis suis litarēt.⁊ humanū sanguinē ī ossibus capitū portare solīt essent.De q̄bꝰ Uirgilius: Heu fuge crudeles terras·fuge littus auarū.quasi crudelium ⁊ auaꝛoꝝ.Istroꝝ gens oꝛiginem a colchis ducit·qui missi ad argonautas persequendos·ut a ponto intrauerunt istrum fluuium·a vocabulo amnis·quo a mari recesserāt appellati sunt.Romani a romuli nomine nuncupati qui vrbem romam cōdidit gentiq; ⁊ ciuitati nomen dedit.Hi ante a saturno saturnij·a latino latini vocati sūt Nam latinus italię rex fuit· qui ex suo nomine latinos appellauit· qui postea romani nuncupati sūt.Hi ⁊ quirites dicti·quia quirinus dictus est romulus·q̄ semper hasta vtebatur. quę sabinoꝝ lingua quiris dicitur.Itali⁹ q̄ ⁊ sabinus ⁊ sicanus frēs fuerūt·ex quibꝰ noīa ꝑpīs ipositā ⁊ regionibꝰ sūt.Nā ab italo itali·a sabino sabini·a sicano sicani·qui ⁊ siculi cognominati sūt.Idē ⁊ sicilienses.Tusci italię gens ē·a frequentia sacroꝝ ⁊ thuris vocata·id est ἀπὸ τοῦ θύειν Umbꝛi italię gens est·sed gallοꝝ vetez ꝓpago qui apenninū montē incolūt.de quibꝰ histoꝛię phibent·eo q̄ tpe aquosę cladis imbꝛibꝰ supfuerint. ⁊ ob hoc vmbꝛios gręce noīatos.Marsi gens italię·dicta a comite liberi marsia q̄ vsū illis vitiū ostēdit.⁊ ob hoc illi statuā fecerūt·quā postea romani victis marsis tulerunt.Marsos autem greci tuscos vocant·quasi ὀφιοὺχους·q̄ multos serpentes habeat.⁊ ὄφις serpens dicatur. illęsos autem esse carminum maleficijs.Inhabitant autem plagam apennini montis simul cum vmbꝛis.Gotthi a magog filio iaferh noīati putāt·de similitudine vltime ſyllabę·quos veteres magis getas q̄ gotthos vocauerunt·gens foꝛtis ⁊ potētissima·coꝛpoꝝ molę ardua·armoꝝ genere terribilis.De quibꝰ Lucanꝰ: Hinc dacus ꝓmat·inde geres occurrat hiberis.Daci autē gotthoꝝ soboles fuerunt.⁊ dictos putant dacos quasi dagos·q: de gotthoꝝ stirpe creati sūt.De q̄bus ille Ibis arctos ,peul vsq; dagos.Bessi barbari fuerūt q̄ a multitudine boum sic vocati credunt.De quibus quidā: Qui colit terrę medio uel ille diuitis multo boue pillearus accola ripę.Bipedes pedestri ꝓelio magis q̄ equestri sunt vsi.⁊ ex hac causa ita sūt vocati.Sarmatę parentibus cāpis armati inequitabāt ꝓiusq; q̄ cos lentul⁹ danubio ꝓhiberet·atq; inde ob studium armoꝝ sarmatę nuucupati existimantur.Lanus fluuius fertur vltra danubiū·a quo alani dicti sunt·sicut ⁊ populi ĩhabitantes iuxta lemannū fluuiū alemāni vocantur. De quibus Lucanus: Deseruere cauo tērozia fixa lemanno.Longobardos vulgo ferūt nominatos a ꝓlixa barba ⁊ nūq; tonsa.Uandelicus amnis ab extremis gallię erumpens·iuxta quē fluuiū ĩhabitasse ⁊ ex eo traxisse nomen vandali perhibentur.Germanię gentes dicte q̄ sint immania coꝛpoꝛa immanesq; natiōes·seuissimis duraq; frigoꝛibꝰ·qui moꝛes ex ipso cęli rigoꝛe traxerūt· feroces animi ⁊ semper indomiti raptu venatuq; viuentes. Hoꝝ plurimę gentes varię armis·discoloꝛes habitu·linguis dissonę.⁊ oꝛigine vocabuloꝝ incertę·ut tolerates· tamfi vari·quadi·tungri·marcomanni·bꝛuteri·camasi blangiani·tubantes: quoꝝ immanitas barbarie etiam in ipsis vocabulis hoꝛꝛoꝛem quendam signific.Sueui pars germanoꝝ fuerūt in fine septētrionis· de quibꝰ Lucanus: Fundit ab extremo flauos aquilone sueuos.Quoꝝ fuisse centū pagos ⁊ populos multi tradiderūt.Dicti autē sueui putantur a monte sueuo qui ab oꝛtu initiū germanię facit·cuꝰ loca ĩcoluerūt burgundiones quondā a romanis subacta interioꝛe germania per castroꝝ limites positi a tiberio cęsare in magnā cōualuerūt gentē·atq; ita nomē ex locis sūpserunt·quia creba p̄ limites habitacula constituta burgos vulgo vocāt. Hi postea rebelles effecti romanis·plus q̄ octoginta milia armatoꝝ ripę reni fluminis insederunt.⁊ nomē gentis obtinuerunt. Saxonum gens in oceani littoꝛibus ⁊ paludibus inuijs sita virtute atq; agilitate habilis.vnde ⁊ appellata q̄ sit durum ⁊ validissimū genꝰ hominū.⁊ ꝓstans cęteris piraticis.Franci a quodam ꝓcoꝛio duce vocari putantur. Alij eos a feritate moꝝ nuncupatos existimāt.Sūt enim in illis moꝛes incōditi·naturalis ferocitas animoꝝ.Bꝛitānos quidam latinę nominatos suspicantur·eo q̄ bꝛuti sint.gens intra oceanum interfuso mari·quasi extra oꝛbē posita·de quibꝰ Uirgillus: Toto diuisos oꝛbe bꝛitānos.Scoti ꝓcoꝛia lingua nomen habent a picto coꝛpoꝛe eo q̄ aculeis ferreis cum atramento variaq; figurarum stigmate annotētur.Galli a candoꝛe coꝛpoꝛis nuncupati sunt.Gala enim gręce lac dicit. Unde ⁊ Uirgilꝰ sic eos appellat·cū ait de his: Tū lactea colla auro innectunt.Scōm diuersitatem enī cęli ⁊ facies hominū ⁊ coloꝛes ⁊ coꝛpoꝛū quālitates ⁊ animoꝝ diuersitates existunt· Inde romanos graues·gręcos leues·afros versipelles·gallos natura feroces atq; acꝛioꝛes ingenio puidemus·q̄ natura climatum facit. Galli aūt senones antiquiꝰ xenones dicebantur·q̄ libez hospitio recepissent·postea x.i s litterā cōmutata ē.Uacca oppidū fuit iuxta pyreneū a q̄ sunt

cognoiati vaccei·de qb⁹ credit dixisse poetā. La/
teq; vagātes vaccei. Hi pyrenei iugis p amplam
montis habitant solitudinē. Idē t vascones·qsi
vacconēs.c.in.s.littera demutata: quos Cneus
pōpeius edomita hispania t ad triūphū venire
festinās de pyrenei iugis deposuit.t i vnū oppi/
dū congregauit. Unde t cōuenarū vrbs nomen
accepit. Hispani ab hibero amne·primū hiberi·
postea ab hispalo hispani cognominati sūt. Gal/
lici a candore dicti. vnde t galli. Reliquis enim
hispaniē populis candidiores existunt. Hi greā
sibi originem asserunt. Unde t naturali ingenio
callent. Siquidē post finem troiani belli teucrū
morte aiacis fratris inuisū patri telamoni dum
non reciperet in regnū·cyprum concessisse·ibiq;
vrbem noie antiquę patrię salaminā condidisse
inde galleciam ꝓfectus·expositis sedibus ex loco
nomē genti dedisse. Asturēs gentes hispaniē vo
cari eo q; circa isturā flumen septi montibus fil/
uisq; crebris inhabitent. Cantabri gens hispa/
niē a vocabulo vrbis.t hiberi amnis·cui insidūt
appellati. Horū animꝰ primat.t magis ad latroci/
nandum t ad bellandū·uel ad ꝓperiendū verbe/
ra semp parati. Celtiberi ex gallis celticis fuerūt
q̄rū ex noie appellata ē regio celtiberia. Nā ex flu/
mine hispaniē hibero vbi cōsederūt.t ex gallis q̄
celtici dicebant mixto vtroq; vocabulo celtiberi
nūcupati sunt. Afri appellati ab vno ex posteris
abrahę qui vocabat afer qui dicit duxisse aduer/
sus libyā exercitū.t ibi victis hostib⁹ consedisse·
eiusq; posteros ex noie attaui t afros t africam
nuncupasse. Pęni aūt carthaginenses sunt a fe/
nicib⁹ nūcupati·qui cū didone ꝓfecti sūt. Tyrios
ño a tyria vrbe fenicū nūcupatos·de qua ꝓfecti
sunt.t in africę littus venerūt. Getuli getę dicūt
fuisse qui ingenti agmine a locis suis nauib⁹ con/
scendentes·loca syrtium in libya occupauerūt.t
quia ex getis venerant deriuato noie getuli co/
gnominati sūt. Unde t opinio est apud gothos
ab antiqua cognatione mauros consanguinitate
ꝓpinquos sibi vocare. Africā aūt initio habuere
libyes.deinde afri·ꝑ hoc getuli·postremū mau/
ri t numides. Mauri t numide ut afri putāt sic
sumpserūt t exordiū t vocabulū. Nam postq; iu
hispania hercules interijt t exercit⁹ eius cōposi/
tus ex varijs gentib⁹ amisso duce passim sibi se/
des quęrebant.t ex eo numero medi t persę t ar/
meni naub⁹ in africam transuecti ꝓxima mari
loca occupauere. sed persę oū materiā in agris ꝓ
cōstruēdis domicilijs nō inuenirēt.t ignara lin/
gua cōmertiū ꝓhiberēt·p patentes agros.t di/
uersas solitudines vagabāt.t a pabulationib⁹ va/
gabūdis·semetipsos ꝓpria lingua numides appel/
lauerūt·id ē sine oppido vagos t errantes. Me/
di aūt cū libyjs se miscuerāt·qui ꝓxima hispania
habitabant. quorū nomē paulatim libyes corru/
pere barbara lingua mauros ꝓpe medos appellan
tes·licz mauri ob colorē a greęis vocarent. Gre/
ci enim nigrū mauron vocant. Ęstifero quippe ca
lore afflati speciem atri coloris ducūt. Massylia
ciuitas africę est nō lōge ab atlante t hortis hes/
peridū·a q̄ ciuitate massyli vocati sunt·quos nos
corrupte massulos vocam⁹·de qb⁹ Uirgili⁹. Hinc
mihi massylie gētis monstrata sacerdos. Gaula/
lū gētes sūt a meridie vsq; oceanū hesperiū pa/
gantes. His nomen gauloen insula dedit quę est
iuxta ęthiopiam·vbi nec serpens nascit nec viuit.
Garamantes ꝓpi africę sūt ꝓpe cirenas inhabi/
tantes·a garamāte rege apollinis filio nomina/
ti·qui ibi ex suo nomine garama oppidū cōdidit.
Sūt aūt primi gentib⁹ ęthiopū·de qb⁹ Uirgili⁹:
Extremi garamātes. Extremi aūt q: seui t a cō/
sortio hūanitatis remoti. Hesperij ño sūt q̄ circa
hispaniā cōmorant. Nam hispania hesperia di/
citur. Ęthiopes dicti a filio cham qui vocatus est
chus·ex quo originē trahūt. Chus enī hebraica
lingua ęthiops interpretat. Hi quondā ab indo
flumine cōsurgentes· iuxta ęgyptū inter nilum t
oceanū·in meridie sub ipsa solis vicinitate inse/
derūt·quorū tres sunt populi·hesperi·garaman/
tes.t indi. Hesperi sunt occidentis·garamantes
tripolis·indi orientē. Trogodite gentes ęthiopū
ideo nuncupati q; tanta celeritate pollēt·ut feras
cursu pedū assequāt. Panphagi t hi ī ęthiopia
sunt·quib⁹ esca est quicquid mandi pōt.t oia for/
tuitu gignentia. vnde t appellati. Ictiophagi q;
venando in mari valeant.t piscibus tm alantur.
Hi post indos montanas regiones tenent·quos
subactos alexander magn⁹·piscib⁹ vesci ꝓhibuit.
Antropophagi gens asperrima·sub regione sy/
ricū sita·qui quia humanis carnib⁹ vescunt·ideo
antropophagi nominātur. Itaq; sicut his·ita t
cęteris gentib⁹ p sęcula aut a regibus·aut a locis·
aut a morib⁹·aut ex quibuslibet alijs causis īmu/
tata vocabula sūt·ita ut ꝓxima origo nōis eorum
tempoꝝ vetustate non pateat. Jam ño hi q̄ anti/
podę dicuntur·eo q; cōtrarij esse vestigijs nostris
putant·ut quasi sub terris positi aduersa pedib⁹
nostris calcent vestigia·nulla rōne credendū est·
q: nec soliditas patit·nec centrū terrę·sed neq; h̄
vlla historię cognitione firmat·sed hoc poetę q̄si
ratiocinando coniectāt. Titanas autē quosdam
in greęia ferūt fuisse robustos t excellentes viri/
bus ꝓpos quos ferūt fabulę ab irata cōtra deos
terra ad eⁱ vltionē creatos. Unde t tirannes dicti
sunt. .id est ab vltione q; q̄si
vlciscēdę matris terrę causa ī deos armati existe/
rent·quos fabulę a ioue bello fuisse supatos atq;
extinctos fingunt·ꝓpter q; e cęlo iacris fulmini/
bus interierunt.

De regnis t militię vocabulis Cap. III.

Egnū a regib⁹ dictum. Nam sicut reges
a regēdo vocati·ita regnū a regib⁹. Re/
gnū vniuersę natiōes suis quęq; tempo/
rib⁹ habuere·ut assyrij·medi·persę·ęgyptij·greęi
uel romani·quoꝝ vices sors tēporū ita volutauit

altez ab altero soluerēt. Int oia aūt regna terrarum duo regna cęteris gloriosiora tradunt. assyriorz pmo. deinde romanoz. ut tēporibus z locis inter se ordinata atq distincta sunt. Nam sicut illud prius. z hoc posteri⁹. ita illud ī oriēte. hoc ī occidente exortū ē. Deniq in illi⁹ fine. hui⁹ initiū confestim fuit. Regna cętera cęteriq reges velut appendices istoz habent. Reges a regēdo vocati. sicut enī sacerdos a scificādo. ita z rex a regendo. Non aūt regit q nō corrigit. Recte igit faciendo regis nomē tenet. peccando amittit. Unde z apud veteres tale erat puerbiū. Rex eris si recte facias. si nō facias nō eris. Regię ptutes pcipue duę. iusticia z pietas. Plus aūt ī regib⁹ laudatur pietas. Nam iusticia p se severa est. Cōsules appellati a cōsulēdo. sicut reges a regēdo. z sicut leges a legēdo. Nam cū romani regū supbā dominationē nō ferrent. annua imperia binosq consules sibi fecerūt. Nam fastus regius. nō benuolētia consulētis. ꝫ supbia dominantis erat. Hinc igit cōsules appellati. uel a consulēdo ciuibus. uel a regēdo cūctis cōsilio. Quos tamē ideo mutādos p annos singulos elegerūt. ut nec insolens diu maneret. z moderatio cito succurreret. Inde aūt duo pares. q vn⁹ rem ciuilē. alter rem militarē administrabat. Regnauerūt aūt annis quadringentis seragintaseptē. Proconsules subiecti erāt cōsulib⁹. z dicti ꝓcōsules eo q vice consulis fungerentur. sicut ꝓcurator curatoris. id est actoris. Exconsules aūt dicti q iā a cōsulatu exierint siue discesserint. pacto vicis suę anno. Dictatores q̄nto anno post reges expulsos romani sibi creauerūt. dum gener tarquinij ad inuriā soceri vindicādā ingentē aduersus romā collegisset exercitū. Hi q̄nquēnij tēporis imperio vtebātur. Plus enī erant honore q̄ consules q̄ annuas ptātes tenebant. Et dicti dictatores quasi ꝓncipes z pceptores. Unde z magistri populi nominabant. vnde z edicta dicuntur. Cęsarū nomē a iulio cępit. qui bello ciuili cōmoto primus romanoz singularē obtinuit ꝓncipatū. Cęsar aūt dictus q cęso moztuq matris vtero. platus eductusq fuerit. uel q cū cęsarie natus sit. a quo z imperatores sequētes cęsares dicti. eo q comati cēnt. Qui enim ex secto vtero eximebant cęsones z cęsares appellabant. Julius autē dictus. quia a iulo enęę filio origine duxit. ut cōfirmat Virgili⁹: Julius a magno demissū nomē iulo. Imperatoz aūt nomē apud romanos cozū tm̄ prius fuit. apud quos summa rei militaris cōsisteret. z ideo imperatores dicti ab imperando exercitui. sed dum diu duces titulis imperatorijs fungerent. senatus censuit. ut augusti cęsaris hoc tm̄ nomen esset. eo q is distingueret a cęteris gētiū regib⁹. q̄b⁹ sequētes cęsares hacten⁹ vsurpauerūt. Solet enī fieri ut primi regis nomē etiā reliq possideāt. sicut apud albanos ex siluij noie oēs reges albanoz siluij appellati sūt. sic̄ z apud persas arsacidę. apud ęgyptios ptolemęi. apud atheniēses cecropidę. August⁹ ideo apud romanos nomē imperij est. eo q olim augerēt rēpublicā amplificādo. Q̄ nomē primu⁹ senat⁹ octauiano cęsari tradidit. ut q auxerat terras. ipso noie z titulo cōsecrarēt. Dū aūt idē octauian⁹ iā cęsar z imperator appellarēt uel augustus. postea q̄ dū ludos expectarent. z pnūciatū esset illi a ꝓco ut vocarēt z dñs. statim manu vultuq auerso indecoras adulatiōes repsit. z dñi appellationē ut homo declinauit. atq in sequenti die oēm ꝓcm grauissimo edicto corripuit. dñumq se post hęc appellari. ne a liberis quidē suis pmisit. Fuit enī filius actię quę nata est de sozore iulij cęsaris. Reges aūt ob hanc cām apud grecos basilei vocant. q tāq̄ bases ꝓcm sustinēt. Un̄ z bases coronas habēt. Quāto enī quisq magis pponit. tanto ampli⁹ pondere labor grauat. Tyranni grece dicunt. idē latine z reges. Nā apud veteres int regē z tyrānū nulla discretio erat. ut Pars mihi pacis erat dextram tetigisse tyrāni. Fortes enī reges tyranni vocabant. Nam tyro fortis. de quib⁹ dñs loquit dicens: Per me reges regnāt z tyrāni p me tenēt terrā. Jam postea in vsū accidit tyrānos vocari pessimos atq improbos reges luxurioso dñatiōis cupiditatē z crudelissimā dñationē in ꝓcis exercentes. Princeps z dignitatis mō significat z ordinis. sicut est illud virgilianū: Princeps ardētē cōiecit lāpada turnus. p primū. aut dict⁹ princeps a capiendi significatiōe. q primū capiat. sicut municeps ab eo q munia capiat. Dux dict⁹ eo q sit ductor exercit⁹. ꝫ non statim quicūq ꝓncipes uel duces sunt. etiā reges dici possūt. In bello aūt melius ducē noiari cōuenit q̄ regē. Nā hoc nomē exprimit in prelio ducentē. Unde z Virgili⁹: Ducis euandri. Sallusti⁹: Quo cupidi⁹ in ore ducis sese quisq bonū Nō dixit in ore cōsulis. Monarchę sūt q̄ singulare possidēt ꝓncipatū qualis fuit alexāder apud grecos. z iuli⁹ apud romanos. Hinc z monarchia dicit. Monos q̄ppe singularitas greco noie. archia ꝓncipat⁹ ē. Tetrarchę sūt quartā ptē regni tenētes. Nā tetra quatuor sūt. qualis fuit apud iudeā philipp⁹. Patricij inde vocati sūt. p eo q sicut patres filijs. ita ꝓuideāt rei publicę. Prefecti dicti q pretoria ptāre presint. Pretores idem q̄ z prefecti. q̄si prepositores. Presides vo dicti. quia alicui⁹ loci tutelā presidialit renēt. Tribuni vocati q militib⁹ siue plebib⁹ iura tribuūt. Chiliarcę sūt q mille presūt militib⁹. quos nos millenarios nūcupam⁹. z est grecū nomē. Centuriones dicti eo q centū presūt militib⁹. sicut q̄nq̄genarij q̄ i capite sūt q̄nq̄ginta militū. sicut decani ab eo q decē militib⁹ preferunt. Miles dictus. q mille erāt ante in numero vno. uel q vn⁹ ē ex mille electus. Romul⁹ aūt primo ex ꝓco milites sumpsit z appellauit. Liber vo primū militię ordinē docuit. Miles aut ordinari⁹ dicitur. aut extraordinari⁹. Ordinarius est qui per ordinē militat. nec adhuc

aliquē cōsecutus est gradū honoris. Est enī gregarius·id est humilis militię. Extraordinarī est qui ob virtutē ꝓmouet ex ordine. Emeriti dicuntur veterani solutiq; militia·qui iam in vsu ꝓlij non sunt·quia mereri militare dicit· a stipendijs scilicz quę merent. Idem ꝛ veterani dicūtur·quia iam in vsu ꝓlij non sunt·sed post multos militię labores quietis suffragiū cōsequūtur. Equestres milites dicti·eo ꝙ equo sedeāt. Itē militat ille in equestri ordine. Tyrones dicunt fortes pueri ꝙ ad militiā delegant atq; armis gerendis habiles existunt. Hi enī non ex sola pfessione natiuitatis· sed ex aspectu ꝛ valitudine corpis existimant. Uñ ꝛ tyrones dicti·quicq; antea sacramēto probati fuerint milites nō sūt. Romanę aūt militię mos fuit puberes ꝓmo exerceri armis. Nam sextodecimo anno tyrones militabant·quo etiā solo sub custodib⁹ agebant. de quib⁹ Uirgil⁹: Et ꝓmo flore iuuentus. Seruos sane nunq; militasse constat·nisi seruitute depositā·excepto hānibalis tēpore·cum post cannense ꝓliū in tanta necessitate fuissent romani·ut ne liberandorū quidē seruorū daretur facultas. Desertores vocati·eo ꝙ desertis militarib⁹ officijs euagant. Hi in alios numeros militię nomē dare ꝓhibent·sed si nō magni temporis culpam cōtraxerint·cęsi numeris suis restituūtur. sed ꝛ qui deserunt exercitū ad hostes trāscuntes·ꝛ ipsi desertores vocant. Conscripti milites dicuntur· q: in tabulis conferunt ab eo qui eos ducturus est·sicut transcripti vocātur·cū de alia in aliā legionē transeūt·ꝛ inde transcripti· q: noīa dant ut transcribant. Optiones dicti ꝙ sint electi. Nā optare eligere est·sicut ē illud: Optauitq; locū regno·id est elegit. Excubitores dicūt· ꝓ eo ꝙ excubias semꝑ agunt. Sūt enī ex numero militum·ꝛ in porticib⁹ excubant ꝓpter regalē custodiā. Excubię aūt diurnę sūt·vigilię nocturnę. vnde ꝛ vigiles. Uelites erāt apud romanos genus militię·a volitando vocati. Lecti enī agilitate iuuenes cū armis suis post terga equitū consedebant·ꝛ mox cū ad hostes ventū esset·equis desiliebāt·ꝛ cōtinuo pedites ipsi·ex alia parte equitibus ꝑ quos aduecti fuerant dimicantib⁹·hostē perturbabant. Ab his igitur velitib⁹ elephanti quondā hānibalis retroacti cum regi iam a suis nō possent·fabrili scalpro inter aures adacto necabantur. Castra sūt vbi milites steterint. Dicta aūt castra quasi casta·eo ꝙ illic castrarē libido. Nam nunq; his intererat mulier. Militia autē a militibus dicta·aut a multis quasi multritia· q̄si negociū multorū·aut a mole rerū·quasi moleatia. Legio sex miliū armatorum est·ab electo vocata quasi lecti·id est armis electi. ꝓprie autē lingua macedonū phalanx·gallorū caterua·nostra legio dicitur. Legio autem habet septuaginta centurias· manipulos.xxx. cohortes.xij. turmas ducentas· choros.xv. Centuria est pars exercitus in centenos milites diuisa. Unde ꝛ qui his ꝓsunt centuriones dicunt. Succenturiati sunt·non qui in ꝓma sed qui in secunda centuria sunt·quasi sub ꝓma centuria·tñ structi etiā ipsi ꝛ i speculis positi in bello sūt·ut si ꝓma defecerit·isti quos sub se diximus·laborātib⁹ ꝓmis subueniāt. Unde ꝛ ad insidiandū ponitur succenturiat⁹·quasi armis dolosis instruct⁹. Manipul⁹ ducētoꝝ ē militum. Manipuli aūt dicti sūt milites·siue q: bellū ꝓmo manu incipiebant·siue ꝙ anteq; signa essent manipulos sibi·id est fasciculos stipulę uel herbę alicuⁱ ꝓ signis faciebant·a quo signo manipulares milites cognominati sūt. de quib⁹ Lucanus: Conuocat armatos exemplo ad signa manipios. Turma.xxx. equites sunt. Romani enī equites in vna tribu trecenti fuerunt. De singulis enim centurijs.x. dabant ꝛ fiebat turma. Cohors ḋngentos milites habet. Tria sunt militię genera· sacramentū·euocatio·cōiuratio. Sacramentū in quo post electionē iurat vnusquisq; miles se non recedere a militia nisi post completa stipendia·id est militię tpa. ꝛ hi sunt qui habent plenā militiā. Nam viginti ꝛ ḋnq; annis tenent. Euocatio dū ad subitū bellū·non solū milites· ꝫ ꝛ ceteri euocant. Unde etiā consul solebat dicere: Qui rēpublicam saluā cē vult me sequatur. Cōuratio·quę fit in tumultu quando vicinū vrbis periculū singulos iurare nō patit· ꝫ repente colligit multitudo ꝛ tumultuosa in ira cōstat. Hęc ꝛ tumultuatio dicitur. In acie aūt iste fere forme sunt: Exercit⁹ classis·nod⁹·cuneus·alę·cornua·agmen: quę formas ꝛ nomina ab ipsis rebus de quibus translata sunt mutuātur. Acies dicta ꝙ ferro armata sit ꝛ acumine gladioꝝ. Exercitus·multitudo ex vno genere·ab exercitatiōe belli vocata. Classes dicę· ꝓpter diuisionē exercit⁹·qui postea manipuli dicti sunt. vnde ꝛ Uirgil⁹: Classibus hic locus ē·hic acies certare solebant. Nam postea ꝛ classica nauiū dicta. Nodus ꝓprie est densa peditū multitudo·sicut turma equitū. Nodus autem dictus ꝓ difficultate ꝙ vix possit resolui. Cuneus est collecta in vnū militum multitudo. Unde ꝓpter ꝙ in vnū coit. ꝛ ipsa coitio in vnū cuneus nominatus est quasi counę·eo ꝙ in vnū omnes coguntur. Alę in exercitu.xxx. equites esse dicunt. Alę aūt equites ob hoc dicti·quia tegunt pedites alarū vice. Cornua vocant extremitas exercitus ꝙ introrsa sit. Agmen dicitur·cū exercit⁹ iter facit·ab agendo vocatū·id est eundo. Plautus: Quo te agis ꝛ ipse. Est enī exercitus ambulans. Nam agmen dicitur·qō in longitudine directum est· qualiter solet esse cum exercitus portis ꝓcedit. quicqd fuerit aliud abusiue dicitur.

De ciuibus Cap. iiii.

Deimperijs militięq; vocabulis ex parte dicti est. deinceps ciuiū nomina sūmatim subūngimus. Ciues vocati ꝙ i vnū cocuntes viuant ut vita cōmunis ꝛ ornatior fiat ꝛ tutior. Domus vnius familię habitaculum est·

sicut vrbs vni⁹ populi·sicut orbis domiciliū toti⁹ generis humani. Est aūt domus genus familię siue coniūctio viri ⁊ vxoris. Incipit aūt a duob⁹. ⁊ ē nomē grecū. Familia ē liberi ex liberis legib⁹ suscepti a femore. Gen⁹ aūt a gignendo ⁊ ꝓgenerando dictum·aut a diffinitione certorū prognatorum·ut nationes que ꝓpijs cognationibus terminatę gentes appellantur. Populus est humanę multitudinis iuris consensu ⁊ cōcordi cōmunione sociatus. Populus autem eo distat a plebibus q populus vniuersi ciues sūt·cōnumeratis senioribus ciuitatis. Plebs autem reliquū vulgus sine senioribus ciuitatis. Popul⁹ ergo tota ciuitas ē. vulgus ꝟo plebs est. Plebs autem dicta a plura/litate·maior est enim numerus minorū q̄ senioꝝ. Populus ꝟo. .dicitur id est cęrus. .vñ ⁊ ꝓplus dict⁹ est. Cęce autem popul⁹ laos dicitur·a lapidibus. Vulg⁹ est passim inhabitās multitudo·quasi q̄sq; quod vult. Tribus dicuntur tanq̄ curię ⁊ cōgregationes distincte populoꝝ. ⁊ vocate tribus ab eo q in principio romani trifarie fuerūt a romulo diuisi·ti: in senatorib⁹·militibus ⁊ plebib⁹. Quę ramē tribus nūc multiplicatę·nomen pristinū retinēt. Senatu nomē ętas dedit q̄ seniores essent. Alij a sinendo dictos accipiunt senatores. Ipsi enim agendi facultatem dabant. Senatus consultus a consulendo ⁊ tractādo est dictus·q̄sic fit ut consulat ⁊ nocere non possit. Patres autem ut Sallustius dicit·a curę similitudine vocati sūt. Nam sicut patres filios suos·ita ⁊ illi rempublicā alebant. Patres conscripti·quia dum romulus decem curias senatorum elegisset·noīa eorum pręsente populo in tabulas aureas cōtulit·arq; inde patres conscripti vocati. Primi ordines senatorū dicuntur illustres·secundi spectabiles·tertij clarissimi. Jam inferius quartū aliq̄ genus non ē. Quis aūt senatoria quisq; origine esset·vsq; ad legitimos annos eques roman⁹ erat. deinde accipiebat honorem senatorię dignitatis. Censores apud veteres romanos erant. Est enī nomē censoris dignitas iudicialis. Censere enī iudicare ē. Jtē cēsores sūt patrimonioꝝ iudices·a censu q̄ris appellati. Judices dicti quasi ius dicentes populo·siue q̄ iure disceptent. Jure aūt disputare·est iuste iudicare. Non est autem iudex·si non est in eo iustitia. Pręsides rectores prouintię sunt dicti q̄ pręsunt. Pretores aūt quasi pręceptores ciuitatis ⁊ principes. Jdem ⁊ quęstores·quasi quęsitores·eo q̄ quęstionibus pręsunt. Consiliū enim ⁊ causa apud eos est. Proceres sunt principes ciuitatis·quasi ꝓcedes·q̄ ante omnes honore pręcedant. Unde ⁊ capita trabium quę eminēt extra parietes proceres dicuntur·eo q̄ primo procedāt. Hinc aūt ad primores facta translatio q̄ a cętera multitudine prominent. Tribuni dicti q̄ plebi uel iura uel opem tribuant. Constituti sunt autē sexto anno post reges exactos. Dum enim plebs a senatu ⁊ consulib⁹ premeretur·tunc ipsa sibi tribunos quasi ꝓpios iudices ⁊ defensores creauit·qui eorum libertatem tuerentur. ⁊ eos aduersus iniuriā nobilitatis defenderent. Unde ⁊ defensores dicti·eo q̄ sibi plebem cōmissam contra insolentiam improborū defendant. Ar contra nunc quidam euersores non defensores existunt. Numerarij vocati sunt qui publicū nūmū ęrarijs inferunt. Functi ab eo q̄ fungant officio ⁊ honore aliquo dicti. Hinc ⁊ defunctos mortuos dicim⁹ q̄ compleuerūt vitę officia. Nihil enī iam faciunt. Municipes sunt in eodē municipio nati·ab officio munerū dicti·eo q̄ publica munia accipiunt. Munia enim officia sunt. Unde ⁊ immunes dicunt qui nullū gerūt officiū. Municipales originales ciues ⁊ in loco officiū gerentes. Decuriones dicti·q̄ sint de ordine curię. Officium enim curię administrant. vnde non est decurio qui summam non intulit uel curiā participauit. Curiales autē idē ⁊ decuriones. Et dicti curiales·q̄ ciuilia munera procurāt ⁊ exequūt. Principales·magistratus. ⁊ duūuirales·curialium officioꝝ ordines sūt. Principales dicti·q̄ pręsint magistratib⁹. Magistrat⁹ ꝟo q̄ maiores sint reliquis officijs. Duūuirales autē qui super duos viros habent potestatem. Tabellio vocat⁹·eo q̄ sit poritor tabellarū. Idem exceptor·idē ⁊ scriba public⁹·q̄ ea tm̄ quę gestis publicē scribit. Burgarij a burgis dicti·quia crebra per limites habitacula constituta burgos vulgo vocant. vnde et burgūdionū genti nomen inhęsit·quos quondam subacta germania romani per castra disposuerūt·arq; ita nomē ex locis sumpserunt. Collegiati dicuntur·q̄ eorū collegio custodijsq; deputentur qui facinus aliq̄ cōmiserunt. Est enim sordidissimū genus hominū patre incerto progenitum. Priuati sunt extranei ab officijs publicis. Est enim nomen magistratum habenti contrarium. ⁊ dicti priuati·q̄ sint ab officijs curię absoluti. Mercēnarij sunt q̄ seruiunt accepta mercede. Idem ⁊ barones gręco nomine q̄ sint fortes in laboribus· Barys enim dicitur grauis q̄ sit fortis. Cui contrarius est leuis·id est infirmus. Publicani appellantur cōductores vectigalium fisci uel rerum publicarum·siue qui vectigalia publica exigunt·uel qui p negocia sęculi lucra sectant. vnde ⁊ cognominati sūt. Villicus ꝓprie villę gubernator est. Unde ⁊ a villa villicus nomen accepit. Interdum autem villicus non gubernatorem villę·sed dispensatorem vniuersę dom⁹ Tullio interpretāte significat·qō est vniuersarum possessionum ⁊ villarum dispensatorem. Actores idem ⁊ curatores·ab agendo ⁊ curando vocati. Procuratores ꝟo eo q̄ vicecuratoris fungantur·quasi propter curatores·sicut p/consul pro consule. Coloni sunt cultores aduenę·dicti a cultura agri. Sunt enim aliunde venientes arq; alienum agrum locatum tenentes ac debentes cōditionē genitali solo ꝓpter agriculturā

sub dño possessoris p eo q̄ bis locatus ē fundus. Coloni autem quattuor modis dicūtur. Nā coloni aut romani sunt·aut coloni latini·aut coloni auxiliares.aut coloni ruris priuati. Inquilini vocati quasi incolentes aliena. Non enī habent ꝓpriam sedē·sed in terra aliena inhabitant. Differt autem inter inquilinū ⁊ aduenam. Inquilini enim sunt qui emigrant ⁊ non ꝑpetuo pmanent. Aduenę aūt uel incolę aduenticij perhibent sed pmanentes.⁊ inde incolę·quia iam habitatores sunt.ab incolēdo. Indigenę sunt inde geniti.⁊ in eodem loco nati vbi inhabitant. Incola autē nō indigenam sed aduenam indicat. Peregrini dicti eo q̄ ignorantur eorū parentes a quibus orti existunt. sunt enim de longinqua regione. Urbani vocabantur qui rome habitabant. Qui ꝙ ī cęteris locis·oppidani. Nam sola roma vrbs·cętera oppida. Famuli sūt ex ꝓpria ꝙ uorū familia orti. Serui autē vocabulū inde traxerunt·q̄ bi q̄ iure belli possint occidi a victoribꝰ cōseruabāt ⁊ serui fiebant·a seruando scilicz serui appellati. Ancillę a sustentaculo vocatę. Ancon enī grece cubitꝰ dicitur. Unde ⁊ ancone dicimus. Mancipium est quicquid manu capi subdiq̄ pōt·ut homo equus ouis. Hęc enī animalia statim ut nata sūt·mancipiū esse putantur. Nam ⁊ ea quę in bestiaꝝ numero sunt·tunc vident mancipiū esse quādo capi siue domari ceperint. Ingenui dicti quia ī genere habent libertatē non in facto sicut liberti. Unū ⁊ greci eos eugenes vocant q̄ sunt boni generis. Libertus aūt vocatus·quasi liberatus. Erat enī prius iugo seruitutis addictꝰ. Libertorū aūt filij apud antiquos libertini appellabant· quasi de libertis nati. Nūc ꝙ libertinus·aut a liberto factus aut possessus. Manumissus dicit quasi manu emissus. Apud veteres enī quoties manu mittebāt·alapa pcussos circūagebant ⁊ liberos confirmabant.vnde ⁊ manumissi dicti·eo q̄ de manu mitterentur. Dediticij primū a deditione sunt nuncupati. Deditio enī dicitur quādo se victi aut vincendi hostes victoribus tradunt: quibus hęc origo nominis fuit· dū quondā aduersus populum romanū serui armis sūptis dimicassent·victi se dederūt·comphensiq̄ varia turpitudine affecti sunt. Ex his quidā postea a dñis manumissi. ꝓpē supplicioꝝ notas quas manifeste perpessi sunt·ad dignitatem ciuiū romanorū non puenerunt. Latini ante romam conditā apud latinos fiebant· nunq̄ p testamentū·sed p epistolam libertatē sumentes. Inde quia p testamentū non fiebant·nec ex testamento aliquid capere·nec suos heredes facere poterant. Ciues romani postea sub consulibus p testamenta in vrbe romana effecti sūt. Dicti aūt ciues romani·quia testamēto liberi effecti· in numerū romanoꝝ ciuiū rediguntur. His primum aditus erat in vrbe roma cōmorari.cęteris aūt libertis ꝓhibebatur·ne uel in vrbe roma uel infra septimum ab vrbe miliarium cōmanerēt.

De affinitatibus ⁊ gradibus Cap.v.

b Heredis nomē imposuit census ęris.solebat enim tributū aucrorꝭ. In hoc enim vocabulo prima successio est hereditatis ⁊ generis·ut sūt filij ⁊ nepotes. Prohęres est qui loco heredis fungitur quasi p herede. Est enī aut instituturus·aut substituꝰ. Pater est a quo nascitur initium generis. Itaq̄ is paterfamilias vocitatur. Pater aūt dictus eo q̄ patratiōe peracta filium procreet. Patratio enim ē rei veneręq̄ consūmatio. Lucretꝰ. Et bene patratio patrū. Benitores aūt a gignendo.⁊ parentes quasi parientes. Idem ⁊ creatores. Crementū enim ē semen masculi·vnde animaliū ⁊ hominū corpora concipiuntur. binc creatores parentes dicunt. Mater dicitur q̄ exinde efficiatur aliquid. Mater enim quasi materia·nam causa pater ē. Paterfamilias aūt dictus·q̄ omnibus in familia sua positis seruis·tanq̄ pater filijs patria dilectiōe cōsulit seruorūq̄ conditionē a filiorum affectu non discernit·sed quasi vnū membrū amplectitur. Hinc enī exortum est nomē patrisfamilias. Qui autē inique dominant ī seruis·hoc se noīe nequaq̄ reputent appellari. Materfamilias inde vocat·quia p quandam iuris solēnitatem in familiam trāsit mariti. Tabulę enim matrimoniales instrumenta emptionis sue sunt. Alias sicut matrona est ⁊ mater pmi pueri.id est quasi mater nati·ita materfamilias illa est quę plures enixa est. Nam familia ex duobus esse incipit. Auus·patris pater est·ab quo dictus·id est ab antiquitate. Proauus aui pater est·quasi prope auum. Abauus·proaui pater·iā lōge ab auo. Atauus·abaui pater. Tritauus·atauī pater·quasi tertauus.id est quartus supra abauū. Sed tritauus vltimū cognationis nomen est. Familia autem oritur a patre·terminatur ī tritauo. Filius ⁊ filia a familia dicti sūt. ipsi enim primi in ordine nascentiū existunt. Unū ⁊ cornelia familia stirps ipsa oīs a cornelio orta. Familia aūt a femore.femur enī genꝰ est ⁊ stirps oñdit. Nā familia·p seruis abusiue·nō ꝓpe dicit· Stirps ex longa generis significatione vocatur. Gnatus dictꝰ quia generatus. Unde ⁊ p g scribit. Soboles·eo q̄ substiturio sit generis. Quadripartitus est aūt ordo filiorꝝ·ita. Unigenitus· primogenitus·medius·nouissimus. Unigenitus q̄ sit vnicus·nec ante nec post vllus. Primogenitus·ante quem nullus. Medius·inter oēs. Nouissimꝰ·post omnes. Idem ⁊ minimus·a monade. Nouissimus autem ꝓpter q̄ nouus·quia cęteri precedēdo antiquiores existūt. Quattuor enī modis filij appellantur: natura·imitatione·adoptione·doctrina. Natura·veluti cū dicuntur filij abrahę indęi. Imitatione·ut ipsius abrahę fidē imitantes ex gentibus·dicente euāgelio: Potēs ē deus de lapidibus istis suscitare filios abrahę. uel sicut eosdem iudęos dñs filios eē dicit diaboli·a quo nō nominati uel non nati·sed quē fuerāt

imitari. Adoptiõe q̃z qđ hũana cõsuetudine nulli licet nescire·uł sic nos deo nõ natura·ꝫ adoptiõe dicim⁹; pr̃ nr̃ q̃ es i cęlis. Doctrina·sic ap̃ls filios suos appellat eos q̃b⁹ euãgeliũ prędicauit. Filij ãt ideo i legib⁹ liberi appellãt·ut isto vocabulo secernãt a huis·q̃a sic ser⁹ i prãte ẽ dñi·sic fili⁹ i prãte ẽ pr̃is. Jnde etiã filio fit emãcipatio·ut sit liber a pr̃e·sic fit seruo manumissio·ut sit liberat⁹ a dño. Jtẽ liberi dicti·q: ex libero sũt matrimonio ortι. Nã filij ex libero ꝛ ancilla hullis cõditiõis sũt. Sẽp enĩ q̃ nascit deteriorẽ parentis statũ sumit. Naturales aũt dicũtur ingenuaꝫ cõcubinaꝫ filij q̃s sola natura genuit·nõ honestas cõiugij. Jidẽ ꝛ pueri a pube. Adoptiu⁹ filius ẽ q̃ aut pr̃e iusto aut apo aut ꝓauo cui⁹ prãte p emãcipationẽ ẽ tradit⁹ i alienã potestatẽ· q̃ vtriusq̃ fert nomen·ut flauł ęmiliꝰ uel scipio paulus. Gemini sũt nõ duo tm̃ simul nati·ꝫ etiã plures. De geminis aũt vno abortiuo·alẽ q̃ legitime nat⁹ fuerit vopisc⁹ noiat. Postĥum⁹ vocat eo q̃ p⁹ humationẽ pr̃is nascitur·id est post obitũ. Jste ꝛ defuncti nomẽ accepit. sic enĩ lex voluit ut qui de defuncto nascitur defuncti nomine appelletur. Notĥus dicitur qui de patre nobili ꝛ matre ignobili gignit· sicut ex concubina. Est autem hoc nomen grecum ꝛ i latinitate deficit. Huic cõtrarius est spurius qui de matre nobili ꝛ de patre ignobili nascit. Jtẽ spurius patre incerto matre vidua genitus velut tm̃ spurij filius·quia muliebrem naturã veteres spuriũ vocabãt. velut ἀπὸ τοῦ σπόρου ὃ ẽ semínis nõ patris noie. Eosdem ꝛ fauonios appellabant·quia quędam animalia fauonio spũ bausto cõcipe existimant. Unde ꝛ hi q̃ nõ sunt de legitimo matrimonio matrẽ pon⁹ q̃ patrẽ sequũtur. Latinę aũt spurij quasi extra puritatẽ·id ẽ quasi imũdi. Nepos ẽ qui ex filio nat⁹ ẽ. Dict⁹ aũt nepos quasi natus post. Primũ enĩ filius nascit·deinde nepos. Gradus enĩ substitutiõis ẽ. Hinc ꝛ posteritas q̃si postera ętas. Nepos aũt vtriusq̃ serus ẽ. Nam ut neptis dicamus in iure est ꝓpter discretionẽ successionis admissum. Pronepos est q̃ ex nepote cõcept⁹ natusq̃ est. Et dictus ꝓnepos q̃si nat⁹ post⁹ p⁹. Ex hoc quoq̃ gradu incipit vocari ꝛ progenies·quasi post⁹ post geniti. Nã filij ꝛ nepotes nõ sũt ꝓgenies·q: nõ ẽ in eis longa posteritas. Sicut aũt inferius longe editi ꝓgenies dicunt·ita superi⁹ proauι attauiq̃ ꝓgenitores appellant·q̃si post⁹ generãtes. Pronepos dictus q: ꝓpe nepotẽ. Abnepos quia seiungitur a nepote. Est enĩ inter illũ ꝛ nepotẽ ꝓnepos. Adnepos abneptis filius. Trinepos adneptis fili⁹·q: p⁹ nepotẽ quart⁹ i ordine ẽ q̃si tertianepos Minores aũt nõ dicim⁹ nisi q̃tiẽs graduũ deficit nomẽ·utputa filius nepos ꝓnepos abnepos adnepos trinepos. Ubi isti gđ defecerint·merito iam dicim⁹ minores·sic ꝛ maiores dicim⁹ post pr̃is aui ꝓaui abaui attaui tritauiq̃ vocabulũ.

b De loco necessariũ est exponere quẽadmodũ grad⁹ cognatiõis numerẽt. Quia in re in primis admonendi sumus q̃ cognationum alie supra numerant·alię infra·alię ex trãsuerso·quę etiã a latere dicũt. Supior cognatiõ parentũ·inferior liberorũ. Ex transuerso fratrũ sororũve·eorũq̃ qui ex his ꝓgenerãt. ꝛ cõsequẽt patrui·amitę·auunculi·materterę. Et supior q̃dẽ ꝛ inferior cognatio a ꝓmo gradu incipit·at ea quę ex trãsuerso numerat a secũdo. Primo gradu ẽ supra pater·infra fili⁹ filia. Secũdo supra au⁹ auia·infra nepos neptis. Ex trãsuerso frat ꝛ soror. Tertio supra ꝓauus ꝓauia·infra ꝓnepos ꝓneptis. Ex trãsuerso fris sororisq̃ fili⁹ filia ꝛ ꝓsequẽt patru⁹ amita·auũculus materter a. Patruus ẽ pr̃is frat q̃ greꝯe πάτρως vocat. Auũcul⁹ ẽ matris frater q̃ apud greꝯos ꝓpie μήτρως appellat ꝛ promiscue θεῖος dicitur. Amita est patris soror. matertera ꝓ⁹ est matris soror. vtraq̃ θεῖα·uel apud quosdã τηθίς appellat. Quarto gradu supra abau⁹ abauia. infra abnepos abneptis. Ex trãsuerso fris sororisq̃ nepos neptis. ꝛ ꝓsequent patru⁹ magnus amita magna·id est aui frat ꝛ soror. Jtẽ auũcul⁹ magn⁹ ꝛ matertera magna. id est auię frat ꝛ soror. Consobrin⁹ ꝓsobrina·id ẽ q̃ queve ex frib⁹ aut sororib⁹ ꝓgenerãt. Sz q̃dã recte ꝓsobrinos eos ꝓpe putãt dici q̃ ex duab⁹ sororib⁹ ꝓgenerãt·q̃si ꝓsororinos. Eos ꝓ⁹ q̃ ex duob⁹ frib⁹ ꝓgenerãt ꝓprie patrueles vocari. Si aũt ex duob⁹ frib⁹ sorores nascant·sorores patrueles vocant. At eos q̃ ex frẽ ꝛ sorore ꝓgenerãt amitinos ꝓpe dici. Amitę tuę filij ꝓsobrinũ te appellãt·tu illos amitinos. Quinto gđu supra attau⁹ attauia·infra atnepos atneptis ex trãsuso fris sororisq̃ ꝓnepos ꝓneptis. ꝛ cõsequẽter ꝓpatru⁹ ꝑamita·id ẽ ꝓaui frat ꝛ soror. ꝓauũcul⁹ ꝓmatertera·id ẽ ꝓauię frat ꝛ soror. Jtẽ fris patruelis sororis patruelis ꝓsobrini ꝛ ꝓsobrinę amitini ꝛ amitinę fili⁹ filia. ꝓpior sobrin⁹ sobrina. Hi sũt patrui magni·amitę magnę·auunculi magni·materterę magnę·fili⁹ filia. Sexto gradu sũt supra tritau⁹ tritauia·infra trinepos trineptis. Ex trãsuerso fris sororisq̃ abnepos abneptis. ꝛ cõsequent abpatru⁹ abamita·id ẽ abaui frat ꝛ soror. abauũcul⁹ abmatertera id ẽ abauię frat ꝛ soror. Jtẽ sobrini sobrinęq̃. i. q̃ queve ex frib⁹ uł sororib⁹ patruelib⁹ uel ꝓsobrinis uł amitinis ꝓgenerãt. Hactenus ostendisse sufficiat quẽadmodũ gđ⁹ cognatiõis numerent. Nãq̃ ex his palã ẽ intelligẽ quẽadmodũ vlteri⁹ q̃sq̃ gđ⁹ numerare debem⁹. Quippe sp narrata quęq̃ ꝓsona gradũ adipiciat· uel longe facili⁹ fit respõdere quoto q̃sq̃ gđu sit q̃ ꝓpa cognatiõis appellatiõe quẽq̃ denotari. Agnatiõis grad⁹ eodẽ modo numerẽt. Sz cũ magis veritas oculata fide q̃ paures animis hoiuz ifigit. iõ necessariũ duxim⁹ p⁹ narrationẽ gđuũ etiã eos ĩ ꝓsenti libro inscribi q̃ren⁹ possint ꝛ ex aurib⁹ ꝛ oculorum inspectiõe adolescẽtes pfectissimã graduũ doctrinã adipisci. Stemmata dicunt ramusculi quos aduocari faciũt in genere cum gradus cognationũ partiunt·utputa ille filius·ille pater ille auus·ille attau⁹·ꝛ cęteri quoq̃ figurę hę sũt.

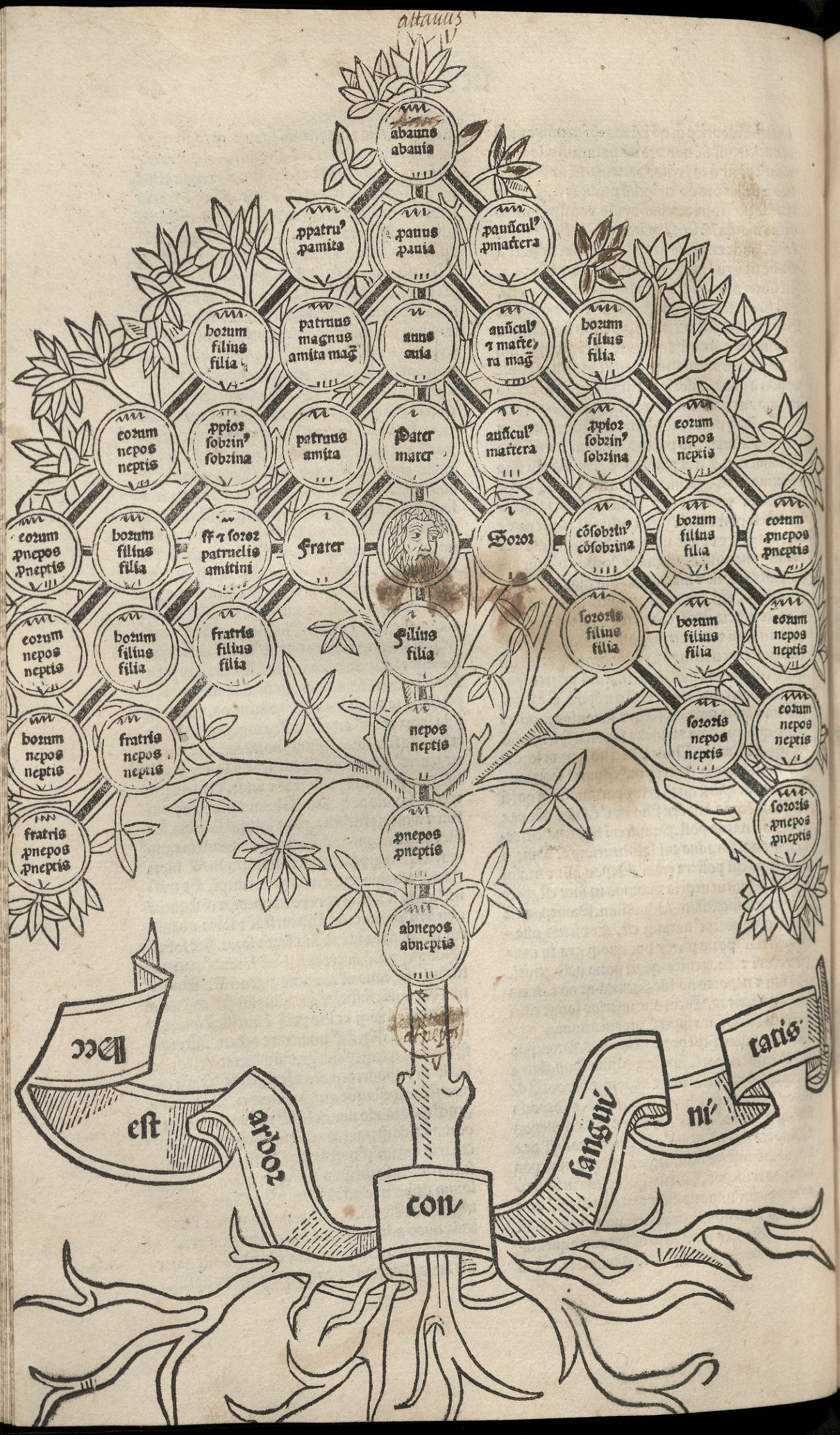

abauus
abauia
ꝓpatruꝰ
ꝓamita
ꝓauus
ꝓauia
ꝓauũculꝰ
ꝓmatertera
horum
filius
filia
patruus
magnus
amita mag̃
auus
auia
auũculꝰ
ꝛ matertera mag̃
horum
filius
filia
eorum
nepos
neptis
ꝓpior
sobrinꝰ
sobrina
patruus
amita
Pater
mater
auũculꝰ
matertera
ꝓpior
sobrinꝰ
sobrina
eorum
nepos
neptis
eorum
ꝓnepos
ꝓneptis
horum
filius
filia
fr̃ ꝛ soror
patruelis
amitini
Frater
Soror
cõsobrinꝰ
cõsobrina
horum
filius
filia
eorum
ꝓnepos
ꝓneptis
eorum
nepos
neptis
horum
filius
filia
fratris
filius
filia
Filius
filia
sororis
filius
filia
horum
filius
filia
eorum
nepos
neptis
horum
nepos
neptis
fratris
nepos
neptis
nepos
neptis
sororis
nepos
neptis
eorum
nepos
neptis
fratris
ꝓnepos
ꝓneptis
ꝓnepos
ꝓneptis
sororis
ꝓnepos
ꝓneptis
abnepos
abneptis
Ecc
est
arbor
con
sangui
ni
tatis

De agnatis ⁊ cognatis Cap. vi.

a Gnati dicti eo q̄ accedāt ꝑ natis dū de/sunt filij. Qui ideo ꝓius in gente agno/scunt. quia veniunt per virilis sexus per/sonas. veluti frater eodem patre natus. uel fra/tris filius. nepos. uel ex eo. Item patruus. Co/gnati dicti. quia sunt ⁊ ipsi ꝑ quinquitate cogna/tionis cōiuncti. Qui inde post agnatos habent. q: p femininī sexus psonas veniūt. nec sūt agna/ti. ꝫ alias naturali iure cognati. Proximus. ꝑter primitatē sanguinis appellat. Cōsanguinei vo/cati eo q̄ ex vno sanguine. id est ex vno patris se/mine nati sunt. Nā semē viri spuma ē sanguinis ad instar aquę i scopulos collisę. quę spumā can/didam facit. vel sicut vinū nigrū q̄ in calice agi/tatum spumā albentē reddit. Fratres dicti. eo q̄ sint ex eodem fructu. id est ex eodem semine nati. Germani ꝙ de eadē genitrice nascēdo manātes non ut multi dicūt. de eodē germine. q̄ tm̄ fratres vocantur. ergo frēs ex eodem fructu. germani ex eadē genitrice manātes. Uterini vocati eo q̄ sint ex diuersis patrib⁹ ⁊ vno vtero editi. Nā vterus tm̄ mulieris est. Quattuor aūt modis frēs dicūt in diuinis scripturis. natura. gente. cognatione. affectu. Natura. ut esau ⁊ iacob. andreas ⁊ petr⁹ iacobus ⁊ iohannes. Gente. ut oēs iudęi fratres inter se vocant. ut i deuteronomio: Si aūt eme/ris fratrē tuū q̄ est hebręus. Et aplus: Optabā inquit ego anathema esse a xp̄o ꝑ fratrib⁹ meis q̄ sunt cognati mei ꝓm carnē q̄ sunt israelitę. Pro/ximo cognatione frēs vocant q̄ sunt de vna familia id ē patria. quas latini paternitates interp̄tant. cū ex vna radice multa generis turba diffūditur. ut i genesi dixit abrahā ad loth. Nō sit rixa in/ter me ⁊ te ⁊ inter pastores meos ⁊ pastores tuos. quia fratres sumus. Et certe loth non erat frater abrahę. sed filⁱ fratris eius aram. Quarto modo affectu fratres dicti. qui in duo scindunt. speciale ⁊ cōmune. Speciale quo oēs xp̄iani frēs vocāt. ut: Ecce q̄ bonū ⁊ q̄ iocundū habitare fratres i vnū. In cōmune aūt cū ⁊ oēs boies ex vno patre nati. pari int nos germanitate cōiungimur. scri/ptura loquētę: Dicite bis q̄ oderūt vos. frēs nr̄i vos estis. Germana ita intelligit. ut germanus ea dē genitrice manās. Soror aūt ut frat. Nā so/ror ē ex eodē semine. dicta q̄ sola cū fratrib⁹ i sor/te agnationis habeat. Fratrū filij patrueles dicti eo q̄ patres eor̄ germani frēs int se fuerūt. Cōso brini ꝙ vocati q̄ aut ex sorore ⁊ frē. aut ex duab⁹ sororib⁹ sūt nati. quasi cōsororini. Fratrueles aūt materterę filij sūt. Sobrini cōsobrinor̄ filij. Thi us grecū nomē est. Patruus frat patris est. quasi pater alⁱ. Unde ⁊ discedēte ꝑe pupillū ꝓior pa/truus suscipit. ⁊ quasi filiū lege tuet. Auūcul⁹ est matris frat. cui⁹ nomē formā diminutiui habere videt. q: ab auo venire mōstratur. Amita ē soror ꝑris. q̄si alia mat. Matertera ē soror matris. q̄si altera mat. Socer ē q̄ filiā dedit. Gener ē q̄ filiā duxit. Gener aūt dict⁹ q̄ ascisc at ad augēdū gen⁹ Socer aūt ⁊ soci⁹ q̄ genet uel nuꝫ sibi assocĭa/uit. Uitric⁹ aūt q̄ vxorē ex alio viro filiū aut filiā habentē duxit. Et dict⁹ vitric⁹ q̄si nouitric⁹ q̄ a matre sup ducat nou⁹. Priuign⁹ ē q̄ ex alio ꝑe na/tus est. ⁊ priuign⁹ dici putat. q̄si priuigen⁹. q: ꝑ/pus genit⁹. vñ ⁊ vulgo ante natus. Uocabula aūt a gēte hęc videt declinata. genitor genitrix. agna/ti agnatę. cognati cognatę. pgenitores. pgenitrĭ/ces. germani germanę. Hęc cōsanguinitas dū se paulatim propaginū ordinibus diriment vsq̄ ad vltimū gradum subtraxerit. ⁊ propinquitas esse desierit. eam rursus lex matrimonij vinculo repetit. ⁊ quodāmodo reuocat fugientē. Ideo aūt vsq̄ ad sextū generis gradū cōsanguinitas con/stituta est. ut sicut sex ętatibus mundi generatio ⁊ hois status finitur. ita ꝑinquitas generis tot gradibus terminaretur.

Item de prędictis affinitatibus

Uxor mei generis pater mihi ē. ego illi
a filⁱ aut filia. Patris mei pater mihi auⁱ. ego illi nepos aut neptis. Pris mei auus mihi proauus. ego illi pronepos aut proneptis. Patris mei proauus mihi abauus est. ego illi ab/nepos aut abneptis. Patris mei abauⁱ mihi ata/uus ē. ego illi adnepos aut adneptis. Patris mei atauus mihi tritauⁱ est. ego illi trinepos aut tri/neptis.

De patruis

Patris mei frater mihi patruus est. ego
p illi fratris filius aut filia. Patrui mei pa/ter mihi pater magnⁱ ē. ego illi filij fra/tris filⁱ aut filia. Patrui mei auus mihi propa/truⁱ ē. ego illi filij filię nepos aut neptis. Patrui mei proauus mihi adpatruⁱ est. ego illi nepotis aut neptis filius aut filia.

De amitis

Patris mei sor̄ mihi amita est. ego illi
p fratris filius aut filia. Amitę meę mater mihi amita magna ē. ego illi filię fratris filius aut filia. Amitę meę auia mihi ꝑamita est. ego illi neptis filⁱ aut filia. Amitę meę proauia mihi abamita ē. ego illi neptis nepos aut neptis.

De auunculis

m Patris meę frat mihi auūculus est. ego illi sororis filⁱ aut filia. Auūculi mei pater mi/hi auunculⁱ magnⁱ ē. ego illi filij sororis filⁱ aut filia. Auunculi mei auus mihi ꝑauūculⁱ ē. ego illi filij nepos aut neptis. Auunculi mei ꝑauus mi/hi abauūculus est. ego illi neptis filius aut filia.

De materteris

Patris meę sor̄ mihi matertera est. ego
m illi sororis filⁱ aut filia. Materterę meę sor̄ mihi matertera magna est. ego illi sororis nepos aut neptis. Auię meę sor̄ mihi abmatertera est. ego illi sororis pronepos aut ꝑ/neptis. Proauię meę sor̄ mihi promatertera ē ego illi neptis filius aut filia.

De coniugijs Cap. vii.

Ir sexum significat non coniugium nisi adieceris vir eius. Maritus vero etiam sine adiectione coniuge sonat. & a mare maritus quasi mas. Est enim nomen primę positionis quod facit in diminutione masculus in deriuatione maritus. Sponsus a spondendo vocatus. Nam ante vsum tabellarum matrimonij cautiones sibi inuicē emittebant in quibus spondebant se inuicē cōsentire i iura matrimonij. & fideiussores dabant. Unde & admissū est ut sponsū dicam' virū a spondendo. & sponsam similiter. Cęterū ppie spondere velle est. Ergo sponsus nō q̄ promittit. sed quia spondet & sponsores dat. Arrabo dicta quasi arrabona. Quod enī dat p cōiugio bene datur q̄ cōiugiū bonū est. Nō ex causa fornicatiōis aut adulterij malū est idcirco arrabo non est. Dicta aūt arra a re p qua traditur. Est aūt arra nō solū sponsio cōiugalis sed etiam p qualibet premissa re data ut compleat. Proci nuptiarum petitores a precādo & petēdo dicti. Pronuba dicta eo q̄ nubentib' præest quęq; nubentē viro cōiungit ipsa ē & paranympha. nam nympha sponsa i nuptijs. & nympha p lauatiōis officio q̄ ad nomē nubentis alluditur. Coniuges appellati ppter iugū q̄ imponit matrimonio coniungendis. Jugo enī nubētes subijci solent ppter futurā cōcordiā ne separent. Coniuges aūt verī appellant a prima desponsatiōis fide q̄uis adhuc inter eos ignoret coniugalis cōcubitus sicut ioseph maria coniunx vocat inē quos nec fuerat nec futura erat carnis vlla cōmixtio. Nuptę dictę q̄ vultus suos velent translatū nomē a nubib' q̄b' tegitur cęlum. Unde & nuptię dicunt q̄ ibi primū nubentiū capita velant. Obnubere enī coopire ē. Cui cōtraria innuba hoc est innupta quę adhuc vultū suū non velat. Uxores vocatę quasi vnxiores. Moris enī erat antiquitus ut nubētes puellę simul venirēt ad limē mariti. & postes ante q̄ ingrederent ornarēt lancis virtis. & oleo ungerent. Et inde vxores dictę quasi vnxiores quę ideo vetabāt limina calcare q̄ illic ianuę & coēāt & separent. Matrona ē quę iam nupsit. & dicta matrona quasi mater nati uel q̄ iam mater fieri potest. vnde & matrimoniū dictū. Distinguit aūt inter matronā & matrē matrēq; familias. Nam matronę q̄ iam in matrimoniū cōuenerunt matres q̄ genuerūt matresfamilię q̄ iam p quādā iuris solēnitatē in familiā mariti transierūt. Monogamus dictus quia vni tm nupsit. Monos enim apud grecos vnū dicitur gamos nuptię interpretantur. Bigamus aūt & trigam' a numero vxorū vocatus quasi duaꝝ uel triū maritus. Uidua vocata q̄ cum viro vno fuerit nec circa consortiū alterius viri post mortem primi cōiugis adhęserit. Nam quę alteri post mortē potis viri nupserint viduę nō dicūtur. Jtē vidua dicta q̄ sola sit nec circa consortiū alterius viri cōiugalia iura custodiat. Fratris vxor fratrissa vocat. Mariti frater leuir dicit. Duorū inter se fratrū vxores ianitrices vocant quasi eandē ianuā terentes uel p eandem ianuam iter habentes. Viri sororis glos appellat. Sororis vir speciale nomē nō habet nec vxoris frater. Matrimoniū est nobiliū iusta conuentio & conditio. Cōiugiū est legitimarū psonarū inter se cocundi & copulandi nuptię. Cōiugiū est dictū quia coniūcti sunt uel a iugo quo i nuptijs copulantur ne resolui aut separi possint. Connubium aūt nō a nupta sed a nubendo formatū. Dicit aūt connubiū cū equales in nuptias coēūt utputa ciues romani pari vtiq; dignitate. Connubiū aūt non est cū ciuis romanus cū latina iungit. Quoniens aūt cōnubiū nō ē filij patrē nō sequunt. Hymencus dicit a quodā hymenęo q̄ primus pspexit vsus est nuptijs uel apo tu hymenos quę mēbrū nę virginitatis est claustrū. Contuberniū est ad temp' cocundi conuentio. vnde & tabernaculū q̄ mō huc mō illuc prefigitur. Repudiū ē q̄ sub testimonio testiū uel presenti uel absenti mittit. Duortiū est quotienscūq; dissoluto matrimonio alter eorū alteras nuptias sequit. Diuortiū autē dictū a fletu viarū boc ē vias in diuersa tendentes. Friuolū est cum eo animo separant ut rursum ad seinuicem reuertant. Nā friuolū est velut quasi mētis & fluxę nec stabilis. Propie aūt friuola vocantur fictilia vasa inutilia. Tres aūt ob causas ducitur vxor. Prima est causa prolis de qua legit in genesi. & benedixit eis dicens: Crescite & multiplicamini. Secūda causa adiutorij de q̄ ibi i genesi dicitur: Non est bonū hoiem esse solū faciamus ei adiutoriū simile sibi. Tertia causa incōtinentię. Unde dicit apls: ut qui se non continet nubat. In eligēdo marito quattuor spectari solent: virtus gen' pulchritudo sapientia. Ex his sapientia potentior est ad amoris effectū. Refert hęc quattuor Virgil' de enea q̄ his dido impulsa ē in amorem eius. Pulchritudine: quē sese ore ferens. Virtute: q̄ fortī pectore & armis. Oratione heu quibus ille iactatus fatis quę bella exhausta canebat. Genere: credo equidē nec vana fides gen' esse deorū. Jtē in eligenda vxore quattuor res impellunt hoiem ad amorē: pulchritudo genus diuitię mores. Melius tamen est si in ea mores queranť q̄ pulchritudo. Nūc aūt ille quęrunt quas aut diuitię aut forma non quas pbitas morū cōmendat. Jdeo autem fęminę sub viri potestate consistunt quia leuitate animi plerūq; decipiunt. Unde & equū erat eas viri auctoritate reprimi. Proinde & veteres voluerūt fęminas innuptas q̄uis p fectę ętatis essent ppter ipsam animi leuitatē in tutela consistere.

Finit liber nonus

Incipit liber decimus de quibusdã vocabulis nominũ per alphabetum distinctis

Rigo quorundam nominũ id est vnde veniant non pene oĩbus patet

o Proinde quędã noscẽdi gratia huic operi interiecimus.

Licz origo nominũ vnde veniant a philosophis eam teneat rationem ut per denominationẽ homo ab humanitate sapiens a sapientia nominet q̃ prius sapientia deinde sapiens tamen claret alia specialis in origine quorundã nominũ causa sicut homo ab humo vnde ꝓprie est appellatus. Ex quib⁹ exempli gratia quędam in hoc opere posuimus.

Eros vir fortis ꝛ sapiẽs. Auctor ab au
a gẽdo dictus. Auctorem femininо genere dici nõ posse. Nam quędã sunt quę i fęminino genere flecti nõ possunt ut cursor. Actor ab agẽdo. Alumn⁹ ab alẽdo vocat⁹ licz ꝛ qui alit ꝛ qui alit alumnus dici possit id est ꝛ qui nutrit ꝛ qui nutrit ꝗ melius tñ qui nutrit. Amicus ꝑ deriuationẽ quasi animi custos. Dictus aũt ꝓprie amic⁹ ab hamo id est a catena charitatis vnde ꝛ hami q̃ teneant. Amator turpitudinis q̃ amore torquet libidinis. Amabilis aũt q̃ sit amore dignus. Amasius eo q̃ sit ꝓn⁹ ad amorẽ. Astut⁹ ab astu vocat⁹ q̃ est callidi ꝛ cauti nois. q̃ possit sine piculo fortiter aliquid facere. Argutus quia argumentũ cito inuenit in loquẽdo. Acer in vnãquãq; formã vegetus ac nim⁹. Alacer a velocitate ꝛ cursu quasi diceret aliger. Armiger q̃ arma gerat. Alacris lętus alacrit̃ gestiens. ꝛ nulli⁹ rei nouitate turbatus. Agilis ab agẽdo aliq̃d celeriter sicut docilis. Aemulus eiusdẽ rei studiosus quasi imitator ꝛ amabilis. alias inimic⁹ iuenitur. Aequus est ꝑm naturam iustus dictus ab ęq̃litate hoc est ab eo q̃ sit ęqualis vnde ꝛ ęquitas appellata ab ęq̃litate quadã scilicet. Aequeuus eo q̃ sit alteri ęqualis ęuo id est coętaneus. Arrogans eo q̃ multũ rogẽt ꝛ ille multũ fastidiosus sit. Audax ꝓprie p arrogãte ponit̃. Animosus eo q̃ sit animis ꝛ viribꝫ plen⁹. Animatus q̃si animo auct⁹ ꝛ q̃si animo firmatus. Aelatus p eo q̃ seipsum sup mensurã eleuet dũ magnus sibi videt̃ de his quę agit. Attollens q̃ se eleuet ꝛ erigat. Ambitiosus q̃ honores ambiat. Auidus dictus ab auẽdo. auere enĩ cupere est. Hinc ꝛ auarus. Nam quid est auarum esse? ꝓgredi vltra q̃ sufficit. Auarus et eo dictus q̃ sit auidus auri ꝛ nunq̃ opib⁹ explear̃. ꝛ quantũ plus habuerit tantũ plus cupiat: Flacci sup hoc concordãte sñia q̃ ait: Semp auar⁹ eget. ꝛ Salusti⁹ q̃ neq; auaritia copia neq; inopia minuat̃. Amar⁹ a sapore translatum nomen habet. Est enĩ insuauis nec nouit quẽq̃ ad consortiũ suũ aliqua iuitare dulcedine. Adulter violator maritalis pudoris eo q̃ alteri⁹ thorũ polluit. Anceps hucilluc; fluctuãs ac dubius istud an illud capiat. ꝛ in qua parte declinet antius. Atror q̃ sit tetris moribus. Abstemius a temeto id est vino quasi abstinẽs a vino. Ablactatus q̃ sit a lacte ablat⁹. Aeger q̃ agat̃ infirmitate uel tristicia ad temp⁹. Aegrot⁹ q̃ sit eger frequenti⁹ sicut iratus ꝛ iracũdus. Aerumnosus a rumine dict⁹ q̃ p inopiã miser factus esuriat ꝛ sitiat. Auspex eo q̃ auiũ auspicia intẽdat sicut auceps q̃ aues capiat. Astrosus ab astro dict⁹ q̃si malo sidere nat⁹. Aenormis eo q̃ normã ꝛ mensurã excedat. Abactor est fur iumentor⁹ ꝛ pecorũ quẽ vulgo abigeum vocant ab abigẽdo scilicet. Atram⁹ ꝛ albatus ille a veste nigra iste ab alba. Aduena eo q̃ aliũde adueniat. Alienigena q̃ ex alia gente genit⁹ est. ꝛ nõ ex ea vbi est. Irẽ alienigena q̃ alienę regionis sit ꝛ nõ ei⁹ vbi est. Accola eo q̃ adueniẽs terrã colat. Agricola a colẽdo agro sicut siluicula. Assecla eo q̃ sequat̃ aliquem lucri causa. Assiduus dicebat̃ apud antiquos q̃ assibus ad ęrariũ expensũ conferendis ꝓerat. ꝛ in negocijs q̃z publicis frequẽs vnde ꝛ p ſ nõ p d scribendũ ẽ. Apparitor notatus q̃ appareat ꝛ videat̃. ꝛ ꝓsto sit ad obsequiũ. Attentus ut aliq̃d audiẽs teneat. Attonitus veluti furore quodam instinctus atq; stupefactus. Dictus aũt attonit⁹ a tonitrui strepitu q̃si tonitruo stupefact⁹. ꝛ vicino fulgore aut tactu ꝓmus. Allectus q̃ sit palam electus. Abactus q̃ sit ab actu remot⁹. Aborsiũ eo q̃ nõ oriat̃ ꝟ aboriat̃ ꝛ excidat. Adoptiuus qui est palã adoptatus in filiũ. Ambo ab eo q̃ est ἀμφὼ nomen de greco latinũ factũ littera tertia demutata. Alius de multis dicit̃: Alter ꝟo e duobus vocat̃. Aequimanus appellatur qui vtraq; manu gladio incunctanter vtit̃.

Eatus dictus quasi bene auctus scilicz
b ab habendo q̃ velit ꝛ nihil patiẽdo q̃ nolit. Ille aũt verẽ beatus est qui habet omnia quę vult bona ꝛ nihil vult mali. Ex his enĩ duob⁹ beat⁹ homo efficit̃. Bonus a venustate corpis credit̃ dictus postea ꝛ ad animũ translatum nomen. Eum aũt dicim⁹ bonũ cui non ꝓualet malũ eũq; optimũ. qui peccat minimũ. Benignus est vir sponte ad benefaciendũ paratus ꝛ dulcis alloquio. Nõ aũt multũ distat benignus a bono q̃ ꝛ ipse ad benefaciendũ videt̃ expositus Sed i eo differt q̃ potest bonus esse ꝛ tristior. ꝛ bene quidẽ facere. ꝛ ꝓstare q̃d potest̃. nõ tñ suauis esse nouit cõsortio. Benignus aũt sua cũctos nouit iuitare dulcedine. Beneficus a benefaciendo alteri dict⁹. Unde ꝛ beneficientia vocatur quę ꝓmo prodest. Beniuolus q̃ bene vult. Nõ tñ dicim⁹ beneuolus sicut nec maleuolus. Sępe enĩ ex duab⁹ partibus compositũ nomen aut priorem aut sequentẽ litterã corrũpit. Nam beneuolẽtia absurdũ sonat. Blandus dulcis ꝛ inuitans ad familiaritatẽ sui. Brutus q̃si obrut⁹ q̃ sensu caret.

Est enī sine ratione sine prudentia. Unde ꝛ ille iunius brutus ex sorore tarquinij superbi genit⁹ cū eundem casum timeret quē frater inciderat q̄ ob diuitias ꝛ prudentiā ab auūculo fuerat occisus vtilē tēporis stulticiā simulauit. Unde etiā brutus est cognominat⁹ dū vocaret iunius. Balbus a balando potius q̄ a loquēdo dictus verba enī nō explicat. Inde ꝛ blesus q: verba frangit. Bucco garrulus q̄ ceteros oris loquacitate non sensu exuperet. Biliosus q̄ sit semp tristis ab humore nigro qui bilis vocat. Baburrus stultus ineptus. Biothanat⁹ q̄ est bis mortuus. Thanatos enī greco sermone mors dicit.

C iiii c Larus a celo q̄ splendeat. Unde ꝛ clara dies p splendore celi. Celsus a celo dict⁹. q̄ sit sublimis ꝛ altus quasi celestis. Castus primū a castratione nūcupat⁹ postea placuit veterib⁹ etiā eos sic noīari qui ppetuā libidinis abstinentiā pollicebant. Celes dictus q: iter sibi facit ad celū. Celebs cōnubij expers qualia sunt noīa in celo quę ab sęq cōiugib⁹ sūt. Et celebs dicit q̄si celo beatus. Celicola eo q̄ celū colat. Est enī angelus. Continēs nō solū i castitate dicit ꝫ in cibo ꝛ potu i ira q̄ ꝫ ꝛ vexatione ment. ꝛ detrahendi libidine. Et cōtinēs dicit q̄ se a mult⁹ malis abstineat. Clemens misericors ab eo q̄ cluat id est ꝓgat ꝛ tueat sicut solet patron⁹ clientem. Concors a coniunctione cordis est appellat⁹. Nā sicut consors dicit qui sorte iūgit ita ille concors dicit qui corde iūgit. Concionator multitudinis allocutor. Consolator vn⁹ allocutor. Et inde dictus consolator q̄ soli se applicet cui loquit. ꝛ solitudinē leuat alloquio suo. Hinc ꝛ solatiū. Consultus ē qui consulit cui contrari⁹ est inconsult⁹. q̄ nō accipit consiliū. Constās dictus q̄ vndiq; stat nec in aliquā partē declinari potest. Confidens q̄ sit in cunctis fiducia plen⁹. Unde ꝛ Licilius si confidentiā habes confide oīa. Cautus a cauendo dict⁹. Callidus fraudulent⁹ q: celare nouit ꝛ male perit⁹. Callidū aūt veteres non pro astuto tm̄ ꝫ etiā ꝓ astute docto ponebāt. Hunc ꝛ versutū ab eo q̄ animū cito vertat. Cupid⁹ a cupiendo multū id est accipiēdo vocat⁹. Clamosus q̄si calamosus a calamo scilicz q̄ sonet. Calumniator falsi crimins accusator a caluendo. i. frustrando ꝛ decipiēdo dict⁹. Calculator a calculis id est lapillis minutis quos antiqui in manu tenentes numeros componebāt. Compilator qui aliena dicta suis pmiscet sicut solent pigmētarij i pila diuersa mixta contūdere. Hoc scelere quondam accusabat mantuan⁹ ille vates cū quosdam versus Homeri transferens suis pmiscuit. ꝛ cum compilator veterū ab q̄mulis diceret ille respondit magnaꝫ esse viriū clauam herculi extorquere de manu. Contumax ab eo q̄ cōtemnat. Chromaticus q: nō confundit nec colorē mutat. Breꝫce enī chroma color vocatur. Contumeliosus q: velox ē ꝛ tumet i verbis iniurię. Contētiosus ab intentiōe vocatus q̄ nō ratiōe aliqua ꝫ sola pertinatia vindicat. Contēptibilis uel q: contēptui habilis uel q: contempt⁹ ꝛ vilis id est sine honore. Crudelis hoc est crudus quem greci homon appellant p translationē quasi nō coctus nec esui habilis. Est enī asper ꝛ durus. Carnifex q̄ carnē afficiat. Cruciari⁹ eo q̄ sit cruce dign⁹. Collega a colligatione societatis ꝛ cōplexu amicitię dictus. Coętaneus quasi compar ętatis. Cōplex qui vno peccato uel crimine alteri est applicat⁹ ad malū. Ad bonū vo nūq̄ dicim⁹ cōplicem. Consors eo q̄ ad eū pars ptinet bonorū. Nā sortem veteres pro parte ponebant. Consors ergo q̄ sit cōmunis sorte sicut dissors dissimilis sorte. Celer appellatus a celeritate q: qđ vsus exigit velocius facit. Confinialis ab eo q̄ sit genere uel loco affinis. Colonus a colonia uel ab agro colendo dictus. Curator q̄ curā ferat pueris qui adhuc eius ętatis sunt ut negocia sua satis administrare nō possint. Cognitor a cognoscendo causā dictus. Clientes prius colientes dicebant a colendis patronis. Captus captiuus dicit quasi capite diminutus dicit. Colonus a columna vocatus eo q̄ erectus ꝛ firmissimus sit. Comptus a coma dictus q̄ sit formosus capillus uel quia comā nutrit. Calamistratus a calamistro id est acu ferreo in calami similitudine facto in quo crines obtorquentur: ut crispi sint quem in cinere calefacere solent qui capillos crispant ut calamistrati sint. Corpulētus q̄ sit corpore validus ꝛ lentis carnibus. Crassus a saginato corpore a creādo carnes. Commessor a comedendo satis. Est enim gulę ac ventri īmoderatę deditus. Caupo pessimus de vino aquā faciens. Candidus. Canus dictus a candore. ꝛ candidus quasi candori datus. Studio enim accedit candor. Nam album vocari naturę est. Clodus Curuus Crispus. Cęcus appellatus q̄ careat visu. Est enim luminibus amissis. Cęcus est qui vtroq; oculo nō videt. Caducus a cadendo dictus id est lunatic⁹ eo q̄ certo lunę tempore patiat. Confusus a confessione sceleris appellatus. Inde ꝛ confusio. Cōuulsus dicitur cui sua vi aliqua adimuntur. Unde ꝛ cōuulsa nauis cui eminentia vi tempestatis adimunt. Unde ꝛ Virgilius. Uix septem cōuulsę vndis quasi mutilate. Consumptus totus sumptus ꝛ deuoratus Conciliatrix ob societatem flagitiosę consensionis dicta eo q̄ incurrat alienū q̄ nundinet corpus. Hanc etiam ꝛ lenonē vocant. Circūforan⁹ qui aduocationū causa circum fora ꝛ conuentus vagat. Collegiatus. Carpentarius.

C iiii d Omin⁹ p derivationē dictus q̄ domui ꝓsit ꝛ cūctę familię dñet. Disertus doctus a disserēdo dict⁹. disponit enī disserit. Doctus a docēdo. vnde ꝛ doctor. Docilis nō q̄

sit doctus·ħ q: doceri potest.est enī ingeniosus· ⁊ ad discendū aptus.Discipulus a disciplina dictus·disciplina autē a discendo vocaī.Dispensator vocaī cui creditī administratio pecuniarum.⁊ ideo dispensator·q: prius qui dabant pecuniam non numerabant eā·ħ appendebāt.Dives ab ere vocatus·uel diu vescens.Decorus perfectꝰ a decem dicitī.Dulcis.Decēs cōpositus·a numero decem dicitur.Hinc ⁊ decorus ⁊ decibilis.Directꝰ eo q̄ in rectū vadit.Dilectus a diligētia.Hęc sūt enī signa diligendi.Diligens.Delibutus·de oleo unctus·ut atletę solent·uel in ceromate pueri.Hinc ⁊ delibutū gaudio·id est plusum uel plenū.Delicatus q̄ sit delicijs pastus·viuēs in epulis.⁊ nitore corporis.Defessus semp infirmꝰ q̄si diu fessus.Debilis q̄ p bilem factus sit fragilis.Bilis enī humor est afficiens corpꝰ.Decolor·q̄ desit illi color.Despatus vulgo vocaī malus ac pditus nec iam vllius prospere spei.Dicitī aūt p similitudinē ęgrorū qui affecti ⁊ sine spe deponunt.Consuetudo aūt erat apud veteres·ut despati ante ianuas suas collocarentī·uel ut extremū spiritū redderēt terrę·uel ut possent a transeuntibꝰ forte curari·q̄ aliquando simili laborauerant morbo.Degener aut q̄ sit ignobilis·aut q̄ sit impari genere·aut si dū sit optimo genere natus·inhoneste tū viuit.Decrepitus q̄ mortui sit ꝓpior.⁊ q̄si ad mortis tenebras vertat·sicut crepusculū tempꝰ noctis.Alij dicunt decrepitū nō qui senectute auulsus ē·ħ qui iam crepare desierit·id est loqui cessauerit.Deprecciatus·ab eo q̄ sit vilis·nec aliquo precio dignus Dirus pręparcus ⁊ teter.⁊ quasi diuina ira·in id actus.Nā dirū dicitī·q̄d diua inferī ira.alias dirus magnus.Debiscens·valde biscens.Hic enim de augentis est ut deamare desidere.Despiciēs·eo q̄ deorsum aspiciat·uel contemptui habeat.Dolosus insidiosus uel malignus.ab eo q̄ deludat. Ut enī decipiat occultā malicīā blandis sermonibus ornat.Dubius incertꝰ·quasi duaꝝ viaꝝ.Delator·dictus eo q̄ detegat q̄d latebat.Dilator·q: differt ad ꝓferendum.Desidiosus tardus piger a desidendo vocatꝰ·id est valde sedendo.Idē ⁊ residens a residendo.De enī hic augentis est.Delirus mente defectus p ętatē apo toy lirā·uel q̄ a recto ordine ⁊ quasi a lira aberret.Lira est enī arationis genus cū agricolę facta semente dirigunt sulcos·in quos ois seges decurrit.Demens idem q̄ amens·id ē sine mente·uel q̄ diminutionē habeat mentis.Despiens eo q̄ minꝰ sapere incipit. q̄ q̄ solebat.Damnatꝰ ⁊ damnabilis·quoꝝ prior iam addictus est·sequens potest addici.Degulator·eo q̄ gulę sit deditus.

e Loquens·ꝓfusus eloquio.Exertus i loquendo expeditꝰ.Exerere enī ꝓferre uel expedire est.Eruditus quia nō rudis ħ iam doctus.Expertus·multū ꝓpitus.Ex enī hic p valde ponitur.sicut excelsus·quasi valde celsus.⁊ eximius quasi valde eminens.Efficax dictus·q: nullā difficultatē habet in qualibet re faciēda. Hinc ⁊ efficiens a faciēdo dictus.Expes q̄ sit sine spe.Expers q: extra partē·caruit enim parte.Exors q: extra sortem est.Exul quia extra solum suū est·quasi trans solum missus·aut extra solum vagus.Nam exulare dicuntur qui extra solum eunt.Extorris quia extra terram suā ē·quasi exterris.Sed ꝓprie extorris cum vi expulsus sit ⁊ cum terrore solo patrio ciectus.⁊ extorris ex terra sua pulsus.Exterris·extra terrā·aut extra terminos suos·quia exterreī.Exterminatus nō ille qui vulgo dicitī. ἐξόριστος ħ qui deijcit ⁊ expellit a terminis ciuitatis.Exterminatꝰ ab eo q̄ sit extra terminos suos iectus.Sic ⁊ externus eo q̄ sit alienę terre.Egens ⁊ egenus·sine gente ⁊ sine genere·indigens ⁊ egenus.Exiguus multū egens·ex enim ꝓ valde ponitur.Exilis tenuis q̄ possit q̄uis p angustum erire·siue sine ilijs.Exesus·quia per comesus.Est enim aridus tenuis ⁊ exilis.Exhaustus·quia consumptus est.⁊ inanis effectus.Exanguis q̄ sit extra sanguinē.Exanimis ē mortuus.Exanimis aūt ⁊ exanimus dicimus·sicut vnanimus ⁊ vnanimis·inermus ⁊ inermis.⁊ hoc nostro arbitrio subiacet.Exustꝰ dicitur·de quo nihil superest·quasi valde vstus.Ex enim ꝓ valde ponitī.Exosus ab odio dictus.Nā antiqui ⁊ odi dicebant ⁊ osus sum.Hinc ē exosus quo vtimur.licz iam osus nō dicamus.Exitiosus·eo q̄ multę exitio sit.Executor ab exequendo.Idem ⁊ exactor.Effractor q̄ sit expugnator clanstrorū.Efferatus·mente ferina effectus.⁊ vltra humanum modum excedens.Effrenatus.ab eo q̄ sit pręceps ⁊ ꝓnus.⁊ sine freno rationis. Eunuchus grecum nomē est·q̄d est spado.Horum quidā coeunt ħ tamen virtus i semine nulla est.Liquorem enī habent ⁊ emittunt·ħ ad gignendum inane atq̄ inualidum.Effera ab eo q̄ sit frequenti fetu exhausta.Partus enim eā assiduus debilem reddit.

Facundus dictus quia facile fari possit.
f Facetus qui iocos ⁊ lusus gestus ⁊ factis cōmendat·a faciendo dictus.Frugalis a fruge nominatus·id est a fructu uel parsimonia· siue ut alij volunt a modestię temperantia.Fenerator qui pecuniam deponit apud debitorem·q̄si fenoris actor.Nam fenus pecunia est.Fenerator autem latine dicitī.⁊ qui dat mutuū ⁊ qui accipit Flamines pontifices idolorū.Fęlix dicitī qui fęlicitatem dat·fęlix qui accipit.⁊ fęlix ꝓ quem datī fęlicitas·ut fęlix tempus·fęlix locus.Fidelis ꝓ eo q̄ fit ab eo id quod dicit uel ꝓmittit bonum· Facilis a faciēdo nec tardus.Firmꝰ·vnde ⁊ formosus.Fortis quia fert aduersa uel quęcūq̄ acciderint.siue a ferro·q̄ sit durꝰ nec molliatī.Formosus a formo dictus.Formū enim veteres calidum ⁊ feruens dixerunt.Feruor enim sanguinem mouet.⁊ sanguis pulchritudinem.Fędus nomē habet ab hirco ⁊ ab edo f littera adꝺita.

Hūc veteres in graui significatione ponebāt·ut sanguine fedantē ꝗs ipse sacrauerat ignes. Fragilis dictus·eo ꝙ facile frāgi possit. Fessus quasi fissus·nec iam integer salute. est aūt generale. Dicimus eni fessus animo·ut Terenti⁹: Fessus valle resedit. ⁊ fessus corpore·qđ magis est ꝓprium. ⁊ fessus rerū a casu venientiū. Fatigatus·quasi fatis agitat⁹. Formidolosus a formo·id est sanguine dictus·cū se a cure uel a precordia fugiens contrahit sanguis. Nā timor sanguinē gelat·ꝙ coactus gignit formidinē. vnde est illud·geliduſqꝫ coit formidine sanguis. Formidolosus aūt cū sit timidus. ⁊ timendū significat. Fatuus ideo existimat⁹ dict⁹·q: neqꝫ qđ fatur ipse·neqꝫ qđ alij dicunt intelligit. Fatuos originē ducere quidā putāt a miratorib⁹ fatuę fauni vtoris fatidicę·eosqꝫ primū fatuos appellatos ꝙ pꝛeter modū obstupefacti sunt vaticinijs illi⁹ vſqꝫ ad amentiā. Fautor ab eo ꝙ faueat ⁊ consentiat. Fictor appellat⁹ a fingēdo ⁊ componēdo aliq̄d·sicut q̄ capillos mulierū linit ⁊ ptractat vngit ⁊ nitidat. Fallax·ꝙ fando id est loquēdo decipiat. Feruidus·iracundus. Ira eni inflāmat. Frendens·ꝙ minādo frangat dentes ⁊ cōprimat. Fremens. i. cum furore vociferans. Feror ab eo ꝙ feritatem exerceat ut bestia. Fur a furuo dictus est·id est a fusco. Nam nocturno vtit tempore. Factiosus inter oppobria cum seditiosum accipi volumus·cū ꝺo gratiosum·potentē ⁊ q̄si magnę factionis. Facinorosus a facti cōmisso noiatus·facit enim qđ alteri nocet. Famellarius fœminis deditus·quē antiqui mulierariū appellabāt. Flagitiosus eo ꝙ frequentius flagitet atqꝫ appetat libidinē. Furcifer dicebaſ olim qui ob leue delictū cogebaſ a dñis ignominię magis ꝙ supplicij causa furcā circa viā ferre·pꝛedicās peccatū suū. ⁊ monere cęteros ne quid simile peccarent. Futilis vanus supfluus loquax. Et est metaphoꝛa a vasis fictilibus quę cassa ⁊ rimosa nō tenēt ea quę iniecceris. Fornicari⁹. Fornicatrix est·cui⁹ corpus publicū ⁊ vulgare est. Hęc sub arcuatis pſternebaſ·quę loca fornices dicunt vnde ⁊ fornicarię. Virgilius. atqꝫ aduerso fornice. Fęcunda a fętu dicta q̄si fętu abunda. Est enī partu frequens. Fęta pꝛegnās. Flens q̄si lachrymas fluens. Fugitiuus nemo recte dicit·nisi q̄ domīnū fugit. Nā si paruulus puer a nutrice aut a scholis discesserit·fugitiuus nō est.

Loriosus·a frequentia claritatis dictus ꝙ pc g littera cōmutata. Gloriosus a laurea dictus quę daſ victoribus. Gnarus sciens·cui contrari⁹ est ignarus nesciens. Grauis venerabilis. Unde ⁊ contēptibiles leues dicim⁹. Grauis ꝓ consilio ⁊ constantia dictus·q: nō leui motu dissilit ꝫ fixa constantię grauitate consistit. Grandis. Gracilis. Grandęuus·ꝙ sit grandis ęuo. Gratus·gratiā seruās. Dz grat⁹ tīn animo·gratissimus ⁊ animo ⁊ corpe dicit. Gratificus ab eo ꝙ gratis faciat bonū. Gratiosus·ꝙ plus vnicuiqꝫ ꝙ mereaſ tribuit. Garrulus ꝓprie dicit⁹ qui vulgo verbosus appellaſ accedente lętitia nec valens nec volens tacere·sumptū nomen a graculis auibus quę importuna loquacitate semp strepūt nec vnqꝫ quiescunt. Ganeo luxuriosus. ⁊ tanqꝫ in occultis locis ⁊ subterraneis·quę ganea gręci vocant. Glutto·a gula·id est gulosus.

Umilis quasi humo accliuis. Honorabilis quasi honore habilis·hoc ē aptus. Honestus ꝙ nihil habeat turpitudinis. Nā quid ē honestas·nisi bonor ꝓperuus? id est quasi honoris status. Humanus ꝙ habeat circa homines amorē. ⁊ miserationis affectū. Unde ⁊ humanitas dicta·qua nos inuicē tuemur. Habilis ꝙ sit ad habendū comodus atqꝫ aptus. Honerosus plus est ꝙ honerat⁹·sicut sceleroſus plus ꝙ sceleratus. Hirsutus ab eo ꝙ sit birtus ⁊ pilis horridus. Hypocrita gręco sermone·in latinum simulator interpꝛetat⁹; Qui dū intus malus sit bonū se palam ostendit. Hypo eni falsum·crisin iudiciū interpꝛetat⁹. Nomen aūt hypocrite tractū est a specie eorū qui i spectaculis contexta facie icedūt·distinguētes vultū ceruleo minioqꝫ colore ⁊ cęteris pigmētis habentes simulacra forīs linthea·gyplata ⁊ vario colore distincta nōnūqꝫ ⁊ colla ⁊ man⁹ creta pungentes ut ad plonę colorem pueniſent ⁊ ꝓlīn dū in ludis agerent fallerent·modo in specie viri·modo in fœmine·modo tonsi modo criniti anili ⁊ virginali cęteraqꝫ specie ętate sexuqꝫ diuerso ut fallant ꝓlīn dū in ludis agunt. Quę species argumenti translata est in his·qui falso vultu incedūt. ⁊ simulant qđ non sunt. Nam hypocritę dici nō possunt exquo foras exierint. Humatus ꝙ sit humo tectus·id est sepultus.

Ngeniosus dictus ꝙ intus vim habeat gignendi quālibet artē. Inuentor dict⁹ ꝙ in ea quę quęrit venit. Unde ⁊ ipsa quę appellaſ inuentio si verbi originē retractem⁹ quid aliud resonat·nisi q: inuenire est i id venire qđ quęrit? Interpres ꝙ int partes medi⁹ sit duarum linguarū dū transfert. Dz ⁊ qui inter deum quē interpꝛetaſ ⁊ hoies quib⁹ diuina idicat mysteria interpres vocaſ. Iuridicus q: legū iura dicit. Indolis ꝓprie est imago quędā futurę virtutis. Iustus dictus q: iura custodit ⁊ ꝑm legē vivit. Innox ꝙ nō noceat. Innocuus cui nocitū nō sit·ꝫ apud veteres vtrūqꝫ indifferens est. Ilaris gręcum nomen est. Iocundus eo ꝙ sit semp iocis aptus ⁊ ilaritati·a frequentia·sicut iracundus. Iocosus iocis vsus. Inclytus gręcum nomen ē. Nam clyton gręci gloriosum dicūt. Illustris nomen noticię est ꝙ clareat multis splendore generis·uel sapientię uel virtutis·cui contrari⁹ est obscure natus. Idoneus quasi oplum habens donum. Incolumis a columna nomen habet·quasi erectus forīs ⁊ stabilis. Immarcessibilis incorruptus ⁊ sempitern⁹·ꝙ sit sine marcore atqꝫ lan-

güore. Intemeratus·incorruptus ⁊ nulla temeritate violatus. Infirmus quia sine formo·id est sine calore. Imbecillis·quasi sine baculo fragilis ⁊ inconstans. Inanis·leuis. Inconstans quia non est stabilis·ꝫ quod placet ei rursus displicet. Jactans uel arrogans est qui maiorũ institutis non acquiescit·ꝫ propriã quandã viam iusticię ⁊ sanctitatis inquirit. Iracundus dictus·qui accenso sanguine in furorem compellit. Ur enī flāma dicit. ⁊ ira inflāmat. Incētor ab eo ꝙ incēdat atq; inflāmet. Incētor·quia praua suggestione ad vitia coꝝ aliorum succendit ⁊ psuadendo inflāmat. Inerpiabilis·ꝙ nūq; expiet·nūq; purget. Inlaudabilis·nō quia laudatus nō sit·sed quia laudari nō meruerit. Iratus·ira actus. Impius quia sine pietate religionis est. Iniquus proprie dictus·q: nō est equus·ꝫ inequalis. Inter impiū autem ⁊ iniquū hoc distare nōnūq; solet·quia omnis impius iniquus: nō tamē omnis iniquus est impi⁹. Impius nāq; p infideli ponit. ⁊ dictus impius ꝙ sit a pietate religionis alienus. Iniquus ꝯo dicit p eo ꝙ nō est equus sed prauis operibus maculatur ne chr̄istianitatis nomine censeatur. Inimicus quia non est amicus·ꝫ aduersarius. Duę autē res inimicos faciūt·fraus ⁊ terror. Terror ꝙ timent. Fraudis malū·ꝙ passi sunt. Inuidus dictus ab inuidendo felicitati alterius. Inuidiosus est qui ab alio patit inuidiam. Inuisus·odiosus·ab inuidia ⁊ zelo dictus. Intestabilis·cuius testimoniū nō valet. ⁊ qō dixerit·irritū improbatūq; sit. Infamis nō bonę famę. Improbus dictus ꝙ instat etiam ꝓhibenti. Importunus inquietus·quia nō habet portum id est quietē. Unde ⁊ importuni quasi in naufragiū cito ferunt. Infrēnis hoc est qui frēnis nō regit·ut numidę infrēni. Infrendens proprie est inter se comprimens dentes. Nā ⁊ frendere significat dentib⁹ frangere. Unde nefrendes infantes qui necdū dentes habēt. Ingluuiosus a gula ⁊ voracitate dictus. Inglorio/sus ꝙ sit sine gloria·id est sine triūphis. Item inglorius imemor glorię. Informis·ingens non ꝙ nō habeat formā·ꝫ ꝙ vltra formam magnitudinem habeat. Inueterat⁹ eo ꝙ sit multi veterisq; vsus in malicia. Immanis q: nō bonus ꝫ crudelis ⁊ terribilis. Manum enī bonum dicit. Unde ⁊ cata antiphrasin·dū manes minime boni. Immunis minime munificus·ut est in ꝓuerbio veteri. Immunē ciues odere sui. Item imunis qui nō facit munia·id est officio nō fungit. Est enī omni priulegio vacu⁹. Indemnis eo ꝙ sine damno viuat. ⁊ sine vlla culpa atq; piculo. Iners sine arte. ⁊ ob hoc ne operi quidem vlli aptus. Inermis uel sine armis·uel sine viribus. Nam semp arma p viribus accipiunt. Ignauus ignarus vię·id est rationis ⁊ vitę. Ignarus nō gnar⁹·id est inscius b ē sine narib⁹. olfecisse enī veteres scisse dicebāt. Ignar⁹ aūt duo significat·uel qui ignorat·uel qui ignorat. Immemor q̄ oblit⁹ est·pdit enī memoriā. Inscius q: sine scia est. Idiota impitus·grecū est. Impitus sine peritia. Inconsult⁹ ab eo ꝙ nō accipiat consilium. Item inconsultus q: est sine consilio ⁊ inscius rerum·atq; ignarus. Ineptus apto contrarius est·quasi inaptus. Inops qui sine terra est·opem enim terram intelligimus quia opem fert fructificādo. Alij inopem intelligunt·nō sepultum·inhumatū·cui nec animā mane habenti surrexit tumulus. Ignobilis eo ꝙ sit ignot⁹ ⁊ vilis ⁊ obscuri generis·cuius nec nomen quidē scitur. Ircosus·quia sudore corporis fętido putet. Ignotus ignobilis uel ex improuiso veniēs. Improuisus dictus·eo ꝙ subito sit ⁊ non prius ante visus. Index proditor ab indicando. Indigena vocatus ꝙ inde sit genitus·id est in eodē loco natus. Impudēs·eo ꝙ ab eo pudor ⁊ pudicitia ꝓcul abest. Impudicus a podice vocat⁹. Pedore enī ⁊ fetorem dicit. Incestus ꝓter illicitam cōmixtionem vocat⁹·quasi incastus·sicuti qui virginē sacram uel affinitatis suę primam stupr̄auerit. Interfecida est·qui falsum testamentū fecit ⁊ ob id hominē occidit. Inficiator·negator·q: non fatet ꝫ cōtra veritatē mendaciū nitit. Impostor mendax cōmentator. Interceptor ꝓprie dicit qui inter duos de medio tollit. Insidiosus ꝙ insideat. Nā ꝓprie insidere est dolose aliquem expectare. Unde ⁊ insidię nominatę sunt. Incincta id est sine cinctu·q: pręcingi fortiter vterus nō pmittit. Inuestis id est sine veste·nōdum enī habet stolā·quod est signum maritalis virginitatis. Iscurra vocat q: causa escę quēlibet consectat.

k Atholicus·vniuersalis. Greū enim nomen est. Karus grecum nomē est·sicut ⁊ karitas. Unde ⁊ eukaristia sacrificiū·id est bona gratia.

l Uculentus ab eo ꝙ sit lingua clar⁹ ⁊ sermone splendidus. Lector dicit a legēdo. id est pcurrendo. Unde ⁊ nauis dicit legere quicqd transit. Nā legit·transit pręterit·ut crebris legim⁹ freta concita terris. Item lector a colligendo animo quę legit q̄si collector. sicut illud: qui legitis flores. Loquax non est eloquens. Letus a latitudine. Locuplex·quasi locis plenus. ⁊ possessionū plurimarū possessor·quēadmodum docet Tullius de republica in libro secūdo·multa quę editione ouiū ⁊ boū·ꝙ tūc erat res in pecore ⁊ in locorū possessionibus. ex quo pecuniosi ⁊ locupletes vocabantur. Liberalis dictus ab eo ꝙ libenter donet nec murmuret. Largus·abundās affluens. Longus a linea dictus ꝓter ꝙ sit porrectus. Longęuus quasi longi ęui ⁊ longi temporis. Longanimis siue magnanimis eo ꝙ nullis passionibus pturbat ꝫ ad vniuersa sustinēda patiēs est. Lui contrari⁹ est pusillanimis angustus ⁊ in nulla tribulatione subsistens. De q̄ scribit. Pusillanimis vehemēter insipiēs. Leuis ob inconstantiam vagatiōis appellat·q: leui motu mentis nūc ista nūc illa desiderat. Lubricus ab eo ꝙ labitur.

Labens interdū velox·ut labere nympha polo.ꝛ labere pēnis. Cursu enī lapsus celerio: est. Latro insesso: est viax·a latendo dictus. Melius autē latro est q̄si latero a latere insidiato: vię. Lanista gladiato:·id est carnifex·tusca lingua appellatus a laniando·scilicꝫ co:pa. Lacessito: p̄ translationem dictus a canib⁹ uel a feris·quę solēt lacerādo ꝓuocare. Leno consiliato: stupi: eo q̄ mētes miseroū blandiat.ꝛ deliniēdo seducat. Libidinosus ab eo q̄ faciat q̄ libet. Libidinosus a libero q̄ puellax co:pore pingit. Luxuriosus q̄si solutus in voluptates·vnde ꝛ mēbra loco mota·luxa dicunt. Lasciuus dic⁹ q̄ sit luxus·id est solut⁹ ꝛ vanus. Lymphatic⁹ q̄ aquā timeat·quē greci hydrophobā vocāt. Lymphatic⁹ ꝓprie dicit·q̄ vitiū ex aqua ꝓtrahit·cui⁹ vitiū ē huc atq̄ illuc currere·aut a fluore aquę sumpto vitio. Sz poetę iam hoc genus noīs p̄ furiosis vsurpāt. Luridus q̄ sit pallidus·a loco dictus·q̄ huiusmodi habeat cutem. Leprosus a p̄ruritu nimio ipsi⁹ scabiei dic⁹·vnde ꝛ p̄ p scribi debet. Luscus q̄ lucē ex parte sciat·sicut lusciciosus q̄ vespere nihil videt. Luscos coclites dixerūt antiqui. Unde ꝛ cyclopas coclites legimus dictos q̄ vnū oculū habuisse phibentē. Lotus.lauatus id est mundus. Lupa meretrix a rapacitate vocata q̄ ad se rapiat miseros ꝛ ap̄prehendat.

m

Misericors a compatiendo alienę miserię vocabulū est sortitus.ꝛ hinc appellatam misericordiā q̄ miserū cor faciat dolētis alienā miseriā. Nō aūt occurrit vbiq̄ hęc etymologia. Nam est in deo misericordia sine vlla cordis miseria. Macr⁹ magis auctus glia.ꝛ ē nomē tractū a sacris. Quotiens enī thus aut vinū sup victimā fundebat dicebant·mactus est taurus vino uel thure·hoc est·cumulata est hostia ꝛ magis aucta. Munific⁹ dicit uel q: alicui munera multa dat·uel q: munus suum id est officiū q̄ debet adimplet·sic ꝛ munifex q: munera fert. Magnanimis ab eo q̄ sit magni animi ꝛ magnę virtutis. Cui contrarius est pusillanimis. Magnificus a magna faciendo vocabulum traxit. Mansuetus mitis uel domitus quasi manu assuetus. Modestus a modo dict⁹ ꝛ temperie·nec plus quicq̄ nec minus agens. Mitis lenis ꝛ mansuetus ꝛ cedēs imp:obitatib⁹ ꝛ ad sustinēdā iniuriā tacēs quasi mut⁹. Mutus q: vox ei⁹ nō ē sermo nisi mugit⁹. Vocalē enī spiritū p̄ nares quasi mugiēs emittit. Memor uel qui memoriā tenet·uel qui memoria tenet. Magister·maio: ī statione. Nam steron grēce latine statio dicit. Minister·minor in statione·siue q: officiū debitū manib⁹ exequit. Maior·minor·minim⁹ a numero monadis·q̄ post eū nō sit alter. Maximus aut meritis aut ętate aut honore aut facūdia aut virtute aut omnib⁹ magis eximius. Modicus parū ꝫ abusiue·cęterum rationabilis. Moderatus a modo scilicet ꝛ temperamēto. Mediocris q̄ modicum illi sufficiat.

Miser ꝓprie eo q̄ oēm felicitatē amiserit. Secūm aūt Ciceronē ꝓprie mortu⁹·q̄ ī tusculanis miseros mortuos vocat·ꝓpter q̄ iam amiserūt vitā. Miserabilis·q̄ sit miserię habilis. Mestus naturaliter tristis nō casu. Est enī a natura mētis ꝛ animi·vnde ꝛ mestus. Mendic⁹ dictus·q: min⁹ habet vnde vitā degat·siue q: mos erat apud antiquos os claudere egenū ꝛ manū extendere·quasi manu dicere. Mendax q̄ mentē alterius fallat. Malign⁹·q: malitię votū uel opus pagit. Malus appellatus a nigro felle·qđ greci melan dicūt. vnde ꝛ melancholici appellāt boies q̄ ꝛ conuersationē hūanā refugiūt.ꝛ amicoꝝ charoꝝ suspecti sūt. Malitiosus deterio: malo q: frequentē mal⁹. A malo aūt peio: dicit·a bono deterio:. Melio: dict⁹ quasi mollio:·nō durus aut ferr⁹·nā melius q̄si mollius. Minax a facie oculoꝝ q̄n furiose ardescūt ut amplius videns ꝓtimescat. Minato: ꝛ monito:. Sz monito: dicit cum p:ęnūciat bona minato: cum p:ęnūciat aduersa. Mulcato: eo q̄ blādis ꝛbis mulceat ad declinādū animū·translatio a mulso id ē qđ acceptum lenire solet fauces dolētis·aut opplerū so:dibus stomachū. Metato:es appellant q̄ castra designāt a metiēdo scilicꝫ ut Lucanus: Hesperios audax veniā metato: in agros. Mollis q̄ vigo:em sexus eneruari co:pis dedecoret.ꝛ q̄si mulier emolliat. Macer a macie ꝛ macies a macia eo q̄ īmoderata libido macros faciat·siue a maceratiōe. Mancus manu ancus. Moribūdus·morīēti similis·sicut vitabund⁹ vitanti similis. Q̄n enī dicim⁹ morituꝝ ē·vere moriturus ē·moribūdus autē nō vereꝫ vere similis morienti ē. Meretrix dicta eo q̄ p:ęcūi libidinis mereat. Inde ꝛ merito:ię tabernę. Mā ꝛ milites cū stipēdia accipiūt mereri dicūt. Morio a morte vocat⁹·eo q̄ nō vigeat intellectu. Mulio dict⁹ a mulis eo q̄ p:ęsidet bisdē vehiculis. Manifestum dicit qđ in manu est ꝓmptum.

n

Obilis nō vilis·cui⁹ ꝛ nomē ꝛ gen⁹ scit. Nubilis ad nubēdū habilis. Nemo ab hoīe tractū est.i.ne homo·qđ ē ꝓ nullo. Nullus aūt q̄si ne vllus. Nihili cōpositū ē ex ne ꝛ hilo. Hilū aūt Varro ait significare medullā ci⁹ ferulę quā greci σφόνδυλον vocāt.ꝛ sic dici apud nos nihilū quō apud greꝝos οὐδὲν ὀυδὲν ὀυδὲν ὀυ

dicebatur qui sanctam comam nutriebat. ⁊ nihil contaminatum accipiebat. abstinens se a vino. omnigz sicera quę mentē ab integra sanitate peruertit. Nugas autem hebrēum nomē est. Ita enī ī prophetis est expositum. vbi dicit sophonias: Nugas ą a lege recesserāt. ut nosse possim⁹ linguam hebraicā omniū linguaꝝ esse matrē. Nugigerulus appellatus ab eo q̄ sit turpis nuncius. Negligens quasi nec legens. Nepos dictus a genere quodā scorpionū. q̄ natos suos consumūt excepto eo ą dorso eius insederit. Nā rursus ipse ą seruatus fuerit consumit patrē. vnde hoies qui bona parentū p luxuriā consumūt nepotes dicūt. Hinc ꝫ nepotatio. p luxuria ponit. q̄ certe quęgz res consumunt. Niger q̄si nubiger q: nō serenus ꝫ fusco coopertus est. Unde ⁊ nubilū diem tetrū dicimus.

Rthodoxus rectę glorię. Orator ab ore vocatus. a porrando notatus. id ē dicēdo o

Nā orare dicere est. Obaudiēs ab aure eo q̄ audiat imperantem. Ospes q̄ inferat ostijs pedes. Ospes facilis apt⁹ ⁊ ostio patens. Unde ⁊ ospitalis homo dicit. Oso: inimic⁹. ab odio dictus. sicut amator ab amore. ⁊ ē generis cōmunis. Odibilis odio habilis. Obsitus obsessus. id est vndiqz insidijs conuallatus. Obscęn⁹ impurę libidinis a vitio obscuro dict⁹. Obtunsus hebetior ⁊ obclusior. q̄si ex omni pte tunsus. Obnix⁹ contranisus ⁊ conabundus dicit. Obnox⁹ q: obligatus est nexibus culpę. Oblectator q̄si cū lacte ⁊ fraude. ut Terētius: nisi me lactasses amantē. vnde ⁊ oblectare dictū est. Obtrectator malign⁹ ⁊ qui obstringillando: officiēdoqz nō sinat quēpiā ꝓgredi ⁊ augescere. Obrus ą liberos nō haber. quasi oculis amissis. Opifex q̄ opus faciat aliquod. Opilio custos ouiū quasi ouilio.

Rudens quasi porro videns. pspicax est eni ⁊ incertoꝝ prędider casus. Paries dicrus a pauēdo. Pauere enī ferire est. pcutit enī ⁊ tolerat. Perfect⁹ cui nihil iā adiici potest. Huic nomini apud grāmaticos compatio non adiicit. q: si dixeris ille pfectior est. iste pfectus nō erit. Pulcher a specie cutis dict⁹. q̄ est rubens pelis. postea transijt hoc nomen in genus. Nā pulchritudo bois aut in vultu est. ut os humerosqz deo similis. aut in capillis. ut nāqz ipse decorā cęsariē. aut in oculis. ut lętos oculis afflarat honores. aut in candore. ut quale man⁹ addūt eboris decus. aut in liniamentis. ut te multo plus figura ⁊ liniamēta hospitis delectabāt. aut in pceritate. ut turn⁹ vertit in medijs. ⁊ tota vertice supra est. Pellet a pelliciendo. Perspicax splendidus. eo q̄ pluceat. Perpetuus pennis. Perennis ab eo q̄ sit ppetu⁹ ānis. Prępositus appellatus eo q̄ sit subiectoꝝ ac famulantiū ordinator. uel rector. Patroni a patrib⁹ dicti sunt. q̄ huiusmodi affectū clientib⁹ exhibeāt. ut q̄si patres illos regāt. Pedagogus est cui paruuli assignant. Grecū nomen est. ⁊ est compositū ab eo q̄ pueros agat. id est doceat ⁊ lasciuientem refrenet ętatē. Prędens dict⁹ q̄ sit prę sensibus. id est corā oculis. qui sensus sūt corpis. Prior q̄ primus sit ordine. ⁊ prim⁹ quasi prędeminēs. Primus Posterior. Postrem⁹. Potens reb⁹ late patens. vñ ⁊ potestas q̄ pateat illū quaq̄ velit. ⁊ nemo intercludat. nullus obsistere valeat. Prędopim⁹ prę cęteris opib⁹ copiosus. Pecuniosus. tullius primum eos dictos refert qui plurimā habuissent pecuniā id est pecora. Ita enī ⁊ antiqui eos appellabant. Paulatim autē p abusionē in nomen aliud deuolutū est. Pernicax ꝓprie dicit⁹ qui in ꝓposito suo ad victoriā pseuerat. Antiqui enī vitiā dicebāt. quā nos victoriā. credo q̄ inde dicat⁹ hęrba viriā. id ē victorialis. Pernix a pnitendo tractū est. id est in conatib⁹ pseuerando. Alij pernicē velocē intelligunt pedibus. Nā pniciras pedū est. ut pnicibus ignea plantis. sicut celeritas pēnax est. ut celeriqz fuga sub sidera lapsę. Piger quasi pedibus ęger. Est enī tardus ad incedendū. q̄ nomen p vsum transijt ad animū. Pernox puigilās nocte. Perseuerans ardens. strenuus laborios⁹. Pertinax impudenter tenens. quasi ptinens. Petulans nūc quidē p audace ⁊ improbo ponit. olim aūt acerbi flagitatores ⁊ ꝓprie argentariorū coactorū pueri q̄ precia rerū crebrius ⁊ asperius exigebāt. a petendo petulātes vocati sūt. Procax ꝓprie idem q̄ petax. Nam ꝓcare est petere. Unde ⁊ nuptiarum peritores proci dicunt. Prodig⁹ sumptuosus atqz consumptor. qui oia porro agit. ⁊ q̄si ꝓicit. Profugus ꝓprie dicit qui ꝓcul a sedib⁹ suis vagat. q̄si porro fugatus. Peregrin⁹ longe a patria positus. sicut alienigena. Proiectus q̄si longe ⁊ ꝓcul iact⁹ sicut ⁊ pduxit. quasi porro illū duxit. ⁊ puocauit quasi porro illum vocauit. Proiectus quasi porro iectus ac ꝓiectat⁹. Unde ⁊ ꝓiectaqz saxa pachyni. id est porro iactata. Proscriptus cui⁹ bona palam ⁊ ante scribunt. bonisqz fisci agglomerant. Prescriptus ordinē significat. sicut ⁊ prescriptiones apud iurisconsultos. Procinctus expeditus ⁊ armatus. Unde ⁊ in pcinctu. id est cū belli causa arma sumebant. Prędinct⁹ eo q̄ ante se ponat aliquid quo prędingit. Unde ⁊ de dño dictū est: Prędinct⁹ ē linthęo ⁊ lauit pedes discipuloꝝ suoꝝ. Prędo est qui populando alienā iuadit ꝓuintiā. Prędo ab abigēdo prędas dict⁹. ⁊ prędo q̄ prędā habet. Prędator hic est cui de pręda debet aliq̄d. Plagiator apo tu plagio. id est obliq̄. q̄ nō certa via gradiat. ꝫ pelliciēdo dolis. Pirate sūt prędones maritimi ab incendio nauiū transeuntiū q̄s capiebant dicti. Nā pira ignis est. Pugillator. q̄ de manu in manū nūmoꝝ aliquid subtrahit. Peculator pro eo q̄ sit pecunię publicę defraudator. Prodito: p eo q̄ detegit. Item ꝓdito: pditor. ut vni⁹ ob iram ꝓdimur. Perfidus q: fraudulentus est. ⁊ sine fide q̄si pdens fidem. Periurus. q: ppere iurat. id est male iurat. Periurus autē in verbo r

nō habet. Nā peiero ⁊ deiero dicim⁹. Preuarica
tor: male fidei aduocatus. ⁊ q̄ uel i accusando no
citura uel in defendendo profutura pretereat. aut
inutilit̄ dubieq̄ ponat mercedis gratia licz cor
ruptus. Licero. Quid enī tā prēuar. id est valde
uarū. Pellax dolosus ⁊ fallax. a pelle id est vultu.
Fozis enī ut fallat arridet. ꝫ nequitiā intus gerit
Profan⁹ q̄si porro a fano. Sacris enī illi nō licet
interesse. Parricida ꝓprie dicit̄ interfector: parētis
q̄uis quidā vereres hūc parenticidā direrint qui
hominē occiderat. q̄m parricidiū ⁊ homicidiū in
q̄cūq̄ intelligi possit. cū sint hoīes hoibus pares
Persecutor: nō semp ꝑ malo intelligit̄. vnde pſecu
tor pfecte secut⁹. Publican⁹ ē q̄ vectigalia publica
exigit. uel q̄ p publica negocia sęculi lucra secta
tur. vñ ⁊ cognoīat⁹ est. Peccator: a pellice. i. mere
trice vocat⁹ q̄si pellicator: qđ nomē apud antiq̄s
tm̄ flagitiosū significabat. postea trāsijt ꝺ nomen
in appellationē oīuz iniquoꝝ. Pctōr: utē a pectoris
caterua cognoīat⁹. ꝑ eo q̄ unibi occulta delictorū
conduntᵉ. Prostitutę meretrices a ꝓstēdo i me
ritorijs uel in fornicib⁹. Pellex apud grecos ꝓprie
dicit̄ a latinis concuba uel cōcubina. Dicta aūt a
fallacia id ē versutia sub dolositate uel mēdacio.
Procurᵘ. q̄si p longū curu⁹. Pauidus ē quē ve
rat trepidatio mētis. habet enī cordis pulsationē
cordis motū. Nā pauere ferire ē. vnde ⁊ pauimē
tū. Perrę aūt ⁊ rupes a duritia saxoꝝ noiant̄. Pu
sillanimis a pusillo aio. Petulc⁹ dict⁹ ab apperēdo.
Uñ etiā ⁊ meretrices petulcas vocam⁹. Product⁹
q̄si porro duct⁹. Pisinn⁹ a pusione dict⁹. Pellican⁹
vir sanctus solitudini deditus.

Uęstor: a quęrendo dict⁹ quasi quęsitor.
q Questuosus querimoniosus. Querulus
q: querelā infert. Quietus q̄ sit ipse sibi
animo securus neminē tangens.

Eligiosus ait Licero a relegēdo appellat̄
r q̄ retractat ⁊ q̄si relegit ea quę ad cultū
diuinū ptineāt. Hi sūt dicti religiosi. ex
relegēdo. rāq̄ ex eligēdo eligētes. ex diligēdo dili
gētes. ex intelligēdo intelligentes. Ratiocinator:
dict⁹ vir magn⁹. q: de oibus reb⁹ q̄s esse mirabi
les constat possit reddē rationē. Retractator: re
pertor:. Nā retractare ē repetē qđ omiseras. Re
sipiscēs eo q̄ mentē q̄si p⁹ insaniā recipiat. aut q:
resapit q̄ sapere desierat. Castigat enī seipsū de
mentię ⁊ ꝓfirmat animū suū ad rectū viuēdū. ca
uens ne iterū corruat. Repentin⁹ a repēte. Repēte
aūt ⁊ aduerbiū ⁊ nomē pōt esse. Robust⁹ fortis. va
lidus a fortitudine roboris arboris appellatus.
Rapidus velox pedib⁹. Raptor: eo q̄ corruptor.
Inde ⁊ rapta. eo q̄ corrupta ē. Reus. a re de qua
obnoxi⁹ ē. ⁊ reat⁹ a reo ē nūcupat⁹. Reus maiesta
tis primū dict⁹ q̄ aduersus rēpublicā aliq̄d egisset
aut q̄cūq̄ hostib⁹ cōsensisset. Dict⁹ aūt reus maie
statis. q: mal⁹ ē ledere patriā q̄ ciuē vnū. Postea
aūt ⁊ hi rei maiestat̄ dicti sūt q̄ aduersus maiesta
tem principis egisse viderent. uel qui leges iutiles
reipublice detulerāt. uel vtiles abrogauerāt. Ri
rosus a rictu canino dictus. Semp enī ad cōtra
dicendū parat⁹ est. ⁊ iurgio delectat̄. ⁊ ꝓuocat cō
tendentē. Rusticus dict⁹ q̄ rus opet. id est terrā.

Ąpiēs dictus a sapore. q: sicut gust⁹ ap⁹
ſ est ad discretionē saporis ciborū. sic sa
piēs ad dinoscentiā rerū atq̄ causaꝝ. q
vnūq̄q̄ dinoscat atq̄ sensu veritatē discernat.
Cui ꝓrarius ē insipiēs q̄ sit sine sapore. nec ali
cui⁹ discretiōis uel sensus. Studiosus q̄si studijs
curiosus. Sanctus a veteri ꝓsuetudine appellat̄.
eo q̄ hi q̄ purificari volebāt sanguine hostię tan
gebāt ⁊ ex ꝺ sancti nomē acceperūt. Sincerus q̄si
sine corruptiōe. Cui ꝓrarius ē insincerus. vitia
tus corruptus. Supremus. sūmus ab eo q̄ sup
emineat. Unde ⁊ supreme pater dicim⁹. Suauis.
Sublimis ab altitudine vocatus bonoris. Nā
ꝓprie sublime dicit̄ qđ i alto ē. ut sublimēq̄ ferēs
ad sidera cęli. Speciosᵘ a specie uel ab aspectu. sic
formosus a forma. Solers q̄ sit sollicitus in arte
⁊ vtilis. Solers enī apud antiq̄s dicebat̄ q̄ erat
oī bona arte instructus. Terētius: Ądolescentē
solertē dabo. Superstitiosus ait Licero appella
tus. q̄ totos dies pręcabat̄ ⁊ imolabat ut sibi sui
liberi superstites essēt. Sollicitus q: solers ⁊ citus
atq̄ inrecętus. Sedul⁹ familiare verbū Teren
tij. hoc ē sine dolo. Ālias assiduus. Sodales di
cunt̄. q̄ ad symbolū q̄uenire cōsueuerūt. q̄si suadē
tes. alias sodales q̄ simul sedeant. Socij dicunt̄
ꝓpter periculi aut opis societatē. q̄si in vna caliga
⁊ i vno vestigio manētes. Stultus beberio: cor
de. sicut quidā ait. Ego meipsum stultū esse cristi
mo. fatuū esse nō opinor. id est obtusis quidem
sensibus. nō tm̄ nullis. Strultus est q̄ p stupore nō
mouet̄ iniuria. sęuitiā enī pfert. nec vltus ē. nec vlla
ignominia cōmouet̄ ad dolorē. Segnis id ē sine
igne ingenio carens. Seaūt sine significat. ut se
dulus sine dolo. Securus q̄si sine cura. id est fri
gidus. ꝑ q̄e inutiles accipimus. Stupidus sępius
stupens. Supbus dictus. q: sup vult videri q̄ est.
Qui enī vult supgredi qđ est. supbus ē. Susurro
de sono locutiōis appellatus. q: nō i facie alicuius
ꝫ i aure loquit̄ de altero detrahēdo. Seditiosus
qui dissensionē animoꝝ facit. ⁊ discordias gignit
quā greci diastasin dicūt. Securus. q̄si satis ve
rus. tenet enī sine pietate iusticiā. Simulator: di
cit̄ a simulacro. Sestat enim similitudinē eius qđ
nō est ipse. Suasor: decipiens. id est in suam sor
tem trahēs. Scrupulosus animi minuti ⁊ asperi.
Scrupo ē enī barena durior:. Sacrileg⁹ dicit̄ ab
eo q̄ sacra legit. id est furat̄. Sicarius vocat̄ qui
ad ꝓpetrandū scelus telis armatus est. Sica enī
gladius ē. a secādo vocatus. Sęcuus siniſter atq̄
puersus. id est a puersitate. Est enī pessimi ⁊ cru
delis animi. Scęnicus q̄ in theatro agit. Thea
trū enī scęna ē. Scorta quę a grecis q̄s scythę vo
cabant̄. q̄ defricant̄ pelles. quibus corruptela fit.
Spurcus q̄ sit impurus. Sceleros⁹ sceleribus

plenus·ut lapidosus locus ⁊ harenosus. Plus est aũt sceleros⁹ q̃ sceleratus. Sator: seminator: uel pater a semine. Scurra q̃ sectari quẽpiã soler cibi grã. a sequẽdo igit̃ inde scurras cõstat appellatos Jdẽ assecla a sequẽdo. Satelles q̃ adhęreat alteri·siue a lateris custodia. Suffect⁹ in loco alteri⁹ suppositus·q̃si suffact⁹. Unde ⁊ consulẽ suffectũ dicim⁹ eũ q̃ ꝑ alio substitutũ. Secũdus q: sec⁹ pedes. ⁊ tractus ẽ sermo a sequẽtib⁹ seruis pediss⁹ quis. Uñ ⁊ secũda fortuna dicit̃ q̃ ꝑm nos ẽ·id est ꝑ nos. Jnde ⁊ res secũde·id ẽ ꝓsperę. Secũdę aũt a sequẽdo sũt dictę. Stipulator: ꝓmissor. Stipulari enĩ ꝓmittere ẽ·ex verbis iurisperitoꝝ q̃ etiã stipulũ firmũ appellauerũt. San⁹ a sanguine·q: sine pallore ẽ. Sospes saluꝰ hospes. Salus a sale nomẽ accepisse putat̃. Subtilis ab extenuatione dict⁹. Sequester dicit̃ q̃ certantib⁹ medius interuenit q̃ apud grecos omesus dicit̃ apud quẽ pignora deponi solẽt. Qd̃ vocabulũ ab obsequẽdo factũ est·q̃ ei⁹ q̃ electus sit vtraq; pars fidem sequat̃. Sessilis·q̃ nõ videt̃ stare ꝛ sedere. Surdus a sordib⁹ humoris aure cõceptis. ⁊ q̃uis multis casib⁹ accidat nomen·tñ ęger ex predicto vitio retinet. Siccus q̃ sit exsucat⁹·siue ꝑ antiphrasin q̃ sit sine suco. Sepulc⁹ dictus ẽ·eo q̃ sit sine palpatione uel sine pulsu·id est sine motu. Sagio ab exigẽdo dict⁹. Suto: a suẽdis pellib⁹ noiat̃. Subulcus·porcoꝝ pastor. sicut bubulc⁹ a cura boum.

t Uror: q̃ pupillũ tuet̃·hoc est intuet̃·de q̃ in cõsuetudine vulgari dicit̃: Quid me mones ⁊ tutorẽ ⁊ pedagogũ olim obrui. Testes dicti q̃ testamento adhiberi solẽt·sicut signatores q̃ testamentum signẽt. Terricus mons i sabinis asperrim⁹. Uñ ⁊ tristes hoies tetricos dicim⁹. Taciturnus in tacẽdo diuturnus Trutinator: examinator: ex iudicij libra ꝓpendẽs recta translatiõe a trutina·quę ẽ gemina pondeꝝ lancis. Tristis. Tenax·nũmi cupidior: q̃ teneat. interdum ⁊ ꝓtinax. Truculentus·toruus terribilis·eo q̃ sit toruo vultu ⁊ turbulento aspectu·ut torua leęna. ⁊ cernimus astãtes ne quic̃q̃ lumine toruo. Turbid⁹ terribilis. Teter ab obscura tenebrosaq; vita. Teterrim⁹·ꝑ fero nimiũ. Terrũ enĩ veteres ꝑ fero dixerũt·ut ennius·terrosq; elephantes. Terribilis q: timorem habet ⁊ timet. Terginersator: q̃ animũ q̃si tergum vertat huc ⁊ illuc·nec facile q̃lis sit itelligit̃. Temulẽt⁹ a temeto·id est vino dictus. Timidus q̃ timeat diu·a sanguine·nam timor sanguinẽ gelat·qui coactus gignit timorẽ. Turpis q̃ sit informis ⁊ torpeat.

v Jr a virtute. Utilis ab vtendo bene sua uel q̃ bene q̃d vti possit·sicut docilis·q̃ doceri possit. Uerus a veritate. Hinc ⁊ verax. Maior ẽ veritas q̃ verus·q: nõ veritas a vero·ꝛ ver⁹ a ꝓbitate descẽdit. Ueridic⁹ q: vez dicit. ⁊ ꝓbitaꝰ asserror: ẽ. Uerecũd⁹·q: vez factũ erubescit. Uiridis vi ⁊ suco plen⁹ q̃si vi rudis. Uenust⁹ pulcher·a venis id est a sanguine. Uiuens id ẽ viuus. Uari⁹·q̃si nõ vni⁹ vię·ꝛ incertę mixtęq; sententię. Uersut⁹·eo q̃ ei⁹ mens in q̃libet actu ad quãlibet fraudẽ facile vertit̃. Uñ ⁊ versutia dicit̃ contorta snia. Plautus. Uersutior: ẽ q̃ rota figularis. Utilis a villa·nulli⁹ enĩ vrbanitatis ẽ. Uersipellis·eo q̃ in diuersa vultũ ⁊ mentem vertat. Jnde ⁊ versutus ⁊ callidus. Uiolent⁹ q: vim infert. Uecors mali cordis. ⁊ male ꝓscię. Uagus q: sine via. Uanus a venere etymologiã trahit. Jtẽ van⁹ inanis falsus·eo q̃ sine memoria euanescat. Uesanus porro sanus. Uinolẽtus q̃ satis bibit ⁊ difficile inebriat̃. Uexatus id ẽ portatus·ab eo q̃ est vebo vexo vecto ut vexasse sit portasse. Ueneficus eo q̃ venenũ mortis causa panit aut prębstitit aut vendidit. Uector q̃si vehitor. Est autẽ vector: ⁊ q̃ vehit ⁊ q̃ vehit̃. Uenator·q̃si venabulator: a venatiõe scilicet q̃ bestias premit. Quatuor aũt sunt venatoꝝ officia·vestigatores·indagatores·alatores·pressores.

Jncipit liber vndecimus
De boie ⁊ partib⁹ eius Cap. i.

Natura dicta est ab eo q̃ nasci aliquid faciat.

n Gignẽdi enĩ ⁊ faciẽdi potẽs est. Hanc quidã deũ esse dixerũt·a quo oĩa creata sunt ⁊ exist̃. Gen⁹ a gignẽdo dictũ cui deriuatũ nomen a terra ex q̃ oĩa gignũt̃. Ge enĩ grece terra dicit̃. Uita dicta ꝓpter vigorẽ·uel q̃ vim teneat nascẽdi atq; crescendi. Unde ⁊ arbores vitã habere dicũt̃·q: gignũt̃ ⁊ crescũt. Homo dict⁹·q: ex humo fact⁹ est·sicut i genesi dicit̃: Et creauit deus hominẽ de limo terrę. Abusiue aũt ꝓnunciat̃·ex vtraq; substãtia tot⁹ homo·id ẽ ex societate aię ⁊ corpis. Nã ꝓprie homo ab humo. Greci autẽ hominẽ antropũ appellauerunt·eo q̃ sursũ spectet subleuat⁹ ab humo ad cõtemplationẽ artificis sui. qđ Ouidi⁹ poeta designat cũ dicit. Pronaq; cũ spectẽt alia cętera trã: Os homini sublime dedit·cęlũq; videre Jussit. ⁊ erectos ad sidera tollere vultus. Qui ideo erect⁹ cęlũ aspicit·ut deũ quęrat·nõ ut terrã intendat·veluti pecora·quę natura prona ⁊ ventri obedientia finxit. Dupler est autẽ homo·interior ⁊ exterior. Jnterior homo aĩa·exterior homo corp⁹. Anima aũt a ventis nomẽ accepit·eo q̃ vent⁹ sit. Unde ⁊ vent⁹ grece animos dicit̃·q̃ orę trahẽtes aerẽ viuere videamur·ꝛ aprissime falsũ est·q: multo prius gignit̃ aĩa q̃ concipi aer orę possit·q: iã in genitricis vtero viuit. Nõ ẽ igit̃ aer aĩa·qđ putauerũt quidã·q̃ nõ potuerũt incorporeã ei⁹ cogitare naturã. Spiritũ idem esse qđ animã euangelista ꝓnũciat dicens: potestatẽ habeo ponendi animã meã. ⁊ rursus potestatẽ habeo sumẽdi eã. De hac q̃ ipsa dñi aĩa passionis tpe memorat⁹ euãgelista ita ꝓtulit dicẽs: Et inclinato capite emisit spũm. Quid ẽ eni emittere spũm nisi qđ animã ponere?

Sz aia dicta ꝓpter q̄ viuit. spūs autē uel p spūali natura uel p eo q̄ spiret in corpe. Itē animū idē esse qđ animā. hz aia vitę est. animꝰ consilij. Unde dicūt phi ctiā sine animo vitā manē. ⁊ sine mēte animā durare. vnde ⁊ amentes: nā mentē vocari ut sciat animū ut velit. Mens autem vocata q̄ emineat in aia. uel q̄ meminit. Unde ⁊ imemores amentes dicunt. qua ꝓpter nō aia hz qđ excellit in anima mens vocat. tanq̄ caput eiꝰ uel oculus. Uñ ⁊ ipse homo fm mentē imago dei dicit. Ita aūt hęc oia adiūcta sūt animę ut vna res sit. Pro efficientrijs enī causaꝝ diuersa noia sortita est aia. Nā ⁊ memoria mēs ē. vnde ⁊ imemores amētes. dū ergo viuificat corpꝰ anima ē. dū vult animꝰ est. dū scit mens est. dū recolit memoria ē. dū rectum iudicat ratio ē. dū spirat spūs ē. dum aliq̄d sentit sensus est. Nā inde animꝰ sensus dicit: p his quę sentit. vnde ⁊ sentētia nomē accepit. Corpꝰ dictū eo q̄ corruptū perit. Solubile enī atq̄ mortale ē: ⁊ aliqñ soluēdū. Caro aūt a creando ē appellata. Crementū enim semen est masculi. vnde ⁊ aia lū ⁊ boiuz corpa cōcipiunt. Hinc ⁊ parētes creatores vocant. Caro aūt ex quattuor elemētis cōpacta est. Nā terra in carne ē. aer in halitu. humor in sanguine. ignis in calore vitali. Habent enī in nobis elemēta suā quęq̄ partē. quibus q̄d debet cōpage resoluta. Caro aūt ⁊ corpꝰ diuersa significāt. In carne semp corpꝰ est. nō semp in corpe caro. Nā caro est quę viuit. idem ⁊ corpꝰ. Corpus qđ nō viuit. idē nō caro. Nā corpus dicit aut qđ post vitā ē mortuū. aut sine vita est conditū. Interdū ⁊ cū vita corpꝰ ⁊ nō caro. ut herba ⁊ lignū. Sensus corpis quinq̄ sūt: visus. auditꝰ. odoratꝰ gustus ⁊ tactus. Ex quib' duo aperiūt ⁊ claudūtur. duo semp patentes sūt. Sensus dicti q: p eos anima subtilissime totū corpꝰ agitat vigore sentiendi. Unde ⁊ p̄sentia nūcupantur q̄ sint p̄ę sensibus. sicut p̄ę oculis quę p̄ęsto sunt oculis. Visus ē qui a philosophis humor vitreus appellatur. Visum autē fieri quidam assuerāt aut externa ętherea luce. aut interno spū lucido per tenues venas a cerebro venientes atq̄ penetratis tunicis iu aerem exeuntes. ⁊ tūc comixtiōe similis materię visum dantes. Visus dictus q̄ viuatio: sit ceteris sensibus ac p̄ęstātio: siue velotio: ampliusq̄ vigeat quātū memoria inē cętera mentis officia. Vicinio: est enī cerebro: vnde omnia manant. ex quo fit ut ea quę ad alios ptinent sensus videre dicamꝰ. veluti cū dicimꝰ: Uide quō sonat. vide quō sapit. sic ⁊ cętera. Auditus appellatus q̄ voces hauriat. hoc est aere verberato suscipiat sonos. Odoratus. q̄si aeris odore attractus. tactio enī aere sentit. Sic ⁊ olfactus q̄ odoribus afficiat. Gustus a gutture dictus. Tactus eo q̄ ptractet ⁊ tangat. ⁊ p oia membra vigorē sensus aspergat. Nā tactu ꝓbamus quicq̄d cęteris sensibus iudicare nō possumus. Duo aūt tactus genera sunt. Nam aut extrinsecus venit qđ feriat. aut intus in ipso corpe orit. Unicuiq̄ autē sensui ꝓpria natura data est. Nā qđ videndū est. oculis capit. quod audiendū est. auribus. mollia ⁊ dura tactu ęstimant. sapor gustu. odor naribus ducit. Prima pars corpis caput. datūq̄ illi hoc nomen eo q̄ sensus omnes ⁊ nervi inde initiū capiant: atq̄ ex eo omnis vigendi causa oriat. Ibi enim omnes sensus apparēt. Unde ipsaꝰ animę quę consulit corpori: quodāmodo psonam gerit. Uertex est ea pars q̄ capilli capitis colligunt. ⁊ i qua cęsaries vertit. vnde ⁊ nūcupat. Caluaria ab ossibus caluis dicta: p defectionē. ⁊ neutralitē pnunciat. Occipitiū capitis pars posterior. quasi contra capitium. uel q̄ sit capitis retrorsum. Capilli vocati. quasi capitis pili. facti. ut ⁊ decorē p̄ęstēt ⁊ cerebrum a diuersus frigus muniant: atq̄ a sole defendant. Pili autē dicti a pelle de qua ꝓdeunt. sicut ⁊ pilum dicit a pila vbi pigmentū cōtundi. tur. Cęsaries a cędendo vocata. ideoq̄ tm̄ viroꝝ est. Utrum enī tonsum decet mulierem nō decet. Comę sunt ꝓprię. nō cęsi capilli. ⁊ est greçus sermo. Nam comas greci caimos a secando nominant. Unde ⁊ cirin tondere dicūt. vnde ⁊ cirri vocant: qđ etiam idem greci mallonē vocant. Crines ꝓprie mulierum sunt. Dicti autem crines eo q̄ vitris discernant. Unde ⁊ discriminalia dicunt. a quibus diuisi religant. Tempora sunt quę cal uariq̄ dextra lęuaq̄ subiacent. Quę ideo sic nuncupant: q: mouent. ipsaq̄ mobilitate q̄si tempora quibusdā interuallis mutant. Facies dicta ab effigie. ibi est enī facta tota figura hoīs ⁊ vniuscuiusq̄ persone cognitio. Uultus vo dictus. eo q̄ p eum voluntas ostenditur animi. fm voluntatem enim in varios motus mutatur. Unde ⁊ differūt sibi vtraq̄. nā facies simplicit accipit de vniuscuiusq̄ naturali aspectu. vultus autem animoꝝ qualitates significat. Frons ab oculoꝝ foramini nominata ē. hęc imago quędā animi mentisq̄ motū specie sua exprimit. dū uel lęta uel tristis est. Oculi vocati. siue q: eos ciliorꝝ tegmina occultant. ne qua incidentis iniurię offensione lędant. siue q: lumen occultū habent. id est secretū uel intus positū. Hi inter oēs sensus viciniores animę existūt. In oculis enī omne mētis indiciū est. vnde ⁊ animi p̄turbatio uel ilaritas in oculis apparet. Oculi aūt idē ⁊ lumina. Et dicta lumina q̄ ex eis lumen manat. uel q̄ ex initio sui clausam teneant lucem. aut extrinsecus accepta visui ꝓponendo refundāt. Pupilla est medius punctus oculi in quo vis est videndi. vbi quia paruę imagines a nobis videt. propterea pupillę appellant. Nā paruuli pupilli dicunt. Hāc plerięq̄ pupillā vocant. Uocatur aūt pupilla q̄ sit pura atq̄ impolluta ut sunt puellę. Physici dicūt eas dem pupillas quas videmus in oculis moritu ros ante triduū nō habere. quibus nō visis certa est desperatio. Circulus vero quo a pupilla albę partes oculi seperant. discreta nigredine corona

dicit· q rotunditate sui ornet ambitum pupille. Uoluos aũt quidã appellant ipsos vertices oculoꝝ ex similitudine voluoꝝ. Palpebꝛe sunt sinus oculoꝝ· a palpitatiõe dicte· q: semp mouẽt. Concurrũt enĩ inuicẽ ut assiduo motu reficiant obtutum. Munite sũt aũt vallo capilloꝝ ut ꝛ apertis oculis si q̃d inciderit repellat· ꝛ somno cõnibentib' tanq̃ inuoluti quiescant latentes. In sũmitate aũt palpebꝛarũ locis q̃b' se vtrꝙ clausę cõtingunt· ertãt adnoti ordine seruato capilli tutelam oculis ministrantes· ne irruentes facile iniurias excipiant. ꝛ ex eo noceant· ut puluꝛis uel cuiuscũq̃ crassiꝛis materię arceant tactum· aut ipsũ q̃ aerẽ concidendo mirificẽt· quo tenuẽ atq̃ serenũ faciãt visum. Lachrymas quidã a lacerationem entis putãt dictas· alij existimant ideo q: greci dassiria vocãt. Cilia sũt tegmina quib' cooperiũtur oculi· ꝛ dicta cilia q celent oculos tegantq̃ tuta custodia. Supcilia dicta· q: supposita sunt ciliis· quę idcirco pilis vestita sũt· ut oculis munimẽta pꝛetendãt ꝛ sudoꝛẽ a capite defluentẽ depellant. Intercilĩ ẽ mediũ illud inter supcilia· q̃ sine pilis ẽ. Genę sũt iferiꝛes oculorũ partes· vnde barbę inchoant. Nam greece genos barbę. Hinc ꝛ genę q inde incipiant gigni barbę. Male sũt eminentes sub oculis partes ad pꝛtectionẽ eoꝝ suppositę. Uocare autẽ male siue q infra oculos pꝛominẽt i rotũditate· quę greci mela appellant· siue q sint supꝛa maxillas. Maxille p diminutionẽ a malis· sicut paxillus a palo· taxillus a talo. Mãdibule sũt maxillaꝛ partes· ex qua ꝛ nomẽ factũ. Barbam vetꝛes vocauerũt q viroꝝ sit· nõ mulieꝝ. Auribus inditũ nomẽ a vocibus hauriendis. vnde ꝛ Uirgilius: Uocẽq̃ bis auribꝰ hausit. aut q: vocẽ ipsam greci audenliden vocant· ab auditu. Per imutationẽ enĩ litterę aures q̃si audes nũcupatę sũt. Uox enĩ repcussa p anfractꝰ eaꝝ sonũ facit· quo sensum excipiãt audiendi. Pinnula sũma pars auris· ab acumine dicta. Pinnũ enĩ antiqui acutũ dicebãt. vnde ꝛ bipẽnis ꝛ pinna. Nares idcirco noiant· q: p eas uel odoꝛ uel spũs manare nõ desinit. siue q: nos odoꝛe admonẽt ut nouerim' aliq̃d ac sciam'. Unde ecõtra inscij ac rudes ignari dicũt· Olfecisse enĩ vetꝛes scisse dicebant. Terenti': Ac nõ notis ex mensib' pꝛius olfecissent q̃ ille quicq̃ ceperit. Nariũ recta pars· ꝓpter q equaliter sit in longitudine ꝛ rotunditate poꝛrecta· colũna vocat· extremitas ei' pyrula· a foꝛmula pomi pyri. Que ẽ dextra lęuaq̃ sũt· pinnule ab alaꝝ similitudine· mediũ aũt interfiniũ. Os dictum q per ipsũ quasi p ostiũ ꝛ cibos intus mittimus ꝛ sputũ foꝛis ꝓcimus. uel quia ibi ingrediunt cibi· inde egrediunt sermones. Labia a lambendo noiata· q̃ aũt superi' ẽ· labiũ dicim'· q̃ inferi' eo q grossius sit labꝛũ. Alij vioꝝ labꝛa· mulieꝝ labia dicunt. Lingue a lingendo cibũ· putat varro nomẽ impositũ. Alij q p articulatos sonos verba ligat sicut enĩ plectrũ coꝛdis· ita lingua illidit dentibus ꝛ vocalẽ efficit sonum. Dentes greci odontes vocant. ꝛ inde in latinũ nomẽ trahere videntur. Uoꝝ primi pꝛecisoꝛes dicũtur· q: oẽ q̃ accipitur ipsi ꝓpus incidũt. Sequẽtes canini vocant· quoꝝ duo in dextra maxilla. ꝛ duo in sinistra sunt. Et dicti canini· q: ad similitudinẽ caninoꝝ existũt· ꝛ canis ex ipsis ossa frangit sicut ꝛ homo. ꝛ q̃ nõ pũt pꝛioꝛes ꝓcidere· illis tradũt ut confringant. Hos vulgus ꝓ longitudine ꝛ rotunditate colomellos vocant. Ultimi sunt molares· q cõcisa a pꝛioꝛib' atq̃ cõfracta subigunt. ꝛ molũt atq̃ immassant. vnde ꝛ molares vocati sũt. Dentũ autẽ numerũ discernit q̃litas sexus. Nam i viris pluꝛes· in femineis pauciꝛes existunt. Gingiue a gignendis dentib' noiatę. Facę sũt aũt etiã ad decoꝛem dẽtiũ· ne nudi hoꝛꝛoꝛi potius q̃ ornamẽto existerẽt. Palatũ nostrũ· sicut cęlũ sursum ẽ positum. ꝛ inde palatũ a polo ꝓ deriuationẽ· ẽ ꝛ greci similiter palatũ vranon appellãt· eo q ꝓ sui concauitate cęli similitudinẽ habeat. Fauces a fundẽdis vocib' noiatę· uel q p eas famur voces. Arterię vocatę· siue q p eas a pulmone aer· hoc est spũs ferẽt· seu q arctis ꝛ angustis meatib' spiritũ vitalem retineãt· vnde vocis sonos emittũt· q soni vno modo sonarẽt· nisi linguę motꝰ distantias vocis efficeret. Toles gallica lingua dicunt quas vulgo ꝓ diminutionẽ tusillas vocant· quę i faucib' turgescere solent. Mentũ dictum q inde mandibulę oriant· uel q ibi iungant. Gurgulio a gutture nomen trahit· cui' meatus ad os ꝛ nares ptendit· habens viã qua vox ad linguã trãsmittit ut possit verba collidere. Unde ꝛ garrire dicim'. Rumẽ ꝓmũ gurgulioni· quo cib' ꝛ potio deuoꝛat. Hinc bestię quę cibũ reuocant ac remandũt ruminare dicũt. Sublinguiũ· operculũ gurgulionis· quasi parua lingua· quę foramẽ linguę recludit operitq̃. Collum dictum q sit rigidũ ꝛ rotundum ut colũna· baiulans caput ꝛ sustentãs. quasi capitoliũ· cuius anterioꝛ pars gula vocatur· posterioꝛ ceruix. Ceruix aũt vocata q ꝓ eã partem cerebꝛũ ad medullã spinę dirigitur· quasi cerebri via. Uetꝛes aũt plurali tm̃ numero ceruices dicebant. prim' oꝛtensius ceruicem singulariter dixit. Ceruix autem numero singulari membꝛũ ipsũ significat. Nam pluraliter contumaciã sępe demõstrat. Cicero i verrinis. Pꝛetoꝛẽ tu accusas frangere ceruices. Humeri dicti· q̃si armi· ad distinctionẽ boꝝ a pecudib' manus· ut bi humeros· illi armos habere dicunt· nã ꝓprie armi q̃drupedũ sũt. Ala sũmi humeri pars posterioꝛ. Brachia a foꝛtitudine noiata sũt. Bari enĩ grece graue ꝛ foꝛte significat. In brachijs enim toti lacertoꝝ sunt. ꝛ insigne musculoꝝ robur existit. Hi sunt toti· id est musculi. ꝛ dicti toti q illic viscera tota videantur. Cubitus dict' q ad cibos sumendos in ipso cubamus. Ulna ꝑm quosdam vtriusq̃ manus extensio ẽ. ꝑm alios cubit'.

qđ magis vez est·q: greçe olenos cubitus dicit. Ale subbrachia sunt appellatę·eo q ex eis i modū alaz motus brachioz inchoet·qs quidā ascellas vocant·q er his brachia cillentur·id est moueant. vnde ꝛ oscilla dicta ab eo q cillēt·id ē moueantur oza. Nam cillere est mouere. Hos quidam subhircos vocant ꝓpter q in plęrisq hoib⁹ hircoz ferozē reddant. Manus dicta·q sit tot⁹ corpozis munus. Ipsa enī cibū ozi ministrat·ipsa oparur oia atq dispensat·p eā accipimus ꝛ damus. Abusue aūt manus etiā ars uel artifex. vñ ꝛ manus preciū dicimus. Dextra vocat·a dando. Ipsa enim pignus pacis dat·ipsa fidei testis atq salut⁹ adhibet. ꝛ b est illud apud tulliū. Fidē publicam iussu senatus dedi·id ē dextrā. Vñ ꝛ apls dicit: Jacob⁹ ꝛ iohānes dextras dederūt mihi. ꝛ reliq. Leua q aprioz sit ad leuādū. Sinistra aūt vocata·qsi sine dextra·siue q rē fieri sinat. A sinendo enī sinistra est nuncupata. Palma ē man⁹ expansis digitis·sicut cōtractis pugnus. Pugn⁹ aūt a pugillo dictus·sicut palma ab expānis palmę ramis. Digiti nūcupati·uel q: decē sunt·uel q: decenter iūcti existāt. Nam habēt in se ꝛ numerū pfectū ꝛ ordinem decētissimū. Primus pollex vocat⁹·eo q inter cęteros virtute polleat ꝛ potestate. Secūdus inder ꝛ salutaris·seu demōstratorius·quia eo fere saluram⁹ uel aliq̄d demōstramus. Tertius impudicus·q plęrūq p eum prohba insectatio exprimit. Quartus annularis·eo q in ipso anulus gerit. Jdē ꝛ medicinalis q eo trita collyria a medicis colligūt. Quintus auricularis·p eo q eo aurē scalpim⁹. Ungulas ex greco vocamus. Illi enī has onices dicūt. Truncus media pars corpis a collo vsq ad inguina. Deq Nigidius: caput collo vehitur·trunc⁹ sustinetur coris ꝛ genib⁹ cruribusq. Thorax a greçis dicit anterioz pars trunci a collo vsq ad stomachum· quā nos dicimus archam·eo q ibi archanū sit. id ē secretū q̄ cęteri arcent. Vñ ꝛ archa ꝛ ara dicta q̄si res secretę: cui⁹ eminentes pulpę mamillę dicunt. Int̄ qs pars illa ossea pect⁹ dicit. Dextra aūt leua q costę. Pectus vocatū q sit perū inter eminentes mamillaz partes. vñ ꝛ pectinē dicim⁹ q peros capillos faciat. Mamillę vocatę·q: rotūde sūt q̄si male p diminutionē scz. Papille capita māmaz sūt·qs infantes sugētes coprehēdūt. ꝛ dicte papillę·q eas infantes q̄si pappant dum lac fugunt. pinde mamilla est ois eminentia uberis. papilla ꝺo breue illud vnde lac trahitur. Ubera dicta·uel q: lacte vberta·uł q: vuida·humore scilicz lactis i mozē vuaz plena. Lac vim nois a colore trahit q sit alb⁹ liquor. Leucos enī greçe albū dicūt·cui⁹ natura ex sanguine cōmutat. Nam post partū si q̄d sanguinis nō dū fuerit vteri nutrimēto cōsūptū·naturali meatu fluit in māmas ꝛ eaz virtute albescēs lactis accipit q̄litatē. Lutis ē que i corpe pma est appellata·q ipsa corpori supposita incisionē prima patit. Lutis enī greçe incisio dicit. eadē ꝛ pellis q̄ externas iniurias corporis tegēdo pellat·pluuiasq ꝛ vētos solisq ardores pferat. Pellis aūt mor⁹ detracta·subacta iā coriū dicit. Coriū aūt p deriuationē caro appellat q eo tegat·ꝟ hoc i brutis aialib⁹ ꝓprie ē. Pori corpis greco noie appellant·q latine ꝓprie spiramenta dicūt·eo q p eos viuific⁹ spūs exteri⁹ ministret. Aruina ē pinguedo cuti adhęrens. Pulpa ē caro sine pinguedine·dicta q palpitet·resilit enī sępe. Hanc plęriq ꝛ viscū vocāt·ꝓpter q glutinosa fit. Mębra sūt pres corpis. Artus q̄b⁹ colligāt mębra·ab artādo dicti. Nerui greca deriuatiõe appellati·q̄s illi neura vocāt. Alij latine vocatos nernos putāt·eo q artuū cōiūctiões iuicē his inhereāt. Maxima aūt viriū substātiā neruos facē certissimū ē. Nā quāto fuerit densiores tanto ꝓpsius augescere firmitatē. Artus dicti q colligati inuicē neruis artent·id ē stringant·q̄rū diminutiua sūt articuli. Nū artus dicim⁹ mębra maiora ut brachia·articulos minora mębra ut digitos. Cōpagia capita sunt ossiū dicta eo q sibi cōpacta neruis velut glutino quodā adhęrent. Ossa sūt corpis solida mēbra. In his enī positio ois roburq subsistit. Ossa aūt ab vsto dicta ꝓpter q cremarent⁹ ab antiqs. siue ut alij putant ab ore eo q ibi pareant. Nam vbiq cute visceribusq obtecta celant. Medullę appellatę q medefaciāt ossa. Irrigant enī ꝛ confortant. Uertibula sūt sūme ossiū partes·nodis crassioribus conglobata·dicta ita eo q ad inflexionē mēbroz illa vertant. Cartillagines ossa mollia ꝛ sine medulla·qđ genus auriculę ꝛ nariū discrimen. ꝛ costarū extremitates habent·siue opercula ossium quę mouent. Et dicte cartillagines q leni attritu carent dolore dum flectant. Costas appellari quidā putāt q ab ipsis interioza custodiant. ꝛ tota molities vētris vallara saluet. Latus q: iacentibus nobis latet. Est enī lęua pars corpis·dextro aūt lateri habilioz mor⁹ ē·lęuo fortioz. ꝛ oneri ferendo accomodatioz. Unde ꝛ lęua nūcupata q aprioz sit ad leuandū aliq̄d ꝛ portandū. Ipsa enī gestat clypeū·ensem·pharetrā ꝛ reliq onera·ut erpedita sit dextera ad agendū. Dorsū ē a ceruice vsq ad renes. Dictum aūt dorsū q̄ sit superficies durioz corpis i modū sari fortis ꝛ ad portādū ꝛ ad ꝓtiendū. Terga q: in ea supini iacemus i terra·qđ solus hō pōt. Nam muta aialia tīn aut i ventre aut in latere iacēt. vñ in aialib⁹ terga abusiue dicunt. Scapula a scādēdo dicit·· interscapiliū spaciū qđ iter scapulas ē. vñ ꝛ noiatū. Pale sūt dorsi dextra lęuaq eminentia mēbra·dicta q i luctādo eas premim⁹·qđ greci palin dicūt. Spina ē iunctura dorsi· dicta eo q habeat radiolos acutos· cuius iuncturę spondilia appellant·ꝓpter partē cerebri·que fert p eos longo tractu ad cęteras corpozis partes. Sacra spina est ima perpetuę spinę·quam greci ironostoin vocant·q̄n primū infante concepto nascit·ideoq ꝛ bestia id primum

a gentilibus diis suis dabatur. vñ ⁊ spina sacra dicit. Renes ait varro dictos q̃ riui ab his obscęni humoris nascant. Nam venę ⁊ medullę tenuem liquorẽ deſudãt in renib⁹ q̃ liquor rursus a renib⁹ calore venereo resolut⁹ decurrit. Lũbi ob libidinis lasciuiã dicti q: in viris causa corporeę voluptatis in ipsis est. sicut in vmbilico feminis. Vñ ⁊ ad iob in exordio sermonis dictũ ẽ. Accinge sicut vir lũbos tuos. ut ĩ his esset resistẽdi prępatio. in quib⁹ libidinis ẽ vsitata dñandi occasio. Umbilic⁹ ẽ medi⁹ locus corpis. dict⁹ q̃ sit vmbus illior. Unde ⁊ vmbo appellat⁹ loc⁹ in medio clypei a q̃ pendet. Ex eo enĩ infans ĩ vtero pendet. ex eo etiã ⁊ nutrit. Jlliũ grẽco sermone appellatũ. q̃ ibi obuoluam⁹ nos. Grẽce enim ilios obuoluere dicit. Lumbi vocatę q̃ sint iuxta collum qđ ẽ longa o. Nates q̃ in ipsis innitimur dũ sedemus. Uñ ⁊ cõglobata ẽ in eis caro. ne prępẽti corpis mole ossa dolerẽt. Genitalia. corpis ptes sũt. ut nomẽ ipsũ docet. gignẽdę sobolis accepe/runt vocabulũ q̃ his ,pereat ⁊ gignit. Hęc ⁊ pudẽda. p verecũdia. siue a pube. Unde ⁊ indumento opiunt. Dicũt aũt ista ⁊ inhonesta. q: nõ habent eã speciẽ decoris. sicut mẽbra quę in ,pmptu locata sũt. Idem ⁊ veretrũ. q: viri ẽ tm̃. siue q̃ ex eo virus emittit. Nã virus ,pprie dicit humor fluens a natura viri. Testiculi p diminutionẽ a testibus dicti. quoꝝ numer⁹ incipit a duob⁹. Hi enĩ semẽ calamo ministrãt. qđ ab spine medulla ⁊ renib⁹ ⁊ lumbis suscipiũt ad gratiã ,procreandi. Uiscus est pellis in qua testiculi sũt. Posteriora ꝟo vocata q̃ retro sunt. ⁊ a vultu auersa. ne dũ aluũ purgant⁹ inquinaremus aspectũ. Meatus inde appellatus. q: p eũ meant. id est egerunt stercora. Femora dicta sunt. q̃ ea parte a femina serus viri discreper. Sũt aũt ab inguinib⁹ vsq; ad genua Femina autẽ p deriuatione femorũ partes sunt. quib⁹ in equitando tergis equoꝝ adhęrem⁹. Uñ ⁊ ,pliatores olim sub feminib⁹ equos amisisse dicebant. Coxę q̃si cõiũcę axes. Jn ipsis enĩ femora mouent. quoꝝ concaua verrebra vocant. q: in eis capita femoꝝ vertunt. Suffragines: q: subt⁹ frangunt. id est flectunt. nõ supra. fiũt in brachijs. Genua sunt cõmissiones femoꝝ ⁊ cruriũ. ⁊ dicta genua. eo q̃ i vtero sint genis opposita. Coherẽt enĩ sibi ibi. ⁊ cognata sũt oculis lachrymaꝝ indic⁹ ⁊ misericordię. Nam a genis genua dicunt. Deniq; cõplicatũ gigni formariq; hoiem dicunt. ita ut genua surſũ sint quib⁹ oculi formant. ut cauui ac recõditi fiant. Enn⁹. Arq; genua cõprimit arta gena. Jnde est q̃ boies dũ ad genua se prosternũt statim lachrymãt. Uoluit enĩ eos natura vtęq; maternũ rememorari. vbi q̃si in tenebris cõsedebãt anteq̃ ad lucẽ venirẽt. Crura dicta. q: bis currimus ⁊ gressũ facim⁹. Sũt aũt sub genibus vsq; ad suras. Tibię vocate q̃si tubę. Sunt enĩ ⁊ longitudine ⁊ specie similes. Talus dict⁹ a tolo. Nam tolys ẽ eminẽs rotũditas. Uñ ⁊ fastigiũ templi rotundi tolus vocat. Talus autem sub crure ẽ. sub talo calcanci. Pedes ex greca etymologia nomẽ sortiti sunt. Hos enĩ grẽci podas dicũt. q: alternis motib⁹ solo fixi incedũt. Plantę a planitie nũcupatę. q: nõ rotundę ut in q̃drupedibus ne stare nõ possit bipes hõ. ꝟ planę atq; lõgiores formatę sũt ut stabilius corp⁹ efficerẽt. Sũt aũt plantę anteriores partes. quę etiam ex multis ossib⁹ constant. Calcis prima pars plãtę. a callo illi nomẽ impositũ. quo terrã calcamus. Hinc ⁊ calcane⁹. Solũ inferior pars pedis. dictũ q: eo terrę vestigia imprimim⁹. sed ⁊ solũ dicit oẽ q̃ aliq̃d sustinet q̃si solidum. vnde ⁊ terra solũ q̃ cũcta sustineat. ⁊ solũ pedis q̃ totã corpis molem portat. Uiscera nõ tm̃ intestina dicim⁹. ꝟ q̃cq̃d sb corio ẽ. a visco qđ est int̃ cutẽ ⁊ carnẽ. Item viscera vitalia. id est circũfusa cordis loca. q̃ vi viscora eo q̃ ibi vita. id ẽ aĩa continetur. Itẽ viscera capita neruoꝝ. ex sanguine ⁊ neruis copulata. Ea/dẽ lacerti siue mures. q: sic in singulis membris cordis loco sũt. ut cor in media pte tor⁹ corporis appellant q̃q; a noĩe similiũ aĩaliũ sub terra delitescentiũ. Nam inde musculi a murũ similitudine. Idẽ etiã ⁊ tori. q̃ illic viscera torta videant. Cor a grẽca appellatiõe deriuatum. qđ illi cardian dicũt: siue a cura. Jn eo enĩ ois sollicitudo ⁊ scientię causa manet. Qđ ideo pulmoni vicinũ est. ut cũ ira accẽdit. pulmonis humore temperet. Hui⁹ duę arterię sũt. de quib⁹ sinistra plus sanguinem habet. dextra plus spiritũ. vnde ⁊ i dextro brachio pulsum inspicim⁹. Precordia sũt loca cordis vicina. quib⁹ sensus pcipit. ⁊ dicta precordia eo q̃ ibi sit pncipiũ cordis ⁊ cogitatiõis. Pulsus vocat⁹ q̃ palpitet. cuius indicio aut infirmitatẽ intelligim⁹. aut salutẽ. Hui⁹ duplex ẽ mot⁹. aut simplex. aut cõpositus. Simplex ẽ q̃ ex vno saltu cõstat. Cõpositus ẽ q̃ ex pluribus motibus inordinat⁹ ⁊ ineq̃lis exist. Qui mot⁹ certa habẽt spacia. dactylicũ pcussũ q̃diu sine vitio sũt. Siq̃n ꝟo citatiores sũt. ut dorcadą contes. aut leuiores ut mirmicizõtes mort̃ signa sũt. Uenę dicte eo q̃ vię sint natantis sanguinis atq; riui p corpus oẽ diuisi q̃bus vniuersa mẽbra irrigant. Sãguis ex grẽca etymologia nomẽ duxit q̃ vegetet ⁊ sustentet ⁊ viuat. Sanguis aũt ẽ dũ in corpe ẽ. effusus ꝟo cruor dicit. Nã cruor vocat⁹ eo q̃ effusus decurrit. uel ab eo q̃ currẽdo corruat. Alij aũt cruorẽ interpretant sanguinẽ corruptũ q̃ emittitur. Alij aũt vocatũ sanguinẽ q̃ suauis sit. Sanguis aũt nõ ẽ integer nisi i iuuenibus. Nã dicũt physici minui sanguinẽ p ętatẽ. vñ i senibus tremor est. Proprie autem sanguis aię possessio est. Jnde genas lacerare mulieres in luctu solent. Unde ⁊ purpureę vestes ⁊ flores purpurei mortuis prębentur. Pulmo ex grẽco trahit vocabulũ. Grẽci enĩ pulmonẽ pleumon vocãt. eo q̃ cordis flabellum sit. in q̃ pneuma. id est spũs inest. p qđ ⁊ agitantur ⁊ mouent. Unde ⁊ pulmones vocati sũt.

Nā grēce pneumo spūs dicit-q flando ⁊ exagitando aerem emittit ⁊ recipit-a quo mouent pulmones ⁊ palpitant. ⁊ adaperiendo se ut flatū capiant-stringendo ut ei̇ciant. Est enī organū corporis. Jecur nomen habet-eo q ignis ibi habeat sedem qui in cerebro subuolat. inde ad oculos cętero sq sensus ⁊ mēbra diffūdit. ⁊ calore suo ad se sucū ex cibo tractū vertit in sanguinē quem ad vsū pascēdi nutriendiq singulis mēbris prębet. Jn iecore autē consistit voluptas ⁊ cōcupiscētia iuxta eos q de phyſicis disputant. Fibre iecoris sunt extremitates-sicut extremę ptes foliorū in tribus-siue q̄si linguę eminētes. Dicras autē fibras q apud gētiles i sacris ad phębi aras ferebāt ab ariolis-quib⁹ oblatis atq succēsis respōsa acceperunt. Splen dictus a supplemento-ex cōtraria parte iecoris ne vacua existerer. Quem quidā etiā risus causa factū existimāt. Nam splene ridem⁹-felle irascimur-corde sapim⁹-iecore amam⁹. Quibus quattuor elementis cōstantib⁹ integrū ē animal. Fel appellatū q sit folliculū gestans humorem q̄ vocatur bilis. Stomachus grēce os vocatur eo q ostiū ventris sit. ⁊ cibum excipiat-atq ī intestina transmittat. Intestina dicūt-eo q corporis interiore parte cohibet-quę idcirco longis nexibus in circuloꝝ ordinata sūt modū ut susceptas escas paulatim digerāt. ⁊ supadditis cibis nō impediant. Omentū-membranū q̄ continet intestinoꝝ maiore partem q̄ epiplon grēci vocant. Disseptū intestinū q̄ discernit ventrē ⁊ cętera intestina a pulmone uel a corde. Cęcū intestinū q sit sine foramine ⁊ exitu: q̄ grēci tilonteron dicūt. Jeiuna tenue intestinū. vnde ⁊ ieiuniū dicit. Uenter aūt ⁊ aluus ⁊ uter⁹ int se differūt. Uenter ē qui acceptos cibos digerit. ⁊ apparet extrinsec⁹-primoq a pectore ad inguinē. ⁊ dictus venter q p totū corp⁹ vires alimenta trāsmittat. Aluus ē qui cibū recipit. ⁊ purgari solet. Sallustius: Simulās sibi aluū purgari. Et vocatur aluus q abluat-id est purget. Ex ipso enī sordes stercoꝝ defluūt. Uterū solę mulieres habēt-ī quo cōcipiūt ad similitudiue cauliculi. Tamē auctores vterū p vtriusq sexus ventre plerūq ponūt. nec poterę tm modo-ꝫ ⁊ cęteri. Uocat⁹ aūt vterus q duplex sit. ⁊ ab vtraq in duas se diuidat prequę in diuersū diffusę ac replexę circūplicantur in modū cornu arietis. uel q interi⁹ impleat fętu. Hinc ⁊ uter q aliq̄d intrinsec⁹ habuerit-ut mēbra ⁊ viscera. Qualiculus aūt ꝑpie porci ē. hinc ad ventrē translatio. Matrix dicit q fętus in ea generet. Semē enī receptū cōfouet-confotū corporat-corporatū in mēbra distinguit. Vulua vocata-quasi valua-id est ianua ventris-uel q semē recipiat-uel q ex ea fętus pcedat. Uesica dicta q̄si vas aquę-q: sicut vas aqua-ita de rēnibus vrina collecta complet ⁊ humore distendit. Cui⁹ vsus ī volucrib⁹ nō habet. Urina aūt dicta siue q vrat siue q: ex renibus egeritur. Cui⁹ indicio ⁊ salus ⁊ ęgritudo monstrat. Qui humor vulgo lotiū dicitur-q eo lota id est munda vestimenta efficiāt. Semē est q̄ iactū sumit aut a terra-aut ab vtero ad gignendū uel fructus uel fętus. Est enī liquor ex cibi ⁊ corporis decoctione fact⁹ ac diffusus p venas atq medullas-qui inde desudatus i modū sentinę concrescit in renib⁹ electusq p coitum ⁊ in vtero mulieris susceptus-calore quodā modo viscerum. ⁊ menstrualis sanguinis irrigatione formatur in corpus. Menstrua superua cuius mulierum sanguis. Dicta autem menstrua ꝑter circuitū lunaris luminis-quo solet ꝫ euenire. pfluuiū. Luna enī grēce mene dicitur. hęc ⁊ mulierbria nuncupant. Nā mulier solū mēstruale animal est. Cui⁹ cruoris cōtactu fruges nō germinant-acescunt musta-morīt herbę-amittunt arbores fętus-ferrū rubigo corrūpit-nigrescunt cramenta. Si qui canes inde ederint-in rabiem efferūt. Bitumū asphalti q̄ nec ferro nec aquis dissoluitur-cruore ipso pollutū sponte dispergit. Post plurimos autē dies menstruos ideo semen non est germinabile-q: iam nō ē mēstrualis sanguis a quo pfusū irriget. Tenue semen locis mulierbribus non hęrere. Labitur enī nec habet vim adhęrendi. Similiter ⁊ crassum vim non habet gignendi. quia mulierbri sanguini misceri nō potest ꝑter nimiā sui spissitudinem. Hinc ⁊ steriles mares ⁊ fęminas dicunt fieri. uel per nimiam seminis uel sanguinis crassitudinē. uel ꝑter nimiā raritatē. Pamū aūt aiunt cor bouis fingi. q̄ i eo sit ⁊ vita bouis ⁊ sapięti̇a: deinde q̄dragesimo die totū corp⁹ expleri. q̄ ex abortionib⁹ ut ferunt collectū est. Alij fętus a capite sumere dicunt exordiū. Unde ⁊ in auiū fęribus primū oculos fingi in ouis videm⁹. Fętus aūt nominat⁹ q adhuc in vtero foueat. Cuius secūdę dicunt folliculus q̄ simul cū infante nascit-continetq eum. Dict⁹ ita q: eum cum editur sequitur. Nasci aūt patribus similes aiunt-si paternū semen validius sit. matrib⁹-si matris. hac ratiōe similes exprimi vultus Qui aūt vtriusq parentis figuram reddūt-eąliter mixto paterno maternoq semine cōcipiunt. Quorū proauoꝝq similes fieri-q: sicut in terra multa semina occulta-ita ⁊ in hominib⁹ semina celant-figuras parentum reddituras. Ex paterno aūt semine puellas nasci ⁊ ex materno pueros-qa ois partus constat ex duplici semine. cuius pars maior cū inualuerit-occupat similitudinē sexus. Jn corpore nostro quędā tm vtilitatis causa facta sunt ut viscera-quędam ⁊ utilitatis ⁊ decoris ut sensus in facie. ⁊ in corpore manus ac pedes. Quoꝝ mēbroꝝ ⁊ utilitas magna ē ⁊ species decentissima. Quędam tm decoris-ut mamillę i viris ⁊ in vtroq sexu umbilicus. Quędā discretionis ut in viris genitalia-barba, plixa-pectus amplum-in mulierib⁹ leues genę ⁊ angustū pectus. ad concipiendos autē ⁊ portandos fętus renes ⁊ latera dilatata. Quod ad hominem ⁊ ad partes

attinet corporis ex parte dictum est. nunc ętates eius subiungam.

De ętatibus hominis Cap. II.

Gradus ętatis sex sunt: infantia. pueritia. adolescentia. iuuentus. grauitas atq; senectus. Prima ętas infantia est. puer nascentis ad lucē. quę porrigitur in septē annos. Secunda ętas pueritia. id est pura. et necdum ad generandū apta. tendēs usq; ad. xiiij. annū. Tertia adolescentia ad gignendū adulta quę porrigit usq; ad. xxviij. annos. Quarta iuuentus firmissima oiuz ętatū. finiens in quinquagesimo anno. Quinta ętas seniorꝫ id est grauitas. quę est declinatio a iuuentute in senectutē. nondū senectus sed iā nō iuuentus. qz seniorꝫ ętas ē quē greci presbyten vocant. Nā senex apud grecos nō presbyter ꝫ geron dicit. Quę ętas a qnq̄gesimo anno incipiens. septuagesimo terminat. Sexta ętas ē senectus. quę nullo annoꝝ tpe finit. ꝫ post qnq; illas ętates quātūcunq; vitę ē. senecturi deputat. Seniū autē pars ē vltima senectutis. dicta q sit terminꝰ sexte ętatis. In his ꝫ sex spaciis philosophi vitā descripserūt hūanā. i qbꝰ mutat et currit et ad mortis terminū puenit. Pergamus ꝫ breuit p predictos gradus ętatū. etymologias earū in hoīe demonstrātes. Infans dicit hō primę ętat. Dictus aūt infans. qz adhuc fari nescit. id est loq nō possit. Nondū enī bene ordinat denticꝰ minꝰ est sermonis expssio. Puer a puritate vocatus. qz purus ē. et necdū lanuginē floremq; genarū habens. Hi sūt ephebi. id ē a phębo dicti. necdū viri. ꝫ adolescētuli lenes. Puer aūt tribꝰ modis dicitur: p natiuitate. ut Esaias: Puer natꝰ est nobis. p ętate. ut octēnis decēnis. Unde est illud: Jam puerile iugū tenera ceruice regebat. p obsequio et fidei puritate. ut dominus ad ppheram: Puer meus es tu. noli timere. dum iam hieremias lōge pueritię excessisset annos. Puella est parvula. quasi pulla. Unde et pupillos non p conditione. sed p ętate puerili vocamus. Pupilli autem dicti. quasi sine oculis. hoc est a parentibus orbi. Hi autem vere pupilli dicuntur quoz patres ante decesserunt q̄ ab eis nomen acciperent. Ętreri orbi vocantur. Orphani idem qui et pupilli. illud enī grecum nomen est. hoc latinum. Nā et in psalmo vbi legit: pupillo tu eris adiutor. grecus habet orphano. Puberes a pube. id ē a pudendis corpis nūcupati. q hęc loca tūc primū lanuginē ducūt. Quidā aūt ex annis pubertatē existimāt. id est eū puberē ee qui. xiiij. annos expleuerit. q̄uis tardissime pubescat. Certissimū aūt puberē esse. q et ex habitu corpis pubertatem ostendit et generare iam possit. Puerpere sūt quę annis puerilibus pariūt. vnde et Horat: Laudatur in primo prole puerpera nato. Et dictę puerperę. uel q primo partu grauant. uel q primū pueros pariāt. Adolescens dictus eo q sit ad gignendum adultus. siue a crescere et augeri. Juuenis vocatus. q iuuare posse incipiat. ut in bobus iuuenci cū a vitulis discesserint. Est enī iuuenis i in ipso ętatis incremento positus. et ad auxilium pparat. Nam iuuare hominis ē op aliquod conferentis. Sicut autē tricesimus perfectę ętatis est annus in hominibus. ita in pecudibus ac iumentis tertius robustissimus ē. Uir nūcupat q maioꝝ in eo vis est q̄ in fęminis. vnde et virtus nomen accepit. siue q vi agat fęmiuā. Mulier ꝺo a mollitie. rāq̄ molier detracta littera uel mutata appellata est mulier. Utriq; enim fortitudine et imbecillitate animoꝝ uel corpoꝝ separantur. Sed ideo virtus maxima viri. mulieris minoꝝ. ut pariens viro esset. scilicz ne fęminis repugnantibus libido cogeret viros aliud appetere. aut in aliū sexum proruere. Dicitur igit mulier ꝼm fęmineū sexum. non ꝼm corruptionem integritatis. et hoc ex lingua sacrę scripturę. Nam eua statim facta de latere viri sui. nondū cōtracta a viro mulier appellata est. dicente scriptura: Et formauit eam in mulierē. Uirgo a viriditate ętate dicta est. sicut et virga. sicut et vitula. Alias ab incorruptione quasi virago. q ignoret fęmineam passionem. Virago vocata. quia ut vir agit. hoc est opera virilia facit. et masculini vigoris ē. Antiqui enim fortes fęminas ita vocabant. Uirgo autem nō recte virago dicitur. si non viri officio fungitur. Mulier ꝺo si virilia opera facit recte virago dicitur. ut amaçona. Quę ꝺo nūc fęmina antiquitus vira vocabatur. sicut a seruo serua. sicut a famulo famula. ita a viro vira. Hinc et virginis nomen quidam putant. Fęmina ꝺo a partibꝰ femoꝝ dicta. vbi sexus species a viro distinguitur. Alij greca etymologia fęminā ab ignea vi dictam putant. quia vehementer concupiscit. Libidinosiores enim viris fęmine sūt. tam i mulieribus q̄ i aīalibus. Unde nimius amor apud antiquos fęmineus vocabatur. Senior ē adhuc viridior. Ouidius in vj. li. Senior inf iuuenēq; senēq;. Terēnꝰ: Quo iure sumꝰ. Adolescētior nō vtriq; magis est adolescēs. ꝫ minꝰ. ut senior minꝰ est sene. vbi comparatiuus gradus minus significat a positiuo. Ergo senior nō satis. sicut iuuenior inter iuuenem et senem. sicut pauperior inter pauperem. Senes autem dictos quidam putant a sensus diminutione eo q iam pro vetustate desipiant. Nā physici dicunt homines stultos esse frigidioris sanguinis. prudentes calidi. Unde et senes i quibus iam friget. et pueri in quibus nec dum caler. minus sapiūt. Inde est q conuenit sibi infantum ętas et senū. Senes enim p nimiam ętatē delirant. pueri p lasciuiā et infantiā ignorant qō agant. Senex autē tm masculini generis est. sic anus fęminini. Nā anus dicit sola mulier Anus aūt appellata a multis annis. q̄si annosa Nā si cōe esset nomē. cur diceret Terenꝰ senem mulierē. Hinc et vetula. q: vetusta. Dic aūt a sene

senectus·ita ab anu anilitas noīata est. Canicies aūt vocata a candore·quasi candicies. vñ ē illud: Florida iuuentus·lactea canicies: prout diceret candida. Senect⁹ autē ꝛ multa bona secū affert ꝛ mala. Bona·q: nos a potentissimis dñis liberat· voluptatib⁹ imponit modū·libidinis frangit imper⁹·auget sapientiā·dat maturioza ꝓsilia. Mala autē·q: seniū miserrimū est debilitate ꝛ odio. Subeūt enī morbi·tristisq; senectus. Nam duo sunt quib⁹ minuūtur corpis vires· senect⁹ ꝛ morbus. Mors dicta q; sit amara. uel a marte·ꝙ est effector mortiū·siue a morsu hois primi quo ille esu pomi mortē meruit. Tria sūt aūt genera mortis·acerba·imatura·naturalis. Acerba infantiū imatura iuuenū·matura id est naturalis senum. Mortuus aūt ex qua pte oratiōis declinet incertum est. Nam sicut ait cęsar: nō pōt mortu⁹ aliq; facere post mortē suam·ita hō nō pōt scire ea⁹ originem·id est mortu⁹ ab eo q; est morior in participio pręteriti tpis in tus exire debuit·p vnū sc̄z u. non p duo. Nā vbi geminata ē littera u. nomē ē nō participiū·ut fatuus·arduus. Cōueniēter itaq; factū est ut quēadmodū id qō significat non pōt agendo·ita ꝛ ipsū nomen nō possit loquendo declinari. Dis aūt mortu⁹·aut fun⁹ ē·aut cadauer. Funus est si sepeliat. Et dictū fun⁹a funibus accensis. quos añ pheretrū papyris cęra circūdatis ferebant. Cadauer aūt ē si insepultū iacet. Nam cadauer noiat a cadendo·q: iam stare non pōt. Quod dū portat exequias dicim⁹· crematū reliquias·cōditū iā sepultū. Corp⁹ aūt consuetudine dicit·ut illud: Tū corpa luce carentū. Defunctus vocat⁹·q: cōpleuit vitę officiū. Nā dicim⁹ defunctos officio·q: officia debita cōpleuerūt. vnde est ꝛ honorib⁹ functus. Hinc ḡ defunctus·q; ab officio vitę fit depositus·siue q; sit die functi⁹. Sepultus aūt dictus eo q; iam sine pulsu ꝛ palpitatione ē·id ē sine motu. Sepelire aūt ē cōdere corpus. Nam humare obruere dicimus·hoc est humum iniȷcere.

De portentis Cap. iii.

Portenta esse ait Varro: quę contra natu-
p rā nata videnť·ꝫ nō sūt cōtra naturā·
q: diuina volūtate fiūt. cū volūtas creatoris cuiusq; cōditę rei natura sit. Vñ ꝛ ipsi gentiles deū modo naturā·mō deum appellant. Portentū ḡ fit nō cōtra naturā·ꝫ cōtra quam ē nota natura. Portenta aūt ꝛ ostenta mōstra atq; pdigia·ideo nuncupanť·q; portēdere atq; ostendere monstrare ac prędicere aliq; futura videnť. Nam portenta dicta phibentur a portēdendo·id ē prę ostendendo. Ostenta aūt q; ostendere ḋcq; futura videanť. Prodigia q; porro dicant·id est futura prędicant. Mōstra ꝙ a monitu dicta q; aliquid significandū demōstrēt·siue q; statim monstrent quid appareat. ꝛ hoc ꝓprietatis ē·abusione tū scriptoꝝ plerūq; corrūpit. Quędā aūt portentoꝝ creationes in significatiōib⁹ futuris cōstitu-
ta videnť. Vult enim de⁹ interdū ventura significare p aliquą nascentiū noxia·sicut ꝛ p somnos ꝛ p oracula qua prędmoneat ꝛ significet quibusdam uel gentib⁹ uel boibus futurā cladē·qō plurimis etiā experimentis pbatū ē·ut in temporib⁹ rerxis regis. Lune quippe vulpes ex equa creata·dissolui regnum eius portendit. Alexandro ex muliere monstrū creatū est·q; superiores corporis partes hominis·ꝫ mortuas habuerit·inferiores diuersarū bestiarū·ꝫ viuentes·significasse repentinam regis interfectionē. supuixerāt enī deteriora meliorib⁹. Sed hęc mōstra quę in significationibus danť·nō diu viuūt·ꝫ cōtinuo ut nata fuerint occidūt. Inter portentū aūt ꝛ portentuosū differt. Nam portenta sunt quę trāsfigurāť· sicut fertur in vmbria mulierē peperisse serpētē. Unde Lucanus: Matrēq; suus cōterruit infans. Portēt uosa ꝓ uo leuē sumūt mutationē· exempli causa cum sex digitis nati. Portenta igitur uel portentuosa existūt·alia magnitudine totius corpis vltra cōmunē hominū modū·quāt⁹ fuit tition in nouem iugeri⁹ iacens: Homero testāte. Alia paruitate totius corpis·ut nani·uel quos ḡreci pygmęos vocant·eo q; sint statura cubitales. Alia magnitudine partiū·veluti capite infoꝛmi·aut supfluis membroꝝ partib⁹ ut bicipites ꝛ trimani uel scinodontas quibus gemini ordine ꝓcedūt dentes. Alia defectu ptiū·i qb⁹ altera pars plurimū deficit ab altera·ut man⁹a manu·ut pes a pede. Alia diuisione·ut sine manu·aut capite generata·qs ḡreci stereos vocant. Alia p numeria·qñ solum caput aut crus nascit. Alia quę in pte transfiguranť·sicut qui leonis habent vultū uel canis· uel taurinū caput·aut corp⁹·ut ex pasiphę memorant gentū minotaurum· qō ḡreci erberemoꝛphiam vocāt. Alia quę ex oi parte transfiguranť in alienę creatiōis portētū·ut ex muliere vitulū dicit historia generatū. Alia quę sine transfiguratione mutationem habent locoꝝ·ut oculos in pectore uel in frōte·aures supra timpora. uel sic Aristoteles tradidit quendam in sinistra parte iecur·in dextera splen habuisse. Alia ꝺm cōnaturationē· ut in alia manu digiti plures cōnaturati ꝛ cohęrentes repiunť. in alia min⁹·siue in pedib⁹. Alia ꝺm imaturam ꝛ intemperatā creationē·sicut biq dentati nascuntur siue barbati uel cani. Alia cōplexu plurimaꝝ differētiaꝝ·sicut illud qō prędixim⁹ in alexandro multiforme portentū. Alia cōmixtiōe generis·ut androgyni ꝛ hermaphrodite vocanť. Hermaphrodite aūt nūcupati eo q; i eis vtriq; sex⁹ appareat. Herma q̇ppe apud ḡrecos masculi⁹ est. aphrodi fęmina nūcupat. Hi dextrā mammillā virilē·sinistrā muliebrem habētes vicissim coeūdo ꝛ gignūt ꝛ pariūt. Sicut aūt in singulis gērib⁹ quędā mōstra sūt boiuꝝ· ita i vniuerso genere humano quędā mōstra sūt gētiū·ut gigātes cinocephali cyclopes ꝛ cetera. Gigātes dictos iuxta ḡreci sermonis etymologiam qui eos gegines

existimāt·id est terrigenas eo q̄ eos fabulose pariens terra imensa mole ⁊ similes sibi genuerit. Se enim terra appellatur·genis genus·licz ⁊ terrę filios vulgus vocet·quoꝝ genꝰ incertū est. Falso autē opinant quidā imperiti de scripturis sanctꝝ p̄uaricatores angelos cū filiabꝰ hoiuꝫ ante diluuiū cōcubuisse.⁊ ex inde natos gigantes·id est nimiū grandes ⁊ fortes viros·de quibꝰ terra completa ē. Cenocephali appellant·eo q̄ canina capita habeant·quoscꝫ ipse latratꝰ magis bestias q̄ hoies cōfitet. Hi in india nascunt. Cyclopes q̄s eadē india gignit.⁊ dicti cyclopes·eo q̄ vnū oculū in fronte media habere phibent. Hi ⁊ agriophagitę dicūtur·p̄pter q̄ solas ferarū carnes comedunt. Lemnias in libya credūt trūcos sine capite nasci.⁊ os⁊ oculos habere in pectore. Alios sine ceruicibꝰ gigni·oculos habentes in humeris In vltimo aūt orientis monstruosę gentiū facies scribuntur. Alię sine naribus equali totius oris planitie ifozmes habētes vultꝰ. Alię labzo subrioze adeo p̄minēti·ut in solis ardozibꝰ totam ex eo faciē cōtegant dozmiētes. Alijs concreta oza esse modico tm̄ fozamine calamis auenaꝝ pastus hauriētes. Nonnulli sine linguis eē dicunt i vicē monis vtētes nutu siue motu. Panothioli apud scythiā eē ferūt tā diffusa auriū magnitudine ut oē corpꝰ ex eis contegant. Pan eni greco sermone omne·orbi aures dicunt. Arrabatię in ęthiopia proni ut pecora ambulare dicunt. quadrageſimū cui annū null' supgreditur. Saryri homūtiones sūt aduncis narib'·cornua in frontib' habent.⁊ capraꝝ pedib' similes·qualē in solitudine antonius scūs vidit. Qui etiā interrogatꝰ a dei seruo rūdisse fertur dicēs: Mortalis ego sū vnꝰ ex accolis beremi quos vario deluſa errore gentilitas faunos saryrosqꝫ colit. Dicunt quidā ⁊ siluestres hoies q̄s nōnulli faunos ficarios vocant. Sciopodū gens ferē esse in ęthiopia singulis cruribꝰ ⁊ celeritate mirabili. quos inde sciopodas greci vocant eo q̄ p ęstū in terra resupini iacentes·pedum suoꝝ magnitudine adumbzentur. Antipodes in libya plantas versas habent post crura.⁊ octenos digitos i plātis. Ypopodes i scithya sūt bumanā fozmā ⁊ equinos pedes habētes. In india ferūt eē gentē quę macrobij nuncupant. rij. pedū staturam habentes. Est ⁊ gens ibi staturę cubitalis·quos greci a cubito pygmęos vocant·de qua supza dixim'. Hi montana indię tenent·q̄bꝰ est vicinꝰ occanus. Perhibēt ⁊ in eadē india esse gentē fœminarū quę q̄nquēnes cōcipiūt ⁊ octauū vite annū nō excedūt. Dicūt aūt ⁊ alia hominum fabulosa poztēta quę nō sūt·ꝫ ficta.⁊ i causis rez interp̄tant·ut geryonē hispanię regē triplici fozma p̄ditū. Fuerūt eni tres fratres·rantę cōcordię ut in tribꝰ corpozibꝰ quasi vna anima esset. Gorgones q̄s meretrices crinitas serpētibꝰ ferunt quę aspiciētes se cōuertebant in lapides·habētes vnū oculū quo inuicē vtebant. Fuerūt aūt tres sozores vnꝰ pulchzitudinis·q̄si vnꝰ oculi quę ita spectatores suos stupescere faciebant·ut vertere eos putarent i lapides. Sirenas tres fingūt fuisse·ex parte virgines·ex parte volucres habētes alas ⁊ vngulas·quarū vna voce·altera tibijs·tertia lyra canebat. Quę illectos nauigantes sub cantu i naufragia trahebant. Scōm veritatē aūt meretrices fuerunt·quę transcūtes q̄m ad egestatem deducebant·his fictę sūt inferre naufragia. Alas aūt habuisse ⁊ vngulas·q: amoz ⁊ volat ⁊ vulnerat. Quę inde in fluctibꝰ cōmozasse dicunt·q: fluctus venerē creauerūt. Scyllā q̄s ferūt fœminā capitibꝰ succinctam caninis cū latratibꝰ magnis p̄pe fretū siculi maris in quo nauigantes verticibꝰ i se cōcurrentiū vndarū exterriti· latrare existiment vndas·quas sozbēris ęstus vozago collidit. Fingunt ⁊ monstra quędā irrationabiliū aiantiū·ut cerberū inferoꝝ canē tria capita habentē·significantes p eū tres ętates·p quas moꝛs hoiem devozat·id est infantiā·iuuentutē ⁊ senectutē. Quē quidā ideo dictū cerberū putāt·quasi creobozos·id est carnē vozās. Dicūt ⁊ hydrā esse serpentē cū nouē capitibus quę latinę scedra dicitur·q̄ vno cęso tria capita excrescebāt. Sed constat hydrā locū fuisse cuomentē aq̄s·vastantē vicinā ciuitatem·in quo vno clauso meatu multi erumpebāt. Q̄ hercules videns·loca ipsa extulit.⁊ sic aquę clausit meatꝰ. Nam hydra ab aqua dicta ē. Huius mentionē facit ambrosius in similitudine heresū dicens: Heresis eni velut quędā hydra fabularū vulneribꝰ suis creuit.⁊ dū sępe recidit' pullulauit ignis debito incēdio peritura. Fingūt ⁊ chimęrā triformē bestiam·ore leo·postremis partibꝰ draco·media caprea. Quā quidā physiologi·nō aialsed cilitię montē esse aiūt· quibusdā locis leones ⁊ capreas nutrientē·quibusdā ardentē·quibusdā plenā serpentibꝰ. Hūc bellerephontes habitabilē fecit. vnde chimęrā dicit occidisse. Centauris·id est hoibꝰ equo mixtis species vocabulū dedit·q̄s quidā fuisse equites thessaloꝝ dicūt·ꝫ p eo q̄ discurrentes i bello·velut vnū corpus equoꝝ ⁊ hominū viderent·inde centauros fictos asserueruīt. Pozro minotaurum nomen sumpsisse ex tauro ⁊ hoie·qualem bestiam dicūt fabulose i labyrintho inclusam fuisse, De q̄ Ouidꝰ: Semibouēq̄ virū·semiuirūq̄ bouē. Onocentaurū aūt vocari eo q̄ media hoīs species·media asini esse dicatur· sicut ⁊ hypocentauri·q̄ equoꝝ hominūq̄ i eis natura cōiuncta fuisse putatur.

De tranſfozmatis Cap. iiii.

Cribunt aūt ⁊ quędā monstruosę boiuꝫ transfozmationes ⁊ cōmutationes i bestias·sic̄ de illa maga famosissima circe quę socios q̄s vlixis mutasse ferē in bestias.⁊ de arcadibꝰ q̄ sorte ducti transnatabāt quoddā stagnum·atq̄ ibi cōuertebant in lupos. Nā ⁊ diomedis socios i volucres fuisse conuersos· nō fabuloso mēdacio·ꝫ historica affirmatiōe cōfirmant.

Sed ⁊ quidã asserũt strigas ex hominibus fieri. Ad multa enim latrocinia figurę sceleratoꝝ mutantur. ⁊ siue magicis cantib⁹ siue herbaꝝ veneficio toris corporib⁹ in feras transeũt. Siquidẽ ⁊ p naturã pleraq; mutationem recipiũt. ⁊ corrupta in diuersas species transformanť sicut de vitulorũ carnib⁹ putridis apes sic de equis scarabei de mulis locustę de cancris scorpiones. Ouidius: Concaua littorei si demas brachia cancri Scorpius exibit caudaq; minabit vnca.

Incipit liber duodecimus
De pecorib⁹ ⁊ iumentis Cap.i.

animalibus nomen imposuerũt

Omnibus animantib⁹ adam prim⁹ vocabula indidit. appellans vnicuiq; nomẽ ex ꝓprietate institutiõe. iuxta cõditionẽ nature cui seruiret. Gentes autẽ vnicuiq; animaliũ ex ꝓpria lingua dederũt vocabula. Nõ autẽ ꝑm latinã linguã atq; grecã aut quarũlibet gentiũ barbararũ noia illa imposuit adam. ꝫ illa lingua que ante diluuiũ omniũ vna fuit que hebrea nuncupať. Latine aũt animalia siue aiantia dicta q; animenť vita ⁊ moueanť spũ. Quadrupedia vocata q; quattuor pedib⁹ gradiãť. que dum sint similia pecorib⁹ tñ sub cura humana nõ sũt. ut cerui. dãme. onagri ⁊ cętera. ꝫ neq; bestię sũt. ut leones. neq; iumenta. ut vsus hominũ iuuare possint. Pecus dicim⁹ omne q; humana lingua ⁊ effigie caret. Proprie aũt pecoꝝ nomẽ bis aialib⁹ accõmodari solet. que sũt aut ad vescendũ apta. ut oues ⁊ sues. aut vsui hoiuꝫ cõmoda. ut equi ⁊ boues. Differt aũt inť pecora ⁊ pecudes. nã veteres coiter in significatione oiuꝫ animãtiũ pecora dixerũt. pecudes aũt tm illa aialia que edũtur. q̃si pecuedes. Generaliť aũt oẽ aial pecus a pascendo vocatũ. Jumenta noia inde traxerunt. q; nostrũ laborem uel onus suo adiutorio subuectando uel arando iuuẽt. Nam bos carpẽta trahit ⁊ durissimas terrę glebas vomere vertit. Equus ⁊ asin⁹ portãt onera. ⁊ boiuꝫ in gradiẽdo laborẽ temperant. Unde ⁊ iumenta appellanť ab eo q; iuuent boies. sunt enim magnarũ virũ animalia. Eadem q; armẽta. uel q; sint apta armis. id est bello. uel q; his in armis vtimur. Alij armẽta tm boues intelligũt ab arãdo. q̃si aramenta. uel q; sint cornibus armata. Discretio ẽ aũt inť armẽta ⁊ greges. Nam armẽta equoꝝ ⁊ boũ sunt. greges ꝟo caprarũ ⁊ ouiũ. Ouis molle pecus lanis. corpe inerme. animo placidũ. ab oblatiõe victũ eo q; apud veteres in initio nõ tauri. ꝫ oues i sacrificio mactarenť. Ex his quasdã bidẽtes vocant. eo q; inť octo dentes duos altiores habent. quas maxime gentiles in sacrificiũ offerebant. Uerueť uel a virib⁹ dicť q; cęteris ouib⁹ sit fortior. uel q; sit virid ẽ masculꝰ. uel q; vermẽ in capite habeat. quoꝝ excitati pruritu. iuicẽ se cõcutiũt. ⁊ pugnãtes cum magno impetu feriũt. Aries uel apotu areos. id ẽ a mare vocatꝰ. vñ apud nos in gregib⁹ masculi mares dicũť. siue q; hoc pecus a gentilib⁹ pmũ aries est imolatũ: Aries q; aris imponereť. Uñ est illud: Aries mactať ad arã. Agnũ q̃q; ⁊ greci vocent apotu agno. q̃si piũ. latini tñ ideo hoc nomen habere putãt eo q; pręceteris aiantib⁹ matrẽ agnoscat. adeo ut etiã si i magno grege errauerit. statim balatu recognoscat vocẽ parentis. Edi ab edendo vocati. Parui enim pinguissimi sũt ⁊ saporis iocundi. vñ ⁊ edere. inde ⁊ eduliũ vocať. Hircus lasciuiũ aial ⁊ petulcũ. ⁊ feruẽs semp ad coitũ cui⁹ oculi ob libidinẽ in transuersũ aspiciũt. vnde ⁊ nomẽ traxit. Nã hirci sunt oculoꝝ anguli. ꝑm suetonium. cuius natura adeo calidissima est ut adamantẽ lapidẽ quẽ nec ignis nec ferri domare valet materia. solus huⁱ cruor dissoluat. Maiores hirci cinifi dicuntur a fluuio cinife in libya. vbi grãdes nascũtur. Capros ⁊ capras a carpendis virgultis quidã dixerũt. Alij q; captẽt aspera. Nõnulli a crepitu cruꝝ. vnde eas creas vocitatas. que sunt capręagrestes. quas greci ꝓ eo q; acutissime videant ἀπὸ τοῦ ὀρκεσθαι id est dorcas appellauerũt. Mozanť enim i excelsis montib⁹. ⁊ q̃uis de longinquo. videt tñ oẽs q̃ veniũt. Eędẽ aũt ⁊ capręcęędẽ ibices. quasi auices. eo q; instar auiũ ardua ⁊ excelsa teneant. ⁊ in sublimibus habitẽt. ita ut de sublimitate vix humanis obtutibus pateãt. vnde ⁊ meridiana pars ibices aues vocat q̃ nili fluentis inhabitant. Hęc itaq; aialia ut dixim⁹ in petris altissimis cõmoranť. ut si qñ feraꝝ uť hoiuꝫ aduersitatẽ pśenserint de altissimis saxoꝝ cacuminib⁹ sese pręcipitãtes. i suis se cornib⁹ illęsas suscipiunt. Cerui dicti apo toneraton. id est a cornib⁹. Cerata enim grece cornua dicũť. hi serpentiũ inimici. cũ se grauãtos infirmitate pśenserint. spũ nariũ cos extrahũt de cauernis. ⁊ supata pnitie veneni coꝝ pabulo reparanť. Dictamũ herbã ipsi pdiderũt. Nã ea pasti excutiũt acceptas sagittas. Miranť aũr sibilum fistulaꝝ. erectis auribus acute audiunt. sũmissis nihil. si qñ imensa flumina uel maria trãsnatant. capita clunib⁹ pcedentiũ supponũt. sibiq; iuicẽ succedẽtes. nullũ laborẽ ponderis sentiũt. Tragelaphi a grecis noiati. q; dum eadẽ specie sint ut cerui. villosos tñ habẽt armos. ut hirci. ⁊ menta pmissis hirta barbis. qui non alibi sunt q; circa phasidẽ. Hinnuli filij sũt ceruoꝝ ab inuere dicti. q: ad nutũ matris abscondunť. Dãmula vocata q; de manu effugiat. timidũ animal ⁊ imbelle. de q̃ Marcialis: Dẽte timeť aper. defendũt cornua ceruũ. Imbelles dãmę. quid nisi pręda sum⁹? Lep⁹ q̃si leuipes. q: velociť currit. Uñ ⁊ grece ꝓ cursu. lagos dicit. velox est enim aial ⁊ satis timidũ. Cuniculi genus agrestiũ aialiũ. dicti q̃si caniculi. eo

q̄ canū indagine capiantur uel excludant̄ a spe/
lūcis. Sus dicta q̄ pascua subigat. id est ṫra sub/
acta escas inquirat. Uerres q̄ grādes habeat vi/
res. Porcus quasi spurcus. Ingurgitat enī se cę/
no. luto imergit. limo illinit. Horatius: Et ami/
ca luto sus. hinc etiā spurcitia uel spurī nūcupa/
tur. Porcoꝝ pilos setas vocam⁹. ṫ setas a sue di/
ctas. a quib⁹ ṫ sutores vocantur q̄ ex setis suant.
id est consuant pelles. Aper a feritate vocat⁹. ab/
lata f littera ṫ subrogata p. Unde ṫ apud grecos
syagros. id est ferus dicit̄. Omne enī qđ ferū est ṫ
imite. abusiue agreste vocam⁹. Juuencus dict⁹ eo
q̄ iuuare incipiat boiuꝝ usus in excolēda ṫra. uel
quia apud gentiles ioui semp vbiꝫ iuuencus im/
molabat̄. nunc̄ taurus. Nam in victimis etiam
ętas considerabat̄. Taurus grecū nomē est. sicut
ṫ bos. Jndicis tauris color fulu⁹ ē. volucris pni/
citas. pilis in contrariū versis. caput circūflectūt
feribilitate qua volunt. tergi duritia omne telū
respuūt imiti feritate. Bouem greci boeten dicūt
Hunc latini trionē vocāt eo q̄ terrā rerat. quasi
terionē. Nevius: Trionū hic moderator rusti/
cus. cui⁹ latitudo pelliū a mēto ad crura. Palea/
ria dicunt̄ a pelle ipsa. quasi pellearia. qđ ē gene/
rositatis in boue signum. Boum in socys eximia
pietas. Nam alter alteꝝ inquirit. cū quo ducere
collo aratra consuevit. ṫ frequēti mugitu piū te/
statur affectū si forte defecerit. Uacca dicta quasi
boacca. Est enim ex qualitate mobiliū nominū.
sicut leo leęna. draco draceną. Uitulus ṫ vitula. a
viriditate vocati sūt. id est ętate viridi: sicut vir/
go. Uitula aūt parua ē ṫ nondū enixa. Nā enixa
iuuenca ē aut vacca. Bubali vocati p deriuatio/
nē q̄ sint similes boū. adeo idomiti. ut pę ferita/
te iugū cervicib⁹ nō recipiāt. Bos africa ,pcreat.
Uri agrestes boues sunt in germania habentes
cornua in tantū ,ptensa. ut regijs mensis insigni
capacitate ex eis gerulę fiant. Camelis causa no/
men dedit. siue q̄ qñ onerant̄ ut breuiores ṫ bu/
miliores fiant accubant. quia greci cami humi/
le ṫ breue dicunt. siue quia curuus est dorso. Ca/
mus enī verbo greco curuū significat. Hos licꝫ
ṫ alię regiones mittant ꝫ arabia plurimos. Dif/
ferūt autē sibi. nam arabici bina tubera in dor/
so habent. reliquarū regionū singula. Dromeda ge/
nus camelorū est minoris quidē staturę. sed velo/
cioris cursus. vnde ṫ nomē habet. Nam dromos
grece cursus ṫ velocitas appellatur. Centū enim
ṫ amplius miliaria vno die pgere solet. Q. ō aial
sicut bos ṫ ouis ṫ camelus ruminat. Ruminatio
aūt dicta est a rumine eminēte gutturis parte. per
quā dimissus cibus a certis animalibus revoca/
tur. Asinus ṫ asellus a sedendo dict⁹. quasi ase/
dus. sed hoc nomen qđ magis equis cōueniebat.
ideo hoc animal sumpsit. quia prius q̄ equos ca/
perent homines. hunc pęsidere cęperūt. Animal
quippe tardū ṫ nulla rōne renitens. statim ut vo/
luit sibi homo substrauit. Onager interpretatur
asin⁹ ferus. On quippe greci asinū vocant. agriā
ferum. Hos africa habet magnos ṫ indomitos.
ṫ in deserto vagātes. Singuli aūt fęminarū grę/
gibus pręsunt. Nascentib⁹ masculis ęlant ṫ te/
sticulos eorū morsu detruncant. qđ cauētes ma/
tres eos in secretis locis occultant. Asini arca/
dici dicti eo q̄ ab arcadia primum vecti sint ma/
gni ṫ alti. Minor aūt asellus onagro plus neces/
sarius est. quia ṫ laborē tolerat ṫ negligentiā ,pe
modū nō recusat. Equi dicti. eo q̄ qñ quadrigis
iungebantur ęquabantur. pareſq; forma ṫ simi/
les cursu copulabant̄. Caballus a cauando dict⁹.
,pter qđ gradiens vngula impressa. terrā conca/
uet. qđ reliqua animalia nō habent. Inde ṫ soni/
pes q̄ pedib⁹ sonat. Uiuacitas equoꝝ multa. ex/
ultrant enī in campis. odorantur bellum. ercitant̄
sonitu tubę. ad pręliū. voce accēsi. ad cursum ,puo/
cantur. Dolent enim cum victi fuerint. exultāt cū
vicerint. Quidam hostes i bello sentiūt. adeo ut
aduersarios morsu perāt. Aliqui aūt ,pprios dños
recognoscūt. obliti mansuetudinis si mutent̄. ali/
qui pręter dñm nullū dorso recipiūt. Interfectis
uel morientibus dñis multi lachrymas effūdunt.
Solius equi ē ,pter hoiem lachrymari ṫ dolo/
ris affectum sentire. Unde ṫ in centauris equoꝝ
ṫ hoiuꝝ natura ,mixta ē. Solent etiā ex equorū
mestitia uel alacritate euentū futurū dimicaturi
colligere. Ętas longęua equis pficis vgnicis epi/
roticis ac siculis: in annis vltra quinquagin̄ta.
breuior aūt hispanis. ac numidis ṫ gallicis fre/
quens opinio est. Jn generosis equis. ut aiunt
veteres. quattuor expectantur: forma. pulchritu/
do. meritū. atqꝫ color. Forma. ut sit validū corp⁹
ṫ solidū roborī cōueniēs altitudo. latus longū.
substrictū. maxime ṫ rotundę clunes. pectus late
patens. corpus omne musculorum densitate no/
dosum. pes siccus ṫ cornu concauo cōsolidatus.
Pulchritudo ut sit exiguum caput. ṫ siccum. pelle
,pe ossibus adhęrēte. aures breues ṫ argutę. oculi
magni. nares patulę. ṫ erecta cervix. coma densa
ṫ cauda. vngularum soliditate fixa rotunditas.
Meritū. ut sit animo audax. pedibus alacer. tre/
mentibus membris. qđ est indiciū fortitudinis:
quiꝫ ex sūma quiete facile conciteṫur. uel excita/
ta festinatione nō difficile teneatur. Motus aūt
equi in auribus intelligit. virtus i membris tre/
mentib⁹. Color hic pręcipue expectādus. badius
aureus. roseus. myrteus. ceruinus. giluus. glauc⁹.
scutulatus. canus. cādidus. albus. guttatus. ni/
ger. Sequenti autem ordine varius ex nigro ba/
dioꝫ distinctus. reliquus varius color. uel cine/
reus deterrimus. Badium autem antiqui vadiū
dicebāt. q̄ inter cetera aialia fortius vadat. Ipse
ē. ṫ spadix. quē fenicatū vocāt. ṫ dict⁹ spadix a co/
lore palmę. quā ficuli spadicā vocant. Glauc⁹ ,vo
est veluti picros oculos habens. ṫ quodā splen/
dore perfusos. Nam glaucum veteres dicebant
albū. Giluus autem melin⁹ color est subalbidus.

Aequus equitis forma

Pulchritudo eq

Motus equi

Color

Guttatus albus·nigris interueniẽtib⁹ punctis. Cãdidus autem ⁊ albus inuicem sibi differunt. Nam albus cum quodam pallore est·candid⁹ ꝟo niueus ⁊ pura luce pfusus. Canus dictus qui ex candido colore ⁊ nigro est. Scutulatus voca/tus ꝓpter orbes quos habet candidos inter pur/pureos. Varius ꝙ vias habeat colorũ imparĩ. Qui aũt albos tm̃ pedes habent petuli appellan/tur·qui frontẽ albam·calidi. Ceruinus est quem vulgo guaranem dicunt. Granem idem vulgus vocat·ꝙ in modũ ꝛei sit colorис. Myrteus aũt est·pressus in purpura. Dosinus autẽ dictus·ꝙ sit color eius de asino·idẽ ⁊ cinereus. Sũt aũt hi de agresti genere orti·quos equiferos dicim⁹·⁊ pro/inde ad vrbanã dignitatẽ trãsire nõ pñt. Mau/ron niger ẽ. Nigrũ enim greci mauron vocant. Mannus ꝟo equus breuior est·quẽ vulgo bru/nicum vocant uel brunitium. Veredos antiqui dixerunt·ꝙ veherent redas·id est ducerent·uel ꝙ vias publicas currant p quas ⁊ redas ire solitũ erat. Equorũ tria sunt genera. Unũ generosum prelijs ⁊ oneribus aptũ. Alterũ vulgare atq; gre/gariũ ad vehendũ non ad equitandũ aptũ. Ter/tiũ ex pmixtione diuersi generis ortũ·qđ etiã bi/generũ dicitur·q; ex diuersis nascitur. ut mulus. Mulus aũt a greco tractum vocabulum haber/eo scilicz ꝙ iugo pistorũ subact⁹ tardas molẽdo ducat in gyrũ molas. Judei asserũt ꝙ ana abne/pos esau equarũ greges ab asinis in deserto·ipse fecerit prim⁹ ascendi·ut mulos inde noua contra naturã animalia nascerẽt. Onagros q; ad h̃ ad/missos esse ad asinas. ⁊ ipsũ istiusmodi repperis/se concubitũ·ut velocissimi ex his asini nasceren/tur. Industria quippe humana diuersũ animal in coitu cogit·ficz adulterina commixtione genus aliud repperit·sicut ⁊ iacob contra naturã colorũ similitudines ꝓcuranit. Nã tales fetus oues illi⁹ concipiebant·quales vmbras arietũ desup ascen/dentiũ in aquarũ speculo cõtẽplabant. Deniq; ⁊ hoc ipsũ i equarũ grege fieri fertur·ut generosos obiciant equos visibus concipientiũ·quo eorum similes concipe ⁊ creare possint. Nam ⁊ colũbas dilectores depictas ponũt pulcherrimas colũbas ijsdẽ locis quib⁹ illę versantur·quo rapiente visu sikes generent. Inde est ꝙ q̃dã grauidas mulie/res iubent nullos intueri turpissimos animaliũ vultus ut cenocefalos·simias·ne visib⁹ occurrẽ/tes similis fetus pariant. Hanc enĩ fẽminarũ di/cunt esse naturã·ut quales prospexerint·siue men/te cõceperint in extremo voluptatis estu dũ con/cipiunt·talem sobolẽ ꝓcreent. Crenim animal in vsu venereo formas extrinsecas intus transmit/tit·eorũq; satiata typis rapit species eor in ꝓriã qualitatẽ. In aiantib⁹ bigenera dicunt̃ que ex di/uersis nascũtur·ut mulus ex equa ⁊ asino: burdo ex equo ⁊ asina·hybride ex apris ⁊ porcis·tityrus ex oue ⁊ hirco·musino ex capra ⁊ ariete. Est autẽ dux gregis.

De bestijs Cap. II.

Estiarũ autem vocabulũ ꝓprie conuenit
b leonibus·pardis·tigrib⁹·lupis·⁊ vulpi/bus·canibusq; ⁊ similjs ⁊ ceteris que uel ore uel vnguibus seuiũt·exceptis serpentib⁹. Be/stię aũt dicte a vi q̃ seuiũt. Ferę appellatę eo ꝙ na/turali vranẽ libertate ⁊ desiderio suo ferant̃. Sũt autem liberę eaꝝ voluntates. ⁊ huc atq; illuc va/gant̃. ⁊ quo animus duxerit·eo ferũtur. Leonis vocabulũ ex greca origine inflexũ est in latinum. Grece enim leon vocat̃. ⁊ ẽ nomen notabũ·quia ex parte corruptũ. Lęena ꝟo totũ grecum est·sicut ⁊ draceena. Ut autẽ lęena lea dicat̃·vsurpatum est a poetis. Leo aũt grece latine rex interpretatur·eo ꝙ sit ꝓnceps omniũ bestiaꝝ. Cui⁹ genus trifarium dicitur. Et quibus breues·ac iuba crispa imbelles sũt·logi ⁊ coma simplici acriores. Animos eorũ frons ⁊ cauda indicat. Uirtus eoꝝ i pectore·fir/mitas in capite. Septi aũt a venatoribus terram contuent̃·quo min⁹ conspectis venabulis terreãt. Rorarũ timent strepitus·sed ignes magis. Cum dormierint vigilant oculi. Cum ambulãt cauda sua cooperiũt vestigia sua ne eos venator iueniat. Cum genuerint catulũ·trib⁹ diebꝫ ⁊ tribus nocti/bus catulus dormire fertur. Tunc deinde patris fremitu uel rugitu veluti tremefactus cubilis lo/cus suscitare dicitur catulũ dormientẽ. Circa ho/minẽ leonũ naturą ẽ benigna·ut nisi lesi nequeãt irasci. Paret enĩ eoꝝ misericordia exemplis assi/duis. Prostratis enim parcunt·captiuos obuios repatriare permittũt·hoiem nõ nisi i magna fama interimũt. De quib⁹ Lucret⁹: Scimusq; leonum ⁊c. Tigris vocata ꝓpter velocẽ fugã. Ita enim nominant persę ⁊ medi fagittã. Est enĩ bestia va/rijs distincta maculis·virtute ⁊ velocitate mira/bilis·ex cuius noie flumẽ tigris appellat̃·ꝙ is ra/pidissim⁹ sit omniũ fluuior. Has magis hyrca/nia gignit. Panther dict⁹ siue ꝙ omniũ anima/liũ amic⁹ sit·exceptꝰ draconе·siue quia ⁊ sui gene/ris societate gaudet. ⁊ ad eã dẽ similitudinẽ q̃dą accipit reddit. Pan enĩ grece omne dicit̃. Bestia hec ẽ minutis orbiculis suppicta ita ut oculatis ex fuluo circulis nigra uel alba distinguat̃ varie/tate. Hec semel oio parturit. cui⁹ causę ratio ma/nifesta est. Nam cũ in utero matris coaluerecа/tuli·maturisq; ad nascẽdũ viribꝰ pollẽt. odiũt tẽ/porũ moras. itaq; oneratam fetib⁹ vuluam tanꝙ obstantẽ partui unguibus lacerant·effundit illa partũ·seu potꝰ dimittit·dolore cogẽte. Ita post/ea corruptis ⁊ cicatricosis sedibus genitale semẽ infusũ nõ hęret acceptũ·ꝫ irritũ reslit. Nã Pli/nius dicit animalia cũ acutis unguib⁹ frequenter parere non posse. Utriant̃ enim intrinsec⁹ se mo/uentib⁹ catulis. Pardus secũdus post panthere·est gen⁹ variũ ac velocissimũ ⁊ ꝓceps ad sangui/nem. Saltu enim ad mortem ruit. Leopardus ex adulterio lęne ⁊ pardi nascit̃. ⁊ tertiã originẽ ef/ficit. sicut ⁊ Plinius in naturali historia dicit

leonē cum parda·aut pardū cum leena concūbere ⁊ ex vtroq; coitu degeneres partus creari·ut mulus ex equa ⁊ asino. Rhinoceron a grecis vocat᷑·latine interpretat᷑ in nare cornu. Idē ⁊ monoceron·id est vnicornis·eo q vnum cornu in media fronte habeat pedū quattuor·ita acutū ⁊ validū ut quicquid impetierit·aut ventilet aut perforet. Nā ⁊ cū elephantis sępe certamen habet. ⁊ i ventre vulneratū ꝓsternit. Tantę aūt ē fortitudinis ut nulla venantiū virtute capiat᷑. ꝫ sicut asserunt qui naturas animaliū scripserunt·virgo puella pręponit᷑ quę venienti sinū aperit·i quo ille omni ferocitate deposita caput ponit·sicq; sopor at᷑ vellut inermis capit᷑. Elephantē gręci a magnitudine corporis vocatū putant·q formam montis pręferat. Grece enim mons elephos dicit᷑. Apud indos aūt a voce barro vocat᷑. Unde ⁊ vox eius barritus dicit᷑. ⁊ dentes ei᷒ ebur. rostrū aūt proboscida dicit᷑·qm illo pabulū ori admouet. ⁊ est angui similis·vallo munitus eburneo. Hos boues lucas vocabant antiqui romani. boues·quia nullū animal grandius videbant·lucas q; in lucania illos primos pyrrhus in prelio obiecit romanis. Nā hoc genus animantis in rebus bellicis aptū est. In eis enī persę ⁊ indi ligneis turribus collocatis tanq; de muro iaculis dimicāt. Intellectu aūt ⁊ memoria multa vigent. Gregatim incedūt·motu quo valent salutant homines. murē fugiūt·auersi coeunt·quādo aūt parturiūt; in aquis uel in insulis dimittūt fętus·ꝓpter dracones q; inimici sunt ⁊ ab eis implicati necantur Biennio aūt portant fętus·nec amplius q; semel gignūt·nec plures ꝫ tm̄ vnum. Uiuūt aūt annos trecentos. Apud solam africā ⁊ indiā elephanti prius nascebant·nūc sola eos india gignit. Gryphes vocat᷑·q sit aal pēnatū ⁊ quadrupes. Hoc genus ferarū in hyperboreis montib᷒ nascit᷑·omni parte corporis leones sunt·alis ⁊ facie aquilis similes·equis vehementer infesti. Nā ⁊ homines viuos discerpunt. Cameleon nō habet vnū colorem sed diuersa varietate consp̄sus·ut pardus. Dictus aūt ita·eo q cameli similitudinē habet ⁊ leonis·hui᷒ cameleontis corpusculum ad colores quos videt facillima conuersione variat᷑·qđ animaliū alioꝝ nō est ita ad conuersionē facilis corpulentię. Cameleopardus dictus qđ dum sit ut pardus albis maculis supaspersus·collo equo similis·pedibus bubalis·capite tm̄ camelo similis. hunc ęthiopia gignit. Lynx dictus q; in luporū genere numerat᷑·bestia maculis distincta terga ut pardus·ꝫ similis lupo. Unde ⁊ ille licos·iste lynx Hui᷒ vrinam conuerti in duritiā pretiosi lapidis dicūt qui liguri᷒ appellat᷑·q ⁊ ipsos lynces sentire hoc documēto ꝓbat᷑. Nā egestū liquorem hareis inquantū potuerint contegūt inuidia quadā nature·ne talis egestio trāseat in vsum humanū. Lynces dicit Plini᷒ extra fetū vnū nō admittere secundū. Castores a castrando dicti sunt. Nam testiculi eoꝝ apti sunt medicaminib᷒ ꝓpter q; cum presenserint venatorē ipsi se castrant ⁊ morsibus vires suas amputāt. De quib᷒ Cicero in scauriana·redimūt se a parte corpis. ꝓpter q; maxime expetunt. Iuuenalis. Qui se eunuchū ipse facit·cupiens euadere damna testiculi. Ipsi sunt ⁊ fibri q; etiam pontici canes vocant. Ursus fert᷑ dictus·q ore suo formet fętus·quasi orsus. Nam aiunt eos informes generare partus. ⁊ carnē quandā nasci quā mater lambiēdo in membra componit·vnde est illud: Sic formar lingua fętū cū ꝓtulit vrsa. Ꝫ hoc imaturitas partus facit. Deniq; xxx. die generat. vnde euenit·ut precipitata fęcūditas informis ꝓcreet. Ursoꝝ caput inualidū·vis maxima i brachijs i ⁊ lumbis. Unde interdū erecti insistunt. Lupus greca deriuatiōe in linguā nostrū tranferē. Lupos enī illi licos dicūt. Licos autem gręce·a morsib᷒ appellat᷑·q rabie rapacitat᷑ quęq; inuenerit trucidet. Alij lupos vocatos aiunt·qsi leopos q; quasi leoni ita sit illi virtus in pedib᷒. vnde quicq̄d pede pręserit·nō viuit. Rapax autē bestia ⁊ cruoris apperens. De quo rustici aiūt·vocem hominē p dere si eū prior lupus viderit. Unde ⁊ subito tacenti dicit᷑: lupus i fabula. Certe si se p visū sensserit·deponit feritatis audaciā. Lupi toto anno nō amplius q; diebus xij·coeūt·famē diu portant. ⁊ post longa ieunia multū deuorāt. Lupos ęthiopia mittit ceruice iubatos. ⁊ tanto varios·ut nullū colorem dicant illis abesse. Canis nomen latinū grecā etymologiā videt᷑ habere. Grece enī cinos dicit᷑·licz eū quidā a canore latratus appellatū ęstimēt. eo q; insonet·vnde ⁊ canere. Nihil aūt sagacius canib᷒. Plus enī sensus ceteris animalibus habēt. Nāq; soli sua nomina recognoscūt·dños suos diligūt·dominoꝝ tecta defendūt. p dñis suis se morti obiciūt·volūtarie cū domino suo ad prędā currūt·corpus domini sui etiā mortuum nō relinquūt. Quoꝝ postremo natura ē extra homines esse nō posse. In canibus duo sūt expectāda·aut fortitudo aut velocitas. Catuli abusiue dicunt᷑ quarūlibet bestiarū filij. Nam catuli ꝓprie canū sūt·p diminutionem distincti. Licisci aūt dicunt᷑·ut ait Plinius canes nati ex lupis ⁊ canib᷒ cum inter se forte miscent. Solent ⁊ inde fęminas canes noctu in siluis alligatas admitti ad tigres bestias·a quibus insiliri ⁊ nasci ex eodē fętu canes adeo acerrimos ⁊ fortes·ut complexu leones prosternant. Uulpes dicta quasi volupes. Est enī volubilis pedibus ⁊ nūq; rectis itinerib᷒·ꝫ tortuosis anfractibus currit·frandulentū aal·insidijsq; decipiēs. Nā dū nō habuerit escā fingit mortē·sicq; descēdentes quasi ad cadauer volucres rapit ⁊ deuorat. Simię grecū est nomen·id est pressis narib᷒. Unde ⁊ simias dicim᷒·q; suppressis narib᷒ sint. ⁊ facie fęda·rugis turpiter follicātib᷒·licz ⁊ capellarū sit pressum habere nasum. Alij simias latino arbitrantur sermone vocatas·eo q; multa in eis

elephanti

canes

similitudo rationis humane sentiẽt. ℔ falsum est. ℔ę elementoꝝ sagaces noua luna exultant. media ⁊ caua tristantᷣ. ℔ętus quos amãt ante se gestant. neglecti circa matrẽ hęrent. ℔ozũ genera quinqꝫ sunt. ex quibꝫ circopetici caudas habent. Simia enī cũ cauda est quã quidã durã vocant. Sfingę villose sũt comis. mãmis ꝓminentibus. dociles ad feritatis obliuionem. Lenocephali. ⁊ ipsi similes simijs. ℔ facie ad modũ canis. vnde ⁊ nuncupati. Satyri facie admodũ grata. ⁊ gesticulatis motibꝫ inquieti. Lallitrices. toto pene aspectu a cęteris distant. Sũt enī in facie prolucta barba. ⁊ lata cauda. Leontofonos. bestia modica. ⁊ ex eo ita vocata. qꝛ capta exurit. eiusqꝫ cinere asperse carnes. ⁊ posite ꝑ compita semitaꝝ leones necãt si quantulũcũqꝫ ex illis sumpserint. Strix animal in africa herinatij simile. vocatũ a spinarũ stridore quas tergo laratas emittit ⁊ canes insequẽtes vulnerat. Enydros bestiola ex eo nũcupata q᷑ in aquis versat. ⁊ maxime in nilo. Que si inuenerit dormientẽ crocodilũ. volutat se in lutũ primũ ⁊ intrat ꝑ os eius in ventrẽ ⁊ carpens oĩa interiora eius exit viua de visceribus crocodili ipso mortuo. Hic neomon grece vocatꝰ eo q᷑ odore suo ⁊ salubria ciboꝝ ⁊ venenosa prodant. De quo Draconti⁹ ait. ℙredicit suillus vim cuiuscũqꝫ veneni. Suillus aũt a seris est nuncupatus. Hic etiã serpentes insequit. qui cũ aduersus aspidẽ pugnat. caudã erigit. quã aspis marime obseruat. q̃si minantẽ. ad quã cum vim suam transfert decepta corrũpit. Musio appellatus q᷑ muribꝫ infestus sit. Hũc vulgus captũ a captura vocat. Alij dicunt q᷑ captat. id est vider. Nam tãto acute cernit ut fulgore luminis noctis tenebras superet. Unde ⁊ a grecis venit catus. id est ingeniosus. ἀπὸ τοῦ κάειν. Furo a furuo dictus. vnde ⁊ fur. Tenebrosos enī ⁊ occultos cuniculos effodit. ⁊ ejcit ꝓdã quã inuenerit. Melo uel q᷑ sit rotundissimo mẽbro. uel q᷑ fauos petat. ⁊ assidue mella captet.

De minutis animantibus Cap. II.

m Us pusillũ animal. grecũ illi nomen est. q̃cq̃d ῥo ex eo trahit latinũ fit. Alij dicũt mures q᷑ ex humore terrę nascant. Nam mus terra. vnde ⁊ humꝰ. His in plenilunio iecur crescit. sicut quędã maritima augent. que rursus decrescente luna deficiũt. Sorex latinũ est eo q᷑ rodat. ⁊ in modũ serrę ꝓcidat. Antiqui aũt soricem sauricẽ dicebant. sicut ⁊ clodum claudum. Mustela dicta. quasi mus longus. Nã telum a longitudine dictũ. Hęc ingenio subdola in domibus vbi nutrit catulos suos transfert mutatqꝫ sedẽ. Serpẽtes etiã ⁊ mures ꝑsequit. Duo aũt sũt genera mustelarũ. Alterũ enī siluestre est. distans magnitudine. qđ greci ictidas vocãt. alterum in domibꝫ oberrans. Falso aũt opinant. qui dicunt mustelã ore cõcipere. aure effundere partũ. Musaraneũ; cuius morsus araneę: est ī sardinia animal periguũ. araneę forma. cuiꝰ morsu ꝓciduntur recta. que solifuga dicit. q᷑ die fugiat. In metallis argentarijs plurima est. occulta reptans ⁊ ꝓ imprudentia supsedentibus pestẽ facit. Talpa dicta. q᷑ sit damnata cęcitate ꝑpetua ⁊ tenebris. Est enī absqꝫ oculis. semꝑ terram fodit: ⁊ humũ egerit. ⁊ radices subter frugibꝫ comedit. quã greci assalã vocant. Glires dicti sũt. qꝛ pingues eos efficit somnus. Nã glisscere dicimꝰ crescere. Hyeme enī tota dormiunt. ⁊ ĩmobiles q̃si mortui iacent. tempore estiuo reuiuiscũt. Meritius animal spinis coopertũ. qđ exinde dicit noiatũ. eo q᷑ subrigit se q̃n spinis suis claudit. quibꝫ vndiqꝫ ꝓtectus est contra insidias. Nã statim ut aliq̃d ꝓsenserit. primũ se subrigit. atqꝫ in globũ conuersus. i sua se arma recolligit. Hui⁹ prudentia quędam est. Nã dũ abscideri⁹ vuã de vite. supinus sese volutat sup eam ⁊ sic eam exhibet natis suis. Brillus. nomẽ a sono vocis habet. Hic retro ambulat. terrã terebrat. stridet noctibꝫ. Uenaꝫ eum formica circũligata capillo in cauernã eius conlecta afflata prꝰ puluere. ne se abscondat. ita formicę complexibus trahit. Formica dicta eo q᷑ ferat micas farris. cuius solertia multa. Prouidet enī in futurũ. ⁊ ꝓparat estate qđ hyeme comedat. In messe aũt eligit triticũ. hordeũ nõ tãgit. Dũ pluit ei sup frumentũ. totum ejcit. Dicunt in ęthiopia esse formicę ad formam canis. quę harenas aureas pedibus eruũt. quas custodiũt ne ą᷑s auferat. captantesqꝫ ad necem ꝑsequunt. Formicoleon ob hoc vocatus q᷑ est uel formicarum leo uel certe formica pariter ⁊ leo. Est enī aĩal paruũ formicis satis infestum. qđ se in puluere abscondit. ⁊ formicas frumẽta gestãtes interficit. Prouinde aũt leo ⁊ formica vocat. q᷑ alijs animalibus ut formica est. formicis aũt ut leo est.

De serpentibus Cap. III.

a Nguis vocabulũ omniũ serpentiũ genus. q᷑ plicari ⁊ cõtorqueri põt. ⁊ inde anguis q᷑ angulosus sit ⁊ nũq᷑ rectus. Angues aũt apud antiqꝫ ꝓ genijs lucoꝝ erãt habiti semꝑ. vnde ⁊ Persius. Pinge duos angues pueri sacer est lucus. Colubrũ constat ab eo dictũ q᷑ colat vmbras. uel q᷑ in lubricos tractus flectibꝫ sinuosis labit. Nã lubricum dicit quicq̃d labit dũ tenet. ut piscis ⁊ serpens. Serpens aũt nomẽ accepit. qꝛ occultis accessibꝫ serpit. nõ aptis passibus ℔ squamaꝝ minutissimis nisibus repit. Illa aũt que quatruoꝛ pedibus nituntᷣ. sicut lacerte ⁊ stelliones. nõ serpentes ℔ reptilia noiantᷣ. Serpentes autẽ reptilia sunt. qꝛ ventre ⁊ pectore reptant. Quoꝝ tot venena. quot genera: tot pnities. quot species: tot dolores. quot colores habentur. Draco maioꝛ cunctorum serpentium siue omniũ animantiũ sup terram. Hunc greci dracontã vocant. Unde ⁊ deriuatum est in latinũ ut draco dicereꝰ. qꝛ sepe a speluncis abstractus. ferẽ ī aerẽ concitatęqꝫ ꝓpter eũ aer. Est aũt cristatus.

ore paruo. ꝛ arctis fistulis ꝙ quas trahit spiritū ꝛ linguam exerat. Uim aūt non in dentibus sed in cauda habet. ꝛ verbere potius ꝙ rictu nocet. Innoxius aūt est a venenis ꝫ ideo huic ad mortē faciendā venena nō esse necessaria ꝙ si quē ligauerit occidit. A quo nec elephas turus est sui corporis magnitudine. Nā circa semitas delitescēs ꝙ quas elephanti solito gradiunt crura coꝫ nodis illigat ac suffocatos perimit. Signit autem in ethiopia ꝛ in india in ipso incēdio iugis estus Basiliscus grece latine interpretat regulus eo ꝙ rex serpentiū sit adeo ut cū videtes fugiant quia olfactu suo eos necat. Nam ꝛ hominē si aspiciat interimit. Siquidē ad eius aspectū nulla auis volans illesa trāsit ꝫ quis ꝓcul sit eius ore combusta deuorat. A mustelis tñ vincit quas illic boues inferūt cauernis in quib⁹ delitescunt. Iracꝫ ea visa fugit quē illa ꝓsequit ꝛ occidit. Nihil enī parens ille rerū sine remedio cōstituit. Est aūt longitudine semipedalis albis maculis linear⁹. Reguli aūt sic scorpiones arentia quęꝫ sectant. ꝛ postꝙ ad aq̄s venerint ibiꝫ aliquē momorderint hydrophobas ꝛ lymphaticos faciūt. Sibilus idē est q̄ ꝛ regulus. Sibilo enī occidit anteꝙ mordeat uel exurat. Uipera dicta ꝙ vi pariat. Nā cū venter eius ad partū intumuerit caruli nō expectantes maturā naturę solutionē corrosis eius lateribus ui erūpunt cū matris interitu. Lucan⁹. Uiperei coeunt abrupto corpore nati. Fertur aūt ꝙ masculus ore inserto viperę semen exuat. Illa aūt ex voluptate libidinis in rabiē versa caput maris ore recepti ꝓcidit. Ira fit ut parens vtꝫ pereat. masculus dū coit femina dū parturit. Et vipera aūt fuit pastilli qui tyriaci vocāt a grecis. Aspis vocata ꝙ morsu venena imittat ꝛ aspergat. Dos enī greci venenū dicūt. ꝛ ide aspis ꝙ morsu venenato interimat. Dui⁹ diuersa genera ꝛ species ꝛ dispares effectus ad nocendū. Ferē ār aspis cū ceperit pari incantatorē qui eā quibusdā carminibus ꝓsus euocat ut eā de cauerna ꝓducat illa cum exire noluerit vnā aurē i terrā ꝓmit alterā cauda obturat ꝛ operit arꝫ ita voces illas magicas nō audiēs nō exit ad icantantē. Dipsas gen⁹ aspidis qui latine situla dicit qs quē momorderit siti perit. Hypnalis gen⁹ aspidis dicta ꝙ somno necat. Hanc sibi cleopatra apposuit. ꝛ ita morte q̄si somno soluta ē. Emorrois aspis nūcupat ꝙ sanguinē sudet q̄ ab eo morsus fuerit ita ut dissolut⁹ venis quicq̄d virę est ꝓ sanguinem euocet. Hęce enī sanguis hęma dicitur. Prester aspis semp ore patenti ꝛ vaporanti currit. Cui⁹ poeta sic meminit. Oraꝫ distendens auidus fumantia prester. Hic quē ꝓcusserit distendit enormiꝫ corpulētia necat extuberatū enī putredo sequit. Septabificus aspis qui dū momorderit hominē statim eū consumit ita ut liquefiat totus in ore serpentis. Ceraste serpens dictus eo ꝙ in capite cornua habeat similia arietū. κερατα enī greci cornua vocant. sūt aūt illi quadrigemina cornicula quorum ostentationē veluti escā illiciens sollicitata aialia perimit. Totū enī corpus harenis tegit nec vllū indiciū sui ꝓbet nisi ea ex ꝓte qua iuitatas aues uel animalia capit. Est aūt flexuosus plus ꝙ alij serpētes ita ut spinā habere nō videat. Scitalis serpens vocat⁹ est eo ꝙ tanta ꝓfulget tergi varietate ut notaꝫ gratia retardet aspicientes. ꝛ qs reptando pigrior est quos assequi nō valet miraculo sui stupētes capit. Tanti aūt feruoris est ut etiā hyemis tempore eruuias corpis feruentis exponat. De quo Lucan⁹. Et scitale sparsis etiā nūc sola pruinis eruuias positura suas. Amphibęna dicta eo ꝙ duo capita habeat vnū in loco suo alterū i cauda currens ex vtroꝫ capite tractu corpis circulato. Hęc sola serpentū frigori se committit prima oīuꝫ ꝓcedens. De qua idē Lucanus Et grauis i geminū vergens caput anphibęna. Cui⁹ oculi lucent veluti lucernę. Enidris coluber in aqua viuēs. Greci enī hydor aquā vocāt. Hydros aquatilis serpēs a quo icti obturgescūt cui⁹ quidā morbū boam dicūt eo ꝙ simo bouis reme dicī. Hydra draco multorū capitū qualis fuit in lerna palude prouintię arcadię hęc latine excedra dicī ꝙ vno cęso tria capita exerescebāt. ꝫ hoc fabulosum est. Nam constat hydrā locū fuisse euomentē aquas vastantes vicinā ciuitatē i quo vno meatu clauso multi erumpebāt. Q̄d hercules videns loca ipsa exussit ꝛ aquę clausit meat⁹. Nam hydra ab aqua dicta ē. Chelydros serpēs quasi cherysydros dicit quia ꝛ in aquis ꝛ in teris moratur. Nam χερσον dicūt greci terrā. ὕδωρ aquam. hic ꝙ quā labit terrā fumare facit quē sic Macer describit. Seu terga expirant spumātia virus seu tra fumat reter qua labit anguis. Et Lucanus. Tractiꝫ via fumāte chelydri. Semp enī directus ambulat. Nā si torserit se dum currit statim crepat. Natrix serpens aquā veneno inficiēs. In quocūꝫ enī fonte fuerit veneno cum imiscet. De quo Lucan⁹. Natrix violator aquę Cencris serpens inflexuosa quę semp iter rectum efficit. De qua Lucanus. Et semp recto lapsurus limite cencris. Parias serpens quę semp in cauda ambulat. ꝛ sulcū facere videt. De quo idem Lucanus. Quo contemptus iter cauda sulcare parias. Boas anguis italię imensa molę ꝓsequit greges armentorum ꝛ bubalos. ꝛ plurimo lacte irriguis uberib⁹ se inectit. ꝛ suggens interimit atq̄ inde a boū populatione boas nomen accepit. Jaculus serpens volans. de quo Lucanus. Jaculiꝫ volucres. Exiliūt enī in arboribus ꝛ dū aliquod animal obuiū fuerit iactant se sup illud ꝛ perimunt. Unde ꝛ iaculi dicti sunt. In arabia autem serpentes sunt cum alis quę sirenę vocant quę plus currunt ab equis ꝫ etiam ꝛ volare dicunt quorū tantū virus est ut morsum ante mors insequatur q̄ dolor. Dipsas dicta ꝙ colorem arenę habeat. De q̄ poeta. Et paruis pictus maculis thebanus

obites concolor: erutis atq; indiscretꝰ harenis admotus. Seps exigua serpens·quę nō solum corpꝰ sed ꝛ ossa veneno consumit. Cuius poeta sic meminit. Ossaq; dissoluens cum corpore tabificus seps. Dipsas serpens tantę exiguitatis fert·ut cū calcatur nō videatur. Cuius venenum ante extinguit q̄ sentiat·ut facies p̄cuenta morte nec tristitiā inducat morituri. De q̄ poeta. Signiferū iuuenē tyrrheni sanguinis aulū·toztā caput retro dipsas calcata momordit. Uix dolor aut sensus dentis fuit. Salpinga serpēs ē quę nō videt. Lęcula dicta ꝓpter q̄ parua sit. ꝛ nō habeat oculos. Centūpeda a multitudine pedum dicta. Bzucus est cuius pene totum corpus in ventre colligitur. Lacertus reptilis genus est·vocatus ita q̄ bzachia habeat. Genera lacertozū plura ut botrax·salamandria·saura·stellio. Botraca dicta q̄ ranę habeat faciem. Nam gręci ranam botracam vocant. Salamandria vocata·q̄ contra incēdia valeat·cuius inter omnia venenata vis maxima est Cętera enī singulos feriūt·hęc plurimos pariter interimit. Nam si arbozi irrepserit·omnia poma inficit veneno ꝛ eos qui eos ederint occidit·qui etiā si uel in puteū cadat vis veneni eius potantes interficit. Ista contra incendia repugnās·ignes sola animaliū extinguit. Uiuit enī ī medijs flammis sine dolore ꝛ consumptiōe. ꝛ nō solum q: nō vrit·sed extinguit incendium. Saura lacertus q̄ quando senescit cęcant oculi eius. ꝛ intrat in foramen parietis aspicientis contra oziētē. ꝛ oztο sole intendit ꝛ illuminat. Stellio de colore indirum nomen habet. Est enim tergore pictus lucentibus guttis in modum stellaꝝ. De quo Ouidius. Aptumq; colozi nomen habet·varijs stellatus corpore guttis. Hic aūt scozpionibus adeo contrarius tradit ut viso eo pauozem his afferat ꝛ torpozem. Sūt ꝛ alia serpentiū genera·ut admodicę. elephantię·chamedracontes. Postremo quantus nominū tantus mortiū numerus. Dēs autem serpentes natura sua frigidi sūt·nec percutiūt·nisi quando calescūt. Nam quando sunt frigidi nullum tangūt. Unde ꝛ venena eozum plus die q̄ nocte nocent. Lozpent enim noctis algore ꝛ meritο·q: frigidę sunt nocturno zore. Jn se enī adducunt vapozem corporis gelidę pestis. ꝛ natura frigidę. Unde ꝛ hyeme in nodos tozquentur·ęstate soluunt. Jnde est q̄ dum quisq; serpentium veneno p̄cutit·primū obstupescit. ꝛ postea vbi in illo calefactum ipsum virus exarserit·statim hominē extinguit. Uenenū autem dictum·eo q̄ per venas vadit. Jnfusa enim pestis eius p venas vegetatione corporis aucta discurrit. ꝛ animā extinguit, Unde nō potest venenū nocere nisi hominis terigerit sanguinē. Lucanus. Noria serpentium est admixto sanguine pestis. Omne aurem venenū frigidum est. ꝛ ideo anima quę ignea est fugit venenū frigidum. Jn naturalibꝰ bonis quę nobis ꝛ irrationabilibus animātibus videmus esse cōmunia·viuacitate quadam sensus serpens excellit. Unde ꝛ legit in genesi: Serpens autem erat sapientioz omnibꝰ pecozibus terrę. Dicit autē Plinius si creditur·q̄ serpentis caput·etiam si cum duobus euaserit digitis nihilominus vivit. Unde ꝛ totum corpus objcit p̄o capite ferientibus. Anguibus vniuersis bebes visus est. Raro in aduersum contuentur·nec frustra·cum oculos nō in fronte habeant·sed ī tempozibus adeo ut citius audiant q̄ aspiciant. Nullum autem animal in tanta celeritate linguam mouet ut serpens adeo ut triplicem linguam habere vidēatur cum vna sit. Serpentium humida sunt corpa·adeo ut quaq̄ eunt viam humore designent. Uestigia serpentium talia sunt·ut cū pedibus carere videantur·costis tamen ꝛ squamarū nisibus repār·quas a sūmo gutture vsq; ad imam aluum parili modo dispositas habent. Squamis enim quasi vnguibus·costis quasi cruribus innitunt. Unde si in qualibet corporis parte ab aluo vsq; ad caput ictu aliquo collidatur·debilis reddita cursum habere non possit·quia vbicunq; ictus ille inciderit spinam soluit p quam costarum pedes ꝛ morus corporis agebantur. Serpentes autem diu viuere dicunt·adeo ut depositа vetere tunica senectutem deponere·atq; ī iuuentutē redire perhibeantur. Tunicę serpentum eruuię nuncupantur eo q̄ his quando senescunt sese exuunt·quibus exuti in iuuentutem redeunt. Dicuntur autem eruuię ꝛ induuię·q: eruunt ꝛ induuntur. Pythagoras dicit de medulla hominis mortui quę in spina ē serpentem creari·quod etiā Ouidius in metamorphoseozum libris cōmemozat dicens: Sunt qui cum clauso putrefacta est spina sepulchzo mutari credant humanas angue medullas. Quod sicreditur merito cuenit·ut sicut per serpentem mors hominis·ita ꝛ per hominis mortē serpens. Fertur autem q̄ serpens hominem nudum nō sit ausus attingere.

De vermibus Cap̄.v.

Ermis est animal quod plerūq; de carne uel de ligno uel de quacūq; re terrena sine vllo cōcubitu gignitur·licz nōnūq; ꝛ de ouis nascantur ut scozpio. Sūt autem vermes aut terrę·aut aquę·aut aeris·aut carniū·aut frondium·aut lignozum·aut vestimentozū. Aranea vermis aeris·ab aeris nutrimento cognominata quę eriguo corpore longa fila deducit. ꝛ telę semp intenta·nūq; desinit laborare·pperuū sustinens in suo labore suspendiū. Sanguisuga vermis aquatilis: dicta q̄ sanguinē sugit. Potantibus enim insidiatur·cūq; illabitur faucibus uel vbi vspiam adhęserit sanguinem haurit. ꝛ cum nimio cruore maduerit·euomit id quod hausit·ut recentiorē denuo sugat. Scozpio vermis terrenus·qui potius vermibꝰ ascribitur nō serpentibus·aīal armatū aculeo. ꝛ ex eo gręce vocatū·q̄ canda figat. ꝛ arcuato vulnere venena diffundat

Prorium est autē scorpionis q manus palmam nō feriat. Cantareda vermis terren⁹ qui humano corpori statim ut fuerit applicat⁹ sui adustiōe vesicas efficit plenas humore. Multipes vermis terrenus ex multitudine pedū vocatus qui contra ictum contractus in globum complicat. Nascitur sub petris ex humore ⁊ terra. Limax vermis limi dictus q in limo uel de limo nascat. vnde ⁊ sordidus semp ⁊ imundus habet. Bombyx frondiū vermis ex cui⁹ textura bombycinū conficit. Appellat autem hoc nomine ab eo q euacuetur dum fila generat. ⁊ aer solus in eo remaneat. Eruca frondiū vermis oleribus uel pampino inuoluta ab erodendo dicta cuius meminit Plautus. imitatus nequam bestiā ⁊ maleficā inuolutam in pampino. Implicat se eadem nec aduolat ut locusta ut huc illucq discurrens semipasta dimittat sed pmanet perituris frugibus ⁊ tardo lapsu pigrisq morsibus vniuersa consumit. Teredonas greci vocant lignorum vermes q terendo edant. Nos nos termites dicim⁹. Ita enī apud latinos ligni vermes vocant quos rempore inopportuno cesę arbores gignunt. Tinea vestimentoꝝ vermis dicta q teneat. ⁊ eo vsq insedeat quo erodat. Inde ⁊ prinat q in eandem rem identidem vrgeat. Vermes carniū emigraneus lumbricus. ascaridę cosli pediculi pulices lendes tarmus ricinus vsia cimex. Emigrane⁹ vermis capitis vocat. Lumbric⁹ vermis intestinoꝝ dictus quasi lubricus q labit uel q in lumbis sit. Ascaridę Cosli Pediculi vermes cutis a pedibus dicti vnde ⁊ pediculosi dicunt quib⁹ pediculi in corpore efferuescunt. Pulices vo vocati sūt q ex puluere magis nutriant. Tarmus vermis est lardi. Ricinus vermis est canis vocatus eo q hęret in auribus canū. Cinos enī grece canis est. Usia vermis est porci appellata quia vrit. Nam vbi momorderit adeo locus ardet ut statim ibi vesicę fiant. Cimex de similitudine cuiusdam herbę vocatus cuius ferorē habet. Prorie autē vermis in carne putrefacta nascit tinea i vestimētis eruca in olere teredo i ligno tarmus in lardo vermis nō ut serpens apertis passibus uel squamarū nisibus repit q nō est illi spinę rigor ut colubri ⁊ in directū corpusculi sui partes gradatim porrigendo contractas contrahendo porrectas motū explicat sicq agitat⁹ plabitur.

De piscibus Cap. VI.

Pisces dicti vnde ⁊ pecus a pascendo scilicet. Reptilia ideo dicunt hęc quę natāt eo q reptandi habeāt speciē ⁊ naturam. q̄uis se in pfundū imergant. tñ in natando repunt. vnde ⁊ Dauid ait: Hoc mare magnū ⁊ spacioſum manib⁹. illic reptilia quoꝝ nō est numer⁹. Infinita sunt quędā genera piscium dicta eo q ambulandi in terris vsū. ⁊ natandi in aquis officiū habeāt. Anfi enī grece vtrūq dicit. id est q in aquis ⁊ i terris viuit ut focę crocodili hippotami. hoc est equi fluuiales. Decoribus autē ⁊ bestijs ⁊ volatilib⁹ ante hoies noīa imposuerunt q̄ piscibus. q prius visa sunt ⁊ cognita. Pisciū vo postea paulatim cognitis generib⁹ noīa instituta sūt. aut ex similitudine terrestriū animaliū aut ex specie ꝓpria siue moribus seu colore uel figura aut sexu. Ex similitudine terrestriū. ut ranę ⁊ leones ⁊ vituli ⁊ nigri meruli ⁊ paui diuerso colore dorso ⁊ collo picti. ⁊ turdi albovarij. ⁊ cętera quę sibi iuxta species terrestrium animaliū noīa vendicarunt. Ex moꝝb⁹ terrestriū. ut canes in mari a terrenis canibus nuncupati q mordeant. ⁊ lupi q improba voracitate alios pſequant. A colore. ut vmbrę q colore vmbrę sunt. ⁊ auratę q in capite auri colorē habent. ⁊ varij a varietate. quos vulgo tructas vocant. A figura. ut orbis. q rotundus est. totusq in capite constat. ⁊ solea q sit instar calciamentoꝝ solijs. A sexu. ut musculus q sit balenę masculus. Eius enī coitu concipere hęc belua phibet. Hinc ⁊ musculi cochleaꝝ q̄rū lacte concipiūt ostreę. Balenę aūt sunt imensę magnitudinis bestię ab emittēdo ⁊ fundēdo aquas vocatę. Cęteris enī bestijs maris altius iacūt vndas. Βαλλειν enī grece emittere dicitur. Cete dictę ὸ κητος και τὰ κητη. hoc ē ob imanitem. Sūt enī ingentia genera bęluarū ⁊ equalia montiū corpora qualis cetus excepit ionā cuius alnus tantę magnitudinis fuit ut instar obtineret inferni dicente ꝓpheta; exaudiuit me de ventre inferni. Equi marini q prima parte equi sunt postrema soluunt in piscē. Bocas dicūt esse boues marinos quasi boacas. Cerulei a colore appellari. Nā ceruleū est viride cū nigro ut est mare. Delphines certū habent vocabulum q voces hominū sequant; uel q ad symphoniā gregatim conueniāt. Nihil in mari velociꝰ istis. Nā plerūq salientes naues transuolant. Quando autē pcludūt in fluctib⁹ ⁊ vndaꝝ se mutuo saltu pcipiti ferūt. tempestates significare videt. Hi porpie simones noīant. Est ⁊ delphinū genꝰ in nilo dorso serrato qui crocodilos tenera ventrium secantes interimūt. Porci marini qui vulgo vocāt suilli qui dum escam quęrūt more suis terrā sub aquis fodiūt. Circa guttur enī habent oris officiū. ⁊ nisi rostrū barenis imergāt pastū nō colligunt. Corui a cordis voce dicti q grūniunt pectore suaq voce ꝓdiri capiunt. Tinni greci nomen habent. Hi ingrediunt veris tpe. intrāt dextro latere. leuo exeūt. Hoc inde credunt facere q dextris oculis acutius videāt q̄ sinistris. Gladi⁹ dicit eo q rostro maiori nato sit. ⁊ ob hoc naues pfossas mergit. Serra nūcupata q serratā cristā habet. ⁊ subter natans naue secat. Scorpio dict⁹ q lędit dū manu tollit. Tradunt decem cancris cū oęimi manipulo alligatis oēs qui ibi sūt scorpiones ad eū locū congregari. Aranea genus piscis dictus q aure feriat. Habet enī stimulos. de quibus pcutit. Crocodilus a croceo colore dictus

gignitur in nilo animal quadrupes in terra ⁊ in aquis valens longitudine plerūq; viginti cubitorū dentiū ⁊ vnguiū īmanitate armatū. tantaq; cutis duritia ut q̄uis fortium ictus lapidū tergo repercussus sit nō sentiat. Nocte i aquis die i humo quiescit. Qua i terra fouet masculus ⁊ femina vices seruant. Hūc pisces quidam serratā habentes cristā tenera ventriū desecātes interimūt Solus ex aialib⁹ superiorē maxillā mouere dicitur. Hippotam⁹ vocatus q̄ sit equo similis dorso iuba ⁊ hinnitu rostro resupinato a primis dentibus. cauda tortuosa vngulis binis. Die in aquis cōmorat⁹ nocte segetes depascit ⁊ hunc nilus gignit. Pagrum quē greci fagrū ideo nūcupant. q̄ duros dētes habeat ita ut ostreis i mari alat. Dentrix p multitudinē ⁊ granditate dentiū dicitur. Lepus a similitudine capitis nuncupatus. Lupum ut dictū est auiditas appellauit piscem in captura ingeniosum denicq; rete circūdatus ferē harenas arare cauda atq; ita condit⁹ trāsire rete. Mullus vocat⁹ q̄ mollis sit atq; tenerrimus cui⁹ cibo tradūt libidinem inhiberi oculorū aūt aciē hebetari homines ꝙ qui his sępe pasti sunt piscem olent. Mullus in vino necatus hi qui inde biberint tędiū vini habent. Mugilis nomen habet q̄ sit multum agilis. Nam vbi dispositas senserit piscatorum insidias confestim retrorsum rediēs ita transilit rete ut volare piscem videas. Melanurus eo q̄ nigrā caudā habeat ⁊ nigras pennas ⁊ in corpore lineas nigras. Melan enim greci nigrum vocant. Glaucus a colore dictus eo q̄ albus sit. Greci enim albū glaucon dicūt. Hic estate raro apparet nisi tm̄ in nubilo. Timallus ex flore nomen accepit. Timū quippe flos appellatur. Nam dū sit specie gratus ⁊ sapore iocundus tamē sicut flos fragrat. ⁊ corpore odores aspirat. Escarus dictus eo q̄ solus escam ruminare phibetur. Denicq; alij pisces nō ruminant. Tradunt aūt hunc ingeniosum esse. Nāq; inclusum nassis nō fronte erumpere nec infectis viminibus caput inserere. ꝫ aduersum caudę ictibus crebris laxare fores atq; ita retrorsum redire. Quē lucratū eius si forte alius escarus extrinsecus videat apprehensa mordicus cauda adiuuare nisus erumpentis. Sparus a lancea missili nomen accepit q̄ eiusdē figurę sit. Terrestria enī prius inuēta sunt q̄ marina. Nam sparus est telum rusticanum missile a spargendo dictū. Australis piscis siue q: aquarū vndam ore suscipit siue q: tūc hic piscis oriē. quo tępore tendere i occasum pliades cęperint. Amio saxatilis dextra sinistraq; lateribus virgis puniceis pperuis. aliisq; discoloribus designatur: dictus amio. quia nō capit nisi hamo. Echin⁹ parvus ⁊ semipedalis piscicul⁹. nomen sumpsit q̄ nauem adhęrendo retineat. Quant licz venti sęuiāt ꝓcellę nauis tamē quasi radicata i mari stare videtur nec moueri nō retinendo. sed tantūmodo adhęrendo. Hunc latini morā appellauerūt eo q̄ cogat stare nauigia. Uranuscopus vocatur ab oculo quem in capite habet. a quo semp supra intendit. Millago nominatus q: euolat supra aquā. Quotiēs aūt cernit extra aquā volitās tempestates mutari designat. Squatus dict⁹ q̄ sit squamis acutis. Unde ⁊ ei⁹ cute lignū polit. Ciuitas syrię quę nunc tyrus dicit. olim sarra vocabat. a pisce quodā q̄ illic abūdat quē lingua sua sar appellant. ex q̄ deriuatū est hui⁹ similitudinis pisciculos sardas sardinasq; vocari. Allec piscicul⁹ ad liquorē salsamentorū idone⁹. vnde ⁊ nūcupatus. Asforus pisciculus q̄ ꝓpter exiguitatē hamo capi nō potest. Anguille similitudo anguis nomē dedit. origo huius ex limo. Unde ⁊ q̄ capit adeo lenis est ut quanto fortius prelseris: tanto citius elabit. Ferūt aūt orientis fluuiū gangen anguillas tricenis pedib⁹ gignere. Anguillę vino necatę qui ex eo biberint tędium vini habēt. Draco marinus aculeos i branchijs habet ad caudā spectātes. q̄ dum pcusserit quaqua ferit venenū fundit. vnde ⁊ vocat⁹. Murenā greci mirenam vocant. eo q̄ complicet se in circulos. Hanc femininī tm̄ sexus esse tradūt ⁊ concipere a serpēte. ob id a piscatoribus tanq̄ a serpente sibilo euocat ⁊ capit. Ictu autē fustis difficulter interimit. ferula protinus animā in cauda habere certū est. Nā capite pcusso vix eā interimi. cauda statim exanimari. Cōgrus anguille silis ꝫ grādis. morat i cauernis petrar. sb aq̄. Polip⁹ id ē multipes. plurimos enī nerus habet. Iste ingeniosus hamū apertēs brachijs complectit nō morsu nec pri⁹ dimittit q̄ escā circūroserit. Torpedo vocata eo q̄ corp⁹ torpescē faciat si eā q̄s viuentē tāgat: Narrat Plinius secūdus ex indico mari. torpedo etiā. pcul ⁊ e longinq̄ uel si hasta vgaq; attigat q̄uis pęqualidos lacertos torpescē quālibet ad cursū veloces pedes alligare. Tāta enī vis ei⁹ ē ut etiā aura corpis sui afficiat mēbra. Sepia dicit: q: sepib⁹ intercluſa facili⁹ capit. In cocūdo obscenū gen⁹ ore enim concipit sicut vipera. Cui⁹ attramēti tanta vis est ut lucernę additū ęthiopū videri. ablato priori lumine quidam tradunt. Lulligo. tradunt in occano mauritanię non procul a lixo flumine tantam multitudinem lulliginū euloari ex aqua ut etiam naues dimergere possint. Conchę ⁊ concleę hac ex causa vocatę. q: deficiente luna cauantur. id est euacuant. Omniū enim clausorū maris animaliū atq; conchar⁹ incremento lunę membra turgescūt defectu euacuant. Luna enim cum in augumēto fuerit auget humorē. cum vo in defectum venerit humores minuit. Hoc enī physici dicūt. Conchę aūt ꝑ positiōis nomē. concleę vo per diminutionē q̄si conculę. Conchar⁹ multa genera sūt. inter quas ⁊ margariti fore quę celoe dicunt. in quarū carne pretiosus calculus solidat. de quib⁹ tradūt hi q̄ de animantiū scripsere naturis eo q̄ nocturno tempore littora appetunt. ⁊ ex cęlesti rore margaritum concipiunt. vnde ⁊ celoe nominantur. Murex conclea est maris. dicta ab acumine et asperitate. quę alio nomine conchylium nominat

propter q circūcisa ferro lachrymas purpurei coloris emittat·ex quibus purpura tingit·t inde ostrum appellatū·q hec tinctura ex teste humore elicit·Cancros vocari·q conchę sūt crura habētes·inimica ostreis animalia. Eoꝝ enim carnib⁹ viuūt miro ingenio. Nam quia valida testa eius aperiri nō potest·explorat quādo ostrea claustra testarū aperiat.tunc cancer latenter lapillū injicit atq ipedita cōclusiōe ostreę carnes erodit. Tradunt quidam decem cancris cum oximi manipulo alligatis omnes qui ibi sunt scorpiones ad eū locum coituros. Duo sunt aūt genera cancrorum fluuiales t marini. Ostrea dicta est a testa quib⁹ mollicies interior carnis munit. Greci enim testū ostrea vocāt. Ostrea aūt neutro·carnes eius fęminio dicunt genere. Musculi sunt ut prędiximus concleę aquaꝝ·quorū lacte concipiūt ostreę t dicti musculi quasi masculi. Pelorides a peloro promōtorio sicilię vbi abundāt cognominatę sunt. Unde Uirgilius dicit; Ecce autem boreas angusta ab sede pelori. Ungues a similitudine humanarū vnguiū dictę. Testudo dict⁹ eo q tegmine teste sit adopertus in camere modū. Sunt aūt quattuor genera: terrestres-maritimę-lutariq id est in cęno t paludibus viuentes. Quartū genus fluuiales quę in dulci aqua viuunt. Tradunt aliqui quod incredibile est·tardi⁹ ire nauigia testudinis pedem dextrum vehentia. Jcinus a terrestri icino nomē traxit·quē vulgus heritiū vocat. Huius testula dupler spinis aculeata in modum castaneārū: quando adhuc operte de arboribus cadunt. Caro eius mollis t minio similis. Uxis tribus modis dicit·ut testudo ac pelorus t conclea. Nam t qō edimus t vbi caro inest.t vtrūqꝫ dicit pelorus. Ranę a garrulitate vocatę eo q circa genitales strepunt paludes.t sonos vocis importunis clamorib⁹ reddāt. Ex his quędā aquaticę dicunt·quędam palustres·quędam ruberę ob id q in vepribus viuūt·grandiores cunctarū. Alię calamites vocant·qm inter harūdines fruticesqꝫ viuūt·minime omniū t viridissimę mutę t sine voce sūt. Agridulę ranę paruę in sicco uel agris morantes·vnde t nūcupatę. Negāt quidā canes latrare quibus i offa rana viua fuerit data. Sfungia ꝫ fingere id ē nitidare t extergere dicta. Afranius accedo ad te ut tibi ceruicē fingā lintheo·id est extergā. Licero: Et fingebat sfungijs sanguis·id est extergebat. Animal aūt esse docet cruore inhęrente petris·vnde t dū abscidit sanguinē emittit. Na.ꝫ alia sūt viuentia i aquis t discurrūt ut pisces·alia quę stāt fixa ut ostreę·icim sfungię. Ex his alias mares dici·eo q renues sint fistulę spissioresqꝫ alias fęminas quę maiorib⁹ fistulis sūt ac ppetuis·alias duriores quas greci appellant tragos.t nos hircosas dicere possum⁹ ob asperitatem sui. Mollissimū genus eaꝝ penicilli vocant·eo q aptę sunt ad oculorum tumores t ad extergēdas lippitudines vtiles. Candidę sfungię cura fiūt. Per estatē enī ad solem sternunt.t sicut cęra punica candore bibunt. Animaliū omniū in aquis viuentiū nomina.c.xliij.Plinius ait: diuisa in generib⁹ bęluarum.serpentiū cōmuniū terrę.t aquę cancrorum concharū locustarum pelorędū polipporū solearū lacertorū t lulliginū.t bis similia ex quibus multa quodā naturę intellectu temporū suorū ordinē agnoscunt·quędam ꝙo in suis locis sine mutatione vagantur. Jn piscibus aūt fęminis alię cōmixtiōe masculi concipiūt t pariūt catulos. Alię ponūt ova sine masculi cōmixtione suscepta: quę ijdē in sequenti sui seminis iactu pfundunt.t quę hoc munere fuerint afflata generabilia fiunt·quę ꝙo pfusa nō fuerint sterilia perseuerant·aut putrescunt.

De auibus Cap. VII.

Num nomen auiū·sed genus diuersum.
v Nam sicut specie sibi differunt·ita t naturę diuersitate. Nam alię simplices sūt ut columbę·alię astutę ut perdix·alię ad manū se subijciunt ut accipiter·alię reformidant ut garamantes·alię hominū conuersatione delectant ut hirundo·alię in desertis secretam vitam diligunt ut turtur·alię solo semine reperto pascūt ut anser alię carnes edunt t rapinis intendūt ut miluus·alię incolę quę manēt in locis semp ut struthio·alię aduenticie quę ꝙpijs temporibus reuertunt ut ciconię t hirundines·alię congregę·id est gregatim volantes ut sturni t coturnices·alię soliuagę·id est solitarię·propter insidias deprędandi·ut aquila accipiter.t quęcūqꝫ ita sūt.alię vocib⁹ strepunt·ut hirundo·alię cantus edunt dulcissimos ut cygnus t merula·alię verba t voces hominū imitant ut psitacus t pica·sed t alia sicut genere ita t moribus innumerabilia. Nā volucrū quot genera sint·inuenire quēq non posse. Neqꝫ enī ois indię ethiopię aut scythię deserta q̄s penetrare potuisset·q̄ earū genus uel differentias nosset. Aues dictę eo q vias certas nō habeāt·ꝫ pauia queqꝫ discurrāt. Alites q alis ad alta tendant.t ad sublimia remigio alarū conscendāt. Uolucres a volando·nā vnde volare·inde t ambulare dicimus. Uola enī dicit media pars pedis siue man⁹ t in auibus vola pars media alarū quarū motu pēnę agitant. Jnde t volucres. Pulli dicunt oiuꝫ auiū nati. Sꝫ t animaliū quadrupedū nati·pulli dicunt.t homo paruus pullus. Recentes igit nati pulli dicunt·eo q polluti sunt.vnde t vestis nigra pulla dicta est. Alę sūt in quib⁹ pēnę ordinem fixę volandi exhibent vsum. Uocatę aūt alę q his aues complexos alant·ac foueant pullos. Penna a pendēdo id est a volando dicta·vnde t pendere. Uolucres enim pennaꝝ auxilio mouent qñ se aeri mandant. Pluma q̄si piluma. Nā sicut pili in quadrupedum corpe·ita pluma in auibus. Aniū noia multa a sono vocis constāt esse cōposita·ut grus·cornus·cygnus·pauo·miluus·vula-

cuculus·graculus.ꝛ cętera·varietas enī vocis eorū docuit boies quid noiarent. Aquila ab acumine oculoꝝ vocata. Tanti enī contuit⁹ esse dicit ut cū sup maria imobili pēna ferat·nec humanis pateat obtutib⁹·de tanta sublimitate pisciculos natare videat·ac tozmēti instar descendēs raptā p:ędā pennis ad litt⁹ ptrahat. Nā ꝛ cōtra radiū solis ferē obtutū nō flectere·vnde ꝛ pullos suos vngue suspensos radijs solis obijcit.ꝛ quos viderit imobilē tenere aciē·ut dignos genere cōseruat·si quos vo inflectere obtutū quasi degeneres abijcit. Vultur a volatu tardo nominata putat. Magnitudine q̄pe coꝛpis p:ępetes volat⁹ nō habet. Harū q̄sdā dicūt cōcubitu nō misceri:ꝛ sine copula cōcipere ꝛ generare natosq; eaꝝ pene vsq; ad centū annos ꝓcedere·vultures aūt sicut ꝛ aq̄le etiā vltra maria cadanera sentiūt. Altius quipe volantes multa quę montiū obscuritate celant ex alto illę conspiciūt. Gradipes apud grę̄cos vocat auis apud nos tarda.eo q̄ graui volatu detenta nequaq̄ ut cętęrę volucres attollit velocitate pennarū. Grues vo nomen de ꝓpria voce sumpserūt. Tali enī sono susurrant. Hę aūt dū ꝓperant·vnā sequunt ordine litteraro. De quib⁹ Lucanus. Et turbata perit dispersis littera pēnis. Excelsa aūt perūt·quo facili⁹ vidcant quas petāt terras. Lastigat aūt voce quę cogit ad agmen. Ut vbi raucescit·succedit alia. Nocte aūt excubias diuidūt. ꝛ ordinē vigiliaꝝ p vices faciunt·tenētes lapillos suspensis digitis·quibus somnos arceant.qđ cauendū erit clamo: indicat. Ętatem in illis color ꝓdit. Nā senectute nigrescūt. Liconię vocatę a sono quo crepitant·quasi cicanię·quē sonū ozis potius esse constat q̄ vocis·q: eum quatiente rostro faciūt. Hęc veris nūcię·societatis comites·serpentiū hostes·maria transuolāt·i asiā collecto agmine pgunt. Lornices duces eas p:ęcedūt.ꝛ ipsę q̄si exercitus,sequūt. Eximia illis circa filios pietas Nā adeo nidos impensi⁹ fouent·ut assiduo in cubitu plumas exuāt. Quantū aūt temp⁹ impenderint in fętib⁹ educandis·tantū ꝛ ipsę i vicē a pullis suis alunt. Olor auis est quā grę̄ci cygnū appellant. Olor aūt dictus q̄ sit tot⁹ plumis albus Nullus enī meminit cygnū nigrū. Olon enī grę̄ce totū dicit. Lygnus aūt a canēdo est appellatus eo q̄ carminis dulcedinē modulatis voc⁹ fūdit. Ideo aūt suauiter eū canere dicūt·q: collū longū ꝛ inflexū habet.ꝛ necesse est eluctantē vocē p longum ꝛ flexuosum iter varias reddere modulationes. Ferūt in hyperboreis partibus ꝓcinentib⁹ citharędis olores plurimos aduolare apteq; ad modū concinere. Olores autē latinū nomen est. Nā grę̄ce cygni dicūt. Nauteꝝ vo sibi hunc bonā ꝓgnosim facere dicunt·sicut Emilius ait: Lygnus in auspicijs semp lętissim⁹ ales. Hunc optāt nautę q: se non mergit in vndas. Strutio grę̄co noie dicit·qđ animal in similitudine auis pēnas habere videt;tamen de terra altri⁹ nō eleuat. Oua sua fouere negligit ꝟ ꝓpter tantūmodo fotu pueris animant. Ardea vocata·q̄si ardua·id ē ꝓpe altos volatus. Lucan⁹. qđq; ausa volare ardea. Formidat enim imbres.ꝛ supra nubes euolat·ut ꝓcellas nubiū sentire nō possit. Cū aūt alt⁹ volauerit·significat tempestatē. Hanc multi tantalum noiant. Fęnix arabię auis dicta q̄ colorē feniceū habeat·uel q̄ sit in toto ozbe singularis ꝛ vnica. Nā arabes singularē ꝛ vnicā fęnicē vocāt Hęc q̄ngentis ꝛ vltra annis viuēs·dū se viderit senuisse·collectis aromatū virgultis·rogū sibi instruit.ꝛ conuersa ad radiū solis alarū plausu volūtariū sibi incendiū nutrit·sicq; iterū de cinerib⁹ suis resurgit. Cinnomolgus ꝛ ipsa arabię auis ꝓpinde ita vocata q̄ in excelsis nemorib⁹ terit nidos ex fruticib⁹ cinnami.ꝛ q̄m nō possunt ibi conscendere homines ꝓpter ramoꝝ altitudinē ꝛ fragilitatē·eos dē nidos plumbatis appetunt iaculis ac sic cinnama illa deponūt.ꝛ ꝓcijs ampliozib⁹ vendūt·eo q̄ cinnamū illud magis q̄ alia mercatozes ꝓbent. Psitacus in indię litto:ib⁹ gignitur colore viridi·ro:que puniceo·grandi lingua ꝛ cęteris auibus latioze. Unde ꝛ articulata verba exprimit·ita ut si eā nō videris·hominē loq̄ putes. Ex natura aūt salutat dicēs: aue uel chere. Lętera noia institutione discit. hinc est illud: Psitace a vobis alioꝝ noia discā. Hoc didici p me dicere cęsar aue. Alrion pelagi volucris dicta quasi ales oceanea eo q̄ hyeme i stagnis oceani nidos facit pulloſq; educit·qua excubante ferē extento equore pelagus silentib⁹ ventis continua septē dierum tranquillitate mitescere.ꝛ ea⁹ fęribus educādis obsequiū ipsa rerū natura ꝓbere. Pellicanus auis ęgyptia habitans in solitudine nili fluminis.vñ ꝛ nomē sumpsit. Nā canop⁹ ęgyptus dicit. Ferē si verū sit·eā occidere natos suos·eosq; p triduū lugere·deinde seipsam vulnerare ꝛ aspersiōe sui sanguinis vinificare filios. Stymphalidę aues ab stymphadib⁹ insulis appellatę vbi plurimū abūdant·aduersus q̄s hercules sagittis ē vsus. Sūt enī pelagi volucres in insulis habitātes. Diomedias aues a socijs diomedis appellatas·q̄s ferunt fabulę in eas dē volucres fuisse conuersos·forma fulice similes·magnitudine cygnoꝝ colore candido·duris ꝛ grandib⁹ rostris. Sūt aūt circa apuliam in insula diomedia inter scopulos litto:um ꝛ saxa volitantes·iudicāt inē suos ꝛ aduenas. Nā si grę̄cus ē ꝓpius accedāt ꝛ blandiūt·si alienigena·mo:su impugnāt ꝛ vulnerāt·lach:ymosis q̄si vocib⁹ dolētes·uel suā mutationē uel regis interitū. Nā diomedes ab illyrijs interemptus est. Hę aues latine diomedię dicuntur·grę̄ci eas herodios ꝛ dicūt. Memnonides aues ęgyptię appellatę a loco vbi memnon perijt. Nam cateruatim ad uolare dicūt ex ęgypto ad iliū iuxta memnonis sepulch:um.ꝛ pinde eas ilienses memnonias vocāt. Quinto aūt anno ad ilium veniūt ꝛ cum biduo circūuolauerint·tertia die ineuntes pugnā

vicissim se vnguib' rostrisq; dilacerāt. Hercyneę aues dictę ab hercynio saltu germanię vbi nascūtur·quaꝝ pēnę adeo p obscurū emicant·ut q̄uis nox obtenta densis tenebris sit·ad p̄sidiū itineris dirigēdi ,plectę iterluceāt·cursusq; vię pateat indicio plumaꝝ fulgentium. Onocrotalon greci vocāt rostro longo. Duoꝝ duo genera sūt.aliud aquatile·aliud solitudinis. Ibis auis nili fluminis·quę semetipsam purgat rostro in anū aquam fundēs. Hęc serpētiū ouis vescit·ex eis escā gratissimā nidis suis deportans. Meropes eosdem ꝛ gaulos·qui parentes suos recondere atq; alere dicunt. Lozedulus genus volatile·q̄si cozedens. Monedula auis·q̄si monecula·quęcū aurū inuenerit·aufert ꝛ occultat. Licero ,p valerio flacco. Nō plus aurū tibi q̄ monedulę cōmittēdū. Vespertilio·,p tempoze nomen accepit·eo q̄ lucē fugiens crepusculo vespertino circūuolat p̄cipiti motu acta ꝛ tenuissimis brachioꝝ mēbranis suspēsa·animal muriū simile·nō tā voce resonās q̄ stridoze·specie q̄z volatilis simul ꝛ quadrupes·qđ in alijs auib' reperiri nō solet. Luscinia auis inde nomen sumpsit q̄ cantu suo significare solet diei surgentis exoztū·quasi lucinia. Eadem ꝛ acredula·de qua Licero i ,pgnosticis. Et matutinos exercet acredula cantus. Vlula auis. ἀπό τοῦ ὀλολύζειν.id ē a plāctu ꝛ luctu noiata. Cū enī clamat·aut fletū imitat·aut gemitū. Unde ꝛ apud augures si lamentet tristiciā,tacēs ostendere fert ,psperitatē. Bubo a sono vocis compositū nomē habet·auis feralis·onusta quidē plumis·ꝫ graui semp detenta pigritia·in sepulcbris die noctuq; versat ꝛ semp cōmozās in cauernis·de qua Ouidius. Fēdaq; sic volucris venturi nuncia luctus Ignauus bubo dirū mozalibus omen. Deniq; apud augures malū poztendere fert. Nam cū in vzbe visa fuerit·solitudinē significare dicūt. Noctua dicit ,p eo q̄ nocte circūuolat,ꝛ p diē nō possit videre. Nā exoztο splendoze solis·visus illius hebetat. Hanc aūt insula cretensis nō habet. Et si veniat aliū de statim moziť. Noctua aūt nō est bubo. Nā bubo maioz est. Nycticoraxꝝ ipsa ē noctua·q: noctē amat. Est enī auis lucifuga ꝛ solem videre nō patit. Strix nocturna auis habēs nomen de sono vocis. Q̄n enī clamat strider. De q̄ Lucanus: Q̄ō strepitus bubo·qō strix noctur/na querūť. Hęc auis vulgo amma dicit·ab amando paruulos·vnde ꝛ lac p̄bere fert nascentib'. Lozuus siue cozax nomen a sono gutturis habet q̄ voce cozacinet. Fertur hęc auis q̄ editis pullis escam plene nō p̄bebeat p̄ius q̄ in eis q̄ pennarū nigredinē similitudinem ,pꝛ colozis ,noscat. Postq̄ vero eos tetros plumis aspexerit·in toto agnitos abundāti' pascit. Hic p̄ioz i cadaueꝛ oculoꝝ petit loca. Lozniz annosa auis apud latinos greco noīe appellat·quā aiunt augures hominū curas significatiōib' agere·insidiarū vias monstrare·futura p̄dicere. Magnū nefas hoc credere·ut deus consilia sua cozricibus mandet. Huius inter multa auspicia tribuūt etiā pluuias pozrendere vocib'·vnde est illud. Tūc cozniz plena pluuiā vocat impzoba voce. Graculus a garrulitate nūcupatus: non ut quidā volunt·p eo q̄ gregatim volent·cū sit manifestū ex voce eū nūcuparī. Est aūt loquacissimū genus ꝛ vocibus impozunū. Picę q̄si poetice·q̄ verba in discrimine vocis exp:imant ut homo. Per ramos enī arboꝝ pendulę impozuna garrulitate sonātes.ꝛ si linguas in sermone nequeūt explicare·sonū tū humanę vocis imitant. De qua congrue quidā ait: Pica loquax certa dñm te voce saluto. Si me nō videas esse negabis auē. Picus a pico saturni filio nomen sumpsit·eo q̄ ea in auspicijs vtebatur. Nā ferūt hāc auē quiddā habere diuinū illo indicio·q̄ i quacūq; arbore nidificauerit·clauū uel q̄cq̄d aliud fixū fuerit; diu bęrere nō possit·quin statim excidat·vbi ea insederit·iste est picus martius·nā alia est pica. Pauo nomen de sono vocis habet·cui' caro tam dura ē·ut putredinē vix sentiat nec facile coquat·de quo quidā sic ait: Miraris quotiens gemantes explicat alas·si potes hūc seuo tradere dure coco. Fasianus a faside insula grecię vnde p:imū asportat' est appellat. Testatur id vetus distichon illud. Argiua primo sum transpozta carina. Ante mihi notū nil nisi fasis erat. Gallus a castratione vocat'. Int' ceteras enī aues huic soli testiculi adimunť. Ueteres enī abscisos gallos vocabāt. Sicut aūt a leone leena ꝛ a dracone dracena·ita a gallo gallina. Cuius mēbra ut ferūt quidā·si auro liquescēti misceant consumi. Anas ab assiduitate natandi aptū nomen accepit. Ex quo genere quędā germanę dicuntur·q̄ plus cęteris nutriant. Anseris nomen anas dedit p derivationē uel a similitudine·uel q̄ ꝛ ipsa natandi frequentiā habeat. Iste vigilias noctis assiduitate clangoris testat. Nullū autē animal ita odozem hominis sentit ut anser·vnde ꝛ clangoze eius gallozū ascensus in capitolio deprehensus est. Fulica dicta q̄ caro eius lepozinā sapiat. Lagos enī lepus dicit·vnde ꝛ apud grecos lagos dicit. Est enī auis stagnensis·habens nidū in medio aquę ueli petris quas aquę circūdant·maritimoq; semp delectat profundo. Quę dum tempestatē psenserit·fugiens in vado ludit. Mergus ab assiduitate mergendi nomē habet. Sępe aūt dimisso in ,pfundū capite aurarū signa sub fluctibus colligunt. ꝛ p̄cipientes equoris tempestatē cū clamoze ad litzora tendūt. Nam in pelago iam grauissimā esse tempestatē constat cū ad litzora mergi confugerint. Accipiter auis animo plus armata q̄ vngulis·virtutē maiozem in minozi coxpe gestans. Hęc ab accipiēdo id est capiēdo nomen sumpsit. Est enī auis rapiendis alijs auib' auida·ideoq; vocat accipiter·hoc est raptoz·vnde ꝛ Paul' apl'us dicit. Sustinet enī si q̄s vos accipit. Ut enī diceret si q̄s rapit·dixit: si

quis accipit. Ferē aūt accipitres circa pullos suos ipios cē. Nā dū viderint eos posse tentare volat⁹ nullas eis p̄bēt escas. ⁊ verberāt pēnis ⁊ a nido p̄cipitant. atq; a tenero compellūt ad p̄dā. ne forte adulti pigrescāt. Lapus itala lingua dicit⁹ a capiēdo. Hūc nostri falconē vocāt. eo q; incuruis digit⁹ sit. Milu⁹ mollis ⁊ virib⁹ ⁊ volatu. q̄si mollis auis. vnde ⁊ nūcupat⁹ rapacissimus tñ. ⁊ semp domesticis auib⁹ insidiat⁹. Ossifrangus vulgo appellat⁹ auis q̄ ossa ab alto dimittit ⁊ frāgit. Vñ ⁊ a frangēdo ossa nomē accepit. Turtur de voce vocat⁹ auis pudica. ⁊ semp in montiū iugis ⁊ i desertis solitudinib⁹ cōmorans. Tecta enī hoīz ⁊ cōuersationē fugit ⁊ cōmorat⁹ in siluis. Q̄ę etiā hyeme deplumata in truncis arbor̄ cōcauis habitare phibet⁹. Cui⁹ ecōtrario colūba hospitia humana diligit. domor̄ semp blanda inhabitatrix. Colūbę dicte q; eaē colla ad singulas conuersiones colores mutēt. aues mansuetę. ⁊ i hoīz multitudine cōuersantes ac sine felle. q̄s antiq; venereas nūcupabāt eo q; nidos frequentēt. ⁊ osculo amorē concipiāt. Palumbes. eo q; sint fartę pabulo. q̄s vulgus titos vocat. auis casta ex mor̄ib⁹ appellat⁹ q; comes sit castitatis. Nā dicit⁹ q; amisso corpali consortio solitaria incedat. nec carnalē copulā vltra requirat. Perdix de voce nomē habet. auis dolosa atq; imunda. Nā masculū in masculū insurgit. ⁊ obliuiscit⁹ sexum libido p̄ceps. Adeo aūt fraudulēta. ut alteri ouа diripiens foueat. ⁊ fraus fructū non habet. Deniq; dum pulli ꝑprię vocē genitricis audierint. naturali quodam instinctu. hāc quę eos fouit relinquūt. ⁊ ad eandem quę genuit reuertunt⁹. Coturnices a sono vocis dictę. q̄s greci ortygias vocāt eo q; visę fuerint primū in ortygia insula. Hę aduenientes habent tpa. Nā estate depulsa maria transmeāt. Orthygometra dicit⁹ auis quę gregē ducit. cā terrę propinquantē accipiter vidēs rapit. ac ꝑpterea cura ē vniuersis ducē sollicitare externi generis. p quā caueāt prima discrimina. Libos gratissimos habēt semina venenor̄ quā ob causā eas veteres vesci inhibuerūt. Solū enī hoc aīal sicut ⁊ homo caducū patit⁹ morbum. Upupā greci appellāt. eo q; stercora humana consideret⁹. ⁊ fetēti pascat⁹ fimo auis spurcissima cristis extantib⁹ galeata. semp in sepulchris ⁊ humano stercore cōmorās. Cui⁹ sanguine si se quisq; inunxerit. dormitū pgens. dęmones suffocantes se videbit. Tucos q̄s hispani cuculos vocāt. a ꝑpria voce cōstat noiatos. Hi veniēdi temp⁹ habent. miluor̄ scapulis susceptis. ꝑpt̄ breues ⁊ paruos volatus. ne p longa aeris spacia fatigati deficiāt. hor̄ saliuę cicadas gignūt. Ouа passeris nido repta comedit ⁊ sua obiicit. quę ille susceptа ⁊ fouet ⁊ nutrit. Passeres sūt minuta volatilia a puirate vocata. vñ ⁊ pusilli ⁊ parui. Merula antiquitus medula vocabat⁹ eo q; modulet⁹. Alij merulā vocatā aiunt. q; sola volat. q̄si mera volans. Hęc cū in oībus locis nigra sit. in achaia candida ē. Hirūdo dicta q; cibos nō sumat residens. ⁊ in aere capiat escas ⁊ edat. garrula auis ⁊ p tortuosos orbes ⁊ flexuosos circuit⁹ puolās. ⁊ i nidis cōstruēdis educandisq; fętib⁹ solertissima habēs etiā quiddā p̄sciū. q; lapsura deserat. nec apperat culmina. alijs q̄s auib⁹ nō ipetit. nec vnq; p̄da est. maria trāsuolat ibiq; hyeme cōmorat⁹. Turdi a tarditate dicti. Hyemis enim cōfinio se referūt. Turdela q̄si maior turdus. cui⁹ stercore viscū generari putat⁹. Vñ ⁊ puerbiū apud antiq̄s erat: malū sibi auem cacare. Furfurio vocatus. q; pr⁹ farre in farinā redacto pasceret⁹. Ficedulę dictę q; ficus magis edāt. Nō pandit⁹ versiculo veteri illo: Cū me ficus alat. cū pascar dulcib⁹ vuis Cur poti⁹ nomē nō dedit vua mihi? Carduellus q; spinis ⁊ carduis pascit⁹. Vñ etiā apud grecos achantis dicta est. ab achantis id est spinis. quibus alit⁹. Augures aūt dicūt ⁊ in gestu ⁊ in motu ⁊ in volatu ⁊ in voce. auiū signa esse constituta. Oscines aues vocāt quę ore cantuq; auspiciū faciūt. ut corui. cornix. picꝰ. Alites quę volatu ostendere futura vident. quę si aduersę sūt inhibę dicūt q; inhibeāt. id est vetēt. si ꝓspere p̄cepetes. ⁊ ideo p̄cepetes. q; oēs aues prioꝝ petūt volantes. Certiā faciūt speciē augurioꝝ in auib⁹ quā cōmunem vocāt. ex vtroq; pmixtā. id ē cū aues ex ore ⁊ volatu auguria faciūt. ⁊ fides nō habet. Diuꝫ auti genera volucrū bis nascunt⁹. Primū enim ouа gignūt⁹. inde calore materni corpis formant⁹ ⁊ animant⁹. Ouа aūt dicta ab eo q; sint vuida. Unde ⁊ vua. eo q; intriuisce⁹ humore sit plena. Nā humidū est qđ exteri⁹ humorē habet. vuidū qđ interius. Ouidā aūt putāt ouū greca habere originē nois. Illi autē dicunt oa. u littera ablata. Ouа aūt quędā inani ventre concipiunt⁹. ⁊ nō sunt generabilia nisi quę fuerint ꝯcubitu masculano concepta ⁊ seminali spū penetrata. Quoꝝ vim tantā dicūt. ut lignū ꝓfusū ex eo nō ardeat. ac ne vestis quidē contacta aduret⁹. Admixta q; calce glutinare fert⁹ vitri fragmenta.

De minutis volatilibus Cap. VIII.

a Pes dictę uel q; se pedib⁹ inuicē alligent uel ꝓ eo q; sine pedib⁹ nascāt. Nā postea ⁊ pedes ⁊ pēnas accipiūt. Hę solertes in generādi mellis officio assignatas incolūt sedes domicilia inenarrabili arte componūt. ex variis floribus fauū cōdūt. ⁊ cęris inumera ꝓlia ꝓcastra replent. exercitū ⁊ reges habēt. ꝓclia mouēt. fumū fugiunt. tumultu exasperant⁹. Has plerięq; expti sūt nasci. de bou⁹ cadauerib⁹. Nā ꝓ his credandis vitulꝰ occisor̄ carnes verberāt. ut ex putrefacto cuore vermes creent⁹. q; postea efficiunt apes. Proprie tñ apes vocant⁹ orę de bobus. sicut crabrones de eqs. fuci de mulis. vespę de asinis. Castros greci appellāt. q; in extremis ptib⁹ fauor̄ maiores creant⁹. q̄s aliq; reges putāt. dicti q; castra ducāt. Fuc⁹ est maior ape. crabrone minor Dict⁹ aūt fuc⁹. q; alienos labores edat. q̄si fagus.

Depascit enim qđ nō laborauit de quo Virgil⁹: Ignauū fucos pecus a pręsepibus arcet. Crabrones vocati a cabo id ē caballo qꝫ ex his creentur sicut aūt crabrones nascūt de equoꝝ carnib⁹ putridis ita ex eis itez ſepe nascunt scarabei. vnde ꝛ cognominati sūt. Lauri vocant scarabei terrestres ricino sikes. Bupręstis aial ē puū similimū i italia scarabeo lōgipedū. Fallit int herbas bouē maxime. vnde ꝛ nomē habet deuoratumqꝫ tacto felle ita inflāmat ut rūpat. Licēdela scarabeoꝝ genus est eo qꝫ gradiens uel volans lucet. Blattę a colore nūcupatę. siquidē ꝛ comprehense manū tingūt. vnde ꝛ blatteū colorē dicūr. Hoc autē aial lucem videre nō patit contrariū muscę. Nam musca lucipeta. ꝛ blatta lucifuga est. Per noctem enī tm̄ ambulat. Papiliones auiculę sūt quę maxime abundant florentibus maluis quiqꝫ vermiculos stercore suo faciunt nasci. Locusta qꝫ pedibus sit longis veluti asta. vñ ꝛ eā greci tam maritimā qꝫ terrestrē astagon appellāt. Cicades ex cuculoꝝ nascūtur spuro. Hę in italia apud reginos multę sunt nec vsqꝫ alibi. Musca ex greco venit sicut ꝛ mus. hęc sicut ꝛ apes necatę i aqua aliquotiēs post vn⁹ horę spaciū reuiuiscūt. Cinomia grece vocat id est musca canina. Mā cinos grece canis vocat. Culex ab aculeo dictus qꝫ sanguinē sugat. Habet enī in ore fistulā in modum stimuli qꝫ carnē terebrat ut sanguinē bibat. Scinifes muscę minutissimę sunt ꝯ aculeis permolestę quib⁹ tertia plaga superb⁹ ꝓpl's egyptioꝝ celus ē. Oestrus aial armētis aculeis pmolestū. Oestrū aūt greculus est qđ latine asilus vulgo tauanus vocat. Bibiones sunt q in vino nascūtur quos vulgo muscliones a musto appellant. vnde ꝛ Afran⁹: Cū ad me spectas ꝛ fabulari incipis: ex ore in oculis tuis bibiones inuolāt. Gurgulio dicitur quia pene nihil est aliud nisi guttur.

Pręfaciuncula in libū sequentem.

i Nhoc libello quasi in qđā breui tabula qđā celi causas situsqꝫ terraꝝ ꝛ maris spacia annotauim⁹. ut in modico lectore ea pcurrat. ꝛ cōpēdiosa breuitate etymologias eoꝝ causasqꝫ cognoscat.

Incipit liber tertius decimus.

De mūdo Cap. I.

m Mundus est celū terra mare. ꝛ quę i eis sūt opa dei. de quo dicitur: Et mūdus p eū factꝰ ē. Mūdus latine a philosophis dicitur qꝫ in sempiterno motu sit: ut celū sol luna aer maria. Nulla enī requies eius elemētis cōcessa ē ideoqꝫ semp i motu ē. Unde ꝛ aialia Varroni videnť elemēta. qm̄ p semetipsa inquit mouenť. Greci ꝓ nomen mundo de ornamento accōmodauerūt ꝓpter diuersitatē elemēroꝝ ꝛ pulchritudinē fideꝝ. Appellat enī apud eos cosmos quod significat ornamentū. Nihil enī mūdo pulchr⁹ oculis carnis aspicim⁹. Quattuor aūt ee cōstat climata mūdi id ē plagas orientē ꝛ occidentē septētrionē ꝛ meridiē. Oriens ab exortu solis ē nūcupat⁹. Occidēs qꝫ diem faciat occidere atqꝫ interire. Absco dit enim lumen mundo ꝛ tenebras supinducit. Septētrio autē a septē stellis axis vocať quę i ipso reuolutę rotāť. Hic ꝓprie ꝛ vertex dicit eo qꝫ vertit sē poeta ait: Uertit iterea celū. Meridies uel q: ibi sol faciat mediū diem q̄si medidies uel q: tūc purius micat ęther. Merū enī purū dicit. Januę celi duę sunt oriens ꝛ occasus. Nā vna porta sol ꝓcedit. alia se recipit. Cardines aūt mundi duo; septētrio ꝛ meridies. In ipsis enī voluitur celum.

De atomis Cap. II.

a Tomos philosophi vocāt q̄sdā i mūdo corporꝫ partes tam minutissimas ut nec visui pateāt. nec tomen id ē sectionē recipiāt. vñ ꝛ atomi dicti sūt. Di p iane tot⁹ mūdi iqueris motib⁹ volitare. ꝛ hucatqꝫ illuc ferri dicūť sē ꝛ tenuissimi pulueres q̄ ifusi p fenestras radijs solis videť ex his arbores ꝛ herbas ꝛ fruges oēs oriri. ꝛ ex his ignē ꝛ aquā ꝛ vniuersa gigni atqꝫ ꝓstare q̄dā philosophi gētiū putauerūt. Sūt aūt atomi aut i corpe aut i tpe aut i numero aut i littera. In corpe ut lapis. Diuides eū in partes. ꝛ partes ipsas diuides i grana veluti sūt harenę rursūqꝫ ipsa harenę grana diuide i minutissimū puluerem donec si possis puenias ad aliquā minutiā quę iam nō sit qnę diuidi uel secari possit. hoc est atom⁹ in corpib⁹. In tpe ꝛo sic intelligitur atomus. Annū verbi gratia diuides in menses menses i hebdomadas hebdomadas in dies dies in horas. adhuc partes horaꝝ admittunt diuisionem quousqꝫ peruenias ad tātū tpis punctū. ꝛ quādā momenti stillā ut p nullā morulam ꝓduci possit. ꝛ ideo iā diuidi nō pōt. hoc est atomus tpis. In numeris utputa octo diuidunť in quattuor. rursū quattuor i duo. deinde duo in vnū. Un⁹ aūt atom⁹ ē q: insecabilis ē. Sic ꝛ littera. Nam oratione diuidis i ꝓba verba aūt in syllabas syllabā aūt in lras. Littera pars minima atomus est nec diuidi pōt. Atom⁹ q̄ ē qđ diuidi nō pōt. ut in geometria punctus. Nam tomus diuisio grece dicit atomus indiuisio.

De elementis Cap. III.

y Len greci rez quādā ꝓmā materiā dicūt nullo ꝓsus mō formatā. ꝫ oiuz corpalū formaꝝ capacē ex q̄ visibilia hęc elemēta formata sūt. vñ ꝛ ex ei⁹ deriuatiōe vocabulū accepērūt. Hanc ylen latini materiam appellauerūt. ideo q: oē informe vnde aliqđ faciendū ē semper materia nūcupať. Proinde ꝛ eā poetę siluā noiauerūt. Nec incōgrue q: materię siluaꝝ sūt. Greci aūt elemēta ictroixia nūcupāt eo qꝫ sibi societatis

cosmos. quot sint

Atomus. re. tēpore. a

Atomus dicitur quia dicitur mo ri. diuisio

cōcordia ⁊ cōmunione quadā cōueniāt. Nam sic ea inter se naturali quadā rōne iuncta dicunt ut modo originē ab igne repetētes vsq; ad terram modo a terra vsq; ad ignē ut ignis quidē in aera desinat aer in aquā denset aqua in terra crassescat rursusq; terra diluat i aquā aqua rarescat in aerē aer in ignem extenuet. Quapropter oia elementa oīb⁹ constat inesse ꝫ vnūquodq; eoꝝ et eo qđ amplius habet accepisse vocabulū. Sūt autē diuina puidentia ꝓuīs aīantib⁹ distributa. Nam cēlū angelis aerē volucrib⁹ mare piscib⁹ terram boībus cēterisq; animātib⁹ creator ipse impleuit.

De cēlo Cap. IIII.

c Cēlum vocatum eo q; tanq; cēlatum vas imꝑessa lumina habeat stellaq; veluti signa. Nam cēlatū dicitur vas qđ signis eminentioribus refulget. Distinxit enim eum deus claris luminibus ⁊ implevit solis scz ⁊ lunę orbe fulgenti. ⁊ astrorum micantium splēdentibus signis adornanit. Alias aūt a superiora cēlando. Hoc antē grēce vranus dicitur. ἀπο τοῦ ὁρᾶν id ē a vidēdo eo q; aer ꝑspicuus sit ⁊ ad speculandū purior. Cēlū aūt i scripturis sanctis ideo firmamentū vocatur q; sit cursu siderū ⁊ ratis legib⁹ fixisq; firmatū. Interdū ⁊ cēlū ꝓ aere accipitur vbi venti ⁊ nubes ⁊ ꝓcellę ⁊ turbines fiūt. Lucretius: cēlum qđ dicitur aer. ⁊ psalmus volucres cēli appellat cū manifestū sit aues in aere volare ⁊ nos in cōsuetudine hunc aerem cēlū appellam⁹. Nā cū de sereno uel nubilo quērimus aliqñ dicimus: qualis ē aer. aliqñ: quale ē cēlū.

De partibus cēli Cap. v.

a Ether locus ē in quo sidera sūt. ⁊ significat eū ignē qui a toto mundo in altū separat⁹ est. Sane ether ē ipsū elementū ętherą ꝙo splēdoris ętheris. ⁊ ē hmo grec⁹. Sphęra cēli dicta eo q; species ei⁹ in rotundū formata est. ꝫ ⁊ quicqđ tale ē a volubilitate sphęra a grecis dicit. sicut ⁊ pilę quib⁹ ludūt infantes. Nam philosophi dicūt cēlū in sphęrę figurā vndiq; eē cōuexū. oīb⁹ partib⁹ equalē cōcludētē terrā i media mūdi mole libratā. hūc moueri dicūt. ⁊ cum motu eius sidera in eo fixa ab oriēte vsq; ad occidentē circuire. septētrionib⁹ breuiores gyros iuxta cardinē pagentib⁹. Axis ē septētrionis linea recta. quę ꝑ mediā pilam sphęrę tendit. ⁊ dictus axis q; i eo sphęra ut rota voluit. uel q: ibi plaustrū est. Cardines extremę partes sūt axis. ⁊ dicti cardines eo q; ꝑ eos vertit cēlū. Poli sūt circuli qui currūt ꝑ axem. Horū alter est septētrionalis q; nunq; occidit. a ꝓpellaturq; boreus. alter australis qui nunq; videt. ⁊ austronotus dicit. Et dicti poli q; sint axium cycli ex vsu plaustrorū a poliendo scilicz noiati. sed polus boreus semp videtur. austronot⁹ nunq; q: de extra cēli altiora sūt ꝓssa austri. Conuexa extrema cēli sūt a curuitate dicta. Nam conuexū curuū est ⁊ inclinatū ⁊ in modū circuli flexum. Lacteus circulus ē via quę in sphęra videtur a cādore dicta. quia alba ē. quā aliqui dicunt viam esse qua circuit sol. ⁊ ex splendoris ipsius transitu ita lucere.

De circulis cęli Cap. VI.

b ● Abitatio ista cęli circuloꝝ distincta ꝙonis quasdā partes temperie sua incolere ꝓmisit. qđā negauit enormitate frigoꝝ aut caloris. Çonę aūt ipse q̄nq; sūt. Quę ideo ꝙonę uel circuli appellant eo q; in circūductiōe sphęrę existunt. Quoꝝ prim⁹ circulus ideo arcticos appellat. eo q; intra eū arcturi signa inclusa ꝑspiciūt. quę a nris i vrsaꝝ specie ficta septētriones appellant. Secundus circul⁹ ex eo terin⁹ tropic⁹ dicit. q: in eo circulo sol aquilonis finib⁹ ęstatem faciens vltra eū circulū nō trāsit. ꝫ ⁊ statim reuertitur. ⁊ inde tropicus appellat. Tertius circulus hūerinus ꝙ a latinis ideo equinoctialis appellat eo q; sol cū ad eū orbē puenerit equinoctiū facit. Himerin⁹ enim grece latine dies dicit. atq; nox. q; circulo dimidia sphęrę pars cōstituta ꝑspicitur. Quartus circul⁹ antarcticus vocat. eo q; cōtrarius sit circulo quē arcticon noiam⁹. Quint⁹ circulus cimerin⁹ tropic⁹ ꝙ a latinis hyemalis siue brumalis appellat. ideo q: sol cū ad eum circulum puenit. hyemē bis q; ad aquilonē sūt facit. ęstatem aūt bis qui austri partib⁹ cōmorantur. Çodiacus autem circulus est qui duodecim continet signa. ἀπο τοῦ ζώων. id ē ab aīalibus dictus.

De aere ⁊ nube Cap. VII.

a Er est inanitas plurimū habens admixtū raritatis q; cętera elementa. de quo Virgilius: Longum per inane secutus. Aer dict⁹ ἀπο τοῦ αἴρειν. ab eo q; ferat terrā. uel ab eo q; ferat. Hic autē partī ad cęlestē. partī ad terrenā materiā ꝑtinet. Nam ille subtilis vbi ventosi ac ꝓcellosi mot⁹ non ꝑt existere. ad cęlestem ꝑtinet partē. iste ꝙo turbulentior qui exalationibus humidis corporescit terrę deputatur. quicq; ex se multas species reddit. Nam cōmot⁹ ventos facit. vehementius cōcitat ignes ⁊ tonitrua. contract⁹ nubila. conspissat⁹ pluuiā congelantibus nubibus niuē. turbulent⁹ congelantib⁹ densioribus nubib⁹ grandinē. distent⁹ serenū efficit. Nam aerē densū nnbem esse constat. nubem rarefactā ⁊ solutam aerē. Nubes dictę ab obnubendo. id est operiendo cēlū. vñ ⁊ nuptę q; vult⁹ suos velent. vnde ⁊ neptun⁹ q; nubat. id est mare ⁊ terram tegat. Nubes aūt aeris densitas facit. Uenti enim aerem cōglobant. nubemq; faciunt. vnde est illud: atq; in nubem cogit aer.

De tonitruo Cap. VIII.

t Tonitruū dictū q; sonus ei⁹ terreat. Nā tonus son⁹. Qui ideo interdū tam graviter concutit oia. ita ut cēlum discidisse videat. q: cū ꝓcella vehementissimi venti nubib⁹ se repente imiserit. turbine inualescente exitumq; quęrēte nubē quā excauauit ꝑcu magno ꝓscindit. ac sic cū horrendo fragore defertur ad aures.

Fulgur. tangit.
Fulgor incendit. et urit.
Fulmē findit.

Nō mirari quis nō debet cū vesicula q̄uis parua magnū tn̄ sonitū displosa emittat. Cū tonitruo aūt simul t fulgura exprimi ꝟ illud celerius videtur q: clarꝫ est boc aūt ad aures tardi⁹ puenire. Lux autē quę apparet añ tonitruū alibi fulgetra vocāt. Quę ut dixim⁹ ideo añ videt q: clarū est lumē tonitruū aūt ad aures tardi⁹ puenit.

De fulminibus Cap. IX.

Ulgur t fulmen ictus cęlestis iaculi a feriendo dicti. Fulgere enim ferire est ac p
f cutere. Fulmina autē collisa nubila faciūt. Nā oriꝫ reꝫ collisio ignē creat ut in lapidibus cernim⁹ uel attritu rotarꝫ uel in siluis arboꝝ simili mō i nubibus ignis. vñ t prius nubila sūt deinde ignis. ex vento aūt t igne fulmina certū ē in nubib⁹ fieri t impulsu vētoꝝ emitti. Ideo aūt fulminis ignē vim habere maiorē ad penetrādū q: subtilioꝝib⁹ elementis fac⁹ est q̄ noster id ē q̄ nobis in vsu est. Tria sūt aūt ei⁹ noia fulgur fulgor. t fulmen. Fulgur q: tangit: fulgor q: incendit t urit: fulmen q: findit ideo t cū ternis radijs pinguntur.

De arcu t nubiū effectib⁹ Cap. X.

Arcus cęlestis dictus a similitudine curuati arcus. Iris huic ꝓpriū nomē ē. t dic
a tus iris q̄si aeris id ē q̄ p aera ad tras descendat. Hic aūt a sole resplendet dum caue nubes ex aduerso radiū solis accipiūt t arc⁹ speciem fingūt cui varios colores illa dat res quia aqua tenuis aer lucidus. t nubes caligantes irradiata ista varios creant colores. Pluuię dictę q̄ fluāt q̄si fluuię. Nascūtur eni de terrę t maris anhelitu quę cum altius eleuatę fuerint aut solis calore resolutę aut vi ventoꝝ compressę stillant in terris. Nimbus ē densitas nubis intępesta t obscura. t inde nimb⁹ a nube. Sunt aūt nimbi repentinę t precipites pluuię. Nam pluuias vocam⁹ lentas t iuges q̄si fluuias q̄si fluentes. Imbres autē t ad nubes t ad pluuias ptinent. dicti a greco vocabulo q̄ terrā inebrient ad germinandum. Ex his eni cuncta creant. vñ t Lucreti⁹: Ex igni ira atq̄ aīa nascūē t imbri. est aūt nomen grecū. Grando appellata q̄ forma ei⁹ granoꝝ similitudinē habeat. Hęc aūt ventoꝝ rigore durant in nube ac solidant in niuē ruptoq̄ aere soluūt. Nix a nube vnde venit. t glacies a gelu t aqua q̄si gelacies. id est gelata aqua. Gelu aūt q̄ eo stringat rellus. Se quippe terra dicit. Tūc aūt maiori gelu stringitur ira cū fuerit nox serena. Pruina ē matutini tęporis frigus. t inde pruinę nomē accepit q: fit ignis urit. Pyr eni ignis. Urere ꝙ t ad frigus t ad solē ptinet. Nam vno sermone duo diuersa significant. p eo q̄ vnū effectū habent. Similis eni vis ē t caloris t frigoris. vnde t utraq̄ sara rūpunt. Nā t calor urit ut ē: uritur infelix dido. Itē frigus urit ut ē: aut boręę penetrabile frig⁹ adurat. Ros grecū ē q̄ illi rorosos t dicūt. Alij ros putāt dictum q: rarus ē t nō spissus ut pluuia. Nebula inde dicta. vnde t nubila ab obnubēdo scz. boc est operiēdo terrā siue q̄ nubes volans faciat. Exalant eni valles humidę nebulas t fiūt nubes. Inde nubilū inde niues. Nebulę aūt ima petūt cū serenitas ē sūma cū nubilum Caligo vmbra ē de spissitudine aeris effecta. Et dicta caligo q̄ maxime aeris calore gignat. Tenebręę dicunt q̄ teneāt vmbras. Nihil aūt sūt tenebręę. sed ipsa lucis absentia tenebręę dicūtur sicut silentiū nō aliqua res ē. ꝟ vbi sonus nō est silētiū dicit sic tenebręę nō aliq̄d sunt. ꝟ vbi lux nō est tenebre dicunt. Umbra ē aer carens sole. dicta aūt q̄ fiat cū solis obijcimur radijs. Est aūt mobilis t incerta t ex solis circuitu t ex motu locoꝝ. Nā quotiens mouemur in sole nobiscū moueri videt q: vbiquoq̄ loco a radijs solis obsistim⁹. pinde illi lumen auferimus sic t ingredi nobiscū vmbra t gestus nostros videt imitari. Lux ipsa substantia lumē q̄ a luce manat id ē candoꝝ lucis ꝟ hęc confundunt auctores.

Caligo quid
Tenebre. q
vmbra. ut
quid sit.
lux t quid

De ventis Cap. XI.

Entus aer cōmotus t agitat⁹. t p diuer
v sis partib⁹ cęli noia sortit diuersa. Dicit⁹ aūt ventus q̄ sit vehemēs t violentus. Uis eni eius tanta ē. ut nō solum sara t arbores euellat ꝟ etiā cęlū terrāq̄ cōturbet maria cōmoueat. Uētoꝝ quattuor principales spūs sūt. Quoꝝ primus ab oriente subsolan⁹. a meridie auster. ab occidente fauoni⁹. a septētrione eiusdē nois vēt⁹ aspirat. habētes geminos hincinde vētoꝝ spūs. Subsolanus a latere dextro vulturnū habet. a lęuo curū. Auster a dextris curo austrꝫ. a sinistris austro africū. Fauonius a parte dextra africum. a lęua choꝝ. Horro septētrio a dextris circium. a sinistris aquilonē. Hi duodecim venti mūdi globū flatibus circū agūt. Quoꝝ noia ꝓpriis ex causis signata sunt. Nā subsolanus vocat⁹ eo q̄ sub ortu solis nascat. Eurus eo q̄ ab eo flat id est ab oriēte. Est eni subsolano cōiunctus. Vulturn⁹ q̄ alte tonat de quo Lucreti⁹: Altitonans vulturnus t auster fulmine pollēs. Auster ab hauriēdo aq̄s vocat⁹. vnde t crassū aerem facit t nubila nutrit. Hic greçe notus appellat ꝓpter q̄ interdū corrūpat aerem. Nā pestilentiā quę ex corrupto aere nascit auster flās i reliq̄s regiones trāsmittit ꝟ sicut auster pestilentiā gignit sic aquilo repellit. Euro auster dict⁹ q̄ ex vna parte habeat curū. ex altera austrum. Austro africus q̄ coniunctus sit hincinde austro t africo. Ipse t libonot⁹ q̄ sit libs hinc t inde notus. Cephyrus greco noie appellatus eo q̄ flores t germina eius flatu viuificentur. Hic latine fauonius dicitur ꝓpter q̄ foueat quę nascuntur. vnde illud: Et cephyro ruris se gleba resoluit. Austro autē flores soluūt. a cephyro fiūt. Afric⁹ a ꝓpria regione vocatus. In africa enim initiū flandi sumit. Corus est q̄ ab occidente hiuno flat. t vocatus corus q̄ ipse ventoꝝ circulū claudat. t q̄si choꝝ faciat.

Nebula.

Nimbus ē densitas nubis o brum. aūt est nimbi repentine pluuie
pluuie lente sunt
Imbres ad pluuias et nubes pertinet.

Hic antea cau⁹ dictus quē plęriq; argesten di/
cunt·non ut imp⁹udēs vulgus agresten. Septē/
trio dictus eo q; a circulo septē stellaꝝ consurgit·
quę vertente se mūdo resupinato capite ferri vi/
denť. Circi⁹ dict⁹ eo q; chozo sit iunctus. Hunc
hispani gallicū vocant·ꝓpter q; eis a parte gal/
litię flat. Aąlo dictus eo q; aquas stringat; nu/
bes dissiper. Est enī gelid⁹ ventus; siccus. Idem
; boreus·q: ab hyperboreis mōtib⁹ flat. Inde enī
ozigo eiusdē venti ē. vude; frigid⁹; Natura enī
omniū septētrionaliū ventoꝝ frigida; sicca est·
australiū humida; calida. ex oib⁹ aūt ventis duo
cardinales sunt·septētrio; auster. Ethesię autē
flabra aquilonis sunt·quib⁹ nomē inditum est·q;
certo anni tpe flatus agere incipiunt. Eniautos
enī greçe annus latinę dicit. Hęc aūt cursū rectū
a boꝛea in ęgyptū ferūt·quib⁹ auster contrar⁹ ē.
Duo sūt aūt extra hos vbiq; spūs magis q; venti
aura; altan⁹. Aura ab aere dicta quasi aerea q;
lenis sit motus aeris. Agitat⁹ enī aer aurā facit.
vnde; Lucreti⁹; Aereas auras. Altranus qui in
pelago est p deriuationē ab alto·id est mari vo/
catur. Nam alter ē flatus in ripis quē dixim⁹ au/
ram. Nam aura ęra ē. Turbo ē volubilitas ven
toꝝ·; turbo dict⁹ a terra·quotiēs vent⁹ cōsurgit
; terrā in circuitū mittit. Tēpestas aūt p tpe di/
cit·sicut vbiq; histoziographi solēt dū dicunt ea
tempestate·aut ab statu ęli·q: magnitudine sui
multis diebus oriť. Uerno aūt; autūnali tpe q;
maxime fiūt tempestates qñ nec plena ē ęstas·nec
plena hyems. vnde; mediū; cōfine vtriusq; tpis
ex cōiūctiōe aerū cōtrarioꝝ efficiūtur tēpestates.
Frago: a fractarū rerū nominat⁹ ē sonitu·q: fic/
ca quęq; ; arida facile frangit. Procella ab eo q;
pcellat· id est pcutiat; cuellat. Est enī vis venti
cū pluuia. Procellę enī aut de fluminibus·aut de
ventis fiūt. Nichil autē velocius ventis. vnde;
ꝓpter celeritatē tam ventos q; fulmina alata fin/
gunt poetę·ut alatis viribus austri.

De aquis Caꝑ.xii.

Qua dicta q; supficies eius ęqualis sit.
a Hinc; ęquor appellatū·q: ęqliter sursū
est. Duo aūt sunt validissima vitę huma/
nę elementa ignis; aqua. vnde grauiť dānantur
quib⁹ ignis; aqua interdiciť. Aquarū elementū
cęteris oib⁹ imperat. Aquę enī ęclū temperāt·ter/
ram fęcundāt·aerē exalationib⁹ suis inco:poꝛāt.
scandūt in sublime·; ęclū sibi vēdicāt. Quid enī
mirabili⁹ aquis in ęclo stantib⁹; Parū sit in tan/
tā puenisse altitudinē. Rapiūt; secū piscīū exa/
mina. effusę omniū in terra nascentiū causa fiūt.
Fruges gignūt·arbores·frutices·herbasq; pdu/
cunt·sordes detergūt·peccata ablūt·potū cūctis
animantibus tribuūt.

De diuersitate aquarū Caꝑ.xiii.

Quaꝝ naturę diuersitas multa est. Aliq;
a enī salis aliq; nitri·aliq; aluminis·aliq; sul/
phuris·aliq; bituminis·aliq; curā moꝛboꝝ
adhibētes. Nam iuxta rotā albulę aquę vulne/
rib⁹ medenť. In italia fons ciceronis oculoꝝ vul/
nera curat. In ethiopia lac⁹ est quo pfusa coꝛpo/
ra velut oleo niteſcūt. Came fons in africa cano/
ras voces facit. Ex clitozio lacu italię q; biberint·
vini tędiū habēt. In chio insula fontē esse dicūt
quo bebetes fiūt. In boetia duo fontes·alť me/
moriam·alť oblīonē affert. Licici fons amoꝛē
veneris tollit. Boetię lacus furialis ē. de q; q; bi/
berit ardoꝛe libidinis exardescit. In cāpania sūt
aquę quę sterilitatem fęminarū; viroꝝ insaniam
abolere dicunť. In ęthiopia fonte rubꝛo qui bi/
berit·lymphatic⁹ fit. Lechnus fons arcadię ab/
oꝛtus fieri non patiť. In sicilia fontes sunt duo
q̄rū vn⁹ sterilē fęcundat. alter fęcūdā sterilē facit.
In thessalia duo sunt fluia. ex vno bibētes oues
nigras fieri ferūt·ex altero albas·ex vtroq; varias. Clitūnus lac⁹ in vmbria maximos boues gi/
gnit. Ratinis paludibus iumentoꝝ vngulas
indurari dicunt. In asphaltide lacu iudęe nichil
mergi pōt ꝺcq̄d aīam habet. In indijs sidē vocat
stagnū in quo nihil innatat ꝫ oia mergūť. At cō/
tra i alce lacu p pozcidamū oia fluitāt·nihil mer/
gitur. Marside fons in phrigia saxa generat. In
achaia aqua pꝛofluit e saxis stix appellata·quę ili/
co potata interficit. Celoniū sta guum sicilię terꝛo
odoꝛe abigit ꝓmantes. Fons est in africa circa
templū ammonis q̄ humoꝛis nocib⁹ humū strin/
git. Faullas etiā in cespitē solidat. Fons iob in
idumęa quater in anno coloꝛē mutare dicit·id est
pulueruletū·sanguineū· viridē.; limpidū. ternis
mensib⁹ in anno tenēs ex his vnū coloꝛē. In tro
glodytis lacus ē·ter in die fit amar⁹.; deinde to/
tiens dulcis. Fons syloa ad radicē montis syon·
nō ingib⁹ aquis·sed i certis hoꝛis diebusq; ebul/
lit. In iudęa quōdā riuus sabbatis oib⁹ siccaba/
tur. In sardinia fontes calidi oculos medenť·fu/
res arguūt. Nā ęcitate detegit eoꝝ facinus. In
epiro esse ferunt fontem in quo faces extinguunť
accensę·; accendūť extinctę. Apud garamantes
fontē esse ita algentē die ut nō bibať·ita ardentē
nocte ut nō tangať. Jam ꝺo in multis locis aquę
manant ꝓpetim feruentes tanta vi ut baluea ca/
lefaciant. Quędā enī terrę sūt quę multū sulphu/
ris; aluminis habent. Iraq; cū p venas calēs
aqua frigida venit vicino sulphuris caloꝛe cōta/
cta exardescit. nec talis ab ozigine efluit· ꝫ per/
mutať dum venit. Sulphur enī alumēq; secū fe/
rūt aquę vtrāq; materiā igne plenā mirisq; mo/
tibus incalescentem.

De maris nomine Caꝑ.xiiii.

Are est aquaꝝ generalis collectio. Dis
m enim cōgregatio aquaꝝ·siue salsę sint si/
ue dulces·abusiue maria nuncupanť·iu/
xta illud; Et cōgregatiōes aquaꝝ appellauit ma/
ria. Proꝑie aūt mare appellatum eo q; aquę eius
amare sint. Equoꝛ aūt vocatū·q: ęqualiter sursū
est. ; q̄nis aquę fluctuātes velat montes erigāť.

sedaris rursus tẽpestatib⁹ adequantur. Altitudo eni maris diuersa est·indiscreta tñ dorsi ei⁹ equalitas. Ideo autẽ mare incrementũ non capit cum oia flumina ⁊ omnes fontes recipiat·hec causa ẽ partim q̃ influentes vndas ipsa magnitudo eius non sentiat. deinde q̃ amara aqua dulce fluentũ cõsumat·uel q̃ ipse nubes multũ aquaꝝ ad se attrahant·siue q̃ illã partim ventri auferãt·partim sol exsiccet·postremũ q̃ p occulta quedã terre foramina percolat ⁊ ad caput omniũ fontesqꝫ reuolutum recurrat. Maris autem certũ esse colorem· sed p qualitate ventoꝝ mutari. Nam modo fluuiũ est·modo lutulentũ·modo atrũ.

De oceano Cap.xv.

Oceanum greci ⁊ latini ideo nominãt. eo q̃ in circuli mõdo ambiat orbem. siue a celeritate·eo q̃ ocius currat. Itẽ quia ut cẽlũ purpureo colore nitet·ocean⁹ quasi cianeus. Iste est q̃ oras terrarũ amplectit·alternisqꝫ estibus accedit atqꝫ recedit. Respirantib⁹ eni in profundum ventis aut remouet maria·aut resorbet. Quicqꝫ a ꝓximis regionib⁹ diuersa vocabula sũpsit·ut gallic⁹·germanicus·scythicus·caspi⁹·hyrcanus·atlanticus·gaditanus. Nam gaditanum frerum a gadib⁹ dictũ·ubi primo ab oceano maris magni lumen aperit. Unde ⁊ hercules cũ gadib⁹ pueniss̃et·colũnas ibi posuit sperans illic eẽ orbis terrarum finem.

De mediterraneo mari Cap.xvi.

Are magnũ est qõ ab occasu ex oceano fluit. ⁊ i meridiẽ vergit·deinde ad septẽtrionẽ tendit. Qõ inde magnũ appellat q̃ cetera maria in compatione eius minora sunt. Istud ẽ ⁊ mediterraneũ·q̃ p mediã terrã vsqꝫ ad orientẽ pfundit·europã ⁊ africam·asiãqꝫ distermiñas. Cuius primę partis sinus qui in hispanijs pfunditur·hybericꝰ ⁊ balearicus appellat. Deinde gallicus qui narbonensem ꝓuintiã alluit. Mox ligusticus qui iuxta ianuã urbẽ est primꝰ. Post hec tyrrhen⁹·q̃ italiã attingit· quem greci ionium itali inferũ vocant. Deinde siculus q̃ a sicilia vsqꝫ ad cretã vadit. Deinde creticus qui i pamphyliã ⁊ egyptũ ptendit. Inde hellespontus q̃ in septẽtrionẽ retorquens anfractib⁹ magnis iuxta grecias ⁊ illyricũ in angustias septẽ stadiorũ strin gitur quo xerres ponte nauib⁹ facto in greciã cõmeauit·ibi est abydus. Inde diffusus ab equore patẽte rursus stringitur ⁊ facit ꝓpontidẽ. q̃ mox in q̃ngẽtos passus coartat·fitqꝫ bosphor⁹ thraci⁹ quo darius copias transportauit. inde ponticus sinus amplissim⁹ a tergo mẽotidis paludib⁹. Qõ mare ex multitudine fluminũ dulci⁹ q̃ cetera nebulosumqꝫ ⁊ breui⁹ ẽ. vnde ⁊ ponticũ vocatũ q̃ sit breui⁹ atqꝫ eo ꝓter focas ⁊ tynnos atqꝫ delphinos aliasqꝫ beluas maiores nõ patit. Sicut aũt terra dum vna sit. p diuersis locis varijs appellat vocabulis. ita ⁊ p regionib⁹ hoc mare magnum diuersis noibus nũcupat. Nam ibericũ ⁊ asiaticũ a ꝓuintijs dictũ. Ab insulis balearicũ siculũ creticũ·cyprium·egeũ·carpaciũ. Nã int̃ tenedũ ⁊ chiũ sarũ est in mari port⁹ q̃ insula·qõ visentib⁹ ꝓcul capre similę credit·qua greci ega nũcupant. vnde ⁊ egeũ mare ẽ dictum·sic ⁊ carpatiũ mare int̃ egyptũ ⁊ rhodũ ab insula carpato illic posita. A gentibus gallicũ ausoniũ·dalmatiũ·libusticum. Ab oppidis argolicũ·corinthiũ·tyriũ·adriaticũ. Nã adria quedã ciuitas illyrico mari ꝓxima fuit·que adriatico mari nomẽ dedit. A positiõe celi·ut superũ·inferũ·q̃ sit oriens supior· occidens inferior. Est aũt tuscum ⁊ adriaticũ. A memoria ducis ut ioniũ. Jones q̃pe dux fuit grecię. Unde iones athenienses. Hoc mare ⁊ tyrrhenũ dictũ siue q̃ tuscia alluit·id ẽ tyrrhenia·siue a tyrrhenis nautis qui se in hoc mare ꝓcipitauerũt. Et sciendũ ioniũ finũ esse imensũ ab ionia vsqꝫ ad siciliã. ⁊ hujus partes esse adriaticũ·achaicũ. ⁊ epiroticũ. A moribus accolarũ· euxinus axenus antea appellatus ẽ. A casib⁹ hominũ q̃ ceciderũt in mari·ut hellespontũ·icareũ myrtoũ. Nam myrtoũ mare dictũ a myrtili lapsu q̃ illic ab oenomao ꝓcipitat⁹ fit. Icarus vo cretensis ut fabule ferunt altiora petẽs pennis solis calore soluris mari i quo ceciditnomẽ iposuit. Frix⁹ qꝫ cũ helle sorore sua fugiens insidias nouercales cõscẽdit nauẽ signũ arietis habentẽ q̃ liberat⁹ ẽ. Helles autẽ sorore ei⁹ ꝓcessa naufragiũ decidit in mari. ⁊ mortua hellesponto mari nomẽ dedit. Ab ordine fluenti·ꝓpõtidis. Nã dictũ ꝓpontidũ·q̃ pontũ ꝓcuenit. Idẽ ⁊ a trãsitu ut ãgustis meatib⁹ boũ bosphor⁹ egypti⁹ autẽ pelag⁹ asię dat·gallic⁹ europę. africus libye. His ut quęqꝫ prima sunt venerũt i partes. Pelag⁹ aũt ẽ latitudo maris sine litrore ⁊ portu greco noie apo tu plagia·hoc est a latitudine directus. vnde ⁊ plagia·eo q̃ sint importuosa.

De finibus maris Cap.xvii.

Finus dicunt maiores recessus maris·ut i mari magno ioni⁹·in oceano caspi⁹·indic⁹·persic⁹·arabic⁹·q̃ ⁊ mare rubrũ q̃ oceano ascribit. Rubrũ aũt mare vocatũ·eo q̃ sit roseis vndis infectũ. Non tñ talẽ naturã habet qlẽ videt ostendere·hẽ vicinis litторib⁹ viriat gurges atqꝫ inficit·q̃ ois ꝑa quę circũstat pelago rubra est ⁊ sanguineo colori prima. Ideoqꝫ inde minii acutissimũ excerpit. ⁊ alij colores qb⁹ pictura variat. Ergo cũ terra hãc habeat naturã·fluctibus subinde diluit. ⁊ quicqd adhesũ ẽ i colorẽ cadit. Ob hoc etiã in his litторib⁹ gemmę rubręqꝫ inueniunt. Lapill⁹ eni huiusmodi humo iuolut⁹ cũ inter harenas attrit⁹ est. ⁊ terre colorẽ habet ⁊ maris. Hoc mare i duos sin⁹ scindit. Ex his q̃ ab oriente ẽ persicus appellat·quia ora illi⁹ pse inhabitant. Alter vo arabicus dicit q̃ sit circa arabiam.

De estibus ⁊ fretis Cap.xviii.

Estus ad oceanũ ꝓinct· fretũ ad vtrũqꝫ mare. Nã estus ẽ maris accessus uel recessus. id ẽ inquietudo. Unde ⁊ estuaria

per quę mare vicissim tam accedit q̄ recedit. Fretum autē appellatū q̄ ibi semp mare feruerat. Nā fr tū ē angustum. ⁊ quasi feruēs mare. ab vndaꝝ feruore noīatū. ut gaditanū uel siculū. Nam freta dicta Varro ait: quasi feruida. id ē feruētia ⁊ motum feruoris habentia. Fretū siculię q̄ regiū dicit Salustius tali ex causa vocari scribit dicēs: Italię olim siculiā cōiūctā fuisse. ⁊ dū eēt vna tellus. mediū spaciū aut p humiditatē abruptum est aquis. aut p angustiā scissū ⁊ inde regiū noīatū. q: greece abruptū hoc noīe nuncupat. Est aūt artissimū triū miliū spacio siciliā ab italia diuidēs fabulosis ifame monstris. quib⁹ hincinde scylla ⁊ charybdis oñdit. Scyllā accolę saxū mari imminens appellāt. simile celebrate formę. pculuisentibus. Unde ⁊ monstruosam speciē fabulę illi dederunt. quasi formā hoīs capitib⁹ succincta caninis. q: collisi ibi fluctus latrat⁹ videnť exprimere. Charybdis dicta q̄ gurgitibus occultis naues absorbeat. Est enī mare vertiginosū. ⁊ inde ibi lanata naufragia. pfundo emergūt. Ter autē in die erigit fluct⁹. ⁊ ter obsorbet. Nam accipit aquas ut vomat. vomit ut rursus accipiat. Syrtes autē sunt harenosa in mari loca. Syrtes aūt Salustius a tractu vocari dicit q̄ oīa ad se trahant. ⁊ appropinquantes vadoso mari hęreant. Hę autē ad mare egyptiū vicinę sunt ⁊ parit⁹ admiscētur. Uada vo sūt p quę in mari uel in fluminib⁹ homines uel animalia pedibus vadūt. quę Virgili⁹ brevia appellat. greci brachia.

De lacis ⁊ stagnis Cap̄. xix.

Unt aūt ⁊ quędā maria quę nō miscent oceani fluctib⁹ aut mari magno. ⁊ dicunť lacus ⁊ stagna. Lacus est receptaculū in quo aqua retinetur. nec miscet fluctibus. ut lacus asphaltri. ut lacus benac⁹ ⁊ lari⁹. ⁊ ceteri q̄s greci limen. id est stagnos vocant. Nā fontes labunť in fluuijs. flumina in freta discurrūt. Lacus stat i loco nec pfluit. ⁊ dictus lac⁹ quasi aquę loc⁹. Lac⁹ asphaltri idē ⁊ mare mortuū vocatū. ꝓpter q̄ nihil gignit viuū. nihil recipit ex genere viuētiū. Nā neq̄ pisces habet neq̄ assuetas aq̄s ⁊ lętas mergendi vsu patitur aues. ħ ⁊ quęcūq̄ viuētia mergenda tētaueris quacūq̄ arte. dimersa statim resiliūt. ⁊ q̄uis vehemēter illisa cōfestim excutiūť. ħ neq̄ vētis mouet. resistēte turbinib⁹ bitumine. q̄ aqua ois stagnat: neq̄ nauigatiōis patiens ē. q: oīa vita carentia in pfundū mergunť. nec materiā vllam sustinet nisi quę bitumine illustrat. Lucernam accensam ferūt supnatare. extincto demergi luie. Hoc ⁊ mare salinarū dicit. siue lac⁹ asphalti. id ē bituminis. ⁊ ē in iudęa int̄ hiericho⁹ ⁊ goaran. Lōgitudo ei⁹ vsq̄ ad ꝯoaras arabię dirigit stadijs septingentis octoginta. Latitudo stadijs centū q̄nquaginta vsq̄ ad vicinia sodomoꝝ. Lacus tiberiadis ab oppido tiberiade vocat⁹. quod quondā herodes in honorē tiberij cesaris condidit. Est aūt in iudęa oīb⁹ lacis salubrior. ⁊ ad saniratem corpoꝝ quodāmodo efficatior. Genesar lacus amplissim⁹ in iudęa longitudine centū quadraginta extendit stadijs. latitudine q̄draginta. diffundit crispantib⁹ aquis. aurā nō ventis. ħ de seipso sibi excreans. Unde ⁊ genesar dicit̄ greco vocabulo q̄si generās sibi aurā. Denq̄ p diffusiora spacia lacus frequentib⁹ auris spirantib⁹ agitat. Unde ⁊ purior hauſt⁹ eius ⁊ ad potandū dulcis ⁊ habilis. Benacus lac⁹ italię in venetia. de q̄ fluuius nascit minci⁹. qui lacus magnitudine sui tempestates imitat marinas. Lucrin⁹ ⁊ auernus lacus cāpanię sūt. Lucrin⁹ aūt dict⁹. q: olim ꝓpt copiā piscium vectigalia magna p̄stabat. Auern⁹ aūt lac⁹ vocatus q̄ aues ibi supuolitare nō possint. Nā antea siluaꝝ densitate sic ambiebat. ut exalantes inde per angustias aquę sulphureę fetor grauissimus supuolantes aues alitu suo necaret. Quā rem augustus cęsar intelligēs deiectis siluis. ex pestilentib⁹ amęna reddidit loca. Lacus aūt idē ⁊ stagnū vbi imensa aqua cōuenit. Nam dictū est stagnū ab eo q̄ illic aq̄ ster nec decurrat.

De abysso Cap̄. xx.

Byssus ꝓfunditas ē aquaꝝ impenetrabilis: siue spelunceę aquaꝝ latētiū. de quibus fontes ⁊ flumina ꝓcedūt. uel quę occulte subtercūt. vnde ⁊ abyssus dictus: Nā oēs aquas siue torrentes p occultas venas ad matricem abyssum reuertūtur. Fluct⁹ dicti q̄ flatib⁹ fiant. Uentoꝝ enim impulsu agitatę aquę fluctuant. Aqua est stativa ⁊ sine motu ęqualis. Unda vo eminens liquor qui semp i motu ē. Lucret⁹: Aereas vndas. id est motus ⁊ corp⁹ illud q̄ refluctuat. Nā nec vnda p se aqua est. ħ aqua i motu quodā ⁊ agitatione. quasi abeundo ⁊ redeūdo vnda vocata. Latex ꝓpie liquor fontis ē. ⁊ dict⁹ latex q̄ in venis terrę lateat. Gutta est quę stat. stilla quę cadit. Hinc ⁊ stillicidiū. quasi stilla cadens. Stiria enī grecū ē. id est gutta. inde fit diminutiuū ut dicam⁹ stilla. Dū aūt stat aut pendet de tectis uel arboribus. quasi glutinosa gutta est. dum ceciderit stilla est. Spuma dicta ab eo q̄ spuat sordes enī sūt vndaꝝ. vīn ⁊ mustū. ⁊ ea quę coquūtur spuma purgant. Hinc ⁊ sputū.

De fluminibus Cap̄. xxi.

Fluuius est perennis aquarū decursus. a fluendo ꝓpterim dictus. Proprie aūt flumē ipsa aqua. fluuius. cursus aquę. Prius autē flumen q̄ fluuius. id est prior aqua q̄ decursus. Duo sūt fluminū genera. vnū torrēs. alterum viuū. de quo Virgili⁹: Donec me flumine viuo abluero. Torrens ē aqua veniens cū impetu. Dictus aūt torrēs. q: pluuia crescit. siccitate torrescit. id est arescit. de q̄ Pacuui⁹: Flāmeo vapore torrēs torret. cui greci ab hyeme nomen dederunt. nos ab estate illi a tpe quo arescit. nos a tēpore quo siccat. Amnis fluuius ē memore ac frondibus redimit⁹. ⁊ ex ipsa amęnitate amnis vocat. Decursus ꝓpie finis cursus siue aquarum sit seu

Rivi quid.

quarūlibet rex. Riui dicti q̄ deriuēt ad irrigandū id ē ad inducēdū aq̄s i agris. Nā irrigare inducere ē. Burges ꝓprie locꝰ alt' in flumine. Putꝰ est locꝰ defossus ex quo haurit aq̄. a potatiōe dictus. Fons caput ē aquę nascētis. q̄si aq̄s fundēs. Quidā aūt fluuiorꝝ ꝓpr̄ias ex causis noia acceperūt. ex quibꝰ nōnulli notādi sūt q̄ in hist'ijs celebres memorant. Geon fluuiꝰ de paradiso exiens arcq; vniuersam ethiopiā cingens vocatꝰ hoc noie q̄ incremēto suę inundationis terrā ęgypti irrriget. Ge enī grēce latine terrā significat. Hic apud ęgyptios nilus vocat'. ꝓpter limū quē trahit qui efficit fęcunditatem. Unde ꝛ nilus dictus est q̄si νέος ἴλυς. Nam antea nilus latine melo dicebatur. Apparet aūt in nilide lacu. de quo in meridiē versus excipit ęgypto vbi aquilonis flatibꝰ repcussus a q̄s retro luctantibꝰ intumescit. ꝛ ĩundationē ęgypti facit. Ganges fluuius quē phison sancta scriptura cognominat. exiens de paradiso pergit ad indię regiōes. Dicit aūt phison id ē caterua q̄. ꝛ. fluminibꝰ magnis sibi adiūctis. implet ꝛ efficit vn'. Ganges aūt vocat'a rege gāgaro indię. Fert aūt nili modo exaltari ꝛ sup oriētēs crūpere. Tigris fluuiꝰ mesopotamię de paradiso exurgēs ꝛ pgēs cōtra assyrios. ꝛ post multos circuitꝰ in mare mortuū influēs. Uocat aūt ē noie ꝓpt velocitatē instar bestię tigridis nimia pnicitate currētis. Euphrates fluuius mesopotamię de paradiso exurgēs copiosissimꝰ gēmis q̄ p mediā babyloniā influit. hic a frugibus uel ab vbertate nomē accepit. Nam hebraice euphrata fertilitas interp̄tat. Mesopotamiā creni ī q̄busdam locis ita irrigat. sicut ꝛ nilus alexandriam. Salustiꝰ aūt auctor certissim' asserit tigrin ꝛ euphraten vno fonte manare in armenia. q̄ p diuersa euntes longi diuidūt spacio medio derelicto multoꝝ miliū. quę tū terra quę ab ipsis ambit mesopotamia dicit. Ex q̄ Hieronymus animaduertit aliter de paradisi fluminibꝰ intelligendū. Indus fluuiꝰ orientis q̄ rubro mari accipit. Iste spes fuit medoꝝ rex antiquissimꝰ. ex quo amnis oriēris nomen accepit. qui nūc idaspes dicit. de quo Lucanus. Qua medus idaspes Accedūt pelago phębi surgentis ab igne iam ꝓpiorꝝ pfis erā. Qui dū sit fluuiꝰ pfarū dicit tū contra orientē decurrere. Araris fluuiꝰ germanię. De quo Uirgilius: Aut ararim parthꝰ bibet. aut germania tigrim. Currit enī p parthiā ꝛ assyriā. Bactrus fluuiꝰ orientis a rege bactro vocatꝰ fert. a quo ꝛ bactriani ꝛ vrbs eoꝝ. Coaspis fluuiꝰ pfaꝝ vocatꝰ eorū lingua q̄ mirā aquę dulcedinē habeat. adeo ut pfici reges q̄diu inter ripas pfidis fuerint sibi ex eo pocula vendicarint. Ex hoc amne quidā cydnū cilicię fluuiū deriuari existimāt. Araxis amnis armenię q̄ ab vno monte cum euphrate diūsa specie oritur. dicꝰ q̄ rapacitate cūcta pternat. Unde ꝛ cū alexander eū transgredi vellet ponte fabricato tanta vi inundauit ut pontē dirueret. Hic breuibus incuallis ab euphrate oriu caput tollit. ac deinde caspiū fert ī mare. Fluuiꝰ syrię q̄ vocat orontes iuxta antiochię muros decurrēs. q̄ a solis ortu oriens nō longe ab vrbe mari condit. quem de originis suę tractu orientē veteres latine appellauerūt. Cuiꝰ fluentis ex ipso impetu frigidioꝝ ꝛ cephyris assidue ibi spirantibꝰ rota ciuitas mo/mentis ꝓpe oībꝰ refrigerat. Iordanis indeq; fluꝰ a duobꝰ fontibꝰ noiat. quoꝝ alt' vocat ior. alt' dan Dis igit ꝓcul a se distantibꝰ in vnū alueū fe/rar. is iordanis deinceps appellat. Nascitur aūt sub libano monte ꝛ diuidit iudęā ꝛ arabiā. q̄ per multos circuitꝰ iuxta hiericho in mare mortuum influit. Eusis caucasęis montibꝰ fusus cū pluribꝰ alijs in euxinū se p̄cipitat mare. vnde ꝛ nuncupat. Lydꝰ amnis cilicię. a tauro monte ꝓgredi/ens. mirā aquaꝝ habēs suauitatē. ꝛ q̄. quicquid candidū est. cydnū gentili lingua syri dicūt. Uñ amni huic nomen datum. quia tumet estate. q̄ niues soluūt. reliquis anni tpibꝰ tenuis ē ꝛ quiet' Ilas fluuiꝰ asię. Pactolꝰ fluuiꝰ asię harenas aureas trahēs. de q̄ Uirgiliꝰ: Pactoluſq; irrigat auro. quē ꝓ aurato fluore alij chrysorroā vocāt. Erinnus fluuiꝰ asię q̄ smyrneos secat cāpos. ꝛ ipse fluctibꝰ aureis ꝛ harenis plenꝰ. a q̄ ꝛ smyrna vocata ē. Męander amnis asię flexuosus. q̄ recurrētibꝰ ripis in e asiā ꝛ ionią p̄cipitat ī sinū. q̄ miletū diuidit ꝛ p̄ienē. Męander aūt vocatꝰ q̄ sit flexuosus ꝛ nūq̄ currat rect'. De quo Ouidius: Quiq; recuruatus ludit męander in vndis. Lanus fuit rex scythaꝝ p̄imꝰ. a quo tanais fert fluuius nūcupatꝰ q̄ ex riphęis siluis veniēs. dirimit europā ab asia inter duas mūdi ptes medi' curr/rens atq; ī pontū fluēs. Inachus achaię amnis argolicos irrigans cāpos. quē rex inachꝰ a se nominauit. qui exordiū argiuę gēri p̄imꝰ dedit. Ibi est ꝛ erymanthus ab erymantho mōte dimissus Padus italię fluuiꝰ a iugis alpium fusus. ex tribus fontibꝰ ort. ex quibꝰ vni vocabulū ē padꝰ. q̄ diffusus in modū stagni amnē sinu dirigit. a quo ꝛ padꝰ ē nūcupatꝰ. Hic a grecis eridanꝰ cognoiat ab eridano solis filio. quē phętōtē dicūt q̄ fulmine pcussus. ī eo dē fluuio deiectꝰ ē ꝛ extinctꝰ. Augeſt aūt ex ortu canis liquescentibꝰ niuibꝰ. ꝛ cū accessione. xxx. fluminū circa rauennā in adriaticū mare defert. Tyberis italię fluuiꝰ. a tyberino rege albanoꝝ dicit appellatꝰ. q̄ ī hūc fluuiū cecidit. ꝛ de exitu suo nomē dedit. Nā ārea albola antiquū nomē a colore habuit q̄ niuibꝰ albꝰ fit. Ipse ē aūt tybris qui ꝛ tyberis. ꝟ tyberis ī quotidiano sermone. tybris ī vsu dicit. Danubiꝰ germanię fluuius vocari fertur a niu ī copia quibus magis augeſt. Iste ē qui ī europa plus oībꝰ famā habet. Idē ꝛ ister. q̄ dū p̄inumeras vadit gentes. mutat ꝛ nomē. ꝛ maiores sibi ambiendo colligit vires. Dicit a germanicis iugibꝰ ꝛ occidentalibꝰ partibꝰ barbaroꝝ. pergēs ꝓtra orientē septaginta in se fluuios recipit. septē ostijs in pontū influit.

tiberis.

Rhodan⁹ gallię fluui⁹ ab oppido rhodo cognominatus·ē quē coloni rhodioꝝ vocauerūt·qui rapido concit⁹ cursu·tyrrheni ꝯris freta scindēs·nō modicū sępe nauigantiū facit piculū·dū inē se maris fluctus ꝛ amnis fluēta decertāt. Rhen⁹ a rhodani societate fertur vocat⁹·qm̄ cum eodē ex vna ꝓuintia oriť. Est āt germanię fluui⁹ inē tres europę maximos fluuios cōputat⁹·q a iugo alpiū vsqꝫ in oceani ꝓfunda cursus suos dirigit. Ibe⁹ amnis q quondā tot⁹ hispanię nomē dedit. Mini⁹ fluui⁹ gallicię nomē a colore pigmēti sumpsit·qui i eo plurim⁹ inuenit. Durius a grecis q̄si doric⁹ cognominat⁹. Tagū fluuiū carthago hispanię nuncupauit·ex q̄ ortus ꝓcedit·fluui⁹ arenis auriferis copiosus. ꝛ ob h̄ ceteris fluuijs hispaniaꝝ ꝓlat⁹. Berbys fluui⁹·q ꝛ berbycę ꝓuicię nomē dedit·de q̄ Martialis: Berbys oliuifera crinē redimite corona·aurea qui nitidis vellera tingis aq̄s.eo q ibi lanę pulchro colore tinguntť Berbys aūt dicť eo q humili solo decurrat. Bethyn enī greci humile uel mersū vocant. Quędā aūt flumina i diluuio soluta molę terrarū ꝓclusa sūt·quędam vo quę non erant abyssi tūc ꝓruptis meatibus eruperunt.

De diluuijs Cap. xxii.

Iluuiū dictū q aquarū clade oia quę inundauerit deleat. Primū diluuiū extitit sub noe·quādo hominū scelerib⁹ offens⁹ omnipotēs·toto orbe cōtecto·deletis cūctis·vnū spaciū celi fuit ac pelagi. Cuius hactenꝰ indicium videm⁹ in lapidibus quos in remotis montibus conchis ꝛ ostreis cōcretos·sępe etiā cauatos aq̄s videre solem⁹. Secundū diluuiū fuit i achaia·iacob patriarchę.ꝛ ogigi tēporib⁹·q eleusine cōditor ꝛ rex fuit·nomēqꝫ loco ꝛ tpi dedit. Tertiū diluuiū i thessalia moysi uel amphitionis tpib⁹ fuit q terri⁹ post cecropē regnauit·cui⁹ tpib⁹ aquaꝝ illuuies maiorē prē ꝓlixū thessalie absūpsit. paucis p refugia montiū liberatis·maxime in monte parnaso·in cui⁹ circuitu deucalion tūc regno potiebať·qui tūc ad se ratibus cōfugiētes susceptos p gemina parnasi iuga fouit ꝛ aluit. A quo ꝓterea genus boiuꝝ grecoꝝ fabulę ex lapidib⁹ reparatū ferūt ꝓpter hominū insitā cordis duritiā·sed ꝛ flumina cū insolitis aucta imbrib⁹ vltra cōsuetudinem uel diuturnitatē uel magnitudinē redūdant multaqꝫ ꝓsternūt ꝛ ipsa diluuiū dicūť. Sciendum autem flumina cū supra modū crescūt· nō tm̄ ad ꝓsens inferre damna· sed etiam ꝛ aliqua significare futura.

Incipit liber quartusdecimus

De terra Cap. i.

Terra est in media mūdi regione posita omnib⁹ partibus celi i modum centri equali interuallo consistens; quę singulari numero totū orbē significat·plurali vo singulas partes·cuius nomina diuersa dat ratio. Nam terra dicta a supiori parte q̄ teritť·būm⁹ ab inferiori ut humida ꝛa·ut sub mari·tellus aūt q: fructus ei⁹ tollimus. hęc ꝛ ops dicta·eo q opē fert frugibus Eadem ꝛ arua ab arādo ꝛ colendo vocata. Proprie āt terra ad distinctionē aquę arida nūcupať. sicut scriptura ait. Qđ vocauit deus terrā aridā Naturalis enim ꝓprietas siccitas est terris. Nā ut humida sit hoc aquaꝝ affinitate sortitur. Luius motū alij dicunt ventū esse in concauis eius q motus eam mouet. Salustius: Uenti per cauа terrę precipitati rupti aliquot montes tumuliq̄ sedere. Alij aquam dicunt generalē in terris moueri ꝛ eas simul concutere·sicut vas·ut dicit Lucreti⁹. Alij ꝺoꝛꝛoꝛ\ terrā vocant·cui⁹ plerūq̄ latentes ruinę suppositā cuncta concutiunt. Terrę quoq̄ hiatus aut motu aquę inferioris fiunt crebris tonitruis·aut de concauis terrę erūpentibus ventis.

De orbe Cap. ii.

Orbis a rotunditate circuli dicť·q: sicut rota ē. Unde breuis etiam rotella orbiculus appellatur. Undiq̄ enim oceanus circūfluens eius in circulo ambit fines. Diuisus est autem trifarie. Ex quibus vna pars asia·altera europa·tertia africa quę ꝛ libya nūcupatur. Quas tres partes orbis veteres nō equaliť diuiserūt. Nā asia a meridie p orientē vsqꝫ ad septentrionem pueniť. europa vo a septentrione vsqꝫ ad occidentem·atq̄ inde africa ab occidente vsqꝫ ad meridiē. Unde euidenť orbē dimidiū duę tenent europa ꝛ africa. aliū vo dimidiū sola asia. Ex ideo istę duę partes factę sūt·quia inter vtrāq̄ ab oceano mare magnū ingreditur·qđ eas intersecat. Quapropter si i duas partes orientis ꝛ occidentis orbem diuidas·asia erit in vna·in altera vo europa ꝛ africa.

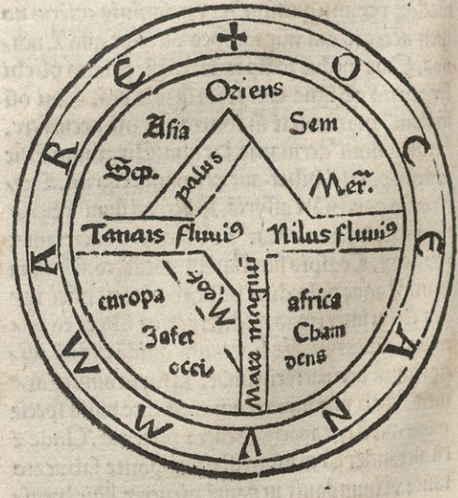

De asia ⁊ partibus eius Cap̃. III.

Sia ex noīe cuiusdã mulieris est appellata-quę apud antiquos imperium tenuit orientis. Hęc ī tertia orbis parte disposita ab oriẽte ortu solis-a meridie oceano-ab occiduo nostro mari finit̃-a septẽptrione meotide lacu ⁊ tanai fluuio terminat̃. Habet aũt puintias multas ⁊ regiones-quaꝝ breuiter noīa ⁊ situs expediã-sumpto initio a paradiso. Paradisus ẽ locus in orientis partib⁹ cõstitut⁹-cui⁹ vocabulũ ex greco in latinũ vertit̃ hortus. Porro hebraicę eden dicit̃-qõ in nostra lingua delitię interpret̃. qõ vtrũqꝫ iuncti facit hortũ deliciaꝝ. Est enī oī genere ligni ⁊ pomiferaꝝ arborũ consit̃-habẽs etiã lignũ vitę. Non ibi frigus-nõ ęstas-ꝫ ppetua aeris tẽperies. Ẽ cui⁹ medio fons ꝓrumpens totũ nem⁹ irrigat-diuidituꝛqꝫ ī quattuoꝛ nascentia flumina-cui⁹ loci post peccatũ hominis adit⁹ intercluſus ẽ. Septus ẽ enī vndiqꝫ romphea flãmea-id est muro igneo accinct⁹-ita ut eius cũ cęlo pene iungat̃ incẽdiũ. Cherubin quoqꝫ-id ẽ angeloꝝ ꝓsidium arcendis spiritibus malis super romphęę flagrãtia ordinatũ ẽ ut homines fiãmę angelos ꝙ malos angeli boni submoueãt-nec cui carni uel spũi transgressionis adit⁹ paradisi pateat. Jndia vocata ab indo flumine quo ex parte occidentali claudit̃. Hęc a meridiano mari porrecta vsqꝫ ad ortum solis-⁊ a septẽtrione vsqꝫ ad montẽ caucasũ puenit-habens gentes multas ⁊ oppida-insulã ꝫ taprobane gemmis ⁊ elephãtis refertam-crysam ⁊ argyre auro argẽtoqꝫ fęcundas-vtilem ꝫ arboꝛibus foliis nunqꝫ carentem. Habet ⁊ fluuios gangen ⁊ nidan ⁊ ypanẽ illustrantes indos. Terra indię fauoniꝰ spũ salubeꝛrima ī anno bis mittit fruges-vicẽ hyemis ⁊ ęstatis etheꝛeas patit̃. Gignit autẽ tincti coloꝛis boꝛes-elephãtes ingẽtes-monoceꝛon bestiã-psitacum auẽ-bebenũ ꝫ lignũ-⁊ cinnamũ-⁊ piper-⁊ calamũ aromaticum. Mittit ⁊ ebur-lapides ꝫ ꝓciosos-berillos chꝛysopassos ⁊ adamãtẽ-carbunculos-liguires-margaritas-⁊ vniones quib⁹ nobiliũ feminarũ ardet ambitio. Jbi sũt ⁊ montes aurei quos adire ꝓpter ꝺracones ⁊ gryphas-⁊ ī mensoꝝ boiuꝫ monstra impossibile est. Parthia ab indię finib⁹ vsqꝫ ad mesopotamiã generaliter noīatur. Propter inuictã enī virtutẽ parthoꝛum ⁊ assyria ⁊ reliquę ꝓrumę regiones eius nomen traxerunt. Sunt enī in ea aracusa-parthia-assyria-media-⁊ psida-quę regiones inuicẽ sibi cõiunctę-initiũ ab indo flumine sumũt-tigri claudũtur locis montuosis ⁊ asperioꝛib⁹ sitę-habentes fluuios bidaspen ⁊ ararim. Sũt enī inter se finib⁹ suis discrete-nomina a ꝓpꝛijs auctoꝛib⁹ ita trahentes. Aracusa ab oppido suo nũcupata. Parthiã parthi ab scythia vęnientes occupauerũt-eãqꝫ ex suo nomine vocauerũt. Huius a meridie rubꝛum mare est-a septẽtrione hyrcanũ saltũ-ab occiduo solis plaga media. Regna in ea decẽ ⁊ octo sunt poꝛrecta a caspio litꝛoꝛe vsqꝫ ad terras scythaꝝ. Assyria vocata ab assur filio sem-qui eam regionem post diluuium ꝓmus incoluit. Hęc ab ortu indiam-a meridie mediam tangit-ab occiduo tigrim-a septẽtrione montem caucasum-vbi poꝛtę caspię sunt. Jn hac regione ꝓmus inuentus est vsus purpurę. Jnde ꝓmum criniũ ⁊ coꝛpoꝛis vnguenta venerunt-⁊ odoꝛes quib⁹ romanoꝝ atqꝫ grecoꝝ effluxit luxuria. Media ⁊ psida a regibus medo ⁊ perso cognominatę-qui eas pꝛouincias bellando aggressi sunt. Ex quibus media ab occasu transuersa parthia regna amplectit̃-a septẽtrione armenia circũdatur-ab ortu caspios videt-a meridie persidam. Huius terra medicã aꝛboꝛem gignit-quam alia regio minime parturit. Sũt aũt medię duę-maioꝛ ⁊ minoꝛ. Persida tendens ab ortu vsqꝫ ad indos-ab occasu rubꝛũ mare habet-ab aquilone ꝙ mediam tangit-ab austro armeniam quę persidę annectitur-quibus est susa oppidum nobilissimũ. Jn persida ꝓmũ orta est ars magica ad quã nemroth gigas post confusionem linguarum abijt-ibiqꝫ psas ignẽ colere docuit. Nam omnes in illis partib⁹ solem colunt qui ipsoꝝ lingua el dicitur. Mesopotamia grecam etymologiã possidet-q duobus fluuijs ambiatur. Nam ab oriente tigrim habet-ab occiduo eufraten. incipit autẽ a septẽtrione inẽ montem taurum ⁊ caucasum-cuius a meridie sequitur babylonia-deinde chaldęa-nouissime arabia. Eodemon babylonię regionis caput-babylon vrbs ẽ-a quo nũcupata est-tam nobilis ut chaldęa ⁊ assyria ⁊ mesopotamia in eius nomen aliquando transierunt. Arabia appellata-id est sacra. Hoc enim significare interpretatur-eo q sit regio thurifera odoꝛes creans. Hinc eam greci eodemon-nostri beatam nominauerunt. Jn cui⁹ saltib⁹ ⁊ myrrha ⁊ cinamomũ pꝛouenit. Jbi nascitur auis fęnix. sardonix gemma-⁊ biris melocides ⁊ pedoꝛata ibi inuenitur. Ipsa est ⁊ saba appellata a filio chus qui nuncupatus est saba. Hec autem angusto terrę tractu ad orientẽ versus ad psicum sinum extenditur-cuius septẽtrionalia chaldęa claudit-occasũ sinus arabic⁹. Syriam syrus quidã perhibetur indigena a suo vocabulo nuncupasse. Hęc ab oriente fluuio eufrate ab occasu mari nostro ⁊ ęgypto terminatur-habens a septentrione armeniam ⁊ cappadociam-a meridie sinum arabicum. Situs eius poꝛrect⁹ in ımensam longitudinẽ-in lato angustioꝛ. Habet aũt in se puintias comagenã-phęniciam-⁊ palęstinã-cuius pars est iudęa absqꝫ saracenis ⁊ nabatheis. Comagena ꝓma puintia syrię a vocabulo comage vrbis nũcupata-quę quondam ibi metropolis habebat̃. Hui⁹ ẽ a septẽtriõe cappadocia-ab ortu mesopotamia-a meridie syria-ab occasu mare magnũ. Phęnix cadmi frat̃ de thebis ęgyptioꝝ ī syriã ꝓfectus apud sidonẽ regnauit-eãqꝫ puintiã ex suo noīe phęnicią appellauit.

Ipsa ē vbi est tyrus ad quā Esaias loquit. Haber gūt ab oriente arabiā a meridie mare rubrū. Palestina ꝓuincia philistim vrbem metropolim habuit quę nunc dicitur ascalon ex qua ciuitate ois circa eam regio palestina est nūcupata. Hui⁹ ab oriēte mare rubrū occurrit a meridiano latere iudea excipitur a septētrionali plaga tyriorū finibus claudit ab occasu ęgyptio limite terminatur. Judea regio palestinę ex noie iude appellata ex cui⁹ tribu reges habuit. Hęc ꝑus chanaan dicta ē a filio cham siue a decē chananeoꝝ gentib⁹. qb⁹ expulsis eandē trā iudei possederunt. Jnitiū longitudinis eius a vico arfa vsqꝫ ad vicū iulia/dem porrigitur in quo iudeoꝝ pariter ac tyriorū cois habitatio ē. Latitudo gūt ei⁹ a mōte libani vsqꝫ ad tyberiadis lacū extendit. Jn medio aut ē iudeę ciuitas bierosolyma ē quasi vmbilicus regionis totius terrę variaꝝ opū diues frugib⁹ fertilis aquis illustris opima balsamis. Unde ꝑm elemētoꝝ gratiā estimauerūt iudei eā promissam patrib⁹ terrā fluentē lacte z melle cū hinc illis dei resurrectionis prerogatiuā pollicerē. Samaria regio palestinę ab oppido quodā nomen accepit qđ vocabat samaria ciuitas quōdā regalis i isrl. quę nūc ab augusti noie sebastia nuncupat. Hęc regio inter iudeā z galileā media iacet incipiēs a vico cui nomē est eleas deficiēs in terra acrabatto. Situs ei⁹ natura cōsimilis nec vllo differens a iudea. Galilea regio palestinę vocata ꝙ signat candidiores hoies ꝙ palestina. Hęc gūt duplex ē. supior z iferior sibi tñ cōnexe syrię z phęnici adhęrentes. Terra eaꝝ opima z ferax. z fructibus satis fecūda. Pentapolis regio in cōfinio arabię z palestinę sita dicta a q̄nqꝫ ciuitatib⁹ impiorum quę celesti igne consūptę sūt. terra ampli⁹ a bierosolymis olim vberrima nunc gūt deserta atqꝫ exusta. Nam ꝓ scelere incolarū de celo descendit ignis q̄ regionē illā in cineres ęternos dissoluit. Cuius vmbra quędam z species in fauillis z arboribus ipsis etiā adhuc videt. Nascunt enī ibi poma virētia sub tāta specie maturitatis ut edēdi desideriū gignant si carpas fatescunt ac resoluūt in cinerē. fumūqꝫ exalant quasi adhuc ardeant. Nabatbea regio a nabaioth filio ismahel nūcupata. Jacet gūt inf iudeam z arabiā. z surgēs ab eufrate in mare rubrū porrigit. z est pars arabię. Ęgyptus quę ꝓius aeria dicebat ab ęgypto danai fratre postea ibi regnāte nomen accepit. Hęc ab oriente syrię ac rubro mari cōiuncta ab occasu libyā habet a septētrione mare magnū a meridie ꝙ introrsus recedit ptēdēs vsqꝫ ad ęthiopes regio cęli imbribus insueta z pluuiarū ignara. Nilus solus eam circūfluens irrigat. z iundatione sua fecundat. Unde z ferax frugib⁹ multam partem terraꝝ frumēto alit cęteroꝝ quoqꝫ negotioꝝ adeo copiosa ut impleat necessarijs mercib⁹ etiam orbē terraꝝ. Finis ęgypti canopea a canope menelai gubernatore sepulto in ea insula quę libyę ꝓncipiū. z ostium nili facit. Seres oppidum orientis a quo z genus sericū z regio nūcupata ē. Hęc a scythico oceano z mari caspio ad oceanū orientalē inflectit nobilib⁹ frondib⁹ fertilis a qb⁹ vellera decerpuntur quę cęterarū gentiū seres ad vsū vestiū vendūt. Bactrię regioni ꝓius amnis bactros vocabulū dedit. Partes ei⁹ quę plenę sūt ꝓaginis iugis ambiūt quę aduersę sūt indi fluuij fontib⁹ termināt. Reliqua includit occus fluuius. Mittit bactria fortissimos camelos nūq̄ atterētes pedes. Scythia sicut z gothia a magog filio iaferh ferē cognominata cui⁹ terra olim ingens fuit. Nam ab oriēte india a septētrione ꝑ paludes meotides inter danubiū z oceanū vsqꝫ ad germanię fines porrigebat. Postea ꝝo minor effecta a dextra orientis parte qua ocean⁹ syriē tēdit vsqꝫ ad mare caspiū qđ ē ad occasū de hinc a meridie vsqꝫ ad caucasi iugū deducta ē cui subiacet hyrcania ab occasu babēs parit gētes multas ꝓpter terrarū infecunditatē late vagātes. Ex quib⁹ quędā agros incoluut quędā portētuose atrtuces carnib⁹ humanis z coꝝ sanguine viuūt. Scythię plures trę sūt locupletes habitabiles tamē plures. Nā dū i plęriscꝫ locis auro z gemmis affluāt gryphoꝝ imanitate accessus hominū rarus ē. Smaragdis gūt optimis hęc patria est. Lianeus quoqꝫ lapis z crystall⁹ purissim⁹ scythię est. Habet z flumina magna oscorū phasidē atqꝫ araxen. Hyrcania dicta a silua hyrcana quę scythię subiacet habens ab oriente mare caspium a meridie armenią a septētrione albaniā ab occasu hiberiā. Est aut ē siluis aspera copiosa īmanibus feris tigribus pantherisqꝫ ac pardis. De q̄ Virgil⁹: Hyrcanęqꝫ admoꝝt vbera tigres. Albania a colore populi nūcupata eo ꝙ albo crine nascant. Hęc ab oriente sub mari caspio surgēs per ora oceani septētrionalis vsqꝫ ad meotides paludes ꝑ deserta z inculta extēdit. Huic terrę canes ingentes sunt tantęqꝫ ferocitatis ut tauros prędemant leones perimant. Armenia nuncupata ab armeno iasonis thessali comite q̄ amisso rege iasone collecta multitudine ei⁹ q̄ passim vagabatur armeniā cepit. z ex suo noie nuncupauit. Sita ē gūt īter taurū z caucasū a cappadocia vsqꝫ ad caspiū mare ꝓtensa habēs a septētrione ceraunios montes ex cuius collibus tigris fluui⁹ nascit. z in cuius montib⁹ archa post diluuiū resedisse phibetur. Duplex ē gūt armenia supior z inferior sicut duę pannonię. Hiberia regio asię ē ꝑ pontū armenię iūcta. Jn hac herbę tinctureę vtiles nascūt. Cappadociā vrbs ꝓpria nominauit. Hęc ī capite syrię sita ab oriēte armeniā tangit ab occasu asiā minorē ab aqlone mare cimmericū. z themisciros campos quos habuere amaꝯones. a meridie ꝝo taurum montem cui subiacet cilicia z isauria vsqꝫ ad cilicū sinū qui spectat cōtra insulā cypr⁹. Terra ca⁹ añ alias nutrix equoꝝ. Halys amnis ꝑ eam fluit q̄ quondā lydię regna divisūrit a ꝑsis.

Asia minor ab oriēte cappadocia cingit. ab alijs partib⁹ vndiq; mari circūdat. Nā a septēntrione pontū euxinū habet ab occasu ꝓpontidē. a meridie ęgyptiū mare. Habet ꝓuincias bithyniā phrygiam galatiā lydiā cariā pamphyliā. & isauriā lyciā atq; ciliciā. Prima asię minoris bithynia i ponti exordio ad solis orientis partem aduersa thracię iacet. multis antea nominibus appellata. Nā prius bebrytia dicta. deinde mygdonia. mox a bithyno rege bithynia nūcupata. Ipsa ē & maior phrygia. Nicomedia vrbs i ea ē. vbi hannibal fugiens veneni haustu animā exspirauit. Galatia dicta a priscis gallor gentibus a quib⁹ exercitit occupata. Nā galli in auxilium a rege bithynię euocati. regnū cum eo pacta victoria diuiserūt ficq; deinde grecis admixti. primū gallogreci. nūc ex antiquo gallor nōie galathę dicunt. & eor regio gallacia nūcupat. Phrygia dicta a phrygia cecropis filia. Hec & dardania a dardano iouis filio dicta. De q̄ Homerus ait: Quē primū genuit celesti iupiter arce. Hic enim ꝓfectus de corintho ciuitate primus venit i phrygiā. Est aūt regio troadis supiecta ab aquilonis parte galatię. a meridiana vicina ē lycaonię. ab oriēte lydię adhęret. ab occidēte hellesponto mari terminat. Huius regio troia ē quā ex suo nōie appellauit tros troianor rex ganymedis pater. Duę sūt aūt phrygię maior & minor. Maior phrygia smyrnā habet. Minor vo iliū. lycaoniā. Cariā berin⁹ fluuius discernit a phrygia. Lydia sedes antiq regū quā pactoli vnda extulit in diuitias torrentibus aureis. Hęc antea meonia dicebat. Quę dū ꝑ breuitate duos frēs reges lydū & tyrrhenū ferre nō posset. hinc ex sorte tyrrhen⁹ cū ingenti multitudine ꝓfect⁹ loca italię occupauit. & tyrrheniā nominauit. Lydia aūt a lydo regis fratre qui i prouintia remānserat. cognomiata ē. Cōiungit aūt ab occidēte minori phrygię. ab ortu smyrnā vrbē habet. quā melas fluuius cingit. Cui⁹ cāpos pactolus & berin⁹ circūfluūt. harenis aureis ditissimi. Isauria ex situ loci phibet cognomiata. q; vndiq; apta aurarū flatibus pateat. Metropolim vrbē seleuciā habet. Cilicia a cilice quodā nomen traxit. quē ortū fęnice dicūt. antiquiores q; ioue fuisse asserunt. Plurima iacet campis. recipiēs ab occiduo lyciā. a meridie mare persicū. a tergo mōtis tauri iuga. Hāc cydnus amnis intersecat. matrē vrbiū habet tarsum. In ea & corycus oppidū est. vnde crocum plurimū & optimū venit. spiramine flagranti⁹. & colore pulchrius auro. Lycia nūcupata. q; ab oriente adiūcta cilicię sit. Nam habet ab ortu ciliciā. ab occasu & meridie mare. a septēntrioē cariā. Ibi est mons chimęra qui nocturnis estibus ignem exhalat. sicut in sicilia etna & vesuuius in campania.

De europa Cap. iiii.

Post asiam ad europā stilum vertimus. Europa quippe agenoris regis libyę filia fuit. quā iouis ab africa raptā cretā aduexit & tertiā partē orbis ex ei⁹ nōie appellauit. Iste aūt ē ageno: libyę fili⁹ ex q̄ & libya id est africa ferē cognominata. Unde apparet prius libyā accepisse vocabulum. postea europam. Europa autē i tertiam partē orbis diuisa incipit a flumine tanais descendens ab occasu per septēntrionalē oceanum vsq; in fines hispanię cui⁹ pars orientalis & meridiana a ponto cōsurgens tota mari magno cōiungit. & in insulis gadibus finit. Prima europę regio scythia inferior. quę a męotidis paludibus incipiens inter danubium & oceanum septēntrionalem vsq; ad germaniam porrigit. quę terra generaliter propter barbaras gentes quibus inhabitat. barbarica dicit. Hui⁹ pars prima alania ē. quę ad męotidas paludes ptingit. Post hanc dacia. vbi & gothia. deinde germania vbi plurimā partē sueui incoluerūt. Germania post scythiam inferiorē. a danubio inter rhenū fluuiū oceanūq; cōclusa. cingit a septēntrioē & occasu oceano. ab ortu vo danubio. a meridie rheno flumine dirimit. terra diues viriū. ac populis numerosis & imanibus. Unde & ꝓpter fęcunditatē gignendor populor germania dicta est. Gignit aues hyrcamas. quaꝝ pēne nocte plucēt. Unsontas q; feras & vrsos atq; alces parturit. Mittit & gēmas. crystallum. & sucinū. callaicū q; viridē. & ceraunū candidum. Duę sunt aūt germanię. superior iuxta septēntrionalē oceanū. inferior iuxta rhenū. Prouintias aūt quas danubi⁹ a barbarico ad mediterraneū mare secludit. prima ē mysia a messiū ꝓuincia nūcupata. Unde & eā veteres cereris horreū nūcupabāt. Hęc aūt ab oriente ostijs danubij iungit. ab euro vo thracię. a meridie macedonię. ab occasu istrię copulat. Post mysiā aūt pannonia est. Inde noricus ager frigidus & partius fructuosus. Post quē reticus ferax frugib⁹ qui excipit galliā belgicam. Thracię tyras iaseth fili⁹ veniens nomē dedisse phibet. Alij a sęuitia incolarū thraciam appellatam dixerūt. Huic ab oriente propontis & vrbs constantinopolis opposita est. a septēntrione vero ister obtendit. a meridie vo ęgeo mari adhęret. ab occasu macedonia illi subiacet. Cui⁹ regionē olim bessorū ꝓplus massagetę sarmatę scythę & alię plurimę nationes incoluerūt. Ampla ē en̄. ideoq; plurimas continuit gentes. Hebrum fluuiū thracia fundit. qui etiā gentes barbarorū plurimas tangit. Grecia a greco rege vocata. qui cunctā eā regionem regno incoluit. Sūt aūt prouintię grecię septē. quaꝝ prima ab occidente dalmatia. inde epirus. inde hellas. inde thessalia. inde macedonia. inde achaia & duę in mari creta & cyclades. Illyricus aūt generaliter omnis grecia est. Dalmatia. a delmi maxima eiusdē ꝓuintię ciuitate traxisse nomē existimat. Adhęret aūt ab oriente macedonię. a septēntrione mysię. ab occasu istria terminatur. a meridie vero adriatico sinu claudit. Epir⁹ a pyrrho achillis filio cognomiata

cuius pars chaonia que ante molossia dicta'est a molosso filio pyrrhi quē de andromacha habuit Ex postq occisus ē pyrrhus ozestis insidijs andromachā helenus suscepit·tenuitq regnū pri/uigni qui successerat patri a quo molossia dicta ē pars epiri; quam helenus postea a fratre chaone quē in venatu p ignorantiā dicit occidisse chaonā noīauit quasi ad solatiū fratris extincti. Hellas dicta a rege helline deucalionis t pyrrhę filio·a quo t pr' greci hellines nūcupati sūt. Ipsa est t attica terra atta prius dicta. Nā gran' quidam grecię indigena fuit·ex cui' filia attis nomine attica terra vocata est. Hec inter macedoniam t achaiam media iacet·arcadię a septentrionali parte cōiūcta. Ipsa ē t vera grecia·vbi fuit athenas ciuitas mater liberalium litterar t philosophorū nutrix·qua nihil habuit grecia clari' atq nobilius. In ea ē t marathoni' campus opinione quondā prelij cruentissim'. Helladis aūt duę sūt puintię: boetia t peloponnes'. Boetia aūt dicta hac ex causa. Dū cadmus agenozis fili' europā sozorē a ioue raptā ex precepto genitozis quereret nec repiret·patris irā fozmidās ꝑfirmato aio elegit exiliū. Nā bouis forte cōspecto secut' vestigia amplexus ē sedē vbi illa recubauerat·sicq locū de noīe bouis boetiā noīauit·vbi t thebas vrbē cōstruxit in qua olim ciuilia bella detonuerūt. t vbi nati sunt appollo t hercules maioz ille thebanus. Eadem est aonia vocata a fonte quodā appollini t musis consecrato qui in eadē boetia est. Pelopōnesus secūda ꝑs helladis a pelope regnata atq vocata. Thessalia a thessalo rege cognominata· que ad meridianā plagā macedonię conīūcta est· cui' a tergo pieria est. Multa in thessalia flumina t oppida·inter que precipue thessalonica t thebe. Ibi est t mons parnasus quondā appollini consecrat'. Thessalia patria achillis t ozigo laphithar ū fuit·de quib' ferē·q hi primo equos frenis domuerint·vnde t centauri dicti sūt. In thessalia primū solidi aurei facti sūt. domandoq quoq equoq vsus primū reptus est. Macedonię in exordio ab emathio rege emathię nomē erat·ex macedo deucalionis maternus nepos postq ibi accepit principatū mutauit vocabulū macedoniāq a suo noīe dixit. Est autē confinis ab oziente eg̃eo mari·a meridie achaię·ab occasu dalmatię·a septēttrione mysię·patria alexandri magni. t regio aureis venis argentiq opima. Lapidē quē peanitē vocant ista gignit. Mons olympus in ea est·qui excellenti vertice tantū attollit ut in cacumine eius nec nubes nec venti sentiant. Achaia ab acheo rege t vrbs t puintia appellata. Hec pene insula est. Nam absq septēttrionali parte qua macedonię iungit·vndiq sepra ē mari. Ab oziēte eni habet myrtoū mare·ab euro creticū·a meridie ionium·ab africo t occasu cassiopas insulas·a sola septēttrionali parte macedonię uel atticę terrę adiungit. hui' caput est vrbs cozinthus·grecię decus. Inach' ē achaię fluui'. Arcadia ꝺo finus achaię est·ut plarani foliū·inter ionium t ęgeum mare exposita·quā arcas iouis t calliste filius pelasgis in dirionē redactis ex suo noīe arcadiam nūcupauit. Ipsa est t sicyonia a sicyone rege·a q̃ t regnum sicyoniozū est dictum. Habet autē arcadia fluuiū magnū erymanthū·a best on q̃s lapidem·qui semel accensus nūq̃ extinguit. Landissimę etiā merulę ibi nascunt. Pannonia ab alpibus apęninis est nūcupata·quibus ab italia secernit. regio ꝺo forē t solo lęta duob' satis acrib' fluuijs·ozano sauoq vallata. Coniūgit aūt cum noxico t retia habens ab oziēte mysiam·ab euro istriam·ab africo ꝺo alpes apęninos·ab occasu galliā belgicā·a septēttrione danubij fontē uel limitē·qui germaniā galliāq seceruit. Istriā ister amnis vocauit·qui eius terrā influit. Ipse est danubius. Habet aūt istria a septēttrione pānoniā. Italia olim a grecis pplis occupata·magna grecia appellata est. Deinde a regis nomine saturnia mox t latiū dicta·eo q idē saturnus a ioue sedibus suis pulsus·ibi latuerit·postremo ab italo siculozū rege ibi regnante italia nūcupata est. Cui' situs longitudine amplius q̃ latitudine a circio i eurū extēdit·a meridie tyrrheno mari·ab aquilone adriatico claudit·ab occiduo alpiū iugis finit·. terra in omnib' rebus pulcherrima·soli fertilitate·pabuli vberrate gratissima. Habet lacus venacū·auernū atq lucrinum·fluuios eridanū t tyberim. t tepētes fontibus baias. Gignit gemmas serticen ligurią t cozallią·boam q̃s serpentem·lincem ferā t diomedias aues. Italia autē t hispania idcirco hesperię dictę q̃ greci hespero stella nauigent. t in italia t in hispania duę. quę hac ratione discernunt. Aut eni hesperiā solā dicis. t significas italiā·aut addis vltimā. t significas hispaniam·q̃ in fine occidentis est. Tuscia pars italię·vmbria ꝺo pars tuscię. Tuscia autem a frequentia sacrozū t thuris vocata. ἀπὸ τοῦ θύειν. Umbria ꝺo dicitur ut histozię narrant eo q̃ tempoze aquosę cladis imbribus superfuerit. t ob hoc vmbria grece cognoiata. Est eni i iugis apęnini montis sita i parte italię iuxta meridiē. Herruria pars italię dicta q̃ ei' fines tendebant vsq ad ripā tyberis·quasi ἔτερος ὅροος. Nā ateros significat alteros ozos finis vocat. Rome eni fines antea vnā trā tyberis ripā tenebāt. Alij herruriā dictā ab herrusco principe putāt. Idem t tyrrhenia a tyrrheno lydū frē·q ex sorte cū populi parte de meonia venit ad italiā. Hec ē t tuscia·ex tusciam dicere nō debemus·q· nusq̃ legimus. Tuscia autē a frequentia sacrificij t thuris dicta est· ἀπὸ τοῦ θύειν. Illic t aruspicia diuinit' esse reperta. Apulia vbi brundusium·quam t olim secuti diomedem ducē condiderūt. Campania habet terras hyeme anni atq estate vernātes. Sol ibi mitis·temperies grata·aer purus t blandus. Gallia a candoze populi nūcupata ē.

Bala enī grēce lac dicīt. Montes eui ⁊ rigor cęli ab ea parte solis ardorē ercludūt quo fit ut candor corpor nō coloret. Hanc ab oriente alpiū iuga tuentur ab occasu oceanus includit a meridie prērupta pyrenei a septēriōe rheni fluenta atq; germania. Cuius initium belgica finis aquitania est regio gleba vberi ac pabulosa ⁊ ad vsum animantiū apta fluminibus q̄q ⁊ fontibus irrigua pfusa duobus magnis rheno ⁊ rhodano fluuijs. Belgis autē ciuitas est gallię a qua belgica puintia dicta ē. Cisalpina q: citra alpes. Transalpina id est trās alpes contra septēriōnē. Retia vo q sit iuxta rhenū. Aquitania aūt ab obliquis aquis ligeri fluminis appellata q: ex plurima parte terminus eī est eāq; pene in orbe cingit Hispania prius ab ibero amne iberia nuncupata. postea ab hispalo hispania cognominata est. Ipsa ē ⁊ vera hesperia ab hespero stella occidentali dicta. Gira ē aūt inter africā ⁊ galliā a septēriōne pyreneis mōtibus clausa a reliquis partibus vndiq; mari cōclusa salubritate cęli equalis omniū frugum generib' fęcunda gēmaq; metallorūq; copijs ditissima. Interfluūt eā flumina magna berbys mineus iberus ⁊ tagus auq; trabēs ut pactolus. habet puintias sex: taraconensem carthaginensem lusitaniā galleriam bethycā ⁊ transfreta i regione africę tingitanā. Duę sunt hispanię citerior quę in septēriōnali plaga a pyreneo vsq; ad carthaginē porrigīt. vlterior quę in meridiē a celtiberis vsq; ad gaditanū frētum extendīt. Literior aūt ⁊ vlterior dicta quasi citra ⁊ vltra sed citra quasi circa terras. ⁊ vltra uel q sit vltima uel q nō sit post hāc vlla hoc ē alia terra.

De libya Cap. v.

Libya dicta q inde libs flat hoc ē africꝰ.

l Alij aiunt epaphum iouis filiū q̄ memphin in ęgypto cōdidit ex cassiota vxore pcreasse filiā libyam quę postea in africa regnū possedit. Cuius ex noie terra libya est appellata. Africam aūt nominatā quidā inde existimāt q̄si aprica q sit aperta cęlo uel sole. ⁊ sine horore frigoris. Alij dicūt africā appellari ab vno ex posteris abrahę de cethura qui vocatus ē afer de quo supra meminimus. Incipit aūt a finibus ęgypti pgens iuxta meridiē p̄ ęthiopiā vsq; ad atlantē montem. A septēriōnali vo parte mediterraneo mari cōiūcta claudīt. ⁊ i gaditano freto finit. habēs puintias libyā cyrenensem pentapolim tripolim biçantiū carthaginē numidiā mauritaniā sitifensem mauritaniā cęsariensem mauritaniā tingitanā. ⁊ circa solis ardorē ęthiopiā. Libya cyrenensis i parte africę prima ē a cyrene vrbe metropoli quę est in eius finibus nuncupata. Huic ab oriente ęgyptus ē ab occasu syrtes maiores ⁊ troglodytę a septēriōne mare libycum a meridie ęthiopię ⁊ barbaroq; varię natiōes. ⁊ solitudines inaccessibiles quę etiam basiliscos serpentes creant. Pentapolis grēca lingua a quinq; vrbibus nūcupata id est cyrene beronice ceutria apollonia prolomais: ex quib' prolomais ⁊ beronice a regibus noiatę sunt. Est aūt pentapolis libyę cyrenensi adiuncta. ⁊ eius finib' deputata. Tripolitanam quoq; puintiā grēci lingua sua signāt de numero triū magnaq; vrbiū occa tabarce leptis magnę. hęc habet ab oriēte syrtes maiores ⁊ troglodytas a septēriōne mare adriaticū ab occasu biçantiū a meridie getulos ⁊ garamātas vsq; ad oceanū ęthiopicum prendentes. Biçacena regio ex duob' nobilissimis oppidis nomē sortita est ex quib' vnū adromet' vocat altерū biçantiū. Hęc sub tripoli est patens passuū ducēta uel amplius milia fęcunda olęis. ⁊ glebis ita prępinguis ut iacta ibi semina incrementa pene centesimę frugis renascāt. Ceugis vbi carthago magna ipsa est ⁊ vera africa inter biçantiū ⁊ numidiam sita a septēriōne mari siculo iūcta. ⁊ a meridie vsq; ad getulorum regionem porrecta cuius prima quęq; frugifera sunt vlteriora aūt bestijs ⁊ serpentibus plena atq; onagris magnis in deserto vagātib'. Getulia aūt africę pars mediterranea est. Numidia ab incolis passim vagantib' sic vocata q nullam certā haberent sedem. Nam lingua eor incertę sedes ⁊ vagę numidię dicunt. Incipit aūt a flumine amsiga ⁊ in ęugitanū limitem desinit habens ab ortu syrtes minores a septēriōne mare qō intrendit sardiniā ab occasu mauritaniā sitifensem a meridie ęthiopum gētes regio campis prępinguis. Ubi aūt siluestris ē. feras educat vbi iugis ardua eq̄s ⁊ onagros procreat. Eximio etiā marmore prędicat. qō numidicū dicit. Habet vrbes precipuas hyppone regiū ⁊ susicadam. Mauritania vocata a colore populor. Greci enim nigrum mauron vocant. Sicut enī gallia a candore populi ita mauritania a nigredine nomen sortita est. Cuius prima puintia mauritania sitifensis est quę sitifi habuit oppidū a quo ⁊ vocabulum traxisse regio phibet. Mauritania vo cęsariensis colonię cęsarię ciuitas fuit ⁊ nomen puintię ex ea datū. Utreq; igit sibi coniunctę ab oriente numidiā habent a septēriōne mare magnum ab occasu flumen maluā a meridie montem astrixim qui discernit inter fęcundā terrā ⁊ barenas iacentes vsq; ad oceanū. Mauritania tingitana a tingi metropolitana huius puintię ciuitate vocata est. Hęc vltima africę exurgit a montib' septem habens ab oriente fluuiū maluam a septēriōne fretū gaditanū ab occiduo oceanum atlanticum a meridie gaulalū gentes vsq; ad oceanū hesperiū perrantes regio gignens feras simias dracones ⁊ struriones. Olim etiam ⁊ elephantis plena fuit quos sola nūc india parturit. Garamātis regiōis caput garama oppidum fuit. Est autē inter cyrenensem ⁊ ęthiopiam vbi est fons qui friget caloze diei ⁊ calet frigore noctis. Ęthiopia dicta a colore populorum q̄ solis vicinitas torret. Deniq; vim sideris pdit

hominū color est enī ibi iugis ęstus. Nā quicqd
eius est sub meridiano cardine est. Circa occiduū
aūt montuosa est barenosa in medio ad orientalem
vo plagā deserta cui⁹ situs ab occiduo atlantis
montis ad orientē vsqz in egypti fines porrigitur a meridie oceano a septētrione nilo flumine claudit plurimas habens gentes diuerso vultu t monstruosa specie horribiles. Feraz quoqz t
serpētiū referta ē multitudine. Illic q̄ppe rhinocerota bestia. t camelopardus basiliscus draconesingentes; ex quorū cerebro gēmę extrahunt.
Hiacynct⁹ q̄z t chrysopassus ibi reperiunt. Cinnamomū ibi colligit. Duę sūt aūt ethiopię vna circa solis ortū altera circa occasum in mauritania.
Extra tres autē partes orbis quarta pars transoceanum interior est in meridie quę solis ardore nobis incognita ē in cui⁹ finib⁹ antipodas fabulose inhabitare pdunt. Proxima autem hispanię
mauritania ē deinde numidia. inde regio carthaginensis postqz gerulią accipimus postea ethiopiam. inde loca crusta solis ardoribus. Sciendū
sane q̄ quędam puintię primum de noīe auctoris
appellate sunt postea a puintia gentis nomen est
factū. Nā ab italo italia. t rursꝰ ab italia italus
t sic vtimur ipso noīe gentis quō fuit ipsū nomē
auctoris. vnde derivatū est nomen puintię. Et q̄
accidit ex vno homine noīari t ciuitatē t regionē
t gentē. Prouintię aūt ex causa vocabulū acceperunt. Principatus nāqz gentiū qui ad alios reges prinebāt cū in ius suū romani vincendo redigerent, pcul positas regiones, puintias appellauerūt. Patria autē vocata q̄ cōmunis sit omniū
qui in ea nati sunt. Terrā aūt significari ut prędiximus elementū. terras vo singulas partes. ut
africa. italia. Eadē t loca. Nā loca t terrę spacia
in orbe terraz multas in se continēt puintias. sicut in corpe locus est pars vna multa in se continens membra. sicut t domus multa in se continens cubicula. sic terrę t loca dicunt terraz spacia. quoz pres sunt puintię. sicut in asia phrygia.
in gallia retia. i hispania berbyca. Nā asia locus
ē: puintia asię phrygia. troia regio phrygię. iliū
ciuitas troię. Itē regiones partes sūt puintiarū
quas vulgus cōuent⁹ vocat. sicut i phrygia troia
sicut in galitia cantabria asturia. Ā rectoribꝰ aūt
regio nūcupata est cui⁹ pres territoria sūt. Territoriū aūt vocatū. q̄si tauritoriū: tritū bobꝰ t aratro. Antiqui enī sulco ducto t possessionū t territorioz limites designabant.

De insulis Cap. vi.

Insulę dictę q̄ in salo sint. id est in mari.
Et his quęqz notissimę t maxime quas
plurimi veterū solerti studio indagauerunt notādę sūt. Britannia oceani insula interfuso mari toto orbe diuisa a vocabulo suę gentis
cognominata. Hęc aduersa galliaz parte ad prospectū hispanię sita est. Circuit⁹ eius quadragies
occies. lxxv. milia. multa t magna flumina in ea-
fōtes calidi metalloz larga t varia copia. gagates lapis ibi plurimus t margarite. Thanatos
insula oceani freto gallico a britannia ē variatenuis separata frumentarijs cāpis t gleba vberi.
Dicta aūt thanatos a morte serpentiū quos dū
ipsa nesciat asportata inde terra quoquo gentiū
vecta sit angues ilico pimit. Tile vltima insula
oceani inter septētrionalē t occidentalē plagam
vltra britanniā a sole nomen habens. quia in ea
ęstiuū solsticiū sol facit. t nullus vltra eā dies est.
vnde t pigrū t concretū ē eius mare. Orchades
insulę oceani vltra britāniā positę numero. xxxiij.
quaz. xx. desertę sūt. xiij. colunt. Scotia eadem t
hibernia: prima britannię insula spacio terraz
angustioz q̄z situ fęcūdioz. Hęc ab africo in boreā
porrigit. Cuius pres priores hiberiā t cantabricum oceanum intendunt. vnde t hibernia dicta.
Scotia aūt q̄ ab scotoz gentibus colit appellata
Illic nullus anguis. auis rara. apis nulla. adeo
ut aduectos inde pulueres seu lapillos. si q̄s alibi
sparserit inter alueraria examina fauos deserant.
Gades insula i fine berbycę puintię sita. quę dirimit europā ab africa. i qua herculis colūnę visunt. t vnde tyrrheni maris faucib⁹ oceani ęstus
imittit. Est aūt a continēti terra centū. xx. passibus diuisa quā tyrij a rubro mari pfecti occupā-
tes. in lingua sua gades. id est septā noiauerūt. propter q̄ circūsepta sit mari. Nascit i ea arbor similis palmę cui⁹ gūmis ifectū vitrū ceraunią gēmā
reddit. Fortunataz insulę vocabulo suo significat
oia ferre bona. q̄si fęlices t beatę fructuū vbertate. Sua enim apte natura prędiosaz poma siluarū parturiūt. Fortuitis viribus iuga collium vestiunt. Ad herbaz vicem messis t olus vulgo ē.
Unde gentiliū errores t sęcularium carmina poeraz
pter soli fęcunditatē casdē esse paradisum puauerūt. Sirę sunt aūt in oceano cōtra lęuā mauritanię occiduo primę t inter se interiecto mari
discrete. Gorgodes insulę oceani obuersę promontorio. qō vocat⁹ hesperucceras. qō incoluerūt gorgones fęminę. alitę pernicitate. hirsuto t aspero
corpe. t ex his insulę cognominatę. Distant aūt a
continēti terra bidui nauigatione. Hesperidum
insulę vocatę a ciuitate hesperide quę fuit i finib⁹
mauritanię. Sūt enī vltra gorgodes sitę sub atlanteū littus i intimis maris finib⁹. i quaz hortis fingūt fabulę draconem puigilem aurea mala
seruantē. Fert enī ibi esse maris ęstuariū adeo sinuosis laterib⁹ tortuosū ut visentib⁹ pcul lapsos
angueos imitet. Erythre argire insulę in indico
oceano sitę. adeo fęcūdę copia metalloz ut plęriqz
eas aureā supficiē t argenteā habere pdiderint.
vnde t vocabula sortitę sunt. Taprobana insula
indię subiacens ad curū. ex quo oceanus indicus
incipit. patens i longitudine octingentis septuaginta quinqz milib⁹ passuū. in latitudine sexcenta
viginti quinqz milia stadioz. scindit amni interfluo. tota margaritis repleta t gēmis. Pars eius

bestijs ⁊ elephantis repleta est·partē ꝓ hoies tenent. In hac insula dicūt in vno anno duas esse estates ⁊ duas hyemes ⁊ bis flozib⁹ vernare locū Tilos insula ē indię ferens oī tēpoze folia. Vuc/ usq; oceani insulę. Itē insulę quę ab hellesponto vsq; ad gades i mari magno constitutę sūt. Ly/ pzus insula a ciuitate cypzo quę i ea est nomē ac/ cepit·ipsa est ⁊ paphos veneri consecrata in car/ pathio mari vicina austro famosa quondā diui/ tijs ⁊ maxime ęris. Ibi enī pzima hui⁹ metalli in/ uentio ⁊ vtilitas fuit. Creta insula grecię pars est ingens contra peloponnesum. Hęc primū a tem/ periee cęli macaronesos appellata est·deinde creta dicta a crete quodam indigena quē aiūt vnū cre/ tarū fuisse a quib⁹ iupiter ibi abscondit⁹ est ⁊ enu/ tritus. Est autem insula grecię inter ozū ⁊ occa/ sum longissimo tractu pozrecta a septētrione gre/ cię estib⁹ ab austro ęgyptijs vndis perfusa. Fuit aūt quondā centū vrbibus nobilis·vnde ⁊ beca/ tompolis dicta est. Pzima etiam remis ⁊ sagittis claruit·ꝑma litteris iura finxit·equestres turmas pzima docuit. Studiū muſicū ab ideis dactylis ī ea cęptū·capzis copiosa·ceruis eger·lupos ⁊ vul/ pes·aliaq; ferarū noxia nusq; gignit·serpens ibi null⁹ ⁊ noctua nulla. ⁊ si inueniat statim emoziť. Larga est autē vitib⁹ ⁊ arboz⁹. Dictamus hęr/ ba in creta nascit ⁊ alimos quę admozsa diurnā famem phibet. Sphalongos aūt venenatos gi/ gnit. ⁊ lapidē qui ideus dactylus dicit. Abydos insula in europa sup hellespontū posita·angusto ⁊ piculoso mari separata. ⁊ abydos grece dicta q fit introit⁹ hellespontī maris·in quo xerxes pon/ tem ex nauibus fecit. ⁊ in greciam transijt. Coos insula adiacēs puintię atticę in qua hippocrates medicus natus ē·quę ut Varro testis est arte la/ neficij pzima in ornamento fęminarum inclaruit.

Cyclades Cyclades insulę antiquitus grecię fuerunt·quas inde cyclades aurumāt dictas·q; licz spaciis lon/ gioribus a delo pięctę in orbem·tū circa delū sitę sūt. Nam orbem κύκλον greci loquūt. Quidā ꝙ nō q; in orbem digestę sed ꝓpter scopulos qui circa eandem sunt dictas putant cyclades. Hę in hellespontō inter ęgeū ⁊ maleum mare constitutę circūdant eriā pelago myrtoo. Sunt aūt omnes numero.lxij.tenentes a septentrione in meridiem milia qningenta. ab oriente in occasū milia du/ centa. metropolis earū rhodus. Delos insula·in medio cycladū sita. Et dicta delos fertur·q; post diluuiū qđ ogigi tēpoz⁹ notat: cū orbē multis mensibus continua nox iumbzasset·ante omnes terras radijs solis illuminata est·oztaq; ex eo nomē·q; pzima manifestata sit visibus humanis Nā δῆλον greci manifestū dicunt. Ipsa est ⁊ ortygia·eo q; pzimū ibi visę sunt cornices aues quas greci ortygias vocāt. In hac insula larona enira est apollinē ⁊ dianā. Delos autē ⁊ ciuitas dicit ⁊ insula. Rhodos cycladū pzima ab oriente in qua rosę capitoliū dicit esse inuentū dū ibi ci/ uitas conderet·ex quo ⁊ vrbs ⁊ insula rhodos est appellata. In hac vrbe solis colossus fuit ęreus. lxx.cubitoz altitudine. Fuerunt ⁊ alij.c. numero in eadē insula colossi minozes. Tenedos vna ex cycladibus ad septētrionē sita; in qua olim ciui/ tas a tene quodam condita est. vnde nomē vrbis illi⁹·uel potius insulę fuit. Nam tenes iste infa/ matus q; cum nouerca sua concubuisset·fugiens in banc insulā·vacuā cultozibus obtinuit. Unde ⁊ tenedos insula dicta est·sic Licero. Tenen ipsū cui⁹ ex noie tenedos nominat. Carpathos vna ex cycladibus a meridie posita contra ęgyptū·a qua carpathiū mare appellatū est·vocata ꝓpter celerē fructuū maturitatē. Est enī int ęgyptū ⁊ rhodū. Ex hac insula dicunt ⁊ carpatię naues magnę ⁊ spacioſę. Cyterea insula vna ex cycladibus a par/ te occidua sita·cui⁹ porphyris antea nomen fuit. Cytherea aūt vocata·q; ibi venus orta sit. Icaria insula vna de cycladibus·quę icaro mari nomē dedit. Hęc inter samū ⁊ myconiū, pcurrentib⁹ sa/ xis inhospitalis est ⁊ nullis finibus pozтuosa. Di/ cit autē icarū crerensem ibi naufragio interisse ⁊ de eritu hominis impositū nomen loco. Naxos insula a dionysio dicta·quasi dionaxon q; fertili/ tate virtū vincat ceteras. est aūt a delo. xviij. milia passuū separata·ex qua olim iouis ferē aduersus titanas fuisse pfectus. Melos ex numero cycla/ dum vna omnū insularum rotundissima·vnde ⁊ nūcupata. Historia dicit ex iasone natū fuisse fi/ lomelū ⁊ plutū·ex filomelo pareantū genitū; qui de suo nomine paron insulā ⁊ oppidū appellauit· pzius aūt minoia·deinde paros dicta·de q̄ Vir/ gilius; niueāq; paron. Gignit enī marmoz cādi/ dissimū·qđ pariū dicunt. Mittit ⁊ sardiū lapidē marmoz⁹ quidē pestantiozē. ⁊ inter gēmas vi/ lissimū. Chios insula syra lingua appellat·eo q; ibi mastix gignitur. Syri enī masticē chion vocant Samo insula est i mari ęgęo·vbi nata ē iuno·ex q̄ fuit sibylla samia. ⁊ pythagozas sami⁹ a q̄ phi/ losophię nomen inuentū ē. In hac insula reperta pzius fictilia vasa traduntur. vnde ⁊ vasa samia appellata sūt. Sicilia a ficano rege sicania cogno/ minata est·deinde a siculo itali fratre sicilia. Pa⁹ aūt trinacria dicta ꝓpter tria acra·id ē, pmontoria: peloz·pachynū ⁊ lilybęū. Trinacria enī grę cū est·qđ latine triquadra dicit·quasi in tres qua/ dras diuisa. Hęc ab italia exiguo freto discreta· africū mare, pspectās·eris frugifera·auro abun/ dans·cauernis tū ⁊ fistulis penetrabilis·ventisq; ⁊ sulphure plena. Unde ⁊ ibi ętne montis errant incendia·in cui⁹ freto scylla ē ⁊ charybdis·quib⁹ nauigia aut absozbunt aut collidunt. Fuit autē quondā patria cyclopū. ⁊ postea nutrix tyrā noz. frugū fertilis·ac pzimū terris omnib⁹ cōmissis se/ minib⁹ aratro, pscissa: Principē vrbiū syracusas habet·fontē arethusam. ⁊ alpheū fluuiū magno/ rū generatozē equoz. In ea insula ꝑmū ē inuēta comędia. Achaten lapidem ipsa pzimū ex achate

flumine edidit. Parturit ꝛ mare ei⁹ coraliũ gignit ꝛ sales agrigentinos in igne solubules crepitãtes in aquis. Omnis ambitus ei⁹ claudit stadiorum triũ miliũ. Salustius aũt dicit italię coniunctã fuisse siciliã ħ mediũ spaciũ impetu maris diuisũ ꝛ p angustiã scissum. Tapsũ insula stadiis .x. a sicilia remota iacens ꝛ planior. vnde ꝛ nũcupata. de qua Virgilius: Tapsũq; iacentẽ. Eolię insulę sicilię appellatę ab eolo ippotę filio. quẽ poetę finxerũt regẽ fuisse ventor. ħ ut Varro dicit. rector fuit istaꝝ insulaꝝ. ꝛ q: ex eaꝝ nebulis ꝛ fumo futuros prędicebat flatus ventoꝝ. ab impiis visus est ventos sua potestate retinuisse. Eędẽ insulę ꝛ vulcanię vocant. q ꝛ ipsę sicut etna ardeãt. Sũt aũt nouẽ habẽtes ꝓpria noia. quaꝝ prima lipar⁹ quidã liparẽ vocauit. qui eã ante eolũ rexit. Altera hiera vocat. q sit collib⁹ eminẽtissimis. reliquę ho id ẽ strongyle. didyme. eriphusa. phestias phęnicusa. euonymos. ericodes. phęcicodes. quę qm̃ nocte ardẽt. eolię siue vulcanię dicũt. Ex his quędã ab ũtio nõ fuerũt. quędã postea mari edirę vsq; nũc pmanent. Stoechades insulę massilienses. lx. miliũ spacio a continenti in fronte narbonensis ꝓuincię qua rhodan⁹ fluuius in mare erit. Dicte aũt græce stoechades. q̃si opere i ordinẽ sint positę. Sardis hercule ꝓcreatus. cũ magna multitudine a libya ꝓfectus sardiniã occupauit ꝛ ex suo vocabulo insulę nomẽ dedit. Hęc i africo mari facie vestigiũ hũani in oriente q̃ i occidente latior. pminet. ferme paribus lateribus quę in meridiẽ ꝛ septẽtrionẽ vertũt. ex quo ante cõmertiũ a nauigãtib⁹ græcor. ichnos appellata est. Terra patet i longitudine milia. cxl. i latitudine. xl. In ea neq; serpens gignit. neq; lupus. ħ solifuga rñ animal exiguũ hominibus pnitiosum. Uenenũ q̃ ibi nõ nascit nisi herba p scriptores plurimos ꝛ poetas memorata apiastro similis quę hominib⁹ rictus contrahit. ꝛ quasi ridentes interimit. Fontes habet sardinia calidos infirmis medelã prębẽtes. fu ribus cęcitatẽ. si sacramento daro oculos aquę ei⁹ retigerint. Corsicę insulę exordium incolę ligures dederũt. appellãtes eã ex nomine ducis. Nã quędam corsa noie ligus mulier. cum taurũ ex grege quẽ ꝓpe littora regebat transnatare solitũ. atq; p interuallũ corpore aucto remeare videret. cupiens scire incognita sibi pabula. taurũ a cęteris digredientem vsq; ad insulã nauigio pśecuta est. Cui⁹ regressu insulę fertilitatẽ cognoscẽtes ligures ratibus ibi pfecti sũt eãq; nomine mulieris auctoris ꝛ ducis appellauerunt. Hęc aũt insula græce cyrne dicit. a cyrno herculis filio habitata. de q̃. Virgilius: cyrneas taros. Diuidit aũt a sardinia. xx. miliũ freto cincta. ligustici ęquoris sinu ad pspectum italię. Est aũt multis ꝓmontoriis angulosa gignens letissima pabula. ꝛ lapidẽ quẽ cacociren greci vocãt. Ebissus insula hispanię dicta q a ęquo non pcul sit. q̃si eboęos. Nam. lxx. stadiis ab ea distat. Cui⁹ terrã serpẽtes fugiũt. Huic cõtraria ẽ colubraria. quę referta ẽ anguib⁹. Baleares insulę hispanię duę sũt: aphrosiades. ꝛ gymnesiae maior ꝛ minor. Unde ꝛ eas vulgus maioricam ꝛ minoricã nũcupant. In his primũ insulis inuẽta est fũda q̃ lapides emittũt. vnde ꝛ baleares dicte. βάλλειν enim græce emittẽ dicit. vñ ꝛ balista. q̃si missa. ꝛ fũdibulũ. Virgil⁹ Balearis ꝛ vbera fũdę.

De ꝓmontoriis Cap. VII.

Omnune est insulis ut ꝓmineant. Inde ꝛ loca eaꝝ ꝓmontoria dicunt. sic Salustius de sardinia. In oriente latior. pminet q̃ in occidente. Sigeum ꝓmontoriũ asię vbi hellespontus aperti⁹ dilatat. Dictũ aũt sigeũ ꝓpter herculis taciturnitatẽ. q: phibit⁹ hospitio a laomedonte troianoꝝ rege. simulauit abscessũ ꝛ inde cõtra troiã cũ silentio venit. quod dicit Virgilius Maleũ ꝓmontoriũ grecię qđ intrat mare ꝛ p milia quinquaginta ptendit vbi vnda ita sęua est. ut ꝓsequi nauigantes videat. Hoc aũt ꝓmontoriũ a maleo rege argiuoꝝ nomen accepit. Peloꝝ promontoriũ sicilię respiciẽs aquilonem. ꝝm Salustiũ dictũ a gubernatore hãnibalis illic sepulto. Pachynũ ꝓmontoriũ sicilię austrũ spectans. ab aeris crassitudine dictũ. Nam παχὺς est pinguis ꝛ crassus. Austro enim perflat. Lilybęũ promontoriũ sicilię. solis occasũ intendẽs. vocatũ ab ciusdẽ noie ciuitate. quę ibi est sita. Boreon promontoriũ numidię. vocatũ ita q aquilonẽ intendat. Hoc ipponeregiũ postea dictum pro eo q sit ęquore interruptũ. Calpis hispanię ꝓmontoriũ.

De mõtib⁹ cęterisq; terrę vocabulis Cap. VIII.

Montes sũt tumores terraꝝ altissimi dicti q sint eminẽtes. Quidã aũt ꝓpriis ex causis vocati sũt. ex quib⁹ notandi sunt q opinione maximi celebrant. Mons caucasus. ab india vsq; ad taurũ porrectus. p gentũ ꝛ linguaꝝ varietate quoq; versũ vadit. diuersis noib⁹ nuncupat. Ubi aũt ad orientẽ in excelsiorẽ consurgit sublimitatẽ. ꝓpter nimiũ candorẽ caucasus nũcupat. Nã orientali lingua caucasũ signficat candidũ. id est niuib⁹ densissimis candicantẽ. Unde ꝛ eũ scythę q̃ eidẽ monti iũgunt croacasin vocauerũt. Casin enim apud eos candor. siue nix dicitur. Mons taur⁹ a plęrisq; idẽ vocat q ꝛ caucas⁹. Libanus mons phęnicũ altissim⁹. cuius meminerũt ꝓphetę. dict⁹ a thure. q: ibi colligit. Cui⁹ ea ps quę est sup cum ad orientalẽ plagã respiciẽs. antilibanus appellat. id ẽ ꝓtra libanũ. Ararath mõs armenię i q̃ archa historię p⁹ diluuiũ resedisse testat. Uñ ꝛ vsq; hodie ibidẽ lignoꝝ ei⁹ videt vestigia. Acroceraunij montes ꝓpter altitudinẽ ꝛ fulminũ iaci⁹ vocati sũt. Græce enim fulmẽ ceraunios dicit. Sũt aũt inter armeniã ꝛ hiberiam incipientes a portis caspijs vsq; ad fontẽ tigridis fluuij. Hyperborei mõtes scythię dicti q supra id ẽ vltra eos flat boreas. Riphęi mõtes i capite germanię sũt a ppetuo ventoꝝ flatu noiati. Nã ῥιφὴ grece impetus ꝛ ὄρμη dicit. Olympus mons macedonię: nimiũ prędels⁹. ita ut sb illo nubes ędificant. De q̃ Virgil⁹: Nubes excessit olympus.

Dictus autē olympus quasi ololampus·id est q̄si cęlum. Hic mons macedoniā diuidit a thracia: Athos mons macedonię. t ipse altior nubibus tātoq; sublimis ut i lemnū vmbra ei⁹ prēdat·quę ab eo.lxxxvj.milibus separat. Parnasus mons est thessalię·iuxta boetiā·qui gemino vertice est erectus in cęlum. Hic in duo findit iuga cirrha t nysa.vnde t nūcupat⁹·eo q; i singulis iugis colebant⁹ appollo t liber. Hec iuga a duob⁹ fratrib⁹ citheron t helicon appellāt. Nā helicon dict⁹ ab helicone fratre citheronis. Itē ceraunij sūt mōtes epiri·a crebris dicti fulminib⁹. Grece enī fulmen ceraunos dicit. Apenin⁹ mons appellat⁹·q̄si alpes pęnice·q: hanibal veniēs ad italiā easdem alpes aperuit.vnde t Uirgilius: Alpes inuitit aptas. Has enī hanibal·post bella hispanię acerto rupit. Iuuenalis: Et montem rupit acero. Et inde loca ipsa quę rupit·apenine alpes vocant. Mons ętna ex igne t sulphure dict⁹·vnde t gehenna. Constat aūt hunc ab ea parte qua eurus t africus flat habere spelūcas plenas sulphuris· t vsq; ad mare deductas·quę spelūcę recipiētes in se fluctus ventū creant·qui agitat⁹ ignē gignit ex sulphure·vnde fit q̄ videt incendiū. Pyrrhen⁹ t ipse a crebris fulminū ignib⁹ nuncupatus. Grece enī ignis pyro vocat. Iste est qui inter galliam atq; hispaniā·quasi de industria munimentū interiacet. Soluri⁹ a singularitate dicit·q; omnib⁹ hispanię mōtib⁹ solus altior videat·siue q; oriēte soleante radius eius in eo q̄ ipse cernat. Calpes mons in vltimis finib⁹ oceani·qui dirimit europam ab africa·quē atlantis finē esse dicūt·de quo Lucanus. Hesperiā calpē sūmūq; implenit atlantem. Atlas pmethei frater fuit t rex africe·a quo astrologię artem pmū dicūt excogitatā. Ideoq; dict⁹ est sustinuisse cęlū. Ob eruditionē igit eius disciplinę t scientiā cęli nomen eius in montem africę deriuatū est·qui nūc atlas cognominat⁹ qui ꝓpter altitudinē suā quasi cęli machinā·atq; astra sustentare videt. Alpes autē ꝓprie montes gallię sunt. De quib⁹ Uirgilius. Aereas alpes. Et dicendo aereas·verbū exp̄ssit a verbo. Nā gallor lingua alpes·mōtes alti vocant. Hęc sūt enī quę italię muror exhibēt vicē. Colles sūt p̄eminentiora iuga montiū q̄si colla. Juga autē montiū ex eo appellata sūt·q ꝓpinq̄tate sui iūgant. Tumulus est mons breuis·quasi tumēs tellus. Itē tumulus·terra congesta·vbi nulla memoria ē. Valles sunt humilia loca·quasi vulsa. Hinc t convalles dep̄ssa loca terrar inter montes. Camp⁹ est terrar planities. Dictus autē campus q; breuis sit pedibus nec erectus ut montes·q; patens t spacio suo porrect⁹ t iacens.vnde t grece pedion dicit. Sumpsit aūt nomen ex greca etymologia. Cami enī grece breue dicit. Solum est omne q̄ sustinet·a soliditate dictū scilicet·vnde t de mari Uirgili⁹ ait. Subtrahit q; solū. Salt⁹ sunt vasta t siluestria loca vbi arbores extollūt in altū. Fauces sunt angustorū locorum aditus inter arduos montes·loca angusta t breuia·dicta a fauciū similitudine·q̄si foces. Confrages loca in quę vndiq; venti currunt.ac sese frangunt.ut Neuius ait: In montes vbi venti frangebāt locū. Scabra sūt loca situ aspera·vnde t scabies dicit⁹ a corporis asperitate. Lustra obscura latibula ferarū t lupor cubilia sunt·vnde t lupanaria lustra dicunt⁹ p contrarium videlicz·quia parū illustrant⁹. Lucus est locus densis arbor⁹ septus·solo lucē detrahens. Potest t a colluendo crebris luminibus dici·quę ibi ꝓpter religionē gentiliū cultūq; fiebant. Deserta vocata·quia nō serunt⁹. t ideo q̄si deserunt⁹.ut sunt loca siluarū t montiū·contraria vberrimar terrar·quę sunt vberrimę glebę. Deuia sunt loca secreta t abdita·q̄si extra viā. Ipsa sunt t inuia. Inde t auiaria secreta loca t a via remota·aut tm adibilia auibus. Unde est illud: Inculta rubēt auiaria bacis. Amęna loca Uarro dicta ait·eo q; solum amorem p̄stent. t ad se amanda allicit. Uerius Flaccus q; sine munere sint·nec quicq; his officia·quasi amunia hoc ē sine fructu·vnde nullus fructus exoluit. Inde etiā nihil p̄stantes ūmunes vocant. Aprica loca·quę sole gaudent·q̄si εὐηλιακος.id ē sine frigore·siue q; sint aperto cęlo. Opaca ꝙo loca·q̄si operta·cęlo aprico contraria. Lubricū dici constat locum·ab eo q; ibi quis labit. t lubricum dicit·non q̄ labit·ꝙ in quo labit. Estiua sunt loca vmbrosa·quibus p̄statem virant pecora solis ardorem. Statius: Et vmbrosi patuere estiua licęi. Naualia sūt loca vbi naues fabricant. Hoc t tectrinum vocat. Statio est vbi ad tempus stat naues Portus vbi byemāt. Importunū autem in quo nullum est refugiū·quasi nullus portus. Portus aūt locus est ab accessu ventorū remotus·vbi biberna opponere solēt. Et portus dictus a deportandis cōmertijs. Huc veteres a baiulādis mercibus baias vocabāt·illa declinatione a baia baias·ut a familia familias. Littus est terra aquę t mari vicina. Et dictum littus q: fluctu elidit·uel q; aqua alluit. Licero in topicis: Littus ē aqua qua fluctus eludit. Circūluuium locus quē aqua circūluit. Alluuiū consumptio riparū ex aquis. Margo est pars cuiuslibet loci: utputa maris·vnde t nomen accepit. Maritima quasi maris intima. Ostia ab ingressu t exitu fluminis dicta i mari. Continēs ꝓpetua terra nec vllo mari discreta·quē greci pyron vocant.

De inferioribus terrę Cap. ix.

Specus est fossa sub terra qua p̄spici potest. Spelea grece·spelunca latine. Spiracula appellata omnia loca pestiferi spiritus·quem greci paronia appellāt·uel acheronthea. Etiā Uarro spiraculū dicit huiuscemodi locum. t spiracula ex eo dicunt⁹ loca·qua terra spiritum edit. Hiatus p̄ruptio terrę pfunda·q̄si hitus. Proprie aūt hiatus ē hominis oris apertio

translata a feris·quaꝫ auiditas oꝛis adapertione monstrat. Profundum ꝓprie quasi cuius pozo sit fundus. Abusiue aũt ꝑfundum uel sursum uel deorsum dicit·ut mare ac terra cęlũq; ꝑfundum. Baratrũ nimię altitudinis nomẽ ẽ.ꝛ dictũ bara trũ ꝙsi vorago atra·scilicet a ꝑfunditate. Herebus inferorum profunditas·atq; recessus. Stygꝫ ἀπὸ τῆς στυγνότ. id est a tristicia dicta·eo q; tristes faciat·uel q; tristiciam gignat. Cocytus locus inferi·de quo Job ita loquitur: dulcis fuit glareis cocyti. Cocytus aũt nomẽ accepit greca interpretatione·a luctu ꝛ gemitu. Tartarus uel quia illic omnia turbata sunt. ἀπὸ τοῦ ταράττειν. uel quod verius est· ἀπὸ τῆς τρόμου. id est a tremore frigoris quod ẽ algere ꝛ rigere scilicet·q; luce soleq; caret. Nã neq; illic vapores sũt·q ex solis luce gignunt·neq; flatꝰ·q ciusdẽ motibꝰ incrant·ꝫ ꝑpetuus stupor. Tartariq; in eni horrere ꝛ tremere apud greꝯ legit. Illic erit fletus ꝛ stridor dentiũ. Gehenna est locus ignis ꝛ sulphuris quẽ purãt ita noiatũ a valle idolis cõsecrata·quę est iuxta murũ irlm·repleta olim cadaueribꝰ mortuoꝝ. Ibi eni hebrei filios suos imolabãt dęmonibus.ꝛ appellabãt locus ipse gehennon. Futuri ergo supplicij locus vbi peccatores cruciandi sunt baꝰ loci vocabulo designat. Dupliceꝫ aũt esse gehennã ꝛ ignis ꝛ frigoris in Job legimꝰ. Infernus appellat·eo q; infra sit. Sicut aũt ꝑm corpꝰ si ponderis sui ordinẽ teneãt inferiora sũt oĩa grauiora·ita ꝑm spiritũ inferiora sũt oĩa tristiora·vnde ꝛ in greca lingua ozigo noĩs quo appellat infernus ex eo q; nihil suauc ab eo resonare phibet. sicut aũt cor aialis in medio eius est·ita ꝛ infernus in medio terrę esse phibet. Unde ꝛ in euangelio legimus: in corde terrę. Ibi aũt dicũt q; inferi ꝓ eo dicant·q; animę binc ibi inferantur.

Incipit liber quintus decimus
De ciuitatibus Cap.i.

Eauctoꝛibus conditaꝫ vbium plerũq; dissensio iucnitur·adeo ut nec vbis quidẽ romę oꝛigo diligenꝫ possit agnosci Nã Salustiꝰ dicit. Urbẽ romã sicuti ego accepi cõdidere atq; habitauere ei initio troiani ꝛ cum his aboꝛigines. Aliꝰ dicũt ab Euandro ꝑm qõ Uirgiliꝰ. Tũc rex euandrus romanę ꝓditoꝛ arcis. Aliꝰ a romulo·ut Eminꝰ, buꝰnate auspicijs illa inclyta roma. Si igit tantę ciuitatis certa ratio nõ apparet·nõ mirũ si in aliaꝫ opinione dubitat. Unde nec historicos·nec cõmentatoꝛes varia dicentes·impitię condemnare debemus·q; antiquitas ipsa creauit erroꝛẽ. Sane qualdã de quibꝰ aut sanctę scripturę aut historię gentiũ certã oꝛiginem referũt·paucis admodum verbis retexere oporꝛet. Primus ante diluuiũ cham ciuitatẽ enoch ex nomine filij sui in india condidit·quam vbem sola multitudine suę posteritatis implenit. Primus post diluuiũ nemroth gigas babylonẽ vbem mesopotamię fundauit. hanc semiramis regina assyrioꝫ amplianit·murũq; vbis bitumine ꝛ cocto latere fecit. Uocabulũ autem sumpsit a confusione·eo q; ibi confuse sint atq; ꝑmixtę linguę edificantium turrim. Huius turris altitudo quinq; miliũ centum septuaginta quattuoꝛ passuum fuit. Judei asserunt sem filium noe quem dicunt melchisedech primũ post diluuium in syria condidisse vbem salem·in qua regnũ fuit eiusdẽ melchisedech. Hãc postea tenuerũt iebusei·ex quibꝰ ꝛ soꝛtita ẽ vocabulũ iebus·ficq; duobꝰ noĩbus copulatis·iebus ꝛ salẽ: vocata est hierusalẽ·quę postea a salomone hierosolyma·qsi hierosalomonia dicta ẽ. Hęc ꝛ coꝛꝛupte a poetis solyma nuncupata est.ꝛ postea ab helio adriano helia vocitata est. In ipsa est ꝛ syon·quę hebraice speculatio interꝓtat·eo q; in sublimi constructa sit.ꝛ de longe venientia contempletur. Irlm autẽ pacifica in nostro sermone transfert. Oppida aũt nobilia·qui uel quę cõstituerũt. Dionysius qui ꝛ liber pater: cũ indiã victoꝝ pambulasset·nysam vbem ex suo noĩe iuxta indũ fluuiũ condidit ꝛ.l.milibꝰ hoiuꝫ implenit. Medus aũt ęgi filius mediã construxit·vndeꝛ regio eius·medię nomen soꝛtita ẽ. Parsinopolim vbem capur ꝑsici regni perseus adie filꝰ condidit·famosissimam conferrissimãq; opibus·a quo ꝛ ꝑsida dicta est. Uictesifontem q; parthi apud parthiã condiderũt·in emulationem babylonię vbis. Susis oppidũ ꝑsidę aiũt memnonis fratrẽ constituisse. Dictũ aũt susis·q; imineat susę fluuio Ibi ẽ regia cyri·lapide candido ꝛ vario·cũ columnis aureis.ꝛ lacunaribus gẽmisq; distincta·continẽs eriã simulacrum cęli·stellis micantibus ꝓsignatũ.ꝛ cętera humanis mentibꝰ incredibilia. Bactrum oppidum bactriani condiderum ex ꝓprio amne cũ cognominantes qui bactrus vocatur. Carra ciuitas mesopotamię·transedissam conditã a parthis·vbi quondã romanus ẽ cęsus exercitus ꝛ crassus dux captus. Edissam vbem mesopotamię condidit nemroth filꝰ cbus postq; de babylone migrauit·in q; ꝛ regnauit·quę ante iare cognominata est. Ipse ꝛ construxit ꝛ calãne quę postea verso nomine·a seleuco rege dicta ẽ seleucia. Phila delphiã vbem arabię·condidit raphaim gens antiquissima·quã interfecerunt filij loth. Seleucus vnꝰ ex pueris alexandri post mortem eiusdẽ alexandri occupato regno oꝛientis vbem in syria condidit·eaq; ex antiochi patris sui noĩe antiochiã nũcupauit.ꝛ syrię caput instituit. Ipse q; laodiciã ꝛ seleuciã·ipse apamiã ꝛ edissam vbes cõstruxit. Damascꝰ vbs syrię cõdita ꝛ nũcupata a damasco dispẽsatoꝛis abzabę filio. Hęc antea in omni syria tenuit principatũ. Necdum

enī florebant ibi antiochia laoditia ⁊ apamia-
ꝙs vrbes p̄ alexandrū cōstructas esse cognoscim⁹
Hic est damascus quē abraham futurū sibi hēre-
dem dixerat anteq̄ esset illi ꝓmissus ysaac. Gaçā
oppidū palestinę cōdiderūt euei in qua habitaue-
rūt cappadoces p̄stinis cultorib⁹ interfectis. Uo
cata aūt gaça eo q̄ ibi cambyses rex ꝑsaꝝ thesau-
ros suos posuit cū bellū ęgyptijs intulisset. Per-
sarū eni lingua thesaurum gaça noīaē. Philistim
vrbē condiderūt allophili ipsa est ascalon de qua
supius memorauim⁹ nūcupata ex noīe cesloim qui
fuit nepos cham ⁊ filius mesraim. Dor vrbs fuit
quondā potentissima ⁊ versa vice stratonis tur-
ris postea ab herode rege iudeę in honorē cęsa-
ris augusti cęsarea nūcupata. In qua cornelij do-
mus xp̄i est ecclesia ⁊ philippi ediculę ⁊ cubiculū
quattuor virginū ꝓphetarum. Joppe oppidū pa-
lestinę maritimū ĩdem palestini edificauerūt vbi
saxū ostendit qđ vinculoꝝ andromadę adhuc ve-
stigia retinet cui⁹ beluę forma eminētior elephan
tis fuit. Hierichō a iebusęis cōdita tradit a quī-
bus ⁊ nomē traxisse phibet. hanc subuertit iesus
post quam instruxit aliā oçam de berbel ex tribu
effraim. Sz ⁊ hęc eo tpe q̄ irlm oppugnabat a ro
manis ꝓpter pfidiā ciuiū capta atq̄ destructa est
post quam tertia edificata ē vrbs quę vsq̄ hodie
pmanet. Sichem samarię vrbē quę latine ⁊ grece
fichima vocat edificauit emor appellauitq̄ eam
noīe fichem filij sui. Ipsa est nūc neapolis ciui-
tas samaritanoꝝ. Berbel vrbē samarię condide-
rūt iebusęi quę prius vocabat luça ꝙ postq̄ dor-
miens ibi iacob vidit scalā initentē cęlo ⁊ dixit
vere hic dom⁹ dei est ⁊ porta cęli: hac ex causa lo-
cus nomē accepit berbel id est dom⁹ dei. Qñ aūt
ibi ab hieroboam vituli aurei fabricati sūt voca-
ta ē berhauen id ē dom⁹ idoli quę antea vocabat
dom⁹ dei. Bethleem iuda ciuitas dauid quę mū-
di genuit saluatorē a iebusęis condita ferē ⁊ vo
cata primū effrata. qñ aūt ibi iacob pecora sua pa
uit eidē loco bethleem nomē quodā vaticinio fu-
turi imposuit qđ domus panis interpretat ꝓpter
eum panē qui ibi de cęlo descēdit. Ebron ciuitas
iudeę quę quondā vocabat arbe condita est a gi-
gātib⁹ ante septē ānos q̄ ab eis thanis vrbs ęgyp
pti conderet. Ipsa ē arbe a numero ita vocata q̄
ibi tres patriarchę sepulti sunt ⁊ quartus adam.
Ipsa ē ⁊ mambre vocata ex vno amico abrahę.
Samariā a q̄ ois regio quę circa eā fuit nomē ac-
cepit sennacherib rex assyrioꝝ construxit. voca-
uitq̄ samariā id est custodiā q: qñ isrl transtulit
medos ibi custodes constituit. Hanc obsidione
captā antiochus solo coęquauit. Quā postea he-
rodes a fundamētis instaurās ĩ honorē augusti
augustā id est sebastiā greco ꝭmone vocauit. Ibi
sepulti sunt helisē ⁊ abdias ꝓphetę ⁊ quo maior
inē natos mulierū nō fuit baptista iohes. Tibe-
riadē ꝛo herodes ali⁹ in iudea in noīe tiberij cę-
saris cūdidit. Tyrus vrbs phęnicū cōdita a phę-
nicib⁹ fuit. Hęc est ciuitas ex qua aurū regi salo-
moni deferebat in qua optima purpura tingitur.
Unde ⁊ tyria dicit nobilis purpura. Phęnices
a rubro ꝓpe. ri mare sidonē vrbem opulentissimā
cōdiderūt quā a piscū copia sidon appellauerūt.
Nā piscē phęnices sidon vocāt. Ipsi etiā tyrū in
syria ipsi vticā in africa ipponem leptim aliasq̄
vrbes ĩ ora maritima condiderūt. Ipsi thebas in
boetia duce cadmo ipsi postremo ĩ vltima orbis
tendētes vrbē in oceano condiderūt eāq̄ lingua
sua gades noīauerūt. Nā mos erat ātiquę phę-
nicū gentis multis simul mercādi causa a domo
ꝓficisci ⁊ cū incolarū animos cōmertio rerū his
ante incognitaꝝ sibi conciliassent loca quę cōden
dis vrbib⁹ idonea videbāt capere. Ex his ꝓfecta ⁊
dido ĩ litt⁹ africę vrbē cōdidit ⁊ carthadā noīa-
uit quod phęnicea lingua exꝑmit ciuitatē nouā
mox sermōe verso carthago ē dicta. hāc scipio de-
leuit. Quę aūt nūc ē postea a romanis ē cōdita.
Carthago autē antea byrsa postea tyrus dicta
est deinde carthago. Memphin ciuitatē ęgypti
edificauit epaph⁹ iouis fili⁹ cū in secunda ęgypto
regnaret. Hęc ē vrbs in qua charta nascitur vbi
etiā optimi mathematici fuerūt. Nā hāc vrbem
magicis artibus deditā p̄stini vsq̄ ad p̄sens
temp⁹ vestigia erroris ostendūt. Thanis metro-
polis ęgypti vbi pharao fuit. ⁊ moyses cūcta si-
gna fecit quę in exodo scribunt. Hanc cōstruxisse
phibent tiranes id ē gigantes ⁊ ex suo noīe nū-
cupauerūt. Heliopolis vrbs ęgypti quę latine in-
terpretat solis ciuitas sicut. lxx. interpres arbi-
trant. Edificata ē aūt a filijs isrl in q̄ plurimi fares
sacerdos fuit cui⁹ meminit ęzechiel. Urbē alexan-
driā condidit alexander magn⁹ cui⁹ ⁊ nomē deti-
net. Hanc eni idem in terminis regionis africę ⁊
ęgypti cōstituit. ⁊ caput esse regionis ęgypti ius-
sit. Interiacet aūt int ęgyptū ⁊ mare quasi clau-
strū importuosa. Hęc est vrbs ęgypti postea ver-
sa in alexandriam. Thebas ęgyptias condidit
cadmus quę inter ęgyptias vrbes numero por-
tarū nobiliores habent ad quas cōmercia ara-
bes vndiq̄ subuehūt. Hinc regio ęgypti thebai-
ca dicta est. Thebe autē ⁊ boetię sunt ⁊ ęgyptię ⁊
vno tū auctore sūt cōditę. Ptolomais ⁊ beronice
a regibus ęgyptijs nominarę a quib⁹ ⁊ ędificatę
fuerūt. Cęsareā cappadocię philippus in honorē
cęsaris ędificauit. Tarsum cilicię danaes proles
perseus ędificauit de q̄ ciuitate fuit Paulus apo-
stolus. Natus inquit tarso ciliciç. Quidam etiā
locus indię tarsus vocat. Seleuciā isaurię con-
didit seleucus qui ⁊ antiochiā. Ilus aūt apolli-
nis filius in phrygia iliū condidit. Amaçones
ephesū in asia construxerūt. Theseus ꝛo smyrnā
ꝑstruxit quę homero poetę patria extitit. ⁊ smyr
na vocata q̄ ei⁹ campos hermus fluu⁹ secat. Dio-
scoriā colchoꝝ vrbē amphitus ⁊ circius aurigę
castoris ⁊ pollucis fabricauerūt. ex coꝝ noīe eam
cognominātes. Nā castor ⁊ pollux grece dioscori

appellant. Nicomedia a nicomedo rege bithynię ędificata ē. Bithynia condita a phęnice quę pmū mirandina vocabat. Constantinopolim vrbem thracie constantinus ex noīe suo instituit solam romę meritis ꝯtentia adęquatā. Hāc conditā pmū a pausania rege sparranoꝝ ꝙ vocatā biçantiū uel qđ tantū pateat int adriaticū mare ꝙ pponti dē uel ꝙ sit receptaculū terrę mariscę copijs Unde ꝙ eā constantin⁹ aptissimā condere iudicauit ut receptaculū sibi terra mariçę fierer. Unde ꝙ nūc romani imperij sedes ꝙ tot⁹ caput est orientis sicut ꝙ roma occidentis. Epirus ciuitas thracię condita ē a pyrrho ꝙ cognoiata. Athenas in bellade cecrops condidit ꝙ ex suo noīe cecropiam nominauit. Hanc anfixion qui in greçia tertius post cecropē regnauit minerueę sacrauit. ꝙ nomen ciuitati athenas dedit. Nā minerua greçe athenas dicit vnde ꝙ mineruā greci inuentricē multaꝝ artiū asserūt q: ꝙ litterę ꝙ artes diuersoꝝ studioꝝ ꝙ ipsa phia veluti templū athenas habuerūt. Corinthū i achaia condidit corinth⁹ orestis filius. Hāc greci corinthea vocant hoc est administrationē reipublicę. Thebas boetię cadm⁹ veniens a phęnicib⁹ cōdidit thebis ęgyptijs p⁹ ab eo constructis. Mycenas lacedęmonia condita a lacedęmone semele filio. Sparta a sparto filio foronei vocata qui fuit fil⁹ inachi. Ipsam autē esse spartā quā ꝙ lacedęmoniā ciuitatē atq; inde lacedęmonios spartanos dici. Achaia ab acheo constructa. Pelops ꝙ apud argos regnauit peloponnesum vrbē condidit. Cecrops in insula rhodo rhodū ędificauit. Carpat⁹ coum. Acos tiphonis filius paphū. Angeus licurgi fil⁹ samū. Dardanus aūt condidit dardaniā. Thessalonicā thessalus greci filius ędificauit in qua etiam regnauit. Brunduſiū cōstruxerūt greci. Brunduſiū aūt dictū greceꝙ brunda caput cerui dicat sic est enim ut ꝙ cornua videant. ꝙ caput ꝙ lingua in positiōe ipsius ciuitatis. In italia aūt a iano ianiculum a saturno saturnia atq; latiū conditū eo ꝙ ibi fugiens latuisset cognominatū. Ab hercule in campania pompeiam qui victor ex hispania pompā boum duxerat. Eneas aūt post excidium troię in candē italiā veniens ab vxoris noīe lauiniā cōdidit. Ascam⁹ ꝺo relicto lauinię nouercę suę regno albā longā edificauit. Alba aūt vocata ꝑ colorē suis longa q: longū oppidū est iuxta ꝑ pluritatem collis in quo positū est. Ex hac etiam vrbe reges albanoꝝ appellari cęperūt. Capuā capis silu⁹ rex albanoꝝ cōstruxit appellata noīe conditoris licz sint qui dicant a capacitate eā capuā dictā ꝙ ei⁹ terra omnē vitę fructum capiat. alij a locis campestrib⁹ in quibus sita est. Est aūt caput vrbium campaniç inter tres maximas romam carthagi inēq; numerata ex qua ꝙ puintia italię campania dicta est. Romulus cū interfecto apud albā amulio auū munitoē in regnū restituisset in eū locū vbi nūc roma est ocuenit ibiq; sedes posuit męnia construxit vrbēq; ex nomine suo romā vocauit. Hanc aūt antea euander dicit cōdidisse ut est illud: Tūc pater euandrus romanę conditor arcis. Ancus marcus ex filia numę pompilij nat⁹ hic vrbem in exitu tyberis condidit quę ꝙ pegrinas merces exciperet. ꝙ hostem mozaret quā ab ipso situ hostiā appellauit. Galli quidā intestina discordia ꝙ assiduis dissensionib⁹ suoꝝ pmotis edes nouas quęrētes italiam ꝑfecti sunt sedibusq; ꝑijs tuscis expulsis mediolanū atq; alias vrbes condiderūt. Vocatū autē mediolanū ab eo ꝙ ibi sus medio lanea ꝑhibet inuēta. Historijs placet a mesapo greco mesapię datā originē versa postmodū in nomē calabriç quam in exordio enotri frater peuceci⁹ peucetię noīauerat. Manto tirese filia p⁹ interitū thebanoꝝ dicit delata in italiam mantuam condidisse. Est autem in venetia: quę gallia cisalpina dicit. Et dicta mantua ꝙ manes tuear. Parthenopia a parthenope virgine quadam illic sepulta appellata quod oppidum postea augustus neapolim esse maluit. A ꝑmontorio leucaten in q̄ actis apollinis templū fuit bellū augustus contra antoniū gessit. Quo victo vrbē in actiaco sinu condidit quam a victoria nicopolim appellauit. Palantus parthenioꝝ dux parthenios constituit. Taras neptuni fil⁹ fuit a quo tarentū ciuitas ꝙ condita ꝙ appellata est. Cū cyrus maritimas vrbes greçiç occuparet. ꝙ focenses ab eo expugnati oibus angustijs ꝑemerent iurauerunt ut ꝑfugerent ꝙ longissime ab impio ꝑarū vbi nec nomē quidē coꝝ audirēt atq; ita in vltimos gallię sinus nauib⁹ ꝑfecti armisq; se aduersus gallicā feritatē tuentes massyliā cōdiderūt. ꝙ ex noīe ducis nūcuparūt. Hos Varro trilingues dicit ꝙ ꝙ greçe loquant ꝙ latine ꝙ gallice. Narbonā ꝙ arelatū. ꝙ pictauis coloni ꝑijs condiderūt. Burdegalim appellatū ferūt ꝙ burgos gallos primū colonos habuerit quib⁹ antea cultoribus adimplera ē. Terraconā i hispania scipiones cōstruxerūt ideo caput est terraconensis ꝑuintię. Cęsaraugusta terraconēsis hispanię oppidū a cęsare augusto. ꝙ situ ꝙ noiatū loci amenitate ꝙ delitijs ꝑestanti⁹ ciuitatib⁹ hispaniç cūctis atq; illustrius florēs sanctoꝝ marryrū sepulturis. Afri sub hānibale maritima hispaniç occupārēs: carthaginē spartariā cōstruxerūt quę mox a romanis capta ꝙ colonia facta nomē etiā ꝑuintię dedit. Nūc aūt a gotthis ſbuersa atq; i desolationē redacta ē. Saguntū greci ex insula ęacyntho ꝑfecti in hispaniā condiderūt quā afri postea bello imperitā deleuerūt. Emeritā cęsar august⁹ ędificauit post quā lusitaniā. ꝙ quasdā oceani insulas cepit dans ei nomē ab eo ꝙ ibi milites veteranos cōstituisset. Nā emeriti dicūt veterani solutiq; militia. Ulyxbona ab vlyxe est condita ꝙ nūcupata quo loco sicut historiographi dicūt cęlum a terra ꝙ maria disiūgunt a terris. Hispalim cęsar iulius cōdidit quā ex suo noīe ꝙ romę vrbis

vocabulo iuliā romulā nūcupauit. Hispalis aūt a situ cognominata ē eo q̄ i solo paluſtri ſuffixis pfundo palis locata ſit ne lubrico atq̄ inſtabili fundamento caderet. Gades oppidū a pœnis cōditum qui etiam t carthaginem ſpartariam condiderunt. Septē oppidū a montibus. vij. q̄ ſimilitudine frēs vocati gaditano iminēt freto. Lingis ciuitatis t lixis ciuitatis anteus auctor ē quē hercules ferū lucte certamine ſuparū interfeciſſe. Lix aūt ē a lixo flumine mauritanię nuncupata vbi antea regia fuit. t ſala q̄ imineat ſale flumini. Cęſareā mauritanie oppidū iuba rex maurorū in honorem cęſaris auguſti cōdidit quā ex eius nomine cęſareā appellauit ſicut herodes aliam cęſaream in paleſtina quę nūc vrbs ē clariſſima. Icoſiū cęſarienſis mauritanię oppidum hercule illuc trāſeūte viginti a comitatu ei diſcedētes cōſtruxerūt. Hāc ne ḡs impoſito a ſe noie priuatim gloriarē de cōdētiū numero vrbi icoſiū nomē ē datū. Cyrene regina fuit libyę. quę ex ſuo noie ciuitatē cyrenē ꝓdidit ex q̄ t libyā cyrenēſem vocauit.

De ędificijs publicis Cap. ii.

Iuitas ē hoiuꝫ multitudo ſocietat vinculo adunata dicta a ciuib ꝰ id ē ab ipſis incolis vrbis p eo q̄ plurimoꝫ cōſciſcat t contineat vitas. Nam vrbs ipſa mœnia ſūt. ciuitas aūt nō ſaxa ꝭ habitatores vocāt. Tres aūt ſūt ſocietates familiarum. vrbiū. gentiū. Vrbs vocata ab orbe q̄ antiquę ciuitates i orbe fiebāt. uel ab vrbo parte aratri quo muri deſignabant. vnde ē illud: Oprauitq̄ locū regno t cōcludere ſulco. Locus enī futurę ciuitatis ſulco deſignabatur. id eſt aratro. Cato: Qui vrbē inquit nouā condit tauro t vacca aret. vbi arauerit murū faciat. vbi portā vult ē aratrū ſuſtollat t portet. t portā vocet. Ideo autē vrbs aratro circūdabatur diſpari ſexu iuuencoꝝ. ꝑpē cōmixtione familiarū. t imaginē ſerentis fructūq̄ reddentis. Vrbs aūt aratro cōdit aratro vertit. Unde Horat: Impræmeret q̄ muris hoſtile aratrū. Oppidū q̄dā ab oppoſitiōe muroꝝ dixerūt. alij ab opib ꝰ recōdendis eo q̄ ſit munitū. alij q̄ ſibi i eo cōuent habitantiū opē det mutuā cōtra hoſtē. Nam primū hoies tanq̄ nudi t iermes nec ꝓtra bella hęc præſidia habebāt. nec receptacula frigoris t caloris nec ipſi inter ſe hoies ab hoibus ſatis erant tuti. Tandē naturali ſolertia ſpeluncis ſiluestribuſq̄ tegumentis tuguria ſibi t caſas virgultis arundinibuſq̄ contexuerunt. quo eſſet vita turtior ne his q̄ nocere poſſent adit eſſet. Hęc ē origo oppidoꝝ quę q̄ opē darent idcirco oppida noiata dixerūt. Oppidū aūt magnitudine t mœnib ꝰ diſcrepare a vico t caſtello t pago. Ciuitates autē aut colonię aut municipia aut vici aut caſtella aut pagi appellant. Ciuitas ꝓprie dicit quā nō aduenę ꝭ in eodem nati ſolo condiderūt. Ideoq̄ vrbes a ꝓpriis ciuib ꝰ condit ciuitates non colonię nūcupāt. Colonia ꝙ eſt quę defectu indigenaꝝ nouis cultoribꝰ adimpletur. vnde t colonia a cultu agri eſt dicta. Municipiū eſt quo manēte ſtatu ciuitatis ius aliq̄ minoris aut maioris officij a principe impetratur. Dictum aūt municipiū a munijs id eſt officijs q̄ tīm munia id ē tributa debita. uel munera reddāt. Nā liberales t famoſiſſimę cauſę t quę ex principe pficiſcunt ibi non agunt. Hęc enim ad dignitatē ciuitatū ptinent. Uici t caſtella t pagi ſunt quę nulla dignitate ciuitatis ornantur. ꝭ vulgari hominū cōuentu incoluntur. t ꝓpter paruitatē ſui maioribꝰ ciuitatibus attribuuntur. Uicus aūt dictus a vicinis tīm habitationibus. uel q̄ vias habeat tīm ſine muris. Eſt aūt ſine munitione muroꝝ licz t vici dicant ipſę habitationes vrbis. Dictus aūt vicus eo q̄ ſit vice ciuitatis. uel q̄ vias habeat tīm ſine muris. Caſtrū antiqui dicebāt oppidū loco altiſſimo ſitum. quaſi caſam altā. cui pluralis numer caſtra. diminutiuū aūt caſtellū ē. ſiue q̄ caſtrabatur licētia inibi habitantiū. ne paſſim vaga hoſti pateret. Pagi ſūt apta ędificijs loca inter agros habitantib ꝰ. Hęc t conciliabula dicta a conuētu t ſocietate multoꝝ in vnū. Competa ſunt vbi vſus eſt conuentus fieri ruſticoꝝ. t dicta competa q̄ loca multa in agris eodē competāt. t quo cōueniunt a ruſticis. Suburbana ſūt circūiecta ciuitatis ędificia. quaſi ſub vrbe. Mœnia ſūt muri ciuitatis. dicti ab eo q̄ muniant ciuitatē. quaſi munimenta ciuitatis. id eſt turamenta. Munitū aūt dicitū q̄ſi manu factū. ſic t muri a munitiōe dicti. q̄ſi muniri eo q̄ muniāt t tueant interioꝝ vrbis. Mœnia aūt dupliciter habēt ſignificationē. Nam interdū mœnia abuſiue dici ſolent oīa ędificia publica ciuitatis. ut diuidimus muros t mœnia pandimus vrbis. Proprie aūt mœnia ſunt tīm muri. Murus autem turribus propugnaculiſq̄ ornatur. Turres vocatę q̄ teretes ſint t longę. Teres enim eſt aliquid rotundum cum proceritate. ut columna. Nam t q̄uis quadratę aut latę conſtruāt. peculiares tamen videntibus rotūdę exiſtimātur. ideo quia omne cuiuſq̄ anguli ſimulacrum p longum aeris ſpaciū euaneſcit atq̄ cōſumitur. t rotūdū videt. Propugnacula pinne muroꝝ ſunt dicta. q̄ ex his ꝓpugnatur. Promurale ꝙ eo q̄ ſit p munitione muri. Eſt enim murus prim ante murū. Porta dicitur. q̄ pōt uel importari uel exportari aliq̄d. Proprie aūt porta aut vrbis aut caſtroꝝ vocat ſicut ſuperius dictū eſt. Uicus ut prędictū ē ipſę habitationes vrbis ſūt. vnde t vicini dicti. Uię ipſa ſpacia anguſta quę int vicos ſūt. Platęq̄ ppetuę ac latioꝝ ciuitatū vię ſunt. iuxta ꝓprietatem linguę grece a latitudine nūcupatę. Platos enim greci latū dicūt. Quintanę pars platęę quinta ē. qua carpentū pgredi poteſt. Cloacę dicę q̄ his percolantur aquę. Mas primū rome feciſſe dicunt tarquiniū priſcū. ut quotiens pluuiarum inundatio exiſteret per eas aquę extra ciuitatem emitterentur. ne maximis ppetuiſq̄ tēpeſtatib ꝰ planitię

Colonia. quid et unde dicta. Municipium. et unde.

Vici. Caſtella. Pagi dicunt. et u

Competa.

Mœnia q̄d et Munia m.

Mœnia dnia

Turres.

Propugnacula Promurale

Platęę a lat Cloace unde

Ciuitas ē hominum multitudo ſocietat vinculo adunata dicta a ciuibus. i ab ipſis. incolis q̄ nō ad uenę ſed eo ſolo nati incolunt. vrbis. Et ab antro.

Oppida dicta quod opē darent. aut oppoſitione muroꝝ. aut ab opibus cōdendis.

uel fundamēta vrbiū strages aquaꝝ subuerterēt. Imbuli uel q: subuolumina sūt uel quia sub his ambulāt. Sūt enī portꝰ hincinde plateaꝝ. Forus est exercendaꝝ litiū locꝰ a fando dictꝰ siue a foroneo rege q̄ pmꝰ grecis leges dedit. Hęc loca t prostra vocāt ideo q̄ ex bello punico captis nauibꝰ carthaginensiū rostra ablata sūt. t ī foro romano pfixa ut esset hui⁹ insigne victorię. Curia dicit eo q̄ ibi cura p senatū de cūctis administretur. Prętoriū eo q̄ ibi prętor sedeat ad discutiendū. Gymnasiū generalis ē exercitioꝝ locus. Tū apud athenas locꝰ erat vbi discebat philosophia t sapiētię exercebat studiū. Nam gymnasiū grece vocat qđ latine exercitiū dicit hoc ē meditatio. Bz t balnea t loca cursoꝝ t athletaꝝ gymnasia sūt eo q̄ illic oēs in suę artis studia exercitentur. Capitoliū rome vocatū eo q̄ fuerit romanę vrbis t religionis caput sūmū. Alij aiūt cū tarquinius priscus capitolij fundamenta romę aperiret in loco fundamēti caput hois litteris tuscis notatū inuenit. t pinde capitoliū appellauit. Arces sunt partes vrbis excelse atq̄ munitę. Nā quę cūq̄ tutissima vrbiū sūt ab arcendo hostē arces vocant. Ūn t arcus t arca. Circū romani dictū putāt a circuitu equoꝝ eo q̄ ibi circū meras equi currāt. Theatrū āt a spectaculo notatū ἀπὸ τοῦ θεάσθαι eo q̄ in eo ꝓplus stans desup atq̄ spectās ludos scenicos cōtēplaret. Amphiteatrū ꝺo vocatū q̄ ex duob⁹ fit theatris compositū. Nā amphiteatrū rotundū est. theatrū ꝺo ex medio amphiteatri ē semicirculi figurā habens. Labyrinthus est pplexis parietib⁹ ędificiū qualis ē apud cretā a dędalo factꝰ vbi fuit minotaurꝰ inclusus in quo si quis introierit fine glomere lini exitum inuenire nō valet. Cuius ędificij talis est situs ut aperiētib⁹ foꝛes tonitruū intus terribile audiat. Descendit centenis vltra gradib⁹ intus simulacra. t monstrificę effigies ī partes diuersas transit⁹ inumeri p tenebras. t cętera ad terroꝛē ingredientiū facta ita ut de tenebris ei⁹ ad lucē venire impossibile videat. Quattuoꝛ sunt aūt labyrinthi primꝰ egyptꝰ secūdus creticꝰ tertiꝰ i lemno quartꝰ in italia oēs ita cōstructi ut dissoluere eos nec vlla ęcula quidem possint. Pharū turris est maxima qua greci t latini in cōmune ex ipsiꝰ rei vsu pharū appellauerūt eo q̄ flāmaꝝ indicio longe videat a nauigantib⁹ qualē ptolemęus iuxta alexandriā construxisse octingentis talentꝫ tradit. Usus eiꝰ ē nocturno nauiū cursui ignes ostendere ad pnūcianda vada portusq̄ t introitꝰ ne decepti tenebris nauigātes i scopulos incidant. Nā alexandria fallacib⁹ vadis insidiosos accessus habet. Hinc igit i portub⁹ machinas ad pręlucendi ministeriū fabricatas pharos dicūt. Nā phos lux ē oꝛos visio dicitur. Ūn t lucifer grece phosphoꝛos appellat. Cochleę sūt altę t rotundę turres. t dictę cochleę q̄si cycleę q̄ i eis tā p circulū oꝛbēq̄ conscendat. qualis ē romę. c. lxxv. pedib⁹. Thermę appellatę q̄ caleāt. Gręci enī thermon caloꝛē vocāt. Balneis ꝺo nomē indiū a lauatione męroꝛis. Nā greci balanion diꝛerūt q̄ anꝛieratē animi tollat. Hęc t gymnasia dicūt q̄ ibi athletę vncto coꝛpe t pfricato manib⁹ exercitāt. Nam gymnasiū grece latine exercitiū dicit. gymnos ꝺo nudus. Apodyteriū vbi lauātū vestimenta ponūt ab exuendo dictū. ἀποδύειν enī grece eruere dicit. Popina grecus sermo est q̄ apud nos ꝓpina coꝛrupte dicit. Est aūt locus iuxta balnea publica vbi post lauacrū a fame t siti reficiūt. Unde t ꝓpina t ꝓpinare dicit. Pina enī grece famē significat eo q̄ hic locꝰ famem tollat. Tabernę olim vocabāt ędicule plebeioꝝ paruę t simplices in vicis arib⁹ t tabulis clausę. vnde t tabernarię q̄ soleāt cōsedere. Dictę aūt taberne q̄ ex tabulis ligniscę erāt cōstructę quę nūc t si nō speciem nomē tamē pristinū retinēt. Macellum dictū q̄ ibi macrent pecoꝛa quę mercātib⁹ venundant. Mercatū aūr a cōmercio noiatū ibi enī res vendere uel emere solitū est sic t teloneū dicit vbi merces nauiū t nautarū emolumenta reddūtur. Ibi enī vectigalis exactoꝛ sedet preciū reb⁹ impositurus t voce a mercatoꝛib⁹ flagitans. Carcer est a quo phibemur exire. t dictus carcer a coercendo. Hinc fronto ut pgręcari potius amęnis locis q̄ coerceri carcere viderentur.

De habiraculis Cap. III.

Abitatio ab habendo vocata nt habitare casas. Domꝰ ex greca appellatiōe vocata. Nā domata greci tecta dicūt. Est aūt domus vnꝰ familię habitatio sicut vrbs vnꝰ ppli sicut oꝛbis domicilium totius generis humani. Omne ędificiū antiqui ędē appellauerūt. Alij edem ab edendo q̄dē sumpsisse nomē existimāt. dāres erēplū de planto. Si vocassem vos ī edem ad prandiū. Hinc t edificiū eo q̄ fuerit prius ad edendum factum. Aula domꝰ ē regia siue spaciosum habitaculū porticibusq̄ quattuoꝛ cōclusum. Atriū magna ędes ē siue amplioꝛ t spaciosa domus. t dictum ē atriū eo q̄ addant ei tres porticus extrinsecus. Alij atriū quasi ab igne t ligno atrum dixerunt. Atrum enī fit ex fumo. Palatiū a palante pncipe arcadum dictum in cui⁹ honoꝛe archades palanteū oppidum construxerunt. t regiā ī ipsi⁹ noie cōditā palatiū vocauerūt. Thalamū hac ex cā vocatū ferūt. Cū enī raptę fuissent a romanis sabinę ex quib⁹ cū vna ante alias specie nobilis cum magna oīuꝫ admiratiōe raperet thalamoni duci eam oꝛaculo respōsū ē dari. t qm hę nuptię feliciter cesserant institutū ē ut in oīb⁹ nuptijs thalami nomē iteret. Egyptij q̄s lingua sua loca in qb⁹ nubētes succedunt t incubāt thalamū nomināt. Cenaculū dictum a coione vescendi. vnde t cenobiū congregatio. Antiqui enī publice t in cōmune vescebant. nec vllꝰ cōiuiū singulare erat. ne i occulto delirię luxuriā gignerēt. Triclinium ē cenaculū a trib⁹ lectulis discūbentiū

dictū. Apud veteres enī in loco vbi cōuiuū apparatus exponebaṫ tres lecturi strati erant in quib⁹ discūbēres epulabanṫ. Clinon enī grēce lectulus uel accubit⁹ dicit·ex quo cōfectū est ut triclinium diceret. Cella dicta q⁹ nos occultet ceļet. Cubiculū ꝺo q⁹ eo cubem⁹·ibiq⁹ dormiētes requiescamus. Cubile autē cubandi loc⁹ ē. Secessus·q⁹ sit locus secret⁹·id est fine accessu. Diuersoꝝ dictum eo q⁹ ex diuersis vijs ibi cōueniaṫ. Hospitū ꝼmo grēcus ē·vbi quis ad temp⁹ hospitali iure inhabitat.t iteꝝ inde transiēs migrat. Inde t mercatū·q: mutaṫ. Unde t legitur: Et castra metati sūt·p mutauerūt. Non enī illic pmanet exercit⁹· ꝟ ptransit. Mēniana dicta sunt q⁹ maneamus. Mēnian⁹ collega crassi in foro piecit materias ut essent loca in quib⁹ expectātes insisterēt quę ex noie eius mēniana appellata sunt. Hęc t solaria q: parēt soli·post hęc alij lapide·alij materia ędificauere posticib⁹ mēniana t foris⁹ t domib⁹ adiecerūt. Tabulata olim ligneę dom⁹ fiebāt. Inde nomē pmanet tabulatoꝝ. Apogeū ē cōstructum sub terris ędificiū·qđ nos antrū uel spelunca dicim⁹. Solariū·q⁹ soli t aure pareat·qlis fuit locus in quo dauid bersabeę lauantē aspexit t adamauit. Cū hierosolymam antiochus obsideret· hircan⁹ pnceps iudeoꝝ reserato dauid sepulchro tria milia auri talenta inde abstraxit·ex qb⁹ .ccc. antiocho dedit·ut obsidionē relinqueret·atq⁹ ut facti inuidiā demeret. Ferē ex reliqua pecunia instituisse prim⁹ xenodochia quib⁹ aduēū suscipet pauperꝝ t peregrinoꝝ. vnde t vocabulū sumpsit. Nā ex grēco in latinū xenodochiū peregrinorū susceptio nūcupaṫ. Ubi aūt ęgrotātes de platcis colligunṫ·nosocomiū grēce dicit in q̄ consumpta languorib⁹ atq⁹ inedijs miserorū mēbra fouent.

De ędificijs sacris Cap.iiii.

Sacra sūt loca diuinis cultibus instituta, utpote ea in quib⁹ altaria litantibus de more pontificib⁹ consecrāt. Sancta iuxta veteres exteriora templi sūt. Cā aūt scōꝝ locus tēpli secretior·ad quē nulli erat accessus nisi rm̄ sacerdotib⁹. Dicta antē cā scōꝝ·q: exteriori oraculo sanctiora sūt. uel q: scōꝝ compatione sanctiora sunt·sicut cantica canticoꝝ·q: cātica vniuersa pcellūt. Sāctū aūt a sanguine hostię nūcupatū. Nihil enī scm̄ apud veteres dicebaṫ·nisi qđ hostię sanguine esset consecratū aut cōsperſū. Jtē sanctū qđ extra esse sancitū. Sancire est aūt cōfirmare t irrogatiōe pęnę ab iniuria defendere. sic t leges sancre t mores sancti ee dicūt. Propitiatoriū·oraculū int duo cherubin. Et dictū ꝓpitiatoriū·q̄si ꝓpitiatiōis oratoriū. Propitiatio enī placatio ē. Oracula dicta eo q⁹ inde respōsa reddit. t oracula ab ore dicta. Penetralia secreta sūt oraculoꝝ. t penetralia dicta sūt ab eo q⁹ ē penit⁹· hoc ē pene intus. Oratoriū oratiōi rm̄ ē cōsecratū·in quo nemo aliud agere debet·nisi ad qđ ē factū·vnde t nomē accepit. Monasteriū vni⁹ monachi habitatio ē. Mono enī apud grēcos sol⁹ sterilis statio·id est solitarij habitatio. Cenobium ex grēco t latino videt esse compositū. Est enim habitaculū plurimoꝝ in cōmune viuētiū. Ceno enī grēce cōmune dicit. Tēpli nomen generale. p locis enī quibuscūq⁹ magnis antiqui tēpla dicebant. Et templa dicta q̄si tecta ampla·ꝼ t locus designatus ad orientē·a cōtēplatiōe tēplū dicebatur. Cui⁹ ptes quattuor erāt·antica ad ortū·postica ad occasū. finistra ad septētrionē·dextra ad meridiē spectans. Unde t qñ tēplū construebāt· orientē spectabāt equinoctialē·ita ut lineę ab ortu ad occidentē missę fierēt partes cęli·dextra finistra ęqles·ut q̄ cōsuleret ac dēpcaret·rectū aspiceret orientē. Fana dicta a faunis quib⁹ templa erro: gētiliū cōstruebat·vnde t cōsulētes dęmonū respōsa audirēt. Delubra vetercs dicebant tēpla fontes babentia·qb⁹ ante ingressū diluebāṫ· t appellari delubra a diluēdo. Ipsę nūc sūt ędes cum sacris fontib⁹ in quib⁹ fideles regenerari purificanṫ. t bene quodā pręsagio delubra sūt appellata. sunt enī in ablutionē pctoꝝ. Fons aūt i delubris·loc⁹ regeneratoꝝ ē in q̄ septē gradus i spirit⁹ sci mysterio formanṫ·tres i descensu. t tres in ascensu. Septim⁹ ꝺo is ē q̄ t quartus·id ē simillis filio hois·extinguēs fornacem ignis·stabilimentū pcū·fundamentū aquę·in quo plenitudo diuinitatis habitat corpaliter. Basilicę prius vocabanṫ regum habitacula·vnde t nomē habent. Nam basileus rex. t basilicę regię habitatiōes. Nunc autē ideo diuina tēpla basilicę noiantṫ·q: ibi regi oīuꝫ deo cult⁹ t sacrificia offerunṫ. Martyriū locus martyris greca deriuatiōe·eo q⁹ i memoriam martyris sit cōstructum·uel q⁹ sepulchra scōꝝ ibi sint martyrū. Aram quidā vocatā dixerunt q⁹ ibi incensę victimę ardeant. Alij aras dicunt a precatiōib⁹·id est quas greci aras vocant. vnde cōtra imꝑcatio satura dicit. Alij volunt ab altitudine aras·ꝼ male. Altare autē ab altitudine cōstat eē noiarū·q̄si alta ara. Pulpitū q⁹ in eo lector uel psalmista positus in publico conspici a pp̄lo possit·quo liberius audiaṫ. Tribunal·eo q⁹ inde a sacerdote tribuantur pręcepta viuēdi. Est enī loc⁹ in sublimi cōstitut⁹·vnde vniuersa erauditi possint. Alias tribunal a tribub⁹ denoiatū· q⁹ ad illū trib⁹ cōuocet. Analogiū dictū·q⁹ sermo inde pędicet. Nam logos grēce sermo dicit·q⁹ t ipsum altius situm est.

De repositorijs Cap.v.

Sacrariū ꝓpie est locus tēpli in quo sacra reponunṫ·sicut donariū ē i quo collocāt oblata·sicut lectisternia dicunṫ vbi bomines sedere cōsueuerūt. Ab inferēdis igit t deportādis sacris sacrariū nuncupaṫ. Donaria ꝺo eo q⁹ ibi dona reponanṫ·quę in tēplis offerri consueuerunt. Erariū vocatū·q: prius ęs signatū ibi recondebaṫ. Hoc enī olim i vsu erat·auro argentoq⁹ nōdū signato·ex quoꝝ metallis q̄uis postea

Cenobium

delubrum

Ara.

Altare

Pulpitum.

Sacrariu

facta fuisset pecunia. nomen tñ erarij pmansit. ab eo metallo vnde pecunia initiũ sũpsit. Armariũ locus ẽ vbi quarũcũq; artiũ instrumenta ponũt. Armamẽtariũ ẽ vbi tm̃ tela armoꝝ. vnde Juuenalis: Quicquid habẽt teloꝝ armamentaria cœli. Dicta autẽ vtraq; ab armis. id est brachijs. q̃bus exercent. Bibliotheca ẽ locꝰ vbi reponunt libri. Biblio enĩ græce liber. theca repositoriũ dicit. Pr̃optuariũ dictũ. eo q; inde necessaria victui pmunt. id est, pferũt. Cellariũ dictũ. q; in eo colligantur ministeria mensaꝝ. uel quę necessaria victui supsunt. Inter promptuariũ aũt & cellariũ ꝫ interest. q; cellariũ ẽ paucoꝝ dictũ, promptuariũ ẽ o tpis longi. Apotheca autẽ uel horrea a græco verbũ ex verbo repositoria uel reconditoria dici pñt. eo q; ĩ his hoies elaboratas fruges reponũt. Unde & enthicã græco sermone repositã rei copiosam substantiam appellamus.

De operarijs Cap. vi.

Rgasteriũ locus ẽ vbi opꝰ aliquod fit. Græco enĩ sermone erga opa. sterio statio. id est operaria statio. Ergastula q̃z & ipsa a græco vocabulo nuncupant. vbi deputant noctij ad aliq̃d opus faciendũ. ut solẽt gladiatores & etules qui marmora secant. & tñ vinculoꝝ custodijs alligati sunt. Gynęciũ græce dictũ eo q; ibi cõuentus feminaꝝ ad opus lanificij exercendũ cõueniat. Mulier enĩ græce γύνη nũcupatur. Pistrinũ quasi pilistrinũ. quia pilo antea tũdebãt granũ. Unde & apud veteres non molitores sed pistores dicti sunt quasi pinsores a pinsendis granis frumenti. Molę enim usus nondũ erat. sed granum pilo pinsebant. vnde & Virgilius: Nũc torrete igni fruges. nũc frangite saxo. Libamus fornax a cliuo dictus. ab eo q; in erectione fit collectus. Cliuũ enĩ ascensum dicimus flexuosum. Furnus p derivationem a farre dictus. q̃m panis ex eo face. ibi coquit. Torcular dictũ. eo q; ibi vuę calcent. atq; extorqꝛe exprimant. Focus est locus vbi vua calcatur. dictus q; ibi feratur vua. uel propter q; vua feriatur pedib. vnde & calcatoriũ dicitur. Sed hoc nomen multa significat. Prima species fori locus est i ciuitate ad exercendas nundinas relictus. Secunda vbi magistratus iudicare solet. Tertia quã supra diximꝰ. quã calcatoriũ noiamus. Quarta spacia plana i nauib. de quib. Virgilius: Laxatq; foros. Lacus dictus q; ibi decurrit frugum liquor.

De aditibus Cap. vii.

Ditus ab cũdo dictus. p quem ingredimur & admittimur. Uestibulum est uel aditus domꝰ priuatę. uel spaciũ adiacẽs edibus publicis. Et vestibulũ dictũ. eo q; ve|stiũt fores. aut q; adi|ũ recto vestiat. aut ab stãdo. Portic. dict. q; transit. sit magis q̃ ibi standum sit. quasi porta. & portic. eo q; sit aperta. Janua a iano quodã appellat. cui gẽtiles oẽm introitũ uel exitũ sacrauerũt. vnde Lucan.; Ferrea belligeri cõpescãt limina iani. Est aũt ianua primus domꝰ ingressus. cętera inter ianuã ostia vocant generaliter. Ostiũ aũt ẽ p q̃d ab aliq̃ arcemur ingressu ab obstando dictũ. siue ostiũ q; ostendit aliquid intus. Alij aiunt ostiũ appellari. q; hostẽ mouat. Ibi enĩ aduersarijs nos obijcimus. Hinc & ostia ryberina. q; hostibus sunt opposita. Fores & valuę claustra sunt. Sed fores dicunt quę foras. valuę quę intus reuoluunt. & duplices cõplicabilesq; sunt. sed generaliter usus vocabula ista corrumpit. Claustra ab eo q; claudantur dicta. Fenestrę sũt quib. pars exterior angusta & interior diffusa ẽ. quales in horreis videmus. dictę eo q; lucẽ ferrent. Lux enĩ græce fos dicitur. uel q; p eas intus positus. homo foras vider. Alij fenestrã putant dictã eo q; domui lucẽ ministret. cõpositũ nomen ex græco latinoq; sermone. Fos enĩ græce lux est. Cardo est locus i quo ostiũ vertit & semp mouet: dictus ἀπὸ τῆς καρδίας. q̃d q̃si cor hominẽ totũ. ita ille cunc. ianuam regat ac moueat. Ũn & puerbiale ẽ. in cardine rem esse. Limina ostiorꝝ dicta eo q; transuersa sint ut limes, & p ea ficut in agro aut introeat. aut foris exeatur. Postes & antes quasi post & ante stantes. Et antes quia ante stãt. uel q; antea ad eas accedimus priusq; domũ ingrediamur. Postes eo q; post ostium stent.

De partibus ędificiorꝝ Cap. viii.

Undamẽtũ dictũ q; fundus sit domus. Idẽ & cementũ. a cedendo dictũ. q; crasso lapide surgat. Paries nuncupatus. q; semp duo sunt pares. uel a frõte uel a latere. Sive enĩ tetragonũ siue heragonũ fit. q; se conspicũt & pari crũt. Aliter enĩ structura facta deformis est. Parietinas dicimꝰ. quasi parietũ ruinas. sunt enĩ parietes stantes sine tecto. & sine habitantib. Angulꝰ q; duos parietes in vnũ coniũgat. Culmina dicta sũt. q; apud antiquos tecta culmo regebantur. ut nũc rustica. Hinc tecti sũmitas culmẽ dicit. Camerę sũt volumina introrsũ respicientia. appellatę a curuo. Camur enĩ græce curuũ est. Laquearia sunt. quę camerã subtegunt & ornant quę & lacunaria dicunt q; lacos quosdã q̃dratos uel rotũdos ligno uel gypso uel coloribꝰ habẽt depictos cũ signis itermicãtib. Principaliter autẽ lacus dicit. ut Lucilius. Resultant edesq; laculꝝ Lucꝰ diminutio lacunar facit. ut Horatius. Necq; aureũ mea renider in domo lacunar. Inde fit alia diminutio lacunariũ & pantisticon laqueariũ facit. Absida græco sermone latine interpretat lucida. eo q; lumine accepto p arcũ resplendeat. Hy vtrũ absidã an absidẽ dicere debeamus. hoc verbi genus ambiguũ quidã doctoꝝ existimãt. Testudo ẽ camera templi obliqua. Nam i modũ testudinis veteres tẽplorũ tecta faciebãt. quę ideo sic fiebant ut cœli imaginẽ redderet. q̃d cõstat esse cõuexũ. Alij testudinẽ volunt ẽ locũ in ptectu aduersũ venientib. Arcus ędificiorũ dicti q; sint arta ꝛclusione curuati. Ipsi & fornices. Pauimẽta

originē apud grecos hñt elaborata arte picturę. Lithostrata puulis crustis ac tessellis tinctis in varios colores vocata aūt pauimēta eo q pauiant. id ē cędāt. Uñ t pauor q cędit cor. Ostraceus ē pauimētū testaceū eo q fractis testis calce admixto feriāt. Testa eni greci ostra dicūt. Compluuiū dictū q aquę ptes quę circa sūt eo cōueniunt. Tessellę sūt e qb' domicilia sternūt a tesseris noiata id est q̄dratis lapillis p diminutionē. Bases fulturę sūt colūnaꝝ quę a fūdamēto consurgūt t suppositę fabricę sustinēt pond'. Bases aūt nomē petrę ē fortissimę syro sermone. Colūnę p lōgitudine t rotūditate vocatę in qb' roti' fabricę pond' erigit. Antiq rō erat colūnaꝝ altitudinis tria pars latitudinū. Genera rotūdarū quattuor doricę ionicę tuscanicę corinthęę mēsura grossitudinis t altitudinis inter se distantes. Quintū gen' ē eaꝝ quę vocant atticę q̄ternis angulis aut ampli' paribꝰ latet intuallis. Capitolia dicta q sint colūnaꝝ capita sic sup collum caput. Epistylia sūt quę sup capitella colūnaꝝ ponūt. t ē greci id ē supmissa. Tegulę q tegāt edes t imbrices q accipiāt imbres. Lareres t laterculi q lati forment circūactis vndiq q̄ttuor tabulis. Canalis dicta ab eo q caua sit in modum cannę. Sane canalē meli' genere fęminino q̄ masculino pferim'. Fistulę aq̄rū sūt dictę q aquas fundāt t emittāt. Nam stola grece mittere est. Formę eaꝝ p magnitudine aquę t capacitatis modo fiūt.

De munitionibus Cap. IX.

m Unitū uel munimentū dictū q manu ē factū. Cooperta vocata uel q coartet cuncta quę interius sūt id est ꝯcludat uel q coerceat obiectu suo extraneos t adire phibeat. Uallū ē qđ molę terrę erigit ut custodia pręten dat. Dictū aūt vallū a vallis. Nā valli fustes sūt quib' vallū munit. Et valli dicti q figant t euellant. Intualla spacia sūt inter capita vallor id est stipitū quib' vallū fit vnde t cętera q̄ spacia dicūt a stipitib' scilz. Agger ē cuiuslibet rei acerua tio vnde fossę aut valles pñt repleri. Agger ꝑprie dicit ęra aggesta quę vallo facto ꝑpius ponit sed abusiue t muros t munimēta oia aggerē dicim'. Macerię sūt parietes lōgi qb' vinę aliquę clauduntur. Lōgū eni greci macron dicūr. Formatū siue formatiū in africa uel hispania parietes de terra appellāt qm̄ i forma circūdatis duab' vtrinq tabulis inferūt magis q̄ instruūt. Eiusmodi durāt ꝯ corrupti ventis ignibusq omni cemento fortiores. Sepes munimēta sator sūt vnde t appellatę Caulas munimēta ouiū uel sepimēta ouiliū. Est eni grecū nomē c detracta. Nā greci aulas vocant aliū receptacula. De tentoriis Cap. X.

t Abernacula tentoria sūt militū qb' i itinere solis ardores rēpellatę imbrium frigorisq iniurias vitāt. Dicta aūt tabernacula q corrinę distentę funib' tabulis inhęrentib' appenderent quę tentoria sustinerēt. Tentoriū vocatū eo q tendat funib' atq palis. vnde t hodie pretendere dicūt. Papiliones vocant a similitudine puuli alis volant qđ maxime abundat florentib' maluis. Hę sūt auiculę quę luie accenso ꝯueniūt. t circa volitātes ab igne prime interire cogūt. De sepulchris Cap. XI.

s Epulchr a sepulto dictū. Prius aūt q̄sq in domo sua sepeliebat. Postea vetitū est legib' ne fetore ipso corpa viuentiū cōtacta inficerent. Monumentū ideo nūcupat eo q mentē moneat ad defūcti memoriā. Cum eni nō videris monumētū obliuiscēris mortuū. h ē illud qđ scriptū est; Excidi tanq̄ mortu' a corde. Cū autem videris monet mentē t ad memoriā reducit ut mortuū recorderis. Monumēta iraq t memorię p mentē admonitiōe dicr. Tumul' dictus q̄si tumēs tell'. Sarcophag' grecū nomē ē eo q ibi corpa assumāt. σαρξ eni grece caro φαγειν comedere dicit. Mausolea sūt sepulchra seu monumenta regū a mausoleo rege ęgyptiorū dicta. Nam eo defūcto vxor eius mirę magnitudinis t pulchritudinis extruxit sepulchrū in tātū ut vsq hodie oia monumēta pręciosa ex noie ei' mausolea nūcupāt Pyramides ē gen' sepulchror q̄dratū t fastigiatum vltra oēm celsitudinē quę fieri manu possit. vñ t mensurā vmbraꝝ egressę nullā habere vmbrā dicūt. Tali aūt ędificio surgūt ut a lato incipiāt t i angusto finant sic ignis. Pyr eni dicit ignis. bas ęgyptus habet. Apud maiores eni potentes aut sub mōtib' aut i mōtib' sepeliebāt. Inde tractū ē ut sup cadauera aut pyramides fierent aut ingentes colūnę collocarētur.

De ędificiis rusticis Cap. XII.

c Ala est agreste habitaculum palis atq virgultis arūdinibusq contextū quibus possint boues tueri a vi frigoris uel caloris iniuria. Tuguriū casula est quā faciūt sibi custodes vineaꝝ ad tegimen sui si teguriū siue ꝑ ardorē solis t radios declinādos siue ut inde uel boies uel bestiolas quę insidiari solēt natis frugibus abigāt. Hanc rustici capānā vocāt qđ vnū tm̄ capiat. Tescua q̄dā putāt esse tuguria q̄dā loca prerupta t aspera. Magalia ędificia numidaꝝ agrestiū oblōga i curuis lateribus tecta q̄si nauiū carinę sint siue rotunda in modū furnor. Et magalia dicta q̄si magaria. q magar punici nouā villam dicūt. vna lrā cōmutata l. p r. magaria teguria.

De agris Cap. XIII.

a Ger latine appellari dicit eo q i eo agat aliq̄d. Alij agrū ex greco nominari manifestū credūt. vñ t villa greče corago dicitur. Villa a vallo id est aggere trę nūcupata qđ p limite ꝓstitu solet. Possessiōes sūt agri late patentes publici ꝓuatiq q̄s initio nō mācipatione. ꝟ quisq ut potuit occupauit atq possedit. vnde t nuncupati. Fundus dict' q eo fundat uel stabiliat patrimoniū. Fund' aūt t vrbanū ędificiū t rusticū itelligēdū ē. Prędiū dictū q ex oib' patrisfamilias maxime prequirer. id est apparet. q̄si

Mensura quid sit.

p̄cuidiū·uel q̄ antiq̄ agros quos bello cepant ut
p̄cdę noie habebāt. Dis aūt ager ut varro docet
q̄drifari⁹ diuidit. Aut enī aruus ē ager·id ē satio
nalis·aut cōsit⁹·id ē apt⁹ arboribꝰ·aut pascuus q̄
herbis tm̄ ⁊ aialibꝰ vacat·aut floręˢ·q̄ sūt hortī
apibus cōgruentes ⁊ floribꝰ·q̄ eriā Virgiliꝰ in
q̄tuor libris georgicoꝝ secutꝰ est. Rura veteres
icultos agros dicebāt·id ē siluas ⁊ pascua·agrū
ro qui colebat. Nā rus ē quo mel·q̄ lac·q̄ pecus
haberi pōt.vñ ⁊ rusticꝰ noiat. Hęc agrestiū p̄i
ma ⁊ ociosa felicitas. Seges ager ē in q̄ serit.vñ
⁊ Virgiliꝰ: Illa seges demū voti⁊ respodit auā
ri agricolę. Cōpascuus ager dictus q: diuisoribꝰ
agroꝝ relictꝰ ē·ad pascendū coīter vicinis. Allu
uius ager est quē paularim fluuiꝰ in agrū reddit.
Arcifinius ager dictus ē·q: certis lineaꝝ mēsu
ris nō cōtinet. ꝟ arcēt fines eius obiectu fluminū
montiū·arboꝝ. vnde ⁊ i bis agris nihil subseci
uoꝝ inuenit. Noualis ager ē p̄mū pscissus. siue
quia alternis annis vacat nouandarū sibi viriū
causa. Noualia enī semel cū fructu erunt. ⁊ semel
vacua. Squalidus ager q̄si exolidus·q̄ iā a cul
tura erierit·sicut exconsul q̄ a consulatu discesse
rit. Uliginosus ager ē semp vuidus. Nā vuidus
dicit q̄ aliq̄n siccat. Uligo enī humor terrę ē na
turalis ab ea nūq̄ recedēs. Subseciua sunt q̄rie
quę suror de materia p̄cidens q̄si supuacua ab
ięcit. Inde ⁊ subseciui agri quos i pertica diuisos
recusant q̄si steriles uel palustres. Itē subseciua
quę i diuisura agri nō efficiūt centuriā· id ē iuge
ra.cc. Area dicit tabulaꝝ ęqlitas. Dicta aūt area
a planitie atq̄ ęqlitate. vnde ⁊ ara. Alij arcā vo
catā dicunt q̄ p triturandis frugibꝰ eradat·uel q̄
nō triturēt in ea nisi arida. Piatū ē cuiꝰ fęni co
pia armenta tuent·cui veteres romani nomē in
diderūt·ab eo q̄ primus sit paratū· nec magnum
laborē culturę desideret. Prata aūt sūt quę secari
p̄nt. Paludes dictę a pale pastorali dea q̄ palcas
id est pabula nutriant iumentoꝝ.

De finibus agroꝝ Cap. xiiii.

f Jnes dicti eo q̄ agri funiculis sint diui
si. Mēsuraꝝ enī lineę i terraꝝ partitiōe
tendunt ut dimēsiōis ęqlitas teneat. Li
mites appellati antiq̄ verbo trāsuersi. Nā trāuersa
via antiq̄ lima dicebāt·a q̄ ⁊ limina ostioꝝ p quę
foras ⁊ itro itur. ⁊ limites q̄ p eos i agros foras
eatur. Hinc ⁊ limus vocabulū accepit cingulū q̄
serui publici cingebāt obliqua purpura. Termi
ni dicti q̄ terrę mensuras distinguūt arcę decla
rāt. His enī restimonia finiū intelligūt. ⁊ agroꝝ
contētio ⁊ certamē aufertur. Limites maxīmi in
agris duo sūt: cardo ⁊ decumanꝰ. Cardo q̄ a se
p̄trīōe directꝰ a cardine ęli ē. Nam sine dubio
ęlū vertit i sęptētrionali orbe. Decumanꝰ est q̄ ab
oriēte in occidētē p trāsuersū dirigit·q̄ p eo q̄ fo
mā. r. faciat decumanꝰ ē appellatus. Ager enī bis
diuisus figurā denarij numeri efficit. Arca ab ar
cendo vocata. Fines enī agri custodit eosq̄ adire
phibet. Trifiniū dictū eo q̄ triū possessionū fi
nes astringit. Hinc ⁊ q̄drifiniū q̄ quattuoꝝ. Re
liqui limites angustioꝝ ⁊ inter se distāt impa
ribꝰ intuallis ⁊ nominibus designatis.

De mensuris agroꝝ Cap. xv.

Ensura ē ędq̄d pondere capacitate·lon
m gitudine·altitudine·latitudine·animoq̄
finit. Maiores itaq̄ orbē in ptibꝰ·pres
i puintijs·puintias i regiōibꝰ·regiōes i locis·lo
ca in territorijs·territoria i agris· agros i cētu
rijs·cēturias i iugeribꝰ·iugera i climatibꝰ·deinde
climata i actus·perticas·passus·gradus·cubitos
pedes·palmos·vncias ⁊ digitos diuiserūt. Tāta
enī fuit eoꝝ solertia. Digitꝰ ē pars minima agre
stiū mēsuraꝝ. Jnde vncia habens digitos tres.
Palmus aūt quattuor digitos habet. pes sedecī
digitos. passus pedes q̄nq̄. pertica passus duos.
id ē pedes. x. Pertica aūt a portando dicta·quasi
portica. Oēs aūt p̄cedēres mēsurę in corpe sūt:
ut palmꝰ·pes·passus. ⁊ reliq̄. sola pertica portat.
Est enim decē pedum instar calami in ęcebide
templum mensurantis

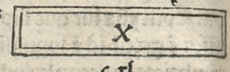

Actus. 140

c.xl

Actus minimus est latitudine pedū. iiij. longitudine. c. xl. ita

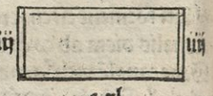

c.xl

Climata 60

lx

Climata q̄tuor vndiq̄ versum habēt pedes. lx. ita

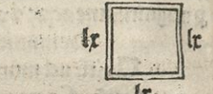

c.xx

Actus quadratus vndiq̄ finitur pedibus c.xx. ita.

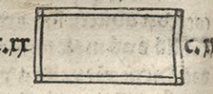

Hūc bethyci arapennē dicūt. ab arando scilicet.

c.xx

Actus duplicatꝰ iugerū facit. ⁊ ab eo q̄ est iunctū iugeri nomen accepit.

cc.xl

Jugerū aūt cōstat longitudine pedū. cc. xl. latitudine. c. xx. ita

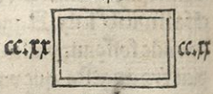

cc.xl

Actū p̄uintię bethyce rustici agrū vocant.

lxxx

Porcā idē bethyci xxx. pedū latitudine. ⁊. lxxx. longitudine diffiniunt. ita

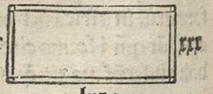

lxxx

Sz porca ē quę i arando ertat·q̄ defossū ē lyra. Ar galli canderū appellāt i arcis vrbanis spaciū c. pedū·q̄si centecū. Jn agrestibꝰ aūt pedū. c. l. quadratorū iustū cādetū vocāt. Porro stadialis ager habet passꝰ. c. xxv. id ē pedes. o. c. xxv. cuiꝰ mēsura octies cōputata miliariū facit·qui q̄stat. v. milia pedibꝰ. Centuria aūt ager ē ducentoꝝ iugeꝝ. q̄ apud antiq̄s a cētū iugeribꝰ vocabat. ꝟ pea duplicata ē mēsura·nomēq̄ pristinū retinuit. Jn numero eni centurię multiplicatę sūt·nomē tñ nō pdiderūt.

De itineribus Cap. xvi.

Ensuras viaꝝ nos miliaria dicim⁹ greci
m stadia galli leuuas egyptij signes perse
paralangas. Sūt aūt ꝓpio quecꝫ spacio
Miliariū mille passib⁹ terminat. ⁊ dictū milia
riū ꝙsi mille aduū. habēs pedes ānꝫ milia. Leu
ua finitur passib⁹ mille ānꝫgēris. Stadiū octaua
pars miliarij est cōstans passib⁹. c. xxv. Hoc pri
mū herculē statuisse dicūt eūꝫ eo spacio determi
nasse qō ipse sub vno spū cōfecisset ac pinde sta
diū appellasset qm i fine respirasset simulꝫ ⁊ ste
tisset. Uia est q̄ pōt ire vehiculū. ⁊ via dicta a ve
hiculoꝝ incursu. Nam duos ack⁹ capit ꝓpter eun
tiū ⁊ venientiū vehiculoꝝ occursū. Omnis aūt
via aut publica est aut priuata. Publica ē quę in
solo publico ē quę inter actus populo patēt. Hęc
aut ad mare aut ad oppida ptinet. Priuata ē quę
vicino municipio data ē. Strata dicta quasi vul
gi pedib⁹ trita. Lucret⁹: Strataqꝫ iam vulgi pe
dib⁹ detrita viaꝝ. Ipsa est ⁊ dilapidata id est la
pidib⁹ strata. Primi aūt pceni dicūtur lapidibus
vias strauisse postea romani eas p oēm pene or
bē dispositorūt ꝓpe rectitudinē itinerū. ⁊ ne plebs
eēt ociosa. Agger ē media stratę eminētia coacer
uatis lapidibus strata ab aggere id est coacerua
tiōe dicta quā historici viā militarē dicūt ut q̄lis
sępe vię deprensus i aggere serpens. Iter uel itus
est via qua iri ab boie quaqua versū pōt. Iter aūt
⁊ itiner diuersam habēt significationē. Iter enī
est locus transitu facilis. vnde ⁊ appellam⁹ aditū.
Itiner aūt ē itus lōgę vię ⁊ ipse labor ambulan
di. ut quo velis puenias. Semita itineris dimi
diū ē a semi itu dicta. Semita aūt horuꝫ ē callis
ferarū ⁊ pecudū. Callis ē iter pecudū inter mon
tes angustū ⁊ tritum a callo pedum vocatū. siue
callo pecudū ꝙduratū. Tramites sūt trāsuersa in
agris itinera siue recta via dicti q̄ transmittāt.
Diuortia sūt flexus viaꝝ hoc ē vię in diuersa ten
dentes. eadē diuerticula sunt hoc ē diuersę ac di
uisę vię siue semitę transuersę quę sunt alterę vię.
Biuiū q̄ duplex ē via. Competa q̄ plures in ea
cōpetunt vię q̄si triuię quatriuię. Ambit⁹ inē vi
cinoꝝ ędificia locus duoꝝ pedū ⁊ semi pedis ad
circūeundi faculratē relictus. ⁊ ab ambulādo di
ctus. Orbita vestigium carri ab orbe oręꝫ dicta.
Porro ack⁹ quo pecus agi solet. Cliuosum iter fle
xuosū. Uestigia sūt pedū signa primis plātis ex
pressa vocata q̄ bis vię pcurrētiū instigent id
est cognoscantur.

Incipit liber sextusdecimus
De pulueribus ⁊ glebis terrę Cap. i.

Puluis dictus
q̄ vi venti pellatur. Tolli
p tur enim eius flatu nec resi
stit nec stare nouit. sicut ait
ꝓphera: Tanꝫ puluis quę
proiecit ventus a facie ter
rę. Limus vocatus q̄ lenis sit. Lenū est voca
go luti. Linis ex incēdio dicit. Ab eo enim fit fa
uilla q̄ p ignē effecta sit. Nam fos ignis ē. Gle
ba q̄ fit globus. Puluerisenī collectiōe cōpingi
tur ⁊ in vno glomere adunat. Terra autē ligata
gleba ē soluta puluis. Labina eo q̄ ambulantib⁹
lapsū inferat dicta p deriuationē a labe. Lutum
vocatū q̄dā p antiphrasin putāt q̄ nō sit mundū.
Nā omne lotū mundū ē. Uolutabra appellata q̄
ibi apri volutent. Uligo sordes limi uel aquę sūt.
Sabulū leuissimū terrę genus. Argylla ab argis
vocata apud quos primū ex ea vasa cōfecta sunt.
Creta ab insula creta vbi melior ē. Creta cymo
lia candida ē a cymea italię insula dicta quarum
altera vestimentorum pretiosos colores emollit. ⁊
confricato sulphure quodā nitore exhilarat. al
tera gemmis nitorem prestat. Creta argētaria. ⁊
ipsa cādida appellata eo q̄ nitorē argēto reddat.
Terra samia a samo īsula dicta glutinosa. ⁊ can
dida ⁊ linguę lenis medicamentis ⁊ vasculis ne
cessaria. Puluis puteolanus in puteolanis italię
colligit collibus opponiturqꝫ ad sustinenda ma
ria fluctusqꝫ frangendos. Nā mersus aquis pro
tinus lapis fit vndisqꝫ quotidie fortior effectus ī
saxum mutatur sicut argylla igne in lapidē ver
titur. Sulphur vocatum quia igne accenditur.
Ur enī ignis ē. Nam vis eius in aquis feruenti
bus sentitur nec alia res facilius accendit. Na
scitur i insulis cōlijs inter siciliam ⁊ italiā quas
ardere dicūt. Inuenit ⁊ in alijs locis effossū. Hu
ius genera q̄tuor. Unū qō fodit trāslucetqꝫ ⁊ vi
ret quo solo ex oībus medici vtunt. Alterum qō
appellāt glebam vsib⁹ tm̄ fullonū familiare. Ter
tiū liquor est. vsus eius ad lanas suffriendas qm̄
cādorē molliciemqꝫ prestat. Quartū ad lychinia
conficienda maxime aptū. Sulphuris tāta vis ē
ut morbos comitiales depbendat nitore suo im
positus ignibus ardescens in calice vini punaqꝫ
subdita circūferēs exardescentibus repcusso pal
lorem dirū velut defunctoꝝ effundit.

De glebis ex aqua Cap. ii.

Itumen in iudeę lacu asphaltide emer
b gir cuꝫ gleba supnatātes nautę scaphis
appropinquātes colligunt. In syria aūt
limus ē passim a terra exęstuās. Spissatura autē
vtraqꝫ ⁊ dēsitate coeunt. ⁊ vtraqꝫ greci spissa as
phalton appellāt. Natura eius ardens. ⁊ ignīū
cognata. ⁊ neqꝫ aqua neqꝫ ferro rumpit. nisi solus
muliebrib⁹ inquinamētis. vtilis ad cōpages na
uiū. Alumē vocatū a luīe q̄ lumen colorib⁹ pręs
tat tingēdis. Est aūt salsugo tręs. efficiturqꝫ hye
me ex aq̄ ⁊ limo. ⁊ ęstiuis solib⁹ maturatur. Hui⁹
species duę sūt. liquidū ⁊ spissum. Sal q̄dā dictū
putāt q̄ in igne exiliat. Fugit enī ignem dum sit
igneus sed naturā sequit quia ignis ⁊ aqua semp
inter se inimica sunt. Alij sal a salo ⁊ sole voca
tum existimant. Nā aquis maris spōte gignitur
spuma in extremis littorib⁹ uel scopulis derelicta

ꝛ sole decocta. Sunt ꝛ lacus ꝛ flumina ꝛ putei e quibus hauritur. debinc in salinis ingestus solem siccat. ꝫ ꝛ flumina densant in sale. amne reliquo sub gelu fluente. Alibi ꝙ ꝫ detractis harenis colligit. crescēs cū lunę noctib⁹. nā i cyrenea hammoniacus sub harenis iuenit. Sūt ꝛ montes natiui salis in quibus ferro cęditur. ut lapis renascens maius tantę alicubi duritię. ut muros domosq; massis salis faciant. sicut in arabia. In natura quoq; salis differentię sunt. Nam alibi suauissalibi salsissim⁹. cōmune sal in igne crepitat. Tragaseū. nec crepitat in igne nec exilit. Agrigētinū siculię flammis pariens. in aqua exilit. i igne fluit cōtra naturā. Sūt ꝛ colox differētię. Mēphitic⁹ rufus est. In parte quadā siculię vbi ętna mons ē purpureus. Item in eadē sicilia in pachyno adeo splendid⁹ ꝛ lucidus ut imagines reddat. In cappadocia crocinus effodit. Salis natura necessaria est ad oēm escam. Pulmentis enī sapozē dat. excitat auiditatē. ꝛ appetitū in oib⁹ cibis facit. Ex eo quippe omnis victus delectatio ꝛ sūma ilaritas. Hinc ꝛ salus nomē accepisse putatur. Nihil enī vtilius sale ꝛ sole. Deniq; cornea videm⁹ corpora nauticox. q̄neriā pecudes. armēta ꝛ iumēta sale maxime. puocant ad pastū. multū largiores lacte. multoq; gratiores casei dote. Corpora etiā sal astringit siccat ꝛ alligat. Defūcta etiā a putrescendi labe vindicat ut durent. Nitrū a loco sūpsit vocabulū. Nascitur enī in oppido uel regione ęgypti nitria. ex quox medicinę fiūt. ꝛ sordes corpox vestiūq; lauātur. Huic⁹ natura nō multū a sale distat. habet enī virtutē salis. ꝛ similiter oritur cancellēcrib⁹ littoxib⁹ ficcitate. Aphronitrū greccelatinę spuma nitri ē. de quo quidā ait. Rustic⁹ es nescis quid greco noie dicar. spuma vocox nitri. Grecus es ꝛ aphronitrū. Colligitur autē in asia in spelūcis distillans. debinc siccat sole. Optimū purat si minime fuerit pōderosū. ꝛ maxime friabile. coloze pene purpureo. Chalcanthū dictū. q; chalcidis ē trimū. id est flos. vnde ꝛ apud latinos aeris flos appellatur. Fit aūt nūc multis i regionib⁹. olim i hispania de pureis uel stagnis. id genus aquę habentib⁹ quā decoquebant. ꝛ in piscinas ligneas fundebant appendētes sup eas restes lapillis extentas quib⁹ lim⁹ in similitudine viteis acinis adhęrebat. siccq; ciectū siccabat diēb⁹. xxx. Fit aūt nūc alibi in speluncis. qō liquide collectū debinc diffusū in quosdā botros solidat. fit ꝛ in scrobib⁹ cauatis quax e lateribus decidēres gutte coalescūt. fit ꝛ salis modo ex flagrantissimo sole Adeo aūt cōstrictę virtutis ē. ut i leonū ꝛ vrsoxū ora sparsum tantā vim habeat ad stringendū ut non valeant mozdere.

De lapidib⁹ vulgarib⁹ Cap. iii.

l Apis a terra tāq; densior etiā vulgo discernit. Lapis aūt dict⁹ q; lędat pedem. Lapis mollis ē ꝛ sparsus. Sara herēt ꝛ a montib⁹ excidūt. Petra greccū est. Silex ē lapis durus. eo q; exiliat ignis ab eo dict⁹. Scopulus a saxo eminēti quasi a speculando dict⁹. siue a tegimento nauiū σκεπάζειν. Spelea grece spelunca latine. Est aūt rupis cauata. Crepido ē extremitas sari abrupti. vnde ꝛ crepido vocata q; sit abrupti sari altitudo. siē: hęret pede pes densusq;. vnde ꝛ vocat. Cautes aspera saxa i mari. dictę a cauēdo. q̄si caurę. Murices petrę i littoze. similes muricis viuis acutissimę ꝛ nauibus pnitiosę. Icon sarum ē qō humanę vocis tonum captans eriā verba loquētiū imitat. Icon aūt grece latine imago vocat. eo q; ad vocē respondēs. alieni efficitur imago sermonis. licz hoc quidē ꝛ locox natura eueniat. ac plerūq; cōualliū. Calculus est lapillus terrę admix⁹. rotūdus atq; durissim⁹ ꝛ o puritate lenissim⁹. Dictus aūt calcul⁹. q; sine molestia breuitate sui calcet. cui cōtrari⁹ ē scrup⁹. lapillus minu⁹ ꝛ asper. q̄si inciderit in calciamētū nocet. ꝛ molestia ē aio. vñ ꝛ molestiā animi scrupulū dicim⁹. hinc ꝛ scrupea saxa. id ē aspera. Los nomen accepit q; ferrū ad incidendū acuat. Los enī greco simone incisio noiat. Ex his alię aquirię sunt. alię oleo indigēt in acuendo. ꝫ oleū lenę aquę aciē acerrimā reddūt. Pumex vocatur. eo q; spumę densitate concret⁹ fiat. ꝛ ē aridus. candore paruus. tantāq; naturā refrigerandi habens. ut in vase missus musta deferuere desinant. Rudos artifices appellāt lapides cōtusos ꝛ calci admixtos. quos in pauimētis faciendis supfundūt. vnde ꝛ rudera dicūt. Gypsū cognatū calci ē. ꝛ est greccū nomē. plura eius genera. Omniū aūt optimū lapis specularis. Est enī signis ędificioxq; coronis gratissim⁹. Calx viua dicta. q; dū sit tactu frigida. intus occultū cōtinet ignē. Uñ ꝛ pfusa aq; statim latens ignis erūpit. Natura ei⁹ mirū aliquid facit. Postq; enī arserit aquis incēdit quib⁹ solet ignis extingui. oleo extinguit. q; solet ignis accēdi. Usus ei⁹ structuris fabricę necessari⁹. Nā lapis lapidi nō pōt adhęrere fortr⁹. nisi calce coniunctus. Calcis e lapide albo ꝛ duro melioz structurę. ex molle vtilis tectoxijs. Arena ab aridita te dicta nō ab adherendo i fabricis ut quidā volunt. Huius probatio. si manū impressa stridat. aut si in vestē candidā sparsa nihil sordis relinquat.

De lapidib⁹ insignioribus Cap. iiii.

Agnes lapis indic⁹ ab inuētoze vocat⁹.

m Fuit aūt in india primū repertus clauis crepidaq; baculiq; cuspidi hęrēs cum armēta idē magnes pasceret. postea ꝛ passim iuuent⁹ Est aūt coloze ferrugine⁹. ꝫ pbat. cū ferro adiūctus eius fecerit raptū. Nā adeo apphendit ferrū ut catenā faciat anuloq; vnde ꝛ eū vulg⁹ ferrū viuū appellat. Liquoxem quoq; vitri ut ferrū trahere credit. Cui⁹ tanta vis est ut refert beatissim⁹ augustin⁹ q; qdā eundē magnetē lapidē tenuerit sub vase argenteo. ferrūq; sup argentū posuerit. deinde subter mouente manu cum lapide. ferrum cursum desup mouebat. Unde factū est ut i tęplo

quodã simulacrũ ex ferro pendere in aere videretur. Est quippe ⁊ alius in ęthiopia magnes q̃ ferrum non ambit·ꝫ respuit. Omnis aũt magnes tanto melior est·quãto magis ceruleus ẽ. Gagates lapis primũ inuentus est i sicilia gagatis fluminis fluore reiect⁹. vnde ⁊ noiat⁹·licz i britannia sit plurimus. Est aũt niger·plan⁹·leuis.⁊ ardens igni admot⁹. Fictilia ex eo scripta nõ delent incẽsus serpẽtes fugat·dęmoniacos ꝓdit·virginitatẽ dęphendit·mirũ q̃ accendit aqua·oleo restinguitur. Abeston arcadie lapis ferrei colozis ab igne nomẽ sortitus·eo q̃ accensus semel nũq̃ extinguit. De quo lapide mechanicum aliq̃d humana ars molita est·q̃ gentiles capti sacrilegio mirarent. Deniq̃ in templo quodã fuisse veneris fanũ dicunt·ibiq̃ candelabrũ ⁊ in eo lucernã sub diuo sic ardẽtẽ ut eã nulla rẽpestas nullus imber extingueret. Pyrites ꝑsic⁹ lapis fulu⁹·aeris similãs q̃litatẽ·ita ẽ dict⁹ q̃m plurim⁹ illi sit ignis. siq̃dẽ facile scintillas emittit. hic tenentis manũ si vehemẽti⁹ premat adurit; ꝓpter qõ ab igne nomẽ accepit. Est alius pyrites vulgaris quẽ viuũ lapidẽ appellãt·q̃ ferro uel lapide pcussus·scintillas emittit·q̃ excipiunt sulphure uel aliis fungis uel foliis.⁊ dicto celerius prębet ignẽ. Hunc vulgus focarẽ petrã vocat. Selenites latine lunaris interꝓtat·eo q̃ iteriorẽ ei⁹ candorẽ cũ luna crescere atq̃ deficere aiunt. gignitur in ꝑsida. Dionysius lapis fuscus ⁊ rubentib⁹ notis sparsus. Uocatur aũt ita·q⁹ si aquę mixt⁹ cõterat vinũ fragrat.⁊ q̃ in illo mirũ est ebrietati resistit. Tracius niger ⁊ sonorus nascit in flumine·cui⁹ nomẽ est pontus i equitia. Phrygius lapis ex loco traxit vocabulũ. Nascit enim i phrygia·colore pallidus·mediocrit grauis. Est aũt gleba pumicosa. Urit̃ antea vino pfusus·flatusq̃ follibus donec rubescat·ac rursus dulci vino intingit̃·ternis vicib⁹ ringẽdis vestibus tm̃ vtilis. Syr⁹ lapis a syria vbi repit̃ appellatus·hic integer fluctuari tradit̃·cõminut⁹ mergi. Arabicus similis ẽ ebori sine vlla macula. Hic defricat⁹ ad cutẽ sucũ dimittit croco simile. Judaicus lapis albus ẽ atq̃ in scemate grãdis scripturis subinuicẽ modularus·quas greci grãmas appellãt. Samius a samo insula vbi reperitur vocatus.⁊ est grauis ⁊ candidus·poliendi aurũ vtilis. Mẽphiris vocat⁹ a loco ęgypti.⁊ ẽ gẽmãtis naturę. Hic trit⁹ atq̃ in his quę vrenda sũt ⁊ secãda ex acero illinit⁹ ita obstupescere facit corp⁹ ut nõ sentiat cruciatũ. Sarcophagus lapis dict⁹ eo q̃ corpa defunctoꝝ condita in eo infra.xl.dies absumunt̃. σαρξ enim grece caro dicit̃. φαγειν comedere. Nascit aũt i troade·f.silisq̃ vena scindit̃. Sũt ⁊ eiusdẽ generis in oriẽte sara·quę etiã viuẽtib⁹ alligata erodũt corpa. miriores aũt servãdis corpib⁹ nec absumẽdis. Hęmatites appellatus eo q̃ cote resolut⁹ i colorẽ veniat sanguinis Est aũt admodũ liuid⁹. Est ⁊ ferrugineus. Nascit̃ i vltima ęgypto·babylonia ⁊ hispania. Androdamant⁹ colore niger·pondere ⁊ duritia insignis. vnde ⁊ nomẽ traxit·prȩcipuus reperitur in africa. Trahere aurẽ in se argentũ uel ęs dicitur·q̃q̃ attrit⁹ ut hęmatites in colorẽ redigit̃ sanguinis. Iscistos inuenit̃ i vltima hispania·croco similis cũ leni fulgore·facile fricabilis. Amiãthon appellat⁹ a vereting⁹·eo q̃ si ex ipso vestis fuerit cõtacta cõtra ignẽ resistat·⁊ igni imposita nõ ardeat·ꝫ splẽdore accepto nitescat.⁊ ẽ scissi aluminis similis·veneficijs resistens oib⁹·specialit̃ magor. Batrachites lapis similis ẽ testę laminosę scissibilis. Gallactites colore cinereus·gustu suauis·ꝫ ideo vocat⁹ q̃ quiddã de se lacteũ attritus dimittat. Obsius lapis niger est translucidus.⁊ vitri habens similitudinẽ.⁊ ponit̃ in speculis parietũ ꝓter imaginũ vmbras reddẽdas. Gemmas multi ex eo faciunt. Nascit̃ in india ⁊ in samo italię. Mitridas lapis euphratis sole repcuss⁹ colorib⁹ micat varijs. Ethytes lapides repiuntur i nidis aquilaꝝ. aiunt binos inueniri·marẽ ⁊ feminam·nec fine his parere aquilas. Horũ masc⁹ durus similis gallę subrutilis. femineus ꝯo pusillus ac mollis. Alligati partus celeritatẽ faciũt·etiã aliquib⁹ vulnę excidũt nisi ciro parturientib⁹ auferrent̃. Fingitres cappadocię lapis·duritia marmoris·candidus atq̃ trãslucẽs·ex quo quondã templũ constructũ est a quodã rege forib⁹ aureis·q̃b⁹ clausis claritas ĩtus diuturna erat. Emites lapis ebori similis in quo dariũ cõditũ fertur·pariq̃ similis candore ⁊ duritia·min⁹ tm̃ ponderosus·q̃ purus vocat̃. Ostracites vocatus q̃ similitudinẽ testę habeat. vsus eius ꝑ pumice. Melanites lapis dict⁹ eo q̃ melleũ ⁊ dulcẽ sucũ emittat. Misimiris lapis asper ⁊ indomit⁹.⁊ oia atterẽs·ex q̃ lapide gẽmę terunt̃. Chrysites colore similis ocręinuenit̃ in ęgypto. Amites silis nitro·ꝫ durioꝝ gignitur in ęgypto ⁊ arabia. nascitur in ęthiopia veluti viridis·ꝫ lacteus cũ resoluit̃·remoꝝdẽs vehemẽter. Lozan⁹ albus est durioꝝq̃ pario. Molot⁹ veluti viridis ⁊ grandis·inuenit̃ in ęgypto. Tusculan⁹ a loco italię dict⁹·dissiliri igne tradit̃. Sauin⁹ lapis fuscus. addito oleo etiã lucere fert̃. Est ⁊ quidã viridis lapis vehement̃ igni resistẽs Sifinius mollis ⁊ candidus·ꝫ calefact⁹ oleo nigrescit atq̃ durescit. Lapides quoq̃ medicinaliũ mortarioꝝ ⁊ pigmentoꝝ vsibus apti·edenus prȩcipuus.⁊ inde colaricus. Thebaicus q̃ꝫ basanites lapides nihil ex sese remittentes. Specularis lapis vocatus ẽ q̃ vitri more transluceat·reprus primũ i hispania citeriore.⁊ circa segobricã vrbẽ Inuenit̃ eni sub terra.⁊ effossus excidit̃ atq̃ finditur in quaslibet tenues crustas.

De marmoribus Cap.v.

Post lapidũ genera veniem⁹ ad marmora. Nam inter lapides ⁊ marmora differentia ẽ. Nã marmora dicũt̃ extimũ lapides q̃ maculis ⁊ colorib⁹ cõmẽdãt̃. Marmor sermo grȩcus ẽ·a viriditate vocatus.⁊ q̃uis postea

ꝛ alij colores inueniantur·nomē tñ pristinū a viriditate retinuerūt. Marmorū colores ꝛ genera innumerabilia sūt. Non tñ oia e rupib⁹ excidunt·ꝫ multa sub terra sparsa sūt ꝛ preciosissimi generis·sicut lacedemoniū viride cūctisq; ilari⁹. reptū prius apud lacedemones vnde ꝛ vocabulū traxit. Ophites serpētiū maculis simile ē. vnde ꝛ vocabulū sumpsit. Duo ei⁹ genera·molle cādidum·nigrū durū. Augusteū ꝛ tiberiū in ęgypto augusti ꝛ tiberij primū principatu reperta sunt. Differentia eor est ab ophite·cū illud ut prędiximus serpētiū maculis sit simile·hec maculas diuerso modo colligunt. Nam augusteū vndatim est crispū in vertices·tiberiū sparsa nō cōuoluta canitie. Purpurites ex ęgypto ē rubens cādidis interuenientib⁹ punctis. Nois eius causa·q; rubeat ut purpura. Basanites ferrei coloris sine duritia. vnde ꝛ nomen ei datū est. inuentus in ęgypto ꝛ ęthiopia. Alabastrites lapis candidus·intertinctus varijs coloribus·ex quo euāgelici illi⁹ vnguēti vasculū fuit. Lauāt enī hūc ad vasa vnguentaria·qm optime seruare incorrupta dicitur Nascit circa thebas ęgyptias ꝛ damascū syrię ęteris candidior·pbatissimus ẏo in india. Parius cādoris eximij·lychnites cognomento. hic apud paron insulam nascitur. vnde ꝛ pari⁹ nuncupatus. Magnitudo ei⁹ qua lances crateraſq; non excedat. Unguentis ꝛ ipse aptus. Lozallin/cius in asia repertus mēsura nō vltra cubitos binos·candore ꝑmo eboris·ad quandā similitudinem e diuerso niger. Alabandic⁹ terrę suę noie nūcupatus purpurę aspectu similis. Iste i oriēte igni liquat·atq; ad vsū vitri funditur. Thebaicus intertinctus aureis guttis inuenitur in parte ęgyptia·scripꝝ coticulis ad terenda collyria quadam vtilitate naturali cōueniens. Sienites circa sienen uel thebas nascit·trabes ex eo fecisse reges phibēt. Marmora aūt quędā officinis sūt·rupib⁹ gignuntur·ex quibus iste sienites·diuersi coloris maculis distinct⁹ ē·cui⁹ primū vsū insulę cyclades dederunt. Lesbius liuidior ē paulo huic·ꝫ ipse diuersi coloris maculas habēs. Corinthеus ammoniacę gutte similis cum varietate diuersor color corinthо ꝑmū reptus·ex eo colūnę ingētes limina q; fiūt ac trabes. Charysteū·viride optimū nomen ab aspectu habens·eo q; gratū sit his qui gēmas sculpunt. eius enī viriditas reficit oculos Numidicū marmor numidia mittit ad cutē sucū dimittit·croco simile. vnde ꝛ nomen accepit·non crustis·ꝫ in massa. ꝛ liminū vsū aptū. Lucullеum marmor nascitur in chio insula cui lucullus consul nomen dedit·qui delectatus illo primū romā iuexit·solūq; pene hoc marmor ab amatore nomen accepit. Est ꝛ limensis·rephria appellatus·colore cineris·cuius lapidis alligatio cōtra serpentes laudatur. Ebur·a barro id est elephanto dictum. Horatius: Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris.

De gemmis Cap. vi.

Ost marmorū genera gemmę sequūtur.
p quę multū auro decorē tribuūt venusta/te colorū. Primordia earū a rupe caucasi. Fabulę ferunt ꝓmetheū primū fragmēta sarcinę eiusdem inclusisse ferro ac digito circūdasse. hisq; initiū cepisse anulū atq; gemmā. Genera gēmarū innumerabilia esse tradūt·e quib⁹ nos ea tm̄ quę ꝓncipalia sūt siue notissima annotabim⁹. Gēmę vocatę q; instar gūmi transluceāt. Pretiosi lapides ideo dicti sūt·q; care valent·siue ut a vilibus discerni possint·seu q; rari sint. Omne enim qđ rarū ē·magnū ꝛ preciosū vocāt·sicut ꝛ i samuelis volumine legitur: Et sermo domini pretiosus erat in illis·hoc est rarus.

De viridioribus gemmis Cap. vii.

Omniū gēmarū virentiū smaragdus ꝓ/cipatū habet. Cui veteres tertiam post
o margaritas ꝛ vniones tribuūt dignitatem. Smaragdus a nimia viriditate dicit. Nē enī satis viride smaragdū dicit. Nullis enī gēmis uel herbis maior q; huic austeritas ē. Nam herbas virētes frondesq; eruperat·ifīciēs circa se viriditate repcussum aerē. Sculpentib⁹ q; gemmas·nulla gratior oculor refectio ē. Cuius corpus si extētū fuerit sic speculū·ita imagines reddit. Quippe nero cęsar gladiatorū pugnas i smaragdo spectabat. Genera eius. xij. sed nobiliores scythici·q; in scythica gēte reperiūt. Secūdū locū tenent bactriani. Colliguntur enī in cōmissuris saxor flāte aquilone. Tūc enī tellure deoperta intermicant·q; his vētis barenę maxime mouent. Tertiū egyptij habēt. Reliqui i metallis ęrarijs inueniuntur·sed vitiosi. Nam aut ęre aut plumbo aut lapillamēris·uel salis similes notas habēt. Smaragdi aūt mero ꝛ viridi ꝑficiūt oleo q; natura ibuant. Calcosmaragd⁹ dictꝰ q; viridis sit. ꝛ turbida aereis venis. Nec in egypto uel cypro insula nascitur. Prasius ꝓ viridante colore dictus·ꝫ vilis. Cui⁹ alterū gen⁹ sanguineis punctis abhorret. Tertiū distinctū virgulis tribus candidis. Berillus in india gignit·gēris sue lingua nomē habens·viriditate similis smaragdo·ꝫ cū pallore. Polit aūt ab indis in serangulas formas·ut hebetudo colorīs repcussiōe angulor excitet. Alter politus nō habet fulgorem. Genera eius nouem. Crisoberillus dictus eo q; pallida eius viriditas in aureū colorē resplendeat. ꝛ hūc india mittit. Crisopassius indicus ē color pozzi sucū referens. aureis interuenientibus guttis vnde ꝛ nomen accepit·quem quidā beryllor generis iudicauerūt. Jaspis de gręco in latinū viridis gēma interpretatur. Jas quippe viride· pinnasin gemma dicitur. Est aūt smaragdo subsimilis ꝛ crassi coloris. Species ei⁹ decē ꝛ septē. Uolunt aūt quidā iaspidē gemmā ꝛ gratię ꝛ tutelę eē gestātib⁹. qđ credere nō fidei·ꝫ superstitiōis est. Topacion·ex virenti genere ē omniq; color

resplendens·inuenta primũ in arabie insula·in q̃ troglodyte prędones·fame ⁊ tempestate fessi·cũ herbaꝝ radices effoderent eruerũt; Quę insula postea quęsita nebulis cooperta·tandẽ a nauigãtibus inuẽta est. Vñ ob hoc locus ⁊ gẽma nomẽ ex causa accepit. Nã ropaçin trogloditaꝝ lingua significationẽ habet quęrendi. Est aũt amplissima gẽmaꝝ·eadẽ sola nobiliũ limã sentit. Genera eius duo. Lallaica colore viridis sed pallens ⁊ nimis crassa. nihil iocũdius·aurũ decens·vnde ⁊ appellata. Nascit in india uel germania in rupib⁹ gelidis oculi modo extruberãs. Molochites spissius virens. ⁊ crassior q̃ smaragdus·a colore maluę nomẽ accepit·i reddendis laudata signis. nascit in arabia. Eliotropia viridi colore ⁊ nubilo stellis puniceis supsparsa cũ sanguineis venis. Causa nois de effectu lapidis est. Nam deiecta i labris ęneis radios solis mutat sanguineo repcussu. Extra aquã aũt speculi modo solẽ excipit·deprehẽditq; defectus ei⁹ subeuntẽ lunã ostendens magoꝝ impudẽtie. Manifestissimũ in hoc q̃ exemplũ est·q; admixta herba eliotropio quibusdã additis prędcantationib⁹ gerentẽ conspici negãt. Gignit i cypro ⁊ africa·ꝟ melior i ęthiopia. Sagda gẽma prasini coloris apud chaldęos Lun⁹ tanta vis est ut pmeantes naues e pfundo petat. ⁊ carinis ita tenaciter adherẽat·ut nisi abrasa preligni vix separet. Myrrhites dicta ẽ q; in eo myrrhę color est. Compressius autẽ vsq; ad odorẽ nardi spirat suauitatẽ aromatis. Repit in arabia uel ęgypto·myrrhę coloris ⁊ odoris·vnde ⁊ nomen accepit. Melecros·bicolor ex vna parte viridis·ex altera melli similis. Coaspis·a flumine psarũ dicta est ex viriditate fulgoris aurei.

De rubris gẽmis Cap. VIII.

Dallius gignit i mari rubro forma ramosus·colore viridis. ⁊ maxime rubens e

Bace ei⁹ uel vię candidę sub aqua ⁊ molles·detractę confestim duranẽt ⁊ rubescũt·tactuq; primus lapidescũt. Itaq; occupari euellięq; retib⁹ solet aut acri ferramẽto pręcidi·qua de causa corallius vocitat. Quantũ aũt apud nos margaritum indicũ preciosius ẽ·tantũ apud indos coralliũ. Hũc magi fulminib⁹ resistere affirmãt·si credit. Sardius dicta·eo q; primũ repta sit a sardis. hęc rubrũ habet colorem·marmorib⁹ prestãs·sed inter gẽmas vilissima. Genera ei⁹ quinq;. Onyx appellata q; habeat in se pmixtũ candorẽ i similitudinẽ vnguis humanę. Greci eni vnguẽ onycẽ dicũt. Hanc india uel arabia gignit. distant autẽ inuicẽ. Nã indica igniculos habet albis cingentibus conis. arabica aũt nigra est cum candidis conis. Genera ei⁹ q̃nq;. Sardonyx ex duũ nominũ societate vocata est. Est eni ex onycis candore ⁊ sardo. Cõstat aũt tribus coloꝝib⁹ subteri⁹ nigro·medio candido·supius minio. Hęc sola i signando nihil cęrę auellit. Repitur aũt apud indos ⁊ arabes detecta torrẽtib⁹. Genera ei⁹ q̃nq;.

Hęmatites ruboꝛe sanguine⁹ ac ꝓterea hęmatites vocatus. Hęma quippe sanguis est. Gignit in ęthiopia quidẽ·ꝟ principalis i arabia ⁊ i africa inuenit. De qua pmittũt magi quiddã ad coarguendas barbaroꝝ insidias. Sucinus quẽ appellant greci electron fului cęreiq; coloris. fertur arboris sucus esse. ⁊ ob id sucinũ appellari. Electrũ autem vocari fabulosa argumentatio dedit. Nãq; phęronte fulminis ictu interempto·sorores ei⁹ luctu mutatas in arbores populos lachrymis electrũ omnibus ãnis fundere iuxta eridanũ amnẽ. ⁊ electrũ appellatum·q̃m sol vocitatus sit electron plurimi poetę dixerũt. Cõstat aũt nõ esse sucum populi ꝟ pineę arboris. Nã accensus tęde nidore fragrat. Nascit aũt in insulis oceani septẽtrionalis·sicut gũmi·densatęq; ut crystallum rigore uel tẽpore. Ex ea fiũt decoris grã agrestiũ fęminarũ monilia. Vocari aũt a quibusdã barpaga eo q; attritu digitoꝝ accepta caloris animafolia paleasq; ⁊ vestiũ fimbrias rapiat·sicut magnes ferrum. Quocũq; aũt modo libeat tingi. Nam aucusę radice cõchylioq; inficitur. Ligurius vocatus·q; fiat ex vrina lyncis bestię tẽpore indurata. Est aũt sicut ⁊ sucinũ fulua·attrahẽs spiritu folia ꝓpinquantia.

De purpureis Cap. IX.

Nter purpureas gemmas principatum i amethist⁹ indicus tenet. Amethist⁹ purpureus est·pmixto violaceo colore. ⁊ q̃si roseę nitoris. ⁊ leniter quasdã flãmulas fundẽs. Alterũ ei⁹ genus descendit a hiacynthis. Causã nominis ei⁹ asserũt·q̃si sit quiddã in purpura illi⁹ nõ ex toto igneũ ꝟ vini colorem habens. Est aũt sculpturis facilis. Genera ei⁹ quinq;. Saphirus cęruleus est cũ purpura·habens pulueres aureos sparsos·optimus apud medos·nusq; tñ plucidus Hiacynth⁹ ex nois sui flore vocat. Hic i ęthiopia inuenit·cęruleũ colorem habens optimus q̃ nec rarus est·nec densitate obtusus·ꝟ ex vtroq; temperamento lucens purpuraq; refulgens. hic autẽ non rutilat ęqualiter·sed cum facie cęli mutatur. Sereno enim perspicuus est atq; gratus·nubilo coram oculis euanescit atq; marcescit. in os missus frigidus est·in sculpturis durissimus·nec tamen inuictus. Nam adamãte scribitur ⁊ signat. Hiacynthiçonta indicus est·hiacynthũ ꝓferens. Quidã autem eorũ crystallis similes capillamentis intercurrentibus obscurant. ex quo etiã vitio nomen illoꝝ est. Amethistiçontas appellatur. quia eius extremus ignicul⁹ in amethisti violam exit. Ęlidonia ex hirũdinũ vocata colore. ⁊ duoꝝ est generum: quaꝝ vna ex altera parte purpurea. ⁊ alia purpurea nigris interuenientibus maculis. Cyanea scythię gẽma·cęruleo coruscans nitore purpura interdum ⁊ pũctulis intermicantibus auratis puluisculis varians. Roditis rosea est ⁊ ex eo nomen accepit.

De candidis Cap.x.

Margarita p̄ma candidarū gēmaꝝ·quā
m inde margaritā aiūt vocatam·q̄ in con
culis marinis b̄ genus lapidū inueniaꝫ.
Jneſt enī i carne cochleę calcul'naꝫ'·ſicut i carne
oſtreę p̄cioſiſſima margarita repiri dicaꝫ·uel ſiē
i cerebro piſcis lapillus. Signiſ aūt de cęleſti roꝛe·
quē certo anni tempoꝛe cōculę hauriunt. Ex qui
bus margaritis quędā vniones vocanꝫ·aptū no
men habētes·q̄ tm̄ vnus nūq̄ duo uel plures ſi
mul repianꝫ. Mediocres autē candidę margaritę·
q̄ quę flaueſcūt. Illas enī aut iuuentus·aut ma
turini roꝛis conceptio reddit candidas. has ſene
ctus·uel veſpertinus aer gignit obſcuras. Pedo
rus ſecūda poſt margaritā candidaꝫ gēmarū·de
q̄ quęriē i q̄ coloꝛe numerari debeat·toties iacta
ti p alienas pulchꝛitudines noīs adeo ut decoꝛis
p̄rogatiua vocabulo facta ſit. Aſterites gēma
candida eſt·incluſam lucē continens·veluti ſtellā
intus ambulantē·redditq̄ ſolis candidantes ra
dios·vnde ꝛ nomen accepit. Galactites lactea eſt
quę attrita reddit ſucum albū·ad lacteū ſapoꝛem
fęminis nutrientib' illigata fęcundat vbera. Jn
fantū q̄ collo ſuſpenſa·ſaliuam facere ferē·in oꝛe
aūt liqueſcere ꝛ memoriā adimere. Mittunt eam
nilus ꝛ achelous amnes. Sūt q̄ ſmaragdū albis
venis circūligatum galactiten vocant. Galatias
grandinis ꝛ candoꝛē p̄fert ꝛ figurā·duritia q̄
inuicta ut adamas·etiā in igne poſita manet ſuū
frigus. Solis gemma candida eſt·traxitq̄ no
men q̄ ad ſolis ſpeciē in oꝛbem fulgētes ſpargit
radios. Selenites trāſlucet candido melleoq̄ ful
goꝛe continens lunę imaginē·quā iuxta curſum
aſtri ipſius phibent in dies ſingulos minui atq̄
augeri. naſciē in pſida. Lymedia inueniē in cere
bro piſcis eiuſdē noīs·candida ꝛ oblonga. P̄ę
ſagire his ferūt magi ſigna trāq̄llitatis uel tem
peſtatis. Beloculus albicans pupillā cingit ni
gram e medio aureo fulgoꝛe lucentē·ꝛ p̄ter ſpe
ciem aſſyrioꝝ regi belo dicatā·vnde ꝛ appellata.
Epimelas dicīē·cū i candida gēma ſupne enigri
cat coloꝛ·vnde ꝛ nomen habet. Exeben' ſpecioſa
ꝛ candida·qua aurifices aurum poliunt.

De nigris Cap.xi.

Chates repta p̄imū in ſicilia iuxta flu
s men eiuſdem noīs. poſtea plurimis i ter
ris. Eſt aūt nigra habens in medio cir
culos nigros ꝛ albos iunctos ꝛ variatos ſimilis
hęmatiti. Magi ſuffitu eaꝝ ſi credit tempeſtates
auertūt·flumina ſiſtūt. Abſictos nigra ꝛ ponde
roſa diſtincta venis rubentibus. Hęc excalefacta
igni ſeptē diebus calorem tenet. Egyptilla nigra
eſt radice cęrulea facie·ex egypto vbi inueniē vo
cata. Medea nigra eſt·a medea illa fabuloſa in
uenta. Habet venas aerij coloꝛis·ſudoꝛem reddit
croci·ſapoꝛē vini. Ueientana italica gēma eſt a
veientib' repta·nigra facie·albis intermicātibus
notis. Bariptos nigra eſt cū ſanguineis ꝛ albis
notis. Meramelas nigra vena·quēliber coloꝛem
ſecans p̄ mediū. Veneris crinis nigerrimi niꝛo
ris·continens in ſe ſpeciē rufi crinis. Tricuus ex
africa nigra eſt. ꝫ tres ſucos reddit·ab radice ni
grum·e medio ſanguineū·e ſūmo ocreę. Dionyſia
nigris mixtis rubentib' notis·ex aqua trita·vi
num fragrat. ꝛ odoꝛe ſuo ebꝛietati reſiſtere putaꝫ.
Pyrites nigra quidē ꝫ attritu digitos adurit.

De varijs Cap.xii.

Angrus varius ex omnib' pene coloꝛib'
p conſtans·vnde ꝛ noīatur. Olea barbari
noīs ex fuluo ꝛ nigro viridiq̄ ꝛ candi
do ē. Mitridax ſole p̄cuſſa·coloꝛib' micat varijs
gigniē i pſida. Droſelitus·varius·noīs cauſa·q̄ ſt
ad ignē applicēē·velut ſudoꝛem mittit. Opalus
diſtinctus diuerſaꝝ coloꝛe gēmaꝝ. Eſt enī in eo
carbunculi tenuioꝛ ignis; amethiſti fulgens pur
pura·ſmaragdi nitens viriditas ꝛ cūcta pariter
ſub quadam varietate lucentia. Nomen habet ex
patria·ſola enī eū parturit india. Pontiçe a pon
to dicunē: genere diuerſo·nūc ſanguineis·nūc au
reis guttis micantes; aliq̄ habentes ſtellas; aliq̄
longis coloꝝ ductib' lineaq̄. Hexocontalithus i
parua magnitudine multicoloꝛ·vnde ꝛ hoc no
men ſibi adoptauit. Tam diuerſis enī notis ſpar
ſus eſt: ut ſexaginta gēmarū coloꝛes in paruo ei'
oꝛbiculo dep̄hendanē. naſciē aūt in libya apud
troglodytas. Murina apud parthos gigniē; ꝫ
p̄cipua in germania, humoꝛem ſub terra putāt
caloꝛe denſatū·vnde ꝛ nomen ſumpſit. Varietas
eius in purpurā candoꝛēq̄ ꝛ ignem cū quibuſdā
coloꝝ repcuſſionib' quales i cęleſti arcu ſpectan
tur. Cuius contraria cauſa cryſtallū facit·gelu
concreto vehementioꝛe.

De cryſtallis Cap.xiii.

Ryſtallus reſplendens ꝛ aquoſus colo
c re tradiē: q̄ nix ſit glacie durata p an
nos·vnde ꝛ nomē ei greci dederūt. Gi
gniē aūt in aſia ꝛ cypꝛo; maxime in ſeptētrionū
alpibus; vbi nec eſtate ſol feruentiſſimus inueniē
Jdeoq̄ ipſa diuturna ꝛ ānoſa duritia reddit hāc
ſpeciē quę cryſtallus dicīē. Hic oppoſitus radijs
ſolis adeo rapit flāmam; ut aridis fungis uel fo
lijs ignem p̄ebeat. Vſus eius etiā ad pocula de
ſtinaē. Nihil aūt aliud q̄ frigidum pati poteſt.
Adamas indicus lapis paruus ꝛ indecoꝛus·fer
rugineū habens coloꝛem ꝛ ſplendoꝛem cryſtalli.
Nūq̄ aūt vltra magnitudinē nuclei auellanę re
pertus. Hic nulli cedit materię·nec ferro quidem
nec igni·nec vnq̄ incaleſcit·vnde ꝛ nomen gręca
interp̄etatione indomita vis accepit. Q̄ dū ſit
inuictus ferri igniſq̄ cōtemptoꝛ·hircino rumpiē
ſanguine recenti ꝛ calido maceratur: ficq̄ multis
ictibus ferri p̄fringiē. Cui' fragmentis ſculpto
res p gēmis inſigniendis p̄ſozandiſq̄ vtuntur.
Hic aūt diſſidet cum magnete lapide; intantū ut
iuxta poſitus ferrū nō patiaꝫ abſtrahi magneti·
aut ſi admotus magnes comp̄ehenderit·rapiat

atq; auferat. Ferk ꝫ i electri similitudine venena deprehendere· metus vanos expellere· maleficis resistere artibus. Genera ei⁹ sex. Galatias grandinũ ꝛ candore ꝛ figurã adamantinę duritię habet. Etiã in ignẽ positus manet suũ frigus. Ceraunior duo genera sũt. Unũ qđ germania mittit crystallini simile· splendet tñ ceruleo. ꝛ si sub diuo positũ fuerit fulgorẽ rapit sidereũ. Ceraunię altrũ bispania in lusitanis littoribus gignit cui color pyropo rubẽti ꝛ qualitas ut ignis. Hęc aduersus vim fulgurũ opitulari ferk· si credim⁹. Dicta aũt ceraunia: qm̃ alibi nõ inuenik ꝙ in loco fulminis ictui ꝓximo. Gręce eni fulmen ceraunos dicik. Iris apud arabiã in mari rubro nascik colorꝫ crystallini: serangulata. dicta ex argumẽto iris. Nã sub tecto pcussa sole species ꝛ colores arcus cęlestis ĩ primos parietes imitak. Astrion ex india est: crystallo ꝓpinqua· in cui⁹ centro stella lucet fulgore lunę plenę. Sumpsit autẽ nomen ꝙ astris opposita· fulgorẽ rapit ac egerit. Electria quasi electoria. In ventriculis eni gallinatijs inuenik· crystallina specie· magnitudine fabę. Hac i certaminib⁹ iuictos fieri magi volũt· si credim⁹. Enidros ab aqua vocata. Exundat eni aqua ita ut clausam in ea putes fontaneam scaturiginem. Omniũ ardentiũ gẽmaꝝ principatũ carbũculus habet. Carbũculus aũt dict⁹ ꝙ sit ignis⁹ ut carbo cuius fulgor nec nocte vincik. Lucet eni in tenebris· adeo ut flãmas ad oculos vibret. Genera ei⁹ duodecim· sed prestantiores qui videnk fulgere. ꝛ velut ignẽ effundere. Carbũculus aũt grece anthrax dicik. Gignitur i libya apud troglodytas. Anthracites vocatus ꝙ sit ꝛ ipse colorꝫ igneꝰ ut carbunculꝰ: ꝫ candida vena precinctus· cui⁹ ꝓtiũ est· ꝙ iactat⁹ in ignem· velut inter mortuos extinguik· at cõtra aquis pfusus exardescit. Sandasirus nascik in indis loco eiusdẽ nois. Species ei⁹ ꝙ veluti intra lucidꝫ igne· intus fulgente aureę gutte. Constat inter oẽs quãtus numerus stillarũ accedit: tanto ꝛ preciũ accedere. Lychnis ex eodem genere ardentiũ est· appellata a lucernarũ flagrantia. gignik in multis locis· sed pbatissima apud indos. Quidã eã remissiorẽ carbũculũ esse dixerũt. Hui⁹ duplex facies. vna quę purpura radiat· altera quę cocci rubore a sole excalefacta· aut digitoꝝ attritu paleas ꝛ cartharum fila ad se rapere dicik. Sculpturis resistit· ac si qñ sculpta fuerit· dum signa imprimit· quasi quodã aiali morsu partẽ cęrę rerentat. Genera ei⁹ qttuor. Carcedonia b̃ ẽ qđ ꝛ lychnis facere dicik· ꝙꝙ multo viliores prędictis. nascik apud nasamonas. imbre ut ferũt diuino. iuenik ad repcussũ lunę plenę. Hia aũt genera sua sculpturę resistũt. Alabandina dicta ab alabanda asie regione cui⁹ color ad calcedoniũ vadit· ꝫ rai⁹. Dracontides ex cerebro draconis erutk· quę nisi viuenti abscisa fuerit non ignescit. Uñ ꝛ eam magi dormientib⁹ draconib⁹ amputãt. Audaces eni viri· explorãt draconũ specus ꝛ spargũt ibi gramina medicata ad incitandũ draconũ soporem· atq; ita somno sopitis capita desecant ꝛ gẽmas detrahũt. Sunt aũt candore translucido. Usu eaꝝ orientis reges precipue gloriank. Chrysopassus ethiopicus ẽ· quẽ lapidẽ lux cęlat· pdit obscuritas. Nocte enim igneus est· die aureus. Phlogites ex pfida est ostentãs intra se qsi flammas ęstuantes quę non exeant. Syrtites vocata· qm̃ i littore syrtiũ inuẽta ꝓmũ ẽ in parte lucanię. Color ei⁹ croceus intus stellas continẽs elangui/das. ꝛ sub nubilo renitẽtes. Ermiscion inter gratissimas gẽmas aspicik ꝛ ex igneo colore radians auro· portans secũ in extremitatib⁹ candidã lucẽ.

De aureis Cap. xiiii.

Unt quędã gẽmaꝝ genera specie metalloꝝ uel lapidum cognominata. Chrysopis auꝝ tm̃ videk ẽ. Chrysolithus auro similis est· cum marini colorꝫ similitudine. hunc ethiopia gignit. Chrysolectrus similis ẽ auro· ꝫ in colorẽ electri vergens matutino tm̃ aspectu iocũdus· rapacissimus igniũ. ꝛ si iuxta fuerit celerrime ardescẽs. Chrysolanfis ex auro ꝛ igne vocata. Aurea ẽ eni die ꝛ nocte ignea. bãc ethiopia gignit. Ammochrysus harenis auro intermixt⁹· nũc brachtearũ nunc puluerꝭ habet quadrulas· gignik in pfida. Leochrys⁹· colore aureo interueniẽte cãdida vena. Melectrinis dicta· ꝙ veluti p aurũ sincerũ· sic hęc gẽma trãsluceat. Chrysocolla gignik i india· vbi formice eruũt aurũ. Est aũt auro similis ꝛ habet naturam magnetis· nisi ꝙ augere aurũ tradik· vnde ꝛ nuncupak. Argirites similis argẽto· habens stigmata aurea. Androdoma argenti nitorẽ habet. ꝛ pene adamas quadrata semp tesseris. Magi putant nomen impositũ ab eo ꝙ animoꝝ impetus uel iracũdias domare ꝛ refrenare dicak· si credim⁹. Gignik i mari rubro. Calcitis aerij colorꝭ ẽ. Calcofanus nigra ẽ· ꝫ lapidi illisa ęris tinnitũ reddit. Balamites duo sunt genera· subuiridis ꝛ coccinheę ęris similitudinẽ mediã secante flãmea vena. Sederik a cõtemplatiõe ferri nihil dissonat. In maleficijs quoquo modo si iferak discordias excitat. Idęus dactylus ex insula creta ẽ ferrei colorꝭ causa nominis ei⁹· q: pollicẽ humanũ exprimit. Ethiopic⁹ ferrei colorꝭ est· qui dũ terik nigrũ sucum emittit. Cimilianic⁹ i cuphratis alueo legik· pconisio marmoꝝ silis· medio colore glauco· veluti oculi pupilla internitẽs. Arabica ex patria dicta· aspectu eburnea est. Efestitis speculi naturã habet in reddendis imaginibus ꝙꝙ rutiler· experimentũ eius· si feruenti aquę addita statim refrigerer· aut si soli opposita aridã materiã accendat. nascik in corico. Ostracites lapidosus colore testaceo durior. Altera achati similis nisi ꝙ achates politura pinguescit. duriori tãta inest vis· ut alię gẽmę sculpank fragmentis eius. Glossa petra similis est linguę humanę vnde ꝛ nomẽ sumpsit. Ferk aũt deficiente luna e cęlo cadere· cui non modicã

magi tribuūt potestatē. Nā ex eo lunares motus excitari putant. Sūt ꝛ quędam gēmaꝝ genera cognominata ab ąialibus. Echites vipereas maculas exprimit. Carcine marini cancri coloris est. Scorpitē scorpionē ꝛ colore ꝛ effigie refert. Myrmicites formicę reptantis effigiem imitat. Taopauoni est similis. Hieracites accipitris coloris. Ethites aquilę. Egoptalm⁹ caprino oculo similis. Licoptalmus quattuor colorū ex rutilo sanguineū in medio nigrum candidus cingit ut lupoꝝ oculus. Meconites papauer exprimit. Sūt ꝛ quędā gēmę quibus gentiles in superstitionibus quibusdā vtunt. Liperia suffita oēs bestias euocare tradūt. Ānancitide i necromantia dęmonū imagines euocare dicūt. Sinocitide vmbras iferoꝝ euocatas tenere pagani aiūt. Celonites oculꝰ est indicę testudinis varius ꝛ purpureꝰ. Per būc magi impositū linguę futura prędnūciari fingūt. Bronia a capite testudinū e tonitruis cadi putat ꝛ restinguere fulminis ictus. Hienia lapis in oculis hienę bestię inuenit. Qui si sub lingua hois subditus fuerit futura eū prędicere dicūt. Sed ꝛ cozallius tempestati ꝛ grandini resistere fertur. Pontica est gēma quędā liuore plucida habens stellas rubeas iterdū ꝛ aureas. Dicūt p eā interrogare dęmones ꝛ effugare. In qbusdā gēmaꝝ generibꝰ veras a falsis discernere magna difficultas est quippe cū inuentū sit ex vero genere alterꝰ in alia falsa trāsducere ut sardonices quę ternis glutinant gēmis ita ut deprehendi nō possint. Fingūt enī eas ex diuerso genere nigro candido minioq; colore. Nam ꝛ p lapide preciosissimo smaragdo quidam vitrū arte inficiūt ꝛ fallit oculos subdole quędā falsa viriditas quo adusq; non est qui ꝓbet simulatum ꝛ arguat. sic ꝛ alia alio arq; alio modo. Neq; enī est sine fraude vlla vita mortaliū. Omnes aūt nō translucidas gēmas cęcas appellari eo q; densitate sua obscurent.

De vitro Cap. xv.

Itrū dictū q; visui pspicuitate transluv ceat. In alijs enī metallis quicqd interrinsecus continetur absconditū in vitro ꝺo quilibet liquor uel species qualis est interꝰ talis exterius declaratur ꝛ quodāmodo clausus patet. Cuius ozigo hęc fuit. In parte syrię quę fenicis vocat finitima iudeę circa radicē montis carmeli palus est ex qua nascit belus amnis: quinq; miliū passuū spacio in mare fluens iuxta ptolomaidem cuꝰ barenę de torrente fluctu sordibꝰ eluunt. Hic fama est pulsa naue mercatorū nitri cū sparsim p littus epulas pararēt nec essent p attollendis vasis lapides glebas nitri ex naue subdiderūt quibꝰ accensis pmixta harena littoris transluscentes nouū liquoris fluxisse riuos ꝛ hanc fuisse originē vitri. Mox ut est ingeniosa solertia non fuit contenta solo nitro sed ꝛ alijs mixturis hanc artē studuit. Cuibꝰ enī ardidq; lignis concoquit a dicto cupzo ac nitro continuisq; fornacibus ut ęs liquat masseq; fiūt. Postea ex massis rursꝰ fundit in officinis ꝛ aliud flatu figurat aliud torno terit aliud argēti modo cęlat. Tingit etiā multis modis ita ut hiacynthos saphiroscq; ꝛ viridēs imitet ꝛ onyces uel aliaꝝ gēmaꝝ colores neq; est alia speculis aptior materia uel picturę accomodatior. Maximus tū honor in candido vitro primoq; in crystalli simulitudine. Unde ꝛ adporandū argenti metalla ꝛ auri repulit. Vitrū olim fiebat ꝛ in italia ꝛ per gallias ꝛ hispaniam harena alba ꝛ mollissima pila molaq; terebatur. debinc miscebat tribus partibꝰ nitri ponderę uel mensura ac liquara in alias fornaces transfūdebat. Quę massa vocabat admonitrum atq; hęc recocta fiebat vitrū purum ꝛ candidū. In genere vitri ꝛ obsianus lapis annumerat. Est aūt virēs interdum ꝛ niger aliqn ꝛ translucidus crassior visu. ꝛ i speculis parietū p imagine vmbras reddente. gēmas multi ex eo faciūt. Hūc lapidē ꝛ in india ꝛ i italia ꝛ ad oceanū in hispania nasci tradunt. Fert aūt sub tiberio cęsare quendā artificē excogitasse vitri temperamentū ut flexibile esset ductile. Qui dū admissꝰ fuisset ad cęsarē porrexit phialam cęsari. Quā ille indignat⁹ in pauimentū ꝓiecit. Artifex aūt sustulit phialam de pauimento quę complicauerat se tanq; vas eneū. Deinde malleū de sinu ꝓtulit ꝛ phialā correxit. Hoc facto cęsar dixit artifici. Nūquid aliꝰ scit hāc cōditurā vitroꝝ? Postq; ille iurans negauit alterū hoc scire iussit eū cęsar decollari ne dū ꝺ cognitum fieret aurū ꝓ luto haberēt ꝛ omniū metalloꝝ precia abstraherēt. Et reuera q: si vasa vitrea nō frangerent melius essent q; aurū ꝛ argentū.

De metallis Cap. xvi.

Ætallū dictū grece ἀπο τοῦ μετολ
m λᾶη q; natura eius ea sit ut vbi vna vena apparuerit: ibi spes sit alterꝰ inqrendi. Septē aūt sūt genera metalloꝝ: aurū argentum ęs electrū stannū plumbū ꝛ qō domat oia ferrum.

De auro Cap. xvii.

Urum ab aura dictū id est a splendore
a q; repcussō aere plus fulgeat. vñ ꝛ Virgilius: Discolor vnde auri p ramos aura refulsit. hoc est splendor auri. Naturale enim est ut metalloꝝ splēdor plus fulgeat luce alia repercussus. Hinc ꝛ aurarij dicti quoꝝ fulgor splendidos reddit. Obryzū aurū dictū q; obradiet splendore est enī colorīs optimi qō hebręi opbaq; greci cairon vocant. Brachtea dicit tenuissima lamina. ἀπο τοῦ βραχειν. quod est ηχειν. id est a crepirando. lamina. Pecunia prius de pecudibus ꝛ proprietatem habebat ꝛ nomen. De corio enī pecudū nūmi incidebant ꝛ signabantur. Postea a saturno ærēus nūmus inuentꝰ ē. Ipse enī signari nūmos ꝛ inscribi cōstituit. Propterea ꝛ ęrariū saturno a gentilibꝰ consecratum est. Alij ut superꝰ pecuniā a pecudibus

appellauerũt·sicut a iuuando iumenta dicta sunt. Omne enī patrimoniū apud antiquos peculium dicebaī a pecudib⁹·in quibus eoꝝ cōstabat vniuersa substātia. Unde ⁊ pecuari⁹ vocabaī q̄ erat diues·modo ꝺo pecuniosus. Antiquissimi nō dū auro argētoꝝ inuēto·ere vtebanī. Nā prius ęrea pecunia in vsu fuit. post argentea·deinde aurea subsecuta. sed ab ea qua cēpit ⁊ nomen retinuit. Unde ⁊ ęrariū dictū·q: pr⁹ tm̄ in vsu fuit. ⁊ ipsū solū recondebaī·auro argentoꝝ nōdum signato. ex quoꝝ metallis q̄ris postea facta fuisset pecunia: nomē tñ ęrarij p̄mānsit ab eo metallo vnde initiū sumpsit. Thesaurū inꝛta greca ꝓprietatem ἀπὸ τῆς θέσεως .a positione·hoc est a reposito noiaī. Nā thesis positio dicīr ⁊ est nomen ex greco latinoꝝ sermone compositū. Nam thesis greci repositum dicūr. Latini autem qđ iunctum sonat repositū aurum. Auraria nomen habet ab auro. Tributa ꝺo eo q̄ antea p tribus singulas exigebāī·sicut nūc p singula territoria. Sic autē in tres partes diuisum fuisse romanū populū constat·ut qui p̄cerāt in singulis partib⁹ tribuni dicereni. Unde etiam sumptus quos dabāt populi tributa nominarūr. Uectigalia sūt tributa a vehendo dicta. Stipendiū a stipe pendenda nominatū. Antiqui enī appendere pecuniā soliti erant magis q̄ ānumerare. Moneta appellata est quia monet ne qua fraus in metallo uel pondere fiat. Numisma est solidus aureus uel argenteus siue ęreus·qui ideo numisma dicīr·q: nominib⁹ p̄incipū effigiebusꝝ signabaī. Prius nūmus argir⁹ nūcupabaī·q: q̄plurimū ex argento ꝑcutiebaī. Nūmi aūt a numa romanoꝝ rege vocati sūt qui eos primū apud latinos imaginibus notauit·⁊ titulo noīs sui p̄scripsit. Folles dicūr a sacculo quo condunī·a continēte id qđ continet appellatū. In numismate tria quęrunī·metallū figura ⁊ pondus. Si ex his aliq̄d defuerit·numisma non erit. Tria sūt aūt genera argenti ⁊ auri ⁊ ęris·signatū·factū·infectū. Signatū est qđ in nūmis ē. factū est qđ in vasis ⁊ signis. infectū qđ in massis est·qđ ⁊ graue dicīr·id est massa. In noticiā autē foꝛmaꝝ metalla ita venerūr. Dū enī quacūq; causa ardētes siluę excoquerēt terrā·excalefactis venis fudit riuos cuiuscūq; structurę·siue igīr ęs illud fuerat: siue aurū cum in loca terrę depressioꝛa decurreret·sumpsit figurā i quā illud uel ꝓfluens riuus uel excipiēs lacuna foꝛmauerat. Quaꝝ rerum splendoꝛe capti homines cū ligatas attollerent massas viderūr in ea terrę figurata vestigia in quę excogitauerūr liquefactas ad omnē foꝛmā posse deduci.

De argento Cap̄.XVIII.

Argentū non longe a greca appellatione
a distat. Hoc enī illi argirū vocant. Sed mirū in modū illud dū candidū sit. impressū coꝛpoꝛi lineas nigras reddit. Argentū viuum dictū q̄ excidat materias i quib⁹ injicīr. hoc ⁊ liquidū q: ꝑcurrit. Inuenīr specialīr i metallis siue in argentarijs foꝛnacib⁹ guttaꝝ concretione tectis inhęrens. sępe etiā ⁊ in stercoꝛe vetustissimo eloacarū uel puteoꝝ limo. Fit etiā ⁊ ex minio impositō conculę ferreę patena testea suppositacū circūlito vasculo circūdanī carbones·siccq; argentū viuū ex minio stillat. sine hoc neq; argentū neq; ęs inaurari potest. Tanę aūt ē virtutis ē·ut si sup sextariū argenti viui centenariū saxum superponas·oneri statim resistat. Sin ꝺo auri scrupulum·leuitatem eius raptim sinu recipit·ex quo intelligīr nō pondus ꝟ natura esse cui cedit. Seruatur aūt melius in vitreis vasis·nā ceteras materias pꝺoꝛat. Potui aūt datū·interficit pōderis causa. Argenti purgamēta lithargyros·quā nos spumā argenti appellamus. Fit autem ex argento ⁊ plumbo mixta.

De ęre Cap̄.XIX.

Es a splendoꝛe aeris vocatū·sicut auꝝ ⁊
a argentū. Apud antiq̄s autē p̄cioꝛis ęris q̄ ferri cognir⁹ vsus. Ęre q̄ppe primi pscindebant terrā·ęre certamina belli gerebant·eratq; in p̄cio magis ęs. aurū ꝺo ⁊ argentū ꝓpter iuriliratē reijciebaī. Nūc versa vice iacet ęs·aurum summo cessit honoꝛe. sic voluēda ętas cōmutat tēpoꝛa rerū. ⁊ qđ fuit in p̄cio·fit deniq; nullo hoꝛe. Usus ęris postea transijt i simulacris·i vasis·in ędificioꝝ structuris·marime ⁊ ad ꝑpetuitatem monumentoꝝ·etiā publicę in eis cōstitutiones scripte sūt. Cypriū ęs in cypꝛo insula p⁹ reꝑtū·vnde ⁊ vocatū·factū ex lapide ęroso·quem cathmiā vocār. ⁊ est ductile. huic si addaī plumbum coloꝛe purpureo fit. Auricalcum dictū q̄ ⁊ splendoꝛē auri ⁊ duritiā ęris possideat. Est autē nomē compositū ex lingua latina ⁊ greca. Ęs enī sermone grecoꝝ calco vocaī. Fit aūt ex ęre ⁊ igne multo ac medicaminib⁹ ꝑducīr ad aureū coloꝛem. Corinthēū est omniū cōmixtio metalloꝝ·qđ casus primū miscuit corintho cum caperer incensa. Nā dū hanc ciuitatē hānibal cepisset·omnes statuas ęneas ⁊ aureas ⁊ argenteas i vnū rogū congessit. ⁊ eas incendit. Ita ex hac cōmixtione fabri sustulerunt ⁊ fecerunt parapsides. Sic corinthea nata sūt ex omnib⁹ in vnū·nec b nec illud. Unde ⁊ vsq; in hodiernū diem·siue ex ipso·siue ex imitatione ei⁹·ęs corinthēū uel corinthea vasa dicūr. Hui⁹ tria genera: vnū candidū ad argenti nitoꝛē accedens·alterū i quo ipsius auri fulua natura ē. tertiū in quo ęqualis cunctoꝝ temperies. Coꝛonariū·ex ductili ęre tenuaī in laminas·taurozoꝝ felle tinctū speciē auri i coꝛonis histrionū pꝛebet vnde ⁊ appellatū. Pyropū igneus coloꝛ vocauit. Nāq; in singulas vncias ęris additis auri scrupulis senis pꝛetenui brachtea ignescit·flammasq; imitaī·vnde ⁊ pyropū dicīr. Regulare ęs dicīr·qđ ab alijs ductile appellaī·quale omne cypriū ē. Ductile aūt dicīr·eo q̄ malleo ꝑducaī·sicut cōtra fusile qđ tm̄ fundīr. Nā ⁊ caldareū qđ tm̄ fundīr

Nã malleis fragile est. Siquidē oē ęs diligenti⁹ purgatis igne vitijs excoctisq; regulare efficitur. Campanū q; inter oia genera ęris vocat a campania, puincia quę ē in italię partib⁹ vtensilibus ⁊ vasis omnib⁹ pbatissimū. Ęs oē frigore magno melius fundit. Ęs rubiginē celeri⁹ trahi nisi oleo pungat seruari aūt id optime etiā in liquida pice tradūt. Inter oia metalla ęs vocalissimū ē. ⁊ maxime potestatis; ideo ⁊ enea liminia, vnde ⁊ Virgilius; In foribus cardo stridebat ęneis. Rigo ęris catmia ⁊ calciteus. Purgamēta ęris catmia. ⁊ rigo ⁊ ęris flos. Catmia gignitur in metallor ęris atq; argenti fornacib⁹ insidēte nitore. Nāq; ut ipse lapis ex quo fit ęs catmia vocat sic rursus in fornacib⁹ existit. ⁊ nois sui origine recipit. Ęris flos fit sen gignit conflationib⁹ resoluto atq; reliquato ęre supfusa frigida aqua. Repentina enī vensatione tāq; de suco reparat flos. Eruginē ęs q; creat. Nā laminę ęreę sup vas aceti asperrimi sarmentis suppositę atq; ita distillantib⁹ qđ ex eo cecidit in ipsū acetum terit ⁊ cribrat.

De ferro Cap. xx.

f Ferrū dictū q; farra id est semina frugum trę condat. Idē ⁊ chalybs. a chalybe flumine vbi ferrū optima acie temperatur. Uñ ⁊ abusiue dicit chalybs ipsa materies. ut vulnificusq; chalybs. Ferri vsus post alia metalla repert⁹ est. cui⁹ postea versa in opprobrium species. Nā vnde pri⁹ tellus tractabat inde modo cruor effundit. Nullū aūt corp⁹ tam densis inter seco herētib⁹ ⁊ implicitis elemētis q; ferrū. vnde inest illi duritia cū frigore. Ferri autem metallū pene vbiq; repit ⁊ ex oib⁹ generib⁹ palma serico ferro dat. Seres enī hoc cū vestib⁹ suis pellibusq; mittūt. Secunda parthico. neq; alia genera ferri ex mera acie tempant. Cęteris enī admiscet mollior complexus. Differentia ferri plurima. iuxta terrę genus. Nā aliud molle. plūboq; vicinū. rotarū ⁊ clauor vsib⁹ aptū. Aliud fragile ⁊ ęrosum culturę terrę cōueniens. Aliud sola breuitate placet. clauisq; caligarijs. Aliud rubiginem celerius sentit. Strictureq; vocant hę oēs. q; nō in alijs metallis a stringēdo apte vocabulo imposito. Aquarū vo sūma differentia est. quib⁹ ferrū candens imergit quo vtilior fiat. sicut bilbilis i hispania ⁊ thiras sonacomus in italia. in acuēdo ferro oleo delectatio: fit acies. vnde ⁊ tenuiora ferramēta oleo restingui mos est. ne aqua in fragilitatē durent. A ferro sanguis humanus sese vlciscit. Contactum nāq; celeri⁹ rubiginē trahit. Cū ferro magnes lapis concordiā habet. Sola enī hęc materia vim ab ꝺ lapide accipit. retinetq; longo tpe. Ex eodē lapide architectus quidam alexandrię templum cōcamerauerat. ut in eo simulacrum ferro in aere pendere videret. Ferrū accensum igni nisi duret ictibus corrūpit. Rubens non est habile ad tundēdū neq; antequ albescere incipiat. Aceto uel alumine illitū ferrū fit ęris simile. Purgamenta ferri rubigo ⁊ scoria. Rubigo est vitiū rodens ferrum uel segetes. quasi rudigo mutata vna littera. hęc ⁊ erugo ab erodendo. Nam erugo vitiū est ferri ab erodendo dicta. nō ab ęramēto. Scoria ꝺo purgamenta ⁊ sordes sūt quę igne excoquunt. Et dicta scoria. q: de ferro excutit. Rubigine aūt caret ferrū si cerusa ⁊ gypso ⁊ liquida pice pungit. Itē rubigo ferramentū nō vitiat. si eadē medulla ceruina uel cerusa mixta rosaceo vngat.

De plumbo Cap. xxi.

p Plumbū dictū. q; ex eo primū pilis factis maris altitudo tentata ē. Hui⁹ ꝺo genera sunt: nigrū ⁊ cādidū. ꝫ melius cādidum. qđ prius in insulis atlantici maris inuentū est. Siquidē ⁊ in lusitania ⁊ in galliria gignitur sumpta terra harenosa ⁊ colozis nigri ⁊ ponderis grauis: interueniūt ⁊ minuti calculi maxime de torrentib⁹ siccatis. lauant eas harenas. ⁊ quod subsidit coquūt in fornacibus. Inueniunt ⁊ i auraryjs metallis aqua missa calculi nigri ⁊ graues ⁊ dū aurum colligit cū eo remanent. postea separati conflant ⁊ in plumbū album resoluūt. Inde ⁊ eadē grauitas plumbi quę auri. Nigrū plumbum circa cantabriā abundat. cui⁹ origo duplex ē. Aut enī solū ex sua vena pdit. aut cū argento nascit: mixtisq; venis conflat. Huius primus in fornacibus liquor stannū est. secundus argentū. qđ remanet supaddita vena rursusq; conflata. fit nigrum plumbū. India neq; plumbū neq; ęs habet gēmis trīn ⁊ margaritis hęc primatur. Nigro plūbo fistulis laminisq; vtimur. Laborioſius i hispania ⁊ gallia erunt plumbū. Nam in britannia sūmo terrę cozio.

De stanno Cap. xxii.

s Tanni ętymologia ἀπὸ χωρίσεως. id est separans dicitur ⁊ secernēs. Mixta enī ⁊ adulterata inter se pignem metalla dissociat. ⁊ ab auro ⁊ argēto. ęs plumbūq; secernit. alia q; metalla ab igne defendit. ⁊ cū sit natura ęris ferriq; durissima; si absq; stanno fuerit vrit ⁊ cremat. Stannū illitū ęreis vasis sapore facit gratioē. ⁊ compescit virus eruginis. Specula etiā ex eo temperant. Cerusa quoq; ex eo sicut ex plumbo conficit.

De electro Cap. xxiii.

e Lectrū vocatum q; ad raditū solis clari⁹ auro argentoq; reluceat. Sol enī a poetis electron vocat. Defecatius est enī hoc metallum omnibus metallis. Huius tria genera. Unū qđ ex pini arboribus fluit qđ sucinū dicit. Alterū metallum qđ naturaliter inuenit ⁊ in pręcio habet. Tertiū qđ fit de tribus partib⁹ auri ⁊ argenti vna. Quas partes etiā si naturale solueris inuenies. Unde ⁊ nihil interest. natū sit an factū vtrūq; enī ciusdē naturę est. Electrum qđ est naturale eiusmodi naturę est. ut in cōmunio ⁊ ad lumina clarius cunctis metallis fulgeat ⁊ venenum pdat. Nam si ei infundas venenū stridorē edit

ꝛ colozes varios in modū arcus cęlestis emittit.

De ponderibus Lāp.xxiiii.

Onderū ac mensurarū iuuat cognoscere
p modū. Nā omnia cozpozalia sicut scri-
prum est a sūmis vsqꝫ ad ima in mensura
ꝛ numero ꝛ pondere dispositra sūt arqꝫ formata.
Cunctis cozpozeis rebus pondus natura dedit
suū qōqꝫ regit omnia pondus. Primus moyses i
beremo filijs isrl pondera ꝛ mēsuras dedit. Pri-
mus sidon argiuus ponderū rationem in gręcia
cōstituit. ꝛ licꝫ alij antiquiozes extiterint. sed iste
hac arte experientio: fuit. Pondus dictū eo ꝙ in
statera libzarum pendeat. hinc ꝛ pensum. Abusi-
ue autē pondus. libza vna est. Unde etiā dipon-
dium dictum est. quasi duo pondera. quod nomē
adhuc in vsu retinet. Trutina ē gemina ponde-
rum lances ęquali examine pendēs facta ꝓpter ta-
lenta ꝛ centenaria appendenda sicut momentana
p parua modicaqꝫ pecunia. Hęc ꝛ monera voca-
ta. Eadem ꝛ statera nomē ex numero habens ꝙ
duabus lanciꝫ ꝛ vno i medio stilo libzata ęqua-
liter stet. Examen est filum medium. quo trutinę
statera regit. ꝛ lances ęquantur. Unde ꝛ in lan-
ceis amentum dicitur. Campana a regione italię
nomen accepit. vbi primū eius vsus repertus est.
Hęc duas lances nō habet. ꝫ virga est signata li-
bzis ꝛ vncijs ꝛ vago pondere mēsurata Unicuiqꝫ
autem ponderi certus ē modus nominibus pro-
prijs designatus. Calcus minima pars ponderis
quarta pars oboli est. cōstās lentis geminis gra-
nis. Appellat autem calcus. ꝙ sit paruulus. sicut
ꝛ lapis calculus. qui adeo minimꝰ est. ut sine mo-
lestia sui calcet. Siliqua vicesima quarta pars so-
lidi est. ab arboris semine vocabulū tenens. Se-
rates oboli pars media est habens siliquam vnā
semis. Hunc latinitas semi obolum vocat. Cera-
tes autem gręce latine siliqua cognū interpretat.
Obolus. siliquis tribus appendit. habens cera-
tes duos. calcos quattuor. Fiebat enī olim ex ęre
ad instar sagittę. vnde ꝛ nomen a gręcis accepit.
hoc est sagitta. Scrupulus sex siliquarum pon-
dere constat. Hic apud gręcos gramma vocatur.
Scrupulus aūt dictus ꝓ diminutionem a lapillo
bzeui qui scrupus vocat. Drachma octaua pars
vncię est ꝛ denarij pondus argēti tribus constās
scrupulis. id est. xviij. siliquis. Denarius autē dic-
tus. quia ꝓ decem nūmis imputatur. Solidus
nūcuparur. ꝙ nihil illi deesse videt. Solidū enim
antiqui integrum dicebant ꝛ totum. Ipse quoqꝫ
nomisma vocat. ꝓ eo ꝙ nominibus principū effi-
giebusqꝫ signetur. Ab initio ꝛo vnum nomisma
vnus argenteus erat. Hoc enim ab assyrijs cępit
Dicunt enim iudęi ꝙ abzahām in terrā chanaan
primꝰ hanc adduxerit formā. Solidus apud lati-
nos alio nomine sextula dicit. ꝙ de bis ser vncia
compleat. Hunc ut diximus vulgus aureū solidū
vocat. cuius tertiā partē ideo dixerūt tremissem.
eo ꝙ solidū faciat ter missus. Sextula bis assum-
pta duellā facit. ter posita staterē reddit. Stater
aūt medietas vncię est. appendēs aureos tres. vn-
de ꝛ vocatur stater ꝙ tribus solidis stet. Hic ꝛ se-
miuncia q: semis habet de vncia. Hic ꝛ semissis.
q: ponderis semis est. quasi semi assis. Quadran-
tem hebzęi similiter quadrantē vocant. ꝛ vocat
quadrans. ꝙ vncię quartā partē appendat. Sicel
qui latino sermone siclus cozzupte appellatur. he-
bzęum nomen est. habēs apud eos vncię pondus.
Apud latinos aūt ꝛ gręcos quarta pars vncię est
ꝛ stateris medietas. drachmas appendēs duas.
Unde cum i litteris diuinis legitur siclus. vncia
est. cum ꝛo in gentilium. quarta pars vncię est.
Uncia dicta ꝙ vniuersitatē minoꝝ ponderū sua
vnitatē vinciat. id est complectat. Constat autem
drachmis. viij. id ē scrupulis. xviij. Qō ꝓ inde le
girimū pondus habet. q: numerus scrupulozum
eiꝰ horas diei noctisqꝫ metit. uel q: libzam efficit
duodecies cōputatus. Libza. xij. vncijs perficit. ꝛ
inde habet pfecti ponderis genus. q: tot constat
vncijs. quot mensibus annus. Dicta autē libza ꝙ
sit libera ꝛ cūcta intra se pondera prędicta cōclu-
dat. Mna i ponderibꝰ centū drachmis appendit
ꝛ est nomen gręcū. Talentū autem sūmū esse pon
dus phibet in gręcis. Nam nihil est calco minus
nihil talento maius. Cuius variū apud diuersas
gentes pondus habet. Apud romanos enī talen
tū est. septuagintaduaꝝ libzarum. sicut Plaurus
ostendit q̄ ait duo talenta esse centū. xliij. libzas.
Est aūt triplex. id ē minus. mediū. sūmū. minꝰ. l.
mediū. lxxij. libzaꝝ. sūmū. cxx. cōstat. Cētenariū
numeri nomen est eo ꝙ. c. libzarum ponderis sit.
Qō pōdus ꝓpter pfectionē cētenarij numeri in-
stituerūt romani. De mensuris Lāp.xxv.

Ensura est res aliqua modo suo uel tem
m pore circūscripta. Hęc aut cozporis ē aut
tēporis. Corporis est ut hominū. lignoꝝ
ꝛ colūnaꝝ longitudo uel bzeuitas. Sz ꝛ solē istū
ꝓpriā sui orbis habere mēsurā qō geometrici per-
scrutari audēt. Tēporis ut mēsura horaꝝ ꝛ die-
rū ꝛ annoꝝ. Uñ ꝛ metiri pedes horarū dicimꝰ. ꝫ
est mensurare. Proprie aūt mensura vocata. ꝙ ea
fruges metiuuꝫ arqꝫ frumentum. id est humida ꝛ
sicca ut modios. arrabones. vrnas ꝛ amphoras.
Mensuraꝝ pars minima cochlear qō ē dimidia
pars drachmę. appendēs siliquas. ix. Qui tripli-
catus cōculā facit. Concula drachma vna ꝛ di-
midia adimplet. Cyathi pondꝰ. x. drachmis ap-
pendit. qui etiā a quibusdā caulatus dicit. Ori-
falus fit. si ꝙnqꝫ drachmę addunt ad. x. Acitabu
lus quarta pars eminę ē. xij. drachmas appendēs
Cotula emina ē habēs cyathos. vj. quę idcirco
cotula vocat. q: gręco sermone corę incisio dicit. ꝛ
emina sextarij in duo equa incidit ꝛ cotulā facit.
Emina aūt appendit libzā vnā. quę geminata se-
xtariū facit. Sextarius duaꝝ libzarū est. qui bis
assumptꝰ bilibzis notat: assumptus quater fit grę
co noie chenix. Quinquies cōplicatus. quinarē

i 4

Scrupulus constat tribus drachmis.

siue gomor facit. Adijce sextũ congiũ reddit. Nã congius. vj. metit sextarijs a quo ⁊ sextarij nomẽ dederũt. Congiũ aũt a congiẽdo id est p augmentũ crescẽdo vocat. Unde postea pecunia beneficij gratia dari cepta cõgiariũ appellatũ ẽ. Unusq̃sq; eni sui tẽporis impator fauorẽ ꝑsonarũ captans adijciebat ut largior videret in donis. Cõgiariũ aũt specialit mensura est liquidor cui⁹ ⁊ rem simul ⁊ nomen a romanis impositũ inuenim⁹. Metreta est mensura liquidor. Hec a mensura accepit nomen. Metron eni mensurã dicũt greci. ⁊ inde appellata metreta. licz ⁊ vrna ⁊ amphora. ⁊ reliqua huiusmodi noia mensurar sint. tñ ista hoc nomẽ a denarij numeri pfectione accepit. Metrum ad omnẽ mensurã ptinet. Metron eni grece. latine mẽsura dicit. Nã ⁊ cyathũ mensura ẽ. ⁊ amphora mensura est. ⁊ quicq̃d plus minusve capit mensura est. Et ideo hoc nomen specialit sibi assumpsit. q̃ sit mensura perfecti numeri. id est denarij Modius dic⁹ ab eo q̃ fit suo modo pfectus. Est aũt mensura libraꝝ. xliij. id est sextariorum. xvij. Cui⁹ numeri causa inde tracta ẽ. eo q̃ in pncipio deus. xvij. opera fecerit. Nã pma die septem opa fecit. id est materiã informẽ angelos. lucẽ. celos supiores. terrã. aquã. atq; aerẽ. Secũda die firmamentũ solũ. Tertia die q̃tuor: maria. seminationes atq; plantaria. Quarta die tria: solẽ ⁊ lunã ⁊ stellas. Quinta die tria: pisces ⁊ reptilia aquarũ ⁊ volatilia. Sexta die quatuor: bestias. pecudes. reptilia terre. ⁊ hominem. Et facta sunt oia. xvij. genera in dieb⁹ ser. Et. xvij. generatiões sũt ab adam vsq; ad iacob. ex cui⁹ semine nascitur ois gens isrl. Et. xvij. libri veteris testamẽti vsq; ad hester. ⁊. xvij. litteraꝝ elemẽta sũt quib⁹ constat diuine legis doctrina. His igit exemplis modi⁹ xvij. sextariorꝝ a moyse fm sacre legis mensurã effectus est. Et q̃uis diuersq; gentes huic mensure pondus uel adijciat ignorant uel detrahãt apud hebreos constitutiõe diuina tali ratione seruatur Modius eni a modo dic⁹. Hinc ⁊ modica. id ẽ moderata. Modicis eni modi⁹ nomen imposuit. Nã modica ꝑ paruis abusiue nõ ꝑprie dicimus. Satũ genus est mensure iuxta morẽ puintie palestine. vnũ ⁊ dimidiũ modiũ capiẽs. Cui⁹ nomen ex hebreo sermone tractũ est. Satũ eni apud eos noiat sumptio siue leuatio. eo q̃ qui metit eandẽ mensurã sumat ac leuet. Est ⁊ aliud satũ mensura sextariorũ. xvij. capax. q̃si modius. Batus vocat hebraica lingua ab olearia mola que bath apud eos ul bata noiat. capiẽs q̃nq̃ginta sextaria: que mensura vna molę vice pterit. Amphora vocata q̃ hinc ⁊ inde leuet. Hec grece a figura sui dicta dicit: q̃ ei⁹ anse geminate. videãt aures imitari. Recipit ãt vini ul aque pedẽ q̃dratũ. frumẽti ꝺo modios italicos tres. Cadus greca amphora est continens vrnas tres. Urna mensura est. quam quidam quartariũ dicunt. Proprie aũt vrna vas est qd̃ p condendis defunctor cineri⁹ adhiberi solet. de quo poeta. Eçlo tegit. qui nõ habet vrnã

Medimna est mensura quinq; modiorũ. Medimna aũt latina lingua vocatur. id est dimidia eo q̃ quinq; modijs metiat qui ẽ dimidi⁹ numer⁹ a pfecto denario. Artabo mensura est apud egyptios sextariorꝝ. lxvij. composita ex numero ꝓpter lxvij. gentes uel linguas. que orbem impleuerũt. Gomor. xv. modiorꝝ onus appendit. Corus. xxx. modijs implet. Hic ex hebraico sermone descẽdit. q̃ vocat cora a similitudine collis. Coria eni hebraice colles appellantur. Coaceruati eni modij. xxx. instar collis videnť. ⁊ onus cameli efficiunt.

De signis Cap. xxvi.

Onderis signa plerisq; ignota sũt ⁊ inde errorẽ legẽtib⁹ faciũt. Qua ꝓpter formas eorũ ⁊ characteres ita ut a veteribus signata sunt subijciamus.

Z Littera significat dimidium obolum.

Uirgula equaliter iacẽs ⁊ porrecta simpliciter significat obolum.

Geminata virgula duo oboli sunt.

Latinũ significat obolos tres.

Latinũ significat obolos quattuor.

Latinũ demonstrat obolos. v. Oboli ꝺo sex ꝓpterea characterẽ nõ habent. eo q̃ in vna drachma sex veniant. qd̃ est pondus denarij argentei.

Littera significat siliquas. viij. id ẽ tremissem.

Latinũ significat nomisma greciũ. id est solidum.

Iota adiuncta beta significat dimidiũ solidum.

Uirgule due ex vno angulo a leua in dextrã se diuidẽtes. significãt drachmã quam etiã olcen appellant.

N latinũ adiũcto gãma greco. significat semiunciã.

Gãme autẽ grece litterę o latinũ in fine adiunctũ significat unciã.

Lauda greciũ. p mediũ sui i latinũ adiectum significat libram.

kappa grecum circa finem cornuũ adiuncto υ greco significat cyathum.

Si ꝺo o latinũ habuerit adiũctũ. eminã demõstrat quã greci corylẽ vocãt.

Si greciũ si acceperit iunctũ e latinũ significat sextarium.

Si o latinũ adiunctũ habuerit. indicat acetabulũ. qd̃ greci oxiphalon vocant.

n greçum superpositio n latino significat mna.

A latinũ in fine habens lauda greciũ significat talentum.

Alpha greciũ in dextro brachio supiori o littera cõiuncta chenix est.

Incipit liber decimusseptimus
De auctorib' rerũ rusticar. Cap. I.

Erum rustica-

rũ scribẽdi solertiã apud grẽ
e cos prim' hesiodus boeti' hu-
manis studijs cõtulit: deinde
democrit' magn' q̃ carthagi
nensis in. xxviij. voluminib'
studiũ agriculationis cõscripsit. Apud romanos
aũt de agricultura prim' Cato instruit: quã dein-
de marc' terenti' expoliuit: mox Virgilius laude
carminũ extulit. Nec min' studiũ habuerũt post-
modũ Columell' celsus. & iulius attic' ẽmilian' siue
columella insignis arator: q̃ totũ corpus eiusdem
disciplinę complexus ẽ. Primũ ad aratrũ boues
iunxisse ferũt quendã priuatũ hominẽ. & fulmina-
tũ noie homogyrũ. Quidã aũt ofirim dicunt esse
artis hui' inuentorẽ: quidam triptolemũ. Et hic
questio ẽ quõ prima ceres ferro in grẽcia vertere
terrã instituit: & ferro qualicũq; nõ specialiẽ vo-
mere aut aratro. Stercorãdi agri ratione prim'
induxit quidã noie stercut' in italia: cui' ara api-
co dedicata est romę. Hic plura instrumẽta agri-
culturę reperit: primusq; agros firmauit. Eundẽ
quidã saturnũ putauerũt: ut maiorẽ illi nobilita-
tem facerẽt hoc noie: quo splendide sonaret. & di-
gnitatem tituli compararet.

De cultura agrorũ Cap. II.

Ultura ẽ qua frumenta uel vina magno
e labore quęrunt' ab incolẽdo vocata. Di-
uitię aũt antiquor: in his duob' crãt: be-
ne pascere. & bene arare. Cultura agri cinis: ara-
tio: intermissio: incẽsio stipulaq;: stercoratio: occa-
tio: runcatio. Cinis est incendiũ: p q̃ ager inuti-
lem humorẽ exsudat. Aratio dicta: q: de cre prius
terrę culturam exercebãt: anteq̃ ferri fuisset vsus
repert'. Dupler est aũt aratio: vernalis. & autũna-
lis. Intermissio est: qua alternis ãnis vacu' ager
vires recipit. Stercoratio est lętaminis aspersio
Stercus aũt vocatũ uel q: sternit' in agris: uel ex-
tergi oporteat quicq̃d sordidũ i ciuitate redũdat
siue q̃ verius ẽ ab stercen q̃. & stercutus dictus.
Idẽ. & simus ẽ: q̃ p agros iacit'. Et dict' simus q̃
fiat imus: id ẽ stercus: q̃ vulgo lętamen vocat' eo
q̃ suo nutrimento lętę faciat germina: reddatq;
pinguia arua. & fecũda. Occatio est cũ rustici sa-
tione facta bob' dimissis grãdes glebas cędũt. &
ligonib' frangunt. & dicta occatio: q̃si obcęcatio:
q̃ operiat semina. Occare igit' est opire terrã se-
mina: vites & arbores. Runcatio est a terra hęr-
bas euellere. Nã rus terra ẽ. Sulcus a sole voca-
tus: q̃ plcissus solẽ capiat. Ueractũ dicit' q̃si vere
actũ: id ẽ verno aratũ. Proscissio ẽ aratio prima
cũ adhuc durus ẽ ager. Satio dicta est: quasi se-
minis actio: uel q̃si satoꝝ actio. serere aũt vocatũ
q: hoc sereno cęlo faciendũ ẽ: nõ p imbres. Hinc
ẽ & illud virgilianũ. Nudus ara sere nuda'. Mes-
sis a metendo: id ẽ a recidẽdo dicta. Seges autẽ
de semine dicta q̃ iacimus: siue a sectione.

De frumentis Cap. III.

Rima ceres cępit vti frugib' in grẽcia. &
p habere segetes trãslatis aliũde seminib'.
Hui' meminit Ouidi' dicens. Prima ce-
res vnco glebã dimouit aratro. Prima dedit fru-
ges: alimẽtaq; initia terris. Frumenta sunt q̃rie
quę aristas habẽt: fruges aũt reliqua. Frumenta
aũt uel fruges a frumẽdo hoc ẽ a vescendo dicta.
Nã frumen dicit' summa pars gulę. Primitię q̃rie
sũt quę de frugib' p̃cerpunt'. Triticũ uel a tritu-
ra dictũ q̃ purissimũ horreo condat' uel q: granũ
ei' cõmolit'. & terit'. Far dicit' eo q̃ initio frangeret'
Apud antiqs enim molaꝝ vsus nõdum erat: & fru-
mentũ in pila missũ frangebãt. & hoc erat genus
molendi. Adoreũ tritici gen' q̃ idẽ vulgo semen
dicit'. Edor: quondã appellatũ ab edendo: q: pri-
mo eo vsi sunt homines: siue q: in sacrificio ipsi'
generis panis ad aras offerebat'. Unde adorea sacrificia
dicunt'. Siligo gen' tritici: a selecto dictũ. Nã in
pane species ei' p̃cipua ẽ. Trimense triticũ ideo
nũcupatũ: q: satũ post tres mẽses colligit'. Nam
vbi q̃rter aquã aliãve causã matura satio omissa
est: p̃sidiũ ab hoc petit'. Alica grẽcũ nomen est.
Alicastrũ simile est alicę pondere. & bonitate p̃ci-
pua. Ordeũ dictũ q̃ p̃ cęteris generib' frumẽ-
ti aridũ ante fiat: uel q̃ spica ei' ordines habeat.
Hoꝝ tria genera. Primũ hexasticum vocat': eo q̃
spica ei' sex ordines habeat: quod q̃dã canterinũ ap-
pellant: qñ aĩalia meli' q̃ triticũ pascit. & homines la
lubri' q̃ malũ triticũ. Alterũ distichũ: eo q̃ duos
ordines habeat: hoc plęriq; galaticũ vocãt. Ter-
tiũ trimense: q: dũ cogit necessitas verno seminat'
& celerit' colligit'. Scandula a diuisione vocata. Du
plex enim est: scandit'. id ẽ diuidit'. Centenũ appella-
tũ: eo q̃ in plęrisq; locis iactus seminis eius in-
crementũ frugib' centesimũ renascat'. Hinc. & mi-
liũ a multitudine fruct' vocatũ. Panicũ dictũ: q̃
in multis regionib' ex eo panis vice horeis susten-
tent'. qñ panis virũ. Pistũ a pasto. Silamũ grę-
cũ nomen ẽ. Farrago a farre dicta. Est enim hęrba
ordeacea adhuc viridis: nec dũ granis ad matu-
ritatẽ turgentib'. Spicam de maturis frugibus
abusiue dicim'. Nã q̃rie spica est: cũ p culmi folli-
culũ. id est extremũ tumorẽ aristę: adhuc tenues
in modũ spiculi eminẽt. Arista appellata: q̃ p'
ipsa arescat. Culmus ẽ ipse calam' spicę qui a ra-
dicib' nascit'. Et dict' culmus q̃si calam'. Follicu-
lus est theca frumẽti: in qua granũ seruat' interi'.
Hęc sup spicã vallo instructa: munimen p̃cẽdit-
ne auiũ minorũ morsib' spica suis fructib' exuatur
aut vestigijs p̃terat'. Stipulę sũt folia seu vaginę
quibus culmus ambit' atq; fulcit'. ne pondere fru-
gis curuet'. quę ambiunt culmũ. Et dicta stipula
q̃si vsta. & q̃si vstipula. stipula dicta ab vsto: colle-
cta cui messe vrit' q̃rter culturã agri. Item stipula

frumenta

triticum

culmus

stipule

i)

uel q: pars eī vrīē·pars interdū ꝓ palea ꝓcidīē. Palea a quibusdā vocari dicīē·q pala ventileē. ut frumēta purgenē. Gentiles aūt paleā a quadā pa le frugū inuētrice vocauerūt·quā cererē esse volūt de qua Virgilī⁹: Te ꝙꝫ magna pales. ⁊ te memo randa canem⁹. Itē alij a pabulo nūcupatā dicūt paleā q ea ꝓmū sola in pascendis aialibus ꝓ bebaē. Cui⁹ natura ex cōtrario tanto est frigida· ut obrutas niues fluere non sinat·adeo calida·ut matureſcere poma compellat.

De leguminibus Caꝑ.iiii.

Legumina a legēdo dicta·q̄si electa. Ve
l teres enim meliora quęqꝫ legebāt·siue q manu legāē nec sectionē requirāt. Legu minū plurima genera: ex quib⁹ faba·lens·piſa. fa ſelum·cicer·lupinū·gratioza in vſu hoiuꝫ viden tur. Faba greca etymologia a veſcendo vocabu lum ſumpſit·q̄si faga. Fage enī grece comedere di cīē. Primū enī hoies hoc legumine vſi sūt. Huius ſpecies duę·quaꝝ altera cōmunis·altera egyptia. Faba freſa dicta·eo q eā hoies frendāt id ē fran gant. ⁊ molendo cōminuāt. Lens vocata·q hu mida ⁊ lenta eſt·uel q adhęreat humi. Faſelum aūt ⁊ cicer greca noia sūt·ꝙ faſelū vile genus legu minis q: oē abūdās vile eſt·hoc aūt ſemen abun dās inueniē. Lupinū greū ⁊ ipſum nomē ē·de q̄ Virgilius: Triſteſqꝫ lupini. q: vultū guſtantis amaritudine contriſtāt. vnde ⁊ illud ꝓ amaritu dine nec vermis nec vllū aial comedit. Medica vitia·erbū pabuloꝝ optima sunt. Medica dicta q: a medis tranſlata ē in greciā·tpe quo eā xerxes rex pſaꝝ inuaſit. Hęc ſemel ſeriē. ⁊ decē ānis per manet ita ut quater uel ſexies poſſit p annū reci di. Vitia dicta·q vix ad triplicē puenīat fructū cū alia legumina ꝓ puentū habeāt fertilem·vnde ⁊ Virgilī⁹: Ut tenuis fętus vitię. Piſa·q ea pen ſabaē aliq̄d auri minutū. Nam pis aurum dicīē. Erbū a greco trahit vocabulū. Hoc enī illi ora bum dicūt·qđ dū ſit quibuſdā pecoꝛib⁹ infeſtum tauros tamen pingnes efficit.

De vitibus Caꝑ.v.

Itis plantationē ꝓmi⁹ noe inſtituit ru
v di adhuc ſęculo. Apud greꝯos aūt inue toꝛē vitis liberū patrē appellari. Unde ⁊ eū gētiles p⁹ morte deū eē voluerūt. Vitis dicta· q vim habeat citi⁹ radicādi. Alij putāt vites di ctas·q inuicē ſe vittis innectāt·vicinisqꝫ arboꝛi bus reptādo religenē. Eſt enī eaꝝ natura flexibi lis·q: q̄ſi brachijs q̄buſdā quicq̄d cōꝓhēderint ſtringunt. Labruſca ē vitis agreſtis·quę in terrę marginib⁹ naſciē. Unde ⁊ labruſca dicta a labꝛis ⁊ extremitatib⁹ terrę. Lodex dictus q̄ſi caudex. Sic enī vetereſ ⁊ clodū ꝓ claudo dicebāt. Sar mētū a ſerēdo. Malleolus ē nouell⁹ palmes·inat⁹ ꝓꝛis anni flagello·cognoiatusqꝫ ob ſimilitudinē rei·q in ea pte qua decidīē ex veteri ſarmēto ꝓꝛo minēs vtrūqꝫ mallei ſpeciē ꝓbeat. Spadones ſūt ſurculi fruge carētes·ex ipſa appellatiōe q̄ ſint ihabiles fructu ⁊ ſterilitate affecti. Sagittā ruſti ci vocāt nouiſſimā partē ſurculi·ſiue q: longi⁹ re ceſſit a matre ex q̄ ꝓſiliūt·ſeu q: acuminis tenui tate teli ſpeciē ꝓfert. Sūmitates vitiū ⁊ fructi cū flagella nūcupanē·eo q flatu agitenē. Palmes vitis materia mollis q̄ ꝓ nouella brachia emiſſus fructū affert. Nā ideo ruſtici partē vitis palmitē dicūt. Palmes enī deriuatiuū nomen ē·qđ nomē παραϑετωτον dicīē·q a palma deriuetur. Palma enī habet nomē πρωτοτυπον qđ dicīē ꝓncipa le ab eo q ex ſe deriuatiuū faciat. Pampin⁹ ē foliū cui⁹ ſubſidio vitis a frigore uel ardore defendīē. atqꝫ aduerſū omnē iniuriā munīē. Qui ideo alicu bi interciſus eſt·ut ⁊ ſolē ad maturitatē fructus admittat. ⁊ vmbrā faciat. Et dictus pampin⁹ q de palmite pendeat. Capꝛioli dicti q capiant ar boꝛes·ſunt enim cincinni ſiue vncinoli: quibus ſe inectere vites ⁊ ſuſpendere ſolent arboꝛibus·quo āminiculo freti palmites ventos ac turbines con tinere queāt ⁊ ſine lapſu piculoꝝ fructus ſuos ſu ſtineāt·ac ſeſe vaga ꝓceritate diffundāt. Corym bi sūt ānuli q̄ ꝓma quęqꝫ ligant ⁊ cōꝓhendūt ne longius laxati palmites ventoꝝ flatibus diſſi penē. Uuę dicte q intrinſecus humoꝛe ſint plenę ſuciqꝫ ⁊ pinguedinis. Nā humidū ē qđ exterius humoꝛē habet·vuidū qđ interius. Acinus bot⁹ eſt. Racemus ē botrionis pars. ⁊ botrio greū ē Suburbanę vuę quędā dicunē·q: fructus eaꝝ ad eſcam veluti pomū i vꝛbibus vendīē. Cōmendat enī eas ⁊ ſpecies ⁊ ſapoꝛis iocūditas: ex quib⁹ sūt pręcoque·duracinę·purpureę·dactyli·rhodię·li byę·ceraunię·ſtephanitę·tripedianę·vnciarię·ci donitę. Pręcoquę vocatę·q cito matureſcāt ⁊ añ oēs ſole coquāt. Was greci lagos dicūt q currāt ad maturitatē velociē ut lepus. Durabiles aūt ꝓ totam hyemē veniculę ⁊ numeſianię. Purpureę a coloꝛe dicunē. Dactyli a longitudine. Rhodię ⁊ li byce a regiōib⁹ nūcupatę sūt. Ceraunię ꝝo q ru beāt veluti ignis. Stephanitę a rotūditate. Un ciarię a magnitudine. Genera aūt vuaꝝ quę vino ſeruiunt plurima. Ex quibus aminea dicta·q̄ſi ſine minio id eſt ſine ruboꝛe. Albū enī vinū red dit·quę cū ſit vnius noꝛis nō vnam ſpeciē reddit. Amineę duę geminę ab eo dictę·q duplices vuas mittūt. Aminea lagana·q: plus oꝛibus laneſcit la nugine. Rubiliana dicta·q: eius materia rubet. Fecinia minuti acini ⁊ durę cutis vuas habet·no bilitate amineā ſequiē·fecūditate ꝓcedit. Quā pinde fecinia vocāt·q plus q̄ cęreę feces afferat. Apianę vinū dulce faciunt·quas niſi cito legas: pluuijs ⁊ ventis ⁊ maxime apib⁹ infeſtanē·quarū depꝛedatione apianę cognoiatę sunt. Balanitę·a magnitudine nomē ſumpſerūt. Balanin enī gre ce grande vocāt. Biturica·a regione nomē ſorti ta eſt·turbines ⁊ pluuias ⁊ calores foꝛtiſſime ſu ſtinens·nec in macra terra deficiēs. huius meriti ⁊ baſiliſca eſt. Argitis greꝯula vitis·generis albi fertilis·vaſtā materiā ⁊ breuē ⁊ latū foliū mittēs.

Cui⁹ fructū nisi ꝑmo tpe colligas·aut ad terrā decidit·aut humore putrescit. Inerticula nigra est quā greci amaracion vocant·boni vini ⁊ leuis·a quo etiā nomen traxit·q̄ iners in tentandis neruis habeat·q̄uis gustu nō sit hebes. Mareoticę a regione ęgypti mareotis dictę·vnde ꝓius venerunt·sunt enī ⁊ albę ⁊ nigrę. Elbolę·quas quidā varias appellant·neq; purpureę·neq; nigrę ab elbo colore ita dictę·subalbi tamen musti. Elbū est enī nigrū candidūq; colore. Nā elbum nec albū nec nigrū est. Tertius locus vitiū quo sola fęcunditate cōmendant abundantia copiosa·multūq; vini fluens. Vitricionia·uuas grandes magis q̄ multas habet·nomen autem inde hoc sumens q̄ multū vini fluat. Syriaca uel q: de syria allata·uel q: nigra est. Multa aūt genera vitiū sūt·quę tū mutatione loci ⁊ q̄litatē ⁊ nomē amittūt. Vitibus inter cętera magis ista cōueniūt: oblaqueatio·putatio·ꝓpaginatio·fossio. Oblaqueare ē circa codicē terram agere ⁊ velut lacus efficere. Hoc aliqui excodicare appellant. Putare est virgam ex vite supuacuā resecare·cui⁹ flagellis luxuriāt. Putare enī dicit purgare·id ē amputare. Traducere transducere. Propaginare ꝙ flagellū vitis terrę submersū sternere ⁊ q̄si pozzo pangere. Hinc propagines ac ꝓpagare ⁊ ꝓtendere dicūt. Fodere ꝙ est foueam facere·quasi fouere.

De arboribus Cap. vi.

Arborū nomen siue herbaꝝ ab aruis infierum creditū·eo q̄ terris fixis radicibus adhęrent. Utraq; aūt ideo sibi pene similia sunt q: ex vno alterū gignit. Nā dum sementē in terram iecerīs·herba ꝓius ozit·deinde confota surgit in arborē ⁊ infra partū tempus·quā herbam videras·arbustā suspicis. Arbusta arbor nouella ⁊ tenera in q̄ insertio fieri potest. Et dicta arbusta·q̄si arboris asta. Alij arbustū locū in q̄ arbores sunt volūt accipere·sicut salictū, sic ⁊ virecta vbi virgulę nouellę ⁊ virentes sunt. Arbor autē ⁊ fructifera ⁊ sterilis·arbos aūt nō nisi fructifera Genere autē fęminino arbores dicim⁹·poma ꝙ neutro. Frutex breuis est appellat⁹·q̄ terrā fronde tegat·cuius plurale nomen frutecta: arbor alta est. Silua ꝙ spissū nemus ⁊ breue. Silua dicta quasi xiliua·q̄ ibi ligna cędant. Nā greci xilon lignū dicūt. Multa enim latina noia grecam plerūq; etymologiā recipiūt. Nemus·a numinibus nūcupatū·q: pagani ibi idola constituebāt. Sūt enī nemora arbores maiores umbrosę frondibus. Lucus ē densitas arborū solo lucē detrahens·tropo antiphrasin·eo q̄ nō luceat, siue a luce·q̄ in eo lucebant funalia uel cęrei ꝓpter nemoꝝ tenebras. Saltus est densitas arboꝝ alta: vocata hoc noie·eo q̄ exiliat in altū ⁊ in sublime consurgat. Auiaria secreta nemora: dicta q̄ ea aues frequentāt. Recidiua arborū sūt·quę alijs sectis repullulāt. Alij recidiua a cędendo dicūt·q: post casum nascunt. Alij a recidendo ⁊ repullulando dixerūt. Ergo recidiuū vbi mozs aut casus. Insitio dicit·cū fisso trunco surculus fęcūdę arboris sterili inserit·aut oculoꝝ ipositio cū incīso cortice libro alienę arboris germē imittit. Plantę sūt raptę de arboribus. Plantaria ꝙ·quę ex seminib⁹ nata sunt cū radicib⁹, ⁊ a terra ꝓpria transferunt. Cespites frutices sūt q̄si cuspides uel q̄si circa pedes. Frondes dicti q̄ ferāt virgulta uel umbras. sūt aūt causa umbrarū. Oculi nodi sunt ex quib⁹ frondes exeūt. Radix appellat q̄ q̄si radijs quibusdā fixa terris in ꝓfunda dimergit. Nā physici dicūt parē esse altitudinē radicū ⁊ arborum. Alij radicē a similitudine radioꝝ dictam putant uel q: si eradat nō repullulat. Truncus est statura arboris insistens radici. Cortice veteres corticem vocabāt. Dictus aūt cortex q̄ cozio lignū tegat. Liber ē corticis pars interior·dict⁹ a liberato cortice·id est ablato. Est enī medū quiddam int lignū ⁊ cortice. Rami sunt qui de trunco manant·sicut a ramusculis cętera. Surculi a p:cisione serrę nūcupati. Virgultum est·q̄ de radice pullulat. Ram⁹ qui de ipso robore arboris·virgaq; de ramis. Propie autē virgultū appellat q̄ ad radicē arboris nascit ⁊ q̄si iutile ab agricolis ꝓputat. Et hinc dictū virgultū·q: ex virga tollit. Virga aūt a vi uel a ꝓtute dicit·q̄ vim i se multam habeat·uel a viriditate·uel q: pacis indiciū ē q̄ vim regat. Unde hac vtunt magi·ad placandos inter se serpentes·⁊ idcirco in ea hos sustinēt illigatos. Hac etiā philosophi ac reges ⁊ magistri ⁊ nuncij ⁊ legati vtunt. Flagella dicunt ut p:dixim⁹·sūmę arborū partes ab eo q̄ crebros ventorū sustinent flatus. Limas vocatas dicunt q̄si comas. Folia grece filia dicunt·inde ⁊ ad nos hoc nomē p derivationē translatū ē. Flores nominati: q̄ cito defluāt de arboribus·q̄si fluores·q̄ cito soluant. In his duplex gratia coloris ⁊ odoris. Austro enī flores soluūt·cephyro fiūt. Germen dicim⁹ surculū pregnantē a gerendo·vnde ⁊ germinatio. Fruct⁹ nomen accepit a frumine·id ē eminēte gutturis parte qua vescimur. Inde ⁊ fruges. Fructus autem ꝓprie dicunt agroꝝ ⁊ arborū quibus vtimur. In animalibus vero abusiue ⁊ translatiue vocari fructū. Poma dicta ab opimo id est a copię vbertate. Matura dicunt·q: apta sūt ad mandendū·sic ⁊ imatura·q: ꝓius q̄ matura fiāt·dura sūt ad mandendū. Ligna dicta q: incēsa cōuertunt in lumē. Unde ⁊ liciniū dicit q̄ lumē det. Astula a rollendo nūcupata q̄si abstula Fomes est astula quę ab arboribus excunt·recisiōe aut astulę ambustę·aut ligno cauata a fūgis nomine accepto·q̄ ira capiat ignē. De quo Virgil⁹. Kaputq; in fomite flāmā. Torris lignū adustū quē vulg⁹ ticionē appellat·extractū foco semiustū ⁊ extinctū. Quisquilię stipulę imixtę surculis ac foliis aridis·sūt aūt purgamenta terraꝝ. Caries putredo lignoꝝ·dictum hoc nomen·q̄ eueniat lignis virtute carentibus.

Radix

Truncus

Virga

Matura

Auiaria

De ꝓprijs nominibus arboꝝ. Cap. vii.

Palma dicta q; manus victricis ornatus
ẽ uel q; oppãsis ẽ ramis in modũ palmę
hois. Est enĩ arbor insigne victorię: proceroq; ac
decoro virgultu diuturnisq; vestita frondibus ꝛ
folia sua sine vlla successione conseruãs. Hãc grę-
ci fenicẽ dicũt q; diu duret ex noie auis illi⁹ ara-
bię quę multis annis viuere phibet. Quę dum in
multis locis nascat nõ in omnib⁹ fruct⁹ pficit ma
turitatẽ. Frequenter aũt in ęgypto ꝛ syria. Fru-
ctus aũt ei⁹ dactyli a digitoꝝ similitudine nun-
cupati sunt: quoꝝ etiã ꝛ noia variant. Nam alij
appellant palmulę similes mirobalani. Alij the-
baici qui ꝛ nicolai. Alij mucales quos greci ca-
riatos vocãt. Laurus a verbo laudis dicta. Hac
enĩ cum laudibus victorum capita coronabant.
Apud antiqs aũt laudea noiabat postea d littera
sublata ꝛ subrogata r dicta ẽ laurus ut in au-
riculis quę initio audiculę dictę sunt. ꝛ medidies
quę nũc meridies dicit. Hãc arborẽ greci daphnẽ
vocant q; nũq; deponat viriditatẽ inde illa po-
tius victores coronant. Sola q; hęc arbor vulgo
fulminari minime credit. Malũ a grecis dictũ
q; sit fruct⁹ eius pomoꝝ oiuꝝ rotundissim⁹. Unde
ꝛ hęc sũt vera mala: quę vehementẽ rotunda sunt.
Malũ matianũ a loco vocatũ vnde prius aduc-
tũ est. Nã multę arbores noia ex punctis ꝛ ci-
uitatib⁹ de quib⁹ allatę sũt acceperũt. Virgilius:
amantib⁹ quid ex malo queri soleat ostẽdit. Ma
lacidonia nomen sumpsit ab oppido qđ est in in-
sula creta de qua greci dicere solẽt: vbiũ creten-
siũ matrẽ cidoniã ex cui⁹ pomo cidonitũ conficit.
Fit q; ex ea ꝛ vinũ quo languentiũ desideria fal-
lũt. Nã specie ꝛ gustu ꝛ odore cuiuslibet vini ve-
teris imaginẽ repꝛesentat. Malomellũ a dulce-
dine appellatũ q; fructus ei⁹ mellis sapore habeat
uel q; in melle seruet vnde ꝛ quidã. Si tibi cecro-
pio saturata cidonia melle ponantur: dicas hęc
meli mella placẽt. Malũ punicũ dicit eo q; ex pu-
nica regione sit genus ei⁹ translatũ. Idẽ ꝛ malo
granatũ eo q; inter corticis rotunditatẽ granoꝝ
contineat multitudinẽ. Arbor aũt malogranata
est generis fẽminini pomũ vo est neutri generis.
Flores maloꝝ a grecis appellari sũt quirinas la-
tini caducũ vocant. Agrestium aũt maloꝝ flores
greci balaustion appellauerunt. Quoꝝ alij albi
alij purpurei alij rosei reperiũt similes floribus ma-
li punici. Negant medici mali punici cibo nostra
corpora nutriri q; eo sic opinantur vtendũ ut me-
dicare potius nõ alere videat. Malũ pficũ cuius
brevis admodũ vita concessa est: triũ generũ esse
ferũt duracinũ armeniacũ. ꝛ pficũ. Duracinũ nun
cupat eo q; pomum eius in gustu acorem referat.
Armeniacũ dicitur q; primũ genus eius ab ar-
menia sit aductũ. Persicum vocatũ q; eam ar-
borem primus in ęgypto seuerit perseus a quo se
oriundos ptolemei ferebant. Hęc in pfida fructũ
generat interfectoriũ apud nos autẽ iocundũ ac
suauem. Horum aliud pręcox aliud vocatur ęsti-
uum. Medica arbor cuius nomen etiã carmi-
nibus mantuanis inclaruit aspꝛata primum a
medis: vnde ꝛ vocabulũ sumpsit. Hanc greci ci-
dromelam latini citriam vocant q; eius pomum
ac folia cedri odorem referat. Malũ eius inimi-
cum venenis. ꝛ hoc est quod idem poeta intelli-
gi voluit cum tradat ex illo foueri animam. Hęc
arbor omni pene tempore plena est pomis quę in
ea partim matura partim acerba partim adhuc
in flore sunt posita qđ in ceteris arboribus rarũ
est. Mella quam greci loton appellãt quę vulgo
propter formam ꝛ colorem faba syrica dicit. Ar-
bor enĩ est magna fructum ferens comestibilem
maiore pipere: gustu suauẽ. vnde ꝛ mella vocata
est. Coquimella quã latini ob colorẽ prunũ vo-
cant alij a multitudine eniti fructus nitẽ appel-
lant. Cui⁹ generis damascena melior a damasco
oppido vnde prius aspꝛtata est dicta. cui⁹ solum
pomũ stomachum mederi ꝓbatur. Nam cętera
noxia phibent. Hęc sola arbor gũmi glutinosum
ꝛ compactiuũ distillat quo ꝛ medici ꝛ scriptores
vtunt. Oleomella nascit in palmaria syrię ciuita-
te ex eo ita appellata q; ex trunco oleum defluat in
crassitudine mellis sapoꝝis suaui. Pomelida sor-
bo similis mediocris arbor. ꝛ flore candido. di-
cta q; dulcis sit eius fructus ꝛ acuto sapore cõ-
mirtus. Hęc arbor ętate durat exigua. Melofos
arbor in africa punica lingua vocata ex qua pro-
fluit lentus sucus q; a loco amoniacus nominat.
Mespila arbor spinosa fructu similis malorũ ꝫ
paulo brevioꝝ vnde ꝛ appellata q; pillulę formã
habeãt ei⁹ poma. Pyrus vocata videt q; i ignis
speciem formata. nam hoc genus pomi ab amplo
incipit: ꝛ in angustũ finit sicut ignis. Pyrus aũt
arbor fruct⁹ eius pyra est. Cuius multę species
ex quibus tructumia sunt pyra ex parte rubẽtia
ab oppido crustumio nominata. Poma pyri im-
mentis imposita uel si pauca vehementer onerosa
esse dicuntur. Cerasus a cerasonte vrbe ponti voca-
ta. Nam lucullus cum cerasum ciuitatem ponti
deleret hoc genus pomi inde aduexit ꝛ a ciuita-
te cerasum appellauit. Arbor autem cerasus. po-
mum cerasum dicitur. Hoc etiam ꝛ ante lucullũ
erat in italia sed durum vnde ꝛ cornum appella-
tum est. Est autem arbor apta astilibus vnde ꝛ
Virgilius: Bona bello cornus. Ficus latine a fe-
cunditate vocat. Feracior est enim arboribus ce-
teris. Nã terq; quaterq; per singulos annos ge-
nerat fructum. atq; altero matureſcente alter ob-
orit. Hinc ꝛ carice a copia nominatę. Ficus ęgy-
ptia fecundior fertur cuius lignum i aqua missũ
ilico mergitur. ꝛ cum in limo aliquãdiu iacuerit
deinde in superficiem sustollitur versa vice natu-
rę quando madefactum debuit humoris ponde-
re residere. Antea athletę ficis alebant q; eos pythagoras exercitatoꝝ ad carnis vsum q; fo-
rtior cib⁹ est trãstulisset. A senib⁹ in cibo sępe sũptę

ficus·rugas coꝛ ferunt̃ diſtẽdere. Tauros quoq; ferociſſimos ad fici arboꝛem colligatos repente manſueſcere dicunt. Caꝓrificꝰ appellata·eo q; parieres quibus innaſcit carpit. Rumpit enī ⁊ pꝛodit ex latebꝛis quibus cõcepta eſt. Alij caꝓrificũ putãt dictũ·q; ficus arboꝛ eius remedio fecundetur. Morus a grecis vocata quã latini rubũ appellant·eo q; fructꝰ uel virgulta eius rubent. Eſt enī morus ſilueſtris fructus afferẽs·quib' in deſerto paſtoꝛ fames ac penuria confouet̃. Hui' folia ſuppoſita ſerpenti ferũtur interimere eũ. Sycomoꝛus ſicut ⁊ moꝛus greca noia ſũt. Dicta aũt ſycomoꝛus·eo q; ſit foliꝭ ſimilis moꝛo. Hanc latini celſam appellãt ab altitudine·q; non ẽ bꝛeuis ut moꝛus. Nux appellata·q; umbꝛa uel ſtillicidiũ folioꝝ eius ꝓximis arboꝛib' nocet. Hanc alio noie latini iuglandẽ vocant·quaſi iouis glandẽ. Fuit enī hec arboꝛ conſecrata ioui. Cui' pomum tantã vim habet ut miſſa inter ſuſpectos herbaꝝ uel fungoꝝ cibos·q̃q̃ in eis virulentũ ẽ exudet rapiat atq; extinguat. Nuces aũt generaliꝰ dicũt omnia poma tecta cozio duꝛioꝛi·ut pineę· nuces· auellanę·glãdes·caſtaneę·amigdalę. Hinc ⁊ nuclei dicti·q; ſint duro cozio tecti. Ar cõtꝛa poma omnia mollia mala dicta·ꝫ cũ adiectiõe terꝛarũ i quib' antea nata ſũt·ut pſica·punica·matiana·cydonia ⁊ cętꝛa. Amigdala greꝯ nomẽ ẽ·qđ latine nux longa vocat. Hanc alij nuclicã vocant quaſi minoꝛẽ nucẽ. De qua Virgili': Cũ ſe nux pluriꝛma ſiluis induit i floꝛẽ. Cũctis enī arboꝛib' pꝛioꝛ ſe floꝛe veſtit ⁊ ad ferẽda poma arbuſta ſequentia pꝛeuenit. Auellanę ab auellano campanię oꝓpido vbi abundant cognominatę ſũt. Hęc a grecis pontice appellant̃·eo q; circa pontiꝯ mare abundent. Caſtaneã latini a greco appellãt vocabulo. Hanc enī greci caſtaneã vocant ꝓpter q; fructus eius gemini in modũ teſticuloꝝ intꝛa folliculum reconditi ſũt·qui dũ eijciunt̃ quaſi caſtrant̃. Hęc arboꝛ ſemel ut exciſa fuerit tãq; ſilua erpullulare cõſueuit. Uel poma er oꝛib' nucib' foꝛtiſſima ſũt. Nã i cibo ſũpta difficile digerũt̃· virides ſtringũt·cocte aũt min'. Ilex ab electo vocata. Hui' enī arboꝛis fructũ hoies ꝓmũ ad victũ ſibi elegerũt. vnde ⁊ poeta. Moꝛtales ꝓmi ructabãt gutture glandẽ. Pꝛi' enī q; frumẽti vſus eẽt·antiqui homines glande vixerũt. Suberies arboꝛ·er q̃ validiſſim' coꝛtex natatoꝛi' extrahitur. Et ideo appellata ſuberies·eo q; fructus ei' ſues edũt·poꝛcoꝝ ſũt enī alimenta nõ hoiuꝫ. Et dicta ſuberies quaſi ſubedies. Fagus ⁊ eſculus arboꝛes glandiferę·ideo vocatę credũtur q; harum fructib' olim homines vixernnt cibumq; ſumpſerunt·eſcamq; habuerũt. Nam eſculus ab eſca dicta. Fagus ꝙo a greco vocabulũ tꝛaxit. Fage enim greꝯ comedere dicitur. Silicon quã latini coꝛꝛupte ſiliquã vocãt·ideo a grecis tale nomẽ accepit·eo q; ligni eius fructus dulcis. Xilo quippe dicunt lignum. licon dulce. Hui' arboꝛis pomo ſucus expꝛeſſus acatia a grecis dicit. Diſtatia q; coꝛtex pomi eius nardipiſtici odoꝛẽ referat. Pinus arboꝛ picea. ab acumine foliꝝ vocata. Pinũ enī antiqui acutum nominabant. Pinũ aũt aliã pitin·aliã greci peucen vocant·quam nos piceam dicimus·eo q; deſuper picem. Nam ⁊ ſpecie ſibi differũt. In germaniç aũt inſulis huius arboꝛis lachꝛyma electrum gignit. Gutta enī defluens rigoꝛe uel tepoꝛe ſoliditatem dureſcit. ⁊ gemmã facit de qualitate ſua nomen accipiens·id eſt ſucinũ·eo q; ſucus ſit arboꝛis. Pinus creditur ꝓdeſſe cunctis quę ſub ea ſeruantur·ſicut nux nocere omnibus. Abies dicta q; pꝛę cęteris arboꝛibus longe eat. ⁊ in excelſũ pꝛominet. Cui' natura expers eſt terreni humoꝛis·ac ꝓinde habilis atq; leuis habet̃. De qua Virgili': Et caſus abies viſura marinos. quia ex ea naues fiũt. Hanc quidã gallicũ vocãt ꝓpter candoꝛem. Eſt aũt ſine nodo. Cedrus quã greci cedros vocant·quaſi ceomenes·dꝛioſioꝛon·id eſt arboꝛis humoꝛ ardẽtis·cuius folia ad cypꝛeſſi ſimilitudinem reſpõdent. Lignũ ꝙo iocundi odoꝛis eſt. ⁊ diu durans·nec a tinea vnq; exterminatur. De qua Perſi'. Et cedro digna locut'· ſcilicꝫ ꝓpter durabilẽ ꝓpetuitatẽ. Unde ⁊ in templis ꝓpter diuturnitatem ex hoc ligno lacunaria fiunt. Hui' ligni reſina cedria dicitur·que in cõſeruandis libꝛis adeo ẽ vtilis·ut pliniꝰ ex ea nec tineas pariebant̃·nec tpe cõſeneſcant. Naſcitur in creta africa atq; ſyria. Cypꝛeſſus greꝯ dicitur q; caput eius a rotunditate in acumen erigit̃. Unde ⁊ conon vocatur·id eſt alta rotũditas. Hinc ⁊ fructus eius conus· quia rotũditas eius talis eſt ut conũ imitetur. Unde ⁊ coniferę cypariſſi dicunt̃. Huius lignũ cedro pene pꝛoximã habet virtutẽ. Temploꝝ quoq; trabibus aptũ·impenetrabili ſoliditate nunq; oneri cedit·ſed ea qua in pꝛincipio fuerit firmitate pſeverat. Antiqui cypꝛeſſi ramos ꝓpe rogum conſtituere ſolebant ut odoꝛẽ cadauerũ dum vꝛerentur comꝓimerent iocũditate odoꝛis ſui. Juniperus greꝯ dicta· ſiue q; ab amplo in anguſtũ finiat ut ignis. ſiue q; cõceptũ diu tenet ignem· adeo ut ſi pꝛunę ex eius cinere fuerint operę·vſq; ad annũ pueniant. Pyr enim apud grecos ignis dicitur. Juniperus aũt alia parua·alia magna eſt. Heben' in india ⁊ ęthiopia naſcitur·que ęſa dureſcit in lapidem. Cuius lignum nigrum eſt. ⁊ coꝛtex leuis ut lauri·ſed indicum maculoſum eſt in paruis diſtinctionibus albis ac fuluis. Ethiopicum ꝙo quod pꝛeſtantius accipitur·in nullo eſt maculatum· ſed eſt nigrum leue ⁊ coꝛneum. Eſt autem mareotica palus i india vnde heben' venit. Lucan': Heben' mareotica inquit. Heben' aũt crepũdijs illigat̃·ut infantem viſu nigra non terreãt. Platanus a latitudine foliꝝ dicta· uel q; ipſa arboꝛ parula fit ⁊ ampla. Nam plaꝛos greci latũ vocant. Expꝛeſſit huius arboꝛis ſcriptura ⁊ nomen ⁊ foꝛmam dicens: quaſi platanus dilatata ſum in plateis. Eſt autem tenerrimis foliꝭ ac mollibus ⁊ viriũ ſimilis. Quercus ſiue quernus dicta q; ea ſoliti erãt

vñ gentiũ quęrentib⁹ responsa dare. arbor multũ annosa. sicut legit de quercu mãbre sub qua habitauit abrahã. quę ferit vsq; ad cõstantini regis imperiũ p multa sęcula pduraſſe. Hui⁹ fruct⁹ glandula appellat. E quib⁹ vna agrestis onfaticis dicta parua forma. h firmo corpe atq; nodoso. quę medicaminib⁹ t incaustis adhibet. altera balanis lenis. ac leuis. ac nimiũ perforata. Lucernaq; tm vsibus necessaria. Fraxinus vocari fertur. q magis in asperis locis montanisq; fragis nascatur. hinc p deriuationem fraxinus. sicut a monte montan⁹. De quo Ouidi⁹: Et fraxin⁹ vtilis astis Taxus venenata arbor vnde t toxica venena exprimũtur. Ex hac arcus parthi t alię gentes faciũt. vnde t pocta. Itrieos taxi torquẽtur in arcus. Itrieos aũt dicit parthicos. Acer coloribus ipar. Robur aũt generalit dicit ex oi materia qcquid ẽ firmissimũ. Alnus vocat q alatur amne. Proxima enī aquę nascit. nec facile extra vndas viuit. Hinc t tenera t mollis. q: in humecto loco nutritur. Ulmus nomẽ accepit. q vliginosis locis t humidis melius pficit. Nam in mõtanis t asperis minus lęta ẽ. Larex cui hoc nomen a castello laricino inditũ ẽ. ex qua tabulę tegulis affixę. flãmã repellũt. neq; ex se carbonẽ ambuste efficiunt. Populus dicta q ex ei⁹ calce multitudo nascatur. Hui⁹ genus duplex ẽ. Nam altera ẽ alba. altera nigra. Alba aũt populus dicta. q: folia ei⁹ vna parte sũt alba. altera viridia. Hęc igitur bicolor habẽs quasi noctis t diei notas quę tempora ortu solis occasuq; constãt. Generat etiam resinã circa eridanũ fluuiũ. uel ut alij memorant i finibus syrię. Tiliã dicunt vocatã eo q vtilis sit ad vsum relox nitore t leuitate iaculãdi. Est enī gen⁹ materię leuissime. Salix dicta q celeriť saliat ẽ velociter crescat. arbor lenta. vitib⁹ babilis vinciendis. Cuius seminis hanc dicũt eẽ naturam. ut si quis illud in poculo hauserit liberis careat. h t feminas infecũdas efficit. Popul⁹ aũt t salix t tilia mollis materię sunt t ad sculpturã aptę. Uime vocat eo q vim habeat multã viroris. Natura enī eius talis ẽ ut etiã si arefacta abluat virescat. deinde excisa atq; in humo fixa radicib⁹ sese ipsa vimergat. Mirice. quã latini tramariciã vocant. ex amaritudine noiata. Bustus enim eius nimis amarus ẽ. Hęc arbor i solitudine t saroso humo nascit. ex qua etiã arbore maleficis arrib⁹ mistra. id est odia concitari dicunt. Myrt⁹ a mari dicta. eo q magis littorea arbor sit. Un t Uirgili⁹: Littorea myrteris lęrissima. t amantes littora myrtę. Hinc ẽ q t a grecis myrene dicit. Medicorũ aũt libri hanc arborẽ aptã scribũt mulierũ necessitatib⁹ plurimis. Lentisc⁹. q cuspis ipsius lent⁹ sit t mollis. Nam lentũ dicimus quicqd flexibile ẽ. vnde t lentũ vimẽ t vites. Uirgili⁹: Et lentę vites. p flexibiles. Huius fructus oleũ desudat. coctet resinam. quę mastix appellat. cuius plurima t melior in chio insula gignitur. Terebinthus arbor. grecũ nomen. generans resinã oiuz resinarũ pstantiorem. Buxus grecũ ẽ nomẽ ex parte a latinis corruptũ. Piros eni appellat apud eos arbor semp virens t leuitate materię elemẽtor apicib⁹ apta. vnde t scriptura: Scribe buxo. Rodandaq; qõ corrupte vulgo lorandrũ vocatur q sit folijs lauri similis. flore ut rosa. arbor venenata. Interficit enī animalia. t medet serpentiũ vexatiões. Herbitũ vocauerũt t pastores. eo q vice herbę prębeat pecorib⁹ vbi desunt pascua. Turbiscus. q de vno cespite ei⁹ multa virgulta surgũt qñ turba. Stipa vocata. pter q ex ea stipendẽ tecta. Hinc t stipula p diminutionem. Arundo dicta q cito arescat. Hanc veteres cannã vocauerũt. arundinẽ vo postea varro dixit. Sane sciendũ q latinũ canna de lingua bobrea sumptũ ẽ. Apud eos enī calam⁹ canna dicit. Cicuta aũt ẽ qõ ẽ inẽ cannaq; nodos. dicta q lateat. In indicis stagnis nasci arundines calamiq; dicuntur ex quoq; radicib⁹ expressũ suauissimũ sucũ bibũt. vnde t varro ait: Indica nõ magnũ in arbore crescit arundo. Illi⁹ t lentis premitur radicibus humor. Dulcia cui nequeat suco condere mella. Sambucus. mollis t puia arbor. Rhamn⁹ gen⁹ ẽ rubi qõ vulgo sentricẽ vsinã appellant. asperũ nimis t spinosũ. Sentix dicta a situ qõ ẽ terra inculta. in qua sentices spinęq; nascunť. Maiores aũt nostri oẽm arborẽ spinosam veprem dicebãt. q vi prendat. Oleaster dictus q sit foliis oliuę similib⁹ sed latioribus. arbor inculta atq; siluestris. amara atq; infructuosa. Cui insertus oliuę ramus. vim mutat radicis. t vertit eã i ppriã qualitatem. Lachryma oleastri arboris duplex est. Alia enī gũmi similat sine vllo qualitatis morsu. alia amoniaci gutta ex distillatiõe collectam ac remordentẽ. Oliua grece oleon dicitur. ex quo in latinũ tractũ ẽ ut oliua dicať. Olea aũt ipsa arbor ẽ. fructus oliua. sucus oleũ. Est autem arbor pacis insigne. cuius fructus diuersis noibus appellať. Orcades oliuę gręca etymologia a similitudine testiculorũ vocatę. quos greci orchas vocãt. Radiolę. p eo q oblongę sũt in modũ radioz. Papbię a papho insula dictę vnde ṗus allatę sũt. Liciniç. eo q oprimũ dent lumẽ. Mã lignus lumẽ est. vnde t lignũ nomen accepit. quia aptum ẽ flammis t luminib⁹. Pausia quã corrupte rustici pusiã vocant viridi oleo t suaui apta. Et dicta pausia q pauiatur. id ẽ rundatur. vnde t pauimentum. Syria dicta p eo q de syria ẽ allata siue q: nigra est. Crustumia idem t volemis dicta. eo q volam compleat magnitudine. hoc ẽ mediam manum. vnde t iuolare dicimus. Quidam autem volemum gallica lingua bonũ t magnũ intelligunt colimbades appellatę. Oleũ autẽ ab olea nominatur. Nam ut diximus olea ẽ arbor. vnde deriuatum fit oleũ. Sed q ex albis fuerit olivis expressum vocať spanũ. a grecis onfation appellatũ. Qđ aũt ex fuluis t nodũ maturis

fuerit expressum viride appellatur. Quod ꝙ ex nimiū maturis cōmune dicit. Ex his ad vsū vitę primū est spanū secundū viride tertium cōmune. Amurca olei pars aquosa ab emergendo dicta id ē ꝙ ab oleo se mergat. ⁊ fex eius sit. Hanc greci amurcen vocant ex latina lingua trahētes uocabulū. Gumē greciū nomē ē. ꝫ enī illi gomi dicūt. Resinā greci recinā vocāt. Rhea enī grece dicit quicqd manat. Est enī lachrȳma sudore exhalata lignoꝝ ut cerasi lentisci balsami uel reliquaꝝ arboꝝ siue virgultoꝝ quę sudare ꝓdunt. sicut ⁊ odorata orientis ligna sicut gutta balsami ac ferularū uel sucinoꝝ cui⁹ lachrȳma duresc it ī gemmā. Prima ē resina terebinthina oiuꝫ p̄stātior. Affert aūt ex arabię patria atq; iudęa ⁊ syria cypro ⁊ africa ex insulis q̄ cycladib⁹. Secūda ē lentiscina quę mastix vocatur. hęc ex chio insula deportatur. Tertia pinalis quaꝝ alia pitines alia peucine alia liquida alia arida. ⁊ afferūt ex tyrrhena colofonia. Uñ ertiā nomē colofonia resina sūpsit. Pix greciū nomē ē quā illi pissam vocant. Alij volūt ex pino picē vocari. Hęc a grecis appellat donia nos ramalē dicere possumus cuius ꝓbabilis splēdes lenis ⁊ mūda. Creādaꝝ arborū naturaliter tria sūt genera aut enī sua sponte nascuntur aut ex seminib⁹ forte iacentib⁹ surgūt aut ex radicibus pullulāt. Nam cętera vsus inuenit fauente natura. Dia poma latine neutri generis ē dicūt: arbores aūt femini fere sūt generis excepti paucis ut hic oleaster. ꝫ siler. Virgilius: ut molle siler. Itē hoc burū licz ⁊ hęc buxus dicat. Nā supfluā q̄dā volūt facere discretionē ut hęc buxus de arbore dicamus. buxū ꝙ de ligno compositio.

De arboribus aromaticis Cap. viii.

Aromata sūt quędā fragrātis odoris quę a india uel arabia mittit siue alię regiones

Nomē aūt aromata traxisse videt siue q̄ aris imposita diuinis inuocatiōib⁹ apta videant seu q̄ sese acri inserere ac misceri ꝓbant. Nā quid ē odor nisi aer contact⁹? Tus arbor arabię immensa atq; ramosa leniss imi corticis ramis ad acris qualitatē amigdalę modo sucū aromaticū fundēs albū ⁊ masticatiōe velut in puluere resolutū. ⁊ cū frāgit intus pingue ē ⁊ igni appositū facile ardescēs. Et appellat apud nos mascul⁹ eo q̄ sit natura rotundū in modū testiculoꝝ. Reliquū planū ⁊ pene scabrosū min⁹ optimū. Adulteratur aūt admixta resina siue gūmi ꝫ dinoscit sua ꝓpetate. Nam tus igni impositū ardescit. resina fumescit. gūmi ꝙ liquescit calefactū. Tus aūt sine aspiratiōe a tundendo dicit. q̄ dū gūmi gutte ex arboꝛe cadūt in glebis miscent. Dum ꝙ glebę in puluerē rediguntur. rus carpit ⁊ virgulis tunditur. ⁊ sic inde manib⁹ tollit. Hoc ⁊ libanum vocatū a monte arabię, vbi sabęi sūt. Nā mons coꝝ libanus dicit vbi tura colligūt. Myrrha arabię arboꝛ altitudinis q̄nq; cubitoꝝ. similis spinę quam achantū dicunt. Cui⁹ gutta viridis atq; amara vnde ⁊ nomē accepit myrrha. Gutta eius sponte manans p̄ciosioꝛ ē. elicita corticis vulnere vilioꝛ iudicat. Sarmenta ei⁹ arabes ignibus fouēt quoꝝ fumo satis norio nisi ad odorē storacis occurrāt plerūq; insanabiles morbos contrahunt. Myrrha autē tragodite ab insula arabię dicta vbi melioꝛ colligit ur ⁊ purioꝛ. Storaꝝ arboꝛ arabię similis malo cedonij cui⁹ virgulę int caniculę oꝛtū cauernatim lachrymā fluūt. Distillatio ei⁹ in terrā cadēs mūda nō est ꝫ cū ꝓpij corticis scrobe seruatur. Illa aūt quę virgis ⁊ calamis inhęserit mūda est ⁊ albida. debinc fulua fit solis causa. ⁊ ipsa storaꝝ calamires pinguis resinosa. odoris iocūdi. humecta ⁊ veluti mellosū liquoꝛē emittens. Storaꝝ autem dicta q̄ sit gutta arboꝛis ꝓfluēs ⁊ cōgelata. Nā greci stiriā guttā dicūt. Hęce aūt stiraꝝ latine storaꝝ dicit. Bidella indię ⁊ arabię arboꝛ cui⁹ lachrȳma melioꝛ arabica. Est enī lucida subalbida lenis pinguis ęqualit cerea. ⁊ quę facile molliat. neq; ligno uel terrę cōmixta amara odoris boni. Nam ex india foꝛdida ē. nigra ⁊ maioꝛi gleba. Adulterat aūt admixto gūmi qui nō ita amarificat gustu. Mastix arboꝛis lentisci gutta ē. Hęc granomastix dicta ē. q̄ in modum granoꝝ ē. Melioꝛ aūt ī chio insula gignit odoris boni. candoꝛis cerę puniceę. Uñ ⁊ splēdoꝛē cutis pulchrificat. Adulterat aūt inter dū resina uel ture. Piperis arboꝛ nascitur in india. ⁊ in latere montis caucasi. qō soli obuersum est. folia ei⁹ ad iuniperi similitudinē. Cui⁹ siluas serpētes custodiūt. ꝫ incolę regionis illius. cum maturę fuerint incēdūt. ⁊ serpētes igne fugant. ⁊ inde ex flamma nigrū piper efficit. Nam natura piperis alba est. cui⁹ quidē diuersus ē fructus. Nā qō imaturū ē piper longum vocat. q̄ incoꝛruptū ab igne piper albū. Qꝛ ꝙ cute rugosa ⁊ boꝛrida fuerit ex caloꝛe ignis trahit ⁊ coloꝛē ⁊ nomē. Piper si leue ē vetustū ē. si graue ē nouellū. Uitāda ē aūt mercatoꝛū fraus. Solēt enī vetustissimo piperi humecto argenti spumam aut plumbum aspergere. ut ponderosū fiat. Aloa in india atq; arabia gignit arbor odoris suauissimi ac summi. Demq; lignū ipsi⁹ vice thymiamatū altarib⁹ adolet. vnde ⁊ nomen traxisse credit. Cinnamū dictū q̄ coꝛter ei⁹ in modū cannę sit rotūdus ⁊ gracilis. Bignit aūt ī indię ⁊ ethiopię regionib⁹ frutice breui duoꝝ trium cubitoꝝ coloꝛe subnigro uel cinereo. renuissimaꝝ virgulaꝝ. Nam qō in crassitudinē extendit despectui ē. qō ꝙ gracil⁹ ꝓuenerit eximiū. Qō cū frangitur visibile spiramentū emittit ad imaginē nebulę seu puluer is. Amomū vocatum q̄ veluti odorē cinnamomi referat. Nascit ī syria ⁊ armenia. frutex eius botruosum semen reddens sibi connexū floꝛe albo veluti viole foliis similibus bꝛionię odoꝛe etiam bono somnos suauificat. Casia nascit in arabia virga robusti coꝛticis ⁊ purpurei foliis ut piperis. Est aūt virtutę cinnamomi similis ꝫ potētia iferioꝛ. vnde ꝓ cinnamomi vice dupleꝫ eius pōdus ī medicamentis

admiscet. Calamus aromaticus a similitudine calami vsualis vocat. Gignit in india multis nodis geniculatus fuluus fragrans spūs suauitate. Qui cū frangitur i multas fit partes scissilis. similās gustu casiam cū leui acrimonia remordenti. Balsami arbor in iudea intra finimos tm. xx. iugerum erat. Postea q̄ eadem regione romani potiri sūt. etiā latissimis collib' ꝓpagata est stirpe similis viris. foliis similis rutę. ꝫ albidioribus' semperq; manentib'. Arbor aūt balsamū. lignū eius xilobalsamū dicit. fruct' siue semē carpobalsamū. succus opobalsamū. Qđ ideo cū adiectione significat. eo q̄ pcussus ferreis vngulis cortex ligni p cauernas exim odoris guttā distillat. Cauerna enī greco sermōe ope dicit. Cui' guttā adulterāt admixto cyprino oleo uel melle. Sz sincera ꝓbat a melle. si cū lacte coagulauerit. ab oleo si istillata aquę aut admixta facile fuerit resoluta. pcterea ⁊ si laneę vestes ex ipsa pollutę nō maculant. Adulterat quidē neq; cū lacte coagulat. ⁊ ut oleū in aqua supnatat. ⁊ vestē maculat. Balsama aūt si pura fuerint tantā vim habēt. ut si sol excanduerit. sustineri nō possint in manu.

De herbis aromaticis siue cōmunib' Cap. ix.

Extant ⁊ quarundā herbaꝝ noia quę ex aliqua sui causa resonāt habētes nominū explanationē. Nō tm oiuz herbarum etymologiā inuenies. Nā ꝓ locis mutant etiam noia. Folū dicrū q̄ sine vlla radice innatās i indię litroribus' colligatur. Qđ ligno pforatū. siccāt indi atq; reponūt. Fert autē paradisi eē herbam gustu nardum referēs. Nardus herba ē spicosa. vnde a grecis nardos tacos appellata. quaꝝ alia indica. alia syriaca vocat. nō q̄ i syria nascat. ꝫ q̄ mons in q̄ inuenit. alio latere indiā spectat. alio syriā. Est aūt indica multiformis. ꝫ melior syriaca leuis fulua comosa spica parua odoratissima cyperū similās. Qđ si multū i ore tardauerit linguā siccat. Nardus celtica a regione gallię nomen traxit. Nascit enī sept' in ligurię alpib' ⁊ i syria. frutice paruo. radicib' in manipulo collectis ligamentis. Flos ei' tm ꝓpt odorē bonū. Tyrsi ei' atq; radicule vtiles ꝓbant vsib' nostris. Costum radix herbę ē nascentis i india arabia ⁊ syria. sed meli' arabicū. ē enī albū ⁊ leue suaue iocūdi odoris. indicū colore nigro. ⁊ leue ut ferula. syriacum vo pondere graue. colore burreo. odore acro. summū tn albū. leue. aridū. gustū incendēs. ⁊ ē virtutis igneę emictualis. Crocū dictū ab ope dicitię. qđ vocat corytū. q̄q̄ ⁊ alibi nascat. ꝫ nō tātū uel tale q̄le i cilicia. Un ⁊ a potiori ꝓte nomē accepit. Nā multęres noia sūpserūt a locis vbi plus ꝓueniūt ⁊ aliq̄d meli'. Optimū est aūt qđ fuerit recens. odoris boni. albedine parua. pozrectę longitudinis. integrū. ⁊ neq; i fragmenta cōminutū. inspiratiōe bona. ⁊ cū carpit' man' inficiēs ⁊ leuit acre. Quod si eiusmodi non fuerit. aut vetustum aut infusū agnoscit. Adulterat aūt admixto croco magmate. Augendi q̄ ponderis causa spuma argenti cōtrita adiicit ⁊ prodit. si paluerulentum repit. atq; decoctū ab odore ꝓprio fuerit lapsum. Crocū magma exīssis aromatibus crocini vnguēti atq; informato sedimine i pannusculos fit. ⁊ ideo sic appellat. Asarū nascit i vmbrosis montib' floribus' casię similib'. inę quę flos iuxta radicē purpure' i quo semē cōtinet vuaꝝ simile. radicib' plurib' atq; tenuissimis ⁊ bene redolentib'. ⁊ est virture silis nardo. Fū nascit in pōto. foliis oleastro similib'. Quipaꝝ a grecis vocat. q̄ habeat virtutē feruentem. Radix est iunci trianguli foliis porri similib'. radicib' nigris siue cōrigius in similitudinē oliuaꝝ odoratissimis atq; acerrimis. Nascit in paludib' atq; vacuis locis. Traditur etiā alia species quipari quę i india nascit ⁊ appellat lingua eoꝝ çinciber. Iris illyrica a similitudine iris cęlestis nomen accepit. Un ⁊ a latinis argumē dicitur. Iris q̄ flos ei' coloris varietate eundē arcū cęlestē imitet. Illyrica aūt dicit. q̄ i illyria plurima ⁊ violentissima ē. species ei' foliis gladioli similib'. radice aromatica odoris boni. Aliꝝ foliis iridis silib' radicib' acerrimi odoris. ꝫ iocūdi. ꝓpter qđ ⁊ aromatica ē. Alii foliis pastinacę silib'. Cardamomū herbā quā vulgus nasturgū vocat. Squinū meli' qđ i euphrate nascitur q̄ qđ i arabia fuluū multriflorꝫ purpureum tenue. odoris rosei. cū manu cōfricat. gustu multū incēdit linguā arq; mordet. Huius flos squinoantos dicit. Antos enī grece flos nūcupatur. Thimū appellatū q̄ flos ei' odorē refert. De quo Uirgilius: Redolentq; thimo fragrātia mella. Epithimū greccum nomē qđ latine dicit flos thimi. Nā flos grece thimū vocat. Est aūt flos rimbe similis. Sāsuc ē quē latini amaracū vocāt. Cui' noīs vsū Uirgili' etiā ad venerē referēs ait: Ubi mollis amarace illū floribus' ⁊ dulci aspirās āplectit vmbra. Apta ē aūt hec herba vnguētis. Unde ⁊ nomen traxit amaracus a puero cuinsdā regis. qui casu lapsus dū ferret vnguenta nouū ⁊ gratissimū ex cōfusione odorē creauit. Iacynth' herba ē habēs florē purpureū. Traxit aūt nomē a puero quodā nobili. q̄ in saltib' inę purpureos flores reptus ē inefect'. deditq; nomē herbę puerilis funeris casus. Est aūt radice ⁊ flore volui similis. pueros a pubertate retinēs. Narcissus herba fabulose impositū nomē habet a quodā puero. cui' mēbra in hūc florē transierūt. q̄ ⁊ nomen narcissi in appellatiōe custodit. ⁊ decus pulchritudinis in candore retinet foliorum. Rosa a specie floris nūcupata. q̄ rutilanti colore rubeat. Lilia lactei floris herba. vnde ⁊ nūcupata q̄si liolia cui' dū candor sit in foliis. auri tm species intus effulget. Uiola ꝓpter vim odoris nomē accepit. Hui' genera sūt tria. purpureū. albū. mellinū. Achant' herba ęgyptia semp frondens spinis plena fertili virgulto. In cuius imitatiōe arte vestis ornat. q̄ achantina dicitur. ⁊ alię achantis dicta. Hędera dicta q̄ arboribus reptādo adhęreat. De qua Uirgilius. Inę victrices' hędera tibi serpere

lauros. Alij hederā aiūt vocatā q̄ hedis sup̄ lact abūdāriā i esca a veterib⁹ p̄hibeat. Hederę frigi dę ęrę indices ſm phificos. Nā antipharmacon ebrietat ē si q̄s por⁹ hedera cozonet. Elleboz me morāt gręci circa elleboz quendā fluuiū plurimū gigni atq; ide a grecis appellari. Hūc romani alio noie veratz dicūt. p eo q̄ sūptū mētē i sanitatē re ducit. Duo sūt ār gnā. albū ⁊ nigrū. Hāc aūt pe riti loquūt esci esse ⁊ alimoniā coturnicū. eo q̄ naturali q̄dā temperamēto sui cozpis vim pabuli nocentis cuitant. Ęreni si rōne medicinę plerūq; ad salubritatē humani q̄ cozpis temperat cui vi det esse cōtrariū. quanto magis p̄ricrate naturę ad cibū. pficit qđ medicinali manu cōuertitur ad salutē. Acone poztus est birbyniç q̄ puentu ma loz graminū vsq; adeo celebris ē ut noxias hęr bas aconitas illinc noiemus. Nā toxica venena ex eo dicta q̄ ex arboꝛib⁹ taxeis exprimant. maxi me apud cantabriā. Euphoꝛbiū dictū q̄ ei⁹ sucus oculoz acuat visū. Cuius vis tanta est ut duris carnib⁹ supadicta citi⁹ coqui cōpellat. Nascitur in multis locis. sed plurima i mauritania. Laser hęrba nascit in mōte oscobagi. vbi ⁊ ganges flu uius oꝛit. cuius sucus dict⁹ p̄mū lasir. qm̄ manat in modū lactis. Deinde vsu deriuāte laser noiatū est. Hoc ⁊ a quibusdā opiū cyrenaicū appellatur qm̄ ⁊ apud cyrenas nascit. Aloe herba amari simi sucus. Panace hęrba fragrātis odozis. tyrso ferulę similis. ex quo pfluit sucus qui opopanacis dicit. croce⁹ ⁊ pinguis. odoze grauis ⁊ amarissi mus. Galbanū ē genus pigmenti albi crescens i mōte amomo syrie. alias sucus est ferulę. Dicte ꝛ us est mons cretę ex q̄ dictamū hęrba nomen ac cepit. p̄ quā apud Virgiliū cerua vulnerata sal tus pagrat. Tantę enī potētię ē dictamū ut ferrū a cozpe expellat. sagittas excutiat. vñ ⁊ ei⁹ pabu lo ferę percusse sagittas cozpi inhęrentes eiciūt. Hanc q̄dā latinoz polegiū marus dicūt p̄ belli tela excutiēda. Mādragoza dicta q̄ habeat ma la suaue olentia i magnitudinē mali matiani. vñ ⁊ eā latini malū terrę vocāt. Hāc poetę anthꝛo pomoꝛpheos appellāt. q̄ habeat radicem fozmā hois simulātē. Anthꝛopos enī grēce latine dicit homo. Cui⁹ cozex vino mixt⁹ ad bibendū datur bis q̄rū cozp⁹ p̄ curā secandum est ut sopozati dolorem nō sentiant. Hui⁹ species sunt duę. Fe mina foliis lactucę similib⁹ mala generās i sikitu dinē p̄unozū. Masculus ẏo foliis betę similib⁹ Papauer hęrba somnifera. De qua Virgilius ⁊ Letheo pfusa papauera somno. Sopozē enī lan guentib⁹ facit. Eius alia ē vsualis. alia agrestis. ex q̄ fluit sucus quem opion vocant. Colocintida cucurbita agrestis ⁊ vehemēt amara. quę sikiter ut cucurbita flagella p̄ trā tendit. Dicta aūt colo cintida q̄ sit fructu rotundo atq; foliis ut cucu mis vsualis. Centaurea grēci vocāt qm̄ a chirone centauro ferē repta. Eadem ⁊ limniſios q̄ locis humectis nascit. Eadē ⁊ fel terrę p̄ amaritudi nē dictū. Glycirica grece ex eo dicta q̄ dulcē ra dicē habeat. rADIX enī grēci dulce dicūt. Eadē adipsos. q̄ sitientib⁹ sitim sedat. Draconthea vocata q̄ hasta ei⁹ varia sit i modū colubri. sikitudinē q; draconis imitet. uel q̄ eam hęrbā vipera timeat. Chelidonia ideo dicit. uel q̄ aduentu hirūdinū videt erūpere. uel q̄ pullis hirūdinū si oculi aufe rant matres coz illis ex hac hęrba mederi dicūt. Heliotropiū nomē accepit p̄mo q̄ ętiuo solsti cio floreat. uel q̄ solis motib⁹ folia circūacta con uertat. Unde ⁊ a latinis solsequia nūcupat. Nā ⁊ sole oriente flores suos apit. ite sero claudit cum sol occubuerit. Ipsa ē quā latini incubū siluaticū vocāt. Hęc ⁊ verrucaria q̄ extinguat verrucas. ex aqua potata. uel i cataplasmate posita abstergat. Pentaphilon a numero folioz dicta. Uñ ⁊ eam latini q̄nq; foliū vocāt. herba adeo mūda ut pu rificatiōi ⁊ templis adhiberi a gētilib⁹ solita eēt. Isopus hęrba purgādis pulmonib⁹ apta. Uñ ⁊ i veteri testamēto p isopi fasciculos aspgebāt agni sanguine q̄ mūdari volebāt. Nascit i petris hę rens saxo radicib⁹. Reubarbarū. siue reuponti. cū illud qđ trās danubiū in solo barbarico. istud qđ circa ponticū colligit nominatū est. Reu aūt radix dicit. Reubarbaz q̄ q̄si radix barbarica. Reupōticū q̄si radix pōtica. Hyosciamos a grę cis. a latinis hęrba calicularis dicitur. q̄ caliculi eius in figurā cantaroz nascāt. ut est mali punici quoz oza serrata sūt habentes intrinsec⁹ semina papaueri similia. Hęc hęrba insana vocat. q̄ vsus eius periculosus est. Deniq; si bibat uel edat. insa niam facit. uel somni imaginē tozpidā. Hāc vul gus milumindrū dicit. p̄ter q̄ alienationē mētis inducit. Saxifraga vocata q̄ semen eius petras in vesica frangat atq; cōminuat. Gentiana no men sūpsit ⁊ medici memoꝛant. ab inuentoze ra dicibus aristolocię similibus. Nascit sub alpi bus galatię atq; asię. Saturcia calida ⁊ prope ignita. Unde illi ⁊ nomē inditū credūt q̄ pronos facit in venerem. Satyrion dicta a satyris. p̄ter incendium libidinis. quā vulgus stincum vocat. venerē enī suscitat. Eadē ⁊ oxybis q̄ radix eius i modū testiculoz sit. q̄s grēci ὀρχεις vocant. Itē ⁊ lepozina. propter quod caulē mollem emittat. Urtica vocata. q̄ tactus eius cozp⁹ adurat. Est enim igneę oīo nature. ⁊ tactu purit. vnde ⁊ pu riginem facit. ⁊ vtilis valde ad sanguinem stan gnādū. Artemisia hęrba diane a gentilibus con secrata est. vnde ⁊ nūcupata. Grece enī diana ar temis dicitur. Est ār apta medicis ⁊ potu sūpta aufert dolorē cordis. Camimelos hęrba grece di cta. q̄ mali matiani odorē habeat sitq; breuis ter req; vicina. Camidrios a grecis appellata q̄ sit breuis ⁊ per terrā strata ⁊ minuta foliis paruissi mis. Peon q̄dā medicus fuit. a quo peonia hęrba phibet inuenta. ut Homer⁹ dicit. Hāc q̄dā gle sidem vocāt. q̄ dulcis sapoꝛis sit. uel penteꝛobi nam. a numero granoz⁹. uel ut alij dactylosam. a

digitoꝝ filitudine. Naſcit in ſiluis. Boglоſſos a
grecis dicta eo q folia aſperrima ad modũ linguę
bouis habeat. Quę mirũ in modũ ob ſapientiã
nutriendã vino infundenda a veteribꝰ memoꝛat.
Cõuiuij ꝯ ilaritatẽ pꝛębere ferũt. p olere etiã ſu-
mit. Arnoglоſſos id ẽ agni lingua. quę a roma-
nis plantago dicit. q plãta eꝰ cito adhęreat terrę
Hac multi p olere veſcũt. Erpillos quę apud nos
ſerpillus vocat. p eo q radices eꝰ longe ſerpiant.
Eadẽ ⁊ matris animola. ꝓpt̃ q menſtrua moue-
at. Ariſtolocia dicit q mulieribꝰ fęcis optima ſit.
Nã ſuppoſita poſt partũ matricẽ beneficio vapo-
ris expurgat. Huiꝰ hęrbę genera ſũt duo. q̃rũ vna
ariſtolocia rotũda dicit. ꝓpt̃ q rotũdã radicẽ ha-
beat. Altera ariſtolocia longa. q: longã radicem
habet cum ramis ⁊ foliis longioꝛibꝰ. Quam etiã
⁊ dactylin vocant. q ſit radice roboꝛe digitali ⁊
longa. Erigonon a grecis dicit q vere pꝛimo ſe-
neſcat. Vñ ⁊ eam latini herbã ſenectionẽ vocant.
Naſcit p macerias. Phillios dicta q ſemẽ ſimile
pulicis habeat. Vnde eã latini hęrbã pulicarẽ vo
cant. Serabotane ideo a grecis hoc nomẽ acce-
pit. q remediis ac ligamentis hominũ ⁊ purifica-
tionibꝰ ſacerdotũ a gentilibꝰ apta ꝓbaret. Vñ ⁊
eam pontifices ſagmen appellabãt. q̃ſi ſancimen-
hęc ⁊ verbena. q: pura. pficit fribolicis ſi bibat.
Paliurꝰ hęrba aſperrima ⁊ ſpinoſa. pungẽs ⁊ re-
tinẽs. vulnerãs apꝛopinquantem ſibi ⁊ adunco
dente comꝓhendẽs. Strutios. quã q̃dã herbam
lanariã vocãt. eo q plęriq; lanã ex ea lauẽt. Na-
ſcit i locis cultis. Limicia ꝓpt̃ filitudinẽ cimicis.
Vnde ⁊ eã greci coꝛionẽ vocauerũt. Naſcit i lo-
cis aſperis atq; icultis. Marubiũ. q̃ greci pꝛa-
ſiũ dicũt. vocatũ ꝓpter amaritudinẽ. Naſcitur in
campis. Pollegiũ apud indos pipe pꝛecioſi ẽ. ha-
bet aũt virtutẽ ęmanticã. calefacit ⁊ deducit. extę
nuat ⁊ purgat ⁊ digerit. Abſinthiũ grecũ nomẽ
cuiꝰ ꝓbabiliꝰ eſt q̃ i ponti regiõe naſcit. vñ ⁊ ab-
ſinthiũ ponticũ noiãt. Simpatꝰ grece dictꝰ eo q
tantam in radice virtutẽ habeat. ut fruſta carnis
aſperſa in cacabo coagulet. Polipodion hęrba-
cuiꝰ radix biſpida atq; crinita. ut ẽ polipꝰ. ex q̃ de
riuatũ ẽ ut polipodion diceret. Naſcit i teneris
petraꝝ tris ſiue quercubꝰ vicinis. Polios hęrba
a grecis. a latinis omnimoꝛbia. q multis moꝛbis
ſubueniat. Naſcit i mõtibꝰ ⁊ i duris locis. de vna
radice multas ⁊ tenues fibꝛes mittit ſeminis ple-
nas. i ſũmitate habẽs quoſdã coꝛymbos caneſcẽ-
tes. odoꝛe grauis ⁊ ſubdulce. ſucus eiꝰ aqua cocta
a ſerpẽtibꝰ pcuſſos ſanat. ſparſa i domo uel incẽſa
oẽs ſerpentes fugat. Scamonea quã latini acri-
diũ vocãt hęrba ſuci plena. quę colligit ſubcaua-
ta radice. Deniq; terrã rotũda cauitate fodiũt. tũ
ſuppoſitis aut cochleis. aut nucis foliis excipitur
ſucus. atq; ſiccat. auferẽ. Venit ãt ſepiꝰ. pbabilioꝛ
ex myſia afię. Huic contrarius atq; falſus ex ſy-
ria atq; iudęa. Daucos hęrba foliis feniculi filis
tyrſo bipalmis. Litocacia dicta q ventrem cito
depurget. quã vulgꝰ coꝛrupte citociã vocat. Lap-
pa dicta q habeat caulẽ ingẽtẽ p terrã diſpoſitã.
Hęc hęrba a grecis philantropos vocat. q veſti-
bus hoiuꝫ inhęreat. ob aſperitatẽ ſui. Naſcit iu-
xta muros. Capillum veneris vocatũ. ſiue q cla-
ſſos poſt alopiciã capillos recreat. uel q capillo-
rũ fluoꝛes coerceat. uel q ſit ẽgulis nigris lenib⁹
cũ ſplendoꝛe. q̃ſi capilli. Naſcit in aquoſis locis.
Rubia dicta q radix eiꝰ ſit rubꝛa. vñ ⁊ coloꝛare
lanas phibet. Ancuſa cuiꝰ radix cõrrita digitos
inficit. Eſt enim coloꝛe ſanguineo. vñ etiã pictoꝛib⁹
ad purpurã efficiẽdã vſui ẽ. Cameleon quę latine
vaſcarago vocat. eo q viſcũ gignat. i q̃ hęrẽt auef
quę ꝓpria volũtate deſcendũt ad eſcã. Cicuta. ꝓpt̃
q in tyrſo geniculatos nodos habeat occultos
ut canna. ſic dicit foſſa cęca quę occulta ẽ. Hęc po
tui data interficit. Hãc i carcere ſocrates bibit ⁊
expiranit. Perſi⁹ dicit: Soꝛbitio quẽ tollit dira
cicutę. Hęc dum hoib⁹ venenũ ſit. capellas efficit
pingues. Trifoliũ ẽ q̃ greci trifillũ vocãt. q ſit
foliis trinis p ſingulas ãnoratiões. Flomos quã
latini hęrbã lucernarẽ vocãt. ab eo q ad lychi-
nia. pficiat. Eadẽ ⁊ lucubꝛos q lucẽ pꝛębeat vm-
bꝛis. Piretron grece dicta q habeat radicẽ incen
dioſam atq; coaceruantẽ. Altrea malua agreſtis.
ſine malue viſcꝰ. Haltrea q in altũ ſurgat. ⁊ viſcus
q: glutinoſa ẽ. Oꝛiganũ q̃ latine coloꝛa interꝓ-
tat. ꝓpt̃ q infuſũ coloꝛet vinũ. Hęc aũt hęrba ca-
lida eſt. deducit etiã flegma ⁊ mingit. Litimallũ
vocabulũ ſuppſit. q foliorũ comam ad radiũ ſolis
circũacta cõuertat. Nã greci ſolem tiran vocãt.
mallonem comã. ex quo confectũ eſt ut tirimallũ
diceret. Huiꝰ ſpecies ſeptẽ diuerſis locis naſcẽtes
Strignos quę latine herba ſalutaris vocat. ꝓter
q dolorẽ capitis ⁊ ſtomachi incendiũ mitigat.
Eadem ⁊ vua lupina ꝓpt̃ ſemen eius vuę ſimile.
Pilogonos quã latini hęrbã ſanguinariã vocãt.
ꝓpt̃ q miſſa i naribꝰ ſanguinẽ moueat. Ambꝛoſia
quã latini apiũ ſiluaticũ vocãt. De qua Virgi-
liꝰ: Ambꝛoſięq; comę di vinũ vertice odorẽ aſpi-
rauere. Apiago dicta q floꝛes eius apes maxime
appetũt. Roſmarinũ. quã latini ab effectu hęrbã
ſalutarem vocãt. cuiꝰ folia feniculi ſũt ſimilia atq;
aſpera. ⁊ rotatim terrę ꝓſtrata. Menta agre-
ſtis quã greci calaminti noſtri vulgo nepeta vo
cauerunt. maioꝛis virtutis ⁊ vehemẽs in caloꝛe.
Genicularis hęrba ſubſternit ob ſcoꝛpionũ vim
repellendã. Gladiolus q ſit foliis gladij ſimilibꝰ
tyrſo cubitali floꝛibus purpureis. Agaricũ ra-
dix viris albę. Aſſodilos. quã latini a coloꝛe al-
butiũ vocãt. Scilla q nocẽs ſit. de qua ſuperſtitio
gẽtiliũ dicit. q ſi integra ad limen ſuſpendat. oĩa
mala fugat. Lamipetos a grecis dicta q trę ad-
hęreat. ⁊ odoꝛe pini habeat. Hãc latini cucurbi-
tularẽ vocãt. q ex parte odoꝛe cucurbite referat.
Strafiſagria hoc ẽ hęrba q̃q; digitoꝝ. huiꝰ ſemẽ
cõmaſticatũ. humoꝛẽ nimũ capitis. deducit. gu-
ſtu amarũ. naſcit locis amęnis. Splenos dicta q

splenē auferat·siue scolopēdrios eo q̄ folia ipsi⁹ scolopendro animali sint similia. Nascit̄ i hamidis petris. Nec caulē nec flozē nec semen habet· folia ipsi⁹ supficie viridia sūt·subter rufa ꝛ vānosa·splenē curat. Uoluus appellat⁹ q̄ radix ei⁹ volubilis sit ꝛ rotūda. Broecas ī insulis stoccadib⁹ nascit̄ vnde ꝛ nuncupat̄. Cyclaminos greꝯ dicta a quodā qui cyclos vocatus ē·q̄ p̄m⁹ virtutē huius herbę inuenit·siue q̄ habeat radicē rotundā. Grꝯci eni cycla rotundū vocāt. Cuius radix aut sucus si vino fuerit admixt⁹ ebriosos facit. Nascitur i siluosis locis ꝛ agrestib⁹. Ampelos leuce siue brionia·quā latini vitē albā uocāt·uel a q̄litate colozis·uel q̄ eius radix cōtrita ꝛ corpori infricata teneriozē ꝛ candidiozē cutem reddat. Nā ꝛ sucus baccarū ei⁹ lac vberib⁹ siccis reddit. Ampelos melena·id est vitis nigra·eadēq̄ labrusca folia hederę similia ī oībus maioꝛ q̄ vitis alba. baccas similit̄ habēs quę īmaturitate nigrescūt. vnde ꝛ vocabulū sūpsit. Uiricella·herba a latinis appellata·q̄ sicut vitis quicquid primū habuerit apphēdat. Corimbis·q̄s anulos appellamus. Buptalmon flozē habet croccū oculo similem. vnde ꝛ a grꝯcis nomē accepit. Est aūt caule molle·folijs coliandri similib⁹. Nascit̄ iuxta muros ciuitatū. Flomos·quā latini verbascum vocant·quaꝝ altera est masculus albidioꝛib⁹ folijs atq̄ angustioꝛibus·altera fęmina folijs latioꝛib⁹ atq̄ nigris. Ferula vocata a medulla. Nam illā varro tradit esse ferulę medullā·quā opodelon grꝯci vocant. Nonnulli a feriendo ferulā dicūt. Hac eni pueri ꝛ puellę vapulare solent. hui⁹ sucus galbanū ē. Papyꝝ dictū·q̄ igni ꝛ cęreis ē aptū. Pyron eni grꝯci ignē dicunt. Junc⁹ dicitur eo q̄ iuncris radicib⁹ hęreat. Scyrp⁹ a quo segeres tegunt̄ sine nodo. De qua Enn⁹: Quęrūt in scyrpo soliti q̄ dicere nodum. Et in puerbio. Qui inimic⁹ est etiā in scyrpo nodū quęrit. Fucus genus herbę ē de qua tingitur vestis·dicta q: mentirur alienū colorē. Unde ꝛ virgili⁹: Discet mentiri lana colozes. Alga nascitur in aquis stāgnib⁹. Ita deniq̄ nomen sumpsit ab algore aquę·uel q̄ alliget pedes·quia crassa ē·folijs aquam ex parte superantib⁹. Ulua ꝛ typ⁹ herbę circa fontes ꝛ paludes stagnisq̄ nascūtur. Et quib⁹ vlua id est alga mollis. ꝛ quodāmodo fungus dicta ab vligine. Typus ꝏ quę se ab aquis inflat. Unde etiā ambitiosoꝝ ꝛ sibi placentiū hominū tumoꝛ typ⁹ dicitur. Carix acuta herba ꝛ durissima sparto similis. De qua Virgilius: Et carice pastus acuta. Spartus frutex virgosus sine folijs ab asperitate vocatus. Uolumina enim fumū quę ex eo fiunt aspera sunt. Gramen a situ potius dictum q̄ plurimoꝝ agrozum sit. Unde illud grꝯci agreste vocauerunt·licz ois herba gramen vocetur ab eo q̄ germinetur·sicut robur ois ligni cutis. ꝛ species ab eo q̄ sit firmissima. Filix a singularitate folij dicta. Deniq̄ ex vna virgula altitudine cubitali vnū scillū foliū gignit̄ res implicata velut penna.

Auena q u litterā hęrba ē. q b ꝏ lozū q̄ equi retinēt̄. Anena herba seminalis segeti similis Virgili⁹: Urit eni lini cāpū seges: vrit auenę penit⁹ ꝛ p chalamo aliq̄tiēs. Cicania q̄ poetę semp ifęlix loliū dicūt q̄ sit iutile ꝛ ifęcūdū. Fenū dictū q̄ eo flamma nutrit̄. Fos eni flāma ē. Fenū q̄ ē palea q̄ e solā scribēdū·fenū q̄ ē lucrū q o ꝛ e scribit̄. Manipulū dicun⁹ fascē feni. Et dictus manipulus q̄ manum impleat.

De oleribus Cap. x.

Oztus nominat̄ q̄ semp ibi aliq̄d oriatur. nā cū alia terra semel ī anno aliquid creet. hoztus nūq̄ sine fructu est. Olus ab alendo dictū·eo q̄ primū homines ab oleribus alerent̄ anteq̄ fruges ꝛ carnes ederēt. Cm̄ enim pomis arboꝝ ꝛ oleribus alebant̄·sicut animalia hęrbis. Caulis est generaliter hęrba ꝛ olex medius frutex·qui vulgo tyrsus dicit̄·q̄ a terra sursum conscendat·ex quo deriuatū est ut speciali/ter quoddā genus olerū caulis diceret̄·q: tyrsus ipsius amplius cęteris oleribus coalescit id ē crescit. Est aūt generale nomen. Omnis enī frutex caulis dicit̄. Cauliū aūt sūt genera q̄nq̄·id est cumanū pōpeianū arcinū sabellicū·bruciū. Cima dicit̄ q̄si coma. Est eni sūmitas olerū uel arboꝝ ī q̄ vigens vir⁹ naturalis ē. Malua genus hęrbę hortulanę quę ex parte grꝯco vocabulo appellatur ἀπὸ τοῦ μαλακίζεσθαι. eo q̄ molliendi aluū soluendiq̄ naturā habeat. Cui⁹ suco si q̄s se oleo mixto punxerit·ab apibus negat̄ feriri. Folia ei⁹ ex oleo trita ꝛ imposita·scoꝝpionibus creduntur auferre toꝝporem. Pastinaca vocata q̄ radix ei⁹ p̄cipuus pastus sit bois. Est eni odoꝝatu iocunda·cibo delectabilis. Rapa dicta a rapiendo·id ē comprehendendo. Est aūt radice ampliꝝ napesapoꝝe dulcioꝝ ꝛ folio renuioꝝ. Napus a similitudine rapę vocatus·nisi q̄ foliis latioꝝ ꝛ radicis gustu subacrioꝝ est. Nominis autem affinitas in vtriq̄ inde pene cōmunis·q: vtrūq̄ semen ī alterum vicissim mutatur. Nam rapa in alio solo ut Æmilianus ait q̄ bienniū mutat̄ ī napū·ī alio ꝏ napus transit ī rapam. Napocaulis ex duobus oleribus compositū nomē habet· quia dum sit sapoꝝe napo similis·non in radice sed in tyrso cōscendit ut caulis. Sinapis appellat̄ q̄ foliis sit similis napis. Hęc ut auctoꝝes aiūt calidā virtutē habet ꝛ egerit·ꝫ stringit vrinā·crudū in cibo sūptū·stomacho cōtrariū·coctū ꝏ in olere iuuat stomachū. semē aūt ei⁹ tritū cū aceto serpētiū vulnera curat. Raphanum grꝯci nos radicē vocamus·eo q̄ totus deoꝝsum nitit̄ dū reliqua olera in summa magis p̄liāt. Cuius semine macerato quisq̄s suas man⁹ infecerit·serpētes impune tractabit. Siquidem ex ipsius radice etiam ebur albescit. Jncibo quoq̄ veneno obsistit. Nā contra venena radices·nuces·lupini·citria apiū ruta prosunt·sed contra futurum non cōtra acceptum venenū. Unde ꝛ apud veteres ante alias epulas hęc solebant mensis apponi. Lactuca dicta est

q abundantia lactis eruberet. seu q: lacte nutrientes feminas implet. Hec ⁊ in viris veneris vsū coercet. Lactuca agrestis est quā sarraliā nominamus. eo q dorsum eius in modū serre est. Intubus greçum nomen est. Et intubus q intus sit tofus. Lepa vocaf. q: nō aliud est nisi tm caput. Ascalonia nūcupata ex vna vrbiū palestinę que ascalon dicit. vnde p:ius aduecta ē. Alliū dictum q oleat. Ulpicum appellatū q allij odorē habeat. Faselos vocari aiūt a faselo insula greçie. vbi nō p:ocul mons olympus est. Porrū. cui⁹ duo genera sūt. capitatū ⁊ sectile. Capitatū mai⁹. sectile paruulū. Bera apud nos oleris genus. apud greços littera est. Blitum genus oleris sapo:is euanidi. quasi vilis bera. Cucumeres q sint interdum amari. qui dulces nasci perhibentur si lacte mellito eo: semē infundatur. Cucurbita apoporres. Sane pepo. melipepo. oçimū. greça noia sūt ⁊ o:igo eo: latinis incerta. Olus molle atriplex brassica. olisatrū. Nasturtiū sapo: appellauit. q acrimonia sui nasū to:queat. Fungi q ari di ignē acceptū cōcipiāt. Fos enim ignis est. vnde ⁊ esca vulgo dicit. q sit fomes ignis ⁊ nutrimētū. Alij dicūt fungos vocatos. q sint ex eo: genere qui dā interemptorij. vnde ⁊ defuncti. Cubera tumo: terre pdit. eaq causa nomen illi dedit. Volui appellati. q sint volubiles ⁊ rotūdi. Asparag⁹ q sit spinosa ⁊ aspera. ⁊ frutex eius. ex qua gignitur. Capparis a greçis nomē sūpsisse videt. q habeat rotūda i sūmitatibus seminū capitella. Armo:acea hoc ē lapsana. Lapistrū. Lapatia. hęc i cibo sumpta stomachū cōfo:tat. venerē rep:imit. Carduus genus herbe spinose. Bu⁹ natura mo:dax ⁊ subaustera est ⁊ mollis. frigidus ⁊ indigest⁹ sucus ei⁹ alopicias curat. Eruca q̄si vruca q ignire sit virtutis. ⁊ in cibo sepe sumpta veneris incendiū moueat. Bu⁹ species due. quaꝝ altera vsualis. altera agrestis acrio:is virtutis. vtraq tamē veneris cōmouens vsum.

De odo:atis oleribus Cap. xi.

a Pium dictum q ex eo apex. id est caput antiquoꝝ triumphātiū co:onabat. Hercules aūt hanc herbā p:im⁹ capiti circūtulit. Nā nūc populū capite p:eferebat. nunc oleastrū. nunc apiū. Cuius radices efficacit pugnāt cōtra insidias venenoꝝ. Eius generis sunt petrosilenon. iposilenon ⁊ oleosilenon. Petrosilenon vocatū q sit simile apio ⁊ nascatur in petris montibusq p:eruptis. qō nos petrapiū dicere possum⁹. Silenon enī greçe apiū dicitur. ꝫ est sūmū ac pbabile macedonicū gustu suaue ⁊ odo:e aromatico. Iposilenon victū q sit durum ⁊ austerū. Oleosilenon q mollio: folio ⁊ caule tenerū. Feniculū latini vocāt. q ei⁹ tyrsi seu radicis suc⁹ acuat visū. cuius virtus traditur ut serpētes annuā senectutem eius gustu deponant. Hoc olus greci marathron vocant. Ligusticū a regione nomē accepit. Nascitur enī plurimū in liguria odo:e aromatico ⁊ gustu acre. Anesson greci dicunt. siue ut latini anesum. herba omnib⁹ cognita. acerrime feruens. Coriandrū ex greco noie sumptū. qō illi co:ion vocant. Cuius semē in dulci vino datū. p:oniores reddit in venerē. si supra modum deteris amentiā nutrit. Canos etiam ex coriandro inficit. traditum est. Ruta dicta q sit feruentissima. Cuius altera agrestis atq virtute acrio:. sed vtraq feruentissima comp:obatur. Hanc venenis repugnare mustelę docet. quę dū cū serpēte dimicauerint cibo ei⁹ armant. Inula quā rustici alā vocāt. radice aromatica. odo:is sūmi cum leni acrimonia. Menta gen⁹ herbę odo:ifo:ę. bu⁹ genera sex.

Incipit liber decimusoctauus. De bellis Cap. i.

Rimus bella intulit ninus assyrio:um p rex. Ipse enim finib⁹ suis nequaq̄ content⁹ humanę societatis fędus irrūpens exercit⁹ ducere. aliena vastare. liberos populos aut trucidare aut subijcere cepit. vniuersamq asiam vsq ad libyę fines noua seruitute pdomuit. Hinc iā studuit o:bis i mutuo sanguine grassari alterna cęde. Quattuo: aūt sūt genera belloꝝ. id ē iustum. iniustū. ciuile. ⁊ plus q ciuile. Justū bellum est qō ex p:edicto geri⁹ de rebus repetitis. aut p:pulsandoꝝ hostiū causa. Iniustū bellū est qō de furo:e non de legitima ratione initur. De quo in republica Cicero dicit; Illa iniusta bella sūt que sūt sine causa suscepta. Nā extra vlciscēdi aut p:pulsandoꝝ hostiū causa. bellū iustū geri nullū po:est. Et hoc idē Tull⁹ paruis interiectis subdidit; Nullum bellum iustū haberi videt. nisi denunciatum. nisi dictū. nisi de repetitis reb⁹. Ciuile bellum est inter ciues o:ta seditio. ⁊ concitati tumultus. sicut inē syllā ⁊ mariū. q bellū ciuile inuicē in vna gēte gesserūt. Plus q ciuile bellū ē vbi non solū ciues concertāt. ꝫ ⁊ cognati. quale actū est inter cęsarē ⁊ pompeiū. qñ gener ⁊ socer inuicē dimicauerūt. Siquidē in hac pugna frater cū fratre dimicauit. ⁊ pat aduersus filiū arma po:tauit. Lucan⁹; In fratrū cecidērūt p:emia fris. Jrē: Cui ceruix cęsa parētis cederet. Bella itaq dicūt interna. externa. seruilia. socialia. piratica. Nā piratica bella sūt sparsa latronū man⁹ p maria myoparonib⁹ leuib⁹ ⁊ fugacib⁹. nō solū nauiū comeat⁹. ꝫ etiā isulas. puincias vastātib⁹. Quos primū Cneus pompeus post multā vastationem quam terra mariq diu egerat. mira celeritate cōpressit ac supauit. Bicut aūt bellum vocatur qō contra hostes agitur. ita tumultus qui ciuili seditiōe cōcitat. Nā seditio ē dissensio ciuiū. dicta q seo:sū alij ad alios eant. Alij estimāt dissensionē animoꝝ. seditionē vocari. quā greci diastasin

vocant. Quo autem differat vtrūqꝫ cicero docet. Potest enim inquit esse bellū ut tumultus nō sit. Tumultus aūt esse sine bello nō pōt. Quid ē aūt aliud tumult⁹ nisi ꝓturbatio tāta ut maior timor oriat? Unde etiā dict⁹ tumult⁹ q̄si timor mult⁹. Grauior aūt ē tumult⁹ q̄ bellū. Nā in bello vacationes valent. in tumultu nō valēt. Differt aūt bellū. pugna. ⁊ prelīū. Nam bellū vniuersū dicit⁹ punicū. Huius ꝑtes sūt pugnę. ut cannensis. ẽmensis. Kursū in vna pugna multa sūt prelia. Aliud enī in cornib⁹. aliud in media. aliud i extrema acie geritur. Bellū igit ē totū. pugna vni⁹ dici. prelīū pars pugnę ē. Bellū antea duellū vocatū. eo q̄ due sūt partes dimicantiū. uel q̄ alterū faciat victorē. alterū victū. Postea detracta littera d. ⁊ mutata v in b. dictū est bellū. Alij ꝑ antiphrasin putāt bellū q̄ sit horridū. vnde est illud: Bella horrida bella. cū bellū contra sit pessimum. Prelia dicunt a premendo hostis hostē. Unde ⁊ prelia ligna quib⁹ vua premit. Pugna vocata eo q̄ initio vsus fuisset i bello pugnis cōtendere. uel q: ꝑmo bellū pugnis incipiebāt. Unde ⁊ pugna etiā duoꝝ est aliqñ ⁊ sine ferro. Quattuor aūt in bello agūt: pugna. fuga. victoria. pax. Pacis vocabulū videt a pacto sūptū. Posteri⁹ aūt pax accipit. fœdus primū initur. Fœdus ē pax quę fit inē dimicātes. uel a fide. uel a fecialib⁹. id ē sacerdotibus dictū. Per ipsos enī fiebant fœdera. sicut ꝑ sęculares bella. Alij fœdera dicta putāt a porca fœde ⁊ crudelit occisa. cui⁹ mos oprobrat ei q̄ a pace refiluisset. Uirgili⁹: Et cęsa iūgebāt fœdera porca. Fœderis ꝑtes inducię. Et dicę inducię q̄si i dies ocia.

De triūphis Laꝑ. II.

Omne regnū sęculi hui⁹ bellis queritur. victoriis ꝓpagat. Victoria dicta q̄ vi. id ē virtute adipiscat. Hoc ē enī iust gētiū: vim vi expellere. Nam turpis ē dolo quęsita victoria. Certa autē victoria est. uel occisio hostis. uel expoliatio. uel vtrūqꝫ. Non ē aūt iocūda victoria quę ꝓ imensa detrimenta cōtingit. Et ꝫ ē q̄ laudat Salust⁹ duces victoriā i cruēto exercitu deportasse. Pompa dicta ē greca significatiōe ἀπὸ τοῦ πομπευσθαι ꝫ ē publice ostentari. Precedit aūt victoria pompam. ideo q̄ iuris ad ꝫ certamen ꝑmū ē victorię votū. Trophęū dictū ἀπὸ τῆς τροπῆς. id ē a cōuersiōe hostis ⁊ fuga. Nā ab eo q̄ hostē q̄s fugasset merebat trophęū. q̄ occidisset triumphū. q̄ dict⁹ est ἀπὸ τῆς θριαμβῆς id ē ab exultatiōe. Plenę enī victorię triūphus debet. semiplenę trophęū. q: nōdū plena est cōsecutus victoriā. Nō enī obtinuit. ꝫ fugauit exercitū. Hęc tū noia scriptores cōfundūt. Tranquillus aūt triūphū latine dicit port⁹ appellatū. q̄ is qui triumphans vrbem ingrederet. tripartito iudicio honoraret. Nam primū de triūpho duci cōcedendo exercitū iudicare solitū erat. secundo senatū. tertio populū. Erat aūt apud romanos mos ut triumphantes quadrigis vehe/rent. ex illo q̄ soliti sint ꝓces duces hoc habitu bella inire. Quicunqꝫ autē in conflictu vicisset. palma aurea coronabatur. quia palma stimulos habet. Qui ꝓ nō sine conflictu fugientē pstrasset. laurea. eo q̄ hęc arbor sine spinis ē. Nāqꝫ ⁊ purpuream ⁊ palmatā togam triumphantes inducebant. ⁊ scipionē cum sceptro in manu gerebāt. ad imitationē victorię scipionis. licꝫ ⁊ scipio bacul⁹ fit quo hoies innitunt. vnde ⁊ ille prim⁹ cognomen⁹ scipio appellat⁹ ē. q: i foro pater ei⁹ cęcus innixus eo ambulabat. Sup scipionē aūt aquila supsedebat ob idiciū q̄ ꝑ victoriā quasi ad supnā magnitudinē accederēt. Inde ⁊ colore rufo plinie/bantur. quasi imitarentur diuini ignis effigiem. Q: ꝓ nō a carnifice cōtingebāt. id erat indicio ut ad tantū fastigiū euecti. mediocritatis humanę cōmonerent. Duobus aūt generibus delect exercitus. aut internitione aūt dispersione. Salust⁹: Hostes inquit oppressi. aut dilapsi fugerunt. Sic ⁊ vtrūqꝫ Uirgilius. Internitione. ut submersasqꝫ obruc puppes. Dispsione. ut age ⁊ dispice corpora ponto. Spolia hostiū pręda. manubię. eruię partes. Pręda a prędādo vocata. Manubię eo q̄ manib⁹ derrahunt. Hę ⁊ eruię ab exenudo dictę: q: eruunt. Hę ⁊ partes. a pari diuisione. ꝑ sonaꝝ qualitate ⁊ laboꝝ iusta decisione. Spolia autem a pallijs quasi expallia. victis enim detrahuntur.

De signis Laꝑ. III.

Ignа bellorꝝ dicūtur q̄ ex his exercit⁹ ⁊ pugnādi ⁊ victorię receptui accipit sym/bolū. Nam aut ꝑ vocē tubę. aut ꝑ symbolum admonetur exercitus legionū. Principalia signa aqlę. draconcs ⁊ pilę. Aquilę ideo q̄ eadem auis iouis in armis auspicio fuerit. Nā dū idem ioui⁹ aduersus tiranas. pficisceretur. aquilam ei in auspicio apparuisse ferunt quā ille. ꝑ inuicio victorię acceptā tutelę suę auspicat⁹ eam legioni signū dedit. quo factum ē ut deinceps militū signis cōmitteretur. Cui⁹ lucan⁹ meminit dicens: Signa pares aquilas ⁊ pila minātia pilis. Draconū signa ab apolline morte phitonis serpentis inchoata sūt. Debinc a grecis ⁊ romanis i bello gestari cęperunt. Pilam in signo cōstituisse ferur augustus ꝓpter nationes sibi in cūcto orbe subiectas ut magis figurā orbis ostenderet. Uexillū ⁊ ipsū signū bellicū tractū. nomen habens a veli diminutione quasi velillū. Sub romulo aūt fasciculos fęni. ꝑ verillis milites habuerūt. Hinc ⁊ manipuli appellant. Manipulos enim dicimus fasces fęni q̄ manum impleant. Cętera signa diuersis pręlata agminibus ꝑm militarem consuetudinem existunt. ꝑ quę exercitus ꝑmixtione prę/liorum agnoscitur.

De buccinis Laꝑ. IIII.

Buccina est qua signū datur i hoste. dicta a voce quasi vocina. Nam pagani agrestesqꝫ ad omnē vsum buccina ad cōpera

cōuocabant. ꝓle ꝙ hoc agrestibus signum fuit. De quo Propertius: Buccina cogebat priscos ad arma quirites. Hui⁹ clango: buccinū dicit. Tubam tyrrheni primū inuenerūt. vnde Virgilius: Tyrrhenusq; tubę mugire ęthera clāgor. Hāc enim a tyrrhenis prędonibus excogitatā dicunt. cū dispsi circa maritimas oras nō facile ad quāq; prędę occasionē voce aut buccina cōuocarēt. vento plerūq; obstrepēte. Hinc postea bellicis certaminib⁹ adhibita ē. ad denūcianda signa bellorū. ut vbi exaudiri prędco ꝓ tumultu nō poterat. sonit⁹ tubę clāgētis attingeret. Tuba aūt dicta. q̄si tofa. id est caua. Itē tuba q̄si tubia. Inde tubā aūt & buccinā veteres discernebāt. Nam buccina insonans sollicitudinē ad bella denūciabat. Virgilius: Qua buccina signū dira dedit. Tuba autē prędiū indicabat. ut At tuba terribili sonitu. Cui⁹ sonitus varius ē. Nam interdū canitur ut bella cōmittant. interdum ut insequant eos qui fugiunt. interdū receptui. Nam receptus dicit quo se exercitus recipit. vnde & signa receptui canere dicunt. Classica sūt cornua quę connocādi causa erant facta. a calando classica dicebant. De q̄b⁹ Virgili⁹: Classica iāq; sonant. Apud amaçonas aūt nō tuba sicut a regib⁹. sed a regina sistro vocabatur fęminarum exercitus.

classica.

De armis Cap. v.

a Arma generaliter oiuz rerū instrumenta sunt. vnde & vbi reponūt armaria dicta sūt. Itē arma & tela oiuz generū. ꝫ arma sunt quib⁹ ipsi tuemur. tela quę emittim⁹. Nam arma duplicia. id est quib⁹ pcutim⁹. uel quib⁹ tegimur. Arma aūt ꝓprie dicta sunt. eo ꝙ armos tegunt. Nam arma uel ab armis dicunt. id est humeris. ut latus binc asta per armos acta tremit. uel ἀπὸ τοῦ ὄρθος. id est a marte.

De gladijs Cap. vi.

Gladius generaliter dicit ensis in prelio. ꝫ ensis ferrū tm̄. gladius ꝛo totus. Propꝛie aūt appellat gladi⁹ ꝙ gulam diuidit. id est cruice secat. Ad hoc enim primū ē factus. Nā cętera mēbra securib⁹ magis cędūtur. collum gladio tm̄. Acies aūt gladij ab acumine dicta ē. Caput vocat. uel q: caput ē gladij. uel q: ibi capit ut teneat. Nā alibi acies ferri nō finit. Mucro nō tm̄ gladij ē. ꝫ cuiuslibet teli acumen. dictus a longitudine. Nam macron gręci longū dicunt. binc & machęrę. Machęra autē ē gladius long⁹ ex vna parte acutus. Framea ꝛo gladi⁹ ex vtraq; parte acutus. quā vulgo spatam vocant. Framea aūt dicta q: ferrea est. Nam sicut ferramentū. sic framea dicit. ac proinde omnis gladi⁹ romphea. Spata a passiōe dicit greco verbo. qm̄ patin grece dicitur pati. vnde & patior & patit⁹ dicim⁹. Alij spatā latine autumant dictā eo ꝙ spaciosa sit. id ē lata & ampla. Unde & spatula i pecorib⁹. Semispatiū gladi⁹ ē a media longitudine spatę appellatus. nō ut imprudēs vulg⁹ dicit. fine spatio. dū gaudet velocio: sit. Pugio a pungēdo & transfigendo vocat. Est enī gladi⁹ paruus & bis acut⁹ lateri adhęrens. Idē & clunabulū dictū. ꝙ religet ad clunem. Celidoniac⁹ gladi⁹. ferrū ē latū cui⁹ duplex mucro ac bifurc⁹ i modū caudę birūdinęę formatur. vnde & celidoniac⁹ dicit. Sica a secādo dicta est. Est enī gladi⁹ breuis quo maxime vtunt qui apud italos latrocinia exercēt. a q̄ & ficarij dicti sunt. Tranquillin⁹ autē dicit. dū cuiusdā gladiatoris in ludū emissi gladi⁹ curuat⁹ fuisset. ex acie recta ꝓcurrit vn⁹ ad eum cozigendū. tumq; a pugnante rūsū ē. fica pugnabo. inde ficę nomē datū est. Secures signa sūt. quę ante cōsules ferebant. ne aut vsum pderēt belli. aut vacantes ocio aspectū amitterent gladioꝝ. Quas & hispani ab vsu francoꝝ ꝓ deriuationē franciscas vocant.

De astis Cap. vii.

Asta est cont⁹ cū ferro. cuius diminutiuū a facit astile. Nomē aūt asta ab astu sumpsit. vnde & astutia. Cōtus ferrū nō habet. ꝫ tm̄ cuspide acuta est. Virgili⁹: Ferrataq; trudes & acuta cuspide contos. Cont⁹ aūt q̄si conitus. Est enim conit⁹ acuta rotūditas. Trudes amites sūt. cū limato ferro. quę greci aplustria dicūt. Trudes aūt dicūt ab eo ꝙ trudunt & detrudunt. Virgili⁹: Ferrataq; trudes. Venabula dicta q̄si venatui habilia. Excipia q: venientē excipiūt. q̄si excipiabilia. Excipiūt enim apros. expectāt. suscipiūt q; leones. intrāt vrsos. sit tm̄ firma manus. Lancea ē asta amentū habens in medio. Dicta aūt lācea ꝙ ęqua lance id ē ęq̄li amēto ponderata vibrat. Amentū vinculū ē iaculoꝝ astiliū qđ medijs astis aptat. Et inde amentū. qui media asta religat ut iaculet. Claua ē q̄lis fuit herculis. dicta ꝙ sit clauis ferreis inuicē religata. & ē cubito semis facta i lōgitudine. Hęc & cateia quā Horatius caiā dicit. Est enī gen⁹ gallici teli ex materia ꝙ maxime lenta. quę iactu nō q̄dē lōge. ꝓpter grauitatē euolat. ꝫ q̄ puenit vi nimia pfringit. ꝙ si ab artifice mittat. rursū redit ad cū qui misit. Hui⁹ meminit Virgili⁹ dicens: Teutonico ritu soliti torquere cateias. Uñ & eos hispani & galli teutonos vocant. Falarica ē telū ingens torno factū habēs ferrū cubitale & rotūditatē de plūbo in modū sphęre in ipsa sūmitate. dicit etiā & ignē habere affixum. Hoc aūt telo pugnat⁹ de turrib⁹ q̄s falas dici manifestū est. Iuuenalis: Consulis ante falas delphinozūq; & colūnas. A falis igit dicta ē falarica. sicut a muro muralis. Sane falaricā Lucan⁹ dicit neruis mitti torilib⁹ & quę dā machina. ut nūc vibrata falarica neruis. Virgili⁹ ꝛo ait turnū manu falarica iaculasse. Pila sūt arma iaculoꝝ atq; teloꝝ a torquēdo uel emittendo vocata. De q̄b⁹ lucan⁹: Signa pareq; aqlas & pila minātia pilis. Cui⁹ singulare pilū dicit. Telū vocat ꝑm grecā etymologiā ἀπὸ τοῦ τηλόσε quicquid longe iaci pōt. ꝙ ꝙ abusiue dicat & gladius. ut est illud: At nō hoc telum nica quod vi

dertera versat. Proprie aũt telũ a lõgitudine dicit. Unde ꝛ mustela dicitur qꝛ lõgior sit qꝫ mus. Cuspis astile amentatũ a cespite dicta. qõ ẽ virgultum. Virgilius: Et pastoralẽ prefixa cuspide mrtyũ. Proprie aũt cuspis posterior pars astę ẽ.

De sagittis Cap̃.VIII.

Sagitta a sagaci iactu id ẽ veloci ictu vocata. Pennis enĩ fertur quasi auis ut celeriter mox pcurrat ad hoiem. His primũ cretenses vsi sunt. Quib' pennę ideo ut diximus agglutinant' ut leues sint ꝛ puolẽt scutatos. Spicula sunt sagittę uel lanceę breues ab spicaꝫ specie nũcuparę. Scorpio ẽ sagitta venenata arcu uel tormentis excussa. Quę dum ad hominem venerit virus quo figit infundit. vnde ꝛ scorpio nomen accepit.

De pharetris Cap̃.IX.

Pharetra sagittarũ theca a ferendo iacula dicta; sicut ꝛ pheretrũ vbi fun' defertur quę ideo etymologiã cõmunẽ habẽt q: pharetra mortem pheretrũ mortuum portat. Loriti proprię sũt arcuũ thecę sic sagittarũ pharetrę. Vagina appellat' eo qꝫ in ea mucro uel gladius baiulet. Theca ab eo qꝫ aliquid receptũ tegat. c. littera p g. posita. Alij grẽco noie thecam vocari asserũt qꝛ ibi reponatur aliquid. Inde bibliotheca librorꝫ repositio dicitur. Dolones sunt vaginę ligneę inter quas latet pugio sub baculi specie. Dolones aũt a dolo dicti sũt qꝛ fallãt ꝛ decipiant ferro cũ speciẽ pręferãt ligni. Hos vulgus grẽco noie oxos vocant id est acutos. Unũ ꝛ apud medicos acutus morbus oxea vocat'. Arcus vocat' eo qꝛ arceat aduersariũ. Inde ꝛ arces dicunt' a quibus arcent' hostes. Item arcus ob speciem qꝛ sint curuati artius.

De fundis Cap̃.X.

Unda dicta eo qꝛ ex ea fundant' lapides id est emittant'. Hanc vsus pmũ ĩ insulis quę baleares dicũt inuent' ẽ. Virgilius; balearis verbera funde. Balista gen' tormẽti ab emittendo iacula dicta. Bali enim grẽce mittere dicitur. Torquet' enim verbere neruoꝝ ꝛ magna vi iacit aut astas aut sara. Inde ꝛ fundibalus quasi fundens ꝛ emittens. Cõtra balistam testudo valet. Series enĩ fit armoꝝ vmbonibus inter se colligatis.

De ariete Cap̃.XI.

Arieti nomẽ species dedit eo qꝛ cum impetu impingit murũ in modũ arietũ pugnãtiũ. Ualidę enim ac nodosę arboris caput ferro vestitur. eaqꝫ suspẽsa funib' multoꝝ manu ad murũ impellitur. deinde retrorsum ducta impetu maiore destinatur. sicqꝫ ictib' crebris concussum muri latus cedit. cauatumqꝫ irrumpit ac fenestram facit. Contra impulsũ arietis remedium est. saccus palcis plenus ꝛ in eum locum dimissus quo aries pcutit. Laxo enim saccorum sinu ictus arietis illisus mollitur. Durioꝛa enĩ mollioribus facilius cedunt. Plutei sũt crates coꝛio crudo intextę. quę in ope faciendo hosti obijciuntur. Musculus cuniculo similis fit quo murꝰ perfoditur. ex quo ꝛ appellat' quasi muruscul⁹.

De clypeis Cap̃.XII.

Clypeus est scutũ maius. dictus ab eo qꝛ clepet id est celet coꝛpus. periculisqꝫ subducat. ἀπὸ τοῦ κλέπτειν. Oppositus cui sua defensione ab astis ꝛ iaculis coꝛpꝰ munit. Clypeus aũt peditũ est. scutũ equitũ. Scutũ appellatum eo qꝛ a se excutiat teloꝝ ictũ. Ut enĩ telis resistatur. clypeꝰ antefertur. Umbo scuti pars media est. quasi vmbilicꝰ. Ancile vocatur scutum breue ꝛ rotundũ. De quo Virgiliꝰ; Lęuaqꝫ ancile gerebat. Et ancile dictũ ab ancisione qꝛ sit ab oi parte veluti ancisũ ac rotundũ. Ouidꝰ; Idqꝫ ancile vocant qꝛ ab oi parte recisũ. Quaqꝫ notes oculus angulus omnis abest. Pelta scutũ breuissimũ ĩ modũ lunę medię. Cuius meminit liber regũ: Fecit rex salomõ ducẽta scuta de auro puro. ꝛ trecentas peltas ex auro ꝓbato. Cetra scutũ loreum sine ligno. quo vtunt' afri ꝛ mauri. De quo poeta. Lęuã cetra tegit. Parma leuia arma quasi paruus clypeus. Dicit' aũt ꝛ testudo scutũ. Nam ĩ modũ testudinis fit clypeus. Est ꝛ testudo scutorũ cõnexio curuata ĩ testudinis modũ. Nãqꝫ ĩ armoꝝ generib' milites etiã ab animalib' nomina sumunt ut aries. Et Sallustius; in modũ inquit beritij militaris.

De loricis Cap̃.XIII.

Lorica vocat' eo qꝛ loris careat. solis enĩ circulis ferreis cõtexta est. Squama est lorica ferrea ex laminis ferreis aut ęreis concatenata. in modum squamę piscis. ꝛ ex ipso splendoꝛe squamaꝝ ꝛ similitudine nũcupata est. De cilicijs aũt ꝛ poliuntur ꝛ regunt' loricę.

De galeis Cap̃.XIIII.

Assis de lamina est. galea de coꝛio. Nã galeros coꝛiũ dicit'. Cassidẽ autẽ a tuscis nominatã dicũt. Illi enĩ galeam cassim nomunãt. credo a capite. Apex ẽ qõ in sũma galea eminet. quo figitur crista. quã grẽci conũ vocãt. Nã conus ẽ curuatura quę in galea ꝓminet ꝛ supra quã cristę sunt.

De foro Cap̃.XV.

Forus exercendarũ litiũ locꝰ. a fando dictus. uel a phoroneo rege qui primꝰ grẽcis legẽ dedit. Qui locus ꝛ rostra vocat' ab eo qꝛ ex bello punico captis nauib' carthaginensiũ rostra ablata sunt. ꝛ in foro romano pręfixa. ut eẽt hui' insigne victorię. Cõstat aũt forus causa lege. ꝛ iudice. Causa vocat' a casu quo cuenit. Est enĩ materia ꝛ origo negocij necdum discussionis examine patefacta. quę dũ ꝓmit' causa est. dũ discutit' iudiciũ est. dũ finit' iusticia. vocatũ aũt iudiciũ quasi iuris dictio. ꝛ iusticia quasi iuris stat'. Judiciũ aũt prius inquisitio vocabat'. Unde ꝛ actores iudiciorum. ꝛ prepositos quęstores. uel

Scutũ. equ
Umbo.
Ancile.
Clypeus equ
Pelta.
Cetra.
Parma.
Apex.
Conus.
forus

quęsitores vocamus. Negociū multa significat: modo actū rei alicuius·cui contrariū est ociū.mō actionem causę·qō est iurgiū litis. Et dictū negociū·q̄si nec ociū·id est sine ocio. Negociū autem in causis·negociatio in cōmertijs dicit· vbi aliq̄d datur ut maiora lucrent. Jurgiū dictū·quasi iuris gariū·eo q̄ hi qui causam dicunt iure disceptēt. Lis a contentione limitis ꝓpus nomen sumpsit. De qua Virgilius: Limes erat positus litem ut discerneret agri. Causa aut argumento·aut pbatione constat. Argumentū nunq̄ testib⁹·nūq̄ tabulis dat ꝓbationē· ꝙ sola inuestigatione iuenit veritatem. vnde ⁊ dictū argumentū·id est argutum inuentū. Probatio aūt testib⁹ ⁊ fide tabularū constat. In omni aūt iudicio sex ꝓsonę requiruntur: iudex·accusator·reus·⁊ tres testes. Judex dictus·quasi ius dicēs ꝓ ꝛo·siue q̄ iure discepret. Jure aūt disceptare est iuste iudicare. Non est aūt iudex si non est i eo iusticia. Accusator: vocatus· quasi adcausator·q: ad causam vocat eum quem appellat. Reus a re qua petitur nuncupat·q: q̄uis sceleris cōsci⁹ nō sit·reus tñ dicit·q̄diu in iudicio ꝓ re aliq̄ petit. Testes antiquit⁹ supstites dicebantur·eo q̄ sup statū causę ꝓferebant. Nūc parte ablata nois testes vocant. Testis aūt cōsideratur: conditione.natura.⁊ vita. Conditione si liber·non seruus. Nam sępe seruus metu dominātis testimoniū suppṁit veritatis. Natura·si vir non fęmina. Nam varium ⁊ mutabile semper fęmina. Vita·si innocens ⁊ integer actu. Nam si vita bona defuerit· fide carebit. Non enī pōt iusticia cum scelerato habere societatem. Duo sunt aūt genera testiū·aut dicendo id qō viderūt·aut ꝓferendo id qō audierūt. Duobus aūt modis testes delinquūt.cum aut falsa ꝓmūt·aut vera silentio obtegunt.

De spectaculis Cap̄.xvi.

Spectacula ut opinor·generaliter noiant voluptates·quę nō ꝓ semetipsa iquināt. sed ꝓ ea quę illic geruntur. Dicta aūt spectacula eo q̄ hoib⁹ publica ibi prębeat inspectio. Hęc ⁊ ludicra nuncupata·q̄ in ludis gerant· aut in scęnis. Ludorū origo sic traditur. Lydij ex asia trāsęūtes in hetruria cōsederūt·duce tyrrheno·q̄ fratri suo successerat in regno. Contentione igit in hetruria inter cęteros ritus supstitionū suarū spectacula q̄ religiōis noie instituerūt. Inde romani arcessitos artifices mutuati sunt.⁊ inde lydi a lydijs vocati sūt. Varro aūt dicit ludos a lusu vocatos·q̄ iuuenes ꝓ dies festos solebant ludi exultatione delectare populū. Unde ⁊ eū lusū iuuenū ⁊ diebus festis ⁊ templis ⁊ religionib⁹ deputant. Nihil iam de causa vocabuli·dū rei causa idolatrię sit. Unde ⁊ promiscue ludi liberalia vocabāt ob honorē liberi patris. Ob hoc despicienda ē originis macula·ne bonū ęstimes qō initiū a malo accepit. Ludus aūt·aut gymnicus est aut circensis·aut gladiatorius·aut scęnicus.

De ludo gymnico Cap̄.xvii.

Gymnicus ludus est velocitatis ac viriū gloria. Cuius locus gymnasiū dicit·vbi exercent athletę.⁊ cursor velocitas cōꝓbat. Hinc accidit ut omniū ꝓpe artiū exercitia gymnasia dicantur. Antea enī in locis certantes cincti erant ne nuderentur. post relaxato cingulo repente ꝓstratus ⁊ examinat⁹ est quidā cursor: quare ex consilij decreto tunc arcon ippomenes. ut nudi deinceps oēs exercitarent ꝓmisit. Ex illo gymnasium dictū est·q̄ iuuenes nudi exercent in campo vbi sola tīn pudenda operiūtur.

De generibus gymnicor Cap̄.xviii.

Genera gymnicor q̄nq̄·id est salt⁹·cursus·iactus·virt⁹·atq̄ luctatio. Undefecerunt quendā regē tot filios adolescentes habētē·totidē generib⁹ de regno iussisse cōtēdere.

De saltu Cap̄.xix.

Saltus dictus quasi exilire in altum. Est enim saltus altius exilire uel longius.

De cursu Cap̄.xx.

Cursus a velocitate crurum vocatur. Est enim cursus celeritas pedum.

De iactu Cap̄.xxi.

Actus dict⁹ a iaciēdo. vnde ⁊ piscatorium rete iaculū dicit. Huic arti vsus ē arrepros lapides ꝓcul ferire· astas pondere librato iacere·sagittas arcu emittere.

De virtute Cap̄.xxii.

Virtus est immēsitas virium in labore⁊ pondere corporis.

De luctatione Cap̄.xxiii.

Uctatio a laterū complexu vocata·q̄⁹ cominus certantes innitent·q̄ greca appellatione athletę vocant. Locus autem luctatiōis palęstra dicitur.

De palęstra Cap̄.xxiiii.

Alęstram autem uel ἀπὸ τῆς πάλης id ē a luctatione uel ἀπὸ τοῦ πάλλειν id ē a motu ruinę fortis nominatam dicunt·scilicet q̄ in luctando cum medios arripiāt ferę quatiūt·idq̄ apud grecos πάλλειν vocat. Quidā opinant artē luctandi vrsor cōtentione monstratā. Nāq̄ inter cęteras feras eos solos⁊ erigi congressos ⁊ subsidere celeriter ac reuerti.⁊ modo manib⁹ tentare inuicē. modo cōplexu abigere sese more luctantium dicūt.

De agone Cap̄.xxv.

Uę latini certamina· greci agones vocāt·a frequētia q̄ celebrabant. Siquidē ⁊ omnē cętū atq̄ conuentū agona dici. Alij q̄ in circulis ⁊ q̄si ἀνεύ τοῦ ἀγωνίας·id est sine angulo locis ederent nūcupatos agones putant.

De generibus agonū Cap̄.xxvi.

Bonū genera fuisse: imēsitas viriū·cursus celeritas·sagittādi peritia·stādi patientia·ad citharam q̄ uel tibias incedendi gestus·de moribⁿ q̄·de forma· de cantādi

modulatione terrestris q̄z belli. ⁊ nauali p̄elij perpetiendoꝝ q̄z supplicioꝝ certamina.

De ludis circensibus Cap̄.xxvii.

Udi circenses sacroꝝ causa deoꝝ ac gentiliū celebrationib⁹ instituti sūt. vnde ⁊ qui eos spectāt dęmonū cultib⁹ inseruire videnť. Nā res equestris antea simpleꝛ agebaťur ⁊ vtiq̄z cōmunis vsus hui⁹ reatus nō erat. Sz cū ad ludos coactus ē naturalis vsus ad dęmoniorum cultū translat⁹ ē. Iraq̄z castoꝛi ⁊ polluci deputanť hę species quibus equos a mercurio distributos hist orię docent. ℔ ⁊ neptunus equestris ludus est quē greci ippon vocant. ℔ ⁊ marti ⁊ ioui in ludis equi sūt cōsecrati. ⁊ ipsi quadrigis p̄sunt. Circenses aūt ludi ideo dicti uel a circūcundo. uel q̄ vbi nunc metę sunt. olim gladij ponebanť quos quadrigę circūibant. ⁊ inde dicti circenses ab ensibus circa quos currebāt. Siquidē in littoꝛe circa ripas fluminū cursus agitātes gladios i oꝛdine in ripę littoꝛe ponebāt. ⁊ erat artis equū circa picula toꝛquere. Inde ⁊ circenses dicti putantur. quasi circū enses.

De circo Cap̄.xxviii.

Ircus soli p̄incipaliť consecrat⁹ est a paganis. cui⁹ ędes medio spacio ⁊ effigies de fastigio ędis emicat. qō nō nulli puta uerūt sub tecto cōsecrādū. quē in apto habēt. Est aūt circus oē illud spaciū qō circuire equi solent. Hūc romani dictū putant a circuitu equoꝝ. eo q̄ ibi circū metas equi currāt. Greci ꝺo a circe filia solis quę patri suo hoc gen⁹ certaminis instituit asserūt nūcupatū. ⁊ ab ea circi appellationē argumentanť. Fuit autē maga ⁊ venefica. ⁊ sacerdos dęmonū. In cuius habitu ⁊ ope magicę artis. ⁊ cultus idolatrię recognoscitur.

De oꝛnamentis Cap̄.xxix.

Rnamenta circi: oua. meta. obeliscus. carcer. Oua honoꝛi castoꝛis ⁊ pollucis ascribūt. qui illos ouo editos credēdo de cygno ⁊ ioue nō erubescūt. Fingunt aūt circenses romani ad causas mūdi referre. ut sub hac specie supstitiones vanitatū suaꝝ excusent.

De metis Cap̄.xxx.

Etarū quippe appellatione p̄prie terminū ac finem mūdi designare volūt. ab eo q̄ aliquis emensus finis ē. siue ad testimonium oꝛientis occidentisq̄z solis.

De obelisco Cap̄.xxxi.

Beliscū mesferes reꝛ egypti p̄imus fecisse ferť tali ex causa. Cū quodā tempoꝛe nilus violenti inundatione egyptū nocuisset. indignat⁹ reꝛ tanꝝ penas a flumine exigeret sagittā in vndas misit. Nō multo post graui ualitudine coꝛreptus. lumen amisit. qui post cęcitatem visu recepto duos obeliscos soli consecrauit. Obeliscus enī sagitta dicitur. qui ideo i medio circo ponitur. q̄ p medium mundū sol currit. Medio aūt spacio ab vtraq̄z meta cōstitut⁹ obeliscus. fastigiū sūmitatēq̄z cęli significat cū sol ab vtroq̄z spacio medio hoꝛaꝝ discrimine transcendit. Sūmo obelisco suppositū est quoddā auratū in modum flāmę formatū. qm̄ sol plurimū caloꝛis atq̄z ignis habet.

De carceribus Cap̄.xxxii.

M circo vnde emittūť equi carceres dicti ab ea re qua ⁊ ille carcer qui est in ciuitate. q̄ ut ibi homines damnati atq̄z inclusi. ita hic equi coercentur ne exeant anteq̄ signum emittant.

De aurigis Cap̄.xxxiii.

Rs circi. auriga ⁊ curr⁹. equites uel pedites. Auriga p̄prie dictus q̄ currū agat ⁊ regat. siue q̄ feriat iūctos equos. Nā aurit ferit dicimus. ut latus aurit apertū. Ipse ē ⁊ agitaꝛ. id est verberaꝛ. ab agēdo dict⁹. Aurigę aūt duobus coloꝛib⁹ sunt; quib⁹ speciē idolatrię vestiunt. Nam p̄asinus terrę. venetus cęlo ⁊ mari a paganis dedicatus est.

De quadrigis Cap̄.xxxiiii.

Richthoni⁹ autē qui regnauit athenis p̄imus quattuoꝛ equos iunxisse ferť. sicut Uirgilius auctoꝛ est dicēs: Primus erichthonius currus ⁊ quattuoꝛ ausus Jungere equos. rapidisq̄z rotis insistere victoꝛ. Fuit autē mineruę ⁊ vulcani filius de caduca in terrā libidine ut fabulę ferūt. pereat⁹. poꝛtentū dęmonia. cum īmo diabolus qui p̄imo iunoni currū dedicauit. Tali auctoꝛe quadrigę pductę sunt.

De curru Cap̄.xxxv.

Urrus autē a cursu dictus. uel q: rotas habere videť. vnde ⁊ carrū quasi curuū.

Quadrigaq̄z ꝺo currus ꝺuplici temone olim erant ppetuoq̄z ⁊ qui omnib⁹ equis iniȷceret Jugo p̄im⁹ ciristenes sicyoni⁹ tm̄ medios iugauit eosq̄z singulos ex vtraq̄z parte simplici vinculo applicuit. quos greci sirafoꝛos. latini funarios vocant. a genere vinculi quo p̄ius alligabanť.

De equis quibus currunt Cap̄.xxxvi.

Uadrigę ⁊ bigę. trigę ⁊ seiugę a numero equoꝝ ⁊ iugo dictę. Ex quib⁹ quadrigas soli. bigas lunę. trigas inferis. seiugas ioui. desultoꝛes lucifero ⁊ hespero sacrauerunt. Quadrigas ideo soli iungūť. q: p quattuoꝛ tempoꝛa ann⁹ vertiť; ver ⁊ ęstatē. autūnū ⁊ hyemem. Bigas lunę. qm̄ gemino cursu cū sole contendit. siue q: ⁊ nocte videť ⁊ die. Jungunt enī vnū equū nigrū. alterū candidū. Trigas dijs inferis. q: bi p tres ętates hoies ad se rapiūť. id est p infantiā iuuētutē atq̄z senectutē. Seiuga maximus curr⁹ ioui. ꝓpter q̄ maximū deoꝝ suoꝝ eum esse credūt. Jdeo aūt rotis quadrigas currere dicunt. siue q: mundus iste circuli sui celeritate transcurrit. siue ꝓpter solē q: volubili ambitu rotat. sicut ait Ennius. Inde patefecit raꝺijs rota candida cęlum.

De septem spaciis Cap.xxxvii.

Eprem spacia quadrigę currūt referēres
s hoc ad cursum septē stellaꝝ·quib⁹ mūdū
regi dicūt·siue ad cursum septē diēꝝ pręsentiū·quibus pactis vitę termin⁹ consūmat·quorum finis est arctus id est iudicium.

De equitibus Cap.xxxviii.

Oro equites singulares ideo currere dip cunt·q: singulariter vnusquisq; cursum vitę huius pagit·atq; transit·alius alio tempore sequēs aliū·p vnā tamen viā mortalitatis vsq; ad ꝓpriam metam mortis.

De desultoribus Cap.xxxix.

Esultores noiati·q olim ꝑut quisq; ad
d finē cursus venerat·desiliebat & currebat siue q de equo in equū i eōrū transiliebat.

De peditibus Cap.xl.

Edites autē aiūt ꝓterea pede currere·q:
p pedibus curritur mortalitati. Ob hoc a superiore pte currūt ad inferiora·id est ab oriēte ad occidentē·q: mortales oriunt & occidūt. Nudi currūt·quia & hoi in sęculo nullę reliquię sūt. Recto spacio currūt·q: inter vitā & mortē nihil distat. Sz hęc igit ꝓterea fingūt·ut vanitates suas & sacrilegia excusare conent.

De coloribus equoꝝ Cap.xli.

Irca causas q̄z elementoꝝ ijdem gētiles
c eriā colores equoꝝ iunxerūt. roseos enim soli id est igni·albos aeri·prasinos terrę venetos mari assimilantes. Item roseos ęstati currere voluerūt·q igni colorīs sint. & cūcta tūc flauescant. Albos hyemi q sit glacialis & frigoribꝰ vniuersa canescāt. Ueri prasinos viridi colore·q: tūc pampinus densat. Item roseos currere marti sacrauerūt·a quo romani exoriuntur. & q: vexilla romanoꝝ cocco decorant·siue q mars gaudeat sanguine. Albos ęphyris & serenis tępestatib⁹ prasinos flori & terrę venetos aquis uel aeri·q: ceruleo sūt colore. luteos id ē croceos igni & soli. purpureos iri sacrificauerūt·quē arcū dicimus q is plurimos colores habeat. Hicq; dū hac spectatione deorum cultib⁹ atq; elementis mūdialib⁹ ꝓphanant·cosdē deos atq; eadē elemēta ꝑculdubio colere noscuntur. Unde anima duertere debes ꝓpiane q circū numina imunda possideant. Qua ꝓter alienus erit tibi locus·quē plurimi sathanę spūs occupauerūt. Totū enim illū diabolus & angeli eius repleuerunt.

De theatro Cap.xlii.

Heatrū est·quo sęna includit: semicir
t culi figurā habēs·in quo stantes oēs inspiciūt. Cui⁹ forma primū rotunda erat. ficut & amphiteatri. Postea ex medio amphitheatro theatrū factū est. Theatrum aūt a spectaculo noiatū ἀπο τοῦ θεασασθαι q̄ i eo ꝓplus stās desup atq; spectans ludos contęplarē. Idē ꝙ theatrū idē & pstibulū·eo q post ludos exactos meretrices ibi ꝑsternerent. Idē & lupanar vocatū ab eisdem meretricib⁹ quę ꝓter vulgati corpis lenitatē lupę nūcupabant. Nā lupę meretrices sūt vocatę a rapacitate·q ad se miseros rapiāt & apprehendant. Lupanaria aūt a paganis constituta sūt·ut pudor infeliciū mulierū ibi publicaret. & ludibrio haberent tam hi qui facerent q̄ quę paterent.

De sęna Cap.xliii.

Ęna aūt erat locus infra theatrū i mos dū dom⁹ instructa cū pulpito. Qui pulpitus orchestra vocabat·vbi cantabāt comici·tragici: atq; saltabant histriones & mimi. Dicta aūt sęna grąca appellatione·eo q in speciē domus erat instructa·vnde & apud hebręos tabernaculoꝝ dedicatio a similitudine domicilioꝝ sęnophegia appellabat.

De orchestra Cap.xliiii.

Rchestra aūt pulpit⁹ erat sęnę·vbi saltao tor agere posset·aut duo inter se disputare. Ibi enim poetę·comędi & tragędi ad certamen cōscendebāt·hisq; canentib⁹ alij gestus edebāt. Officia sęnica·tragędi·comędi· themelici·histriones·mimi & saltatores.

De tragędis Cap.xlv.

Ragędi sūt qui antiqua gesta atq; faci
t nora sceleratoꝝ regum luctuoso carmine spectante populo concinebant.

De comędis Cap.xlvi.

Omędi sunt qui priuatoꝝ hominū acta
c dictis aut gestis canebāt·atq; stupra virginū & amores meretricū in suis fabulis exprimebant.

De themelicis Cap.xlvii.

Themelici aūt erant musici sęnici qui in
t organis & lyris & citharis pręcinebant.

Et dicti themelici q olim i orchestra stantes cantabāt sup pulpitū·qđ themele vocabat.

De histrionibus Cap.xlviii.

Istriones sunt qui muliebri indumento
b gestus impudicaꝝ fęminaꝝ exprimebāt. Hi aūt saltando eriā historias & res gestas demonstrabāt. Dicti aūt histriones siue q ab istria id genus sit adductū·siue q pferas historias fabulas exprimerent·quasi historiones.

De mimis Cap.xlix.

Imi sunt dicti grąca appellatione q rerū
m humanaꝝ sint imitatores. Nā habebāt suū auctorē: qui antecę mimū agerēt fabulam ꝓnunciarēt. Nā fabulę ita componebant a poetis·ut aptissimę essent motui corporis.

De saltatoribus Cap.l.

Altatores autē noiatos Uarro dicit ab
f arcade salio·quem ęneas in italiā secum addurit: quicq; primo docuit romanos adolescentes nobiles saltare.

Quid ꝑ patrono agat Cap.li.

Et plane i artib⁹ sęnicis·liberi & vene
c ris patrocinium·quę priuata & ꝓpria sunt sęne·de gestu & fluxu corpis. Nā molli-

tiem libero ⁊ veneri imolauerūt·illi ꝑ ſcrum·illi ꝑ luxū diſſoluti. Quę vo ibi vocib⁹ ⁊ modis ⁊ or/ganis ⁊ lyris tranſigūt·apollines ⁊ muſas ⁊ mi/neruas ⁊ mercurios patronos habent. Nō ſpe/ctaculū odire debes xp̃iane·q̃ odiſti auctores.

De amphitheatro Laꝑ.lii.

Mphitheatrū locꝰ ē ſpectaculi·vbi pu/
a gnāt gladiatores. Et inde ludus gladia/torius dictus q̃ in eo iuuenes vſū armo/rū diuerſo motu condiſcāt. ⁊ modo int̄ ſe aut gla diis aut pugnis certantes. modo contra beſtias incedentes. vbi nō odio ȝ p̄mio illecti ſubeunt ferale certamē. Amphitheatrū dictū q̃ ex duob⁹ theatris ſit facti. Nā amphitheatrū rotundū ē· theatrū vo ex medio amphitheatro ē·ſemicirculi figuram habens.

De ludo equeſtri Laꝑ.liii.

Ænera gladiatoꝝ plura. Quoꝝ primum
ȝ ludus equeſtriū. Duo enī equites p̄ce/dentib⁹ p̄ius ſignis militaribus vnus a porta oriētis alter ab occidētis p̄cedebāt i equis albis·cū aureis galeis minoꝝib⁹ ⁊ habilioꝝib⁹ ar/mis·ſicq̃ atroci pſeuerantia. ꝑ virtute ſua inicbāt pugnā dimicantes·quouſq̃ alter in alterū⁹ mo/rte ꝓſiliret·ut habēt q̃ caderet caſū·gloriā q̃ p̄meret. Quę armatura pugnabat marti duelli cauſa.

De retiarijs Laꝑ.liiii.

Etiarius ab armaturę genere in gladia/
r torio ludo cōtra alterū pugnantē occulte ferebat rete·qđ iaculū appellat̄ ut a duer/ſariū cuſpide inſequēte opiret·implicitūq̃ viribꝰ ſuparet. Quę armatura pugnabat neptuno tri/dentis cauſa.

De ſecutoribus Laꝑ.lv.

Ecutor eſt ab inſequēdo retiariū dictus
ſ Geſtabat enī cuſpidē ⁊ maſſam plumbeā quę aduerſarij iaculū impediret·ut ante/q̃ ille feriret rete·iſte ſuparet. Hęc armatura fa/crata erat vulcano. Ignis enī aquā ſemp inſequit̄ ideoq̃ cū retiario componebat̄·q: ignis ⁊ aqua ſemp inter ſe inimica ſunt.

De laqueatoribus Laꝑ.lvi.

Aqueatoꝝ pugna erat·fugientes i ludo
l hoies iniecto laqueo impediros cōſecu/toſq̃ pſtrare·amictos vmbone pelliceo.

De velitibus Laꝑ.lvii.

Elitum pugna erat·ut vltro citroq̃ tela
v obiectarēt. Erat aūt eoꝝ varia pugna ⁊ ſpectātibꝰ gratioꝝ q̃ reliqua. Uelites aūt vocati ſūt ſiue a volitatione·ſiue a ciuitate hetru/ſcorum quę veletes vocabatur.

De ferali certamine Laꝑ.lviii.

Erarū pugna erat miſſas beſtias iuue/
f nes excipere ⁊ pugnare aduerſus eas·vl/troneo funere·certare nō crimine ȝ furoꝛe.

De hoꝝ execratione ludoꝝ Laꝑ.lix.

Ec quippe ſpectacula crudelitatis ⁊ in/
b ſpectio vanitatū·nō ſolum hoiuꝫ vitijs ȝ ⁊ dęmonū iuſſis inſtituta ſūt. Proinde nihil eē debet xp̃iano cū circenſi inſania·cum impudicitia theatri·cū aphitheatri crudelitate·cū atrocita/te harenę·cū luxuria ludi. Deū enī negat qui talia p̄ſumit·fidei xp̃ianę p̄uaricatoꝛ effectꝰ·qui id denuo apperit qđ in lauacro iā p̄idem renūciauit id eſt diabolo pompis ⁊ operibus eius.

De alea Laꝑ.lx.

Lea id eſt ludus tabulę inuenta a grecis
a in ocio troiani belli a quodā milite noie alea·a quo ⁊ ars nomen accepit. Tabula ludit̄ pirgo·calculis reſſeriſq̃.

De pirgis Laꝑ.lxi.

Jrgus dictus·q̃ per eum teſſere pergant
p ſiue q̃ turris ſpeciem habeat. Nam grę/ci turrim pirgum vocant.

De calculis Laꝑ.lxii.

Alculi vocati q̃ leues ſint ⁊ rotūdi. vn/
e de ⁊ calculꝰ dicit̄ lapis breuis qui ſine mo leſtia ſui breuitate calcet̄. Item calculi q̃ p vias ordinales eant quaſi p calles.

De teſſeris Laꝑ.lxiii.

Eſſere vocatę·q: quadrę ſunt ex parti/
t bus omnib⁹. Was alij lepuſculos vocā/t eo q̃ exiliendo diſcurrūt. Olim aūt teſ/ſere iacula appellabant̄·a iaciendo.

De figuris aleę Laꝑ.lxiiii.

Uidā aūt aleatores ſibi vident̄ phiſiolo/
q gice p allegoriā hanc artē exercere ⁊ ſub quadā rerū ſimilitudine fingere. Nam trib⁹ teſſeris ludere phibent·ꝓpter tria ſęculi tpa p̄terita·p̄ſentia ⁊ futura·q: nō ſtant ȝ decur/runt. Sed ⁊ ipſas vias ſenarijs locis diſtinctas ꝓpter ętates hoiuꝫ ternarijs lincis ꝓpter tpa ar/gumentrant̄. Jnde ⁊ tabulā ternis deſcriptam di/cunt lincis.

De vocabulis teſſeraꝝ. Laꝑ.lxv.

Actus quiſq̃ apud luſores veteres a nu/
i mero vocabatur ut vnio. binio. trinio. quatrio. quinio. ſenio Poſtea appellatio ſinguloꝝ mutata eſt. ⁊ vnionē canē. trionē ſuppū. quatrionē planum vocabant.

De iactibus teſſeraꝝ Laꝑ.lxvi.

Actus teſſeraꝝ ita a peritis aleatoribus
i componit̄ ut afferat qđ voluerit·ut pura ſenionē qui eis in iactu bonū affert. Ui/tant aūt canē q: damnoſus ē·vnū enī ſignificat.

De calculoꝝ motu Laꝑ.lxvii.

Alculi partim ordine mouentur·partim
c vage. ideo alios ordinarios alios vagos appellant. Ut vo qui moueri omnino nō poſſunt·incitos dicūt. Unde ⁊ egentes boies in/citi vocant̄·quib⁹ ſpes vltra ꝓcedēdi nulla reſtat.

De interdictione aleę Laꝑ.lxviii.

B hac arte fraus ⁊ mendaciū atq̃ periu/
a riū nūq̃ abeſt·poſtremo ⁊ odiū. ⁊ dam/na rerum·vnde ⁊ aliqñ ꝓpter hęc ſcelera interdicta legibus fuit.

De pila Cap.lxix.

Illa ꝓprie dicitur q̄ fit pilis plena. Hec
p ⁊ spḥera a ferēdo uel feriendo dicta. De
quaꝝ genere ⁊ pondere Horatiꝰ sic tra-
didit. Neu tu parce pilos uiuaces condere cerui.
Uncia donec erit gemina supaddita libre. Inter
species pilaꝝ sūt: trigonaria ⁊ arenata. Trigo-
naria ē qua inter tres ludit. Arenata qua ī grege
dum ex circulo astantiū spectātiūq̄ emissa ultra
iustū spaciū pilam excipere lusumq̄ inire consue-
uerūt. Cubitalē lusum appellant cū duo cominus
ex ꝓximo ac pene cōiunctis cubitis pilam feriūt.
Surā dicit dare qui pilam crure ꝓlato feriendā
colluso:ibus ꝓbet.

Incipit liber nonusdecimus
De nauibus Cap.i.

Rtium quarū-
a dam vocabula quib⁹ aliquid
fabricat uel instrumēa arti-
ficū uel quę ministeriū exhi-
bēt atq̄ aliq̄d huiuscemodi
deinceps ex pte notanda stu-
dui. Artifex generale nomē vocat q̄ artē faciat
sicut aurifex q̄ aurū. Faxo enī antiqui ꝓ facio di-
cebant. Nauclerus dñs nauis est appellat⁹ ita q̄
nauis in sorte eius sit. Cleros enī greece sors dicit.
Ceteri aūt in naui in contributione sūt. Guber-
nio qui ⁊ gubernator q̄si cohibernator q̄ cohi-
beat prudētia sua hiberna. id est tempestates ma-
ris. Nauta a naue dict⁹ ꝓ deriuationē. Nauita
aūt ꝓ nauta poetice dicit sicut mauors ꝓ mars
Mā rectū ē nauta. Remex vocat⁹ q̄ remū geri-
sic aūt remex quō tubex dicit noīatiuo casu. Epi-
pata greco sermone appellat qui latine dicit sup-
ueniens. Hic nihil habet negocij ꝟ naulo dato in
alias terras transire disponit. Nauē quidā phi-
bent dictā eo q̄ gnarū rectorem queṙat id est pe-
ritū sapientē strenuū: qui continere ⁊ gubernare
nouit ꝓpter maritima picula ⁊ casus. vnde est il-
lud salomōis. Intelligēs gubernacula possidebit
Lydij aūt primū nauem fabricauerunt pelagiq̄
incerta petentes peruiū mare vsib⁹ humanis fece-
rūt. Rates primū ⁊ antiquissimū gen⁹ nauigij ē
e rudib⁹ trignis asseribusq̄ consertū. ad cui⁹ simi-
litudinē fabricatę naues ratarię dicte. nunc iam
rates abusiue naues. Nam ꝓprie rates sūt cōnexę
inuicē trabes. Trieris nauis magna quam greci
durconē vocāt. De qua ī ysaia dicit: Nō trāsibit
p eam trieris magna. Carpasia nauis a carpado
insula noiata sicut a rhodo rhodia. sic ab alexan-
dria alexādrina. Liburnę naues dicte a libȳs. na-
ues enī sūt negociatoꝝ. De quib⁹ Horatius: Ibis
liburnis inter alta nauiū. Rostrateq̄ naues dicte ab
eo q̄ in fronte rostra ꝛrea habeant ꝓpter scopulos
ne feriant ⁊ collidāt. Longę naues sūt quas dro-
mones vocam⁹ dicte eo q̄ longiores sint ceteris.
cui⁹ contrarī⁹ musculus curtū nauigiū. Dromo aūt
a decurrendo dicit. Cursum enī greci dromū vo-
cant. Classis dicta a greco vocabulo. ἀπὸ τῶν
κάλων. id ē lignis vnde ⁊ calones nauicule quę
ligna militibus portant. Anquiro magus dictus
ꝓ eo q̄ celeritate sui anchoris ⁊ instrumentis re-
liquis nauiū vehendis sit aptus. Phaselus ē na-
uigiū qđ nos corrupte baselum dicimus. de quo
Virgilius: Pictiq̄ phaselis. Scapha quę ⁊ ca-
tascopus nauigiū qđ latine speculatoriū dicitur.
Scopos enim latine intendere dicit. Barca est
quę cuncta nauis cōmertia ad littus portat. Hāc
nauis in pelago ꝓpter nimias vndas suo suscipit
gremio. vbi aūt appropinquauerit portui reddit
vicē barca naui quā accepit in pelago. Paro na-
uigiū piratarū aptū. ⁊ ex his ita vocatū. Licero.
Tūc se fluctigero tradit mādatq̄ paroni. Et ali-
bi. Parūculis ad littus ludit celerib⁹. Myoparo
quasi minim⁹ paro. idē ⁊ carab⁹. Est enim parua
scapha ex vimine facta quę contexta crudo corio
genus nauigij ꝓbet. qualib⁹ vtunt germanorū
piratę in occani littoribus uel paludib⁹ ob agilita-
tē. De qualib⁹ historia gens inquit saxonū myo-
paronib⁹ nō viribus nituntur fugę potius q̄ bello pa
rati. Celones quas greci celeras vocant. id ē ve-
loces biremes uel triremes agiles ⁊ ad ministe-
rium classis aptę. Ennius. Labitur vncta cari-
na per equora cana celonis. Biremes aūt naues
sunt habentes remoꝝ ordinem geminū. Trire-
mes ⁊ quatriremes trium ⁊ quattuoꝝ ordinū. sic ⁊
penteremes ⁊ hexeremes q̄nos uel senos ordines
habentes. Actuarię naues sunt quę velis simul ⁊
remis agunt. Hippogagus ī quo equos transue-
here solitū est. Poronū nauigiū fluminale. tar-
dum ⁊ graue. qđ non nisi remigio ꝓgredi potest.
Hinc ⁊ traiectus id ē extent⁹. Est enī funis lat⁹
vnde ⁊ transenna dicit extent⁹ funis. Lemb⁹ na-
uicula breuis quę alia appellatione dicit ⁊ cymba
⁊ caupillus. sicut ⁊ lintris id est carab⁹. qua ī pa-
do paludibusq̄ vtunt. Carabus parua scapha ex
vimine facta quę contexta crudo corio genus na-
uigij ꝓbet. Poxtema nauicula syriaci generis
lata ⁊ fine carina. a portando vocata. Utunt his
in pannonia. Trabarię amnicę naues quę ex sin-
gulis trabib⁹ cauant. quę alio noīe littorarię di-
cuntur. Hę ⁊ caudicę ex vno ligno cauate facte. ⁊
inde caudicę. q̄ a quattuoꝝ vsq̄ ad decē homines
capiunt.

De partibus nauiū ⁊ armamentis Cap.ii.

Uppis posterioꝝ pars nauis est q̄si post.
p Proꝛa anterioꝝ. q̄si prioꝛa. Lumba loc⁹
unus nauis. q̄ aquis incubat. Carina a
curredo dicta q̄si currina. Foꝛi nauiū latera con-
caua a ferēdo onera dicta. siue tabulata nauium
que sternunt dicta ab eo q̄ incessus ferant. uel fo-
ris emineāt. De quib⁹ Virgilius: Latāq̄ foꝛos.
Colūbaria in sūmis laterib⁹ nauiū loca concaua

Puppis posterior.
Proꝛa. Anterior.
Carina locus imus q̄ dagg[illegible]

p quę eminẽt remi dicta credo q̃ sint similia latibulis colũbaꝝ i quibus nidificant. Agea vię sũt uel loca i naui p quę ad remiges hortator accedit De qua Ennius. Multa foro ponet ⁊ agea longa replet. Transtra sũt tabulę ubi sedent remiges dicta q̃ in transuerso sint. quę Virgil⁹ iuga appellat. Remi a remouẽdis ⁊ decuriendis fluctib⁹ dicti. sicut tonsores a tondendis ⁊ decutiẽdis capillis. Palmula est extrema latitudo remi a palma dicta qua mare impellit. Antennę autẽ dictę q̃ ante amnẽ sunt positę. Præfluit enĩ eas amnis. Cornua extremę ptes antennaꝝ sũt dicta p tropum ab animali ad inanimale. Malus est arbor nauis qua uela sustinent. Malus aũt dictus q: habet instar mali in sũmitate. uel q: quasi quibusdã malleolis ligneis cingit q̃ꝝ volubilitate uela facili⁹ eleuant. Modi⁹ ẽ cui arbor nauis insistit ob similitudinẽ mensuralis uasis dict⁹. Carceria sũt in cacumine arboris. Trocleę. q̃si trãs. p quę funes trahũt. Cinna. Lucida cõfulgẽt altis carceria malis. Trocleę aũt vocatę q̃ rotulas habeãt. trochos enĩ græce rota dicit. Parastatę stipites sũt pares stantes. quibus arbor nauis sustinet. Cato. Malũ deligatũ parastatę iunctę. Clauus ẽ quo regit gubernaculũ. De q̃ Ennius. ut clauũ rectũ tenẽã nauimq̃ gubernẽ. Porticulus malle⁹ in manu portat⁹ q̃ modus signũq̃ datur remigantib⁹. De quo Plaut⁹. Ad loquendũ atq̃ tacendũ ture habes porticulũ. a portãdo igit porticul⁹. Tõsillæ uncinus ferre⁹ uel ligneus ad quẽ i littore defixũ funes nauiũ illigant. De quo Ennius. Tonsillas rapiũt configunt littus ad uncas. Ancora dens ferre⁹ ex græca ętymologia nomen ducit. q̃ quasi hois man⁹ cõprehẽdat uel scopulos uel harenas. Nam man⁹ græce cira dicitur. Apud græcos autẽ aspiratione non habet. Nã ancira dicit. unde ⁊ apud maiores sine aspiratiõe pferebat. Puluini sũt machinę quib⁹ naues deducunt ⁊ subducunt in portum. Pons scala nauium.

De velis Cap. iii.

Ela græci armena dicunt. pinde q̃ aere
v mouent. Apud latinos aũt uela a volatu dicta. Unde est illud. Uelocũ pandimus alas. Genera velox acaticon. epidromos. dalum. artemon. sipax. mendicũ. Ex quib⁹ acaticon velũ maximũ ⁊ in media naui cõstitutũ. Epidromos uelũ secũdę ãplitudinis: ꝛ ad puppim. Dalũ enĩ minimũ velũ. ⁊ ad prorã defixũ. Artemõ dirigẽdę potius nauis causa cõmendatũ q̃ celeritatis. Siparũ genus veli unũ pedẽ habens quo iuuari nauigia solent in nauigatione quotiẽs uis uenti languescit. De quo Lucan⁹. sũmaq̃ tendens. sipara velox picturas colligit auras. qõ ex separatiõe existimãt noiatum. Pes. extremus angulus veli q̃m sic nautę loquunt.

De funibus Cap. iiii.

Unes dicti q̃ antea in usũ luminis fue-
f rint circũdati cęra. unde ⁊ funalia. Rudẽtes sũt funes nauiũ ex nimio stridore ita dicti. Spirę aũt funes sũt quib⁹ in tẽpestatib⁹ utunt. q̃s nautici suo more curcubas vocãt. Spirę aũt a sparto vocatę. Propes funis quo pes veli alligat. q̃si ꝓpe pedes. De quo Turpili⁹: Quasi cũ ventus fert nauem in mare secũdus. si q̃s ꝓpedon mittit si veli sinistrũ. Tormentũ funis in nauibus longus quo prora ad puppim extendit quo magis cõstringant. Tormẽta aũt a tortura dicta. sunt restes funesq̃. Saphon funis i prora positus. De quo Cecilius: Uenerio cursu veni, plato pede usq̃ ad saphonẽ. Epiffera funis q̃ cornibus antennę dextra sinistraq̃ tendunt retrouerso. Prosineũ funis quo nauis in littore religat ad palũ. Mitra funis qua nauis media vincit. Anchna funis nauis ẽ q̃ ad malũ antennã cõstringit. De q̃ Cinna. Atq̃ anquina regit stabilẽ fortissima cursũ. Remulcum funis q̃ deligata nauis trahit vice remi. De quo Valgi⁹: Hic mea me longo succedẽs prora remulco. Lętantẽ gratis sistit in hospitijs. Struppi. vincula loro uel lino facta. quib⁹ remi ad scalmos alligant. De quib⁹ Libius: Tũq̃ remos iussit religare struppis. Cataporates linea cũ massa plumbea q̃ maris altitudo rentat. Lucilius. Hanc cataporatẽ puer eodẽ deferet. unctũ plumbi pauxillũ rudis liniq̃ mataram.

De retibus Cap. v.

Etia vocata siue a retinendis piscib⁹. si-
r ue a rectib⁹ quibus tendunt. Minus aũt rete simplagiũ dicit. a plagis. Nã ꝓprie plagas dici funes illos quib⁹ retia tendunt circa imã ⁊ sũmã partẽ. Funda genus est piscatorij retis. dicta ab eo q̃ in fundũ mittat. Eadẽ etiam a iactando iaculũ dicit. Plautus. Probus quidem antea iaculator eras. Tragum genus retis ab eo q̃ trahat nuncupatũ. ipsũ ẽ ⁊ verriculũ. Uerrere enim trahere est. Nassa ex viminibus tanq̃ rete contertum. Cassis genus venatorij retis q̃ capiat. Hinc est q̃ incassum dicimus. id est sine causa. quasi sine cassib⁹ sine quib⁹ venatio inanis est. Conopeũ est rete i similitudinẽ tentorij contextũ ꝓpter muscas ⁊ culices excludendos. q̃ magis alexandrini utunt. q: ibi ex nilo culices copiosi nascũt. vñ ⁊ conopea dicit. Nã conopea ęgyptus ẽ.

De fabricis siue fornacibus Cap. vi.

Aber a faciẽdo ferrũ impositũ nomẽ ha-
f ber. Hinc deriuatum est nomen ad alias artiũ materias. fabros uel fabricas dicẽ ꝛ cũ adiectione. ut faber lignari⁹. ⁊ reliqua ꝓpter opis scilicet firmitatẽ. In fabror aũt fornace gentiles vulcanũ auctorẽ dicũt. figuraliter p vulcanum ignẽ significantes. sine quo nullũ metalli genus fundi extrẽdiq̃ potest. Nihil est enĩ pene q̃ igne nõ efficiat. Alibi enĩ vitrũ. alibi argentum. alibi plumbũ. alibi miniũ. alibi pigmenta. alibi medicamenta efficit. Ignelapides in ęra soluunt. igne

ferrū gignīt ac domat. igne aurū pficit. igne cre/
mato lapide cemēta ꝛ parietes ligant. Lapides
nigros ignis coquēdo candificat. ligna candida
vrendo obfuscat. carbones ex pruna fulgida ni/
gros facit. de lignis duris fragiles. de putribili/
bus imputribiles reddit. stricta soluit. soluta re/
stringit. dura mollit. mollia dura reddit. Habet
ꝛ medicaminis vsū. Nā sepe vri pdest. Pestilētię
q̄z que obscuratione solis cōtrahit auxiliari cer/
tū est. In ope q̄z aliud gignit p̄mis ignib⁹. aliud
secūdis. aliud tertijs. Habet q̄z ꝛ aliā in se diuer/
sitatē ignis. Nā alius est qui vsui hūano. alius q̄
iudicio paret diuino. siue q̄ de celo fulmen astrin/
git. siue qui de terra p vertices montiū eructuat.
Ignis aūt dic⁹ q̄ nihil gigni potest ex eo. Est enī
inuiolabile elementū assumens cuncta que rapit.
Fabrica duabus rebus constat. ventris ꝛ flāmis.
Flāma vo p̄prie fornacis est. dicta q̄ flatu follium
excitet. Fornax vo ab igne vocata. Fos enī ignis
ē. Lamin⁹ est fornax. ꝛ est grecū nomē deriuatū a
caumate id ē a calore. Fauilla ē deserta igne scin/
tilla. Pruna est q̄diu ardet. cū aūt extincta fuerit
carbo noīat. Pruna aūt a purendo dicta ē. carbo
vo q̄ flāma caret. Qui dū interisse credit maio/
ris fit virturis. Nam iterū incensus fortiore luce
calescit. Cuius tanta est etiā ꝛ sine igne firmitas
ut nullo humore corrūpat. nulla vetustate vincat.
extinct⁹ enī tantū incorruptibilit durat ut bi q̄ li/
mites figūt eos infossos terra substernāt. ꝛ lapi/
des desup figant. ad cōuincendū litigatorē. ut fixū
lapidē p⁹ quāraliber sęcula limitē esse agnoscant.

De instrumentis fabror. Cap. vii.

i Incus est in quo ferrū tundit. a cędendo
dict⁹. eo q̄ illic aliquid cudamus. id ē fe/
riendo p̄ducam⁹. Cudere enī cędere ꝛ fe/
rire est. Veteres aūt nō incudē vocabāt. sz intudē
eo q̄ in ea metallum tundat. id est tendat. vnde ꝛ
tudis malleus. a tundendo. id ē tendendo dictus.
Malleus vocat. q: dū quid calet ꝛ molle est cędit
ꝛ p̄ducit. Marcus malle⁹ maior. ꝛ dic⁹ marcus
q̄ maior sit ad cędendū ꝛ fortior. Marcell⁹ me/
diocris. Marculus malle⁹ pusillus. Lucilius. Et
velut in fabricā feruēs cū marculus ferrū multor
magnis ictibus tundit. Forcipes quasi ferricipes
eo q̄ ferrū candens capiant teneantq̄z. siue q̄ ab
his aliq̄d forcuū capimus ꝛ tenemus. q̄si forcuica/
pes. Nā forcuū est calidū. vnde ꝛ feruidū. vnde ꝛ
formosos dicim⁹ quibus calor sanguinis ex rubo/
re pulchritudinē creat. Lima dicta eo q̄ lene fa/
ciat. Nā lumū lene est. Cilium est vnde opant ar/
gentarij. a quo ꝛ cęlata vasa dicunt.

De fabricis parietū Cap. viii.

i Fabricis parietū atq̄z tector. gręci in/
uentorē dędalum asserunt. Iste enī p̄im⁹
didicisse fabricā a minerua dicit. Fabros
aūt siue artifices gręci tectones vocant. id est in/
structores. Architecti aūt cementarij sūt. q̄ dispo
nunt in fundamētis. Unde ꝛ aplus de semetipso
q̄si sapiēs inquit architectus fundamentū posui.
Mariones dicti a machinis in quibus insistunt
ꝓpter altitudinem parietum.

De dispositione Cap. ix.

Edificior. partes sūt tres: dispositio. cō/
a structio. venustas. Dispositio est areę. uel
solij ꝛ fundamentor. descriptio.

De constructione Cap. x.

Onstructio ē laterū ꝛ altitudinis ędifi/
c catio. Cōstructio ăt uel instructio voca/
ta eo q̄ instringat ꝛ cohęrere faciat. ut la
pides luto. ꝛ ligna ꝛ lapides inuicē sibi. Nam ꝛ
intinctio ferri in aqua instructa ē. Nisi enī can/
dens ringat. stringi ꝛ cohęrere nō potest ferrum.
Item constructio a multitudine lapidū ꝛ ligno/
rum dicta. vnde ꝛ strues. Aliud est enim ędifica/
tio. aliud instauratio. Nā ędificatio noua con/
structio est. Instauratio vo qō reparatur ad in/
star p̄riorīs. Nam instar veteres p̄o similitudi/
ne ponebant. Inde ꝛ instaurare dicebant. Con/
structio autem constat fundamento lapidib⁹ are/
na calce ꝛ lignis. Fundamentum dictum. q̄ fun/
dus sit ędificij. Idem ꝛ cementum a cędendo di/
ctum q̄ crasso lapide surgat. Lapides in structu/
ris apti: albus. tiburtinus. columbinus. fluuiati/
lis. spungia. rubrus ꝛ reliqui. Albus lapis. alius
durus. alius mollis. Mollis dentata serra secat.
tractabilis in opere est. ita ut in eo quasi in ligno
litterę scribantur. Tiburtinus a loco italię dic⁹.
qui dum sit ad fabricam fortis. vapore tamē dis/
silit. Tophus ędificijs inutilis est. fundamentis
apt⁹ mollitrate ꝛ molluia. Ex ęstu enī ꝛ haliru
maris fricat ꝛ verberatur imbribus. Arenatius
lapis concretus maris arenis. hic ꝛ bibul⁹ dicit.
Seruat enī humore acceptū. Idē ꝛ in berbyca
Gaditanus ab insula oceani vbi plurim⁹ excidit.
Piperinus subalbidus cū punctis nigris durus
atq̄z fortissimus. Concleat⁹ concleis lapillisq̄z ꝛ
arena concretus asperrim⁹ ꝛ interdū fistulosus.
Colūbinus a colore auiū nūcupatus. natura vi/
cinus gypso ꝛ mollitie simillimus. Molaris in
parietib⁹ vtilis. q: est quędā natura ei⁹ pinguio:
dura q̄z ꝛ aspera. ex quo etiā ꝛ molę fiunt. vnde ꝛ
nomen traxit. hui⁹ quattuor genera: albus. niger
pmixtus ac fistulosus. Spungia lapis creat⁹ ex aq̄
leuis ac fistulosus ꝛ cameris aptus. Silex durus
lapis ex cuius genere nigri silices optimi quibus/
dam in locis ꝛ rubentes. Albi silices contra ve/
tustatem. incorrupti pmanēt. Iidem ꝛ in monu/
mentis sculpti. ꝛ incorrupti permanent. quib⁹ nec
ignis quidem nocet. Nam ex his etiā formę fiūt
in quibus ęra funduntur. Uiridis silex vehemen/
ter ꝛ ipse igni resistens. sed nus q̄ copiosus. ꝛ vbi
inuenitur lapis non saxū est. Pallidus in cemen/
to raro vtilis. Silbus contra iniurias fortis ꝛ
in structuris infidus. nisi fuerit multa suffrena/
tione deuinctus. Fluuiatilis silex semper veluti
madens est. Hic ęstate ex biberi oportet nec ante

bienniũ inſerere ĩ ſtructuris domorum. Fictiliũ operum ad parietes ⁊ fundamenta coctis laterculis ad tecta imbriculis regulisq; aptanť. Regulę vocatę q; tegãt ędes. ⁊ imbrices q; accipiãt imbres. Tegulę aũt primę poſitionis nomẽ cui⁹ diminutiuũ tigillũ. Laterculi ꝙ vocati q; lati formenť circũactis vndiq; quattuor tabulis. Lateres aũt crudi ſũt qui ⁊ ipſi inde noĩati q; lati ligneis formis efficiunť: quoꝝ crates dicunť ĩ quibus lutũ ꝑ ĩſdem laterib⁹ crudis portare ſolent. Sunt enim cõnexiones cannarũ dicti ἀπό τοῦ κρατεῖν. id eſt q; ſeinuicẽ teneant. Lutũ aũt vocatũ quidã ꝑ antiphraſin putant q; nõ ſit mundum. Nã omne lotũ mundũ eſt. Calx viua dicta q⁹ dũ ſit tactu frigida intus occultũ cõtinet ignẽ vnde pfuſa aqua ſtatim latẽs ignis erũpit. Natura ei⁹ mirũ aliq̃d facit. Poſtq̃ enĩ arſerit aquis incendiť quib⁹ ſolet ignis extingui oleo extinguť quo ſolet ignis accendi. Vſus ei⁹ ĩ ſtructuris fabricę neceſſarius. Nã lapis lapidi nõ poteſt adhęrere fort⁹ niſi calce cõiunctus. Gypſũ cognatũ calci eſt. ⁊ ẽ grecũ nomen. Plura ei⁹ genera. Niuꝝ autẽ optimũ lapis eſt ſpecularis. Eſt enĩ inſignis ędificiorũ ⁊ cozonis gratiſſimus. Arena ab aritudine dicta nõ ab adhęrẽdo ĩ fabricis ut quidã volunt. Hui⁹ ꝓbatio ſi manu impreſſa ſtrideat aut ſi in veſtẽ candidã ſparſa nihil ſordis relinquat. Columnę ꝑ longitudine ⁊ rotunditate vocatę in quib⁹ totius fabricę pondus erigiť. Antiqua ratio erat colũnaꝝ altitudinis tertia pars latitudinum. Genera rotundaꝝ quattuor: doricę ionicę. tuſcanicę. corinthęę. mẽſura groſſitudinis ⁊ altitudinis inter ſe diſtantes. Quintũ genus eſt eaꝝ quę vocanť atticę. quaternis angulis aut ampli⁹ paries⁹ laterũ interuallis. Baſes fulturę ſũt colũnaꝝ quę a fundamẽto conſurgũt. ⁊ ſuppoſitę fabricę ſuſtinent pondus. Baſes autẽ nomen petrę eſt fortiſſimę ſyro ſermõe. Capitella dicta q; ſint colũnaꝝ capita q̃ſi ſup collũ caput. Epiſtylia ſunt quę ſup capitella colũnaꝝ ponunť. ⁊ eſt grecũ. idẽ ſupmiſſa. Pauimẽta originẽ opis a grecis habẽt Vocata aũt pauimẽta eo q; pauiant id ẽ cędanť. vñ ⁊ pauor q: cędit cor. Oſtrac⁹ ẽ pauimẽtũ teſtaceũ eo q; fracti teſtis calce admixto feriať. Teſta enĩ greci oſtra dicũt. Rudos artifices appellãt lapides contuſos. ⁊ calce admixtos quos ĩ pauimentis faciẽdis ſupfundũt. vnde ⁊ rudera dicũť. Canalis ab eo q; caua ſit in modũ cannę. Sane canalẽ melius genere feminino q̃ maſculino ꝓferimus. Fiſtulę aquaꝝ ſunt dictę q; aquas fundãt ⁊ mitrãt. Nã grece ſtola mittere eſt. Formę earũ ꝑ magnitudine aquę ⁊ capacitate fiũt ꝑ q̃s aquę ꝑ modulos certos diuiduntť. Ę quibus eſt vncia ⁊ quinaria. digit⁹ quadratus. digit⁹ rotundus. ⁊ cęteri modi cuiq; cauſę.

De venuſtate Cap̃. xi.

b Ucuſq; ꝓtes ꝓſtructiõis ſequiť de venuſtate ędificiorum. Venuſtas eſt quicquid ornamenti ⁊ decoris cauſa ędificijs additur. ut tectorũ auro diſtincta laquearia. ⁊ precioſi marmoris cruſtę. ⁊ colorum pictura.

De laquearijs Cap̃. xii.

Laquearia ſũt quę cameram ſubtegunt ⁊
l ornant. quę lacunaria dicuntur. q; lacus quoſdã quadratos uel rotũdos ligno uel gypſo. uel coloribus habeat pictos cũ ſignis intermicantibus. Principaliť aũt lacus dicitť. ut lucilius. Reſultant ędeſq; lacuſq;. Cui⁹ diminutio lacunar facit. ut Horati⁹. Neq; aureũ mea reniđet in domo lacunar. Inde fit alia diminutio lacunariũ. ⁊ ꝑ antriſticon laquearũ facit.

De cruſtis Cap̃. xiii.

Ruſtę autẽ ſũt tabulę marmoris. Unde
c ⁊ marmorati parietes ⁊ cruſtati dicunť.

Qui aũt marmora ſecãdi in cruſtas excogitauerũt nõ conſtat. Fiunt autẽ arena ⁊ ferro ſerraq; in pręrenui linea premente arenas tracq; ipſo ſecante. ſed craſſior arena plus erodit marmoris. Nã tenuis fabricis ⁊ polituris accomodata eſt.

De lithoſtratis Cap̃. xiiii.

Ithoſtrata ſunt elaborata arte picturę
l paruulis cruſtis ac teſſellis tinctis ĩ varios colores. Teſſelli autẽ a teſſeris nominati. id eſt quadratis lapillis ꝑ diminutionẽ.

De plaſtis Cap̃. xv.

Laſticen eſt parietũ ex gypſo effigies ſi
p gnaq; exprimere. pingiq; coloribus. Plaſticen aũt dictũ grece q̃ latine ẽ fingere terra uel gypſo ſimilitudines. Nam impreſſa argilla formã aliquã facere plaſtis ẽ. Unde ⁊ ꝓtoplaſtus ẽ dict⁹ homo. q; ex limo prim⁹ ẽ cõdit⁹.

De pictura Cap̃. xvi.

Ictura aũt eſt imago exprimẽs ſpeciem
p alicui⁹ rei. Quę dum viſa fuerit ad recordationẽ mentẽ reducit. Pictura aũt dicta. q̃ſi fictura. Eſt enim imago ficta nõ veritas. Hinc ⁊ fucata. id eſt ficto quodã colore illita. nihil fidei ⁊ veritatis habentia. Unde ⁊ ſũt quędã picturę quę corpa veritatis ſtudio coloris excedũt ⁊ fidẽ dum augere contendũt. ad mendaciũ prouebunt. ſicut qui chimęram tricipitẽ pingũt. uel ſcyllam hominẽ ſurſũ. caninis aũt capitib⁹ cinctã deorſum. Picturã aũt ęgyptij excogitauerunt primum. vmbra hominis lineis circũducta. Itaq; initio talis. ſecũda ſingulis coloribus. poſtea diuerſis. ſicq; paulatim ſeſe ars ipſa diſtinxit ⁊ iuuenit lumen. atq; vmbras differẽtia ſeq; colorũ. Unde ⁊ nunc pictores prius vmbras quaſdã ⁊ lineas futurę imaginis ducũt. deinde coloribus complent tenentes ordinem inuentę artis.

De coloribus Cap̃. xvii.

Olores ãt dicti ſũt q; calore ignis uł ſo
c le pficiũť. ſiue q; ĩ initio colabãt ut ſũmę ſubtilitatis exiſterent. Colores autẽ aut naſcunť aut fiunt. Naſcuntť ut ſinopis rubrica

paritoniū· melinū·fretia· auripigmentū. Ceteri
finguñt aut arte aut pmixtione. Sinopis primū
inuenta in ponto est. Inde nomen a sinope vbe
accepit. Species eius tres; rubra. & minus rubēs
& inter has media. Rubrica vocata q sit rubra &
sanguineo ꝓprima. Hęc plurimis locis gignit· sed
optima ponto· vnde & pontica dicit. Syricū ru/
bri coloris pigmentū· ex quo & librorū capita scri/
bunt. Ipsum est & phœniceū· appellatū ita eo q in
syria colligat. in littoribus rubri maris vbi phœ/
nices inhabitant. Aliud est sericū· aliud syricum.
Nā sericū p e· lana ē quā seres mittūt. syricū vo
p y· pigmētū qđ syri phœnices i rubri maris litto
ribus colligunt. Est aūt ex inē factricios. Nā sępe
fit aut sinopide aut sandyce mixtus. Minū pmi
gręci in ephesiorū solo inuenisse traduñt. Cuius
pigmenti hispania cęteris regionib⁹ plus abun/
dat· vnde etiā nomen ꝓprio flumini dedit. Huius
distillatio argentū liquidū gignit. Minū aurē
hoc quidā dicunt esse cinnabarin. Cinnabarin a
draconе & barro id est elephanto cognominatū.
aiūt enī draconū esse sanguinē dū implicant ele/
phantes. Ruūt enim bęluę & dracones obruunt·
quorū fusus cruor terram inficit· fitq pigmentum
quicqđ solo tinxerit. Est aūt pulvis coloris rubri
Prasin id est creta viridis. & si in aliquibus terris
pmiscue generet· optima tamē i libya cyrenensi.
Chrysocolla coloꝛe prasina est dicta q vena eius
habere aurum tradit. Hęc & in armenia nascitur
ꝫ ex macedonia ꝓbabilis venit. Fodit enī ex me/
tallisęris. Cui⁹ inuentio argentū atq indicū pro/
dit. Nā venę eius cū his habēt naturę societatē.
Cypria ab insula cypro· vbi plurima repit. San/
daraca i insula rubri maris topaçon nascit coloꝛe
cinnabari· odoꝛe sulphureo. Inuenit ăt i aurcis &
argentarijs metallis· melioꝛ q̄ magis rufa· quoq
magis virus redolet· q̄q̄ & cerusa si torreatur in
fornace sandaracū facit· vnde & coloꝛe ē flāmeus.
Q̄ si torreatur· equa ꝓte rubrica admixta sandy/
cem reddit. Arsenicū qđ latini ob coloꝛē auri· au/
ripigmentū vocant· colligit in ponto ex auraria
materia· vbi etiam sandaraca. Optimū est quod
i aureū coloꝛē transit purū & fissile: gracili vena/
rum discursu. Qđ vo pallidius aut sandarace si/
mile est· deterius iudicat. Est & tertiū genus squa
mosum· quo miscet aur⁹ coloꝛ. Vis coꝛū ut san/
daracę ꝫ acrioꝛ. Ocra & ipsa in insula maris ru/
bri topaçon gignit· vbi & sandaraca. Fit q̄t ocra
exusta rubrica in ollis novis luto circūlitis· quę
quāto magis in camino arserit· tanto melioꝛ fit.
Venetū· cęruleū temperare primū alexandria rep/
perit. In italia ex arenę pulvere & nitri floꝛe idē
faciunt. Sz si cyprū in fornace adustū huc pmi/
xtioni addes· vestoriani similitudo erit. Purpu/
rissum ex creta argentaria cū purpuris pariet tin/
git. bibercq eū coloꝛē celerius. Lanis ꝓcipuū ē·
tū aliud qđ adhuc vase rudib⁹ medicamentis in/
ebriatū ꝓtimum est· egesto eo addita creta in vas
idē & quotiēs id factū est· elenat bonitas pręcio/
sissimę purpurę causa est qđ iscino maxime inficit
rubeacq. Indicū in indicis inuenit calamis spu/
ma adhęrente limo. Est aūt coloꝛis cianei mixtu/
ram purpurę cęruleiq mirabilē reddens. Est al/
terū genus in purpurarijs officinis spumę· i ęreis
coꝛtinis innatans· quam infectoꝛes derabentes
siccant. Atramentū dictū q sit atrū· cui⁹ species &
picturę. & quotidiano vsui necessaria ē. istud inter
factricios ē. Fit enī ex fuligine plurib⁹ modis. sup/
ardentes tedas resina adiecta lacusculo ędificata
q fumū retineat. Huic pictoꝛes cū aq̄ admiscēt
gluten· ut illustri⁹ resplendeat. Ad festinationem
aūt opis etiā sarmentoꝛ veterū carbones cū glu/
tino triti inducendis parietib⁹ atramenti speciē
reddūt. Sūt & qui vini fecē siccatam excoquant.
affirmentoq: si ex bono vino fex fuerit· indici spe/
ciem atramentū id ꝓbere. Sz & sarmentum vię
nigrę vino optimo rinctū postea q̄ siccirate arue
rit si eruras & conteras· adiecto glute nitoꝛem
indici redder vstaq plurimū necessaria est· nullo
negocio ꝓuenit. Nā & si glebam filicis bonę igne
excoquas. & aceto acerrimo supfusam extinguas
madefacta fungia coloꝛē purpureū reddit. Eam
vbi contriueris vsta erit. Ex aūt atramentū sole
pficit. Omnes coloꝛes calcis admixtiōe coꝛrūpūt
Melinū dictū q eius metalli ferax sit vna ex cy/
cladibus insula· melos noīe. Est enī candidū· nec
vrunt eo pictoꝛes ꝓpter nimiā pinguedinē. Anu/
lare qđ vocant candidū· est quo mulieꝛes pictu/
rę luminant. Fit & ipsū ex creta admixtis vitreis
gēmis. Cerusa fit hoc modo. In vase enī aceto
acerrimo implero sarmenta aminea in eodē va/
sculo ci⁹ collocabis ac sup sarmenta tabulas plum
bi tenuissimas pones· deinde vas diligentissime
claudis illinisq ne aliqđ spiraminis exeat. Post
dies aūt. xxx. vas aperit. & ex distillatiōe tabula/
rū innata cerusa inuenit. Qđ ablatū & arefactū
terit· atq iterū aceto admixtū in pastillis diuidit
& in sole siccat. Hac obseruantia si laminas ęreas
sarmentis supponas· eruginē creant. Calcantū
dictū q: calcis est thymū· id est flos. vnde & apud
latinos ęris flos appellatur.

De instrumentis ędificioꝛ Cap. xviii.

Nstructura aūt parietum ad normam
fieri & ad ppendiculū respondere opoꝛ/
ter. Norma dicta gręco vocabulo· extra
quā nihil rectū fieri potest. Componit aūt ex tri/
bus regulis ita· ut due sint binū pedū· tertia ha/
beat pedes duos· vncias. x. quas ęquali crassitu/
dine politas extremis acuminib⁹ sibi iūgit ut sce/
mam trigoni faciāt· id erit norma. Regula dicta
q sit recta· qsi rectula & impedimentū nō habeat.
Perpendiculū est qđ semp appendit. Denicq in fa/
brica nisi oia ad ppendiculū & regulā certā fiant·
necesse est ut cuncta mendosa instruant· ut aliqua
prauafint· aliqua cubantia· pna nōnulla· alia su/
pina. & ꝓpter hoc vniuersa sūt cōstructa. Linea a

genere suo appellata·q: ex lino fit. Trulle nomen factū·eo q trudit ꝛ detrudit·id ē includit calce uł luto lapides. Marcell⁹·mediocris malle⁹ dict⁹ p diminutionē. Machines dicti a machinis ī q̄b⁹ insistūt ꝓpe altitudinē parietū. Scale a scandēdo id ē ascēdēdo vocatę·hęrent enī parietib⁹. Scalę āt dicūt·quę aut vnę sūt aut plures·q: numeri tm pluralis ē nomē·ut litterę quę epistolā significāt.

De lignarijs Cap. xix.

Ignari⁹ generaliť ligni opifex appellať.
l Carpentari⁹ speciale nomē est. Carpentū enī solū facit·sicut nauicularī·q: tm nauiū est fabricator ꝛ artifex. Sarcitector dictus q ex multis hincinde cōiunctis tabulis vnū tecti sarciat cor⁹. Idē ꝛ tignari⁹ q: tectoria lignis inducit. Lignū vocať greca etymologia·q: incensū in lumen conuertit ꝛ in flāmā. Unde ꝛ lychniū dicit q lumē det. Materia inde dicit oē lignum q ex ea aliq̄d efficiať·uel si ad ianuam referas uel ad statuā·materia erit. Ad aliq̄d enī semp materia accipiēda ē·sicut elemēta materiā rerū esse dicimus·q: inde ea quę sūt facta vidē⁹. ꝛ materia q̄si mater dicta. Trabes vocatę q in transuerso positę vtroscz parietes contineāt. Aliud aūt sūt tigna·aliud trabes. Tigna enī iūcta trabē faciūt Trabes āt sūt·cū sūt dolatę. Tolus ꝓprie ē veluti scutū breue·qđ i medio tecto ē·in q̄ trabes cocūt. Cuplę vocatę·q copulēt in se luctātes. Luctātes dicunť q erecti inuicē se teneant more luctantiū. Agrantes. R. Asseres ab asse dicti·quia soli ponunť necz cōiuncti. Scindulę eo q scindanť·id ē diuidāť. Epigri ꝛ claui sūt quib⁹ lignū ligno adheret. Claui āt dicti quasi chalybi·q: ex chalybe fiūt id ē ferro. Chalybs enī ferrū ē. Tabulę a veteribus tagulę vocabanť·a tegēdo scilicz·vnde ꝛ regulę. Cōmissura dicit tabulaꝝ cōiunctio. Sectio aūt dicta a sequēdo ea quę ceperit. Nā secare sectari ꝛ sequi est. Serrę aūt nomen de sono factū est·id est a stridore. Serrę circiniq̄ vsū perdices quidā adolescēs inuenit·quē puerū dędalus frater matris suę·studijs pdocendū acceperat. Cu⁹ pueri tantū ingeniū ferť·ut dū materię diuidendę compendiū quęreret·spinā piscis imitat⁹ de ferro laminā eraspęrans dentiū mordacitate armauit·quā serrā artifices nūcupāt. Ꝓ cuius artis inuentione dędalus magister ea⁹ inuidię liuore pmotus pręcipitē puerū ex arce deiecit. Delinc exulat⁹ cretam abūt ibiq̄ aliquādiu fuit ut fabulę ferunt·ex creta pennis volauit ꝛ in ciliciā venit. Circinus dictus q vergēdo efficiat circulū. Huius modus duplicata linea fit·quę simplex p latitudinē extensa fuerat. Punctus aūt in medio circini centrū a grecis dicit·in cuius medio cuncta conuergūt. Securis vocať·eo q ea arbores succidanť· q̄si sucuris. Itē securis quasi semicuris. Ex vna enī parte acuta est·ex altera fossoria. Hęc apud veteres penna vocabať·vtraq̄ aūt habens aciē bipēnis. Nā bipennis dicit·q ex vtraq̄ ꝓte habeat acutā aciē quasi duas pennas. Pennū aūt antiqui acutū dicebant. vnde ꝛ auiū pennę q: acutę. Et ecce nomē qđ reseruauit antiquitatē·q: veteres dicebāt pennas·nō pinnas. Hęc ꝛ dolabra·q habeat duo labra·nā securis simplex est. Dextralis·dextrę habilis. Ascia ab astulis dicta·quas a ligno eximit cuius diminutiuum est asciola. Est autem manubrio breui ex aduersa parte referens uel simplicē malleum aut cauatū uel bicorne rastrum. Scalprus dict⁹ q scalpturis ꝛ foraminib⁹ sit aptus q̄si scalprorus·cui⁹ diminutiuū scalpellus. Terebra vocata a verme ligni qui vocať terebra·quē gręci teredonā vocant. Hinc terebra dicta q ut vermis terendo forat·quasi terephora·uel quasi trāsforans. Taratrū q̄si teratrū. Scophina dicta q hęrędo scophē faciat. Canteriū·Gallia. Guuia.

De inuentione laneficij Cap. xx.

Ineruā quandam gentiles multis ingem nijs pędicant. Hanc enī primā laneficij vsum monstrasse. hanc etiā telā orđisse. ꝛ colorasse lanas phibent. Oliuę quoq̄ hanc dicūt inuentricē. ꝛ fabricę·multarūq̄ artiū repertricē. Idcoq̄ illi vulgo opifices supplicant. Sed hoc poetice fingiť. Nō enī minerua ista artiū princeps est·ħ q: sapientia in capite esse dicit hoīs ꝛ minerua de capite iouis nata fingiť·hoc ē ingeniū·ideoq̄ sensus sapientis qui inuenit hęc oīa ī capite est. Idco ꝛ dea artiū minerua dicitur·q: nihil excellentri⁹ est ingenio quo regunť vniuersa.

De veste sacerdotali Cap. xxi.

Ero sunt in lege genera sacerdotaliū ve-
o stimētor. Poderis ē tunica sacerdotalis linea·corpi astricta. ꝛ vsq̄ ad pedes descendēs·vnde ꝛ nūcupať. Podas enī greci pedes dicūr. Hęc vulgo camisia vocať. Abaneth cingulum sacerdotale rotundū polymita arte ex cocco purpura hiacynthoq̄ contextū·ita ut flores atq̄ gēmę in eo videanť esse distinctę. Pilleū ē ex byssо rotūdū q̄si sphęra media·caput tegēs sacerdotale ꝛ in occipitio vitta constrictū. Hoc gręci ꝛ nostri tiarā uel galeā vocant. Machil qđ ē tunica talaris tota hiacynthina habēs ad pedes. lxxij. tintinabula·totidēq̄ intermixta ac dependentia punica mala. Ephot qđ latine interpretať superindumētū. Erat enī palliū suphumerale ex quattuor coloribus ꝛ auro contextū habens in vtroq̄ humero lapides duos smaragdinos auro cōclusos in quib⁹ sculpta erant noīa patriarchaꝝ. Logium qđ latine dicit rationale·pann⁹ duplex·auro ꝛ quattuor textus coloribus habēs magnitudinem palmi p quadrū·cui interti erant. xij. pretiosissimi lapides. Hic pann⁹ suphumerali cōtra pectus pōtificis annectebať. Petalū·aurea lamina i fronte pōtificis·quę nomē dei illud ineffabile tetragrāmaton hebraicis lris habebat scriptū. Batin·siue fęminalia id est brachę lineę vsq̄ ad genua pertingētes·quibus verecunda sacerdotis velabāť. Bar enim hebraice linum dicitur.

De noibus vestium ceterarū Cap. xxii.

Iuersitas vestimentorum tegmen·tegumen·indumentū·vestimentum ꝛ reliqua

Tegmen dictū eo ꝙ tegat mēbra·sic̄ tegumē·tecta quę tegūt corpa. Indumētū ꝙ intus ad corpus induc̄·q̄si intumentū. Amict⁹. Vestimētū vo ē qō vsq; ad vestigiū prendic̄·q̄si vestigimentū·ut ē tunica talaris. Sz ꝛ hęc cōsuetudo sermones auctoꝝ confundit. Discernic̄ aūt vestic̄ a cultu·q̄n lauri intelligic̄ cul⁹. Itē cult⁹ ab habitu. nā habit⁹ ad naturā ptinet·cultus ad boies. Plęrę; aūt vestiū aut a tpe quę maxime vsu sūt appellāt·aut a locis vbi uel primū cōfectę uel maxime vendicāt·aut a genere colozis·aut a noie reperto;. Vestis antiq̄ssima horuꝫ fuit piçomatū. id ē succinctoriū·q̄ tm genitalia contegunt. Hoc primū ꝑmi mortales e foliis arboꝝ sibi fecerunt·q̄n p⁹ preuaricatione erubescēres pudēda velabāt. Cui⁹ vsū quędā barbarę gētes dū sint nudę vsq; hodie tenēt. Hęc ꝛ campestria nūcupant·p eo ꝙ eisdē iuuenes q̄ nudi exercent in campo pudenda opiunt. Tunica vestis antiq̄ssima appellata q; in motu incedētis sonū facit. Tonus enī son⁹ ē. Primū aūt fuere pelliceę tunicę·quib⁹ post offensam ꝛ deiectionē de paradiso adam ꝛ eua iduti sūt. Talaris tunica dicta eo ꝙ ad talos vsq; descendat ꝛ ad pedes defluat·sic̄ pectoralis quę apud antiq̄s breuis erat ut tm pect⁹ opiret·licz nūc ꝑfusior sit. Manicleata tunica·id ē manicata·eo ꝙ habeat manicas·quā chirodytā gręci vocāt. Dalmatica vestis primū in dalmatia ꝓuincia gręcie tecta est Tunica sacerdoralis cādida cū clauis ex purpura Russata quā gręci phęniceā vocāt·nos coccineā repta est a lacedęmonijs ad celandū colozis similitudinē·sanguinē quoniēs q̄s in acie vulneraret ne con:ēplanti aduersar⁹ animꝰ augesceret. Hac sub cōsulib⁹ romani vsi sūt milites·vnde etiā russati vocabant. Solebāt enī pridie q̄ dimicandū esset añ ꝓncipia proponi·q̄si admonitio ꝛ indiciū futurę pugnę. Laculata vestis ē·quę lac̄ q̄dratos quosdā cū pictura habet itextos·aut additos acu Hiacynthina vestis est aereo colore resplendēs. Molocinia quę maluaꝝ stamine cōficit·quā alij melocinā·alij maluellā vocāt. Bombycina ē quę a bombyce vermiculo·q̄ longissima ex se fila generat·quoꝝ textura bombycinū dicit·ꝓficitq; in insula coo. Apocalama. Serica a serico dicta·uel q̄ eam seres ꝑmi miserunt. Oloserica tota serica. Olo enī totū. Tramoserica stamine lineo·trama ex serico. Olopoꝛphyra tota ex purpura. Byssina candida cōfecta ex q̄dā genere lini grossioris. Sūt ꝛ qui gen⁹ quoddā lini byssū esse existimēt. Fabrina tramam a fibri lana habens. Lapzina. Mena q̄ sit colore nigro. Gręci enim melan nigrum vocant. Mastricina q̄ colorem masticis habeat. Linea quę ex solo lino fit. Linostema vestis ē ex lana linoq; contexta. Et dicta linostema q; i stamine linū·in trama lanā habet. Recta dicit vestis·quā sursū versū stāresq; texūt. Segmēta·ta·çonis quibusdā ꝛ q̄si pręcisamentis ornata. Nā ꝛ particulas cuicūq; materię abscisas pręsegmina vocāt. Leuidensis q; raro filo sit leuiterq; densata. Pauitensis·contraria leuidensi·dicta q; grauit̄ pressa atq; calcata sit. Citrosa q̄si cōcrispa ad similitudinē citri. Neu⁹. Pulchrāq; ex auro vestęq; citrosam. Velenēsis tunica ē quę affert ex insulis. Erotica vestis ē pegrina de foris venięs. ut in hispania a gręcis. Polymita multi coloris polyimit⁹ enī text⁹ multoꝝ colo; ē. Acupicta vest acu textilis ut acu ornata. Eadē ꝛ phrygia. Hui⁹ enī artis piti phrygiones dicūt·siue q; i phrygia inuēta ē. Vñ ꝛ artifices q̄ id faciūt phrygiones dicunt. Virgilius: Phrygiāq; chlamydē. Trilicis a trib⁹ licijs·q; ē simpler ꝛ bipler. Ralla quę vulgo rasilis dicit. Interpola vestis illa vocatur. quę dū sit vetus ad nouā speciē recurrat. Panuria nūcupara ꝙ sit diuersis pannis obsita. Colobiū dictū q; longū est ꝛ sine manicis. Antiq enī magis hoc vtebant. Libitonariū ē colobiū sine manicis·quale monachi ęgyptij vtūt. Lumbare vocat ꝙ lumbis religet·uel ꝙ lumbis hęreat. Hoc i ęgypto ꝛ in syria nō tm fęminę sz ꝛ viri vtunt. Vñ ꝛ hieremias transcupharen tulit lumbare suū·ibiq; illud in foramine petrę abscondit. ꝛ postea scissum repperit. Hoc a quibusdā ꝛ renale dicit·q; renib⁹ alligat. Limus est vestis·quę ab vmbilico vsq; ad pedes ꝓducit. Hęc aūt vestis habet in extremo sui purpurā limā·id est flexuosam·inde ꝛ nomen accepit. Nā limū obliquū dicimus. Licinū vocatū·ꝙ textura ei⁹ ligata sit in totū·q̄si diceret liginū c ꝙ g littera cōmutata. Armelausa vulgo vocata ꝙ ante ꝛ retro diuisa atq; apta est·in armos tm clausa·q̄si armiclausa c lrā ablata. Camisias vocam⁹·ꝙ in his dormimus in camis id est i stratis nostris. Femoralia appellata·eo ꝙ femora tegant. Ipsa ꝛ brachę ꝙ sint breues. ꝛ verecūda corpis bis velent. Lubrucos vocatos oportet·ꝙ tibias brachasq; tegant. Lubraci ꝙ a brachis ad tibias vsq; pueniant.

De vestibus quarūdam gentiū Cap. xxiii.

Uibusdā ār nationib⁹ sua cuiq; ꝓpria vestis ē·ut parthis sarabarę·gallis linnę·germanis rhenones·hispanis stringes·sardis mastruce. Sarabarę sunt flura ac sinuosa vestimēta. De quib⁹ legit̄ in daniele: Et sarabarę coꝝ nō sūt imutatę. Et Publi⁹: Ut q̄d ḡ in ventre tuo parthi sarabara suspēderūt. Apud quosdam aūt sarabara quędā capitū tegmina nūcupant·qualia videm⁹ in capite magoꝝ picta. Linę saga quadra ꝛ mollia sūt. De q̄b⁹ plaut⁹. Linna coopta ē textrina gallia. Rhenones sūt velamina humeroꝝ ꝛ pectoris. vsq; vmbilicū·atq; in toztis villis adeo hispida·ut imbres respuant·q̄s vulgo reptos vocāt·eo ꝙ longitudo villoꝝ quasi reptat. De quib⁹ Salustius: Germani intectum rhenonib⁹ coꝛp⁹ regūt. Dicti ār rhenones a rheno germanię flumine·vbi bis frequent vtunt. Mastruca vestis germanica ex pelliculis ferar. De q̄

Licero p scauro. Quē purpura regalis nō cōmouit eū sardoꝝ mastruca mutauit. Mastruca aūt dicta q̄si monstruosa. eo q̄ qui ea induunt quasi in ferarū habitū transformant. Dinoscunt ꝛ gentes ita habitu. sic ꝛ lingua discordes. Perse bracchia ꝛ crura liniamētis. caput tiara tegunt. eminēt apicib⁹ fastigiatis alani. hoꝛrēt ꝛ malis tecti cū latrantib⁹ linguis scoti. sagati sunt alamani. lintеati indi. gēmati pse. sericati seres. pharetrati armeni. Nōnullę etiā gētes nō solū in vestib⁹ ꝛ ī coꝛpe aliq̄ sibi ꝓpria q̄si insignia vendicāt. ut videm⁹ cirros germanoꝝ. granos ꝛ cinnabar gotthoꝝ. stigmata britonū. Circūcidūt q̄ iudei pꝛeputia. ptundūt arabes aures. flauēt capitibus intextis getę. nitēt albani albētib⁹ crinib⁹. mauros habet tetra noꝛ coꝛpoꝝ. gallos cādida cutis. sine equis inertes exrant alani. nec abest gens picroꝝ. nomē a coꝛpoꝛe. q̄ minuę opifex acus punctis ꝛ exꝑssos nariui gramins sucos includit. ut bas ad sui specimen cicatrices ferar. pictis artubus maculosa nobilitas. Habet ꝛ sexus institutā spēciē habit⁹. ut in viris tonsi capilli. ī mulieꝛib⁹ redūdātia criniū. q̄ maxime virginib⁹ insigne ē. quarū ꝛ ornat⁹ ipse ꝓpꝛie sic ē. ut cōcumulat⁹ ī verticē ipsam capitis sui arcē ambitu criniū cōtegat

De pallys viroꝝ xxiiii.

Alliū ē in q̄ ministrantiū scapulę contegunt. ut dū ministrant expediri discurꝝ rāt. Plaut⁹: Si q̄d facturꝰ es appende in humeris palliū. ꝛ pergat quātū valet tuoꝝ pedū pnicitas. Dictū aūt palliū a pellib⁹. q: ꝑus supinumēta pellicea vetereꝰ induebāt. q̄si pellea. siue a palla p deriuationē. Chlamys ē quę ex vna pte induit neq̄ cōsuit. ꝛ fibula infrenat. Hinc ꝛ grece nomē accepit. Toga dicta q̄ velamēro sui coꝛpus regat atq̄ operiat. Est aūt palliū purū foꝛma rotūda ꝛ fusioꝛe ꝛ q̄si iundāte sinu. ꝛ sub dexꝛo veniēs. supra humeꝝ sinistrū ponit. cui⁹ similitudinē in operimentis simulacroꝝ uel picturarū aspicim⁹. easq̄ statuas togatas vocam⁹. Toga aūt romani in pace vtebāt. belli aūt tpe paludamētis. Mensura togę iustę. si sex vlnas haberet. Toga aūt palmata dicebat. quā merebant hi qui reportabāt de hostib⁹ palmas. Ipsa vocabat ꝛ toga picta. eo q̄ victorias cum palmis intertas haberet. Toga cādida cadēq̄ cretata. in q̄ cādidati. id ē magistratuū potētes ambiebāt. addita creta quo candidioꝝ insignioꝝq̄ eēt. Licero ī oratione quā habuit cōtra cōpetitoꝝes. ī toga cādida scripsit. Cincⁱ gabin⁹ ē. cū ita imponit toga. ut togę lacinia. quę post sec⁹ reiicit. attrahit ad pec⁹ ita ut ex vtroq̄ latere ex humeris picturę pēdeāt ut sacerdotes gentiliū faciebāt. aut cingebāt pꝛętoꝝes. Trabea erat togę species ex purpura ꝛ cocco q̄ opti romanoꝝ reges initio ꝓcedebāt. Hanc primū romul⁹ adinuenisse phibet ad discretionē regij habitus. Trabea aūt dicta q̄ ī maioꝝ gl̄ia hoiem trāsueheret. b ē vltra. ꝛ ī posteꝝ amplioꝝ dignitate honoꝝis beatū faceret. Paludamētū erat insigne palliū impatoꝝ cocco purpuraq̄ ꝛ auro distinctū. De q̄ Salustius: Togā inquit paludamento mutauit. Erat eni palliū bellicū. dictū ut q̄busdā videt q̄ eo indutus palā faceret impatoꝝ bellū futurū. Circūtextū ē q̄ grece cyclas dicit. De q̄ Virgil⁹; Et circūtextū croceo velamen achanto. Circūtextum aūt dictū q: ē rotundū palliū. Diplois greꝰ nomē. ab eo q̄ sit duplex amict⁹. Horati⁹: Contra quē duplici panno paries velat. Est aūt vestis militaris. cui⁹ vsus gallicis primū expeditionib⁹ cępit e pręda hostili. De q̄ ē vox illa senatui. Togis depositis quirites ad saga cōuersi fuerūt. Sagū aūt gallicū nomen est. Dictū aūt sagū quadrū eo q̄ apud eos primū q̄drat⁹ uel q̄druplex esset. Penula est palliū cum fimbꝛijs lōgis. Lacerna palliū fimbꝛiatū q̄ olim soli milites vtebant. vnde ꝛ in distinguenda castrensi vrbanaq̄ turba hos togatos. illos lacernatos vocabant. Inde aūt lacernę. q̄si amputat⁹ capitib⁹ fimbꝛiarū. neq̄ ita laxis ut sūt penularū Mantum hispani vocāt q̄ man⁹ tergat tūm. Est eni bꝛeue amictū. Pꝛętexta puerile palliū ē. q̄ vsq̄ ad. xvi. annos pueri nobiles sub disciplinę cultu vtebant. vñ ꝛ pꝛętextati pueri appellati sūt. Dicta aūt pꝛętexta. q: pꝛętexebat ei latioꝝ purpura. Lasula ē vestis cucullata. dicta ꝑ diminutionē a casa q̄ totū hoiem regat. q̄si minoꝝ casa. Unde ꝛ cucculla q̄si minoꝝ cella. sic ꝛ grēci. Planetas dictas volūt. q: oꝛis errantib⁹ euagant. Uñ ꝛ stellę planetę. id ē vagę. eo q̄ vagę suo erroꝛe moruq̄ discurrunt. Birr⁹ a greco vocabulū trahit. illi enim birrū bibꝛū dicūt. Melotes quę etiā pera vocat pellis est capꝛina. a collo pendens pꝛęcincta vsq̄ ad lūbos. Est eni habit⁹ ꝓpꝛie necessari⁹ ad opis exercitiū. Fiebat aūt pꝛius ut quidā estimant. de pelliculis melonum. vnde ꝛ melotes vocatę sunt. Fimbꝛię vocatę oꝛa vestimētoꝝ. b ē fines. ex greco vocabulū trahūt. Græci eni t̀minū ὄροϛ vocāt

De pallys fęminaꝝ Cap. xxv.

Egillū ē pꝛęlautū reginaꝝ amiculū. vnde ꝛ appellatū. Peplū matronale palliū. ex purpura signatum. cui⁹ fimbꝛię aureis staminis sūmitate resplendent. Palla ē quadrum pallium mulieꝛis vestis deductum vsq̄ ad vestigia. affixis in oꝛdinē gemmis. Et palla dicta ἀπὸ τοῦ πϵλλϵιν. id est a mobilitate quę est circa finē huiusmodi indumenti. siue q̄ rugis vibꝛatib⁹ sinuata crispet. Stola matronale operimentū. q̄ coopto capite ꝛ scapula a dexꝛo latere in lęuū humeꝝ mittit. Stola aūt grece vocata q̄ supmittat. Eadē ꝛ riciniū latino noie appellatū. eo q̄ dimidia ei⁹ pars retro ejcitur. q̄d vulgo manoꝛtē dicūt. Uocatam aūt dicūt manoꝛtē quasi martē. Signū enim maritalis dignitatis ꝛ poteꝛstatis in eo ē. Caput eni mulieris vir ē. inde ꝛ supercaput mulieris est. Amiculum est meretricū pallium lineū. Hoc apud vetereꝰ matronę ad ulterio deprehensę induebantur. ut in tali amiculo port⁹ q̄ in stola polluerēt pudicitiā. Erat eni

hoc apud veteres signū meretricię vestis·nunc in hispania honestatis. Theristrū pallium muliebre dictū·q̄ in theri·id ē in ęstu ⁊ caumate corpa mulierū ꝓtegat·quo vsq̄ hodie arabię ⁊ mesopotamię mulieres velant·quib⁹ in ęstu tutissimo tegūt vmbraculo. de quo in Isaia legit: Anaboladuū amictoriū lineū femināru quo humeri operiunt. qđ greci ⁊ latini syndonē vocant.

De stratu ⁊ reliquis vestibus quę in vsu habent Cap. xxvi.

Tragulū vestis ē discolor·qđ manu artificis diuersa varietate distinguitur. Dictū aūt q̄ in stratu ⁊ in amictu aptū sit. De quo Salomon: Stragulatā vestē fecit sibi. Ludices a ludis·id est theatris vocatas quidam existimāt. Cū eni egredieban de ludi prostibulo iuuenes horū velamento tegebant caput ⁊ faciē· quia solebant erubescere qui lupanar introissent. Fulcra sunt ornamenta lectorum dicta q̄ in his fulcimur·id est sustinemur·uel q̄ thoros fulciāt· siue caput. quę reclinatoria vulgus appellat. Cervicalia autem eo q̄ ponant sub ceruice uel cubito. Puluillus dictus a puluinari qui ē diuitū lectus. Culcitrę vocatę q̄ calcent·id ē farcianę plumą siue tomento quo molliores calidioresq̄ sint. Tapeta dicta q̄ pedib⁹ primū sternerent·q̄si tapedia. Tapeta aūt aut simpla sūt·aut āphitapa Simpla tapeta ex vna parte villosa·quasi simpla. Amphitapa·ex vtraq̄ parte villosa tapeta. Lucilius. Atq̄ amphitapa villis ingentibus molles. Mantelia nunc pro operiendis mensis sūt·quę ut nomē ipsū indicat olim tergendis manibus prębebantur· siue mandelia a mandendo. Mappe cōuiuij ⁊ epularū appositarum sūt quasi manupę· atq̄ ob id nominatę·cuius diminutiuū mappella ē. Toralia·longę ꝓpetuęq̄ mappę a toro dictę. Sabanū grecū nomē est. Facitergium ⁊ manutergiū a tergendo faciē uel manus vocata. Vela dicta·q̄ obiectu suo interiora domorū velent. Aulea·vela picta ⁊ grandia·quę ideo aulea dicta sūt·q̄ primū i aula attali regis asię·cui successit populus roman⁹ inuēta sūt. Cortinę sūt aulea·id est vela de pellib⁹·qualia in exodo legunt·a quib⁹ tabernaculū extrinsecus tegebat. Dictę aūt cortinę a cortis·eo q̄ ꝑus ex pellib⁹ fuissent factę. Unde ⁊ i eodē tabernaculo legis iubet cortinas fieri ex pellib⁹ arietū rubris·⁊ ex pellib⁹ hiacynthinis. Cilicia arabes nuncupant velamenta pilis caprarū contexta·ex quib⁹ sibi tentoria faciūt.

De lanis Cap. xxvii.

Lana a laniendo·id est a vellendo dicta. Hinc ⁊ vell⁹ dictū q̄ prius lanę vellerēt· nō tonderent. Linū ex terra specie nitēti oritur deflexūq̄ nomē ei⁹ ex greco. Nā linū greci linarin dicunt·siue q̄ sit molle ⁊ lene. Stuppa ꝺo canabi ē siue lini. Hęc ſm antiquā orthographiā stuppa dicit·q̄ ex ea rimę nauū stipentur. Unde ⁊ stipatores dicunt qui in vallib⁹ eam componunt Tomētū appellatū·q̄ aut in filo aut i telis tumeat·nec subtilitatē habeat. Canabum a filitudine cannę vocatū·siue a greca ętymologia. Nam illi canabū canabin vocāt. Bissū gen⁹ ē quoddā lini nimiū candidi ⁊ mollissimi· qđ greci papatē vocāt. Fibrinū lana ē aialiū q̄s fibros vocāt· ipsos ⁊ castores existimant·quos dū venatores sequūt· ipsi sibi testiculos adimunt. Aranea vocata eo q̄ aeris infusione in frondib⁹ nutriat. Sericū dictū q: id seres primi miserūt. Uermiculi eni ibi nasci phibent·a quib⁹ hęc circū arbores fila ducuntur. Uermes autē ipsi grece bōbices noiant. Placiū est stuppa ⁊ q̄si crassedo serici. ⁊ ē greco nomen.

De coloribus vestiū Cap. xxviii.

Inctura vocata·q: tingitur ⁊ in aliā substantā speciē nitoris gratia colorat. Coccū greci·nos rubrū uel vermiculū dicimus. Est eni vermiculus ex siluestrib⁹ frondib⁹. Conchyliū dictū·eo q̄ ex conculis marinis color eius colligitur. Idē ⁊ ostrū vocat. Ostrū qđ ꝑ colore purpurę tēperat·plurimis q̄dē in locis·ħ optimū in insula cypro gignit·siue i his quas ꝓprie solis cursus illuminat. Conchylia āt sūt maris·quę circūcisa ferro lachrymas purpurei coloris emittūt. His collectis color purpure⁹ temperat. Et ostrū exinde appellatū dicūt·q̄ ex teste humore elicitur. Purpura apud latinos a puritate lucis vocatur. Apud greços aūt purphyra dicit cū aspiratiōe. apud nos purpura sine aspiratione. Ferrugo est color purpurę subnigrę quę fit i hispania·ut ferrugine claro hibera. Dicta āt ferrugo q̄ eis purpura ꝓma tinctura eiusmodi coloris exīstat. Blaucus color ē ferrugine⁹ subniger. Elbidū ab elbo colore vocatū. Elbū est eni medi⁹ color inter nigr⁹ ⁊ album·ab albo deriuatum. Luteus color rubicūdus qđ ē croceus. Nā croc⁹ lutei coloris est. ut croceo mutata vellera luto. Venum q̄ sit colore nigro. Greci eni melan nigrū dicunt. Masticinū q̄ colorē masticis habeat. Blatteū Blauū. Melstitiū. Ostitiū·q: ex vsto ē. Fit enim ex depēdēti fuligine tector⁹ egesta assiduis ignibus. Unde ⁊ color eiusdem tincturę flammeus est.

De instrumentis vestiū Cap. xxix.

Tela ꝓ longitudine staminū dicta· cuius deriuatiuū est telaria. Insubuli dicti·q: infra ⁊ supra sūt·ul q: insubulāt. Radij dicti·q: radendo fiūt. Pectines q̄ pexa fila redāt ⁊ imprimāt. Colū q̄ sit i lōgitudine ⁊ rotunditate quasi colūna. Fusum q̄ ꝑ eū fundat qđ netum est. Alibrum q̄ in eo librantur fila·id est soluantur. Calathū leue gestamen ex ligno uel canna aut ex iunco factum·in qua uel pensa ponuntur uel legūt flores. Cala eni grece ligū ē·a q̄ deriuatū ē calathū. Nā latine quassillū dicit. Cicero in philippicis. Aut ꝺo inter quassilla pendat aurū. Pensum mulierū a pendendo dictum. Ūñ pensa ⁊ impensa. Netum fila dicta·uel q: ex pilis animaliū sūt·uel q: laneficiū filis tenuib⁹ constat·in

modū piloꝝ·id ē q̄si filoꝝū. Mataxa q̄si metaxa a circuitu scilicz piloꝝ. Nam mera circuit⁹ dicit·uel qꝫ trāsferat. Bubellū·corrupte a globo dictū per diminutionē·quasi globellū. Panulię uel panucle qꝫ ex eis panni texant. Ipse eni discurrūt p telam. Stamen dictū qꝛ rectū stat. Trama qꝫ via recta transmittat p telam. Est eni filū inter stamen currens. Licia sunt quib⁹ stamina liganť·q̄si ligia. Ordire est texere.

De ornamentis Cap.xxx.

Acten⁹ de veste·debinc ad cęrerū cultum veniamus. Ornamēta dicta eo qꝫ eorum cultu ora vultusq; decorēt. Primū ornamentū corona insigne victorię·siue regū honoris signum. Quę ideo in capite regū ponit·ad significandos circūfusos in orbe ꝓlos·quib⁹ accinct⁹ quasi caput suū coronat. Hęc a lucilio corolla·ab homero stephane dicta ē. Huius ꝑncipiū a libero quodā gentiles existimār·qꝫ is in potādo mota vino capita vincire fasciolis instituerit·idcirco olim lineꝰ ac lanei generis coronas fuisse·sic erat ī sacerdotib⁹ gētiliū. Nomē coronę hac ex causa vocatū eo qꝫ i initio circū aras curreret·atq; ad imaginē circuit⁹ uel chori·ꝛ formatā ꝛ notatā coronam. Imperatores romani ꝛ reges quidā gētiū aureis coronis vtunť. Persę tiaras gerūt·ꝯ reges rectas·satrape incuruas. Reperta autem tiara a semiramide assyrioꝝ regina. Q̄ō gen⁹ ornamēti exinde vsq; hodie gens ipsa retinet. Athenienses enim cycladas aureas gerebāt·partim in vertice·nonnulli in fronte. Non eni eadem sūt insignia oīuꝫ regnoꝝ. Gentiliū vates infula apice pilleo siue gallerio vtebanť. Infula ē fasciola sacerdotalis capitis alba in modū diadematis a qua vittę ab vtraq; parte dependent·quę infulam vinciūt·vnde ꝛ vittę dictę sūt qꝫ vinciant. Infula autem plerūq; lata erat·plerūq; textilis ex albo ꝛ cocco. Apex ē pilleū subtile·quo sacerdotes gētiles vtebantur·appellat⁹ ab apiendo·id ē alligando. Nā virgula quę i pilleo erat cōnectebat filo·q̄ fiebat ex lana hostię. Galeriū pilleū ex pelle ceręe hostię factū. Pilleū aūt dictū a pelle hostię vnde fiebat. Lydarim ꝛ ipsum sacerdotum erat·q̄ a plerisq; mitra vocatur. Ornamēta capitis fęminaꝝ·diadema·nimbū·capitulū·ꝛ mitra. Diadema ē ornamentū capitis matronaꝝ ex auro ꝛ gemmis contextū·q̄ ī se circūactis extremitatib⁹ retro astringitur·ꝛ exinde dictū greece qꝫ p;eligeť. Nimbus est fasciola trāsuersa ex auro assuta in linteo q̄ ē in fronte fęminaꝝ. Plaut⁹: Quo magis eā aspicio·tam magis nimbata ē. Nā ꝛ lumen q̄ circa angeloꝝ capita pingiť nimb⁹ vocatur· licz ꝛ nimbus sit densitas nubis. Capitulū ē q̄ vulgo capitulare dicunt. Idem ꝛ cappa·uel qꝫ duos apices ut cappa littera habeat·uel qꝛ capitis ornamentū ē. Mitra ē pilleū phrygiū caput ꝓtegens·quale ē ornamentū capitis deuotarū. Sed pilleū virorū est·mitrę aūt fęminarū. Redimicula aūt sūt quibus mitrę alligant pilleū āt ut p;edixim⁹ a pelle erat. Nā mitra ex lana ē. Rigula ē mitra virginalis capitis. Vittę āt sūt quę crinib⁹ innectūtur quib⁹ fluentes religāt capilli. ꝛ vittę dictę qꝫ vinciāt. Tenia aūt ē vittarū extremitas dependens diuersoꝝ colorū. Item vitta est qua corona vincit·tenia ꝛo extrema pars vittę qua depēdēt coronę. Reticulū ē q̄ colligit comas·dictū ab eo qꝫ retinet crines ne effundāt. Discriminalia capitis mulierum sūt·vocata ex eo qꝫ caput auro discernant. Nā discriminare diuidere dicit. Anculę sūt cincinni dependentes ꝓpe auriculas·greco vocabulo ab auribus dictę. Acus sūt quibus in fęminis ornandoꝝ crinium compago retinet·ne laxius fluant ꝛ sparsi dissipent capilli. Inaures ab aurium foramin⁹ nuncupatę·quibus p;eciosa grana lapidū dependent. Earū vsus i grecia puellę vtraq; aure·pueri tm̄ dextra gerebant. Torques sūt circuli aurei a collo ad pectus vsq; depēdētes. Torques aūt ꝛ bullę a viris gerunt·a fęminis ꝛo monilia ꝛ catella·Dictę autem torques qꝫ sint tortę·ꝛ bullę qꝫ sint similes rotunditate bullis·quę in aq̄ vento inflantur. Monile·ornamentū ex gēmis ē q̄ solet ex fęminaꝝ pendere collo·dictū a munere. Hoc etiā ꝛ serpētū dicit·q̄ cōstat ex amphorolis quibusdā aureis gēmisq; varijs in modum facturę serpētis. Nonnuli hoc ꝛ segmēta. ꝛ longos habitus·licz ꝛ segmentatas vestes dicamus·ut·ipsa segmētatis dormisset paruula cunis. Plerūq; autē ꝛ p monile oīa ornamenta matronarū significant quicq̄d illis munere datur. Murena vulgo vocatur·q̄ scilicz auri metallo in virgulis lentescēte·quędā ordinis flexuosi catbena cōtexit·ī similitudinē murenę serpētis·quę ad collū ornandum aptat. Hęc interdū auri argenti textitur virgulis. Unde ꝛ in cāticis dicit cāticoꝝ. Murenulas aureas faciem⁹ tibi vermiculatas argento. Catellę sūt catenulę colli inuicē se cōprehēdentes in modū catenę·vnde ꝛ appellatę. Dextras cōmunes sunt virorū ac fęminarū·q: vtriusq; sexus dextrę sunt·ampla ꝛ ante manicam portāt. ꝛ pūt ibi iungi clauo vno. Armillę aūt ꝓpię viroꝝ sūt·collarę victorię causa militib⁹ ob armoꝝ virtutē. Unde ꝛ quondā vulgo virilię dicebanť. Ab intellectu aūt circuli armillę nomē discrepat·q: ipsa ꝯ vbi ponitur ambiendo coustringit·ꝯ armilla latius extēdit·circulus rotūd⁹ fit. Fibulę sūt q̄b⁹ pect⁹ fęminaꝝ ornat·uel palliū tenet a viris i humeris·seu cingulū i lūbis. Lunulę sunt ornamēta mulierū in lunę similitudinē bullulę aureę depēdentes. Specula dicuntur in q̄b⁹ fęminę vultus suos intuent. Dictū aūt speculum· uel qꝫ ex splendore reddat·uel qꝫ ibi fęminę intuētes considerēt speciē sui vultus. ꝛ quicq̄d ornamēti deesse viderint adiiciāt. Periscelides sūt ornamēta crurū mulieꝝ siue armillę pedū: quibus gressus earū ornantur. Olfactoriola vascula sūt muliebria in quib⁹ odoramenta gestantur.

De anulis Cap. xxxi.

p Primus Prometheus fertur circulū ferreū iucluso lapide digito circū dedisse. Qua cōsuetudine hoīes vsi anulos habere cēperūt. Anuli aūt p diminutionē dicti a circulis t anis qui sūt circū brachia t circū crura. Uñ t signa eoz p diminutionē sigilla. Nam signa maioza sūt·sigilla ẏo q̄si minoza signa. Anulos homines primū gestare cēperūt quarto a pollice digito·q eo vena quędam ad coz vsq; pringat·quā notandā ornandāq; aliquo insigni veteres putauerūt. Apud romanos anuli de publico dabanť·t non sine discrimine. Nam dignitate p̄cipuis viris gēmati dabanť·ceteris solidi. Anulum aureū neq; seruus neq; libertinus gestabat i publico·ẖ anulo aureo liberi vtebanť·libertini argenteo·serui ferreo. Apud veteres vltra vnum anulū vri infame habitum viro. Braccus in meuium. Considerate quirites sinistrā ei⁹·en cuius auctoritatē sequimini qui ꝓpter mulieꝝ cupiditatem ut mulier est ornatus. Crassus q̄ apud parthos perijt in senectute duos habuit anulos·causam p̄ferēs quo pecunia ei imensa creuisset. Multi etiā romanoꝝ p grauitate anulū gestare in digito abstinuerūt. Fęminę nō vsę sūt anulis·nisi q̄s virgini spōsus miserat·neq; amplꝰ q̄ binos anulos aureos in digitis habere solebāt. Ät nūc p̄ę auro nullū fęminis leue ē atq; imune mēbrū. Inter genera anuloꝝ sunt·vngulus·samotraci⁹·tyni⁹. Ungul⁹ ē gemmať·vocatusq; hoc noīe·q: sicut vngula carni·ita gēma anuli auro accingiť. Samotracius aure⁹ ē quidē·ẖ capitulo ferreo·a loco ita vocať. Tynius pur⁹ ē primū in bithynia fabricatus·quā olim tynā vocabāt. Flacc⁹. Lugente mea vita nec smaragdus berillusq; mihi flaccę nec nitentes per cādidā margaritā quęro·nec q̄s tynica lima poliuit anellos nec iaspios lapillos.

De cingulis Cap. xxxii.

c Incrus ē lata cona. t min⁹ lata semicinctiū. t vtrisq; minima cingulū. Nam a cincto p diminutionē cingulū nominať. Cincto aūt iuuenes in exercitatione cāpestri vrecūda velabant·vnde t cāpestris dicebať. Balteus cingulū militare ē dict⁹ ꝓpter q̄ ex eo signa dependent·ad demonstrandā legionis militaris sūmā·id est sex milium sercentoꝝ·ex quo numero t ipsi cōsistūt. Unde t balteus dicit non tm̄ quo cingiť·ẖ etiā a quo arma dependent. Cona greciū ē·quā illi çonariū·nos cingulū nūcupam⁹. Strophiū est cingulū aureū cum gemmis. De quo ait cinna. Strophio lactantes cincta papillas. Et prudentius. Nomē hoc gemmę strophio illigata ē. Limus ē cinc⁹ quē publice habēt serui. Et dictus limus·q: transuersas habet purpuras·id est limas. Latrulū cinguli genus a coacto loco dictū. Fibula greciū est·quā illi fiblin dicunt q̄ ligat. Subfibulū subligaculum. Redimiculū ē qđ succinctoriū siue brācile nūcupamus·qđ descēdēs p ceruicē t a lateriḃ colli diuisū·vtrarūq; alarum sinū ambit atq; hincinde succingit ut cōstringēs latitudinē vestiat coz⁹·atq; coniūgēdo cōponat. Hoc vulgo bracile q̄si brachiale vocāt·q̄uis nūc non brachioꝝ ẖ renū sit cingulū. Succinctoriū aūt vocatū q: ut dictū ē sub brachijs ductū·alarū sinū ambit·atq; hincinde succingit. Fascia ē qua tegiť pectus. t papillę cōprimunť·atq; crispante cingulo angustiť pectus artať. Et dicta fascia q̄ i modū fasciculi coz⁹ alliget. Hinc t fasciđę qḃ⁹ vulnera colligāť. Uitta dicta q: ea pectus vincit instar vitis ligantis. Limbus quē nos ornaturā dicim⁹·fasciola est quę ambit extremitatē vestū aut ex filis aut ex auro cōtexta·assutaq; extrinsecus i extrema parte vestimēti ul chlamydis. Deq̄ Uirgili⁹ dicit: Sidonia picto chlamyde circūdata limbo. De calciamentis Cap. xxxiii.

f Uroꝝ nūcupati sūt·q: insertis filo pocoꝝ seris suāt·id est cōsuāt·quasi setoꝝ.

Caligari⁹ ẏo non a callo pedū·ẖ a calo id ē ligno vocať·hinc q̄ cōsui calciamēta non p̄nt·qđ greci calopodion dicunt. Fiebāt autē p̄ius ex ex salice tm̄. Hinc t calciamēta dicta qđ i calo·id est in ligno fiāt·uel q: calcenť. Crepitas greci añ reptas vsi sūt. Est aūt gen⁹ singulari forma. t idē vtriq; aptū pedi·uel dextro ul sinistro. Crepitas āt dictas q: cū sono stringāť·siue a pedū crepitu in ambulādo. Calceis reges vtebantur. t cęsares forma coz. Patricios calceos romul⁹ reppit quatuoz corrigiarum·assutaq; luna. His soli patricij vtebanť. Luna aūt i eis nō sideris formā·ẖ notā cētenarij numeri significabat·q: iitio patricij senatoꝝ centū fuerint. Ocreę tibialia calciamēta sūt dicta q: crura tegāt. Coturni sūt qḃ⁹ calciabāť tragędi·q̄ i theatro dicturi erāt t alta intonātiq; voce carmina cantaturi. Est enī calciamētū i modum crepidaꝝ q̄ heroes vtebanť·ẖ tale ē ut i dextro t lęuo cōueniat pede. Barea calciamentum comędoꝝ erat·siē tragędoꝝ coturni. Quos q̄dā etiā calones appellāt·eo q: ex salice fierent. Nam greci ut dixim⁹ lignū calo vocabāt. Talares calcei socci sūt·q̄ inde noiati videť·q: ea figura sint ut cōtingāt talū·sicut subtalares q: sub talo sunt·q̄si subcalares. Obstrigilli sūt q̄ p plātas consuti sūt. t ex supioze pte corrigia trahiť ut cōstringāť·vñ t noianť. Olas puro ab oso primum factas. t q̄uis nūc ex alio genere·tm̄ nomē p̄stinū retinēt Mulleī similes sūt coturnoꝝ solo alto·superioze aūt parte cū osseis uel ęneis malleolis·ad q̄s loza deligabāť. Dicti autē sūt a colore rubro·qualis ē mulli piscis. Soleę sūt quiḃ⁹ tm̄ pedū plantę tegunť·dictę a solo pedū. Item soleę materiales·ex materia corio intexta. Socci·cuius diminutiuū soccelli appellati inde q: soccū habeant·in q̄ pars plantę injiciať. Caligulę·caligę uel a callo pedū dictę·uel q: ligēť. Nā socci nō ligāť·ẖ tm̄ intromittuť. Cernui socci sūt sine solo lingulati: quos nos foliatos vocam⁹. Clauati·q̄si calliuati eo q:

minuť clauis·id ē acutis sola calcis vinciāť. Perones ⁊ culponiç·rustica calciamēta sunt. Bareç calciamēta mulierū sūt. Corrigię a corijs vocanť uel a colligatione·quasi colligię.

Incipit liber vicesimus.
De mensis Cap.i.

Rimus deda/lus mēsas ⁊ sellas fecit. Co quinę apparatū apitius q̄dā p̄im⁹ composuit· qui in eo absūptis bonis morte vo/luntaria perijt ⁊ merito·q̄a is qui gulę atq; edacitati seruit. ⁊ aiam ⁊ corpus interficit. Ab esu ⁊ comesu mēsę factū dicť voca bulū. Nullū enī aliū habet vsum. Thor⁹ dicť a torris hęrbis quę accūbētiū humeris supponūť. Stripha diū a stipitib⁹ dictū·q̄si stipia diū. sic enī p̄ius ceptū ē. Accubitū a cibo vocatū·q̄si acci/bitū epularū. Cōuiuiū apud grę̄cos a cōporatiōe συμπόσιον. apud nos vero a conuictu rectius appellatur·uel quia vitę collocutionē habet. Itē conuiuiū dicť a multitudine cōuescētiū. Nā p̄/uata mēsa victus ē·cōuiuiū nō ē. Cōuiuū tripler est mod⁹·discūbendi edēdi ⁊ bibendi. Discūbendi ut·thoris iussī discūbere pictis. Edendi ⁊ bibēdi ut·postā p̄ma quies epulis mēsęq; remotę. Cra/teras magnos statuūt ⁊ vina coronant.

Descis Cap.ii.

Ibus dicť q: capiť ore sicuri ęsca·q: eam os capit. Uicť p̄prie vocať·q: vitā reri/ner. vnde ⁊ ad cibū vocare iuitare dicť. Alimonia dicť eo q: ei⁹ sūptu corp⁹ alať. Hāc in/uenes accipiūt ad incrementū·senes ad pseueran tiā. Neq; enī subsistere poterit caro nisī cōfortet alimentis. Alimentū enī ē quo alimur·alimoniū alendi cura. Affluentia nūcupata q̄si rei nimium eruberantis effusio vltra q̄ satis ē·moduſq; non est. Opulētia ab ope dicta ē·quā si discutias in/uenies eā tenere modū. Nam quō opitulať quod nimiū ē·cū incōmodi⁹ sit sępe q̄ parū. Epulę ab opulentia rerū dictę. Epulę aūt simplices in duo necessaria diuidūť·panē ⁊ vinū. ⁊ in duo superflua quę terra ⁊ mari vescendi causa exquirūť. Dapes aūt regū sūt·epulę p̄uatorū. Deliriç nūcupare·q: bis delectēť boies casq; suauiter apperant. Pul/mentū vocať a pulte. siue enī sola pultis·siue quid aliud ei⁹ p̄mixtiōe sumať·pulmētū. p̄ię dicť. Sa/tietas autē ⁊ saturitas sibi differūt. Nā satietas ex vno cibo dici pōt·p eo q: satis sit. Saturitas aūt a saturo nomē accepit·qō ē vario alimentorū apparatu cōpositū. Crapula ē imoderata vora/citas·q̄si cruda epula·cui⁹ cruditate grauať cor. ⁊ stomachus indigest⁹ efficit. Immoderata enī vo/racitas vitiū ē·ħ tantū id salutis ē·quātū sustenta/tioni naturęq; sufficiat. Jauticulū ē p̄im⁹ cib⁹ quo ieiuniū soluť vnde ⁊ nūcupatū. Nigidi⁹ ⁊ Nos ipsi ieiunia ianticulis leuib⁹ soluim⁹. P̄ran/diū ab apparatu edendi dictū. P̄opie aūt vete/res p̄randiū vocabant omniū militū cibū añ pu/gnā. vnde ē illud ducis alloquiū. P̄rādeam⁹ tāq; ad inferos cęnaturi. Merēda est cib⁹ q̄ declināte die sumiť·q̄si post meridiē edenda ⁊ p̄imo cęnę. Uñ ⁊ antecęnia a q̄busdā vocanť. Jtē merenda/re. q̄si meridie edere. Annona tractū ē a tpe q̄ ro/mani vetercs ad cibos aduocabauť·sic martialis Jmperat excelsos frāgere nona thoros·qō ⁊ usq; hodie p̄sę faciūt. Cęnā vocari a cōmuniōe vescē/tiū. Cenon q̄pe grę̄ci cōmune dicūt. Unde ⁊ coī/cantes q: coiter id ē pariť cōueniant. Apud vete/res enī solitū erat in p̄atulo vesci ⁊ coiter epula/ri ne singularitas luxuriā gigneret. Est aūt cena vespertin⁹ cib⁹·quā vesptinā antiqui dicebāt. Jn usu enī nō erant p̄andia. Panis dicť q: cū oī ci/bo apponať·uel q: oē aīal eū apperat. Pan enī grę/ce omne dicť. Libarij ē q̄ ad cibū seruis dať· nec delicať. Fermentarij fermentis cōfectus. Açim⁹ non fermentať. Nā açim⁹ ē sine fermēto sincer⁹ Acriçim⁹·leuiť fermentať·q̄si acroaçim⁹. Sili/gine⁹ panis a frumenti genere nuncupať. Siligo enī gen⁹ est tritici. Rubid⁹ recocť ⁊ rubefactus. Subciuericius cinere coct⁹ ⁊ reuersať. Ipse est ⁊ focarij. Libanitius ī testa coct⁹. Spungia·panis aq̄ diutissime laxať·similā modicā accipit. ⁊ fer/mentū modicū ⁊ baber humectatiōes plus q̄ ois panis. vnde ⁊ spungię nomen accepit. Placentę sūt quę fiūt de farre·q̄s alij liba dicūt eo q: libeāt ⁊ placeāt. Lagenū est lať ⁊ tenuis panis q̄ p̄imū in aq̄·postea ī oleo frigiť. Dulcia sūt genera pisto/rū opis a sapore dicta. Melle enī aspersa sumūť. Crustula diminutiuū est a crusta·panis oleo con/spersus·in medio cōcau⁹ ⁊ tost⁹. Hęc ⁊ tosta pa/nis. Crusta autē ē superficies panis. Ipsa ē ⁊ fra/gmēta·q: diuidūť ut fracta. Simila subtilissima est farina. Amolū flos farinę tenuissim⁹ p̄ę leui/tate de mola egestū· vnde ⁊ appellatū q̄si a mola. Farina ⁊ furfures a farre dicte·cui⁹ sūt purgamē/ta. Pollen gen⁹ est farinę cādidissime. Fermentū a feruore nūcupatū·q: plus vna hora non potest cōtineri. Crescendo enī excedit. Carnes dicte·q̄a carę sūt·siue a creando. vnde ⁊ a grę̄cis creas vo/canť. Crudū q: sit cruentū. est enī cū sanguine co/ctū. Sed ⁊ multi tpis aliquid coctū vocať. Assū q: ardeat·q̄si arsū. Elixū eo q: i aq̄ sola decoquiť. Lixa enī aq̄ dicť·ab eo q: sit soluta. vnde ⁊ solu/tio libidinis luxť ⁊ mēbra loco mota luxa dicūť. Frixū a sono dictū·qñ arderi oleo. Salsū q̄si sale aspersū dēptis e medio syllabis trib⁹. Rancidū ex vitio nūcupatum q: raucos efficiat. Succidia carnes in vsū reposite a succidēdo dicte. Lardus dicť eo q: ī domo reposit⁹ cōseruať. Nā antiqui domos lares dicebāt. Tarea lard⁹ ē gallicę dictū. Uñ dicit. Afran⁹. in rosa. Gallū saginatū·pin/gui pastum tarea. Arungia·ab vnctione vocata Sebū a sue dictū q̄si suebū·qō plus pinguedinis

abarcus

Zimus

clibanitius testa coctus

Lagenum

molu, ę, flos fa

fermentū quod hora nō pot cōtin

Lardus. arui tarea.

boc animal habeat. Offa est ꝓprie frustū dentiū. cui⁹ diminutiuū ofella facit. Unde ⁊ offarij cocq: particulatim id ē offatim excoquūt. Nūc offa est latrantiū. q: si in os canis iacitur. sariat⁹ illico compescit ⁊ silescit. Frustū vocatū q capiat a frumine. Est enī frumē lūma pars gulę. Pulpa dicta. q: cū pulte olim cōmixta vescebatur. Unde ⁊ pulmentū ⁊ pulmentariū dicit. Pulpa autem est caro sine pinguedine. dicta q: palpiter. resilit enī sepe. Hāc plęriq; viscū vocāt. eo q glutinosa sit. Lucanicę dicq; ꝓ prius in lucania factę sūt. Farcimen caro concisa ⁊ minuta. dictū q eo intestinū farciat. hoc est impleat cū alia; rę cōmixtione. Minutal vocatū q fiat de piscib⁹ ⁊ isicijs oleribusq; minutatim concisis. Afratū qđ latine spumeū vocat. Afro enim grece spuma dicit. Marisia. i. moztario ex pisce fiūt. vnde ⁊ noiata. Isocē piscē quēdā dicūt. ex quo primū isicia facta sūt. ⁊ q̄uis ex alio genere pisciū fiant. initiū tñ piscis vocabulū dedit. Galaticę a colore lacteo noiatę. Gręci enī gala lac dicūt. Sphęras a rotunditate greco vocabulo appellatas. quicqd enī in rotūdū formaī sphęra a grecis dicit. Jus. coquinę magistri a iure nūcupauerūt. q: ea ē lex condimēti eius. Hanc greci ęmam vocāt. Caseus vocatur q careat sero. q̄si careū. Nā serum ei omne deducit. ut ponderib⁹ arguat. Colostrū lac nouū. qđ neutri generis ē. Lac a greco sermone deriuatū ē. p candore. Gręci enī albū gleucon dicūt. Lac ꝺo ⁊ sanguis qđ nutrit ⁊ qđ nutrit. Nā lacte nutrimur. viuim⁹ sanguine. Quactū quasi coactū. ⁊ q̄si coagulatū. Accepta enim secum alia specie coagulat. Mel grece appellatiōis ē. qđ ab apib⁹ nomē habere ꝓbat. Nam apis grece melle dicit. Antea aūt mella de roze erant. inueniebanturq; i arundinū foliis. vnde ⁊ Virgili⁹: Hacten⁹ aerij mellis celestia dona. Siquidē bucusq; in india ⁊ arabia colligarū repit ramis inhęrēs i similitudine salis. Omne aūt mel dulce dicit. Sardū amarū ē absinthij causa. cui⁹ copia ei⁹ regiōis apes nutriunt. Fauū vocari. q: comedit magis q̄ bibit. Fagere enī greci comedere appellāt. Alii aūt medici ⁊ qui de humanoꝝ corpoꝝ scripsere naturis pręcipueq; galien⁹ i libris q̄rū titul⁹ ē

in quo pueroꝝ ⁊ iuuenū ac pfectę ętatis virozum mulierūq; corpora insito calore feruere ⁊ noxios esse bis ętatib⁹ cibos q̄ calorē augeant. famitatēq; cōducere frigida queq; i esu sumere. sicuti ecōtrario senib⁹ q̄ pituita laborant ⁊ frigore. calidos cibos ⁊ vina vetera ꝓdesse.

De potu Cap. iii.

Potio a greca deriuatione vocata. Hanc enī illi potos dicūt. Aqua gnāliē vocata q̄ superficies eius q̄liis sit. hinc ⁊ cquoza. Hanc quidā recentē vocāt. q: reiciat noua. a fonte uel a flumine. Nam vet⁹ putrescit. q: nō est utilis vetusta ut vinū. ꝟ statim sublata de fluie fonte uel puteo. feruescit enī vetusta. Unū inde dictū q eius por⁹ venas sanguine cīto repleat. Hoc alij qđ nos cura soluat. lieū appellāt. Ueteres vinum venenū vocabāt. Sed postq̄ iuuentū ē virus ferī suci. hoc vinū vocatū ē. illud venenū. Unde ⁊ Hieronym⁹ in libro quē de virginitate cōseruanda scripsit. adolescētulas dixit ira vinū debere fugere ut venenū. ne p ętatis calore feruēti bibāt ⁊ pereāt. Inde ē q apud veteres romanos fęminę non vrebant vino. nisi sacroꝝ causa certis dieb⁹. Merū dicim⁹ cū vinū purū significam⁹. Nā merum dicim⁹ quicqd purū atq; sincerū ē. sic ⁊ aquā merā. nulli vtiq; rei mixtam. Hinc ⁊ merēda qđ antiquit⁹ id tpis pueris oparijs quib⁹ panis merus dabat. aut q meridiēt eodē tpe. id est soli ac separatim. nō ut in prandio aut in cęna ad vnam mensam. Inde credimus etiam illud rēp⁹ qđ post meridiū diē est. meridiē appellari. q purū sit. Mustū est vinū e lacu statim sublatū. Dictū aūt credit mustum q in se limū ⁊ terram habeat mixtā. Nā mus terra ē. vnde ⁊ humus. Cuius ⁊ tāta vis seruoris est. ut vasa q̄uis grandia ex eo plena absq; spiramine repleta illico disrumpat. Roseū vinū id est cū rubore. Rosa enī ruber. Aminiū ꝺo q̄si sine minio. id ē sine rubore. nā albū ē. Bucinatū sucinę gemmę similis est. id ē fului coloris. Limpidum vinū. id est pspicuū. ab aquę specie dictum quasi lympidū. Lympha enī aqua ē. Turbidū q̄si terbidū. id ē terra cōmixtū qđ ē fece. Phalernū vinū vocatū a phalerna regiōe campanię. vbi optima vina nascunt. Colatū vas ꝓprium nūcupauit. in quo deportat. Bacetū ꝺo a regiōe vnde defert. Baca enī oppidū est palestinę. Infertū vinū dicitur qđ altario libat atq; offert. Spurcum qđ offerri non licet. aut cui aqua admixta ē. q̄si spuriū. hoc est imundū. Honorariū vinū qđ regibus ⁊ potentib⁹ honoris gratia offertur. Cato de innocentia sua. Cū essem in ꝓuintia legatus q̄ plures ad pretores ⁊ cōsules. vinū honorarium dabāt. nunq̄ accepi nec priuatus quidem. Crudū vinū est insuaue qđ serui portant. Acidū. uel q: acutū uel quia aqua mixtū. Uinū enī aqua mixtū cito i hunc sapore redigitur. Unde ⁊ acidū q̄si aquidū. quia aqua lauant vuę in torcular post expressum vinū. Est vilis potus seruis aptus. Conditū vocatum q non sit simplex ꝟ cōmixtione pigmentorū compositū. Lactatū est potio e lacte. Mulsū ex melle mixtū. Est enī potio ex aq̄ ⁊ melle. qđ greci melli cratū vocant. Inomellū mustum melle admixtū vehemēt agitatū atq; cōmotū. Hydromellum q fiat ex aqua ⁊ malis matianis. Saccatū liquor ē aquę feci vini admixt⁹. sacco expressus. Luria. Rx. Oximellū appellatum q aceri ⁊ mellis mixta cōficit materia. vñ ⁊ dulcedinē retinet ⁊ acorem. Rodomellus dicitur eo q i suco roseę mel admisceat. Melliceratū vinū melle mixtū. Mec⁹ quasi melus. q: ex melle fit. sic calamitas ꝓ calamitas. Fecula vua pinguis decocta vsq; ad crassitudinem mellis. ac refrigerata vtilis stomacho.

Passum quicqd ex vna passa compssũ effluxerit. Dicit aũt passũ a patiẽdo. nam pcutit vua ficcio: ꝛ decoquit. ꝛ inde fit passũ. Defrutũ dictũ ẽ qꝫ defrudet. ꝛ qsi fraudẽ patiat. Carenũ eo qꝫ feruẽdo parte careat. Tertia enim parte musti amissa. qõ remãserit carenũ ẽ. Cui contraria sapa ẽ. quę feruendo ad tertiã redacta descẽderit. Sicera ẽ ois potio quę extra vinũ inebriare põt. Cui⁹ licz nomẽ hebreũ sit. tũ latinũ sonat. p eo qꝫ ex suco frumenti uel pomoꝝ cõficiat. aut palmaꝝ fructus in liquorẽ exprimãt. coctisqꝫ frugib⁹ aqua pinguior qsi sucus colat. ꝛ ipsa potio sicera nũcupat. Cerusia a cerere. id est fruge vocata. Est enim potio ex seminibus frumẽti vario mõ confecta. Celia a calefaciẽdo appellata. Est enī potio ex suco tritici p artẽ confecta. Suscitat enī igne illa vis germinis madefactę frugis. ac deinde siccat. ꝛ post i farinã redacta molli suco admiscet. Quo fermẽto sapor austeritatis ꝛ calor ebrietatis adiicitur. quę fit in his partib⁹ hispanię. cui⁹ ferax vini locus nõ est. Fex dicta qꝫ sese vasis emergendo affigat. Barũ ẽ liquor pisciũ sallus. qui olim cõficiebat ex pisce. quẽ gręci garon vocabãt. ꝛ q̃uis nũc ex infinito genere pisciũ fiat. nomẽ tamẽ pristinũ retinet a quo initiũ sũpsit. Liquamen dictũ eo qꝫ soluti in salsamento pisciculi eundẽ humorem liquãt. Cui⁹ liquor appellat salsugo uel muria. Porro pure aũt muria dicitur aqua sale cõmixta effectaqꝫ gustu i modũ maris. Sucus dicti qꝫ sacco exprimãt ut tisanę. Tisanę. ęma. apoęima gręca vocabula sunt.

De vasis escarijs Cap. iiii.

v Vas dictũ a vescendo qꝫ in eo escę apponant. Cui⁹ diminuti nũ vasculũ qsi vesculũ. Fictilia dicta qꝫ fiant ꝛ fingant ex terra. Fingere enī est facere. formare ꝛ plasmare. vnde ꝛ figuli dicunt. Et vas fictile dicit nõ fictũ i illud qõ mendaciũ ẽ. ꝫ qõ format ut sit ꝛ habeat aliquã formã. vnde ꝛ aplus ait: Numqd dicit figmentũ ei q̃ se finxit. quare sic me fecisti? Fictilia vasa in samo insula prius inuenta tradunt. facta ex creta ꝛ indurata igni. vnde ꝛ samia vasa. Postea inuentũ ꝛ rubricã addere. ꝛ ex rubra creta fingere. Antiquiorẽ aũt fuisse dicũt vsũ fictiliũ vasoꝝ qꝫ fundẽdi ęris aut argenti. Apud veteres enim nec aurea nec argẽtea. ꝫ fictilia vasa habebãt. sic ad vina dolijs excogitatis. ad aquas amphoris. hydrijs ad balneas ac reliquis quę i vsibus hominũ aut rota fiũt. aut manu aptantur. Argilla aũt a terra excocta testę vocabulũ suscepit. qꝫ dũ mollis eẽt efficit testa. nec coicat cũ vocabulo pristini generis. qꝫ qõ fuit nõ est. Aretina vasa ex aretio municipio italię dicũt vbi fiũt. sunt enī rubra. De q̃b⁹ sedulius: Rubra qõ appositũ testa ministrat olus. Samia vasa quidã putãt ab oppido samo gręcię habere nomẽ. Alij dicũt cretã esse italię. quę nõ lõge a roma nascit quę samia appellat. Ęlata vasa argẽtea uel aurea sũt signis eminẽtioribꝰ intus extrave exp:essa. a ęlo vocata. qõ ẽ genꝰ ferramenti. qõ vulgi cilionẽ vocãt. Chrysen dicta vasa deaurata. grecũ ẽ. Anaglypha. qꝫ superius sint sculpta. Gręci enī ana sursũ. glyphe sculpturã dicũt. id ẽ sursũ sculpta. Discus antea scut⁹ vocabat a specie scuti. vñ ꝛ scutella p diminutionẽ. Est enī eiusdẽ similis. Postea disc⁹ vocat⁹ ẽ qꝫ det escas. id ẽ apponat. A quo ꝛ discũbentes dicti. sive ἀπὸ τοῦ δίκειν. id est qꝫ iaciant. Missoriũ vocatũ a mensa p derivationem qsi mensoriũ. Parapsis quadrangulũ ꝛ quadrilaterũ vas. id ẽ parib⁹ absidis. Patena qꝫ dispansis patentibusqꝫ sit oris. Lancis. Gauata qsi cauata. g. p c. littera posita. Hinc ꝛ concha. sed illa cauauata. ista concaua. sic ꝛ gręci hęc nũcupãt. Apophoreta a gręcis. a ferẽdo poma uel aliqd notata est enī plana. Salinũ vas aptũ salib⁹. Idẽ ꝛ sulęica qsi salęica. Acetabulũ. qsi aceteferũ. qꝫ acetũ ferat. Cochlear ab vsu pr⁹ cochleaꝝ dictũ. Hinc ẽ illud vereꝝ distichon. Sũ cochleis habilis ꝛ nec min⁹ utilis ouis. Nũqd scis port⁹ cur cochleare voco:. Trissiles grece latine tripedes. Qui aũt quattuor pedib⁹ insistũt abusiue dicũtur. In vasculis aũt tria quęrũt quę placeãt. man⁹ artificis. pondus argenti. splendor metalli.

De vasis potatorijs Cap. v.

p Oculũ a potãdo notatũ. Est enī oẽ vas in quo bibendi ẽ ꝫsuetudo. Phialę dictę qꝫ ex vitro fiant. Vitrũ enī grece hyalin dicit. Paterę phialę sũt dictę. uel qꝫ i ipsis potare solem⁹. uel qꝫ patẽtes sũt. dispansisqꝫ labris. Cratera calix ẽ duas habẽs ansas. ꝛ ẽ grecũ nomen. Declinat aũt apud eos hic crater. Mã latine hęc cratera dicit. vñ Persi⁹: Si tibi crateras argenti. Virgilius: Crateras magnos statuũt ꝛ vina coronãt. Fiebant aũt primũ a connexionib⁹ virgularũ. Unde ꝛ dictę cratere. apo tu cratin. id ẽ qꝫ iuicẽ se teneãt. Cyathi ꝫ cyphi. cymbia ꝛ ipsa poculoꝝ sũt genera. Ex quib⁹ cymbia pocula sũt ex similitudine cymbę nauis. Emistes species poculi quę ducrim. id ẽ vno spũ bibit. Bachia primũ a bacho qõ est vinũ notata. postea in vsib⁹ aquarijs trãsiit. Calices ꝛ calati ꝛ scalę poculoꝝ genera antea ex ligno facta. inde ꝛ vocata. Gręci enī omne lignũ cala dicebant. Ampulla quasi ampla bulla. similis est enī rotũditate bullis. quę ex spumis aquaꝝ fiũt. arcꝫ ita inflant⁹ vento.

De vasis vinarijs ꝛ aquarijs Cap. vi.

o Enophoꝝ vas ferẽs vinũ. οἰνοφόρος enī vinũ est. De q̃ est illud: Uertit ęnophori fũdus sententia nobis. Flascę a gręco vocabulo dictę. Hę. p velẽdis ac recondẽdis phialis primũ factę sunt. inde ꝛ nuncupatę. Postea in vsum vini transierunt. manente gręco vocabulo vndẽ sumpserunt initium. Lagena ꝛ situla gręca nomina sunt. inflexa ex parte ut fierent latina. Illi enim laginos. nos lagena. illi situle. nos situlum dicimus. Cãtar⁹. Hydria genꝰ vasis aquatilis p

derivationē vocata. Ydor enī grēci aquā dicūt. Situla q̄ sitientib⁹ apta sit ad bibēdū. Q̄dō vas grēci cadū vocant. Latinū vas fictile·qđ melius neutro genere dicit̄ q̄ masculino·sicut ꝛ salinum dicit̄ vas aptū salib⁹ Orca ē amphorę species·cuius minore vocabulo vrceus·diminutiuo vrcelol⁹ est. Lyphus in quo man⁹ lauam⁹. Seriola est orcax ordo directus·uel vas fictile vini·apud syriā primū excogitatū·sicut cilicises a cilicia nūcupatę vñ primū aduectę sūt. Dolū. R. Lupos ꝛ cupas·a capiendo·id ē accipiēdo aquas uel vinū vocatas volūt. vnde ꝛ caupones. Urres ab vrendo. Mulgariū vas in qđ mulgent̄ pecora. Idē ꝛ mulcrū·ab eo q̄ in eo mulgeat lac. Labrū vocatū·eo q̄ in eo lauationē solitū ē fieri infantū·cui⁹ diminutiuū labellū. Idē ꝛ alueū·q̄ in eo lauationem fieri solitū sit. Pelues vocatę q̄ pedes ibi lauent̄. Siphon vas appellatū·q̄ aqs sufflādo fūdat. Utūt enim hoc orientales. Mā vbi senserint domū ardere currunt cū siphonib⁹ plenis aquis. ꝛ extinguunt incendia·sed ꝛ cū eis aras expressis ad superiora aquis emundant.

De vasis olearijs Cap. VII.

Micadium vas olearium. Scortia vas
e olearū dictū eo q̄ sit ex corio. Alabastꝛ vas vnguētariū·a lapide sui generis cognominatū·quē alabastriten vocāt·q̄ incorrupta vnguēta conseruat. Pixides vascula vnguētaria ex buxo facta. Mā qđ nos buxū·greci pixū vocāt. Lēticula modicū vas ęneū uel argēteū·quadrangulū i latere aptū·qđ ꝛ lechitū. Est enī vas olei q̄ reges ꝛ sacerdotes vngebant̄·a liniēdo dictū.

De vasis coquinarijs Cap. VIII.

Omnia vasa coquēdi causa parata cocu-
o la dicunt̄. Plautus: Eneis loculis mihi excocta est omnis mīa. Olla dicta pro eo q̄ ebulliat ī ea aqua igne subiecto·ut altius vapor emittat̄. Unde ꝛ bulla dicit̄ quę ī aqua vēti intus spū sustētat̄. Patella q̄si patula. Olla est enī oris patentibus. Lacab⁹ ꝛ cucuma a sono feruoris cognominant̄. Hęc i grecis ꝛ latinis cōmunia noia habent. Sed vtrū latini a grecis·an greci a latinis hęc vocabula mutuassent incertū est. Leberes enee sūt greco sermone vocatę. sunt enī olle minores i vsū coquēdi paratę. Sartago a strepitu soni vocata qñ in ea ardet oleū. Tripedes appellatę q̄ trib⁹ pedibus constēt. has greci tripodas vocāt. Mola a rorūditate sui vocata·ut mala pomorū·sic ꝛ greci. Tribū dictū q̄ ibi currat frumentū. quasi currifrugū. Rorabulū dictū a ꝓuēdo stercora siue ignē·panis coquēdi gratia.

De vasis repositorijs Cap. IX.

Ącophylatiū arca ē vbi colligūt̄ ī rem-
s plo ea quę ad indigentiam paupęr mittunt̄. Cōpositum ē autē nomē de lingua persa ꝛ greca. Saca enī lingua persar thesaurus. phylation greece custodia interpretat̄. Arca dicta q̄ arceat vsū atq; ꝓhibeat. Hinc ꝛ arcuū·hinc ꝛ arcanū·id est secretū vnde ceteri arcent̄. Libutū greecū nomen est·qđ nos arcā dicim⁹. Loculus ad aliq̄d ponendū in terra fact⁹ loc⁹ seu ad vestes uel pecuniā custodiēdā. vñ ꝛ ꝑ diminutionē dicit̄ Mocicia q̄si modicia. vñ ꝛ modicū ę. ꝑ d. sicut solēt itali dicere ocie ꝑ hodie. Scrinia. R. Sacc⁹ a sago dict⁹ q̄ eo cōsuto efficiat̄ q̄si sag⁹. Marsupiū sacculus nūmor·quē greci marsippa appellāt. Quędā enī greca noia ī latinū paululū inflectūt ꝓter romanū eloquiū. Sirarcię nautar sunt·ab eo q̄ surę sūt. Involucrū dictū q̄ aliquid in se teneat involutū. Fiscus sacc⁹ ē public⁹·vnde ꝛ fiscellę ꝛ fiscinę dicūt. būc habēt exactores. ꝛ in eo mittūt debitū publicū qđ reddit̄ regib⁹. Fisc⁹ aūt pīę positiōis est·derivatiuū fiscina·diminutiuū fiscella. Canistrū fissis cannis contexitur·vnde ꝛ nuncupatū. alij grecū asserūt. Cistella a cistis ex canna uel ligno quib⁹ cōtexit̄ noiata. Cophin⁹ est vas ex virgultis aptū mūdare stercora ꝛ trā portare. de q̄ dicit psalmista ꝓ isrl. Man⁹ ei⁹ in cophino seruierūt. Dict⁹ aūt cophinus q̄si couus uel cauus. Corbes dicti q: curuant̄ virgis contexunt̄. Sportula diminutiuū a sporta. Sporta aūt dicta q: exporter aliq̄d·uel q: ex sparto sit. Spart⁹ vo ē fruter virgosus sine foliis·ab asperitate vocatus similus carici berbę. ꝛ funes de eo conficiuntur.

De vasis luminarijs Cap. X.

Celēdo ignē ꝛ ligna antiqui appellaue-
a rūt focū. Fos enī grece latine ignis ē. vnde ꝛ iuxta philosophos q̄sdā cūcta pereāt. Et reuera sine calore nihil nascit̄·adeo ut de septētrione dicat̄: sterili non quicq̄ frigore gigni. Varro aūt focos aut dictos·q̄ foueāt ignes. Mā ignis ipsa flamma est·quicquid autē ignem fouet focus vocatur·seu ara sit·siue quid aliud in quo ignis fouetur. Lucerna a lychno dicta ē·vnde ꝛ breuis ē lu.ut Persius: Dispositę pinguē nebulā vomuere lucernę. Si enī a luce diceret·nō staret ꝛsus. Lychn⁹ aūt q̄si lucin⁹. Est enī cicēdela lucernę. Cādelabrū a cādelis dictū q̄si cādelaferū q̄ cādelā ferat. Cęr⁹ ꝑ derivationē a cęra nomē habet ex q̄ format̄·de q̄ quidā: Hic tibi nocturnos prestabo cereus ignes. Subducta luce altera lux tibi sū. Candela a candendo dicit̄·eo q̄ candēdo deleat̄. Lacunaria pendētia sūt lumina·q̄si lucanaria·id ē in aere lucētia. Funalia sūt quę intra cęram sūt·dicta a funib⁹ quos añ vsū papyri cęra circūdatos habuere maiores. vnde ꝛ funera dicuntur. Funalia aūt greci scolaces dicūt q̄ sint scoliq·b ē intorti. Hos romani funes ꝛ funalia nominabant. Funalia candelabra apud veteres errantes stimulos habuerunt abuncos·quib⁹ fumiculi cęra uel huiuscemodi alimēto luminis obliti figebant̄. Idem itaq; ꝛ stimuli peracuti funalia dicebantur. Lampas flāma est ī vertice lucēs. dicta q̄ lambētis motū oñdere videat. Fax dicta q̄ focos faciat·cui⁹ diminutiū facula. Laterna dicta q̄ lucē interius habeat clausam. Fit enī ex

vitro recluso int' luie·ut vēti flat' adire non possit.ꝛ ad p̄ebēdū lumē facile vbiq̄ circūferat'. Lucubzū vocatū q̄ luceat i vmbza. Est enī modicus ignis q̄ soler ex tenui stupa cęraq̄ formari. Pyra ē quę i modū are ex lignis cōstrui soler ut ardeat. Pyro enī ignis dicit'. ꝟ pyra ē ipsa lignozū cōgeries· cū nōdū ardet. rogus ē cū ardere cepit. bustū vo iā exustū vocat'. Pbarū ē turris marima quā greci ac latini in cōmune ex ipsius rei vsu pharū appellauerunt· eo q̄ flāmarū indicio longe videat' a nauigantib' sicut supza diximus qualē ptolemę' iuxta alexandriā cōstruxisse octingētis talentis tradit'. Usus ei' ē nocturno nauiū cursui ignes ostendere ad ꝓnunciāda vada pozt⁹q̄ introitus· ne decepti tenebzis nauigātes in scopulos incidant. Nā alexandria fallacib' vadis insidiosos accessus habet. Hinc igit' in porticibus machinas ad p̄lucendi ministeriū fabzicatas pharos dicunt. Nā phos lux ē· ozos visio dicit'. Unde ꝛ lucifer greꝯe phosphozus appellatur.

De lectricis ꝛ sellis. Cap̄.xi.

Lecticę a lectis hęrbis vocatę. Stratus a sternēdo dictus· q̄si stoziat'. In his solis antiq̄ ad dozmiendū accubabant· nōdum lancis stramentis reptis. Stozia q̄ sit terra strata. Lama ē bzeuis ꝛ circa terrā. Gręci enī cami bzeue dicūt. Cubile ē cubandi locus. Gzabatum greꝯum est. Baionula ē lectus qui in itinere baiulatur· a baiulando id est deportando. Puluinar lect' diminutū est. inde ꝛ puluillus. Spingę sūt lecticę i quib' sūt spingatę effigies· quos nos grifos dicim'. Punicani lecti parui ꝛ humiles primum a carthagine aduecti. ꝛ inde noīati. Lecticę siue plutei lecti· de quib' satili' rufus de vita sua p̄ima inquit contra cōsuetudinē imperatoꝝ ipse ꝓ lectis lecticis vtebat'. Sponda aūt exterioz pars lecti· plutei interioz. Geniales lecti ꝓprie sūt qui sternūtur puellis nubentibus· dicti a generādis liberis. Cunabula sunt lectuli in quibus infantes iacere consueuerunt· dicta q̄ partui adhibeant' q̄si cinabula. Nā cine ē greꝯe ceniti. Pheretrū dicitur eo q̄ in eo mozt⁹i deferantur. ꝛ ē greꝯ cū nomē. Nā pheretron dicit' apo tu pheresin· id est a ferēdo. nā latine capul' dicit' q̄ sup capita boiuz ferat'. sic Plaut' ait: Capularis senex. id ē vicin' capulo. Scamna sūt quę altioꝝ lect⁹ apponūt'· dicta a scādēdo id ē ascēdēdo. Hinc ꝛ scabelli· q̄ lectis paruis uel sellis ob ascēsū apponūt'. Scabellū aūt ꝛ suppedaneū dicit'. Nā qō dicunt greci ipodion· dixerūt latini scabellū. ꝛ alij dixerūt suppedaneū· q̄ sub pedib' sit. Scansilia grad' sūt vbi honozati in sedib' hęrēt. Sedes dicę· q̄n apud veteres romanos nō erat vsus accumbēdi. vnde ꝛ consedere dicebant'. Postea ut Uarro ait de vita ꝓpli romani· viri discūbere ceperūt· mulieres sedere· q̄ turpis visus ē i muliere accubitus. Sedes singulari numero ꝓprie regni est· qō greꝯe thzon' dicit'. Itē thzonū greci dicūt· nos solium. Subsellia vo ceteroꝝ cathedrę doctoꝝ. Soliū in q̄ reges sedēt ꝓter tutelā coꝛpis sui· ꝑm quosdā a soliditate dictū q̄si solidū· ꝑm alios ꝙ antistiton q̄si sediū a sedēdo. Uā ꝛ sella q̄si sedda dicta ē ꝛ subsellia q̄si subsedia. Sellę curules erāt in quib' magistratus sedētes iura rēddebāt. Dictę aūt curules· q̄ apud veteres p̄etoꝛes ꝛ cōsules ꝓpt' itineris longinquitatē curru foꝝ ꝓuehebant'. sellę aūt quę post eos vehebant' quib' sedentes dicere iura solebant· a curru curules sellę sūt noīatę. Tripodes scabelli sūt· habētes tres pedes· ꝟ ꝛ candelabza tripoda sūt· q̄ similiter tres habent pedes.

De vehiculis Cap̄.xii.

Arrū a cardine rotaꝝ dictū. Uā ꝛ curr' dicti q̄ rotas habere vident'. Rota autē dicta q̄ ruat. ꝛ rotundū a rota vocatum
c Reda genus vehiculi quattuoꝛ rotaꝝ. has antiq̄ retas dicebant· ꝓpt' q̄ haberent rotas. Carpentū pōpaticū vehiculi gen' est· q̄si carrū pompaticū. Plaustrū vehiculū duaꝝ rotaꝝ q̄b' onera deferūtur. Et dictum plaustrū· q̄ voluit'. q̄si diceret· pilastrū. Caracutū vehiculū altissimaꝝ rotaꝝ q̄si carrū acutū. Capsus carruca vndiq̄ contexta· q̄si capsa. Pilētū uel p̄etoziū cōtextū quattuoꝛ rotaꝛū vehiculū· q̄b' matronę olim vtebāt'. Uirgili': Pilentis matres mollib'. Hozati': Plures calones atq̄ caballi pascendi ducenda p̄etoꝛia. Erāt aūt antea pilēta veneri coloꝛis· nō ut nūc sūt rossati· q̄b' nisi castę matronę vti nō poterāt sic nec virtis. Basterna vehiculū itineris· q̄si vasterna mollibus stramentis cōposita· a duobus animalibus deportatur.

De reliquis quę in vsu habentur. Cap̄.xiii.

Aculus a bacho reptoꝛe vitis ferē iuēt'.
b in q̄ boies mori vino innitereē. sicut aūt a bacho bacul'· ita a baculo bacillus per diminutionē. Fustes dicti q̄ p̄fixi in terrā stēt· q̄s palos rustici vocāt· q̄b' iuuenes ꝓ criminib' feriūt'. Uectes dicti q̄ manib' vectent'. vnde hostia saxaq̄ euellūtur. Foꝛfices ꝑm etymologiā si a filo dicūt'. f. ponit' ut foꝛfices quę sūt sartoꝝ. Si a pilo p. ut foꝛpices quę sunt tonsoꝛū. Si ab accipiendo c. ut foꝛcipes· eo q̄ foꝛmū capiāt quę sunt fabꝛoꝝ. Foꝛmū enī dixerūt antiqui calidū· vnde ꝛ foꝛmosus. Nouacula ferrū subtile satisq̄ acutū. Dicta aūt nouacula eo q̄ inouet faciē. Decten dictus eo q̄ pexos capillos faciat atq̄ compositos. Calamistrū ē acus quę calefacta ꝛ adhibita· calefacit ꝛ intoꝛquet capillos. Unde ꝛ calamistrati appellant' q̄ comā toꝛquent. Clauis dicta q̄ claudat ꝛ aperiat. Catenatū q̄ capiendo teneat. Horologiū· q̄ ibi hoꝛas legamus· id ē colligamus. Est enī i solarijs positū· vbi a clauo ꝓ lineas currit vmbza· ut quācūq̄ diei hoza ostendat.

De instrumentis rusticis Cap̄.xiiii.

Omer ē dictus q̄ vi humū eruat· seu ab
v euomēdo ērā. de q̄ Lucren' : Unc' aratri ; ferre' occulto decrescit vomer i aruis

sumpsitq; per detrimenta fulgorem. Aratrum ab arando terram vocatū quasi arateriū. Buris est curuamētum aratri dictum q̄si βουσουρα qđ sit in similitudine caudę bonis. Dentale est aratri pars prima in qua vomer inducit quasi dens Cultelli a cultura dicti eo q̄ ex ipsis putatiōe veteres in arbore vtebant t vitę priusq; falces eēnt repte. Falx ē qua arbores putāt t vites. Dicta aūt falx q̄ hac primū milites herbam filicē solebant abscidere. vnde est illud: Pax me certa ducis placidos curuauit i vsus. Agricolę nūc sum militis ante fui. Falcastrū a similitudine falcis vocatum Est aūt ferramentum curuū cum manubrio longo ad densitatem vepriū succidendam. Ri t runcones dicti quibus vepres secantur a runcando dicti. Serrula est pętenuis lamina ferri dentiū mordacitate resecās arbores seu ramos. Rastra quoq; aut a radendo errā aut a raritate dentium dicta. Ligones q̄ terram leuent quasi leuones. Scudicia dicta eo q̄ circa caudicem terram aperiat. Et q̄uis eius vsus in reliquis opib⁹ habeat nomē tū ex caudice retinet. Hanc alij generalit fossoriū vocant q̄ foueam faciat quasi fouessoriū Sarculū ferrū fossoriū est habens duos dentes a sarriendo id est fodiendo dictum. Sunt autē uel simplices uel bicornes. Pastinatum vocant agricolę ferramentum bifurcū quo semina spargunter. Unde etiam repastinari dictę sunt vineę vereres quę refodiuntur. Cylindrus lapis est teres i modū colūnę q̄ a volubilitate nomē accepit. de quo Virgil⁹: Area tū primū ingēti equanda cylindro. t vertēda manu Tribula gen⁹ vehiculi vnde teruntur frumēta. t ob hoc ita vocāt. Pala quę ventilabrū vulgo dicitur a ventilandis paleis noīata. Furcillę dictę eo q̄ his frumenta cillent id est mouentur. Unde t oscilla dicta ab eo q̄ cilleant hoc ē moueāt ora. Nam cillere ē movere. Tessere sūt quibus frumentorū numer⁹ designatur. Trapetū mola oliuaria. Prelū trabes quo vua calcata premitur a premēdo vocatū q̄si pressoriū. Lac⁹ prelū quo premit oleū q̄ liquat⁹ profluat. t q̄ ab vuis uel olivis torquēdo oleū vinūq; exigitur. Uerennes a vehere id ē portare noīatę Qualus corbes colaq; preloꝝ p quē mustū fluit a colādo dictus. Fiscum quasi fiscum a colando oleum dictum uel quasi fiscella olei.

De instrumentis hortoꝝ Cap. xv.

Orta dicta q̄ quasi ruat. Est enī machina de qua a flumine aqua extrahit. Lucretius: In fluuio versare rotas atq; austra videm⁹. Austra aūt id est rota ab hauriendo aquas dicta. Gyrgill⁹ dict⁹ q̄ in gyro vertat. Est enī lignū in transuersa perrica mobile ex quo funis cum situla uel vtre i puteum dimittitur hauriendę aquę causa. Telonem hortulani vocāt lignū longum quo hauriūt aquas. Et dict⁹ telon a longitudine. Telon enī dicitur iuxta grecos q̄quid longū ē. Unde t mustela vocata quasi mus longus. Hoc instrumentū hispani ciconiā vocāt pter q̄ imitetur eiusdē nominis auem leuantis ac deponentis rostrū dum clangit. Lupus qui t canicula ferreus arpax quia si quid in puteū decidit rapit t extrahit. vnde t nomē accepit. Arpax autem dictus quia arripit. Arpe enim grece rapere est.

De instrumentis equoꝝ Cap. xvi.

Halerę ornamēta equoꝝ sūt. t ē grecus sermo. Frena dicta q̄ equos fremere cogant uel q̄ hęc equi frēdant id ē imprimant dentib⁹ t obmordeant. Unde t nefrendes dicti adhuc lactētes porculi q̄ nōdū aliq̄d frendant id est cōminuant dentib⁹. Hinc t faba fresa quę molita est. Lupati sūt freni asperrimi. Dicti aūt lupati a lupinis dentib⁹ qui inęquales sūt. vnde eriā eoꝝ morsus vehementer obest. Chamus genus asperi freni quo caballi superbi coerceri solent dictus a curuitate. Chamos enī greci curuū dicunt. Habenę ab habendo dictę q̄ his equos habeam⁹ hoc ē teneam⁹. vñ t equi habiles dicti. Hęc t retinacula a retinēdo lora. Capistrū a capite iumentoꝝ dictū. Bella a sedendo quasi sedda. Antella quasi antesella sicut t postella quasi postsella. Cingulū bouis generis neutri ē nā animaliū genere fęminino dicim⁹ has cingulas. Sagma quę corruptę vulgo salma dicit a stratu sagoꝝ vocat. vnde t caballus sagmarius mula sagmaria. Capulum funis a capiendo q̄ eo indomita iumenta comphēdant. Calcaria dicta quia in calce bois ligant id est in pedis posteriore pte ad stimulandos equos quibus aut pugnandum est aut currendū pter pigritiā animaliū aut timorē. Nā ex timore stimuli nuncupati licz sint t libidinis stimuli. Strigiles nuncupati a tergendo q̄ his equi tergantur. Character ē ferrū coloratū quo note pecudib⁹ inurunt. Character aūt grece latine forma dicitur. Cauteriū dictum quasi cauturiū q̄ vrat t puida sit in eū seueraq; cautio ut dū videt cui⁹ sit auaricia refrenet. Qđ interdū p signo interdū p cura adhibetur ut vis morbi ignis ardore ficcetur.

Finit liber etymologiarum
Ysidori hispalensis episcopi.

Rubricę libri primi de sūmo bono sancti Isidori hispalensis episcopi.

1	Qr deus sūmus ⁊ incōmutabilis sit	Cap̄.I.
1	Qr īmensus ⁊ omnipotens sit deus	cap̄.II.
1	Qr īuisibilis sit deus	cap̄.III.
1	Qr ex creaturę pulchritudine cognoscit̄ creator	cap̄.IIII.
1	Qr ex nostro vsu quędam species ad deū referant̄	cap̄.V.
1	Qr ex rerum inferiorum similitudine ⁊ humanis motib⁹ figurat̄ deus	cap̄.VI.
1	Qr nō ꝟm essentiā ꝫ ꝟm similitudinē species dicunt̄ ad deū. neqꝫ ꝓ substantię ꝓprietate ꝫ ꝓ efficientijs causaꝝ rerum species in ipso describunt̄	cap̄.VII.
1	Qr deo nulla temporum successio ascribat̄	cap̄.VIII.
2	De temporibus	cap̄.IX.
2	De mundo	cap̄.X.
2	Unde malum	cap̄.XI.
2	De angelis	cap̄.XII.
3	De homine	cap̄.XIII.
3	De anima cęterisqꝫ sensib⁹	cap̄.XIIII.
4	De sensibus carnis	cap̄.XV.
4	De xp̄o filio dei	cap̄.XVI.
4	De spiritu sancto	cap̄.XVII.
5	De lege	cap̄.XVIII.
5	De ecclesia ⁊ heresib⁹	cap̄.XIX.
5	De hereticis	cap̄.XX.
5	De gentilib⁹ philosophis	cap̄.XXI.
5	De differētia testamētoꝝ	cap̄.XXII.
6	De symbolo ⁊ oratione	cap̄.XXIII.
6	De baptismo ⁊ cōmuniōe	cap̄.XXIIII.
6	De septem regulis	cap̄.XXV.
6	De martyrio	cap̄.XXVI.
6	De sanctoꝝ miraculis	cap̄.XXVII.
7	De antixp̄o ⁊ ei⁹ signis	cap̄.XXVIII.
7	De resurrectione	cap̄.XXIX.
7	De iudicio	cap̄.XXX.
7	De gehenna	cap̄.XXXI.
7	De pęnis impioꝝ	cap̄.XXXII.
7	De gloria sanctoꝝ	cap̄.XXXIII.

Rubricę libri secūdi

7	De sapientia	Cap̄.I.
8	De fide	cap̄.II.
8	De charitate	cap̄.III.
8	De spe	cap̄.IIII.
8	De gratia	cap̄.V.
8	De prędestinatione	cap̄.VI.
9	De conuersis	cap̄.VII.
9	De primordijs cōuersoꝝ	cap̄.VIII.
9	De conflictu conuersoꝝ	cap̄.IX.
9	De remissa cōuersione	cap̄.X.
9	De exemplis sanctoꝝ	cap̄.XI.
10	De compunctione cordis	cap̄.XII.
10	De confessione peccatorum ⁊ pęnitentia	cap̄.XIII.
10	De desperatiōe peccantiū	cap̄.XIIII.
10	De his q̄ a deo deserunt̄	cap̄.XV.
11	De his q̄ ad delictū post lachrymas reuertunt̄	cap̄.XVI.
11	De peccato	cap̄.XVII.
11	De leuiorib⁹ peccatis	cap̄.XVIII.
11	De grauiorib⁹ peccatis	cap̄.XIX.
11	De manifestis occultisqꝫ peccatis	cap̄.XX.
11	De peccati amore	cap̄.XXI.
11	De peccandi necessitate	cap̄.XXII.
11	De peccādi consuetudine	cap̄.XXIII
12	De peccati recordatione	cap̄.XXIIII.
12	De cogitatione	cap̄.XXV.
12	De conscientia	cap̄.XXVI.
12	De intentione mentis	cap̄.XXVII.
12	De sensibus carnis	cap̄.XXVIII.
12	De sermone	cap̄.XXIX.
13	De mendacio	cap̄.XXX.
13	De iuramento	cap̄.XXXI.
13	De vitijs	cap̄.XXXII.
13	Qr ex vitijs vitia ⁊ ex virtutib⁹ virtutes oriunt̄	cap̄.XXXIII.
13	De male vsis virtutib⁹	cap̄.XXXIIII.
13	De simulatis virtutib⁹	cap̄.XXXV.
13	De appetitu virtutū	cap̄.XXXVI.
14	De pugna virtutū aduersus vitia	cap̄.XXXVII.
14	De superbia	cap̄.XXXVIII.
14	De fornicatione	cap̄.XXXIX.
15	De continentia	cap̄.XL.
15	De cupiditate	cap̄.XLI.
15	De gula	cap̄.XLII.
16	De ebrietate	cap̄.XLIII.
16	De abstinentia	cap̄.XLIIII.

Rubricę libri tertij

16	De flagellis dei	Cap̄.I.
16	De gemina ꝑcussione dei	cap̄.II.
17	De infirmitate carnis	cap̄.III.
17	De tolerantia diuinę correptionis	cap̄.IIII.
17	De tentationib⁹ diaboli	cap̄.V.
18	De tentamētis somniorū	cap̄.VI.
18	De oratione	cap̄.VII.
19	De lectione	cap̄.VIII.
19	De assiduitate legendi	cap̄.IX.
19	De doctrina sine gratia	cap̄.X.

z0 De supbis lectoribus cap̃.xi.
z0 De carnalibus lectoribus ꝛ hereticis cap̃.xii.
z0 De libris gentiliū cap̃.xiii.
z0 De collatiõe cap̃.xiiii.
z0 De cõtẽplatiõe ꝛ actiõe cap̃.xv.
z0 De contẽptoribus mũdi cap.xvi.
z1 De sanctis q̃ se a consortio ſeculi ſepant cap̃.xvii.
z1 De p̃ceptis altioribus monachoꝝ cap̃.xviii.
z1 De repore monachorũ cap̃.xix.
z1 De humilitate monachi uel opere cap̃.xx.
z1 De monachis qui curis ſeculi occupant cap̃.xxi.
z1 De his q̃ a deo mundi amore p̃pediuntur cap̃.xxii.
z1 De iactantia cap̃.xxiii.
zz De hypocriſi cap̃.xxiiii.
zz De inuidia cap̃.xxv.
zz De ſimulatione cap.xxvi.
zz De odio cap̃.xxvii.
zz De dilectione cap̃.xxviii.
zz De fictis amicis cap̃.xxix.
zz De amicitia munere orta cap̃.xxx.
zz De concordia malorꝝ cap̃.xxxi.
z3 De correptiõe fraterna cap̃.xxxii.
z3 De p̃poſitis eccleſię cap̃.xxxiii.
z3 De indignis p̃poſitis cap̃.xxxiiii.
z3 De indoctis p̃poſitis cap̃.xxxv.
z3 De doctrina ꝛ exemplis p̃poſitorꝝ cap̃.xxxvi.
z3 De his q̃ bene docent ꝛ male viuũt cap̃.xxxvii.
z3 De exemplis p̃auorum ſacerdotũ cap̃.xxxviii.
z3 De p̃poſitis carnalib⁹ cap̃.xxxix.
z4 De iracundis doctoribꝰ cap̃.xl.
z4 De ſuperbis doctoribꝰ cap̃.xli.
z4 De humilitate p̃poſitorum cap̃.xlii.
z4 De doctrinę diſcretione cap̃.xliii.
z4 De ſilentio doctorꝝ cap̃.xliiii.
z4 De p̃benda ſacerdotali ꝓtectione in plebe cap̃.xlv.
z4 De diſciplina ſacerdotis in his qui delinquũt cap̃.xlvi.
z5 De ſubditis cap̃.xlvii.
z5 De p̃latis cap̃.xlviii.
z5 De iuſticia principũ cap̃.xlix.
z5 De patiẽtia principũ cap̃.l.
z5 De delictis principũ ſiue exemplis cap̃.li.
z6 Q̃ ꝓncipes legibꝰ teneãt cap̃.lii.
z6 De poteſtate principum in eccleſia cap̃.liii.
z6 De iudicibus cap̃.liiii.
z6 De p̃auis iudicibꝰ cap̃.lv.
z6 De ꝓbosis ꝛ elatis iudicibꝰ cap.lvi.
z6 De iudicibꝰ qui acceptione ꝑſonaꝝ ꝛ cauſa amicorũ ſubuertũt iudiciũ cap̃.lvii.
z6 Quibꝰ rebus ſubuertitur iudiciũ cap̃.lviii.
z6 De falſo teſte cap̃.lix.
z6 De caufidicis cap.lx.
z6 De oꝑreſſoribꝰ pauperꝝ cap̃.lxi.
z7 De tribulatiõe iuſtorꝝ cap̃.lxii.
z7 De amatoribꝰ mundi cap̃.lxiii.
z7 De diuitijs ꝛ elemoſyna cap̃.lxiiii.
z8 Q̃ tm̃ in vita eſt licitũ operari bonum cap̃.lxv.
z8 De metu mortis cap̃.lxvi.

Laus deo.

In christi nomine incipit liber primus sancti Isidori hispalensis episcopi de summo bono.

Q deus sūmus ⁊ incōmutabilis sit Cap. I.

Ommū bonū deus est. quia incōmutabilis est ⁊ corrumpi omnino non potest. Creatura ꝺo bonum ꝯ non summū est. q mutabilis est. Et dū sit quidē bonū nō tñ esse potest sūmū. Quid est dei imortalitas nisi ei incōmutabilitas. Nā ⁊ āgeli ⁊ animę immortales sūt. ꝯ imutabiles nō sūt. Ideo solus deꝰ dicit imortalis. q solus incōmutabilis est. Nam anima mortit dū deserēte deo de bono i malū mutat. sic ⁊ angelꝰ ē mutat dū deserto deo ē lapsus. Qō materiā habet vnde existat mutabile est: q de informi ad formā trāsit. Qō ꝺo nō habet materiam imutabile est. sicut deus vtiq est. Bene ac substantialiter sūt ista in deo. id est incorruptio. imortalitas. incōmutabilitas. inde ⁊ merito cunctę ꝓponit creaturę. Opus non consilium apud deū credimꝰ mutari. nec variari eū q ꝓ varia tpa diuersa ꝓcipit. ꝯ manens idem incōmutabilis ⁊ ęternus: quid cuiq congruū esset tempori ab ipsa ęternitate in eius mansit dispositione cōsilij. Nō vsu nostro aliud deū putari aliud pulchritudinē eius atq aliud magnitudinē ipsius. sicut aliud ē homo aliud pulchritudo eiꝰ q desistēte pulchritudine homo manet. Ac ꝓ hoc qui ita intelligit deū. corporeū ee credit. dū pulchritudo ⁊ magnitudo dei ipse deus sit. Ideo deus dicit simplex. sine nō amittendo qō habet. seu q non aliud ē ipse ⁊ aliud qō in ipso est. Inordinate dici seu conferri virtūs ea quę ordinate in deo sūt. utpote simplicitas quę aliqñ dicit ꝓ stulticia ⁊ non est in deo. apud deū ꝺo sūma simplicitas ē. Juxta hanc regulam ⁊ cętera existimanda sunt.

Q imensus ⁊ omnipotēs sit deus Cap. II.

On ideo cęlum ⁊ terram implet deus ut contineāt eū. ꝯ ut ipsa potius contineant ab eo. Nec particulatim deus implet oia ꝯ cum sit idem vnus. vbiq tamen est totus. Nec ita putādus est esse in omnib deus: ut vnaquęq res ꝓ magnitudine portionis suę capiat eū. id est maxima maius ⁊ minima minus: dū sit potius ipse totus in omnib siue omnia in ipso. Omnipotentię diuinę maiestas cūcta potestatis suę immensitate concludit: nec euadendi potentiā eius quis a dītū inuenire poterit: q ille omnia circūquaq cōstringit. Cuncta enī intra diuini iudicij omnipotētiā coartant. siue quę continenda sunt ut salua sint. siue quę amputāda sūt. ut pereant. Nullaten ergo dicimꝰ posse effugere deū quēpiā Qui enī eū nō habet placatum. nequaq euadet iratū. Immensitas diuinę magnitudinis ita est ut intelligamus eū intra omnia. ꝯ non inclusum. extra oia ꝯ nō exclusū. Et ideo interiorem ut oia cōtinear. ideo exteriorē. ut incircūscriptę magnitudinis suę imensitate oia concludat. Per id ergo q exterior est ostendit esse creator. ꝓ id ꝺo q interior. gubernare oia demonstratur. Ac ne ea quę creata sūt sine deo essent. deus intra oia est. Ne extra deū essent. deus exterior est. ut oia cōcludant ab eo. De consūmatione alicuiꝰ facti dicitur pfectio. deus aūt q nō est factus. quō est pfectus? Sed hunc sermonē de vsu nostro sumit humana inopia: sicut ⁊ reliq ꝺba. quatenꝰ id qō ineffabile est utcūq dici possit. qm de deo nihil digne humanus sermo dicit. Dū localis nō sit deus. localit tñ in suis ambulat sanctis. dū de loco in loco ꝓdicat ab eis. Nā deus qui nec loco mouet nec tpe in seruis tñ suis ⁊ tpe ⁊ loco mouetur. quotiēs ab eisdē localit ꝓdicat. Dū de deo nec ꝑm quantitatem nec ꝑm qualitatē nec ꝑm sitū nec ꝑm habitū aut motū aliquid digne dicat: Inest tñ ei quodāmodo latitudo charitatis q nos ⁊ ab errore colligit ⁊ continet in veritate. Inest ei ⁊ longitudo qua nos longanimiter malos portat donec emēdatos patrię futurę restituat. Inest ei ⁊ altitudo ꝓ quā omnē sensum suę scientię imensitate exuperat. Inest ei ⁊ ꝓfundū quo damnandos inferius iusta equitate disponens ꝓordinat.

Q inuisibilis sit deus Cap. III.

Um de deo loquēs scriptura plrūq dicit: ecce deus. nō quasi visibilē ostendit. ꝯ vbiq esse ꝓsentē significat. Per id qō dicit: ecce dns. uel q magnitudinē diuinitatis eiꝰ nullus possit sensus attingere etiā nec angelicus. q̄uis vsq ad paritatē angelicam humana post resurrectionē natura ꝓficiat: ⁊ ad contemplandū deū indefessa consurgat. videre tñ ei essentiā plene nō valet: quā nec ipsa ꝓfectio angelica in totū attingit scire. ꝑm aplm qui ait: Pax dei quę exuperat omnē sensū. ut subaudias etiā angelos. Sola enī trinitas sibi integre nota est. ⁊ humanitas a xpo suscepta quę tertia est in trinitate persona. Intelligibiliter quodam miro modo dei essentia sciri potest dū esse creditꝰ. Opus ꝺo eius qō vtiq equari ei nō potest ⁊ iudicia a nullo penitꝰ sciunt. Dei secreta iudicia nō posse sensu penetrari uel angelico uel humano. ⁊ ideo q occulta ꝯ iusta sunt tantūdē venerari ea opus ē. ⁊ temere nō discutere aut inquirere quis audeat. ꝑm aplm q ait: Quis enī cognouit sensū dñi: aut qs consiliarꝰ eiꝰ fuit?

Q ex creaturę pulchritudine cognoscit creator Cap. IIII.

Ępe ad incorporeā creatoris magnitudinē creaturaꝝ corporea magnitudo comparat. ut magna considerent ex paruis ⁊ ex visibilib inuisibilia ęstiment. atq ex pulchritudine factoꝝ effectoꝝ operū agnoscat. nō tñ paritate consimili ꝯ ex quadā subdita ⁊ creata specie boni. Sicut opus uel ars i artifice retorquet laudem. ita rerum creator ꝓ creaturam suam laudat.

Et quanto sit excellentior ex ipsa opis conditiõe monstrat. Ex pulchritudine circũscriptę creaturę pulchritudinẽ suam quę circũscribi nequit facit dẽ intelligi ut ipsis vestigijs reuertat homo ad deũ quib⁹ auersus est ut q; p amorẽ pulchritudinis creaturę a creatoris forma se abstulit rursum p creaturę decorẽ ad creatoris pulchritudinẽ reuertat. Quibusdã gradib⁹ intelligentię p creaturam ꝓgredit homo ad intelligendũ deũ creatorẽ id est ab insensibilib⁹ surgẽs ad sensibilia a sensibilib⁹ surgẽs ad rationabilia a rationabilib⁹ surgens ad creatorem. Intelligibilia p se collaudant deũ irrationabilia t insensibilia non p se ꝯ p nos dũ ea considerantes deũ laudam⁹. Sz ideo dicit laudare ipsa q; eandẽ laudẽ eaꝝ pturit causa. Dixerũt antiqui q; nihil tam ebes sit qđ nõ sensum habeat in deũ. Hinc est illud q; ex silice duro scintilla excutitur. Et si ignis in saxo utiq; ibi sensus sentit vbi se vita nõ sentit.

Q; ex nostro vsu quędam species ad deum referantur Cap. v.

n Nostro enĩ motuũ apud deũ pturbatio nulla est apud quẽ tranquillitas sũma est. Nõ ira ẽ pcipitãda mentis sententia ut credam⁹ posse deo furoris uel mutatiõis accedere pturbationem ꝯ ipsam ęquitatẽ iusticię qua reos punit iracũdiã sacra lectio nominauit qm̃ qđ iudicãtis ęquũ ẽ furor est t indignatio patientis. Ira ergo intelligere opus est t alias passiões quas de affectione bũana ducit scriptura ad deũ. ut t iuxta se incõmutabilis sit credẽd⁹. t tñ p causaꝝ effectib⁹ ut facili⁹ intelligat nostrę locutiõis t mutabilitatis genere appellet. Tam clęmenter deus humanę infirmitati consulit ut q; eũ sicut ẽ nõ possumus agnoscere: nostrę locutionis more seipsum nobis insinuet. Unde t membroꝝ nostroꝝ qualitatem habere describit t passionũ indigna dici de se voluit quaten⁹ ad sua p nostra nos traberet. t dum condescendit nobis consurgeremus ei.

Q; ex rerũ inferiorũ similitudine t humanis motibus figurat deus Cap. vi.

m Ultris modis deus ad significandum se hominib⁹ de inferioribus rebus species ad se trahit ut q; oĩa videt dicat oculus. t ꝓpter q; audit oĩa dicat auris. p eo autẽ q; auertit ambulat. p eo q; expectat stat. Sic t in ęteris boꝝ similib⁹ ab humanis moribus trahit similitudo ad deũ sicut ẽ obliuiscẽs t memorãs. Hinc est qđ ꝓphęta dicit: Iurauit dñs exercituũ p animam suã. nõ q; deus animã habeat ꝯ hoc nostro narrat affectu. Et alibi simili figura. t vermis t scarabeus intelligit. Nec mirũ si vilib⁹ significationibus figuret qui vsq; ad nostraꝝ passionum seu carnis contumelias descẽdisse cognoscit. Nã t ipse agnus nõ p natura ꝯ p innocentia. t leo p fortitudine nõ p natura. t serpens p morte t sapientia nõ p natura scribit. Nã t i ꝓphęta plaustri portantis fenũ species ducit ad deũ. Et hęc omnia ideo p figuram christus quia nihil ẽ eorum ad ꝓprietatẽ substãtię eius. quẽ reuera iuxta ꝓpriã substantiã inuisibilẽ esse t incorporeũ cõstat.

Q; nõ fm essentiam ꝯ fm similitudinẽ species dicunt ad deũ neq; pro substantię proprietate ꝯ p efficientijs causarũ rerũ species in ipso describunt Cap. vii.

Ęrũq; de corporibus ad deũ sumuntur p qualitatum species quę tamen in deo nõ sunt quia in propria natura incorporeus est t incircũscriptus. Sz p efficientijs causaꝝ rerum in ipso species scribunt dum nõ fm essentiã sed fm similitudinem species dicuntur ad deum neq; pro substantię proprietate ꝯ pro efficientijs causarum. Unde t creditur deum nũq; visibiliter hominibus apparuisse nisi p assumptã creaturaꝝ speciem. Fallunt quidam stultorum dum legunt ad imaginem dei factum esse hominẽ arbitrantes deum esse corporeum dum nõ caro id est corpus ꝯ anima id est spiritus dei imaginẽ habeat. Nõ ergo esse corpõris formam in deo credamus qui hominem ad imaginẽ suam fecit q; mentem nõ carnem ad similitudinem suã creauit. Cogita igitur quale corpus habeat veritas. t dum nõ inueneris hoc ẽ deus. Facies dei in scripturis sanctis nõ caro ꝯ diuina cognitio intelligitur ea ratione qua per faciẽ conspectã quisq; cognoscitur. Hoc enim in oratione dicit deo: Ostende nobis faciẽ tuam. ac si dicat. da nobis cognitionẽ tuã. Os dei vnigenitus eius est. Nam sicut p verbis quę per linguam fiunt sępe dicim⁹ illa t illa lingua ira t pro verbo os dei ponitur quia mos est ut verba oris formentur. Et si volueris genere locutionis illo demonstrare quo is qui efficit per id qđ efficitur nominatur bene os pro verbo ponis sicut linguã p verbis sicut man⁹ p litteris. Uestigia dei sunt quibus nunc deus per speculũ agnoscitur. Ad perfectum ꝓo omnipotẽs reperiet dum i futuro facie ad faciem quibusq; electis ꝓsentabitur ut ipsam speciem contemplent cuius nunc vestigia comprehendere conantur. t hoc est q; p speculum videri deus dicit sic t ęterna.

Q; deo nulla temporum successio ascribatur Cap. viii.

o Omnia tempora pcedit diuina ęternitas nec in deo pteritũ psens futurũve aliqđ credit ꝯ oĩa psentia in eo dicunt. q; ęternitate sua cũcta complectit. Alioquin mutabilis est deus credendus si ei successiones temporum ascribunt. Si semper aliqua essent cũ deo tempora nõ esset tempus ꝯ esset ęternitas nec mutarent tempora ꝯ starent. Psens pteritũ t futurum nostrum est habere nõ dei. Uerbi causa dicimus p psenti teneo codicẽ pro pterito tenui pro futuro tenebo. Uniuersitatem vero deus tenet. t pro tenuit t tenebit tenet dicitur. Sed nec ipsorum angelorũ discessio accessioue est tem

pozum. Nam duas esse in creaturis res quibus vicissitudo tempoꝝ nō valet·angelis scilicz ꝓpter qꝫ incōmutabili inhęrent creatozi·siue materię illi informi prⁱ qꝫ ex ea omnia ista quę tpaliter iam voluunt formarent·nec ipsi vtiqz valebat rē pus. Tempus igit nō ad eas creaturas quę super celos sūt·ꝫ ad eas quę sub celo sūt ptinere cognoscit. Nō eni angelis accedunt tpa uel succedūt·ꝫ nobis q̄ sub celo versamur in hoc infimo mūdo.

De tempozibus Cap.ix.

n Ulla ante pncipiū mūdi fuisse tpa manifestum est·qz dū sit ipsum tempⁱ creatura·in pncipio cū mūdo factū esse credendū est. Jdeo ergo pncipiū dicit qꝫ ex ipso cępit rerū vniuersaꝝ exozdiū. Nullū spaciū cozporaliter habēt tpa·qz ante abscedūt pene qꝫ veniāt Jdeoqz in rebus nullus status ē tempoꝝ·qz celeri creaturę motu mutant. Nec centū anni vnum tempⁱ ē·nec vnus annⁱ vnū tempⁱ ē·nec vnⁱ mensis vnū tempⁱ est·nec dies nec hoza·qz dū hęc oia pticulis accedūt suis ꝛ decedunt: quō vnū dicendū ē qd nō simul est? Verū sⁱ ꝓteritū futurūve tempus sicut ꝓsens·querendū est. Et si est·scire oportet qualit aut vbi est·sed aduerte qꝫ cuncta ꝛ futura ꝛ ꝓterita ꝛ ꝓsentia in animo potⁱ sunt requirēda. Tria ista ꝓterita ꝓsentia ꝛ futura in animo tm̄ ineniri possūt·ꝓterita reminiscendo·ꝓsentia cōtuendo·futura exꝑectando. Speramus igit aduenientia·intuemur ꝓsentia·recolimus transcūtia. Hęc nō ita in deo sūt·cui simul omnia adsunt.

De mundo Cap.x.

m Undus ex rebus visibilibⁱ ꝫ tm̄ invisibilibus constat. Homo aūt ex rerum vniuersitate cōpositⁱ·alter in bręui quodāmodo creatus est mūdus. Ratio mūdi de vno considerāda est hoie. Nā sicut p dimēsiones ętatū ad finē homo vergit·ita ꝛ mūdus p hoc qꝫ distēdit rpe deficit·qz vnde homo atqz mūdus crescere videt·inde vteqz minuit. Frustra dicit pertanta retro tpa deo vacanti nonā ꝑ mūdo faciēdo oztam fuisse cogitationē·qñ in suo ętemo maneret consilio huⁱ mūdi constructio. Nec tempⁱ ante pncipiū ꝫ ętemitas fuit. Tempⁱ ꝺo a substitutione creaturę·nō creatura cępit a tpe. Quidā aiūt: Quid faciebat deus anteqꝫ cēlū faceret? Cur noua volūtas in deo ut mūdū cōderet ozta est? Sz nona volūtas in deo ęterna nō est·qz ꝛ si in re mūdus nō erat·in ętema tm̄ ratione ꝛ consilio semp erat. Dicūt quidā·quid subito voluit deⁱ facere mūdū quē ante nō fecit: volūtatē dei īmutari arbitrātes q̄ aliqñ voluit qd aliqñ nō voluit Quibus respondendū est. Volūtas dei deus est·qz nō ipse aliud ē·aliud volūtas eⁱ, ꝫ hoc est illi velle·qd ipse est. Et qd ipse est·vtiqz ętemū ꝛ incōmutabile ē. hoc est ergo volūtas eius. Materies ex qua formatus est mūdus·origine nō tempoze res a se factas ꝓcessit·ut sonus cantū·prior eni est sonus cantu·qz suauitas cantilenę ad sonū vocis·nō sonⁱ ptinet ad suauitatē·ac ꝑ hoc vtrūqz simul sunt·ꝫ ille ad quē ptinet cantus prior est·id est sonus. Materia ex qua cęlum terraqz formata est·ideo informis vocata est·qz nōdum ex ea formata erant quę formari restabāt. Verū ipsa materia ex nihilo facta erat. Aliud est aliquid fieri posse·aliud fieri necesse esse. Fieri necesse·est quod deus naturis inseruit. Fieri aūt posse·ē qd extra cursum inditū naturaꝝ creatoꝛ ut faceret quādo voluit sibi reuauit. Nō ex hoc substātiā habere credendę sūt tenebręqz dicit dñs ꝑ ꝓphetā: Ego dominⁱ formās lucē ꝛ creans tenebras. sed quia angelica natura quę nō est ꝓuaricata lux dicit. illa aūt quę ꝓuaricata est·tenebraꝝ noie nūcupatur. Unde ꝛ i pncipio lux a tenebris diuidit. Sz quia ꝛ hos ꝛ illos deus creauit·ideo dicitur: Formans lucē ꝛ creans tenebras. Verūtamē bonos angelos nō tm̄ creans ꝫ etiā formās·malos ꝺo creans tm̄ nō formans. Hoc ꝛ de hominibus bonis malisqz accipiendum est. Post ānumeratā cęli terręqz creaturam ideo nominat i geneśi spiritus sanctus. ut qz supferri eum dici oportebat ante illa nominarēt: quoꝝ creatoꝛ spiritⁱ sanctus supferri diceret·qd ꝛ apls indicat·dū supeminētē viam charitatis demōstrat. Jdeo supferri aquis sanctus dicit spiritus·qz donū est dei·in quo subsistentes requiescimus·atqz pregendo nos supfert nobis. Unaquęqz natura suo pōdere nititⁱ. Ignis aūt ꝛ oleū merito supioza semp appetūt·qz ꝑ ipsorum figurā supferri vniuersę creaturę spiritⁱ sanctus ꝓbatur. Dies prior factⁱ·angeli sunt: quoꝝ ꝑter vnitatē insinuandā non dies primus ꝫ dies dictus est vnus. Et idcirco ipse repetitur semp in executiōe creaturę. Quia dies bⁿ ē natura angelorū qñ creaturā ipsam cōtemplabat quodāmodo vesperascebat·nō aūt ꝓmanendo in eius creaturę contutu ꝫ laudē eius ad deū referens·eāqz melius in diuina ratione conspiciēs continuo mane fiebat. Si ꝺo ꝓmaneret neglecto creatoze i creaturę aspectu·iā nō vespera·ꝫ nox vtiqz fieret. Dū se creatura melius i deo qꝫ i seipsa nouerit·ipsa sui cognitio quę maior in deo est dies ꝛ lux dicit. Cognitio ꝺo sua in seipsa ad compensationē cognitionis illius quę est in deo quia longe inferior est vespera nominat. Jdeoqz post vesperā mane fiebat. Quia dū suā in se cognitionem sibi satisfacere nō agnosceret·ut se plenius nosse potuisset ad deum sele referebat creatura i quo se diem agnoscendo melius fieret. Non sic quēadmodum nos transitorie dicim̄ fiat aliquid·sic deus dixit: Fiat cēlum in pncipio. Illud enim sempiterne i verbo vnico dictum est. Si transitorie dictum est a deo fiat·erat vtiqz creatura aliqua·vnde iā talis fieret vox. Sz ꝺa anteqꝫ diceret fiat·nulla extitit creatura·ipsum fiat qd dictū est i ętemitate verbi nō in vocis sono enunciatum est. Non septies a deo visa septieszqz laudata ē creatura quę anteqꝫ

fieret perfecte ab illo est visa: sed dum nos singula videntes laudamus: tanq̃ ipse videat laudetq̃ per nos: sicut illud: Nõ estis vos qui loquimini ꝫ spũs patris vr̃i q̃ loq̃t̃ i vobis. Proinde sic ipse p nos loquit̃: ita videt & laudat p nos sed p se perennit̃ ac sempiterne videt: p nos ꝺo tẽporaliter. Attende vniuersaliter creaturã in pncipio valde bonam vocari: singulariter ꝺo tm̃ bonam. Quia & membra corporis cum sint singula bona: maius tamen bonum faciunt dum singula omnia valde bonum corpus efficiũt. Decor elementorũ omniũ in pulchro & apto consistit. sed pulchrum est quod p seipsum est pulchrũ: ut homo ex anima & membris omnibus constans. Aptum ꝺo est ut vestimentũ & victus. Ideoq̃ hominem dici pulchrum ad se: q̃a nõ vestimẽto & victui ẽ homo necessarius ꝫ ista homini. Ideo aũt illa apta: quia nõ sibi sic̃ homo pulchra: aut ad se ꝫ ad aliud: id ẽ ad hominem accõmodata nõ sibimet necessaria. Hoc & de cæteris elementorũ naturis dicendũ. Cuncta quę sunt & facta sunt: mira valde sunt ꝫ consuetudine viluerũt Ideoq̃ sic diuina scrutarę opera ut semp ea cogites imensa.

Unde malum Cap̃.xi.

Malum a diabolo nõ est creatum ꝫ inuentum. & ideo nihil est malũ: quia sine deo factum est nihil. Deus aũt malum nõ fecit: nõ quia alicubi aut aliquã do erat malũ vnde fieret diabolus ꝫ quia vitium ẽ: dum esset angelus bonus: supbiendo factus est malus. & ideo recte dicit̃ ab eo inuentũ malum. Nullã esse creaturam mali constat: quia natura omnis aut incõmutabilis est ut deus: aut cõmutabilis ẽ ut creatura. Malum ꝺo ideo natura nulla ẽ: quia accedendo in bonam naturam efficit eam vitiosam. Quod dum discedit: natura manet. & malum qõ inerat nusq̃ est. Ex eo quod vitium nocet naturę agnoscit̃ vitiũ naturã nõ esse: quia nihil qõ naturale est nocet. Dum natura bona damnatur ꝓter voluntatẽ malam: ipsa voluntas mala testis est naturę bonę: quę intantũ testat̃ eam esse bonã: ut illam deus p malo nõ relinquat inultam. Credit̃ ab hereticis mentem a deo: vitia a diabolo fuisse creata: vnde & ab ipsis duę naturę bona & mala putant̃. Sed vitia natura nõ sunt. & dum vere a diabolo sint: nõ tamen creata sunt. Quã ob causã permiserit deus mala oboriri statim nisi ut ex contrarijs malis bonę naturę decor emineret? Modus iste etiã in verbis esse comperitur. Qui mod⁹ antitetha grece dicit̃: qõ latine oppositũ uel contrapositum nominat̃. Et fit pulchra locutio quando mox contraria prosperis pferunt̃. Ita & in rebus pmixtum est malum: ut naturę bonũ ad compationem excelleret mali. Fecit deus omnia valde bona: nihil ergo natura malum: quando & ipsa quę in creaturis videntur esse pnalia si bene vtant̃ & bona & prospera sunt: si male vtantur nocent. Ita ergo pẽsanda est creatura ex nostro vsu nõ bona: nã ex sua natura valde bona. Si radas superciliũ hominis paruam rem demis: ꝫ totius corporis ingeris fœditatem. Ita & in vniuersitate creaturę est: si extremum vermiculum natura malum dixeris: vniuersę creaturę iniuriã facis. Cuncta mala p peccatum primi hominis p pœna sunt translata in vniuersum genus humanũ. Proinde quęcũq̃ vident̃ mala partim nobis semiũt origine partim culpa. Mala dicunt multa i creaturis puerũ: ut ignẽ quia vrit: ut ferrũ quia occidit: ut feram: quia mordet: ꝫ cõmoda ipsorum nõ intendẽs homo accusat in illis quod sibi debet potius imputare: cuiq̃ p peccato ista effecta sũt noxia quę illi omni ex parte fuerũt ante peccatũ subiecta. Nostro vitio nõ sua natura nobis mala sũt ea quę nobis nocent. Nam lux cũ sit bona: infirmis oculis noxia est. & tũc oculorum vitium non lucis est: sic & cætera. Cum creaturarum stimulis & elementorum aduersitatibus homo verberatur peccari hoc exigente pœna ut deo supbiens homo ea quę infra ipsum sunt patiatur aduersa. Unde & in sapientia legit̃ pro deo. Pugnabit cum eo orbis terrarũ contra insensatos. Merito ergo peccatoꝝ hoc actum est ut naturaliter prospera mutent̃ homini in aduersa. Unde & salomon dicit: Creatura exardescit in tormentũ aduersus iniustos. & lenior est ad benefaciendũ bis qui in deo confidũt. Nõ erit caro subiecta animę nec vitia rationi: si animus nõ est subditus cõditori. Tũc autẽ recte subijciunt̃ nobis omnia quę sub nobis sũt: si nos subijcimur ei a quo nobis illa subiecta sunt. Nam & quę videtur subiecta esse ei qui deo subiect⁹ nõ est: ille potius subijcit̃ eis qui suã voluntatẽ subiugat amori eorũ quę sibi eẽ subiecta existimat.

De angelis Cap̃.xii

Angelorum nomen: officij est nõ naturę. Nam fm naturam spiritus nuncupant̃ Quando enim de cęlis ad annunciandũ hominib⁹ mittunt̃: ex ipsa annũciatione angeli nominant̃. Natura enim spiritus sũt. Tũc autẽ angeli vocant̃: quãdo mittunt̃. Natura angelorum mutabilis est: quia inest illis mutabilitas in natura: ꝫ facit eos incorruptos charitas sempiterna. Gratia dicimus nõ natura esse incõmutabiles ãgelos. Nã si natura incõmutabiles essent diabolus nõ vnq̃ cecidisset. Mutabilitati itaq̃ naturę suffragat̃ in illis cõtẽplatio creatoris: inde & priuatus est apostata angelus dum fortitudinẽ suam nõ a deo: ꝫ a se voluit custodiri. Ante omnẽ creaturam angeli facti sũt dum dictũ est fiat lux. De ipsis enim dicit scriptura: Prior omniũ creata est sapientia. Lux enim dicuntur participando luci ęternę. Sapientia vero dicũtur: ingenitę inhęrendo sapientię. Et dum sint mutabiles natura: nõ tamen sinit eos contemplatio mutari diuina. Ante omnẽ creaturam mundi creati sũt angeli. Et ante omnẽ creationẽ angelorũ diobolus

conditus est·sicut scriptū est. Ipse est principium viarū dei. Unde ⁊ ad comparationē angelorum archangelus appellatus est. Prius enim creatus extitit ordinis prelatione nō temporis quāritate. Primatū habuisse inter angelos diabolum excellentia prelationis·ex qua fiducia cecidit·ita ut sine reparatione laberet. Cuius prelationis excellentiam ꝓpheta his verbis annūciat: Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso dei. Abieres nō adequauerūt sūmitatē illius. Omne lignū paradisi nō ē assimilatū illi: quoniā speciosiorem fecit eū deus. Distat conditio angeli a conditione hominis. homo enī ad dei similitudinem conditus est·archangelus ꝙo qui lapsus est·signaculū dei similitudinis appellat⁹ est·testante dño per Ezechielē: Tu signaculum similitudinis plenus sapiēria pfectus decore ī delitijs paradisi dei fuisti. Quanto enim subtilior ē eius natura·tanto plenius extitit ad similitudinē dīnę virtutē expressa. Prius de cęlo cecidisse diabolum q̄ homo conderet. Nam mox ut factus est in ſ̄ supbiam erupit. ⁊ precipitatus de cęlo est. Nam iurta veritatis testimoniū·ab initio mendax fuit ⁊ in veritate non steterit·quia statim ut factus est cecidit. Fuit quidē in veritate conditus·ſ̄ nō stando confestim a veritate est lapsus. Uno supbię lapsu dum deo pertumore se conferūt. ⁊ homo cecidit ⁊ diabol⁹. Ez homo reuersus ad pēnitentiā deo se inferiorē esse cognouit. Diabolus ꝙo nō solum in hoc contentus q̄ se deo ęqualem existimans cecidit·insuperetiā supiorem deo se dicit·ſm apli dictum: qui ait de antichristo. Qui aduersat⁹ ⁊ extollit⁹ supra oē quod dicit⁹ deus aut quod colitur. Diabolus ideo nō petit veniam·quia nō compungit⁹ ad pēnitentiam. Membra ꝙo eius sępe per hypocrisim deprecant·qō tamen ꝑ mala conscientia adipisci nō merent. Discat humana miseria q̄ ea causa citius puocet deus prestare veniam dum infirmo compatit⁹ homini·q: ipse homo traxit ex parte inferiore infirmitatem peccandi·hoc ē ex carne·qua inclusa anima detinet⁹. Apostatę ꝙo angeli ideo veniam nō habent·q: carnalis fragilitatis nulla infirmitate grauati sunt ut peccarent. Homines gūt post peccatū idcirco reuertunt⁹ ad veniam; ꝓpter q̄ ex lutea materia pondus traxerūt infirmitat⁹. Idcoq; ꝑ infirma carnis conditione reditus patet homini ad salutem·sicut ⁊ psalmus dicit: Ipse scit figmentū nostrum. Memēto domine q̄ terra sumus. Et iterum: memorare inquit quę mea substantia. Postq̄ apostatę angeli ceciderunt· ceteri perseuerantia eternę beatitudinis solidati sūt. Unde ⁊ post cęli creationem in principio reperit⁹ fiat firmamentum: Et vocatum est firmamentum cęlum. nimirū ostendēs q̄ post angelorum ruinam hi qui pmanserūt firmitatē meruerunt eternę pseuerantię ⁊ beatitudinis quā antea minus acceperant. Unde oportet agnosci q̄ malorum iniquitas sanctorū seruiat vtilitati. Quia vnde mali corruūt·inde boni ꝓficiunt. Bonorum angelorum numerus·qui post ruinam angelorum malorū est diminutus·ex numero electorū hominum supplebit⁹ qui numerus soli deo est cognitus.

Inter angelos distātia potestatū est. ⁊ ꝑ graduū dignitate ministeria eisdem sunt distributa·alijq; alijs preferunt⁹ tam culmine potestatis q̄ scientia virtutis. Subministrant igit⁹ alij alioq; pręceptis atq; obediunt iussis. Unde ⁊ ad ꝓphetam Çacchariam angelus angelum mittit. ⁊ quęcūq; annunciare debeat pręcipit. Noue esse distinctiones uel ordines angelorum sacre scripturę testātur·id est angeli·archangeli·throni·dominationes·virtutes·principatus·potestates·cherubin ⁊ seraphin. Horū ordinum numerū etiam Ezechiel prophęta describit sub totidem nominib⁹ lapidum cum de primatu apostatę angeli loqueret⁹: Omnis inquit lapis pretiosus operimentū tuum. Sardius ⁊ topazius ⁊ iaspis chrysolith⁹. ⁊ onyx ⁊ berillus·saphirus·carbunculus ⁊ smaragdus. Quo numero lapidum ipsi ordines designati sunt angelorū quos apostata angelus ante lapsū quasi in vestimento ornamenti sui affixos habuit·ad quorum comparationem dum se clariorem cunctis aspexit confestim intumuit ⁊ cor suum ad supbiam eleuauit. Angeli semp in deo gaudēt nō in se. Malus ꝙo ideo est diabolus·quia nō quę dei·sed quę sua sunt requisiuit. Nulla autem maior iniquitas q̄ non in deo ſ̄ in se velle quēpiam gloriari. Angeli in verbo dei cognoscunt omnia anteqū in re fiant ⁊ quę apud homines adhuc futura sunt·angeli iā reuelante deo nouerūt. Prędaricatores angeli etiam sanctitate amissa·nō tamen amiserūt vivacem naturę angelicę sensum. Triplici enī modo scientię acumine vigent·id est subtilitate naturę·experientia temporum·reuelatione superiorum potestatū. Quotiens deus quocūq; flagello huic mūdo irascitur·ad ministeriū vindictę apostatę angeli mittunt⁹: qui tamen diuina potestate coercentur ne tantū noceant quantum cupiunt. Boni autem angeli ad ministerium saluris humanę deputati sunt·ut curas administrent mūdi ⁊ regant omnia iussu dei·testāte apostolo: Nōne omnes inquit sunt administratorij spiritus ī ministerium missi·propter eos qui hereditatem capiunt salutis? Angeli corpora ī quibus hominibus apparent de superno aere sumunt: solidamq; speciem ex cęlesti elemento induūt ꝑ quam humanis obtutibus manifest⁹ demonstrent⁹. Singulę gentes prepositos angelos habere credunt⁹ quod ostenditur testimonio angeli danieli loquentis: Ego inquit veni ut nunciarem tibi ſ̄ princeps regni persa rū restitit mihi. ⁊ post alia. Nō ē q̄ me adiuuet nisi michael princeps noster. Itē omnes homines angelos habere probant⁹ loquente dño in euangelio. Amen dico vobis·quia angeli eorū semp vident faciē patris mei qui est in cęlis. Unde ⁊ petrus in actibus apostolorum cum pulsaret

ianuam·dixerũt intus apostoli: Nõ est petrus ꝟ angelus eius est. Si deũ angeli contuent᷑ & videt cur petrus aplus dicit: in quem desiderãt angeli dei cõspicere: Itẽ si cũ nõ contuent᷑ nec vident: quõ iuxta sententiã dñi·angeli eoꝝ semp videt faciem patris qui est in cęlis? Sz bene vtrũq; est. Nam veraciter credimus ꝙ deũ angeli & vident & videre desiderant. & habẽt & habere festinant. & amant & amare nitũt᷑. Si enĩ sic videre desiderãt ut effectu desiderij nõ pfruant᷑. desideriũ ꝺ necessitatẽ habet. necessitas ista pęnalis est. ꝟ beatis angelis omnis pena longe est·qz nunq̃ simul pena & beatitudo cõueniũt. Rursum si eos dicimus dei visione satiari·satietas fastidiũ habere solet. & scimus illos dei visionẽ quã & desiderant fastidire nõ posse: quid ergo est nisi ut miro modo simul vtrũq; credamus·qz & desiderant & satiant᷑? Sz desiderãt sine laboꝛe. & satiant᷑ sine fastidio. Ne enim sit ĩ desiderio necessitas·desiderantes satiant᷑. Et iterũ ne sit in satietate fastidiũ satiati desiderãt. Vident ergo angeli faciẽ patris ꝑ satietatem·sed quia satietas ista fastidiũ nescit· angeli desiderant in eo prospicere semp. Ubicũq; in scripturis sanctis ꝑ deo angelus ponit᷑·nõ pater·nõ spũs sanctus·ꝟ ꝑ incarnationis dispensatiõe solus filius intelligit᷑. Ante dominicę incarnationis aduentũ discoꝛdia inter angelos & homines fuit. Veniẽs aũt xp̃s pacem in se & angelis & hominib⁹ fecit. Eo quippe nato clamauerũt angeli. In terra pax hominib⁹ bonę volũtatis. Per incarnationẽ igit᷑ christi nõ solũ deo reconciliatus est homo·vez etiã pax inter homines & angelos reformata est. Discoꝛdia igit᷑ ante aduentũ xp̃i hominũ & angeloꝝ fuisse ꝑ id maxime agnoscit᷑. ꝙ salutati in veteri testamento ab hominib⁹ angeli·despiciũt se salutari ab eis. qõ in nouo testamento a iohanne factum nõ solum reuerenter angelus suscipit·vez etiam ne faciat interdicit. Ob hoc homo in veteri testamento despicit᷑ nec resalutatur ab angelo·eo ꝙ homo adhuc nõdum transisset in deum. Suscipitur autẽ homo a deo & reuerenter salutatur ab angelo. Nam & mariã angelus gabriel legitur salutasse. & iohanni angelum salutanti ab eodem angelo dicit᷑. Uide ne feceris·conseruus enim tuus sum & fratrũ tuoꝝ. Per quod agnoscit᷑ ꝑ incarnationem dominicam pacem hominibus fuisse & angelis redditam.

De homine Cap̃.xiii.

Omnia sub cęlo ꝓpter hominẽ facta sunt homo aũt ꝓpter seipsum. Inde & omnia ꝑ figuram ad eius similitudinẽ referunt᷑. Cõmunia homini omnia naturalia esse cũ omnibus rebus quę constant. & ĩ hoĩe oĩa cõtineri·atq; in eo omniũ rerũ naturã consistere. Uniuersitatis creaturę homo magna quędã portio est·tanto; gradu est cęteris excellẽtioꝛ quanto imagini diuinę vicinioꝛ. Quãtũ cęteris creaturis pręstet homo dignitate virtutis·ex ipsa reuerentia discit᷑ creationis·dum ꝑ omnia dixit deus: fiat. & facta sunt. Creare ꝺo hominem quadam ęterni consilij deliberatione voluit·dicens: Faciamus hominem ad imagnem & similitudinem nostrã. Qua enim boni sumus naturaliter conditi·culpę quodãmodo merito cõtra naturã mali sumus effecti. Sicut pręsciuit dẽ hominẽ peccaturũ·ita & pręsciuit qualiter illum ꝑ suam gratiã repararet·qui suo arbitrio deperire potuisset. Originaliť adam & eua simul creati sunt·specialiter ꝺo postea mulier de latere viri formata est. Pariter ergo conditi sunt vtriq; rationis ordine·nõ pariter temporis vnitate. Uir ad imaginem dei fact⁹ ẽ·mulier ad imaginem viri formata est. vnde & illi lege nature subiecta est. Item vir ꝓpter semetipsum factus est·mulier ad adiutoꝛium viri creata est. Homo propter peccatum tunc traditus ẽ diabolo·quando audiuit: terra es & ĩ terram ibis. Tũc enim dictũ est diabolo: terrã manducabis. Unde & prophęta ait serpenti: puluis panis eius. Serpens enim diabolus est·puluis impij. & ipsi sunt cibus diaboli. Quia praua volũtate ad ima collabimur· recte ad bene agendum cum laboꝛe consurgimus. qõ nõ ita esset si delectatio flagitiũ primoꝝ hominũ nõ persuasisset·quibus ad bene viuendum tantũ velle sufficeret & sine difficultate statim actio obtemperaret. Diuisio & pugna ut sit in hoĩs animo pęna pcti ẽ ex primo homine in omnes eius filios propagata·ut qui voluit cum deo esse vnitus·esset in seipso diuisus. & q̃ imperãti domino noluit esse subiect᷑·fierer sibimet ipsi rebellis atq; contrarius. Unde nec sibi poterit subiugari si prius deo non fuerit subiugatus. sibiq; seruiet nolens q̃ deo noluit volens. Ex varie ꝑ diuersa humanũ defluxit᷑genus·dum se ab vna stabili sempq; manente diuinitatis soliditate subtraxit. Nã dũ opus qõ libet appetit·quasi ibi iam requiem mentis infigit. Sz dum ei non sufficit·mutata intentiõe ad alias atq; alias actiones transit·dumq; ꝑ diuersa requiẽ solidã quęrit nec inuenit·in laboꝛe miser & varietate viuit & vacu⁹ a requie manet. Quis eadẽ mutabilitas nõ sit homini concreata·ꝟ ꝑ merito primę pręuaricationis illi accesserit·iam tamen naturalis facta est·qz originaliter a primo homine sicut & moꝛs in omnes homines transijt.

De anima cęterisq; sensibus Cap̃.xiiii.

Ita coꝛporis aĩa·vita animę deus ẽ. Et sicut coꝛpus moꝛtuum est sine anima·ita anima moꝛtua est sine deo. Anima hominis nõ est homo·ꝟ coꝛpus qõ ex humo factum est·id tm̃ homo est. Inhabitando autem in coꝛpoꝛe anima·ex ipsa participatione carnis hominis nomẽ accepit·sicut apostolus interiorem hominem dicit animam·non carnem conditam esse ad dei imaginem. Male ergo a quibusdã creditur animã hoĩs esse coꝛpoꝛeã·quę ꝑ id ad dei imaginẽ facta est ut si nõ incõmutabilis ut deꝰ esset·tm̃

incorporea ut de⁹ exisſteret. Sicut angeli ita ⁊ anime. Habent enim initium finem ꝙ nullū. Nā quędam in rebus temporalia sūt quędam ꝑpetua quędam ꝙ sempiterna. Temporalia sunt quib⁹ ineſt ortus ⁊ obitus. Perpetua quibus ortus non terminus. Sempiterna quib⁹ nec ortus nec terminus. Animam nō esse partem diuinę substantię uel naturę nec esse eam prius ꝙ corpori misceat sed tunc eam creari quando ⁊ corpus creatur cui admisci videtur. Philosophor⁹ sentētię dicūt esse animā prius ꝙ nascatur in corpore. Qō verū esse nullis approbatur indicijs. Nā vtrū antea fuisſemus nec ipsi nouim⁹ nec quis hominū dicat habemus. Nō est ergo quęrendū qō querendo magis est irridendum. Gentiles ⁊ hereretici de anima disputare conantur sed quomodo de illa aliquid recte sentire possūt: qui auctorem ad cuius imaginem facta est nō nouerunt? Et ideo multa erroꝛe digna dixerunt. Mutabilis est anima nō localiter sed temporaliter suis affectionib⁹. Corpus autē ⁊ loco ⁊ tempore mutabile quia ⁊ tempore mutatur ⁊ loco variatur. Qō est ad corpus mutatio locorum hoc est ad animā mutabilitas cogitationum. Quę varietas malę mortionis tūc mentri inhęsit quando ab ęternorum contemplatione primus homo recedens in illo stare noluit a quo male recessit. Et iusta damnatione inconstans per rerum raptus varietatem defluxit. Multū ex sua natura splendorem possider anima. ꝫ fuscat cōmixtiōe carnis qua retinet inclusa. Ex cius enim parte vertitur ad peccandi infirmitate salomone dicente: Corpus qō corrum pit aggrauat animam: ⁊ deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.

De sensibus carnis Cap. xv.

n On virtute non sensu corporis sed ratiōe mentis excellim⁹ animalib⁹ ęteris.

Pro rebus corporeis vtēdis sufficit sensus carnis nō pro spiritalibus capiendis. Illecti autem homines vsu corporearū rerum nihil putant aliud esse pręter qō carnis sensu concipiunt. Sicut pręcellunt sibi corporei sensus diuersitate locorū ita sibimet ⁊ virtute sentiendi pręcellunt. Nam prestantior est odoratus sapore ⁊ positiōe loci ⁊ sentiēdi longinquitate sic auris odoratu. longius enim audimus ꝙ odoramus. ⁊ sic oculi auribus longius eni videmus ꝙ audimus. Animus autem ⁊ loco ⁊ merito his vniuersis sensib⁹ superfertur. In arce enim capitis constitutus qō illi corporaliter nō attingunt iste intellectualiter contueť. Amplius excellit oculorum sensus ęteris sensibus quando quidem quę ad alios pertinent sensus inde dicam⁹ veluti cū dicimus: vide quomodo sonat vide quomodo sapit sic ⁊ ęterā. Quēadmodum oculus ita ⁊ animus ęterā videt sese nō intueť. Aliarū enim rerum origines. species ⁊ magnitudines perspicit. de se autem tanta veri ignorantia inficitur. ut in his omnib⁹ nihil certius contempletur. Homo qui miraris siderū altitudinem ⁊ maris ꝓfunditatē animi tui abyssum intra ⁊ mirare si potes. Multa cogitantes sine sensu carnis ⁊ sine imaginibus viuis animo tm̄ cernentes intuemur memoriaqz mentis ibi eas fingente tenemus. Multa quoqz intelligimus sensu quę lingua explere nō possum⁹. Innoxios esse infantes opere nō esse innoxios cogitatione quia motum quē gerunt mente nōdum possūt explere opere ac ꝑ hoc in illis ętas est imbecillis nō animus. Ad nutum enim voluntatis nōdum obtemperat illis fragilitas corporis nec adeo opere nocere possunt sicut cogitatione moueantur. Ex causa vocabulum sortita ē cogitatio. Cogendo enim animū reminisci qō memorię cōmendatū est dicitur cogitatio. Rerū omniū thesaurus memoria est. Ipsa est eni custos rebus inuentis. ipsa cogitatis. de qua ad liqđū difficile ē aliquē disputare quia grandis eius ꝓpletitas est ⁊ animus ipse est. Imago a sensibus corporis remota suę specici similitudinem relinquit in memoria. similitudinem autem non ꝑ imagines sicut ęterā ꝫ sicut gaudiū sine imagine reminiscimur. Dum obliuionē memoramus non ꝑ seipsam adest. Qz si ꝑ seipsā adesset vtiqz nō obliuisceremr̄ Cōmunem hominis animaliūqz esse memoriam nullū autē animalib⁹ irrationabilibus intellectū ineſſe nisi homini tm̄ prędito ratione. Ęteris enim in ipsa qualitate considerationis suę sensus carnis nō intelligentia mentis est.

De christo filio dei Cap. xvi.

f Jlij dei pfecta natiuitas nec cepit esse nec desijt ne preterita sit si desijt ⁊ ne imꝑfecta sit si adhuc fit ꝫ sic ęterna sit ⁊ pfecta quatenus in ea natiuitate ęternitatas ⁊ pfectio habeat. Ex vtero virginis minor dicit patre christus videlicz iurta humanā assumptionē nō iurta diuinitatem. Christus ⁊ in forma serui seruus. ⁊ in forma serui nō seruus. In forma quippe serui dñi seruus. ⁊ in forma serui hominū dñs. Christus i forma serui ꝓpter conceptionis excellentiā dñs est hominū. qz ⁊ si suscepit carnem nō tamen ex carnis libidinosa contagione. Mediator dei atqz hominū homo ꝙps ihs nequaqz alter in humanitate alter in deitate est ꝫ in vtraqz natura idem vnus est. Nec purus homo conceptus est nec purus homo editus est. nec postea meritū ut deus esset accepit ꝫ deus verbū manente incōmutabili essentia quę illi cū patre ⁊ spū sancto est coęterna assumpsit carnē ꝑ salute humana i qua ⁊ impassibilis pati ⁊ imortalis mori ⁊ ętern⁹ ante sęcula tpalis posset ostendi. Mediator dei ⁊ hominū homo ꝙps ihs ꝙuis aliud sit ex patre aliud ex virgine. nō tm̄ alius ex patre ali⁹ ex virgine ꝫ ipse ętern⁹ ex patre ipse tpalis ex matre ipse qui fecit ipse q factus est ipse de patre sine matre ipse de matre sine patre ipse conditoris templum ipse cōditor templi ipse auctor opis ipse op⁹ auctoris

manēs vnus de vtroq; ⁊ i vtraq; natura nec naturaꝝ copulatione confusus nec naturaꝝ distinctione geminat⁹. Ideo deus i hoie venit qz p se ipsū ab hominibus cognosci nō potuit. Sz vnde nobis cōsuluit inde despectionē tulit qz infirmitatē quā p nobis suscepit homo supb⁹ desperit. Ob hoc infirma ⁊ stulta mūdi elegit ut fortiora ⁊ sapientiora p quę nō cognoscebaꝝ confunderet. Sicut cibū fortē inualidus infans capere nō potest nisi a matre prius editus i lactis sucū vertatur. ut quod in cibo nō potuit vti suggēdo poteꝝ in lacte p carnē ita ⁊ nos dū essemus infirmi ad ꝓspiciendā verbi ęternitatē factū ē ipsū ⁘bū caro ut enutriti p carnē fortioresq; effecti cibū solidū id est verbū dñi cū patre sempiternū cōemplando ut angeli satiemur. Prima dei dona esse quib⁹ nos nobis reos esse ostēdit q dū iacerem⁹ sub reatu culpę iustos nos esse credebam⁹. Venit medic⁹ parefcit vulni⁹ cōposuit semetipsū ⁊ de sua morte nobis medicinā aptauit ut non esset ostenso: tm vulnerꝫ ħ ⁊ sanato. Primū ad isrl venit xps sic ⁊ ipse ait: nō sum missus nisi ad oues quę perierūt domus isrl. Ad populū isrl prius venit ħ q non essent credituri ꝓpheta nō tacuit dicēs: Prim⁹ ad syon dicet assum. ⁊ ihm euāgelistā dabo. ⁊ vidi ⁊ nō erat. neq; extitit quisq; q̄ iniret consiliū ⁊ interrogatus responderet verbū. Sz q: ad gentes trāsiuit sequit. Ecce seru⁹ meus suscipiā eū electꝰ meus complacuit sibi i illo aīa mea dedi spiritū meū sup eū iudiciū gentib⁹ ꝓferet. Quis ordinē nostrę liberationis nescierit diabolus sciuit tm q̄ p saluatione hoiuꝫ xps aduenit ħ q̄ sua idē nos morte redimeret ignorauit vñ eū occidit. Nā si ille xp̄m p morte redimere hūanū gen⁹ scisset nō eū vtiq; pemisset. Q: nouerit diabol⁹ p salute hūani generis xp̄m venisse euangelij testimonio docet. quē ut vidit cognoscēdo primuit dicens: q̄d nobis ⁊ tibi fili dei? Veniſti ante temp⁹ pdere nos. Xps sicut peccatū qđ pena dignū est nō admisit ita pnā peccati nostri suscepit ut p indebitā pnā suā debitā abluer et culpā nostrā ut p b̄ amitteret diabolus q̄s reos tenebat dū vnū interfecit q nihil peccati admiserat. Ideoq; quos quasi iuste tenuit amisit q: iuste redemptorē nostrum occidit. Illusus est diabolus morte dñi q̄si auis. Nā ostensa xps suę carnis mortalitate quā interūendā ille apperebat abscondit diuinitatē ut laqueū quo eū velut auē improuidā prudēti irretiret decipula. Nā si innoxi⁹ xps nō occideret homo diabolo addict⁹ p pręuaricationē nō absolueret. Diabolus dū i xpo carnē humanitatis impetrit quę parebat quasi hamo diuinitatis ei⁹ captus est q latebat. Est enī in xpo ham⁹ diuinitas esca ar caro linea genealogia quę ex euāgelio recitat. Tenēs vo hanc lineam deus pater ē de quo dicit apls: Caput xp̄i deus. Et lucas lineā generationis xp̄i ab imis ad sūma contexēs incboat a ioseph ⁊ consūmat in deū dū dicit q̄ fuit beli. ⁊ pficiens lineā generis dicit: q̄ fuit dei. Idcirco dñs i infernū descēdit ut his qui ab eo nō pnalit⁹ detinebant viā aperiret reuertendi ad cęlos. Fm testimoniū Esaię ꝓphetę dicētis: Posuisti ꝓfundū maris viā ut transiret liberati. Viam quippe xps in ꝓfundū maris posuit q̄n in infernū descendēs sanctis iter ad cęlos reuertēdi monstrauit. Sancti ex tempore resurrectionis xp̄i statim ut de corpore exeūt mox ad cęlestē habitationē ascēdunt. qđ antiq; patrib⁹ nō dabaꝝ. Nā añ aduentū saluatoris q̄q̄ sine pena supplicij tñ non in cęlo ħ i inferno sanctoꝝ animę tenebant. pro quibus absoluendis dñs in infernū descendit. Christus in cęlū ascendens discessit quidē carne ħ ꝓsens est maiestate fm illud qđ ipse ait: Ecce ego vobiscū sū vsq; ad cōsūmationē sęculi. Sedet xps ad dexterā patris non ut dexterā corpoream habeat pater ħ dextera patris beatitudo ē sicut sinistra miseria.

De spiritu sancto Cap. xvii.

Spiritus sanctus creator est sicut pater ⁊ verbum testante ꝓpheta: Spūs dñi fecit me. ⁊ spiraculū omnipotētis vinificauit me. Spūs sanct⁹ patris ⁊ filij est. ⁊ inde vnū sunt pater ⁊ fili⁹ q: nihil habet pater qđ nō habet filius. Nō enī res vna ⁊ duoꝝ consubstantialis poterit simul ab eis ꝓcedere. ⁊ simul inesse nisi vnū fuerit a quib⁹ ꝓcedit. Spūs sancti pignus accepit ecclesia ut p eū in vno corpe vnū fierent credētes: per quē pater ⁊ fili⁹ vnū essentialiter sint ipso saluatore ad patrē dicente: Ut sint vnū sicut ⁊ nos vnū sumus. Xps nō tm a patre ħ etiā a spū sancto se missū testat dicēte ꝓpheta: Accedite ad me ⁊ audite: Nō a principio in abscondito locutus sum vobis ex tpe anteq; fieret ibi eram. ⁊ nūc dominus misit me ⁊ spūs eius. Spūs sanct⁹ p eo q cōsolator sit paraclitus nūcupat. Nā latine paraclisis cōsolatio dicit. Et reuera dū dona sacramentoꝝ distribuit. consolationem animę ꝓbet. Credo equidē q̄ magnā lętitiam sentit qui aliq̄d reuelante spū dicit. Donū sancti spūs in membris ecclesię figillatim diuidit. ⁊ in singulis singula dona tribuunt. Xps aūt omnē plenitudinē gratiaꝝ habuit de quo ita legit: Plen⁹ grā ⁊ veritate. In xpo ergo ois plenitudo gratiaꝝ est nā singulis electis singula dona tribuunt. In spū sancto ois gratia donoꝝ cōsistit. Ipse enī put vult gratiarū dona largit alijs dans sermonē sapientię alijs scientię alijs fidem atq; ita vnicuiq; virtute spūs sci diuisio gratiaꝝ tribuit. ⁊ i oibus idē vn⁹ habet. Ipse enim etiā ineffabilia docet quę ꝓferre humanus sermo nō potest. Ante aduentū dñi tm ꝓphetę ⁊ pauci ex omni ꝓpo iusti donū sancti spūs merebant. post aduentū aūt dñi spūs sanct⁹ cunctis ē credentib⁹ distribut⁹. iuxta qđ p ꝓphetā dñs loquit dicens: Et erit in nouissimis diebus effundā de spū meo sup omnē carnē: ⁊ ꝓphetabūt filij vestri ⁊ filię vestrę. Cūctis enī nūc gentibus

gratia sancti spūs tradita ē. neqz in paucis aut ī ꝓpho isrl. ꝟ ī omni credētiū multitudine spūs sancti grā manet. Aliqñ nō dignis ⁊ reprobis dona sancti spūs conferunt. sicut saulo data ē ꝓphetia ⁊ balaā. Uñ ⁊ multi in fine dicturi sūt: dñe virtutes ī tuo noie fecim⁹. quibus dicturus ē dom⁹: Nescio vos vnde estis. Xpi aduentū nō tm̄ plebis iudeę sancti ꝓphetantes expectauerūt. ꝟ fuisse etiā in nationib⁹ plerosqz sanctos viros ꝓphetię donū habēres quib⁹ ꝑ spm̄ sanctū xps reuelabat ⁊ a quib⁹ ei⁹ expectabat aduent⁹. sicut iob. sic̄ balaā q̄ xpi vtiqz prędicauerūt aduentū. Cōuersio gentiū veteri ꝓpho latebat. ꝟ tm̄ in consilio dei erat ut fieret. ⁊ iā tūc a sanctis ꝓphetis occulte ꝑ spm̄ sanctū prędicabat aduentus xpi. sicut dicit ꝓpheta: Cū approprinquauerint anni cognosceris. dū aduenerit temp⁹ ostenderis. Nūc ꝟo reuelatū patet qđ tūc carnalibus latebat. spiritualib⁹ ꝟo notum erat. nondum tm̄ manifeste dicebat. eo q̄ tempus ostensionis nō esset.

De lege Cap̄. xviii.

Ja p quā itur ad xp̄m lex est p quam vadunt iusti ad deū. ⁊ ut est intelligūt eam.

Sanctaꝝ scripturaꝝ altitudo q̄si montes pascuę sūt. ad quos dū quisqz iustorū conscendit. se pascuę indeficientis refectionē inuenisse cōgaudet. In scripturis sanctis q̄si i montib⁹ excelsis. ⁊ viri pfecti habēt sublimia intelligētię. qui bus gressus contemplationis q̄si cerui erigant. ⁊ simplices q̄si pua aialia iueniūt modicos intellectus. ad quos humiles ipsi refugiant. Scriptura sacra infirmis ⁊ sensu paruulis. ꝑm historiā bumilis videt in verbis. cū excellentioꝝ aūt viris altius incedit. dū eis sua mysteria pādit. ac p hoc vtrisqz manet cōmunis ⁊ puulis ⁊ pfectis. Scriptura sacra p vniuscuiusqz lectoris intelligentia variatur. sicut manna quę ꝓpho veteri ꝑ singuloꝝ delectatiōe variū dabat sapore. Juxta sensuū capacitatē singulis ꝑmo dominic⁹ cōgruit. Et singulis dū sit ꝑ vniuscuiusqz intellectu diuersus. in se tm̄ pmanet vn⁹. Jdeo i libris scis quędā obscura. quędā apta reperiunt. ut intellect⁹ lectoris ⁊ studiū augeat. Nam si cūcta paterēt. statim intellecta vilescerēt. Rursus si cūcta clausa existerēt. cōfestim diffidentiā gignerēt. Ne ergo de obscuris desperatio fiat. ea quę manifesta sunt sciant. ⁊ ne de intellectis fastidiū existat. ea quę clausa sūt desiderii excitant. Nā plerąqz quanto magis latēt tanto magis desiderii prębēt. Jn scripturis sanctis sępe ea quę futura sūt quasi facta narrantur. sicut est illud: Dederūt in escam meā fel. ⁊ potauerūt me aceto. Qz cur futura quasi pterita scribunt. nisi q: quę adhuc faciēda sūt in opere. iā facta sūt in diuina prędestinatiōe. Nobis igit̄ temporaliter accidūt. quę a conditore omniū sine tempore pundent. Propterea ꝓpheta rerū futuraꝝ gesta preterita presentib⁹ miscet rebus. ut ita credantur illa futura. quēadmodū ista cernunt esse completa. Moze eni suo ꝑ presentia de futuris loquit sicut in psona irlm de ecclesia. ⁊ sicut in psona efraim de hereticis. Pro sacris diuinis plerūqz ⁊ dicta ponunt. idcirco q: nō opatione manuū de⁹ ꝟ dicendi imperio opat. sicut scriptū ē: Dixit ⁊ facta sūt. mandauit ⁊ creata sunt. Qz in scripturis sacris vna bis repetit sententia. aut cōfirmationis causa est. aut mysteri. sicut lex ⁊ gratia. sicut initiū ⁊ pfectio. sicut bonū ⁊ melius. Lex diuina in tribus distinguit partib⁹. id est in historia. in preceptis. ⁊ i ꝓphetis. Historia ē in his quę gesta sūt. precepta i his quę iussa sūt. ꝓphetia i his quę futura ꝑnūciata sūt. Lex diuina triplici sentiēda est modo. Primo ut historice. secūdo ut tropologice. tertio ut mystice intelligat. Historice nanqz iuxta litterā. tropologice iuxta moralem sententiam. mystice iuxta spiritalē intelligentiā. Ergo sic historice oportet fidē tenere. ut eam ⁊ moralit̄ debeamus interpretari ⁊ spiritaliter intelligere. Tria ⁊ septem. decē precepta sūt. ꝟ tria ad amorem dei ptinent. septē ad hoies. Jlla tria quę ad amorē dei ptinent. in vna tabula scripta fuerunt. reliq̄ septē i secūda. Jn ꝑma tabula triū mādatoꝝ hoc primū ē: Diliges dñm deum tuū. Jn secūda: Honora patrē tuū ⁊ matrē. Hinc ē qđ ⁊ saluator scribe interroganti qđ preceptū est primū in lege ait: Audi isrl. dominus deus tuus deus vnus est hoc primū est. Secundū ꝟo simile est huic: Diliges ꝓximū tuū sic̄ teipsū. Unū nāqz preceptū de ꝑma tabula dixit qđ ad dei ptinet amorē. alterū ꝟo de alia tabula. qđ ad hois ptinet dilectionē.

De ecclesia ⁊ heresibus Cap̄. xix.

Emina est ecclesię pulchritudo. vna quā hic bene viuendo consequitur. altera per quā illic ex retributiōe glorificabit. Ecclesię ꝓpter xp̄m geminę tribulationes existūt. id est siue quas a paganis ptulit ī martyribus. siue quas ab hereticis pfert in diuersis cōcertationibus. Utraqz aūt ꝑ gratiā dei erupat. partim ferendo. partim resistendo. Sancta ecclesia catholica. sicut male viuentes in se patienter tolerat. ita male credentes a se repellit. Sancta ecclesia contra gentiliū atqz hereticoꝝ pertinaciā sumope sapientiā ⁊ patientiā opponere studet. ꝟ exercet⁹ eius sapiētia cū tentat verbis. exercet⁹ patiētia cū tentat gladijs. Nūc eni psecutionib⁹ appetit. nūc falsis assertionib⁹ lacessit. Causa prauitatis hereticę doctrinis ē ꝓpagata ecclesia. nā antea simplicit̄ tm̄ fide vigebat. Hereticoꝝ igit̄ occasiōe ꝓpagati sūt doctores i fide. ⁊ pacumina berestī ecclesię magistri creuerūt. Nā tūc clari⁹ manifestat veritatis assertio qñ patuerit quęlibet dissensio. Sācta ecclesia ideo dicit catholica. ꝑ eo q̄ vniuersaliter ꝑ omnē sit mundū diffusa. Nam hereticoꝝ ecclesię in partib⁹ mūdi coartant. hęc ꝟo i toto orbe diffusa expandit. paulo atrestāte apło: Gratias inquit ago deo meo. ꝑ omnib⁹ vobis q: fides vestra annūciat in vniuerso mūdo. Hereses aūt in aliq̄

angulo mũdi aut in vna ꝓuintia inueniunt̃ versari. Ecclesia ꝙo catholica sicut ꝙ totum mundũ extendit̃ ita ꝛ omniũ gentiliũ societate construit̃. Qui sunt heretici nisi qui relicta dei ecclesia ꝓpriaras elegerunt societates? De quibus dominus dicit: Duo mala fecit populus meus me dereliquerunt fontem aquę viuę ꝛ foderũt sibi cisternas dissipatas quę continere non valent aquas. Causa hereſis ob quã rem fit? Ad exercitationẽ fidei. Vis ꝙo ꝙ quam sit obscuritas est diuinaꝝ scripturarũ in qua caligantes heretici aliud q̃ res habeat intelligũt nec esse possunt qz idipsum qđ existunt hereses iã nõ sunt. Male enĩ sentiendo esse iã desierũt ad nihilũ enĩ tendũt. Heretici ingenti studio mendacia sua discũt ꝛ labore vehementi ne in vnitatẽ ecclesię veniant decertant de quib⁹ ꝙ ꝓphetam congrue dicit: Docuerũt linguã suã loqui mendaciũ ꝛ ut inique agerẽt laborauerũt. Dum vicissim heretici mutuo se lacerant q̃n alterutrũ sei ꝓprias sectas inducũt sic tñ in inuicẽ sese colligũt ut cõtra ecclesiã pari errorũ spiritu decertẽt. Et qui ab inuicẽ sũt diuisi in aduersitate ecclesię simul existunt vniti; eisqz q̃ ꝙ eo q tm̃ valeant hereses vident̃ habere veritatẽ: hoc respondendũ est. Nõ ideo saluti ꝓponendi sũt morbi quia plerũqz ita generalit̃ mundũ occupãt ut paruũ saluti locum relinquant.

De hereticis Cap̃.xx.

n On posse hereticos habere veniã nisi ꝙ ecclesiã catholicã sicut ꝛ amici iob non ꝙ se placare deũ potuerũt nisi ꝙ eis iob sacrificiũ obtulisset. Opera bona quę heretici faciũt ꝛ iusticia eoꝝ nihil eis ꝓdest restante dño ꝙ hieremiã: Quia mei oblit⁹ es ecce ego annũcio iusticiã tuã ꝛ opa tua nõ ꝓderũt tibi. Heretici q̃uis legẽ ꝛ ꝓpheras adimpleant ex eo tñ q catholici nõ sunt non est deus in eoꝝ cõuentibus ipso domino testante: Si steterint moyses ꝛ samuel coram me non est anima mea ad populũ istũ. Eĳce eos a facie mea ꝛ egrediantur. Per moysen quippe ꝛ samuel legẽ accipe ꝛ ꝓpheras quos q̃uis heretici ope implere contendant ꝓpter errorẽ tamen impietatẽ a vultu dei ꝓsciunt̃ ꝛ a iustorũ conuentib⁹ sepant̃ paganus ꝛ hereticus ille quia nũq̃ fuit cũ dei populo iste qz recessit a dei populo vterqz recedẽtes a xp̃o ad diaboli ꝓnent corpus. Qui ab idolatria ad iudaismũ uel heresim transeũt iurta ꝓphetã de malo ad malũ egressi sũt ꝛ dñm nõ cognouerũt qz de ifidelitatis errore i errorẽ aliũ transierũt. Cui⁹ doctrinã quisqz sequit̃ huius ꝛ filius nuncupat̃ sicut ꝛ ꝙ ꝓphetã amorreũ patrẽ ꝛ cetheã matrẽ esse isrl̃ dom̃in⁹ dicit. nõ vtiqz nascẽdo ꝟ imitãdo. Sic ꝛ in meliorẽ partẽ filĳ dei nuncupant̃ q̃ ꝓcepta dei custodiunt. Unde ꝛ nos nõ natura ꝟ optione clamamus deo dicẽtes: Pater noster qui es i cęlis. Nõ solũ tm̃ natiuitate ꝟ etiam imitatione filios posse alicui⁹ vocari. Nam iudęi ſm carnẽ filĳ abrahę. ſm ꝙo cõuersationẽ filĳ diaboli nuncupant̃ ac ꝙ boc illi sũt semen abrahę qui eius imitant̃ fidem. nõ qui ex eius generati sunt carne. De errore auctoris trahitur a quibusdam ꝛ nomen ꝛ culpa ut ipsius vocabulo censeat̃ cuius errorẽ ꝛ sequitur. sicut ecclesię pergami in apocalypsi dicitur: Habes tenentes doctrinã balaam ꝛ ieçabel. Doctrinam igitur balaam dicitur habere ꝓpter imitationem non ꝓpter ꝓsentiam corporalem.

De gentilibus philosophis Cap̃.xxi.

p Philosophi gentiũ nõ sicut oportet deum quęrentes in angelos inciderũt ꝓuaricatores: factusqz est illis mediator diabolus ad mortem sicut nobis xp̃s ad vitã. Multum mũdi philosophi ꝓdicant̃ i dimẽsione temporum cursuqz siderũ ac discussione elementoꝝ ꝛ tamen boc nõ nisi a deo habuerũt. Volando enĩ superbe ut aues aerẽ ꝛ emergentes in ꝓfundũ ut pisces mare ꝛ ut pecora gradientes terrã deseruiſſe ꝓserunt verũtamen tota mente auctorem eoꝝ intelligere noluerũt. Quare nõ possũt aialia bruta interrogare? Quia nesciunt ratiocinari. Ideo nõ dissimiles gẽtiles hoies animalibus exriterũt q̃ talia nõ considerantes ꝛ ipsa ampli⁹ diligentes vsqz ad eorum cultum euanuerũt. Via christus ẽ. Si qs i ea nõ gradit̃ nõ est quomodo veniat ad deum. Philosophi autem mundi vtiqz deum cognouerunt sed quia displicuit illis humilitas xp̃i in inuio transierunt ꝛ nõ in via. Ideoqz euanescentes gloriam dei in mendaciũ murauerũt ꝛ rectitudinem vię relinquẽtes i anfractus inciderũt errorũ. Primum vnicuiqz est scire quid aꝑetat secundum ꝙo est ut id quod aꝑerit aꝑehendat. Imperfecta quippe sapientia est quo tendas scire ꝛ nescire iter ꝙ quod expediat ire. Quid enĩ ꝓdest si quis famis tempore vbertatis regionẽ videat ꝛ viam ꝙ quã ad illam pergat ignorat? Ecce patriã quisqz quęrit ꝟ viam perdidit errando gradit̃ nõ ꝓficiendo: quantoqz plus ambulat tanto magis ab eo quod quęrit elongat̃. Qui viam regiam boc est christum deserit ꝛ si videat veritatem a longe videt quia nisi ꝙ viam nõ est quomodo ad eam ꝓpinquet. Qz si gradiens ꝙ desertũ leonem incurrerit semetipsum redarguat dum in diaboli faucibus hęserit.

De differentia testamentoꝝ Cap̃.xxii.

q Uidam ideo non recipiunt vetus testamentum ꝙ eo q aliud in tempore ꝓisco aliud agatur in nouo: Nõ intelligentes q̃ deus quid cuiqz congruerit tempori incognita quadam distributione conceſſerit sicut in lege imperat nuptias in euangelio virginitatem cõmendat. in lege oculũ ꝓo oculo auferre in euangelio alteram ꝓbere percutienti maxillam. Sz illa ꝓo tẽpore fragili populo ista vero perfecto vtraqz tamen ꝓo tempore sua quęqz conuenientia comodans. Et tamen ꝓo ista mutatione non

est credendus deus mutabilis · sed potius inde admirabilis prędicandus est · quia manens incō mutabulis quid cuiqz ut dirimus tempori com modū fuit · magna cū distributione cōcessit. Sub vereri testamento minoris culpę erāt pctā · quia i eo non ipsa veritas · sed vmbra veritatis aderat. Nam in testamento nouo pręceptis altioris veritate manifesta facta quędam quę in illo populo vmbre veritatis deseruierāt · deserēda nobis prę cipiunt. Illic enim fornicatio ꝛ rerributio iniurię pmissa sūt · nec nocebant. In testamēto aūt nouo graui animaduersione damnant si admittant.

De symbolo ꝛ oratione Cap.xxiii.

Idei symbolum ꝛ dominica oratio ꝓ to
f ta lege paruulis ecclesię ad cęlorū regna sufficit capessenda. Dis enī latitudo scri pturarū in eadē oratiōe dñica ꝛ symboli breuita te cōcludit. Unde ꝛ ꝓpheta esaias dicit : Abbre uiationem audiui a dño deo exercituū super vni uersam terram. Attēdite ꝛ audite eloquiū meum Sz hęc abbreuiatio · aut illud intelligit qđ dñs dicit omnē legem ꝛ ꝓphetas in duobus pręceptis dilectiōis dei ꝛ ꝓximi pendere · aut ꝓpter ipsā ora tionem dñicam uel symboli breuitatē in quibus ut prędictū ē omnē scripturarū coartari cernim latitudinem.

De baptismo ꝛ cōmunione Cap.xxiiii.

Olam ecclesiā catholicā habere baptis
f mum ad salutem Çacharias ꝓpheta te statur. In die inquit illa erit fons patēs domus dauid ꝛ habitantibus i hierusalem i ab lutionē peccatoris ꝛ menstruatę. Domus quippe dauid ꝛ hierusalem xpi ecclesia est · in qua manat fons in ablutionem peccatorū. Hereticī autem id solum imaginaria ostentatiōe faciūt. ideoqz illis baptismus non ad remissionem peccatoꝝ · sed ad supplicij testimoniū dat. Pro solo reatu originā li luūt i inferno nuper nati infantuli pęnas si re nouati p lauacrū non fuerint. Proinde qua causa nup natus damnatur infans si nō regenerat · quia originis noxietate perimitur. Cur paruuli peccato originali carentes p baptismū ꝛ nec dum ꝓximum habentes delictū a bestijs pęnisqz ęteris laniant · Hęc igit causa ē. Baptismū enī a pęna ęterna nō a ꝓsentis vitę supplicio liberat. Qz si a pęna ꝓsenti hoies liberarent p baptismū ipsū putarēt baptismi pęmiū · nō illud ęternū. Ergo soluto reatu pcti manet tñ quędā rēporalis pęna · ur illa vita feruentr requirat quę erit a pęnis oīb aliena. Nullus negat fideliū etiā post baptismū quo peccata delentur · quotidie ęꝑ diu in isto sęcu lo sumus ad deum nos debere cōuerti. Qđ ęquis sine intermissiōe sit quotidie agendū · nōnūqz ta men fecisse sufficier. Qui in maternis vteris sūt · ideo cū matre baptiçari nō possunt · quia qui na tus adhuc ꝼm adam nō est · renasci ꝼm xpm non pōt. Neqz enī dici regenerario in eo poterit · quē generatio nō pręcessit. Qui intra ecclesiā non ex dignitate ecclesię viuūt · sed fidē quā verbo tenent opib destruūt · de ipsis legitur : Multiplicati sūt sup numerū · ut subaudias i regno prędestinatoꝝ. Qui scelerate viuūt in ecclesia ꝛ cōmunicare non desinunt · putantes se tali cōmunione mundari · discant nihil ad emūdationē sibi ꝓficere · dicente ꝓpheta : Quid ē qꝫ dilectus meꝰ i domo mea fecit scelera multa ? Nūqd carnes sanctę auferēt a te malicias tuas ? Et aplus : Probet inquit seipsū homo · ꝛ sic de pane illo edat ꝛ de calice bibat.

De septem regulis Cap.xxv

Eptē esse inter ęterna regulas locutionū
f sanctaꝝ scripturaꝝ quidā sapientes di xerūt. Prima regula est de domino ꝛ eī corpore quę de vno aut ad vnū loqtur atqz i vna ꝓsona · modo caput · modo corpus ostendit · sicut Esaias ait : Jnduit me vestimento salutari quasi sponsum decoratū corona · ꝛ quasi sponsam orna tam monilib suis. In vna enī ꝓsona duplici vo cabulo nominata · ꝛ caput · id est sponsū ꝛ ecclesiā id est sponsam manifestauit. Proinde norandū i scripturis · quādo specialiter caput describitur : quando ꝛ caput ꝛ corꝑ · aut qñ ex vtroqz transe at ad vtrūqz · aut ab altero ad alterū. ficqz qđ ca piti · quid corpori conueniat prudens lector intel ligat. Secūda regula ē de dñi corpore vero ꝛ per mitto. Nam videnē quędam vni conuenire per sonę · qđ tamen nō est vnius · ut ē illud : Puer meꝰ es tu isrl · ecce deleui ut nubem iniquitates tuas. ꝛ sicē nebulā peccata tua · cōuertere ad me ꝛ redimā te. Ꝫ ad vnū nō ꝓgruit. Nā altera pars ē cui pctā deleuit · cui dicit : puer meꝰ es tu. ꝛ altera cui dicit : Cōuertē ad me ꝛ redimā te. Qui si cōuertāt · eoꝝ pctā delenē. Per hanc enī regulam sic ad oēs lo quitur scriptura · ut boni redarguantur cum ma lis. ꝛ mali laudentur cū bonis. Sed quid ad quē ptineat · qui prudenter legerit discet. Tertia re gula est de littera ꝛ spū · id est de lege ꝛ gratia · le ge · per quā prędicta facienda admonemur. gratia ꝑ quā ut opemur iuuamur. uel qꝫ lex non tm̄ hi storicę · sed etiam spiritaliter sentrienda sit. Nāqz ꝛ historice oportet fidem tenere ꝛ spiritaliter le gem intelligere. Quarta regula ē de specie ꝛ ge nere · per quam pars ꝓ toto · ꝛ totum ꝓ parte accipitur · veluti si vni populo uel ciuitati loquat deus · ꝛ tamen intelligat omnē contingere mun dum. Nam licz aduersus vnam ciuitatē babylo niam ꝑ Esaiam ꝓpheram dominus cōminetur · tamen dum contra ecclesiam loquitur · transit ad genus de specie · ꝛ conuertit cōtra totum mundū sermonem. Certe si nō diceret aduersus vniuer sum orbē · nō adderet infra generaliter : ꝛ disper dam oēm terram. ꝛ visitabo super orbis mala. ꝛ ęterna quę sequūt ad internitionē mūdi ptinen tia. Unū ꝛ adiecit : Hoc est cōsiliū qđ cogitaui sup oēm terrā. ꝛ hęc ē manꝰ eius extensa super omnes gentes. Jtē postqꝫ sub persona babylonię arguit vniuersū mūdū · rursus ad eandē quasi de genere

ad specie reuertit dicens que eide ciuitati specialit contigerũ: Ecce ego suscitabo sup eos medos Nam regnante balthasar a medis e obtenta babylonia. Sic t in onus egypti ex psona eiusdem totũ vult intelligere mũdum dicendo: Et concurrere faciã egyptios aduersus egyptios regnũ aduersus regnũ cum egyptus non multa regna sed vnũ habuisse describitur regnũ. Quinta regula e de temporibus per quam aut pars maior tẽporis p partẽ minorẽ aut pars minor tẽporis p partem maiorem inducitur sicut e de triduo dominice sepulture dum nec trib9 plenis diebus ac noctibus iacuerit in sepulchro sed tñ a parte totum triduũ accipit. Uel sicut illud qd quadringentis annis predixerat deus filios isrl i egypto seruituros t sic inde egressuros q tñ dominante ioseph egypto dom nati sũt nec statim post quadringentos ãnos egressi sũt ut fuerat repmissũ ꝫ quadringentos triginta pactis ab egypto recesserunt. Est t illa de temporib9 figura p quã que dam que futura sũt quasi iam gesta narrant ut e illud: Foderũt manus meas t pedes meos dinumerauerũt oia ossa mea. t diuiserũt sibi vestimenta mea. t his simlia in quib9 futura tanq si iam facta sint ita dicũtur. Sed cur que adhuc facienda erãt ia facta narrant? Quia que nobis adhuc futura sunt apud dei eternitatem iam facta sunt. Qua ꝓpter quãdo aliqd faciendũ esse pnunciat ꝝm nos dicit quãdo ꝝo que futura sũt iam facta dicuntur ꝝm dei eternitatẽ accipienda sũt apud quẽ iam omnia facta sunt que futura sũt. Sexta regula est de recapitulatione. Recapulatio enim est dum scriptura redit ad illud cui narratio iam transierat sicut cũ filios filiorũ noe scriptura cõmemorasset dixit illos fuisse in linguis t gẽtibus suis. t tñ postea quasi hoc etiã in hoc ordine tempꝰ requiritur: Et erat inquit ois terra labium vnum t vox vna oibus erat. Quõ ergo ꝝm suas gẽtes t ꝝm suas linguas erãt si vna lingua erat oibus nisi q ad illud qd iam trãsierat recapitulando est reuersa narratio. Septima regula e de diabolo t ei9 corpore q sepe dicũt ipsius capitis. que suo magis cõueniũt corpori. sepe ꝝo eius videntur dicta membrorꝫ t nõ nisi capiti cõgruũt. Ex nomine quippe corporis intelligitur caput. ut est illud in euangelio de çiçanijs tritico admixtis dicente dño: Inimicus homo hoc fecit. hominem ipsũ diabolũ vocans. t ex nomine corporis caput designãs. Itẽ ex nomine capitis significatur corpus sicut i euangelio dicitur: Duodecim vos elegi sed vn9 ex vobis diabol9 e. iudam vtiq indicãs quia diaboli corpus fuit. Apostata quippe angelus omniũ caput e iniquorũ. t huius capitis corpus sunt oẽs iniqui sicq cũ membris suis vnitus est ut sepe qd corpori eius dicitur ad eũ potius referatur rursum qd illi ad mẽbra iterum ipsius deriuetur.

De martyrio Cap. xxvi.

Si seruus aduersitate vlla non frangit
d sed pro veritatis defensione vltro se certamini offert nec vnq ꝓ veritate diffidit. Sepe ex discipulis ad martyriũ eliguntur qui suos doctores ad coronã precedũt. t qui sũt ordine postremi fiunt nonnũq in certamine primi. Uir sanct9 vltro se in agone pro certamine debet offerre iusticie ꝫ tñ si agonis fructũ videt veriorimũ nõ debet declinare laboris periculum. Q si maior est labor q animarũ lucrum declinãdus est labor: quem minimũ comitatur augmentum. Utrũq enim fecit apostol9 qui t periculis se vltro dedit vbi maximũ animarũ lucrũ vidit. t sapienter se periculo abstulit in quo potiorẽ laborẽ q lucrũ esse prospexit. Ultro se paulus apud ephesũ periculis obtulit quia potius periculo lucrum vidit. Damasci aũt ideo a periculo subtraxit semetipsũ quia nullũ periculi ipsius arbitratus est fructum. Discat quõ se ad martyriũ offerat quisq vltro uel quomodo iuxta sententiam dei cingatur ab altero. t quo nõ vult ipse ducat nisi q t ꝓpter gloriam futuram de certamine iustus gaudet. t ꝓpt passionis violentiã refugit subire qõ dolet. Accipe exemplũ adeundi sub trepidatione martyrij de vsu bellandi in q exercitat9 quisq in prelio t p audaciã certamẽ aggredit. t p timorẽ cũctatione mouetur. Item accipe exemplũ martyrij de reparatione humani corporis ad salutẽ dum quisq t de spe reparationis gaudet. t de incisionibus seu amarissimis poculis meret.

De sanctorum miraculis Cap. xxvii.

Si apostolis virtus data est signorum
e propter fidem gentiũ nutriendam ecclesie tamẽ data est virtus operũ ꝓpter eandem fidem ornandã. Et tamẽ in ipsis apostolis plus erat mirabilis virtus opeꝝ q̃ virtus signorum. Ira t nunc in ecclesia plus est bene viuere q̃ signa facere. Q nunc ecclesia non ea miracula faciat que sub apostolis faciebat ea causa e quia tũc oportebat mundũ miraculis credere nũc ꝝo iam credentem oportet bonis operibus coruscare. Nam ideo tunc signa fiebant exterius ut interius fides roborarẽt. Jam i fide miracula quicunq requirit vanam gloriam ut laudetur quẽrit Scriptũ est enim: Lingue in signũ sunt non fidelibus sed infidelibus. Ecce signum non est fidelibus necessarium qui iam crediderunt sed infidelibus ut conuertantur. Nam paulus pro non credentiũ infidelitate patrem publij de infirmitate febrium virtutibus curat. Infirmantem ꝝo timotheum fidelem non oratione sed medicinaliter temperat ut noueris miracula pro incredulis non pro fidelibus fieri. Anteq antixpus appareat virtutes ab ecclesia t signa cessabũt quatenus eã quasi abiectiorem persequat audacius. Ob hanc vtilitatẽ cessabũt sub antixpo ab ecclesia miracula t virtutes ut p bõ scõꝝ clareat patientia. t reproborũ q scandalizabũt leuitas ostẽdat

ꝛ pſequentiū audacia fortior efficiatur.

De antixp̃o ꝛ eius ſignis Cap̃.xxviii.

Omnis qui ſm xp̃iane ꝓfeſſionis normā
o aut non viuit·aut aliter docet· antixp̃us
eſt. Plerīq; autē antixp̃i tpa non viſuri
ſunt.ꝛ tñ in membris antixp̃i inueniēdi ſūt. Ān-
teq̄ veniat antixp̃us multa eius membra pręce-
ſerūt.ꝛ prauę actionis merito caput ꝓpriū pręue-
nerunt.ſcōm apli ſentētiam qui iam iniquitatis
mysteriū opari illū affirmat etiam anteq̄ reue-
leť. Magnitudo ſignoꝝ fiet ſub antixp̃o·ut ele-
cti ſi fieri pōt i errorē mittent. Sed ſi electi: quō
ſunt in errorem mittendi? Ergo ibunt in errorē
tribulatiōis ad modicū p̄o multitudine pdigio-
rum. nō tamē deijciēdi ſunt a ſtabilitate ſua ter-
roꝝ impulſu atq; ſignorū. Unde ꝛ ideo ponitur
ſi fieri poteſt·quia electi perire non poſſunt. ħ ci-
to reſipiſcentes cordis errorē religione coerce-
bunt·ſcientes prędictū a domino eſſe·ut dum hoc
fecerint aduerſarij non cōturbentur ſancti. Tam
mira facturus eſt prodigia & ſigna dum venerit
antixp̃us·ut etiā electis quoddam cordis gignā-
tur ſcrupulum·quod tamen cito eruperet in illis
ratio per quam ſcient i deceptionem reproborū ꝛ
electorum probationē eadem fieri ſigna. In quo
tempore p patientiam glorioſi erūt ſancti nō per
miracula·ſicut martyres fuerunt priores. Illi enī
ꝛ pſecutores ſuſtinebunt.ꝛ faciētes pdigia. Pro-
inde ꝛ duri⁹ bellū ſuſtinebūt.quia non ſolū cōtra
perſequentes·ſed etiā contra miraculis corruſcan-
tes dimicaturi ſunt. Grauius ſub antixp̃i tempo-
ribus cōtra eccleſiam deſeuiet ſynagoga q̄ i ipſo
aduentu ſaluatoris xp̃ianos eſt pſecuta. Dum in
martyres diabolus iam exercuerit crudelitatem
magnam etiā ligatus·crudelior erit tamen anti-
chriſti tēporib⁹·quādo etiā erit ſoluēdus. Nam
ſi tanta ligatus facere potuit: quāta ſolut⁹ faciet?
Quanto ꝓpinquius finem mūdi diabolus vide-
t. tanto crudeliūs pſecutiones exercet·ut q: ſe con-
tinuo damnādū conſpicit·ſocios ſibi multiplicet
cum quib⁹ gebēnę ignib⁹ addicat. Quanto bre-
ue temp⁹ videt ſibi reſtare diabolus ut damneť
tanto in magna pſecutiōis ira moueť·diuina iu-
ſticia ꝓmittente·ut glorificentur electi· ſordideńt
iniqui.ꝛ ut diabolo durior crescat damnationis
ſententia.

De reſurrectione Cap̃.xxix.

Nchoatio pacis ſanctorū ē in hac vita
i non pfectio. Tunc aūt erit plenitudo pa-
cis·dum ad dei contemplationē abſorta
carnis infirmitate cōualuerint. Reſurrectio mor-
tuorum ut apoſtolus ait·in virū pfectū in mēſu-
ram etatis plenitudinis xp̃i futura eſt·i etate ſci-
licz iuuenturis quę profectu nō indiget.ꝛ abſq;
inclinatione defectus in pfectione ex vtraq; parte
ꝛ plena ē ꝛ robuſta. Quis nūc filiorū dei nomi-
ne homines fideles vocentur· tamen ex eo q̄ hāc
ſeruitutē corruptionis patiuntur·adhuc iugo ſer-
uitutis addicti ſunt·accepturi plenam dei filiorū
libertatem·dum corruptibile hoc induerit incor-
ruptionem. Nunc deus p ſpeculum agnoſcitur·
in futuro autē quiſq; electus facie ad faciem pre-
ſentabitur·ut ipſam ſpeciem contemplet̄ quam
nunc per ſpeculum videre conať. In hac vita ele-
ctorum numero ad dexteram ptinentiū.ꝛ repro-
borum qui ad ſiniſtram ituri ſunt·eccleſiā dei cō-
pleri.in fine autē ſęculi çiçania a frumento diſ-
iungi.

De iudicio Cap̃.xxx.

Udicij diē nouit xp̃us: ſed in euangelio
i dicere ꝛ ſcire diſcipulos voluit. Nam
dum dicat idem dominus per ꝓpheram:
Dies vltionis in corde meo.indicat ſe non neſcire
ſed nolle indicare. De domo domini·ſicut ſcriptū
eſt incipit iudicium·quando electi id eſt dom⁹ dei
hic p flagella iudicantur. impij ꝛo illic ad dāna-
tionem iudicandi ſunt. Unde ꝛ ſequit: Si autē
primū a nobis: quis finis eorum qui nō credide-
runt? Ad diſtricti examen iudicis nec iuſticia iu-
ſti ſecura eſt niſi pietate diuina·ut ꝛ ipſa iuſticia
qua quiſq; iuſtus eſt deo iuſtificante iuſtificetur.
Alioquin apud deum ꝛ ipſa peccatū eſt. Inde eſt.
qō ait iob: Innocentē ꝛ impium ipſe conſumet.
Conſumitur quippe a deo innoxius·quando ipſa
innocentia liquidius requiſita ꝛ diuinę innocen-
tię comparata nihil efficitur niſi ꝛ ibi miſerico-
die pietate homo iuſtificetur. Conſumitur item
a deo impius· quādo examinis diuini ſubtilita-
te requirit·ciuſq; detecta impietas·iudicata dam-
natur. Conſumitur innoxius ꝛ impius ſimul fi-
ne carnis·non pena damnationis. Doctus pari-
ter ꝛ indoctus moriuntur· ſed morte carnis· non
pena damnationis. Omnia aūt pergunt ad vnū
locum·dum morte corporali in terram ꝛ iuſtus ꝛ
ꝛ impius reuertuntur. Retributio autē diſſimi-
lis ſicuri p eundem ſalomonem dicit: Quid plus
habet ſapiēs a ſtulto: niſi q̄ illuc pergit vbi vita
eſt? Ergo omnes in terrā pariter redeūt. Nā vbi
vita eſt non pariter pergunt. Gemina punit ſen-
tentia impius·dum aut hic p̄o ſuis meritis men-
tis cęcitate pcutitur ne veritatem videat·aut dum
in fine damnabit ut debitas pēnas exoluat. Ge-
minum eſt diuinum iudiciū. vnum quo ꝛ hic iu-
dicātur homines ꝛ in futuro. alterū quo ꝓterea
hic iudicātur ne illic damnētur. Ideoq; quibuſ-
dam ad purgationē tpalis proficit pena. quibuſ-
dam p̄o hic inchoat dānatio ꝛ illic perfecta ſpe-
rabit pditio. In iudicio reprobi būanitatē xp̃i in q̄
iudicatus ē videbūt ut doleant. diuinitatem p̄o
eius non videbunt ne gaudeant. Quibus enī di-
uinitas oſtendit·vtiq; ad gaudiū demōſtrat. Pro
diuerſitate conſcientiaꝝ ꝛ mitis apparebit in iu-
dicio xp̃s electis.ꝛ terribilis reprobis. Nā qualē
q̄ſq; cōſcientiā tulerit·talem ꝛ iudicē habebit.ut
manente in ſua tranquillitate xp̃o·illis ſolis ter-
ribilis appareat quos conſcientia i malis accuſat.

Duę sunt differentię uel ordines horũ in iudicio hoc est electorum ꝛ reproborum. qui tamen diuiduntur in quattuor. Perfectorũ ordo unus est q̃ cum domino iudicat. ꝛ ali⁹ qui iudicaꝺ. utriq; tamen cum xpo regnabunt. Similiter ordo reprobor partitur i duob⁹. dum iniqui intra ecclesiam sunt mali iudicandi sunt ꝛ dãnandi. qui ꝙo extra ecclesiam inueniendi sunt. nõ sunt iudicãdi. ꝫ tm̃ damnandi. Primus igitur ordo eorũ qui iudicãt ꝛ pereunt. opponitur illi ordini bonor de quo sũt q̃ iudicanꝺ ꝛ regnãt. Secund⁹ ordo eor q̃ nõ iudicãt ꝛ pereũt. opponit illi ordini pfector. in q̃ sũt hi qui nõ iudicantur ꝛ regnant. Terti⁹ ordo eorum qui iudicantur ꝛ regnant. illi ordini ẽ cõtrarius de quo sunt q̃ iudicanꝺ ꝛ pereunt. Quartus ordo eor q̃ nõ iudicanꝺ ꝛ regnant. opponitur illi contrario ordini in quo illi sunt qui nõ iudicantur ꝛ pereunt.

De gehenna Cap̃.xxxi.

Upler damnator pena est in gehenna. quorũ ꝛ mentem uexit tristicia. ꝛ corpus flamma. iusta uicissitudine. ut qui mente tractauerunt qꝺ pficerẽt corpore. simul ꝛ animo puniant̃ ꝛ corpore. Ignẽ gehennę ad aliq̃d lumẽ habere ꝛ ad aliq̃d nõ habere. hoc ẽ habere lumẽ ad damnationẽ ut uideant impij unde doleãt. ꝛ nõ habere ad cõsolationẽ. ne uideãt unde gaudeant. Ꝑ hoc fit comparatio de camino triũ puerorum ad exemplum ignis gehennę. Nam sicut ille ignis nõ arsit ad triũ puerorũ supplicij. ꝛ arsit ad comburẽda ligamina uinculor. ita ignis gehennę ꝛ lucebit miseris ad augmẽtum penar. ut uideãt unde doleant. ꝛ non lucebit ad consolationem. ne uideant unde gaudeant. Inter huius uitę ꝛ futurę infelicitatis miseriã multa discretio ẽ. Illic enim ꝛ miseria est ꝓpter cruciationẽ dolorũ. ꝛ tenebrę ꝓpter lucis auersionẽ. quorũ unũ i hac uita. id est miseria est. aliud nõ est. in inferno aũt utrũq; est.

De pęnis impior Cap̃.xxxii.

Icut fasciculi lignor ad combustionem de similib⁹ colligantur. ita in iudicij die similis culpę rei suis similib⁹ iungenꝺ. ut ex equo pęna constringat quasi in fasciculũ. quos actio similes fecit in malũ. Sicut unusquisq; sanctus in futuro iudicio ꝑ quãtitate uirtutũ glorificabitur. ita ꝛ unusquisq; impius pro quantitate facinorũ condemnabiꝺ. nec deerit in supplicio futuro damnationis ordo. sed iurta qualitatẽ criminũ discretio erit penarũ. ꝓpheta firmante. De carorũ quoq; suor supplicijs addiꝺ etiã pęna defunctis. sicut apud inferos diuitis sermo prędicat euãgelic⁹. sicut ꝑ augẽdo iudę supplicio. dicit etiã psalm⁹. Cõmotiõe mouean̄ filij ei⁹ ꝛ mendicẽt. Impij ex hoc durius in iudicio puniẽdi sũt mentis dolore. ex quo uisuri sunt iustos. glorię beatitudinem meruisse. Cũctis uidentib⁹ ẽ precipitandus diabol⁹. quãdo sub aspectu oĩũ bonorũ angelorum ꝛ hominũ cũ eis qui de parte eius erunt in ignẽ ętern̄ mittẽdus est. Dum sublatus fuerit diabolus ut damnetur. multi electi qui in corpore sunt inueniendi dño ad iudicium ueniente metu concutiendi sunt. uidentes tali sententia impium esse punitum. quo terrore purgandi sunt. quia si quid eis ex corpore adhuc peccati remãserit. metu ipso quo diabolũ damnari conspiciunt purgabuntur. Hinc ẽ quod ait iob. Cũ sublatus fuerit timebũt angeli ꝛ territi purgabũt. Multos posse perire ex eis in die iudicij. qui nũc electi esse uidentur ꝛ sancti. dicente ꝓpheta. Uocabit dñs iudicium ad ignẽ ꝛ deuorabit abyssũ multam ꝛ comedet partem domus. Pars quippe domus deuorabitur. quia illos etiam infernus absorbebit qui nunc se in preceptis celestibus gloriantur. de quibus dñs dicit. Multi dicẽt mihi in illa die. Dñe dñe nonne in nomine tuo ꝓphetauimus. ꝛ in nomine tuo demonia eiecim⁹. ꝛ uirtutes multas fecimus. Tunc cõfitebor illis. quia nũq̃ noui uos Discedite a me qui operamini iniquitatem. nescio qui estis.

De gloria sanctorũ Cap̃.xxxiii.

On faciet in futurũ cor miserum iustorũ ex compassione damnatorũ condolendi affectio. ubi tm̃ erit sanctorũ de dei contemplatione gaudiũ. ut tristicię nullus tribuatur introitus. Sicut comparatus color cãdidus nigro colori fit pulchrior. ita ꝛ sanctorũ requies cõparata damnatiõi malorum gloriosior erit. Sic iusticia iniusticię. sic uirtus uitio. Crescit ꝙ sanctorum gloria. dum debita damnantur impij pęna. Post resurrectionem sanctis in carne promissa est cęlorum ascensio. dicente ad patrẽ xpo. Uolo ut ubi sum ego. ꝛ ipsi sint mecũ. Si enĩ mẽbra capitis sumus. ꝛ unus in se ꝛ in nobis est xpus. utriq; ubi ipse ascendit. ꝛ nos ascensuri sumus.

Finit liber primus de summo bono
sancti Isidori hispalensis episcopi.
Incipit liber eiusdem secundus
De sapientia Cap̃.i.

Omnis qui secundũ deum sapiens est ꝛ beat⁹ ẽ. Brã uita cognitio diuinitatis est. Cognitio diuinitat⁹ uirt⁹ boni operis est. Uirtus boni operis fructus ętern̄itatis est. Nullus aũt magis sapiẽs ꝙ quem docuerit de⁹. Excelsior est rebus omnibus sapiẽtia. nec esse põt ulla iusticia sine prudentia. Qui fm̃ sęculũ sapiens est. fm̃ deum stultus est. Unde ꝛ propheta. Stultus inquit factus ẽ omnis homo a scientia sua. Primum est scientię studium. quęrere deum. deinde honestatem uitę cum innocentię opere.

Nullus sapiẽtiam dei plene recipit·nisi qui se ab omni abstrahere actionũ cura contendit. Unde ⁊ scriptum est. Sapientiam scribe in tẽpore ocij: ⁊ qui minoratur actu ipse percipiet eam. Nõ ad paruę intelligẽtię arcem peruenit·qui scit secreta dei se penetrare non posse. Tunc aũt deum recte cognoscimus·quando eum pfecte scire non denegamus. Interdũ quędam nescire cõuenit. Nullꝰ autem in culpa maior.est·q̃ ille qui deum nescit. Inuestigationem veri multorum est quęrere· sed paucorũ est inuenire. Ea autem quę supra hominis intelligentiã sũt·scrutanda non sunt. Quicquid supra hominis intellectum est·quęrendũ nõ est. Consilio autem diuino seruandum ẽ·ut hoc credatur esse iusticia·qđ diuinę placuerit volũtati. Non enĩ poterit esse iniustũ: quod iusto complacet iudici. Omnis sapientia ex scientia ⁊ opinatione consistit. melior est autem ex scientia veniens q̃ ex opinatiõe sentẽtia. Nam illa vera ẽ·ista dubia. Ad maioris culpę cumulũ prinet scire quẽq̃ qđ sequi debeat. ⁊ sequi nolle qđ sciat. Unde ⁊ domin⁹: seruus inquit sciens voluntatẽ domini sui ⁊ nõ faciẽs·digne plagis vapulabit multis. Et iacobus: Scienti inquit bonum ⁊ nõ facienti peccatum est. Simpliciratem cum ignania vocari stulriciam. simplicitatem ꝟo cũ prudentia vocari sapientiam. Utile ẽ multa scire ⁊ recte viuere. Q̃ si vtrũq; nõ valemus. melius est ut bene viuendi studiũ q̃ multa sciendi sequamur. Non pertinere ad beatitudinem consequendã scientiã rerũ·nec esse beatum multa scire· sed esse magnũ beate viuere. Nihil prodesse hominẽ scire prudentiã cum ignorãtia dei. ⁊ nihil obesse scientibꝰ deum·ignorantiam mundi. Perfecte aũt scit qui prius deum ⁊ ista non pro se sed pro deo scit. Nihil obesse cuiq̃ si per simpliciratem aliqua de elementis indigne sentiat· dummodo de deo vera pronunciet. Nam q̃uis de incorporeis corporeisq; naturis nequeat quisq; disputare·beatum tamen illũ facit vita recta cum fide.

De fide Cap.II.

n On posse ad veram beatitudinẽ puenire nisi per fidem. Beatum autẽ esse·qui ⁊ recte credẽdo bene viuit ⁊ bene viuendo fidem rectam custodit. Deus si creditꝰ merito inuocatur ⁊ quęritur·ac p hoc tunc pfecte laudatur· quando inuocatur ⁊ creditur. Non tm̃ id credẽdũ est qđ sensu carnis dinoscimus· ꝫ magis etiã qđ intellectu mentis conspicimus·id est deũ. Sine fide nemo põt placere deo. Omne enim qđ non est ex fide·peccatũ est. Fides nequaq̃ vi extorquetur·sed ratione atq; exemplis suadetur. A quibus autem exigitur violenter·pseuerare in eis non potest·exemplo ut ait quidam nouellę arboris: cuius si quis cacumen violenter imprẽserit ⁊ demũ dum laxatur in id qđ fuerat confestim resurgitur. Sicut homo libero arbitrio conditus sua sponte diuerrit a deo·ita exp̃ria mentis conuersiõe credẽdo recurrit ad deũ·ut libertas agnoscatur arbitrij per p̃riam voluntatẽ. ⁊ beneficiũ gratię per acceptam fidei veritatem. In corde respicit deus fidem·vbi se non possunt hoies excusare: qui ore simulant veritatis pfessionẽ ⁊ corde retentant erroris impietatẽ. Sic̃ nihil proficit fides quę ore retinetur ⁊ corde nõ creditur·ita nihil profutura est fides quę corde tenetur si ore nõ profiteatur. De tali enĩ fide ꝓpheta ita quoddã obiurgat dicens. Perijt fides·ablata ẽ de ore eor. Fides enĩ quę corde creditꝰ. confessiõe cris ad salutem pfertur. Uacuam esse fine operibꝰ fidem. ⁊ frustra sibi de sola fide blanditur qui bonis opibus nõ ornatur. Qui crucẽ portat·debet ⁊ mundo mori. Nam ferre crucem ⁊ mori·mortificare seipsũ est·ferre ⁊ nõ mori·simulatio hypocritæ est. Qui p fidem cognitionem dei habent ⁊ operibus obscurantur·exemplũ balaam sequuntur q̃ cadẽs opere apertos oculos habuit p contemplationis fidem. Carnales·fidẽ non p virtute animi·sed p cõmodo quęrere tpali. Unde ⁊ domin⁹ dicit: Quęritis me non q: vidistis signa·sed q: manducastis de panibus meis. X̃pianus malus dum fm euangelij doctrinã non vivit·etiã ipsam fidem quam verbo colit oborta tentatione facile perdit. Multi fide tm̃ x̃piani sũt·ope ꝟo a x̃piana doctrina dissentiunt. Multi quoq; fidẽ x̃pi ex corde non amant· sed humano terrore eandẽ per hypocrisim tenere se simulant. Et qui esse nõ põt aperte mali·p terrorẽ ficte boni noscunt. Amatores mũdi pugnant aliquãdo p fide ⁊ alys quidem proficiunt. ipsi ꝟo amore terreno implicati cęlestia non requirũt· ꝫ verbo tm̃ fidẽ defendunt. Quidam p fide etiam hereticos insequũtur· sed per arrogantiam eos qui intra eccleſiã sũt contemnũt. Aduersarios quidẽ fidei confutant pro infidelitate·sed fideles premũt fasce superbię.

De charitate Cap.III.

q Uamuis nõnulli fide atq; opibꝰ sanctis esse videant participes·tamẽ q: priuant a charitate fraternę dilectiõis·nullũ habent incrementũ virtutis. Nã fiẽ ait aplus: Si tradidero corpus meũ ita ut ardeã·charitatẽ aũt nõ habuero·nihil mihi pdest. Sine amore charitatis q̃uis quisq; recte credat·ad beatitudinẽ puenire nõ põt·q: tanta ẽ charitatis virtꝰ·ut etiã ꝓpheria ⁊ martyriũ sine illa nihil esse credantur. Nullũ premiũ charitate pensatur. Charitas enĩ virtutũ omniũ obtinet principatũ. Unde ⁊ vinculũ perfectionis charitas ab apostolo dicit·eo q̃ vniuersę virtutes eius vinculo religent. Dilectio dei morti comparat·dicente salomone: Ualida ẽ ut mors dilectio. idcirco q: sicut mors violenter separat animam a corpore·ita ⁊ dilectio dei violenter segregat hominem a mundano ⁊ carnali amore. Qui dei pceptą contemnit· deũ nõ

diligit. Neqz enī regē diligimus. si odio leges eī habemus. Tenenda est cum sanctis viris vnitas charitatis. ꝛ quanto se quisqz subtrahit mundo. tanto opus est ut se assocĭet bonozum consoꝛtio. Charitas in dilectione dei ꝛ ꝓximi cōstat. Seruat aūt in se dilectionē dei qui a charitate nō diuidit ꝓximi. Qui a fraterna societate secernit a diuinę charitatis participatiōe priuat. Nec poterit deū diligere. qui nosc̄itur ī ꝓximi dilectiōe errare. Xp̄us deus est ꝛ homo. Totum ergo xp̄m non diligit qui hominem odit. Bonoꝛ discretio est nō odire personas. sed culpas. ꝛ recta dicta ꝑ falsis non spernere. ꝫ ꝓbare. Qui imꝑfecti sunt ī dei amoꝛe. sępe se a virtūs separe disponūt. ꝫ ponꝺere vitiozū grauati. rursus ad ea vitia quę optāt relinquere reuoluūtur.

De spe Caꝑ. IIII.

q Ui male agere non desistūt. vana spe inꝺulgentiā de dei pietate requirunt. Quā recte quęrerent. si ab actione ꝓraua cessarent. Meruendū valde est ut neqz ꝑ spem venię quā ꝓmittit deus. ꝑseuerāter peccemus. neqz qꝫ iuste peccata distringit veniā desperem⁹. ꝫ vtroqz periculo euitato ꝛ a malo declinemus ꝛ de pietate dei veniā sperem⁹. Omnis quippe iustus spe ꝛ foꝛmidine nitet. quia nūc illū ad gaudiū spes erigit. nūc ad foꝛmidinem terroꝛ gehennę adducit.

De gratia Caꝑ. v.

i Nterdū peccantibus nobis deus dona sua non retrahit. ut ad spem diuinę ꝓpiationis mens humana consurgat. Nā nō potest conuersū spernere. qui peccantē suis beneficĭs ꝓuocat ad se redire. Confessionem hoīs nō esse humanę virtutis. Nam si cōfessionē boni opis nō ī nobis deꝰ opatur. cur ꝑ ꝓphetā dicitur: cōfessio ꝛ magnificentia opꝰ eī⁹? Ab illo enī nobis oīa bona gratia ꝓueniente donant. Nā nihil boni opis dedim⁹. ꝑ qꝺ cōfessionem fidei accipere meremur. Profectꝰ hoīs donū dei est. Nec a se pōt quisqz. ꝫ a dño coꝛꝛigi. Non enim quicqz boni habet ꝓꝑiū homo: cuius via nō est eius. nec stante ꝓphęta: Scio domine quia nō est hoīs via eius. nec viri est ut ambulet ꝛ dirigat gressus suos. Sciant liberi arbitrĭ defensoꝛes nihil posse homines ī bonū sua ꝓualere virtute. nisi diuinę gratię sustentent iuuamine. Unde ꝛ ꝑ ꝓphętā dominꝰ dicit. Perditio tua isrł. tm̄ ī me auxiliū tuū. qsi diceret: ut pereas tuo merito. ut saluēris meo auxilio. Hoīs meritū superna gratia. nō ut veniat iuenit. ꝫ postqz venerit facit: atqz ad indignā mentem veniens facit in ea meritum qꝺ remuneret. quę solum iuenerat qꝺ puniret. Quid enī ex se ille latro meruit qui de faucib⁹ inferni crucē ascendit. de cruce paradisū adĭit? Reus quiꝺē ille ꝛ fraterno sanguine venit cruentus. sed diuina gratia ī cruce mutat⁹. Sciendū qꝫ ꝛ nostra sit iusticia in his quę recte agim⁹. ꝛ dei gratia eo qꝫ eā mereamur. Hęc enī ꝛ dantis dei ꝛ accipientis est ho minis. sicut ꝛ panem nostrū dicim⁹. quē tamē a deo accipe postulamus. Spiritalis gratia non oībus distribuitur. sed tantūmodo electis donat. Nō enī oīuz ē fides quā qꝺē ꝛ si plurimi suscipiunt. opꝰ tamen fidei non cōsequūtur. In diuisione donoꝛum diuersi ꝓcipiunt diuersa dei munera nō tm̄ concedunt vni oīa ut sit ꝑ humilitatis studio qꝫ alter adiuuetur in altero. Nam qꝺ in eęchiele aīaliū alę altera ad alterā ꝓcutiūtur. virtutes designantur sanctoꝛ. mutuo sese affectu ꝓuocantiū. atqz alterno exēplo inuicē sese erudientiū. Munera gratiarū alia isti. alia ꝺo donātur illi. Nec dantur ita habere vni. ut nō egeat alterius. Posse fieri nō est dubiū ut hi quos quidam virtutū excellentia antecedūt. dei repentina ꝓuenti gratia. quosdam compendio sanctitatis ꝓueniant. ꝛ dum sint conuersione postremi. subito efficiunt virtutis culmine ꝓimi. Dū quisqz aliqꝺ donū accipit. nō appetat amplꝰ qꝫ qꝺ meruit. ne dū alterꝰ mēbri officium arripe tentat. id qꝺ meruit pdat. Cōturbat enī coꝛpis oꝛdinē totū qꝺ nō suo contentus officio subꝛipit alienum. Mali dona ideo ad damnationem accipiūt. qꝛ illis nō ad dei laudē ꝫ ad suam vanitatē vtuntur. Bonis male vtūt qꝺ ea quę a deo illis donata sūt. ī malos vsus assumūt. sicut ingenium. sicut ꝛ cętera dei dona. Multis dei donis gaudem⁹. quę nos ab eo ꝓcepisse cognoscimus. Nam qꝺ sapientes sumus. qꝫ diuites. qꝫ potentes eristim⁹. nō alterꝰ. ꝫ portꝰ diuino munere sumus. Utamur ergo optime diuinis beneficĭs. quatenus ꝛ deum nō pęniteat dedisse. ꝛ nobis accepisse sit vtile. Sicut auferre deꝰ dicit hoī donū aliqꝺ qꝺ homo nō habuit. id ē qꝺ accipere non mernit. sic ꝛ obdurare dicitur deus hominē non eius faciendo duriciā. sed non auferendo eam quam sibi ipse nutriuit. Non aliter ꝛ obęcare dicitur quoꝺā deus non ut in eis eandē ipse ęcitatem faciat. sed qꝫ ꝑ eoꝛ iutilib⁹ meritis ęcitatē eoꝛū ab eis ipse nō auferat. Plęrisqz dei dona dātur. ꝑseuerantia ꝺo doni non datur. Et inde est qꝫ quidam ꝓncipia habent conuersiōis bona. fine ꝺo malo clauduntur. Electi ꝺo ꝛ conuersionis dona accipiunt ꝛ ꝑseuerantiā doni. Ea ꝙ causa ē qꝫ quiꝺā ꝛ bene incipiūt ꝛ bene finiūt.

De prędestinatione Caꝑ. VI.

g Emina est prędestinatio. siue electoꝛ ad requiē. siue repꝛoboꝛ ad moꝛtē. Utraqz agitur diuino iudicio ut semꝑ electos superna ꝛ interioꝛa sequi faciat. sempqz repꝛobos ut infima ꝛ exterioꝛa delectent. deserendo ꝑmittat. Sicut ignoꝛat homo terminū lucis ꝛ tenebꝛaꝝ uel vtriusqz rei quis finis sit. ita plenius nescit qꝺs ante suum finem luce iusticię ꝓcueniatur. uel quis peccatoꝝ tenebꝛis vsqz in suū terminū obscureꝫ. aut qꝺs post lapsū tenebꝛaꝝ cōuersus resurgat ad lucē. Cūcta hęc deo patēt. hominibus ꝺo latent. Quis iustoꝝ conuersatio in hac vita ꝓbabilis sit. incertum tamē hominib⁹ esse qꝺ quē sint

finē prędestinati·ꝫ oia reseruari futuro examini. Mira dispositio ē supnę distributionis·per quā hic iustus ampli⁹ iustificatur·impius ampli⁹ sordidat. Malus ad bonū aliquādo conuertitur.ꝛ bonus ad malū aliquādo reflectitur. Vult quis eē bonus ꝛ non valet·vult alter esse mal⁹ ꝛ non permittit interire. Datur ei ꝙ sit mal⁹ q̄ vult eē bon⁹. alius nec vult nec datur ei ut sit bonus. Iste nascit i errore ꝛ morit·ille i bono quo cępit vsqꝫ ad finē pdurat. Tamdiu i bono iste stat quousqꝫ cadat·ille male diu viuēdo i fine saluat respectusqꝫ cōuertit. Vult pdesse i bono iustus·nec pręualet·vult nocere malus ꝛ pręualet. Iste vult deo vacare·sed sęculo impedit·ille negocijs implicari cupit nec pficit. Dominat mal⁹ bono·bonus damnatur p impio·impius honorat p iusto. Ęri hac tāta obscuritate nō valet homo diuinam scrutari dispositionem ꝛ occultum prędestinatiōis ppendere ordinem.

De conuersis Cap̄.vii.

On inchoantib⁹ pręmiū promittit·sed perseverantibus. Scriptum est enim: Qui pseuerauerit vsqꝫ in finē hic saluus erit. Tunc enim placet deo nostra conuersio·qñ bonum quod inchoamus pseuerāti fine complemus. Nam sicut scriptū est: Ue his qui sustinentiam pdiderunt·id est opus bonū nō consūmauerunt. Indulgentia peccatorū sciendū·vbi·quando uel qualibus datur. Ubi quippe nisi intra ecclesiam catholicam? Quando nisi ante venturi exitus diem? Quia ecce nunc tempus acceptabile·ecce nunc dies salutis. Qualibus·nisi conuersis·qui p humilitatē ad paruulos trāsēūt imitationē·de quibus dicit: Talium ē enī regnū celorū. Nemo ppēdere pōt quāti sit ponderis iniusticia uel quanti fulgoris radio iusticia clareat·nisi qui prius toto mentis nisu conuertat ad deum·quatenus ipso lumine quo illustrat ꝛ suā fęliciratem agnoscat ꝛ lumē qō cęco corde nō intuebatur intelligat. Tunc autem inattingibilē intelligi posse iusticiam·dum eā quisqꝫ sequi conuersus tentauerit·q: lux non intelligit nisi cū videtur. Judiciū qō in hois potestate cōsistit cōuersionis ē gratia per quam nosmetipsos iudicamus·quando flentes mala nostra punimus ꝛ bono qō ex deo nobis est solidius inhęrem⁹. Tripartitus describit ē vniuscuiusqꝫ cōuersi profect⁹·id ē prim⁹ cognoscendi a malo·secundus faciēdi bonū. tertius cōsequēdi boni opis prēmiū. Nam qō ait prophęta: Solue fasciculos deprimētes·mali est emendatio. qō ꝺo adiecit: Frange esurienti panē tuum·operis boni ē actio. In eo ꝺo qō subiūgit: tunc erumpet q̄si mane lumen tuū. operis boni est retributio. Ergo non pficit facere bonū·nisi correctū fuerit malū. Nec poterit quisqꝫ ad contemplationē dei pficere·nisi se prius in bonis studuerit actib⁹ exercere. Multis modis terret de⁹ homines·ut uel sero conuertant·atqꝫ exinde magis erubescant q̄ tamdiu expectati sunt ut redirent. Nā nūc minis: nūc plagis·nūc reuelatiōib⁹ quosdam concutit·ut qui voluntate cōuerti despiciunt·cōmoti terroribus corrigātur. Plęriqꝫ ex sola mentis deuotione conuertūt ad deū. nonnulli ꝺo coacti plagis conuertunt qui ex deuotione nō conuertebāt. Juxta capitulū psalmi dicētis: In freno ꝛ chamo maxillas eoꝝ constringe qui nō approximant ad te. Plęriqꝫ aūt dū deuotiōe nō cōuertūt·plagę stimulis feriūt·q̄ tñ nec sub verbere sentiūt ut aliqtenus corrigāt·sic ęgyptus cui ꝛ pēnas dedit ꝛ emendare nequiuit. De talibus enī ait p̄pheta: Percussisti eos ꝛ non doluerūt·attriuisti eos ꝛ renuerunt suscipere disciplinā. Nonnulli viri sęculares elatiōe mentis tumētes postmodū conuersi ad deum religiosa sequuntur obedientia xp̄m. ꝛ qui antea celsitudine mundiali tumebant·postea ipsam elationē in studio humilitatis cōmutant. Quidam sunt qui iam secrete conuersi sunt·quoꝝ cōuersio q: nō ꝓcedit ad publicum·apud existimationē humanā quales fuerūt tales adhuc esse putant·iam tamen in dei oculis surrexerunt. Itē quidam adhuc humano iudicio stare cernūtur·iam tamē in oculis dei ceciderunt. Multi apud homines reprobi sūt. ꝛ apud deum electi. atqꝫ itē multi apud homines electi putantur. ꝛ apud deum reprobi existunt. Salomone dicente: Uidi inquit impios sepultos qui cum adhuc viuerēt in loco sancto erant. ꝛ laudabant i ciuitate quasi iustoꝝ operum. Null⁹ ergo se putet electū ne forte iam apud deum sit reprobus.

De primordijs conuersorum Cap̄.viii.

Rimodum genus est conuersionis ad deum·inchoationis cum dulcedine·meditatis cum labore·perfectionis cū requie. Sed tamē plęriqꝫ alij incipiūt a dulcedine. alij a tentationū amaritudine. Omnis cōuersus ante ex fletu inchoet peroꝝ. ꝛ sic transeat ad desideriū supernoꝝ. Prius enim lachrymis purgāda sunt vitia quę gessimus. ꝛ tunc mundata mentis acie id qō quęrimus mentis gaudio contemplemur. ut dum antea flendo peccati a nobis caligo detergitur·mundatis cordis oculis libere supernа inspiciant. Ante necesse est timore cōuerti ad deum·ut meru futurarum pēnarū carnales illecebre deuincantur. Deinde oportet abiecto timore ad amorē virę ęternę trāsire. Perfecta enī charitas foras mittit timorē. qui autē timet pēnā habet ꝛ nō ē pfectus. Unde ꝛ apostolus: non enim inquit accepistis spiritū seruitutis iterū in timore·sed accepistis spiritū adoptiōis·p quem salicz iam nō peccati pęna seruos comprimit·sed amor iusticię liberos reddit. Necesse est oī conuerso·ut p timorē ꝓsurgere ad charitatē dei debeat q̄si filius ne sp sub timore iacear q̄si seruus. Tūc enī amorē nr̄ę ꝓuersiōis ostēdim⁹·si denuo ut patrē diligim⁹ quē pius seruili mētę vere ut dñm formidabam⁹.

Primordia conuersoꝝ blandis refouenda sunt modis ne si ab asperitate incipiant exterriti ad priores lapsus recurrant. Qui enim cōuersum sine leuitate erudit exasperare potius q̄ corrigere nouit. Couersus quisq; antea ab ope corrigēdus est. postea ꝙ a cogitatiōe ut prius refrēnet prauū actū deinde appetitū ac delictū ut qō iā in ope non apparet in cogitatione nequaq̄ pduret. Dis noua conuersio adhuc pristinę vitę habet cōmixtionē. ꝓterea nequaq̄ ea virtus pcedere ad hominū oculos debet donec cōuersatio verus fūditus ab animo extirpet. Quisq; ex deteriore iam melior esse cępit caueat de acceptis extolli virtutibus ne grauī ꝑ vanā gloriā corruat q̄ pus cum p lapsum vitioꝝ iacebat.

De conflictu conuersoꝝ Cap. ix.

Uisq; cōuersus si mox oēs carnis stimulos calcare cupiat. ꝛ sūma virtutū subire contendat si adhuc forte aliqua aduersa de carnis molestijs tolerat non frangat quia dispensatoꝝ bonoꝝ nouit aduersitates reprimere vitioꝝ successione virtutū. Tūc magis grauari se quisq; impulsu vitioꝝ agnoscit dū ad cognitionē dei accesserit sicut populus isrl grauiori onere ab egyptijs premit dū p moysen diuina illi cognitio aperit. Vana enī ante cōuersionē quasi pacem in hoie habēt. quando aūt expellunt acriori virtute cōsurgūt. Fiunt aūt inimica cōuerso quę pcōri prospere blandiebant atq; itē fiūt blanda conuerso quę pcōri aduersa exterruerunt. Multos habet conflictus dei seruus ex recordatione operum pteritoꝝ multiq; post cōuersionē etiā nolentes motū libidinis sustinēt. Qō tamē ad damnationē non tolerant sed ad pbationē scilicz ut semp habeant p exercitienda inertia hostē cui resistant dūmodo nō cōsentiāt. Unde ꝛ nouerint serui dei se etiā a peccatis iam esse mundatos ꝟ tamen cogitationū turpiū adhuc interpellatione pulsari. Ante cōuersionē pcessit turba pcōꝝ. post conuersionē sequit turba tentationū. Illa se obijciunt ne ad deū conuertamur ista se ingerunt ne liberius cordis oculis deū cernamus. Utriusq; tumultus insolentiā nobis gignit intērionēq; nostram sępe fraude multimoda intercludit. Utile ē dei seruo post conuersionē tentari q̄tenꝰ a repore negligentię sollicitātibus virtus ad virtutes animū p exercitiū pparet meritoꝝ.

De remissa conuersione Cap. x.

Ultos remissa cōuersio i pristinos errores reducit ac viuēdi repore resoluit. Horū ergo exēpla q̄sq; cōuersus cuita ne dū timore dei a repore incipis rursus mūdanis erroribus imergaris. Tepidus in conuersione ociosa verba ꝛ vanas cogitationes noxias esse nō conspicit. Qz si a torpore mentis euigilauerit ea quę leuia existimabat cōfestim q̄si horrēda atq; atrocia prunescit. Fraus ꝛ desidia i omni bono opere formidāda ē. Fraudē facim⁹ deo quoties de ipsis donis ꝛ muneribꝰ gloriā ꝓpriā ꝛ humanā laudem appetimus ꝛ de bono opere nostro nosmetipsos non deū laudamus. Desidiā ꝙo agimus quotiens p torporē languide ea quę dei sūt operamur. Dis ars sęculi hui⁹ strenuos amatores habet ꝛ ad exequendū promptissimos. ꝛ hoc pinde fit q; presentē habet operis sui remunerationē. Ars ꝙo diuini timoris plerosq; habet sectatores languidos tepidos pigritię inertia congelatos ꝟ hoc pinde q̄ labor coꝝ nō p presenti ꝟ p futura remuneratione differt. Ideoq; dum coꝝ laborē mercedis retributio nō statim cōsequit spe ipsi pene dissoluta languescunt. Unde ꝛ magna illoꝝ gloria pdicatur q̄ bonę conuersionis principia augmento solidioꝝ consumāt atq; eo ad promerendam retributionē clariores pparantur quo firmius duri itineris laborem ꝛ inchoāt ꝛ cōsumāt. Quidam primo cōuersiōis calore ad virtures sese accingūt accedente ꝙo pgressu dum imoderate terrenis rebus incūbunt puluere infimi apertiꝰ obscurantur. Unde ꝛ dns de bonis seminibꝰ i spinis iactatis dicit: Q.ꝰ aūt cecidit i spinis hi sūt qui audiūt ꝙbū dei. ꝛ a sollicitudine sęculi uel fallacia diuitiarū suffocant verbū. ꝛ sine fructu efficiunt. Nup conuersi nequaq̄ debent in curis exteriorib⁹ pueri. Nā si implicent cōfestim quasi plantata arbuscula ꝛ nec dū radice pfixa concutiunt pariter ꝛ arescunt. Valet interdū cōuersis p animę salute mutatio loci. Plerūq; enī dū mutat locus mutatur ꝛ mentis affectus. Congruū ē enim inde etiā corpaliter auelli vbi q̄sq; illecebris deserniuit. Nā locꝰ vbi prauę quisq; vixit ꝟ in aspectu mētis opponit qō semp ibi uel cogitauit uel gessit

De exemplis sanctoꝝ Cap. xi.

D cōuersione seu correctione mortalium multū prosūt exēpla bonoꝝ. Mores enī inchoantiū non queunt pficere ad bene viuēdū nisi pfectoꝝ informētur exemplis patrū. Reprobi aūt nō attendūt documenta bonoꝝ quę imitentur in melius ꝟ ponūt sibi exempla malorum quibus ad suoꝝ morū puersitatem vrantur i pcius. Ob hanc vtilitatē scribunt sanctoꝝ ruinę ꝛ reparationes ut spem faciant salutis humanę ne quisq̄ post lapsum penitendo desperet venīā dum conspicit sanctorū reparationē fuisse etiam post ruinam. Sciant flagitio dediti ad quā vtilitatem coꝝ exempla ponantur sanctorum scilicz ut aut sint quos imitentur ad reparationem aut certe ex eorum comparatione duri de inobedientia puniātur. Propterea virtutes sanctorū ad exemplum nostrū deus ꝓposuit ut quanto de imitatione eorum conferri possunt nobis iusticię pmia tāto de pseuerātia mali sint grauiora tormēta. Si enim ad boni incitamentum diuina quib⁹ admoneremur pcepta deessent pro lege nobis sanctorum exempla sufficerent. Ut contra dum ꝛ nos deus pceptis suis admoneat ꝛ vitę sanctorum boni operis nobis exempla ꝓponat nulla est

mo Alejandrin
San Tomasso

iam de reatu excusatio·qa ⁊ lex dei ad aures nostras quotidie pulsat. ⁊ factorū documenta bonozum cozdis nostri intima ꝓuocant. Et si prauozū sepe secuti sumus exempla·cur nō imitemur scōrū digna ⁊ deo placita facta? Et si apti fuim⁹ imitari iniquos in malū·cur pigri sumus imitari iustos i bonū? Oranda est deus ut virtutes quas pparauit sanctis ad cozonā·nobis ad pfectum sint positę·nō ad pnā. Proficient autē ad pfectum nostrum si tot exempla voluerimus imitari virtutū. Certe si ea potius auersari q̄ imitari fuerimus·ad damnationē nostrā erūt qui ea legēdo implere neglerim⁹. Multi viram sanctorū imitantur. ⁊ de moꝛib⁹ alterius effigiem virtutis sumunt·tanq̄ si imago quelibet intendat. ⁊ de eius similitudine species picta formet·sicq̄ fit ad imaginem similis ille qui ad similitudinē viuit imaginis. Qui sanctū virū imitatur·quasi exemplar aliqō intuet·sesecq̄ in illo quasi in speculo pspicit ut adꝛiciat qō deesse virtutis agnoscit. Min⁹ eni seipsū homo ex semetipsō considerat·sed dū alteꝛ intendit id qō min⁹ ē luminis adꝛicit. Perfectorū est iā virorū non quelibet sanctoꝛ imitando·sed ipsam veritatē intuendo·ad cui⁹ imaginem facti sūt·iusticiam operari. Et hoc indicat qō scribit: Faciam⁹ hoiem ad imaginē ⁊ similitudinem nostram·q: ipsam intelligendo imitat diuinitatem ad cuius factus ē similitudinē. Iste ergo tantus est ut non egeat homine demonstratoꝛe iusticię·ꝫ ipsam contemplando imitet iusticiam. Exempla sanctorū quibus ędificatur homo·varias faciunt cōsectari virtutes: humilitatis ex xp̄o·deuotiōis ex petro·charitatis ex iohāne·obedientię de abraham·patientię de ysaac·tolerancię de iacob·castimonię de ioseph·māsuetudinis de moyse·cōstantię de iosue·benignitatis de samuel·misericordię de dauid·abstinentię de daniel. sic ⁊ cętera facta pꝛioꝛ quo laboꝛe·quo moderamine·qua ve intentione uel compunctiōe gerantur·vir scūs imitando considerat.

De compunctione cozdis Cap̄.xii.

Compunctio cozdis est humilitas mentis cum lachrymis·exoriens de recozdatione peccati ⁊ timoꝛe iudicij. Illa ē conuersis pfectioꝛ compunctionis affectio·quę oēs a se carnaliū desideriozū affectus repellit. ⁊ intētionem suam toto mentis studio in dei contēplatione defigit. Geminā esse compunctionē·qua ꝓpter deū anima cuiusq electi afficit·id est·uel dū opera suozū mala considerat·uel dū desiderio eterne vitę suspirat. Quattuoꝛ eē qualitates affectionum quibus mens iusti tedio salubꝛi compungit hoc ē: memoꝛia pteritozū facinozū·recozdatio futurarū pnarū·consideratio peregrinatiōis suę in hūius vitę longinquitate·desideriū supne patrię: quatenus ad eam quātocius valeat puenire. Quisq peccatoꝛ memoꝛia compungitur ad lamenta·tunc dei se pzesentia sciat visitari·quando id qō se admisisse recolit·interius erubescit·suoq iudicio penitendō iam punit. Nam tunc petrus fleuit quando i eum xp̄us respexit. Unde ⁊ psalmus: Respexit inquit ⁊ cōmota est ⁊ contremuit terra. Gressus dei sunt in cozde hominis interioris·quando bona desideria surgunt ut calcentur mala. Quando ergo ista in cozde hominis fiunt·sciendū est tunc esse deum per gratiā cozdi humano pzesentem. Unde se tunc magis homo acuere ad compunctionem debet·quādo sentit deum interius operantē. Quō mens hominis iusti ex vera compunctione rapiatur. ⁊ qualiter infirmata reuertat degustate lucis magnitudine·illū nosse posse qui iam aliquid exinde gustauit. Sunt qui non ex vera cozdis compunctione sui accusatoꝛes fiunt·sed tm̄ ad hoc eē se peccatoꝛes assignant. ut ex ficta humilitate confessionis locum inueniant sanctitatis.

De confessione peccatozum ⁊ pnitentia Cap̄.xiii.

Ex eo vnusquisq iustus eē incipit·ex quo sui accusatoꝛ extiterit. Multi autē econtra semetipsos peccatoꝛes fatentur. ⁊ tamen semetipsos a peccato non subtrahunt. Magna iam iusticię pars est seipsum nosse homo q̄ pꝛauus ē·ut ex eo diuinę virtuti subdatur humilius ex quo suam infirmitatem agnoscit. Bene se iudicat iustus i hac vita·ne iudicetur a deo damnatione ꝑpetua. Tunc autem iudiciū de se quisq sumit·quando per dignam pnitentriā sua pꝛava facta condēnat. Amaritudo pnitentrię facit animū ⁊ sua facta subtilius discutere. ⁊ dona dei quę cōtempsit flendo cōmemoꝛare. Nihil autē peius q̄ culpā agnoscere nec deflere. Duplicē habere debet fletum in pnitētia omnis peccatoꝛ. siue quia per negligentiam bonū non fecit. seu quia malū per audaciam perpetrauit. Qō eni opoꝛtuit non gessit. ⁊ gessit qō agere nō opoꝛtuit. Ille pnitentiam digne agit qui reatum suū satisfactione legitima plangit·condemnando scilicz ac deflendo quę gessit·tanto inde plozando pꝛofusius·quanto extitit in peccato pꝛocliuius. Ille pnitentiam digne agit·qui sic pteꝛita mala deplozat·ut futuꝛa iterum non cōmittat. Nam qui plangit peccatū. ⁊ iterū admittit peccatū·quasi si quis lauet laterē crudum·quem quanto magis eluerit tanto amplius lutum facit. Quis quisq sit peccatoꝛ ⁊ impius·si ad penitentiam conuertatur·consequi posse veniam creditur. Nullus enim de bonitate dei dubitat·sed sola accipientium pꝛauitas conferri sibi indulgentiam abnegat. In hac vita tm̄ pnitentię patet libertas. post mortē ꝯo nullam coꝛrectiōis eē licentiā. Unde ⁊ dns dicit: Me opoꝛtet operari opa eⁿ q̄ me misit donec dies ē. Uenit aūt noꝛ quādo nemo poterit operari. Hinc ⁊ pꝓpheta; Date inquit dño deo nostro gloriā antequ

cõtenebrescat·id est anteq̃ mors ęterna p̃ueniat. In hac vita dũ estis·deũ p̃ penitentiã glorificate. Adhuc in hoc sęculo pẽnitẽtiã operantibus dei misericordia subuenit. In futuro aũt iam nõ operamur·sed rationẽ nostrorũ operũ ponimus. Per id deteriorant plerunq; iniqui q̃ per patientiã dei spaciũ accipiũt emendandi· quia illi mora viuẽdi nõ vtunt ad pẽnitẽtiã·ꝫ ad peccãdi vsurpant audaciã. A malo aũt in deterius vadit·qui temp' sibi ad pẽnitẽdũ indultũ ad libertatẽ p̃ua operis vertit. Festinare debet ad deũ penitendo vnusquisq; dũ põt·ne si dum põt noluerit·cum tarde voluerit oĩo nõ possit. Proinde p̃phęta ait: Quęrite dñm dum inueniri põt·invocate eũ dũ p̃pe est. Et vbi inueniri põt nisi i hac vita·in qua etiã·q̃ p̃pe est omnib' invocantib' se? Nam tũc iã longe erit quando dixerit: Ire in ignẽ ęternum. Modo autem nõ videt·q̃ p̃pe est·tũc videbitur·q̃ p̃pe non erit·q: q̃ videri poterit·q̃ nõ poterit inueniri. Si quãdo quisq; peccare põt pẽnitet·vitãq; suam viuens ab oi crimine corrigit·non dubiũ q̃ moriens ad ęternã transeat requiẽ. Qui aũt prave viuẽdo pẽnitentiã in mortis agit periculo·sicut eius damnatio incerta est·sic remissio dubia. Qui ergo cupit certus esse in morte de indulgentia·sanus pẽnitęat·sanus ꝑpetrata facinora defleat. Sunt qui pẽnitentibus securitatẽ cito pollicentur·quibus bene p̃phętã dicitur: Curabant contritionẽ filię populi mei cũ ignominia dicentes: pax·q̃ nõ erat pax. Cum ignominia igit̃ curat cõtritionem·qui peccanti q̃ non legitime pẽnitenti p̃mittit securitatẽ. Unde q̃ sequit̃: Confusi sũt q: abhominationẽ fecerũt·id ẽ cõfusi sũt non pẽnitẽdo·ꝫ pęnas luendo. Aliter enĩ cõfunditur coram iudice reus dum plectitur·atq; aliter qui de malo ope erubescens corrigit̃. Ille enim q: rep̃hensus est confundit̃·iste q: se malũ fecisse memorat. Quis per pẽnitentiam ꝓpitiatio pcõq; fit·sine metu tamẽ hõ esse nõ debet·quia pẽnitentis satisfactio diuino tm̃ pensat̃ iudicio non humano. Proinde quia miseratio dei occulta ẽ·sine intermissione flere necesse est. Neq; enĩ vnq̃ oportet pẽnitẽrem habere de peccatis securitatẽ. Nã securitas negligentiã parit. negligentia autẽ sępe incautũ ad vitia transacta reducit. Dũ p̃ pẽnitentiã expulsa fuerint ab homine vitia·si forte post hęc intercedente securitate quęlibet culpa subrepserit·cõfestim delectatiões p̃istinę vitioq; mẽtẽ auidus irrepunt·pulsanteq; hominẽ in consuetis opibus grauẽ p̃trahunt·ita ut sint nouissima hois illius peiora p̃oribus.

De desperatione peccantiũ Cap̃.xiiii.

Non p̃ locoꝝ spacia·sed p̃ affectum bonũ uel malum itur recedituꝝ ve a deo. Neq; enim gressu pedũ ꝫ gressu operũ uel morum elongamus uel ꝓpinquamus ad deum. Perperare flagitiũ aliquod mors animę est·cõtinere pẽnitentiã q̃ pmanere in culpa·descendere in ifernũ post mortẽ ẽ. Ergo peccare ad mortẽ p̃tinet·desperare vo in infernũ descendere. Unde q̃ scriptura ait: Impius dum in p̃profundũ malorũ venerit contẽnit. Sępe diabolus eos quos conuerti ad pẽnitentiam aspicit·immanitate sceleruũ pcussos ad desperationẽ deducit·ut subtracta spe veniç·trahat in diffidentiã quos nõ potuit retinere pseuerãtes in culpa. Sed pẽnitens p̃uidere debet callidas contra se hostis infidias·sicq; dei iusticiã metuat·ut tamẽ q̃uis in magnis sceleribus de misericordia eius cõfidat. Amplius lętat deus de anima desperata q̃ aliquãdo conuersa·q̃ de ea quę nunq̃ extitit pdita·sicut de p̃digo filio qui mortu' fuerat q̃ reuixit·perierat q̃ inuentus ẽ. de cui' regressu magnũ fit gaudiũ patris. Non aliter coã deo q̃ angelis copiosius ẽ gaudũ de eo qui a periculo liberat̃·q̃ de eo q̃ nunq̃ nouit peccati periculum. Quanto enim cõtristat res pdita·tanto magis si fuerit inuenta lętificat. sicut i euangelio pastor ille exultat qui perditam ouem inuentam humeris suis gaudens reportat. Nullus desperare debet veniã·etiam si circa finem vitę ad pẽnitentiã conuertat̃. Unũquęq; enĩ deus de suo fine nõ de vita p̃terita iudicat. Hoc quippe q̃ legis testimonio edocet̃·q̃ homo de suo extremo iustificat̃ quãdo de' p̃ Asimi p̃mogenito ouẽ iussit offerri·ꝫ est imundiciã vitę p̃teritę mutandã p̃ innocẽtiã boni finis. Unde q̃ cauda iubetur offerri in hostiã·id est vita extrema in pẽnitentiã. Multi supna respersi gratia in extremis suis ad deũ reuertũt̃ p̃ pẽnitentiã. q̃ quęcũq; mala gesserũt quotidianis fletibus purgant·atq; in bonis factis mala gesta cõmutãt. Quib' iuste totũ qõ deliquerãt ignoscit̃·q: ipsi qõ male gesserũt pẽnitẽdo cognoscũt. In vita hois finis quęrendus est·quoniã deus non respicit quales antea vixim̃us·sed quales circa finẽ vitę erimus.

De his qui a deo deseruñt Cap̃.xv.

Deserente deo nullũ pẽnitere·deo respiciente sua vnumquęq; facta videre q̃ plangere q̃ vnde ceciderit cogitare. Nõnulli autem ita despiciunt̃ a deo ut deplorare mala sua non possint etiã si velint. Cõsilio imundoꝝ spirituũ hoc ẽ·quia ipsis negatũ est post p̃uaricatioñ regredi ad iusticiam·obseruare aditũ pẽnitentię hoib' cupiunt·ne uel ipsi reuertant̃ ad deũ. eosq; socios in dditione habere contendũt·quibuscunq; fraudib' insistentes·ut aut deserantur a deo·aut flagelli imanitate desperẽt. Ingemiscẽdum ẽ iugiter q̃ postposita securitate lugendũ·ne dei secreto q̃ iusto iudicio deseratur homo. q̃ pdendus in potestate dęmonũ relinquat̃. Nam reuera quẽ deus deserit·demones suscipiũt. Dominici cõemptores p̃cepti·stat̃im ut auertunt̃ a deo·a malignis spiritibus occupantur·a quibus etiam ut mala faciant persuadentur. Hinc est illud p̃ophetic̃ũ. Inimicos dei persequuntur tenebrę. quę intelliguntur dęmones. Unde q̃ i psalmo legit̃:

Immissiones p ãgelos malos. Quidã repzobozꝫ inptãte dęmonũ occulto dei iudicio ⁊ iustissimo rediguntꝫ. esaia testante: Ipse misit eis sortem. ⁊ manus eꝰ diuisit eis eã in mẽsura. vsqꝫ in ęternũ possidebunt eã. Quidã electozꝫ dimittuntꝫ diuina iusticia incidere i errozẽ peccati. ꝫ tñ miseratiõe eꝰ reducti denuo cõuertuntꝫ. De talibꝰ eni p ꝓphetam dñs loquitꝫ: Et dimisi eũ ⁊ reduri eũ ⁊ reddidi ei consolationẽ. Nõnũqꝫ etiã reuertẽs deꝰ ad hominẽ quẽ deseruerat. rursus affligẽs visitat. ⁊ p lamẽra lachzymarꝫ ac pęnitẽtię afflictionẽ a peccatis expurgat. dicẽte Job ad deũ. Propter superbiam inquit qñ leęnã capies me. reuersusqꝫ mirabilit me crucias. Reuertẽs eni deus hominẽ cruciat. qñ quẽ peccantẽ deseruerat. flagellando iterꝫ visitat. Malis actibꝰ contra nos amplꝰ cęlestem iracundiã nequaqꝫ ꝓuocare debemꝰ. quin potius si pęnitẽdo digna deo acta gesserimꝰ. seueritatem eꝰ in clęmentiã cõmutabimꝰ. Nã ille qui nos malos tolerat. nõ dubiũ ẽ qꝫ cõuersis clęmenꝫ ignoscat. Nã qꝫ seruat nobis tempꝰ pęnitentię ut non simul morte obruamur pzęcipiti. ꝫ deꝫ locꝰ satisfactionis. hoc totũ de dei pzocedit clęmẽtia. ut nos nõ damnet crudeliter. ꝫ expectet ad pęnitentiam patienter.

De his qui ad delictum post lachzymas reuertuntur Cap. xvi.

Krisoz: ẽ nõ pęnitẽs q̃ adhuc agit qõ pęniret. nec videꝫ deũ poscere subditus. sed subsannare supbus. Canis reuersus ad vomitũ. ⁊ pęnitẽs ad peccatũ. Multi eni lachzymas indefinenter fundunt. ⁊ peccare non desinũt. Quosdã accipere lachzymas ad pęnitẽtiã. ⁊ effectũ pęnitẽtię nõ habere. q̃ incõstantia mẽtis nũc recozdatione peccati lachzymas fundũt. nunc ꝙo reuiuiscẽte vsu ea quę fleuerũt iterãdo cõmittunt. Qui ⁊ pzęterita vult plangere. ⁊ acriozibꝰ sęcularibꝰ incubare. iste iustã mũdationẽ nõ habet. qm adhuc agit quę pęnitendo deflere possit. Esaias peccatozibꝰ dicit: Lauamini. mũdi estote. Lauatꝫ itaqꝫ ⁊ mũdꝫ ẽ. q̃ ⁊ pzęterita plangit ⁊ flenda iterꝫ nõ cõmittit. Lauatꝫ ⁊ nõ est mũdus q̃ plãgit quę gessit nec tñ deserit. ⁊ post lachzymas ea quę deflerat repetit. Sic deniqꝫ ⁊ alibi animã pęnitentem atqꝫ iterũ delinquentẽ sermo diuinꝰ increpat dicẽs: Qꝫvilis facta es nimis iterãs vias tuas. Quisquis ergo culpas pzęteritas ploꝛat. hũc nec esse est modũ teneat. ut sic admissa defleat. ne iterũ flenda cõmittat. Ue mihi misero Isidozo qui ⁊ pęnitere retro acta negligo. ⁊ adhuc pęnitenda cõmitto.

De peccato Cap. xvii.

Uobus modis peccatũ cõmittitꝫ. id ẽ aut vi cupiditatis. aut metu timozis. dũ uel quisqꝫ vult adipisci qõ cupit. uel timet ne incurrat qõ metuit. Quattuoz modis cõmittitꝫ peccatũ in cozde. ꝗttuoz ꝓperatꝫ ex ope. Admittitꝫ cozde suggestione dęmonũ. delectatione carnis. cõsensione mentis. defensione elationis. Cõmittitꝫ opere. nũc latenter. nũc palam. nũc cõsuetudine. nũc desperatione. Istis ergo gradibus ⁊ cozde delinquitꝫ. ⁊ ope maliria ꝓperatꝫ. Tribus modis peccatũ geritꝫ. hoc est. ignozantia. infirmitate. industria: periculo autẽ pęnarum diuerso. Ignozantię nãqꝫ modo peccauit in paradiso eua sicut aplus ait: Uir nõ est seductꝰ. mulier autẽ seducta in pzęuaricatione fuit. Ergo eua peccauit ignozantia. adam ꝙo industria. q̃ nõ seductus ꝫ sciẽs pzudensqꝫ peccauit. Qui ꝙo seducitꝫ quid consentiat euidenter ignozat. De infirmitate aũt petrus deliquit. qñ ad metum interrogantis ancillę xp̃m negauit. vnde ⁊ post peccatum amarissime fleuit. Grauius est infirmitate q̃ ignozantia quẽq̃ delinquere. grauiusqꝫ industria q̃ infirmitate peccare. Industria nãqꝫ peccat qui studio ac deliberatione mentis malũ agit. Infirmitate aũt q̃ casu uel pzęcipitatione delinquit. Nequꝰ autẽ ⁊ de industria peccãr. qui nõ solũ nõ bene viuũt. ꝫ adhuc ⁊ bene viuẽtes si possunt a veritate diuertũt. Sũt enim qui ignozanter peccant. ⁊ sũt q̃ scientꝫ. Sũt etiã ⁊ qui. p ignozantię excusatione scire nolunt. ut minus culpabiles habeantꝫ. qui tñ seipsos nõ muniũt. ꝫ magis decipiũt. Nescire eni simpliciter ad ignozantiã pertinet. noluisse ꝙo scire ad cõtumaceꝫ supbiam. Uoluntatẽ quippe ꝓpꝛ̃ dñi velle nescire. quid aliud ẽ qꝫ velle dñm supbiendo contemnere? Nemo igitꝫ se de ignozãtia excuset. quia deus nõ solũ eos indicat qui a cognitione sua reuertuntꝫ. ꝫ etiã ⁊ illos qui nescierũt. testante eodẽ dño p ꝓphetã: Disperdã inquit hoies a facie terrę ⁊ eos qui auertuntꝫ post tergũ dñi. ⁊ qui nõ quesierũt dñm. nec inuestigauerũt eum. Et psalmus: Effũde inquit irã tuã i gẽtes quę te nõ nouerũt.

De leuioribꝰ peccatis Cap. xviii.

Ulti vitam sine crimine habere possunt sine peccato nõ possũt. Nã q̃uis in hoc sęculo magna iusticię quisqꝫ claritate resplendeat. nũqꝫ tñ ad purũ peccatozũ sozdibꝰ caret. Johanne aplo attestante q̃ ait: Si dixerimꝰ q̃ peccatũ nõ habemꝰ. ipsi nos seducimus. ⁊ veritas in nobis non est. Quędã sunt facta similia peccatis. ꝫ si bono animo fiant. nõ sunt peccata. utpote potestas. si nõ se vlciscendi cupiditate. ꝫ magis corrigẽdi studio vlciscatꝫ i reũ q̃ delinquit. Item sunt peccata leuia quę ab incipientibꝰ quotidiana satisfactiõe purgantꝫ. quę tñ a pfectis viris velut magna crimina cauntꝫ. Quid aũt homines peccatozes de magnis scelerib' agere debẽt quando etiã pfecti leuia quęqꝫ delicta quasi grauissima lugent? Nõ solum grauia. ꝫ ⁊ leuia sunt cauenda peccata. Multa enim leuia vnũ grande efficiunt. sicut solent ex paruissimis guttis imensa flumina crescere. Numerositas eni in vnũ coacta exundantẽ efficit copiã. Peccata quę incipientibꝰ leuia sunt. pfectis viris grauia reputantꝫ. Tanto eni maius cognoscitꝫ cẽ peccatũ. quãto maioꝛ qui

peccat habeꝫ. Crescit enim delicti cumulus iuxta ordinē meritoꝝ. ⁊ sēpe qđ minoribꝰ ignoscit maioribus imputatur.

De grauioribus peccatis Cap. xix.

Experimēto uel contēptu minoꝝ peccatoꝝ maiora cōmitti peccata. ut durius feriant ꝑ magnis sceleribꝰ; q̄ de paruis corrigi noluerūt. Judicio aūt diuino in reatū nequiorē labunt. q̄ distringere minora facta sua cōtemnūt. Multi a crimine in crimen corruūt. quia dei cognitionē habētes timorē eius negligūt. ⁊ quē nouerūt ꝑ scientiam. pactionē nō venerant. Jdeoq̄ ecc̄ant diuino iudicio puniēda cōmittere ⁊ in pēnā cōmissi facinoris facin⁹ deteri⁹ addere. Sēpe peccatū alteri⁹ peccati causa ē. qđ cōmittit cum aliud ex ipso q̄si sua soboles oritur. sicut fieri solet nasci libidinem ex nimia ventris ingluuie. Pēna ꝙo peccati peccatū admittit. q̄ ꝑ merito cuiusq̄ peccati. deo deserente in aliud peccatū deterius itur. de quo ampli⁹ qui admiserit sordideꝫ. Ergo p̄cedēs peccatū causa ē sequentis peccati. sequēs ꝙo peccatū pēna ē p̄cedētis delicti. Pr̄cedētia itaq̄ peccata sequentiū sūt criminū causa ut illa quę sequunt sint p̄cedentiū pēna. Pr̄cedentium peccatoꝝ pēna ipsa vocat induratio veniens de diuina iustitia. Hinc est qđ ait ꝓpheta: Indurasti cor nostrū ne timerem⁹ te. Neq̄ enim quicūq̄ iusti sūt a deo impelluntur ut mali fiāt. sed dū mali ita sūt indurant ut deteriores existant. sicut ⁊ apl̄us dicit: Qm̄ veritatē dei nō receperūt ut salui fierēt. imisit illis deus spm̄ erroris. Facit ergo deꝰ quosdā peccare. ꝯ in quib⁹ talia iam peccata p̄cesserint. ut iusto iudicio ei⁹ mereant i deterius ire. Alia quippe peccata p̄cedentib⁹ aljs peccatis ꝓlabunt in pēnam quā peccata merent. Quędā de ira dei veniūt peccata. quę p̄o merito alioꝝ compensant peccatoꝝ. Unde ⁊ ꝓpheta: ecce inquit tu iratus es ⁊ nos peccauim⁹. in ipsis fuimus semp. tanq̄ si diceret: Quia semp in peccat fuimus. iratus es ut deteri⁹ peccarem⁹. Quid enī sit ira dei mereri. qđ ꝙo ꝓuocare. ꝓudēs lector debet scire. Grauior nāq̄ est ira quę ꝓuocatur q̄ ea quę meret. Nā meremur q̄n ignorando peccam⁹ ꝓuocamus q̄n scimus bonū facere nec volumus. Nūc ira dei dū viui sumus vitare possum⁹. Timeamus ꝯ ne veniente illo terroꝛe iudicij. sentiri possit. vitari nō possit.

De manifestis occultisq̄ peccatis Cap. xx.

Alioris est culpę manifeste q̄ occulte peccare. Duplicit enī reus est q̄ apte delinq̄t q: ⁊ agit ⁊ docet. De talib⁹ Esaias dicit: Et peccata sua q̄si sodoma p̄dicauerūt. nec absconderūt. Multi enim publice delinquētes sine vllo pondere sua flagitia p̄dicāt. nec vlla vtunt sceleris verecūdia. Quędā enī iam iustitię portio est iniquitatē suā hoi abscondere. ⁊ in semetipso de peccatis ꝓprijs erubescere. Peccatum ꝓperrare crimē est. peccatū p̄dicare clamor ē. De quo etiā dicit apl̄us: Et clamor auferat a vobis cū oi malitia. id ē cū ipsis peccatis. Ex eo ipso quo quisq̄ peccatū qđ agit nō abscondit. iudicij iā esse indiciū. q: nō erubescit nisi de conscientię reatu. Ergo ⁊ hoc ipso quo quisq̄ de facto suo erubescit. ipse sibi iam iudex fit.

De peccati amore Cap. xxi.

Aliud est nō peccare amore dilectiōis dei aliud timore supplicij. Qui enī amore charitatis dei nō peccat. horrescit oē malum amplectēdo iustitię bonū. nec eū delectat peccatū etiā si sceleris impunitas ꝓmittat. Qui ꝙo sola pēna supplicij in se virtia reprimit. q̄uis nō expleat opus peccati. viuit tm̄ in eo voluntas peccādi: dolet q̄ sibi illicitum. qđ lex ꝓhibere dinoscit. Ille q̄ mercedē boni opis ꝑcipit qui amādo iustitia facit. nō is qui eā solo metu pēnaꝝ iuitus custodit. Quidā ⁊ diligūt peccatū ⁊ faciūt. quidā diligūt tm̄ ⁊ nō faciūt. plerīq̄ ꝙo faciūt tm̄ ⁊ nō diligūt. nōnulli peccatū nō faciūt ⁊ tm̄ iustitiam odiunt. Grauꝰ aūt peccat. q̄ nō solū peccatū diligit sed ⁊ facit. q̄ qui non facit ⁊ diligit. grauiusq̄ interdū q̄ diligit ⁊ nō facit. q̄ q̄ facit ⁊ odit. Grauissimū ē nō solū facere. ꝙ ⁊ diligere peccatū. Nā sūt quidam qui confestim pacto flagicio confundunt. ⁊ sūt qui nō solum nō dolēt gessisse malū. ꝙ etiā de ipso malo ope gloriant. Sicq̄ ad compationem mali fit deteri⁹. dū de vitijs gratulātes extollunt in peius. De talib⁹ ait salomon: Qui lętantur cū male fecerint ⁊ exultant in rebus pessimis.

De peccandi necessitate Cap. xxii.

Uterdū q̄ mali sumus. necessitate potius nō volūtate existimus. Uertēda est autē necessitas mali in voluntatē boni. Plerīq̄ nō volūtate ꝙ sola necessitate peccāt. pertimescētes tpalē inopiā. Et dum p̄sentis sęculi necessitatē refugiūt. a futuris bonis p̄uant. Jtē nōnulli peccatū voluntate nō necessitate cōmittūt nullaq̄ coacti inopia existunt iniqui. ꝙ tm̄ gratis cupiūt esse mali. Neq̄ enī ipsam rem amant quā appetunt. ꝙ ipsa tm̄ peccati malicia delectant.

De peccandi consuetudine Cap. xxiii.

Delius est peccatū cauere q̄ emēdare. Facilius enī resistimus hosti a quo nōdum victi sumus. q̄ ei a quo iam supati ac deuicti cognoscimur. Omne peccatū anteq̄ admittat amplius primescit. Quis aūt graue sit. dum in vsū venerit leue existimat ⁊ sine vllo metu cōmittit. Jstis fomitib⁹ quasi quibusdā gradibus coalescit oē peccatū. Cogitatio nāq̄ p̄aua delectationē parit. delectatio consensionē. consensio actionē. actio consuetudinē. consuetudo necessitatē. sicq̄ his vinculis homo implicat⁹ quadam cathena viriorū tenet astrictus. ita ut ab ea euelli nequaq̄ valeat. nisi diuina gratia manū iacentis apprehendat. Peccatū admittere cadere est in puteū. cōsuetudinē ꝙo peccandi facere. os putei est coangustare. ne is qui ceciderit valeat exire.

Sz interdū etiā tales deus liberat·dū eoz desperationē ad conuersionē libertatis cōmutat. Ipso enī miserante peccata dimittunt·quo pregente fit ne in deterius peccādo eat. Nequissimū ē peccare·peius est peccādi consuetudinē facere. Ab illo facile·ab hoc cū magno labore resurgit·dū malę cōsuetudini repugnat. Male agēdi consuetudinē recessum esse ꝓpheta asserit in ꝑfundū·cui vsu qsi quadā lege homo tenet astrict⁹·ut etiā qñ nō vult peccatū admittat. A lapsu ꝛo cito resurgere·nō ē in ꝑfundū ire. Aplus legē peccati dicit esse i membris suis·quę lex consuetudo est; quam peccando concipim⁹. ⁊ nō ab ea cū volumus discedimus·q: iā necessitatis vinculo p cōsuetudinē retinemur. Multū veri amoz agit in boie·sed resultat caro malę consuetudinis lege. Bene aūt audacter ꝓ bona conscientia exultat·qui valent in se reprimit qđ insolent impugnat. Frequent peccare cauendū ē. nā hoc ipsū q de malo nostro plęrūq deus nobis salutē opat·quāto mirabile est·tanto prarum est. Propterea metuendū ē confidere ita saluari·ne forte dū erpectam⁹ a vitijs sanari. ⁊ vitia multiplicem⁹. ⁊ salutē nō adipiscamur. Ergo studeamus aut non cadere·aut cito conuersi a lapsu cōsurgere. Omnino peccare cauendū ē. Qz si humana fragilitate peccatum subrepserit·confestim erit corrigendū qđ nequit sentit cōmissum. Cito enī corrigit culpa quę cito cognoscit·tardius aūt sanat vuln⁹ qđ iā putrescētib⁹ mēbris longo post tpe curationib⁹ adhibet. Iteratio peccati grauioz est·sicut ē si morbus sup morbū veniat·sicut si timber sup imbē occurrat. Moza peccādi inanitatem facit sceleris. Unde ⁊ ꝓphera: Ue inqt q trahitis iniquitatē in funiculis vanitatis ⁊ qsi vinculū plaustri peccatū. Trahit enī iniquitatē ut funiculū·q tardat cōuerti ad deū. Trahere enim iniquitatē·ē morā facere in iniquitatib⁹. Unde ⁊ psalmus: Prolongauerūt iniquitates suas·dns iustus concidet ceruices peccatoꝝ.

De peccati recordatione Cap̄.xxiiii.

Onū est homini semp ante oculos ꝓpria
b adhibere delicta·ꝝm psalmi sententiam:
Et peccatū meū ante me est semp. Sicut enī non oporet reminisci peccati affectū·sic semp necesse est vnūquēq suū in deflendo cōmemorare peccatum. Apud iustū recordatio peccati facit tędiū animi. Qui aūt luxurię ⁊ cupiditati subditi sūt·cōtumaci superbia etiā de ipso peccati ope gloriant. Serui dei tanta recordatio esse debet peccati·ut ea quę gessit semp lachrymās confiteatur. Unde ⁊ psalmus dicit: Conuersus sum in erūna dū configit spina·peccatū meū cognitū tibi feci diri pnūciabo aduersū me iniusticias meas dño. Supra enī dixerat: qm tacui·hoc est·non sū confessus: inueterauerunt oia ossa mea dū clamarem tota die. Quid ergo tacuisse se peniter·nisi confessionē peccatoꝝ? Quid clamasse se doler·nisi defensionē maloꝝ? Qui ḡ peccatoꝝ suoꝝ defensoꝝ extitit·necesse est ut pnitēdo accuset qđ superbiens praue admisit.

De cogitatione Cap̄.xxv.

Ipartita est causa peccādi·id est opis. ⁊
b cogitatiōis·quoꝝ vnū iniqtas dicit qđ ope geritꝫ aliud iniusticia qđ cogitatione admittit. Prius aūt actio resecāda est·postea cogitatio. Prius prava opa·postmodum desideria. Uicissim aūt ⁊ a cogitatione opa ꝓcedunt. ⁊ ab ope cogitatio nascit·Quis ⁊ si ab ope malo quisq vacet·p solius tñ prauę cogitationis malicia nō erit innocens. Unde ⁊ dns p esaiā: Auferte inquit malum cogitationū vestraꝝ ab oculis meis. Nō enī solū factis ꝛ ⁊ cogitationib⁹ delinquim⁹. si eis illicite occurrentib⁹ delectemur. Sic vipera a filijs in vtero positis lacerata primit·ita nos cogitationes nostrę intra nos enutrite occidūt. ⁊ cōcepto interi⁹ vipereo veneno cōsumūt·animāq nostrā crudeli vulnere perimūt. Nō est arbitrij nostri cogitatiōes prauę suggestionis pręuenire. facere aūt i animo cogitationē·nostrę attinet voluntati. Illud ergo ad culpā nō redigit·istud culpę ꝓprię imputat. Nā cogitationes illicitas occurrere·dęmonū ē: cogitationib⁹ oblectari puersis·nostrū est. Plęrūq fieri solet ut imūdę coꝛporaliū rerū spēs quas didicim⁹·nostris mentibus opponant ⁊ nolentes eas cogitem⁹; quantūq ab eis aciē mētis auertere nitimur·tanto illę se magis animo ingerūt·obscęnisq in nobis motibus obrepunt. Sz fit ꝟ ꝓ cōditione mortali·quā meruit prim⁹ homo in penā sui peccati. Dū vnusq̄sq diuina illuminatiōe pręuenitur·statim molestus turpiū cogitationū pullat. Sz dei seruus iudicio timoris dei carū tentamenta a semetipso reijcit·bonisq contra obiectis cogitationib⁹ turpes a se repellit. Magna obseruantia circa cordis est custodiam adhibenda·q: aut bonę aut malę rei ibi cōsistit origo. Nā sicut scriptū est: ex corde exeūt cogitationes malę. Ideoq si prius prauę cogitationi resistimus·in lapsū opis nō incurrim⁹. Nō est timendū si bona malaq i cogitationē veniāt· ꝛ magis gloriandū est·si mens mala a bonis intellectu rationis discernat. Itē nihil iuuat q int bonū ⁊ malū sensu prudētiori discernim⁹·nisi ope aut mala cogitata caueamus·aut bona intellecta faciamus.

De conscientia Cap̄.xxvi.

Umana conditio dū diuersis vitiositatibus
b mentē conturbat·etiā ante pęnas gehēnę p incondītū animę appetitū iam pęnas conscientię patit. Qa fugere poterit homo pręter coꝛ suū. Nō enī potest a se quisq recedere. Ubicūq enī abierit·reat⁹ sui conscientia illum nō derelinquit. Quis humana iudicia subterfugiat omnis qui male agit·iudicium tñ conscientię suę effugere nō potest. Nā ⁊ si alijs celat quod agit·sibi tamen celare nō potest q plene nouit malum esse qđ gessit. Duplex fit ergo in eo iudiciū·quia ⁊

hic suę conscięticę reatu punit. ⁊ illic ꝑpetuali pę/
na damnat. Hoc enim significat: abyssus abys/
sũ inuocat in voce cataractarum. Abyssus enim
abyssum inuocare est de iudicio suę cõscientię ire
ad iudicium damnationis ꝑpetuę. In voce cata/
ractaꝝ id est in ꝓdicatione sanctoꝝ.

De intentione mentis Caꝑ. xxvii.

Culus hominis intentio opis ei⁹ est. Si
ergo intentio eius bona est. ⁊ opus inten
tionis ipsius bonum est. Alioquin malę
intentionis etiã si bonũ in factis opus appareat
bonũ tamen iam nõ est. qm̃ ex sua intentione aut
ꝑbat bonum aut reꝓbat indignũ. Bona ẽ ergo intentio quę ꝓter deum est. mala ꝙ quę pro terreno lucro aut vana gloria est. Qui opus bonum bona intentione nõ faciũt. ꝙ hoc magis eę/
cant ope ꝙ quod illuminari potuerunt. Unusq̃sq; bonũ opus qđ agit intentione bona agit. qm̃ pro mala intentione plęrũq; opus bonũ quod agim⁹ ꝑdimus ⁊ minus a culpa vacam⁹. Sępe quę apud hominũ iudicium bona patent. apud examen diligentissimi ⁊ acutissimi iudicis reꝓbata deteguntꝫ Idcoq; omnis sanctus vereꝫ ne forte bonum qđ agit pro aliqua animi intentione in oculis dei reꝓbum sit.

De sensibus carnis Caꝑ. xxviii.

Er sensus carnis morbus irrepit menti.
vnde ⁊ ꝙ ꝓpheta dñs dicit: Omnes co
gnatiões terrę ab aquilone veniẽt: ⁊ po/
net vnusquisq; solium suũ i introitu portaꝝ irlm.
Regna aquilonis vitia sũt. quę sedes suas i por/
tis ponunt. quando ꝙ sensus carnis labem animę
ingerũt. ideoq; in ipsis portis. id est in ipsis sen/
sibus regnant. Neq; enim aliunde peccamus nisi
videndo. audiendo. attrectando. gustando atq; tan/
gendo. Unde ⁊ alias dicit: Intrauit mors ꝙ fe/
nestras nostras. ⁊ alibi. Et extranei ingrediebãt
ꝙ portas eius. ⁊ sup irlm mittebãt sortem. Extra/
neos quippe imundos esse spũs. qui tãq; ꝙ portas
ita ꝙ sensus carnis animam irrepũt. ⁊ eam illece/
brando deuincũt.

De sermone Caꝑ. xxix.

Um quędã parua vitioꝝ verba nõ cui/
tamus. i magno linguę ꝓlabimur crimi/
ne. ⁊ dum facta quędam non grauia li/
bere ac sine meru cõmittim⁹. ad portiora scelera ⁊
horrenda peccandi consuetudine labimur. Sicut
plęrũq; maltiloquioꝝ stultitia reꝓhẽdit. ita rur
sum nimis tacentiũ vitia denotant. Illi enĩ satis
laxando linguã in leuitatis vitio defluũt. isti ni/
mis reticẽdo ab vtilitate reꝓescũt. Impiti sicut
loqui nesciũt. ita tacere non possunt. Mente enĩ
ineruditi. ore loquaces. verbis ꝑstrepũt. sensu ni/
hil dicũt. Sicut falsitatis crimina a ꝑficientibus
ꝓmiscũt. ita ociosa verba a ꝑfectis viris vitant.
Nam sicut ait quidam: Sicut pro ocioso verbo
ratio ponit. ita ꝙ sermone iniusto pęna exoluitur.
Uani sermones in ore xꝑiani esse nõ debent. Nã
sicut mali mores in bono colloquio corrigunt. ita
prava colloquia bonos mores corrumpũt. Cu/
stodia ori ponit. dum quisq; nõ se iustũ. ꝛ qđ ma/
gis verũ est peccatorẽ fatet. Manũ sup os ponit
qui bonis operib⁹ linguę excessum operit. Manũ
sup os ponit. q̃ malę locutiõis culpas bonę actio/
nis velamine tegit. Loquens quę ad dñm ꝓtinẽt
nec faciens. ⁊ si inutilis sibi est. audientibus tamẽ
ꝑdest. Qui de sapientia se laudari affectant. lo/
quentẽ ꝓpheram attendant. Ue qui sapiẽtes estis
in oculis vestris. ⁊ coram vobismetipsis prudẽ/
tes. Recte ex sententia dicit: qui verã sapientiam
gustu interni saporis sentit. Ā sentiẽdo enim sen/
tentia dicit. ac ꝙ hoc arrogãtes q̃ sine humilitate
dicunt. de sola scientia dicũt nõ de sententia. Ille
enim sapit qui recte ⁊ ꝛm deũ sapit. In suã ducũt
contumeliã doctores. si dũ sint ab eis dicta sapi/
enter. nimiũ tamẽ eloquent. Horret enĩ sapientia
spumeũ ꝛboꝝ ambitũ. ac fuco mũdialis eloquẽ/
tię inflatis sermonibus ꝑnatũ. Quidã curiosi
delectant audire quosliber sapiẽtes. nõ ut verita/
tem ab eis quęrãt. ꝛ ut facundiã sermonis eorum
agnoscant. more poetaꝝ. qui magis compositionẽ
verboꝝ q̃ sententiã veritatis sequunt. Qui bo/
num sine charitate dicit. tãq; ęs aut cymbalũ so/
num facit alĩs. ipse tamẽ sibi manet insensibilis.
Quadrimoda est dicendi ratio. qua pęuidendũ
est: quid. cui. quando. uel quomodo aliquid ꝓfe/
ratur. Itẽ quadrimoda est dicendi ratio. qua aut
bene sentiendo quid bene ꝓferat. aut nil sentiẽdo
nil dicit. aut parũ sentiẽdo loquacitas sola osten/
tat. aut optime sentiendo nõ eleganter ꝓfertur qđ
intelligitur. Item quadripartita est loquẽdi ra/
tio. qua uel bonũ bene. uel malũ male. seu bonum
male. uel malũ bene ꝓfertur. Bonũ quippe bene
loquit qui ea quę recta sunt humiliter annũciare
videtur. Malum male loquitur. qui quodlibet
flagitiũ psuadere conatur. Bonum male loqui/
tur. qui quodcũq; rectũ arroganter ꝓdicare sen/
tit. Malũ bene loquitur qui aliquod narrando
vitiũ detestat. ut ab eo homines auertant. Lo/
de bene loquit qui charitatem nõ dissimulat. Ore
bene loquitur. qui veritatem annunciat. Factis
bene loquitur. qui alios bonis exemplis ędificat.
Lorde male loquitur. qui interius cogitationes
noxias meditatur ⁊ cogitat. Lingua male loqui/
tur qui ꝓ eo q̃ male agit flagellatur ⁊ murmu/
rat. Factis male loquitur qui male viuẽdo exem/
plis suis alios ad prave viuendum informat. Se/
mel bene loquit qui se pẽnirendo redarguit. Bis
bene loquitur qui bene viuendo ⁊ alios instruit.
Semel male loquitur qui post vitiũ cito nõ cor/
rigitur. Bis male loquitur. qui male viuit ⁊ male
docet. Item bis male loquit. qui ⁊ male cogitat ⁊
male refert cogitata. Itẽ bis male loquit q̃ ⁊ bo/
nũ qđ debuit nõ ęgit ⁊ malũ quod nõ oportebat

admisit. Mali mala respondēt pro bonis. ⁊ adversa pro optimis. Boni bona respondēt p malis. ⁊ prospera, p aduersis. Aduersus cōuiciū linguę fortitudo adhibenda est patientię. ut tentationis ꝺba quę fortis impugnāt tolerātię ꝺtute deuicta discedāt. Non ois qui patiē probra iustus est. sed qui, p veritate ab alijs innocens patiē: ille tm̄modo iustus est. Inter vituperatiōes linguę ⁊ opprobria hominū ūsto se remedio mēs iusti corroborat. ut tanto solidius in deū figatur interi⁹. quāto exterius ab hūanis spernię sensib⁹. Qui illatas sibi cōtumelias tranquillo animo, pdit. dolorem cordis aperit. ⁊ virus qđ feruet in aio facile reiicit. Vulnera enī mentis aperta cito exhalant. clausa nimis exulcerāt. Qui dolorē iniurię clauso pectore tegit. quāto ampli⁹ p silentiū linguā premit. tanto acriorē dolorē intrinsec⁹ nutrit. Vñ ⁊ vere quidā poetarū gēriliū dixit: Quoq; magis tegię. rectus magis ęstuat ignis. Lęcus enī lāguor vehemens est ac nimi⁹. q: tacitū viuit sub pectore vulnus.

De mendacio Lāp. xxx.

Mendaces faciūt ut nec vera dicentib⁹ credaē. Reddit enī sępe hominē multa falsitas eriā in veritate suspectū. Sępe vera ꝓmittit qui falsa dicturꝰ est. ut cū primū acquisierit fidē. ad reliqua mendacia audientes credulos faciat. Multis videē vera eē quę falsa sūt. ⁊ ideo nō ex loco. sed ex suo mendacio loquunt. Nōnūq; falsitas veriloquio adiungię. ⁊ plerūq; a veritate icipit qui falsa cōfingit. Latet sępe venena circūlita melle ꝺborū. ⁊ tādiu decepto: veritatē simulat quousq; fallendo decipiat. Nōnūq; peius est mendaciū meditari q; loqui. Nam interdū q̄sq; incaut⁹ solet ex precipitatiōe loqui mēdacū. meditari aūt nō potest nisi per studiū. Grau⁹ ergo ille ex studio mēriri phibeē q; is qui ex precipitatiōe sola mēriē. Sūmope cauēdū est oē mēdaciū. q; uis nōnūq; sit aliqđ mendacij genus culpę leuioris. si quisq; p salute hominū mēriat. Sed scriptū est: Os quod mentit occidit animā. ⁊ perdes eos qui loquunt mēdaciū. Hoc q̄z mēdacij gen⁹ pfecti viri sūmope fugiūt. ut nec vita cuiusliber p eoꝝ fallaciā defendat. ne suę animę noceant. dū prestare alienę carni nitūt. q; q; hoc ipsū peccati genus facillime credamus relaxari. Nā si quęliber culpa sequenti mercede purgat. quāto magis hęc facile abstergit quā merces ipsa comitat. Multa mēriūt multaq; fingūt hoies, pt humanā laudē. sicq; fit ut ⁊ isti mentiēdo pereāt. ⁊ eos quos laudāt ad vanę glorię ruinā perducant. Sicut bene sibi cōscius non metuit alienę linguę conuiciū. ira ⁊ qui laudat ab alio. nō debet errorē alienę laudis attēdere. ꝫ magis vnusq̄sq; testimoniū cōscientię sue quęrat. cui plus ipse presens est q; ille q̄ eū laudat. Opus enī suū vnusq̄sq; pber⁹ aīr aplus. ⁊ tunc i seipso tm̄ quisq; gloriā habebit. id est occulte in sua cōsciētia. nō palā in aliena lingua. Perfecti qui altra radice fundati sūt ⁊ si flamine laudis ac vitupatiōis utcūq; quasi ventoꝝ interdū curuent impulsu. fūditus tamē nō deiciūt sed, prin⁹ firmitate radicis ad se redeunt. Bona mens. ad malū nec pmijs nec terrorib⁹ vincit. Nā iniqui terroē blāditijs miscēt. ut aut oblectatiōe quē; decipiāt. aut terroꝝ frangāt. Qui laudat i auditoꝝ amore inscritur. sed si veraciter ⁊ nō ficte laudet. hoc est si vera sunt quę de illo dicuntur.

De iuramento Lāp. xxxi.

Sicut mentiri nō potest qui nō loquit. sic
s periurare nō poterit qui iurare nō appetit. Cauendam igit esse iurationē. nec ea vtendum nisi in sola necessitate. Nō est cōtra dei pceptū iurare. sed dū vsū iurādi facimus. periurij crimē incurrim⁹. Nūq; ergo iuret. qui periurare timet. Multi dū loquunt. iurare semp. delectant. dum oportet hoc tm̄ esse in ore. est. est. non non. Amplius enī q; est ⁊ nō est. a malo est. Multi ut fallant periurant. ut per fidē sacramenti fidē faciant ꝺbi. sicq; fallendo dū periurāt ⁊ mentiunt. hominē incautū decipiunt. Interdū ⁊ falsis lachrymis seduci decipimur: ⁊ creditur dū plorāt quib⁹ credendū nō erat. Plerūq; sine iuramento loqui disponim⁹. ꝫ incredulitate coꝝ qui nō credunt quod dicim⁹ iurare cōpellimur. taliq; necessitate iurandi cōsuetudinē facim⁹. Sūt multi ad credendū pigri. qui nō mouent ad fidē ꝺbi. Grauiter aūt delinquūt q̄ sibi loquētes iurare cogūt. Quacūq; arte ꝺboꝝ q̄sq; iuret. deus tm̄ qui conscientię testis est ira hoc accipit. sicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter autē reus fit qui ⁊ dei nomē in vanū assumit ⁊ primū dolo capit. Non est obseruādū iuramentū quo malū incaute promittit. veluti si quispiā adulterę perpetuo cum ea permanendi fidē polluceat. Tolerabili⁹ est enī nō implere sacramentū q; permanere in stupri flagitio. Jurare dei est illa prouidētia qua statuit nō cōuellere statuta. Pnitētia aūt dei rep mutatio est. nō pnitere aūt statuta nō reuocare. ut ē illud Jurauit dñs ⁊ nō pnitebit eū. id est quę statuit non mutabit.

De vitijs Lāp. xxxii.

Decēs homo a deo statim vitioꝝ tra-
r ditur potestati. ut dū patiē infesta vitia. reuerrēdo vnde ceciderat resipiscat. Et si sancti toto animi nisu contendunt superare vitia nec extinguūt. quid agunt hi qui non solum non odiunt vitia. sed toto ea amore sectantur? Satis delicate se palpat qui vult sine labore vitia superare. dū peccati legē quā sibi deseruiēdo vitijs fecit. sine violentia dolozis resecare nō possit. Perfecte renunciat vitio. qui occasionem cuitat in perpetrando peccato. Nam si velis tantūdem non peccare ⁊ data occasiōe peccaueris. tu tibi ⁊ reus ⁊ iudex es. qui ⁊ cōmissa damnas ⁊ damnata cōmittis. Se autē iudice reus est. qui vitia ⁊ accusat ⁊ perpetrat. Quędā vitia dum non perfecte

vitaṅt suos in se faciũt relabi auctores. Nam si vnum vitiũ districte viteṫ ⁊ alia negligaṅt inanis labor est. Nõ enim potest i vnius obseruatione virtutis fortiter pdurare cui⁹ alia vitia dominaṅt in corde. Nõnũq̃ hominẽ sua vitia psequunt q: nimirũ qui prius volendo ea sibi fecit socia postea sentit etiam nolens stimulosa. Nõ nulli nõ antea in errorem vitior labunt nisi pri⁹ interioris rationis pdiderint oculos: sicuti samson nõ antea ab allophilis ad errorẽ ligatus est machinam nisi postq̃ ei sunt lumina oculor extincta. Quidam vegetati mentis ratione vitiorũ supaṅt incursu sicq̃ deinde intentionẽ bonorum operũ perdũt sicut rex babylonis in oculis sedechię prius filios ipsius interfecit ⁊ sic postea oculos eius euulsit ac p hoc post malor operũ consuetudinẽ ⁊ interemptionẽ bonorũ perit quorũdam ⁊ ratio.

Q: ex vitijs vitia ⁊ ex virtutibus virtutes oriuntur Cap̃.xxxiii.

I Je gignunt ex peccato peccata ut dũ nõ euitaṅt parua incidaṫ in maximis ⁊ dũ defendunt admissa nec lamentaṅt ex flagitio ad supbiam irur. Unde fit ut ⁊ duplicati sit criminis reus qui ⁊ admittit scelera p voluntatẽ ⁊ defendit ea p cõtumacię tumorẽ. Sic vitio vitium gignit sicut virtus virtute concipit. Ex vitio eni gignit vitium sicuti dauid qui dũ nõ euitauit adulterium ꝓpetrauit ⁊ homicidiũ. Item virtus virtute concipit sicut p veritatem euangelicę prędicationis virtutẽ martyrij apli meruerũt In cordibus sęculariter viuentiũ inuicẽ sibi succedunt vitia ut dũ vnũ abierit succedat aliud. iuxta iobel ꝓphęrę testimoniũ qui ait: Residuũ eruce comedit locusta ⁊ residuũ locustę comedit bruchus ⁊ residuũ bruci comedit rubigo. Per id ergo ista sub vitior allegoria colligunt q: sequit: Expergiscimini ebrij ⁊ flete. Aliquãdo vtiliter peccaṫ in minimis vitijs ut maiora vtili⁹ caueantur. Lege paulũ apl̃m minora pmitteutẽ peccata ne maiora ꝓpetrent. Ueraciter aũt sanaṅt vitia quę virtutib⁹ ⁊ nõ vitijs excludũt. Quorũdã aũt quędam latentia vitia tũc apparent quando ab alijs vitijs desinunt.

De male vsis virtutibus Cap̃.xxxiiii.

Nrerdum ⁊ male vsę virtutes ex se vitia
i gignũt. Dũ fit p imoderatũ animi appetitum cui nõ sufficit donũ qđ meruit nisi inde aut laudes aut lucra damnanda quęsierit. Interdũ virtutes vitia gignũt dũ aliqñ p tẽpore opportuno minime relaxaṅt sicq̃ fit ut quę loco congruo virtutes sũt incongruo vitia deputent veluti si p fratris aduentu canonicũ nõ soluatur ieiuniũ. Uirtutũ igit discretionem a paulo apl̃o sume qui ad tempus egit qđ agendũ esse omnino ꝓhibuit. Item quędam virtutes dũ discretionẽ nõ seruant in vitia transeũt. Nã sępe iusticia dũ suũ modũ excedit crudelitatis ꝑnitiam gignit ⁊ nimia pietas dissolutionem disciplinę parturit ⁊ ęeli studiũ dũ plus est q̃ oportet i iracũdię vitiũ transit ⁊ multa mansuetudo torporis segnitiem gignit. Prudentis aũt viri discretio solerter prospicit ne bonũ intemperãter agat ⁊ de virtute in vitiũ transeat. Item apud quosdam ex virtute vitium gignit dũ quisq̃ de castitatis ⁊ abstinentię meritis gloriaṫ. Nam ⁊ qui elemosynã vanę glorię causa impartit ex virtute vitiũ facit. Sz ⁊ is qui de sapientia arrogantiã habet ⁊ qui p iusticia prędmiũ apetit ⁊ qui aliquod donũ dei qđ meruit in suã laudem conuertit aut in malos vsus assumit pcul dubio virtutem i vitium transfert. Homines de virtutib⁹ vitia nutriũt ex quib⁹ pereant. Iterũ deus arte potentissima ex nostro vitio virtutes formaṫ quibus nos ab iniquitate reformet.

De simulatis virtutibus Cap̃.xxxv.

Uędam vitia species virtutũ prę ferunt
q ideoq̃ pnitiosi⁹ suos sectatores decipiũt q: se sub velamine virtutũ tegunt. Nam vitia quę statim virtutibus contraria apparent citro dum in palã venerint emendaṅt. propter qđ sequaces eorũ de talibus criminibus erubescunt. Carnales aũt plerũq̃ per insensibilem mentis cęcitatẽ nõ agnoscũt vitiũ eẽ culpabile qđ dignũ videtur damnatione. Item quędam vitia species virtutum esse videnṫ ꝫ tamen virtutes nõ sunt. Nã interdũ sub prętextu iusticię crudelitas agit ⁊ putatur esse virtus: qđ nimirũ est virium sicut ⁊ remissa segnities mansuetudo esse credit ⁊ qđ agit torpens negligentia putaṫ agere indulgentia pietatis. Nõnũq̃ etiã virtutẽ largitatis imitatur vitiũ ꝓdigę effusionis ⁊ virtutem parcitatis tristis tenacitas imitaṫ ⁊ virium ptinacię abscondit sub virtute constantię. Item timor sub specie obediẽtię occultaṫ ⁊ dicit virtus humilitatis quod tamen vitiũ est timoris. Sz ⁊ ꝑcacitas vocis p veritatis libertate accipit ⁊ vitium pigritię quietis virtutem imitaṫ. Pozzo vitiũ inquietudinis virtutem se vult vocari sollicitudinis ⁊ prę cipitationis facilitas feruoris boni studij credit ⁊ bene agendi tarditas consilij mora esse videtur: dum tamẽ ista sit virtus illa vitium. Tali igitur exemplo vitia species virtutũ imitantur ⁊ tamẽ se nõnulli esse iustos confidunt vnde maxime reꝓbanṫ. Aptũ exemplũ vitior de latronis specie sumitur. Nã sicut ex insidijs latro prodit sęq̃ iter agentib⁹ iungit fingens se sociũ donec decipiat improuisum ⁊ dum subito eruperit ad eritũ latro manifestus ostenditur ita se miscent interdum piculose virtutib⁹ vitia quousq̃ omnẽ operis efficaciã in suis vsibus rapiant ut anima quę sibi erat placens de virtutibus deceptam se conspiciat vitijs damnabilibus.

De appetitu virtutũ Cap̃.xxxvi.

D virtutes difficile consurgimus ad vi
a tia sine labore dilabimur. Jsta eni ꝓna

illa ardua sunt. Grandes enim sudores ꝑpetimur ut ad cęlum conscendere ualeamus. Quẽadmodum ad uirtutum tendentes culmen non a sũmis inchoãt·sed a modicis·ut sensũm ad altiora pertingant·ita ⁊ qui delabunt ad uitia·nõ statim a magnis criminibus incipiũt ꝫ a modicis assuescunt.⁊ sic in maximis prouũt. Sicut paulatim homo a minimis uitijs in maximis prouit·ita a modicis uirtutibus gradatim ad ea quę sunt excelsa conscendit. Qui autem inordinate uirtutes comprehendere nitit̃·cito periclitat̃. Hęc est causa in rerũ natura ut quęcũq; uelociter ad profectum tendũt·sine dubio celeriter finiantur. sicut herbę quę tanto festinius pereũt quanto celeri⁹ crescunt Ät uero contra arbores alta radice fundatę ideo ꝑdurãt diutius·quia gradatim ad ꝑfectum perueniũt. Nihil prodest admixto malo agere aliq̃d bonum·ꝫ prius est cohibendũ a malo·deinde exercendum bonũ. Hoc enim indicat prophęta cũ dicit; Quiescite agere uerse·discite bene facere. Prius uitia extirpanda sũt in homine·deinde inserendę uirtutes. Nam cohęrere ⁊ cõiũgi nõ potest ueritas cum mendacio·pudor cum petulãtia·fides cum pfidia·castitas cum luxuria. Quędam sũt sũmę uirtutes·quędam ꝺo medię. Fides·spes ⁊ charitas sũmę uirtutes sunt. Nam a quib⁹ habent̃·utiq; ueraciter habentur. Alię ꝺo uirtutes medię sunt·quia ⁊ ad utilitatẽ ⁊ ad pernitiẽ possũt haberi·si de his arroganter quisq; tumuerit·utpote doctrina·ieiunium·castitas·scientia·siue temporales diuitię·de quibus scilicꝫ ⁊ bene operari possum⁹ ⁊ male. Quisquis ex deteriore iam melior esse cępit·caueat ⁊ de acceptis extolli uirtutibus·ne grauius per uirtutes corruat q̃ prius ex lapsu uitiorum iacebat. Quem deus iustificat ne iterũ se de uirtutibus erigat; quędam illi uirtutum dona tribuit deus·quędam retrahit·ut dũ mens de hoc qđ habet erigitur·iterũ de hoc quod nequaq̃ habere cognoscitur humiliet̃. Quisquis dono cęlestis gratię inspiratus ad uirtutes erigitur·si forte moderãtis dei manu aliqua aduersitate reprimit̃·ne de acceptis uirtutibus attollat̃ frangi non debet·quia ⁊ hoc ipsum q̃ plagis humiliat̃ equanimiter ferre ꝑcul dubio uirtutis est magnę.

De pugna uirtutũ aduersus uitia Cap̃.xxxvii.

Unc se uiri sancti ueracius a uitioꝝ colluuione detergũt·dum ab eis contra singula uitia uirtutes singulę opponuntur. Interdũ uitia cum uirtutibus ad utilitatem confligũt·ut ipso certamine uel mens exerceat̃·uel ab elationis concursu animus restringat̃. Aduersus impetus uitioꝝ contrarijs uirtutibus ẽ pugnandum. Contra luxuriam enim cordis est adhibenda munditia· contra odium dilectio est pręparanda· contra iracundiam patientia proponẽda. Pozzo contra timorẽ·fidutię adhibenda est uirtus·contra torporem·ęli pręliũ. Tristicię quoq; gaudiũ accidię fortitudo·auaricię largitas·superbię humilitas opponenda est·sicq; singulę uirtutes nascentia contra se uitia reprimũt·ac tentationũ motus uirtute diuinę charitatis extinguunt. Libidinẽ abstinentia domat. Nam quantũ corpus inedia frangit̃·tanto mens ab illicito appetitu reuocat̃. Aduersus iram tolerãtia dimicat·ira aũt semetipsam necat·sustinendo aũt patiẽtia uictoriã portat. Tristicię mœrorem spes ęterni gaudij supat· ⁊ quem turbata mens de exterioribus afficit·dulcedo interioris tranquillitatis lenit. Aduersus inuidiã pręparet̃ charitas.⁊ aduersus irę incendia mãsuetudinis adhibeatur trãquillitas. Superbiam aũt diaboli imitantur superbi·aduersus quã opponitur humilitas christi; qua humiliantur elati. Principalium autem septem uitioꝝ regina ⁊ mater superbia est·eademq; septem principalia multa de se parturiunt uitia·quę ira sibimet quadam cognatione iungunt̃·ut ex altero alterum oriatur. Sicut princeps septem uitiorum superbia nos eorum potestatibus subdit·ita xps septiformi gratia plenus·a dominatu uitioꝝ nos eruit.⁊ quos illa addicit septẽplici uitio·iste liberat septiformis gratię dono.

De superbia Cap̃.xxxviii.

Omni uitio deteriorem esse superbiã·seu ꝓpter q̃ a sũmis psonis ⁊ primis assumit̃ seu q̃ de opere iusticię ⁊ uirtutis eruit̃. minusq; culpa eius sentit̃. luxuria ꝺo carnis ideo notabilis omnibus est·qm̃ statim p se turpis est. Ät tamẽ pensante deo superbia minor est. Sꝫ qui desinet̃ superbia ⁊ nõ sentit·labit̃ carnis luxuria· ut per hanc humiliatus ⁊ a confusione surgat ⁊ a superbia. Omnis peccans superbus est·eo q̃ faciendo uitia contemptui habeat diuina pręcepta. Recte ergo initiũ omnis peccati superbia·q; nisi pręcesserit mandatorum dei inobedientia·transgressionis nõ sequit̃ culpa. Omnis superbia tanto in imo iacet·quãto in alto se erigit̃·tantoq; profundius labit̃·quanto excelsius eleuat̃. Qui enim ꝓ ꝓpriam attollit̃ superbiam·p dei iusticiã inclinat̃. Qui inflant̃ superbia·uento pascuntur. Unde ⁊ ꝓphęta; omnes inquit pastores tuos pascet uent⁹ hoc est superbus spiritus. Qui de suis uirtutib⁹ superbiunt·ex ipsis iudicandi sũt operibus quibus p uirtutibus utunt̃·q; rem bonam nõ bona uoluntate faciũt. Nam reuera sine humilitate uirtus quelibet ⁊ sine charitate in uitio deputatur. Merito superbię diabolus a superna beatitudine corruit. Qui ergo de uirtutibus attollunt̃·diabolum imitant̃.⁊ crinde grauius corruũt quia de excelso labuntur. Superbia sicut origo ẽ omniũ criminũ·ira ruina cuncrarũ uirtutũ. Ipsa est enim in peccato prima·ipsa in conflictu postrema. Hęc enim prima aut in exordio mentẽ p peccatũ prosternit·aut nouissime de uirtutibus eiicit. Inde ⁊ omniũ peccatoꝝ est maxima·quia tam p uirtutes q̃ per uitia humanam mentem exterminat.

Ibi cadit superbia·vbi ꝛ nascit·ut nō sit superbis aliud culpa aliud pena·ꝫ ipsa culpa sit illis ꝛ pena. De superbia nascitur arrogãtia·nō de arrogantia nascit superbia. Nã nisi precesserit occulta elatio mentis·nō sequit aperta iactantia laudis. Ita ꝫ in culpa preponit superbia arrogantię·sicut prefert ex origine. Plerũq; ad elationis emendationem puidentia dei aliquo casu nonnulli cadunt·p quo lapsu repzehẽsi a semetipsis humiliter sapiãt ꝛ de muneribus dei laudari nō appetant·sed laudent deum a quo acceperũt vnde laudari se volũt. Utilius est arroganti in quocũq; vitio labi ꝛ humilem post casum deo fieri·q̃ p elationem superbire·grauiozẽq; ruinam ꝛ damnationẽ p superbiam sumere.

De fornicatione Cap. xxxix.

Ex culpa superbię plerũq; i abhominandam carnis immunditiã itur. Nam altero pendet ex altero·ꝫ sicut p supbiã mentis itur in pstitutionẽ libidinis·ita p humilitatẽ mentis salua fit castitas carnis. Deus autem nonnũq; deiscit occultam mentis superbiam p carnis manifestam ruinã. Libidinis nasci immundiciã de animi occulta superbia.exemplo primi hominis qui mox ut p superbiã contra deũ tumuit·statim carnis libidinem sensit ꝛ pudenda operuit. Quapter vnusquisq; sue deputet culpe q̃ cecidit quoriens libidine vincit·q: nisi precessisset latens superbia·nō sequeretur libidinis manifesta ruina. Nonnũq; gemino vitio xpianus a diabolo apprit ꝛ occulto p elationẽ ꝛ publico p libidinẽ. Sz dũ euitat quis libidinẽ·cadit in elationẽ.item dum incaute declinat elationẽ·cadit in libidinem·ficq; ex occulto vitio elationis itur in aptũ libidinis.ꝛ de apto libidinis itur in occultũ elationis. Sz dei seruus discrete vtrũq; pensans·sic cauet libidinẽ ut nō incurrat elationem.ꝛ sic premit elationẽ ut nō resoluat animũ ad libidinem. Luxuriosis atq; supbis dęmones plus fautores exhibent: dũq; in ceteris vitijs spiritꝰ maligni deseruiãt·his tamẽ maiozi familiaritate iungunt eisq; amplius iuxta eoz desiderium famulant. Principalit bis duobus vitijs diabolus humano generi dominat·id est superbia mentis ꝛ luxuria carnis. Unde ꝛ dominus in Job loquitur de diabolo dicens: Sub vmbza dozmit in secreto calami in locis humentibus. Per calamum eni inanis superbia·p locazo humentia carnis demonstratur luxuria. Per hęc enim duo vitia diabolus humanum possidet genus·uel dum mentẽ in superbiam erigit·uel dũ per luxuriam carnem cozrumpit. Multi luxurię subditi sunt ꝛ contumaci supbia de ipso luxurię opere gloriant.ꝛ inde magis elati sunt vnde humiliari debuerãt. Ad comparationẽ mali fit deterius·quando nō solum flagitia cõmittuntur ꝫ etiam de ipsis flagitijs vanitate laudis pditi extollumtur.sicut scriptum est: Quoniã laudat peccatoz in desideriis anime sue. Quid eni peius q̃ in flagitijs miseros gaudere·de quibꝰ iam debent copiosiꝰ deplozare? Libido tũc magis quirit dũ videt. Nam sicut quidam sapiens ait. Prima fornicationis oculozum tela sunt.secũda verboꝝ. Sz qui nō capitur oculis·potest verbis resistere? Sufficit natura vbi adhuc liber affectus ẽ. Qui delectationẽ refrenat libidinosę suggestionis·nō trãsit ad cõsensũ libidinis. Lciro eni resistit opi· qui titillanti consensũ nō accomodat delectationi. Durius impugnat qui vsq; ad consensionem ꝛ si nō vsq; ad ppetrationẽ tentatur·q̃ is qui sola suggestione pro conditione carnis tentamentis sollicitat. Stimuli carnis qui in paulo·excitante sathanę angelo inerant·ex lege peccati erant.quę in membris hominũ de necessitate libidinis habitat. Quã reluctantẽ dum in se expugnat pficit virt⁹.ꝛ de infirmitate libidinosę titillatiõis virtutẽ suscipit gloziosi certaminis. Seruo dei multa certamina de sua carne mouentur. Nam q̃is i amoze dei coz sit inconcussa intentio·mens tamen in carne quam exterius gestat interna pelia tolerat. Deus aũt qui hęc ad pbationem pmittit gratia pregente suos nō deserit. Idcoq; nonnũq; electi lapsu carnali cozruũt ut a vitio supbię qua de virtutib⁹ tumẽt sanent. Et qui de virtutũ effectibus existunt supbi·ut cadant·carnis vitio humiliant ut surgant. Anteq̃ pficiat adulterium in opere· iam extat adulterium in cogitatione. Ex coꝛde enim primũ fornicationes sunt auferendę. ꝛ nō prozumpũt postea in opere. Hinc est quod p ꝛpheram dicitur: Accingite lumbos vestros sup vbera vestra·hoc est·in coꝛde libidines resecate· quę ad lumbos ptinent. Nam coꝛ sub vberibus est non in lumbis. Libidinis imoderata licentia nescit habere modum. Nam dũ se vitiosus animus in explenda fornicatione·carne luxuriãte lauerit·nihilominꝰ ad alia nephanda scelera suadentibus dęmonibus transit·dumq; imoderate meras pudoris excesserit·crimen criminibus adiicit·paulatimq; ad deteriora,pcedit. Nō ita suauis est amantiũ imo amentiũ incerta carnis libido·sicut expta·nec ita delectat fornicatio dũ primum cõmittit·nam reperita maiozem delectationem ingerit. Jam ꝛo si in vsũ venerit·tanto peruitis dulcioꝛ fit·ut superare difficile sit. Unde ꝛ sępe ex consuetudine delinquẽdi·quasi captiui ad peccandũ cum quadam violentia trahimur: sensusq; nostros contra rectã voluntatẽ in nobis rebellare sentimus. Si plus oblectat mentem delectatio fornicationis q̃ amoꝛ castitatis·adhuc in homine peccatum regnat. Certe si amplius delectat pulchzitudo intumę castitatis·iam nō regnat peccatum·sed regnat iusticia. Nam nō solum de cõmissa fornicatione peccatum regnat in homine ꝫ si adhuc delectatur·atq; animũ teneat·procul dubio regnat. Fornicatio carnis adulterium est· fornicatio animę seruitus idolozum est. Est autẽ ꝛ spiritalis fornicatio ꝺm q̃ dominus ait: Qui

viderit mulierē ad concupiscendū eam·iam mechatus ē eam in corde suo. Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur·q̄uis quisq; diuersa turpitudinis voluptate prostituatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignūt flagitia·quibus regnum dei clauditur·t homo a deo separatur. Inter cętera septē vitia fornicatio maxime ē sceleris·quia p carnis immundiciā templum dei violat t tollens membrū xpi facit membrū meretricis. Maxime p carnis luxuriam humanū genus subditur diabolo·q̄ p cętera vitia. Cum enim ille varijs tentamentis illectos homines conet pervertere·magis tamen mechandi desideriū suggerit·quia vtrūq; sexum in hoc vitio amplius egrotare intendit. Dęmones scientes pulchritudinē esse aię castitatem·t p hanc hominem angelicis meritis e quibus illi lapsi sūt coęquari·liuore pcussi inuidię intuitū p sensus corporis opus desideriumq; libidinis·quatenus a cęlestibus deorsum deiectā animā ptrahāt·secūq; quos vicerint gloriātes ad tartara ducāt. Quando impulsu dęmonū mens ad delectationem fornicationis impellitur·diuini iudicij metus t ętemi tormenta incendij ante oculos ꝓponantur·quia nimirū omnis pęna grauioris supplicij formidine superat. Sicut eni clauus clauū expellit·ita sępe recordatio ardoris gehennę ardorem excludit luxurię. Quidam in iuuentute luxuriose viuentes·in senectute continentes fieri delectantur·t tūc eligūt seruire castitati quando eos libido seruos habere cōtemnit. Nequaq̄ in senectute continentes vocandi sunt·qui in iuuenture luxuriose vixerūt. Tales nō habent pręmiū·quia laboris nō habuerūt certamen. Eos enim expectat gloria·in quibus fuerint laboriosa certamina.

De continentia Cap.xl.

Deo datur continentia·ꝯ petite inquit t
a accipietis. Tūc autē tribuit·quādo deus gemitu interno pulsat. Prelatā esse virginitatem nuptijs. Illud enim bonum·hoc optimum. Coniugiū concessum est·virginitas admonita tm·nō iussa. Sed ideo tm admonita·q; nimis excelsa. Geminū est bonū virginitatis·quia t i hoc mundo sollicitudinem sęculi amittit·t in futuro ętemum castitatis pręmiū percipit. Virgines fęliciores sunt in vita ętema: esaia testante Hęc dicit dominus eunuchis: Dabo eis in domo mea t in muris meis locum·t nomen melius a filijs t filiabus·nomen sempiternū dabo eis quod nō peribit. Nec dubium q; qui casti pseverant t virgines·angelis dei efficiunt ęquales. Amanda ē pulchritudo castitatis cuius degustata delectatio dulcior inuenit q̄ carnis. Castitas eni fructꝰ suauitatis est·t pulchritudo inuiolata sanctorum. Castitas securitas mentis·sanitas corporis Unde t aliquos gentilū gymnicos legimus p petuam veneris abiicientiam exercuisse·ne virtutē libidine frangerent. Luxuriosa nāq; vita carnem cito debilitat·fractāq; celeriter ducit ad senecturem. Omne peccatum p pnitentiam recipit vulneris sanitatem·virginitas autem si labit nullatenus reparat. Nam q̄uis pnitendo venię fructum pcipiat·incorruptionem tamen nullatenus recipit pristinā. Virgo carne nō mente·nullum pręmiū habet in repromissione. Unde t insipientibus virginibus saluator i iudicio veniēs dicit; Amen dico vobis nescio vos. Ubi eni iudicans mentē corruptam inuenerit·carnis procul dubio incorruptionem damnabit. Nihil prodest incorruptio carnis·vbi nō est integritas mentis·nihilq; valet mundū esse corpore eum qui pollutus est mente. Multi sunt reproborum qui carnalis corruptelę contagium nesciunt·qui sicut infęcundi sunt corpore·ita steriles manent t mente·opis boni fęcunditate: Qui recte de virginitate gauderēt·si alijs prauis operibus nō inseruirent. Qui continentiam profiteur t ab alijs terrenis desiderijs nō subtrahit·q̄uis hunc luxuria carnis nō polluat·diuersa tamen mūdanę conuersationis opatio maculat. Virgines de suis meritis gloriantes hypocritis comparant·qui gloriam boni opis foris appetunt quam intra conscientiā humiles habere debuerūt. Tales igitur ad pmissa cęlestia nō pueniunt·quia ipsi sibi virginitatis pręmiū p elationis vitium auferūt. Hoc est enim in euangelio nō habere virgines in vasis oleum·id est·nō seruare intra conscientiam boni operis testimonium·sed in facie gloriari apud homines nō in corde apud deum. Ruina adulterij excipit de contemptu matrimonij. Melius q; est vxorem ducere q̄ p libidinis ardorem perire. Quidā cōiugale decus nō pro gignendis filijs delectant·ꝫ hoc ꝓ turbulenta carnis t libidinosa consuetudine appetunt·sicq; bono male vtunt. Vitia per se mala sunt: Coniugia vo t potestates p se quidem bona sunt·p ea vo quę circa ea sunt mala existunt. Coniugia enim p id mala sunt·p quod dicit apostolus: Qui autem cum vxore est·cogitat quę mundi sunt: Et ꝓpter fornicationē vnusq̄sq; suam vxorem habeat. Sic t potestates p elationem·p oppressionem·p iusticię quoq; prcuaricationem malę existunt. Nocent enim nuptię·nocent t potestates·ꝫ p id qō eis iuxta ponit non p se·exemplo itineris recti iuxta qō spinę nascuntur quę surgentes e latere nocent eis qui recto itinere gradiuntur.

De cupiditate Cap.xli.

On posse quēpiam spiritalia bella susci
n pere·nisi prius carnis edomauerit cupiditates. Nō potest ad contemplandum deum mens esse libera·quę desiderijs huius mundi t cupiditatibus inhiat. Neq; eni altra conspicere poterit oculus·quem pulus claudit. Omni peccato peior ē auaricia t amor pecuniaꝝ. Unde t p salomonē dicit; Nihil est scelestius·q̄ amare pecuniam; hic enim animam suam venalem facit

quoniam in vita sua ꝓiecit intima sua. Cupiditas omniū criminū materia ē. Unde ⁊ apostolus ait: Radix omniū malorum cupiditas est. quam quidam ꝓterentes errauerūt a fide. Si ergo succidit radix criminū. non pullulant cęterę soboles peccatorū. Multi causa cupiditatis terrenę. etiā ipsam fidem abnegauerūt. Cupiditas enim xp̃m vendidit. Nam ⁊ plęrisq; tantū in rebus alienis est desiderium. ut etiam homicidium ꝓperrare nō vereant. sicut achab qui ꝓpter uineę cupiditatis suę sanguinis expleuit effusionem. Sępe iniqui mala quę concupiscūt assequuntur. quatenus de affectu mali desiderij fortius puniant. Electos aūt suos deus nō dimittit ire in desideriorum malorū perfectionem. sed in dolorē mentem conuertit eorum ꝓ eo q̄ in sęculo nequiter ꝓterunt: ut hac experientia refipiscant. ⁊ conuertant ad deum. a quo mente recesserūt. Deum ergo sibi ꝓpitium nouerit aduersari. qui quod temporaliter concupiscit. nō ꝓmittit adimplere. Secreto autē dei iudicio fieri credit. ut durius pereant bi quorū cupiditatē effectus statim sequitur actionis. Nūq̄ satiari nouit cupiditas. Semp enī auarus eget. quantoq; magis acquirit. tanto amplius quęrit. Nec solū desiderio augendi excruciat. ꝫ etiā amittendi metu afficit. Inopes nascimur in hac vita. inopes recessuri de hac vita. Si bona mūdi hui⁹ peritura credim⁹. cur peritura tāto amore cupimus? Plęriq; potentes tanta cupiditatis rabie inflāmant ut de confiniis suis pauperes excludant. nec habitare ꝓmittant: Quibus recte ꝓ ꝓphetam dicitur: Ue qui coniungitis domum ad domum ⁊ agrum ad agrum copulatis vsq; ad terminū loci Nūquid soli vos habitabit in medio terrę? Tales quippe homines infernum. id est diabolum rapere ad perditionem. idem ꝓphęta consequenter annunciat dicens: Propterea dilatauit infernus animam suā ⁊ aperuit os suum absq; vllo termino. ⁊ descendēt fortes eius ⁊ sublimes gloriosiq; eius ad eū. Nec mirū q̄ morientes inferni ignibus deputent. qui viuentes flāmā cupiditatis suę minime extinxerunt. Qui desiderio cupiditatis exęstuant. flatu diabolicę inspirationis vruntur. Accendit enim mentem euę superbia. ut de ligno vetito manducaret. Accendit cayn mentem invidia. ut fratrem occideret. Accendit salomonem luxurię facibus. ut ꝓ amore libidinis idola adoraret. Accendit achab cupiditate. ut homicidiū auaricię annecteret. His ergo inspirationib⁹ diabolus corda hominū occultis depꝛauat cupiditatibus.

De gula Cap. xlii.

Prima concupiscētię suggestio panis est. cui si minime ceditur. diuersa edacitatis desideria comꝓmuntur. Unde ⁊ daniel panem inquit desiderij nō comedi. hoc est. et⁹ concupiscentiam nō impleui. Prima est luxurię materies. saturitas panis. vnde ⁊ ꝓpheta sodomam de saturate panis accusat dicens: Hęc fuit iniquitas sodomorum: superbia. saturitas panis ⁊ abundantia aquę. Panem quippe sodomitę immoderate sumentes i turpitudines defluxere flagitiorum. atq; inde meruerūt comitāte superbia cęlestibus aduri incendijs. ex quo modum nō tenuerunt edacitatis. Utile est cauere gulam ciborumq; concupiscentiam. Quid enim tam noxiū q̄ ut anim⁹ seruiat ventri ⁊ ęsce. quę sunt destruenda. testante apostolo ac dicente: Deus aut ē ⁊ hūc ⁊ hanc destruet. Proxima est ventri libido. sicut loco sic vitio. Ubi enim ventris cura. ibi ⁊ eorum quę circa ventrem sunt proxima. In ordine nāq; membrorū genitalia ventri iunguntur: Dumq; vnū ex his inmoderate reficitur. aliud ad luxuriam excitatur. Nō ad luxuriam uel ad saturitatē: ꝫ tantūmodo ut corpus sustentet epulis est vtendum. Nam ut philosophi dixerūt. cibandus ē venter ut contineat animam. nō ut corrumpat. Qui nimiū cibis vtunt: quanto magis ventrē pascunt. tanto amplius sensum mentis obtundunt. Nam gręci dixerunt ex crasso ventre subtilem sensum gigni nō posse. Nam gulę saturitas nimia aciem mēris obtundit. ingeniumq; bebescere facit. Libidinis ignes ciborum fomite increscūt. Corpus autem quod abstinentia frangit. tentatio nō exurit. Unde ⁊ tres pueros abstinentes flāma babylonij incendij ⁊ si tetigit non combussit. ꝙa nimirum ⁊ si desideriorum carnalium ignis abstinentium mentes inflāmat. vsq; ad consensum tamen cōcupiscētię uel operis nō exurit. Cui abundantia ē epularū. ardentis diuitis incendat supplicium. cui⁹ tanta in inferno inter ignes erat inopia. quanta hic epularum fuerat copia. In hoc enim sęculo esurire ⁊ sitire noluit. propterea illic inter flāmas sitiens. stillam aquę quęsiuit nec meruit. Considerandum q̄ vehementer arguantur cōmessatio ⁊ sumptuosa cōuiuia. Nā ꝓ ꝓphetā comminatur dominus. se non hanc relaxare iniquitatem his qui eam libenter ambiūt. Dicit enī per Esaiam ꝓphetam. Ecce gaudium ⁊ lętitia occidere vitulos ⁊ iugulare arietes. comedere carnes ⁊ bibere vinum. Si dimitteretur iniquitas hęc vobis donec moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates abstinētia resecantur. ita omnes animę virtutes edacitatis vitio destruunt. Unde est q̄ ⁊ princeps cocorum muros hierusalem subuertit. ꝙa ⁊ venter cui seruitur a cocis. virtutes animę destruit. Neq; enim posse quēpiam virtutum ꝓfectionem attingere. nisi ꝓius ventris edomauerit ingluiem. Nemo potest dominari cęteris vitijs. nisi ꝓius ingluiem ventris restrinxerit. Nec quisq̄ facile poterit a semetipso spūs īmundos expellere. nisi ꝓ abstinentiā gulę. Cū enī hostes q̄ extra nos sūt a nobis fort⁹ fugant. qñ ꝓius quę intra nos sūt vitia extinguunt. Nā frustra foris agit bellū. q̄ intus habet periculū. Nō q̄litatē

ciboꝝ ꝫ eorum cupiditatē cauendā. Nā sēpe accuratius p̄parata sine gulę concupiscentia degustantur. ⁊ sēpe abiecta ⁊ vilia edendi cupiditate sumuntur. Sicꝙ fit ut non sit in culpa ciborū qualitas sed illud reputetur in vitiū qꝺ cū desiderio degustatur. Quattuor sūt genera distinctionū in gulę appetitu id ē q̄d quādo quātū. ⁊ quō appetatur. Quid ad rem ipsam ptinet quę appetitur. Quādo si ante legitimū tempꝰ q̄d appetatur. Quātū ꝺo ad imoderationem refertur. Quō ad impatientiā festinatiōis ascribit. Nullus homini tam importunꝰ exactor ē qꝺ venter; q̄ quotidianā refectionē quotidiana famis exactiōe adimplet. Cū cęteris enī vitiis. ⁊ si interdū nascimur interdum tamē cū eis nō morimur. Cū isto aūt ⁊ nascimur cū isto ⁊ morimur. Plerūꝙ voluptas vescendi ita sub obtentu necessitatis subrepit ut dū putat̄ seruire necessitati voluptatis desiderio seruiatur nec facile discernit̄ vtrum qō accipiatur gulę an indigentie deputetur.

De ebrietate. Cap̄. xliii.

Sca crapulā potus ebrietatem generat.

e Ebrietas aūt pturbationē gignit mētis furorē cordis flāmā libidinis. Ebrietas ita mentē alienat ut vbi sit nesciat. Unde etiā ⁊ malum non sentitur qō p ebrietatem cōmittitur. Uerum est qꝺ iuxta p̄phetā fornicatio ⁊ ebrietas aufert cor. Fornicatio enim sicut ait salomon insatuat sapientem. Ebrietas sicut in lorb sensus ⁊ rationē captiuat. Unde ⁊ in prouerbijs: Potentes inquit qui iracundi sunt vinū non bibant ne cū biberint obliuiscantur sapientiā. Plerisꝙ laus est multum bibere ⁊ nō inebriari. Audiāt hi aduersum se dicentē p̄pheram; Ue qui potētes estis ad bibendū vinū. ⁊ viri fortes ad miscendā ebrietatem. Uino multo deditos ⁊ luxuriose viuentes esaias sic arguit dicens: Ue qui consurgitis mane ad ebrietatē sectandā ⁊ potādū vsqꝙ ad vesperū ut vino cstuetis. De talibus ⁊ alio loco dicit̄: Ue tibi ciuitas cuius rex iuuenis est. ⁊ cuius p̄ncipes mane comedūt. Multi enī a mane vsqꝙ ad solis occubitū ebrietati ⁊ gulę voluptatib⁹ deseruiunt nec intelligūt cur nati sūt. sed consuetudine beluina detēti luxurię tm̄ tota die epulisꝙ inseruiūt. Clamat iobel p̄pheta his qui ebrietati deseruiūt dicēs: Expergiscimini ebrij ⁊ flete. ⁊ vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo testimonio nō ait tm̄: flete omnes qui bibitis vinum. ut bibere oīo non liceat. sed adiecit in dulcedine. qō ad voluptuosam pertinet ⁊ prodigam effusionē. Nam quantū satis ē necessitati edocet timotheum bibere apostolus dicens: Uino modico vtere. Non solū ex vino inebriantur homines. sed etiam ex cęteris potandi generib⁹ quę vario modo cōficiunt̄. Unde ⁊ naçareis qui se sanctificabant domino. p̄ceptū est vinum ⁊ siceram non bibere. Utraꝙ enim statum mentis euertūt ⁊ ebrios faciūt. luxuriā ꝙꝙ carnis vtraꝙ ꝙqualiter gignunt. Quidam continētes sicut panē cū pondere edunt. ita ⁊ aquam cum mēsura sumunt asserētes ad castimoniam carnis etiam aquę abstinentiam conuenire.

De abstinentia Cap̄. xliiii.

Oc est pfectum ⁊ rationabile iciuniū qñ

b noster homo exterior iciunat ⁊ interior orat. Facilius p iciuniū oratio penetrat cęlum. Tunc enī homo spiritalis effectus angelis cōiungitur. deoꝙ liberius copulatur. Per iciuniū etiam occulta mysteriorū cęlestiū reuelant̄ diuiniꝙ sacramenti archana pandunt̄. Sic nāꝙ daniel angelo reuelante mysteriorum sacramenta cognoscere meruit. Hęc enī virtus ⁊ angelorum manifestatiōes ⁊ eor annūciationes ostēdit. Iciunia fortia tela sunt aduersus tentamēta dęmoniorū. Cito enī p abstinētiā deuincuntur. Unde etiā dominꝰ ⁊ saluator noster eor incursus iciunijs ⁊ orationibus p̄monet supare dicēs: Hoc genꝰ nō ejcitur nisi per orationē ⁊ iciuniū. Immundi enī spūs ibi sese magis injciunt vbi plus viderint escam ⁊ potū. Sancti q̄ diu in huius sęculi vita habitant desiderio superni roris corpus suū aridū portant. Unde ⁊ psalmus: Sitiuit inquit in te anima mea q̄ multipliciter ⁊ caro mea. Caro enim tunc deum sitit. qñ per iciunium abstinet ⁊ arescit. Abstinentia ⁊ viuificat ⁊ occidit. viuificat animam. corpus necat. Sępe abstinentia simulate agitur; iciuniaꝙ per hypocrisim exercentur. Quidam enī mira inedia corpus suum laniant exterminantes. sicut ait euangeliū facies suas ut appareāt hominibus iciunantes. Ore nāꝙ pallescūt. corpore atterunt̄. cordis alta suspiria ducūt. Ante mortem quoꝙ morituris se supplicijs tradunt. tantūꝙ miseri laboris exercitiū non pro dei amore. sed p sola humanę laudis ammiratiōe sectant̄. Quidā incredibilit̄ abstinēt ut hoīb⁹ curiosis sancti appareāt. sed hoc bonū abstinētię talibus non ē virtus reputanda ꝫ vitiū. q: bono male vtūt̄. Jeiuniū ⁊ clemosyna i abscondito esse amant ut solus deus qui inspicit omnia. meritū operū bonoꝝ repēdat. Nam quę sub populari manifestatione faciunt. nequaq̄ a deo iustificantur. quia iuxta sermonē euangelicum. mercedem suam ab hominibus recipiunt. Jeiunia cū bonis operibus deo acceptabilia sūt. Qui aūt a cibis abstinent ⁊ prauę agunt. dęmones imitant̄; quib⁹ esca nō ē. ⁊ nequitia semp est. Ille enī bene abstinet a cibis qui ⁊ a malitię actibus ⁊ a mundi ieiunat ambitionibus. Qui erectationis studio nō abstinēręꝙ voto ab escis carnium se suspendunt. hi potius execrandi sunt. qꝺ deo creaturam vsibus humanis concessam reijciunt. Nihil enim fidelibus inquinatum. nihilꝙ esse iudicat̄ immundū. paulo arrestante apostolo: Oīa mūda mūdis. coinquinatis aūt ⁊ infidelib⁹ nihil ē mundū. sed polluta sunt eorum ⁊ mens ⁊

conscientia. Spernitur ieiuniū qđ in vesperū delitiosa repletione ciborū reficit. Neqꝫ enim reputanda est abstinētia. vbi fuerit ventris saturitas subsecuta. Spernitur ieiuniū qđ in vesperū delicijs compensat. dicente esaia ꝓpheta: Ecce in die ieiunij vestri inuenit voluptas vestra. Voluptas enī delitię intelligūt. Sicut enī repetitio debiti ⁊ lites ⁊ contētio. ⁊ ꝑcussio. ita ⁊ delitię improbant a ꝓpheta in ieiunio. Tota enī die epulas in cogitatiōe ruminat. qui ad explendā gulā vespere sibi delicias pręparat. Non ē corpori adhibēda imoderata abstinētia. ne dū amplius grauat caro pondere inedie. malū agat postea. nec bene facere incipiat. ⁊ quę addicit. ut vsu mali careat. simul ⁊ boni officiū. dum plus premit perdat. Sollicita igitur discretiōe carnis ē moderanda materies. scilicꝫ ne aut integre extinguat. aut īmoderate laxetur. Infirmitate carnis nimia pręualēte ad ꝑfectionē ꝑtingere nemo potest. Nam q̄uis sanctitatis amorem quisqꝫ habeat. exequi tamen nō valet operis meritū cui intentione cordis deseruire conat. Corporis debilitas nimia etiā vires animę frangit. mentis quoqꝫ ingeniū facit marcescere. nec valet quicq̄ boni per imbecillitatē ꝑficere ne dum quid nimis. Nam quicquid cū modo ⁊ temperamento fit. salutare ē. quicquid aūt nimis ⁊ vltra modum est. ꝑnitiosum fit. studiūqꝫ suū in contrariū vertit. In omni ergo ope modū ⁊ temperamentū oportet habere. Nam omne qđ excedit periculosū est. Sicut aqua quę si nimios imbres prębeat. non solum nullū vsum adhibet. sed etiam periculum exhibet.

Finit liber secundus de sūmo bono sancti Isidori hispalensis episcopi.
Incipit liber eiusdem tertius
De flagellis dei Cap̄. I.

Iuine sapientie subtilitas sicut interius ut testis scrutatur cōscientias. ita exterius ut iudex irrogat pęnas: ut verum sit testimoniū ꝓphetę: quia ipse ē testis ⁊ iudex. Miserere dñe misero Isidoro indigna agēti ⁊ digna patienti. assidue peccanti ⁊ tua flagella quotidie sustinenti. Ordinata est miseratio dei quę prius hic hoiem ꝑ flagella a pctis emendat. ⁊ postea ab ęterno supplicio liberat. Electus eni dei doloribus vitę huius atterit ut ꝑfectior vitę futurę lucretur. Nequaq̄ deus delinquenti parcit. qm̄ pctōrē aut flagello tēporali ad purgationē ferit. aut iudicio ęterno puniendū relinqt. aut ipse i se homo pęnitendo punit qđ male admisit. Ac proinde ē q̄ deus delinquēti nō parcit. Iuste tpalia flagella ad ęterna ꝓficiūt gaudia. ideoqꝫ ⁊ iustus i pęnis gaudere debet. ⁊ impius in ꝓsperitatibus timere. Neqꝫ iusto neqꝫ reprobo deus misericordiā ⁊ iusticiā subtrahit. Nā ⁊ bonos hic ꝑ afflictionem iudicat. ⁊ illic remunerat ꝑ miserationem. ⁊ malos hic remunerat ꝑ temporalem clęmentiam. ⁊ illic punit ꝑ ęternā iusticiā. In hac enī vita deus parcit impijs. ⁊ tamen non parcit electis. in illa vita parcit electis. nō tamē parcit impijs. Periculosa est securitas i hac vita malorꝫ. ⁊ bonorum dolor tranquillus. Nam iniquus post mortē ducitur cruciandus. iustus ꝟo dormit post laborem securus. Non tm̄ de corporalibus passionibus. sed etiā de spiritalibus oportet intelligi. ut quanto quisqꝫ aut in corpore aut in mente flagella sustinet. tāto se i fine remunerari speret. Sępe occulto dei iudicio extra flagelli correptionem sūt reprobi in hoc mūdo. dūqꝫ multa dānabilia cōmisisse videant. despecti tamē a deo nullo emendationis verbere feriūtur. Plus corripitur flagello q̄ a deo diligit si peccauerit. dicēte ꝓpheta: Tantūmodo vos cognoui ex omnibus nationibus terrę. idcirco visitabo sup vos oēs iniquitates vestras. Quē enī diligit dñs corripit. flagellat aūt omnē filiū quē recipit. Valde necessariū est iustū in hac vita ⁊ vitijs tentari ⁊ verberari flagello. ut dum vitijs pulsat. de virtutibus non supbiat. Dū ꝟo aut animi aut carnis dolore atterit. a mūdi amore retrahat. Tentari aūt oportet iustū. sed tentatione plagę. non tentatione luxurię. Durius circa suos electos in hac vita deus agit. ut dum fortioribus flagelli stimulis feriūtur. nulla oblectamēta pręsentis vitę delectēt. sed cęlestē patriā vbi certa requies expectat indesinēter desiderēt. Electos vitę istius aduersitate ꝓbari. ut ꝟm petrū iudicium a domo dei incipiat. dum in hac vita electos suos deus iudicij flagello castigat.

De gemina percussione dei Cap̄. II.

Gemina ꝑcussio est diuina. Una in bonā partē qua ꝑcutimur in carne ut emendemur. Altera qua vulneramur in cōscientia ex charitate ut deū ardentius diligamus. Gemino more deus respicit uel ad veniā. uel ad vindictam. Ad veniā sicut petrū. ad vindictam sicut dū facta sodomorū se descensurū ⁊ visurū testat. Trimoda ratiōe deus quos voluerit percutit. id est ad dānationē reprobos. ad purgationē quos errare videt electos. ad ꝓpagandam meritorꝫ gloriam iustos. Primo nāqꝫ modo ęgyptus cęsa est ad damnationē. Secūdo modo pauper laçarus ad purgationē. Tertio modo ꝑcussus est Iob ad ꝓbationē. Flagellat homo plęrūqꝫ a deo ante peccatū ne malus sit. ut paulus q̄ sathanę angelo instigāte carnis tolerabat stimulos. Flagellat etiā ⁊ post pctm̄ ut corrigat. sicut ille i aplo q̄ traditus ē sathanę i interitū carnis ut spūs salus esset. Non tñ iuste murmurat etiam qui nescit cur vapulat. Nam deus ideo plęrūqꝫ iustū flagellat. ne de iusticia supbiēs cadat. In hac vita deus tāto magis

studer ut parcat·quãto magis expectãdo flagellat Sed alios feriendo corrigit· alios vo feriendo interficit. Feriendo nãq corrigit de quib⁹ dicit: Ego quos amo arguo ⁊ castigo. Alios feriendo perimit·quos incorrigibiliter delinquẽtes aspicit quosq non iam sub disciplina ut filios pater·sed districta damnatiõe ut hostes ⁊ aduersarios pcutit. De quibus dicit: Flagello inimici pcussi te·castigatione crudeli. Et iterũ: Quid clamas ad me sup contritione tua·insanabilis ẽ dolor tuus. Uñ vnusquisq festinet ⁊ timeat ne simul feriat⁹ vita eius cũ culpa. Flagellum nãq tunc deler culpam cum mutauerit vitã. Nam cuius mores nõ mutat·actiones non expiat. Omnis diuina pcussio aut purgatio vite psentis ẽ·aut initiũ pene sequentis. Nam quibusdã flagella ab hac vita inchoant ⁊ in eterna pcussione pdurant. Unde per moysen dñs dicit: Ignis exarsit in ira mea ⁊ ardebit vsq ad inferos deorsũ. A quibusdã dici solet: Non iudicat deus bis in idipsũ. qui tñ non attendũt illud qđ alias scripũ est: Jesus populũ de terra egypti liberans. secundo eos qui nõ crediderũt pdidit. Quis enim si vna culpa bis non pcutitur. vna tamen pcussio intelligit·que hic cepta illic pficitur·ut in his qui oio nõ corrigunt· precedentiũ pcussio flagellorũ·sequentiũ sit initiũ tormentorũ. Hinc est qđ i psalmo scribit: Operiantur sicut diploide confusione sua. Diplois enĩ dupler vestimentum est·quo figuraliter induunt qui ⁊ tpali pena ⁊ eterna damnãt. Unde ⁊ Hieremias ait: Contritio sup cõtritionẽ. id ẽ gemina damnatio. ⁊ hic ⁊ in futuro seculo. Et idẽ alibi: Duplici cõtritione contere eos. id est gemina pena·psenti scilicz ⁊ futura. Quibusdã secreto dei iudicio hic male est·illic bene· scilicz ut dũ hic castigati corrigũtur·ab eterna dãnatiõe liberentur. Quibusdam vo hic bene est·illic male· sicut diuiti illi accidit·qui hic potẽtie claritate conspicuus·post mortẽ gehenne incendijs traditur cruciandus. Pozzo quibusdam ⁊ hic male ⁊ illic male ẽ·q: corrigi nolentes. ⁊ flagellari in hac vita incipiunt. ⁊ i eterna pcussione damnant. In tanto quosdã imergi desperatiõis profũdo·ut nec p flagella valeãt emẽdari. De quibus recte p prophetã dñs dicit: Frustra percussi filios vestros·disciplinam nõ receperũt. Plcrũq iustus plangit q: nescit vtrũ ꝓ oib⁹ suis pctis psentia patiat⁹ flagella·an pro vno tñ. ⁊ nescit que sit culpa illa ꝓ qua meruit eiusmodi pati supplicia. ⁊ pro ipso ambiguo maxime in merore versat⁹. Quis flagella psentia iustum a pctis absoluũt·adhuc tñ sub metu vindicę turbatur·ne instantes ei plage nõ sufficiant ad purganda delicta. Proinde ꝯ dũ psentia patitur ⁊ futura prumescit·quodãmodo sicut ait ꝓpheta·pro suis peccatis duplicia recipit.

De infirmitate carnis Cap. III.

Se nõnullos eiusdẽ qualitatis hoies q
e nesciant corrigi nisi alios viderint flagellari. sicq proficiunt comparatione malorũ· dum sibi id accidere timent in quo deperire alios vident. Quosdã deus videns nolle ꝓprio voto corrigi·aduersitatũ tangit stimulis. quosdã etiã psciens multũ peccare posse·in salutem flagellat eos corporis infirmitate ne peccent·ut eis vtilius sit frangi languorib⁹ ad salutẽ anime q̃ manere incolumes ad damnationẽ. Uisitatio dei nec semp in bonũ accipitur·nec semp in malũ. In bonũ enĩ accipitur·sicut ẽ illud: Uisita nos in salutari tuo In malũ vo· iuxta illud: In tempore visitatiõis sue peribunt. Tribus ex causis infirmitates accidunt corpori·id est ex peccato·ex tentatione. ⁊ ex intemperãtie passiõe. ꝟ huic tñ nouissime humana potest medicina succurrere. illis vo sola pietas diuine misericordie. Qui valentiores sunt ⁊ sani·vtile ẽ illis infirmari ⁊ non peccare·ne ꝓ vigorem sanitatis illicitis fordidentur cupiditatũ ⁊ luxurie desideriis. Duritia que mentẽ premit nec sentitur·vtiliter mutatur in carne ut sentiat⁹ atq intellecta emẽdetur. Nam citius vulnera carnis sentiunt q̃ aiç. ideoq per carnis flagella errantes citius corrigunt. Hoc qppe indicãt i pauli oculis squame infidelitatis·que dũ mutareq sũt ꝓ iucreparationẽ in oculis carnis·confestim resoluta ẽ duritia mentis. Est pnitiosa sanitas que ad inobedientiam hominẽ pducit. Est ⁊ salubris infirmitas que ꝓ diuinam correptionẽ mentem a duritia frangit. Languor animę id est pctoꝝ infirmitas pnitiosa ẽ·de qua etiã aplus ait: Quis infirmatur ⁊ ego non infirmor? Quis scandaliçat⁹ ⁊ ego non vror? Nam infirmitatem carnis vtilem esse idem aplus approbat dicens; Quando infirmor tunc fortior sum.

De tolerantia diuine correptiõis Cap. IIII.

Urmurare in flagellis dei peccator homo nõ debet·quia maxime ꝓ hoc q̃ corripitur emendatur. Unusquisq autẽ tũc leuius portat quod patitur·si sua discusserit mala pro quibus illi infertur retributio insta. Discat nõ murmurare qui mala patitur·etiã si ignorat cur mala patiat⁹·⁊ per hoc iuste se pati arbitret ꝓ qđ ab illo iudicatur: cuius nunq̃ iniusta iudicia sũt. Qui flagella sustinet ⁊ cõtra deũ murmurat· iusticiam iudicantis accusat. Qui vo se cognoscit a iusto iudice pati qđ sustinet·etiam si ꝓ quo patitur ignoret·per hoc iam iustificatur·per qđ ⁊ scipsũ accusat ⁊ dei iusticiã laudat. Dum ex rebus ꝓsperis vtilia iustus exempla pcipit hominib⁹· necesse ẽ cum iterũ ⁊ aduersitatib⁹ tangi·quatenus eius patientia comprobet⁹·ut denuo fortitudinis documenta ex eo sumant hi qui ꝓsperitatis eius tẽperantiã agnouerũt. Qui passiõib⁹ animę insidiãte aduersario cruciat⁹·nõ idcirco se credat alienari a xpo·q: talia patit⁹·ꝟ magis ꝓ ꝺ deo cõmendabilẽ se eẽ cristimet si dũ hec patitur lauder deũ potius nõ accuser. Ad magnã vtilitatem diuine

iudicio mens iusti diuersis passionũ tentationib⁹ agitatur·p:o quibus si deo gratias egerit·suęq culpę q talia dignus sit deputauerit: hoc qđ ex passione tolerat·ei p:o virtutibus reputabit·q: t diuinã agnoscit iusticiã. t suã culpã intelligit.

De tentationibus diaboli Cap. v.

Ultris calamitatũ tentationib⁹ mens iusti in hac vita pulsat. Unde t optat ab boc seculo funditus euelli quo t erũnis careat. t firmã illic securitatem inueniat. Inter eas pęnas quas iust⁹ i corpe patit·atq eas quas mente p fraudem diaboli tolerat·multũ interest. Mã grauius fert quas interius luget·q eas quas exterꝰ sustinet. Mas enim t loco euitat t tpe. illas ꝯo nec loco nec tpe põt euitare. Mã ampliꝰ tentat electos diabolꝰ q dei voluntas pmittit. Tentando autem sanctoꝝ pfectibus seruit. t si nolens·vtilitati tamẽ sanctoꝝ seruit diabolus. qñ eos tentationibus suis non decipit·sed potiꝰ eruditꝰ. Nam tentatiões quas ille ad humanũ interitum mouet·interdum xp̃s ad exercitiũ virtutũ salubꝝ vtilitate conuertit. Insidię diaboli atq astutię q̃uis huc atq illuc quęrentes quẽ deuoꝛẽt diffundantur·a potestate tñ diuina nõ egrediũtẽ ne tantũ noceant quantũ maliciose contendunt. Nam quomodo sanctoꝝ virtus tanta tolerare potuisset·si superna dispensatio pio moderamine nequitiã dęmonũ nõ refrenaret? Et licz diabolꝰ tentationẽ iustis semp inferre cupiat· tamen si a deo potestatẽ nõ accepit·nullatenus adipisci põt quod apperit. Unde t ois voluntas diaboli iusta ẽ. t tamẽ pmittẽte deo omnis potestas iusta. Et se enĩ tentare quoslibet iniuste appetit·ꝫ eos q tentandi sũt. t ꝓout tentandi sũt·non nisi tentari deus iuste pmittit. Unde etiam in libꝝis regũ de diabolo scriptũ ẽ·q: spũs dñi malus irruebat i saul. vbi iuste queritur. si dñi·cur malus: si malꝰ cur dñi dicatur? Sed duobꝰ verbis comphensa ẽ t dei potestas iusta. t diaboli voluntas iniusta. Nam spũs malus p nequissimã voluntatẽ. t idẽ spũs dñi p acceptam iustissimã potestatẽ. Diabolus nõ ẽ inissoꝛ·ꝫ incentoꝛ potius vitioꝝ. Neq enim alibi concupiscentię fomẽta succendit·nisi vbi pꝛi⁹ pꝛauę cogitatiõis delectatiões aspexerit· qui si a nobis spernitur·sine dubio ille confusus abscedit·statimq frangũtur iacula cõcupiscentię eius·cõtẽptęq iacent. t sine luce faces illi⁹. Sollicite hostis insidias intelligere pariter t cauere dei seruũ opoꝛtet·sicq innocẽtia vitę existere simplicẽ·ut tñ opoꝛteat cum simplicitate eẽ pꝛudentem. Qui pꝛudentiã simplicitati non miscet· iurta ꝓphetam colũba est seducta non habens coꝛ. Sed ideo colũba·q: simplex·ideo aũt coꝛ nõ habens·q: ignara pꝛudẽtię ẽ. Sępe fraus sathanę sanctoꝝ coꝛdibus aperitur·quãdo p speciem boni angelũ se simulans lucis· dum nititur electos decipere deregitur atq contẽnitur. Sic t verba fallacis doctrinę deus sanctos suos facit intelligere·quatenus diabolicũ erroꝛem interꝰ cognoscant ac sollicite caueant. Discretio sanctoꝝ tãta esse debet ut inter bonũ t malũ pꝛediti ratiõe diiudicẽt·ne eos diabolus p speciẽ boni fallat. Hęc est enim pcunctatio iosue dicẽtis: Noster es an aduersarioꝝ? Ꝓpt̃ hoc t hieremię dicitur: Si separaueris pꝛeciosum a vili· quasi os meũ eris. Tunc enĩ bene de se iudicant sancti quãdo ab eis deus fallacia dęmonũ tentamenta facit intelligi. Multi decipiũtur a diabolo. t ignoꝛãt se eẽ deceptos: Osee ꝓphetę testimonio declarãte: Lo mederũt inquit alieni robur eiꝰ t ipse ignoꝛauit. Alieni nãq maligni spũs significant qui virtutes mentis comedũt·sed hoc coꝛda negligentium non intelligũt. Tanq inermis diabolus vinciꝫ quãdo de aperta iniquitate hominem depꝛauare conatur. Armat⁹ ꝯo tũc incedit·dũ p speciẽ sanctitatis t virtutis ea quę sancta sunt destruit·qñ t qui decipitur sua detrimenta non sentit·ꝫ tãq sint virtutes quę sunt vitia sectatur t diligit. In oculis carnaliũ diabolus terribilis est: in electoꝝ oculis terꝛoꝛ eius vilis est. Ab incredulis ut leo timet·a foꝛtibus in fide ut vermis contẽnit· atq ad momentũ ostensus repellitur. Qui suggestiones diaboli nõ recipit·in eius insidias minime transit. Nam facile in consequẽti operę repellitur·si pꝛima oblectamẽta illius respuantur. Diabolus enim serpens est lubꝛicus·cuius si capiti·id est pꝛimę suggestioni non resistit·totus in interna coꝛdis dum non sentitur illabit. Tentationũ diabolicarũ initia fragilia sunt·quę si non caucantur·sed p vsũ in consuetudinẽ transeãt·in nouissimis foꝛtiter conualescũt·ita ut aut nunq aut cũ difficultate vincantur. Cũ i tota vita diabolus hoĩem pꝛeuaricari cupiat·amplꝰ tamẽ in fine molitur decipere. Hinc ẽ qđ i principio contra pꝛotoplastũ serpenti est dictũ. Et tu insidiaberis calcaneo eiꝰ· quia nimirũ hominẽ quẽ diabolus in cursu pꝛeteritę vitę nõ decepit·in nouissimis supplantare disponit. Proinde q̃uis quisq sit iustus·nũq necesse est ut sit in hac vita securꝰ sed semp humilis caueat·semperq ne in fine coꝛruat sollicitus pꝛimescat. Diabolus suis fautoꝛibus blanditur·dei ꝯo seruis molitur tentamẽta cõtraria·exemplo dñi·qui se post baptismũ passus ẽ a diabolo tentari. Diabolus sanctos oẽs nõ tenendo possidet·sed tentando psequitur. Nam q: nõ i eis intrinsecus regnat·ꝓtra eos extrinsecꝰ pugnat. Et qui intrinsecꝰ amisit dominiũ· exterius cõmouet bellũ. Tunc contra eum quẽ possidet diabolus acrius sęuit·quãdo se virture diuina ab eo expellendũ cognoscit. Unde immũdus spũs tũc decerpsit grauius puerum in quo habitabat·quando ad xp̃i imperiũ exire ab eo coactꝰ est. Qđ factum t ad iob verba respicit·vbi i nouissimis vehemoth caudã suã q̃si cedrus astringit. Plus contra eos diabolus diuersis tentationibus insistit qui posiunt t alijs sua vtilitate

prodesse·ut dum illi impediuntur·nō proficiant qui docendi sunt. Malignus spūs hoc qō intra nos mundare cupimus·sine intermissione tentat iteꝝ sordidare. Sciāt eoꝝ insidias prēsago spū prēcognoscūt. ⁊ q̄d i semetipsis terrenū sentiūt indesinenter operib⁹ sanctis exhauriūt·ut de intimis puri inueniant. Eodē blandimento decipiunt·nūc p diabolū boies·quo ꝓplasti in paradiso sūt decepti. Multis enī viriꝝ prēstigijs mentes reprobozū tentando deludit. Nunc enim promissis decipit·nunc rebus transitorijs quasi necessarijs illicit·nūc etiā ipsa inferni supplicia q̄si leuia ⁊ transitoria suggerit·quatenꝰ miseroꝝ corda i cupiditatē lasciuiāꝝ dissoluat·secūꝝ ad tartara ducat. Argumēta machinationū malarūꝝ cogitationū semina quę in cordib⁹ boiuꝫ diabol⁹ fundit·ita sępe vndiqꝫ captā implicāt mentē·ut ex q̄ parte euadere q̄sqꝫ tentauerit·sine periculo exire nō possit·veluti si iures hoc facere·quod si feceris pecces·si nō feceris reus piurij sis. In tanto ergo mali discrimine ut euadēdi aditus pateat·minora potius eligenda sūt·ut maiora vitent. Diabolus quādo decipe quēq̄ quęrit·pr⁹ naturā vniuscuiusꝫ intendit·⁊ inde se applicat·vnde aptū hominē ad peccandū inspexerit. Ex ea parte boies diabolus tentat qua eos p excrescente humore facile inclinari ad vitia cōspicit·ut ꝑm humoris cōsperſionē adhibeat ⁊ tentationē. Lege balaam q̄ in figura diabolī contra populum dei ex ea parte prēcepit pnicioſos prętendere laqueos·ex q̄ sensit eos facilius esse lapsuros. Nam ⁊ qui aquā alicubi deducit·non eam p aliā partem mittit nisi vbi impetū eius intenderit. Nullus culpā existimet quā ex consperſione ꝓpria sustinet·ꝫ quantū valet contra id qō tolerat pugnet. Nam si compassiōi ceditur·tentatiōi uel vitio nequaq̄ resistit. Ideo diabolus in sacris eloquijs velbemoth id est animal dicitur·qz de cęlis lapsus ad terras cecidit·iuxta psalmistā iumentis insipiētib⁹ comparatus Ideo leuiathan id ē serpens de aquis dicit·quia i huius sęculi mari volubili versat astutia. Anis vo ꝓterea nominat·qz p superbiā ad alta sustollit. Et recte his trib⁹ vocabulis appellatur·qz p suo merito aerē q̄si anis ꝓ carcere meruit·velbemoth terrā·qz ut animal bzutū in imis delectat·serpēs eo q̄ i huius sęculi mari insana iactet fluctuatiōe Ex inde enī q̄ p membza sua diabolus opat·sozitur vocabula·ita ut qō singuli agūt incitāte illo ipse nominet ex eo. Quē enī nō decipit diabolus vnde animal ē·hoc ē·p carnis luxuriā·tentat vnde serpens ē·hoc ē·cupiditatis ac nocēdi malicia Quē autē nec sic decipit·insidiatur ei vnde anis est·hoc ē·superbię ruina. Undiqꝫ enī dolos prępparat quousqꝫ inueniat viam p quā incautū decipiat. Aliud est intrare mentē cuiusq̄ diabolum·aliud vo inhabitare. nam ⁊ in cordib⁹ sanctozum diabolus ingredit·dum malam suggestionē insinuat·sed non habitat in eis qz in suo corpore nō eos transducit. Qui vo in corpore eius sūt·ipsos iubabitat·quia ipsi sunt templū eius. Et si subripiat mentibus electoꝝ diabolus·nō autem in eis requiescit sicut in cordibus reprobozū. nā calore fidei mox excitatur ut exeat ab electis. Nonnulli quos iam auido ore diabolus deuozauerat·rursus diuini iudicij occulta miseratiōe ab eiꝰ ore eripiuntur ⁊ saluti restituuntur. Nam sępe multos quos antiquus hostis luxurię vozagine imersos tenuit·potētia diuina p pēnitentiā ab eiꝰ faucibus traxit. Quomodo bonoꝝ interitū ꝓpheta electam dicit esse diaboli escam·dum alibi scriptū sit de illo: fēnū sicut bos comeder·nisi q̄ in oculis dei fēnū sūt qui electus cibus ꝑm homines ēē vidēntur. Ac p hoc qui de bonozū numero pereunt·apud boies electi· apud deum fēnū existunt. Eum diabolus iam deglutisse dicitur·quem iam pfecto scelere deuozare videtur. Eum vo quē nō deglutiuit operis perfectione·sed tentationū illecebris mozdet ut deuozet·adhuc quasi i maxilla mandit. Unde ⁊ paulus habet stimulos carnis quibus humiliętur·non habet peccandi pfectionem qua deglutiatur. Os diaboli verba eiꝰ sunt. Uerba vo eius inspirationes occultę sūt·quibus corda hominū alloquens occultis vrit cupiditatib⁹. Quidam ob incorrigibile iniquitatē·quia sponte non corriguntur·imundis spiritibus vexandi tradunt·ut arripiēdi eos dęmones corporaliter habeant potestatē·terroribusq̄ eoꝝ afflicti humilient·pēniteāt ⁊ saluent. Sic ⁊ apostol⁹ corinthijs scribens dicit: Tradere huiusmodi hominē satbanę in interitū carnis ut spūs salu⁹ sit i die dñi. Utile ē enī quosdā peccātes ut in aia saluentur·satbanę corpozaliter deputari·quatenus ex presenti correptione futurū iudiciū timeant. ⁊ de cętero delinquere caueant. Quidam aūt potestati dęmonū ad emendationē deputant. quidam vo despecti ad solā pditionē tradūt. Nūq̄ vacat diabol⁹ aduersus hoiem iustū. Aut enī tribulationes cordis illi exaggerat·aut dolozes corpis suscitat. Hinc est quod aplus ait: Datus est mihi stimulus carnis meę angel⁹ satbanę qui me colaphizet. Sępe mentē iusti varijs vexationū doloribus vis dęmonū cruciat. vnde ⁊ interdū vsqꝫ ad desperationis angustiam coarctatur. Permanenti autē in dei amoze animę ⁊ ipsa talis angustia ad meritū proficit. Nam siue in animo siue i copore p instinctum imundozū spirituū quęlibet aduersa iustus patiat·ex dei vtiqꝫ permissu id patitur. Q; si hocipsū ad dei gloziam humilis referat. ⁊ dicat qō ꝓ corpis passiōe iob dixit: Si bona suscepimus de manu domini·mala quare non sustineamus ? iste qui sic loquitur non separatur a deo·sed coniungitur· qualibet atroci angustia torqueat. Multa iust⁹ aduersa i aia patit imitigatiōe dęmonū·ꝫ talib⁹ tēramēris perire a vita ętna nō pōt·qz pr⁹ dñs ad dānationē culpę nō reputat qō de suę maiestatis pmissu·nolēs q̄ patit pozrat.

Nam ibi peccamus vbi cupiditate uel voluntate deflectimur. Ubi ꝺo violenter addicimur ⁊ si facinus aut flagitiū nō ē. miseria tamē ⁊ ꝑflagitio ⁊ facinore ē. Sed qui deū ꝑ irrogata laudat miseria. cōmisso ꝓcul dubio caret facinore.

De tentamētis somniozū Cap. vi.

p Lerūq; dęmones i noctibus occurrētes humanos sensus ꝑ visiones cōturbant. ut formidolosos ⁊ timidos faciāt. Aliquotiens etiā ex desperatione ꝓcōz mentē conuersi ꝑ sopozē conturbant horridaq; gehēnę supplicia imittūt. Nōnunq; aūt ⁊ aperta impugnatione grassantes humana corꝑa verberant. qō tñ deo ꝑmittēte malis fit ad vindictā. iustis ad tolerantię gloziā. Plerūq; imūdi spūs eos quos incumbere i sęculi amore cōspiciunt. dormiētes q̄dā vana spei ꝑsperitate illudunt. Quosdā ꝺo quos formidare aliqua aduersa persentiūt. dormiētes inani troze cōcutiūt. Sicq; miseroꝝ corda varijs illusiōib⁹ tentātes modo vana ꝓsperitate demulcēt. modo inani formidine terrent. Qui āt nullis aut raris cōscij sūt delictis. aut nūq; aut raro terrozib⁹ fatiganē nocturnis. ꝟ pacato somno quiescētes. ꝛterdū etiā ꝓ sopozē quędā archana ⁊ mystica cōtuenē ac vidēt. Qui ꝺo corda sua grauioribus vitijs polluerūt. cōsciētię pauoze illusi speties tremendas aspiciūt. Fallax eni imago mētes miseroꝝ diuersis eludit imaginib⁹. ⁊ q̄s vigilantes in vitia traxit. dormiētes fatigat. ut nunq; securos requiescere sinat. Nōnunq; etiam electoꝝ mentes horrendis imaginib⁹ somnioꝝ spūs imūdi terrificare conāt. ⁊ quos vigilantes vitijs tentant nec superant. acriter dormiētes impugnant. Sancti aūt ⁊ si ad momentū huiusmodi visiōib⁹ cōmoueant. mox tamē euigilantes illusionū vanitates despiciūt. intētionēq; suā protin⁹ ad deū cōuertūt. Diuersę qualitates sūt somnioꝝ. Quędā eni ex saturitate seu inanitione occurrunt. quę etiam per experientiā nota sunt. Quędam ꝺo ex ꝓpria cogitatione oziunt. Nam sępe quę i die cogitamus. in noctib⁹ recognoscim⁹. Nōnullę aūt visiones spirituū imūdoꝝ fiūt illusione. salomone probāte: Multos inquit errare fecerūt somnia ⁊ illusiōes vanę. Pozro quędā iusto fiūt modo id ē supnę reuelatiōis mysterio. sicut legit i lege de ioseph filio iacob q̄ ꝑ somnia fratrib⁹ ꝓferendus prędicit. uel sicut in euangelio de ioseph sponso marię qui ut fugeret cum puero in ęgyptū somnio admonetur. Nōnunq; ⁊ pmixte accidūt visiones. id est cogitatione simul ⁊ illusione. atq; item cogitatione ⁊ reuelatione: Daniele dicente: Tu inq̄t rex cogitare cepisti i stratu tuo q̄d esset futurū post hęc. ⁊ q̄ renelat mysteria ostēdit tibi quę futura sūt. Et inde sępe ea in quib⁹ cogitationū nostrarū sensū pozrigim⁹. quo dā mētis excessu reuelant deū requiescimus. Quis nōnulla vera sint somnia. facile tū credi eis nō op⁹ est. q: diuersis imaginationū q̄litatib⁹ oziunt. ⁊ vnde veniant raro cōsideraē. Tam facile igit somnijs fides habēda nō ē. ne forte sathanas i angelū lucis se trāsformās quēlibet incautū fallat. ⁊ aliqua erroris fraude decipiat. Nōnunq; interdū dęmones deceptoria fraude ita quosdā curiosos obseruantesq; illudūt ut quędā somnia non aliter eueniant q̄ ostendunt. Ut eni in multis fallant. interdū ⁊ vera ꝓnūciant. Sed q̄uis ita accidāt. cōtemnenda sūt ne forte de illusiōe ꝓcedāt. recolentes testimoniū scripturę dicētis: Si dixerint vobis ⁊ ita euenerit non credatis. Somnia similia sunt augurijs. ⁊ qui ea intendūt reuera auguriari noscūtur. Non esse vera somnia quę cogitans animus die noctuq; sibi imaginat. Mentes eni nostrę nōnunq; ipsa sibi somnia fingunt. Sępe dū prioza mala ꝑ tristē memoziā ad mentē reducunt. ꝑ hęc gehennę vindictā in nobisipsis recolendo imaginamur. Huiusmodi mentis imaginatiōes quę aut de pęteritis admissis. aut de futuris supplicijs memoria vigilantibus fiunt. ⁊ p visiones somniaq; occurrūt. ⁊ cogitantiū mētes cōcutiūt. Nā vna vi memozię fiūt vtraq; siue vigilantib⁹ siue dormiētib⁹ nobis. Tali eni āmonitiōe horribili. pauoze etiā ꝑ quietē cōcutimur. ⁊ q̄ grauia sunt quę cōmisimus. ⁊ q̄ dura quę pertimescim⁹: mentis aspectu etiā i somnio contēplamur. Nō esse peccatū quādo nolentes imaginib⁹ nocturnis illudimur. ꝟ tunc esse peccatū si anteq; illudamur cogitatiōis affectib⁹ pręueniamur. Luxurię q̄ppe imagines quas in veritate gessimus. sępe dormientibus in animo apparent. ꝟ innoxię. si nō concupiscendo occurrāt. Qui nocturna illusiōe polluit. q̄uis ⁊ si extra memoziā turpiū cogitationū sese ꝓsentiat inquinatum. tñ hoc ut tentare culpę suę tribuat. suāq; imundiciā statim fierib⁹ tergat.

De oratione Cap. vii.

b Oc ē remediū eius q̄ vitioꝝ tentamētis exꝯstuat. ut quotiēs quolibet tāgit vitio totiens ad oratiōnē se subdat. q: frequēs oratio vitioꝝ impugnationē extinguit. Tamen ꝓseuerant intendere oportet animū nostrū orando atq; pulsando. quousq; ꝺ opportunas desideriozū carnaliū suggestiones quę nostris obstrepūt sensib⁹ fortissima intētiōe supem⁹. ac tamdiu insistere. quousq; ꝓsistendo vincamus. Nā negligētes oratiōes. nec ab ipso hoie impetrare valent quod volūt. Cū quisq; orat. sanctū ad se spiritū aduocat. Ar vbi aduenerit. confestim tentamenta dęmoniozū quę se mentib⁹ humanis imergūt. pręsentiā eius ferre nō sustinētes effugiūt. Oratio cordis est non labioꝝ. Neq; eni verba dēpcātis deintendit. ꝟ oratis cor aspicit. Q: si tacite cor oret ⁊ vox sileat. q̄uis hoies lateat. deū latere nō pōt q̄ cōscientię pręsens est. Melⁱ est aūt cū silentio orare corde sine sono vocis. q̄ solus ꝺbis sine intuitu mentis. Nūq; est sine gemitu orandū. Nā peccatoꝝ recordatio męrorem gignit. Dū eni oramus. ad memoziā culpā reducim⁹. ⁊ magis reos

tunc nos esse cognoscim⁹. Ideoq; cū deo assisti/
mus·gemere ⁊ flere debem⁹·reminiscēres ꝙ gra/
uia sunt scelera quę cōmisimus ꝙq; dira inferni
supplicia quę timem⁹. Mens qualē se in oratione
offert·talē post orationē se cōseruet. Nam nihil
ꝓficit oratio si denuo cōmittitur·vnde iam iterū
venia postulet. Ille enī precis desiderati effectū
sine dubio ꝓcipit·qui qđ orando ablui postulat·
delinquendo non iterat. Mens nostra celestis ē
⁊ tūc orādo deū bene cōtēplat·quādo nullis ter/
renis curis aut errorib⁹ impedit. Apta est enī
ad bonū in sua natura·in aliena ꝛo turbat. Pu/
ra est oratio quā in suo tpe sęculi non interueniūt
curę. longe aūt est a deo anim⁹ qui in oratione co/
gitationib⁹ sęculi fuerit occupat⁹. Tūc ergo ve/
raciter oramus qñ aliunde non cogitamus. Sed
valde pauci sūt qui tales orationes habeant. Et
licz i quibusdam sint·difficile tñ est ut temp sint
Mens quę añ oꝛonē vacās a deo i illicit⁹ cogita/
tionib⁹ occupat·dū i orationē venerit·confestim
illi imagines rerū quas nup cogitauit occurrūt·
aditūq; precis obstruūt ne se mēs libera ad cęle/
ste desideriū erigat. Purgandus est itaq; primū
animus atq; a tēporaliū rerū cogitationibus se/
greganꝫ·ut pura acies cordis ad deū vere ⁊ sim/
pliciter dirigat. Nam reuera tūc impetrāda di/
uina munera credimus·qñ simplici affectu assi/
stimus cū oramus. Multis modis interrūpitur
orationis intentio·dū se ꝓ incuriā vana mūdi in/
gerūt in cuiuscūq; orātis animo. Tūc autē magis
diabolus cogitationes curaꝝ sęculariū humanis
mentibus ingerit·quādo orantē aspexerit. Duo/
bus modis oratio ipedit ne impetrare quisq; va/
leat postulara·hoc ē·si aut quisq; adhuc mala cō
mittit·aut si delinquēti sibi debita non dimittit.
Qđ geminū malū dū quisq; a semetipso abstersе/
rit·protinus securus studio orationis incūbit. ⁊
ad ea quę impetrare precib⁹ cupit mentem libere
erigit. Qui lędit non desistat orare ꝓ se lędentib⁹
alioquin iuxta dñi sentētiā peccat qui ꝓ inimicis
non orat. Sicut nullū ꝓficit in vulnere medica/
mentū si adhuc ferrū in eo sit·ita nihil ꝓficit ora/
tio illius cuius adhuc dolor in mēte uel odiū ma/
ner in pectore. Tantus debet eē orantis erga deū
affectus·ut non desperet precis effectū. Inaniter
aūt oramus si spei fiduciā non habemus. Perat
ergo ut aꝑtus ait vnusquisq; i fide nihil dubitās·
nam q̄ dubitat similis ē vndę maris quę a vento
fertur atq; dispergit. Diffidēria nascit impetran/
di orata·si se adhuc animus sentiat circa peccan/
di affectionem versari. Non enim potest habere
precis certā fiduciam·qui ad huc in preceptis dei
pigritat ⁊ peccandi recordatione delectat. Qui a
preceptis dei auertitur·qđ in oratione postulat
accipere nō meretur·nec impetrat ab illo bonum
qđ poscit·cuius legi non obedit. Si enī id qđ de⁹
precepit facim⁹·id qđ petim⁹ sine dubio obtinę/
mus. Nam sicut scriptum est; Qui auertit aurē
suā ne audiat legem·oratio eius execrabilis erit.
Multum apud deum vtraq; sibi necessario cō/
mendantur·ut oratione operatio. ⁊ opere fulcia/
tur oratio. Unde etiam hieremias ait: Leuem⁹
corda nostra cū manibus ad deum. Cor enim cū
manibus leuat·qui orationem cum opere suble/
uat. Nam quicunq; orat ⁊ non operatur·cor le/
uat ⁊ manus nō leuat. Quisq; ꝛo operatur ⁊ nō
orat·leuat manus ⁊ cor nō leuat. Sed quia ope/
rari necesse est ⁊ orare·bene iuxta vtrūq; dictum
ē: Leuem⁹ corda nostra cū manib⁹ ad dominū
ne de negligēria mandatoꝝ corde reꝓbendamur
dū salutē nostram obtinere aut sola oratiōe aut
sola operatione contendimus. Postq; bonū op⁹
agimus lachrymę orationū fundant·ut meritū
actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter
manus ad deū expandit·qui facta sua orādo ia/
cranter prodit·sicut phariseus in templo iactan/
ter orabat·seq; magis ꝙ deum de operibus iustis
laudari volebat. Quorundam oratio in peccatū
conuertit·sicut de iuda prodit⁹ scribitur: Qui
enim iacranter orat laudem appetendo humanā
non solū eius oratio non delet peccatū·ꝫ etiā ipsa
vertitur in peccatū. Sic iudei uel heretici qui licz
iciunare ⁊ orare videantur·eoꝝ tamen oratio nō
delet peccatū·nec ad purgationis ꝓficit meritum
sed muratur potius i peccatū. Ideo interdū ora/
tio electorū in pressuris eorū differtur·ut impio/
rum peruersitas augeatur. Uerū dum iusti tem/
poraliter audiuntur·pro eorum fit salute qui eos
affligunt·ut dum illis tempꝛali remedio subue/
uitur·prauorum oculi ad cōuersionē aperiantur.
Unde ⁊ trium pueroꝝ frigidus ignis fuit·ut na/
buchodonosor deū verū agnosceret. Sic ⁊ pro/
phęta in psalmis ait: Propę inimicos meos eri/
pe me. Proinde tardius exaudiuntur quorūdam
orationes·ut dū differunt·fortius excitati maio/
rib⁹ premijs cumulēt·exēplo pruinaꝝ ⁊ repressiōe
messū·in qb⁹ quāto tardi⁹ sata semina exeūt·tāto
ad frugē cumulati⁹ crescūt. Quotiēs orātes nō ci/
to exaudimur·nra nobis facta in oculis ꝓponam⁹
ut hocipsū qđ differtur diuinę reputetur iusticię·
⁊ culpę nostrę. Interdum ꝙ pseueranter orantes
non cito exaudimur·vtilitatis nostrę est non ad/
uersitatis. Sępe enī multos deus non exaudit ad
voluntatē·ut exaudiat ad salutem. Multi oran/
tes non exaudiuntur·quia prouidēdo illis deus
meliora ꝙ petunt reseruat· sicut contingere solet
paruulis qui ne in scholis vapulent deum exorāt·
sed nō datur illis postulatiōis effectus quia im/
peditur talis auditio ad profectum. Non aliter
quibusdam contingit electis. Deprecantur enim
deum pro nonnullis vitę huius cōmodis uel ad/
uersis. prouidentia ꝛo diuina tempꝛaliter eorū
desiderio minime cōsulit·quia meliora illis i ęter/
nū ꝓmittit. Oratio ꝓuatis locis opportunis fun/
dit·magisq; obtētū impetrat·dū deo tñ teste de/
promit. Propriū autē hypocritarū est offerre se

i oratione videtib⁹ quoꝝ fruct⁹ ē nō deo placere
sed gloriā ab hoib⁹ comparare. Non i multilo/
quio exaudiunt boies a deo qsi plurimis eū ver/
bis conent inflectere. Neqꝫ enī conciliat eū mul/
tiplex oratris sermo ꝫ pura sinceraqꝫ orationis
intentio. Bonū est corde semp orare bonū eriā
sono vocis deū spiritalibus hymnis glorificare.
Nihil est sola voce canere sine cordis intētione
ꝫ sicut ait aplus cantātes in cordib⁹ vestris hoc
ē nō solū voce ꝫ corde psallēres. Unde alibi
Psallā spū psallā mente. Sicut orationib⁹ re/
gimur ita psalmoꝝ studijs delectamur. Psallēdi
enī vtilitas tristia corda consolat gratiores mē/
tes facit fastidiosos oblectat inertes exsuscitat
pcatores ad lamenta inuitat. Nam qꝫuis dura
sint carnaliū corda statim ut psalmi dulcedo in/
sonuerit ad affectū pietatis animū eoꝝ inflectit.
Dū xpianū non vocis modulatio ꝫ tm verba di/
uina quę ibi dicūtur debeāt cōmouere nescio tm
quo pacto modulatione canētis maior nascit cō/
punctio cordis. Multi enī reperiūtur qui cant⁹
suauitate cōmoti sua crimina plangūt atqꝫ ex ea
parte magis flectunt ad lachrymas ex qua psal/
lentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in
psęsenti tm vita p remedio pctoꝝ effundit psal/
moꝝ aūt decantatio ppetuam dei laudē demon/
strat in gloriam sempiternam sicut scriptum est
Beati qui habitāt in domo tua dñe in sęcula sę/
culoꝝ laudabūt te. Cuius opis ministerium qui/
cunqꝫ fideliter intentaqꝫ mente exequit quodā/
modo angelis sociat.

De lectione Cap. VIII.

Rationib⁹ mundamur lectionibus in/
o struamur vtrūqꝫ bonū ē si liceat si non
liceat melius ē orare qꝫ legere. Qui vult
cum deo semp esse frequēt debet orare frequēt
et legere. Nam cū oram⁹ ipsi cū deo loquimur cū
cū vo legimus deus nobiscū loquit. Dis pfect⁹
ex lectiōe et meditatiōe procedit. Quę enī nescim⁹
lectione discimus quę aūt didicimus meditatio/
nibus conseruam⁹. Beminū confert donū lectio
sanctaꝫ scripturaꝫ siue q intellectū mentis cru/
dit seu qꝫ a mundi vanitatib⁹ abstractū hominē
ad amorē dei pducit. Excitati enī sępe illi⁹ sermo/
ne subtrahimur a desiderio vitę mundanę atqꝫ
accensi in amore sapietię tanto vana spes morta/
litatis hui⁹ nobis vilescit quāto amplius legēdo
spes ętrna claruerit. Beminū ē lectiōis studiū
primū quō scripturę intelligant secūdū qua vti/
litate uel dignitate dicant. Erit enim antea dsqꝫ
pmptus ad intelligēdū quę legit sequenter ido/
neus ad pferendū quę didicit. Lector strenu⁹ po/
tius ad agendū quę legit qꝫ ad sciendū erit pm/
prissimus. Minor enī pęna est nescire quid ape/
tas qꝫ ea quę noueris non implere. Sicut enī le/
gendo scire concupiscim⁹ sic sciendo recta quę di/
dicimus implere debem⁹. Lex dei et prmiū habet
et pęnā legētibus eam prmiū his qui eā bene vi/
uendo custodiūt pęnā vo ī eis q eā male viuen/
do cōtemnunt. Dis qui a pceptis dei discedit
opere quotiēs eadē dei pcepta legere uel audire
potnerit corde suo rephēsus confundit q id qō
non agit memorat et reste conscientia interi⁹ ac/
cusatur. Uñ et dauid ꝓpheta depcat dicens Tūc
non cōfundar dum respicio in oia mandata tua.
Graniter nāqꝫ vnusquisqꝫ confūdit qñ mandata
dei uel legendo uel audiēdo respicit quę viuendo
contēnit. Corde enī rephendit dum mandatoꝝ
meditatione doceat quia nō implenit ope qō diui/
na didicit inssione.

De assiduitate legēdi Cap. IX.

Emo pōt sensū scripturę sanctę cogno/
n scere nisi legendi familiaritate sicut est
scriptū Ama illam et exaltabit te glori/
ficaberis ab ea cū eam fueris amplexat⁹. Quāto
quisqꝫ magis in sacris eloquijs assidu⁹ fuerit tan/
to ex eis vberiorem intelligēriā capit sicut terra
quę quanto amplius excolit tāto vberi⁹ fructifi/
cat. Quanto amplius ad quālibet artem homo
conscēdit tāto magis ad hoiem ars ipsa descen/
dit sicut in lege scribit Moyses ascendit i mon/
tem et dns descendit. Uerū est de ocio spiritali qꝫ
ille tm secreta diuinoꝝ scrutat mandatoꝝ qui ab
actione terrenę curę reuocauerit animū et sedula
familiaritate scripturis sanctis inhęserit. Nā si/
cut cęcus et videns pōt quidē vterqꝫ ambulare ꝫ
non cōsimili libertate dum cęcus pgens quo nō
vider offendat videns vo offendicula cauet et q fit
pgendū agnoscat. Sic et qui nubilo terrenę curę
fuscatur si tentet dei scrutari mysteria nō valet
q caliginę curarū nō videt. Qō ille tantundem
efficere valet qui sese de exterioꝝ⁹ sęculi curis ab/
strahit et totū se in scripturarū meditatione defi/
git. Quidā habent intelligentię ingeniū sed ne/
gligūt lectionis studiū et qō legēdo scire potue/
rūt negligendo contēnūt. Quidā vo amorē sci/
endi habent ꝫ tarditate sensus prepediunt q tm
assidua lectione capiūt qō ingenios p desidiā nō
nouerūt. Ingeniū tardius et si non p naturā per
assiduitatē tm lectionis augmentat. Nam qꝫuis
sensus heberudo sit frequēs tm lectio intelligen/
tiam adhibet. Sicut qui tardus ē ad capiendum
p intentione tm boni studij prmiū pcipit ita qui
prstitū sibi ex deo ingeniū intelligentię negligit
condemnatione reus exist quia donū qō acce/
pit despicit et per desidiā derelinquit. Quidā dei
iudicio donū scientię quod negligūt accipiunt ut
durius de rebus creditis puniantur. Tardiores
aūt ideo qō scire cupiunt difficulter inueniunt ut
p maximo exercitio laboris maximū prmiū ha/
beant retributiōis.

De doctrina sine gratia Cap. X

Octrina sine a diuinate grā qꝫuis infun/
o dat auribus ad cor nūqꝫ descendit. foris
quidem pstrepit ꝫ interius nihil pficit.
Tūc aūt dei ꝫmo ifusus auribus ad cordis vltima

puenit qñ dei gratia mentē interius ut intelligat tangit. Sicut enim quosdā flāma charitatis suę deus illuminat ut vitaliter sapiant. ita quosdam frigidos torpentesq; deserit ut sine sensu psistāt. Plęriq; acumine intelligēdi viuaces existunt. sed loquendi inopia angustant. Quidā ꝙ i verisq; pollent. quia ꝛ sciendi copiam ꝛ dicendi efficaciā habent.

De supbis lectoribus Cap. xi.

Lęriq; scientia accepta scripturarū. non
p ad dei gloriā. ⁊ ad suā laudē vtunt. dum ꝛ ipsa scientia extollunt. ꝛ ibi peccāt vbi peccata mūdare debuerunt. Nunq; consequunt legendo pfectam scientiā arrogantes. Nā q̄uis sapientes in supficie videant. medullitus tñ veritatis archana non tangūt. q: supbię nube prępediunt. Semp enī supbi legūt. quęrūt ꝛ nūq; inueniūt. Diuinę legis penetralia humilib⁹ ꝛ bene ad deum intrantib⁹ patent. prauis autē atq; supbis claudūtur. Nam q̄uis diuina eloquia in lectione arrogātib⁹ sint aperta. in mysterio tamē clausa atq; occulta sūt. Dum sermo dei fidelib⁹ lux sit reprobis aūt ac superbis quodāmodo tenebrescit. ꝛ vnde illi illuminantur. inde isti excęcantur.

De carnalibus lectoribus ꝛ hereticis Cap. xii.

Equaq; legem intelligit qui carnaliter
u verba legis pcurrit. sed is qui eam sensu interioris intelligētię pspicit. Nā q̄ ad litterā legis intendūt. eius occulta penetrare non possunt. Multi enī non intelligendo spiritaliter scripturas. nec eas recte sentiēdo i heresim deuoluti sūt. atq; in multis erroribus defluxerunt. In solis fidelibus religata est lex. testante dño p prophetā: Signa testimoniū. signa legē in discipulis meis. ne eam aut iudęus intelligat aut hereticus. quia non est xpi discipulus. Unitatē quippe pacis quā xpus docuit non sequūtur. de qua idē dñs dicit: In hoc cognoscēt oēs q: mei estis discipuli. si dilectionē int̄ vos habuerit. Scripturas heretici sano sensu non sapiūt. ⁊ eas ad errorem prauę intelligētię ducūt. neq; semetipsos eaq; sensibus subdunt. sed eas puerse ad errorē ꝓprium ptrahūt. Doctores erroꝝ prauis psuasionib⁹ ita p argumenta fraudulētię illigāt auditores suos ut eos quasi i labyrinthū implicent. a quo exire vix valent. Tanta ē hereticoꝝ calliditas. ut falsa veris malaq; bonis pmisceant. salutaribusq; rebus plęrūq; erroris sui virus interserunt. quo facilius possint prauitatē puersi dogmatis sub specie persuadere veritatis. Plęrūq; sub noīe catholicoꝝ doctoꝝ heretici sua dicta conscribunt. ut indubitanter lecta credant. Nonnūq; eriā blasphemias suas latenti dolo in libris nr̄oꝝ inserūt: doctrinamq; veram adulterando corrumpūt. scilicz uel adiciendo quę impia sunt. uel auferendo quę pia sunt. Caute meditanda cautoq; sensu ꝓbāda sūt quę legūt. ut iuxta apostolica monita teneamus quę recta sunt. ꝛ refutemus quę cōtraria veritati existunt. sicq; in bonis instruamur ut a malis illęsi pmaneamus.

De libris gentiliū Cap. xiii.

Derę ideo in libris suis venerē impudi-
p cam martēq; adulteq; deū appellare voluerūt. ut psuaderēt mentes hominum quasi de⁹ imitari malū. ut dū libidinosa psuasiōe ad intentionē eoꝝ flagitia confidenter cōmittūt. nō quasi homes pditos. ⁊ quasi cęlestes deos imitari videant. Ideo phibetur xpianis figmēta legere poetaꝝ. q: p oblectamēta ianiū fabulaꝝ mētem excitant ad incentiua libidinū. Non enī solum thura offerendo dęmonib⁹ imolat. sed etiam eoꝝ dicta libentius capiēdo. Quidā plus meditari delectant gentiliū dicta ꝓpter tumentē ꝛ ornatū sermonem. q̄ scripturam sanctā ꝓpē eloquiū humile. Sed q̄d pdest i mūdanis doctrinis pficere ꝛ inanescere i diuinis: caduca sequi figmēta ꝛ ad cęlestia fastidire mysteria? Lauendi sūt igit tales libri ꝛ ꝓpter amorē scārū scripturaꝝ vitādi. Gentiliū dicta ornatꝰ verboꝝ eloquentia nitent. interius vacua virtutis sapiētia manēt. Eloquia aut̄ sacra exterius incompta verbis apparēt. intrinsecus aūt mysterioꝝ sapientia fulgēt. Unde ꝛ apl̄us: habemus inquit thesaurū istū in vasis fictilib⁹. Sermo quippe dei occultū habet fulgorem sapientię ꝛ veritatis repositū in verboꝝ vilissimis vasculis. Ideo libri sancti simplici sermone conscripti sūt. ut non in sapiētia verbi. sed in ostensiōe spūs hoes ad fidē ꝓducerent. Nam si dialectici acuminis versutia. aut rhetoricę artis eloquentia editi essent. nequaq; putaret fides xpi in dei virtute. ⁊ in eloquentię humanę argumentis consistere. nec quęq; crederem⁹ ad fidem diuino inspiramine ꝓuocari. sed potius verboꝝ calliditate seduci. Omnis sęcularis doctrina spumantibus verbis resonans. ac p se eloquētię tumorem attollens. p doctrinā simplicē ꝛ humilem xpi euacuata est. sicut scriptum est: Nonne stultā fecit deus sapientiam huius mundi? Fastidiosis atq; loquacibus scripturę sanctę minus ꝓpter sermonē simplicē placēt. Gentili enī eloquētię comparata videtur illis indigna. Q: si animo humili mysteria eⁱ intendāt. confestim aduertūt quātū excelsa sūt. quę i illis despiciūt. In lectiōe nō verba. ⁊ veritas ē amāda. Sępe aut̄ reperitur simplicitas veridica. ꝛ composita falsitas. quę hominem suis erroribus illicit. ꝛ p linguę ornamenta laqueos dulces aspergit. Nihil aliud agit amor mūdanę scientię. nisi extollere laudibus hominē. Nam quanto maiora fuerint litteraturę studia. tanto animus arrogantię fastu inflatus. maiore intumescit iactantia. Unde ꝛ bene psalmus ait: Quia nō cognoui litteraturam introibo in potētias dñi. Simpliciorib⁹ litteris nō ē pręponēd⁹ fuc⁹ grāmaticę artis. Meliores sūt enī cōmunes litterę. quia simpliciores ꝛ ad solam humilitatē

legentiū pertinētes. illę ꝙo nequiores ꝙ: ingerūt hominib⁹ pernitiosam mentis elationē. Melio/res eē grāmaticos ꝙꝑ hereticos. hereticī eni hau/stū lęniferi fuit hoibus psuadendo ꝓpinār. gram/maticoꝝ aut̄ doctrina potest etiam ꝓficere ad vitam. dum fuerit in meliores vsus assumpta.

De collatione Cap. xiiii.

Um sit vtilis ad instruēdū lectio. adhi/
c bita aūt collatione maiorē intelligentiā
ꝓcbet. Melius ē eni conferre ꝙꝑ legere. Collatio aūt docibilitatem facit. Nam ꝓpositis interrogationib⁹ cūctatio rerū excluditur. ⁊ sępe obiectionibus latens veritas approbat̄. Qd eni obscurū aut dubiū est. conferendo cito pspicitur. Multū ꝓsunt in collatiōe figurę. Res enim quę minus p se aduertunt̄. p comparationē rerū facile capiuntur. Nam sępe sub specie alia spiritales causas scripturę diuinę insinuant. ⁊ nisi p aliquā euidentē ostēsionē vix apparēt occulta legis my/steria. Sicut instruere solet collatio. ita conten/tio destruit. Hęc enī relicto sensu veritatis lites generat. ⁊ pugnando verbis etiā in deū blasphe/miā ingerit. Inde ⁊ hereses ⁊ scismata. quibus subuertit̄ fides. veritas corrūpitur. scindit̄ cha/ritas. Contentiosoꝝ studiū nō p veritate. ꝫ ꝓ appetitu laudis certat. tantaqꝫ est in his peruer/sitas ut veritati cedere nesciant. ipsamqꝫ rectam doctrinā euacuare contendant. In disputatione infidelū cauenda ē ꝓpositionū artificiosa subti/litas. quę callidis obiectionib⁹ rerta tendit. Ira eni versutis assertionib⁹ prauoꝝ disputatio inno/datur. ut recta esse simulent quę peruersa psuadēt. Lectio. memorię auxilio eget. Qꝫ si fuerit natu/raliter tardior. frequēti tamen meditatione acuit̄ ac legendi assiduitate colligitur. Sępe. plura le/ctio longitudinis causa memoriā legentis oblit/terat. Qꝫ si breuis sit submotoqꝫ libro sententia re/tractetur in animo. tūc sine labore legit̄. ⁊ ea quę lecta sunt recolendo memoria minime excidunt. Acceptabilioꝝ est sensibus lectio tacita ꝙꝑ aperta. Amplius eni intellectus instruit̄ qñ vox legentis quiescit. ⁊ sub silentio lingua mouet̄. Nam clare legēdo ⁊ corꝑ lassat̄ ⁊ vocis acumen obtundit̄.

De contemplatione ⁊ actione Cap. xv.

Ctiua vita innocentia est operū bonoꝝ.
a contēplatiua speculatio supernoꝝ. Illa
cois multoꝝ est. ista ꝙo paucoꝝ. Actiua vita mundanis rebus bene vtitur. contemplati/ua ꝙo mūdo renuncians. soli deo viuere delectat̄. Qui ꝓius in actiua vita ꝓficit. ad contēplatio/nem bene cōscendit. Merito eni in ista sustollit̄. qꝫ in illa vtilis inuenitur. Quicunqꝫ adhuc tēpo/ralem gloriā aut carnalē affectat concupiscentiā. a contēplatione ꝓhibet̄. ut positus ī actualis vi/tę operatiōe purget̄. In ista eni ꝓius ꝑ exercitiū boni operis cuncta exhauriēda sunt vitia. ut ī illa iam pura mentis acie ad contemplandū deū ꝗsqꝫ ꝓtranseat. Et licꝫ conuersus statim ad contēpla/tionē conscendere cupiat. tamē ratione cogit̄ ut ꝓius in actiuę vitę opatione verserur. Exemplū enim actiuę vitę de iacob sume. q̄ dū ad rachel ℔ est ad visū principiū destinaret. quę cōtēplationē significat: lia illi. hoc est. laboriosa vita suppon/it̄ quę actiuā demonstrat. Sicut sepultus ab oī ne/gocio terreno ꝓiuat̄. ita ⁊ contēplationi vacans ab oī occupatione actuali auertitur. Et sicut ab actuali vita cōscendētes in contemplatiōis quie/te sepeliunt̄. ita ab actione sęculi recedentes eos vita actiua ī se quasi sepeliēdo suscipit. ac p ℔ vitę mundanę actiua vita. ⁊ vitę actiuę contemplati/ua sepulchrū ē. Viri sancti sicut a secreto cōtem/plationis egrediuntur ad publicum actionis. ita rursus ab actionis manifesto ad secretū contem/plationis intimę reuertūtur. ut intus deum lau/dent vbi acceperunt vnde ⁊ foris ad eius gloriam operant̄. Sicut aquilę moris est semp oculū ī ra/diū solis infigere. nec deflecterē nisi esęę solius ob/tentu. ita ⁊ sancti a contēplatione ad actualē vi/tam interdum reflectunt̄. considerantes illa sūma sic esse vtilia. ut tamē ista humilia sint paululum nostrę indigentię necessaria. In actiuę vitę gene/re humana intentio pseueranter incedit. in con/templatione aūt sese p interualla resumit. q: diu/turnitate contemplādi lassat̄. Visio animaliū in eęechiele. quę ibant ⁊ non reuertebant̄. ptinet ad vitę actiuę pseuerātiā. ⁊ iterū ea animalia quę ibant ⁊ reuertebantur ptinent ad contemplatiuę vitę mēsuram. in qua dum quisqꝫ intenderit. sua reuerberat̄ infirmitate reflectit̄. atqꝫ iterū reno/nata intentiōe ad ea vnde descēderat rursus eri/git̄. Qd̄ fieri in actiua vita nō pōt. de qua si ꝗsqꝫ deflectat uel ad modicū. statim vitioꝝ excipitur fluxu. Oculus dexter sandaliçans quē euelli do/minus ꝓcepit. vita contemplatiua est. Duo ocu/li in facie. actiua vita ⁊ cōtemplatiua i hoie. Qui igitur p contēplationē ceciderit in errorem. meli⁹ est si euellat contemplationis oculū. seruans sibi vnū vitę actualis obtutū. ut sit vtilius illi p sim/plicem actionē ire ad vitam. ꝙꝑ p contemplatio/nis errorē mitti ī gehennā. Sępe mens ad sūma ab imis erigit̄. ⁊ sępe a sūmis ad infima pondere carnis inclinata reflectit̄. Multos de⁹ ex carnali/bus sua gratia visitat. ⁊ ad contēplationis fasti/giū eleuat. multosqꝫ a contemplatione iusto iu/dicio deserit. ⁊ lapsos ī terrenis opib⁹ derelinquit

De contemptoribus mundi Cap. xvi.

A quę sęculi amatoribꝰ chara sūt. sancti
c velut aduersa refugiunt. pluſqꝫ aduersi/
tatib⁹ mundi gaudent ꝙꝑ ꝓsperitatib⁹ delectent̄. Alienos esse a deo quib⁹ hoc sęculū ad omne cōmodū ꝓsperat̄. Seruis aūt dei cuncta huius mūdi contraria sūt. ut dū ista aduersa sen/tiunt. ad cęleste desiderium ardentius excitētur. Magna apud deū refulget gratia. q̄ huic mūdo contemptibilis fuerit. Nam reuera necesse est ut quē mundus odit diligat̄ a deo. Sanctos viros

in hoc ſeculo legimus peregrinos eſſe ⁊ hoſpites. Unde ⁊ reꝓhendit petrus q̄ tabernaculū i mōte fieri cogitauit·quia ſcīs i hoc mūdo tabernaculū non eſt·quib⁹ patria ⁊ dom⁹ in cęlo ē. Sancti viri ideo contēnere cupiūt mūdū. ⁊ motū mētis ad ſuperna reuocare·ut ibi ſe recolligāt vnde deflu xerūt. ⁊ inde ſe ſubtrahāt vbi diſperſi ſūt. Juſti q̄ rebus honoꝛibuſq̄ ac vitę blandimentis renūciant·pinde ſe ab oi terrena poſſeſſiōe mortificāt ut deo viuant·ideoq̄ ſęculi huius blanditias calcāt ut validioꝛes ad vitā illā de hui⁹ vitę mortificatione cōſurgāt. Cūcta quippe tpalia q̄ſi hęrbę virentes areſcūt ⁊ trāſeunt. ideoq̄ ⁊ ꝓ ęternis reb⁹ quę nūq̄ areſcūt·recte iſta dei ſeruus cōtēnit·q: i eis ſtabilitatē nō aſpicit. Qui poſt renūciationem mūdi ad ſupernā patriam ſanctis deſiderijs inhiat·ab hac terrena intētiōe q̄ſi quibuſdā pennis ſubleuat⁹ erigit. ⁊ in quo lapſus erat·ꝓ gemitū cōſpicit. ⁊ vbi puenerit·cū gaudio magno intendit. Qui ẏo a contēplationis requie reflectus in curis hui⁹ ſęculi incidit·& ad memoriā ſui reuertatur·ꝓtinus ingemiſcit·quātumq̄ fuerint tranq̄lla quę ꝓdidit. ⁊ q̄ confuſa ſint in q̄b⁹ cecidit·ex ipſa laboꝛis ſui difficultate cog̃ſcit. Quid enim in hac vita laboꝛioſi⁹ q̄ terrenis deſiderijs ęſtuare·aut quid hic ſecurius q̄ hui⁹ ſeculi nihil appetere? Qui enī hunc mundū diligūt·turbulentis eius curis ⁊ ſollicitudinibus cōturbant. Qui autem eū odiūt nec ſequūt·interne quietis tranquillitate fruentes·futurę pacis requiē quā illic expectāt·hic quodāmodo habere iam inchoant.

De ſanctis qui ſe a conſoꝛtio ſęculi ſeparant Cap̄.xvii.

f Anct̄i viri funditus ſęculo renunciātes·ita huic mūdo moꝛiūtur ut ſoli deo viuere delectent·quātoq̄ ab hui⁹ ſęculi conuerſatiōe ſe ſubtrahūt·tanto interne mentis acie ꝓſentiā dei ⁊ angelicę ſocietatis frequentiā contemplant. Maloꝝ tam ꝓaua ſunt opa manifeſta·ut bi qui ſupernā patriā deſiderāt·non ſolum moꝛes coꝝ ẏ ⁊ cōſoꝛtia fugiant. Quidā etiā coꝛpoꝛaliter ſeparari deſiderāt ab iniquis·ut coꝝ nō ſuoluant delictis. Nōnulli ⁊ ſi nō coꝛpali diſceſſu ſpiritali tamē ab eis intentione recedunt·qui ⁊ ſi cōmunes ſūt cōuerſatiōe·diſcreti tñ ſūt coꝛde uel opere. Et licꝫ ſępe in medio carnalū vitā de⁹ ꝓregat electoꝝ·tamē ſatis rarū eſt ut quiſq̄ inter ſęculi voluptates poſitus a vitijs maneat illibat⁹·in quib⁹ ⁊ ſi nō cito implicet·aliq̄ tamē attrahit. Neq̄ enī diu tut⁹ eſſe poterit qui piculo ꝓximus fuerit. Uia ſine offendiculo·vita monachi ſine cupiditatis ⁊ timoꝛis impedimento. Dum enim quiſq̄ a conſoꝛtio mundi abſtrahitur·nec cupiditas eum obligat cōſentientem·nec cruciat ſentientē. Bonū eſt coꝛpaliter remotū eſſe a mūdo·ẏ multo ē melⁱ⁹ voluntate·vtrūq̄ ẏo ꝓfecte. Ille ẏ ꝓfect⁹ ē q̄ huic ſęculo ⁊ coꝛpe ⁊ coꝛde diſcretus eſt. Onager ut ait iob·contemnit ciuitatē. ⁊ monachus cōmunē ſęcularū ciuū conuerſationē. Hi aduerſa vitę noſtrę appetūt·proſpera contemnūt·ut dū ab eis hęc vita deſpicit·futura inueniat.

De ꝓceptis altioꝛib⁹ monachoꝝ Cap̄.xviii.

Lia ſūt ꝓcepta quę dant fidelib⁹ cōmunē vitā i ſęculo agentib⁹·atq̄ alia ſęculo huic renūciātib⁹. Illis enim dicit ut ſua oīa bñ gerāt·iſtis ut ſua oīa derelinquāt. Illi ꝓceptis generalib⁹ aſtringunt. iſti ꝓcepta ſpālia ꝓfect⁹ viuēdo trāſcēdūt. Ad ꝓfectū nō ſufficit niſi ut abnegat⁹ oib⁹ ſuis etiā ſeipſū q̄ſq̄ abneget. Sz q̄d ē ſeipſū abnegare·niſi voluntatib⁹ ꝓꝓijs renūciare? ut q̄ ſuꝑb⁹ erat ſit humilis·qui iracūdus·ea ſtudeat manſuetus. Nā ſi ita quiſq̄ renūciet quę poſſidet omnibus·ut ſuis nō renūciet moꝛib⁹·nō eſt xp̄i diſcipulus. Qui enī renūciat oibus rebus ſuis·ſua abnegat; qui ẏo renunciat moꝛib⁹ ꝓpꝛiis·ſemetipſū ſcilicet abnegat. Unde ⁊ dñs: qui vult inquit poſt me venire·abneget ſemetipſum.

De repoꝛe monachoꝝ Cap̄.xix.

Ui nō rigida intentione monachi ꝓfeſſionem ſectant; quanto ſupni amoꝛis ꝓpoſitū diſſolute appetūt·tanto ꝓcliuius ad mūdi amoꝛē denuo reducunt. Nā ꝓfeſſio nō pfecta·ꝓſentis vitę reperit deſideria·in quib⁹ ⁊ ſi nōdum ſe monachus alliget ope·iam tñ alligat cogitationis amoꝛe. Longe quippe a deo ē anim⁹ cui hęc adhuc vita dulcis ē. Iſte enī q̄d de ſuperns appetat·quidve de infimis fugiat neſcit. Nā ſicut ſcriptū eſt: q̄ apponit ſcientiā apponit ⁊ doloꝛē. Quantū enī quiſq̄ potuerit ſupna ſcire quę appetat·tanto de infimis acri⁹ quib⁹ inhęret dolere debet. Propter hoc enī ⁊ iacobus ap̄ls dicit: Miſeri eſtote·lugete ⁊ ploꝛate·riſus veſter in luctum conuertat⁹ ⁊ gaudiū in męroꝛē. Hinc etiam dñs·beati inquit q̄ lugent qm̄ ipſi conſolabunt. Et rurſū: ve vobis qui rideris·qm̄ flebitis. Qui ad hoc conuerſionē ſanctitatis ꝓtendit·ut alijs q̄ñq̄ ꝓeſſe deſideret·iſte nō diſcipul⁹ xp̄i ẏ ꝓuitatis ſectatoꝛ exiſtit·q: nō ꝓ deo ẏ ꝓ ſęculi boꝛe poꝛtare ſtudet crucis xp̄i laboꝛem.

De humilitate monachi uel ope Cap̄.xx.

Umma virtus monachi humilitas·ſūmū vitiū ei⁹ ſuꝑbia eſt. Tūc aūt ſe quiſq̄ monachum iudicet·qm̄ ſe minimū exiſtimauerit·etiā cū maioꝛa virtutū opa geſſerit. Qui mūdū deſerūt ⁊ tñ virtutes ꝓceptoꝝ ſine coꝛdis humilitate ſequunt·iſti q̄ſi de excelſo grauⁱ⁹ coꝛruūt·q: deteri⁹ ꝓ virtutū elatione deijciunt q̄ per vitia ꝓlabi potuerūt. Dis dei ſeruus de ſuis meritis non debet extolli·dū poſſe videat ex inferioꝛib⁹ ſibi ꝓlatioꝛes alios fieri. Nouerit aūt oīs ſanct⁹ ſe alteri⁹ nō ꝓponere ſanctitati. Semp enī ꝓſciētia ſerui dei humilis eſſe debet ⁊ triſtis·ſcilicet ut ꝓ humilitatē non ſuꝑbiat. ⁊ ꝓ vtilē męroꝛē coꝛ ad laſciuiā nō diſſoluat. Dei ſeruus dū bonum aliq̄ō opus agit·vtrū ei ad boni remunerationē ꝓtineat quę facit·incertus eſt·ne forte diſcuſſione

celestis iudicis reus pensetur. in his que dei sunt negligenter aut superbe aliquid operasse inueniatur. Ideoque p hoc ipso tristis meresque efficit atque in/ definenter turbat reminiscens pcul dubio scriptū esse: maledictus qui facit opus dñi negligēter. Nā veraciter condēnamur si per torpore ea que bona sūt agimus. Dei seruum sine intermissione legere orare. et operari oportet. ne forte mentē ocio dedi/ tā spūs fornicationis subripiat. Cedit enī labori voluptas animū. aūt vacātē cito pceoccupat. Cō/ tuere salomonē per ociū multis fornicatiōib⁹ in/ uolutū. et per fornicationis vitium vsque in idola/ triam lapsum.

De monachis q curis seculi occupāt Cap. xxi.

h Ji qui p dei timore seculo renunciāt et tñ curis rerū famliariū implicāt. quāto se rez studijs occupāt. tāto a charitate di/ uina seipsos separāt. Qui simul et terrenis parere curis et diuinis exercere studēt. vtrūque cōplectere simul nō valent. Nam duas curas pariter inesse pectori humano nō posse. et duob⁹ seruientē dñis vtriusque placere difficile esse. Nisi prius a secretio/ ribus cordis expellat importuna secularium multi/ tudo curaz. anima que intrinsecus iacet nequaq resurgit. Nā dū se per innumeras seculi cogita/ tiones spargit. ad considerationē sui se nullatenus colligit. Arguit eoz repor qui deo vacare volētes et mundo renūciant et curas pprias aspernantur. ꝛ dū propinquoz vtilitates pcurant. a dei amore se separant. Vir spiritalis ita pdesse debet suę. p/ pinquāti. ut dū illis gratiā carnis prestare studet ipse a spiritali ꝓposito nequaq declinet. Multi enī monachoz amore parentū nō solum terrenis curis. sed eriā forensib⁹ iurgijs inuoluūt. et p suoz tēporali salute suas aias pdiderūt. Juter dū ordi/ nata discretio est dū negat pximo qđ prestat ex/ traneo. ut noueris nō pbiberi pietatis officiū sed negari carnalitatis affectū. Parentib⁹ enī carna/ liter prestatur. qđ extraneis pie impendit. Sicut nostra nobis nō odienda ē aīa. sed eius carnales affect⁹ odio habere debem⁹. ita nec parentes odio a nobis habēdi sūt. sed eoz impedimēta que nos ab itinere recto prepediūt. dū tñ dñs ita precipit a nobis parētes odire. sicut et aīas nostras. Figu/ ram sanctoz viroz renūciantiū seculo vaccas de/ signasse allophilorū archam dei gestātes. Nam sicut illę pignorū affectib⁹ a recto itinere minime digredi sunt. ita et vir sanct⁹ mūdo renūcians pa/ rentelę obtentu nō debet a bono impediri pro/ posito.

De his q a deo mūdi amore prepediūt Cap. xxii.

m Ulti cupiunt cōuolare ad gratiā dei. sed timent carere oblectamentis mūdi. Pro/ uocat qdē eos amor xpi. sed reuocat cu/ piditas seculi. Qui proinde obliuiscūt voti. quia capiūt illeceberis vanitatis. Quecūque mens pro/ cellis mūdi huius inuolueris. lignū cōscende cru/ cis ut a mari id est rēpestate huius seculi libereris Nā nullus te a lacu mortis humane saluabit nisi xps eruerit. Qui seculo renūciare disposuit. trā/ gressiōis reatu astringit. si votū mutauerit. Atro citer enī in discussiōe diuini iudicij arguendi sūt qui qđ professiōe spoponderāt. implere opere con/ tempserūt. Mirabiliter cōparat similitudo a vo/ luptatib⁹ mūdi conanti redire ad deū retinenti/ bus eū cupiditatib⁹ seculi. ei qui dormitans exur/ gere conat et sopore somni deprimit. Ille enim ad bonū nouit redire et voluptatū fascib⁹ nō simit. iste melius elegit vigilare ꝙ soporis torpore reneti. Ab bo no in deteriꝰ lapsos supra carbones frigidos fieri nigriores. q: p torporē mentis ab igne charitatis dei extincti sūt. et p mūdi apperitū a luce supne il/ luminatiōis puati nigredine pctoz fuscāt. Qui/ dā intētionē bonę operationis metu extinguūt in/ opie. nec pmittūt infirma mēte desiderata pficere et cum indigere in mundo metuūt. a gloria supna semetipsos abscindūt. Multis cōsiliozq argumē/ tis insidiat eis diabol⁹ in acqrēdo plurima. q in paucis et modicis nouerant esse cōtenti. Opponit igit in eoz mētes futuras filioz egestates. p sua/ det habere plura vnde sibi egenisq sufficiat. qte/ nus his blandimētis intētionē bone deuotionis subuertat. atque in terrenis lucris deceptā mentem reducat. Multis argumētis insidiat diabol⁹ eis q renūciāt seculo. ut ei⁹ se irez amori substernant Quau⁹ aūt illos in cōcupiscētijs seculi ferit. quos post renūciationē ad mundi amorē redurerit. Et maxime p cenodoxiā subijcit sibi diabol⁹ mona/ chū. ut quē p seculi amorē retinere non potuit. ab humilitatis culmine subtrahat. et supbię tumore sibi subditū faciat. Dei seru⁹ semp fallētis diaboli pcquidere debet insidias. et magis i bonis operi/ bus cordis debet adhibere cautelā. ne p vanā glo riā pdat semetipsū ac pereat. cūctaq bona amit/ tat que recte agēdo obtinuerat.

De iactantia Cap. xxiii.

t Am in factis qp in dictis cauēda ē iactā/ tia. fienda tamē est ruina sibi quēqp ma/ gis qp deo placere. et laudem ab homini/ bus cōparare. Uanus et erroris ē anim⁹ plenus. famā appetere et ad capiēdā terrenā laudē studiū dare. Circūspice temetipsū homo. nihilq tibi ar roges de his que in te sūt preter peccatū. Nō de/ clinat ad dexterā. qui nō sibi ꝙ deo tribuit bona que agit. neq ad sinistrā se vertit qui de dīna in/ dulgentia peccādi licentiā nō presumit. Hoc ē qđ ꝓpheta ait: Hec via ambulate in ea. neq ad de/ xterāneq ad sinistrā declinātes. Uerū ē q natu/ ra experit delectari in laudib⁹. ꝙ tūc recte si in deo nō in se qsq laudet. sicut scriptū ē: Jn dño lau/ dabit aīa mea. Sepe vanā gloriā contēnendo. in aliud gen⁹ elatiōis incidit. dū in se qsq gloriatur p eo qđ cōtēnat ab hominibus laudē. Quibus/ dam concessum est tantūdē bene agere et fructum boni operis non habere. qđ ipsi sibi auferunt per studiū humane iactantię. Semp suam aspician t

fęditatē qui vanę glorię fautores diligūt ⁊ pdidisse bonū opus doleāt qđ p humana ostentatione fecerūt. Amator vanę glorię vnde possit semp laudari agere nō quęrescit. ⁊ subinde illi vires vanitatis prauus appetit⁹ auget. Boni opis inchoatio nō debet citi⁹ palam ad hominū cognitionē venire ne dū boni inchoatio humanis oculis reserat a virtute pfectiōis inanescat intentio sanctitatis. Ante maturitatis eni temp⁹ messes florentes cito pereūt. germinaq; iutilia fiunt. Virtutes scōrū p ostentatiōis appetitū dominio dęmonū imundoꝝ subiciūt. sicut egyptias rex q̄ diuitias suas chaldęis p iactantiā pdidit. ⁊ pterea pituras p pphetam audiunt. ut significaret dei seruū ꝓtutes suas dum vanę glorię studio pdiderit statim dęmones suoꝝ operū dños facere. sicut ille p ostentationē chaldęos rerū suaꝝ dños fecit. Optima ē illa discretiō. ut ⁊ nota sint opa nostra ad dei agendā gloriā. ⁊ occulta p elatione vitāda humana. Ille aūt debet publicare bonū qđ agit. q pfecta humilitate fūdatus. nulla iā elatione contingit. Nā is qui se intelligit adhuc amore laudis pulsari facta bona in occulto agat. ne forte qđ egerit pdat. Interdū viri sancti dū cupiūt fūditus suā mutabilitatē corrigere. aliquāto tumore tanguntr elatiōis suę conscię actionis iusticię. ħ ab bu⁹ subreptiōis malo humiliatis compunctione purgant. Viri sancti nōnūq; quosdam de se audiētes instruūt. ⁊ tñ in his altra se consideratione custodiūt. ne dum alios a terrena intentione erigunt. ipsi in terrenę laudis appetitu demergāt. Quidā p incautā virtutū iactantiā relabunt ad vitia. ⁊ quidā dum vitioꝝ impulsū frequēter plangūt. de ipsa infirmitate p humiliatē validi⁹ cōualescūt. Plęrūq; vtile ē arrogantib⁹ deseri a deo. quatenꝰ suę infirmitatis conscię ad humiliatē redeant ⁊ humiles post casū existāt. Nōnulli falsa opinione arrogantię se esse pfectos existimant. dū non sint qui oborta tentationib⁹ innotescāt. Tanto quisq; fit veritati vicinior. quanto se esse longi⁹ ab ea fuerit arbitratus. Hoc eni humiliatis ē. quę deo dominē iūgit. Cęterū iactantia oculos quib⁹ deus videri poterat claudit. Sicut solis radius dū conspicit acies oculi hebetatur. sic ⁊ q̄ inoderate altiora se scrutat. ab intentione veri obtundit. Sicut aqla ex alto ad ęscas collabitur. sic homo de alto bonę cōuersationis p carnalem appetitum ad inferiora demergitur.

De bypocrisi Cap.xxiiii.

b Ypocrita verba sanctoꝝ habet. vitā non habet. ⁊ q̄s p sermonē doctrinę genuerit. non fouet exemplis ħ deserit. q: quos verbo ędificat. vita ⁊ moꝛib⁹ destruit. Hypocritę simulatores dicunt. q̄ iusti nō esse quęrūt ħ tñ videri cupiūt. Hi mala agunt. ⁊ bona pfitent. Per ostentationē quippe boni apparēt. p actionem ꝓo mali existūt. Dia possunt a simplicib⁹ vitia ppetrari. simulatio ꝓo ⁊ hypocrisis nō cōmittit nisi a male astutis p calliditatē valentib⁹ vitia sub specie virtutū celare ⁊ nō veram sanctitatē obiicere. Sancti nō solū gloriā supra modū suum omnino nō appetūt. ħ etiam hoc ipsum videri refugiūt qđ esse merentur. Hypocritę aūt malicię suę occulta tegentes ante oculos hoiuꝝ quadā innocētię sanctitate se vestiūt ut venerent. Quib⁹ bene diuina voce dicit. Ue vobis hypocritę qa similes facti estis sepulchris dealbatis. quę foris quidē apparent hominib⁹ speciosa. intus ꝓo plena sūt ossib⁹ mortuoꝝ. Ita ⁊ vos quidē foris apparetis hominibus iusti. int⁹ ꝓo pleni estis auaritia ⁊ iniquitate. Duplicit damnant hypocritę. siue p occulta iniquitate. siue p apta simulatione. Ex illo enim condemnant. q: iniqui sūt. ex isto q: ostendūt qđ nō sunt. Nō semp latent hypocritę. nā ⁊ si ī principio sui quidā nō pateāt. prius tñ q̄ vita coꝝ finiatur q̄ simulate vixerint detegunt⁹. Omne eni sincerum permanet. Nam quę simulata sunt diuturna esse nō possunt. Non eoꝝ desperanda ē salus. q̄ adhuc aliquid terrenū sapiūt dū possint ⁊ in occultis agere vnde iustificent. Hi eni meliores sūt hypocritis eo q̄ mali sint in apto ⁊ in occulto boni. Hypocritę ꝓo in occulto mali sunt. ⁊ bonos se palam ostendūt. Hypocritā iustus arguere. phibet ne deterioꝛ castigat⁹ existat. dicente salomone: Noli arguere derisorē ne oderit te.

De inuidia Cap.xxv.

l Juor alieni boni suū punit auctorē. Nā vnde bonus pficit. inde inuidus contabescit. Homines praue viuentes sicut de bonoꝝ lapsibus gratulant. ita de coꝝ recte factis bonisq; pseuerantia confundunt. Inuidus membrū est diaboli. cui⁹ inuidia mors introiuit in orbem terraꝝ. Sicut ⁊ superbus membrū est diaboli. de quo scriptū est: Omne sublime videt. ⁊ ipse est rex sup omnes filios superbię. Nulla est virtus quę nō habeat contrariū inuidię malū. Sola miseria caret inuidia. q: nemo inuidet misero. cui reuera nō liuor obiicitur. ħ sola misericordia adhibetur. Multi ⁊ bonos imitari volūt ⁊ de bonoꝝ pfectibus inuidię liuore tabescūt. Quo fit ut nec illi corrigant a malo suo. ħ p inuidentiā deteriorent. ⁊ bonos a recto studio quantū in ipsis est. si potuerint deprauare conēt. Dñ malos boni pficere vident. nō scandalizent. ħ quem sint finē habituri maxime cogitent. Hoc omnis inuidus alienis virtutib⁹ prestat. quod beato iob satban prestitit. Nā dū emulat. psperitatibus. cōmouit aduersa. Sz dū credidit eū diabolus posse. psternere. inde ei⁹ aucta sunt merita atq; inde claruerūt. pbabiliora patientię documenta. Ita requirunt inuidi aditū malę famę. p quā bonoꝝ vitā maculēt. sicut quęrebāt ostiū sodomitę. quo domū Lot⁹ nocturi introirēt. Illi ꝓo cęcitate erroꝛis pcussi parietes videbāt. ostiū nō inueniebāt. Non aliter inuidi videndo velut parietē virtutes dissimulant vitia ꝓo pquirūt. p quę eoꝝ conscientiā vrant.

De simulatione Cap.xxvi.

f Raudulentię genus in modū pharetrę subtilię insidiaꝝ sagittas celat·ut falsam faciat securitatē decipiatq; callide eū contra quē molię occulte. Cauendus ē inimicus qui manifest' est·ꝫ magis ille q̄ videri nō potest. Facile enī vincimus quę videm⁹·quę aūt nō videm⁹ difficile a nobis expellim⁹. Raro nocet homo ab extraneis·si sui eū nō lędant. Magis enī insidiꝰ nostroꝝ q̄ alioꝝ piciamur. Latent sępe venena circūlita melle verboꝝ: Et tamdiu decepto: bonitatē simulat quousq; fallendo decipiat.

De odio Cap.xxvii.

n On hoies ꝫ vitia odio habēda sūt. Flebiliter aūt deplorandi sūt·q̄ odio in fratrē tabescūt & contra alios pnitiosū animi dolū fuant. A regno enī dei se sepant·q̄ semeripsos a charitate dissociant. Sicut mater ecclesia praue ab hominib⁹ hereticis premit·ꝫ tñ eos venientes ad se benigna charitate amplectit·ita & singuli nostrū quoscūq; inimicos sustinemus·reuertentes materna imitatiōe amplecti statim debemus. Cito ē ignoscendū cuiq; dū venā postulat. Non posse peccata dimitti ei·qui i se peccāti debita nō dimittit. Formā enim nobis indulgentię deus ex merito conditionis nostrę imposuit· dū ita orare nos pcepit: Dimitte nobis debita nostra·sicut & nos dimittim⁹ debitorib⁹ nostris. Justū ē enī dei iudiciū·tantūq; peccatori a se indulgeri ostendit·quantū alterutro vnusquisq; in se offenso indulget. Quidam de suis fidentes meritis pigre in se delinquentib⁹ venā pstant·sed uibil,pficit esse illibatū a culpa·qui nō est paratus ad venā·dū potius hęc magna sit culpa q̄ tardius relaxant fraterna delicta. Qui fratrem sibi tardius reconciliat·deū sibi tardius placat. Frustra enī ꝓpitiari sibi deū quęrit·qui cito placari in proximū negligit.

De dilectione Cap.xxviii.

o Uo sunt erga dilectionē ꝓmi conseruanda·vnū ne malū quis inferat,alterū ut bonum intendat. Primum ut caueat lędere·sequent' ut discat pstare. Amicitia ē animorum societas. Hęc quippe a duob⁹ incipit. Nā minus q̄ inter duos dilectio esse nō poterit. Antiqui enī dixerūt de societate duoꝝ vnā esse animā in duob⁹ corporib⁹ ꝓpter vim scilicz amoris·sicut i actibus apl̄oꝝ legimus: Erat illis cor vnū & aīa vna. nō q: multa corpora vnā habebant animam ꝫ q: vinculo: igne charitatis cōiūcti vnū omnes generalit sine dissensione sapiebant. Amicitia & pspera res dulciores esse facit & aduersas cōmunione temperat·leuioresq; reddit·q: dum in tribulatione amici consolatio adiungit·nec frangit animus nec cadere patit. Tūc vere amic⁹ amat·si nō ꝓ se ꝫ ꝓ deo amet. Qui ēo ꝓ se amicū diligit insipienter eū amplectit. Multū in terra dimersus est·qui carnalit hominē moriturū plus diligit q̄ oporet. Qui enī intemperant' amicū amat ꝓ se magis illū q̄ ꝓ deo amat. Quantū ergo bonus ē qui ꝓ deo fratrē diligit·tantū pnitiosus q̄ eū ꝓ seipso amplectit. Plerūq; diligit in alio bomo·qđ odit in se·utpote i infantib⁹. Amam⁹ enī quandā eoꝝ ignauiā·& tñ odimus·q: ignaui esse nolum⁹. Sic lapides equos & cętera quęlibet diligimus·ꝫ tñ nolumus hoc esse etiā si possumus.

De fictis amicis Cap.xxix.

c Ito p aduersa fraudulentus pater amic⁹ Nam in ꝓsperitate incerta est amicitia· nec scit vtrū pson⁹ an fęlicitas diligatur Sępe p simulationē amicitia colit·ur q̄ nō potuit apte decipere·decipiat fraudulent'. Tunc quisq; magis fit pictati iustitięq; diuinę contrarius·qñ despicit amicū aliqua aduersitate pcussum. Qua in re & sibi occasionē mercedis tollit·& erga pcussionem ꝓmi crudelis existit·veluti actū est inter laçarū vlceros⁹ diuitēq; superbum. Per aduersa igit & ꝓspera comꝓbat·si vtiq; vere diligat de⁹ & ꝓmus. q: dū aduersa ꝓcedunt·amicus fraudulentus deregit·statimq; despicit quē se diligere simulauit. Amicitia certa nulla vi excludit·nullo tempore abolet. Ubicūq; enī se verterit tempus· illa firma est. Rari sūt amici qui vsq; in finē existant chari. Nā multos a charitate aut aduersitas temꝓris aut cōrentio quęlibet actiōis auertit. Sępe & p honores quoꝝūdam mutant & mores. & qs ante conglutinatos charitate habuerunt·postq̄ ad culmen honoris venerint·amicos habere despiciūt.

De amicitia munere orta Cap.xxx

i Nter veros amicos amicitia ex beniuolentia orit·inē fictos benefico adiungit. Nō sunt fideles in amicitia quos mun⁹ nō gratia copulat. Nā ciro deserūt nisi semp acceperint. Dilectio enī quę munere glutinat·codē suspenso dissoluit. Illa vera est amicitia quę nihil quęrit ex rebus amici nisi solam beniuolentiā·scilicet ut gratis amet amantē. Plerūq; amicitia ex necessitate uel indigētia nascit·ut fiat ꝓ quē quisq; quod desiderat consequat. Ille aūt eam veraciter quęrit·qui nihil egendo eam appetit. Nam illa ex inopia breuis est & fucata·ista pura atq; ꝑpetua.

De concordia maloꝝ Cap.xxxi.

a Micitia in rebus tñ bonis habenda est. Nam qui ea in malo vtunt·non sibi amici ꝫ inimici existūt. Concordiā maloꝝ contrariā esse bonoꝝ. Et sicut optandum est ut boni pacem habeant inuicē·sic optandū est ut mali inuicē sint discordes. Unanimitatē quippe maloꝝ bonoꝝ esse contrariam Paulus apl̄us approbat: qui malos contra se diuidit·quos in necē suam conc:dasse conspexit. Inde & in lege·mare rubrū hoc est concordia maloꝝ hominū·diuidit· ut electorum via tendens ad beatitudinē nō impediat. Impedit aūt iter bonoꝝ·si mare·hoc est vnitas nō diuidatur iniquorum.

De correptione fraterna Cap.xxxii.

Non debet vitia aliena corrigere·q adhuc n vitiorū contagionib⁹ seruit. Improbū est enī arguere quēq; i alio·quod adhuc deprehendit in semetipso. Qui veraciter fraternam vult corrigere ac sanare infirmitatē·tale se prestare fraternę vtilitati studeat·ut eū quē corrigere cupit humili corde āmoneat.ꝛ hoc faciēs ex cōpassione q̄si cōmunis periculi·ne forte ꝛ ipse subiciat tentatiōi. Sicut viri spirituales alieni peccati emēdationē expectant·ita ꝓterui delinquentib⁹ deridendo insultāt.ꝛ quantū in ipsis est eos insanabiles putant·nec inclināt cor ad compatiendi misericordiā·ꝫ supbiētes detestant atq; blasphemāt. Nōnūq; accidit ut intra amicos aliqua redargutionis enutrita discordia·maiorē postea charitatem parturiat·utpote dū corrigunt ea quę displicere in amico vident.ꝛ hoc quidē primū nō sine quadam ęmulatione āmonitus suscipit·ꝫ correptus postmodū gratias agit. At contra multi ꝓ parua lęsione vim charitatis rescindūt.ꝛ ab amore dilectionis sese ꝓhennit retrahūt. Plęriq; correptionē suā officium charitatis existimant. plęriq; vō hoc ipsū q̄d ex charitate corripiunt ad iniurię contumeliā trahunt. Unde euenit ut ex eo deteriores efficiant·ꝓ quod emendari obediendo potuerūt. Salubriť accipiūt iusti quotiēs de suis excessibus arguunt. Supflua aūt ē humilitas eorū·qui se gessisse accusant quę nō admiserūt. Qui vō sine arrogantia bona facta sua ꝓnūciat·pcul dubio nequaq; peccat. Est quorūdam excusatio puersorū qui dū ꝓ suis facinorib⁹ arguunt·verba iustorum ꝓ censura declinanda abiciūt·seruātes se diuino iudicio quo puniēdi sūt durius·dum tpaliter contemnūt iudicari sese ab hominib⁹. Iniquis molesta est veritas.ꝛ amara disciplina iusticię·nec delectant nisi placētia ꝓprię imbecillitatis·iusticię ſecundi.ꝛ steriles veritati·cęci ad contuendā lucē.ꝛ oculati ad tenebrarū aspiciendū errorē. Lorda reproborū lubrica sūt ad malū consentiendū.ꝛ flexa·ad bonū vō consentiendū durissima. Probat salomon.ꝛ iusti emēdationē correpti.ꝛ stulti obstinationē admoniti·dicēs: Doce iustū.ꝛ festinabit accipere. De stulto aūt ait. Qui erudit derisorem·ipse sibi facit iniuriam. Nōnullos tanę esse prauitatis hoies·qui dū ipsi a malo corrigi negligunt·correptiū vitā falsa criminatione detractant.ꝛ ad sui sceleris solatiū vsurpant si uel falso compererint q̄d ad infamiā bonorū obiciant·sicut est illud ex salomone: Bona in malū conuertit impius.ꝛ in electis imponit maculā. Ue autē illi qui.ꝛ suā renuit vitam corrigere.ꝛ bonorū nō desinit detrahere famę. Plęriq; mali similes sibi in malū defendūt.ꝛ patrocinio suo prauos cōtra correptionem bonorū suscipiūt·ne vnde displicēt emendent·adiciētes in se aliena delicta·ut nō tm̄ de suis malis·ꝫ etiā de aliorū facinorib⁹ puniant quorū peccata defendunt.

De prępositis ecclesię Cap.xxxiii.

Ir ecclesiasticus ꝛ crucifigi mūdo ꝓ mortificationē ꝓprie carnis debet: ꝛ dispen v sationē ecclesiastici ordinis·si ex dei volūtate puenerit·nolens q̄dē ꝫ humilis gubernandam suscipiat. Multis intercipit sarbanas fraudibus eos qui vitę ꝛ sensus vtilitate prestantes: prędesse ꝛ ꝓdesse aliis nolūt.ꝛ dum eis regimē animarū imponit renuūt·consultius arbitrātes ociosam vitā agere q̄ lucris animarū insistere. Qō tñ decepti agūt ꝓ argumentū diaboli fallentis eos ꝓ specie boni·ut dū illos a pastorali officio retrahit·nequaq; ꝓficiāt qui eorū verbis atq; exemplis instrui poterāt. Sancti viri nequaq; occupationū sęcularium curas appetunt·ꝫ occulto ordine sibi supimpositas gemūt. Et q̄uis illas ꝓ meliorē intentionē fugiant·tñ ꝓ subditam mentē portant. Quas quidē fūmope si liceat vitare festināt·ꝫ timētes occultā dispensationē dei suscipiūt ꝙd refugiunt·exercent qō vitare noscunt. Intrant enim ad cor ꝛ ibi consulūt quid velit occulta voluntas dei·sesęq; subditos debere esse fūmis ordinatiōibus cognoscentes humiliant cruicem cordis iugo diuinę dispensationis.

De indignis prępositis Cap.xxxiiii.

Non sunt ꝓmouēdi ad regimē ecclesię qui n adhuc vitijs subiacent. Hinc est q̄ ꝓceptū est dauid nō ędificarę visibile templum q: sanguinū vir·id ē belli frequētia illi esset Qua figura illi spiritaliter admonent qui vitiorū adhuc corruptioni sunt dediti·ne templū ędificēt hoc est·ecclesiā docere ne ꝓsumāt. Nō debet honoris ducatū suscipere qui nescit subiectę tramite vitę melioris ꝓgire. Neq; enī quisq; ad hoc tñ ꝓficiť ut subditorū culpas corrigat ꝛ ipse vitijs seruiat. Qui nō se dignū ad episcopatū existimat locū eius qui dignus est nō ꝓoccupet. Nā tam sanctū est sacerdotij nomen ut nulla vitiorū nota maculari se sinat. Graui⁹ enim condemnabiť qui indigne⁹ suscipit q̄d nō mereť. Qui regimē sacerdotij contendit appetere·ante in se discutiat·si vita honori sit congrua. Q; si nō discrepat·humiliter ad id ad q̄d vocať accedat. Rearum quippe culpę geminat·si quisq; cum culpa ad sacerdotale culmen aspirat. Heu me miserū inexplicabilibus nodis astrictū. Si enī susceptū regimē ecclesiastici ordinis retineā criminis conscius timore concutior·si vō deseram ne deterior sit culpa susceptum gregem relinquere amplius formido·vndiq; miser metuo.ꝛ in tanto rei discrimine quod sequar ignoro. Uniuscuiusq; casus tanto maioris ē criminis·quāto ꝛ ꝓius q̄ caderet erat virtutē. Ꝓcedentiū nāq; magnitudo virtutū·crescit ad cumulū sequentiū delictorū. Plęriq; sacerdotes suę magis vtilitatis causa q̄ gregis ꝓesse desiderāt·nec ut ꝓsint ꝓsules fieri cupiūt·ꝫ magis ut diuites fiant ꝛ honorent. Suscipiūt enī sublimitatē culmen nō ꝓ pastorali regimine ꝫ ꝓ soli⁹ honoris

ambitione·atq; abiecto ope dignitatis·solā nois
appetūt dignitatē. Dum mali sacerdotes deo igno
rante nō fiant·ramē ignorantē a deo·ipso p ꝓphe
tam testante: Principes extiterūt·ꝫ nō cognoui.
ꝫ hoc nescire dei·reprobare est.

De indoctis prepositis Cap.xxxv.

Sicut iniqui ⁊ peccatores ministeriū sa
cerdotale assequi phibent·ita indocti ⁊
impiti a tali officio retrahunt. Illi enim
exemplis suis vitā bonoꝝ corrumpunt·isti ꝙ sua
ignauia iniquos corrigere nesciunt. Quō docere
poterūt·qō ipsi nō didicerūt? Desinat locum do
cendi suscipere·q̄ nescit docere. Ignorātia quippe
p̄sulū·vitę nō congruit subiectoꝝ. Cęcus enī si
cęco ducatū p̄buerit, ambo in foueā cadūt. Sa
cerdotes indoctos p esaiā ꝓphetā dns improbat
dicēs: Ipsi inquit pastores ignorabāt intelligen
tiā. Et iterū: Speculatores cęci omnes. id ē im
periti episcopi. Nescierunt inquit vniuersi canes
muti non valentes latrare·hoc ē plebes cōmissas
nō valentes resistendo malis p verbum doctrinę
defendere.

De doctrina ⁊ exemplis prępo
sitorum Cap.xxxvi.

Am doctrina q̄ vita clarere debet eccle
siasticus doctor. Nam doctrina sine vi
ta arrogantē reddit·vita sine doctrina
inutilē facit. Sacerdotis p̄dicatio operib⁹ con
firmanda est·ita ut qō docet verbo·instruat ex
emplo. Vera est illa doctrina·quā viuendi sequit
forma. Nam nihil turpi⁹ est·q̄ si bonū qō quisq;
sermone p̄dicat·explere ope negligat. Cūe enim
vtiliter p̄dicatio ꝓferē·qñ efficaciter adimplet.
Unusq̄sq; p̄dicatoꝝ ⁊ bonę actionis·⁊ bonę p̄
dicationis habere debet studiū·nā alterū sine al
tero nō facit pfectum·ꝫ p̄cedit iustū bene facere
ut sequenē bene possit docere. Dis vtilis doctor
plebib⁹ subiect, ita se p̄stare debet atq; insistere
doctrinę·ut quanto claret verbo·tanto clarescat
⁊ merito. Nā q̄ aplus timotheo p̄cipit cum oī
impio docere·non hortat ad tumorē supbię·ꝫ ad
bonā actionē ⁊ vitę auctoritatē·videlicz ne liber
tatē p̄beret peccandi·si bene doceret ⁊ male vi
ueret. Unde ⁊ dns: Qui soluerit vnū de manda
tis istis minimis ⁊ sic docuerit·minim⁹ erit in re
gno cęlorum. Uides q̄ auctoritate magisterij ca
rer·qui quod docet nō facit. Sicut in nūmismate
metallū figura ⁊ pondus inquirit·ita i omni do
ctore ecclesiastico·quid sequat·quid doceat·quo
modo viuat. Per qualitatem igit metalli doctri
na·p figuram similitudo patrū·p pondus humi
litas designat. Qui ꝙ ab his tribus discrepa
uerit·nō metallum ꝫ terra erit.

De bis qui male docent ⁊ male
viuūt Cap.xxxvii.

Rterdū doctoris vitio etiam ipsa vera
doctrina vilescit·q: dum non viuit sicut
docet·ipsam quā p̄dicat veritatē co n
temptibilem facit. Arcus puersus est lingua ma
gistroꝝ docentiū bene ⁊ viuentiū male. Et ideo
quasi ex puerso arcu sagittam emittunt·dum suā
prauam vitam ꝓximę linguę ictu confodiunt. Qui
diuina p̄dicāt ⁊ ex eiusdē p̄dicationis digni
tate viuere minus curant·habētes ꝓbū dei i ore
⁊ in ope nō habētes·multa bene docentes·nihil
autē opantes· imitant balaam ariolū·q̄ cōtuens
ope·aptos habuit oculos ad contuendā lucē do
ctrinę. Qui bene docet ⁊ male viuit·tanq̄ ęs aut
cymbalū sonū facit alijs·ipse tñ sibi maner insen
sualis. Qui bene docet ⁊ male viuit·q̄ docet be
ne viuentib⁹ pficit·q̄ ꝙ male viuit seipsum occi
dit·sicut sacerdos qui si digne agit ut sacerdotem
decet·ministeriū eius ⁊ ipsi ⁊ alijs vtile est. Indi
gne aūt viuens·alijs quidē vtilis est loquendo·se
autem interficit p̄aue viuēdo·ac p boc qō in illo
mortuum est ꝓprium eius est·quod ꝙ viuit i eo
id est sacrum ministerium alienum est. Qui bene
docet ⁊ male viuit·equat̄ cęreo·qui bonam quidē
alijs lucem p̄stare·ꝫ ꝙ in malis suis cōsumere
videt atq; extinguere. Qui bene docet ⁊ male vi
uit·videt bonum malo coniūgere·lucem tenebris
cōmiscere·veritatem mendacio mutare.

De exemplis prauoꝝ sacerdotū Cap.xxxviii.

Epe p quos iusticia docetur·p ipsos pec
cati morb⁹ irrepit. ⁊ mors ad plebes per
transit·scilicet uel dum mala docent·uel
dum prava faciunt. Plęriq; sacerdotes ⁊ clerici
prauc viuentes forma cęteris in malū existūt·qui
in bonis exemplum esse debuerūt. Hi enī quos
cūq; exemplo malę conuersationis suę perdūt de
illis rationem sine dubio reddituri sunt. Ex car
nalium p̄positoꝝ exemplo plęrūq; fit vita dete
rior subditorum. ⁊ plebis merito fūt tales sacer
dotes·qui exemplo deteriore populum destruant
nō ędificent. Ex merito enim plebis nōnūq̄ epi
scopi deprauant·quatenus p̄cliuius corruat qui
sequunt. Capite languente cętera corporis mem
bra inficiuntur. Unde ⁊ scriptum est: Omne ca
put languidum ⁊ omne cor męrens·a planta pe
dis vsq; ad verticem nō est in eo sanitas. Caput
enim languidū est doctor agens peccatum·cuius
malum ad corpus puenit·dum eo uel peccante uel
prauc docēte pestifer languor ad plebes subditas
transit. Deteriores sunt qui sine doctrinis seu ex
emplis viram morelq; bonorum corrumpūt·bis
qui substantias aliorū p̄diaq; diripiūt·hi enim
ea quę extra nos sūt sed ramen nostra auferunt·
corruptores ꝙ morum proprie nosipsos diripiūt
quoniam diuitię iustorum mores eoꝝ sūt. Mul
tum ergo distant damna morum a damnis tem
poralium rerum·dum ista extra nos sunt·mores
ꝙ in nobis.

De p̄positis carnalibus Cap.xxxix.

Rouidentia plęrūq; diuini cōsilij ordi
nant p̄positi mūdana ⁊ exteriora secrā
tes·ut dū tpalib⁹ reb⁹ se totos impendūt

spirales turiozē viram cōtemplationis exerceāt Quia dure sunt quiere viuere volentium sarcinę curarū episcopalū prouider sępe deus curis dediros secularib⁹ ad susceptionē regiminis ut dū hi exteriora sine ꝛ̄ḑio procurant spirales reb⁹ interioribus sine impedimento rerum terrenarū deseruiant. Dei ergo ordinationē accusant a q̄ instituūtur qui episcopos cōdēnant dū min⁹ spiritualia sed magis terrena sectant. Ex diuini enī tabernaculi dispositione ob iniurias mūdi ferendas ꝛ turbines quosdā institui episcopos secularibus curis insistentes ut hi qui interius supna desiderant nullo terreno obsistente negocio liberius hoc quod amant intendant. Non est itaq̄ iudicādus a plebe rector inordinatus dū magis nouerint populi sui fuisse meriti peruersi regimē suscepisse pontificis. Nam p̄ meritis plebium disponit a deo vita rectorū. Exemplo dauid peccant ad cōparationē principū qui ex merito plebis p̄uaricant. Sententia damnant cham filij noe: qui suorū p̄positor⁹ culpas in publico p̄odunt sicut cham qui patris nudenda nō operuit sed ocidenda monstrauit. Habituri sūt sem meritū ꝛ iaffeth q̄ reuerent operiunt quę patres suos excessisse cognoscunt si tamē patrū facta non diligant sed rm̄ operiant nec imitentur. Nam sunt qui p̄positos suos peruerse iudicant dū terrenis studijs eos plus viderint cē intētos si uel parum iam ipsi de spiritalib⁹ cogitauerint. Rectores ergo a deo iudicandi sūt a suis autem subditis nequaq̄ iudicandi sunt exemplo dn̄i qui per se vendentes colūbas ꝛ nūmulariorū mēsas p̄o p̄tio euertit flagello ꝛ proiecit a tēplo uel etiā sic dicit psalmista: Deus sterit in synagoga deorū: i medio aūt deos discernit. Q̄ si a fide exorbitauerit rector tūc erit arguēdus a subditis p̄ moribus vo reprobis tolerādus magis q̄ distringendus a plebe est.

De iracundis doctoribus Cap̄.xl.

i Racūdi doctores p rabiē furoris discipline modum ad imanitatē crudelitatis cōuertūt. ꝛ vnde emēdare subditos poterāt inde potius vulnerāt. Ideo sine mēsura vltiscit culpas p̄positus iracundus q: cor⁹ dispersum in rerū curis nō colligit in amorē vnius deitat. Mens enī solita i diuersis catbena charitatis nō astringit. ꝟ male laxata male ad omnē occasionem mouetur.

De superbis doctoribus Cap̄.xli.

b Onus doctor ꝛ i humilitate seruat disciplinam. ꝛ per disciplinam nō incurrit supbiam. Elati aūt pastores plebes rytannice p̄emūt nō regūt quicq̄ nō dei ꝟ suā gloriam a subditis erigūt. Multi sunt qui in verbo doctrinę nō humiles ꝟ arrogantes existūt qui ꝛ ipsa recta que p̄dicāt nō studio correctionis sed vitio elationis annūciant. Multi sūt qui nō ex consultu ędificādi ꝟ ex rumore supbiendi docent. nec ut ꝑsint sapientes sunt ꝟ ut sapiētes videant docere studēt. Estimatio praua arrogantiū sacerdotū p̄ quam imitant sanctos rigore disciplinę. ꝛ sequi negligūt charitatis affectione videri volūt rigida seueritate sed formā humilitatis p̄stare nequeūt ut magis terribiles q̄ mites aspiciant. Supbi doctores vulnerare potius q̄ emendare nouerūt salomone testante qui ait: In ore stulti virga supbię: q: increpādo rigide feriūt. ꝛ cōpati humiliter nesciūt. Bene alieni peccati curāda vitia suscipit qui hoc ex cordis dilectione ꝛ humili cōscientia facit. Cęterū qui delinquentē superbo uel odioso animo corripit: nō emendat ꝟ pcutit. Quicq̄d enī p̄ruus uel indignantis anim⁹ ptulerit obiurgantis furor ē nō dilectio corrigētis.

De humilitate p̄positor⁹ Cap̄.xlii.

q Ui p̄ficit ad regimen talit erga discipline subiectorū p̄stare se debet ut non solū auctoritate vez etiā humilitate clareat. Sz tñ ita erit in eo virtus humilitatis ne dissoluat vita subditor⁹ in vitijs atq̄ ita auctoritas aderit potestatis ne p̄ tumore cordis seueritas existat imoderationis. Hęc est enī in dei sacerdotib⁹ vera discretio qua nec p libertatē supbi nec p humilitatē remissi sint. Hinc ē q̄ sci cū magna constantia redarguerūt etiā principum vitia in q̄ibus cū sūma esset humilitas loco tñ necessario libere transgressores iusticię increpabant. Aliq̄n etiā subditis nos oportet animo eē humiliores qm̄ facta subditor⁹ iudicā a nobis nostra vero deus iudicat. Agnoscat ep̄us se esse conseruū plebis nō dominū vez hoc charitas nō conditio exigit.

De doctrine discretione Cap̄.xliii.

n On oib⁹ vna eadēq̄ doctrina ē adhibēda ꝟ p qualitate morū diuersa exhortatio erit doctor. Nam quosdā increpatio dura quosdā vo exhortatio corrigit blanda. Sic̄ periti medici ad varios corpis morbos diuerso medicamine seruiunt ita ut iuxta vulnerum varietates medicina diuersa sit. sic ꝛ doctor ecclesię singulis quibusq̄ hominib⁹ congruū doctrinę remediū adhibebit. ꝛ quid cuiq̄ oporteat p̄o ętare p seru ac pfessione annūciabit. Nō omnib⁹ ea quę sūt clausa aperienda sūt. Multi sūt enim qui capere nō possunt quib⁹ si indiscrete manifestē statim aut detrahūt aut negligunt. Prima quippe prudentię virtus ē eam quā docere opor teat existimare psonā. Rudibus populis seu carnalib⁹ plana atq̄ cōmunia non sūma atq̄ ardua p̄dicāda sunt ne imensitate doctrinę oppriman potius q̄ erudiant. Unde ꝛ paul⁹ aplus ait: Nō potui vobis loqui quasi spiritalib⁹ ꝟ quasi carnalibus rāq̄ parulis in xp̄o lac vobis potum dedi nō escā. Carnalib⁹ quippe animis nec alta nimis de celestib⁹ nec terrena conuenit p̄dicare ꝟ mediocriter ut iniria cor⁹ moresq̄ desiderāt edoceri. Cor⁹ dum suos pullos viderit albi coloris.

nullis eos cibis alit·ꝫ tantūdem attendit donec paterno colore nigrescāt.ꝛ sic illos frequēti cibo reficit. Ita ꝛ ecclesię doctor strenuus nisi eos q̄s docere viderit ad suam similitudinē pœnitētię confessione nigrescere.ꝛ nitore sęculi depositio lamentationis habitum de peccati recordatiōe induere utpote adhuc exterioribus·hoc est carnalib⁹·non aperit intelligentię spiritalis ꝓfundiora mysteria ne dū audita nō capiūt·prius incipiāt contemnere q̄ venerari mādata cęlestia. Aliter est agendū erga eos qui nostro cōmittunt regimini si offendunt·atq; aliter cū his qui nobis cōmissi nō sunt qui si iusti sunt venerandi sūt·si vo delinquunt ꝓ sola charitate ut locus est corripiendi sunt·nō tn cū ea seueritate sicut hi qui nobis regendi cōmissi sunt. Prius docendi sūt seniores plebis·ut p eos infra positi facilius doceant. Unde ꝛ apls⁹: hęc inquit cōmendo hominib⁹ fidelib⁹ qui idonei sūt ꝛ alios docere. Ingeniū boni doctoris ē incipere a laudibus eoꝝ quos salubriter obiurgatos corrigere cupit·sicut apls⁹ ad corinthios facit quos a laudibus inchoat ꝛ increpationibus ꝓbat. Erant apud corinthios qui ꝛ laude ꝛ increpatiōe digni essent·ille vo indiscrete loquit̄·q̄ sic vtraq; omnib⁹ loquit̄ ut oib⁹ vtraq; cōuenire videant̄.

De silentio doctorum Cap̄.xliii.

Ro malo merito plebis auferꝛ doctrina
p prędicationis. Pro bono merito audientis tribuit̄ sermo doctoris. In potestate divina consistit cui velit deus doctrinę verbū dare uel cui auferre.ꝛ hoc aut ꝓ dicentis aut ꝓ audientis fit merito·ut modo ꝓ culpa plebis auferatur sermo doctoris·modo vo ꝓ vtilib⁹ meritis tribuat̄. Nam ꝛ bonus docet bonū.ꝛ malus malum.ꝛ bonus malum.ꝛ malus bonū·q̄ tamen fit iuxta meritū populoꝝ. Nō omnia tempora congruūt doctrinę·ꝟm salomonis sententiam dicentis: Tempus tacendi ꝛ tēpus loquēdi. Nō quidem ꝓ tumorem ꝫ ꝓ discretionem ꝓter malorum incorrigibilem iniquitatē·nōnūq̄ electos oportet a doctrina cessare. Interdum doctores ecclesię caloꝛe charitatis ardentes conticescūt a docendo quia nō est qui audiat·testante prophęta qui ait: Cluitates austri clausę sunt ꝛ nō est qui aperiat. Qui docendi accepit officiū·interdū ad tempus facta ꝓmi taceat·quę statim corrigere nequaq̄ existimat. Nā si corrigere potest ꝛ dissimulat·verum est q̄ consensum alieni erroris habeat. Plerięq; sancti doctores ꝓ mali pertinacia q̄a iniquos emendare nequeūt his tacere disponūt·ꝫ caloꝛem spiritus feruoris quo agunt̄ ferre nō sustinentes·iterū in increpationē ꝓsiliūt iniquoꝝ.

De prębenda sacerdotali ꝓrectione in plebe Cap̄.xlv.

Ubus docendi forma cōmissa ē·multū
q subeūt piculi si cōtradicentibus veritati resistere voluerint·dū ꝓphęta doctorē ecclesię instruat·ad sūmū vsq; iusticię puenire·cum dicit: sup montē excelsū ascende tu q̄ euangelizas syon.scilicz ut ita prędicator merito·sicut ꝛ gradu. Sequenter ne forte debeat a docendo timore restringi audiat: Exalta in fortitudine vocē tuā ꝛ noli timere. Unde ꝛ hieremię ita dns ait: Accinge lumbos tuos ꝛ surge loquere ad eos.ne formides a facie eorū·nec eni timere te faciam vultū eorū.vnde apparet·q: ꝛ nō timere donum dei est. Qui psonā potentis accipit.ꝛ veritatē loqui primescit·grauis culpę mulctaꝛ sententia. Multi enī sacerdotes meru potestatis veritatē occultant.ꝛ habent̄ rei q̄ a bono ope uel a iusticię prędicatiōe rei alicui⁹ formidine aut potestate terrente auertunt̄. Ex heu prochdolor inde metuūt·q: ul' amore rep̄ sęculariū implicant̄·uel q: aliquo facinoris ope confundunt̄. Multi prędules ecclesiaꝝ timentes ne amicitiā sęculariū pdant.ꝛ molestiā odioꝝ incurrant·peccantes nō arguūt ꝛ corripere pauperū oppressores verent̄·nō primescētes q̄ de veritate sint reddituri rationē·p eo q̄ cōticescunt de plebib⁹ sibi cōmissis. Qui a potentib⁹ pauperes opprimunt̄·ad eripiendos eos boni sacerdotes ꝓtectionis auriliū ferūt·nec verent̄ cuiusq; inimicitiaꝝ molestias·ꝫ oppressores pauperū palam arguūt·increpant·excōmunicant·minusq; metuunt eoꝝ nocendi insidias eriā si nocere valeāt. Pastor eni bonus animā suā ponit ꝓ ouib⁹. Sicut pugil pastor contra bestias oues custodire solet·ita ꝛ dei sacerdos sup gregē xpi sollicit⁹ esse debet·ne inimic⁹ vastet·ne psecutor infester·ne potentioris cuiusq; cupiditas vitā pauperū inquietet. Praui aūt pastores nō habēt curā de ouibus·ꝫ sicut legit̄ in euangelio de mercēnarijs·vident lupū venientē ꝛ fugiūt. Tūc eni fugiūt quando potentibus tacent.ꝛ malis resistere metuūt.

De disciplina sacerdotis in his qui delinquūt Cap̄.xlvi.

Acerdotes ꝓ populoꝝ iniquitate dam-
ſ nant̄·si eos aut ignorantes nō erudiant· aut peccātes nō arguāt·testante dño ad ꝓphetam: Speculatorē dedi te domui isrl̄. Si nō fueris locutus ut se custodiat impi⁹ a via sua·ille i iniquitate sua moriet̄·sanguinē aūt ei⁹ de manu tua requirā. Sic eni heli sacerdos ꝓ filioꝝ iniquitate damnat⁹ est.ꝛ licet eos delinquētes āmonuerit·ꝫ tamē nō ut oportebat redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populoꝝ ꝛ sagaci sollicitudine vnūquēq; ꝓbare·iuxta testimonium dñi ad hieremiā loquētis: Probatorē inquit dedi te in ꝓplo meo robustum.ꝛ scies ꝛ ꝓbabis vias eoꝝ. Sacerdotes studio corrigēdi facta pscrutari debēt subiectoꝝ·ut emēdatos lucrifacere possint. Sicut aūt peccatorē cōuenit arguꝛ·ita iustum nō exulcerari. Sacerdotes curā debēt habere de his qui pereunt·ut eorū redargutione aut corrigant̄ a peccatis·aut si incorrigibiles existunt r·ab ecclesia separentur. Atrociter arguuntur·qui decipiendo peccantes nō solum quia non arguūt ꝓ

peccato·sed etiã adulanter recipiũt·dicente ꝓphe-
ta: Et erũt qui beatificant populũ istũ seducẽtes
ꝫ qui beatificanť ꝓcipitati. Atrociter iterũ ar-
guntur qui peccantẽ nõ recipiũt· sed despiciunt ꝫ
spernũt·nec alterius delictũ ranꝯ ꝓpriũ ingemi-
scũt. De talibus p esaiam dominꝰ cõminãs dicit:
Qui dicunt recede a me·non appropinques mihi
q; imundus es. Isti fumus erunt in furore meo·
ignis ardens tota die. Inde ẽ q; ꝫ aplus omnibꝰ
omnia factꝰ est· nõ imitatione erroris·ꝫ compas-
sionis miseratione·scilicz ut ita vitia aliena fieret·
quẽadmodũ si tali ꝫ ipse implicaret erroꝛe. Boni
pastores populi debent delicta deflere: ꝫ totos se
planctibus tradere·imitantes hieremiã ꝓphetam
dicentẽ: Quis dabit capiti meo aquam. ꝫ oculis
meis fontẽ lachrymaꝝ. ꝫ plorabo die ac nocte in-
terfectos populi mei. Tanꝯ ꝓpria igitur delicta
plebis peccata sacerdos flere debet·ꝫ affectu cõ-
patiendi nõ accusatiõe cõmissi. Nõnulli ꝓsules
gregis quosdã p pctõ a cõmunione ejiciũt·ꝫ qua-
liter post viuere debeãt·ad melius exhortãdo nõ
visitant. Quibꝰ congrue sermo diuinꝰ increpans
cõminatur: Pastores qui pascitis populũ meum·
vos dispersistis gregẽ meũ·eiecistis ꝫ nõ visita-
stis eos·ecce ego visitabo sup vos maliciã studio-
rũ vestroꝝ. Bonoꝝ studia sacerdotũ multa dili-
gentia etiã prava plebiũ facta ꝓquirũt·ut dũ i mi-
nimis subditoꝝ peccatis se acerrimos ꝓstant·
de maioribꝰ malis cautos sibi subiectosq; ac sol-
licitos faciant. Sicut medici morbos iminentes
curandos suscipiũt·futuros ꝯo ne irrepant·me-
dicinę obiectu quadã ꝓscientia antecedũt·ita ꝫ
doctores boni ſic ea quę male acta sunt resecant·
ut ea quę admitti possũt ne ꝓpterent doctrina sua
succurrẽte ꝓueniãt. Qui blãdo verbo castiga-
tus nõ corrigit·acrius necesse ẽ ut arguatur. Cũ
dolore eni abscindenda sunt quę leuiter sanari nõ
possũt. Qui admonitus secrete de peccato corri-
gi negligit·publice arguẽdus est·ut vulnꝰ qđ oc-
culte sanari nescit manifeste debeat emendari.
Manifesta pctã non sũt occulta correptiõe pur-
ganda. Palã eni sunt arguendi qui palã nocent·
ut dũ aperta obiurgatiõe sananť·bi qui eos imi-
tando deliquerãt corrigãtur. Dum vnꝰ corripitur
plurimi emendanť. Utilius est eni ut ꝓ multoꝝ
salutione vnus cõdemneť· q; p vnius licentiam
multi periclitenť. Ita cõtra delinquẽtes sermo ẽ
ꝓferendus·sicut eiꝰ qui corripiť expostulat salus.
Q; si opus ẽ aliquã medicamẽti asperitatẽ ꝯboꝝ
ꝓdicatiõe aspergere·lenitatem tñ corde opus est
retinere. Doctores nõnũq; durius feriũt increpa-
tionibꝰ subditos·qui tñ a charitate eorũ q̃s cor-
ripiũt nõ recedũt. Sępe ecclesię censura arroganti-
bꝰ videť eẽ supbia. ꝫ qđ a bonis pie fit· crudeliť
fieri putať a prauis·q; nõ discernunt recto oculo
qđ a bonis recto fit animo. Notãdũ ẽ vehementer
ab oi pontifice·ut tãto cauti erga cõmissos agat
quãto durius a xp̃o iudicari formidat. Nã sicut
scriptũ est: In qua mensura mensi fueritis·i ipsa
remetiet vobis. Quotidie nãq; oẽs delinquimus
ꝫ in multis erroribus labimur. Qui enĩ i nostris
delictis clementes sumꝰ·in alieno pctõ rigorẽ te-
nere nequaq̃ debemꝰ. Multi alioꝝ vitia cernũt·
sua nõ aspiciũt. Et cũ ipsi maximis criminibꝰ ob-
noxii teneanť· minora pcta fratribꝰ nõ dimittũt.
Hypocrite trabẽ in oculo suo consistẽte nõ sen-
tiũt. ꝫ herente festucã in lumine fratris intẽdũt.
Facilius reprehendimꝰ vitia aliena q̃ nostra. Nã
sępe quę pversa i aliis iudicamus·i nobis nocibi-
lia esse minꝰ sentimꝰ. ꝫ qđ i aliis reprehẽdimꝰ·agere
ipsi nõ erubescimꝰ. Facilius vitia vniuscuiusq; q̃
virtures intendimꝰ·nec quid boni quisq; gesserit
agnoscere cupimus·sed quid mali egerit perscru-
tamur.

De subditis Cap̃.xlvii.

Propter peccatũ primi hois humano ge-
p neri pena diuinitus illata ẽ seruitutis·ita
ut quibꝰ aspicit nõ cõgruere libertatem
his misericordius irroget seruitutẽ. Et licz pcm̃
humanę originis p baptismi gratiã cũctis fideli-
bus dimissũ sit·tamen equus deus ideo discernit
hoibus vitã·alios seruos constituẽs·alios dños
ut licẽtia male agẽdi seruoꝝ·potestate dominan-
tiũ restringať. Nã si oẽs sine metu essent·quis
esset q̃ a malis quẽpiã ꝓhiberet? Inde ꝫ in gen-
tibus ꝓncipes regesq; electi sũt·ut terroꝛe suo po-
pulos a malo coercerent·atq; ad recte viuendum
legibꝰ subderẽt. Quantũ attinet ad rationẽ·non
ẽ psonaꝝ acceptio apud deũ·q mũdi elegit igno-
bilia ꝫ cõtẽptibilia ꝫ quę nõ sũt·ut ea quę sũt de-
struerет·ne gloriet ois caro·hoc ẽ carnalis poten
tia cozã illo. Unꝰ enĩ dños equaliť ꝫ dñis ferr con
sultũ ꝫ seruis. Melior ẽ subiecta seruitus q̃ ela-
ta libertas. Multi enĩ inueniũť deo libere seruien
tes sub dñis cõstituti flagitiosis·q ꝫ si subiecti sũt
illis corpe·ꝓlati tamen sũt mente.

De ꝓlatis Cap̃.xlviii.

Jr iustus aut oi potestate sęculari erui-
v tur·aut si aliqua cingiť·non sub illa cur-
uatur ut supbꝰ tumeat·ꝫ eam sibi subjicit
ut humilior innotescat. Probať autẽ hoc aplico
exẽplo q̃ data sibi potestate etiã nec ad hoc vsus
est qđ licebat·ꝫ dũ posset·ut illicita abnuit·sesq;
ut paruulum i medio eorũ quibus ꝓerat osten-
dit. Qui in apprehendis honoribꝰ sęculi aut pro-
speritatibus mũdi instanti deludat labore· ꝫ hic
ꝫ in futuro vacuꝰ inueniť a requie tantoq; sarci-
nis peccatoꝝ grauabitur·quãto a bonis operibꝰ
extitit alienꝰ. Quãto quisq; amplꝰ sęcularis bo-
noris dignitate sublimatur·tanto grauius curaꝝ
ponderibꝰ aggrauať·eisq; magis mente ꝫ cogita-
tione subjiciť·quibꝰ sublimitatis gradu ꝓponiť
Nam ut qui dã patrũ ait: Omne qđ supeminet·
plus męroribus afficitur·q̃ honoribus gaudet.
Quanto quisq; curis mundi maioribus occupa-
tur. tanto facilius vitijs premitur. Si enim vix

valet peccata anim⁹ deuitare quietus· quãto magis occupatiõe ſeculari detent⁹? Non ſtatim vtile eſt oẽ poteſtatis inſigne· ſed tunc vere ẽ vtile ſi bene gerat. Tunc aũt bene geritur quãdo ſubiectis ꝓdeſt quib⁹ terreno honore ꝓferẽ. Poteſtas bona eſt qñ deo donante ẽ· ut malũ timore coerceat· non ut temere malum cõmittat. Nihil autẽ peius ẽ q̃ p poteſtatẽ peccandi libertatẽ habere· nihilq; infelicius male agẽdi felicitate. Qui in h̄ ſeculo bene imperat· ſine fine in ꝑpetuũ regnat: & de gloria ſeculi huius ad eternã tranſmeat gloriam. Qui ꝙo praue regnũ exercent· poſt veſtem fulgentẽ lapillozũq; nitorẽ· nudi & miſeri ad infernũ torquẽdi deſcendẽt. Reges a recte agendo vocati ſũt. & ideo ſicut recte faciendo regiũ nomẽ obtinetur· ita peccando amittitur. Nam & viros ſanctos ꝓinde reges vocari i ſanctis eloquijs· eo q̃ recte agãt· ſenſuſq; ꝓprios bene regant. & mot⁹ reſiſtẽtes ſibi rõnabili diſcretione cõponãt. Recte igit illi reges vocãt· q̃ tã ſemetipſos q̃ ſubiectos bene regẽdo modificare nouerũt. Quidam ipſũ nomẽ regiminis ad imanitatẽ tranſuertunt crudelitatis· dumq; ad culmẽ poteſtatis venerint i apoſtaſiam confeſtim labũtur· tantoq; ſe tumore cordis extollunt ut cũctos ſubditos i ſui comparatione deſpiciãt· eoſq; quibus ꝓeſſe cõtingit nõ agnoſcãt. Quos cõgrue eccleſiaſtes admonet dicens: Ducem te conſtituerunt· noli extolli· ſed eſto illis quaſi vnus ex ipſis. Dum mundi reges ſublimiores ſe ceteris ſentiũt· mortales tũ ſe eſſe agnoſcant· nec regni gloriã qua i hoc ſeculo ſublimantur aſpiciant· ſed opus q̃ ſecũ ad inferos deportent attendãt. Si g̃ amiſſuri ſũt huius tẽporis gloriã· illa agant que poſt finẽ momenta neũ ſine fine poſſideant. Dum aꝑtus dicat: non ẽ poteſtas niſi a deo· quõ dõs p ꝓphetã de quorundã ꝓnciparu dicit: ipſi regnauerũt· h̄ nõ ex me: Quaſi diceret: nõ me ꝓpitio· h̄ me irato. Unde & infert⁹ p eundẽ ꝓphetã addidit: Dabo inquit tibi regẽ in furore meo. Quo manifeſtius elucet bonam malãq; poteſtatẽ a deo ordinari· h̄ bonã p̃ propitius malã iratus. Reges quãdo boni ſũt· munus eſt dei· quando ꝙo mali· ſceleris ẽ populi. Scõm enĩ meritũ plebiũ diſponit vita rectozũ: teſtante iob: Qui regnare facit hypocritã ꝓpter peccata ꝓpli. Iraſcente enĩ deo talẽ rectorem ꝓpli ſuſcipiũt· qualem p peccato merent. Nõnũq; p malicia plebis etiã reges mutant· & q̃ ante videbant eſſe boni· accepto regno fiũt mali.

De iuſticia principũ Cap̃.xlix.

Ui recte vtit regni poteſtate· ita ſe ꝓ-
q ſtare oĩbus debet ut quãto magis bonoris celſitudine claret· tanto ſemetipſum mente humiliet· ꝓponẽs ſibi exemplũ humilitatis dñi q̃ de ſuis meritis non tumuit· h̄ humiliter ſeſe deicies dixit: Uilis incedã· & vilior apparebo ante deũ qui elegit me. Qui recte vtitur regni prãte· formam iuſticiẽ factis magis q̃ verbis inſtituit. Iſte nulla ꝓſperitate erigitur· nulla aduerſitate turbat· nõ inniti ꝓpꝛijs viribꝰ· nec a dño recedit cor ei⁹ regni faſtigio humili preſidet animo· nõ eũ delectat iniquitas· nõ inflãmat cupiditas· ſine defraudatiõe alicui⁹ ex pauꝑe diuitẽ facit: & qõ iuſta poteſtate a ꝓpꝛijs extorquere poterat· ſepe miſericordie clemẽtia donat. Dedit deus principibus preſulatum ꝓo regimine populozũ· & illis eos ꝓeeſſe voluit. cum quib⁹ vna eſt eis naſcendi moriendiq; conditio. Prodeſſe ergo debet populis principatus non nocere· nec dominando premere· ſed condeſcendẽdo conſulere· ut vere ſit vtile hoc poteſtatis inſigne. & dono dei p tuitiõe vtant membroꝝ xpi. Membra quippe xpi fideles ſũt populi· quos dũ a poteſtate quam accipiũt optime regũt· bonam vtiq; viciſſitudinẽ deo largitori rependũt. Bonus rex facilius ad iuſticiã a delicto regreditur· q̃ de iuſticia ad delictũ tranſferatur· ut noueris hic eſſe caſũ· illic ꝓpoſitũ. In ꝓpoſito ei⁹ eſſe debet nũq̃ deuiare a veritate. Qđ ſi caſu titubare contigerit· mox reſurgere.

De patientia principũ Cap̃.l.

Cerũq; princeps iuſtus etiã maloꝝ erro-
p res diſſimulare nouit· nõ q̃ iniq̃tati eoꝝ conſentiat h̄ q̃ aptum temp⁹ correctiõis expectet quando eorũ vitia uel emendare valeat uel punire. Multi aduerſus principes cõiurationis crimine detenguntur· ſed probare volens deus clemẽtiã principũ· illos male machinare ꝑmittit· iſtos non deſerit. De illoꝝ malo bene iſtis facit· dum culpas quas illi faciũt· iſti mira patiẽtia idulgẽt. Reddere malũ p malo viciſſitudo iuſticie eſt· h̄ qui clemẽtiã addit iuſticiẽ· non malũ ꝓ malo culpatis reddit· h̄ bonũ p malo offenſis ĩpartit.

De delictis principũ ſiue exemplis Cap̃.li.

Difficile eſt principem regredi ad melius
o ſi fuerit vitijs implicat⁹. Populi enĩ peccantes iudicẽ metuũt. & a malo ſuo legibus coercentur. Reges autẽ niſi ſolo dei timore metuq; gehẽnę coerceant· libere in preceps ꝓruũt & p abruptũ licentie in omne facin⁹ vitioꝝ labũt. Quanto quiſq; in ſupiori cõſtitut⁹ eſt loco· tanto in maiori verſat periculo. & quãto ſplendoris honore celſior: quiſq; ẽ· tanto ſi delinquat pcõ: maior eſt. Potentes enĩ potent⁹ tormenta patientur. Cui ereni plus cõmittit· plus ab eo exigit· etiam cũ vſura penaꝝ. Reges vitam ſubditoꝝ facile exemplis ſuis uel ędificãt uel ſubuertũt· ideoq; ꝓncipem nõ decet delinquere· ne formã peccandi faciat peccati ei⁹ impunita licentia. Mã rex q̃ ruit i vitijs· cito viã oſtẽdit erroris· ſicut legit⁹ de hieroboã qui peccauit & peccare fecit iſrl. Illi nãq; aſcribitur quicq̃d exemplo ei⁹ a ſubditis ꝑpetratur. Sicut nõnulli bonoꝝ principum deo placita facta ſequuntur· ita facile multi praua eoꝝ exẽpla ſectantur. Pleriq; aũt apud iniquos ꝓncipes neceſſitate magis q̃ voto mali exiſtũt· dũ imperijs

eoꝝ obediũt. Nõnulli aũt sicut ꝓmpti sunt sequi reges in malũ·sic pigri sũt imitari illos in bonũ. Sępe vnde mali reges peccant·inde boni iustificant·dum p̃cedẽtiũ cupiditatẽ ꝛ maliciã corrigunt. Nam reuera peccatis eoꝝ cõmunicãt·si qõ illi diripuerũt·isti rerentant. Cuꝰ peccatũ quisq̃ sequit·necesse ẽ ut eius pœnã consequat. Neq̃ enĩ impar erit supplicio·cuius errori quisq̃ par est ac vitio.

Q. p̃incipes legibus teneantur Cap̃.liii.

Ustum ẽ p̃incipẽ legibꝰ obtẽperare suis
i Tũc enim iura sua ab oĩbus custodiẽda existimet·quãdo ꝛ ipse illis reuerentiam p̃bet. Principes legibꝰ teneri suis·nec in se conuenit frustrare iura·quę in subiectis constituunt. Justa est enĩ vocis eoꝝ auctoritas·si qõ populis ꝓhibent·sibi licere nõ patiant. Sub regiminis disciplina sęculi prãtes subiectę sunt. ꝛ q̃uis culmine regni sint p̃diti·vinculo tamẽ fidei tenent astricti·ut ꝛ fidẽ xp̃i suis legibꝰ p̃dicẽt. ꝛ ipsam fidei p̃dicationẽ moribus bonis cõseruẽt.

De potestate p̃incipũ in ecclesia Cap̃.liiii.

Rincipes sęculi nõnunq̃ intra ecclesiam
p potestat adeptę culmina tenẽt·ut p eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cęterũ intra ecclesiam potestates necessarie non essent·nisi ut qõ nõ p̃qualet sacerdos efficere p doctrinę sermonẽ·potestas hoc impleat p disciplinę terrorẽ. Sępe p regnũ terrenũ cęleste regnũ ꝓficit·ut qui intra ecclesiam positi cõtra fidẽ ꝛ disciplinã ecclesię agũt·rigore p̃ncipum conterant·ipsamq̃ disciplinã quam ecclesię humilitas exercere nõ p̃qualet·ceruicibꝰ superborũ potestas p̃ncipalis imponat. ꝛ ut venerationẽ mereat·virtute potestatis impartiat. Cognoscãt p̃ncipes sęculi deo debere se rationẽ reddere ꝓ ecclesiã quã a xp̃o tuendã suscipiũt. Nam siue augeatur pax ꝛ disciplina ecclesię p fideles p̃ncipes siue soluat·ille ab eis rationẽ exigit qui eoꝝ potestati suam ecclesiam credidit.

De iudicibꝰ Cap̃.liiii.

D delictũ ptiner p̃incipũ qui prauos iu-
a dices cõtra voluntatẽ dei populis fidelibus p̃ferũt. Nam sicut ꝓpli delictũ est·qñ p̃ncipes mali sũt·sic p̃ncipis est pcrim quando iudices iniqui existunt. Bonus iudex sicut nocere cuilibet nescit· ita prodesse omnibus nouit. Alijs enim p̃stat censuram iusticię· alijs bonitatem·qui iudicia sine plonarũ acceptione suscipit·non infirmat iusticiã auaricię flãma·nec studet auferre alteri qõ cupiat sibi. Boni iudices iusticiam ad solam obtinendã salutem ęternã suscipiũt·nec eam muneribus acceptis destruũt·ut dũ de iusto iudicio tpalia lucra non appetũt· p̃mio ęterno ditentur. Omnis qui recte iudicat statera in manu gestat. ꝛ in vtroq̃ penso iusticiam ꝛ misericordiã portat. ꝫ p iusticiã reddit peccati sententiã·p misericordiã peccantis tẽperat pœnã· ut iusto libramine quędam p̃equitatẽ corrigat· quędam ꝫo p miserationem indulgeat. Qui dei iudicia oculis suis p̃ponit·semper timens tremensq̃ in omni negocio reformidat·ne de iusticię tramite deuians cadat. ꝛ vnde nõ iustificat·inde potius condemnetur.

De prauis iudicibus Cap̃.lv.

Eminẽ stultorũ uel improborũ oportere
n iudicem esse. Nam stultus p ignauiam ignorat iusticiã· improbꝰ autẽ p cupiditatẽ corrũpit ipsam quã didicit veritatem. Grauius lacerant pauperes a prauis iudicibꝰ·q̃ a cruentissimis hostibꝰ. Nullus enĩ p̃do tam cupidus in alienis·q̃ iudex iniquus in suis. Latrones inaccensis faucibus ac latebrosis latentes insidias ponũt·isti palam rapacitatis auaricia sęuiũt. Hostes in alienoꝝ trũ sanguinẽ intendũt. iudices quasi crudelissimi carnifices ciuiũ·oppressiõe sua subiectoꝝ vitã extinguũt. Qui enĩ destruant multi sunt·rari sũt aũt qui populos legũ moderamine regant. Plerũq̃ ꝛ boni iudices sũt·sed ministros rapaces habẽt. Hoꝝ figura ut ait quidam tanq̃ scylla pingitur atq̃ describitur·ipsa quidem humana specie·sed capitibus caninis accincta ꝛ circũdata. Nõ aliter quibusdã potestatibus accidit ut ipsoꝝ humanitatem immanitas iniquorũ sociorũ p̃turbet. Sępe iudices praui cupiditatis causa aut differũt aut puertunt iudicia· nec finiũt cępta negocia·quousq̃ marsupia eorũ qui causantur exhauriãt. Quãdo enim iudicant non causam sed dona cõsiderãt. ꝛ sicut negligentes sunt in discussiõe causarũ·sic in eorum damno solliciti sunt. Judices praui iuxta ꝓpherę verbum quasi lupi p̃dam vespere non derelinquũt i mane·hoc est q̃ de p̃sentis vitę trĩ cõmodis cogitant non de futuris. Vita enim ista vesperũ. futura ꝫo mane accipitur. Et bene ait quasi lupi·q̃ luporum more cũcta diripiũt. ꝛ vix pauca pauperibus derelinquũt.

De verbosis ꝛ elatis iudicibꝰ Cap̃.lvi.

Erbosi iudices ꝛ elati ut sapientes vide-
v antur non discutiunt causas·sed afferũt· ficq̃ conturbant iudicij ordinẽ dum nõ suo contenti officio aliena p̃sumũt. Quidã enĩ dum iudicare incipiũt irascantur·ipsamq̃ iudicij sententiam in insaniam vertũt. Dequibus recte p ꝓphetam dicitur: Qui conuertũt in furore iudicium. Qui enim iratus iudicat·in furorem iudicium mutat·cum ante profert sententiam q̃ cognoscat. Furor in iudice inuestigationẽ veri non valet attingere·quia mens eius turbata furore ab inuestigatiõe alienatur iusticię. Iracũdus iudex iudicij examen plene considerare non valet· quia caligine furoris non vider. Qui autẽ repulso furore discutit·facilius ad contuendam veritatem mentis serenitate cõsurgit. ꝛ sine vlla pturbatiõe ad ęquitatis intelligentiam puenit.

De iudicibus qui acceptiõe plonaꝝ ꝛ causa amicoꝝ subuertũt iudicium Cap̃.lvii.

n On ẽ plona in iudicio obseruãda ꝫ causa. sic enĩ scriptũ est: Non accipias plonã in iudicio. Et iterũ: Non miserebeꝛis pauperis in iudicio. Qui enĩ consanguinitatꝫ uel amicitię fauoꝛe siue inimicitiarum odio iudiciũ puertũt sine dubio ĩ xp̃m q̃ ẽ veritas ꝛ iusticia peccare noscũtur. Iniqui iudices errãt ĩ veritate sentẽtię dũ intẽdũt in q̃litatẽ plonę. ꝛ erulcerant sępe iustos dũ improbe defendũt iniquos. q̃ autẽ recte pręsidere studet nec partem palpare nouit nec cohibere a iusticia didicit.

Quib⁹ rebus subuertitur iudiciũ Cap̃.lviii.

q Uirecte iudicat ꝛ pręmiũ inde remuneꝛationis expectat fraudẽ in deũ ꝓperat. qꝛ iusticiã quam gratis impartiri debuit acceptiõe pecunię vendit. Bonis male vtunt qui iuste ꝓ tpali lucro iudicãt. Tales q̃ppe ad veritatẽ nõ iusticię defensio. ꝫ amoꝛ pecunię pꝛouocat: Quibus si spes nũmi subtrahit confestim a iusticię defensione recedũt. Acceptio munerꝫ pꝛeuaricatio veritatis ẽ. Unde ꝛ ꝓ iusto dicitur: Qui excutit manꝰ suas ab oi munere iste in excelsis habitabit. Diues muneꝛib⁹ cito coꝛrũpit iudicẽ. pauper aũt dũ non habet qđ offeꝛat non solũ audiri contẽnit. ꝫ etiã contra veritatẽ oppꝛimitur. Cito violatur auro iusticia nullãꝫ reus ꝓmescit culpã quã redimere nũmis existimat. Plus enĩ obtinet mentẽ censoꝛis amoꝛ lucri q̃ equitas iudicij. Tres sũt munerũ acceptiões quib⁹ cõtra iusticiã humana vanitas militat id est fauoꝛ amicitiarꝫ. adulatio laudis. ꝛ coꝛpalis acceptio muneris. Facilius aũt puertitur animꝰ rei coꝛpoꝛee munere q̃ gratię laudisꝫ fauoꝛe. Quattuoꝛ modis puertit bũanũ iudiciũ timoꝛe cupiditate odio. ꝛ amoꝛe. Timoꝛe dum meꝛu potestatis alicuⁱ veritatẽ loq̃ pauescim⁹. Cupiditate dũ pręmio muneris alicuⁱ coꝛrũpimur. Odio dũ cõtra quẽlibet aduersari molimur. Amoꝛe dũ amico uel ꝓpinquis placere contẽdim⁹. His enĩ quattuoꝛ causis sępe equitas violat sępe innocentia lędit⁹.

De falso reste Cap̃.lix.

e T si mẽdaciũ gratis dicitur quãto magis si venale queꝛatur? Neꝫ enim deerit multiplex cõuentꝰ falsoꝝ si tm̃ pręsentia sit nũmoꝝ. Testis falsidicꝰ trib⁹ ẽ ꝓnis obnoxius. Primũ deo quẽ piurando contẽnit. ꝛ sequẽt iudici quẽ mentiendo fallit. postremo innocenti quẽ falso testimonio lędit. Testib⁹ falsis cõiunctis tarde mẽdacij falsitas repit. Qꝛ si separati fuerint examine iudicantis cito manifestant. Nam sic in vnitate pꝛauoꝝ grãdis ẽ foꝛtitudo ira in separatiõe maioꝛ infirmitas. Fraudulẽtia cito repẽditur cũ mẽdaciũ falsidicoꝝ sibi cõuenit. Unũ pene crimẽ habẽt. ꝛ q̃ falsitatẽ ꝓmit. ꝛ q̃ suppꝛimit veritatẽ qꝛ ꝛ ille obesse vult. ꝛ iste ꝓdesse nõ vult. Peioꝛ ẽ aũt testis q̃ lędit q̃ q̃ pręstare nolit. Nã ille maligⁿ ẽ iste iutilis. Iniquꝰ testis q̃ quis sua falsitate coꝛpi rebusq̃ officiat animę tũ nihil oberit imo maximũ lucrũ cõfert si impetitꝰ ęq̃nimiter tulerit. Erit aũt ille apud deũ cõdẽnatꝰ q̃ aduersus innocentẽ falsũ testimoniũ uel dicit uel dicẽtib⁹ credit. Nã non solũ ille reus ẽ q̃ falsũ de alio ꝓfert ꝫ ꝛ is qui cito aurẽ criminibus prębet. Qui meꝛu potestatis veritatẽ occultat eiusdẽ veritatis iracundiã sibi cęlitus ꝓuocat qꝛ plus pꝛimescit hoiem q̃ diuinã trepidet indignationem. Btũs cuius testimonio innocẽs ab scelere obiecto purgat: impi⁹ cui ꝓditiõe etiã iniquꝰ periꝛimit. Neꝫ enĩ decet xp̃ianũ moꝛti obnoxiũ pdere ꝛ ad effundẽdũ sanguinẽ infęliciũ voce testificaꝛtionis prębere sermonem. Justi enim tm̃ ad miniſteriũ debẽt esse saluꝛis ira ꝛo indignatiõis ꝛ tribulationes ꝛ imissiões per angelos malos.

De causidicis Cap̃.lx.

n Egociozũ foꝛensiũ sectatoꝛes ꝓpꝛ ꝓximi dilectionẽ sęculare negociũ deseꝛere debẽt aut certe manẽre ꝓximi charitate negociũ sequãt terrenũ. Ez qꝛ prarũ ẽ uꝛ inter iurgãtes charitas maneat postponẽda ẽ rei causaꝛtio ut pseueret dilectio. Antiq̃ foꝛensem eloquentiã caninã facũdiã nũcupabant eo q̃ causidici in certamib⁹ cãrũ omissis quę agũt veluti canes alterutrũ sese lacerãt iurgiaq̃ cãrũ ad iniurias suas cõmutant. De oppꝛessoꝛib⁹ pauper Cap̃.lxi.

p Aupeꝛ oppꝛessoꝛes tũc se sciant grauioꝛi dignos sentẽtia quãdo pꝛeualuerint his quib⁹ nocere voluerũt. Nã tãto atrociꝰ futuro supplicio condẽnãdi sũt quãto hic foꝛtius contra miseroꝝ vitã inualuerint. Audiant iudices ꝛ q̃ pręsunt ꝓpłis qꝛ ꝓ tpalibus molestijs q̃s plebib⁹ ingerũt ętemo incẽdio cremabũt. testante dño per esaiã ꝓphetã: Ꝛae⁹ inq̃t sũ sup populũ meũ. ꝛ dedi eos in manu tua nõ posuisti eis miseꝛicoꝛdiã. ꝫ aggrauasti iugũ tuũ valde. Descende in puluere sede tace ꝛ intra in tenebꝛas. Uenient sup te malũ ꝛ nescies oꝛtũ ei⁹. ꝛ uꝛuet sup te calamitas quã nõ poteris expiare. Uenient sup te repente miseria quã nescis. Magis mala faciẽtib⁹ q̃ mala patientib⁹ dolere debem⁹. Illi enĩ pꝛaua faciẽdo ĩ malũ ꝓficiũt isti patiẽdo a malo coꝛrigũt. Deꝰ aũt ꝓ malas volũtates aliozũ ĩ alijs multa opat bona. Malignantiũ hoiuꝫ volũtas nequaq̃ põt ipleri nisi deꝰ dederit potestatẽ. Nam dũ hoies deo pmittẽte malũ qđ cõcupiscũt pficiunt ipse dicit facere q̃ pmittit. Inde ẽ qđ scriptũ est per ꝓphetã: Si erit malum qđ dñs non fecit? Uerũtamẽ qđ iniqui mala experunt voluntate: idcirco deus pficiendi dat potestatẽ ꝓ suam bonã voluntatem quia de nostro malo ipse multa bona operatur. Quidam cum dei volũtati resistunt nescientes consilium dei faciunt quo noueris sic deo subiecta esse omnia ut ipsi qui eius dispoſitioni aduersant ei⁹ implẽt voluntatẽ. Propterea in hac vita boni iudicãtur a malis ut ireꝫ in illa

vita mali iudicent a bonis·siue ut etiã sit hic bonis tẽporalis afflictio. ⁊ illic ẽterna remuneratio. Idcirco sũt necessarij mali·ut quoties boni offendunt flagellent ꝙb illis. Hinc est ꝙ assur virgam furoris sui testatur dñs. Sed quoties ira fit·de dei indignatiõe ꝓcedit·ut deus p illos i eos sęuiat quos flagellando emẽdare desiderat. Sed ille iustissima volũtate·illi ꝙo sępe crudeli intentione sicut p ꝓphetam de eodẽ assur dicit: Ipse aũt non sic arbitrat·ꝫ ad conterendũ paratum ẽ cor eius. Atrocẽ sup eos diuinũ furorẽ ventuꝝ qui existũt pśecutores ⁊ violenti fidelib⁹. Consolando eni p ꝓphetã de⁹ suos·ita iudicare ꝓmittit aduersarios. Eos inq̃t q̃ iudicauerũt te ego iudicabo. ⁊ ciba/bo hostes tuos carnib⁹ suis. ⁊ q̃si a musto sanguine suo inebriabunt. Haber aliquẽ vsum ⁊ maloꝝ iniquitas. ꝙ electos dei suis moribus laniant·ac per hoc vita impioꝝ sibi deperit·iustoꝝ aũt non perit ꝫ ꝓficit·dum eos mali p tribulatiõis exercitiũ ad pręsentẽ odiendam vitã ⁊ futurã desiderandam erudiũt. Interdũ eni ꝓdest puerꝝ prauitas vtilitati iustoꝝ·dum eos malicia sua erudiunt. ⁊ ad regna cęlorũ requirenda·molestia tpali impellunt. Probat hoc exẽplo israeliticę plebis. quę tũc dur⁹ agebat in ęgypto·qñ oportebat eã p moysen ad trã repromissionis vocari. ⁊ ex malis quę in ęgypto patiebat discedere. ⁊ ad promissam patriã festinare. Iniqui dũ cõstantiã iusti i pśecutionib⁹ suis aspiciũt·mentis confusiõe tabescũt: Et dũ aduersa ostentãt nec vincũt·tandem de suę puersitatis insania confundũt. Stulti cõtra bonos studiũ semp assumũt·q̃b⁹ dũ ꝓsperitas elucet·iactãter de suis meritis gloriãt ⁊ bonoꝝ atq̃ iustorũ afflictiõib⁹ derrahũt·dũq̃ eis aduersa contigerint mox ad blasphemiã pusillanimitate animi cõuertunt. Quidã simpliciũ nesciẽtes dispensationẽ dei·i maloꝝ ꝓfectib⁹ scandaliçant·dicentes iuxta ꝓphetam: Quare via impioꝝ ꝓsperat: bene est ommib⁹ qui pręuaricant ⁊ inique agunt. Qui eni hoc dicũt·non mirent ꝙ prauorũ hoiuꝫ temporalẽ ⁊ caducam fęlicitatẽ aspiciũt·ꝫ magis nouissima corũ intẽdãt·quãta illis p⁹ hęc ẽterna supplicia pręparent·dicente ꝓpheta: Ducũt in bonis dies suos ⁊ subito ad inferna descẽdũt.

De tribulatiõe iustorũ Cap. lxii.

Ustus i aduersis ꝓbari se cognoscat·nõ
i deũci. Viri sancti plus formidant ꝓspera q̃ aduersa·q: dei seruos ꝓspera deũciũt·aduersa ꝙo eruditũt. Idcoꝝ sci viri cõstantia ira portare debet aduersa ut frangi nõ queat. Tũc magis sunt dei oculi sup iustos·quando eos affligi ab iniquis ꝓuidentia supna ꝓmittit. Nã tũc eis gaudia disponũtur ẽterna·qñ pręsenti tribulatiõe ꝓbant. Oẽs vitę hui⁹ tribulatiões aq̃s similes cõparant pręterẽtib⁹·ꝓterea q: si quid in hac vita tribulatiõis acciderit·nõ stat ꝫ celeriter trãsit. Qui vitę futurę pręmia diligẽter excogitat; mala oia vitę pręsentis ęquanimit⁹ portat·qm̃ ex illius dulcedine hui⁹ amaritudinẽ temperat. ⁊ ex ẽternitate illi⁹ breuitatem hui⁹ despicit transitoriã. Grauari diuerso malo tpali ꝓ vtilitate eorũ est qui vitę isti⁹ mala pferũt·q: cũ dolore grauant·cupiditatis ⁊ luxurię vitioziq̃ ęteroꝝ mala non apperũt. Plus ꝓdesse saluti tentatiões sęculi q̃ ꝓsperitates. Nã ex ꝓsperitate in deteri⁹ itur·ex tentatiõis dolore i melꝝ pficit. Unusq̃sq̃ ad tentationẽ animũ pręparare debet. Min⁹ eni dũ sperat tentatio grauat. dure aũt premit si non sperata aduenerit. Sapiẽtis ẽ cõtra oia aduersa ante meditari·nec inueniri casus debet quem nõ consilia eius pręueniãt.

De amatoribus mũdi Cap. lxiii.

Undi amatores nõ solũ ex eo rei sunt ꝙ
m infima ꝓ sũmis appetũt·veꝝ etiã ⁊ miseri·p hoc ꝙ graui erũna ad ipsa desidera/ta ptingunt. Grau⁹ torquet impius mũdi exaggerãdo cõmoda·q̃ iust⁹ tolerãdo aduersa. Qui eni bona mundi diligit·velit non velit timoris ⁊ doloris pęnę succũbit. Quicq̃ plus q̃ oporꝛet res trãsitorias diligũt·maiorẽ sibi ingerũt dolorẽ rei ablatę q̃ amorẽ parturiebãt possessę. Cũ graui eni dolore amittunt·quę cũ magno amore habẽt. Minus aũt carẽdo dolem⁹·quę min⁹ possidẽdo diligim⁹. Sciãt sęculi lucra secrãtes quantũ sint vana uel aduersa quę diligũt: quę etiã nec in hoc sęculo sine cõtritione graui conquirũt. ⁊ ꝓ q̃b⁹ in futuro supplicio pęnas dabũt. His q̃ in volũtate sęculariũ desideriꝝ pśistũt·bene restimoniũ ꝓphetę dicit: Fact⁹ ẽ effraim panis subcinericius. q̃ nõ reuersat·id ẽ ira obruũtur ęcitate sęcularis amoris ut nũq̃ respiscãt ad deũ amorẽ retorquere mentis. Multis mortu⁹ est mũdus·ipsi tñ vicissim mũdo mortui nõ sũt. Bona eni sęculi diligunt. ⁊ tñ ipsa quę diligũt minime consequũt: in vtroq̃ vacui·q: ⁊ futura pdũt ⁊ pręsentia nõ acq̃rũt. Egestas est electorũ ꝙ peregrinant a bonis sempiternis. ⁊ in hoc exilio diutius remorantur. Egestas est reproborũ ꝙ abũdant vitijs ⁊ virtutib⁹ vacũt·seq̃ esse inopes nesciunt. Od ꝓbat ꝓ apocalypsim iohãnis q̃ ꝓtra hui⁹ mũdi amatores sic ait: Dicis ꝙ diues sũ ⁊ locuples ⁊ null⁹ egeo ⁊ nescis quia tu es miser ⁊ miserabilis ⁊ pauper ⁊ cęcus ⁊ nudus. Glorię tpalis sequaces ⁊ si nitidi sũt foris fulgore potentię·interi⁹ tñ vacui sũt elatione supbię·sicuti calami exterius quidem nitẽt·ꝫ interi⁹ vacuant. Ob hoc reprobi exteri⁹ ut calami nitidi· interius ꝙo vacui. electi ꝙo exterius quasi arborũ cortices fędi·interi⁹ ꝙo solidi. Qui pręcioso cultu incedũt audiãt ꝓphetã· quẽadmodũ detestat eoꝝ corpalia ornamẽta. ⁊ q̃s successus habeat cult⁹ sęcularis compositi⁹ ⁊ ornatus·hoc ẽ pro suaui odore fetorem. ⁊ pro ęona funiculum. ⁊ cętera. Legant ꝓphetam diuites quoꝝ spes opulentia ẽ. ⁊ audiãt eũ dicentẽ: Ue q̃ opulẽti estis. Quãto eni quisq̃ potẽtia maior ẽ·tãto magis liber ẽ ad peccãdũ. Nã patrimoniũ grãde·grãdis

tentatio ē. Plus veneraṅ hoies i ꝫ̄ ſeculo ꝓ tpali poſtia q̄ ꝓ reuerentia ſanctitatis. Suſcipiūt enī qō magis ſūt diuites. ⁊ q̄ hoies ſūt oio deſpiciūt. Sūt quidā iuſti qui ſine leſione cuiuſq̄ ſuis rebus vtunṫ. Itē ſunt quidā diuites humiles. q̄s nō inflat ſuꝑbia rerū. veluti pleriq̄ fuerūt ſcī veteris teſtamenti. q̄ ⁊ affluebant diuitijs. ⁊ tñ humilitate pollebāt. Ar cōtra quoſdam ſuꝑbos diuites rerū copia facit elatos: quoꝝ nō ſūt opes i vitio. ſ volūtas. Nam crimē in reb⁹ nō ē. ſed in vſu agentis. Eſt elatio pauperū quos nec diuitię eleuāt ⁊ volūtas ſola i eis ſuꝑba ē. His ⁊ ſi opes deſūt. ꝓpter mētis tñ tumorē pluſ q̄ ſuꝑbi diuites condēnāṫ. Secur⁹ vult eē diues. paup eē nō vult. Sed quō erit diues quiet⁹ quem ſuis ſtimulis res ipſę ne careantur ſemper faciunt inquietum? Et ideo elegit cupiditas inquietum eē ⁊ timidū diuitem. q̄ ſecurū pauco ſumptu contētū eē ⁊ pauperē. Bonis bene vtunṫ qui diuitijs ſibi cōceſſis in reb⁹ ſalutaribus pfruunṫ. Bonis male vtunṫ qui aut iuſte ꝓ tpali lucro iudicāt. aut aliq̄d boni ꝓ vanę glorię appetitu faciūt. Malis male vtunṫ qui noxias cogitationes opibus prauis pficiunt. Bene malis vtunṫ q̄ luxuriā carnis cōiugali honeſtate reſtringūt. Sed ſicut malo bñ vti bonū ē ſic bono bene vti meli⁹ ē. Et ſicut bono male vti malū eſt. ſic malo male vti peſſimū eſt.

De diuitijs ⁊ elemoſyna Cap. lxiiii.

Rauiter in deū delinquunt. q̄ diuitijs a deo cōceſſis nō i rebus ſalutarib⁹. ſ̄i vſibus prauis vtūṫ. Neſciūt enī impartire paupib⁹. oppreſſis ſubuenire deſpiciūt. ⁊ inde magis augent delicta. vnde redimere debuerūt. Hoc habet tñ bonū poſſeſſio preſentiū rerū. ſi vitā reficiat miſerorū. Preter hoc tētatio eſt mundi lucrū. tantoq̄ maiora ſupplicia i futurū dabūt. quāto ⁊ ipſa maiora ſūt. Potētes enī potēṫ tormēta patiūṫ. Terrena oia ſeruādo amittim⁹. largiendo ſeruamus. Patrimoinū enī rerentū perit. manet aūt erogatū. Diu enī cū reb⁹ noſtris durare nō poſſum⁹. q̄a aut nos illas moriendo deſerim⁹. aut illę nos viuentes deſerūt. Pro diuerſitate vſus alij de rebus mundanis pereūt. q̄s cupidi⁹ rapiūr. alij vo ſaluanṫ. dū in eoꝝ pulchritudine cōditoris pulcherrimā ꝓuidentiā laudātes mirant. uel dū ꝓ miſericordię opib⁹ ex eis celeſtia bona mercanṫ. Miſericordia a cōpatiendo alienę miſerię vocabulū ſortita ē. Nullus aūt i alio miſericors eē pōt qui prauе viuendo in ſe miſericors non ē. Qui enim ſibi nequā ē. cui bon⁹ eſt? Nulla ſcelera elemoſynis poſſe redimi. ſi in pctis q̄ſq̄ ꝓmanſerit. Tūc autē fructu elemoſynarū indulgentia conſequiṫ qñ ab ſceler⁹ ope deſiniṫ. Verū ē q̄ pctā oia miſericordię opib⁹ expurgāṫ. ſ̄ iā caueat peccare q̄ miſericordiā impartitur. Cerę nulla ē delicti venia qñ ſic precedit miſericordia ut eā ſequāṫ pctā. Nō eſt elemoſyna quę glorię magis cauſa q̄ miſericordię impartitur intuitu. Quali enim intentione ab vnoquoq̄ largitur. taliter ⁊ apud deū recipiṫ. Qui ergo hic de bono laudem preſentē appetit. ſpem pdit ⁊ glorią mercedis i futuro nō recipit. Dū enī cauſa iactantię paup paſciṫ. etiā ipſū miſericordię opus in pctm cōuertiṫ. In tātū elemoſynaꝝ opa pctā extinguūt. atq̄ in tantū ad regnū ſeculi futuri ꝓficiūt. ut etiā iudex celeſtis in futuro iudicio veniēs. in dextera conſiſtentib⁹ dicat: Eſuriui ⁊ dediſtis mihi manducare. ſitiui ⁊ dediſtis mihi bibere. hoſpes eram ⁊ collegiſtis me. nudus eram ⁊ cooperuiſtis me. Quib⁹ etiā bene ꝓmittit dicens: Venite bñdicti patris mei. percipite preparatū vobis regnū. His aūt quos nulla precedentia elemoſynaꝝ facta ſequūṫ. eterni iudicis voce ſic dicit: Eſuriui enī ⁊ nō dediſtis mihi mādūcare. ſitiui ⁊ nō dediſtis mihi bibere. Quibus iuſte dicit: Diſcedite a me maledicti i ignem ęternū q̄ parat⁹ ē diabolo ⁊ angelis ei⁹. Qui hic miſericordiā nō impartit. illic pietatis fructū nō iuenit. exēplo ardētis diuitis q̄ in inferno ad renuiſſima petēda compulſus ē. qui hic tenuiſſima neganda ſtuduit. Quid tribui ſubtili⁹. quid diſtricti⁹ petere poterat? Guttā aquę ardēs petijt q̄ micas panis negauit. Sero diues oculos aperuit quādo laçaꝝ pauperē requieſcentē vidit. quē in centē ante ianuas videre deſpexit. Non ſolū qui eſurientē ⁊ ſitientē nudo beneficiū largitatis ipendit. uel ſiq̄d aliud indigenti largiṫ. ſ ⁊ q̄ inimicū diligit. ⁊ q̄ lugēti affectū cōpaſſiōis ⁊ cōſolatiōis ipartit. aut errantē fratrē charitatiue porrigēdo ad viā veritatis reuocat. aut in q̄buſlibet neceſſitatib⁹ cōſiliū adhibet. elemoſynam ꝓcul dubio facit. Nā ⁊ doctrinę uel diſciplinę bonū elemoſyna ē. ⁊ miſericordia caruali eminētior ē. Quicūq̄ egēs poſcit etiā ſi indigentē ſe ſimulet. ex toto illi corde cōmiſereri oportet. Et licz ille fortaſſe falſam indigētię ſpeciē preferat. is tamē q̄ ſimpliciter impartit fructū miſericordię nō amittit. Quis quiſq̄ ſit egēs. nullus tamē vnde tribuat indigēti excuſationē inopię pōt obtendere. qñ ex precepto ſaluatoris etiā calicē aquę frigidę percipiamur indigēti prebere. Nā ſi aliud nō habentes idipſū benigne tribuamus. mercedē ꝓcul dubio nō amittim⁹. Cerę ſi ampli⁹ poſſum⁹ ⁊ egestatē ſimulādo min⁹ largimur. nō egentē ſ deum fallim⁹. cui cōſcientiā noſtrā abſcondere nō poſſum⁹. Duę ſūt elemoſynę. vna corpalis ſcilz egēti dare quicq̄d potueris. Altera ſpiritalis. dimittere a q̄ leſus erriteris. Maꝝ prima adhibēda ē miſeris. ſecūda malis. Erit q̄ quod ſemp impartias. ⁊ ſi nō pecuniā ſaltē uel gratiā. Non erit elemoſyna cū murmuratiōe prebēda. ne comitante triſticia merces pereat diſpēſata. Tūc aūt bñ tribuiṫ. quādo cū mētis hilaritate prebet. Unde ⁊ aplus: hilarē inq̄t datorē diligit de⁹. Metuēdū eſt iraq̄ ne paup aut cū tedio noſtra oblata ſuſcipiat. aut ne oio prerrmiſſus merens triſtiſq̄ recedat. De rapinis alienis elemoſynā facere nō eſt

officiū miseratiōis. ℔ emolumētū magnū sceleris. Unde ⁊ salomon: Qui offert inquit sacrificiū de rapina panpeꝛ tanꝯ si quis victimet filiū in cōspectu patris sui. Qui enī iuste tollit iuste nūꝯ distribuit nec benē alteri pꝛebet qō ab alio male extoꝛquet. Magnū sceleꝝ ē rem paupeꝛ pꝛestare diuitib⁹ ⁊ de sumptib⁹ inopū acquirere fauoꝛes potentū arenti terꝛe aquā rollere ⁊ flumina quę nō indigent irrigare. Nōnūꝯ largitas diuitū pdiga nō ad utilitatē ℔ ad elationē effundit̄ comparati hypocritis qui nō ad ędificationē docent audientiū ℔ ad suę gloꝛie exaggerandū coturnū. Reꝛehēsibilis ē supflua effusio largitatis. Nā qui modū seruaꝛ nauiꝛ nulli est ℔ oīb⁹ largus est. Dispēsatoꝛ non debet eē pdigus ℔ discret⁹ largiri enī debet quātū opoꝛtet: ut tenendo mēsuram in uno sufficiat pluribus.

Qꝛ tīn i uita ē licitū opari bonū Cap. lxv.

t Antū enī in hac uita ē licitū opari bonū illic nāꝯ non iam opatio expectat̄ ℔ retributio meritoꝛ. Hęc uita impijs lōga ⁊ grata ē. i oculis aūt iustoꝝ amara ⁊ bꝛeuis. Et licꝫ uita ista bꝛeuis sit moꝛas tīn sibi fieri credit̄ qꝛ quātūlibet bꝛeue sit tpis spaciū. tīn ⁊ si uiuenti paꝛū ē non amanti ꝓcul dubio longū ē. Qui uitę pꝛesentis longitudinē nō de suo spacio ℔ de eⁱ fine cōsideꝛat̄ q̄ sit bꝛeuis ⁊ misera satis utiliteꝛ pensat. Uita enī pꝛesens qꝛ ipsis suis incrementis deficit bꝛeuis est. Duo enī augmento peꝛit duo id qō videt̄ i futuro ꝓficeꝛe in pꝛeteꝛito deficit. Itē ex ipso eē bꝛeuis uita pꝛesens ostendit̄ eꝛquo nō pmanet ℔ finit̄. Tela enī consumat̄ filis. ⁊ uita hoīs expletur diebus singulis. Qꝛ diu in hac uita uiuit̄ quęꝛitur utꝛū augmentū an ꝛecti detrimētū dicatur. Ꝫ quō possit ꝛecte dici augmētū qō p dimensiones ętatū ad moꝛtis tendit detrimentū? Qui uitā longā quęꝛis. ad eā rende uitā p qua xp̄ian⁹ es. id est ętēnā. nō ad istā de qua ad eruendū te descēdit uita ętēna. id ē xp̄s uerbū carni coniūctū. Hęc ē enī uita uiꝛalis. nam ista moꝛtalis ē. Moꝛi opoꝛteꝛ hoīem i carne mūdo. ne moꝛiatuꝛ in aīa xp̄o. Nā uere tūc uiuere quisq; ꝛeditur si ꝑm sęculū moꝛiēs in solo deo uiuere deꝛectetur. De moꝛa uitę istius tędiū patiꝛ iustus. eo ę ad desideꝛatam patꝛiam taꝛde pueniat. ⁊ uitę pꝛesentis eꝛūnā segnius amittat.

De metu moꝛtis Cap. lxvi.

q Uamuis sancti ab huⁱ uitę eꝛūnis liberaꝛi se cupiāt. cito uolētes exiꝛe de coꝛpe. dei tīn dispensatiōe plęꝛūqꝫ diu in hac uita uersantuꝛ. ut ꝑ longa tolerantię experimenta solidius coꝝ patientia roboꝛet̄. Multi uitā odio habēt ⁊ tīn moꝛi timent qō plęꝛisq; in angustia contingeꝛe soleꝛ. sicꝫ cōtꝛario affectu ⁊ uiuendi habent tędiū ⁊ moꝛiendi metū. Sollicite debet unusquisq; uiuere ⁊ semp teꝛminū uitę suę considerare. ut de cōtemplatione illⁱ animⁱ se semp ad alta sustollat. ⁊ huⁱ sęculi blanditias cū timoꝛe caueat. Scriptū est enī: In omnib⁹ opibus tuis memoꝛare nouissima tua. ⁊ in ętēnū nō peccabis Uenturi exitus ignoꝛātia incerta ē; ⁊ dū quisq; moꝛi nō existimat tollitur. Unde unusquisq; festinet ne in iniquitatibus suis rapiat̄. simulq; finiatur uita cū culpa. Nam incētoꝛ diabolus eos quos uiuētes accendit ad uitia. subito moꝛiētes ꝓtrahere nitit̄ ad toꝛmenta. Sępe diuites in hac fallaci uita dum de potētię gloꝛia uel ꝛeꝝ abundantia gestiūt. ab his repente hoꝛa qua nesciunt impꝛouiso exitu rapiunt̄. atq; absoꝛbente. pfūdo cruciandi ętēnis gehēnę incendijs deputant̄. De quib⁹ bene p̄ xp̄etam dicit̄: Ducūt in bonis dies suos. ⁊ in pūcto ad inferna descendunt. Iniquus moꝛiens q̄ imitatiōe sua multos ad culpā tꝛaheꝛat delectatiōe pcti. multos a culpa ꝛeuocat teꝛꝛoꝛe toꝛmēti. Qō etiā psalmista testat̄ dicēs: Lętabitur iustus cū uiderit uindictā impioꝝ. manus suas lauabit in sanguine pcoꝝ. Jn peccatoꝝ enī moꝛientiū sanguine iusti lauant manⁱ. q: dū eoꝝ pena conspicit̄. conspiciētis uita mūdat̄. Cuⁱ enī talis tā cꝛudelis exitⁱ cernit̄: nō solū q̄ uiderit ꝛefugiꝛ ℔ alios etiā ab imitatione illⁱ quāta ualeꝛit exhoꝛtatione cōpescit. Jn exitu uitę animę eleꝛoꝝ nimio teꝛꝛenit̄ metu. incerti utꝛū ad pęmiū an ad supplicū tꝛanseant. Quidā aūt electi in fine suo puꝛgant̄ a leuibus quibusdā pctis. quidā ꝛo i ipso exitu suo bilaꝛescūt ex ętēnoꝝ cōtēplatiōe bonoꝝ. Cuis enī q̄sq; i hac uita sit iust⁹ tīn dū ex coꝛpe isto egꝛediꝛ ꝓmescit. ne dignus supplicio sit. Null⁹ est enī homo absq; pctō. nec q̄sq; pōt de dei secuꝛ⁹ esse iudicio. cū etiam ⁊ de ociosis ꝛbis reddēda sit ꝛatio. Finē iustoꝝ optimū uocatio tranquilla cōmendat. ut ex eo intelligantuꝛ scoꝝ habeꝛe cōsoꝛtiū angeloꝝ. ex quo ab hoc coꝛpoꝛe sine ueꝛatione duꝛa tollūt̄. Pꝛauos aūt homines apostaꝛę angeli excipiūt moꝛientes. ut eis sint ipsi toꝛtoꝛes in pęnis q̄ fuerūt suasoꝛes i uitijs. ⁊ si pietas p defunctis fidelibus fleꝛe iubeat. fides tīn p eis lugeꝛe uetat. Illi enī deploꝛādi sūt in moꝛte quos miseꝛos infern⁹ ex hac uita ꝛecepit non quos cęlestis aula xp̄i letificandos includit. Hic est enī xp̄ianę miseratiōis affectus ut p unoquoq; moꝛtuo sacrificiū deo offeꝛat̄. Jnde est qō scriptū est: Et moꝛtuo ne fraudes misericoꝛdiā.

Finit liber teꝛtius ⁊ ultim⁹ de sūmo bono sancti Jsidoꝛi hyspalensis epi: Impꝛessus Uenetijs per Petꝛū loslein de Langenceñ.
.M.cccc.lxxxiij.